BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
13 E
16

I a 109 f 3n P 10

D.

FR. TOLETI,

SOCIETATIS IESV,

COMMENTARIA:

Vnà cum Quæſtionibus.

In octo libr. Ariſtot. de Phyſica auſcultatione.

ITEM,

In lib. Ariſt. de Generat. & Corrupt.

Nunc denuò diligentiùs atque emendatiùs excuſa:

Cum duplici Indice copioſiſſimo.

[redacted]

[redacted]

[redacted]

Carmel. Diſcal.

[redacted]

Maria de Victoria

[redacted] ordinis Carmelitarum Discalceat. Romę.

LVGDVNI,

APVD IOANNEM VEYRAT,

Ad insigne vasis aurei.

M. D. XCVIII.

12-13- E-16

AD LECTOREM.

ANTEQVAM *ad phyſica hæc in Ariſtotelem commentaria aggrediamur, Pie lector, quæ noſtrorum ſtudiorum moderatores, ingenuæ iuuentutis fidei noſtræ commiſſæ, commodis conſulentes, in lucem proferre conſtituunt, pauca quædam de eorundem in ipſis edendis inſtituto, déque vniuerſa docendi & philoſophandi ratione, præfari viſum eſt. Poſtulat à nobis ſucepta, diuino munere, vitæ ratio, vt in eam curam omni ſtudio incumbamus, qua liberales adoleſcentes & pietatem coniungant cum literis, & in his breui tempore fructus ferant quàm maximos. Ad eam rem plurimùm conferre poſſe videbatur, ſi in quaque diſciplina certus author exhiberetur, qui & doctrinæ genere, & facilitate dicendi, & illuſtri quadam breuitate, ſtudioſis eius ſcientiæ tyronibus maximè eſſet accommodatus: in quo, & quæ explicanda à doctore eſſent, domi præuidere, & in gymnaſiis exploratius præceptore docente, percipere, & iam explicata, cùm domi repetere ac recolere, tum verò, quoties opus eſſet, diligenti ſtudio excutere atque explorare poſſent. Quod ſanè conſilium, ratione primò inuentum, prudentiæ deinde, atque vtilitatis plenum eſſe, & doctiſſimorum hominum authoritas, & longo temporis vſu experientia comprobauit. Vidimus enim non rarò, qui hanc in ſuis ſtudiis ſecuti ſunt rationem, adoleſcentes, vel quam ipſa ætas ferat, ſapientiores euaſiſſe. Etenim quod maximè rem cauſámque continet, ſine certo libro docendi genus &*

præceptoribus perdifficile eſt, & diſcipulis valdè laborioſum, moleſtum atque inutile. Præceptoribus quidem, quòd ita ſe deberent ad docendum comparare, ac ſi integram & abſolutam vniuerſi Ariſtotelis explanationem commentarentur. in quo ſanè & firmæ multorum vires frangebantur, & ſi quis eſſet paulò imbeciliori valetudine, quantumuis ingenio & eruditione valeret, minus erat aptus ad docendum. Facilè præterea fiebat, vt qui tunc primùm ad docendum accederent, vtpotè quos vſus nondum docuiſſet, nimis in minus vtilibus diſputationibus morarentur, quo poſt deficeret ipſos tempus in grauioribus: facilè vt, quos nihil contineret firmum ac conſtitutum, in aliquid minus tutum vel periculoſum etiam laberentur: facilè denique vt in ipſorum ſcriptis deſideraretur illud, quod tantoperè doctorum animos tenere ſolet, vt ſuo quidque loco tractaretur.

Iam verò (quod ad ipſos auditores attinet) non minora incommoda conſequuntur. primùm enim in prælectionibus audiendis, vel nihil memoria retinere poterant, vel ad recordationem ſingula erant, doctoris perpetua quadam oratione vtentis, verba excipienda. Deinde multi ad ſcribendum tardi, præceptorem non aſſequebantur docentem: qui verò aſſequebantur, cùm mentes excolere debuiſſent, tum ſcripta caſtigare, menda & errata corrigere, ac ipſam veri inueſtigationem intermittere cogebantur. At cùm ſæpè falſa cum veris illis ipſis dubiæ fidei monimentis conſignaſſent, hærere ſæpe, nec illis ſatis fidere, nec certum aliquid ſibi perſuadere. Turpis præterea plerunque, notarum forma, deprauata ſigna, lituræ innumeræ, & ſordida illa non tam literarum, quàm liturarum ſæpè congeries plurimum egregia adoleſcentium ingenia retardabat. Nam & vaga multorum iuuenum mens, cùm nullum authorem ſequeretur, in multos & ipſis inutiles libros diſtrahebatur, & ad futuras ſcholas, diſputationéſque nulla ſe ratione parare poterant,

terant, cùm nec quid docturus eſſet præceptor, nec quo ordine, perſpectum haberent: mens quoque tota ad ſcribendum intenta, rei difficultate obruta, in nullam rem incumbebat minus, quàm vt quæ tradebantur, perciperet, atque cognoſceret. Sat multis videbatur eſſe, ſi omnia fideliter conſcripſiſſent, plus tandem temporis in ſcriptis corrigendis, quàm in colendis ingeniis ponebatur. Vitioſa planè res, & præſtantibus ingeniis valdè pernicioſa. Huc accedebat valetudo, quæ non mediocriter tam aſſidua atque moleſta, tot tantarúmque rerum conſcriptione labefactari ſolebat. Ergo vt tantus hic leuaretur labor, edendus fuit liber aliquis, quo incredibilis illa præceptorum, & diſcipulorum moleſtia minueretur. Is cùm nō facilè reperiretur, dum maiora moliuntur patres noſtri, in has meas lucubrationes inciderunt: opus, & à nobis olim inter docendum philoſophiam, adumbratum potius, quàm omni ex parte perfectum, & cui nec modò, quòd grauibus publiciſque negotiis eſſemus impediti, extrema manus acceſſit. Id vt in lucem proferatur, decernunt: Prodit. Putent ergo præceptores hic iacta eſſe fundamenta, in quibus, quæ ipſis vtilia videbuntur, tutè, & ſecurè poterunt exædificare. Intelligant etiam diſcipuli, ſe noſtris vigiliis quaſi certum hominem conduxiſſe, cuius opera, quæ alias ipſis ſummo labore conſcribenda erant, diſtinctius, accuratius, & pulchrius conſcripta conſequantur.

Sed de cauſis quibus adducti ſumus, vt hunc in Ariſtotelem commentarium proferremus in lucem, hactenus: de via rationéq; docendi, ac philoſophādi, quam ſequitur, nūc dicamus. Id ſanè in primis curabimus, Lector, vt quæ à nobis omnia proficiſcentur, ad illam pietatem conferant, qua adoleſcentium potiſſimum animos peroptamus imbuere. In explicandis ergo phyſicis difficultatibus id maximè complectemur, quod ex vſu noſtro, & verius fuerit, & communius. Dum de Ariſtotelis mente certabitur, optimis qui-

buſque vtemur authoribus, Græcis, Latinis, Arabibus: ex Græcis Theophraſto, Alexandro, Ammonio, Philopono, Porphyrio, Simplicio, Themiſtio, Euſtrathio, cæteriſq; quorum nobis commentarios temporum iniuria non ademerit. Ex Latinis autem, D. Tho. Boethio, Alberto magno, Ægidio, Scoto, Marſilio, ita tamen, vt & qui recentioribus, præſtant, ſuum quoque locum habeant. Caietanus, Sonzinas, Iauellus, Iandunus, Buridanus, Zimara, Nyphus, & cæteri ſi qui alij in hoc genere excellere videbuntur. Vnus ſanè D. Thom. inſtar erit omnium, in quo & diligentia interpretandi, & doctrinæ grauitas cum pietate coniuncta, multa, varia ac ſolida eruditio, incredibilis præterea Methodus, in integris etiam diſciplinis pertractandis, nec commentariis ſolùm, quos ſcripſit in Ariſtotelem, ſed multò etiam magis Summa Theologiæ, Summa contra gentes. Quæſtionibus diſputatis, & cæteris eius ſcriptis, tantam (vt de Theologia taceamus) philoſophiæ lucem attulit vnus, quantam cæteri omnes (aliorum pace dixerim) poſſint explanatores afferre: in quo, ex nullius arbitror laude quippiam detrahi, ſi id dicitur de D. Thoma, quod ipſorum quiſque, ſi & viueret, & adeſſet, de eodem videretur eſſe dicturus.

Ex Arabibus autem (quamuis numero, doctrina & eruditione, ſi vel cum Græcis vel cum Latinis *conferantur, longè reperiantur inferiores) vtemur Auempace, Alpharabio, Auenzoar, Auerroe, & aliis: Auicenna potiſſimùm quod eius ſcripta omni memoria grauiſſimis hominibus probata ſint, & quod vnus inter omnes Arabes proximè ad verum Philoſophiæ Chriſtianæ decus & laudem videatur acceſſiſſe.*

Hoc autem loco admonendus es, Lector *pie, ne cum in hos aut alios impios Ariſtotelis interpretes, ſiue Græcos, ſiue Arabes incideres, in ijs præſertim, quæ ad pietatẽ attinent, facilè illis credas, atque committas. Nam, cum impij ferè omnes fuerint, Ethnici Idololatræ, nonnulli etiam Sarraceni,*

ni, vel Mahumetani, de Deo, de diuinis rebus, de vltimo fine, de diuina prouidentia, de vita beata, de ipſis animis hominũ non raro malè ſcripſerunt. Vna, quam profitemur, Diuina fides, Philoſophiæ regula ac norma eſt vel potiùs veritatis: ad quam Philoſophorum, ſcriptorúmque omnium opiniones referendæ ſunt: ne, quod monet D. Paulus, ab his decipiamur per inanem Philoſophiam, ſecundum elementa huius mundi, & non ſecundum Deum. Quamobrem pios potius religioſóſque viros, doctrina, & ſanctitate præſtantes, quales plerique eorum Latinorum ſunt, quos commemorauimus, præ cæteris ſequendos tibi eſſe conſtituas.

Nec verò ſatis mirari poſſum, ſic quoſdam in nonnullis Academijs eſſe authoribus impijs addictos, vt tantùm non apud illos, eorundem authorum cauſa, fides periclitetur. quo cum ſermo deuenerit, de vno Auerroe pauca dicam. Sunt enim aliqui, qui neſcio quid in eo tam egregium aut inſigne viderint, quid tam eximium & illuſtre, vt eum cæteris anteponendum putent, & quod deterius eſt, viri alioqui Catholici, Auerroiſtas ſe & eſſe, & dici velint. Nam vt illum cum cæteris interpretibus conferrent, à quorum tamen non paucis proculdubio ſeparatur, fortaſſe ferendum eſſet: ita verò eſſe ei addictos, vt in eius verba iurarint, & ea tanquam oracula ſibi adita putent, indignum ſanè eſt grauitate & dignitate ſapientis. Primùm enim, is, quem dico, pluribus erroribus fidei, pietatiſque pernicioſis plenus eſt, vt non immeritò, apud aliquas celeberrimas prouincias, impij cognomen inuenerit. Deo naturæ infinitatem aufert, prouidentiam, rerúmque, quæ infra lunam ſunt, ſcientiam, nobis animorum rationalium immortalitatem & multiplicationem eripit: illúdque vnius in omnibus hominibus intellectus monſtrum, atque portentũ inducit, deniqne & Deo Opt. Max. vt certum eſt, & nobis, vt multi aſſerũt, & ex eius principijs cõſequitur, improbiſſimè tollit libertatem. Quibus ſanè rebus efficitur, nullam eſſe debere

religionem, & pietatem aduerſus Deum: nullos ipſius numini cultus, honores, preces adhibendas, cum nec curet noſtra, nec ſciat: Nulla item aut ſupplicia flagitijs à Deo, aut præmia rectè factis eſſe propoſita. Quid multa? omnem peccandi impunitatem & ſibi perſuaſit, & quid in ea opinione quæreret, factis teſtatus eſt.

Iam verò, qui eiuſmodi ſectetur dogmata ac decreta, quæ obſecro, qualiáque putabimus ad ea comprobanda comminiſci? Quæ ex his colligere conſequentia? Quæ tot erroribus credimus eſſe poſſe conſentanea, ne ſecum ipſe identidem pugnare cogatur: vt profectò vix vlla Philoſophiæ ipſius pars ſit, in qua non alicuius veneni ſubſit ſuſpicio. Adde fuiſſe Mahumetanum, & (quod ipſa ſcripta facilè declarant) conceptum animo aduerſus Chriſtianam religionem odium ſemper habuiſſe: vt neceſſe ſit, ſua eum ſordidiſſima ſecta, ſcripta quoq; philoſophica infeciſſe non parum. Vſus præterea eſt corrupto Ariſtotelis libro, & pluribus in locis deprauato: id quod eius ſcripta præ ſe ferunt. Græcis ferè omnibus explanatoribus caruit: Latinis etiam, qui nec dum extabant, deſtitutus fuit: vt neceſſe ſit, in eo nec grauem, nec ſecuram ineſſe doctrinam: nam etſi acutum quiddam raro, exile tamen dicendi, & philoſophandi genus, in eo reperitur, eſt tamen illud obſcurum, inuſitatum, & ſæpè ab Ariſtotelis ſenſu intelligentiaq; alienum, quòd recta interpretatione. ac verſione Ariſtotelis, aliorúmque interpretum luce caruerit. Nos igitur, vbi quidpiam recti dixerit, non aſpernabimur: vbi ſecus, alios ei longè doctiores anteponemus, & ipſum impietatis, vbi tale quid dixerit, condemnabimus.

Illud quoq; abſurdum & pernicioſum eſt, vel diſputandi, vel loquendi genus, quo illud ex philoſophia, hoc ex veritate aſſeritur: aut, Idem ſecundum philoſophiam verum, ſecundum fidem falſum eſſe affirmatur. Neque enim philoſophia, ſed φιλοψευδία erit, quæ à veritate abhorret: neque,

quæ

qua cum diuina doctrina, id eſt, Fide pugnet veritas eſſe poterit: Sic enim vero verum congruit, vt veritas veritati non poſſit eſſe cōtraria. Quocirca non immeritò in Concilio Lateranenſi tertio hoc diſputandi ac loquendi genus, verbis exterminatur grauiſſimis. Neq; illud diſſimile eſt, Hoc in Ariſt. hoc verò in veritate, aut in fide eſſe dicendum: vt enim id interdum neceſſarium ſit, tamen ea fieri moderatione debet, vt ne in rebus, quæ ad fidem & religionem attinent, fidem ipſam, hoc eſt, à Deo acceptam diſciplinam, obiecta Ariſt. authoritate premere videamur: quod ſanè iſti faciunt, qui ſummo conatu viribúſque nituntur oſtendere, complurib. in rebus, Ariſt. contra fidem ſenſiſſe, cum tamen cōſtet pauciſſimis in reb. à fide diſſentire: & (quòd peius eſt) iidem conãtur efficere multis locis, in quibus quidem Ariſt. poſſent non ſine magna etiam probabilitate pro fide interpretari: cum præſertim viri grauiſſimi Ariſt. ſententiam eam eſſe apertè teſtentur. In quo ſanè do ipſo Ariſt. cui fauere ſe putant, malè merentur: cum ſic eum à vera ad falſam ſententiam abſtrahunt, & cogunt falſum dicere vel inuitum, in rebus etiam grauiſſimis errare turpiſſimè. Quid? quòd ex hac grauiori, frequentique, pro Ariſt. contra fidem & veritatem concertatione grauia quadam incommoda accidunt, & Chriſtiano viro indigna, & omninò non ferenda? primum enim, nihil prodeſt, obeſt autem plurimum, temerè excitare tantum contra fidem aduerſarium, eúmque ſummo ſtudio contra illam armare, & ad eam oppugnandam omnibus rebus iuuare. Deinde plerique, cum audiunt verum quid eſſe ſecundum Ariſt. id omnino intelligũt, quid eſt, ſecundum philoſophiam: imò ſecundum omnium optimam (quam eſſe putant Ariſt.) philoſophiam: & quod Ariſt. ſenſit, id credunt eſſe naturali rationi ac lumini conſentaneum. atque ideo ſic diſputantes, quantum in ipſis eſt, idem illud Concilij decretum per imprudentiam euertunt, quod credant rationi & lumini naturali, fidem aduerſari.

illud autem incommodum, vel grauiſſimum eſt, cum enim contra Fidem docent aliquid ſenſiſſe Ariſt. id ſic confirmare nituntur argumentis, vt ipſi quoque contra fidem cum Ariſt. ſentire videantur: præſertim cum quæ pro fide & veritate adduci poſſunt, ea ſummo ſtudio conentur diſſoluere, vt Ariſt. ſententiam tueantur: quod ſanè plurimum fidei, & veritati obeſſe conſtat, cum eius argumenta & rationes infirmari, frangique videantur. Illi, illi, inquam immortali laude digni ſunt, & de fide orthodoxa, deq; Ariſt. ipſo benè meriti, qui ex magna probabilium opinionum, atque explicationum Ariſtot. varietate, eam potiſſimum deligunt, ac tuentur, quæ cum fide congruit, eamq; pro ſua virili parte probabiliorem reddere conantur, atque vbi Ariſtot. à fidei diſciplina abhorruit, curant, non ſolùm rationibus naturalibus, ſed alijs eiuſdem dictis atque decretis ipſammet veritatem oſtendere: vt quamuis in vno, aut altero loco ea ſenſerit, quæ reijciantur, tamen appareat aliquam eius doctrinam fidei, & veritati eſſe maximè conſentaneam.

Nec longè diſſimile diſputandi genus eſt, Hoc Theologos aſſerere, illud philoſophos: Hoc Latinos philoſophos, illud Græcos, vel Arabes. Nam, vt omittam falſum hoc ſapè eſſe commentum hos vt prouinciis, nationibus, linguis, ita opinionibus diſſidere. In hoc diſputandi genere latet venenum, cum per Theologos ipſam Theologiam, fidem, & religionem, per philoſophos ipſam philoſophiam facilè quiuis intelligat: & videlicet per Latinos Philoſophos D. Thom. cæteróſque Theologos intelligi volunt: quibus cum alij opponuntur, & iiſdem anteferuntur, in contemptum non ſolùm ipſos Theologos Authores, quod graue malum eſt, ſed etiam Theologiam ipſam abducunt, & nudam ei, diuinóque lumine deſtitutam philoſophiam anteponunt.

Philoſophos igitur à Theologis diſiungere, Græcos à Latinis, hominum ſanè eſt vel ſuo quámque rem momento non ponderantium, vel certè ipſam veritatem conſultò prodere, &

re, & ſibi, atque aliis peſtem afferre ſtudentium. Vna eſt pura, vera ſynceráque veritas, quæ à Deo genita, impreſſa in hominum mentibus, adhibita cœleſti illa fidei norma, ex Græcis, Latinis Philoſophis & Theologis, & colligitur integra, & petenda eſt.

Hæc habui, amice lector, quæ de optimo Philoſophandi genere vniuersè præciperem: ne falſis, ac prauis opinionibus deceptus, in pernicioſos errores rapiaris, ſed veritatis, pietatis, ac diuinæ religionis patrocinium, vt de philoſophia, de Chriſti & Dei Eccleſia benè merearis, ſponte ac lubens ſemper ſuſcipias. Precor à Deo Optim. Maxi. quo patres noſtri authore hoc velle cœperunt, vt eodem adiutore, labor hic, propoſitum ſibi diuinæ gloriæ, & publicæ vtilitatis fructum conſequatur. Vale in Chriſto Ieſu.

D. FR

IESVS, MARIA.

D. FRANC. TOLETI, Societatis Ieſu, Commentaria:

Vnà cum Quæſtionibus,

In viij. lib. Ariſtotelis: De Phyſica auſcultatione.

De Philoſophiæ Nomine, ac Definitione,

PRÆFATIO.

PHiloſophia tot hominum præconiis, tot ſapientum laudibus iam olim celebrata eſt, vt noſtris non magnoperè indigeat. Nullus enim eſt, quantumuis indoctus, cui non aliquid ſublime, ac penè diuinum philoſophiæ nomen videatur. Hanc ergo modò nobis (Diuino auxilio) fretis explicare aggredientibus, vtile ſanè erit aliqua præmittere, quæ faciliorem ingreſſum efficiant: erunt autem iſta quinque: primum, quid Philoſophia ſit: alterum, quot eius partes: tertium, quis earum partium ordo: quartum, quis Philoſophiæ ortus: tandem, quanta eius ſit dignitas, & vtilitas.

De quib. agendum eſt.

Circa 1. vt à nomine ipſo incipiamus, Philoſophia olim σοφί·, id eſt, ſapientia dicta eſt, & Philoſophi σοφοὶ, id eſt, ſapientes nũcupati, vt auctor eſt Diogenes lib. 1 de vitis Philoſophorũ. Pythagoras verò huius nominis fuit primus inſtitutor, qui ſe non σοφὸν, id eſt, ſapientem, ſed φιλόσοφον, i. ſapientiæ amatorem, ac ſtudioſum Leonti tyranno, quanam arte polleret, petenti reſpondit, ac inde Philoſophia, quaſi ſapientię amor, deriuata eſt, vt idem Diogenes refert: idem igitur iam per Philoſophiam, quod per ſophiam, vt intelligamus, vſus obtinuit. Nec oportet exiſtimare, Philoſophiã aliquam eſſe peculiarem ſcientiam, quæ aliquod ens particulare contempletur: non enim ſic modò conſideramus, ſed vt vniuerſa-

De nomine Philoſ.

le

Non eſſe philoſop. particulã rẽ aliquã ſcientiam ſed vniuerſale genus quoddã ad varias ſciẽtias.

le genus eſt, varias ſub ſe ſcientias complectens: vt enim apud morales Philoſophos Iuſtitia aliquando pro ſpeciali quadã virtute inclinante voluntatem erga ea, quæ aliorum ſunt, vſurpatur: aliquando pro omnium virtutum aggregatione, ſecundum quam perfectè homo iuſtus dicitur: ita & Philoſophia, quandoque pro ſcientia peculiari, quæ Metaphyſica dicitur, ſumitur: quandóque pro omnium ſcientiarum cumulo, vt Philoſophus non aliud ſit, quàm ſciens omnia, vt ſciri poſſunt, vt dicitur 1. Metaphyſi. cap. 2. hoc autem non vnico habitu fit, ſed multis: ſicut enim non vnus ſenſus ineſt animalibus, quo cuncta ſentiant, ſed varij, omnibus autem ſimul perfecta fit ſenſatio, ita non vnica ſcientia & habitu cuncta cognoſcuntur, ſed multis, omnes autem ſimul perfectiſſimam, ac generalem cognitionem omnium faciunt, quæ quidem dicitur philoſophia: ac iſta ſignificatione modò à nobis primò tractatur, & petimus, quid ipſa ſit. Quid autem Philoſophia hæc ſit, non omnes eodem modo explicarũt, habitus enim & ſcientiæ tripliciter definiri poſſunt, aut ex obiecto, aut ex fine, aut ex vtroque: Ex obiecto quidem, vt Medicina eſt ars quę in humanis corporibus verſatur: Ex fine, Medicina eſt ars ſanitatis effectiua: Ex vtroq; verò, Medicina eſt, quæ in humanis corporibus verſatur, & ſanitatis eſt effectiua: hoc etiam pacto multi alij habitus definiri poſſunt. Philoſophiæ autem ex fine, & ex obiecto definitiones inueniuntur: Plato in Theage & in amatoribus, vel de Philoſophia, ex finę duas aſſignauit definitiones, quarum prior Ammon. eſt moralis, Philoſophia eſt mortis meditatio, quam in explicatione Porphyrij ſic explicat: Duplex enim vinculum anima cum corpore habet: alterum naturale, quo ei ſecundum eſſe vnũ compoſiti coniungitur: alterum voluntarium, quo anima ſe corpori ſubiicit, & ei ſeruit: cùm igitur mors non ſit aliud, quàm animæ & corporis ſolutio, erit duplex mors, iuxta duplicis vinculi ſolutionem: altera naturalis, qua anima ſecundum eſſe à corpore ſeparatur: altera voluntaria, qua homo ab iſtis ſenſibilibus ſemotus, totus contemplationi traditur, quod per Philoſophiam contingit, ac ob id dicitur meditatio mortis, vt Philoſophum mortem meditari, non ſit aliud, quàm animum à corporis ſenſibus auocare. Sic igitur primò definiebat Plato, quæ quidem definitio, prætterquàm quòd metaphorica eſt, quod Ariſt. damnat, eſt etiam diminuta, cum ſolam contemplatiuam partem exprimat.

Definitio philoſ. duplex, ex fine & obiecto.

1. definit. ex fine.

2. defini. ex fine.

Poſterior definitio à fine eſt. Philoſophia eſt Dei ſimilitudo, quoad fieri à nobis poteſt, id eſt, Philoſophia eſt per quam Deo ſimiles ſumus: in Deo enim duplex operationum genus conſtituitur circa res has: altera operatio eſt reiũ cognitio qua omnia

ſpe

ſpeculatur: altera actio, qua omnia gubernat, diſponit, & prouidet: ita per Philoſophiam hæc duo contingunt homini; nã ſpeculatur, & cõtẽplatur res, & ſecundum eandem Philoſophiam gubernat & regit, cum ſit Philoſophia actiua, & ſpeculatiua. Dicitur autem, quoad fieri poteſt, quia iſta ſimilitudo nõ eſt æqualitatis, cùm in infinitum excedat Dei perfectio cũcta creata, ſed eſt ſimilitudo proportionis cuiuſdam, ſecundum quam infima ſupremis comparari queunt. Hæ duæ definitiones à fine ſunt, prior à proximo, poſterior ab vltimo. Aliam definitionẽ ab ipſo obiecto ſumptam, idem Plato tradidit in Phædone, & Thæteto, quã Cicero recepit, nempe: Philoſophia eſt diuinarum, humanarúmq; rerum cognitio: per res humanas, quæcunque ſenſibilia intelliguntur, per diuinas verò intelligibilia, & à materia ſeparata: vnde definitio hæc perfecta eſt, omnem Philoſophiæ partem comprehendens, cùm quælibet aut de humanis, aut de diuinis tractet.

3. defini. ex obiec.

4. defini. Ariſt. Ab Ariſto. verò vnam Philoſophiæ definitionem habemus 2. Meta. c. 1. Philoſophia, eſt ſcientia veritatis, quæ à fine proximo eſt, quamuis iſta potius ſolius ſpeculatiuæ partis videatur. Atque hoc de definitione ſufficiat.

De partibus Philoſophiæ, eiúſque diuiſione. CAP. II.

1. diuiſio philoſop. De Philoſophię partibus varia fuerunt Philoſophorum placita. Zeno enim, Chryſippus, Appollodorus, & reliqui Stoici tres Philoſophiæ partes fecerunt. Phyſicam nempe, Ethicã & Logicam: Phyſicam quidem, quæ rerum naturalium cauſas ſpeculatur; Ethicam, quæ mores hominum docet: Logicam, quæ modos cognoſcendi & diſputãdi aperit: quas partes variis comparationibus explicabant, vt li. 7 refert Diogenes. Primò enim ipſam Philoſophiam animali comparabant, oſſibus & neruis Logicam, carnibus Ethicam, animæ Phyſicam conferentes. Ruiſus ouo aſſimilabant, cuius corticem Logicam, ſequentia Ethicam, intima Phyſicam dicebant. Rurſus agro frugifero, cuius circumiecta ſeps Logica, fructus Ethica, humus, & arbores Phyſica eſſent. In qua quidem diuiſione Logicam Philoſophiæ partem faciebant.

2. diuiſio. Epicurus Philoſophus tres Philoſophiæ partes fecit, Ethicam, Phyſicam, Canonicam: per Canonicam verò (quantum mihi videtur) intelligebat Medicinam practicam: hanc enim Canonicam cum naturali coniungebat: Logicam verò partem Philoſophiæ non cenſebat.

3. diuiſio. Cleanthes ſex Philoſophiæ partes fecit, Dialecticã, Oratoriam, Moralem, Ciuilem, Naturalem, Theologicam. Alij verò aliis modis diuidebãt.

4. diuiſio At, vt ad Peripateticos deueniamus, Simplicius Ariſt. imitatus, Philoſophiã in duas diuiſit partes, in actiuã & contem

templatiuam:per actiuam,Moralem intelligit:cõtemplatiuæ verò tres ſtatuit partes,Mathematicam,Phyſicam,& Metaphyſicã, vt patet 6. Metap. c.1. Dialecticam verò non partẽ Philoſophiæ, ſed inſtrumentũ,& organum hic & aliqui alij Peripatetici faciũt, *5. diuiſio* vt docet Alexander 1. Priorum:& ibidem Philoponus:& Temi- *autor. ex* ſtius 1. Poſterior c. 24. At ſi licet inter tantorum placita virorum *triplici ig* iudicium noſtrũ adhibere:aliter Philoſophiæ diuiſio conſtituen- *norantia* da eſt,in cuius gratiam finem ipſius Philoſophię oportebit conſi- *deſũpta.* derare,per hunc enim maximè ipſius diuiſio fiet exacta,& manifeſta.Philoſophia verò in hunc fuit finẽ inueſtigata, vt ignorantia, quã miſer homo propter peccatum incurrit, quoad fieri poſſet, expelleretur: homo autem per peccatum hæc tria præter alia ſibi comparauit:rerum veritatis ignorantiam:eorum, quæ ſecundum rationem agere oportebat, ſimiliter ignorantiam : & rurſus eorum, quibus ad vitæ ſuſtentationem & conſeruationẽ propter peccatum indigebat, ignorãtiam:vnde omni ex parte ignarus factus eſt in ſpeculabilibus,agibilibus, & factibilibus:indiguit igitur ſcientia, qua ens verũ cognoſceret,qua agenda,& faciẽda cõſideraret:& iſta eſt Philoſophia in tres prĩcipuas partes diuiſa,ſecundum ignorãtiarum numerum:in Speculatiuam nẽpe, qua veritates rerum tantùm contemplaretur: in Actiuam, qua ea, quæ ſecundum rationem agere oportet,doceretur:& in Factiuam,qua ea,quibus exterius indigeret,facere ſciret:quam partem Philoſophi reſpuerunt, abiectum arbitrantes facere, & exterius operari, cùm tamen re vera,ſcientiæ ſit pars,nec indignum homine laborare,qui ſuo peccato & ſuperbia id meruit.& Ariſt. 6.Meta.c.1.inquit,omnis intellectus eſt ſpeculatiuus actiuus,aut factiuus:& eſt locus notandus.Secundũ autem hãc diuiſionem multò melius Philoſophia dici poteſt Dei ſimilitudo:Deus enim nõ ſolùm cognoſcit cuncta, gubernat & diſponit cuncta : ſed etiam operatur cuncta:ipſe enim eſt,qui cum naturalib. cauſis ſimul effectus cũctos producit.Sit igitur prima Philoſophiæ diuiſio à fine ſumpta, in partem ſpeculatiuam,actiuam,& factiuã:Speculatiua ſubdiuidatur in Metaphyſicam, quæ omnium communiſſima principia, *ſubdiuiſ.* & paſſiones generales ſpeculatur:in Mathematicam puram, quæ *ſpeculati.* ea,quæ ſecundum ſe à motu non dependent,ſecundum rationem abſtrahendo à motu tractat, vt figuras,numeros, & his accidentia : & in Mathematicam mediam, quæ ea, quæ ſecundum naturam ſuã abſtracta ſunt,in motu tamen conſiderat, vt Perſpectiua, & Muſica,& ſimiles:& in Phyſicã,quæ res ſenſibiles ſpeculatur.

Rurſus actiua diuiditur in Ethicam, qua homo ea ſecundũ quæ *ſubdiuiſ.* ſe rationabiliter ordinarę debet,cognoſcit : & in Oeconomicam, *actiuæ.*

qua

qua familiam & domum regat:& Politicam,qua vſus Reipublicę & ciuitatis,cuius pars eſt,rectos cognoſcat,& exequatur.

ſubdiuiſ. factiuæ. Factiua rurſus,quæ Mechanica dicitur,bifariã ſubdiuidi poteſt primò in artes neceſſarias, quæ nempe vſum vitæ neceſſariũ miniſtrant,vt Lanificium,Agricultura,Aratura:& in vtiles,quę vſum vitæ faciliorem faciunt,vt nauigatoria,Militaris, Equeſtris: & in delectabiles,quæ vſum vitę iucundiorem reddunt,vt Saltandi ars, Venandi,Cantandi,& ſimiles.

Rurſus diuidi poteſt in eas,quæ materiam præparant,vt Ars fodiendi metalla,Cõficiendi ferrum,Coquendi lateres:& in eas,quę materiam diſponunt & componunt, vt Domificatoria, Fabrilis, Sutoria:& in eas,quæ materia compoſita vtuntur, vt Militaris,Equeſtris,Nauigatoria.

Aliarum artium & ſcient. ſubdiuiſ. Præter has Philoſophiæ partes ſunt quædam artes, quæ in miniſterium Philoſophiæ inuentæ ſunt: ac propterea Philoſophiæ partes non cenſentur ab aliquibus Peripateticis, quamuis nihil vetet ex eis aliquas eſſe ſcientias: hæ autem quinque ſunt: quædam enim modum cognoſcendi, & verum à falſo diſtinguendi tradit, quæ Logica dicitur: & hæc neceſſaria eſt ſimpliciter ad philoſophiam;ac ob id Antiqui huius ſolius meminerũt:quædam alia eſt ad ſermonis peritiam obtinendam,quo philoſophia communicatur,& hæc Grammatica eſt.Tertia ad huius ſermonis ornatum & elegantiam, & hæc Rhetorica. Quarta ad delectationem in ſermone, & iſta eſt Poëtica. Quinta ad experientiam in rebus omnibus ſumendam:& hæc eſt Hiſtorica. Sexta eſt ad abſentium communitatem rerum:& hæc eſt Epiſtolaris.Hæ omnes ancillæ philoſophiæ ſunt,& ipſi deſeruiunt.

De ordine partium Philoſophiæ inter ſe. CAP. III.

1.opin. Circa harum partium ordinem fuerunt variæ ſententiæ ante
2\. Ariſt.& poſt ipſum Zeno,& Chryſippus,Logicam primo loco diſcendam:ſecundo Phyſicam:tertio Ethicam cenſebant. Appolodorus ſic ordinem ſtatuebat,vt poſt Logicam Ethicam, vltimò Phyſicam iuuenes diſcerent,vt refert Diogen.libr 7. atque hi Logicam à reliquis ſcientiis ſeparabant, ac eius præcepta, & regulas ſeiunctas ab ipſis ſcientiis tradebant. Alij verò ſimul confundebant Logicam & alias ſcientias, nec eam ſeparatam docebant,vt refert Origenenes Hom. .ſuper Cantica, verſus med. & hos reprehendit Ariſtot.2.Metaph c.:.Stultum, inquit,eſt, ſimul
3 ſcientiam & modum ſciendi quærere. Ex his fuit ſententia quorundam, qui ab Ethica eſſe incipiendum cenſebant, qualis fuit Diogenes. Alij verò Phyſicam priùs,quales fuerunt Panætius & Poſidonius:ita illi Antiqui ſentiebant de ordine Philoſophiæ.

At

At verò poſt Ariſt.tempus, Ammon. in præfatione Porphyrij cenſet inter ſpeculatiuas partes hunc ordinem obſeruandum, vt primò diſcatur Phyſica, ſecundò Mathematica, tertiò Metaphyſica Ratio verò eius hæc eſt, quia Phyſica eſt de his quæ maximè ſunt contracta ad materiam, Metaphyſica verò eſt de ſummè abſtractis, ſed non fit tranſitus ab extremo ad extremũ, niſi per medium, ergo prius eſt Phyſica, quę extremum eſt, poſterior Mathematica, quæ medias habet abſtractiones: tractat enim de his, quæ in materia quidem ſunt ſenſibili ſecundum cõſiderationem: nam Phyſica de his eſt, quæ ſecundum rem, & ſecundum rem, ſed non ſecundum conſiderationem in materia ſenſibili ſunt: Metaphyſica verò in oppoſito de his, quæ nec ſecundum rem, nec ſecũdum rationẽ in materia ſunt. Albertus Magnus hoc prologo eandem habet ſententiam: conſtituit enim duos ordines: alterum naturæ: alterum doctrinæ: naturæ eſt inter ipſas res, quarum eſt ſcientia: doctrinæ eſt inter ipſas ſcientias, ſecundum quod vna prius altera dicitur. Dicit ergo primò, quod ſecundum naturæ ordinẽ Metaphyſica eſt omnium prima, quia tractat de communiſſimis omnium principijs: poſt hanc verò eſt Mathematica, quæ tractat de his, quæ non dependent ſecũdum ſe à ſenſibilibus: ob id priora ſunt: vltimum locum obtinet Phyſica, quæ de ſenſibilibus, & poſterioribus eſt. Dicit ſecundò, quòd ordine doctrinæ, primo loco eſt diſcenda Phyſica: ſecundo Mathematica: tertio Metaphyſica: ratio eſt, quia à notioribus eſt incipiendum: notior autem eſt Phyſica quàm Mathematica, nam Phyſica probat per ſenſum, à quo Mathematicus abſtrahit: Metaphyſica verò ob eius magnam abſtractionem eſt difficillima. S Th. verò opuſc. 70. ſuper Boetium, de Trinitate. q. 5. art. 1 poſt Dialecticam Mathematicam, & poſt hanc Phyſicam diſci voluit. & Simplicius in præſentia primum locum Mathematicæ, ſecundum Phyſicæ, tertium Metaphyſicæ concedit Alij verò Metaphyſicam omnium primùm diſcendam voluerunt, è quorum numero videtur S Th. in præſenti loco, cuius ratio eſt, quia ſermo de vniuerſalibus eſt præferendus ſermonibus particularibus, vt dicitur 1. de partibus animaliũ, c. 1. At Metaphyſica agit de communiſſimis omnium ſcientiarũ. Ergo illa eſt præferenda in doctrina omnibus Hæc ſunt quæ à viris illuſtribus recepimus erga ordinem partium philoſophiæ.

In qua quidem controuerſia mihi videntur probabiliores concluſiones quæ ſequuntur, quarum prima eſt Dialectica præponi debet Philoſophiæ partibus; hæc aut notiſſima eſt, tradit enim ſciendi modũ, nec hic de practicis eſt ſermo: rarò enim cũ reliquis Philoſophiæ partibus coniunctæ in aliquo reperiũtur, nec multa *7. ſenten. autoris. 1. concl.*

b

indigent Dialectica, præter eam, quæ naturalis eſt. Secũda cõcluſio, Mathematica eſt prior doctrina, quàm Phyſica & Metaphyſica: hæc eſt contra Albertum, & Ammo. ſed probatur expreſſè ex Ariſt. 6. Ethicorum, c. 8. docet, pueros poſſe eſſe Mathematicos, ſed non Philoſophos, quia Phyſica poſtulant longã rerum experientiam, quæ non eſt neceſſaria in Mathematicis, quæ quidem experientia non cõtingit pueris. prætereà probatur: Quia Mathematicæ tractant de ſenſibilibus per ſe: Phyſica de ſenſibilibus per accidens: hæc enim de ſubſtantia ſenſibili, illa de figura & quantitate eſt. Conſtat autẽ quantitatem eſſe ſenſibile commune per ſe, ſubſtantiã verò nullus ſenſus percipit per ſe. Nec ratio Ammo. quicquam valet: nam quod Mathematica ſit magis abſtracta nõ facit eam poſteriorem doctrina: ſi enim ea quæ Mathematicus cõſiderat, eſſent in eodem prædicamento cum his, quę phyſicus tractat, tunc valeret per Mathematicam mediam eſſe aſcendendum ad Metaphyſicam, medium enim debet eſſe eiuſdẽ rationis cum extremis, non ſic autem Mathematica, quæ de accidẽti eſt. Phyſica verò & Metaphyſica de ſubſtantia.
3. Tertia concluſio: Phyſica eſt prior natura, quàm Mathematica licet ſit poſterior doctrina: probatur. Phyſica eſt de ſubſtãtia, Mathematica de accidẽti: ſed ſubſtantia eſt prior natura, quàm accidẽs, 7. Metaph. c. 1. ergo & Phyſica prior eſt. Nec valet quicquam ratio, quod abſtractũ magis ſit prius minus abſtracto: hoc enim eſt in eodẽ genere, vt inter ſubſtantias, quæ abſtractiores ſimpliciores ſunt, & in accidentibus: at in diuerſo genere id nõ eſt: ſubſtantia enim prior eſt accidenti, ſiue abſtracto, ſiue nõ abſtracto.
4. Quarta concluſio. poſt Phyſicã eſt Ethica, vltimũ verò locum tenet, Metaphyſica doctrina probatur; quia difficilior eſt experientia in moralibus, quàm in naturalibus, ſunt enim incertiora, & difficillima eſt Metaphyſica, quę de ſupremis eſt, quæ nullam cum ſenſu affinitatem habẽt. Nec ratio Sãcti Thomę cõtrariũ ꝓbat; ſi enim Metaphyſica tãtùm de vniuerſaliſſimis in prędicãdo ageret eſſet forsã anteponẽda: at agit etiã de vniuerſaliſſimis cauſis ſeparatis prorſus à materia: hę autẽ difficillimè cognoſcũtur, vt teſtatur Ari. 1 Meta. c. 1. Eſt igitur vltima doctrina, quamuis natura prima. Atque hæc circa ordinem ſufficiãt.

De ortu ſeu inuentione Philoſophiæ, ac primò de eius inuentionis modo. CAP. IIII.

5. viæ quibus ſcientiæ inueniuntur. Circa ortum philoſophiæ duo oportet conſiderare; primum de modo ipſius inuentionis, alterũ de ipſis inuẽtionibus. Eſt autem notandũ, quinque eſſe vias, quibus homines per ſe ſcientiam inuenere; ſimilitudinis nempe viã, ſeparationis, reſolutionis, cõ-
1. via. poſitionis, proportionis; primò. n. homo ſingula concreta intelligebat,

gebat,non diſtinguendo ſubſtantiam ab accidenti,ſed omnia ſub vno conceptu cognoſcebat, ſicut ſenſu confuſè percipiebat: ante omnia verò ſimilitudines percipiēs maiores,cōgregabat in vnam naturā ea,quæ ſimilia erant. Nam glorioſus Deus, quamuis intellectū hominis ſenſibus alligauerit, & ſenſus ſubſtantiā per ſe cognoſcere non poſſint,tamen ſingulis naturis accidentia ſenſibilia dedit eis propria,quędā communia, quędā minus communia ſecundum naturas ipſas, per quæ accidentia homo ſubſtantias diſtinguere:& ita dedit animalibus motū à ſe: ſpeciebus animalium varias figuras,per quas varietas ipſarum intelligeretur:homo igitur has ſimilitudines attendens, copulabat naturas magis ac magis,ac vniuerſalia concipiebat, vt videns figuram exteriorē ſimilem in ſpeciebus rerū,ſingula illarum indiuidua ad ſpeciem vnam adunabat:poſtea in varijs ſpeciebus alias percipiens ſimilitudines ad genus congregabat:& ſic conſequenter.Hæc fuit prima via.

Secunda via fuit ſeparationis.per quam incipit accidens à ſubſtantia,& accidens ab accidēte ſecernere:fuit autem hoc conſiderando primò ſeparationem accidentis à ſubſtantia:expertus enim eſt hominē modò calidum,modò frigidum, modò malè habere, modò benè: & quòd idem homo perſeuerabat, coniecit aliquid eſſe in homine,& in rebus,quod non eſt ipſæ res,ſed in eis ſuſtentatur: quandoquidem nihil ex eiuſmodi rebus per ſe fuerit,& vocauit vnum ſubſtantiam,alterū ens accidens. Adhuc viderat multa ſimul accidentia,nec eorum diſtinctionem perceperat: poſteà experitur vnum accidens in alio ſubiecto,vbi alterū non eſt, colligit eſſe diſtincta,vt ſentit albedinem in niue,& frigiditarē:poſteà experitur albedinem in calce ſine frigiditate, comperit eſſe diſtincta. Prætereà videt effigiem hominis ſimul cum quantitate, poſteà experitur effigiem ſculptam ſub minoris quantitatis imagine, percipit effigiem, & quantitatem rei non eſſe eandem rem: & hæc eſt via ampla, qua vſus eſt Ariſtot. in Poſtprædicamentis, vt illic declarauimus. 2.

Tertia via eſt reſolutionis,qua nēpe cauſas, & principia rerum indagamus, retexentes ipſam rem. Vt enim alicuius inſtrumenti cauſam & partem cognoſcimus, puta horologij, ipſum deſtruentes, & in partes redigentes:ita reſoluentes rem in ſuas partes, & principia paſſionum,& effectuum comperimus. 3.

Quarta via eſt compoſitionis, quando res rebus componentes & coniungentes,effectus & paſſiones inuenimus,quæ aliàs occulta erant. 4.

Tandem eſt proportionis, quando per proportionem ex rebus claris,& quas experti ſumus,ea cognoſcimus,quæ non ſumus ex- 5.

perti,quo modo Ariſtot. naturam melancholicorum per naturam ebriorum proportione quadam competit, & res intelligibiles ſæpè per ſenſibilium proportionem cognoſcuntur. Hæc igitur breuiter de modis inuentionis,quos frequenter in Philoſophia experiemur.

De Philoſophiæ inuentoribus. CAP. V.

CIrca inuentiones autem breuiter dicamus aliquid Græci ſibi inuentionē Philoſophiæ arrogarunt:nam Dialecticam à Zenone ortum duxiſſe, à Platone verò perfectionem teſtantur:moralem verò à Socrate: naturalem à Thalete primo ſapientum ſeptem,vt dicit Ariſt.1.Meta.c.3. auctam verò à Pythagora, vt dicitur ibidem c.5. Fuit enim duplex genus philoſophorum: alterum Ionicum: alterum Italicum, vt refert Diogenes lib 1 Et Sanctus Auguſtinus 8 de Ciuitat c.2 Ionicum habuit originem à Thalete Mileſio: Italicum verò à Pythagora, qui Samum patriam,à qua Samius dictus eſt, à Tyranno Polycrate videns occupatam,Crotonē in Italiā petiit in ea ipſius parte, quæ Calabria modò, olim magna Græcia dicebatur. à Thalete deriuati ſunt Philoſophi Anaximander, Anaxagoras, & Socrates: & hucuſque perſeuerauit nomen Ionicum:habuit autem Socrates diſcipulos Platonem, & Anthiſtenem:hic fuit caput philoſophorum,qui dicti ſunt Stoici. Zeno enim Chryſippus,& alij ab hoc ſumunt doctrinę originem: dicti autem Stoici,quia Zeno docebat in porticu, nam στοά porticum ſignificat.

Plato verò fuit caput Academicorum:dicti Academici ſunt ab Academia loco,in quo Plato docebat. Fuerunt autē diſcipuli Platonis,Xenocrates,& Ariſtoteles,ille retinuit nomen Academicū: Ariſtot verò docuit in Lyceo,&c quia deambulans docebat, dicti ſunt diſcipuli Peripatetici: vnde tres ſectæ philoſophorum fluxerunt à Thalete.A Pythagora verò Xenophanes,Parmenides,Xenocrates, Leucyppus, & Epicurus originem ſumpſerunt:atque ab hoc dicti ſunt Epicurei:vnde ſunt quatuor Philoſophorum ſectæ, non ſolum nominibus,ſed etiam multis placitis,& opinionib differentes:omnes tamen à Græcis originem ducunt. Sed nō eſt ob id exiſtimādum verum,ipſos eſſe primos inuentores:cùm omnes ſapiētes ſeptem Græci floruerint ab Olympiade trigeſima octaua vſq; ad quinquageſimā ſexcentis annis ante Chriſti natiuitatem. ac multò antiquior fuit ſcientia, peruenit enim ab Adamo vſq; ad Noe,qui docuit ipſos Armenos, & poſtea Patriarchæ illi antiqui peregrinantes in Ægypto ipſos docuerunt, ad quos peruenerunt ipſi Græci diſcendi cauſa, vt refert Diogenes lib. 7. vnde ſcientia originē traxit ab Hebræis,& Chaldæis,vt refert Ioſeph 1.lib contra Appion

tra Appion & Euſeb lib. 10 de præparatione Euangelica. & Beroſus lib 3. ſed hæc ſatis: non enim eſt noſtrum præſens inſtitutum, hæc vlterius proſequi.

De vtilitate & dignitate Philoſophiæ. CAP. VI.

Circa vtilitatem & dignitatem omnibus compertum eſt, quãtæ ſit vtilitatis, & dignitatis: conducit enim multùm ad conſeruationem, & gubernationem: hominum non enim Reſpublicæ conſiſterent abſque ſapientia: conducit etiam ad eleuandum mẽtem in ipſum Deum authorem omnium, & viam inſtruendam, & mores: non quòd Philoſophia ſola hoc præſtet, cùm non ſufficiat virtutem & bonum cognoſcere ad exequendũ, niſi adſit ſpeciale auxilium Dei voluntatem iuuans, ſed quòd ſit magnũ motiuum, & occaſio bonorũ morum: & ſi adſit Dei gratia, per Philoſophiam multa bona fieri poſſunt, qua deficiẽte, Philoſophia, vanus & inutilis profectò labor eſt. Hæc de Philophia in communi.

De Phyſica, hoc eſt, naturali Philoſophia, ac primò, de quibus agendum.

Nos verò vnam partem philoſophiæ, Phyſicam nempe, id eſt, naturalem proſequi aggredimur. Circa quam quatuor potiſſimùm ante omnia trademus: primum, ân ſit ſcientia: ſecundum, quod ſit eius ſubiectum, ſeu quæ ſit intentio, & ipſius ſcopus: tertium, quæ diuiſio: quartum, quis modus procedendi. prius tamen, quid ſibi nomen naturalis velit, exponemus. Simplicius dicit, Philoſophiam naturalem dici, quæ tractat de rebus naturalibus. ſunt autem rès naturales, quæ motus ſui principium habent in ſe: quales ſunt omnes hę res generales, & ſenſibiles, vt elementa, animalia, mixta, plantæ, & ſimilia: & de his eſt phyſica iſta ſcientia. Sed iam ad primam quæſtionem accedamus.

De quib. agendũ. *Res naturales quæ ſint.*

Quæſtio 1. An rerum naturalium ſit ſcientia.

Circa hãc quæſtionem fuit opinio Heracliti, vt refert Ariſtot. 4. Metaph & Ptolemæi, vt refert Alber. tract. 1. cap. 2. aſſerentium non eſſe ſcientiam de rebus naturalibus, quorum rationes ſunt. *1. opin.*

Prima, indefinitorum nõ eſt ſcientia: at res naturales ſunt indefinitæ, & indeterminatæ, vt patet ex aſſidua earũ mutatione: ergo earum non eſt ſcientia. Secunda, Generabilium, & corruptibilium non eſt ſcientia. 1. Poſter. c 7. at res naturales, vt notũ eſt, ſunt generabiles, & corruptibiles: ergo earum nõ eſt ſcientia. Tertia, Singularium non eſt ſcientia: at res naturales ſunt ſingulares: ergo earum non eſt ſcientia: maior eſt nota: minor probatur: quia res naturales ſunt ſenſibiles, id eſt, quæ ſenſu percipi poſſunt: at ſenſus nõ eſt, niſi ſingulariũ. At oppoſita ſententia eſt cõmunis. Phyſicã 2.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. ROMA EMANUELE

eſt partem Philoſophiæ, & rerum naturalium eſſe ſcientiam: & probatur, quia Phyſica eſt de neceſſariis per propriam cauſam, ergo eſt ſcientia: patet antecedens, cum fiant multæ demonſtrationes in Phyſica: demonſtratur enim mixtum corruptibile, quia ex contrariis componitur, & animalia moueri à ſe, quia habent animam, & multa alia. *Nota.* Eſt tamen notandũ ex Linconienſi, vt à Ianduno & communiter aliis aſſeritur, hoc loco in Phyſica eſſe duplices propoſitiones, quaſdam neceſſarias, vt ſemper, vt ignis eſt calidus, mixta ſunt corruptibilia: anima eſt actiuum principium motus, & harum eſt propriiſſima ſcientia: quaſdam neceſſarias vt plerunque, vt homo naſcitur cum duplici oculo: dextra manus eſt fortior: in hyeme ſunt pluuiæ: & harũ eſt ſcientia propria, quamuis non ita certa, ſicut potior: non enim omnes ſcientiæ æqualem habent certitudinis gradum.

Ad 1. Reſpondetur igitur ad argumentum primum. Admittimus res naturales eſſe indefinitas, tamen nõ eo modo, quo indefinitę ſunt, earum eſt ſcientia ſunt enim indefinitę in ſingulari: earum tamen ſcientia eſt, vt ad vniuerſales naturas reducantur, quæ finita ſunt: non enim huius vel illius equi eſt ſcientia, ſed equi.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur: aliud eſſe generabile, aliud generari: generari enim dicit actum, qui primò ineſt ſingularibus, quæ mutantur, & non perſeuerant: at generabile primò ineſt naturæ, in qua eſt principium & potentia generationis: vnde homo generabilis dicitur, ſeu corpus: & iſta generabilia ſunt vniuerſalia, quæ ſemper ſunt, & eorũ eſt ſcientia: non enim deſtruuntur niſi per accidens in hoc vel illo ſingulari, ſecundum ſe tamen perſeuerant.

Ad 3. Ad tertium dico, ſenſibile dici dupliciter: vno modo per ſe nempe, quod primò terminat actum potentiæ ſenſitiuæ, vt coloratum, calidum, ratione qualitatum, & ipſa ſingularia, & talium non eſt ſcientia: altero modo per accidens, quia, videlicet, eſt in his, quæ ſentiuntur per ſe, ſicut naturæ, & vniuerſalia eorum, quæ per ſe ſentiuntur, & horum eſt ſcientia.

Quæſtio ſecunda, de ſubiecto Philoſophiæ naturalis.

SEquitur igitur, cùm cõſtet Phyſicam eſſe ſcientiam, vt videamus, quæ ſit intentio, & huius ſcopus. Auerroes reſpondet in hoc prologo: Phyſicam intendere manifeſtare cauſas, & paſſiones harum rerum ſenſibilium, prout tales ſunt, nempe mutationes, motus, aliáſque ſimiles paſſiones, & harũ cauſas: dicit, prout tales ſunt, quia non omnia, quæ vni rei inſunt, vnius eſt ſcientiæ conſiderare, ſed propria illius rei, tam cauſas quàm paſſiones. *Nota.* Circa hoc eſt quæſtio ſatis celebris, de ſubiecto Philoſophię naturalis: oportet autem ex Logica ſupponere, quid ſit ſubiectum ſcientiæ, illud

nempe

nempe, quod primò intenditur in ſcientia, cuius cauſæ, paſſiones, & ſpecies in ſcientia conſiderantur, à quo ſcientia vnitatem, & ab aliis diſtinctionem ſumit. Circa hanc difficultatem inuenio tres præcipuas ſententias: prima eſt S. Tho. in hoc prologo aſſerentis, *1. opin.* ens mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ: per mobile autem nō tantum intelligimus, quod ſecundum locum mouetur, ſed quod mutabile eſt quacunque mutatione, Hanc ſententiam recipit Iandunus, q. 1. & eſt Auerrois expreſſa. 4. Metaph. com. 1. & in præſenti videtur idem dicere, nam conſtituit res ſenſibiles, vt motus habent principium. Conſtat autem quòd idem eſt ens, & res: & hoc idem, quod Auerroes, dicit Simplicius. Altera ſententia eſt: corpus mobile eſſe ſubiectum Philoſophiæ naturalis, quam ſententiam recipit Albertus tract. 1. cap. 3. & Ægidius Romanus. Tertia eſt: corpus naturale, ſeu ſenſibile eſſe ſubiectum: hoc aſſerit Auicenna cap. 1. ſuæ ſufficien. Rationes autem cuiuſque ſententiæ hæ ſunt præcipuæ. Sanctus Thomas vtitur hac ratione deſtruendi, corpus naturale non eſſe ſubiectum: ſubiectum ſcientiæ non probatur in illa ſciētia eſſe, ſed ſupponitur: at Phyſicus probat corpus mobile eſſe, ergo non eſt ſubiectum. Minor probatur, nam maior certa eſt 6. Phyſic. probatur omne mobile eſſe corpus, ergo Phyſicus probat, corpus mobile eſſe. Aduerſus quam rationem inſurgit Ægidius, quia aliud, inquit, eſt probare, quòd corpus mobile ſit: aliud, quòd mobile ſit corpus: hoc facit Phyſicus, non illud: vnde ratio videtur non probare intentum. Addunt aliam ſecundam rationem diſcipuli S. Thomæ, inter quos eſt Caiet. in q. de ſubiecto philoſophiæ naturalis, corpus mobile, vt Albertus, & Ægidius exiſtimāt, nempe pro ſubſtantia naturali, nō comprehendit omnia mobilia phyſica: at ens mobile comprehendit: ergo hoc potiùs, non illud eſt ſubiectum: antecedens probatur: eſt enim corpus mobile triplex, aut ſecundùm ſubſtantiam, aut ſecundum qualitatem, aut ſecundum quantitatem, hæc autem ſunt ſingula in ſingulis prædicamentis: nam primum eſt in ſubſtantia, ſecundum in qualitate, tertium in quantitate: non ergo corpus mobile pro ſubſtantia eſt commune iſtis, ſicut ens mobile: ergo hoc eſt ſubiectum.

2. *3.* *Rationes 1. opin. 1. ratio.* *2.*

Alij diſcipuli S. Thom. addunt tertiam rationem, nam corpus *3.* mobile non complectitur materiam, quæ eſt ens mobile, cùm ſit partim generabilis, partim corruptibilis: at ſubiectum debet complecti omnia, quibus paſſio ſcientię ineſt: ergo ens mobile eſt ſubiectum. Hæc pro prima ſententia.

Secunda ſententia Alb. eſt declaranda: ipſe enim conſtituit triplex corpus, metaphyſicum, mathematicum, & phyſicum: corpus metaphyſicum vocat ſubſtantiā compoſitam ex materia & forma *Rationes pro 2. op. Nota.*

tantùm conſideratam cum aptitudine ad quantitatem, quæ eſt prædicamenti ſubſtantiæ:& hanc cōſiderare eſt metaphyſici:ſubſtantiam verò compoſitam cum ipſe actuali quātitate vocat ipſe mathematicū:at corpus cum ipſa materia ſenſibili eſt phyſicum,

1. Ratio. & hoc corpus mobile eſt ſubiectum Phyſicæ. Probat primò: Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, cuius partes & cauſæ in ſcientia conſiderantur:ſed partes corporis mobilis cōſiderantur in Phyſica, nem-

2. pe materia & forma:ergo illud eſt ſubiectum Secundò argumentatur Ægid.Rom.contra S.Tho.Mobile, cùm additur enti, vel limitat per ſe, vel per accidens ipſum: ſi per ſe, ergo Phyſica erit ſpecies Metaphyſicæ: ſicut ſcientia de animali rationali eſt ſpecies ſcientiæ de animali: ſi per accidens, ergo erit ſubalternata Metaphyſicæ:ſicut ſcientia de linea viſuali ſubalternatur ſcientię de linea ſecundum ſe,quorum vtrumque eſt falſum,cùm Phyſica ſit genus ſcientiæ à Metaphyſica diſtinctum.

3. Tertiò argumentantur Scotiſtæ: Ens mobile competit Angelis,qui tamen ad Phyſicā non pertinent:ergo ens mobile non eſt

Rationes pro 3.opi. ſubiectum,ſed corpus mobile.Hęc pro ſecunda ſentētia.Tertiam verò ſententiam ego probo. Illud eſt ſubiectum ſcientiæ, quod

1. Ratio. continet omnes paſſiones ſcientiæ: at corpus naturale continet paſſiones,non autem ens mobile, quod probatur:nam quieſcibile eſt paſſio phyſica non tamen videtur ineſſe mobili, cùm ſint oppoſita motus & quies: at ineſt corpori naturali, ergo hoc potius

2. eſt ſubiectum,non autem corpus,aut ens mobile. Secundò,paſſio non eſt ſumēda pro ſubiecto, ſed mobile & motus paſſiones ſunt phyſicæ,ſicut riſus,& reſibilitas:non ergo ens mobile,vel corpus mobile eſt ſubiectum, ſicut nec homo eſt riſibilis,dicitur ſubiectum ſcientiæ, ſed ſolus homo,de quo demonſtratur riſibile. Hæ ſunt rationes pro qualibet parte probabiliores.In hac difficultate id,quod certum eſt,& quod ambiguum, aperiam: & ſententiam

Ordo agēdum ordine in hac q. S.Thom.explicabo: poſtea omnium rationes ſoluam,in quo exactè declarabitur ſententia S.Thomæ:Tandem,quod mihi viſum probabilius fuerit,aperiam Aduerte igitur,duplex ſubiectum eſſe in aliqua ſcientia: alterum materiale, & hoc eſt res illæ, quæ tali

1. fund. duplex ſubiectū, materia & form. ſcientia conſiderantur: alterum formale, nempe ratio, ſecundum quam res illæ in tali ſcientia cōſiderantur. Omnibus compertum eſt, materiale ſubiectum Phyſicæ eſſe res omnes ſenſibiles: formale verò, quatenus habent aliquod intrinſecum ſui motus, & mutationis principium:& hoc docet Ariſto.6.Metaph. c.1.Phyſi-

In quo ſita ſit tota contr. cam,inquit verſari circa genus entis, quod in ſe motus principiū habet,idem in lib.11.c.3. Nec in hoc vlla eſt apud Doctores difficultas.Sed controuerſia tota ferè eſt in nomine poſita:an tale ſub-

iectum ſit dicendum ens mobile, vel corpus mobile, vel corpus naturale. Omnia iſta quantum ad ſuppoſitionem æqualia ſunt, nec pro pluribus ſupponit vnum, quàm aliud, imò inter ſe conuertuntur, ſed modus ſignificandi varius eſt.

Explic. opi. D. T. Sanctus Thomas vult ens mobile dici ſubiectum, quia clarius iunguntur iſtæ partes, ens mobile, quàm corpus mobile: nã quod mobile ſit ens, nullus dubitat: quòd verò mobile ſit corpus, eſt demonſtrabile & non per ſe notum: cum igitur clarius res ſenſibiles explicentur per ens mobile, quàm per corpus mobile, illud eſt ſubiectũ: & hoc intendit S. Tho. Nec contra hoc modo quicquam valet replica Ægidij Romani, probantis corpus mobile non probari. Vt autem clarior fiat ſententia iſta, ſoluamus omnia argumenta, etiam diſcipulorum S. Tho. quia volentes defendere ipſius ſententiam non ſatis id præſtiterunt. *Solu. arg. diſcipulo. D. T. qui non recte eũ defen.* Ad illud Caietani, negatur illud triplex corpus mobile, imò vnicum eſt corpus ſubſtantiæ, nempe compoſitum ex materia & forma quod eſt mobile ſecundum qualitatem, & quod eſt mobile ſecundum quantitatem: & eadem ſunt principia illorum motuum nempe materia & forma: *Ad arg. Caiet.* non ergo multiplicare oportet mobilia corpora, & hoc nota.

Ad aliud arg. Ad aliud argumentum aliorum reſpondetur: ſicut materia non dicitur corpus mobile, ita nec dicitur ens mobile, vt ipſi exiſtimant, nam ens mobile dicitur totum compoſitum: nec quantum ad rem eſt differentia inter corpus mobile, & ens mobile, vt diximus: quod ſi dicas, materiam generari, dico eſſe falſum, materia enim non generatur per ſe, ſed ratione compoſiti: cuius eſt pars vnde non dicitur ens naturale, ſed natura 2. Phyſi. c. 1. nec ens mobile, ſed pars entis mobilis.

Sol verũ 2. opi. Circa opinionem Alberti, in primis mihi non placet diſtinctio illa triplicis corporis: non nego, poſſe ſubſtantiam compoſitam concipi intellectu abſque actuali quantitate vel qualitate: tamen *Nota.* illa ſubſtantia ſic cõſiderata ex intrinſeca ſua ratione habet aptitudinem ad illa eo ipſo, quo materialis eſt: erit ergo eiuſdẽ ſcientiæ conſiderare ſubſtantiam quantificabilem & quantam, & ſubſtantiam qualificabilem, & qualem: non enim alterius ſcientiæ eſt conſiderare hominem riſibilem, alterius, hominem ridentem: ob id dico, non eſſe niſi corpus phyſicum, aut mathematicum, vt vult Auerroes 3. Metaph. com. 17. & 1. Cœli com. 1. quamuis alia ratione procedat Auerroes, quam poſtea diſcutiemus. Ad primam *Ad 1:* ergo ipſius rationem reſpondetur facilè, cùm ens mobile, & corpus mobile idem re ſint, principia corporis mobilis ſunt etiam entis mobilis. Ad ſecundam Ægydij reſpondet Iandu. q. 2. quod *Ad 2.* licet ſit ens mobile inferius ente, ſicut ſubiectum ſubalternatæ,

tamen non eſt ſubalternata Phyſica, quia ipſius principia ſunt immediata, nec in Metaphyſica probantur. Aliter reſpondet Niphus dicens, quod etiam ſi ſit inferius ens mobile ente ipſo, tamen non eſt ſpecies, quia ens non eſt genus: in quo videtur Iandu. cõcedere, mobile eſſe additum extrinſecum, Niphus verò intrinſecum. Ego verò vtrumque nego. Et eſt ſummopere aduertendum, aliter ſe habere genus ad ſua inferiora, aliter ipſum ens ad ſua: genus enim dicit quandam naturam, & rationem obiectiuam, quæ per varias differentias contrahitur ad ſpecies, aliter non eſſet vniuocum, niſi præter vocem vnam eſſet etiam ratio communis, vnde addita differentia generi facit compoſitionem, & additum accidens facit compoſitionem, ſed accidentalem, vt animal album: at ipſum ens non ſic: non enim dicit naturam communem, ſed omnes res immediatè, ſicut nomen Petrus omnes Petros ſignificat, non ſignificando communem naturam: confuſè tamen & indiſtinctè ſignificat omnia: vnde quando additur quicquam entí, non eſt compoſitio realis, ſed explicatio quædam, & determinatio confuſi: qui enim dicit ens ſubſtantia, ens album, nihil reale compoſitum dicit, quàm ſubſtantiam & album. Ex quo fit quòd ens mobile non eſt compoſitum in re, nam mobile eſt additum, ſignificationem entis confuſam determinans: & ſic ceſſat argumentum Ægidij, & hoc eſt valdè notandum, quod multi non aduertunt, non enim eſt compoſitum ens mobile, ſed rem vnam dicit, ſicut ſi vno vocabulo exprimeretur. Dices, ſaltem eſt inferius ipſo ente, & eiuſdem erit ſcientiæ conſiderare ens, & ens mobile.

Nota. Differẽt. entis ad ſua inferiora, & generis ad ſua.

Dub.

Sol. Dico, & nota quòd inferiora, & ſuperiora eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare, quando ſunt ſub eadem abſtractione à materia: at quando non ſunt eiuſdem abſtractionis, non pertinent ad eandea ſcientiam: ens autem abſtrahit à materia omni: mobile verò eſt cum materia ſenſibili, ob id non eiuſdem ſcientiæ genere eſt vtrumque conſiderare. Ad tertium argumentum Scotiſtarum reſpondetur, Angelos non eſſe entia mobilia, cùm ens mobile, & corpus mobile idem re ſint. Angeli autem non ſunt corpora: & quamuis ens mobile eſſet ſuperius corpore, Angeli non dicerentur mobilia entia: non enim habent motum phyſicum, cùm in loco, & tempori ſubiecti non ſint.

Ad 3.

Sol. rationũ 3. opi. Ad primum argumentum pro tertia ſententia reſpondet primò Albert. c. 3. quòd quies eſt paſſio corporis ſicut motus, ſed eſt priuatiua: quies enim eſt priuatio motus, cum igitur priuatiuum per poſitiuum cognoſcatur, non oportet dicere corpus quieſcibile, ſed poſitiuum, nempe corpus, ſeu ens mobile. Reſpondet ſecundò,

dò, quòd non eſt paſſio vniuerſalis, nam quies non ineſt cuicunq; corpori, cui ineſt motus: cœli enim mouentur, non tamen quieſcunt. Quòd ſi dicas, etiam non omne corpus mouetur, nam terra non mouetur. Reſpondet terram non moueri quidem ſecundum locum tamen mouetur ſecundum alios motus, nam alteratur, frigeſit, calefit Reſpōdet tertiò Iandu. quòd etiam mobile eſt quieſcibile, cùm priuatiuorum idem ſit ſubiectum. Ad ſecūdum aduerte, quòd mobile dicitur tripliciter, aut quod mouetur actu, aut quod aptitudine mouetur, ſicut dicitur riſibile quòd aptum eſt ridere, & vtroque modo mobile eſt paſſio, nec ſic in præſenti ſumitur. Tertiò mobile dicitur, quod intrinſecum habet principium motus, & ſic ſumitur in præſenti, nec eſt paſſio, ſed paſſionū principium. Ex his omnibus opinio Sancti Thomæ, imò etiam aliorum, ſunt ſatis manifeſtatæ. Supereſt, vt dicam, quid mihi videatur. Ego quidem reputo opinionem S. Thomę valdè probabilem, & amplectendam, tamen mihi videtur probabilius, non ens mobile, ſed ens naturale eſſe ſubiectum Phyſicæ, præterquam quod Simplicius & Auerroes videntur hoc dicere: ponunt enim philoſophum conſiderare res naturales: rationes noſtræ hæ ſunt. Illud eſt ſubiectum, quod cum paſſionibus non facit prædicationes ridiculas, & ferè identicas, ſed tale eſt ens naturale, non autem ens mobile. Nam dices benè, ens naturale eſt mobile, & mouetur, ſed quis dicet, ens mobile mouetur, ſeu ens mobile eſt mobile? Secundò, quia ſubiectum clarius debet exprimere radicem paſſionum: at ens naturale clarius radicem paſſionum exprimit, nam natura eſt principium motus, ens autem naturale, quod habet principium motus.

Dub. *Sol.* *Ad 2.* *Nota.* *Sententia propria aut.* *1. ratio.* 2.

Tertiò, quia eſt multiplex illud mobile, vt dictum eſt: modò enim pro paſſione, modò pro principio paſſionis ſumitur, æquiuocatio autem obſcuritatem importat. Quartò, quia non exprimit principium quietis, quod explicatur per ens naturale: non enim ſufficit dicere, quod ſatis ſit exprimere paſſionem poſitiuam, nam eodem modo poſſit dici, quod in definitione naturæ non oportebat dicere, natura eſt principium motus, & quietis, vt dixit Ariſt. propter hæc mihi talis ſententia probabilior videtur, quamuis in re non ſit diſcordia, cùm omnia ſignificent idem, ob id apud Ariſtotelem modò ens mobile, modò corpus inuenitur eſſe id, circa quod Phyſica verſatur atque ſatis de quæſtione hac. 3. 4.

Tertiò. De diuiſione Philoſophiæ naturalis.

Circa tertium de diuiſione philoſophiæ naturalis videtur mihi ſatis commoda illa quam aſſignant Simplicius, & Themiſtius, nempe hæc: quæ in philoſophia naturali continentur, aut

ſunt de principiis,aut de his, quæ ex principiis componuntur: de principiis omnium rerum naturalium, & de communibus eſt liber Phyſicorum,de compoſitis ſunt reliqui Quæ autem componuntur ex primis, aut ſunt ſimplicia corpora ex aliis corporibus non conſtituta:aut ſunt compoſita,& mixta.Si ſimplicia ſunt,aut incorruptibilia, & ſic ſunt cœli, de quibus traditur in libris duobus prioribus de cœlo:aut corruptibilia, vt elementa,& de his agitur in duobus poſterioribus libris de cœlo: de his enim omnibus primo traditur,tanquam de ſimplicibus corporibus De compoſitis verò, quia hoc omnibus eſt commune, nempe generatio, & corruptio,& nõ ſolùm his,ſed etiam ipſis ſimplicibus elementis: ob id primò de generatione & corruptione diſſeritur, poſtea de ipſis ſeorſum. Hæc autem cõpoſita quædam inanimata, quædam animata ſunt: Primò de inanimatis agitur. Deinde de animatis:atq; inter illa quædam ſublimia ſunt, quæ Meteora dicuntur,quæ ſupra nos fiunt,vt venti, pluuiæ,irides, halones, & ſimilia, de quibus in libris Meteorum: quædam ſubtus in intrinſecis terræ partibus,vt metalla,lapides,de quibus in libro de mineralibus:Animata autem,quia animam habent communiter,prius de anima agitur in libris tribus de anima, & de quibuſdam ex anima procedentibus, videlicet de ſomno, vigilia, iuuentute, ſenectute,vita, morte, & ſimilibus in libro, qui parua naturalia dicitur, tractantur.poſt hæc de ipſis animatis:atque horum quædam animalia,quædam plantæ.De animalibus in libro de Hiſtoria,& in libris de partibus animalium,& generatione ipſorum latè diſſeritur.Tandem de plantis,atque hæc eſt breuis ſumma librorum Ariſtot. Nec intendimus modò determinare ordinem omnium horum,ſat ſit,quantum ad præſens inſtitutum attinet, hos libros omnium eſſe primos.

Quarto. De procedendi modo.

Circa modum procedendi naturalem Auerroes dicit,eſſe methodum diſciplinæ, intelligit facilem,ac familiarem procedendi modum, qualis eſt inductio, exemplum,definitio, diuiſio, ſyllogiſmus hypotheticus: per demonſtrationem verò intelligit triplex demonſtrationis genus,eſt enim demonſtratio ſigni, demonſtratio cauſæ, demonſtratio ſimpliciter:Demonſtratio ſigni eſt,quoties per ſigna & effectus à poſteriori rem demonſtramus: demonſtratio cauſæ eſt, cùm procedit demonſtratio per cauſam, ſed effectus iam notus fuerat ante ipſam cauſam:vt ſi quis Eclypſim prius cognoſcẽs,cauſam inquireret,& per hanc cauſam probaret effectum:talis demonſtratio ſolùm oſtenderet cauſam, ſed non probaret effectum eſſe,ob id dicitur demonſtratio cauſæ: at

verò

verò cùm effectus non fuit ante cauſam cognitus, ſed tunc primùm per ipſam cauſam cognoſcitur, dicitur talis demonſtratio ſimpliciter, quia effectum probat & cauſam oſtendit, dicit ergo Auer. Philoſophũ hic omnibus demonſtrationibus vti, tamen frequentius demonſtrationibus ſigni, & cauſæ, quia effectus phyſici ſunt notiores nobis ſuis cauſis. De iſta demonſtratione cauſæ diximus latè 1. Poſte. Exiſtimo enim etiã cùm effectus præcognoſcitur ante cauſam, demonſtrationem probare effectum eſſe, quia effectus ante cauſam cognoſcitur particulariter, & non ita neceſſariò: at cùm per cauſam probatur, vniuerſaliter cognoſcitur, & neceſſariò: & ad hoc fit ille regreſſus, vt effectum imperfectè cognitum, perfectiſſimè cognoſcamus: quamuis adhuc ſit diſtinguenda duplex demonſtratio: & quæ probat per cauſam effectum aliquo modo ante cognitum: & quæ probat effectum nullo modo ante cognitum, licet omnis demonſtratio ſit effectum eſſe probans, ſi per cauſam procedit. Hæc de modo procedendi.

De libris Phyſicorum Ariſtotelis, ac primò de eorum inſtituto, & ſubiecto eorum.

VT igitur ad libros hoſce, quos primos omnium interpretandos ſuſcepimus, accedamus, tria ante ipſum textum breuiter perſtringamus: primum inſtitutum horum, alterum inſcriptionem, tertium diuiſionem. In inſtituto, & ſcopo horum librorum omnes interpretes conueniunt, nempè hic tradi communia principia, & paſſiones entium naturalium: oportet enim communia priùs cognoſci particularibus, hæc autem communia, ſecundum Simplicium, ſunt materia, forma, reliquæ cauſæ, motus, locus, tempus. *Inſtitutũ & ſcopus.* *Subiectũ.* *8. li. phy.*

Sed dices, quod erit obiectum horum librorum? dico, quòd vnuſquiſque conſtituit pro obiecto horum librorum illud idem, quod ponit obiectum totius Phyſicæ: vnde ſecundum Albertum horum librorum obiectum eſt corpus mobile ſimpliciter, ſecundum S. Th ens mobile: & nos conſequenter dicemus ens naturale ſimpliciter. Dubitabitur, quomodo idem obiectũ poteſt eſſe horum librorum, qui ſunt pars phyſicæ, & totius phyſicæ. Hoc dubium mouit Alb. 1. prio. in prin. illic. n. dixit, ſyllogiſmum ſimpliciter eſſe obiectum illorum librorum, qui tamẽ ſyllogiſmus ſimpliciter pertinet ad totam logicam: & reſpondet ſyllogiſmũ ſimpliciter duobus dici modis: vno modo ſimpliciter. i. vniuerſaliter, vt comprehẽdit omnes ſuas ſpecies, & ſic ad totam logicam ſpectat: altero modo ſimpliciter, id eſt, ſolùm vt ſyllogiſmus eſt, & ſub ratione communi conſideratus, & ſic eſt obiectum illorum librorum. Conſequenter nos poſſumus idem dicere, ens mobile, *Dub.* *Sol.*

ſeu

ſeu corpus mobile, aut ens naturale poteſt aonſiderari vniuerſaliter cum ſuis omnibus partibus & ſic totius eſt phyſicæ obiectum : altero modo præcisè ſub illa ratione communi tamen, & ſic ad hos pertinet libros Quamuis poſſet dici obiectum eſſe commune principium rei naturalis, non enim in omni parte Phyſicæ oportet dare aliquod obiectum compoſitum, nam in libris de anima, obiectum eſt anima : in libro de ſomno & vigilia, ſomnus & vigilia:ſic etiam in aliis:ita in his communia omnibus entibus naturalibus.

alter.ſo.

De inſcriptione & diuiſione horum librorum.

Circa inſcriptionem,iſti libri inſcribuntur Græcè περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως id eſt,de naturali auſcultatione:notandum eſt enim ex Themiſto,& Cic.5.de Finibus,& Aulo Gellio libro,20.c.4.libros conſcriptos ab Ariſto. eſſe in duplici differentia:quidam erant conſcripti ſtylo & modo procedendi vulgari,.& communi, & facili, vt vel mediocriter eruditi poſſent percipere, ac ob id, exoterici dicti, quaſi pro omnibus etiam extrinſecis conſcripti. Alij erant libri profundiori ſtylo, & modo exactiori procedendi compoſiti,nempe demonſtratiuo:& hi dicebantur auſcultatorij, quaſi attentione & ſtudio indigentes,vt intelligerentur : & dicebantur Acroamatici, huiuſmodi ſunt libri Phyſicæ, & præſertim hi : ob id de naturali auſcultatione dicuntur. Notat Simplicius, quamuis iſte titulus poſſit vniuerſaliter Phyſicæ competere, tamen,quia communia omnium tractant,quæ reliqua virtute continent peculiariter his attribuitur, hoc etiam dicit Albertus. Solent etiam ab Ariſtotele hi libri de motu dici,vt patet.2.Poſterio. ca.1.2 & 1. Cæli.text.38.quia, vt in hoc textu notat Auerr. maxima parte horum tractatur de motu, nempe à tertio incluſiuè vſque ad vltimum librum.

De diuiſione horum librorum Phyſices.

Circa horum librorum diuiſionem, Adraſtus, quem citant Simplicius,& Themiſtius in præſenti : & ipſe Simpli.& Andro.vt refert idem Simpli. in principio 5. Phyſicorum & Eudem. vt meminit idem Simpli. in principio. 6. Phyſico. Omnes hi in duas partes diuidunt hos libros:altera dicitur de principiis,& hęc continet quinque libros priores : altera de motu,& hæc continet libros tres poſteriores. In particulari autem, in primo libro de principiis intrinſecis agitur,putà materia,& forma:in ſecundo de extrinſecis putà de agente & fine : in tertio de motu,quia naturæ definitio fuit data per motum in libro ſecundo:& quia motus eſt de genere continuorum, tractatur etiam ibi de infinito : cùm autem

tem quæ mouentur, ſint in loco, & motus ſit in tempore, agitur in 4 libro de loco, & tempore, & de vacuo, quod rationem loci videbatur habere. De ſpeciebus verò motus, & de contrarietate ipſius traditur in quinto, & de quibuſdam communibus rerum naturalium, vt eſſe ſimul, eſſe contiguum, conſequenter & alia. In ſexto verò de partibus motus quantitatiuis diſſeritur: in ſeptimo verò, & in octauo de principio extrinſeco motus. Hæc ex dictis authoribus colligi poſſunt, poſſes dubitare, quare tertius, quartus, & quintus liber dicuntur de principiis, cùm potius ſint de paſſione corporum, quæ eſt motus. Exiſtimo eſſe dicendum, quia in his agitur de motu, vt eſt pars definitionis principiorum, nempe ipſius naturæ: ob id totum inter libros de principiis computatur: in reliquis tribus agitur de motu ſecundum ſe. Dubitabis, nonne etiam in ſecundo libro tractatur de materia, & forma, cùm natura non ſit aliud quàm materia & forma? quomodo ergo tractatur de efficiente, & fine? Dico præcipuè agi de efficienti & fine: nam natura, quæ forma dicitur, habet rationem cauſæ efficientis, vt dicetur poſtea Porphyrius verò, vt refert Simplici. in principio 5. Phyſi. tantùm quatuor priores libros dixit eſſe de principiis, reliquos verò quatuor de motu, quam ſententiam recipit Philoponus in præſenti. *Dub. 1.* *Dub. 2.* *alt. diui.*

At ſi licet in hoc aliquid dicere, exiſtimarem poſſe conuenientius dici, duos priores libros eſſe de principiis rerum naturalium; reliquos verò de motu, & de his, quæ motum ſequuntur: & hoc videtur ſentire Auerroes 1. Cœli. comm 38. vt diximus. Accedamus igitur tandem ad textum: interpretabimur autem verſionem antiquam, diuiſionem textuum ſequentes. *Authoris ſententia.*

Quoniam cognoſcere, ac ſcire. Text. 1.

Quæ ſit intentio, & ſcopus Ariſtotelis. Quæſt. 1.

QVinque textibus primis continetur proœmium horum librorum, quãuis Simplici exiſtimet eſſe vniuerſale pro tota Phyſica: in primo textu manifeſtatur intẽtio, quæ conſiſtit in hac concluſione. Ante omnia oportet determinare principia ſcientiæ naturalis: hanc probat hoc ſyllogiſmo, vt benè dicit Philop. in omni Methodo, cuius ſunt principia, cauſę, & elementa, intelligere & ſcire contingit ex perceptione ipſorum principiorum, cauſarum, & elementorum: ſed naturalis ſcientię ſunt principia, & cauſę, & elementa: ergo ex eorum perceptione contingit ſcire: aggrediendum ergo eſt ipſa tractare. Nec mihi placet ſyllogiſmus Simplici: *1. tex. expoſitio, i. philoponi* *2. ſimpli. expoſitio.*

plici;

plicij, non enim literæ conſonat, ſic enim ipſe componit: omnia habentia cauſas, principia, vel elementa, ex ipſorum perceptione ſciuntur, ſed res naturales habent principia, cauſas, & elementa: ergo res naturales ex horum perceptione ſciuntur. prior videtur magis ad mentem Ariſt.

Simplicij expoſitio. Huius ſyllogiſmi maiorem ponit cum ſua probatione, quæ eſt per inductionem communem: omnes enim ſe arbitrantur ſcire, cùm principia prima, cauſas primas & vſque ad elementa cognoſcunt: minorem ſubiicet, quia vt dicit Simplicius, tanquam per ſe notum accepit, res naturales habere principia. Hanc verò ſuppleuit Theophraſtus, & probauit, quia omnia compoſita habent principia, res autem naturales compoſitæ ſunt, ſunt enim corpora.

ſing. ver. expoſitio. Sed conſideremus verba Ariſt. inquit, cognoſcere, ac ſcire, Alex. dicit, eſſe ſynonyma, ac pro eodem accipi. Auerroes verò, & Simplicius dicũt diuerſa ſignificare: cognoſcere enim eſt genus comprehendens quamcunque cognitionem, ſiue per cauſam, ſiue ſine cauſa: ſiue neceſſarium, ſiue non neceſſarium. At ſcire cognitionem demonſtratiuam dicit, ponuntur autem iſta duo verba, vt vnum ſit velut appoſitio alterius, vt ſit ſenſus, contingit ſe cognoſcere, vt ſit ſcire. S. Thomas per cognitionem intelligit eam quæ per definitionẽ fit, per ſcire verò eam, quæ per demonſtrationem: tam autem in definitione, quàm in demõſtratione cauſæ ſumuntur. Sed commodior videtur expoſitio Simplicij Alterum verbum eſt, Methodos, quamuis autem Methodus pro quocunque habitu ſpeculatiuo, aut actiuo ſumatur, tamen hic ſecundum Auerroem, pro arte quadam, & ratione ſumitur, ſecundum quam ea, quæ in ſcientia ſunt, traduntur: & in hac methodo oportet à cauſis incipere, vt dicit, quando eſt de re habente cauſas

Quid intelli. Ari. per principia cauſas & elem. Sequuntur modò illa verba principia, cauſæ, elementa, in quibus innumeræ ſunt expoſitiones: primas adducamus. Alphara. omnia hæc ad principia cognitionis refert, vt per principia dignitates communes, per cauſas, præmiſſæ peculiares concluſionis, per elementa maior & minor extremitas intelligantur: ex horum enim cognitione ſcientia fit rei.

1. ſent. Reliquæ autem expoſitiones ſunt de principiis rei, quæ in hoc

2. conueniunt, vt ſenſus ſit Ariſtotelis: oportet ſcientiam rei procedere ex eius cauſis materialibus, formalibus, finalibus, aut efficientibus: licet autem iſte ſit ſenſus omnium, tamen quid per ſingula verba intelligere oporteat, non omnes eodem modo explicant.

Fuit igitur ſententia ſecunda Alexandri, vt refert Simplicius, per

per principia efficientem cauſam intelligi, per cauſam formalem & finalem: per elementa materialem & hanc ſententiam recipit S. Thomas. Tertia ſentẽtia fuit Auerrois, & Alberti Magni per principia cauſam efficientem : per cauſas finalem: per elementa materiam & formam, quæ rem componunt eſſe intelligenda. 3.

Quarta ſententia fuit Porphyrij, & Philoponi, per principia, & cauſas idem intelligi, nempe finalem, & efficientem cauſam. Per elementa verò materiam & formã. Vltima ſentẽtia eſt Simplicij, quæ mihi magis placet, vt per principia quid cõmune intelligatur ad cauſas & elementa: omnis enim cauſa, & omne elementum principium eſt, non contra: per cauſas verò extrinſecæ intelliguntur, nempe finis, & efficiens: per elementa verò intrinſecę, materia & forma, vt ſit ſenſus, oportet in ſciẽtia, principia cognoſcere: hęc autem aut ſunt extrinſecæ cauſæ efficiens, & finis vel, elemẽta, id eſt, intrinſecæ, materia, & forma. & profectò, quòd principiũ cõmuniter ſumatur patet ex concluſione, quam infert: oportet principia Phyſicæ determinare: vbi clarum eſt, quod ſaltem materiam & formam intelligit, nam ab his incipit. Adhuc circa literam aduerte quod loquitur disiunctiuè, vt vniuerſalior eſſet propoſitio, vt notat Philoponus, nam non omnes ſcientiæ omnes habẽt cauſas, quædam enim formam, quædam finem ſimul, quędam omnes habent, in ſingulis autem cognitio fit ex præceptione earum cauſarum ſeu principiorum, quæ habent. 4. 5. *Nota.*

Circa probationem maioris occurrunt verba explicanda, principia prima cauſas primas, vſque ad elementa. Auerroes enim non in eadem ſignificatione accipit hæc verba, in qua accipiebãtur in ipſa maiori, nam per principia prima intelligit cauſas extrinſecas, efficietem, & finalem, remotas, & ſupremas: per cauſas primas intrinſecas materiam, & formã remotas etiam. Per elementa verò omnes quatuor cauſas proximas : vt ſit ſenſus ſcire arbitramur, cùm à cauſis primis, & remotis vſque ad ipſas proximas peruenimus. Dices tu, quæ ſunt iſtæ cauſæ primæ, & proximæ? Reſpõdet, remotas eſſe, primam materiam primam formam, primum efficiens, primum ſeu vltimum finem, per materiam primam intelligit ipſam materiam ſecundum ſe, ex qua ſunt factæ omnes res naturales : materia verò proxima eſt cũ his diſpoſitionibus induta, quæ ſunt peculiares ſingulis ſpeciebus: alia enim eſt materiã lapidis, alia equi, proxima : nam remota eiuſdem rationis eſt. per formam primam intelligit ſolam formam, quæ cum materia facit compoſitam ſubſtantiam in communi : per proximam formã ve ò eam, quæ facit hanc vel illam ſubſtantiam, putà, animal, plantam, mixtum: per agentem primum remotum & vniuerſalem *Quid intel. Ariſt. per princ. prima, cauſas primas, &c.*

C

intelligit, qualis eſt primus motor: per propinquum verò intelligitur agens particulare, idem de fine: oportet ergo ab ipſis ſupremis vſque ad particularia principia deſcendere.

Confuta expoſitio. Auerr. Hæc eſt expoſitio Auerrois, quæ mihi non placet, & meritò refellitur ſic à D. Thoma, quia in tam breui contextu & cõnexione verborum admittit tantam æquiuocationem. Quod ſi ipſe noluit admittere illa duo verba, cognoſcere & ſcire, eſſe ſynonyma, quia in ſcientia nõ debent admitti vocabula talia: multò minus profectò admittenda erant æquiuoca. *Alexan. expoſitio.* Alexander aliter intelligit; ſumit enim iſta pro principio cognitionis, vt primæ cauſæ dicantur dignitates communes: prima principia, intermediæ propoſitiones: elementa verò proximæ præmiſſæ concluſioni: ſcientiæ enim per hæc procedunt.

Confuta. Hanc expoſitionem non recipit Simplicius propter æquiuocationem verborum, & meritò: cùm enim in maiori accepta ſint principia rei, non oportuit in minori principia cognitionis mutare. *3. Auth. expoſitio.* Propterea dico cum Simplicio, quòd manet eadem ſignificatio vocabulorum, ſed reſtricta, per illud, prima: prima enim principia dicuntur, quæcunque cauſæ cuiuſque generis, ſed ſupremæ: & declarantur per primas cauſas, quæ ſignificant extrinſecas ſupremas, & elementa primas, & ſupremas intrinſecas, vt ſit ſenſus: tunc ſcire exiſtimamus, cùm cauſas ſupremas, & immediatas non ſolùm intrinſecas, ſed etiam extrinſecas cognoſcimus. Hæc circa literam textus.

An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ

Quæſtio 1.

Rationes in contrarium. QVia inter exponendũ diximus, nõ omnem ſcientiam quodlibet genus cauſæ conſiderare, meritò dubitatur, an ita ſit, & primò videtur, quòd Metaphyſicus non conſideret efficientem cauſam: Metaphyſicus abſtrahit à motu, at efficiens cauſa importat motum, non ergo pertinet ad Metaphyſicum: maior eſt certa: minor probatur ex definitione: efficiens enim eſt, vnde primò incipit motus.

Secundò videtur, quod conſideret materiam, materia eſt pars quædam entis, vt notum eſt, ergo pertinet ad metaphyſicum: præſertim, cùm in 8. & 11. lib. multa dicantur de materia.

Tertiò, res Mathematicæ habent omnes quatuor cauſas, ergo Mathematicus vtitur quolibet genere cauſæ: antecedens eſt notum, nam res Mathematicæ ſunt formæ ſaltem habentes materiam intelligibilem, & cùm non ſint à ſe, neceſſariò habebunt cauſam extrinſecam.

Quartò ſunt multæ concluſiones Phyſicæ, quæ non probantur,

tur, niſi per vnum aut alterum genus cauſæ, vt notum eſt: ergo Phyſicus non ſemper conſiderat quatuor genera cauſarum. Hæc ſunt argumenta, quæ in hac parte difficiliora videntur. Circa hoc *Opi. circa* primum dicamus, quid ſenſerint Philoſophi antiquiores circa *metaphy.* Metaphyſicam: Auerroes cenſet, ipſam ſolam vti fine forma & ef- *1.* ficienti, ſed non materia: idipſum Albertus. Alexander verò for- *2.* mam tantùm, & finem coſiderare aſſerit. Burleus dicit duplicem eſſe Metaphyſicæ partem: alteram quæ de intelligentijs tractat, & hæc materia non vtitur, benè tamen alijs tribus: alteram, quæ *3.* de communibus alijs omnibus entibus, & hæc materiam conſiderat.

Hoc autem non recipit Paulus Venetus, ſed quòd nullo modo *4.* materia vtatur. *Opin. cir-*

Circa Mathemeticam verò Auerroes ſola vti forma dicit, idem *ca math.* etiam Alexander. Hoc tamen reprehendit Simplicius: dicit enim *1.* etiam conſiderare materiam, nam in Muſica numeri habent ra- *2.* tionem materiæ, proportiones verò formæ.

Alij dicunt Mathematicam non vti cauſa vlla, ſed procedere per *3.* quædam principia certiſſima, quę nec cauſæ, nec effectus verè dici poſſunt: vnde ipſius demõſtrationes nec ſunt, quia nec propter quid, certiſſimæ tamen, & notiſſimæ ſunt. Hoc dicit Nyphus: & videtur id concedere Paulus, licèt non omninò: id etiam dicit Buridanus in proœmio Metaphyſicę. & Proclus 1. elem. vbi dicit demonſtrationes Mathematicas procedere per ſigna quædam. Hæc ſunt de opinionibus aliorum.

Pro huius autem determinatione ſit primum fundamentum, *1. fund.* tunc probamus per cauſam formalem, cùm medium demonſtrationis eſt alicuius extremi forma, licet accidat aliquando, quòd illa forma ſit efficiens vnius extremi, verbi gratia probatur viuentia à ſe moueri, quia animam habent, eſt quidem demonſtratio per formam, quamuis anima ſit effectiuum principium illius motus, eſt tamen viuentium forma: At hoc ſæpè euenit, quoties per ſubiecti formam & naturam demonſtramus, quæ frequenter eſt cauſa effectiua proprietatum.

Aduerte autem, quòd aliquando pro forma vtimur aliquibus *Nota.* rationibus intellectu diſtinctis, quæ dicuntur habere locum cauſarum formalium, licèt verè non ſint cauſę, cùm ſint idem realiter cum effectibus: dicuntur tamen cauſæ, quia dum intellectu ſeparantur, ſint velut antecedentes alias rationes, ſicut eſſe actũ independentem in eſſę. eſt cauſa, quòd anima rationalis ſit immortalis, quamuis ſecundum rem hæc duo idem ſint cum ipſa anima: & hoc demonſtrationum genere demonſtramus de Deo, & de

ſimplicibus rebus aliqua, quo frequenter vtitur Metaphyſicus, & ad genus cauſæ formalis reduci debet.

Sit ſecundum fundamentum, in quo oportet explicare duplicem materiã, nempe ſenſibilem, & intelligibilem, quid ſit harum vtraque. S.Th. enim quẽ multi ſequuntur, per materiam ſenſibilem intelligit ſubſtãtiam inductam qualitatibus elementaribus, calore, frigiditate, humiditate, ſiccitate, & ex his compoſitis: per materiam verò intelligibilem, intelligit ſubſtantiam ſola quantitate conceptam, quam Mathematicus ſpeculatur: hoc communiter dici ſolet. At verò quantùm ad materiam intelligibilem, aliter mihi videtur dicendum, quod quantitas ſola ſit materia intelligibilis. Attende autem, quòd Mathematicus non habet pro obiecto quantitatem, ſed figuras, & formas, quæ in quantitate fiunt: vt enim faber ferrarius, non de ferro, ſed de forma quæ in ferro fit agit; ita & Geometra, non de quantitate, ſed de figura in ea facta.

Ex quo fit, quòd multò aliter Phyſicus de quantitate tractet, & Mathematicus: Phyſicus enim de illa agit, vt eſt accidens quoddam corporis ſenſibilis: at Geometra de ea agit, vt materia in qua figuræ ab ipſo conſideratæ inſiſtunt: ob id quantitas dicitur materia Mathematici.

At quia non accipit Geometra vel Methematicus hanc materiam, ſicut eſt in rebus: non enim ſic lineæ & puncti, & ſuperficies ſunt, ſicut Mathematicus ſumit, ſed prius per imaginationem vel intellectum illas ſeparat, & ſic abſtrahit, ac in ſic abſtractis figuras conſiderat: dicitur materia intelligibilis, quamuis (vt mihi videtur probabile) crediderim, has quantitates, materiam dici intelligibilem. Hanc ſententiam de materia intelligibili docuit Albertus in c. 1. Phyſicæ, & eſt valde notanda. Materia igitur Mathematica eſt quantitas ſic intellectu percepta, ſicut materia Phyſica ſunt accidentia ſenſibilia, in quibus res Phyſicæ ſunt, vt à Phyſico conſiderantur.

3. fund. Sit tertium fundamentum: quemadmodũ Phyſicus materiam ſuam conſiderans, probat per eam aliquas proprietates, ex ipſa prouenientes rebus, quarum eſt materia: ita Mathematicus probat etiam per ſuam intelligibilem materiam aliqua, quæ ab ipſa figuris inſunt: & hoc profectò eſt certiſſimum: nam quod figura ſit in duas partes æquales diuiſibiles à Mathematico, probatur, & non niſi per quantitatem ipſam.

Prior concluſio. His ſuppoſitis ſit prior concluſio. Metaphyſica non probat per efficientem cauſam: probat tamen per agentẽ: eſt enim differentia inter efficiens, & agens: nam efficiens dicitur id quod motu agit, agens verò, quod ſine motu, ſed actione ſolum immanenti.

Phy

Phyſici eſt conſiderare cauſas efficientes, at Metaphſici agentes: vnde Metaphyſicus conſiderat cauſam primam, vt diſponentem, vt gubernantem omnia, & vt ab ea omne deriuatur eſſe, ſed non vt mouentem, & producentem cuncta motu cœlorum: hoc enim Phyſici eſt: vnde S. Thom. in præſenti dicit Metaphyſicum conſiderare cauſas finales, formales, & agentes.

Poſterior concluſ. Mathematicus frequentiùs per formam procedit, id eſt probando paſſiones, per ipſarum formas vel ſubiectorum: præcipuè enim figuras conſiderat, & per ipſas probat: aliquando etiam per materiam ſuam aliqua demonſtrat, vt diximus. *Poſterior concluſ.*

Reſpondeamus ad argumenta, in quorum ſolutione quæ ſuperſunt, explicabuntur. Ad primum ſolutio patet ex dictis: admittimus enim non conſiderare efficientes cauſas, conſiderat tamen agentes. Ad ſecundum reſpondet Albertus, materiam conſiderari à Metaphyſico tanquam entis partem, nempe, vt potentia eſt, & ſecundum aliquot attributa, ſed non vt cauſa eſt, & per ipſam probet. At contra hoc eſt argumentum, nam ab Ariſt. conſideratur 12. Meta. c. 4. Vt omniũ rerum prædicamentalium principium. Docet enim eadem eſſe entium principia, quorum vnum eſt materia: ergo poterit demonſtrare per ipſam, tanquã per principium, aliquid de ipſo ente in decem prædicamenta diuiſo: & ita mihi videtur, ſalua pace Alberti. Vnde dico, quod Phyſicus probabit per materiam, vt motui ſubiicitur, ſed non ita Metaphyſicus, niſi in quantum eſt principium ipſius eſſe. *Reſpõ. ad argum.* *Ad 1.* *Ad 2.*

Ad tertium negari non poteſt, res Mathematicas habere quatuor cauſas, ſed non vt Mathematicæ ſunt, quia Mathematicus conſiderat ſuas figuras in facto eſſe, & non ſecundũm quod fiũt, aut fieri poſſunt, ob id abſtrahit ab efficiente, & fine, nam ſi productionem illarum non contemplatur, nec efficientem, nec̃ finẽ, opus erit ſpeculari: hæ enim cauſæ ad productionem & actionem rerum conuenire ſolent: quod ſi materiam conſiderat intelligibilem, hoc non vt alicuius mutationis principium eſt, ſed vt in tali materia, formæ illæ ſuſtentantur. *Ad 3.*

Ad quartum reſpondetur, quòd Phyſicus à toto genere vtitur quatuor generibus cauſarum, quamuis non per quatuor has cauſas ſingulæ concluſiones Phyſicæ probentur: aliquando enim id fieri poteſt, ſed non eſt opus, ſat eſt quaſdam per hanc, quaſdam per illam cauſam Phyſicus probet. *Ad 4.*

An ad rei perfectam cognitionem opus ſit omnes eius cauſas cognoſcere. Quæſtio 111.

Rationes in cōtrarium. VTile eſt, hoc examinare, vt intelligamus propoſitionem textus, ſcientiam eſſe per principia, cauſas, & elementa: & quòd non ſit opus ad ſcientiam perfectam omnes cognoſcere cauſas,

1. probatur primò: Definitio explicat rem: at definitio conficitur ſufficienter ex materia, & forma, vt dicitur. 8. Metaph. cap. 3. ergo ad perfectam rei cognitionem, non erit opus, omnes cauſas cognoſcere.

2. Secundò, demonſtratio facit perfectam rei ſcientiam: at demonſtratio per vnicum genus cauſæ procedere poteſt, vt notum eſt: non ergo omnes cauſæ cognoſcendæ ſunt.

3. Tertiò, ſi res non cognoſceretur perfectè, niſi omnibus ipſius cognitis cauſis, ſequeretur, quod nulla ſcientia perfectè faceret cognoſcere rem, quia non tradit quælibet ſcientia omnes ſui ſubiecti cauſas, vſque ad vltimam.

1. opinio. *Nota.* Circa hanc quæſtionem Paulus Venetus, quem communiter multi ſequuntur diſtinguit duplicem eſſe cognitionem, ſimplicem, & complexam. Simplicem, qua res ſimplici notitia vel definitiua cognoſcitur: complexam, qua res per propoſitionem cognoſcitur, vtraque dupliciter dici poteſt, perfecta ſimpliciter, & ſecundum genus: illa dicitur ſimplex cognitio ſimpliciter perfecta, qua res ſecundum eos omnes conceptus cognoſcitur, qui de re formari poſſunt eſſentialiter, vt quòd eſt homo, quod eſt animal, quòd corpus, quòd ſubſtantia, quòd conſtat materia, & forma, & ſimilia: illa ſimplex dicitur ſecundum genus, qua res ſimplex ſecundum aliquem gradum cognoſcitur, nempe, vt homo, aut vt animal: ſimiliter complexa ſimpliciter perfecta eſt, cum omnia prædicamus de re, quæ ei competunt: ſiue eſſentialia ſiue accidentalia, ſecundum genus verò, cum cognoſcitur res ſecundum aliquod prædicatum, putà homo, quod eſt riſibilis, aut diſcurſiuus.

1. Reſpondetur igitur primò: ad ſimplicem rei notitiam ſimpliciter perfectam oportet cognoſcere omnes cauſas per ſe rei tam intrinſecas, quàm extrinſecas rei.

2. Dicit ſecundò: ad cognitionem ſimplicem perfectam ſecūdum genus ſufficit cognoſcere definitionem rei eſſentialem.

3. Dicit tertiò: ad cognitionem complexam perfectam ſimpliciter, omnia ipſius prædicata eſſentialia, accidentalia, cauſas per ſe, per accidens, vltimas, propinquas, & partes oportet cognoſcere.

4. Dicit quartò: ad complexam perfectam, ſecūdum genus, id eſt, ad aliquam vnam propoſitionem de re ſufficit cognoſcere omnes cauſas

cauſas vnius generis, aut efficientes, aut quæ ſuis à proxima vſque ad primam, & immediatam, ſic enim eſt perfecta demonſtratio.

Hæc ſententia & opin. Pauli Veneti eſt communis, & vera: tamen non videtur mihi adeò neceſſaria illa diſtinctio notitiæ perfectæ in ſimpliciter, & ſecundum genus: nam abſolutè concedenda eſt notitia rei perfecta, quæ in ſcientia quauis traditur: & res dicenda eſt perfectè cognoſci, cum omnia cognoſcuntur, quæ de illa re in ſciẽtia, ad quam ſpectat, traduntur: perfectè enim cognoſcitur equus, cũ omnia, quæ Phyſicus de ipſo dicit, percepta ſunt, quod ſi de illa generali rei cognitione loquamur, vt loquitur Paulus, non dubium eſt rem cognoſci perfectè, cùm omnia, quæ ad ipſam vtcunque ſpectant, cognoſcuntur: & tunc non per vnam ſcientiam cõtingit rem vnam perfectè cognoſcere, ſed per varias: vt homo ſecundum naturæ partes, & paſſiones à Phyſico cognoſcitur: ſecundum quod ens, ſubſtantia, & ea, quæ ab his procedũt, à Metaphyſico: ſecundum virtutes, & actus humanos, à Morali: ſecundum quantitatum dimenſiones, à Mathematico, ita, vt omnes ſcientiæ ſimul perfectam rei, & vniuerſalem cognitionem faciãt, non tamen quælibet per ſe, vt dicit Iandu. q. 3. — *2. opin.*

Vndè nihil differimus à Paulo niſi in hoc, quòd cognitio, quæ de aliqua re per vnam ſcientiam habetur, abſque addito, vocetur perfecta,

Ad argumenta vna eſt reſponſio, quod illa probant ſcientiæ perfectionem, quæ eſt ſecundum ſingulas ſcientias, & modos ſciendi, ſed non vniuerſalem hanc, de qua loquimur. — *Sol. Arg.*

Dices, de qua loquebatur Ariſt. in ſua maiori? Dico, de perfectione cuiuſlibet ſcientiæ totalis, non huius vel illius demonſtrationis, ſed totius habitus ſpecifici: & in hoc habitu, prius ordine doctrinæ proceditur à ſupremis cauſis illius ſciẽtiæ vſque ad proximas, qui modus eſt compoſitiuus. At in ſingulis ſcientiæ demonſtrationibus à cauſis proximis vſque ad ſupremas reſoluendo procedimus: ob id 8. Metaph cap. 4. de tali modo procedendi, dixit Ariſtoteles, quòd prius eſt danda cauſa proxima, & particularis At in præſenti de ordine totius ſcientiæ à primis dicit eſſe incipiendum.

Innata autem eſt ex notioribus. Text. 11.

Sanctus Thomas hos quatuor ſequentes textus de ordine procedẽdi circa principia interpretatur, quòd idem dicit Philop. quãuis varius, & incertus ſatis in hoc. Secundũ igitur hos doctores ſenſus Ariſtotelis eſt, poſtquam dixit eſſe à principiis incipiẽdum, conſtituit, qualiter à principiis oportet incipere, ac dicit, — *1. expoſit. S. Thom. & Philo.*

ab vniuerſalioribus & confuſis incipiendum eſſe principiis, vſque ad particularia.

1. Quod ſic probat: à notioribus nobis eſt ſecundum naturalem viam incipiendum: at vniuerſaliora ſunt nobis notiora ſingularibus, id eſt, minus vniuerſalibus: ergo ab his eſt incipiendum.

Minorem probat triplici exemplo: primùm à toto ſenſibili, totum enim integrale notius eſt ſenſui, quàm ſuæ partes, at vniuerſaliora ſunt, ſicut totum quoddam, quia multa, vt partes, continent: ergo ſunt nobis notiora.

2. Secundò, à toto definibili: notius enim eſt nobis definitum homo, quàm ſuæ partes, animal, rationale: at vniuerſaliora ſunt, vt totum quoddam.

Dub. Dices, quomodo homo, & definitum dicitur notius partibus cùm partes ſint vniuerſaliores, nempe genera & differentiæ, quæ dicuntur notiora? Reſpondetur, poſſe hæc dupliciter conſiderari, & vt partes conſtituentes ſunt, & ſic minus notæ dicuntur, vel tota quædam vniuerſalia ſunt, & ſic notiora ſunt.

Tertium exemplum, vel ſignum à pueris, quibus vniuerſalia ſunt notiora: primò enim vocant omnes viros patres, & omnes fœminas matres, ita exponunt S.Thom.& Philop.

Diſcrimē inter. D. T. & Ph. Quamuis in vno differant S.Thom. enim per vniuerſalia, & confuſa intelligit vniuerſalia in prædicando, vt ſunt genera: at Philop, id reiicit, dicens, iſta eſt obſcura, & pueris (quorum exemplum Ariſt. ponit) ignota: ſed per confuſa & vniuerſalia intelligit Philo. indiuidua vaga, vt aliquod ens, aliquod corpus, aliquod viuens: hæc enim ſunt notiora: differunt autem ab ipſis vniuerſalibus, nam vniuerſalia naturas quaſdam communes immediatè ſignificant, vt animal ipſum animal. At vaga iſta ipſa ſingularia indiuidua ſignificant. confusè tamen & indiſtinctè, vt aliquis homo hunc vel illum confusè ſignificat: ita S.Thom.& Philop.

2. expoſi. Simp. &c. At Simplicius, Themiſt. Theophraſt. & Auerro. volunt, vt hic Ariſtoteles velit Methodum, & inſtrumentum indagandi principia aſſignare: nam cum dixiſſet à principiis eſſe incipiendum, poſſet meritò dubitari (cum principia non habeant principia, per quę probentur) quæ Methodus erit indagandi principia? & hanc tradit in præſenti textu, nempe à ſigno, & à poſteriori qui modus eſt à notioribus nobis.

Sunt autem primum nobis dilucida. Text.111.

AT quia poſſet quis dicere? quæ ſunt iſta nobis notiora? reſpōdet, eſſe confuſa magis. Per confuſa autem omnes hi intelligunt compoſita ſenſibilia, per quæ principia oſtēduntur: nam ipſe

Ariſt. per generationem, & mutationes ſenſibilium compoſitorum, indagat ſtatim materiam & formam, & per effectus ipſorum cauſæ indagari ſolent: atque iſta expoſitio mihi placet.

Literam conſidera, innata, id eſt, naturalis, non arte, ac doctrina acquiſita. Eſt enim modus cognoſcēdi noſter, quem nullo magiſtro, habemus, à notioribus ad nota natura procedere. *ſing. ver. expoſitio text. 2. & 3.*

Via, ideſt, modus, methodus, ac demonſtratio, ſecundum quam ignota nobis quærimus.

Natura, non hic naturam ſumit, ſicut in præcedenti textu. cùm dixit ſcientiam de natura: illic enim pro re naturali ſumpſit habenti in ſe principium motus, hic autem pro ipſa rei ſubſtantia, vt id dicatur notum natura, quod ſecundum ſe cognoſcibile eſt, & notius natura, quod ſecundum ſe cognoſcibilius eſt, quamuis nobis non ſit ita notum: & hoc notum natura vocat etiam notum ſimpliciter: dicit enim, non eſſe eadem nota nobis, & nota natura, id eſt, ſimpliciter, hoc autem poſtea examinabitur.

Confuſa S. Tho. vt diximus, intelligit vniuerſalia in prædicando Philop. ſingularia vaga. Alex. dignitates vniuerſaliſſimas. Alij, vt refert Simplicius, quæſtiones communes, vt in ſequenti capite proponuntur: nempe, an principia ſint plura, vel vnum, & ſimilia. Simplicius verò & Themiſt. & reliqui, quos ſupra diximus, compoſita ſenſibilia.

Qui dicunt hæc, id eſt, diuidentibus confuſa & compoſita ſunt nota ipſa principia: per diuiſionem intellige reſolutionem effectus in cauſam, & compoſiti in ſua componentia: tali enim reſolutione nota fiunt principia.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia.

Text. IIII.

QVamuis in textibus duobus præcedentibus, omnes illi conuenerint, ramen in hoc quarto, & quinto variant: vult enim Simplicius, vt adhuc in his fiat ſermo de via demonſtrandi, & inferat, quod ex vniuerſalibus ad ſingularia ſit procedendum, quia illa ſint nobis notiora, vt oſtendit triplici ſigno ſuperius explicato. *1. expoſit.*

Per vniuerſalia autem intelligit, ſecundum Simplicium, idem quod per confuſa, nempe ipſa compoſita, quippè cum in compoſito multa comprehendantur.

Per ſingularia verò ipſas cauſas, quia ſicut ſingularia indiuidua à ſe habent eſſe, ita & cauſæ: atque videtur iſta commoda expoſitio.

At verò Themiſt. & Theophraſt. volunt, vt aliud fiat in his duobus textibus, nam cum intentio ſit propoſita in primo, & mo-

dus demonſtrandi in ſecundo, & tertio, nunc in quarto & quintò proponitur ordo doctrinæ: cùm enim iam via indagandi principia ſit poſita, ſupereſt, vt tradatur, à quibus principiis ſit incipiendum.

Et dicit, ab vniuerſalibus ad ſingularia, id eſt, à principiis communibus vſque ad proxima, vbi per vniuerſalia principia cõmunia, per ſingularia proxima oportet intelligere. Quod autem ab vniuerſalibus ſit incipiendum, probat, quia nobis ſunt notiora.

Ac ſic continuari debet iſte textus cum præcedenti: cùm enim illic viam doctrinæ, & demonſtrandi à notioribus nobis eſſe docuiſſet, ac ob id à confuſis. Dicit etiam in ordine doctrinæ ab vniuerſalibus incipiendum, quia etiam hæc ſunt notiora nobis, vbi aliud per vniuerſalia, aliud per confuſa intelligi vides. Atque hæc expoſitio ſine dubio eſt admodum conueniens, quamuis & reliquæ ſint probabiles, & bonæ.

Poſtea explicatur triplici ſigno, vniuerſalia eſſe notiora nobis: primum eſt ex toto ſenſibili, quod ſuis partibus notius eſt: cauſæ autem vniuerſales ſunt, vt totum quoddam, ac multa, vt partes includunt, quæ ſunt cauſæ inferiores, & ipſa proxima principia.

Patiuntur & hoc quidem. Text. v.

ALiis duobus ſignis explicat, vniuerſalia nobis notiora, quæ ſuperius explicauimus.

Solùm eſt hic aduertendum pueros vocare omnes viros patres, potius phantaſia, quàm vſu intellectus: non enim illud eſt vniuerſale, ſed vagum ſingulare, quamuis Auerroes videatur dicere, hoc eſſe per intellectum, ſed non ita eſt dicendum.

An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus.

Quæſt. 3.

De quib. agendũ. NOn minus difficilis, quàm communis in hoc loco ſe nobis offert difficultas de primo cognito: explicandus erit primò quæſtionis titulus, & punctum difficultatis oſtendendum: poſteà quid viri doctiſſimi ſenſerint, proponemus: ac tãdem quid in hoc ſentiendum ſit vt probabilius viſum fuerit, determinabimus.

Tit. quæſtionis explicat. Not. 1. Aduerte igitur, quòd non hic quæritur, quod ſit ſubiectum intellectus: hoc enim, ſecundum omnium ſententiam, eſt ens, quod ſignificat actum: vt enim viſus in colorem, auditus in ſonum, vt in propria obiecta feruntur, ita intellectus in id, quod eſt, ſed quæſtio, eſt cùm multi ſint entium gradus, quidam communes: quidam minus communes: petitur, qui ſint primò ab intellectu noſtro cogniti; an minus communes.

Aduer

Aduerte præterea, vniuerſale ſumi, aut pro vniuerſali in cauſando, aut pro vniuerſali in prædicando: vniuerſale in cauſando eſt cauſa, quæ plures effectus differentes ſpecie producit concurrendo cum cauſis particularibus, vt Deus, intelligentiæ, & cœli:& talia ſunt difficillima cognitu, nec de his eſt ſermo. Vniuerſale in prædicando eſt id, quod de multis prædicatur. vt ſpecies, genera. 2.

Et adhuc iſta dupliciter ſumuntur, aut pro ſecunda intentione, quæ dicuntur vniuerſalia Logica, nec ſic de iſtis eſt ſermo: aut pro prima intentione, nempe pro ipſa natura, quæ dicitur genus, aut ſpecies, vt, homo, animal, viuens, & de his eſt ſermo, quæ vniuerſalia dicuntur in re, Logica poſt rem, in cauſando verò ante rem, quomodo loquitur Philopo. hic & Albertus. Dubium igitur eſt de vniuerſali in re: an primò cognoſcatur à nobis animal, quàm homo, & communius, quàm particularius.

Aduerte præterea, notitiam eſſe duplicem: alteram quidem confuſam, alteram diſtinctam: confuſa dicitur cognitio totius, non cognitis ipſis partibus, vt qui hominem cognoſceret per aliquod accidens, non per partes naturæ ipſius, haberet cognitionem confuſam. Diſtincta verò eſt cognitio totius per ſuas partes, vt qui hominem cognoſceret per animal rationale, aut per rationalem animam & corpus, diſtinctè cognoſceret. 3.

Confuſa autem duplex eſt, ſecundum quod duplex eſt totum, eſt enim totum actuale, & totum potentiale: totum actuale eſt res reſpectu partium eſſentialium, materiæ, & formæ, vel generis, & differentiæ: totum potentiale eſt ſuperius reſpectu inferiorum, quæ dicuntur partes potentiales, illæ verò actuales: eſt ergo confuſa actualis, cùm totum aliquod non per ſuas eſſentiales partes cognoſcitur, & huic correſpondet ſua diſtincta actualis, cùm totum per ſuas eſſentiæ partes cognoſcitur: eſt etiam confuſa potentialis, cùm vniuerſale non per ſua inferiora cognoſcitur, cui reſpondet diſtincta potentialis, cum vniuerſale per ſua inferiora cognoſcitur.

Attende igitur, quod non eſt quæſtio, an ad diſtinctam actualem alicuius cognitionẽ opus ſit ab vniuerſalioribus procedere, nam ſecũdum omnes, cognoſci non poteſt quidquam per definitionem, niſi præcognoſcendo vniuerſaliora genera, & ita à ſupremo illius rei incipere oportet. Nec eſt quæſtio, an ad cognitionem diſtinctam potentialem alicuius ſuperioris incipiendum ſit à particularibus, nam ſecundum omnes, diſtinctè nõ cognoſcitur ſuperius potẽtiali notitia, niſi per inferiora. Nec eſt quæſtio ſimiliter, an diſtincta notitia ſit poſt confuſam, nam compertum eſt,

primas

primas omnium noticias in nobis fuiſſe confuſas actuales,quibus res per accidentia ſua & proprietates, incepimus cognoſcere, ſed de his eſt quæſtio. An confuſa actualis vniuerſalioris ſit prior, quam particularis & ſingularis, id eſt, propoſita re ſingulari ſenſui, Petro nempe, ſub qua ratione prius ab intellectu fuit cognitus,an quòd Petrus,quòd homo, quòd animal, & quòd viuens,à ſingulari incipiendo,vel contrà, prius quòd viuens, & quòd magis vniuerſale:ſumimus autem hic ſingulare,& pro indiuiduo, & pro minus vniuerſali.

1.opin. Sic quæſtione propoſita,quatuor inter Latinos inuenio præcipuas opiniones : prima eſt Burlei & Buridani hoc loco, quem ſequitur Gregorius 1.Sen.diſt.3.q.3.art 2.& Duran.2 Sent.diſt 3.q. 7.Hi aſſerunt primùm, quòd intellectus cognoſcit eſſe ſingulare ipſum indiuiduum, quod primò obiicitur ſenſui, vt primum ſenſatum ſit primum cognitum.

1.ratio. Rationes huius opinionis hæ ſunt præcipuæ:prima eſt Durandi : id quod ab intellectu primò percipitur, debet antecedere actum intellectus:at vniuerſale non eſt ante actum intellectus:ergo non eſt id,quod primò percipitur,erit ergo ſingulare.

2. Secunda ratio eſt Gregorij : vniuerſale fit per abſtractionem à ſingularibus, in quantum intellectus percipit ſimilitudinem illorum,ergo intellectus primò cognoſcit ipſa ſingularia.

3. Tertia ratio eſt Burlei.Nullus poteſt imponere nomina rebus, niſi cognoſcat ipſas:at intellectus imponit nomina ſingularibus, vt patet,ergo cognoſcit ipſa.

4. Quartò. Senſus non diſcurrit, at ſunt diſcurſus ſingulares, vt patet in ſyllogiſmis expoſitoriis, erit ergo id munus intellectus, ergo cognoſcit ſingularia, & cùm ſint, quæ primò occurrunt, erunt primò cognita.

5. Quintò. Ens eſt obiectum intellectus,ergo quò magis ens,magis percipietur ab intellectu, at ſingulare eſt magis ens, cum includat vniuerſalia & amplius 5.conditiones indiuiduantes, ergo magis eſt intellectum.Hæc pro hac opinione.

2 opin. Eſt ſecunda ſententia, quæ adſcribitur Scoto.1.ſen.diſt.3.q. 2. Supponit intellectum primò vniuerſalia cognoſcere,ac dicit,minus vniuerſalia eſſe nobis notiora magis vniuerſalibus:vnde primò ſpecies eſt cognita,poſtea genus.

1 ratio. Huius ſententiæ eſt primum argumentum diſcipulorum eius: Vniuerſale eſt perceptum à ſimilitudine reperta in ſingularibus. ſed maior ſimilitudo eſt inter indiuidua eiuſdem ſpeciei,ergo illorum vniuerſale erit primò cognitum.

2. Secundò. Vniuerſaliora pertinent ad poſteriores ſcientias, vt

ens

ens ad Metaphyſicam, ergo ſunt ipſa vltimò cognita.

Tertiò. Cauſæ naturales non impeditæ producunt effectum perfectiſſimum, quem poſſunt. Sed phantaſma ſingulare oblatum intellectui, eſt cauſa naturalis ad producendum ſpeciem, & cognitionem. ergo producet perfectiſſimam ſpeciem, quam poterit, nempe ſpeciei ipſius, non autem generis primò.

Tertia ſententia eſt S. Tho. 1. p. 85. art. 3. & c. 1. opuſc. de ente, & aliorum: hæc enim fundatur in duplici concluſione. Prior eſt. Ens eſt primò cognitum ab intellectu noſtro. *3. opin.*

Vbi aduerte: ens dupliciter poſſe ſumi: vno modo, vt commune decem prędicamentis ſignificat immediatè ipſa decem rerum genera, & ſic non ſumitur in præſenti. Altero modo, vt ſignificat immediatè quamcunque rem, ſiue ſingularem, ſiue non, & adhuc dupliciter, aut tranſcendenter, vt ſe extendit ad quamcunque rem cuiuſque modi: aut vt ſe extendit ad res ſenſibiles, & ſenſibus ſubiectas, & tale ens eſt obiectum intellectus pro iſto ſtatu, quo ſenſibus eſt alligatus: & hoc vocatur à quibuſdam ens concretum quidditati ſenſibili: & tale eſt, quod ſecundum S. Tho primo occurrit intellectui noſtro. *1. conclu.* *Nota.*

Poſterior concluſio. Quo vniuerſaliora ſunt, & propinquiora enti, ſunt nobis notiora: vnde primo genus, vltimo ſpecies vltima cognoſcitur. *2. conclu.*

Ratio huius ſententiæ prima eſt: id, quod eſt in pura potentia non peruenit ad vltimum actum, niſi per actus intermedios, ſicut materia prima non peruenit ad formam perfectam ſpeciei, niſi per intermedias. Embrio enim prius viuit vitam plantæ, poſteà vitam animalis, tandem vitam hominis, vt dicitur 2. de gene. anima. c. 3 at intellectus in ratione cognitionis eſt in pura potentia, ergo non peruenit ad actum ſpeciei cognoſcendæ, qui eſt perfectiſſimus, niſi per actus ſuperiorum generum: ſunt ergo prius cognita vniuerſaliora. *1. ratio.*

Secundo Illud vniuerſale prius cognoſcitur ab intellectu, cuius ſingulare prius mouet ſenſum: at ſingulare vniuerſalioris prius mouet ſenſum, vt hoc ens, quàm hoc corpus: & hoc corpus, quàm hoc animal prius videtur, vt patet in viſis à longè: ergo ſimiliter erit in intellectu. 2.

Tertio. Quæque potentia primò percipit ſuum obiectum: at obiectum intellectus eſt ens, ergo primò erit ab intellectu cognitum. Hæc pro S. Thoma. 3.

Quarta ſententia eſt quorundam Modernorum, qui non eſſe ſemper vnum ordinem dicunt, vel ab vniuerſalioribus, vel à particularibus, ſed ab his, quorum accidentia magis ſentiuntur: vnde *4. opin.*

ali

aliquando vniueſaliora ſunt priora, vt viuens animal, quàm equus: aliquando poſteriora, nam vt dicitur 7. Metap.ca.8. Equus & aſinus habent vnum commune genus præter animal, ſed id eſt incognitum. Hæ ſunt præcipuæ Latinorum ſententiæ.

Aui. opi. Inter Arabes vero, Auicenna 1. Meta.c.6. ens & rem dicit eſſe primo impreſſa in anima, vnde colligitur vniuerſaliora eſſe primo cognita.

opiniones. Inter Græcos non video hanc quæſtionem agitatam: videntur tamen omnes dicere vniuerſalia cognoſci per abſtractionem ab inferioribus, vnde inferiora prius ſunt cognita, vt patet apud Amm. in præfatione Porphyrij, & Themiſt. 2. Poſt cap.30. & 36. & Philop. in præſenti, & 1. Poſt. ca.83. at talis cognitio eſt diſtincta potentialis, de qua non eſt controuerſia, quin ab inferioribus incipiat.

1. fund. Sic igitur pro determinatione primò aduertendum, duplex eſt vniuerſale, & incomplexum, quale eſt commune prædicatum, & complexum, qualis eſt vniuerſalis propoſitio: & ſicut illa duplex notitia confuſa, & duplex diſtincta fuit ſuperius data pro incomplexo: ita etiam poteſt dari pro complexo, tunc enim diſtinctè actualiter cognoſcitur propoſitio, cum per ſuam cauſam cognoſcitur: tunc confuſè cùm à poſteriori. Similiter diſtinctè potentialiter cognoſcitur, cùm per inductionem ſuorum inferiorum cognoſcitur: tunc confuſè potentialiter, cùm ſine inferioribus. At cùm incomplexa notitia ſit in nobis prior, quàm complexa, ac de primo cognitio abſolutè ſit ſermo, de incomplexo vniuerſali hic diſputatur.

2. Aduertendum eſt ſecundò: quod intellectus noſtri duplex poteſt ſtatus conſiderari: alter naturalis, cum priuatus eſt omni ſcientia, & primò per ſenſum incipit intelligere: alter eſt perfectus, cùm iam ſibi ſcientiam, & cognitionem comparauit vniuerſalium. Nos non loquimur de ſtatu poſteriori: quia cum quis iam ſcientias habet vniuerſalium, poteſt pro arbitrio in ſingularibus genus vel ſpeciem primò aduertere: loquimur autem de primo ſtatu, & quæritur, verùm primò ſit cognitum vniuerſalius, an minus vniuerſale, quod alij dicunt ſub his verbis via originis, vtrum ſit primò intellectum à nobis inter vniuerſalia: & ſic eſt determinanda præſens diſputatio.

Aduertendum eſt tertiò, cùm intellectus non intelligat, niſi ſenſu miniſtrante phātaſmata ſenſibilia, illud primò intellectum erit, cuius phantaſmata magis ſenſata ſunt, id eſt, cuius accidētia ſenſus magis mouent. Sed difficultas eſt adhuc: quæ accidentia magis ſenſum moueant, generis, vt animalis accidentia, an ſpeciei,

ciei, id eſt, hominis: in hoc enim eſt tota controuerſia: nam cùm accidentia illius vniuerſalis non ſubſtant ſenſibus, erit minus notum ſine dubio.

Vnde illa quarta ſententia Modernorum nihil dicit contra Scotum, nec contra S. Tho qui non negant aliqua vniuerſaliora, & aliqua particulariora eſſe minus nota, ſi à ſenſibus eorum accidentia diſtant.

Pro horum determinatione ſit prima concluſio. Singulare ſenſibile, ſub ratione ſingularis ſenſibilis ſecundum Ariſto. viam, non eſt primò intellectum: dico ſingulare ſenſibile, ſeu materiale, nam ſingulare non repugnat ab intellectu cognoſci, ſi immateriale ſit: at ſingulare materiale non eſt primò intelligibile. Dicitur ſub ratione ſingularis ſenſibilis, quia poteſt quidē ſingulare ſub aliqua vaga ratione comprehendi ab intellectu, vt quòd ſit indiuiduum, quod ſit ſub ſpecie, quod ſit aliquis homo: at quod ſub ea ratione, qua à ſenſu percipitur, ſit primò intellectum, hoc dicimus eſſe contra Ariſt. expreſsè primo Phyſ. text. 49. vbi ſingularia tantùm dat ſenſibus primò, vniuerſalia intellectui: & 5 Meta. c 11. dicit vniuerſalia priora ſecundum intellectum, ſingularia priora ſecundum ſenſum: & 3. animæ text. 51. intellectum & ſenſum ſeparat, eò quod vnus ſingulare, alter vniuerſale percipiat. *1. concl.*

Ratio autem contra Gregorium hæc eſt Nullum purum materiale agit in immateriale: at ſingulare ſenſibile eſt purum materiale, intellectus verò immaterialis: non ergo per ſe primò poteſt agere in intellectum, nec ſui ſpeciem imprimere. 2

Nec oppoſita argumenta quicquam valent. Ad primum Durand: pro prima opinione reſpondetur, quod vniuerſale fit per intellectum agentem, abſtrahentem ſpecies vniuerſalium à phantaſmatibus, quæ abſtractæ præſentant intellectui poſſibili vniuerſalia, ac ipſe primò intelligit illa. non enim intellectus agens eſt, qui intelligit, ſed poſſibilis, ante cuius actum præcedunt vniuerſalia. Sed argumentum Durandi procedit ex hoc, quòd negat intellectum agentem contra Ariſt & quamuis hoc ei concederemus, adhuc nihil concludit argumentum, nam in ipſis phantaſmatibus ſunt incluſæ naturę vniuerſales, ſicut in Petro eſt homo, animal, & reliqua: & iſtæ primò mouerent intellectum poſſibilem, ſicut albedo primò mouet viſum, & non frigiditas, quæ eſt cum albedine in niue, quæ videtur. *Ad arg. 1. opin.* *Ad 1.*

Ad ſecūdū Gregorij dico quod vniuerſale colligitur quidē ex ipſis ſingularibus, ſed nō intellectu cognitis, ſed ſēſu, vt n in inductione ſingularia ſenſū, vniuerſalis propoſitio intellectu colligitur, ita in ſimplici cognitione vniuerſalis, & hoc eſt expreſſū dictum *Ad 2.*

The

Themiſtij 2.Poſter.ca.35.& 36. & Philoponi in præſenti: vbi clarè dicunt, ſenſu occupato circa ſingularia, intellectum vniuerſalia ex eis colligere: nec hoc eſt mirum, cùm enim ſit vna anima, & vnum ſubiectum, quod cognoſcit, poteſt quidem per vnam potentiam vnum, per aliam aliud, & per omnes aliqua ſimul cognoſcere.

Ad 3. & 4. Et per hoc reſpondetur ad tertium & quartum argumentum, nam anima cognoſcit ſingularia ſenſu, vniuerſalia intellectu: & per vtramque potentiam ſimul operatur, & coniungit vniuerſalia ſingularibus ipſis.

Ad 5. Ad vltimum dico, ens eſſe obiectum intellectus, ſed in vniuerſali intelligi: vnde ſingularia ſunt quidē entia ſed in ſingulari non ſunt intelligibilia, quia deeſt eis conditio, nempe abſtractio. Sicut color eſt quidem obiectum viſus, at non videtur ſic color, ſed in ſuis indiuiduis, quia ſentire eſt ſingularium: ita per oppoſitum in intellectu, qui reſpicit vniuerſalia.

2. concl. Secunda concluſio. Non fit vniuerſale in anima, niſi ex collatione indiuiduorum inter ſe, percepta enim multorum cōuenientia ipſorum differentia colligit intellectus vniuerſale.

1. Hæc eſt expreſſa ſententia Auerrois 12. Metaph. com. 4. vbi dicit, quòd intellectus ex conſimilitudine multorum facit vnam intentionem, & id eſt vniuerſale.

2. Et Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 1. vbi dicit, vniuerſale fit, cùm ex multis conſimilibus vna communis ratio fiat: nam licet hic textus ſit de vniuerſali ipſo complexo, eadem eſt ratio in vniuerſali incomplexo.

3. Idem etiam ex Themiſt. 2. Poſt. c. 35. & eſt ſententia aliorum ferè Græcorum. Ex quo patet, quod nullus poteſt habere vniuerſalis notitiam confuſam actualem per inuentionem, niſi habeat ſimul aliquam ipſius diſtinctam potentialem, nempe per ea indiuidua ex quorum conſimilitudine vniuerſale abſtractum eſt.

3. concl. Tertia concluſio. Inter vniuerſalia conceptus ſpecificus eſt primò cognitum ab intellectu noſtro. Dico inter vniuerſalia, quia forſan primò cognitum eſt via originis vagum ſingulare, vt dicit Philop. ſed hoc non diſputatur modo, ſed inter vniuerſalia. Per conceptum ſpecificum non intelligo conceptum ſpeciei ſpecialiſſimæ cum Scoto, ſed conceptum quemcunque abſtractum ab indiuiduis immediatè, ſiue ſit ſpecies, ſiue genus, vt conceptus viuentis abſtractus ab his, & illis indiuiduis dicitur ſpecificus. Similiter conceptus corporis, & aliorum ſuperiorum.

1. Hęc concluſio eſt certiſſima: & probatur. vniuerſale non fit niſi per abſtractionē ab inferioribus via originis: ſed prima omnium inferiora ſunt indiuidua, ergo prima abſtractio fit ab illis, ſiue ſint eiuſ

eiuſdem ſpeciei, ſiue diuerſæ: & talis conceptus dicitur ſpecificus.

Præterea conceptus genericus fit per abſtractionem à ſpeciebus:ergo præcedit ſpecierum abſtractio:ergo non poteſt illud eſſe primum vniuerſale. *2.*

Caue ne decipiaris:non enim eſt idem conceptus ſpecificus, & conceptus ſpeciei,nam coceptus ſpecificus eſt,qui abſtrahitur ab indiuiduis immediatè apprehenſis, vt ſimilibus & eiuſdem rationis,non percepta differentia illorum,quamuis illud, quod abſtrahitur,ſit genus, & talem dicimus eſſe primo cognitum. At cùm hi conceptus ſpecifici, quidam ſint vniuerſaliores,quidam minus vniuerſales, quidam ſpecialiſſimi, vt quando indiuidua formantur ſub ratione entis, vel corporis, vel viuentis, vel hominis: dubium adhuc eſt, qui ſpecifici ſint primo cogniti, an communiores, an minus communes:nam in præcedenti concluſione non eſt diſcordia. *Nota.*

Quarta concluſio. Inſenſibilium perfecta applicatione primus conceptus eſt ſpeciei ſpecialiſſimæ: duplex enim eſt ſenſibilium applicatio ſenſibus,perfecta, & imperfecta:perfecta dicitur, cùm ſic indiuidua ſenſibus admota ſunt, vt omnia accidentia eorum ſenſibilia ſentiri poſſint: imperfecta verò, cùm non omnia eorum accidentia ſenſibilia diſtingui valent, vt cùm latent, aut remota ſunt, concluſio autem procedit de perfecta indiuiduorum applicatione. *4. concl.*

Et probatur: vniuerſale fit ex conſimilitudine indiuiduorum percepta, ergo illud erit primum, cuius vehementior ſimilitudo ſenſibus occurrit, talis autem eſt inter indiuidua eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ cùm perfectè applicata ſunt, erit ergo primum vniuerſale ſpeciei ſpecialiſſimæ.

Addenda autem eſt altera pars concluſionis: in imperfecta autem applicatione primo occurrit conceptus ſpecificus ſuperior, & quo magis imperfecta, magis ſuperior,quia indiuidua diuerſarum ſpecierum minus tunc diſtinguuntur, & vnius apparent rationis cuius ſignum eſt, cùm varia indiuidua remota ſunt,vnius proximæ rationis apparent. *2. pars concluſ.*

Vnde duo ordines ſunt notandi,ab applicatione enim perfectiſſima incipiendo,primum vniuerſale eſt ſpecies: à minus perfecta primum eſt genus proximum, quia iam illa indiuidua minus diſcernuntur,poſtea in minus perfecta,eſt ſuperior conceptus, vſq; ad ſupremum, quia ſemper minus & minus indiuidua diſtinguntur:omnes tamen hi conceptus ſpecifici dicuntur, quia ab indiuiduis ſemper vniformibus apparentibus colliguntur. *duo ordini digni.*

Alter ordo eſt, ab imperfectiſſima incipiẽdo applicatione,& primus eſt ſpecificus ſupremus. Hæc omnia intellige in conceptibus ſenſibilibus: nihil.n.prohibet eſſe conceptus intermedios occultos, quia ipſorum accidentia latent ſenſus.

Nota. Vnde infertur vnum notandũ, quòd ordo horum conceptuum actualiũ confuſorũ non ſit ſumendus, nec ex parte intellectus, nec ex parte rerũ, ſed ex parte applicationis indiuiduorum ad ſenſum.

5. concl. Quinta concluſio, In plurimum ſunt iſtæ imperfectæ applicationes, quæ occurrunt, ac minus diſcernuntur indiuidua inter ſe, via originis ob id vniuerſalia dicuntur notiora nobis, & conceptus ſpecificus vniuerſaliſſimus primus:& hanc exiſtimo eſſe mẽtem S. Thomæ, quamuis enim in vno, aut altero ſit perfecta applicatio, frequenter in reliquis non euenit, ob id ſimpliciter illud aſſeri poteſt.

6. Sexta, abſtractis vniuerſalibus ſemel ex vno ſingulari poſtea vniuerſalia indifferenter abſtrahimus, & abſtracta alijs nondum ſenſatis facilè applicamus, & facilius vniuerſaliora ipſa, vt experientia ipſa monſtrat.

7. Septima, Quantum ad abſtractionem diſtinctam potentialem, nempe cùm vniuerſaliora non ab indiuiduis, ſed à ſuis immediatis inferioribus abſtrahuntur. Vniuerſaliora ſunt poſteriora nobis,& hoc ſemper via originis.

1. Eſt enim ordo neceſſarius hic, vt primùm ſpecies ab indiuiduis, quàm genus à ſpeciebus, & genus ſuperius ab inferioribus abſtrahatur.

Nota. Vndè pro reſolutione, dico, actualis notitia diſtincta ab vniuerſalioribus ad minus vniuerſalia, eſt: potentialis diſtincta perfecta à minus vniuerſalibus ad vniuerſaliora: Actualis verò cõfuſa quæ eſt per abſtractionem immediatè ab indiuiduis, via originis, ordinem habet ex perfecta applicatione, vel imperfecta, licet frequentius ſpecifici vniuerſaliores occurrant. Has concluſiones admodum obſerua, quas puto veriſſimas, & maximè ad mentem Ariſt.& optimorum eius interpretum.

Ad arg. 3. opi. Ad argumenta igitur Sancti Thomæ & Scoti reſpondere oportet. Ad primum igitur S Th. dicendum, quòd ordo in notitijs cõfuſis, nec ex parte rerum, nec ex parte intellectus eſt ſumẽdus, ſed

Ad. 1. ex parte applicationis variæ indiuiduorũ ad ſenſum, eò, quod potẽtia intellectus eſt immediata ad omnes formas ſecundum ſe, nõ ſicut materia,& omnes illi cõceptus ſpecifici ab indiuiduis ſumũtur immediatè, propter ea inter ſe ordinem non habent Secus ſit in notitia diſtincta actuali & perfecta potentiali, tunc enim eſt ordo neceſſarius inter ipſa vniuerſalia: in hac. n. à particularibus,

in illa ab vniuerſalioribus incipiendum ordinate.

Ad ſecundum facile reſpondetur, illas eſſe notitias in applicatione imperfecta, & nos id concedimus. Hæ verò, vt plurimum occurrunt, tamen negamus, id eſſe ex natura intellectus, nec eſt ordo talis neceſſarius. *Ad.2.*

Et nota quod remotè videt, forma, ens, corpus, animal, eſt, quia iam ipſe præhabuit talia vniuerſalia, nam ſi nullum præhaberet, ex vno indiuiduo nullum primum vniuerſale via originis vt dictum eſt ſuperius fit. *Nota.*

Ad tertium, eſt magna æquiuocatio in argumento: dupliciter enim poſſumus intelligere, quod potẽtia feratur in ſuũ obiectum primo: vno modo tãquam in id, ſub cuius ratione ferrur in quodcunq; : quomodo ſenſus viſus in colorem primò fertur, quia eatenus videt album, nigrum, & reliqua, quia colores ſunt, & ſic vnaquæque potentia fertur in ſuum obiectum, & intellectus nihil intelligit, quod non ſit ens: altero modo intelligi poteſt, quod feratur in ſuum obiectum primò abſtractum, & tanquam id, quod cognoſcitur, vt ſi viſus videret colorem ſolùm, & hoc non eſt in vllo ſenſu, intellectus eſt, qui ſic poteſt ferri in ens ipſum, tamen id non eſt neceſſarium, vt primò faciat, & de hoc procedit argumentum, & maior eſt falſa. *Ad, 3.*

Ad argumenta Scoti reſpondetur. Ad primum, & tertiũ eadem eſt ſolutio, illa. n. procedunt in applicatione perfecta indiuiduorum, & ſic conceditur, primam eſſe ſpeciem vltimam, ſed negatur, quod id ſit primò cognitum neceſſarium, nam frequentius non ſunt tales applicationes: conceptus autem ſpecificus eſt neceſſariò primò cognitum, licèt vt plurimum accidat ſuperior. *Ad arg. 2. opin. ad 1. & 3.*

Ad ſecundum reſpondent Thomiſtæ Metaphyſicam dici vltimam ordine doctrinæ, non quod ens ſit vltimò cognitũ, ſed quod de intelligentijs tractet, quæ ſunt difficillimæ: ſed hoc non euacuat difficultatem, quia cùm maxima pars Metaphyſicæ ſit in ente commune iſtis & minima de intelligentijs: non eſt dicenda vltima doctrina. *Ad 2.*

S.Th 1 Meta lect.1. reſpondet, quod quãuis iſta vniuerſalia ſint confuſa cognitione ſimplici notiora, tamen quantum ad eorum proprietates & cauſas, quas ſcientiæ conſiderant ſunt difficillima.

Poſſemus etiã dicere, quòd vniuerſalia abſtracta iſta ſunt difficilia, vt diximus, quia præſupponũt priorũ abſtractiones. Hæc de quæſtione præſenti ſint ſatis: ad quartã quæſtionẽ iã accedamus.

An eadem ſint nota nobis, & natura. Quæſtio 4.

HÆc quæſtio eſt ad examinãda magis verba capitis huius: & eſt primũ argumentum. Hic confuſa, & compoſita dicuntur *Argu. in cõtrariũ.*

notiora ſed lib. 2. de parti. c. 3 compoſita dicuntur notiora ſuis partibus natura: & 9. Met. c. 9. quibus locis dicitur, poſteriora generatione ſunt priora natura, ergo eadem ſunt nota nobis, & natura: vel eſt contra contradictio locorum. *1. arg.*

2. Secundò in Mathematicis cauſæ ſunt notiores nobis, vt dicit Auer. at cauſæ ſemper ſunt notiores natura, ergo eadē ſunt & nobis, & natura nota

3. Tertiò, Hic dicitur, vniuerſalia eſſe nobis notiora ſingularibus: at 1. Poſter. ca. 2. vniuerſalia dicuntur notiora natura ſingularibus, ergo eadem ſunt illa duo: & præterea videntur iſta duo loca repugnare ad inuicem.

4. Quartò dicit Ariſt. ſe velle à notioribus nobis procedere, & tamen incipit à cauſis, quæ ſunt notiores natura: ergo illa duo eadē ſunt, vel contradictio videtur admittenda.

1. fund. Sed primum fundamentum pro huius determinatione. Inter alias acceptiones natura dupliciter ſumitur: vno modo pro ſubſtātia & eſſentia cuiuſque rei, quo pacto dicitur definitio explicare naturam rei: altero modo, natura pro ſubſtantia, quæ eſt principium motus & mutationis, vſurpatur, & vtroq; modo dicitur notum, ſeu prius natura, & quod ſecūdum ſuum eſſe notum, & prius eſt, & quod ſecundum generationem & motum prius eſt.

Nota. Ex quo tripliciter inuenimus apud Ariſt. aliquid dici pri⁹ natura & notius: vno modo, quod eſt prius generatione, id eſt, quod fit primò quantum ad motum executionis, quo pacto. 6. Topic. c. 3. elemēta dictionibus & partes toto, & genera ac differentiæ ſpeciebus natura priora dicuntur. Altero modo dicitur prius natura, quod in generatione prius intenditur, ſicut per oppoſitum compoſita, & tota partibus, & componentibus priora dicuntur, quia illa præcipuè intenduntur, ſunt enim generationis & conſtitutionis finis: & ſic loquitur. 2. part. & 9. Met allegatis Tertiò dicitur prius natura & notius, quod plus habet entitatis, & actus, qui eſt ratio, per quam res ſunt intelligibiles: & ſic Meta. ca. 1. vocat entia immaterialia manifeſtiſſima natura, quia maxima entia ſunt,

2. fund. Sit ſecundum fundamentum. Dupliciter poſſumus intellectionem noſtram conſiderare: vno modo quantum ad ſubſtantiam ipſius intellectionis: altero modo, quantū ad modum. Si ſubſtātiā ipſius ſpectes, eſt vndique immaterialis, nam eius ſubiectū proximū, & principium eſt immateriale, nempe ſola anima, in qua recipitur intellectio. Si etiam id per quod intellectio fiat, conſideretur, eſt etiam immaterialis, fiunt enim intellectiones per ſpecies immateriales abſtractas à phātaſmatibus: vlterius ſi obiectū reſpicias, immateriale eſt, cognoſcim⁹ enim vniuerſalia, quæ immaterialia

teralia ſunt. At ſi modum intellectionis inſpicias, materialis eſt fit enim per abſtractionem ſpeciei à ſenſu: vnde per ſe intelligere nō valet intellectus, niſi ea, quæ à ſenſibus, & per ſenſus percipit.

Hinc eſt, quod duplex ſolet conſtitui obiectum intellectus: vnū ſecundum ſubſtantiam intellectionis, & hoc eſt ens ſimpliciter, vt dicit omnia quæ actum habent, alterum eſt ſecundum modum, & hoc eſt ens ſenſibile, & materiale.

Atq; hinc fluxit, vt quædam dicantur cognoſcibilia ſecundum ſe, nempe, quæ plus entitatis habent, vt immaterialia quædam nobis, quæ magis ſenſibus ſunt manifeſta vt materialia. *reſp. quæſtioni.*

1. Ex his colligimus ſenſum Ariſt. in hoc capite: vocat enim nota natura modo primo, id eſt, quæ ſunt priora generatione, ſicut ſunt 2. cauſæ: vocat nota nobis ſenſibiliora, qualia ſunt compoſita, & effectus. Hoc autem in Phyſica, nā in Mathematica cauſæ ſunt notiores nobis, & natura: non enim illa propoſitio vniuerſaliter intelligenda eſt, nō ſunt nota nobis, & natura eadem, ſed in Phyſica plerunque verum habet.

Vnde ſequitur, quòd nō dicuntur hic, notiora, natura, quę plurimū habēt entitatis, vt vult S. Th. ſed quæ priora ſunt genaratione, 3. nam materia & forma ſic non eſſent priores natura compoſito.

Per hæc patet ſolutio ad argumenta. Ad primum enim dicitur aliter in 2. de partit. dici prius natura, quàm hic: Illic. n. prius natura dicitur, quod in generatione intenditur, ſicut compoſitum. Hic verò, quod prius eſt generatione, vt dicit Auer. ſicut principia. *Ad arg. in oppoſ. Ad 1.*

Ad ſecundum diximus: Iam non eſſe vniuerſaliter illam propoſitionem intelligendam, ſed in Phyſica, vt in plurimum. *Ad. 2.*

Ad tertium, non omnes eodem modo illa duo loca conciliant. *Ad 3.* S. Th. enim hic & in Poſte dicit illa verba Poſteriorum eſſe intelligenda de vniuerſali in prædicando, & de ſingulari. id eſt, indiuiduo, facta comparatione ad cognitionem noſtram, tam ſenſitiuam quàm intellectiuam. 1.

Et tunc eſt ſenſus, ſingularia dicūtur notiora nobis, nempe quia ſenſu percipiuntur: Vniuerſalia verò natura, quia à ſenſu remota ſolo intellectu percipiuntur.

Aduerte in hoc loco, ſingulare accipitur pro minus vniuerſali, & fit comparatio ad ſolum intellectum: vnde ſenſus eſt inter vniuerſalia, vniuerſaliora dicuntur nobis notiora.

Auerroes cum S. Th. conuenit, quantum ad hunc locū: at in lib. 2. Poſter. dicit, per vniuerſalia intelligi cauſas proprias, & de omni, & per ſe, quæ vniuerſales dicuntur: hæ autem difficiles ſunt nobis.

Philop. verò per vniuerſalia in li. Poſter. intelligit ipſa genera, 3. & communia, quæ ſunt obſcuriora, quo vniuerſaliora. At hic per

vniuerſalia vaga ſingularia intelligit, vt diximus in ipſius expoſitione, quæ quidem ſunt nobis notiora, quò vaga magis ſunt.

4. At mihi cum Simplicio dicendum videtur qui locum Poſteriorum de vniuerſalibus, quantum ad diſtinctam potentialem notitiam intelligit, hæc enim quo vniuerſaliora, notiora natura, & minus nota nobis ſunt particulariotibus, quia plures præſupponunt abſtractiones: at locum hunc intelligit de vniuerſalioribus, quantum ad notitiam confuſam, & ſecundum quam immediatè à ſingularibus abſtrahuntur:& vti latius diximus ſuperiori quæſt. vt plurimum notiora nobis ſunt, quò vniuerſaliora:& eſt expoſitio valde notanda.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, quod Ariſt. non dixit, ſe inceptutum à cauſis, quia ſunt notiores nobis, ſed quia ordo doctrinæ id poſtulabat. At in modo,& via indagandi ipſas cauſas, dixit, ſe à notioribus nobis proceſſurũ, nempe à compoſito & inter ipſas cauſas ab vniuerſalioribus incepturum, quia vniuerſaliora ſunt nobis notiora. Hæc circa proœmium iſtud ſufficiant.

CAPVT II.

QVia Ariſtoteles in his ſequentibus textibus vſque ad 41. excluſiuè, nihil aliud, quàm veterum opiniones extirpare contendit circa rerum naturalium principia, admodum vtile erit, in breuem quendam epilogum redactas eas omnes primùm proponere, vt facilius poſtea procedere poſſimus.

opin. Omnes igitur philoſophi in hoc conuenerunt, nempe rerum naturalium eſſe principia, quot autẽ, & quæ iſta eſſent variè ſenſerunt: diuiſi enim ſunt in tres partes: quidam vnum, quidam infinita, quidam plura, ſed finita principia eſſe dixerunt.

1. opin. Eorum, qui vnum poſuerunt principium, Meliſſus vnum infinitum, & immobile principium eſſe dixit, quod autem hoc eſſet, non explicuit. Aduerte autem, quòd hic de principio materiali & intrinſeco ſermo ſit.

2. Secunda ſententia fuit Parmenidis, qui vnum & immobile principium poſuit, finitum tamen, & in hoc à Meliſſo differebat: at quod hoc eſſet, non etiam explicuit.

3. Tertia fuit Thaletis, vt habetur. 1. Metaph. hic enim aquam omnium rerum principium dixit eſſe, forſan (vt dicit Ariſt.) quia humido videbat maximè viuentia conſiſtere: & hanc ſententiam ſecuti ſunt reliqui ſex ſapientes Græci, vt dixit Cic. 4. lib. Acad. q.

4. Quarta ſententia fuit Diogenis, & Anaximenis, qui aërem omnium naturalium principium fecerunt.

5. Quinta Heracliti, qui fecit ignem.

Sexta

Sexta Heſiodi, qui fecit tertam omnium principium. 6.

Septima quorundam, qui medium inter aërem, & aquam, vt vaporem, principium poſuerunt. Quam ſententiam Philoponus & Simplicius aſcribunt Anaximandro, ſed reuera, alia fuit huius ſententia, vt dicemus: forſan eſt error in nomine. 7.

Hæ ſunt ſententiæ ponentium vnum principium rerum naturalium, licet non eo ordine temporis fuerint Philoſophi iſti, quo ſententiæ numeratæ ſunt: fuit enim Thales primus, & alij poſterius enarrati.

At eorum, qui infinita principia poſuerunt, Anaxagoras dixit, rerum principia eſſe infinitas particulas indiuiſibiles, ex quibus res naturales ſunt compoſitæ, quas particulas vocabat atomos: particulas has diuidebat per omnes ſpecies, & ſingularum ſpecierum ponebat infinitas, vt infinitas carnis, oſſis, ignis, & aliarum rerum: & non ſolùm ſpecie has particulas differentes ponebat, ſed etiam ſecundum accidentia contraria, vt quædam eſſent calidæ, quædam frigidæ. *opiniones* *1. opin.*

Ex his atomis compoſitum quoddam confuſum prius poſuit, in quo omnes erant congregatæ, quod vocabat chaos: & ab hoc mens, id eſt, Deus ſecundum ipſum, poſtea ſeparauit, & diſtinxit rerum ſpecies congregando atomos in varias partes.

Dicebat præterea, in ſingulis adhuc compoſitis contineri atomos infinitas omnium ſpecierum, ſed non apparere, niſi atomos vnius ſpeciei, atque hoc modo fieri generationes, nempe cum occultæ atomi apparent, & manifeſtæ occultantur.

Aduerte autem, quod vocabat has particulas indiuiſibiles, non quòd eſſent ſicut puncta, ſed quòd iam vltrà actuali diuiſione diuidi non poſſent. Hæc ſententia fuit Anaxagoræ.

Secunda fuit Anaximandri, qui in hoc ſolùm differt ab Anaxagora: hic enim chaos ex atomis factum dicebat: at Anaximander, ex chao factas atomos affirmabat. *2. opin.*

Tertia ſententia fuit Democriti: Hic enim ex atomis etiá infinitis cuncta cóponebat: at in his differebat à præcedentibus, aſſerebat enim has atomos eſſe eiuſdẽ rationis, nec eſſentialiter differre, ſed tantum figuris, quia quædam triangulares, quædam quadrangulares, aliarúmque figurarum. præterea habebant varium ſitum, & ordinẽ inter ſe: atque ex his duobus proueniebant varia accidentia, & figuræ compoſitorum: ob id enim caput vel corpora erant rotunda, quia atomis rotundis erant compoſita: obtuſa verò, quia quadrangularibus ſimiliter calida, frigida, & alterius cuiuſque rationis propter varium ſitum, & ordinem atomorum. *3.*

Alij Philoſophi finita, plura tamẽ principia ponebãt. Parmeni- *opiniones* *1. opin.*

des ignem & terram, principia poſuit. Quòd ſi dicas nónne iſte vnum principium poſuit? Reſpondet Philop.feciſſe duos libros,& vulgares,& accuratiores:in his vnum,dixit,eſſe principium, in illis verò duo,illa. Alij dicunt,hæc duo principia poſuiſſe ſecundum apparentiam, erant tamen vnum ſecundum exiſtentiam, ſed parum hoc refert.

2. Alij ſecundò,tria elementa poſuerunt,excepta terra.

3. Alij tertiò, omnia quatuor: atque hæc fuit ſententia Empedoclis,& Hippocr.

4. Quartò,Plato dicebat,principia eſſe,magnũ,paruum, & Idæã, per magnum & paruum,materiam intelligens.

5. Quintò,Pythagoras,par & impar rerum principia dixit,per par *Not.1.* materiam,per impar formam forſan ſignificans:materia enim eſt diuiſibilis ſicut par, forma indiuiſibilis,vt impar.

Hæ ſunt philoſophorum ſententiæ circa rerum principia,inter quos aduerte primò,aliquos ponere cauſam efficienrem,vt Anaxagoram, qui poſuit mentem.i.Deum ſeparantem chaos: & Empedoclem,qui litem, & amicitiam, cauſas efficientes poſuit,dixit enim elementa fuiſſe chaos componentia primum: poſtea per litem eſſe ſeparata, ac mundum hunc conſtituiſſe: Et iterum per amicitiam reditura ad chaos, & per litem iterum ſeparanda:vnde mundum infinities corruptum,& generatum, corrumpendum,& generandum dicebat.

Not.2. Aduertè ſecundò, quoſdam ex his Philoſophis dici non naturales,quoſdam naturales: non naturales dicuntur,qui diſputantes de rebus naturalibus motum auferunt à principiis, qui eſt paſſio phyſica: ſicut Parmenides, & Meliſſus principium immobile ponentes. Naturales verò dicuntur, qui motum non auferunt,vt reliqui prædicti.

Not.3. Aduerte tertiò.Omnes hi nullam ſubſtantiæ generationem ponebant de nouo, ſed omnes mutationes aut eſſe ſecundum apparentiam,vt dicebat Anaxagoras: aut ſecundum accidentia,vt reliqui dicebãt:nam ex varia denſatione,aut rarefactione,aut compoſitione elementorum erant varia corpora,ſed non erat ſubſtantia de nouo: non enim iſti poterant intelligere,à quo talis poſſet ſubſtantia produci.

Not.4. Aduerte quartò,Aliquos ex his ob id ipſum, mundum ab æterno poſuiſſe: aliquos verò materiam ipſam, ex qua erat ipſemet mundus,vt patet ex dictis.

Ariſt.ſententia. Ariſt.verò multò aliter, quàm hi, proceſſit, & quantum ad numerum principiorum, & quantũ ad ipſa principia:tria enim prin-

1. cipia poſuit, materiam formam, priuationem: materia eſt quædam

dam imperfecta ſubſtantia ſimplex, non compoſita ex duplici parte eſſentiali: hæc cum altera ſimplici ſubſtantia, quæ dicitur forma, compoſitum naturale componit, ſicut lignum & figura cathedram faciunt.

2. Hæc materia ſecundum ſe nullam habet formam, cùm ſit ſimplex. dico ſecundum ſe, nam ſemper eſt coniuncta cum forma, tamen de ſe non habet illam, nec eſt eius pars forma: quamuis autem non habeat de ſe formam, eſt tamen in potentia ad quamlibet formam, ſicut lignum de ſe nullam habet rei artificiatæ formam, eſt tamen in potentia ad quamlibet talem formam: & ex hoc prouenit, vt iſta materia dicatur habere priuationem formarum, quia cum non habeat illas poteſt habere, hoc autem eſt eſſe priuatum: vnde materia, quæ eſt huius ligni, eſt in potentiâ ad formam quamlibet ſubſtantialem.

3. Dices, ad quid eſt priuata iſta materia: dico, vt ſint generationes rerum: non enim ex hoc ligno fieret ignis, niſi materia eius eſſet priuata forma ignis: nam, vt ex aliqua materia fiat aliud, duo ſunt neceſſaria: Alterum, quòd illa materia non ſit illud, quia ſi eſſet, non fieret: quod enim eſt, non fit. Nec ſatis eſt non eſſe, ſed quòd poſſit eſſe: atque hæc duo habet iſta materia: ob id dicitur priuata, priuatio enim hæc duo importat.

4. Ex quo fit, quod generatio rei non eſt aliud, quam eductio formæ ex potentia materiæ, vt ignis admotus ligno, ipſum diſponit, donec expellat ab illa materia formam ligni, & inducat formam ignis, atque ſic fit generatio: non enim agens facit totam rem, aut corrumpit totam rem, materia enim non generatur, nec corrumpitur, ſecundum Ariſt. ſed iſta fiunt ſecũdum formas: vnde, ſecundum ipſum tria ſunt generationis rerum naturalium principia.

5. Hanc materiam finitam poſuit, ſed per mutuam generationem, & introductionem formarum in eadẽ parte materiæ, dicebat duraturas, & duraſſe generationes æterno tempore. Atque breuiter hæc eſt ſententia Ariſt. qui locutus eſt probabiliſſimè omnium: & ob id hoc communiter modò omnes docent, licet in hoc ſit deceptus, quòd mundũ æternum affirmarit, quod noſtra fides damnat.

Neceſſe eſt autem. Text. VI.

Diſputat Ariſt. Diſputat Ariſt. contra philoſophos de rerum principiis in his textibus triginta quatuor: ac primum contra eos, qui non naturaliter loquuntur: poſtea contra alios. Dicuntur autem non naturales, non quòd de rebus naturalibus non loquantur, imò de eis diſſerunt, ſed quod de principiis rerum naturalium loquentes non loquebantur, vt Philoſophi naturales, cùm auferrent motum, cuius principium eſt natura.

Diuiſio. Vtitur igitur diuiſione communi circa principia, nec incipit probando principia eſſe, ſed diuidendo: quia, vt dicit Simp. omnes Philoſophi in hoc conuenerunt, principia rerum naturalium eſſe: facit igitur diuiſionem cum ſubdiuiſione quinque partium. Neceſſe eſt principia, aut eſſe vnum, aut plura: Si vnum, aut mobile, aut immobile. Hoc enim Parmenides, & Meliſſius ponunt: illud verò naturaliter loquentes. Si plura, aut finita, aut infinita: ſi finita, aut duo, aut tria, aut in aliquo alio numero determinato: ſi infinita, aut differentia, figura, & forma accidentali, & etiam contraria, vt dixit Democritus: aut non ſic differentia, contraria tamen, vt dixit Anaxagoras. Omnes hæ diuiſionum partes non habent medium, ſed aut vnam, aut alteram neceſſe eſt conſiſtere; propterea dixit neceſſe eſt.

Nota 1. Aduerte, quod illa verba: aut contraria: Themiſtius, & Porphyrius volunt dicta eſſe propter Anaxagoram, vt priora ad Democritum: hæc verò ad Anaxagoram referantur, at quia etiam Democritus poſuit contrarietatem ſitus, & ordinis, Philoponus, & Alexander ad ipſum Democritum retulerunt: & tunc oppoſita diuiſionis pars eſt ſubintelligenda. At Simplic. attendens, etiam Anaxagoram poſuiſſe contraria principia, ad vtrumque retulit, vt ſit ſenſus, aut ſunt figura differentia aut non, vtroque tamen modo contraria: & ita ſuperius expoſuimus, & videtur melior expoſitio.

2. Aduerte præterea, quod Ariſt. non aſſignauit omnia membra diuiſionis, omiſit enim aliqua nempe, ſi plurà, aut immobilia, aut mobilia, hoc autem omiſit, quia vt dicunt Simplicius, Auerr. & S. Thom nullus dixit eſſe principia plura immobilia, quicquid dicat Philoponus: omiſit etiam vnum immobile infinitum, vt dixit Meliſſus: & finitum, vt dixit Parmenides: quod fecit breuitatis cauſa; vt notat Simpl non enim referebat omnia ſtatim proponere.

Perfecta diuiſio. At ſi libet completam habere diuiſionem hanc, ita erit componenda, vt componunt Simplicius, Alex. & Philoponus principia, aut ſunt vnum: aut plura. ſi vnum, aut mobile, aut immobile: ſi vnum immobile, vel finitum vt dixit Parmenides, vel infinitum, vt Meliſſus. Si vnum mobile, aut finitũ, vt Thales, aut infinitum, vt Diogenes, qui aërem infinitum poſuit. Si plura, aut finita, aut infinita. Si plura finita, aut mobilia, aut immobilia, Si plura infinita, aut mobilia, aut immobilia.

Similiter autem quærunt. Text. v 11.

SAnctus Thomas, & Auerroes hunc textum exponunt, vt velit Ariſtoteles oſtendere apud hos Philoſophos eandem eſſe queſtionem de ente, & de principio entis, vt idẽ ſit quærere, an vnum

ſit ens,an plura & an vnum ſit principium,an plura:& hoc dixit, vt notat Simpl.propter Parmenidem, & Meliſſum,qui non dixerunt vnum eſſe principium,ſed omnia eſſe vnum ens,& idem intelligebant,ac ſi dicerent,vnum eſt entium principium.

Dices quomodo apud hos,idem eſt dicere,an ſit vnum ens,& an ſit vnum principium?Reſpondent benè S.Thom.& Auerroes, quia iſti principium hoc exiſtimabant eſſe totam rei ſubſtantiam, non enim ex eorum ſententia differebant compoſita, niſi accidentaliter. omnia enim erant aqua aut aer, aut atomi, aut elementa. Sic vel aliter ſe habentia,vti diximus:& cum non eſſent alia ſubſtantia, niſi principium, idem eſt vtrumque petere, cum ens,& principium ſint idem. *Dub.* *1. expoſi. S.Tho.*

Philop.autem ita exponit, vt dicat Ariſt. confirmare ſuam diuiſionem exemplo aliorum Philoſophorum,qui de entib. diſputantes ſtatim principia quærunt:& ſic quærunt per has diuiſiones prædictas Vtraque eſt conueniens expoſitio. *2. expoſi. Philo.*

Itaque ſi vnum eſt,atque immobile. Text.8.

PArmenidis,& Meliſſi opinionem ad Phyſicum non pertinere docet, quia negant in Phyſica principium, nempe dum negant motum:& ſicut Geometra non diſputat contra negantes ipſius principia, ſed id eſt alterius ſcientiæ, cui ſecundum aliquid ſubalternatur aut ſcientiæ communis 5.Metaph.& Dialecticæ,vt dicit Simpl. Sic etiã nec ille, qui de principiis loquitur,debet diſputare contra hos,quia negant principia ipſa. Nam in hoc, quòd dicunt vnum eſſe principium negãt principium eſſe, quia ſi principium eſt,alicuius alterius entis,vel aliorum principium eſt : at iſti non ponunt aliud ens præter principium, non ergo erit principium,cum deſit principatum ſimiliter negant principium in hoc,quod dicunt eſſe immobile,quia tunc ex eo nihil fieri poſſet, quod repugnat principio:Ex eo enim omnia fieri debent.

Dubitatur.An Phyſicus probet ſua principia?Simplicius mouet hoc dubium,& reſpondet in generali de qualibet ſcientia Sunt enim duplicia principia: Quædam per ſe fidem habentia, qualia ſunt immediata per ſe nota,vt dignitates:Quædam nõ per ſe nota, ſed ſuppoſitiones, vt lineam eſſe longitudinem ſine latitudine, per ſe habet in Geometria, at quod talis linea ſit in corpore ipſo, hoc non per ſe fidem habet, ſed ſupponitur. Dicit, ergo, quòd illa principia, quæ per ſe fidem habent, non demonſtrantur in alia ſcientia, nec in eadem : alia verò demonſtrantur in ſubalternante,vel à Metaphyſico, à Dialectico verò probabiliter *Dub. 1.*

often

oſtenduntur: quamuis autem hoc ita ſit, non deeſt aliquod inſtrumentum ſcientiæ circa ſua principia, licet non ſit demonſtratio: hoc autem eſt inductio: hæc Simplicius.

expl. aut. Hoc tamen indiget declaratione, & limitatione: primò, nam

1. dignitates, ſi immediatæ ſunt, licet à Metaphyſico non demonſtrentur, tamen à Dialectico Topico oſtenduntur probabiliter.

Dices, ad quid opus eſt hoc, nempe neceſſarium probabili ratione confirmare? Reſpondet Ægidius, quod hæ dignitates non oſtenduntur ſimpliciter, niſi iſti vel illi neganti eas: & ad hunc vel illum conuincendum ſufficit probabile argumentum: nam ipſe de ſe ſunt neceſſariæ. Dialecticus ergo non ſolùm ſuppoſitiones, ſed etiam dignitates probare tentat.

2. Præterea, ſecundò, ſunt aliquæ dignitates, quæ mediatæ ſunt, & cauſam habent, licet immediatæ dicantur, quia ſunt per ſe notæ, nec à cauſa habent cognitionis certitudinem: vt motus eſt, in Phyſica dignitas eſt, habet tamen cauſam, ſed non ita clarum, nempe naturam: Omne totum eſt maius parte, cauſam habet & ſimiles: has autem cauſas, cùm dignitates communes ſint multis ſcientiis, Metaphyſicus tradit.

3. Prærerea, tertiò, ſunt principia cognitionis, & hæc non probantur ab illamet ſcientia, & de his loquitur Ariſtoteles in præſenti. Sunt etiam principia rei, vt materia & forma in Phyſica, & hæc probantur eſſe in ipſa Phyſica, nam per mutationes à poſteriori illa demonſtrat Ariſt.

Et per hoc patet reſponſio ad dubium: philoſophum non probare ſua principia cognitionis, de quibus loquitur Ariſt.

Simile itaque eſt conſiderare. Text. 1 x.

EVm, qui contra hos diſputationem parat, comparat ei, qui diſputare vult aduerſus opinionem ſermonis gratia dictam, illam autem vocat opinionem ſermonis gratia dictam: vt notant Simplicius & Philoponus, quæ dicitur abſque vlla probatione & ratione: tales autem ſic opiniones proferentes non ſunt audiendi nec cum eis diſputandum: & ponit exemplum opinionis ſermonis gratia dictæ nempe de Heraclito, hic enim maximè extraneas opiniones habuit: dicebat enim contradictoria ſimul vera: omnia eſſe in continuo motu, non eſſe ſcientiam, & alia huiuſmodi. Similiter ponit exemplum aliud, nempe ac ſi quis diceret, omnia entia eſſe vnum hominem. Vt igitur hi non ſunt audiendi, ſic nec Parmenides, & Meliſſus dicentes, omnia eſſe vnum im-

Aut ſoluete litigioſam. Text. x.

NOn ſolùm cum his diſputare eſt ſimile,ac ſi cum his qui ſermonis gratia opinionem proferunt, diſputaretur,ſed etiam eorum rationes ſoluete,ſunt enim contentioſæ vtriuſque,& Parmenidis & Meliſſi rationes deficientes in forma,& in materia, vt inferius dicetur magis tamen onetoſa,i.vana eſt Meliſſi ratio,eò quod nihil habeat ſubtilitatis, & difficultatis: ſed vno inconuenienti dato,multa ſequuntur, id eſt, ex vno dato & conceſſo abſurdo,multa alia ſequuntur.eò enim, quòd vnum principium ponit,infinitum eſſe dicit,& ſi infinitum,immobile.

Nota verba. Hoc autem nihil difficile eſt.Simplicius exponit primò:non eſt difficile,ex vno abſurdo & impoſſibili aliud ſequi. Exponit ſecundò : non eſt difficile oſtendere, quomodo ex vno abſurdo alterum ſequatur Philopon.exponit:non eſt difficile eorum ſoluete rationes.

Nobis autem ſupponatur. Text. xi.

CVm hos negaſſe principia ex negatione motus dixiſſet, oſtendit, non ſic ſe proceſſurum, ſed ſupponendo motum eſſe,nempe omnia,aut aliqua entia naturaliter moueri,quod inductione ipſa colligitur.

Cur dixerit Ariſt. aut omnia, aut quædam moueri.

Dices,quare dixit,aut aliqua ? D.Th.& Philopo.dicunt, id dictum eſſe propter formas, & animas, de quibus incertum eſt, an moueantur. Alexander & D.Tho.etiam, propter polos, & partes cœlorum proximas polis, & centrum terræ. Vel denique cum Simplicio dicendum,quia ſolùm conſtituere volebat,motum eſſe,ad quod ſufficit,quod omnia,aut aliqua moueantur. Præterea, quia forma eſt ipſa natura,non conſtat ex natura

Statim addit:ſimul autem : quæ verba ſunt continuanda cum præcedentibus,quibus dixit, non eſſe diſputandum cum his, qui negant principia:ſubiungit modò, quod nec eorum rationes ſunt ſoluendæ in illa ſcientia, niſi quando procedunt ex principiis illius ſcientiæ.Sunt enim contentioſæ rationes in duplici differentia, & quæ ſupponunt principia ſcientiæ, & quæ non ſupponunt principia ſcientiæ : priores ſoluendæ ſunt in illa ſcientia, ſed non poſteriores.

Ponit exemplum de quadratura circuli, quam probare conati ſunt Hippocrates Chius,& Antiphon. vterque malè,ſed prior ſumebat principia Geometriæ, poſterior non ; propterea illius rationes ſoluendæ ſunt à Geometra,ſed non huius.Horum rationes pete à Simplicio, qui latè eas tradit:nobis modò ſufficiat ſenſum percepiſſe.

Sed quoniam de natura quidem. Text.x11.

Quæſtiones extraneæ in aliqua ſciētia duplices.

OStendit aliqua ex parte pertinere ad philoſophum cum his diſputare, nempe quatenus de natura non naturales quæſtiones faciunt. Sunt enim quæſtiones extraneæ in aliqua ſcientia duplices, vt dicitur 1. Poſt.c 9 quædam, quæ petunt ea, quæ ſunt extra materiam illius ſcientiæ: vt ſi à Geometra petatur: an equus ſit animal perfectum: quædam quæ fiunt in materia illius ſcientiæ, ſed falsò: vt ſi petas, quo modo diameter ſit commenſurabilis? quem tamen conſtat eſſe incommenſurabilem. Priores quæſtiones nullo pacto in illa ſcientia ſunt diſcutiendæ: poſteriores verò aliquo modo, ita & iſtorum dicta ſunt aliquo modo examinanda, quia de natura, licet non naturaliter loquuntur, tamen non omninò iſta ſunt in Phyſica differenda, ſed in Philoſophia, id eſt, Metaphyſica: vnde ſecundum Alexandrum, iſta, quæ hic diſputantur contra hos duos, Metaphyſico habitu diſputantur, vt patet, quia fit ſermo de ente, de ſubſtantia, quæ Metaphyſica ſunt.

Principium autem maximè omnium. Text.xiii.

EVm, qui alicuius opinionem euellere conatur, oportet non ſolùm ipſam opinionem redarguere, ſed etiam argumentis, quibus innitebatur, reſpondere, ac ipſa diluere, vt notat Simplicius. Vtrumque Ariſtoteles in parte hac facit. nam opinionem ipſam Parmenidis & Meliſſi impugnat, ac ipſorum euertit rationes: & quia ipſorum poſitio vocibus vtebatur multiplicibus, vno, nempe, & ente: Dicunt enim, omnia eſſe vnum ens: incipit à diuiſione, quæ eſt principium maximè tali diſputationi proprium & accommodatum, vt Philoponus aduertit, ac primò à diuiſione entis exorditur, poſtea à diuiſione vnius.

Ens igitur multiplex eſt, decem prædicamenta comprehendens: qui igitur dicunt, eſſe omnia vnum ens, aut multa, ſimul intelligunt prædicamenta, nempe ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem. Aut vnum ex his: ſi vnum ex his, putà ſubſtantiam, peto, quæ ſit illa ſubſtantia, an homo, an equus, an anima, an aliquid huiuſmodi. Idem de qualitate, & quantitate, & de aliis prædicamentis, quorum non meminit Ariſtoteles, quia certiſſimum erat, hos de illis non intellexiſſe ſuam opinionem. Facta diuiſione, dicit multum intereſſe, vno aut altero modo dicere, quamuis ſint impoſſibilia dictu.

Nota. expoſi.

Aduerte, quòd illa pars diuiſionis, quod ens multa contineat genera, non exprimitur ab Ariſtotele, ſed virtualiter ponitur, quam

quam Græci ſic explicant, ens vnum nomine dicentes, vt ſit diuiſio: Omnia ſunt vnum ens: aut igitur vnum nomine, ita vt ſub ente multa ſint prædicamenta: aut vnum re, putà aliquod genus ipſius. Hanc expoſitionem noſtram videtur docere Porphyrius, & recipit Simplicius.

Sed Alexāder, & Philoponus, hæc omnia de diſtinctione vnius intelligunt. Dicunt enim eſſe hanc diuiſionem: aut ſunt omnia vnum ens nomine, aut vnum re: ſi vnum re, aut vt ſubſtantia, vel qualitas, & quantitas, id eſt, vnum genere: aut vt homo, equus, calidum, id eſt, vnum ſpecie: & poſteà dicit, aut vnum numero. 2.

Sed hæc expoſitio eſt contra textum, vt legenti patebit, & procedit ex inaduertentia argumentandi, ſuppoſita opinione illorum. *cōfutatio*

Ob cuius declarationem dubitatur, nam videtur petere principium: hi enim dicebant, omnia eſſe vnum: & Ariſt. ſupponit ens eſſe multiplex quod erat probandum. *obiectio.*

Præterea etiam, admiſſo, quod ens eſſet multiplex, videtur ſophiſma committere Cùm ita argumentetur, omnia ſunt ens, ergo aut ſubſtantia, aut quantitas, aut aliud ex his, nam ens confusè ſupponit, ſub quo non licet deſcendere: eſt enim, perinde ac ſi dicas, omnis homo eſt riſibilis, ergo aut hoc riſibile, aut illud: ac propterea forſan Alexander & Philoponus non de ente, ſed de vno, diuiſionem exponendam eſſe voluerunt: nec eſt omninò facilè hoc diſſoluere, licet Expoſitores in eo ſileant.

Aduerte igitur, quod omnes philoſophi antiqui principium rerum naturalium ſpeculantes, aliquod ens actu, & omninò reale ponebant, putà aquam, aerem, atomos, vel aliquid aliud: nullus fuit ita inſipiens, qui genera & vniuerſalia, quæ à ſingularibus abſtrahuntur, principia poneret: vnde dicentes, vnum, aut plura eſſe principia, non de vnitate generum intelligebant, ſed de vnitate alicuius entis actu exiſtentis ſermonem faciebant. Vnde meritò ab iſtis, qui vnum dicunt principium, petitur, quod illud ſit ex his, quæ ſunt, an aqua, an aer, an homo. Nec oportet de vnitate vniuerſali aut generica ea intelligere. ſed de vnitate particulari entis exiſtentis. *Nota 1.*

Aduerte præterea, quod iſti philoſophi imaginabantur totum mundum, ſicut vnum omninò animal, ita, vt omnia eſſent vnum ens determinatè, & reliqua entia ipſius eſſent partes, nō eſſentia, ſed apparentia diſtinctę, vnde omnia vnum corpus ſunt, quamuis Meliſſus dicat eſſe infinitum, & Parmenides finitum: vterque autem immobile. Ob id Ariſtot petit: Si omnia ſunt vnum ens actu, quod hoc eſt? & quia iſti poſſent dicere, eſt vniuerſus mūdus, probat, *Nota 2.*

bat, quòd non poſſit ſic dici vnum ens.

Ad 1. Ad primum igitur reſpondetur, quod Ariſtoteles in diuiſione nō petit principium, ſed ſolùm nominis ſignificationem petit, quam omnes tenentur dare: Significat enim quantitatem, ſubſtantiam, & cætera. Hic enim erat communis omnium conſenſus.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quòd illud ens ſupponit determinatè ratione illius additi, vnum, perinde enim eſt dicere, omnia eſſe vnum ens, ac aliquod determinatum ens.

Si enim erunt, & ſubſtantia. Text. x I I I I.

INcipit Ariſt. ſingulas diuiſionis partes confutare, ac primò eam, qua quis poſſet dicere, omnia eſſe vnum ens, ſub hoc tamen ente ſubſtantiam, quantitatem, qualitatemq; complecteretur: Tunc, inquit Ariſt. ſiue iſta tria ſeparata ſint, ſiue coniuncta ſimul, iam non vnum ens, ſed multa dicerentur, Sunt enim genera primò diuerſa, quæ in nullo (præter nomen) conuenientiam habent realem, vt diximus in prædicamentis.

Nota 1. Et nota aliud eſſe ſubſtantiam, & quantitatem, ac qualitatem, eſſe ſeparata, aliud eſſe diuerſa. Separata dicerentur iſta tria, ſi vnumquodque per ſe extra aliud exiſteret: Coniuncta verò, cùm illa duo ſubſtantiæ inhærerent. At verò diuerſa eſſe eſt, quod natura & eſſentia ſingulorū non cōmunicet in aliquo eſſentiali, ita, vt ipſorum definitiones, vel cauſæ, vel quæ loco definitionū dantur, deſcriptiones non ſint idem, & huic diuerſitati & pluralitati non repugnat ſeparatio, vel coniunctio: Quantumcunque enim ſint coniuncta, vel ſeparata, non ſunt idem, ſed diuerſa, & plura.

Impugnat aliam partem, qua quis poſſet dicere, omnia eſſe vnum ens, id eſt, quantum, aut quale ſolùm. Docet, hoc fieri non poſſe, quia nullum accidens poteſt abſque ſubſtantia ſeparatum conſiſtere, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue non ſit: Hoc enim priuilegium eſt ſolius ſubſtantiæ, vt ipſa ſit ſeparabilis: reliqua enim in ſubſtantia ſunt vt in ſubiecto.

Not. 2. Vbi aduerte cum Simplicio, quod hic vocat, dici de ſubſtantia, pro eo, quod eſt eſſe in ſubſtantia ſeu ipſi inhærere. Nota præterea, quod dicit, inconueniens eſſe ſic dicere, nempe abſque ſubſtantia accidentia conſiſtere, & poſteà corrigit verbum, vocando impoſſibile, nam inconueniens ſeu abſurdum, quod Græcè ἄτοπον quaſi non habens locum, nec conſentaneum, dicitur quodcunque falſum. At impoſſibile dicitur illud falſum, quod nec eſt, nec eſſe poteſt verum.

3. Dices, quid eſt, quod ſubſtantia dicitur ſeparabilis, reliqua verò non

non ſunt ſeperabilia, cùm Porphyrius accidētia aliqua ſeparabilia docuerit? quod ſi dicas, hic dici ſeparabile, quod per ſe poteſt eſſe, accidentia verò ſeparantur à ſubſtantia, ſed per ſui corruptionem. Tunc inſurgit difficultas, nam vt accidens non eſt ſeparabile ab aliqua ſubſtantia, ita nec ſubſtantia ab aliquo accidenti. Hoc dubium præcipuè eſt diſputandum 7. Metap. ca. 1. At verò quia hic eadem verba proferuntur, breuiter ſunt declaranda. *Dubium* *Explica. lo. 7. Me.*

Aliqui dicunt ſubſtantiam eſſe ſeparabilē, non aliud eſſe, quàm inde pendentem ab accidenti: natura enim ſubſtantiæ abſoluta eſt: Sed hoc non placet mihi, nam cùm non poſſit actu ab accidenti ſeparari, ſine dubio quantum ad hoc dependens eſt. *1. expoſi.*

Ob id dico, hic ſubſtantiam ſumi pro prima ſubſtantia, nempe pro compoſito indiuiduo ſubſtantię: & hoc dupliciter dici, ſeparabile ab accidenti: Vno modo, quia poteſt conſiſtere abſque accidentibus multis, quæ in eo ſunt, ſicut fuit abſque illis: vt Petrus poteſt eſſe ſeparatus à calore, à frigiditate, ab albedine, & alijs huiuſmodi. quæ in eo ſunt, nullum tamen ipſius accidens poteſt abſque eo conſiſtere naturaliter. Vnde non eſt intelligendum, quòd ab omni accidenti ſit ſeparabilis, ſed vniuerſaliter loquendo ab accidenti ſeparatur; nullum tamen ipſius accidens ab eo ſeparatum conſiſtit. *Expoſitio authoris.*

Altero modo dicitur ſubſtantia prior ſeu ſeparabilis, quia in ratione ſubſtantiæ datur aliqua ab omni accidenti ſeparata, putà Deus: tamen in accidentium generibus, nullum accidens extra ſubſtantiam conſiſtens naturaliter: Dico naturaliter, propter ineffabile ſacramentum altaris, vbi datur accidens abſq; ſubſtantiæ ſubiecto. Hanc declarationem ſeparabilitatis nota.

Meliſſus autem quod eſt infinitum eſſe dicit.
Text. xv.

CVm partes diuiſionis aliquot confutauerit, ad opiniones horum deſcendit, & dicit Meliſſum vnum quantum omnia eſſe poſuiſſe, nam dixit omnia eſſe vnum ens infinitum: Conſtat autem quod infinitum nulli per ſe ineſt, niſi quantitati: nam ſubſtātia, & qualitas non dicuntur infinita, niſi ſecundum quantitatem per accidens: quod probatur ex eo, quod definitio infiniti non eſt per ſubſtantiam aut qualitatem, ſed per quantitatem: quod ſi iſte ponit eſſe vnum quantum, cùm quantitas non ſit abſq; ſubſtantia, neceſſariò ponit ſubſtantiam, & quantitatem: non ergo vnum ens, ſed duo omnia ſunt: quòd ſi ſubſtantiam tantùm conſtituat, non erit infinita, cùm deſit quantitas.

Hic aduerte, quòd etiam hoc eſt intelligendum de Parmenide, qui poſuit vnum finitum: nam ſicut infinitum, ita & finitum quantitati inſunt.

Solent in hoc loco Reales diſputare: An quãtitas realiter diſtinguatur à ſubſtantia, quia locus videtur illis fauere contra Nominales: ſed profectò aliena eſt quæſtio, & Metaphyſico diſputanda. Satis ſit nobis modo ſaltem definitione & eſſentia diſtingui, quod hic docet Ariſtot. non enim ſunt ſcientiæ permiſcendæ nimium, præſertim cùm ſint alia multa phyſica dubia examinanda.

An ſubſtantia ſecundum ſe ſit diuiſibilis. Quæſtio 5.

Explicat ſenſus q. Difficultas hæc eſt grauis, & ſatis vtilis. Explicãdus eſt à nobis primo ſenſus quæſtionis, vt moris eſt: primò ſubſtantiã non in communi hic ſumimus, ſed pro ſubſtãtia ſenſibili & corporea, quæ materia & forma cõponitur. Nec hic de diuiſibilitate in partes eſſentiales, aut in ſpecies, aut in accidentia loquimur, ſed de diuiſibilitate in partes eiuſdem rationis cum toto, nempe in partes extentionis, quæ dicuntur quantitatiuæ: & petimus, an ſubſtantia compoſita de ſe habeat diuiſibilitatem hanc, & non à quantitate. Nec refert, quod quantitas ſit realiter diſtincta, vel non, nam ſaltem eſt diſtincta eſſentialiter à ſubſtantia.

Occaſio diſput. q. Et meritò hoc dubitamus: nam dicit Ariſtoteles contra Meliſſum, quod ſi magnitudinem habet, quantum eſt. Poteſt ipſe dicere, ens habere magnitudinem, & extenſionem abſque quantitate, propterea non extra rem quæſtionem hanc examinamus.

Opi. quor. In hac quæſtione eſt opinio quorundam aſſerẽtium, materiam de ſe habere partem, & nõ à quantitate, ac proinde ipſam ſubſtantiam compoſitam, quam videtur ex parte recipere, Scotus 2. ſent. diſt. 12 q. 1. & rationes, quæ pro hac ſententia eſſe poſſunt, nõ ſunt

1. ratio. ſpernendæ, quarum prima eſt. Quod eſt cauſa antecedentis, eſt cauſa conſequentis. ſed quantitas eſt antecedens diuiſibilitatis: hæc enim ex illa ſequitur: ergo cauſa quantitatis erit cauſa diuiſibilitatis, ſed ſubſtantia eſt cauſa quantitatis, ergo eſt cauſa diuiſibilitatis: non igitur à quantitate habet diuiſibilitatem ſubſtantia, ſed ipſa eſt illius cauſa ſecundum ſe.

2. Secunda, Materia eſt in potentia ad quamlibet formam, ergo poteſt plures formas ſecundum ſe recipere: non ſimul in eadem parte, ergo in diuerſis: ergo materia ſecundum ſe partes habet quibus poſſit recipere plures formas.

3. Tertia ratio eſt noſtra. Sumo duo cõpoſita nempe hominem & leonem, & peto, an quælibet ſubſtãtia ex iſtis ſit prior natura omnibus

nibus ſuis accidentibus:ſi non,iam ſubſtantia non eſt prior natura accidenti:ſi ſic ergo iam ſunt duo compoſita ante quantitatem,& habebunt non eandem materiam:ergo ante quantitatem eſt materia diuiſibilis & diuiſa.

Quarta eſt contra verba Ariſtotelis,dicit enim, infinitum non eſſe niſi in quantitate:videtur hoc falſum,nam Deus eſt infinitus, & Angeli finiti ſunt,non tamen habent quãtitatem:imò finitum, & infinitum primò inſunt enti,non ipſi quantitati: ens enim finitum in decem prædicamenta diuiſum eſt. 2.

Aliorum eſt opinio:Materiam,nec ſubſtantiam corpoream vllo modo eſſe diuiſibilem,ſecluſa quantitate , ſed tantùm diuiſibilitatem accipit ab ipſa quantitate, quæ eſt paſſio per ſe competẽs corporeæ ſubſtantiæ ratione materiæ. Hæc ſententia eſt Alberti, tract.2.ca.4.& Iandu.quæſt.9. *2.opinio Alb. Ian dun. &c.*

Et probat Albertus primò, Materia ſecundum ſe,aut eſt diuiſibilis,aut ſimplex non compoſita , quia tunc aut ex forma , ant ex accidenti,quorum neutrum eſſe poteſt,nullam.n. ſecũdum ſe formam,nec accidens habet:quod ſi ſimplex eſt, ergo eſt indiuiſibilis:non igitur ſecundum ſe partes habet. *1.ratio.*

Secundò , Si ſecundum ſe diuiſibilis eſt,diuidatur,& ſumamus illas duas partes, tunc aut differunt hæ accidẽtaliter, aut eſſentialiter: non accidentaliter, cùm nullum ſecundum ſe accidens habeant:nec eſſentialiter,quia ſunt eiuſdem rationis , non ergo poſſunt differre:& ita non poteſt diuidi materia in partes. 2.

Tertiò,Logicæ,vbi ineſt paſſio,ibi eſt ſuum ſubiectum,ſed diuiſibile eſt paſſio quanti,vt patet 5. Meta.ca.13. ergo vbi diuiſibilitas eſt,quantitas erit. 3.

Quartò,Paſſio definita per ſubiectum non ſe extẽdit extra ſubiectum,ſed diuiſio definitur per continuum , ergo non erit niſi in continuo:hoc autem quantum eſt. 4.

Pro huius determinatione ſit prima concluſio. Impoſſibile eſt ſubſtantiam compoſitam, aut materiam eſſe extenſam,ac in partem diuiſibilem abſque quantitate,& in hoc mihi placet ſententia Alberti.Probatur:ſicut ab albedine paries eſt albus;ita à quantitate ſubſtantia extenſa , & diuiſibilis:ſed impoſſibile eſt, abſque albedine parietem eſſe album, ergo abſque quantitate ſubſtantiam eſſe extenſam eſt impoſſibile. Loquimur autem hic de continua quantitate:probatur maior, nam quantitas eſt formalis ratio extenſionis,& diuiſibilitatis cõſequenter,ſicut albedo albi,nec enim aliam rationem & naturam poſſumus imaginari ipſius quantitatis, quàm hanc : & prætetea probatur eiuſdem rationibus Alberti Magni. *1.conclu.* *1.ratio.*

2.concl. Secunda concluſio. Nullum agens naturale induit formam in materiam niſi prius aliqua quantitate ſeparatã,& diſcretã ab altera parte materię,probatur : ita eſt neceſſaria quantitas in materia, ſicut qualitas , cùm qualitas non inſit niſi per quantitatem:at forma educi non poteſt ę materia niſi certis qualitatibus diſpoſita: ergo etiam neceſſaria eſt quantitas. Prætereà ſicut forma accidentalis non poteſt extrahi , nec induci, niſi in ſubiecto quanto, quia ipſa eſt diuiſibilis:ita formæ ſubſtantiales,quantum plurimæ ſunt diuiſibiles,inducentur in materia quantitate diſpoſita.

3. Tertia cõcluſio. Non repugnat duas partes materiæ manere diuiſas abſque actuali quantitate : nolo dicere,quod materia diuidi poſſit abſq; quantitate , ſed quòd poſtquã diuiſa eſt per quantitatẽ poſſunt manere adhuc illæ partes diſtinctæ.Dico,nõ repugnare nõ quod naturaliter id fiat , ſed quod põt ſupernaturaliter fieri.

Probatur 3.conclu. Explico,& probo,quia poteſt Deus ſe mouere omnem quantitatẽ à Petro,& ab aliquo leone. tunc ſine dubio poſſet conſeruare illas duas materias abſque quantitate continua illarum:& probo,quòd poſſit id facere, vt enim conſeruat quantitatem ſine vlla ſubſtantia panis in ſacramento, ita etiam poſſet & panem abſque quantitate conſeruare,& multos panes, ſicut multas quantitates: maior enim eſt dependentia accidẽtis à ſubſtantia, quàm ſubſtãtiæ ab accidenti: poteſt illud:ergo hoc:verum eſt , quòd illæ ſubſtantiæ nõ eſſent extenſæ,nec diuiſibiles in partes, vt dictum eſt. Nec eſt contra nos argumentum Alberti Magni ſecundum : nam illæ materiæ differrent penes ordinem ad diuerſas formas , quas habent vel penes ordinem ad quantitatem præcedentem.

Ad.1. 1.ſen. Ad primum igitur prioris ſententiæ reſpondetur, quod ſubſtãtia eſt cauſa mediata diuiſibilitatis , quia eam non habet,niſi mediante quantitate.qua deficiente, ſubſtantia non eſt diuiſibilis:illud autem locum habet , quando aliquid eſt cauſa vtriuſque immediatè,& non dependenter vnius ab altero.

Ad 2. Ad ſecundum dico,quòd licet materia ſit in potentia ad omnes formas ſecundum ſe, non tamen recipit illas, niſi præcedentibus diſpoſitionibus neceſſarijs,quarum vna eſt quantitas.

Ad 3. Ad tertium dico,quòd illæ duæ ſubſtantiæ poſſunt præintelligi abſque quantitate actuali, & eſſent diſtinctæ , ſed in ordine ad quantitatem quam habuerunt, vel poſſunt habere , vel per ipſas formas:ſed hoc nil contra nos, qui tantùm negamus materiã, vel ſubſtantiam poſſe diuidi in partes,niſi exiſtente quantitate.

Ad 4. Ad quartum dico duplicẽ aſſignari quantitatem,& virtutis, & molis. Virtutis, quæ attenditur imperfectione ſubſtantiæ rei,vel operationis ipſius,ſecũdum quam dicimus, Deum infinitè perfectum,

ctum,& magnum:& hæc in corporeis etiam inuenitur, nec eſt de hac ſermo,vt probat argumentum. Quantitas molis eſt, quæ attenditur ſecundum longitudinem,& cæteras dimenſiones, & de hac eſt ſermo in præſenti, nam iſti philoſophi de his incorporeis non loquebantur. At finitum.& infinitum virtutis ſequitur quantitatem priorem: molis verò ſequuntur poſteriorem: ſunt enim ipſius paſſiones,& de his procedit Ariſtoteles in ſuo argumento. Et hæc ſatis de quæſtione.

Amplius quoniam ad ipſum vnum.
Text. x v i.

EX vnius diſtinctione probat dici nõ poſſe, omnia eſſe vnum, nam vnum triplex eſt: Aut vnum continuum, quoomodo vnam lineam,vnum lignum, vnum corpus, quia continua ſunt,dicimus: Aut vnum, quia indiuiſibile, quomodo vnum punctum, vnum inſtans,quia indiuiſibilia,dicimus: Aut vnum ratione & definitione, quo pacto dicimus ſynonyma idem eſſe, & merum, & vinum: enſis, gladius. Impugnat, quòd nullo ex his modis dici poſſit,omnia eſſe vnum. *Aliud eſſe vnũ contingit tripliciter.*

Dices, quare non enumerat alios modos vnius, vt genere vnũ, ſpecie, per accidens, ſeu ſubiecto? Dico,quia iſti Philoſophi non loquebantur niſi de vnitate entis alicuius determinati, vt ſupra diximus. & præterea quia aliæ vnitates manifeſtam habent pluralitatem entium. *Dub.*

Primam diuiſionis partem reprobant, quia ſi omnia dicuntur vnum continuum,iam plura entia dicenda ſunt,cùm in infinitum continuum ſit diuiſibile.& multa comprehendat.

Si igitur continuum eſt. Text. x v i i.

REprobat primam diuiſionis partem,vti diximus:quia ſi continuum eſt,plura potentia eſt. Præterea:quia dubium eſt, an totum & pars vnum,an plura ſit:& quamuis hoc determinare nõ ſit præſentis loci,eſt.n Metaphyſici,tamẽ ſecũdum eſſe, dubium eſt,& difficultatem habet, an vnum ſit,an plura, & quomodo vnum & quomodo plura:& probat,quòd non ſit vnum,nam ſi pars & totum vnum ſunt, eò quod indiuiſibilia, & non ſeparata ſunt, eadem ratione partes eſſent idem inter ſe, qui anõ ſeparata ſunt, quod tamen falſum eſt.

Dices,qua ratione hoc mouet dubium,dico,vt hos arguat, qui abſolutè omnia proferebant vnum,quia continuum,cùm ſit difficile, & non determinatum, an pars, & totum plura ſint,vt magis, videtur:& aduerte, quòd hic eſt ſermo de toto,& vna eius parte non de omnibus. *Dub.*

At verò ſi velut indiuiſibile. Text. XVIII.

IMpugnat,quòd dici non poſſit,vnum eſſe omnia,vt indiuiſibile,quia tunc non eſſet ens finitum,nec infinitum, nam indiuiſibile potius eſt terminus,& finis alicuius,quàm finitum,vel infinitum,hæc enim quantitatem dicunt,quæ diuiſibilis eſt.

At verò ſi omnia quæ ſunt. Text. XIX.

IMpugnat tertiam diuiſionis partem,quòd omnia ſint vnum definitione,nã tunc ſequeretur primò, quòd cõtraria eſſent idem, vt dicebat Heraclitus, nempe bonum & malum, & quia malum eſt non bonum: Sequitur ſecundò, duo contradictoria idem eſſe: Tertiò etiam duo diſparata,vt homo & equus:Quartò,ſi contradictoria ſunt idem,erit idem diſputare an omnia ſint ens,& an omnia ſint nihil, ſeu non ens: Tandem duo diuerſa erunt idem, nempe quantum, & quale, & reliqua primò diuerſa. Non ergo omnia ſunt vnum ens.

An totum diſtinguatur realiter à partibus.

Quæſt. vj.

OCcaſione textus decimiſeptimi ſolent communiter diſputare,an totum diſtinguatur à ſuis partibus,quod etiam,vt conueniamus cum cæteris,non hoc loco diſputabimus. Pro tituli ergo declaratione primò aduertẽdum eſt,totum eſſe multiplex:primum vniuerſale,hoc autem eſt quodcunque ſuperius reſpectu inferioris, vt genus reſpectu ſpecierum, & ſpecies reſpectu indiuiduorum, nec de iſto eſt quæſtio, quia certum eſt huiuſmodi vniuerſalia ſola ratione & intellectu diſtingui ab inferioribus.

Declaratur titul. totũ multiplex. Vniuerſ. Potẽtiale.

Alterum eſt totũ potentiale,nempe ſubiectum reſpectu ſuarum potentiarum operatiuarum,vt anima reſpectu intellectus, voluntatis,& memoriæ:& quamuis ſit dubium,an tales potentię diſtinguantur à ſubiecto,in præſenti tamen id non diſcutimus.

integrale inte.dup. Tertium totum eſt integrale, nempe quãtum aliquod reſpectu partium integrantium, & quantitatiuarum, vt lignum reſpectu ſuarum particularum: & hoc eſt duplex, aut homogeneum, aut heterogeneum:Homogeneum eſt,quod conſtat ex partibus,quæ ſunt eiuſdem rationis cum toto,ſicut lignum,cuius quælibet particula eſt lignum,& ignis, & aqua, & ſimilia: heterogeneum eſt, cuius partes ſunt diuerſæ rationis inter ſe, & à toto, ſicut animal, cuius partes ſunt manus,pedes, caput. De vtroque igitur toto integrali eſt quæſtio,an à ſuis partibus diſtinguatur.

eſſentiale Quartum totum eſt eſſentiale, nempe compoſitum reſpectu materiæ,& formæ,quod dicitur totum Phyſicum,& definitum reſpectu

ſpectu generis & differentiæ,quod dicitur totum Metaphyſicum: De hoc autẽ non eſt quæſtio,quia genera & differentię ſunt idem re cum ſpecie,de illo vero Phyſico eſt quæſtio.

Quintũ totũ eſt per accidẽs,ſicut ſubiectũ cum accidẽti,vt homo albus & totũ per aggregationẽ, vt cumulus:& de hoc non eſt quęſtio,qa certũ eſt nõ diſtingui:tãtùm igitur eſt quęſtio de toto Phyſico,& de toto integrali, tã homogeneo, quàm heterogeneo. *Per accidens.*

Aduertendum eſt præterea,quod non eſt diſputatio, in hoc totum à ſingulis partibus ſuis diſtinguatur,certum enim eſt,realiter diſtingui,vt homo & anima, lignum & vna pars: ſed diſputatio eſt de omnibus partibus ſimul ſumptis:nec de quacunque diſtinctione loquimur,ſed reali, vt ſit ſenſus,an totum ſit aliqua entitas alia præter entitatem omnium partium, vt homo, an ſit entitas quædam præter entitatem materiæ,ſeu corporis,& præter entitatem animæ: idem petitur de aliis totis,de quibus diximus diſputationem eſſe.Hæc de tituli declaratione. *Nota.*

Circa hanc difficultatem Scot.3.Sent.diſtin.2.q.2. quem multi Thomiſtę ſequuntur.exiſtimantes eſſe ſententiam S.Tho.nempe Capreolus.3.diſt.2. & Herueus quodlib. 2. q.14.& alij dicunt,totum diſtingui realiter à ſuis partibus ad ſenſum ſuperius expoſitum.Rationes potiſſimæ huius opinionis ſunt hæ. *1.ſen.ſcõ.*

Prima Scoti:Si totum hoc non diſtingueretur à ſuis partib. ſequeretur quod nullum eſſet diſcrimen inter hoc totum, & totum per accidens: conſequens eſt falſum, quia magna eſt vtriuſque differentia, ergo totum id,cuius eſt diſputatio, quod vocetur tótum per ſe,diſtinguitur à ſuis partibus: probatur ſequela,quia ita vnum eſſet ſuæ partes ſimul ſumptæ,ſicut & alterum. *1.Ratio.*

Confirmatur argumentum: totum eſt terminus generationis; id eſt,id quod non generatur,non partes vt dicitur 7.Metaph.c.2. ergo diſtinguuntur. *Confirmatur.1.ratio.*

Confirmatur ſecundò:nam partes ſunt cauſa totius, ipſúmque componunt,non ergo idem eſſe poſſunt. *2.*

Secunda ratio eſt: Stat totum corrumpi nulla corrupta parte, ſimiliter & generari:non ergo ſunt idem:probatur antecedens in homine,moritur enim homo,manent tamen & anima,& corpus: generatur homo,non tamen anima,nec corpus.

Tertia ratio Totum exiſtit,quia ipſum eſt,quod operatur, non partes,vt notum eſt,ergo diſtinguuntur. *3.*

Quarta ratio eſt. Sequeretur, ꝙ partes eſſentiales eſſent partes integrales ſic,homo eſt materia,& forma:ſimiliter pes,manus,caput,& reliqua ſunt homo:ergo hæ partes ſunt materia,& forma. *4. ratio.* *2.ſenten.*

In oppoſitam partem eſt aliorum opinio, nempe totum non *D.Tho.*

diſtingui à ſuis partibus ſimul ſumptis, quæ ſententia eſt S.Tho. quicquid dicant alij, nam 4. contra Gentes c.81. dicit humanitatem eſſe materiam & formam ſimul coniuncta, & 1.p.q.75.art.4. dicit, hominem eſſe corpus & animam ſimul. & prima ſecundæ q. 13 art.1.& eadem eſt opinio Nominalium.

1.ratio. Et hæc ſententia probatur primò. Si totũ eſt alia entitas diſtincta ab omnibus partib. vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis: non indiuiſibilis, cùm tale totũ corporeum ſit, ergo diuiſibilis: Si autem diuiſibilis, ergo in partes illas: non igitur eſt ſeparata entitas, & diſtincta ab illis: Si enim eſſet entitas tertia præter pates omnes, quomodo in eas eſſet diuiſibilis, cùm ſint extra ipſam.

2. Secundò. Illa entitas, vel eſſet ſubſtantia, vel eſſet accidens, non accidens, quia homo, qui totum quoddam dicitur, ſubſtantia eſt: probo autem, quod non ſit ſubſtantia, nam ſi homo eſt entitas diſtincta ab omnibus partibus, ergo prius natura eſt partes ſimul eſſe, quàm totum. Demus igitur formam ſimul eſſe cum materia, erit iam materia in actu, & perfecta, & hoc eſt prius natura, quàm totum, ergo totum eſt accidens, & nõ ſubſtantia: nam quod aduenit enti in actu, accidens eſt.

3. Tertiò. Illa entitas per quid diſtinguitur ab omnibus partibus ſimul, non ſeipſa, quia eſt diuiſibilis: non per vnam partem, nam talis pars includitur etiam in omnibus ſimul partibus, id eſt, homo per quid differt à materia, & forma ſimul, non ſeipſo, nec per materiam, vel formam, quia materia, vel forma eſt in ipſo aggregato ex materia, & forma: non igitur habet, per quid diſtinguatur. Hæc eſt opin.horum philoſoph.

Græci cõueniunt cu D.Th. At inter Græcos inuenio Philoponum, Themiſtium, Alexandrum, Simplicium, Eudemum, vnanimes in hoc loco, & conuenientes cum D. Thom. aſſerentes totum diſtingui quidem à ſuis partibus ſingulis per ſe, ſed eſſe idem cum omnibus ſimul ſumptis: verum eſt, hos loqui expreſsè de toto integrali, tam homogeneo, quàm heterogeneo, vt patet apud Philoponum: at ſine dubio idem videntur ſentire de toto phyſico, cùm oppoſitum apud eos non legatur. Idem etiam Auerroes com. 17. & Auicenna. 3. Meta.c.3.& 5.

Arabes conuen. At ſi Ariſt. conſideramus, videtur aſſerere, totum à partibus diſtinqui, nam 5.Meta.14.text.19. dicit, ſex non eſſe bis tria, ſed ſemel ſex. Et 7.Metap.text.vltimo. dicit, ſyllabam ba, non eſſe B, & A, & 8.Metaph.c.6 text.15. totum, inquit, non eſt coaceruatio partium, ſed aliquid præter partes, & 4.Phyſic.text.23. totum, inquit, eſſe in partibus, & partes in toto: quod quidem eſſe nõ poſſet, niſi diſtinguerentur. & 2. Animæ in principio. & 7.Meta.c.3. triplicem

ſubſtan

ſubſtantiam diſtinguit,materiam & formam,& compoſitum vbi diſtinctionem indicat totius,& partium. Hæc de opinionibus.

Sit igitur prior concluſio pro reſolutione. Totum non diſtinguitur à ſuis partibus ſimul ſumptis. *1.concl.*

Aduerte. Dupliciter dicuntur partes ſimul ſumptæ, vno modo quo ad omnium collectionem tantùm,vt nulla ſit excepta:altero modo quo ad vnionem quandam inter ſe præter illam collectionem,vt partes ſimul ſumptæ dicuntur omnes partes, talem vnionem inter ſe habentes. concluſio procedit de partibus ſimul ſumptis modo poſteriori, & eſt notanda diſtinctio, nam argumenta propoſita procedunt de partibus ſimul ſumptis modo priori. *Explicat concluſio.*

Senſus igitur eſt,homo non eſt anima, nec corpus,nec anima, nec corpus aggregatiuè,ſed anima,& corpus ſic vnita inter ſe, vt altera alteram informet. Idem dico de aliis totis, & earum partium vnionibus.

Probatur concluſio præter tria argumenta ſuperius poſita. Primò:ſi illa entitas eſt diſtincta ab entitatib. partium ſimul, vel facit compoſitionem cum illis vel non : Si non,ergo homo non eſt vnus per ſe,ſed plura,quia habet ſubſtantias non componentes in ſe:Si verò facit,ergo præter compoſitionem materiæ & formę eſt illa compoſitio quam nullus imaginatur. *Probatur concluſio. 1.*

Secundò, Profecto non eſt intelligibile, quod aliqua res tertia fiat ex duabus, niſi per mixtionem & corruptionem illarum duarum,ſicut mixtum fit ex elementis corruptis, & colores medij ex extremis : at materia & forma non miſcentur, ſed manent vnitæ: non ergo intelligi poteſt, quomodo tertia ſubſtantia ab omnibus ſimul iunctis & vnitis diſtincta producatur.

Secunda concluſio, Quamuis idem prorſus, quod de toto prædicatur,de partibus ſic ſimul ſumptis prædicari poſſit : tamen non fiunt prædicationes ita propriæ, ſicut cùm de toto prædicantur propter modum ſignificãdi:verè enim dicitur,homo legit,& anima vnita corpori, vel animal ſimul & corpus legunt ſed non propriè,quia homo per modum totius,hęc verò per modum partium ſignificant. *2.*

Ad argumenta igitur priora reſpondetur. Ad primum Scoti dicimus, eſſe magnum diſcrimen inter totum per ſe, & totum per accidens:totum enim per ſe, nõ ſolùm dicit coaceruationem partium,vt ipſum totum per accidens,ſed dicit partes vnitas inter ſe, vel ſicut actum,& potentiam,vel ſicut continuum. *Ad arg. Scot.*

Ad primam & ſecundam confirmationem reſpondetur, quòd procedunt de partibus ſimul ſumptis modo priori,vt explicuimus in priori concluſione,non autem de partibus ſimul ſumptis modo *Ad cõfir.*

poſteriori, hæ enim ſunt ipſum totum illæ verò non.

Ad 2. & 3. Ad ſecundum, & tertium eadem eſt reſponſio, procedunt enim de partibus non cum vnione ſumptis.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, eſſe magnam fallaciam argumentari à partibus eſſentialibus ad integrales, quia homo reſpectu partium eſſentialium conſideratur tantùm ſecundum ſuam ſubſtantiam, at reſpectu partium integralium ſumitur homo cum quantitate: idem de aliis totis: & tunc eſt fallacia figuræ dictionis, mutantur enim prædicamenta.

Ad loca Ariſt. Ad loca omnia Ariſt. reſpondetur, ſolùm loqui de partib. abſque vnione conſideratis: & hoc eſt, quod docere intendit, totum non eſſe tantùm ipſas partes, ſed ſuperaddere vnionem, & coniunctionem certam ipſarum partium: propterea dicit, eſſe aliam ſubſtantiam à partibus, quia totum eſt ipſæ partes ſimul vnitæ, non quòd ſit noua ſubſtantia ab iſtis ſic ſumptis, nam expreſsè docet 2. Animæ, text. 10. Sicut pupilla & viſus ſunt oculus: ita corpus & anima, animal.

Explicat. loc. Ariſt. 5. Meta. Sed inter omnia iſta loca Ariſtotelis peculiariter eſt notandus ille quinti Metaphyſicæ, Sex non ſunt bis tria, ſed ſemel ſex: eſt enim ſenſus multo alius, quàm aliqui exiſtimant: hic enim intendit Ariſtoteles docere, quale non eſſe idem, quod quantum, vt eſſe album non eſt eſſe latum: & quia in numeris duo hæc conſiderantur, nempe ipſorum quantitas, & hæc eſt ipſiuſmet numeri, & ipſorum qualitas, ſcilicet figura, quòd alius ſit triangularis, alius quadrangularis, vel alterius figuræ: oſtendit quantitatem numerorum non conſiſtere in ipſa figura, ſed in vnitatum aggregatione: & hoc eſt, quod dicit, ſex non ſunt bis tria, id eſt, figura ipſa quadrangularis, ſed ſemel ſex, id eſt, ſed ipſarum vnitatum aggregatio: Vnde ex hoc loco nihil ad quæſtionem præſentem deducitur, ſi benè intelligitur. Hæc de quæſtione.

Conturbantur autem & quæſtiones. Text. x x.

CVm aduerſus illos philoſophos dicêtes omnia eſſe vnum, argumentatus eſſet, probando ſequi, quòd vnum ens eſſet contraria, & diſparata, & quòd vnum eſſet multa, inquit etiam poſteriores philoſophos conturbatos fuiſſe & timere ne admitterent vnũ eſſe multa: nam ſi vnus homo dicitur eſſe albus, & Muſicus, & calidus, iam videtur vnum eſſe multa entia, nam ille homo albus eſt. Muſicus eſt, calidus eſt, ſunt ergo plura entia, ob id hoc cauentes aſſerebant, non eſſe ponendum illud verbum, Eſt, ſed tantùm, dicendum, homo albus, Muſicus, calidus: & ſic non multiplicatur

ens:

ens: & huius placiti fuit Lycophron. Alij verò dicebant, non ſic, ſed verbaliter eſſe enunciandum, homo dealbatur, calefit, & reliqua: Sic enim non videtur vnum ens, eſſe plura entia. Huius opinionis credit Alexander fuiſſe Platonem, quem defendunt Philoponus & Simplicius, docentes hoc non fuiſſe Platonis, ſed parùm hoc refert, cuius fuerit, ſcite, dummodò ſententia intelligatur. Crediderim tamen non eſſe Platonis.

Tanquam ſingulariter dicto vno. Text. x x I.

Plura ac cidentia poſſunt eſſe vnum ſubiecto.

HOrum turbationem, & euaſionem irridet, dicens eos turbatos eſſe, ac ſi vnum non eſſet multiplex, ſicut ipſum ens: ita exponit Philop. vt, Aut, ſit velut, ſicut, ac ſi diceret, eſt multiplex vnum, ſicut ens, ob id non oportuit turbari, vt enim eſſe poſſunt diuerſa entia definitione, idem tam ſubiecto, vt eſſe album, & dulce, ratione diuerſa ſunt, ſed ſubiecto idem, nempe in lacte: ita ſimiliter poſſunt eſſe multa ratione, vnum ſubiecto, & hoc pacto vnum multa eſſe poteſt. Altero etiam modo ſicut in continuo, vel in toto partes ſunt diuerſa entia in potentia, quatenus per diuiſionem poſſunt eſſe ſeparata, ſunt tamen idem totum, ita ſunt multa in potentia, vnum actu: hoc ergo pacto, vnum multa eſſe poteſt.

Hi igitur dubitabant, & confitebantur, & inferebant tanquam abſurdum, vnum eſſe multa, cùm tamen veriſſimum ſit, vnum multa eſſe, vt diximus: ſed non eo modo, quo vnum eſt, multa eſt: Sic enim fieri non poteſt, vt aliquid quod non eſt vnum ratione, & multa ratione, vnum ſubiecto, & multa ſubiecto, vnum actu, & multa actu, vnum potentia, & multa potentia: fieri tamen poteſt, vt ſit vnum ſubiecto, multa ratione, vnum actu, multa verò potentia.

Ex quo loco ſumere poteris, aliqua diſtingui ratione, quæ habent diuerſas definitiones: alia verò non, quæ habent eandem definitionem: Similiter aliqua diſtingui ſubiecto, quæ variis inſunt ſubiectis: aliqua verò non nempe, quæ eidem inſunt. Concludit ex his tribus contra hos philoſopos impoſſibile eſſe, omnia eſſe vnum ens.

CAPVT III.

Ex quibus oſtendunt ſoluere. Text. x x II.

HOrum opinione redarguta, ad ſoluendas ipſorum rationes deſcendit, quas facilè ſolui dicit cum ſint vitioſæ, & in materia

teria & in forma,in materia quidem,quia propoſitiones falſas aſſumunt:in forma verò, quia non obſeruant rectam ſyllogizandi rationem,{Meliſſi tamen onerofam magis dicit eſſe argumentationem,id eſt,vanam,& minus habentem difficultatis,ſed ex vno falſo dato multa abſque difficultate procedunt horum verborum ſuperius triplicem dedimus ſenſum,nuc iſte ſufficiat.

Quod igitur paralogizet Meliſſus. Text. x x I I I.

Nota diſcurſũ Meliſſi. A Ratione Meliſſi incipit,atque forma,& materia peccare docet. In cuius gratiam aduerte Meliſſi diſcurſum hunc eſſe: probat primò,Ens eſſe infinitum ſic. Quod eſt factũ habet principium ergo quod non eſt factum,non habet principium:ſed ens non eſt factum, ergo nõ habet principium:quod non habet principium eadem ratione non habet finem, ergo ens non habet finem:tale verò,finem,& principium non habens eſt infinitum,ens ergo infinitum eſt. Quòd autem ens factum non eſſet,probabat ſic:Si eſſet factum, tunc vel ex aliquo, vel ex nihilo:non ex nihilo,quia ex nihilo nihil fit:nec ex aliquo, iam enim hoc eſſet ens, & ita non fieret.quod enim eſt,non fit.

Quomodo refellat Ariſt. diſcurſum Mel. Vtebatur ſecundo diſcurſu Meliſſus probans ens eſſe vnum: ens eſt infinitum,ergo eſt vnum, nam ſi infinitum omnia continet,oṁa occupat,& ex hoc tertio inferebat eſſe immobile. nam ſi infinitum eſt, omnem implet locum, non habet vnde, & quò moueatur:ſic ratiocinatus eſt Meliſſus.

Ariſtoteles verò primum diſcurſum reprehendit in hoc textu, tanquam forma & materia vitioſum, illa enim prima pars peccat in forma,eò quod procedit ab oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis,ac ſi quis diceret,eſt homo, ergo animal, ergo ſi non eſt homo, non eſt animal, ita ille dicebat eſt factum. ergo habet principium.non eſt factum,ergo non habet principium.

Dices hoc aliquando licere,vt homo eſt riſibilis,ergo non homo non eſt riſibilis:Dico in conuertibilibus id licere ſolis non aliis: at habere principium, & eſſe factum non conuertuntur, vt poſtea dicetur:peccat igitur in forma.

Quod verò peccet in materia propoſitiones falſas ſumẽs oſtẽdit:& textus quidem eſt obſcurus, ſenſum tamen hũc eſſe credo.

Nota 1. Duplex princ. Propter quod aduerte duplex eſſe principium(quantũ ad præſentem diſputationem facit)& rei ſeu magnitudinis,& temporis. Principium temporis dicitur illud inſtans,in quo primò aliquid habuit eſſe, ſiue tempus illi inſtanti proximum, vt dies Mercurij præcedens fuit principium ieiunij.& hoc præſens tẽpus eſt principium lectionis, nempe principium horæ. principium verò rei

eſt

eſt id, quod cum principio temporis incipit, vt cor eſt primum rei, quia primò tempore fit in animali, & pars primò producta principium eſt rei. Similiter in alteratione pars primò alterata, dealbata, aut calefacta, eſt principium albi, aut calidi.

Nota prętcrea, quòd hic philoſophus in illa propoſitione, Quod eſt factum, habet principium, non ſolùm loquebatur de principio temporis, ſic enim nihil concluderet: nam quod non habet principium nec finem temporis, tantùm eſt infinitum in duratione, ſed non in magnitudine, vt iſte aſſerebat de ente, ſed de vtroq; principio loquebatur: exiſtimabátque, ſi aliquid fit, non ſolum habere principium temporis, ſed etiam magnitudinis, quæ primum facta ſit, & hoc ſiue ſit in generatione ſubſtantiæ, quæ dicitur generatio ſimplex: ſiue ſit in generatione accidentis, quæ dicitur alteratio, ac in hoc ſenſu proferebat illam propoſitionem. *Not. 2.*

Quam Ariſt. dicit, eſſe falſam: non enim quod fit, omne habet principium illud magnitudinis, nam aqua congelatur, lac coagulatur, aer illuminatur, & non prius vna pars magnitudinis, quàm altera, ſed tota ſimul, licet in tempore fiat talis mutatio. Ex quo apparet falſitas illius propoſitionis, atque hæ mutationes dicuntur momentaneæ, quia tota magnitudo ſimul, & non per partes mutetur, licèt ſucceſſu temporis id fiat.

Aduerte ſic literam eſſe legendam, inconueniens, & falſum eſt arbitrari, omnis & generationis non ſolùm ſimplicis id eſt ſubſtantialis, ſed etiam alterationis eſſe principium rei, & non ſolùm temporis, cùm fiant multæ mutationes ſimul in aliqua tota magnitudine: ac ſi dicatur, poteſt eſſe in mutatione principium temporis, & non magnitudinis. Nota expoſitionem.

Deinde & propter quid eſt immobile. Text. XXIIII.

SEcundum Meliſſi diſcurſum prætermittens, tertium impugnat: inferebat enim, quia vnum eſt, immobile eſt, hoc tamen non valet nam ſicut in aqua, quæ pars eſt vniuerſi, accidit, quod ſit vna, nihilominus mouetur in ſe etiam non mutando locum, per partium mutationem, qua vna cedit alteri, vt patet de aqua in vaſe incluſa, quæ moueri poteſt intra vas & mare, in ſuo mouetur alueo, & aer in ſua ſphæra, ita vniuerſum, licet vnum ſit, in ſe moueri poterit. Præterea, quia licet non moueatur localiter, ſaltem erit mobile ſecundum alterationem, cùm non ſolùm eſſe mobile contingat ſecundum locum ſed etiam ſecundum qualitates.

Ad ſecundum verò diſcurſum rediens dicit, omnia poſſe quidem eſſe vnum ex quo, id eſt, vnum materia & ſubiecto, vt Phyſici

ſici dicebant, vnum ſubiectum omnium ponentes, ſed diuerſitatem in ratione. At quòd vnum ſint omnia ratione, impoſſibile eſt, eſſent oppoſita idem ratione.

Et ad Parmenidem autem. Text. x x v.

Agit. Ariſtot. contra Parmen. Ratione Meliſſi ſoluta, ad Parmenidem conuertitur: erat autem ratio Parmenidis iſta vt exponit Auerroes, & S. Thom. Quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non ens eſt nihil, ergo quicquid eſt præter ens, eſt nihil: ens eſt vnum, ergo quod eſt præter vnum, eſt nihil. Iſte erat diſcurſus Parmenidis.

Aut quia partim opinio huius erat cum opinione Meliſſi communis, nempe in hoc quod ens eſſet vnum, & immobile: partim diuerſa, & Parmenidi propria, nempe quòd ens eſſet finitum, ob id dicit Ariſt. eundem eſſe modum rationum, & diſputationum contra Parmenidem, & contra Meliſſum, ſunt enim & alij proprij, qua parte propriam habet opinionem, ipſius tamen rationem dicit eſſe vitioſam in forma & in materia, ſicut rationem Meliſſi.

Quòd verò in materia peccet, oſtendit: vtitur enim Parmenides ipſo ente, ac ſi eſſet vniuocum, vnam ſignificans naturam communem, cùm dicit, ens eſſe vnum, & tamen plura eſt, & multipliciter dicitur. Qui enim ens dicit, vt notat Philopo. ſolam vocem communem dicit: eſt igitur illa propoſitio falſa, ens eſt vnum, ſi ſumatur (vt iſte putat) ipſum ens in communi omnia complectens, eſſe vnum, hoc tamen falſum eſt: nam ſi ens pro ſingularibus particulariter ſumatur, verum eſt, ens eſſe vnum, id eſt, ſingula, quæ entia ſunt, vnum ſunt, ſed hoc non aufert pluralitatem: falſa igitur eſt materia vt ipſe eam ſumit.

Quòd verò peccet in forma, oſtendit inſtantia quadam. Demus, quod album ſit ens, ita vt non ſit ens, niſi album, tunc non valet, etiamſi, quod eſt præter album, ſit non ens, quòd album ſit vnum, eſt enim multa, alia enim ratio ipſius albi, alia ipſius, quod ſuſcipit albedinem, eſt, non quòd ſit aliquid præter album, id eſt non quòd albe do ſit ſeparata à ſubiecto, ſed quòd aliud ſit eſſe vnius, & aliud alterius, licèt coniuncta ſint: & hoc, inquit, non vidit Parmenides.

Qua ratione decipiatur Parmenides. Vbi nota valdè, quod Parmenides exiſtimabat ea, quæ eodem ſunt ſubiecto coniũcta, eſſe idem, & quod eſſe diuerſum, & multa erat, eſſe ſeparata, & in hoc deceptus eſt, licet enim ſimul ſint multa, non ob id vnum & idem ſecundum ſe ſunt, quapropter quamuis non eſſet niſi album, adhuc non vnum, ſed multa dicenda ſunt eſſe.

Dices

Dices non eſſe bonam inſtantiam, nam album dicit formam cum ſubiecto. Dico eſſe optimam, & notandam, nam ita etiam ens ſignificat accidens, & ſubſtantiam, quæ te vera non ſunt vnum: ob id maximè albo aſſimilatur, vt hoc enim multa dicit, ita ipſum ens. Hoc nota.

Neceſſe eſt igitur accipere. Text. xxvi.

CVm in textu præcedenti oſtendiſſet, ens vt abſolutè, & communiter ſumitur, non vnum, ſed plura dicere, ſicut album: dicit modo: quod hi, qui vnum ens dicunt, neceſſario ipſum vnum, & ens pro ſubſtantia, quæ verè eſt, & de qua ens propriè prædicatur, debent ſumere, non autem pro vtroque, ſubſtantia nempe, & accidenti, ſic enim plura ſunt, nec pro ſolo accidenti, & hoc probat in hoc textu: ſi enim ſolùm accidens diceretur ens, cùm hoc per ſe non ſit, debet in aliquo eſſe ſubiecto, hoc ſubiectum cùm non ſit accidens, non erit ens ex ſuppoſitione, ergo erit aliquid, quod non ſit: non igitur ens hoc vnum poterit eſſe accidens alij inexiſtens, nam non habebit rationem entis, niſi etiam ſubiectum ſit, & tunc eruntiam multa entia contra ſuppoſitionem.

Si verò quod verè eſt. Text. xxvii.

OStendit modò, quod nec poſſit dici vnum ens eſſe ita, vt per ens ſola ſubſtantia, cui nulli accidit, intelligatur: & ita ſunt verba iſta legendà cum interrogatione ſic, cur magis ſubſtantia diceturens, quàm non ens, ſi ens ſolam dicat ſubſtantiam? & probat, quod ſit dicenda non ſolùm ens, ſed etiam non ens, iſta ſubſtantia ſit alba, vt poteſt reuera eſſe, tunc album non eſt, cum non ſit ſubſtantia ratio albi, non autem accidit cuique eſſe, niſi ſit verè, id eſt, ſubſtantia ex ſuppoſitione facta. Si igitur album non eſt, & ſubſtantia eſt alba, ſubſtantia non eſt, & ita erit ens & non ens: quod ſi album ſit ens, profectò multa erunt entia, non vnum.

Quod ſi aliquis dicat, non eſſe abſurdum, quod album ſit non ens, puta non ens hoc, aut illud, ſicut homo poteſt dici non ens, hoc puta leo, Reſpondet, non in hoc ſenſu album, & accidens dici non ens, quia ſubſtantia non ſint, ſed abſolutè ſunt non entia. Si enim ſic eſſent non entia, particulariter eſſent entia, & ita non vnum, ſed multa eſſet ens.

Neque igitur magnitudinem. Text. xxviii.

PRobat ſecundò, quod nõ poſſit dici vnum eſſe ens, ſi pro ſola ſubſtantia accipiatur ens, nam ſequeretur, quod nullã haberet

magnitudinē tale ens, aut eſſet plura. Si enim illud ens eſt totum aliquod, cùm ratio partium ſit alia à ratione totius, tunc aut non haberet partes, aut iam plura eſſent, quæ ſunt Sed quod illę partes ſint etiam entia, probat Ariſtot. quamuis poſſemus dicere eſſe nouum argumentum procedens ad huc, ſi ſubſtantia ſola eſſet, plura eſſe entia, quia partes ſunt etiam ſubſtantia: & tunc priora verba de partibus magnitudinis erant, & ita exponit S. Tho.

Eſt igitur argumentum: Si homo eſt ens verè, id eſt ſubſtantia, ipſius partes etiā erunt verè entia. i. ſubſtantia, putà bipes, animal, & ſic erunt iam plura entia. Quod autem ſint ſubſtantia, patet, ſi enim non ſunt ſubſtantia, erunt accidentia, tunc autem erūt accidentia communia alijs ab homine, aut propria homini, vtrumque autem eſt impoſſibile, nam accidens commune, quod ſeparabile dicitur, eſt, in cuius definitione nō aſſumitur ſubiectum: proprium verò, in cuius definitione ſubiectum ſumitur, vt in definitione ſimi naſus eſt. Ex hoc ſuppoſito Logico, probat in ſequenti textu, partes nullo modo eſſe accidentia.

Amplius quæcunque in definitiua ratione.
Text. XXIX.

Ratio hæc eſt. Ea, quæ ſunt de definitione aut compoſitione alicuius non definiuntur: intellige eſſentiali definitione per ipſum, vt genus & differentia non definiuntur per ſpeciem: Si ergo partes hominis, animal, bipes, ſunt accidentia, & homo non eſt in definitione ipſorum, ergo ſunt accidentia communia, & non propria: tunc ſic, ſi ſunt accidentia communia, ergo poſſunt ſeparari ab homine, & aliis acciderit, hoc autem impoſſibile eſt, nam homo poſſet eſſe non animal, & non bipes: & præterea homo eſſet accidens alterius, cuius ſuæ partes accidentia ſunt.

Sed quod verè aliquid eſt. Text. XXX.

Hic textus, quamuis ab Auerroe aliter exponatur, mihi tamen expoſitio S. Thomę, & Philoponi placet, vt ſit continuus cū præcedenti, & ſit ſenſus, cùm dixiſſet, hominē eſſe accidens, ſi ipſius partes accidentia ſunt ſubiungit, hominē nulli eſſe accidens, & quia id nō probat, dicit, ſit, id eſt, ſupponatur, nullius eſſe accidēs, vt interpteratur Philoponus: quod verò ſequatur eſſe accidēs, etiam alia ſuppoſitione cōfirmat, nempe de quo partes definitionis ſimul dicuntur, de eodem etiam definitū dici. Ex his concludit, quòd cum neceſſariò ſequatur, ens non eſſe vnū, ſi partes habet, neceſſe dicere, ens eſſe indiuiſibile, ſi ſuſtinēdū eſt eſſe vnum:

& ita exponunt S. Tho. & Philopo. licet Alexander dicat, ſenſum hunc eſſe, ſubſtantiam ex indiuiſibilibus eſſe, id eſt, partes ſuſtantiæ, vt hominis non ſeparari ab ipſo homine, vt argumento eſt probatum. Melior eſt prior expoſitio.

Eſt hic vnum dubium de his partibus definitionis, an ſint partes rei ita vt ſint quæ res componentes definitum. Nec loquimur de definitione phyſica, quæ datur per materiam & formam, in hac enim id certum eſt, ſed de ea, quæ eſt per genus & differentiam, de hac enim loquimur in præſenti Ariſt. dico ſecundum Auicembron qui multiplicabat tot formas ſubſtantiales in vnica re, quot ſunt prædicata ſubſtantialia, genera & differentiæ erant partes verę rei: quia ſingula ſingulas importabant formas. At cum ſecundum rei veritatem, & Ariſtotelem non ſit in vnica re, niſi vnica ſubſtantialis forma, aliter dicendum eſt. *Dub.* *quid Auicembron.*

Propterea aduerte, quod genus & differentia compoſitæ ſubſtantiæ includunt totam ſubſtantiam, vt animal in homine non ſolam animam, aut corpus dicit, ſed totum ſimul. Similiter rationale: at cum diſcrimine, nam genera dicunt ſubantiam rei, vt eſt principium operationum communiorum, & vniuerſaliorum: at differentiæ eandem ſubſtantiam, vt eſt principium operationum particularium. Homo enim dicitur animal, vt habet ſenſum rationalem vt diſcurrit. Ex quo ſequitur, quod genus non dicit materiam ſolam, ſed habet ſe, vt materia: vt enim hęc eſt communis, & per formam contracta, ita & genus commune quid eſt, per differentiam contractum. Similiter diffeientia non dicit ſolam formam, ſed habet formæ ſimilitudinem, quia eſt determinans & particularis. *quæ vera ſententia.*

Hinc patet, quod genus, & differentia ſunt partes rei, ſed non ſicut materia, & forma, ſed ad ipſarum ſimilitudinem, quamuis non iſta genera, & differentiæ realiter diſtinctæ.

Quidam autem rationibus vtriſque.

CVm hucuſque probauerit: Si omnia eſſent vnum ens, ſumpto ente pro ſubſtantia, quod ſequeretur, ens eſſe non ens, & quod eſſet totum indiuiſibile: dicit quoſdam non habuiſſe hoc pro inconuenienti, ſed conceſſiſſe ens eſſe non ens, qualis fuit Plato, & conceſſiſſe magnitudinem eſſe indiuiſibilem, quales fuerunt Zeno & Xenocrates, diuiſibilitatem totius in partes negantes. Hos autem non reprehendit Ariſtoteles vſque in ſextum librum: Platonem verò ex his, quæ dicit impugnat.

Manifeſtum autem eſt. Text XXXI.

QVamuis variè iſti duo textus exponantur. exiſtimo ſenſum hunc eſſe vt Ariſtoteles velit ad rationem ſuperius poſitam Parmenidis reſpondere, ſic, quod quamuis demus, quicquid eſt præter ens, eſſe non ens:& demus, duo contradictoria ſimul non eſſe:adhuc non eſt verum, non ens eſſe nihil. Nam duplex eſt non ens:non ens abſolutè, quod dicitur per negationem omnis entis, & tale nihil eſt: Aliud eſt non ens ſecundum quid, nempe per alicuius negationem, vt accidens eſt non ens, id eſt, non ens perfectum, quod eſt ſubſtantia: & hoc non ens non eſt nihil, ſed ens, nec iſta ſunt contradictoria Et quia iſte Parmenides dicens eſſe vnum ens. intelligebat ſubſtantiam, ob id illa ſua propoſitio eſt falſa, non ens eſt nihil, nam accidens eſt non ens, ſed non eſt nihil: quod ſi hoc voluit Plato concedens, ens eſſe non ens, benè dixit.

Impugnat etiam aliud, quòd ſi ens ſumatur pro vno, nempe ſubſtantia, omnia erunt vnum: hoc dicit eſſe falſum:nam omnes intelligunt per ens, quod verè eſt, id eſt ſubſtantiam, cum hoc tamen plura ſunt, vt dictum eſt Hæc ſint circa opiniones horum.

Simplicius dicit, hos philoſophos aſſeruiſſe, hoc ens immobile eſſe Deum, quem Plato dicebat non eſſe ens, non quod non eſſet, ſed quòd perfectiſſimo modo eſſet, ſicut dicimus albedinem non eſſe albam, quia albedo eſſentialiter dicit albedinem, album verò per participationem, ſed quicquid ſit, credo hos non de Deo locutos fuiſſe, ſed de mundo toto, vt ſuperius diximus.

An ſit vera hæc propoſitio tantum vnum eſt ens.

Dubitatur de veritate huius, Tantùm vnum eſt ens. Reſpondetur, quod ſi inſpiciamus ſenſum in quo hic ſumitur, ſic eſt proferenda, ens eſt tantum vnum, & eſt de excluſo extremo, & ſic exponenda, ens eſt vnum & non plura, in quo ſenſu ab Ariſt. reiicitur. poteſt aliter ſumi, vt ſit excluſiua. nempe tantùm vnum eſt ens, vel tãtum eſt ens vnum, & eſt ſenſus. omne vnum eſt ens, vel omne ens eſt vnum & ſic eſt vera, nec eſt ſic ad præſentem locum attinens. Et minor in re nihili quàm aliter multi intelligant, hanc propoſitionem non penetrantes ſenſum Ariſtotelis in præſenti.

CAPVT IIII.

Vt autem Phyſici dicunt. Text. XXXII.

POſtquã contra non naturaliter loquentes diſputauit, ad naturaliter loquentes cõuertitur, 'ad ipſorum ſen[t]entias in duas diuidit partes. Quidam inquit, vnum principium faciunt. nempe vnum ex tribus elementis, putà ignem, aquã & aerem, aut medium corpus inter ignem & aerem terram: nullus ſolam poſuit præter Heſiodum, qui non computatur inter Philoſophos, ſed inter Poetas.

tas. Hi autem hoc principium rerum ponentes dicebant, raritate & denſitate varias res fieri, denſitatem autem defectum, raritatem exceſſum vocant: quod idem dixit Plato, qui magnum & paruum rerum principia eſſe dixit, quamuis nō eodem modo: illi.n. rarum & denſum dicebant eſſe formas rerum, materiam verò illud elementum: at Plato magnum & paruum materiam, vnum verò, id eſt, ideam formam dicebat: in hoc tamen vno conuenere, quòd contrarietatem in principiis ponunt.

Alij verò philoſophi multa principia ponunt, quæ proceſſerūt ex vno, in quo omnia continebantur confuſa, quod dicebant chaos, ob id vnum, & multa ponebant: atque hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, & Empedocles, quamuis hic ab illis duobus differat in duobus: Primò hic multoties hæc principia ad chaos rediiſſe, & redituta, & iterum ex chao proceſſiſſe, & proceſſum affirmabat: & hæc eſt circulatio: vnde multoties mundus corrumpetur, & iterum fiet. Illi verò, ſemel mundum ex illo chao proceſſiſſe, nec amplius rediturum dicebant. Præterea illi infinitas particulas omnium rerum faciunt contrarias, & ſpecie differentes, hic verò quatuor tantùm principia facit, nempe, quatuor iſta elementa. Circa harum opinionum explicationem repete, quæ diximus ſuperius in epilogo opinionum philoſophorū de principiis.

Videtur autem Anaxagoras ſic infinita.
Text. xxxiii.

DVo fundamenta Anaxagoræ, quibus ipſe ſuam opinionem affirmabat, ponit. Alterum eſt, quia ſibi perſuaſit illud principium commune, ex nihilo nihil fit, quod omnes naturales receperunt: ac ob id dicebant, nihil de nouo generari, ſed generationes eſſe quaſdam alterationes, putà denſationem, aut rarefactionem vnius principij: ita Anaxagoras, & alij credebant, propter eādem cauſam nihil fieri de nouo, ac ob id generationes eſſe dicebant congregationes atomorum vnius ſpeciei: & ſeparationes ab aliis atomis: ſic enim nihil fiebat de nouo, licèt appareret de nouo alio modo, quàm antea erat.

Amplius autem ex eo, quod fiunt.
Text. xxxiiii.

ALterum fundamentum Anaxagoræ erat, quia videbat res transmutari inuicem, aqua enim in ignē conuertitur, caro in terram, & reliqua: tūc argumentabatur ſic. Cùm ex aqua ſit ignis,

vel in aqua erat ignis, vel non: ſi non, ergo ex non igne fit ignis, & ita ex nihilo: ſi verò ſic, ergo iam in illa aqua præceſſerant particulæ ignis, ex quibus congregatis ignis factus eſt: ante enim propter paruitatem ipſarum ſentiri non poterant. Ex quo aſſerebat, omnia eſſe in omnibus res tamen differentes apparere propter maiorem congregationem plurium atomorum eiuſdem rationis, nõ quòd res ſinceré ac puré ex vnica conſtent natura. Textus eſt clariſſimus.

Si igitur infinitum. Text. xxxv.

1. ratio cont. Anaxa. INcipit multis hanc Anaxagoræ opinionem redarguere: ac primò ex ea ſequeretur, compoſitum naturale non poſſe cognoſci, nec ipſius eſſe ſcientiam, ſic nullum infinitum, vt infinitum eſt, poteſt cognoſci: at principia rei naturalis infinita ſunt, ergo cognoſci non poſſunt. Sed ſcientia rei non eſt, niſi ex principiorum cognitione, ergo rerum naturalium non eſt ſcientia. Maior explicatur: dicitur vt infinitum eſt, quia res infinita poteſt cognoſci, ſed non ſecundum id, quo infinita eſt, vt de linea infinita, ſi eſſet, poſſet cognoſci, quod eſſet quantitas continua abſque latitudine, at verò eius longitudo non poſſet cognoſci, quia infinita eſt. Similiter ſi in qualitate infinitum aliquid eſt, in ea ignotum eſt. Loquimur autem de cognitione rei, nõ nominis, nam infinitum cognoſcitur eſſe id, quod fines non habet, cum igitur compoſitæ res, infinitis conſtent principijs ſecundum Anaxagoram, compoſitum cognoſci non poterit, nec erit ſcientia rei naturalis.

Amplius autem ſi neceſſe eſt. Text. xxxvi.

2. ratio. SEcundum facit argumentum contra quoddam dictum Anaxagoræ: ponebat enim rerum particulas minimas, adeò, vt diuidi non poſſent: argumentatur modo Ariſt. non cuiuſque rei partes poſſe eſſe ſub quacunque minori quantitate, & ita non erunt omnium rerum particulæ illæ indiuiſibiles. Argumentum eſt huiuſmodi: non quodcunque totum poteſt indifferenter eſſe ſub quacunque parua quantitate, ergo nec eius partes, nam totum à partibus dependet: antecedens patet, animal enim non poteſt eſſe ſub quacunque quantitate perfectum, ergo nec partes ipſius, oſſa, caro, nerui, & reliquæ, ſed certam ſibi determinant quantitatem, ſicut & ipſum totum, & hoc maximè apparet in totis heterogeneis, & eorum partibus.

Amplius ſi omnia inſunt. Tex. xxxvii.

3. ratio. TErtium argumentum eſt, in quo proponit quædam dicta Anaxagoræ, & vnum aliud ſuum, & conatur ex aliquibus illis

prin

principiis reducere ipſum ad falſitatem aliorum principiorum.

Primum dictum Anaxagoræ erat hoc, Omnia ſunt in omnibus Secundum, non fiunt res, ſed ex illis principiis congregatis, & ad vnum ſeparatis fiunt. Tertium, vnumquodque denominatur à pluribus illis principiis congregatis. Quartum, quodlibet fit ex quolibet, i. ex quacunq; re fit quæcunque res, cùm in omnibus omnia lateant principia. Vltimum principium eſt: omne finitum per ablationem finiti conſumitur: intellige per ablationem continuam partium æqualium conſumitur, nam per partium medietates proportionales procedendo diuiſio in infinitum tendit.

Ex his probatur, quod non in vnoquoque ſint omnia: ſumo aliquam partem aquæ, ab hac ſeparetur caro, & iterum ſeparetur caro, & iterum clarum eſt, quod ſemper minor pars carnis ſeparabitur: cùm igitur caro non procedat in infinitum, ſemper minor vt dictum eſt proximè, perueniétur ad aliquam qua minor extrahi non poſſit, tunc petitur, vel ab illa aqua adhuc ſeparabilis eſt caro, vel: ſi non: ergo habetur contra ipſum, non in omnibus eſſe omnia: Si ſic, illæ, quæ ſeparandæ ſunt, erunt æquales, & ſic cõſumſummabitur tota caro, quæ erat in aqua per quintum principium, vel erunt infinitæ partes æquales, & ita in magnitudine finita erũt partes finitæ æquales numero infinitæ, quod omni rationi repugnat, atque impoſſibile eſt.

Ad hæc ſi autem ſi omne quidem corpus.
Text. xxxviii.

QVartum conſtituit argumentum contra idem: detur minima caro, quæ poſſit eſſe, cùm quodlibet fiat minus per remotionem alicuius partis: ſequitur, quòd ſi iſta ſit minima, & ab eo poſſit ſeparari aliquid, quod fiet minor, & ita dabitur pars minor minima, quod eſſe non poteſt. 4.

Quintum etiam facit argumentum. Si quodlibet eſt in quolibet, in qualibet parte erunt etiam infinita, & in his infinita, & ita erunt infinita infinities in infinitis diſtincta inter ſe, & actu exiſtentia, quod quidem rationis metas prorſus egreditur: non ergo in omnibus ſunt omnia. 5.

Nunquam autem non ſegregatum iri.
Text. xxxix.

QVoddam dictum Anaxagoræ laudat tanquam verum, ſed non ſcienter dictum, i. ipſe in alio ſenſu proferebat, qui verus

non erat. dictum eſt hoc non poſſe quodlibet ſeparari à quodlibet,quòd quidem verum eſt de accidentibus,quæ à ſubſtantia nequeunt ſeparari, cùm non poſſint eſſe, quin alterum ſit, nempe ſubiectum.Similiter verum hoc eſt de partibus continui, quæ per diuiſionem nequeunt finiri,cùm diuiſibilitas in infinitum procedat,nec minima magnitudo dari poſſit.

Ex quo reprehendit principium efficiens, quod poſuit Anaxagoras,quam mẽtem vocabat,dicebat enim iſtud principium omnia ſegregaſſe in atomos proprias ex illo chao, in quo omnia erãt confuſa, dicit Ariſtot.hanc mentem ſtultam eſſe; quia intentabat facere,quod non poterat: non enim accidentia, & partes omnes continui ſeparari poſſunt.

Nota. Nec mireris,quòd Ariſt. ſuperius dixit eſſe minimam carnem, hic verò dicit non eſſe minimam magnitudinem:nam hic loquitur de partibus ſolius quanti,quæ in infinitum procedunt, illic de toto naturali & ſubſtantiali, cuius diuiſio non procedit in infinitum:ſed hoc poſterius eſt examinandum.

Non rectè autem. Text. x l.

MOdum generationis Anaxagoræ reprehendit, ipſe enim per ſimilia generationem ponebat, quia nempe congregantur partes ſimiles vnius rationis,hoc reprehendit, nam aliquãdo non fit ex congregatione ſimilium, nam lutum fit quidem ex multis partibus luti,ſed aliquando ex diſſimilibus, putà ex aqua & terra: ſimiliter domus ex lateribus,& lignis,ita & aër ex aqua:non ergo omnis generatiò ex ſimilibus fit. Hæc ſunt, quæ Ariſtot. contra philoſophos de rerum principiis diſputat.

An res naturales habeant certos limites quantitatis.

Quæſtio ix.

Duplex ſenſus quæſtio. HVius quæſtionis, quæ maximè notanda eſt: duplex eſt ſenſus,alter de re,nempe an res naturales ſuæ magnitudinis terminos habeant,vt non poſſint quoſcunque excedere ſimiliter terminos paruitatis. Alter ſenſus eſt de modo, nempe an hi termini intrinſeci, an extrinſeci ſint. & de hoc in quæſtione ſequenti diſputabitur:prior in præſenti eſt diſcutiendus.

1.fund. Aduerte autem per res naturales hic intelligi cõpoſita ſubſtantialia,tã homogenea & inanimata, quàm heterogenea & animata ſeu viuentia.Non enim modò de accidentib. nec de actionibus nec de potentiis,ſed de compoſitis ſubſtantialibus eſt ſermo:eſſet enim limites extra modum excedere, & materias confundere.

Triplex ali.q.ſen. De his autem ſubſtãtiis quæſtio tripliciter intelligi poteſt:primò

mò de facto eſſe, nempe an ita modo ſit, quod detur maximum & minimũ corpus. Secundò, de potētia ſupernaturali. Tertiò de potentia naturali, & quia nõ in his omnib. eſt inter philoſophos diſſenſio, ea, quæ certa, & ſine controuerſia ſunt, primò cõſtituamus.

Sit igitur prima concluſio. In facto eſſe datur modo maximum corpus, & minimum, non ſolùm in genere, ſed etiam in qualibet ſpecie: & hoc eſt certum, nam vltimum ſupremúmque cœlum eſt modò maximum omnium, quę in natura ſunt, & ita etiam eſt minimum aliquod, licet nobis forſan ſit ignotum, erit fortaſſe minimus acarus. Similiter in qualibet ſpecie datur, & maximum, & minimum illius ſpeciei, ſiue affirmatiuè, id eſt, maximum, vel minimum aliorum, ſiue negatiuè id eſt, quo nullum aliud ſit maius vel minus, vtroque enim modo exponi poſſunt comparatiua, & ſuperlatiua. *1. concl.*

Secunda concluſio. Nullum corpus habet certum limitem magnitudinis, aut paruitatis reſpectu Dei abſolutæ potētiæ, ſed quocunque dato, poteſt maius vel minus facere, prout ipſius omnipotenti libuerit voluntati. Hæc concluſio probatur, ex communi conſenſu: quicquid non implicat contradictionem, poteſt Deus facere, ſed non implicat contradictionem, res ſub maiori, vel minori eſſe quantitate, ergo id Deo non eſt denegandum. *2.*

Tertia concluſio. Viuentia habent certos limites magnitudinis, & paruitatis de potentia naturali, ita vt natura non poſſit ſub quacunque quantitate maiori, vel minori indifferenter viuentia producere, & conſeruare. Hæc concluſio eſt Ariſtot. in præſenti text. 36. vbi quia totum ipſum animal quantitatem habet determinatam, quam excedere non poſſit: probat etiam partes determinatas eſſe. & 2. Animæ cap. 4. text. 41. omnium inquit natura conſtantium, id eſt, viuentium, certus eſt terminus augmenti, & decrementi. & 7. Politicorum, capit 4. ciuitates ſuos certos terminos habere docet, ſicut animalia & plantas præterea probatur. cauſa & modus augmenti viuentium eſt limitata, ergo & ipſum augmentum: antecedens declaratur: cauſa inſtrumẽtalis augmenti & quantitatis viuentis eſt calor naturalis, qui conſumit partes viuentis, & nutrimento nouo eaſdem reparat, at dum magis reparat, fit remiſſior, & debilior, ita vt minus reparet, quàm deperdat: Si igitur hæc finita cauſa, & hoc modo auget, augmentum erit ſine dubio finitum, præterea, tertiò. In viuentibus ſunt certa organa, & partes heterogeneæ, quæ non ſub quacunque quantitate poſſunt componi. ergo terminus, & limes determinatus eſt, præterea, quartò: quia quod natura nunquam fecit hucuſque, ſignum eſt, non poſſe facere, ſed nunquam eſt compertum, *3.*

homines maiores montibus, aut minores formicis, non ergo id natura poteſt facere, ſi enim poſſet potentia fruſtra eſſet niſi aliquando perueniret ad actum.

4.concl. Quarta concluſio, Non viuentia ex ſe, & ab intrinſeco non habent certum limitem ſuæ magnitudinis, ratione tamen extrinſeca habent: explicatur in igne, ignis ex ſe non habet certam magnitudinem, imo vt dicitur, 2. Animæ. text. 41. ſi infinita combuſtibilia ei apponerentur, in infinitum creſceret, tamen quia locus ſuus naturalis eſt ſecundum naturam determinatus, & deſunt combuſtibilia habet certam magnitudinem: idem de aliis elementis & de mixtis inanimatis.

Ratio notan. 4. concl. Ratio huius concluſionis eſt notanda ex diſcrimine augmenti viuentium, & non viuentium. Viuentia enim augentur ab intrinſeco, puta calore naturali, conuertente cibum in ſubſtantiam viuetis, ex qua actione ipſe calor deficit & debilior fit. Similiter ipſa viuentis forma ſubintrat in illud nutrimentum, non enim noua anima in nutrimento producitur, & poſtea viuenti copulatur, hoc enim fit in igne, ob id verò non augetur, ſed anima viuentis informat illam materiam nutrimenti: at non viuentia per adoptionem ſimilium augentur ab extrinſeco, puta aqua additione aquæ, & reliqua ſimiliter: idem de igne. Ignis enim lignum ignem prius facit, poſtea ſibi copulat. Ex hoc ſumitur argumentum. Tota ratio augmenti non viuentium eſt ab extrinſeco, ergo intrinſecè non terminantur, ſed extrinſecè ad ſenſum expoſitum.

In his concluſionibus non eſt controuerſia inter philoſophos, at de paruitate horum non viuentium eſt difficultas an detur minimum in homogeneis Et attende, quòd non eſt difficultas, an in homogeneis detur minima pars: certum enim eſt, dari non poſſe, quia cum omne continuum ſit in infinitum diuiſibile, non poterit ſignari pars quantitatis ita parua, quin minor ſignari poſſit nempe eius medietas, & iterum alia, & alia. Sed quæſtio eſt de minimo per ſe exiſteti, an dentur partes minores & minores abſq; limite per ſe exiſtentes: nec eſt etiam difficultas, an iſtæ poſſint reſiſtere contrario corrumpenti, ſed an hoc repugnet ab intrinſeco ex parte ipſius rei ſemoto quouis contrario, ita, vt ſecundum ſe non poſſit eſſe minor, & minor abſque termino particula rei per ſe: & in hoc ſenſu diſputatur de minimo naturali homogeneo an detur, an non.

Explicat ſenſus iſtius dub.

1. ſen. Sc. Scotus 2. Sen. diſt. 2. q. 9. putat, tale minimum non dari, ſed quocunque dato poteſt ex ſe minus ſubſiſtere. Argumenta huius ſententiæ præcipua ſunt.

1. ratio. Primùm, In iſtis non datur terminus magnitudinis, vt dictum eſt:

eſt,ergo nec paruitatis,æqua enim videtur ratio.

Secundò, Ex parte materiæ non datur talis terminus quia eſt diuiſibilis in infinitum:non enim eſt tam parua materia, quin minor eſſe poſſit:ergo nec in ipſis compoſitis erit iſte terminus. 2.

Tertiò, Forma horum inanimatorum eſt diuiſibilis in infinitum, vt accidentia ipſa ſecundum quantitatem, ergo non datur terminus in compoſito. 3.

Quartò,Illud tale minimum ſi detur,eſt quantum,ergo eſt diuiſibile: reducatur ergo ad actum diuiſio, & tunc erit minus illo minimo. 4.

Quintò,Agens agit ſucceſſiuè,ergo prius producit minus,quàm maius, & nunquam dabitur minimum, quin aliud minus primò productum detur: non ergo eſt terminus in his. Hæc ſunt argumenta pro opinione Scoti. 5.

Sit igitur circa hoc quinta concluſio, Probabilis eſt ſententia Scoti,ſed multò probabilior eſt oppoſita opinio communis,quòd detur minimum etiam in homogeneis. *5.conclu. cõtra Sc.*

Probatur primò ex Ariſtot.qui text.38.dicit, quòd ſi à minima carne aliquid eſſet ſeparabile,daretur minus minimo; quod repugnat:vide quomodo minimum admittat. *1.ratio.*

Præterea manifeſtè probatur,Omne heterogeneum componitur ex homogeneis, ſed per Scotum in homogeneis non datur terminus paruitatis, ergo nec in heterogeneis dabitur, quod eſt contra ipſum Scotum, & contra Ariſt. vt diximus in concluſione tertia:antecedens autem notum eſt,nam venæ,arteriæ,oſſa,caro, è quibus partes heterogeneæ componuntur,homogenea ſunt. 2.

Præterea tertio,Ariſt. 2.Animæ,tex.24.inquit, actus actiuorum eſſe in patiente diſpoſito,nõ enim recipitur forma,niſi in materia diſpoſita, ſed vna ex certis diſpoſitionibus,& præcipua eſt quantitas:ergo ſicut reliquæ ſunt determinatæ etiam & quantitas erit. *3.ratio.*

Præterea,quartò. Et eſt argumentum Auerrois 8.Phyſ.com.15. ad actionem agentis eſt neceſſaria certa quantitas, qua deficiente,actio non erit,poteſt enim ſecuris eſſe tã parua,vt non ſcindat. Hinc ſumitur argumentum. Res nõ poteſt eſſe in illa quantitate, in qua non poteſt operari, non enim eſt eſſe ſine operatione,ſed ad operationem eſt neceſſaria certa quãtitas, quo ad prauitatem, ergo etiam ad ipſum eſſe. 4.

Ad argumenta igitur Scoti reſpondetur, Ad primum negatur conſequentia: eſt enim diſparatio paruitatis, & magnitudinis in homogeneis,nã magnitudo eſt ab extrinſeco prorſus, nempe per appoſitionem partium vel additionem:at verò paruitas eſt ab intrinſeco,eò quòd omnis forma ſecundum ſe quantitatem petit,in *Ad arg. Sc.*

qua operari poſſit,hæc autem non eſt minor ſine termino.

Ad 2. Ad ſecundum neganda eſt etiam conſequentia, nam licet materia ſecundum ſe ſit diuiſibilis in infinitum, tamen vt ſubſtat actioni agentis,& formæ introducendæ, neceſſariò habet vt certam quantitatem, ſicut & alias diſpoſitiones.

Ad 3. Ad tertium dicitur,quòd quamuis ipſa forma ſit diuiſibilis ita, vt partem extra partem habeat, & non ſit tota in qualibet parte materiæ,tamen non eſt diuiſibilis ita,vt quælibet pars quantumcunque minor,per ſe poſſit exiſtere.

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod licet illud minimum, vt quantum, ſit diuiſibile, tamen actu diuidi non poteſt, quin partes corrumpantur, non propter magnitudinem, ſed propter formam naturalem, quæ certam petit quantitatem: nec hoc eſt fictum: imò Scotus tenetur hoc ipſum fateri de cœlo, quod etiamſi ſit quantum, actu diuidi nequit, propter ipſam cœli naturam,quæ diuidi nequit.

Ad 5. Ad quintum reſpondetur,quòd quamuis agens ſucceſſiuè agat, tamen cùm paſſum debeat eſſe intra ſphæram actiuitatis illius agentis, neceſſe eſt,vt ſecundum plures partes ſit, & perfectè, & æqualiter applicatum, & in iis ſimul aget, & non ſucceſſiuè per partes minores,& minores: quod ſi ſolùm apponeretur particula materiæ minor minima diſtans, ita vt ignis non poſſet eam ſibi vnire, non induceretur ignis forma, propter rationes prædictas. Atque ſatis ſint iſta priori quæſtione.

An terminus quantitatis rerum naturalium ſit ſemper intrinſecus. Quæſtio viij.

QVæſtione de re examinata,ſupereſt de modo ipſius termini diſputare. Ante omnia autem ſunt maximè modi iſti intelligendi,vt facilius poſtea determinatio procedat.

Duplex terminus Circa magnitudinem aduerte,duos eſſe modos limitum,& terminorũ:alter eſt intrinſecus,alter extrinſecus Intrinſecus eſt,cùm datur certa quantitas, quam poſſit res attingere ita, vt maiorem non poſſit,& talis terminus dicitur maximum quod ſic, & terminari per maximum quod ſic non aliud eſt,quàm quod res aliquam quantitatem poſſit attingere, vt maiorem non poſſit. Extrinſecus eſt, cum datur quantitas, quam propter ipſius magnitudinem res non poſſit attingere,tamen minorem illa poteſt attingere: vt ſi dicas,decem pondera nõ poſſum portare,quodlibet minus poſſum,tunc decem pondera eſſent minimum quod non, quia inter

multa

multa pondera alia, quæ tu portare non potes, illud eſt minimum:ita dicendum de magnitudinibus,ad quas res per augmentum perueniunt.

Sunt etiam alij duo termini paruitatis,& intrinſecus,& extrinſecus. Intrinſecus eſt, cum datur aliqua parua quantitas,ſub qua res eſſe poſſit,tamen ſub minori eſſe non poſſit. & talis terminus dicitur minimum,quod ſic, id eſt, ſub hac quantitate res eſſe poteſt, ſub minori eſſe non poteſt, tamen ſub maiori eſſe poteſt, & talis terminus dicitur maximum quod non quia inter quantitates, quas res non poteſt attingere propter ſuam paruitatem, illa eſt maxima,ob id dicitur maximum quòd non,quia ſub illa non ſub maiori verò quacunque poteſt.Sunt ergo illi termini magnitudinis:maximum quod ſic:minimum quòd non:iſti verò paruitatis,minimum quòd ſic : maximum quòd non : affirmatiui ſunt intrinſeci,negatiui extrinſeci. *Dupl. itē terminus.*

Ex his eſt modo ſenſus quæſtionis notus : petimus enim ſuppoſito,quod res naturales terminentur quoad magnitudinem, & paruitatem (vt dictum eſt in quæſtione præcedenti) quomodo terminantur intrinſecè,an extrinſecè. *ſens.quæſtionis,*

Paulus Venetus, quem multi docti ſequuntur, exiſtimat, terminos hos eſſe extrinſecos,purà per minimum quod non,& maximum quod non. *1.ſenten. Pau. Vē. 1.ratio.*

Ipſius argumentum potiſſimum eſt hoc. Si enim magnitudo intrinſecè terminaretur, ſequeretur, quod res deſineret per vltimum ſui eſſe, quod eſt contra omnes philoſophos, & probatur. Detur iſtud maximum,& ſit maximus homo,qui maior eſſe non poſſit, tunc morſu veſpæ infletur, tunc vel morietur, vel non, ſi non datur maior maximo,ſi ſic,tunc cum iſte per inflationē moriatur, & inflatio ſit motus, qui incipit per vltimum non eſſe erit tunc verum dicere, tunc non eſt inflatio, & immediatè poſt hoc erit inflatio,ſed ſi eſt dicere,non eſt nunc inflatio,ergo erit dicere, nunc eſt homo, & immediatè poſt hoc erit inflatio, ergo immediatè poſt hoc non erit homo deſinit ergo eſſe per vltimum eſſe,nempe nunc eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quod quidem eſt impoſſibile vt poſtea eſt probandum.

Secundum argumentum eſt eiuſdem rationis de minimo. Detur enim illud minimum, tunc applicetur aliquod condenſatiuum,tunc deſtruetur per condenſationem,ſed condenſatio,cum ſit motus,incipiet per vltimum non eſſe, non erit, ſed immediatè poſt hoc erit:vnde erit verum dicere de illo minimo nunc eſt, & immediatè poſt hoc non erit,quod eſt vltimum eſſe. 2

3. Tertium argumentum. Si detur maximus ignis ſaltem ratione loci, tunc applicetur ei ſtupa, ſi non comburit eam, profectò mirabile eſt, quod tam magnus ignis non comburat: ſi verò comburit, dabitur maior maximo, quia per additionem illius creſcet maximus.

4. Quartò. Detur minimum, v.g. terræ, & cum ſit diuiſibile, diuidatur tunc, vel partes permanebunt ſub ſpecie terræ, & ſic erit minus minimo, vel corrumpentur: & tunc non apparet, quod ex eis fieri poſſit, cùm generatio alicuius ſequatur corruptionem. Hæc igitur ſunt argumenta pro hac ſententia.

1 fund. *Nota.* Circa hoc diſtinguendum mihi videtur. De quantitate enim viuentium dupliciter loqui poſſumus: Vno modo de ea quantitate, quæ à virtute naturali, & calore intrinſeco augmenti factiuo prouenit, ſeu de ea, quæ ad introductionẽ formæ neceſſaria eſt, quæ dicitur quantitas via generationis: Altero modo de quãtitate, quæ aliquo accidenti prouenit, qualis inflatio, tumor, contractio, & ſimilia ſunt. In non viuentibus locum non habet iſta diſtinctio, quia magnitudo ab extrinſeco, paruitas ab intrinſeco prouenit.

1. conclu. Quo ſuppoſito, ſit prima concluſio: probabilis eſt ſententia Pauli Veneti, nec oppoſitum demonſtratur, potéſtque optimè ſuſtineri.

2. Secunda concluſio, quæ mihi rationabilis multò apparet, ſit iſta. Viuentia quo ad quantitatem naturalem, quam virtute caloris proprij attingunt, determinantur intrinſecè per maximum quod ſic, & minimum quod ſic: at verò ratione quantitatis illius accidentalis extrinſecè terminantur.

1. ratio pro 1. par. cõ. Prior pars huius concluſionis videtur ſine dubio Ariſt. 2. Animæ text. 41. Omnium, inquit natura conſtantium, id eſt, viuentium certus eſt terminus augmenti, & decrementi, vbi per certum terminum intrinſecum videtur intelligere. Et confirmatur: cauſa inſtrumentalis putà calor naturalis ipſius augmenti, ſimiliter & forma ſunt determinatæ intrinſecè per maximum quod ſic, ergo & ipſa quantitas ab eis proueniens.

2. ratio pro 2. par. cõ. Secunda concluſionis pars probatur ex primo argumento Pauli veneti, & etiam ex ſecundo, qua parte ad viuentia pertinet, illæ enim quantitates accidentales extrinſecè terminantur.

3. conclu. Tertia concluſio. In non viuentibus exiſtimo, ſemper minimũ eſſe intrinſecum, de maximo dictum eſt nõ dari ab intrinſeco, & probatur ex Ariſt. tex. 38. dicit, à minima carne nihil poſſe ſeparari, vbi minimum datur etiam via ſeparationis: & probatur, quia ſi illud minimum paulatim corrumperetur, vt aliqui dicunt, in illo medio tempore daretur minus minimo, & etiam minus maximo

quòd

quòd non. Fatendum ergo eſt, minimum illud intrinſecum eſſe, & ſimul totum corrumpi.

Ad argumenta reſpondetur. Ad primũ, non eſt contra nos, illa enim quantitas eſt extrinſeca viuenti, & ſecundũ illam non datur maximum quod ſic, ſed minimum quod non, vnde ille homo nõ moreretur propter ſolam illam inflationem, cùm poſſit etiam ſub illa conſeruari quantitate. Aliqui verò concedentes, quòd moreretur, dicunt, quòd non deſineret per vltimum ſui eſſe, nam illam inflationem præcederet aliqua qualitas illius cauſatiua, & huius daretur primum eſſe, vt ſit verum dicere, nunc eſt talis qualitas, & tale primum eſſe huius eſſet vltimum non eſſe inflationis, vt dicatur, non eſt inflatio, ſed immediatè poſt hoc erit: Dicunt modò quòd in illo primo eſſe illius qualitatis non eſſet homo, & ita deſineret per primum, non eſſe, nunc non eſt, ſed immediatè ante hoc fuit, Iſta reſponſio manifeſtè eſt nulla, nam cùm homo ille non moriatur alia cauſa, niſi propter inflationem, quandiu iſta non fuerit, erit ille homo: at in illo primo eſſe illius qualitatis non eſt inflatio, vt patet, ergo erit homo: & hoc conſidera: ob id dico, quod non moreretur ille homo iuxta noſtram concluſionem. *Ad ar.*

Ad ſecundum (ſi de minimo in non viuentibus intelligatur) dico, quod non eſt illa condenſatio ſine præuiis qualitatibus illis effectiuis, & primum eſſe harum ante condenſationem eſt primum non eſſe minimi illius, quia ſicut condenſationem pati non poteſt, ita nec illam qualitatem condenſationis cauſatiuam, vndè ab hac corrumpitur per primum non eſſe. *Ad 2.*

Ad tertium dicunt aliqui, quòd ſi ignis eſſet iam maximus, ita, vt omnem ſuum locum occupauerit, ſi ei apponeretur ſtupa, non combureret eam, ne detur maius maximo. Alij dicunt, quòd combureret, ſed quòd non vniret eam ſibi. Alij verò, quod vniret eam ſibi, ſed alia parte, alia tanta particula ignis corrumperetur. *Ad 3 ſolut. alior.*

Mihi videtur dicendum, quòd ſi iam totus locus naturalis ignis eſt occupatus, quod combureret illam ſtupam, vniendo ſibi, tamen condenſabitur parum, quantum ſufficit pro illa parte ignis. Quod ſi dicas; quid ſi ille ignis ſit iam in tota condenſatione, quam eius natura poteſt pati? Dico, quod etiam combureret, ſed extra ſe, non vniendo illam ſibi, ſed in aere proximo. Quòd ſi dicas, quid ſi aer eſt in tota condenſatione, vt iã maiorem nõ poſſit pati? Dico propter vehementem actionem ignis combureret illam ſtupam, & aliqua pars aeris condenſabitur in aquam. Quòd ſi adhuc ſis importunus, & dicas, Quid ſi iam aqua ſit maxima, & omnia elementa ſint in diſpoſitione illa, quæ decreſci non poteſt? Dico in iſto caſu *Ad 3. verior ſolu.*

ima

imaginario, non combureret ſtupam illam totam defectu loci naturalis capacis illius.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur cũ Ianduno,q.16.quod diuidetur illud minimum, tamen partes corrumpentur in medium circunſtans. Quod ſi dicas,quomodo medium circunſtans poteſt ſub illis particulis eſſe? Dico quod non erit ſub illis particulis per ſe exiſtentibus,ſed ſimul cum medio copulatis.Quoſi ſi petas,diuidatur in vacuo: Dico quod ſi eſt forma in natura, quæ ſub illis partibus conſeruari poſſit, prouidente natura,in illis introducetur:quod ſi non, non poterit naturaliter corrumpi tale minimum ſupernaturaliter, corrumpetur, ſed tunc Deus illas particulas ſub eadem forma minimi conſeruabit,quia(vt diximus)reſpectu diuinæ potentiæ non datur maximum,nec minimum. Iſta non ſunt paruipendenda, quia quamuis ex ſuppoſitione procedant ficta, aperiunt tamen naturam rei.Atque ſatis de quæſtione. De accidentium verò,motuum,& potentiarum termino poſteà dicẽdum eſt.

CAPVT V.

Melius autem eſt pauciora. Text. 41.

Mo.diſcurſum quomodo Ariſt. venatur numerum princip. POſtquam nec vnum, nec infinita eſſe principia oſtendit, infert,melius eſſe finita,& pauciora facere:plura tamen id,quod Empedocles facit,qui principia quatuor ſtatuit.

At quia ipſe Ariſt. principiorum numerum venari vult,principium quoddam primò ſtatuit, nempe principia eſſe contraria, nec hoc ponit tanquam corollarium commune opinionibus philoſophorum, vt volunt Simplicius & Themiſtius, ſed tanquam fundamentum intentum ad indagandum principiorum numerum, vt exponit D Thom licet illius probationem petat ex eo, quòd omnes ita ſentiant & huius rei gratia, refert opiniones veterum,& hoc fortè voluerunt Simpl.& Themiſt.

Not.tria. In cuius declarationem aduerte,quod in omni motu,& mutatione, ſecundum omnes etiam antiquos philoſophos, neceſſariò ſunt tria:id cuius eſt motus,vel mutatio, id à quo, & id in quod mutatur, vel mouetur: vt eſt motus à loco hoc in illud, ſunt iſta tria in eo,& quod mouetur, nempe animal, & locus à quo, & locus in quem mouetur. Similiter cùm ex calido fit frigidum, & in quacunque mutatione.Inter hæc tria, oportet vt duo ſint contraria & oppoſita,nempe à quo,& id in quod,quæ dicuntur termini, nam ſi non eſſent oppoſita, ſed idem, non fieret ab vno in alterum motus aut mutatio, ex quo fit vt in omni mutatione & motu ſemper ſint principia,id eſt termini duo contrarij.

Hoc

Hoc igitur eſt, quod hic Ariſt.intendit probare, principia eſſe contraria,nempe generationis,mutationis & motus rei principia oppoſitionem habere:& hanc propoſitionem probat duplici via: Prior eſt ex communi omnium philoſophorum conſenſu, quo quidem pacto principia in ſcientiis probari ſolent.Omnes igitur philoſophi,& qui vnum,& qui plura poſuerunt principia,non ſolùm talibus principiis contenti fuerunt ſed etiam contrarietatem quandam in ipſis poſuerunt, qua mediante fierent mutationes: vndè Parmenides calidum & frigidum poſuit, nempe terram & aquam. Alij, qui vnum poſuerunt,aquam, aerem,aut aliud tale, denſum & rarum poſuerunt contraria,vt iſta eſſet mutatio à raro in denſum,& à denſo in rarum. Qui verò plura,vt Democritus, de quo ſuperius diximus, etiam contrarietatem poſuerunt. Democritus enim,ſolidum,& inane, quem vocabat ens & non ens, poſuit, & ſic ponebat generationem & mutationem inter contraria : vocabat ſolidum, cùm atomi erant coniunctæ,vt nihil relinquerent medium vacuum : Inane verò ſpatia media inter atomos, & ſic generationem ponebat, vt ex vacuo & inani fieret denſum,hoc eſt congregarentur atomi:contrà verò in corruptione, propter hanc contrarietatem terminorum, & inter ipſas atomos ponebat contrarietatem Differebant enim : quædam erant angulares,quædam ſine angulo. Differebant præterea poſitione: quædam ſurſum,quædam deorſum:antè,& retrò : Differebant etiam ordine quædam priores,quædam erant poſteriores:hæc autem contraria ſunt *No. Ariſ.* *1. via.*

Dubitatur, quomodo Parmenides duo principia poſuit, cùm non niſi vnum ſuperius poſuerit Reſpondet Sanctus Thomas & communiter omnes, quod vnum poſuit ſecundum intellectum, & rationem, hæc verò duo ſecundum apparentiam & ſenſum Philoponus dicit,Parmenidem,non tanquam verum poſuiſſe duo, ſed ſequendo vulgus : at ex propria ſententia vnum poſuit.Melior verò prior expoſitio. *Dub.* *Sol.*

Quod igitur contraria quodammodo. Text. 42.

INfert omnes cõtraria principia quodammodo poſuiſſe.Dicit, quodammodo contraria, quia vt dicit Simplicius, ipſa nõ ſunt verè contraria;ſed ipſi exiſtimabant contraria;vel quia contraria hic pro priuatiuis ſumit,& hanc rationẽ recipit Auerroes. D.Th. verò exponit quodammodo contraria,id eſt, modo quodam,quia non omnes,eundẽm modum ponebant contrarietatis.Subiungit autem Ariſt quod meritò ponebant principia contraria,& probat tali

tali ratione.principia ſunt,quæ nõ fiunt ex alijs, nec ex alterutris, ſed ex ipſis omnia fiunt:ſed prima contraria ſunt huiuſmodi,ergo prima contraria ſunt principia, & per cõuerſionem principia ſunt contraria. Minorem probat: quia ſi prima contraria ſunt prima, non fiunt ex alijs,aliàs prima non eſſent,ſi verò ſunt contraria,ex alijs,aliàs prima non eſſent,ſi verò ſunt contraria,ex alterutris, id eſt,ex ſe inuicem.

Not.quid ſign. præpoſit. Ex. Vbi nota, quod iſta dictio,Ex. dicit,habitudinem principij eſſentialis,componentis, vt ſit ſenſus: principia non fiunt ex alijs, nec ex ſe inuicem tanquam ex principio eſſentiali componenti, non enim vnum principium ex alio, nec vnum contrarium ex alio componitur eſſentialiter.At verò in tertio loco, Ex,dicit habitudinem partis componentis, & etiam habitudinem termini à quo,ſicut dicimus,ex nocte fit dies, ex qua parte dicit habitudinem partis, comprehendit materiam & formam, ex quibus res componitur,qua parte verò habitudinem termini dicit, priuationem,& cõtrarium includit,ex quo,vt ex termino fit res,vt ex non igne fit ignis:ſed hoc poſterius examinabitur.

Nota. Aduerte,quod prima contraria vocat ea,quæ ex aliis non fiunt, ſunt enim contraria, quæ ex aliis fiunt, vt qualitates ſecundæ ex primis, & contraria poſitiua ex priuatiuis: quædam, quæ non ex aliis fiunt, vt priuatiua:& iſta ſunt principia.

Sed oportet hoc & in ratione conſiderare. Text. XLIII.

RAtione quadam ab inductione ſumpta, vt notat Auerroes, probat tertiam partem aſſignatam in definitione contrariorum principiorum,nempe quòd ex ipſis omnia fiãt. Supponit autem tria: Primum, non quolibet agit in quolibet: Alterum, non quodlibet patitur à quolibet:Tertium, non quodlibet fit à quolibet. Hoc autem tertium explicat, reliqua enim duo in libris de generatione tractanda ſunt, quòd actio vel paſſio ſolùm ſit inter contraria. Quòd verò nihil fiat per ſe ex alio, niſi ex ſuo contrario,manifeſtat exemplis: album enim non fit ex Muſico. ſed ex non albo per ſe: quòd ſi acciderit, non album eſſe Muſicum, fiet etiam ex Muſico,ſed per accidens. Eodem modo, Muſicum primò fit ex immuſico: & ne quis deciperetur exiſtimans, non album,non Muſicum,& ſimilia ſumi indifferenter pro qualibet re, quæ habet negationem talium formarum, ſubdit, quod non ex quocunque non albo fit album, ſed ex illo, quod eſt nigrum vel medium:Similiter de immuſico,& de aliis.

I.Dub. Sol. ſim. & Philo. Dubitatur:quomodo vnũ contrarium,hic ex alio fieri dicitur, cum

cùm ſuperius dixerit, contraria non fieri ex ſe inuicem? Reſpondet Simplicius & Philop. quod illic dixerat contraria non fieri ex ſe inuicẽ, vt ex partibus, hic verò dicit fieri, vt ex termino: vt enim dicimus, ex nocte fit dies, i. poſt noctem, ita ex albo fit nigrum, id eſt, poſt album fit nigrum.

Dubitabis iterum quare ex contrario vno, vt ex termino fit alterum? Reſpondet S.Th. quia ſubiectum, quod debet recipere alterum contrarium, debet eſſe in potentia proxima ad illud: & quia quando vnum ineſt actu, aliud contrarium ineſt illi in potentia proxima, quia eadem eſt potentia & ſubiectum contrariorum, ob id vnum contrariorum fit ex altera, vt ex termino. *2. Dub. ſol D.T.*

Tu tamen hic aduerte cum Auerroe, quod triplicem terminum poſſumus aſſignare in generatione, primus eſt per ſe primus, & hic eſt priuatio formæ producendæ, vt ignis fit ex non igne, quia id, quod ante omnia eſt neceſſarium in termino, eſt, vt non ſit id, quo tenditur per generationem vel mutationem, aliàs iſta non eſſent: iſta autem priuatio nõ ſolam dicit negationem formæ introducendæ, ſed etiam potentiam, & propinquam ad talem formam, aliàs non eſſet primus terminus. *Not. 3. termi. generation. 1. term.*

Alter terminus eſt per ſe, ſed non primus, & iſte eſt ipſum contrarium vel diſparatum, in quo eſt talis priuatio, vt ex igne fit aqua, & iſte terminus eſt per ſe propter rationem Sancti Thomæ: & etiam quia eſt neceſſaria actio alicuius agentis ex tali termino educentis formam vnde debet agere in ipſum, non autem ageret, niſi eſſet diſſimile ſibi, & aliquo modo oppoſitum: ac ob id dixit Ariſtot. non quodlibet agit in quolibet, nec quodlibet patitur à quolibet. *2.*

Tertius terminus eſt per accidens, nempe id, quod cum termino coniungitur, quod ad generationem nihil facit, vt ex Muſico fit album, vt diximus ſuperius. *3.*

Neque igitur corrumpitur incontigens. Text. 44.

Sicut ſuperius dixit, non quodlibet generari ex quolibet, ſed ex contrario, vel medio. Habet enim rationem cõtrarij medium, ita etiam modo dicit eſſe in corruptione, vnumquodque. n. nõ in quodlibet corrumpitur, ſed in ſuum oppoſitum primo, vt album in non album, vel medium ſimiliter, Muſicum in non Muſicum, nempe contrarium vel medium, ſi quod habet.

Attende quod non differt corruptio à generatione, niſi in hoc, quod generatio incipit ab eſſe priuato, corruptio verò ab eſſe poſitiuo & affirmato, vt generatio ignis eſt à nõ igne in ignem mutatio, corruptio verò ab igne in non ignem: terminus à quo vnius, eſt terminus ad quem alterius. *Nota.*

Similiter autem & in alijs. Text. 45.

HOc principium, quod quodlibet non à quolibet generetur, nec in quodlibet primò corrumpatur, in omni mutatione veritatem habere probat, ſiue ſit mutatio ſimplex, ſiue ſit mutatio compoſita. Simplex dicitur, cùm aliquod extremum ſimplex ſit, vt cùm ſit album, cùm ſit Muſicum: compoſita, cùm totum aliquod habens partes ſit. ſiue partes habeat ſecundum compoſitionem, vt domus, ſiue ſecundum proportionem, vt conſonantia: in omnibus ex contrario, & in contrarium ſit mutatio, vt ex immuſico Muſicum ſit, & muſicum in immuſicum corrumpitur. Ad hoc intereſt, quod in compoſitis non ſemper habemus nomina, quibus tales contrarios terminos explicemus: non enim dicitur, domus ſit ex in domo, ſicut conſonantia ex inconſonantia: at re ipſa, talia contraria, ex quibus ſiunt, & in quæ corrumpuntur, ſunt.

Nota. Vbi aduerte, cùm Ariſt. inter antiquos modò loquatur, exempla ſolùm mutationum accidentalium ponit, vt etiam inter Antiquos receptum fuiſſe confirmet hoc principium. illi autem mutationes ſubſtantiales non cognouerũt, propterea eas prætermittit, ſed veritatem in his etiam habet.

Differt autem nihil in conſonantia.

Text. 46.

EXempla poſuerat de toto ſecundum quandam coniunctionem & proportionem, hoc etiam modo veritatem habere in aliis docet, ſiue quæ in ordine conſiſtunt, vt exercitus. ſiue quæ in compoſitione, vt ſtatua, domus. In his omnibus ſemper quod ſit compoſitum, ſeu totum ex ſuo ſit primo contrario, quamuis talia tota non ſint eiuſdem rationis, ſed alia in partium ordine, alia in partium compoſitione conſiſtant.

Si ergo hoc verum eſt. Text. 47.

EX his concludit tertiam illam particulam, quam probare intenderat, omnia fieri ex contrariis: probat autem ſic. Omnia quæ ſiunt, ex contrarijs, aut mediis ſiunt: quæ vero ex contrariis, & mediis ſiunt, ex contrariis ſiunt, media enim contraria ſunt: ergo omnia quæ ſiunt, ſiunt ex contrariis igitur quæ natura ſunt, aut ſunt ipſa contraria, aut ex contrariis ſiunt, vnde conſtat, principia eſſe contraria, quo autem modo iſta ſit propoſitio intelligenda, in quæſtione examinabitur.

Hucuſque igitur ferè ſecuti ſunt.

Text. 48.

HOc ipſum antiquos etiam attigiſſe docet, quamuis nõ rationib perſuaſos, ſed ſola veritate cõpulſos: vt enim S. Th. dicit:

Lapis

Lapis ſine cognitione naturaliter in centrum fertur, ita & intellectus hominis aliquando in verum abſque vlla ratione trahitur. Differunt tamen iſti Antiqui. Quidam enim principia contraria priora ponunt. Quidam poſteriora. Illi priora ponunt, qui notiotiora ſecundum intellectum faciunt, vt qui dicunt magnum, paruum, par, & impar. Illi verò poſteriora, qui notiora ſecũdum ſenſum, vt qui calidum & frigidum, aut ſiccum & humidum, prncpia faciunt: vnde differenter loquuntur de contrarijs.

Quare eſt eadem dicere. Text, 49.

AT quamuis iſti non idem dicant, aliquo modo idem videntur dicere. Dicunt quidem idem ſecundum analogiã & proportionem, quia omnes contraria principia ſumunt ex eadem coordinatione, id eſt, inter ſe oppoſita, aut vtraque poſteriora, vt calidum, frigidum: aut vtraq; priora, vt par, impar: nullus enim confundit contrarium prius cum poſteriori: ſic autem idem dicere videntur, ſed non dicunt idem: nam alius ſumit contraria vniuerſalia, & continentia, vt magnum, paruum: alius particularia, & contenta, vt calidum & frigidum. vnde euenit, vt alij melius, alij peius philoſophentur. Illi melius philoſophantur, vt notant Simplic. & Philoponus, qui vniuerſalia contraria faciunt: illi peius, qui particularia & poſteriora: nam principia communia, & prima eſſe debent.

Vltimò explicat Ariſt. quæ dicantur notiora ſecundum intellectum, illa nempe, quæ vniuerſalia ſunt, vt magnum, paruum: illa verò notiora ſecundum ſenſum, quæ particularia, vt rarum, denſum: ſenſus enim ſingularium, intellectus vniuerſalium eſt. Non eſt hic locus diſputandi, an intellectus ſingularia cognoſcat primò, non enim ex profeſſo ab Ariſt. id traditur modo, eſt enim id ad libros de anima pertinens.

An principia ſint contraria. Quæſtio ix.

CIrca quæſtionem hanc eſt primum argumentum: principia rerum ſunt ſubſtantiæ, ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, principia ergo non ſunt contraria. *1. arg.*

Secundò, inter hæc principia tantùm eſt priuatè contrarietas: ſed priuatio nihil eſt, cùm ſit negatio: ergo non conuenit ei eſſe principium. 2.

Tertiò. principia componunt rem: ſed contraria non poſſunt componere rem: non enim res ex contrariis componitur, non ergo ſunt principia contraria. 3.

Quartò, cùm dicitur, ex contrarijs fieri rem, vel eſt tanquam ex 4.

partibus.& hoc non, vt diximus in tertio argumento:nec tãquam ex termino à quo, quia hoc non niſi priuationi ineſt, vt ex non igne fit ignis:non ergo ex contrariis fiunt res.

1.fund. Circa hoc aduerte, quòd cùm Ariſt.dicit principia eſſe contraria,non hoc vniuerſaliter de omnibus principijs intelligere oportet,nam ſecundum Ariſtot materia & forma non ſunt cõtraria, & ſecundum Antiquos etiã principiũ materiale non erat contrarium formal. vt aqua nõ erat cõtraria raritati & dẽſitati:propoſitio igitur illa indefinita eſt principia ſunt contraria,i.aliqua principia.

2. Aduerte ſecundò,cùm audis,principia non fieri ex alijs principiis,vt partib.non intelligas,quòd non fiant ex aliis principiis Logicis,aut metaphyſicis, putà generibus, differentiis,& eſſe,eſſentia,& aliis:nec quod non fiant ex partibus quantitatiuis,nam materia & forma diuiſibiles ſunt,& partes habent ſecundum quantitatem : ſed intellige,quod non habent alia principia Phyſica, ex quibus ſint:nõ enim materia ex materia,nec forma ex forma,nec priuatio ex priuatione conficitur.

3. Diuerſis ſentent. Aduerte tertiò,quod circa illam definitionem principiorum eſt duplex opinio:Communis opinio eſt, quod illic omnia principia comprehendatur,& tunc illa duo priora, Ex,dicunt habitudinem partis componẽtis & habitudinem termini, vt ſit ſenſus:principia ſunt, quæ ex alijs non componuntur, nec ex ſe inuicem. Ad illud aliud,Ex,dicat habitudinem partis componentis,& habitudinem termini,vt ſit ſenſus,ſed ex ipſis omnia fiunt, nempe aut ex partibus,vt materia & forma aut ex termino,vt ex priuatione.

At verò Themiſt hoc ſolùm de contrariis principijs intelligi vult,& tunc illud vltimum,Ex,ſolùm termini habitudinem dicet, & ratio huius eſt,quia Ariſt nihil intendit modò de materia, ſed ſolùm de principiis contrariis.

Quid ſentiat auct. de defi.il. definitio. At quamuis hoc verum ſit, negari non debet,illam eſſe definitionem omnium principiorum communem. præſertim cùm nullam aliam ab Ariſto alibi habeamus.propterea dicendum eſt cum opinione communi,vt explicuimus Oportet ad argumenta deuenire,ex quibus declaratio eorum quæ dicta ſunt,dependet.

Ad 1. Ad primum reſpondetur, quòd hic non loquimur de immediata cõtrarietate, hęc enim ſolùm eſt inter formas mutuò actiuas & paſſiuas ſecundum ſe,quales ſunt qualitates.Subſtantię verò,cum non mutuò ſecũdum ſe agant, non habent hanc contrarietatem.

Not.contra Alexand & alios. Non enim cum Alexandro,& aliis Græcis ſentio, qui calorem,& reliquas qualitates formas ſubſtantiales elementorum ponunt: atque ob id contrarietatem in ſubſtantiis ponunt. nos verò propriam contrarietatem & immediatam à ſubſtantiis ſemouemus.

Cùm

Cùm autem Ariſtot. hic contrarietatem ponit, priuationem oportet intelligere, & non puram oppoſitionem priuatiuam, vt dicemus in argumento ſecundo: ſed habentem partem poſitionis, & affirmationis.

Ad ſecundum aduerte, quod illa priuatio, quam contrariam dicimus formæ producēdæ: non ſolùm dicit negationem illius formæ, ſed importat potentiam quandam proximam in ſubiecto, in quo eſt illa priuatio: & præter hoc ponit aliquam formam poſitiuam, aut contrariam, aut oppoſitam aliquo modo formæ producendæ. Vnde cùm audis ex non igne fieri ignem, ex non albo album, per illas priuationes, negationes talium formarum intellige, cum potentia proxima in ſubiecto ad albedinem, vel ad formam ignis: & præter hæc oppoſitas formas, puta aquam, aut aerem, vel aliud oppoſitum igni, & nigrum vel medium oppoſitum albo, vt ſuprà declarauimus in textu. Vide igitur ad argumentum, quod non eſt tantùm negatio ipſa priuatio, quæ principium dicitur. *Ad 2.* *Nota.*

Ad tertiū admitto omnia principia componere, ſed generationem & mutationem rei: at verò rem ipſam tantum duo componunt, putà materia & forma, priuatio verò non, vnde eſt intrinſecum generationis principium: & hoc ſufficit, nō autē ipſius rei. *Ad 3.*

Ad quartū dico, quod inter illa duo principia contraria, vnum componit rem, putà forma, alterum verò contrarium eſt terminus generationis rei, putà priuatio, vt benè dixit Burlæus. Vnde cùm audis, res fieri ex contrarijs, intelligit ex vno, vt ex termino, & ex altero, vt ex parte formali. *Ad 4.* 1

CAPVT VI.

Quòd igitur contraria oportet eſſe principia. Text. 50.

Poſtquam principia eſſe contraria probatum eſt, nūc ipſorum numerum indagare contendit: atq; vult conſtituere hanc propoſitionem. principia ſunt tantum tria in cuius gratiam, vt nihil improbatum relinquat, probat has, principia ſunt plura vno: principia non ſunt infinita: principia ſunt plura duobus: principia non ſunt plura tribus: Omnes autem ex illo principio deducit: principia ſunt contraria. *Diſcurſ. quo colli. Ari. tria eſſe principia rer. natural.*

Probat igitur primam propoſitionem, contraria ſunt plura vno, principia ſunt contraria: ergo ſunt plura vno.

Probat ſecundam multipliciter primò ſi principia eſſent infinita, compoſiti non eſſet ſcientia: quod falſum eſt, & probatur antecedens: nam compoſitum ſcitur ex principiis, hæc autem ſi infinita ſunt, ſciri non poſſunt, cùm infinitum non ſit ſcibile. *1. ratio.*

2. Secundò,in vno genere vna eſt cõtrarietas,ſed ſubſtãtia vnum eſt genus:ergo in ipſa vna eſt contrarietas:vnius autem cõtrarietatis non ſunt niſi duo extrema:non ſunt ergo principia infinita.

Nota. Attende per ſubſtantiam hîc compoſitam ſubſtantiam ſenſibilem intelligi: per genus verò prædicamentum, in quo tales ſubſtantiæ continentur. In hoc autem vnica eſt prima contrarietas, nempe priuatio & habitus, vt ſubſtantia non ſubſtantia reliquas ſub ſe continens, ſcilicet homo non homo, ignis non ignis, & ſimiles,nam ad hanc omnes reducuntur, atque eadem contrarietas eſt etiam in aliis prædicamentis,putà priuatiua.

3.ratio. Tertiò probat,Fruſtrà fiunt per plura,quę poſſunt fieri per pauciora: Eſt enim natura maximè ordinata,nec abundat,nec deficit in neceſſariis,ſed ſufficiunt ad omnes mutationes finita principia, non ergo opus eſt infinita facere. patet minor nam omnia, quæ Anaxagoras per infinita principia facit, Empedocles facit etiam per quatuor:non ergo ſine neceſſitate ſunt multiplicanda.

4. Quartò probat,& eſt ſic intelligenda ratio.Si infinita ſunt principia, cùm illa ſint contraria, ſine dubio omnia contraria eſſent principia:at conſtat,multa eſſe contraria,quæ principia non ſunt: non ergp principia hæc contraria ſunt infinita. Quòd verò ſint contraria,quæ principia non ſunt,patet:nam album,nigrum,dulce, amarum non ſunt principia, cùm ex aliis contrariis fiunt: at principia ſemper manere debent.

Dub. Dices,quid eſt,quòd principia contraria ſemper maneant?Dico
Sol. Phil. cum Philopono, quòd in omni mutatione inueniantur, vnde illa contraria, quæ ex aliis fiunt, non ſemper manent, id eſt, non in omni mutatione ſunt, nam in mutatione illa contrariorum, ex qua ipſa facta ſunt,non inerant:& per hæc dat intelligere priuatiuam oppoſitionem, quæ eſt in omni mutatione:& ad quam aliæ contrarietates reducuntur: non igitur principia vnum, nec infinita ſunt.

Quòd igitur neque vnum. Text.51.

Tertiam propoſitionem probare aggreditur, nempe principia eſſe plura duobus,& facit primam rationem ſumptam etiam
1. ratio. ex contrarietate principiorum, ſic: Nullum contrarium alterum contrarium facit.non enim calor frigiditatem facit,nec lis amicitiam, nec raritas denſitatem, vt ergo aliquid fiat, vnum tertium ſubiectum eſt conſtituendum,à quo mutuò ſe illa expellant contraria, & hoc adeò verum eſt, vt quidam philoſophi non ſolùm præter contraria vnicum ſubiectum poſuerint, ex quo res fierent

natu

naturales, ſed plura, imò & infinita: & hæc ratio eſt notanda, conuincit enim, præter contraria principia eſſe aliquod tertium conſtituendum, non enim aliter imaginari poteſt, quomodo ex vno contrario alterum fiat.

Ad hæc autem adhuc, & hoc aliquis.

Text. 52.

SEcundà ratione idem probat, & ſunt hæ duæ maximè attendendæ. Sic procedit: nulla cõtraria ſunt componentia ſubſtantiam rei: at principia ſunt componentia ſubſtãtiam rei: ergo principia non ſunt contraria: maior eſt certiſſima, minorem probat, & exprimit, maior enim tacita eſt, probat ſic: ſi principia non eſſent ſubſtantia rei, eſſent de ſubiecto, hoc eſt accidentia: ſic autem poſteriora eſſent, cùm ſubiectum ſit prius, hoc autem repugnat principiis: non ergo ſunt contraria. 2.

Tertia ratione idem probat ſic: ſubſtantia non fit ex non ſubſtantiis: at contraria ſunt non ſubſtantiæ, cum ſubſtantię non inſit contrarium: ergo principia, ex quibus fit ſubſtantia, non ſunt contraria. 3.

Nota ingenium Ariſtot. nam per hæc argumenta concludit, non poſſe fieri, vt omnia principia ſint contraria, vt inde deducat, eſſe ponendum aliud principium tertium, quòd non ſit contrarium, putà materiam, ex qua cùm forma fiat, & componatur res, & non poſſe ſimiliter omnia principia eſſe non ſubſtantiam, ſicut priuatio eſt non ſubſtantia, vt ponatur aliud, quod ſit ſubſtantia, putà materia, ſicut etiam forma eſt ſubſtantia, & ex vtraque fit compoſitum. *Not. vim in diſcurſu Ariſt.*

Vnde illa eſt indefinita, principia ſunt contraria, & etiam hæc, principia non ſunt contraria; & vtraque vera eſt, quod non poſſet eſt ſine tertio principio: & hoc eſt, quod dicit in textu ſequenti: quod ſi vtraque eſt vera, debet eſſe tertium principium. *Nota.*

Quocirca ſi quis & priorem. Text. 53.

DIcit igitur, quod ſi defenſare volumus vtramque rationem, putà principia eſſe contraria, vt ſuperius eſt probatum, & principia non eſſe contraria, vt modò probatum eſt: eſt neceſſarium tertium principium ſubiectum facere, id, quod antiqui faciunt ponentes præter contrarietatem, aquam, aërem: aut aliud ſimile, licet iſti non ratione id perſuaſerint.

Et nota diligenter horum textuum expoſitionem: multi enim multa dicunt & neſcio, an mentem ipſam Ariſtot. attigerunt.

Videtur autem medium magis. Text. 54.

LAudat eos, qui potius corpus medium poſuerunt principium, quàm elementum aliquod, nam hoc tale medium plus

diſtat ab ipſis contrariis vtriſque. Elementa enim habent qualitates inſeparabiles,at id,quod principium eſt,debet ęquè ſe ad contraria habere:propterea melius corpus medium, quàm vllum elementum principium fecerunt, propterea qui poſuerũt aërem melius dixerunt, & poſt hos, qui poſuerunt aquam, quàm illi, qui ignem,nam illa duo minus ſenſibiliter contraria habent, & facile patiuntur, & recipiunt contraria:vide igitur quanti referat ſubiectum præter contraria ponere.

Sed omnes vnum hoc. Text. 55.

OStendit non fuiſſe philoſophos contentos cum hoc ſolo materiali principio,ſed pręterea etiam contrarietatem ſuperaddunt,quidã rarum & denſum:quidam abundantiam & defectum, nempe magis & minus,ſeu magnum & paruum,ponentes.

Nota. Addit autem, quòd iſta opinio de magno, & paruo, & vno eſt antiqua, quamuis non eodem modo à Platone proferatur: nã illi magnum & paruum pro forma: ipſum verò vnũ,putà aquam,aut paruum materiam,vnum verò,putà idem,formam exiſtimabat.

Tria igitur dicere elementa eſſe. Text. 56.

Ratio Ariſt. QVartam propoſitionem probat, nempe principia non eſſe plura tribus,duáſq; rationes facit.Prior eſt: Si ſunt plura tribus,oportet aliam ſaltem contrarietatẽ facere, cum principia debeant eſſe contraria, tunc illa contrarietas, vel habebit idem ſubiectum cum altera,vel non: alterum non habebit,quia ad patiendum,ſufficit vnum ſubiectum: ſi verò habebit idem,tũc quicquid generatur ex vna,generatur ex altera,vel non:Si ſic,ſuperflua erit vna contrarietas: ſi non, neutra erit principium, cum ex ea non generentur omnia:hæc eſt ratio integra Ariſtotelis.

Alia ratio. Poteſt etiam aliter componi,& forſan melius ſic.Si ſunt principia plura tribus, aut ex eo, quòd multiplicatur ſubiectum & hoc non,quia ad patiendum reſpectu vnius cõtrarietatis ſufficit vnum ſubiectum: imò vnius contrarietatis non eſt niſi vnicum ſubiectum:aut ex eo,quòd multiplicantur contraria,ita vt ſint quatuor contraria prima, & tũc non, quia oportebit multiplicare ſubiecta, quod eſſe non poteſt. Nam demus aliud ſubiectum cum ſua contrarietate,tunc peto,an ſint ſufficientia generare iſta tria per ſe,an non, clarum eſt, eſſe, cùm ad actionem ſufficiant duo contraria cum vno ſubiecto: ergo ſuperflua eſt alia contrarietas, cùm ex vna poſſit eſſe generatio: & ratio iſta eſt ſic componenda, & eſt admo

admodum notanda expoſitio. Laborant enim multi in ratione iſta exponenda.

Dubitabis primò: quare ſubiectum vocet naturam mediam. dico medium triplex eſſe, aut per mixtionem extremorum, ſicut rubrum, viride, dicuntur media inter album & nigrum: quia ex mixtione albi & nigri facta ſunt. Eſt aliud medium per extremorum negationem, vt lapis eſt medium ſani, & ægri: quia nec eſt ſanus, nec eſt æger. Aliud eſt medium per potentiam ad vtrumq; extremum recipiendum, & ſic in præſenti ſubiectum, & materia dicitur natura media, quia eſt in potentia receptiua vtriuſque extremi. *1. dub.* *Nota.*

Dubitabis vlterius, quomodo quælibet cõtrarietas habet ſuum ſubiectum? nónne calor frigus, & alia contraria mixto inſunt? Dico, quòd hic non loquimur de contrarietate particulari, putà hac vel illa, ſed in genere: nam clarum eſt, in vnico ſubiecto poſſe multas priuationes multarum formarum ineſſe, & varia contraria, putà calorem, albedinem amaritudinem: ſed loquimur de prima contrarietate, putà priuatiua & generica, & talis contrarietas multiplicata multiplicat ſubiecta. *2. dub.*

Poſterior ratio Ariſt. eſt. Vnius generis non eſt niſi vnica prima contrarietas, intellige communem contrarietatem, poſſunt enim eſſe multæ particulares, quædam priores, quædam poſteriores, vt qualitates ſecundæ, quæ ex primis componuntur: At ſubſtantia vnicum genus eſt: ergo ipſius eſt vnica contrarietas prima, & ſic principia ſubſtantiæ, de quibus eſt ſermo, nõ poterunt multiplicari ex parte contrarietatis, vt dictum eſt. *Poſter. ratio. Ariſt.*

Capvt VII.

Quod igitur neque vnum ſit. Text. 57.

Concludit, principia nec eſſe vnum, nec plura tribus. At quia non ſatis probatum eſt, an vnum ſit materiale principium, dicit, adhuc quæ dicta ſunt dubitationem habere: id autem tractare aggreditur, ac primum in communi de ſubiecto mutationis loquitur, poſteà particularius de ſubiecto ſubſtãtiali dicet, Sic enim eſt ordo maximè naturæ, id eſt, phyſico accommodatus, vt à communibus ad particularia deueniat, quòd etiam in proœmio docuerat.

At vt intentum Ariſtotelis poſſis penetrare, quia hæc, quæ hoc in loco dicuntur, ſunt fundamenta philoſophiæ ipſius, aduerte, quòd per mutationes accidẽtales indagat ea, quę ſunt in mutationibus ſubſtantialibus in mutatione autem accidentali inuenimus primò duo extrema, inter quæ fit mutatio, vt cùm aliquid ex calido fit frigidum, eſt calor, & eſt frigiditas. Secundò inuenitur ali- *Not. 1.*

quod ſubiectum diſtinctum ab vtroque forma, putà corpus aliquod, in quo eſt calor, & frigiditas. Tertiò, illud ſubiectum permanet idem ſub vtroque extremo, tamen vnum extremum recedit, alterum manet cum ſubiecto eodem, vt cùm ex calido fit frigidum, eſt aliquid, quod ante habebat calorem, & per mutationem recedit calor, & ſuccedit frigiditas. cum eodem tamen ſubiecto, & ſic fit talis mutatio accidentalis: ſi proportionaliter intelligas in mutatione ſubſtantiali, quæ fit ſecundum formas ſubſtantiales; oportet dari vnicam ſubſtantiam, & ſubiectum, in quo fiat talis mutatio, & iſta erit ſub illis vtriuſque formis, modò ſub vna, poſteà ſub altera: tamen re eadem erit materia verbi gratia, cum ex aqua fit ignis, quæ eſt mutatio ſubſtantialis, oportet dare aliquid vnum, quod ſit ſub vtroque extremo mutationis, hoc eſt materia quæ modò eſt ſub hac, modò eadem ſub illa forma. In hoc tamen differt hæc materia à ſubiecto mutationis accidentalis, quòd hoc eſt aliqua ſubſtātia compoſita: at in mutatione ſubſtantiali ſubiectum eſt ſubſtantia de ſe non habens formam, vt poſſit mutari ſecundum formas.

Not. 2. Attende autem diligenter, quod modus procedendi Ariſt. iſte eſt, probat enim quod in mutatione qualibet id, quod mutatur, eſt compoſitum, id eſt habet aliquid, quod amittat: aliquid, quod permaneat ſub alio termino mutationis, vt cum album fit nigrum, oportet dare aliquid in albo, quod recedat, putà albedinem, & aliquid, quod permaneat ſub nigredine, & id eſt ſubiectum. Hoc igitur etiam dare oportet in mutatione ſubſtātiali, eſt namque aliquid quod recedit: aliquid quod permanet, & hoc eſt ſubiectum, & materia, reliqua ſunt formæ. Hoc eſt quod Ariſt. docet: & multò latiùs à nobis hæc examinanda ſunt. Ad literam interpretandam accedamus.

Dicimus enim fieri ex alio aliud. Text. 58.

Duplicit. loq. poſſu. in mutat. DVplicem loquendi modum aſſignat in mutationibus ſubſtantialibus, quibus dicit, aliud fieri ex alio, & in mutationibus accidentalib. quibus ex altero fit alterum. Nam, aliud in ſubſtantia diuerſitatem facit: alterum verò in accidenti. Exempla tamen in accidentali mutatione conſtituit, quia de ſubſtantiali nihil adhuc certum eſt. Accidentali ergo mutatione aliquando dicitur fieri ſimplex, aliquando aliquid compoſitum. Simplex eſt, cùm id, quod fit, id eſt, primum extremum, ſeu ſubiectum verbi, & quod fit, id eſt, alterum extremum, ſeu prædicatum. Simplicia ſunt, vt homo fit Muſicus, ſeu immuſicum fit muſicum: Compoſitum verò eſt, cum vtrumque extremum complexum quoddam eſt, vt homo immuſicus fit homo muſicus.

Et ad

Et aduerte, quòd illud primum extremum dicitur, quod factum eſt, alterum verò, quod tam in ſimplici, quàm in compoſito, adiungitur, dicitur id quod fit. *Nota.*

Simplex autem diſtinguitur, aut cùm extremum primùm, putà quod factum eſt, eſt ipſum ſubiectum, vt homo fit muſicus: aut cùm eſt oppoſitum, vt immuſicum fit muſicum.

Hæc autem ſimplicia dupliciter differunt. Primò, quantum ad ipſam locutionem, nam per oppoſitum dupliciter loquimur: aut in recto dicendo, immuſicum fit muſicum: aut per obliquum, ex immuſico fit muſicum: aut per ipſum ſubiectum, quamuis aliquando in obliquo loquamur, dicendo: ex ære fit ſtatua. Id tamen non eſt ſemper in omnibus: non dicitur, ex homine fit muſicus, ſed homo fit muſicus In compoſitis verò, quamuis non meminerit Ariſt. tamen vtroque modo loquimur, nempe ex homine immuſico factus eſt homo muſicus, & ſimiliter homo immuſicus factus eſt homo muſicus. Rationem horum inferius intelliges.

Eorum autem, quæ vt ſimplicia.

Text. 59.

ALterum diſcrimen ponit inter illas mutationes, quoad rem. Nam ſubiectum ſemper permanet cum forma, quæ aduenit, vt homo cum muſico: at oppoſitum ſiue in ſimplici, ſiue in compoſito recedit, vnde immuſicum non manet cum muſico. Et nota hic attentè textum, nam propterea dixit ſuperiùs eſſe duos modos loquendi, & per oppoſitum, & per ipſum ſubiectum, vt intelligas, in mutatione eſſe vtrunque, & ipſum ſubiectum & ipſum oppoſitum, quamuis in locutione per oppoſitum tantum oppoſitum exprimatur, & in altera ſimplici ſubiectum: in compoſita verò vtrumque. Et etiam diſcrimen aſſignauit, vt ſcires ſubiectum ab extremis diſtinctum, & ſub vtroque permanere. Hæc multùm meditare.

Determinatis autem his. Text 60.

EX his quæ dicta ſunt, concludit in omni mutatione ſemper dari vnicum ſubiectũ, quòd mutatur, & permanet ſub vtroq; extremo, etiam in illa mutatione, quia oppoſitum dicitur fieri, nempe immuſicum fit muſicum, nam immuſicum ſubiectum dicit, non diſtinctum ſecundum numerum à ſe, tamen diſtinctum ſecundum rationem, & definitionẽ; quod eſt dicere, immuſicum dicit ſubiectum cum forma, vel priuatione aliqua: ratione vnius permanet, ratione alterius recedit. Et nota, vt ſignificaret ſubiectum hoc non eſſe ſeparatum à formis ipſis cùm modò cum vna, modò cum altera ſit, dicit vnum eſſe numero cum ipſis formis & extremis, definitione tamen non vnum. Dicit, vnum numero

acci

Fiunt autem,quæ fiunt. Text. 63.

VNiuerſali quadam inductione per artificialia, vt vult Alexander,oſtendit omnia fieri ex aliquo præſuppoſito, quamuis Philoponus iſta ad naturalia applicet, ſed non eſt opus, nam iam dixit de naturalibus,cum dixit,ex ſemine fieri plantas, & animalia: & etiam in vltima parte inductionis ex his quinque de illis dicet:inquit igitur, quæ ſimpliciter:id eſt,vniuerſaliter fiunt, aut fiunt transfiguratione, ſicut quæ fiunt à figulis, aut fiunt acceſſione,& augmentatione,ſicut quæ fiunt arte pingendi.Ex hoc nota:aut fiunt ſubtractione,ſicut quæ fiunt ſculptura,aut compoſitione,ſicut arte domificatoria,vel ſimiliter facta:aut alteratione ſecundum materiam,ſicut quæ fiunt arte coquendi,fundendi,vel quæ fiunt à Pharmacopolis: & ſub hoc membro mutationes naturales inanimatorum concludi poſſunt: in his omnibus ſemper aliquod præſupponitur ſubiectum,ex quo fiant omnia iſta.

Quare manifeſtum eſt. Text. 64.

EX quibus concludit,ſemper quod fit,eſſe compoſitum,id eſt, habere aliquid, quod permanet ſub forma aduenienti,& aliquid quòd recedat,putà formam oppoſitam,& priuationem Deſcribit igitur in ſupra poſitis id quod permanet,putà æs,lapis,aurum,& id quod recedit,puta infiguratio,informatio,inordinatio, nam ex infigurato fit figuratum, & ex informato formatum, & ex incompoſito compoſitum,ſimiliter in aliis vnde patet,in omnibus eſſe terminos,& mutationis ſubiectum.

Manifeſtum igitur eſt,quod ſiquidem ſunt cauſæ. Text. 65.

CVm materiam ſeu ſubiectum, & formam in mutatione eſſe probauerit,nunc,vt Simpli.dicit,& D Tho.ea eſſe principia, & cauſas rerum naturalium probat,& facit hunc ſyllogiſmum Ea ex quibus vnumquodque primò, & non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſubſtantiam factum eſt, ſunt principia & cauſæ: at materia, & forma ſunt ea ex quibus primò, & non ſecundum accidens eſt factum, & eſt vnumquodque: ergo materia & forma ſunt principia & cauſæ: maiorem, & concluſionem huius ſyllogiſmi ponit,minorem ſubticuit. *Nota.*

Aduerte,quod dicitur,ex quibus primis:quia ſunt aliqua, quæ rem componunt, ſed non primò, cùm ipſa principia habeant, qualia ſunt elementa ex quibus mixtum componitur:at ipſa adhuc ex materia & forma componuntur, ob id non dicuntur principia. *Nota.*

Aduerte præterea,quod dicitur,non ſecundũ accidẽs, vt notat *Nota.*

Sim

Simplicius, proprer priuationem: ex hac enim non componitur res, ob id non principium componens, niſi per accidens: at vero eſt principium per ſe, & intrinſecum generationis, quamuis poſſemus dicere, quòd illud ſecundum accidens ſit ex parte rei factę, vt ſit ſenſus, vnumquodque ex principiis fit ſecundum ſubſtantiam ſuam, & non ſecundum accidens aliquod. Quòd verò ex materia & forma res intrinſecè componatur, probat exemplo totius accidentalis, nam homo albus ex albo, & homine quodammodo componitur: quod manifeſtarut ex eo, quod ſi definitionem hominis & albi velis aſſignare, per definitionem hominis & albi aſſignabis. Nota quòd dicitur componi quodammodo, quia re vera non eſt compoſitum, niſi per accidens.

Manifeſtum igitur eſt, quod quæ fiunt. Text. 66.

IVxta Simplicium, & D. Tho hæc prima verba ſunt concluſio ſyllogiſmi præcedentis vndè infert. quæ fiunt ex his eſſe id eſt, iſta eſſe principia eorum, quæ ſunt res naturales. Materiam rurſum diſtinguit, dicens materiam eſſe vnum principium nu:r ero, ſed duo ratione. Vnum quidem numero cum priuatione: quia ipſa priuatio eſt in materia, ratio verò eſt diuerſa, nam aliud eſt eſſe auri, æris, & materiæ, aliud eſt eſſe priuationis. At cùm materiam vnum numero potius, quàm priuationem dixiſſet vnam, huius rationem reddit.. Materia, inquit, magis eſt numerabilis, id eſt, magis accedit ad id, quod vnum eſt numero, puta primam ſubſtantiam, ipſius enim eſt pars: at priuatio & contrarietas, quod idem eſt, accidens eſt, intellige rei factæ, vt diximus: forma autem non eſt, ſicut materia, duo ratione. ſed vnum eſt principium ratione Per iſta dat intelligere, quod materia eſt, quæ habet priuationem formæ: & quòd, niſi talem priuationem haberet, generationis non eſſet principium: quia, vt diximus, rem producendam neceſſario ipſius priuatio præcedit.

Quocirca eſt quidem vt duo.. Text. 67.

INfert ex dictis veritatem harum propoſitionum, principia ſunt duo, & ſunt tria: ſunt contraria, & non ſunt contraria, & non ſunt plura contrariis. Sic enim veritatem habent, ſunt duo numero: ſunt tria ratione: ſunt contraria forma cum priuatione, non ſunt contraria materia, & forma: nec ſunt plura contrariis numero, quia priuatio vnum numero eſt cum materia.

Nota. Aduerte, quod dicit: eſſe duo numero, vt ita dicam, quia re vera vnum numero eſt totum compoſitum ex materia, & forma: at forma, & materia imperfectè duo numero dicuntur, quia duæ res ſunt, licet non ſeparatæ, & per ſe exiſtentes ſicut prima ſubſtantia.

Quot igitur principia ſunt. Text. 68.

EPilogat: dictum eſſe iam, quot ſunt principia generationis rerum naturalium, nempe & eſſe tria, & eſſe duo, & quomodo hoc intelligi debeat. Similiter dictum eſt, præter ipſa contraria, eſſe vnum tertium principium ſubiectum: & quòd duo contraria ſufficiant ad mutationem, vno enim aduemente, altero recedente, ſic fit mutatio.

Subiecta autem natura ſcibilis eſt. Text. 69.

MOdum, quo materia cognoſcatur, indicat, dicens materiam cognoſci per proportionem ad materiam artificialem, vt enim lignum, & aurum, & quodlibet ſe habet ad formas artificiales, ita intelligimus ſe habere materiam ad ipſas ſubſtantias perfectas, vt enim illud ſubiectum eſt in potentia ad recipiendas illas formas, ita & hoc ad ſubſtantias. Diſcrimen eſt, quòd illud ſubiectum eſt ens perfectum, putà, compoſita ſubſtantia: materia verò eſt ens imperfectum, & ſubſtantia ſimplex: atque talem materiam vnum dicit eſſe principium; alterum eſt forma, quam rationem dicit: tertium formæ contrarium, puta priuationem ipſam, quæ in materia eſt.

Hæc autem quomodo duo. Text. 70.

EPilogum generalem ponit eorũ, quæ dicta ſunt. Primo enim dictum eſt, principia eſſe contraria, poſtea dictum eſt, quod præter contraria oportebat tertium ſubiectum facere. Vltimò dictum eſt, quomodo iſta contraria ſe habeant: alterum enim forma, alterum priuatio: & quomodo ſubiectum cum vtroq; ſe habet. Reſtabat difficultas, an forma & materia ſint ſubſtantia. Hoc enim nondum patet, ſed id diſcutere non eſt huius loci, vel, ſecundum Themiſtiũ, quia eſt Metaphyſici, vel ſecundum S.Th. & Auerroem, quia pertinet ad ſecundum Phyſicorum, vbi forma dicitur magis natura, quàm materia. Quòd autem principia ſint tria, & quomodo, & quæ ſint, etiam dictum eſt. At antequam vlteriùs, textum exponentes, procedamus, vtile erit de iſta materia aliqua differere: eius enim cognitio multum Phyſico neceſſaria eſt.

Vtrùm materia ſit. Quæſt. x.

QVatuor de materia diſputanda occurrunt: primum, an ſit: Alterum, quid ſit: Tertium, qualis ſit: Quartum, quibus nominibus apud philoſos ſignificetur. Ante omnia tamen explicanda explicanda ſe offert ſignificatio nominis. *4. de ma. ſunt trac.*

Eſt autem materia multiplex, nec de omnibus eſt quæſtio in præſenti. Eſt enim materia alterationis, id nẽpe, ex quo aliquid fit, non tamen permanenti in ſubſtantia ſua, ſicut cibus eſt ſanguinis materia, non enim cibus manet: ſed deſtruitur, & fit ſanguis, & clemen *1. altera.*

menta ſunt materia mixti: quia ſui corruptione mixtum componunt.

2. compo. Alia eſt materia compoſitionis, ſicut lapides & ligna domus: & partes quantitatiuæ dicuntur materia reſpectu totius, & etiam partes quæcunque reſpectu compoſiti materia dicuntur.

3. inhæſi. Tertia eſt materia inhæſionis, qualis eſt ſubſtantia, cui omnia inſunt accidentia.

4. ſcientiæ. Quarta eſt materia ſcientiæ, quæ dicitur ſubiectum De his autem non loquimur in præſenti.

5. mater. Alia eſt materia mutationis ſubſtantialis ſubiectum, quæ ſub diuerſis formis, modò ſub vna, poſtea ſub altera in mutatione inuenitur ſubſtantiali: & de hac petimus. An ſit. Et reſpondetur ex omnium conſenſu talem materiam eſſe.

6. via. Ad hoc autem inueſtigandum, omiſſis his, quas Albertus lib. 1. Phyſic. tract. 3. c. 11. ex Auicembron. refert, ſex viæ eſſe poſſunt. Prima eſt via tranſmutationis: eſt enim hoc fundamentum maximè obſeruandum in Ariſt. In omni mutatione, quæ fit ab extremo, in extremum, oportet dare medium ſubiectum diſtinctum ab vtroq; extremo, quod idem perſeuerans modò ſub vno, modò ſub altero ſit extremo: vt enim aliquid dicatur mutari, neceſſarium eſt, quòd idem aliter ſe habuerit, & aliter ſe modò habeat, aliter enim impoſſibile eſt, aliquid dici mutatum. Oportet ergo idem manere ſub vtroque extremo mutationis, & hinc eſt, quod debet eſſe diſtinctum ab vtroque extremo, non enim poſſet modò ſub vno, poſtea ſub altero, illo recedente eſſe, niſi eſſet ab vtroque diſtinctum. Veriſſimum igitur eſt fundamentum, quod traditur latè 11. lib. Meta. c. 11. & 8. lib c. 1. text. 4. & aliàs ſæpe.

1. via tranſmutatio.

Quomodo ſit ſubiectum in tranſm. ſubſtant. & accid. Cùm igitur duplex ſit mutatio, & accidentalis, quæ fit ſecundum accidentia, & ſubſtantialis, quæ fit ſecundum ſubſtantias, oportebit in his ſubiectum conſtituere, in accidentali quidem eſt ipſa prima ſubſtantia, quæ cùm ab omni accidenti diſtinguatur, & omnium ſit ſuſceptiua, poteſt ſecundum varias accidentales formas tranſmutari; In mutatione verò ſubſtantiali hæc eſſe non poteſt, nam in tali mutatione ipſa prima ſubſtantia eſt, quæ corrumpitur, & non accidens: oportet ergo, ſi ſubiectū debet dari, quod ipſam ſubſtantiam ex duplici parte componamus, & ex forma, quæ recedat, & adueniat, & ex materia, quæ eadem perſeueret ſub hac & ſub illa forma, & tunc mutatio talis erit, quod ab illa materia recedit vna forma, & altera aduenit, & hoc eſt quod dicebatur text. 64. quod ſit eſſe compoſitum: & hæc eſt via tranſmutationis indagandi materiam, quæ ſicut ſubſtantia prima nullam de ſe habet formam accidentalem, ita iſta non habet ſubſtantialem.

Ad

Ad hanc viam reducitur quædã alia,qua ſubſtantiam ex materia & forma compoſitam eſſe probamus. Nam,vt ait Ariſtot.1. de generatione 78.Id,quod eſt omnino vnũ, nulla ratione eſt poſſibile (quod fusè proſequitur ibi Philopon. explicat etiam D. Tho. diſputat.3.c Algaz in ſolutione dubij 18.) impoſſibile,inquam,eſt actionẽ & paſſionem phyſicam ab vno prouenire principio Non enim eo,quo agimus,eo principio patimur. Cùm igitur in rebus, vt elementis,viuentibus, & aliis experiamur actionem, & paſſionem,agunt enim in alia,& patiuntur ab aliis, oportet,in his duas partes ſubſtantiæ aſſignare:alteram,ſecũdum quam agant,& hæc eſt forma:alteram,ſecundum quam patiantur,& hæc eſt materia: vnde dicit Auerroes 8 Meta com. 2.& 4.Phyſ.com.:8.ſicut tranſmutatio,inquit,fecit cognoſcere materiam,ita actio formam.

Altera via indagandi materiam,eſt ex mutua rerum tranſmutatione:Experimut.n.vnam rem in aliam conuerti, vt ignis in aerẽ, aer in aquam. Hic impoſſibile eſt imaginari, quod ipſe ignis fiat aer, nec vna ſubſtantia altera:non ergo modus eſt alius niſi quod recidit forma vnius, & ſuccedit forma alterius in eadem materia. Cùm enim ſint diuerſa,niſi aliquid haberent commune,putà materiam,non poſſet talis inter ea eſſe tranſitus:vnde res ſimpliciſſimæ, & ſpirituales, non ob aliud inuicem mutari nequeunt, niſi quia principium non habent, ſecundum quod communicent, & mutentur. *2.via.*

Tertia via eſt, ex eo, quod in mutatione aliquid maius fieri experimur, vt ignis creſcit, conſumpto ligno, & animal conſumpto cibo, tunc vel manet cibus & lignum, vel non prorſus: ipſum non manere, notum eſt: nihil autem manere impoſſibile apparet,cùm illud aliud fiat maius: oportet ergo aliquid ponere, quod non maneat,& id eſt forma, & aliquid, quod maneat, & id eſt materia. *3.via.*

Qua via eſt ex eo, quod experimur omnem generationem ex aliquo fieri, & omnem corruptionem etiam in aliquid terminari, quod profectò non eſſet, niſi aliquid commune eſſet,quod eſt in corrupto,& manet in ipſo genito,& id eſt materia. *4.via.*

Quinta via eſt potius ad probandum materiæ vnitatem,corruptio & generatio eſt vniuerſalis effectus naturalibus competens: ergo danda eſt aliqua cauſa vna communis, in quam referatur, non eſt forma,quia res per formas differunt:ergo erit materia. *5.via.*

Sexta, quia ſubſiſtere ineſt ſubſtantiis iſtis,nõ à formis,quæ in alio ſunt:ergo ab aliquo ſubiecto nullo modo alteri in exiſtẽti, & id eſt materia. Hæ ſunt viæ certiores & firmiores,quibus hãc eſſe materiam,conſtitutum eſt. Accedamus ergo ad explicandũ,quid *6.via.*

ipſa ſit, quod proximè ſequitur.

An materia ſit ſubſtantia Quæſt. xi.

IN hac quæſtione ea, quæ præcipuas difficultates circa naturam materiæ tangunt, argumenta proponam, vt ipſorum ſolutione natura ipſius materiæ nota fiat.

1. arg. ex eo, quod mater, ſit pura potentia. Pro parte igitur negatiua eſt primum argumentum. Quod eſt pura potentia, non eſt ſubſtantia: materia eſt pura potentia, ergo non eſt ſubſtantia. Maior eſt certa: quia ſubſtantia eſt actus, potētia verò eſt contra actum: Minor patet ex Ariſt. 1. Phyſ. text. 78. & 1. Gener. text 11 & 12. lib. Met. c 2. eam eſſe potentiam, docet.

2. argu. Secundò, Id, quod non eſt per ſe, non eſt ſubſtantia: ſed materia non eſt per ſe, cùm abſque forma eſſe non poſſit: ergo non eſt ſubſtantia.

3. Tertiò, Materia non habet eſſe à ſe, ſed à forma: ergo non eſt ſubſtantia. probatur antecedens ex primo Gene text 85. Materia, inquit, habet eſſe actu ab ipſa forma.

4. Quartò, Materia non eſt quid, nec quantum, nec quale, nec aliquod ex prædicamentis: ergo non eſt ſubſtantia: antecedens eſt Ariſtot. 7. Meta c. 3.

5. Quintò, Materia non eſt vna, cùm nullius ſit ſpeciei, nec vllam habeat formam: ergo non ens, nec ſubſtantia.

6. Sextò, Materia non eſt bona: ergo nec ſubſtantia, antecedens patet, quia diſtat à ſummo bono, cùm ſit viliſſimum entium omnium. Hæc ſunt argumenta, quæ partem magnam cognitionis materiæ explicant.

1. fund. Sit primum fundamentum. Materia ad Phyſicum, & Metaphyſicum pertinet: Phyſicus eam conſiderat, vt eſt mutationis ſubiectum & altera pars compoſiti naturalis: at Metaphyſicus, vt eſt ſubſtantia quædam, vt vnum ex principiis entium, & ſecundum alia, quæ Metaphyſico inſunt: vnde aliter à Phyſico definitur, aliter à Metaphyſico.

Nam à Phyſico per motum definitur ſic, vt colligitur 1. Phyſ. text. 82. materia eſt primum ſubiectum ex quo fit aliquid, cùm inſit, & non ſecundum accidens, i. eſt id, ex quo tāquam ex parte intrinſeca per ſe componitur res naturalis. Dicitur primum ſubie-

explic. de fini. phyſ. ctum, ad excludendum ſubiecta accidentium quæ abſolutè non ſunt prima, cùm adhuc ex alio fiant. Dicitur ex quo, vt ex parte, ad differentiā elementorum, quæ nō manent in mixto, ſed corrumpuntur, & ſolùm in virtute manent. Dicitur, non ſecundum accidens, vt remoueamus modum, quo ex priuatione eſt res: eſt enim id per accidens, nempe ad generationem rei, ſed non adeſſe: Sic

igitur

igitur à Phyſico conſideratur,& definitur.

A Metaphyſico verò definitur per negationem entium perfe-ctorum,nempe non eſt animal,nec viuens, nec elemẽtum,ſed his imperfectius: ſolemus.n.res negatione definire, aut propter ipſarum excellentiam, aut propter ipſarum imperfectionem. Sic autem definitur materia ab Ariſt.7.Metaph.c.3.text.8. quod non eſt quid,nec quantum,&c.& de hac cognitione loquitur Auguſtinus 12.confeſſ.cap.5. dicens,humana cogitatio materiam ignorando noſcit,& noſcendo ignorat. Nos verò in præſenti materiã conſideramus, vt ſubiectum mutationis ſubſtantialis, & ſic per ſimilitudinem, & proportionem ſubiecti rerum artificialium cognoſci poteſt,vt ſupra textum expoſuimus ſuperius. *Definitio Metaph.*

Sit ſecundum fundamentum. Duplex eſſe diſcrimen obſeruandum inter hanc materiam, & ſubiectum mutationis accidentalis. In accidentali enim ſubiectum eſt ſubſtantia perfecta iam & conſummata,vnde accidentia aduenientia non abſoluunt ipſum ſubiectum, cùm ſit abſolutum, & factum perfectè, ſed ornant,& diſponunt ad aliquid aliud, & hinc eſt, quòd ſubiectum non accipit eſſe ab accidenti,imò accidentia à ſubiecto eſſe habent. *2.fund.*

At materia iſta eſt quoddam ens imperfectum, & nondum factum integrè:per formam autem conſummatur,& abſoluitur,vnde fit, quòd forma adueniens materiam ipſam perficiat, & compleat,& ipſi det eſſe. Eſt enim velut medium ens ipſa materia, fit integrum per formam. Glorioſus enim Deus,cùm rebus virtutes productiuas rerum daret, & res omnino non poſſent ex nihilo aliquid facere, fecit hoc medium ens, quod res poſtea per formam conſummarent: ſicut magiſter, qui paruulo dimidium chatacterem literæ delineat, vt paruulus abſoluat, vnde agentia naturalia fiunt, non tamen totum ens producũt. Vt enim colligitur ex primo Phyſico,c 8. text.76. agentia naturalia non producunt totum ens:quia non producunt in quantũ ens,producerent.n.ſeipſa. Vnde D.Thomas prima par.quæſt.45. art.1. ait productionem totius entis eſſe creationem,quæ ſolùm poteſt competere primo principio:& Auerroes 8 Meta.comm.15.& 6.& 12.Meta.com.18.agentia naturalia non faciunt pluralitatem entium, ſed perfectionem. *Materia eſt ens quoddã medium.*

Attende tamen,quod iſtam materiam non ſic Deus fecit,vt eſſet ſeparata à qualibet forma, imò eam variis indutam formis creauit, reliquit hanc agentibus naturalibus facultatem, vt formas à materia expellerent,aliáſque inducerent. Non enim eſt omninò materia ſicut dimidia litera,quæ non niſi vnica certa figura poteſt fieri:Materia enim varias fotmas,modò has, modò illas ſuſcipere poteſt.

2. diſcri. Ex his eſt alterum diſcrimen inter ſubiecta iſta: nam ex ſubiecto accidentalis mutationis,& ipſa forma accidentis,nón fit vnũ, quia iam ſubiectum eſt factũ,ſolùm fit vnum per accidens, nempe quod ſimul ſunt:at ex materia iſta,& forma fit vnicum ens per ſe:quia ex eo,quod conſumatur & completur, & ex ipſo complemento non fit,niſi vnum per ſe:& hoc docet Ariſtot. 8.Meta ca 6. text.15. & 2. Animæ c.1 text.7. ob id, inquit:ex forma & materia fieri vnum per ſe,quia vnum eſt potentia, alterum eſt actu,id eſt vnum perficitur,alterum perficit.

3. fund. Sit tertium fundamẽtum Subſtantia eſt duplex,quædam perfecta,& completa,& iſta eſt compoſitum ſubſtantiale:quædam imperfecta,quæ alteram componit,qualis eſt pars ſubſtantiæ. Adhuc iſta imperfecta eſt duplex:quædam determinans ad aliquam certam ſpeciem, ita vt ad aliam determinate non poſſit:& hæc dicitur formalis:quædam determinabilis, quę ad varias ſpecies determinari poteſt, quæ dicitur pars materialis, vt magis fiet modo manifeſtum. his ſuppoſitis ad quæſtionem reſpondetur.

1. conclu. Prima concluſio. Materia non eſt ſubſtantia perfecta, & compoſita ſecundum ſe Probatur, quia ſi ſecundum ſe eſſet compoſita,non reciperet formam ſubſtãtialem, hæc enim aduenit,vt perficiat materiam,& cum ea componat

2. Secunda. Materia nõ eſt imperfecta ſubſtãtia determinãs Hæc etiam eſt nota,quia materia vna poteſt ad varias ſpecies trahi: illa verò ſubſtantia determinans ad vnicam ſpeciem contrahit:materia verò eſt ſicut cera, quæ modò hac,modò illa induitur forma.

3. Tertia. Materia eſt ſubſtantia imperfecta, & ſimplex ad varia compoſita,& variis formis determinabilis:quod ſit ſubſtantia,docet Ariſt. 2. Animæ c.1.& 7.Metap.ca.3.& patet,quia componit,& eſt pars ſubſtantiæ. Quòd ſit imperfecta, patet, quia componit: Quòd ſit ſimplex, probatur, quia receptiua eſt formarum, & eſt primum ſubiectum:quod ſit determinabilis per varias formas,patet etiam,quia eſt ſubiectum tranſmutationis,quæ inter plures fit formas: & ſic patet ſolutio quæſtionis, ſed argumenta ſigillatim ſunt examinanda

cir. 1. arg. difficult. Circa primum argumentum eſt difficultas de entitate materiæ, ſolet.n. diſtingui actus.& eſſe triplex:Formalis, qui ab aliqua forma ſpeciei alicuius prouenit, vt eſſe aquam, eſſe ignem:Exiſtentiæ actus, ſecundum quem res exiſtere dicuntur: Et entitatiuus, quem alij actum eſſentiæ vocant, ſecundum quem res dicuntur eſſe ſubſtantia,aut accidens in communi.

1. opi. Gr. Iuxta hanc diſtinctionem eſt triplex opinio:quædam Greg. 2. ſent diſt.12.q 2.opinantis, materiã ſecundum ſe nõ habere actum for

formalem, ſed à forma, habere tamen reliquos actus proprios.

Alia eſt opinio Scoti ibidem dicentis, materiam de ſe nullum actum entitatiuum: at actum exiſtentiæ & formalem habere quidem, ſed à forma. *2.opi.Sc.*

Tertia opin. eſt Thomiſtar. aſſerentium, materiam de ſe nullum actum habere, ſed omnem accipere à forma, de ſe enim eſt pura potentia ad actum quemcumque. At quia ſingulas opin. diſcutere, & inutile & præter Phyſicum negotium eſſet, dicam, quæ mihi probabiliora & veriora apparent. *3.opi.Th.*

Aduerte igitur, quod actus eſt duplex, alter eſſe rei, vt eſſe hominem, aut eſſe album: alter operatio ipſius rei, ſiue ſit actio, ſiue paſſio: actus prior ab Ariſt. 2. Animæ, c. 1. dicitur actus primus: operatio actus ſecundus: nec oportet actum eſſentiæ, & exiſtentiæ diſtinguere, quia non diſtinguuntur realiter, & quia eſſentia non dicitur actu ens, niſi in ordine ad exiſtentiam: ob id non diſtinguitur ab Ariſtot. duplex actus, eſſe, & operari, licet non negemus eſſentiam, & exiſtentiam ratione diſtingui. *1.fund.*

Iterum actus primus, qui eſt eſſe, duplex eſt, & accidentalis, qui eſt ſecundum formam accidentalem & ſubſtantialis, qui eſt ſecundum ſubſtantiam, vt eſſe album, eſſe hominem. *Actus ſubſtantial. & accid.*

Iterum ſubſtantialis duplex: quidam perfectus, qualis eſt actus compoſiti, vt homo, leo, ignis: quidã imperfectus qualis eſt actus componentis aliud *Actus 2.*

1.concl.

His ſuppoſitis. Dico primo, quod materia non eſt in potẽtia immediata actionis, & actus ipſius ſecundi, quod eſt dicere, materia ſecundum ſe nullius eſt actiuitatis, nec agit, ſed patitur: hoc eſt Ariſto. 2. gene. tex 50 vbi id probat: & patet: agere prouenit à principio certo, & alicuius ſpeciei: at materia non eſt certæ ſpeciei principium, cùm ſit indeterminata ad omnes formas ſecundum ſe: non ergo agit, ſed patitur. *1.ratio.*

Secundò, Materia non eſt ad actum quemcũque ſubſtantialem in potentia, quod eſt dicere, materia habet actum aliquem ſecundum ſe, & non eſt pura potentia: Hæc eſt profectò adeò certa, vt oppoſitum intelligi non poſſit: Probatur primò, quæ ſunt in potentia ad omnem actum, prorſus ſunt nihil, nec dicuntur in potentia eſſe, niſi quia agens poteſt ipſa facere: at materia ſecundum ſe eſt extra nihil: ergo ſecundum ſe habet actum. *2.concl.* *1.ratio.*

Præterea potentia eſſe non poteſt per ſe, niſi ſit alicuius, quod ſit in potentia: ergo potentia præſupponit actum. *2.ratio.*

Præterea materia ſecundum ſe eſt ſubſtantia: ergo ſecundum ſe ens, & ſecundum ſe actus eſt. 3.

Præterea materia ſecundum ſe eſt ſubiectum actionis agentis: 4.

ergo ſecundum ſe antecedit actionem agentis: ergo etiam antecedit formam,quæ non eſt,niſi per actionem agentis:igitur actus ſecundum ſe.

Dicit etiam Themiſt.digreſſ.1.Phy.quod materia ſecundum ſe etiam nullo ordine ad formam,actu eſt.& Alber.1.Metaph.tract.1.cap.4.

3.concl. Dico tertio.Materia eſt actus imperfectus in potentia ad quemlibet actum perfectum, id eſt, materia eſt ſubſtantia imperfecta in ſe,at ſi comparatur ad actus perfectos,quę ſunt compoſitorum, eſt pura potētia, ſicut lignum eſt ens in ſe,ſed in genere artificiali eſt pura potentia,quia nec eſt arca,nec ſedes,nec quid ſimile, ſed eſt in potentia ad iſta:ita materia eſt potentia ens perfectum, vndè non eſt ignis,non aqua,non leo, nec quid ſimile,ſed in potentia iſta omnia, & hoc eſt illud Ariſtotelis, materia non eſt quid, non eſt quantum, &c. vt diximus in argumento quarto, hoc tamen non impedit, quin materia actum aliquem in ſe habeat, & hæc doctrina eſt obſeruanda, per hæc ſolutum eſt argumentum primum: quod enim in tali potentia eſt,poteſt quidem eſſe ſubſtantia,quamuis imperfecta.

Ad 2. argu.princ. Ad ſecundum argumētum diſtinguitur, duplex eſſe per ſe:Vno modo eſſe per ſe dicitur ſubſiſtere,& nullo modo in alio eſſe,qualiter prima ſubſtantia per ſe exiſtit:Altero modo non eſſe in alio, vt in ſubiecto,& ſic etiam forma per ſe eſt, & materia,& hoc ſufficit ad rationem ſubſtantiæ imperfectæ, licèt non poſſint materia,vel forma extra ipſum compoſitum per ſe exiſtere.

Sed hic eſt vna difficultas,an per potentiam diuinam poſſit materia abſq; forma exiſtere.Sanctus Tho.1.par.q.66.art.1.& quodlibeto 3. art.1. exiſtimat id eſſe impoſſibile, quia implicat contradictionem:Idem Durandus 2.ſent.diſt.12 q 2.

Sentētia aut. Et mihi placet iſta ſententia, quia opinio S.Thom. fundatur in hoc quod exiſtimat materiam nullum habere actum,niſi à forma. Nos verò opinamur materiam ſecundum ſe actum habere imperfectum,non ſolùm eſſentiæ, ſed etiam exiſtētiæ,cùm exiſtentia non diſtinguatur realiter ab ipſa eſſentia, & quamuis diſtingueretur,adhuc haberet exiſtentiam aliquam præter exiſtentiam formæ, nam ſicut eſſentia eſt diſtincta, ita habere debet exiſtentiam diſtinctam: eſt enim actus eſſentiæ ipſa exiſtentia: poſſet ergo Deus ſua potentia ſub tali exiſtentia materiam abſq; forma conſeruare.Sed ſatis de hoc: ſat ſit naturaliter id nullo modo eſſe poſſe:& per hæc patet ſolutio ad ſecundum.

Ad 3. Ad tertium dico,quòd ſicut materia habet ſuam entitatem imperfectam, ita etiam habet ſuam exiſtentiam imperfectam, tunc autem

artem perfectè eſt, & exiſtit, cùm coniuncta eſt formæ: & hoc eſt, quòd Ariſtoteles dicit illo loco de Generatione, ex quo patet, quòd materia & forma diſtinguuntur realiter, non ſicut duo entia perfecta, & per ſe, ac ſeparatim exiſtentia, ſed ſicut duæ partes realiter exiſtentes duæ, & quarum vna non eſt altera, licèt coniunctæ ſint: coniunctio enim non facit identitatem, vt diximus ſuperius.

Ad quartum patet ſolutio in primo. *Ad 4.*

Ad quintum diſtinguitur duplex vnitas: Altera eſt tranſcēdentalis, quæ cōſequitur omne ens: eo enim, quo aliquid eſt, quocunque modo ſi indiuiſum eſt, dicitur vnum, & talis vnitas ineſt materiæ ſecundum ſe, quia vt diximus, eſt ens ſecundum ſe, licet imperfectū: altera vnitas eſt particularis, quæ conſequitur ens perfectū, & tali vnitate nō eſt materia vna, ſicut nec eſt ens perfectum. *Ad 5.* *Nota.*

Dices, eſt ne materia vna ſpecie, an non? Dico dupliciter eſſe vnum ſpecie. Vno modo poſitiuè, & hoc eſt habere formam vnius ſpeciei, & ſic materia ſecundum ſe non eſt vna, cùm non habeat formam. Altero modo negatiuè dicitur vnum ſpecie, quia nō habet formam differentem ſpecie, & ſic materia eſt vna ſpecie, quia non habet formas ſecundum ſe differentes ſpecie. Aduerte tamen, quòd materia non facit ſpeciem, ſed reducitur ad ſpecies compoſitorum ſicut partes & forma. *Dub.*

Ad ſextum Ploti. exiſtimabat, materiam eſſe malam, non quia haberet qualitatem malā, ſed quia ſecundum ſe non haberet qualitatem bonam. Proclus, eam eſſe non bonam dicebat. At breuiter eſt dicendum, materiam ſecundnm ſe, ſicut eſt ens imperfectum, ita eſſe bonū imperfectum: at vt eſt in potentia ad ens perfectum, ita eſſe in potentia bonum perfectum, actu verò non bonum. *Ad 6.*

Ex his patet, quare materia dicatur infimum ens; & medium inter nihil, & ens perfectum: vnde Augu lib. 12. confeſſ. c. 5. Duo, inquit, fecit Deus, alterum propè ſe, quo ipſe eſſet ſuperior, & hoc eſt primus angelus, quem vocat cœlum: alterum propè nihil, quo nihil eſſet inferius, & hoc eſt materia, quam terram vocat. Intellige autem eſſe infimam inter ſubſtantias, nam perfectior eſt accidentibus, cùm ſit ſubſtantia. Atque ſatis dė quæſtione hac. *Nota.*

An potentia ſit de eſſentia materiæ. Quæſt. xij.

CVm materia ſecundum ſe ſit quædā ſimplex ſubſtātia expers cuiuſq; formæ, tamen in potentia ad omnes formas, dubitarė quis poſſet, an talis potentia ſit accidens quoddā ſuperadditū ipſi materiæ, an ſit potius de eſſentia, & definitione ipſius. Circa quàm difficultatē eſt duplex philoſoph opi. altera eſt Them. digreſ. vlt. 1. Phyſ. q. aſſerit materiā in ſuo 1, & eſſentiali cōceptu nō includere *1. ſen. Themiſtij & Auerr.*

potentiam, ſed eſſe accidens quoddam ipſius: idem docet Auerr. *1. Ratio.* com.69.& Iandu.1.Phy.q.25.Rationes duas huius ponit Auerroes: altera eſt,ſi potentia eſt de eſſentia materiæ,ſequitur, quod adueniente forma, deſtrueretur materia, quod falſum eſt: & probatur ſequela:cùm duo ſunt idem eſſentialiter,vno deſtructo,deſtruitur alterum:ſed potentia per formam deſtruitur, quæ eſt actus oppoſitus potentiæ:ergo etiam deſtruetur materia,ſi idem eſt.

2. Altera ratio eſt. Potentia eſt ad aliquid,materia eſt ſubſtantia, ergo non poteſt materia eſſe eſſentialiter potentia. Hæc eſt horum opinio.

2. op. S. T. Altera opinio eſt S.Thomæ,hoc lib.1.tex.79.nempe materiam eſſe potentiam eſſentialiter, nec potentiam eſſe accidens ipſius, cuius ratio duplex eſt.

1. ratio. Altera, ſi potentia eſſet accidens materiæ, materia non immediatè vniretur formæ ſubſtantiali, ſed per illud accidens, quod eſt expreſsè contra Ariſtotel 2. Animæ. capit.1. & lib.8. Metaph. cap 6.

2. Altera,ſi potentia eſt accidens materiæ,cùm illa ſit prius natura,quàm forma,ſequitur,quod materia cum accidenti præcederet natura formam: ſed illa materia cum accidenti eſt ens per accidens: ergo per accidens ens præcedit id, quod eſt per ſe. Hæc eſt opinio S.Thomæ.

1. fund. Pro determinatione horum ſit primum fundamentum obſeruandum.Potentia materiæ non ſolùm eſt receptiua,ſed etiã paſſiua,cauſatiua rei: volo dicere, quod materia non recipit actum, ſicut aquam vas,ſed cauſa eſt generationis illius actus,vt materia: non ſolùm enim materia recipit formam aquæ, aut aëris, ſed ipſa eſt talis,vt ex ea fiat aqua,fiat aër, non aliundè ab extrinſeco forma ducta:ex quo fit quòd non ſolùm ipſa ſit ſubiectum mutationis,ſed ipſius cauſa,& principium paſſiuum.

Potentia materia in &c. Vndè ſequitur vnum maximè notandum, quòd potentia iſta materiæ immediatè,& primò non tendit in formam,ſed in ipſum compoſitum,quod fit:at quia hoc non eſt ſine forma, inde etiam potentia materiæ eſt ad formam:volo dicere, quòd potentia materiæ eſt,vt ſit aqua,vt ſit ignis,vt ſit leo,primò,conſequenter eſt in potentia ad formas,per quas ad illum actum peruenitur:& hoc docet Ariſt. text.69. ſicut inquit, ad lecticam lignum, ita materia ad hoc aliquid,& ens per ſe atque ſubſtantiam.& text.84. 4.Phy. dicit,id fieri quod erat in potentia: non fiunt autem primò & per ſe niſi compoſita,vt latè poſtea dicemus. Hæc ergo primò ſunt in potentia materiæ.

2. fund. Sit ſecundum fundamentum.Iſta potentia materiæ primò tendit

dit in ſubſtantiam, conſequenter in accidentia, quòd eſt dicere, hæc materia primò non eſt, niſi vt ex ea fiat aqua, leo, planta, & ſubſtantia. at cùm iſta compoſita indigeant accidentibus ad ſuas operationes,& conſeruationes,inde materia conſequenter,& mediatè tendit in ea: quod probatur. Quælibet potentia primò terminatur in actus ſui generis,ſed materiæ potentia eſt ſubſtantia, ergo primò terminatur in ſubſtantiam. 1.
Secundò: Omne imperfectum tendit primò in id,quod perficit, ſed ſola forma ſubſtantialis imperfectionem materiæ perficit, ergo primò materia tendit in ipſam. 2.
Tertiò, Accidentia præſupponunt ens in actu,cui inſint, ſed non fit in actu niſi per formam ſubſtantialem: ergo prius natura materia formæ ſubſtantiali vnitur. Nolo tamen per hoc negare nonnulla accidentia inhærere immediatè materiæ, ſed tamen iam per formam actuari. 3.

Sit tertium fundamentum. potentia dupliciter ſumitur: Vno modo pro quadam aptitudine ad agendum,vel recipiendum proxima,& hæc accidens eſt in prædicamento qualitatis. Altero modo potentia dicitur principium ſubſtantiale, vndè talis aptitudo fluit,ſicut dicunt Logici, quod rationalitas aliquando dicit aptitudinem,& ſic eſt paſſio, aliquando dicit principium, à quo aptitudo fluit,& ſic eſt ſubſtantia. Hæc autem diſtinctio clarior fiet in his,quæ ſequuntur modò in determinatione quæſtionis. *3 fund.*

Sit prima concluſio. Si materiæ potentia ſumatur pro aptitudine ad recipiendam formam,vel pro aptitudine paſſiua,ſecundum quam tranſmutari proximè poteſt.talis potentia accidens eſt proprium ipſius,vt argumenta Auerrois probant. *1. concl.*

Sed nondum quæſtioni ſatisfactum eſt, propterea ſit ſecunda concluſio. Ipſa potentia pro principio,nempe potentia illa,ſecundum quam materia tendit in ipſum compoſitum, & in formam non ſolum vt receptiua, ſed etiam vt materialiter cauſatiua, eſt de neceſſitate materiæ, quod eſt dicere, materia ipſa eſt in ſe, & eſſentialiter talis, vt ad actum perfectum tendat, & formæ proportionetur recipiendæ, nam materia eſſentialiter non ſolùm eſt ſubſtantia non perfecta,ſed imperfecta taliter,vt perfici poſſit: & hoc eſt eſſe materiam primam. Vnde potentia eſt de eſſentiali conceptu ipſius, cùm abſque hac nec intelligi poſſit, nec integrè definiri:& forſan hoc voluit etiam Auerroes. nam lib. de ſubſtãtia orbis. c. 1. potentiam de definitione materiæ eſſe aſſerit. Attende igitur eſſentiam materiæ eſſe actum immixtum potentiæ, nec exiſtimo poſſe oppoſitum dici. *2.*

Ad primum igitur argumentum Auerrois dico,quod adueniente forma,non deſtruitur potentia iſta, ſed priuatio, quæ erat con- *Ad 1.*

iuncta cum illa potentia,quod eſt dicere:illa proportio,& modus materiæ, quod imperfectus ſit, & perfici potens ſemper manet, quamuis antè erat cùm priuatione formæ,nunc autem aduenien-te forma non manet priuatio:ac ob id Themiſt. loco citato dicit, non eſſe appellandam materiam,ſed ſubiectum illius formæ,nam materia dicere videtur priuationem: imò Ariſt. 9. Metaph. c 3.re-prehendit Megarenſes aſſerentes actum non eſſe cum potentia: dicebant enim,ſi curro,non poſſum currere,quod reprehendit,op-poſitúmque docet.

Ad 2. Ad ſecundum dico,quod potentia,quantum ad ſuum principa-le ſignificatum, non eſt relatiuum, importat tamen relationem quandam conſequentem, ſicut ſcientia principaliter non eſt rela-tio. Quòd ſi dicas, erit qualitas, dico, eſſe ſubſtantiam, nam po-tentia ad actum accidentalem eſt quidem accidens, ſed ad actum ſubſtantialem,qualis iſta eſt,ſubſtantia eſt:ex quo ſequitur,quòd ſicut materia eſt vna,ita & potētia,quamuis ſecundum reſpectus, quos importat, multiplex ſit iuxta multiplicitatem formarum ſpecificarum,ad quas tendere poteſt.

An aliquid ſit in materia manens in mutatione. Quæſt. xiij.

POſtquam ea,quæ ad quid ſit materia, vtcunque diſcuſſimus, ſupereſt, vt qualis ſit, nunc explicemus, præter ea quæ in ar-

Senſus q. gumentis præcedentium quæſtionum diximus. Eſt autem ſenſus quæſtionis propoſitæ, cùm dictum ſit in mutatione materiā ma-nere ſub termino vtroq; mutationis, eſt dubium, an aliquid cum materia etiam maneat,& perſeueret in omni mutatione.Nempe, an ſit aliquid coæuum materiæ, quod ſemper ſit cum ea manens in omni mutatione:& dico in omni mutatione, quia non diſputo modò an aliquando accidens aliquod quod erat in corrupto, ma-neat in genito,hoc enim diſcutietur in primo de generatione,vbi diſputabitur an ſemper in corruptione fiat reſolutio vſque ad ma-teriam primam,ſed loquor de omni mutatione.

Circa quam difficultatem exiſtunt quatuor ſententiæ philoſo-phorum.

1.ſent. Prima eſt Auerr.hoc lib. com.63.& lib. de ſubſtantia orbis, c.1. & 4. quam ſequitur Gregorius Arimine. 2.ſent.diſt 12.q.2.artic.1. Dicunt hi, materiam habere in ſe quantitatem longam,latam,& profundam,quæ quidē quantitas eſt ſolius materiæ,ratione cuius varias recipit formas ad varia compoſita cōſtituenda, quæ quan-titas,quia variis formis adaptatur,dicitur interminata, non enim in ſe terminum certum habet, niſi forma accedente, hæc enim

eſt,

eſt, quæ ipſam tantam, & tantam facit: quia verò ſemper manet cum materia, nec deſtruitur deſtructa forma, dicitur coæua materiæ.

Præipuum fundamentum huius opinionis eſt hoc. Materia non recipit formam aliquam, niſi ſit ſeparata ab aliis partibus materię: ſed hæc ſeparatio in partes non eſt niſi per quantitatem: ergo ante aduentum formæ præcedit in materia quantitas. *1. ratio.*

Præterea: ſi quantitas non eſſet coæua materiæ, ſequeretur, quod quantitas fieret ex non quantitate, & dimenſio ex non dimenſione, quod videtur falſum. Hæc eſt opinio Auerrois de dimenſionibus indeterminatis in materia exiſtentibus, & ipſi coexiſtentibus. *2. ratio.*

Altera opinio eſt Auicennæ, lib. 1. ſufficien cap 2 inquit. Materiam habere quandam formam ſubſtantialem, ratione cuius eſt corpus quoddam indeterminatum, & ex hoc corpore poſtea fiunt determinata compoſita per particulares formas, vt ignis, aqua, leo, lapis, &c. hæc forma non eſt producta ab aliquo agente particulari, ſicut nec materia, nec in corruptione deſtruitur, ſed eſt incorruptibilis, & ingenerabilis, cum ipſa materia, quam, quia ab ea materia habet eſſe tantùm corpus, vocat formam corporeitatis. *2. opi. Au.*

Fundamentum Auicennæ fuit, quia ante formas particulares debet quantitas præcedere in materia, vt in partes varias ipſam ſeparet ad introductionem variarum formarum, vt etiam dixit Auerroes: ſed iſta quantitas ſecundum Auicennam non poteſt eſſe in ſola materia, cùm ſit potentia, ergo habet aliquam formam, qua ſit actu, vt poſſit quantitatem recipere, & poſteà formas particulares. Hæc Auicenna. *Ratio Aui.*

Tertia ſententia fuit Scoti. 4. ſent. diſtin. 11. q. 2. art. 2 admittit eandem formam corporeitatis, ſed differt ab Auicenna in tribus: primò, quod tantùm in viuentibus ponit eam: ſecundò, quod eam produci dicit ex mixtione elementorum, & corrumpi, cùm viuens diſſoluitur in elementa per corruptionem. *3. opi. Sc.*

Fundamentum Scoti eſt, cùm plura eſſe poſſunt ab vnica prouenire forma, non ſunt multiplicandæ formæ, cùm verò ab vnica non poſſunt prouenire, tunc ſunt multiplicandæ in eadem re, ſed in viuentibus eſſe corpus, & eſſe animatum, non poſſunt prouenire ab eadem forma: ergo opus eſt, duas formas conſtituere, alteram, à qua ſit corpus, alteram, à qua ſit animatum: minorem probat, quia eſſe corporeum, eſt eſſe extenſum, at anima eſt indiuiſibilis. ergo ab ea non poteſt prouenire eſſe corporeum, ponenda ergo eſt alia forma. Hæc Scotus. *Ratio Scoti.*

Quar

4. opinio D.Th. Quarta ſententia eſt Sancti Thomæ. q. de anima, art.9.1.parte.quæſt 76 art.6.nihil præcedere docet in materia contra Auerroem

fun.D.T. Fundamentum huius ſententiæ eſt:quia materia ſubſtantialis immediatè vnitur formæ ſubſtantiali, vt dictum eſt,non ergo per quantitatem.Hæ ſunt opiniones philoſophorum,cum præcipuis ipſorum fundamentis.

1. conclu. cōt. Aui. Pro cuius difficultatis determinatione quamuis omnes ſint opiniones probabiles,ſit tamen prima concluſio.Non eſt ponenda forma corporeitatis, nec ſecundum Ariſtot. nec ſecundum rationem. Quòd non ſit talis forma ſecundum Ariſt.certiſſimum eſt, nam in hoc vehementer reprehendit Antiquos, quòd ponebant aliquod corpus actu,putà aquam,aerem,aut medium pro principio,dicens,id quod ſubiectum eſt mutationis,non eſſe compoſitum:iſti verò non differunt ab his antiquis,niſi quòd illi aquam, aut aerem,iſti corpus aliud ponunt

Prob. ſecū. Aui. Ratione autem probatur ex D.Thoma in aureo illo opuſc. de pluralitate formarum,& ex Auerroe com.69.primò:ſi ſubiectum generationis eſt compoſitum aliquod ſubſtātiale,ſequitur, quod generatio non eſſet aliud,quàm alteratio,quæ eſt ſecundum qualitates.Et probatur:nam in nullo alio videtur generatio ab alteratione,& mutatione accidentali differre,niſi quod ſubiectum alterationis eſt compoſitum in actu, quod ſi iſti dicant, diſcrimen eſſe, quòd in alteratione eſt ſubiectum compoſitum perfectum, putà,homo, leo, aqua:in generatione verò imperfectum:hoc nihil valet,nam ſolùm probat,eſſe diuerſam alterationem, ſed non probat quod non ſit alteratio,poſtquam ſubiectum eſt compoſitum actu, & confirmatur. Nam antiqui ob id dicebant,non eſſe veras generationes,ſed alterationes,quia ponebant ſubiectum actu:& hoc Ariſt.contra illos infert.Quod ſi dicas,illos ponere entia determinata, putà ignem, aut aquam: dico,nihil eſſe,nam etiam alij ponebant ens medium, quod non eſſet elementum determinatum:& hoc argumentum aduerte.

2. ratio. Secundo ex iiſdem. Nihil recipit,niſi quod eſt in potentia, ergo ſubiectum,quod debet formam ſubſtantialem recipere,debet eſſe in potentia ad formam:ſi enim vllam haberet,iam eſſet conſummatum ens, nec forma adueniens eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis.

3\. Præterea tertio.Si iſta forma ſubſtantialis eſſet in materia, altera adueniente,corrumperetur,quia duæ ſimul eſſe non poſſunt, vt alibi probandum eſt. Multis profectò,& fortiſſimis argumentis poſſet iſta redargui ſententia,ſed iſta ſufficiant, cùm manifeſtè

ſtè conſtet eſſe contra Ariſtotelem.

Secunda concluſio. Nulla quantitas præcedit in materia ante formam, ſemper perſeuerans cum ipſa. Hanc latè probauimus in præcedente quæſtione, dum oſtendimus, materiæ potentiam eſſe immediatè ad actum ſubſtantialem. *2.cōcl.cōtra Auer.*

Ex his ſequitur tertia concluſio. Nihil eſſe in generatione & corruptione idem ſemper perſeuerans, niſi ſola materia, ac ob id dicitur ſubiectum primum, ex quo fit aliquid, & vltimum, in quod omnia reſoluuntur: quia nihil fit in mutationibus perpetuum, niſi ſola materia. Et vltimo hæc confirmantur, oſtendendo fundamenta poſitarum opinionum eſſe infirma ſatis, & nullius difficultatis: ob id ad ſingula reſpondetur. *3.conclu. pro D.T.*

Ad fundamentum Auer primum, quod præcipuum eſt, aduerte, omnem generationem præſupponere aliquod compoſitum, ex quo res generanda per tranſmutationem fit, cùm materia nuda non ſubiiciatur actioni agentis, quòd debet generare. *ad 1.arg. Nota 1.*

Aduerte etiam, quantitatem præcedentis compoſiti ſeparare materiam illam ab aliis omnibus, & durare, donec ab agente forma generanda introducatur, qua adueniente, deſtruitur illa altera forma cum ſua quantitate, & accidentibus, & ſuccedit noua quantitas cum iſto nouo compoſito, ita vt huius primum eſſe ſit alterius primum non eſſe. Quod ſi petas à quo corrupta ſit altera quantitas. Dico ab ipſo corrumpente præcedens compoſitum: nam accidentia ad corruptionem compoſiti ſubiecti deſtruuntur. *Nota 2.*

Quod ſi dicas, à quo noua quantitas producitur. Dico, ab eodem agente, qui de potentia ſubiecti educit quantitatem in actu. Sicut enim calor, & albedo, & reliqua accidentia educuntur de potentia ſubiecti, in quo non erant, ita & quantitas. *Dub. Sol.*

Per quod ſoluitur ſecundum fundamentum Auerrois, & nota, quod ſupra diximus priuationem non ſolùm dicere carentiam venturæ formæ, ſed etiam formam aliam in materia, vt agens poſſit in illam agere: & etiam vt illa materia ſit diſtincta ab aliis, vt diſtincta introducatur forma: & hanc doctrinam attentè conſidera. *ad 2:not.*

Per hoc etiam patet deſtructio fundamenti Auicennæ. Non enim opus eſt hanc formam corporeitatis ponere ante quantitatem, ſeu formas particulares compoſitorum, quæ ab agentibus tranſmutantur. *fun. Aui.*

Ad Scotum dico, quod fundamentum ipſius eſt omnium debiliſſimum. Nam non omnis anima eſt indiuiſibilis, cùm animæ plantarum & imperfectorum animalium ſint diuiſibiles: imò ſecun *ad ar.Sc.*

cun

cundum ſententiam multorum Philoſophorum, ſola anima hominis ſit indiuiſibilis:oportebat ergo ſolùm in homine hanc formam corporeitatis ponere.

Et prætetea etiam ſi id admittatur,nihil valet : quia etiam ſi anima ſecundum ſubſtantiam ſit indiuiſibilis,at ſecundum operationes ſuas eſt diuiſibilis, cùm non eadem parte omnia operetur: ob id ſicut reliquæ formæ propter ſuum eſſe quantitatem in materia inducunt, ita animæ propter ſuas operationes. Patet igitur cum*S. Thoma eſſe dicendum,& cum opinione communi,ſolam materiam eſſe perſeuerantem & perpetuam omnibus mutationibus ſubſtantialibus.Hæc de q.13.

An materia ſit ingenerabilis & incorruptibilis. *Quæſtio. xiiij.*

Rationes in oppoſitum. *1. ratio.* Senſus quæſtionis clarus eſt:argumentum autem eſt probans, non eſſe ingenerabilem,nec incorruptibilem.Motus quilibet, denominat ſuum ſubiectum per ſe : ſed ſubiectum generationis, & corruptionis eſt ipſa materia:ergo ab eis denominabitur,dicetúrque generari & corrumpi.

2. Secundò, Si materia eſſet incorruptibilis, eſſet mobilior forma, & toto compoſito, quæ corruptibilia ſunt, quod tamen falſum eſt Et ſequela patet:nam incorruptibile præſtantius eſt corruptibili.

1. fund. Circa hoc aduerte maximè in generatione ſeu corruptione eſſe duo,& ſubiectum ipſum,ex quo fit aliquid,& id eſt materia:& terminus ad quem, & hic eſt ipſum compoſitum, quod generatur,aut corrumpitur,putà homo,leo,aut aliud quoduis.

2. Aduerte autem, quod eſt vna, & eadem operatio,per quam ex ſubiecto fit aliquid compoſitum, tamen differt eam conſiderare ex parte ipſius ſubiecti, & ex parte ipſius termini:ex parte enim ſubiecti dicitur mutatio:quia mutatio eſt alicuius tranſitus ex vno in aliud : & ſic ſubiectum, & materia dicitur mutari : quia ab vna forma in aliam tranſit : At ex parte termini eſt productio: quia productio dicit acquiſitionem ipſius eſſe in ſe, & hoc acquirit compoſitum:vnde homo producitur,ſed non mutatur per generationem:materia verò mutatur, ſed non producitur, quamuis eadem re ſit operatio.

3. Hinc etiam aduerte,quod talis operatio aliquando ſignificatur reſpectu termini : aliquando reſpectu ſubiecti, & tunc illa verba non de vtroque prædicabuntur, ſic accidit in præſenti:hoc enim nomen generatio & generari,dicunt illam operationē,vt eſt productio quædam,ob id de materia non prædicantur, ſed de termino:

no:at mutari, fieri aliquid, dicunt eam ratione ſubiecti, ob id de materia dicimus eſſe mutabilem, & quod materia ſit ignis, ſit aqua,&c.In accidentibus ſunt propria verba, quæ ſignificant operationem ex parte ſubiecti, vt alterari, augeri, quæ de ſubiectis prædicantur:vnde cum aliquid generari,vel corrumpi dicitur,intelligitur non de ſubiecto, ſed de compoſito & de eo, quod per generationem acquirit eſſe, vel per corruptionem ipſum perdit. Hoc nota.

Sit prima concluſio Materia non eſt generabilis, nec corruptibilis per ſe, id eſt in generatione ſuum eſſe non accipit, nec in corruptione perdit·Probatur primo ratione Ariſt.text.62.in omni generatione oportet ſubiectum antecedens dare:ſi ergo materia eſt generabilis,oportet aliud ſubiectum conſtituere:vnde non eſſet ſubiectum primum. *1. conclu.* *1. ratio.*

Præterea,quia adhuc quærendum eſſet de alio ſubiecto,an fieret, & tunc ex alio fieret, aut eſſet deueniendum ad vnum, quod non fieret, aut eſſet proceſſus in infinitum, qui nullo modo eſt admittendus. 2.

Poſſumus etiam tertiò probare. Cum ex aqua fit aer,aut tota aqua perit ita,vt nihil in aere maneat,ex quo ipſe fiat,aut aliquid manet. Si aliquid manet,habemus intentum, non corrumpi materiam.Si verò tota aqua corrumpitur,ex nihilo fit aer,& in nihil redigitur aqua,quæ naturaliter eſſe non poſſunt. 3.

Quartò. Omne agens præſupponit aliquod ſubiectum, in quod agat ſemper, & ex quo faciat aliquid, hoc autem non poteſt eſſe contrarium purum, Nam ſi tota aqua eſſet contraria igni, aqua non poſſet calorem vllum recipere in ſe:ergo aliquid eſt in aqua non contrarium igni, ex quo faciat aliquid, putà alterum ignem, quod non corrumpetur ab igne, cùm non ſit contrarium. 4.

Quintò. Quia quod generatur aut corrumpitur, eſt ens actu, Materia eſt potentia:non ergo generatur aut corrumpitur. 5.

Denique ex analogia rerum artificiatarum,ex quarum deſtructione vel conſtructione, nec deſtruitur,nec fit ipſarum materia: ergo idem eſt intelligendum in ſubiecto naturalium. 6.

Secunda concluſio,Materia eſt generabilis,& corruptibilis per accidens Eſt quidē corruptibilis per accidens:quia amittit priuationem,quæ eſt ipſius accidens cùm ea coniunctum. Eſt generabilis per accidens, quia acquirit in ſe formã, quam non habebat: ſed forma non eſt ipſamet materia. Nota autem,quod non amittit omnem priuationem materia,ſed illius formæ,quam acquirit. Eſt enim impoſſibile, quod omnem priuationem amittat, eo *2. conclu.*

quod

quod ſit in potentia ad omnes formas, & ſimul plures habere non poſſit, vnde fit, vt quamdiu ſub vna eſt, aliarum habeat priuationem.

Ex his concluſionibus ſequitur, quod tanta eſt modo materia, quanta à principio mundi, & vſq; ad finem erit: quia ipſa nec generatur, nec corrumpitur, hæc.n.ſecũdum formas fiunt: Vnde materia, quæ modo eſt ſub vna forma, poteſt ſub multis præfuiſſe formis, & ſub multis ſucceſſiuè erit: imò quæ nunc eſt facta vna, poteſt in plures partes diuidi, & ſub ſingulis ſingulas recipere formas & contra diuiſæ partes in vnam coniungi, vt notum eſt.

Ad.1. Ad argumenta igitur reſpondetur: & ad primum patet ſolutio ex fundamento præſuppoſito motus denominat ſubiectum: ea tamen ratione, qua illius ſubiectum eſt. At generatio potius dicit illum motum, ſeu mutationem ex parte termini, ob id terminus dicitur generari: Materia verò denominatur ſecundum nomen exprimens illum motum ratione ſubiecti, purà materia mutatur.

Ad 2. 1. ſol. Ad ſecundum reſpondetur: Tripliciter aliquid eſſe incorruptibile. Vno modo quod extra materiam, & motum eſt vt Angeli. Altero modo, quòd non extra materiam, ſed extra priuationem & potentiam tranſmutandi, vt cœli, quorum materia non eſt in potentia ad alias formas Tertio modo: quod eſt ſubiectum primum tranſmutationis, vt materia prima. Quæ ſunt primo, & ſecundo modo incorruptibilia, ſunt perfectiora. ſed non, quæ tertio modo, Sic reſpondent aliqui.

2. Sed mihi videtur ſic dicendum: quòd incorruptibile eſt perfectius corruptibili, quando vtrumque eſt in eodem genere prædicamentali, & ens ſimpliciter. Cum verò alterum ens ſimpliciter, alterũ ſecundum quid, præſtat id, quod eſt ens ſimpliciter (quamuis corruptibile) enti ſecundum quid, licèt incorruptibili. Materia autem eſt valdè diminutum ens & imperfectum, compoſitum verò perfectum: ob id compoſitum eſt perfectius ſimpliciter, quamuis ſecundum quid purà, quoad durationem, materia poſſit perfectior dici, ſed non ſimpliciter.

An materia appetat formam Quæſt. xv.

ſen. Aui. Iſta quæſtio mouetur propter Ariſt qui materiam appetere formam docet, quod non admittit Auicenna, dicens, ſe neſcire, in quo ſenſu ſit iſta propoſitio Ariſt. vera, nam ſi materia dicitur appetere formam: Vel eſt, quia nuda eſt omni forma, & hoc nõ, cùm ſemper cum forma ſit: vel quia habet tædium illius formæ, quam habet, & hoc non, quia æqualiter ſe habet ad omnem formam:

Vel

Vel quia non eſt contenta illa forma, ſed plures vellet, & hoc non, quia ſimul plures recipere non poteſt: Vel quia habet aliquem motum circa formam, ſicut lapis mouetur ad cētrum, & hoc non, quia nullum motum ex ſe habet materia: Vel quia in ea eſt aliquod principium intrinſecum impellens eam ad formam, & hoc non, quia ipſa eſt ſimplex ſubſtantia, nuda omni adiecto: Nullo igitur modo appetit formam.

Albertus tract. 3. cap. 17. dicit materiam appetere formam, eſſe dirigi à cauſa vniuerſali prima in ſingulas formas, vnde talis appetitus non eſt in materia, ſed in dirigente & mouente ipſam in formas. *ſen. Alb.*

At verò circa hoc aduerte, appetitum non eſſe aliud, quàm inclinationem quandam in bonum aliquod conueniens ipſi rei. Iſte autem appetitus eſt triplex, intellectiuus, ſenſitiuus, naturalis. Intellectiuus eſt inclinatio rei in bonum, quod iudicat ſuo intellectu eſſe bonum, & hic appetitus eſt in rationali creatura. Senſitiuus eſt inclinatio rei in bonum, quod ipſa res iudicat bonum per ſenſum, qui appetitus etiam ineſt brutis, & vterq; dicitur cognoſcitiuus, eò quòd inclinatio fit in bonum cognitum, & exiſtimatum ab ipſa re eſſe bonum. Naturalis eſt inclinatio rei in bonum ſuum, quod tamen ipſa non cognoſcit, qui appetitus ineſt inanimatis etiam, & inſenſibilibus, vt lapis appetit centrum. Hic autem appetitus non eſt aliud, quàm propenſio & conuenientia quædam ipſius rei ad tale bonum. Dixi autem quòd talis res non cognoſcit eſſe bonum. Nam Deus glorioſus, qui vnamquamque rem ordinauit in ſuos fines, & propenſionem dedit ſingulis in ſibi conuenientia, ipſe cognouit talia, in quæ res abſque cognitione tendunt, eſſe illis conuenientia. *1. fund.*

Iuxta hoc dico primò: Materia non appetit formam appetitu intellectiuo, nec ſenſitiuo: hoc autem eſt notum: quia materia nullo modo cognoſcit, nec ſenſu, nec intellectu. *1. concl.*

Dico ſecundò, quòd materia appetit formam naturali appetitu. In primis, quòd appetat, patet, quia habet inclinationē in ſingulas formas, vt in id, quo perficitur: ergo appetit, nec iſta inclinatio aliud eſt, quàm quòd materia ſic ſit proportionata ſingulis formis, vt quamuis ſub vna ſit, ſub aliis æqualiter eſſe poſſit: tamen dicitur appetitus, quatenus cum proportionem hanc ad eas habeat, illis tamen eſt priuata, vnde appetitus hic propriè carentiam dicit, & priuationem, ſed formaliter illam proportionem ad formam. Vnde patet error Auicennæ, non enim ſumpſit hunc modum, quo materia dicitur appetere. *2. concl.*

Ex his ſequitur, quòd appetitus materiæ eſt æqualis ad ſingulas

formas, non magis ad perfectas, quàm ad imperfectas, ſed ſicut priuatio eſt æqualis, ita & potentia, & appetitus.

Quæ ſint nomina materiæ. Quæſt. xvj.

Sex nomina mater. ſec. Aui. Nomina materiæ in duplici differentia ſunt, quædam propria, quædam metaphorica. Propria Auicenna 1. li ſufficien. c. 2 aſſignat ſex, quæ etiam recipit Albertus, tract. 3. c 12. Dicitur enim hyle, ſubiectum, materia, maſſa, origo, elementum. Hyle dicitur, quatenus eſt in potentia ad formas, cū ipſarum priuatione; ſubiectum verò reſpectu formę quam habet, quam diſtinctionem receperunt ex Themiſt. 1. Phyſ. digreſſ. de materia. Notat autem Auicenna, quòd hoc ſubiectum eſt primum ad differentiam ſubiectorum accidentium, quę ſunt compoſita, & poſteriora. Dicitur materia, vt ex ea omnes res naturales ſunt confectæ, & ob eandem rationem ſecundum Auicennam dicitur maſſa, quamuis ſecundum Albertum dicta ſit maſſa, quatenus in diuerſas portiones diuiſa, varia cōpoſita faciat. Dicitur origo, quatenus eſt principium generationis rerum: Dicitur elementum, quatenus ex eo omnia primò componuntur, & in eam vltimò reſoluūtur. Attende non eſſe aliud, omnia in materiam reſolui vltimò, quàm quod ex corruptione nihil ſit ſuperſtes ipſius rei, niſi ſola materia, cętera corrumpuntur. Hæç ſunt propria nomina.

Nota 1. Sed eſt circa iſta primò notandum, quod non oportet, hyle, & materiam duo nomina reputare, ita vt diuerſa ſignificent, cùm prorſus alterum ſit Græcum, idem ſignificans, quod apud nos materia. Id igitur quod tribuitur hyle, tribuatur materiæ: & quod materiæ dedimus, detur etiam maſſæ.

Nota 2. Vlterius eſt notandum, duplicem eſſe materiam, & primam, & ſecundam. Materia prima non aliud eſt, quàm iſta ſubſtantia, de qua diximus, nudè, & ſecundum ſe conſidera. Secunda verò eſt eadem diſpoſitionibus & qualitatibus induta: vnde non differunt iſtæ ſubſtantiæ, ac ſi ſint duæ ſubſtantiæ, ſed ſicut eadem nuda, & eadem cum qualitatibus. Si prima conſideretur, eſt eiuſdem rationis in omnibus rebus naturalib. ſi verò ſecunda nō eſt eadem, ſed varia, ſecundum quod variæ formæ varias habent in materia diſpoſitiones: & de talib. dixit Ariſt. 4 lib. de cœlo, cap. 5. non eſſę vnam omnium materiam.

4. nomina. Circa nomina metaphorica Albertus aſſignat quatuor Dicitur enim materia, ſylua, mater, fœmina, turpe. Sylua propter confuſionem, vt enim multa artificiata continentur in potentia. & confusè in ſylua, ſic formæ in materia: hæc autem confuſio eſt inde-

terminatio & indifferentia materiæ ad formas. Dicitur mater, quia ex ea procedunt formæ. Dicitur fœmina, quia recipiens ab agente formam producit compoſitum. Dicitur turpe, quia caret ſecundum ſe forma, quæ eſt pulchritudo, poteſtque per talem formam fieri pulchra

Circa hæc nomina aduerte, quod quamuis ita verum ſit, tamen iuxta Ariſt. materia non dicitur mater formarum, ſed eorum quæ fiunt, nempe compoſitorum. Hæc ſatis de materia Ad textum Ariſtotelis redeamus.

CAPVT VIII.

Quot igitur, & quæ ſint principia. Text. 71.

EX his quæ dicta ſunt de materia Ariſtot. vult ſoluere rationes philoſophorum, quę proceſſerunt ex huius materiæ ignorantia. Ob inexperientiam enim, i. ob paucam in Dialectica exercitationem, qua neſcierunt per ſe, & per accidens diſtinguere, à veritate longè remoti ſunt. Dubium igitur ipſorum proponit. Si fit aliquid, vel fit ex ente, vel ex non ente: ex ente fieri non poteſt, quia iam eſſet ens, antequam factum eſſet: nec ex non ente, quia non ens nihil eſt, ex nihilo autem nihil fit, ſemper enim aliquid eſt præſupponendum. Vnde ex hoc negauerunt generationes, & rerum corruptiones.

Et ſic itaque quod conſequenter accidit. Text. 72.

NOn ſolùm illo errore contenti ſunt, nam conſequenter dixerunt non eſſe, niſi ens vnum, & non multa. Multitudo enim generationem, & factionem præcedentem importat: & vt dicit Philoponus. ſi multa eſſent, vnum non eſſet aliud, & ita eſſet non ens, vnde eſſet non ens, & ex tali generatio eſſe poſſet.

Nos autem dicimus, quòd ex eo, quod eſt. Text. 73.

VOlens Ariſt. errorem antiquorum aperire ex indiſtinctione ipſorum, conatur illorum propoſitiones diſtinguendas eſſe probare, nempe ex ente fit ens, ſeu ex non ente fit ens: ob cuius gratiā dicit eas eſſe aliquo modo ſimiles aliis, quæ tamen ſunt diſtinguēdæ. Dicit igitur, nihil differre quātum ad modum loquendi, inter has propoſitiones: ex ente fit aliquid, ex non ente fit aliquid. Non ens agit, aut patitur, ſeu ens agit & patitur. Et inter has, ex medico fit aliquid, ſeu ex nō medico fit aliquid Medicus agit,

aut patitur, deniq; nihil differt in locutione per ens, aut per alium quemuis terminum loqui.

Quare cum hoc dupliciter dicatur. Text. 74.

Similitudine inter illas propoſitiones poſita, vnam illarum diſtinguit. Dicit igitur, de medico dupliciter enũciamus, aut per accidens, aut per ſe: per accidens: cùm illa enunciamus, quæ ipſi inſunt, ſed non vt medicus eſt, ſed vt aliquid aliud coniunctũ habet: vt ſi dicas, medicus ædificat, medicus fit albus: hæc enim non illi, vt medico, ſed vt ædificatori, & nigro inſunt. per ſe verò inſunt, quæ illi, vt tali inſunt, vt medicus medetur, medicus fit non medicus. Cùm autẽ ea, quæ ei, vt tali inſunt, enunciamus, ſine dubio maximè propriè enũciamus. Ita ſimiliter fit in ente, & nõ ente: enunciamus enim per ſe, & per accidens, licet maximè propriè cum per ſe, vt ea, quę enti, vt ens eſt, & non enti, vt non ens eſt inſunt Sed nõ ob id non ſunt tales propoſitiones multiplices: poſſũmus enim enunciare accidens: atq; in hoc errauerunt, inquit, philoſophi, quòd non diuiſerunt, ſed contenti fuerunt cum ſenſu per ſe. Hic conſidera breuitatem Ariſtot. noluit enim propoſitiones enarrare, in quibus de non medico aliquid dicitur per ſe, vt non medicus fit medicus: aliquid per accidẽs, vt nõ vt medicus fit muſicus. Similiter de non ente tantum dixit, non autem de ente, quia in textu ſequenti dicturus erat id latius, ne eſſet eiuſdem repetitio.

Nos autem & ipſi dicimus. Text. 75.

Diſtinctionem modò applicat, dicitque primò, ex non ente nihil fieri ſimpliciter, id eſt, per ſe, fieri tamen ex non ente aliquid per accidens: fieri aliquid per ſe ex non ente, eſt quod non ens vt non ens faciat aliquid. & hoc fieri non poteſt: fieri verò ex non ente per accidens, eſt quod non ens faciat aliquid, ſed non vt non ens eſt, ſed ſecundum aliam rationem, & hoc fieri poteſt, & iſtud eſt materia, quæ eſt nòn ens per accidens ratione priuationis, non eſt per ſe non ens: & ex tali materia fit res, vnde ex non ente fit ens, ſed per accidens. Nam materia eſt non ens ratione priuationis, hæc tamen eſt per ſe non ens, nec ex ea fit per ſe res. Et aduerte, quòd cùm dicit, ex non ente fieri per accidens, intellige, vt ex parte componente, de hoc enim eſt ſermo, nempe de principio, ex quo intrinſecè res factæ ſunt. At quia Antiqui non cognoſcebant hanc materiam, quæ eſſet per accidens non ens, ſed omne non ens arbitrabantur eſſe per ſe non ens, & nihil, ob id dicit,

dicit, adhuc eſt mirabile, & nondum patet, quomodo ex non ente per accidens fiat aliquid, Non enim ipſi tale principium cognoſcebant, quod per accidens eſſet non ens

Similiter autem, nec ex eo, Text. 76.

POſtquam vnam propoſitionem diſtinxit, nempe ex non ente fit aliquid, ac docuit, veram eſſe, ſi ſenſum per accidẽs faciat, nempe ex aliquo, quod ſit non ens, licet non vt non ens eſt, aliquid fieri poſſe.

Alteram modo diſtinguit propoſitionem, nempe ex ente fit aliquid, dicitq́; ex ente per ſe non fieri aliquid, id eſt quatenus ens, ſed per accidens, id eſt, ex illo, quòd eſt ens, fit aliquid, ſed non vt ens eſt: ita ſimiliter dicendum eſt, de hac fit ens: eſt enim per ſe ſumpta falſa, non enim fit ens, vt ens, quia oportebat ante illud nullum eſſe ens, aliàs non fieret, ſed per accidens eſt vera, putà fit aliquid, ſcilicet, ignis, aqua, leo, quæ quidem ſunt ens, ſed non fiunt in quantum ens. *Q̃õ ex ente, & ex nõ en. fiat aliquid.*

In cuius declarationem aduerte, quòd ſemper illius, quod fit, eius negatio præcedit, vt fiat: vnde ſi ens vt ens fieret, oportebat nullum præcedere ens, & ita ex nihilo fieret, quod eſſe non poteſt. At cum non fiat ens vt ens, ſed hoc vel illud ens, ſatis eſt, quod præcedat aliquod non ens, putà non ens illud, quod debet fieri, licet hoc non ens ſit aliud ens: & hoc eſt, quod Ariſt. intendit docere: quod vt fiat hoc ens, vt te vera fit, non oportet ex nihilo fieri, ſed ex aliquo ente, quod non ſit illud, quod debet fieri. *Nota.*

Quòd ſi dicas, ſi fit hoc ens, putà lapis, & hoc eſt ens: ergo vt ens Reſpondet Ariſtoteles id probare, quod fit per accidens, quatenus hoc ens, quod per ſe fit, eſt ens. Hoc etiam intellige ex parte ſubiecti, ex aliquo fit aliquid, non ex eo, quod illud, ex quo fit, ſit ens, quamuis illud ſit ens: ſed ex eo, quod eſt in potentia, id, quod debet fieri: ac propterea per accidens fit ex ente.

Hæc autem omnia veritatem habent ponendo materiam, vt ab Ariſtotele ponitur, quam non cognoſcentes Antiqui, has propoſitiones non diſtinxerunt. Tu aduerte hanc expoſitionem.

Poſt hæc exẽplo oſtendit Ariſtoteles, quomodo ex ente aliquid per accidens fieri dicatur: fiat animal quoddam ex quodam animali, vt canis ex equo, ſeu vermes ex cane, tũc animal non ſolùm fit ex quodam animali, ſed etiam ex animali, ſed per accidens: quia quoddam illud animal eſt animal, per ſe enim animal non fit ex animali: quia iam animal eſt, ſed ex non animali.

Et ſi aliquid ſit. Text. 77.

COncludit id quod eſt, nec fieri per ſe ex ente, nec ex non ente: imò non fieri ex ente, nec non ente: quia tales propoſitio-

nes,vt dictum eſt,faciũt ſenſum per ſe. At quia poſſes dicere quomodo nec ex ente,nec ex non ente fiunt & fiunt ex aliquo? videtur iam medium inter contradictoria dari. Reſpondent, non eſſe contradictoria: cùm enim dicimus,non ens, non negamus omne ens,ſed aliquod,putà non ens,quod debet produci. Similiter cùm dicimus ens,aliquod ens dicimus,potéſtque eſſe,quòd fiat ex aliquo,quod ſecundum ſe non ſit ens aliquod,nec ſit nō ens aliquod, & id eſt materia,quæ non ſecundum ſe eſt nō ens producendum, ſed ratione priuationis,nec ſecundum ſe èſt id ens,puta aqua,aut ignis,aut aliud,ex quo illud fit,ſed eſt in potentia vtrumque.

Vnus igitur modus. Text. 78.

HVnc modum prædictum ſoluendi eſſe docet,alterum tamen ponit, nempe per diſtinctionem entis in ens actu & ens potentia,vt dicamus:id quod eſt actu,fieri ex eo, quod eſt potentia, & ex eo,quod non eſt actu. Vnde fit ex ente,& ex non ente:hæc enim omnia verificantur ponendo hanc materiam huius naturæ, vt diximus, quam non aduertentes antiqui dubitarunt, ſed per eius cognitionem,ipſorum ſoluuntur dubitationes.

CAPVT IX.

Tangentes igitur. Text. 79.

IN cōſiderationis priuationis modo,antiquos reprehendit quoſdam,qui cùm materiam attigiſſent, tamen inſufficienter dixerunt,non ſeparantes,& diſtinguentes priuationem. Inter hos fuit Plato,qui materiam à priuatione non ſeparauit, ac inde conceſſit per ſe aliquid fieri ex non ente,admittens argumentum Parmenidis:Quicquid eſt præter ens,eſſe non ens. Ductus autem eſt Plato ad idem exiſtimandum, priuationem eſſe cum materia, quia numero & ſubiecto compererat eſſe vnum,ac inde eſſe vnum potentia,id eſt, ratione,collegit, quod quidem falſum eſt. Non enim, quæ numero vnum ſunt, ratione ſtatim vnum ſunt:probat autem priuationem, & materiam differre. Primò, materia eſt non ens, ſecundum accidens tamen:at priuatio eſt non ens per ſe:non ergo priuatio eſt materia.

Nota 1. Aduerte, quod eſt per ſe non ens eſſe priuationem, aliud ſimpliciter non ens. Simpliciter non ens, eſt nihil hoc autem non eſt priuatio: At per ſe non ens,eſt id quod intrinſecè claudit aliquod non ens,& talis eſt priuatio:dicit enim negationem,ſed cum aptitudine:alterum non ens,alterum ens.

Not. 2. Vnde nota differentias quatuor ſecundum ſe non ens, hoc eſt priua

priuatio, per accidens non ens, hoc eſt materia, quæ non claudit intrinſecè priuationem. Simpliciter, & hoc eſt nihil: non ens ſimpliciter, & hoc eſt ens imperfectum.

Secundò probat priuationem non eſſe materiam. Materia eſt propè ſubſtantia, non autem priuatio: non ergo priuatio eſt materia. Per ſubſtantiam intelligit perfectam ſubſtantiam, qualis eſt prima. Dicitur autem materia propè ſubſtantia, quia eſt pars intrinſeca huius primæ & perfectæ ſubſtantiæ.

Quidam autem quod non eſt.

Text. 80.

QVantum exiſtimo, obiectioni reſpondet: Poſſet quidam dicere, nónne Plato materiam magnum & paruum dixit: ergo diſtinxit illam in duo, ſicut ipſe Ariſt. Reſpondet, nō ſic Platonem tria principia poſuiſſe, nam per magnum, & paruum, ſiue ſingula per ſe, ſiue vtraque ſimul, idem principium ſignificauit, purà materiam, ſunt enim duo nomina eiuſdem principij, priuationem verò neglexit, quam Ariſtoteles principium facit. *Reſpōdet obiectioni.*

Et ſubdit rationem quare Plato priuationem deſpexit, inter principia computare: quia materia eſt permanens in re, & eſt mater eorum quæ fiunt: at priuatio intellectum intendenti, & imaginem, id eſt, ipſam contemplanti, videbitur potius ad maleficium, id eſt, corruptionem rei facere. Ob id enim corrumpitur res: quià materia eſt priuata aliis formis. Non ergo priuatio debet inter principia computari, cùm principia potius faciant ad eſſe ipſius rei, quàm ad non eſſe, ad generationem, & non ad corruptionem.

Exiſtente enim quodam diuino. Text. 81.

SVam opinionem cōſtituit tria principia diſtinguens. Primum eſt diuinum quid & appetibile, & hoc eſt forma, non Deus, vt vult Themiſt. Forma autem dicitur diuina: quia eſt quædam participatio, & ſimilitudo eſſe diuini, iuxta illud, 1. de cœl. c. 9. ab illo ſupremo principio omnibus aliis exactius, aliis offuſcatius eſſe, viueréque pendet. *Tria principia ſecundū Ariſt.*

Alterum principium eſt hîc oppoſitum, puta priuatio. Tertium eſt ipſa materia appetens formā hāc. Iſtis verò qui priuationem à materia nō ſeparāt, accidit dicere, quod priuatio appetat formam, cùm ſit idem cum materia. Et ita idē appetit ſui ipſius corruptionem per ſe, quod eſſe nō poteſt. Vnum enim cōtrarium per ſe non appetit alterum, nec forma ſeipſam appetit, quia careret ſui, cùm nihil appetat niſi id, quòd non habet. Relinquitur quòd materia appetat formam, ſicut turpe appetit eſſe pulchrum. At ne quis

exiſtimaret materiam eſſe turpem,addit,id eſſe per accidens,putà ratione priuationis. Et nota intentum Ariſt. vult enim oſtendere cùm forma ſit quid appetibile,ponendum eſſe appetitum,hic non erit in priuatione, erit in materia:& non ſecundum ſe,ſed ratione priuationis.Oportet ergo priuationem non negligere,aliàs forma non erit quid appetibile,cùm ſit diuinum,quod falſum eſt.

Corrumpitur autem,& fit. Text. 82.

MAteriæ ſingularem proprietatem vltimo loco tradit. Ariſt. nempe eſſe per ſe incorruptibilem,per accidens verò corruptibilem:explicat autem vtrumque:Eſt quidem per accidens corruptibilis, quia amittit priuationem formæ, quam acquirit, quæ priuatio erat accidens ipſius materiæ: ſed ſubſtantia eius, & potentia ſemper manet,ob id incorruptibilis eſt per ſe. Hoc autem probat, ſi enim materia eſſet corruptibilis tunc fieret:cum autem in omni mutatione oporteat aliquod præſupponere ſubiectum: ergo ante productionem materiæ deberet præcedere aliquod ſubiectum,ſequitur iam,quod eſſet antequam eſſet. nam illud ſubiectum eſſet materia prima. Nam materia eſt primum ſubiectum, ex quo inexiſtente fit aliquid per ſe,hæc enim eſt ipſius definitio. Vlterius ſi corrumpitur, in aliquod vltimum reſoluitur:ergo eſſet corrupta antequam corrumperetur, illud enim vltimum materia eſt,ac ſi clàrius diceret, cùm in omni generatione ſemper aliquid ſit præexiſtens ſubiectum, & in corruptione aliquid permanens, non poterit materia generari,nec corrumpi,illud enim ſubiectum permanens, & antecedens eſſet materia, non autem id quod fit, aut corrumpitur.

De principio autem ſecundum formam. Text. 83.

POſtquam ſufficienter de materia dictum eſt, dicit de forma, nempe prima,an vna ſit, an plures, quot & quæ ſint,non eſſe Phyſici tractare, ſed Metaphyſici. De formis verò generabilibus Phyſici eſt diſſerere, & in ſequentibus diſſeretur. Nunc ſatis eſt, quot ſunt principia, & quæ determinaſſe. Proſequamur vlterius, aliud,inquid,ſumentes principium: intellige cum Auerroe, aliud principium ſcientiæ,nam hucuſque principia plura eſſe oſtendit, in ſecundo libro ab alio orditur principio, quæ fiunt, aut natura, aut alia cauſa fieri.

Nota. Hic aduerte, quod compoſitum naturale, ex materia & forma conſtat,tamen non eſt eiuſdem modi vna,& altera par. Nam materia

teria eſt eiuſdem rationis in omnibus naturalibus ità vt detur vna numero materia ſecundum ſe omnium eorum, non tamen datur vna forma prima, ſed plures ſecundum rerum compoſitarum pluralitatem. Quòd ſi datur aliqua forma communis, illa eſt abſtracta & ſeparata à rebus, nec eſt pars ipſarum rerum, ſicut Idea, ſecundum Platonem, aut glorioſus Deus: vndè Phyſicus talem formam non conſiderat, ſicut materiam: eſt enim ſeparata à ſenſu: Metaphyſicus eſt, qui illam cõſiderat cum diligentia, id eſt, quantùm ad quid ſit, nam quantum ad an ſit, hoc eſt phyſicum, vt notat hic Auerroes contra Auicennam, & nos alibi oſtendemus.

Hinc eſt, quòd Phyſicus non agit ſeparatim de forma, ſicut de materia: ſed de ſingulis ſpeciebus formarum, ſigillatim: hæc enim phyſicæ ſunt. *Quomodò Phyſicus agat de forma.*

Dices, quare ſicut fuit vna materia, non fuit vna forma? Dico, non eſſet tunc generatio, nec corruptio. Quod ſi dicas, potentia materię eſt communis, debuit ergo terminari in formam aliquam communem aduerte, quod hoc fuit vnum motiuum Auicennę ad ponendam formam corporeitatis, & ſine dubio, neſcio, an benè perpendit naturam potentiæ materiæ, nam potentia iſta non eſt determinata ad vnum, ſed indifferens, vt enim potentia ad contraria recipienda, & potentia generis ad differentias non eſt ad vnum quid, ita nec potentia materiæ, ſed ſemper manet apta ad recipiendam formam: & ſic eſt conuenientiſſimum principium ad mutationes naturales. *Dub. ſol.*

An aliquid formæ præfuerit in materia. Quæſtio xvij.

Senſus huius quæſtionis eſt, cùm conſtet compoſitum materia confici, & forma, ac materia ſit ingenerabilis, formæ verò de nouo producantur, dubium eſt, an aliqua entitas præfuerit in materia, ex qua talis fuerit facta forma, aliàs enim videtur ea ex nihilo facta, materia enim non eſt pars formæ. *Senſus q.*

Circa hanc quæſtionem multę extiterunt ſententiæ. Prima fuit illorum philoſophorum ante Ariſt. qui non intelligentes ex quo poſſent de nouo tales produci formæ, prorſus de medio abſtulerunt generationes ſubſtantię de nouo, docentes generationes eſſe quaſdam alterationes, aut quaſdã atomorum præcedentium congregationes, vt latè dictum eſt. *1. ſent.*

Altera ſententia fuit quorundam, quos refert Duran. 2. ſen. d. 18. qui dicebant, in materia præcedere quaſdam entitates, ex quibus ſunt factæ poſtea formæ, vt ſingulæ ſint pro ſingulis formis, quas entitates vocabant poſſibilitates formarum. *2.*

3. Tertia ſententia fuit aliorũ,qui dicebãt, partes formarũ præcedere in materia,ſed remiſſas valde, poſtea generatione intendi, & ita quælibet forma præcedit in materia ſubeſſe remiſſo & debili.

4. *Alber.* Quarta ſententia fuit Alberti tract.3. c.3.& ca.15. qui dicit formas omnes ſecundum eſſe,& exiſtere produci, tamen in materia ſecundum eſſentiam præcedere, ita vt materia ſit, vt quidam habitus formas omnes ſecundum eſſentiam præhabens. Non quòd ſint plures,ſed vnum ſunt, nempe ipſa materia: Rationes horum omnium hæ ſunt.

1. ratio. Prima,& omnium fortiſſima eſt. Cùm forma ignis,verbi gratia, producitur, vel aliquid illius formæ præfuit in materia, vel non:ſi præfuit,habetur intentum: Si non, ergo ex nihilo eſt facta quod non eſt conceſſum agentibus naturalibus.

2. ratio. Secundò: omne ſimile appetit ſuum ſimile:ſi ergo materia appetit formam, aliquid habet, in quo ei ſimiletur, & hoc non eſt, niſi aliquid formæ.

3. Tertiò:ſi nihil formæ præcedit in materia: ergo non eſt diſcrimen inter has formas, & animam rationalem. Nam anima hoc habet, quòd nihil ipſius præcedat in materiam: quod autem ſit diſcrimen huius, & illarum; notum eſt: hæc enim non educitur de potentia materiæ,illæ verò ſic.

4. Quartò: Priuatio eſt principium naturale per ſe generationis: ergo aliquid dicit præter generationem: hoc non eſt forma cuius eſt priuatio nec ipſa materia:iſta enim ſunt principia per ſe: ergo aliquid aliud,& hoc eſt principium formæ.

Hæc ſunt argumenta communia omni opinioni prædictæ ex tribus vltimis,& ſunt præcipua eorum.

1. concl. Vt autem hanc difficultatem à principiis aperiamus, ſit prima concluſio.Præter materiã oportet aliquam aliam partem ſubſtantialem ponere,quę ſit compoſitum,& ea eſt forma:probatur.

1. ratio. Primò compoſitum ſubſtantiale eſt quoddam perfectum & completum in ſubſtantia,hoc non fit per materiam:eſt enim imperfecta,& in potentia,vt dictum eſt: ergo aliud oportet ponere, quo perficiatur. Vlterius nullum imperfectum in aliquo genere perficitur in illo genere,niſi per aliquid illius generis.Sed materia eſt imperfecta ſubſtantia, & efficitur perfecta in compoſito ſubſtantiæ:ergo per aliquid ſubſtantiæ:ergo præter materiam,eſt alia ſubſtantia in compoſito,& hæc eſt forma.

2. Secundò, Omne agens tam intellectuale,quàm naturale proprium in effectu facit ſimilitudinem:ergo in producto eſt propria ſimilitudo agentis:hæc non eſt materia,quia materia vnius rationis eſt in omnibus ergo aliquid aliud eſt, quo peculiariter agenti

aſſimile

aſſimiletur,& id eſt forma. Maior explicatur:vocamus agens intellectuale quod agit ſecundum artem:naturale, quod ſecundum naturam ſuam agit, vtrumque quidem ſimile producit, ſed cum diſcrimine : Nam naturale agit ſimile in natura, vt ignis ignem, leo leonem:intellectuale verò agit ſimile in arte,ſeu in imagine, quam ſecundum artem ſibi format in mente,vt agat.

Tertiò,in omni motu,& mutatione non ſolum eſt ſubiectum, ſed terminus in quem talis motus & mutatio terminetur. Sed materia eſt ſubiectum mutationis ſubſtantialis:ergo præter eam oportet ponere aliam ſubſtantiam, vt terminum, & hæc eſt forma. Multis poſſet probari concluſio hæc, ſed ſufficiant iſta,vide S.Thomam,q.1.de formis,art.2. 3.

Secunda concluſio. Forma eſt actus ſimplex formalis, vnum per ſe cum materia componens principium propriarum operationum rei. Hæc concluſio eſt velut definitio explicans ipſius formæ naturam, ob id ſingulæ partes ſunt explicandæ Forma dicitur actus, quia dat eſſe materiæ perfectum. & determinatum in ſpecie certa:Nam actus materiæ eſt imperfectus,& communis ac potentialis, forma determinat & perficit ad certam ſpeciem: ob id actus determinatè dicitur, quia nihil habet potentiæ;vt ab altero actu poſſit determinari phyſicè:Dicitur ſimplex, ad excludendum actum, qui eſt totum compoſitum.qui ſimplex non eſt, cum in duas ſubſtantias partiales diuidatur:at forma eſt ſimplex, & incompoſita ſubſtantia, vt diximus de materia, quod probat S.Thom.q 3.de formis.art.1. At quamuis forma ſit ſimplex, non tamen eſt ſimplex in vltimo gradu ſimplicitatis, quia oportebat quod non ſolùm non eſſet compoſita, ſed nec cum alio componeret : & in hoc anima eſt minus ſimplex, quàm Angelus Vide Sanctum Thomam.q.:.de formis, art.primo, & Albertum tract. 3.cap.13. Dicitur formalis. vt intelligas quomodo forma det eſſe materiæ:nempe ſe ipſa informando,& vniendo ſibi materiam,ſicut albedo ſe ipſa facit parietem album:& hoc ad diſcrimen cauſæ efficientis, quæ dat eſſe, putà ignis facit lignum ignem, ſed non dando ſe ipſum,ſed aliquid aliud extra ſe producendo: Dicitur,vnum cum materia per ſe faciens,ad excludendas formas accidentales,hæ enim actus ſunt ſimplices & formales,ſed cum eo, cuius actus ſunt, non faciunt vnum per ſe, ſed per accidens: non enim complent acciden ia ſubiectum, at forma complet materiam:eſt enim materia dimidium ens,vt diximus,ac ob id dicitur facere vnum per ſe cum materia. Dicitur principiũ operationum propriarum, quia actio formæ tribuitur, & ea omnia,quæ inſunt omnibus rebus naturalibus, ſed quibuſdam hæc,quibuſdam illa. 2.conclu.

Ex

Ex his poteris naturam formæ contemplari.

Tertia concluſio. Nihil formæ præcedit in materia ante ipſius introductionē. Hæc eſt contra illas tres ſententias, quæ ſunt profectò intelligibiles:& probatur concluſio. Primò. Illud formæ, quod in materia ponitur:vel eſt idem numero cũ forma, vel non: ſi eſt idem cum forma producenda non de nouo fit. Si verò non eſt eadem, vel ipſa conuertitur in formam, & hoc eſt naturaliter impoſſibile, quod vna ſubſtantia in aliam conuertatur prorſus ita, vt vna fiat altera: ſi verò non ſic, ſed ea fiat altera, tunc oportet aliud ſuperaddere, ex quo ſimul cum illo præcedente fiat forma: petam igitur ex quo factum eſt illud additum, eſſet enim ex nihilo, vnde eadem redit difficultas.

1. ratio.

2. Secundò, id quod in materia ponitur, vel eſt idem cum ipſa, vel non: ſi eſt idem, iam non dicit quicquam contra nos, nec difficultatem fugientes ſoluunt: ſi verò non eſt idem cum materia, iam compoſitum facient, aut per ſe, aut per accidens ante formam, quorum neutrum eſt verum. Multa poſſunt argumenta proponi contra has ſententias, ſed cùm ex ipſiſmet earum conſtet improbabilitas & falſitas, prætermittantur.

4. conclu. ſolum cõpoſitũ per ſe generat vel corrũpitur.

Quarta concluſio. Id, quod primo, & per ſe corrumpitur, generatur, producitur, eſt compoſitum ipſum, ita quod actio non terminatur primò, niſi in compoſitum, fit enim leo, aut ignis, aut aliud ſimile, non autem forma, aut materia: & hæc concluſio eſt maximè tenenda, ex cuius veritate pendent multæ graues phyſicæ determinationes, quam docet Ariſt. 4. Phyſ. textu 84. & probauerat per textus aliquot antecedentes: & eſt notandum caput octauum, libro 7. Metaphyſ. text. 26. vbi per multa verba eam docet.

1. ratio.

Et probatur. Id primò fit, quod primò erat in potentia materiæ: Facere enim eſt, id quod erat in potentia, ad actum reducere, vt dicitur 4. Phyſ. text. 84. ſed in potentia materiæ, vti diximus ſuperius, eſt primò ipſum compoſitum, & ad hoc eſt ordinata talis potentia: ergo id primò fit, ac producitur, præterea id primò fit, cuius eſt eſſe, cum productio ſit via ad eſſe, ſed compoſiti eſt eſſe, cum ipſius ſit operari: ergo ipſum primò fit.

5. concl.

Ex hac autem ſequitur quinta concluſio. Forma non producitur per ſe, ſed comproducitur ad productionem compoſiti, quod eſt dicere, actio in ipſum compoſitum terminatur primo, & conſequenter, ac velut per accidens in ipſam formam. Hæc eſt ſingularis doctrina S. Tho. 1. par. q. 90. arti. 2. Ex quo patet, quid ſit formas educi de potentia materiæ, non enim eſt aliud, quàm eadem actione conſequenter fieri, & habere eſſe, qua fit compoſitum,

quod

quod educitur de potentia materiæ.

Ex hoc colliges diſcrimen animæ rationalis,& aliarū omnium formarū Hæ enim omnes eadem actione habent eſſe,qua cōpoſitum fit:At anima rationalis à ſolo Deo creatur, & habet eſſe, agens verò naturale vniendo eam materiæ facit compoſitum, ob idque anima rationalis non educitur de potentia materiæ. Ariſt. 2. de gener. Animalium cap.3.dicit animam de foris aduenire:Vnde fit,quod deſtructo etiam compoſito, ipſa non deſtruatur: reliquæ verò ſic:ita enim ſe habent in generatione,& corruptione. *1. Not.*

Per hæc poſſumus ad argumenta reſpondere in quorum ſolutione magis difficultas declarabitur. Ad primum,quod erat omnium potiſſimum, negandum eſt prorſus cum Ariſt.fieri formas aut produci, ſed compoſita fiunt, non ex nihilo, ſed ex materia: formæ verò conſequenter fiunt, & comproducuntur: vnde non eſt ipſarum creatio, quia creatio eſt actio, qua aliquid primò fit, formæ verò non primò fiunt,hæc autem eſt vis conceſſa agentibus naturalibus vt compoſitum producerent, ac ſimul mediante formas attingerent,quod non eſt creare,nec aliam philoſophiam habemus ab Ariſt & eſt optima,& notanda. *Ad arg.* *Ad 1.*

Ad ſecundum negamus, ſimile appetere ſemper ſimile ſibi in forma:appetimus enim cibos,& alia,quæ nobis non ſunt ſimilia, ſed conuenientia:ita materia formam appetit, ſicut imperfectum perfectum. *Ad 2.*

Ad tertium diximus iam diſcrimen inter formas reliquas,& animam rationalem. *Ad 3.*

Ad quartum dico, quòd priuatio dicit potentiam in materia cum negatione formæ, & hoc ſufficit, vt ſit principium generationis,vt dicemus inferius. *Ad 4.*

Ex hac determinatione vnum ſequitur, nempe differre generationem à creatione: generatio enim eſt ex aliquo præſuppoſito,vnde non facit totum ens,quod generatur.ſed materiam perficit:at verò creatio eſt productio ipſius rei totius: creare ergo equum, eſt totam equi ſubſtantiam de nouo facere,generare verò eſt ex præſuppoſita materia, & ex parte illum facere, ac ob id creare eſt de nihilo,id eſt,poſt nihil facere aliquid,& S.Thom.1. par.q.45.art.1.dicit,creatio eſt productio totius entis. *Nota.*

Dubitabis,an agens naturale poſſit create:Dico, quòd nō, quia omnis actio naturalis preſupponit aliquod ſubiectum,& partem, ex qua fiat res:at creatio nihil præſupponit. Aliam rationem adhibet S.Thom.1.part q.45.art.5. quia eſt opus virtute infinita ad creandum cum ſit diſtantia infinita inter ens, & nihil,virtus autem infinita non poteſt eſſe in agente naturali. *Dubium.* *ſentē. D. Thom.& Authoris.*

Sent.Sco. Scotus 4. d.q.1. reprehendit hanc rationem, dicens, quod ens non diſtat à nihil in infinitum, niſi ſecundum eſſe ipſius entis: vnde tantum formica ab ipſo nihil diſtat;quantum eſt ipſum eſſe formicæ,quod eſt finitum.

Nota. At quicquid ſit de hoc aduerte,quod virtus non ſolùm eſt penſanda ex effectu qui fit, ſed ex remotiori potentia materiæ, ex qua educitur,vnde maior virtus, & actiuitas eſt neceſſaria ad faciendum ignem ex ferro, quàm ex ſtupa: cum ergo non ſit vlla potentia remota ab actu tantum, quantum eſt nihil, ſine dubio colligitur,virtutem infinitam eſſe neceſſariam ad creandum, aut ſaltem tantam, quanta naturaliter non eſt conceſſa vlli agenti naturali. Et hæc ſufficiant de q.præſenti.

An materia ſit cauſa corruptionis an forma.
Quæſtio. xviij.

Cvm iam duplicem hanc partem in compoſito conſtituerimus,& quid ſit vtraque explicatum ſit, dubitare quis poſſet, cùm talia compoſita corruptibilia ſint; vnde eis corruptio aduenit,non enim patet,an à forma,an à materia id ſit,& procedat.

1. ſen en. Auic. Auicenna. .ſuæ Phyſicæ,cap 3 opinatur à contrario prouenire corruptionem,ob idque res corruptibilis eſt: quia contrarium habet.

2.ſenten. Auer. Auerroes lib.de ſubſtantia orbis,contrarium & materiam cauſas corruptionis ponit,eo quòd Ariſt.7.Metaph.tex.22.& 29.materiam inquit eſſe ſecundum quam res poteſt eſſe,& non eſſe.

3. aliorũ ſentent. Alij à forma corruptionem prouenire dicunt,nam Ariſtot. hoc 1 lib text.68.dicit, formam ſui abſentia vel præſentia facere mutationem.

4.ſenten. Auth. Dico ad hoc, quod aliud eſt loqui de principiis corruptionis, aliud loqui de principio, vnde iſta paſſio proueniat compoſito, nempe corruptibilitas. Si de principiis loquamur,ſunt iſta materia,forma,priuatio & cauſa efficiẽs:hæc enim in mutatione qualibet neceſſaria ſunt. Si verò de principio, vnde corruptibilitas prouenit,ſit ſermo,id eſt,materia priuationi annexa,id eſt,capax formæ & ipſius priuationis:vnde Ariſt.tex.80 dicit, priuationem ad corruptionem, & maleficiũ facere,& idem ibi explicat Simpl. Themiſt D.Tho.& Philop Materia ergo eſt cauſa & principium in compoſito quantitatis, & dimenſionis:eſt etiam cauſa alterationum ſecundũ contrarias qualitates,eſt etiam cauſa corruptionum rerum. At forma eſt cauſa,quod res ſit ſub certa ſpecie,eſt cauſa actionum te:ſola enim forma eſt actiuum principium: eſt

cau

cauſa eorum, quæ peculiaria ſunt, & non in omnibus naturalibus inueniuntur, quales ſunt proprietates, paſſionéſque rerum propriæ. Eſt cauſa enim figuratum naturalium: figuræ enim rerum naturalium maximè ſpecificant, & ſubſtantiales formas comitantur, ipſáſque indicant.

An priuatio ſit principium naturale. Quæſt. xix.

MVlta in præcedentibus diximus de priuatione, & in expoſitione textus, & in quæſtionibus præcedentibus: vt autem melius intelligantur, ſit primum argumentum.

Non ens non eſt principium rei naturalis: at priuatio eſt non ens, cùm ſit negatio quædam, & id Ariſtot. fatetur: non ergo eſt principium. *1. arg.*

2. Secundò, Materia eſt prorſus idem re & ratione cùm priuatione: non ergo opus eſt, ipſam diſtinctum principium facere à materia; probo antecedens: materia & priuatio ſunt idem numero, vt dicit Ariſt. ergo idem ſpecie, ergo idem definitione, ac per conſequens ratione: hæ enim conſequentiæ videntur bonæ ex ipſa logica, quæ enim ſunt idem numero, vel diuerſa ſolo numero, ſpecie, & ratione eadem ſunt: maior enim vnitas includit minorem, vt patet.

3. Tertiò, Si priuatio eſſet aliquid præter materiam, ſequitur quòd oporteret multiplicare tot priuationes quot ſunt formæ, quod videtur extra rationem.

Circa hæc aduerte primò, quòd priuatio, vt antea dictũ eſt, differt à negatione pura: Hæc enim dicit abſentiam alicuius, nihil poſitiui ponens, vt non homo ſolam hominis negationem dicit: At priuatio dicit non ſolùm negationem formæ, ſed in aliquo ſubiecto, vt non homo priuatiuè eſt aliquid, quod non eſt homo; ob id 4. Metaph. text. 6. priuatio dicitur negatio intra genus, nec ſolùm priuatio ponit ſubiectum, ſed aptitudinem in ſubiecto ad illam formam, cuius eſt priuatio, vt negatio formæ in ſubiecto apto ad illam ſit priuatio, & talis priuatio eſt in materia prima. *1. fund.*

At iſta non ſufficit ad generationem, ſed vlterius priuatio dicit aptitudinem, & potentiam propinquam ad illam formam: vnde non homo non dicitur lignum: quia eſt potentia remota, ſed embrio, qui eſt in proxima diſpoſitione, vt fiat homo: idem de quocunque alio dicendum eſt, talis priuatio eſt, quæ dicitur principium.

Aduerte ſecundò, quòd ſi puram eſſentiam generationis conſideremus & mutationis: priuatio nõ dicit formam aliquam præ- *2. fund.*

ceden

cedentem in ſubiecto, ſed quòd nondum ſit id, quòd debet fieri: ponit enim ſubiectum cum aptitudine: at quia naturaliter tale ſubiectum non eſt ſine oppoſita aliqua forma, nec agens aliter poſſet tranſmutare, & agere in ſubiectum, fit quod priuatio ponit oppoſitam aliquam formam in materia: vnde non ignis eſt aqua, aut quoduis aliud, quod in ignem tranſmutatur.

3. fund. Aduerte tertiò, Principia rei compoſitæ non eſſe, niſi duo per ſe, formã & ſubiectum: generationis verò & productionis eſt etiam priuatio principium, quod eſt dicere, vt ex ſubiecto fiat aliquid, oportet quod ſubiectum nondum ſit id, quod debet fieri, aptum tamen vt fiat, hoc autem eſt habere priuationem.

1. ratio. His ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Materia, & priuatio nõ ſunt idem ratione. Hanc multis probat Ariſtoteles. primò: quia priuatio ſecundum ſe eſt non ens, putà includit negationem, non autem materia. Secundò: quia priuatio non eſt pars ſubſtantiæ, *2. & 3. ratio.* materia verò ſic. Tertiò: Priuatio non appetit formam, materia verò appetit. *4.* Quartò, materia perſeuerat in compoſito, priuatio recedit: non ergo ſunt idem ratione. Alia argumenta Ariſtoteles ponit, quæ prætermittimus, quia facilia ſunt in textu, & res eſt nota.

2. concl. Secunda concluſio. Priuatio eſt principium intrinſecum productionis naturalis, non tamen ipſius compoſiti, id eſt, priuatio nec eſt ſubiectum, nec forma, ſed terminus à quo generationis.

3. Tertia concluſio. Ex priuatione hac ſequitur appetitus materiæ ad formam, quod eſt dicere, propterea materia dicitur appetere formam, quod cùm ſit apta ad eam, nondum habet, ipſi tamen, vt ſuæ perfectioni proportionabilis eſt, adaptari poteſt.

Ad 1. Per hæc ad argumenta reſpondetur. Ad primum dicitur, quod priuatio non eſt omnino non ens, non enim eſt pura negatio, ſed quid reale ponit, & hoc ſufficit, vt ſit generationis principium, quamuis non rei.

Ad 2. *Nota.* Ad ſecundum poſſumus vno modo dicere ſecundum doctrinam Scoti: Dupliciter dici aliquid vnum numero, intrinſecè, aut extrinſecè, id eſt vnum numero intrinſecè, quod eſt vltimus actus, non amplius in plures partibilis, qualia ſunt indiuidua cuiuſlibet ſpeciei. Extrinſecè verò, quæ vnum ſubiectum habent, & tali vnitate extrinſeca omnia accidentia vnius ſubiecti vnum ſunt numero, non tamen intrinſecè. Per hæc reſpondetur, quæ ſunt vnum intrinſecè numero, ſunt vnum ſpecie, ſed non quæ ſunt vnum extrinſecè. Sic autem dicuntur materia & priuatio vnum, ob id non ſunt idem ratione.

2. ſol. Poſſumus etiã dicere, quod accidentia non habent aliam vnitatem

tatem numericam quàm à ſubiecto, ob id, quæ inſunt vni ſubiecto, vnum numero dicuntur. In accidentibus autem non valet illud, quæ ſunt vnum numero, ſunt vnum ſpecie.

Ad tertium dico, quod materia ſecundum ſe vnam habet priuationem, quæ ſi reſpectu ipſius comparetur, vna eſt: at ad formas relata, plures dicitur.

Sed aliter reſpondeo, & eſt notanda ſolutio, quod dupliciter loqui poſſumus de priuatione, aut de ea, quæ eſt in materia prima, quæ dicit potentiam primam ad quamlibet formam, & hæc vna eſt ex parte ipſius, vt modò dicebam: aut loqui poſſumus de ea, quæ eſt in materia proxima ad quamlibet formam, quæ eſt terminus propinquus generationis, & hæc multiplex eſt, ſicut multiplex eſt materia proxima, & multiplex forma introducenda. *Nota.*

Cùm autem dicitur: priuatio eſt principium, intellige in genere, ſiue ſit hæc, ſiue illa: ſicut etiam cùm dicitur, forma eſt principium, non de vna forma, ſed vniuerſaliter de qualibet forma intelligitur: & ita argumentum manet ſolutum. Ne reputamus inconueniens, multas admittere priuationes, ſed non in vna materia, ſed in ſingulis proximis materiis ſingulas proximas priuationes. Ipſius verò materiæ ſecundum ſe, vna eſt priuatio ſecundum ſe. Atque hæc pro præſenti ſufficiant dicta de priuatione, quæ erat tertium principium.

IN II. LIBRVM DE Phyſico auditu.

De intenſione, ac diuiſione huius libri.

DVBIVM ſtatim ſe primò offert de intentione libri huius: non enim omnes in ea conueniunt. Auerr. enim & S. Thomas hic principia ſcientiæ tradi docent, nempe incomplexa, ſubiectum, paſſionem, & medium, & eſt congrua expoſitio. *Aliorum ſententia.* Simplicius verò dicit hic tradi principia propria ſubſtantialis mutationis, nam in primo de vniuerſali mutatione tam ſubſtantiæ, quàm accidentis dictum eſt: ſed hæc non

placet,nam quę dicta ſunt de accidentibus in primo,gratia exemplorum & declarationis dicta ſunt. Philoponus non malè dicit hic agi de forma,nam in primo abundanter de materia,parum de forma dictum eſt, ſed in hoc amplius de forma, parum de materia dicitur.

ſen.auth. Sed mihi videtur poſſe dici, quod in primo libro de principiis generationis rerum naturalium dictum eſt:Hic verò de principiis motuum, qui conſequuntur res naturales, & poſtea in tertio de ipſo motu,& credo hoc eſſe magis ad mentem Ariſtotelis.

diuiſ.lib. Diuiditur ergo iſte liber in tres partes. In prima de natura eſt ſermo,qui eſt principium motus: In ſecunda,quomodo Phyſicus à Mathematico differat, quia videntur de re naturali vterq; differere:in tertia de cauſis eſt ſermo,vt quæ cauſa ſit natura,intelligatur.Atque hæc circa libri intentionem.

CAPVT I.

Eorum quæ ſunt. Text. 1.

Method. Ariſt. Optima methodo,quid natura ſit,indagat, vt.n. .de Anima,c. 2.inueſtigaturus quid eſſet anima animata inanimatis comparauit, ac in quo different præcepit, nempe quòd animata à ſe mouentur & cognoſcunt, indéque colligit animam eſſe principium quoddam motus & cognitionis:ita & modò natura quid ſit oſtenſurus,id,in quo naturalia à non naturalibus diſcrepent,quęrit, per id enim conſtabit definitio naturæ. Ante omnia verò diſtinctionem ponit eorum,inter quæ eſt comparatio facienda.Eorum,inquit,quæ ſunt quædam ſunt natura,id eſt,conſtant natura: quædam ob alias ſunt cauſas,id eſt, quædam ſunt naturalia,quædam non naturalia. Quæ autem naturalia ſint, exemplis explicat, nempe animalia, ipſorum partes, plantæ elementa quatuor, & alia huiuſmodi, putà mixta, inanimata ex elementis compoſita

Dub.1. Sed quid per alias cauſas intelligit?Reſpondet Themiſt.& alij, artem, electionem, fortunam, quædam enim arte, quædam electione,vt actus morales,quędam fortuna,& caſu fiunt,vt mõſtra, & alia huiuſmodi,& hæc non naturalia dicuntur. At quamuis ita ſit ſecundum veritatem, exiſtimo tamen Ariſtotelem hic de artificiatis agere, hæc enim maximam habent cum naturalibus proportionem,& ſolùm eſt ſermo de compoſitis, non de actionibus, aut accidentibus:ſed ſenſus eſt, compoſitæ res,quæ in rebus comperiuntur,quædam arte,quædam à natura ſunt facta.

Nec modò monſtra à naturalibus ſeparantur, modò.n. cõmuniter loquimur, vt omnes ſentiunt, ex hac enim communi opinione, id quod intendit,nempe definitionẽ naturæ vult indagare.

Dubi

Dubitabis, quare dicit animalia, & ipſorum partes eſſe naturalia entia: Themiſt. Alexand. & Philopon. reſpondent, quia in hoc differunt partes naturalium à partibus artificiatorum, quod partes naturalium ſunt etiam, à natura, vt manus, pes, caput, & reliqua: At partes artificiatorum non ſunt ab arte: nam partes domus, ligna, lapides, à natura, non ab arte ſunt. *2. ſent.*

Simplicius hoc non recipit, dicit enim quod partes etiam ab arte ſunt, vt cubicula, muri, tecta, & in ſtatua etiam partes ab arte ſunt: nam lapides & aurum, & lignum materia eſt, non pars: Materia autem, nec in naturalibus eſt naturale quid, ſed eſt natura, & mihi hoc placet, præſertim, quia hoc modo nō partes animalium ſolùm, ſed etiam elementorum, & mixtorum oportebat dicere eſſe naturalia entia. *ſen. Simp*

Ob id dico (quantum exiſtimo) ob id Ariſt. diſtinguere partes viuentium, quia non ſunt eiuſdem rationis cum ipſo toto, non enim caput eſt animal, aut manus: propterea erat ratio dubitādi, an eſſent naturalia entia. In elementis verò, & mixtis, cùm partes ſint eiuſdem rationis cum toto, ſicut totum conſtat eſſe ens naturale, ita & partes. Vnde id intellige etiam de partibus plantarum: ſicut de animalibus, quamuis non ſint tam diuerſæ à toto, ſicut partes animalium: ob id in his explicat Ariſtoteles, & attende, quod eſt ſermo de partibus integrantibus, non de materia, & forma, hæc enim non ſunt naturalia, ſed naturæ. *ſen. auth.*

Omnia autem, quæ dicta ſunt.

Conſtitutis naturalibus, modò differentiam eorum à non naturalibus ponit: eſt autem hæc differentia, quod naturalia in ſe habent aliquod principium ſui motus, vel quietis, id eſt, eo quo naturalia ſunt, aliquo motu mouentur, cuius in ſe principium habent, vt lapis mouetur deorſum, ignis ſurſum, animalia progrediuntur, reliquáque naturalia, vt talia aliquem participant motum. Artificialia verò, vt talia ſunt, non mouentur, vt cathedra, ratione figuræ artis nullum motum participat. Diſtinguit autem Ariſtoteles motus hoſce: eſt enim motus localis, qui fit ſecundum locum: eſt augmenti & decrementi, qui fit ſecundum quantitatem: & alterationis qui eſt ſecundum qualitates, atque his mouentur res naturales.

Quæ autem quibus moueantur motibus, non facilè eſt explicare, propter diuerſitatem opinionum. Simplicius exiſtimat, hos tres motus eſſe tribuendos elementis ſolis, vt omnia dicantur moueri ſecundum locum, ignis ſecundum augmentum, aqua ſecundum alterationem, quia denſatur & condenſatur: & hoc aſſerit Simplicius, quia exiſtimat animam non eſſe *Dub.*

naturam, quæ eſt in viuentibus, ob id motus viuentium, vt talia ſunt, non ſunt naturales.

Sed pace Simplicij. hoc eſt fingere ad libitum. Etiã fundamentum eſt falſum, anima enim natura eſt actiua, vt dicemus poſteà. Adde quòd eſſet ſibi ipſi contrarius, nam expreſſè 8. Phyſic. text. 27. animalia probat à ſeipſis ſecundum naturam moueri, quæ in ſe motus præſens habeant.

Ob id dico primò cum Themiſt. & Alexand quòd non ſic eſt ſumenda iſta motuum diuiſio, vt quibus vnus ineſt motus, nõ inſit alius, imò quibuſdam poſſunt omnes ineſſe, ſed diſtinctio eſt diuerſorum motuum, quorum vnus non eſt alius. Vnde ſecundum Auerroem dico ſecundò, quòd ſecundum locum mouentur animalia, elementa mixta, cœli, licet non omnia eodem modo, vt poſterius dicemus. Secundum augmentum mouētur ſola viuentia, reliquorum enim non eſt augmentum proprium. Secundum alterationem omnia mouentur prçter cœlos, quamuis nõ eodem modo: vndè patet, quędam eſſe quæ non mouentur omnibus motibus, quædam verò ſic: Nam animalia omnibus mouentur: cœli tantùm ſecundum locum: elementa verò & mixta inanimata ſecundum locum & alterationem.

Lectus autem, & indumentum. Text. 2.

CVm naturalia, vt naturalia, aliquo moueri motu docuiſſet, nunc artificialia, vt talia ſunt, nullo modo moueri docet, vt lectus à forma artis non habet in ſe nec motum ſecũdum locum, nec alterari, nec augeri, ſed totus motus eſt ab extrinſeco. Quòd ſi dicas, nónne lectus eſt grauis, & lapis deorſum deſcenderet, niſi impediretur, ſimiliter calefit, & alteratur? Reſpondet Ariſtoteles id non eſſe, vt ab arte eſt, ſed vt naturale quid participiat, putà, quia ex ligno, quia ex ferro, aut ex aliquo alio eſt, quæ quidem naturalia ſunt.

Tanquam natura ſit. Text. 3.

EX propoſita differentia inter naturalia, & non naturalia colligit egregiè quid ſit natura. Cùm enim naturalia in hoc à reliquis differant, quòd motus in ſe principium habent, erit igitur natura principium & cauſa motus, & quietis eius, in quo eſt primum per ſe, & non ſecundum accidens.

Nota 1. In cuius declarationem aduerte, quòd motus duplex eſſe poteſt principium, alterum intrinſecum, alterum extrinſecum. Extrinſecum eſt illud principium, quod non eſt in eodem ſubiecto cum

illo

lo motu, vt ignis eſt extrinſecum principium calefactionis aquæ, uia ille motus calefactionis eſt in aqua, at ignis non eſt in aqua. ntrinſecũ principium eſt, quod eſt in illo ſubiecto, in quo eſt ipſe notus, vt cum lapis deorſum fertur, eſt principium quoddam in apide, quo fertur, idque eſt intrinſecum: quia eſt in illo, in quo eſt pſe motus. Attende ergo, quòd natura eſt principium motus inrinſecum, id eſt, eſt princip:ũ vt moueatur illa res in qua ipſum ſt, ac ob id dicitur, eſt principium motus eius, in quo eſt. *Not. 2.*

Aduerte vlterius, quòd adhuc iſtud principium eſt duplex, intrumentale, & principale, vt in motu lapidis inſtrumentale eſt rauitas: in reliquis ſunt quædam virtutes, & accidentia ipſorum. rincipale verò in lapide eſt forma ipſius ſubſtantialis, in reliquis erò, aut forma aut materia.

Attende, quod natura non eſt principium inſtrumentale, ſed rincipale & ſubſtantiale: ideo dicitur in illa definitione, priaum, eſt enim illa particula coniungenda cum principio, vt ſit enſus, eſt principium primum, & non cum ſequenti, vt putauit Auerroes.

Aduerte præterea, quod principium alicuius motus in aliquo *Nota 3.* oteſt eſſe duplex, aut per ſe, aut per accidens. Per ſe eſt, loquimur utem de intrinſeco, cùm illi rei competit moueri, quæ tale prinipium habet, vt forma lapis eſt principium extrinſecum per ſe, uia lapis ob illam formam mouetur: per accidens eſt, cùm res ion habet moueri, vt tale principium habet, ſicut Medicus ſanat e, tunc Medicina eſt principium motus intrinſecum: quia ſanatio ſt in ipſo medico, ſed eſt per accidens: quia vt Medicus non haet ſanari, ſed vt infirmus: & ſignum, quod ſit per accidens, eſt, uia aliquando recipitur ſanatio, & ſanatur is, qui non eſt Medius, quod quidem oſtendit Medicinam per ſe non efficere motum ntrinſecum.

Attende ergo, quod natura debet eſſe principium intrinſecum er ſe, ac propterea ponitur illa pars definitionis per ſe, & non ſeundum accidens, ad excludendas aliquas formas artificiales, quæ er accidens ſunt principia motus intrinſeci, quamuis aliæ ſint, uæ nec per ſe, nec per accidens ſint motus principium intrinſeè, vt ars domificandi, & ſimiles, quæ nullo modo poſſunt in ſe operari. Atq; hæc ſufficiant pro explicatione definitionis, eſt enim oſtea magis examinanda in quæſtionibus.

Naturam autem habet. Text. 4.

CVm quid ſit natura, docuiſſet, quæ dicantur habere naturam, ſeu entia naturalia, explicat, dicitque ſubſtantias tale principium habentes eſſe entia naturalia, nihilque, niſi ſubſtantiam dici

habens naturam, quod quidem probat. Natura aut eſt ſubiectum, putà materia, aut in ſubiecto, putà forma, ſed nihil habet materiam & formam per ſe, niſi compoſita ſubſtantia: ergo ea ſola eſt habens naturam.

Nota. Aduerte, quod forma dicitur eſſe in ſubiecto, non ſicut accidēs, & materia dicitur ſubiectum, non ſicut accidentium ſubiectum: quæ omnia latè in primo libro explicata fuerunt.

Secundum autem naturam. Text. 5.

CVm quid natura, quid habens naturam explicuiſſet, declarat modò, quid ſit ens ſecūdum naturam, & dicit, ens ſecundum naturam dici, tam compoſitum, & habens naturam, quàm paſſiones & proprietates, quæ à natura procedunt, vt ferri ſurſum, ferri deorſum, ſunt ſecundum naturam ignis & terræ, quę quidem proprietates non dicuntur, nec natura, nec habentes naturam. Ex quo habes, naturam eſſe ipſum motus principium, habens naturam ipſum compoſitum ſubſtantiale, ens ſecundum naturam, & tale compoſitum, & proprietates naturam conſequentes.

Quid igitur eſt natura. Text. 6.

EXplicato iam, quid ſit natura, quid habens naturam, quid ens ſecundum naturam, poſſet quis dicere, quomodo oſtenſum eſt, quid ſit natura, nondum diſcuſſo, an ſit natura? Reſpōdet huic dicens, quòd eſt per ſe notum, naturam eſſe, conſtat autem ex 1. Poſte.ca.8. de per ſe notis non eſſe opus tractare, aut interrogare, an ſint: dubitare enim de per ſe notis, an ſint, eſt ſignum hominis qui non poteſt diſtinguere per ſe nota à non per ſe notis, & talibus hominibus accidit id, quod accidit cæco diſputanti de coloribus: hic enim poteſt quidem ſyllogizare, & diſputare, ſed non habebit ſciētiam rei, niſi ſolùm ſcientiam nominum, quia non diſtinguit, & cognoſcit id, quod per ſe notū eſt: ita ſimiliter iſti qui per ſe nota non cognoſcunt, oſtendunt ſe non habere potentiam cognoſcendi per ſe nota, ideóque ſcientiam ſolam nominum habebunt, non rei. Hoc eſt, quod dicit textus, quod contingat hoc pati, id eſt, quod iſtis eueniat eò quòd per ſe nota ignorent, manifeſtum eſt nempe quod quantumcunque diſputent, ſicut cæcus de coloribus, quos non vidit, ſolam vocum cognitionem habet non rerum ipſarum: & nota hanc expoſitionem, quia neſcio, an à multis locus ſit intellectus.

Videtur autem nonnullis natura.

Text. 7.

PLacet in hoc loco expoſitio Sancti Thomæ, & Auerrois, qui docent Ariſtot. velle materiam probare eſſe naturam ex Antiquorum etiam opinione. Hi enim id, quod ſecundum ſe eſt infor-

me

ie permanēs in generatione & corruptione vocabant materiam, : in artificiatis lignum, æs, aurum, & ſimilia ſunt materia : hæc nim reliquis deſtructis formis, permanent, & inducebantur hoc rgumento. Id, quod eſt ſubſtantia cuiuſque, eſt natura: ſed mateia eſt ſubſtantia : ergo ea eſt natura, quod eſſet ſubſtantia, oſtenebant : quia id, quod permanet, & patitur ſemper, nec corrumpi. r, eſt ſubſtātia, talis eſt materia, quòd Antipho hoc ſigno oſtenebat: Sumatur ſtatua lignea talis, vt poſſit lignum putrefieri & erminare, & condatur ſub terra, tunc producitur lignum, non atua : ergo lignum erat ſubſtantia, non forma ſtatuæ, atque id ſt natura.

Si autem & horum aliquid. Text. 8.

Oſtendit etiam materiam eſſe naturam in rebus naturalibus, ſicut in artificiatis, ob eandem rationem : vt enim lignum, urum, æs permanet ſub diuerſis formis artificialibus, ita eſt etiam nateria permanens in iſtis, ex qua facta ſunt, putà aqua, aër, aut uid ſimile, quæ matèria dicetur etiam natura horum, ſicut illa rat natura artificiatorum.

Quocirca ſanè hi quidem. Text. 9.

COncludit, Antiquos omnes materiam poſuiſſe naturam, ſed non omnes eodem modo : quilibet enim ponebat naturam lam ſubſtantiam, quam exiſtimabat eſſe principium : vndè qui quam eſſe principium putauit illam eſſe naturam dicebat: Simiter qui aërem, aut ignem, aut horum medium, aut omnia ſimul, enique pro diuerſitate principiorum erat diuerſitas in aſſignana hac natura : omnes tamen conuenere, materiam eſſe naturam, : ſubſtantiam : formas autem eſſe accidentia, & diſpoſitiones uaſdam huius ſubſtantiæ, quorum opiniones in lib. 1. ſatis ſunt narratæ & diſpoſitæ.

Et horum quidem quodlibet. Text. 10.

DEclarat, qualiter iſti huiuſmodi principia ponebāt. Dicebant enim, iſta principia eſſe perpetua, nec corrumpi inter ſe, reliua verò corrumpi, & generari, vt Empedocles dicebat, ſemper nanere ignem, aquam, & reliqua duo: cætera omnia, nempe mixiones varias, quæ erant formæ, deſtrui infinities. Concludit ex mnibus, materiam dici naturam.

Vbi aduerte, quòd non probat opinionem Antiquorum in poitione materiæ, cùm multo aliter (vt viſum eſt) ſentiat de mateia, ſed in hoc, quòd materiam naturam eſſe fatebantur, quamuis, uæ vera eſſet materia, non intelligerent. Poſtea ſubiungit contra *Nota.*

Antiquos, formam eſſe etiam naturam. At ne videretur æquiuocatio de forma accidentali, quæ figura dicitur (hæc enim non eſt natura) addit, quæ ſecundum rationem dicitur, id eſt, à qua ſumitur definitio, hæc eſt ſubſtantialis, & natura dicitur.

Vt enim ars dicitur. Text. 11.

3. rationib. probatur formam eſſe naturã.

TRibus rationibus oſtendit formam dici naturam, quarum prima eſt. Vt ſe habet ars ad artificiale, ita natura ad naturale: ſed artificiale dicitur à forma artis: ergo & naturale etiam à forma. Et aduerte, quòd per artem intelligit ipſam formam ab arte factam. Minorem oſtendit: lectus, & vnumquodq; artificiale non dicitur tale per hoc, quod eſt in potentia, & nondum habet formam, ſed per ipſam actu formam. Probat etiam concluſionem: quia caro, oſſa, & reliqua nondum dicũtur ſuam habere naturam, quouſque habeant formam, per quam vnumquodque definitur: ergo forma eſt natura.

Quare alio modo. Text. 12.

COncludit ex præcedenti ratione, formam eſſe etiam naturam eorum, quæ habent principium motus. At ne quis exiſtimaret ſe de forma abſtracta loqui, dicit ſe ſermonem facere de formis particularibus quæ ſunt in ipſa materia, nec ab ea ſeparatæ conſiſtunt, niſi tantùm ratione & intellectu. Intermittit autem vnum verbum, nempe compoſitum ipſum, cuius eſt forma; non naturam, ſed ſecundum naturam dici (vt ſuperius eſt dictum) non ſolùm autem formam naturam eſſe contendit, ſed etiam magis naturam, quàm materiam, quia vnumquodque magis eſt, cùm eſt actu, quàm cùm potentia, ſed per formam fit ens naturale in actu, per materiam in potentia: ergo magis natura forma, quàm materia.

Amplius fit ex homine homo. Text. 13.

SEcunda ratione, materiam eſſe naturam probat. Figura ſtatuæ, ob id non dicebatur natura, quia ex ſtatua non fiebat ſtatua, ſed ex ipſius ligno lignum, at ex homine homo procedit, & ex leone leo: ergo horum formæ erunt naturæ ob eandem rationem, qua lignum, cùm in his ſimilitudo in forma ſeruetur, & permaneat.

Amplius autem natura dicta, vt generatio.
Text. 14.

TErtia ratio eſt. Generatio dicitur via ad formam: ſed generatio dicitur natura: ergo forma, ad quam tendit, dicetur natura. A termino enim ad quem fit denominatio, vt dealbatio motus eſt

ſt ad albedinem, denigratio ad nigredinem. Dices, non videtur enominatio eſſe à termino ad quem, nam medicatio dicitur, non uod ſit ad Medicinam, ſed potius quòd procedat à Medicina. ⟨R⟩eſpondet, non ſic dici medicationem, ſicut generationem, nam ⟨m⟩edicatio ſignificatur per modum actionis, & eſt motus à quo-⟨d⟩am in quiddam: at generatio eſt per modum paſſionis, & muta-⟨ti⟩onis, & eſt motus ex aliqua materia in aliquam formam. Cum ⟨i⟩gitur non denominetur à materia, dicetur à forma, vt dealbatio ⟨e⟩t denigratio. Quod autem generatio ſit motus ex aliquo in ali-⟨q⟩uid, patet per ipſum concretum: naſci enim ſeu generari, eſt ex ⟨a⟩liqua materia in aliquam mutari formam.

Hic aduerte primò, quòd hoc argumentum magis habet robur ⟨G⟩ræcè, nam loco generationis habetur φύσις, quod etiam ſigni-⟨fi⟩cat naturam, & eſt perinde, ac ſi nos diceremus, nationem quæ ⟨e⟩ſt motus in formam: ergo forma natura eſt. *Not. 1.*

Aduerte præterea, quòd non quæcunq; generatio dicitur φύσις, ⟨ſ⟩ed viuentium generatio. Differt enim multum generatio viuen-⟨ti⟩um à generatione non viuentium. Generant enim viuentia præ-⟨b⟩endo virtutem productiuam, & etiam materiam, ex qua affectus ⟨fi⟩ant: & etiam aliquod incrementum miniſtrant, vt animalia dant ⟨ſ⟩emen, in quo eſt virtus productiua, etiam materia: & poſtea per ⟨a⟩liquod tempus fœtum per ſe aluht. Animalia enim viuipara fœ-⟨t⟩um intra ſe alunt: ouipata verò in ouo luteam partem miniſtrant ⟨l⟩ocō cibi pullo, dùm ex intra corticem, ex parte autem alba pullus ⟨fi⟩t, vt refert Ariſt. 1. Hiſt. c. 5. & lib. 3. de Genet. animal. c. 1. vnde talis ⟨v⟩iuentium generatio dicitur φύσις, & generati, hoc eſt naſci. At ⟨n⟩on viuentia non miniſtrant ex ſe materiam, nec augmentum, ⟨ſ⟩ed in intrinſeca materiā generant, ipſam diſponentes. Per hæc ⟨p⟩atet ſenſus Ariſtot. qui ex viuentium generatione, quæ dicitur ⟨n⟩atura, ipſorum formas naturas dici contendit, & per has omnes ⟨e⟩tiam reliquas aliorum entium naturalium formas. *Not. 2.*

Forma itaque natura eſt. Text. 15.

FOrmam naturam eſſe concludit. At cùm priuatio, vt exponit Albertus, ſit aliquo modo principium generationis, & aliquo ⟨m⟩odo forma, etiam eam aliquo modo eſſe naturam docet. Vnde ⟨p⟩er priuationem terminum à quo mutationis intelligit, vt in 1. ⟨li⟩b. quicqoid velit Philopon. & alij. Vt autem ſuperius diximus, ⟨p⟩riuatio ponit aliquam formam in materia, vt nō ignis eſt aqua, ⟨a⟩ut quid ſimile. In accidentibus eſt forma oppoſita, aut media, ⟨v⟩t non album eſt nigrum, aut medium: An autem in mutatio-

ne ſubſtantiali hoc ita ſit, quòd priuatio importet formam, contrarium poſterius docet eſſe examinandum, nempe in lib. de generatio. & corruptione.

Ex quib.colligimus,quid ſit natura, & quod natura eſt duplex, materia.& forma:& quod forma eſt magis natura,quam materia: & quod priuatio quodammodo dici poſſit natura:& quid dicatur habens naturam:quid ens à natura,ſeu ſecundum naturam.

An definitio naturæ ſit bona.

Quæſtio j.

Argu. in oppoſitũ. *1.arg.* VT magis ea, quæ in textu dicta breuiter ſunt, elucidentur, oportet ea argumentis,& quæſtionibus diſcutere. Igitur aduerſus definitionem naturæ eſt primum argumentum Abſolutum non debet per reſpectiuum definiri, vt notum eſt: at natura,cùm ſit ſubſtantia,eſt quid abſolutum: principium verò,& cauſa quid reſpectiuum:non ergo debuit per ea definiri.

2. Secundò, principium & cauſa videntur idem, vel ſaltem eſt vnum ſuperius altero: ergo in definitione tanti momenti non debuit,quid ſuperfluum poni.

3. Tertiò,Alicui ineſt natura, quod tamen non quieſcit,vt cœlo, quod cum ſit ens naturale, nunquam quieſcit: & ſimiliter contrà terra eſt ens naturale, quæ tamen nunquam mouetur: non igitur natura eſt principium motus, & quietis ſimul.

4. Quartò,Materia eſt natura,tamen non videtur eſſe principium motus,cùm ſit ſubiectum hoc autem non dicitur principium,nec cauſa diminuta:ergo videtur definitio,&c.

5. Quintò,Natura eſt æquiuocum quid,vt patet 5.Metaph.cap.4. non ergo debuit definiri.

6. Sextò, Vnum non eſt principium primum contrariorum, motus,& quies contraria ſunt,vt notum eſt: non ergo natura poteſt motus,& quietis eſſe principium.

7. Septimò,Ars cantandi,ſaltandi,& aliæ ſimiles non ſunt naturę, & tamen ſunt principia motus intrinſeca de per ſe, nòn ſicut Medicina, quæ ſanat alios, hæ verò motum efficiunt in his, in quibus ſunt:quiſque enim per artem,quam in ſe habet,cantat, & ſaltat. Hæc ſunt argumenta, quorum ſolutione declaratur naturæ definitio.

1.fund. Sit primũ fundamentũ Natura aliter à Philoſophis aliis,quàm ab Ariſt.definita eſt. Plato enim,vnde recepit Philoponus, ſic definit:Natura eſt vita,ſeu vis quædam per corpora diffuſa,ipſorum gubernatrix,& rectrix:imaginabatur enim eſſe quandam ſubſtantiam à Deo procedentem, quæ in hæc inferiora diuidebatur, vt ſingulis ſingulæ reſponderet partes maiores, vel minores, prout

magis

agis, vel minus Deo accedebant, atque has partes in ſingulis turas vocabant,ab iiſque motus,& reliqua proueniebant.Hanc bſtantiam, vt à Deo procedit, vnam aſſerebant:vt verò corpobus erat communicata,plures. Quod luminis exemplo explibant, quod, vt à ſole procedit, vnum eſt, vt verò inferioribus mmunicatur,plura.

Vnde Pythagoras, & Hermes Triſmegiſtus ſic definiebant turam:Natura eſt vis,& forma abſoluta,egrediens à cauſa pria quæ poſtquam egreſſa eſt,diffuſa eſt per corpora naturalia,& ſingulis eſt principium motus,& ſtatus Ariſt.vero longè aliter ilosophans nihil ponit in corporibus ſubſtantiale, præter matiam, & formam, quæ ſunt principia motus, atque talem ſubantiam à Deo procedentem rebus communicatam præter ſubantiam reiicit meritò, iſti enim præterquam quòd ipſorum onio eſt falſa,dicunt tamen,& non probant. *Definitio naturæ.*

Sit ſecundum fundamentum Natura,vt tradit Ariſt.5. Meta.c. quinque modis dicitur.Primò,pro ipſa generatione, & produione viuentium,vt in textu expoſitum fuit. Secundò, pro mateia prima,ex qua facta ſunt entia naturalia. Tertiò,pro materia roxima cuiuſque generis, vel ſpeciei,entium, vt aurum dicitur atura vaſorum aureorum, & ligna natura ſcamnorum ligneoum, & aqua natura argenti, terra natura plumbi, hæc enim ſunt ateria ipſorum proxima. Quartò,pro forma,quæ in vnoquoq; ſt principium motus.Quintò,pro ſubſtantia cuiuſque rei, & eſntia, quo modo dicimus etiam naturam in ſpiritualibus. Vnde oetius lib.de duabus naturis,dixit perſona eſt rationalis naturæ ndiuidua ſubſtantia. In præſenti autem,vt modò definitur, tanùm pro materia,& forma ſumitur *2.fund*

Sit tertium fundamentum. Definitio naturæ, vt ex textu colgitur,eſt ſic intelligenda:Natura eſt principium,& cauſa,ad deotandam naturæ multiplicitatem, quæ materiam & formam omprehendit, motus & quietis eius, in quo eſt, ad excludenda rincipia extrinſeca motuum, quæ non dicuntur propter illos otus naturæ.Non enim quia ignis eſt principium motus aquæ, atura dicitur, ſed quia motum in ſe facit, putà à forma habet urſum aſcendere. *3.fund.*

Dicitur primum,ad excludenda inſtrumentalia principia mouum,qualia ſunt accidentia, & potentiæ, quæ ſunt in compoſiis,quibus formæ,aut materia operantur.

Dicitur,per ſe,& non ſecundum accidens, ad excludendas aliquot formas artificiales,quæ faciunt motũ in his,in quibus ſunt, ed per accidens,vt dictum eſt de Medicina,quæ formæ non ſunt natu

naturæ. Ex his conſtat bonam eſſe definitionem naturæ: at vt notior fiat, oportebit argumentis reſpondere, quorum ſolutiones exactè eam declarabunt.

Ad 1. Ad primum reſpondet Albertus ſecundo Phyſ. tract. 1. cap. 3. & Sanctus Thomas in præſenti, quòd in his, quæ abſoluta quidem ſunt, tamen aliquem ſecum ordinem important, non eſt abſurdum, quòd etiam aliquid, quod talem ordinem explicet, ponatur dum definiuntur: ſic eſt natura, nam materia & forma conſiderantur dupliciter: aut vt ad eſſe pertinent, ſubſtantiámque compoſiti faciunt: & ſic materia, & forma ſubſtantiæ dicuntur: aut vt motus ipſius compoſiti cauſæ ſunt, & ſic natura dicuntur, ob id per motum & ordinem ad ipſum definiuntur, nec ideo natura relatio eſt, ſed aliquid relationis importat. Vndè fruſtrà Philoponus aliam definitionem aſſignare contendit, vt diximus in 1. fundamento.

Ad 2. Ad ſecundum dico etiam cum S. Thoma, & Alberto, quòd principium & cauſa non dicunt ibi idem, nec vnum eſt ſuperius altero, ſed ponuntur duo ad explicandum naturam non vno modo dici. Vnde Burleus, & Auicenna dicunt, quod principium dicit formam, cauſa verò dicitur propter materiam, quamuis S. Tho. dicat, quòd principium dicit ordinem, cauſa verò influxum, & operationem, & vtrumque dici optimè poteſt: vnde patet, non eſſe quicquam ſuperfluum.

Ad 3. Ad tertium reſpondent Porphyrius, & Philoponus, quod illud (Et) æquiualet in illo loco (Vel) vt ſit ſenſus, eſt principium motus, vel quietis, Sanctus Thomas verò, & Auerroes dicunt, non eſſe opus hoc dicere, ſed quod ſenſum faciat copulatum, & ſit ſenſus: natura eſt principium motus & quiètis in quibus eſt motus, & quies: & quietis ſolius, in quibus ſolùm eſt quies: & motus ſolius, in quibus ſolùm eſt motus, vt ſit ſuppoſitio copulata, nempe motus & quies à natura proueniunt, non ab alio. Vtraque expoſitio quantum ad rem coincidit, & vera eſt. Non enim dicendum eſt cùm Alexandro, quòd hic ſolùm definiantur, quæ ſimul mouentur, & quieſcunt. An verò cæli quieſcant, & an verò ſint entia naturalia, poſtea examinabitur

Ad 4. Ad quartum dicitur, quod materia non eſt ſubiectum motus, ſed compoſitum. Hoc enim eſt, quod alteratur, augetur, & ſecundum locum mouetur: & etiam ſi eſſet ſubiectum, adhuc cauſa & principium dici poſſet, nempe cauſa materialis, & principium materiale: Nam cauſa, & principium etiam de materia dicuntur.

Ad 5. Ad quintum. Aliqui rectè volunt, naturam eſſe vniuocum materiæ,

eriæ,& formæ:ſicut genus, non enim in omnibus acceptionibus
ic ſumitur,quæ enarrantur in 5.Meta & eſt magis probabilis o-
inio, quamuis dici non admodum improbabiliter poſſit cum
Alberto, & Auerroe, eſſe analogum:poſſunt autem analoga defi-
iri,vt dicitur, 6. Topicorum & 4.Metaph.c.2. de hoc autem in
Logica dictum eſt.

Ad ſextum aduerte, quod duplex eſt quies : Altera naturalis, *Ad 6.*
quam attingit natura per motum, vt eſt illa, qua quæque res in
uo naturali loco quieſcit, vt lapis in centro, ignis in ſua Sphæra.
Similiter cùm res naturalis per augmentum in proprio termino
ſuæ magnitudinis quieſcit Altera violenta,vt cùm extra locum
proprium corpora detinentur. Natura eſt principium quietis na-
uralis, nec inconuenit, vt dicit Albertus, quod vnum ſit contra-
iorum principium,cum vnum ordinatur in aliud, vt in finem:ſic
utem ſe habet natura:motus enim eſt cauſa, vt quietem conſe-
quatur in his,quæ quieſcere apta ſunt.

Ad ſeptimum reſpondet Auerroes,quod illa ars eſt cauſa actio- *Ad 7.*
is,ſed non alicuius rei actæ.Sed mihi non ſatisfacit iſta ſolutio:
ob id dico, quod in motu eſt ipſa res, quæ eſt motus, & qualitas
motus, quod ſit ſic, vel aliter dico, quod ipſius motus ſaltandi,
vel cantandi non eſt, principium ars, ſed natura : modum verò
præſtat illa ars, ideo non eſt natura, non enim eſt motus princi-
pium.Ex his patet naturæ definitio.

An omnia entia naturalia dicantur naturalia à principio intrinſeco actiuo motus. Quæſtio. ij.

EXponendus eſt quæſtionis ſenſus, antequã quicquam deter- *Explicat.*
minemus. Aduerte, quod motus alicuius rei duplex eſt prin- *ſenſus q.*
ipium : & actiuum, quod illius eſt efficiens cauſa : & paſſiuum,
quod illum recipit.Petimus igitur,an quælibet res naturalis, quæ
mouetur, habeat in ſe vtrunque principium, ita vt ſe moueat,&
moueatur à ſe ſecundum locum, aut qualitatem, aut quantita-
em Nec hic vocamus ens naturale,vt diſtinguitur contra ſupra-
naturale,ſed omne id,quod in ſe cui motus principium habet:vn-
de Adamus, licet ſupernaturaliter eſſet factus, erat ens naturale:
quia motus ſui in ſe habebat principium Nec ſimiliter hic diſpu-
tamus de cœlo, de hoc enim erit quæſtio peculiaris, ſed de ele-
mentis,& mixtis tam animatis,quàm inanimatis.

Circa quam duplex eſt opinio oppoſita. Altera eſt Auerrois.3 *1.expoſi*
cœli.comm.28.quam recipit Iandu.8. Phyſ.q 12.& Greg.2.ſent.
.6.q.1.ar.3.& alij multi,quæ cõſiſtit in duplici diuiſione,& con-
clu

cluſione. Prior diuiſio eſt. Aliquid dupliciter eſt in potentia ad
motum aliquem, aut in potentia eſſentiali, aut in potentia acci-
dentali. Id dicitur in potentia eſſentiali, quod non ſolùm eſt in
potentia ad motum,ſed & in potentia ad formam,vndè fluit mo-
tus : vt Ruſticus eſt in potentia ad philoſophandũ eſſentiali:quia
ad actum & habitum eſt in potentia:& id, quod non habet calo-
rem,eſt in potentia hac ad calefaciendum, quæ potentia ab aliis
dicitur remota.Potentia accidentalis eſt,quę habet formam,non-
dum tamen ad operandum venit, vt calidum actu eſt in potentia
hac ad calefaciendum,quæ potentia dicitur propinqua, ita ſimi-
liter graue, aut leue dicitur in potentia accidentali ad motum,
cum iam eſt graue,aut leue,ſed nondum mouetur:dicitur in po-
tentia eſſentiali,cum nondum eſt graue,aut leue.

2. diſt. pro Poſterior diſtinctio eſt,Mouens eſt duplex:coniunctus, & per
opi. Auer. ſe,vt manus tactu mouens baculum:ſeparatus,vt proiiciens ex ſe
lapidem,Quibus ſuppoſitis,ponitur

1. conclu. Prima concluſio ipſius. Inanimata, imò nullum ens naturale
ſententia reducitur actiuè ex potentia eſſentiali ad motum, quod eſt dice-
Auer. re:Nihil habet in ſe ſuæ generationis actiuum principium:& cla-
rius:Nihil ſe ipſum generat.

2. concl. Secunda concluſio. Inanimata habent in ſe actiuum princi-
Auer. pium per ſe coniunctum,quo ſe ex accidentali potentia ad actum
reducunt,id eſt,lapis in ſe habet actiuum principium, quo ſe mo-
uet deorſum,& ſic de aliis, & tale principium eſt ipſa forma ina-
nimati, mediante aliquo accidenti, purà grauitate, aut leuitate:
vnde patet, quod motus inanimatorum procedit à principio a-
ctiuo per ſe intrinſeco.

Quod ſi dicas,in quo differunt à viuentibus:Dicunt aliqui ho-
rum,quod viuentia non ſolùm habent ſui motus actiuum princi-
pium,ſed etiam initiatiuum,eo quod à ſe mouentur, & incipiunt
à ſe moueri : at inanimata non incipiunt à ſe moueri, vt patet de
lapide, & de aliis, ſed incepto motu ab áliquo extrinſeco, purà
generante, vel remouente prohibens, continuant actiuè ſuum
motum per formam,& virtutem formam comitantem .

1. arg. pro Hæc eſt opinio horum : & probatur. Primò,cum lapis moue-
Auer. tur deorſum vel mouetur à ſuo loco naturali, vel à medio, vel à
generante, vel à ſe. Non à loco, quia locus non proprię mouet.
Non à medio, quia medium eſt indifferens pro motu ſurſum ig-
nis,& pro motu deorſum aquæ. Non à generante:quia poteſt eſ-
ſe quod ſit corruptus dum lapis mouetur,eſt enim generans cau-
ſa particularis,quæ fecit lapidem Ergo mouetur à ſe.

Secundò, Aqua calida,remoto calefaciente, infrigidat ſe,ac re-

ducit ſe ad frigiditatem antiquam. Ergo mouet, & alterat ſe.

Tertiò, Si inanimata ſolùm haberent principium paſſiuum motus, ſequeretur, quod motus eorum eſſent violenti, quod falſum eſt. Et patet Nam motus lapidis ſurſum eſt violentus, & tamen habet principium paſſiuum. Nam ratione materiæ non repugnat motus ille lapidi: non ergo ſufficit principium paſſiuum, vt motus ſit naturalis. 3.

Oppoſita eſt opinio S. Th. hic, & 8. Phyſ. tex. 12 & 3. q. 22. art. 4. qui aſſerit, inanimata non moueri actiuè à ſe, ſed ab extrinſeco, putà à generante, vel remouente prohibens, ita vt omnia ſint principia paſſiua, quæ in ipſis ſunt inanimatis. *2 ſententia D. T*

Et probatur expreſsè ex Ariſto. 8. Phyſ. tex. 32. grauia, inquit, & leuia non habent principium agendi, ſed patiendi, & ratio eſt ipſius Ariſto ſi haberent enim actiuum principium, & paſſiuum ſui motus, tunc vel forma eſſet actiuum principium, & materia paſſiuum, vel aliqua pars compoſita inanimati eſſet actiua, & mouens, & altera pars mota: neutrum poteſt eſſe. Primum enim quia forma non mouet per ſe, nec materia per ſe mouetur. Nec ſecundum dici poteſt, quia cum inanimata ſint homogenea, & ipſorum partes ſint eiuſdem rationis, non videtur quare vna debeat mouere, altera moueri. *1. ratio Th.*

Hic aduerte, quod vim huius rationis non ſoluit, quod ſit actiuum principium continuatiuum: nam abſolutè impoſſibile eſt imaginari, quod forma moueat per ſe, nec aliqua pars eiuſdem rationis aliam: in viuentibus, cùm ſint heterogenea, poteſt aſſignari pars compoſita, putà cor, quæ moueat reliquas, ſed non in homogeneis. *Nota.*

Altera ratio eſt tex. 26. eiuſdem lib. 8. dicit, quod de iſtis inanimatis quæſtio eſt, quid eſt id intrinſecum, à quo moueantur: eſt enim manifeſtum, quod non à ſe: hoc enim eſt officium vitæ, & viuentium proprium Quid clarius? Sit ergo ratio, viuere eſt à ſe moueri: inanimata non viuunt ergo non à ſe mouentur. Quod enim iſti dicunt, quod non initium motus habent, hoc nil eſt, nam ſolùm erit, vt dicantur aliter viuere, ſed non quod non ſint viuentia. Hæc igitur eſt ſententia S Th. oppoſita Auerrois in 2. conclu. in 1. enim nulla eſt controuerſia. *2. ratio.*

Pro huius determinatione ſit prima cõcluſio, Viuentia habent a ſe intrinſecum eſſentiale principium motus, non ſolùm paſſiuum, ſed etiam actiuum, ita vt à ſe moueantur, & ſe moueant. De hac nulla eſt controuerſia, ſed tamen eſt declaranda. *1. concl.*

Aduerte, cùm duplex ſit principium primũ motus, & actiuum, & paſſiuum: aliquando iſta ſunt diſtĩcta: vt principium actiuum *Nota.*

fit extra motum, & motus ſolùm fit, vbi eſt principium paſſiuum vt calefactio aquæ. Non enim actiuum principium eſt in aqua, ſed paſſiuum tantum: aliquando ſimul ſunt coniuncta, vt vbi eſt motus, ibi ſit ipſius actiuum, & paſſiuum principium, vt cùm animal progreditur. Et iſta principia aliquando coniunguntur ad omnes motus, ſicut in animalibus. Hæc enim ſe mouent ſecundum locum, ſe augent ſecundum quantitatem, ſe alterant ſecundum qualitatem: in nutritiones aliquando coniunguntur ad duos motus, vt in plantis, quæ ſe augent, & ſe alterant dum ſe nutriunt.

Nota. Aduerte autem, quod viuere non aliud eſt, quàm quoddam ſe mouere, & vita quidam motus ſui: & omnia, quæ ſe aliquo motu per ſe, & à principio eſſentiali, putà forma, mouent, viuunt. Hinc fit, quod ea quæ apparent mouere ſe, licet non ſe verè mo-
2. ueant, dicimus viua analogicè, vt aquas viuas, argentum viuum, ignem viuacem: talis motus, qui eſt à ſeipſo per ſe, dicitur comprehenſiuus ab Auerr. 12. Metaph. com. 39. Vide igitur, quomodo vita conſiſtat in hoc, quod aliquid habeat eſſentiale principium, putà formam, actiuum alicuius motus in ſe.

2. conclu. pro D.T. cõ. Auer. Secunda concluſio. Nec forma, nec materia inanimatorum eſt principium actiuum motus illorum, ſed tantùm paſſiuum, & tales formæ differunt à formis viuentium: hæ enim ſunt actiua principia motuum ipſorum viuentium: vndè cùm lapis deorſum fertur, ignis ſurſum, nec à forma, nec à materia actiuè mouentur. Hanc perſuadeo rationibus ſuperius poſitis pro ratione S. Thom. præſertim cum argumenta oppoſitæ opinionis prorſus ſunt nullius momenti.

3. concl. Tertia concluſio. Grauitas & leuitas, ſimiles virtutes ſunt inſtrumenta actiua, quibus inanimata mouentur naturaliter ſecundum locum: vt enim impetus impreſſus ſagittæ à proiiciente ipſam actiuè fert violenter ſurſum, ita grauitas, & leuitas ſunt virtutes naturales impreſſæ à generantibus quibus naturaliter feruntur non violenter grauia, & leuia; ac ob id talium motus generantibus tribuitur: hæ enim virtutes ſunt velut virtus ſemen actiuè mouens, & alterans.

Ratio. Hanc mihi perſuadeo, quia intelligere non poſſum, quomodo lapis deorſum feratur, nullo mouente extrinſeco principio manente, niſi aliquid ſit in lapide quod actiuè moueat, hoc non erit forma ipſius, vt probatum eſt, erit ergo grauitas. Et quòd ſola grauitas ſufficiat, patet in animalibus, quæ etiam deorſum deſcẽdunt, ſicut lapis, cuius motus anima non poteſt eſſe actiuũ principium, niſi ſola grauitas. Per hæc autem poſſumus argumentis reſpon

eſpondere.

Ad primum conceditur motum inanimatorum non eſſe à medio, nec eſſe à loco, ſed à generante, qui impreſſit hanc virtutem actiuam inſtrumentalem ipſis, vt extra locum naturalem poſita, ſublato impedimento, mouerentur, quamuis ipſa generantia aliquando non ſint tunc. *Ad 1.*

Ad ſecundum eſt multiplex opinio de reductione aquæ calidæ ad frigiditatem. Prima eſt Auerrois 2. Animæ, comm. 115 dicit eſſe vapores quoſdam aquæ coniunctos, atque horum ratione ipſam calefieri: ſublato autem calefaciẽte aquam infrigidare hos vapores, & ſic reduci ad frigiditatem, non quod eadem aqua ſeipſam ad frigiditatem reducat. *Ad 2.* *Nota.*

Iſta opinio ſine dubio eſt falſa, poteſt enim aqua in ſeipſa calorem recipere, & talis reduci ad frigiditatẽ remoto calefaciente. *Not. contra Auer.*

Secunda ſententia eſt Auicennæ lib. 1 ſuffici. c. 5. dicit illam reductionem fieri à forma ſubſtantiali aquæ, quæ reducit ſe actiuè ad ſuam naturalem diſpoſitionem, quoties eſt extra eam: ſed hæc non placet, quia forma ſubſtantialis non poteſt agere, niſi per accidentia media. Non ergo poterit ſe reducere in frigiditatem per ſe. *2. ſenten. Auer.*

Tertia ſententia eſt Pauli Veneti, qui dicit aquam per accidẽs ſe infrigidare, nam cum eſt calefacta, eſt rarefacta: ablato calefaciente, intendit ſe condenſare, ac inde ſe infrigidat conſequenter: Hoc non placet, nam infrigidatio eſt cauſa condenſationis priúſque eſt infrigidare quàm condenſare: non ergo aqua per accidens infrigidat condenſando. *3. P. Ven.*

Quarta ſententia eſt Ægidij, qui dicit aquam per accidens ſe infrigidare hoc modo, qui per ſe corrumpit calorem, ac inde conſequitur frigiditas. Sed nec hoc placet, nam natura nunquam per ſe intendit corruptionem, nec corrumpit, niſi generando aliquid: non ergo aqua per ſe corrumpit calorem, niſi per ſe generando frigiditatem. *3. Ægid.*

Quinta ſententia eſt Iacobi Forliuienſis, qui dicit aquæ partes non eſſe æqualiter calidas, ſed quaſdam minus, quaſdam magis, & ideo ſunt inæqualiter frigidæ: partes ergo magis frigidæ infrigidant minus frigidas. Hoc non plenè ſatisfacit, nam illæ partes magis frigidæ non poterunt infrigidare vltra gradum ſuum, & cum ipſæ ſint remiſſæ, non poterunt penitus infrigidare, & reducere alias in ſuam frigiditatem naturalem. Et præterea nihil vetat tum has, tum illas partes calefieri, & totam etiam æqualiter calefieri. *5. Forliu.*

Sexta ſententia eſt quorundam, quia aſſerunt aquam per frigi- *6. aliorum.*

ditatem quandam virtualem reducere ſe ad ſuam frigiditatem actualem, quam dicunt poſſe corrumpi totam in aqua. Hoc videtur falſum, non ſolùm, quia duas frigiditates ponit in aqua, ſed etiam, quia actualem frigiditatem totam deperdi poſſe, manente aqua, docet: quod non eſt Philoſophicum. Nam in illa aqua, aut eſt calor in ſummo, aut non. Si eſt in ſummo, ergo eſt ibi forma ignis, ſummus enim calor non eſt niſi cum forma ignis, ſicut quælibet vltima diſpoſitio cum ſua propria forma ſubſtantiali: Si verò non eſt in ſummo, ergo quantum deeſt caloris, inerit frigiditatis, cum contrarium non ſit remiſſum, niſi ex admiſtione contrarij. Præterea quælibet forma non poteſt conſeruari, ſine vlla ſua naturali diſpoſitione: ſed frigiditas & humiditas ſunt naturales diſpoſitiones aquæ. Ergo ſine his prorſus non poteſt conſiſtere.

7. ſententia Burlei Septima ſententia eſt Burlei, qui dicit ab aere circunſtante aquam infrigidari, & quia à nobis iſta eſt defendenda ſententia, oportet eam declarare, & corroborare.

1 fun. pro ſent. aut. Aduerte igitur, quòd maior vel minor actiuitas alicuius qualitatis non arguit intentionem ipſius maiorem vel minorem: Poteſt enim eſſe, ꝙ vna qualitas magis agat in vno ſubiecto, quàm altera eiuſdem rationis in altero: & quæ minus agit, ſit intenſior, ſi illa ſit in materia denſiori, vt flamma minus comburit, quàm ferrum candens, & tamen calor flammæ eſt intenſior, cum ſit illic forma ignis, non autem in ferro candenti. Hoc dixerim, vt intelligas, non propterea quòd aqua vehementer calefaciat, eſſe calorem illius intentiſſimum. Poteſt enim calor non admodum intenſus id facere, propter materiæ denſitatem.

2. Aduerte vlterius quod aer circunſtans duplici ex parte infrigidat, & per frigiditatem, quæ aliqua ei non deeſt, & per motum, quo ſemper mouetur: motus enim aeris infrigidat, vt patet in flatu ipſo: vndè in hac infrigidatione non debes attendere ſolùm frigiditatem aeris, ſed motum ipſius, quę duo faciunt cauſam magnam infrigidationis.

3. Aduerte etiam, quòd calor aquæ deficiente calefaciente, eſt multum debilis, & citò corruptibilis propter duo, & quia ei humidum ipſius aquæ reſiſtit, & quia deeſt conſeruans.

1. concl. Quibus ſuppoſitis dico primò, mihi videri impoſſibile, quod frigiditas, & forma aquæ ſe intendant, nec per ſe, nec per accidens & loquor in eadem parte aquæ. Vna enim poteſt infrigidare alteram, ſed non vltra frigiditatis gradum, quem habet, at quod eadem ſe intendat, mihi videtur improbabile, imò de motu locali id non conceſſit Ariſtot. animalibus, ſed aſſignauit vnam partem

mouen

mouentem, putà cor: & alteram motam, putà reliquas partes. Et ratio eſt, quia productio alicuius eſt ex potentia, ab eo quod eſt in actu non eſt: v g. vt octo, quæ eſt ſumma diſpoſitio aquæ, non ergo faciet ſe, vt octo.

Dico ſecundò, Quod illa infrigidatio ab extrinſeco prouenit putà ab aere circunſtante, vt diximus exponendo vltimam ſententiam, & in hoc credo eſſe nonnihil deceptionis, quia illa ſolum in aqua id ponunt, cum idem prorſus ſit in ferro calido, in ligno, & in aliis, quæ infrigidantur ſeparata ab igne, quorum formis non eſt hoc tribuendum, cum non ſint actiuæ frigiditatis. 2.

Quod ſi dicas quid ſi aqua poneretur in vacuo, vbi non eſſet aer, nec aliud circunſtans? Dico, quod calor corrumpetur tandem, quia conſumeretur humidum vel vinceretur ab eo, ſine quo non conſiſtit, non tamen noua frigiditas induceretur ex defectu generantis eam. Quod dico de aere circunſtante, dico de terra, hæc enim calorem extinguit ſua frigiditate: & per hæc patet ſolutio ad argumentum ſecundum. *Dub.*

Ad tertium. Dico motus illos non eſſe violentos, eſt enim alia ratio in eis, & in motu ſagittæ ſurſum proiectæ. Hic enim motus eſt contra formam grauis, & contra inclinationem eius: at in illis non ſolùm materia eſt principium, ſed etiam ipſorum formæ habent naturalem inclinationem, vnde ſunt naturales à forma, & à materia: & propterea eſt virtus naturalis horum actiua, vt dictum eſt. *Ad 3. princ.*

Dices hoc modo calefactio ipſius aquæ erit motus violentus, cum ſit contra formam aquæ, & ipſius virtutem, ſicut projectio ſagittæ. Dico, eſſe diuerſam rationem: nam calefactio & eſt motus ipſius aquæ, & diſpoſitio ad generationem ipſius ignis, quæ naturalis eſt, vnde quamuis (vt motus quidam aquæ eſt) ſit aliquo modo violenta, tamen ſimpliciter eſt naturalis, quia diſponit ad generationem ſubſtantiæ, quæ naturalis eſt, quod non ſit in proiectione illa. *Not.*

Ex his ſequitur quæſtionis determinatio. Non omnia eſſe naturalia à principio actiuo, ſed viuentia ab vtroque, reliqua verò à paſſiuo, tam materia, quàm forma & quod non ſemper forma eſt actiuum principium motus, vt patet in inanimatis omnibus.

An motus cœli ſit naturalis. Quæſt. iij.

ſentent. Aui. & Scot.

HVius queſtionis ſenſus manifeſtus eſt: petimus enim an ſicut lapidi motus deorſum naturalis eſt, ſit etiam cœlo circula-

ris ſuus motus naturalis Circa hoc Auicenna lib 9.ſuæ Metaphyſicæ,c.2 quem ſequitur. Scotus 2.ſen d. qu.6.in ſi.dicit,cœli motum non eſſe naturalem,nec violentum,ſed præter naturam: nec eſſe à natura dicendus eſt: quod etiam docet Alber.2.Phyſi.tract. 1.cap.3.

1.ratio Huius opinionis ratio prima eſt Alberti Motus naturalis non eſt infinitus, eſt enim natura finita: ſed cœli motus eſt infinitus: non ergo eſt naturalis.

2.ratio. Secunda ratio eſt Auicennæ,Motus naturalis eſt ad conſequendum ſuam perfectionem in rebus, ſed cœli nihil ſibi per motum parant,non ergo ipſorum motus eſt naturalis

3. Tertiò,ſi motus cœli eſſet naturalis,ſequitur. quod duo motus contrarij naturales ineſſent cœlo, putà cum ab oriente pars inferna ad occidens conuertitur, & ab occidente iterum in orientem,ſunt enim termini contrarij.

4. Quartò, ſi cœli motus eſſet naturalis,eſſet à natura, ſed in eo non eſt natura, cùm non ſit quies:ergo non eſt naturalis, hæc eſt horum ſententia.

2.ſen.philop.ſimp. & D.T. Oppoſita verò eſt Philop. & Simpl. & S.Thom.1. p.quæſt. 70. art. . Ad quartum, qui docent, motum cœli eſſe naturalem, & eſt expreſſa Ariſtot ſententia 1. cœli, text.13. & ſequentibus, vbi dicit, ſicut deorſum moueri eſt naturale terræ, ita cœlo circulariter moueri.

1. conclu. At pro huius declaratione ſit prima concluſio. Motus cœli (ſi pro orbe ſumatur cœlum)non eſt à principio actiuo. Vbi aduerte apud Auerr. aliquando cœlum ſumi pro aggregato ex ipſo orbe, *expl. cœ.* & intelligentia mouente ipſum, aliquando pro ipſo tantum orbe. Dico aggregatum, quia intelligentia non eſt vnita cœlo, ſicut forma,ſed ſicut nauta naui aſſiſtit ei:& ob id vnum per ſe non facit,& ſic aliquando dicitur cœlũ viuere, 2 cœli,c.12.& mouere ſe,ſed iſtæ ſunt locutiones impropriæ, ſicut nauis mouet ſe, quia à nauta qui in ea eſt, mouetur. Propriè cœlum pro orbe ſumitur,& ſic dicit concluſio, quòd non mouetur in principio actiuo quod patet:nam ſi actiuè ſe moueret, eſſet viuens, vt dictum eſt:hoc autem eſſe non poteſt, cum nullam viuentium operationem habeat,non enim ſentit,nec ſe auget, nec motu animalium mouetur,cum nulla habeat organa.

2.conclu. Secunda concl. Motus cœli orbis eſt à principio paſſiuo tantum Hoc intellige non ſolùm, quod materia cœli ſit principium paſſiuum, ſed etiam forma, ita vt ille motus paſſiuè proueniat ab vtroque principio.

Quòd ſi quis diceret cœlum non habere niſi ſolam materiam. Dico

Dico, quòd à tota ſubſtantia cœli, ſiue ſimplex ſit, ſiue compoſita, à tota illa prouenit motus, vt à principio paſſiuo.

Tertia concl Motus cœli eſt naturalis, & à principio paſſiuo, vt diximus. Probatur primò, cœlum eſt ens naturale: ergo ipſius motus eſt naturalis: ſi enim naturale eſt, naturam habet: ſi naturam, & motus eſt naturalis, non eſt autem alius motus præter hunc, de quo eſt diſputatio, ergo eſt naturalis. probo primum antecedens ex 7. Metaph. ca. 2. vbi inter entia naturalia cœli ponuntur: & 12. Metaph cap. 2 text 5. duas naturales ponit ſubſtantias; alteram corruptibilem, alteram ſempiternam, & hæc eſt cœlum. probatur præterea ratione antecedens: de cœlo tractare, aut eſt Phyſici, aut Aſtrologi, vt patet, vterque autem artifex naturale conſiderat. 3. 1. ratio. 2.

Secundò probatur: cœli figura eſt naturalis illi: ſed hæc eſt naturaliter apta ad motum, pu à rotunda: ergo & ipſius ſubſtantia tendit ad motum: accidentia enim ſenſibilia manu ducunt nos ad ſubſtantiam cognoſcendam. 2.

Præterea tertiò Actio propria cuique rei, in qua eius perfectio conſiſtit, ei eſt naturalis, ſicut homini intelligere: ſed motus cœli eſt actio ipſius propria & perfectio. 2. cœli, cap. 12. ergo eſt ei naturalis. 3.

Per hæc ad argumenta reſpondetur.

Ad primum dicitur primò, quod falſum eſt infinitum motum duratione intelligendo non prouenire à principio naturali, cum notum ſit, materiam eſſe principium naturale, & ſecundum ſe eſſe principium generationum infinitarum. Dico ſecundò, quod etiam ſi principium actiuum motus infiniti non ſit naturale, at principium paſſiuum poteſt eſſe. & tale eſt cœlum. *Ad 1.*

Ad ſecundum dicitur, quod non eſt opus, quod motus ſit ad conſequendam aliam perfectionem, cum ipſe motus eſt talis perfectio, huiuſmodi eſt cœlum & hoc patet in viuentibus, quorum perfectio in vita conſiſtit, quæ motus quidam eſt. *Ad 2.*

Ad tertium dico, quod ille motus cœli vnicus eſt, nec contrarium habet, ob id non oportet ipſum ſeparare, ac ſi eſſent duo. *Ad 3.*

Ad quartum de quiete cœli eſt varia opinio Auer. 12. Metaph. comm. 41. & lib de ſubſtantia orbis, c 2. exiſtimat cœlum habere principium, vt poſſit quieſcere, & probat ex Ariſt. 9 Meta text 17. non eſt, inquit, timendum quod cœlum quieſcat, timor autem eſt de eo quod eſſe poteſt: cœlum igitur poteſt quieſcere, ſed non quieſcet. *Ad 4. Dub.*

Iſta ſententia eſt falſa, nam fruſtrà eſſet potentia illa, quæ nunquam ad actum eſſet reducenda, & præterea, quia in ſempiternis *not. cōtra Auerr.*

non eſt poſſe eſſe, ſed eſſe: nec Ariſtot. ibi aliud dicit, quàm quod non ſit vlla timoris ratio, cum non poſſit cœlum quieſcere.

Quomodo aliqui defendũt. Nec valet id, quòd aliqui dicunt pro Auerroe, quòd à motu vnius diei cœlum quieſcit altera die. quamuis enim iſta dici ſoleat quies, tamen Auerroes non de hac loquitur, iſta enim ponitur in actu, ſed de quiete, quæ eſt ceſſatio motus, & hanc cœlo ineſſe poſſe eſt falſum, vt benè dicit Themiſt. hoc ſecundo capite, & S. Tho q.5. de potentia, art. 5. qui in hoc cœlos ab elementis differre docet. quod illi à motu naturali non poſſunt quieſcere, hæc verò ſic. Vnde in die iudicij erit miraculum, cœlos non moueri, ſicut ignem non calefacere.

Exp. Phi. Philop. dicit cœlum habere quietem, nempe quia eſt in ſua perfectione, quæ eſt motus, & vltimus ſtatus cuiuſque quies dicitur.

opi. ſimp. Simplicius verò dicit, cœlos quieſcere, nempe ſecundum axem, & centrum: quia nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinant, quomodo orbis, & machina mundi quieſcit: & hoc etiam dicit Ariſt. 8. Phyſ. text. 76. mouetur, inquit, & quieſcit omne ſcilicet cœlum.

Not. dup. quietem. Aduèrte tamen ex Philop. in principio in definitione definitionis Naturæ, quod quies eſt duplex, altera eſt immobilitas quædam, & fixa ſtatio, & ſic poſſumus dicere, cœlum quieſcere: Altero modo pro priuatione motus, cum aptitudine ad illum, & ſic non eſt quies illa cœli immobilitas, cum non poſſit ad latera moueri, & talis quies eſt propria, & ſumitur in definitione naturæ, quicquid velit Philop. talíſque non eſt in cœlo: vnde ad argumentum dicitur, non ſemper naturam eſſe principium quietis, & motus ſimul. Quo autem pacto illa naturæ definitio eſſet intelligenda, diximus iam ſatis ſuperius.

Dub. Vnum eſt dubium de motu, quo fiunt artificiata, an ſit naturalis, vt dolatio ligni, & ſimiles. Communiter dicitur, eſſe motus artificiales, nec naturales, nec violentos, ſicut ipſæ formæ. Mihi cum diſtinctione videtur eſſe reſpondendum, nam hi motus poſſunt aliquando ſecundum ſubſtantiam ſuam conſiderari, & ſic aliqui naturales ſunt, vt ſectiones, diuiſiones: habent enim aliquid violenti. Si verò vt ab arte ſunt, & ad formam artis tendunt, conſiderentur, ſic nec ſunt naturales, nec violenti, ſed proprium nomen habent, nempe motus artis, nec potentia ad eos dicitur paſſiua, naturalis, ſed ineptitudo, vel aptitudo: vt patet in prædicamento qualitatis. Hæc ſatis de quæſtione, an motus cœli ſit naturalis.

CAPVT II.

Quoniam autem determitandum eſt.

Text. 16.

DIſcrimen Phyſici â Mathematico ponit cum vterque videatur de re naturali tractare. Proponit igitur duas quæſtiones Altera eſt, An Mathematicus à Phyſico differat. & per Mathematicum, vt notat Simpl. Geometram intelligit: Ponit argumentum ad probandum, quòd non differant: Artifices de eiſdem rebus diſſerentes non videntur differre. Sed Geometra, & Phyſicus de eadem re differunt: non ergo videntur differre. Probat minorem, nam vterque agit de corporibus, de lineis, de ſuperficiebus & punctis.

Amplius autem ſi Aſtrologia.

Text. 17.

ALtera quæſtio eſt, An Aſtrologia, quæ non eſt purè Mathematica, ſit diſtincta à Phyſica, & videtur eodem argumento, quod non ſit diſtincta, cum de eiſdem tractent, putà de cœlo, de aſtris. Reiicit autem quandam ſolutionem quam quis poſſet adhibere, nempe quòd Phyſicus tractet de ſubſtantia cœli, & ſolis, & aliorum, non de accidentibus, ſed Aſtrologus. Hoc dicit eſſe inconueniens, cum ſcientia tractans rei ſubſtantiam, ipſius etiam conſideret accidentia. Et præterea Phyſici tractantes de cœlo, & aſtris, ipſorum etiam accidentia tractant. Quòd ſit ſphæricus ſol, aut cœlum vel non, & ſic de aliis huiuſmodi accidentibus.

De his igitur negociatur. Text. 18.

SOluit dubium propoſitum primum, dicitque, Phyſicum quidem, & Geometram tractare de eiſdem rebus, ſed non eiſdem rationibus: Phyſicus enim ſolidas ſuperficies, & ſimilia conſiderat, ſed vt ſunt fines corporis naturalis, ac in eis ſunt: at Mathematicus ipſa ſecundum ſe conſiderat, non vt terminos corporis naturalis. Vnde Phyſicus iſta de corpore naturali oſtendit, Geometra de his ſecundum ſe ipſa dicit. *Nota.*

Vnde ſequitur aliud diſcrimen, quod Phyſicus hæc non abſtrahit à motu, & materia ſenſibili. Geometra verò abſtrahit ea non quidem re, ſed intellectu, & nihil refert. 1. & hoc fieri poteſt. Abſtrahentium enim non eſt mendacium: ac ſi dicat nō ob id, quod abſtrahat intellectus, quæ abſtracta non ſunt re, mentitur & falſum dicit: eſt enim illa abſtractio ſimplex conſideratio rei, quæ nihil habet falſitatis. De hâc abſtractione multa diximus in logica, nec opus eſt repetere. *Nota.*

Themiſt. & alij volunt, quòd in primo diſcrimine etiã differat

Aſtrologia à Phyſica, & illud ſit pro Geometria, & pro Aſtrologia, hæc enim conſiderat figuram aſtrorum ſecundum ſe, & motum ipſorum vt quantum quoddam: at Phyſicus ea tractat, vt corporis ſunt naturalis paſſiones, vnde motum, vt à natura eſt, vt ſempiternus eſt, vt cauſa aliorum eſt, denique motum ille ſecundum qualitatem, Mathematicus ſecundum quantitatem conſiderat, vt notat Themiſt.

Latent autem qui hoc faciunt.

Text. 19.

REprehendit Platonem ex hoc vltimo diſcrimine. Plato enim ponebat ideas ſeparatas rerum naturalium, quòd repræhendit, dicens eſſe ignorantiam, & probat. Nam cùm Mathematicæ res, quæ magis ſunt abſtractæ, quàm phyſicæ, non ſint ſeparatæ re, ſed intellectu à materia ſenſibili, non oportuit formas phyſicas realiter ſeparare, vt Plato putat. Quod autem res phyſicæ minus abſtractæ ſint Mathematicis, probat ex definitione eorum quæ in Phyſica, & quæ in Mathematica ſunt, & ex paſſionibus ipſarum rerum: res enim mathematicæ, vt figura, numerus, & ipſorum paſſiones par, impar, curuum, rectum, abſque motu, & materia ſenſibili definiuntur: ſed non res phyſicæ, putà caro, os, neruus, hæc enim abſque materia definiri nequeunt.

Vtitur autem quodam exemplo ad explicandum quomodo ſe habeat Phyſicus, & Mathematicus in definiendo. phyſicum enim eſt ſicut ſimum, res autem mathematica, vt curuum: curuum, & ſimum obliquitatem dicunt, ſed differenter, ſimum enim obliquitatem in materia determinata, & ſenſibili, putà naſo: curuum autem obliquitatem in communi, ita res phyſicæ materiam habent ſenſibilem, & determinatam, & per hanc definiuntur, non autem mathematicæ. Hoc autem in quæſtione examinabitur inferius.

Demonſtrant autem. Text. 20.

VT omnes ferè exponunt, Ariſtoteles hic probat ſecũdo Phyſicam eſſe contractiorem Mathematica pura, exemplo illarum mathematicarum, quæ mediæ ſunt, partim mathematicæ, partim phyſicæ, nempe perſpectiua, muſica, aſtrologia: hæ enim differunt à pura Mathematica, quod tractant eandem quidem rem, verbi gratia lineam: ſed phyſicè, putà in materia ſenſibili, at Mathematica tractat lineam phyſicam, nempe corporis phyſici, ſed abſtrahendo, vt non ſit aliud diſcrimen inter purè Mathematicum, & perſpectiuum, ac ſimiles, quàm quòd ille extra materiã, hi in materia idem conſiderent: & vis argumenti conſiſtit in hoc:

cum

cum Perſpectiua,& reliquæ quæ idem cum Mathematico tractāt, quod abſtrahi poteſt à materia,non abſtrahant:ergo & Phyſicus, qui conſiderat formas, quæ abſtrahi non poſſunt, non abſtrahet: ita exponit Themiſt. & eſt expoſitio communis. At ſi licet præter communem expoſitionem aliquid dicere, exiſtimatem hunc locum aliter poſſe exponi, quod Ariſt. velit ſoluere ſecundā quæſtionem propoſitam de Aſtrologo,quæ etiam poterat eſſe de perſpectiuo,& Muſico,cùm de ſenſibilibus tractent:& intendit dicere,quòd Phyſicus tractet non de rebus mathematicis,niſi vt fines, & proprietates ſunt corporum naturalium,ſecundum ſe verò minimè. & in hoc à purè Mathematico differt. perſpectiuus verò,& ſimiles de rebus mathematicis, ſed non abſtractè, ſed in materia, & in hoc differunt à Phyſico.Explico clarè. De linea Phyſicus cōſiderat, vt eſt longitudo corporis naturalis. Geometria de linea ſecundum ſe.perſpectiuus de linea ſecundum ſe,& non vt eſt longitudo corporis naturalis, ſed vt eſt in materia aliqua ſenſibili. Vlterius, figuram conſiderat Phyſicus , vt terminum corporum naturalium. Geometra ſecundum ſe. Aſtrologus figuram ſecundum ſe, ſed non omnem, ſed eam quæ eſt cœli. & multum refert; aliquid in materia conſiderare, & aliquid conſiderare, vt ineſt alteri. *Nota.*

Cùm autem natura duplex ſit. Text.21.

INfert ex dictis,Phyſicum non ſolùm formam,ſed etiam materiam,in definitione ſumere, nam res phyſicæ ſunt ſicut ſimitas, at hæc & per formam,& per materiam definitur:ita & res phyſicæ non ſunt ſine materia, ac non ſunt ſecundum materiam, id eſt, non definiuntur ſola materia, vt exponit Philop. Albet.& S.Tho. quamuis Simpl.exponat,nō ſunt ſecundum materiam,id eſt, non ratione materiæ, ſed formæ præcipuè conſiderantur. Themiſt & Auer. non ſunt ſecundum materiam,id eſt,de eorum eſſentia non eſt materia:quamuis eſſentia nō ſit ſine materia:ſed verior & melior eſt expoſitio prior,vt diximus,ſecundum Philop.& Albert.

Etenim iam,& de hoc dupliciter dubitabit quis.

NAtura in duas diuiſa, dubium proponit item duplici via, & modo.Et attende,quod non ſunt duo dubia,vt volunt Expoſitores,ſed idem dupliciter propoſitum, & ita ſumēda eſt illa particula dupliciter, quæ locum fecit obſcuriſſimum. Dubitatur igitur, cum duæ ſint naturæ, an Phyſici ſit materiam ſolam an formam ſolam conſiderare,an vtrumque,nempe ex vtraque compo-

ſitum, quod ſi hoc detur, nempe quòd compoſitum conſideret, etiam vtranque conſiderabit naturam.

Dub. Dices, nónne dixit in principio textus quod Phyſicus materiã, *Reſpon.* & formam conſiderat?cur modò dubitat? Reſpondet Simpl. ob id dubitare, vt demonſtret, quod tantùm dixerat.

Vtrum igitur eiuſdem. Text.22.

IDem dubium altera via proponit, an vnius ſit ſcientiæ cõſiderare materiam, & formam ſimul, an verò vnius ſit formam, alterius materiam cognoſcere. Circa quod dubium dicit, quod ſi antiquos inſpiciamus, non eſt difficile: hi enim materiam ſolam cognouerunt, parum autem de forma, vt patet de Empedocle, & Democrito, qui multa principia aliquo modo forma differentia *Prob.tri-* poſuerunt, reliqui materiam tantùm. Probat autem triplici ratio- *plic.phy.* ne, quod Phyſici ſit, non ſolùm formam, ſed etiam materiam cognoſcere Prima ratio eſt ſumpta ab analogia artis, & naturæ. Ars imitatur naturam, vt notum eſt: ergo ita ſe habebit. Phyſica circa conſiderationem naturæ, ſicut artes circa conſiderationem artificiatorum ſed artes nõ ſolùm formam, ſed etiam materiam, vſque ad certum tamen limitem conſiderant: ergo & Phyſica formam etiam, & materiam conſiderabit. Minorem probat. Medicus enim non ſolam formam ſanitatis conſiderat, ſed etiam materiam, putà phlegma, bilem, & reliqua in quibus eſt ſanitas. Nec conſiderat materiam omninò, putà remotam: non enim conſiderat hominem, vt corpus, vt ſubſtantiam, ſed vt ex contrariis humorib. conſtitutum Similiter domificatoria ars conſiderat formam domus, & materiam, ſed non remotam, putà terram, ex qua fiunt lateres, & arbores, ſed lateres, ligna, & calcem ſolùm, & vnaquæque denique ars materiam ad certum limitem cognoſcit.

Inſuper eiuſdem eſt. Text.23.

SEcundam facit rationem ad idem probandum. Eiuſdem eſt artis, & ſcientiæ finem, & ea, quæ ad finem ſunt media conſiderare: ſed forma eſt finis: materia verò eſt ad finem: ergo eiuſdem ſcientię erit formam, & materiam cognoſcere. Maior eſt nota minor probatur, quod forma ſit finis, & per finem intelligi cauſam finalem, quæ dicitur finis, cuius gratia.

Nam finis aliquando extremum & limitem ſignificat, aliquando cauſam finalem, & ad hanc ſignificandam dicitur finis, cuius gratia.

Probat autem ſic: Terminus alicuius motus non interrupti, ſed continuati eſt vltimum & finis, cuius cauſa, illius motus, ſed ge-

nerationis continuæ forma eſt terminus:ergo ea eſt vltimum, & cuius cauſa.

Vbi aduerte,ad cauſam finalem duo eſſe neceſſaria:Vnū, quod ſit vltimum & extremum operationis: Alterum, quod ſit gratia cuius illa operatio fit, ac ob id dicitur finis bonum, & optimum: quia reliqua ordinentur in ipſum. Primùm non ſufficit, nempe quod ſit extremum. Si enim ego modo irem in ædem Diui Petri, vt indulgentiam conſequerer,& media via occurreret aliquid impediens,quominus abſoluerem:illud eſſet terminus,& extremum meæ viæ,ſed non cauſa finalis,propterea eſt opus vt ſit gratia cuius eſt via,& operatio.Propterea benè dixit Ariſt.id,quod eſt extremum motus continui, non impediti aliunde, id verò non ſolum vltimum eſt, ſed etiam finalis cauſa:Vnde reprehendit Poetam,qui de morte alicuius loquens dixit habet finem cuius cauſa factus eſt: errauit, nam mors eſt quidem terminus vitæ, ſed non finalis cauſa; cum non ſit optimum, id eſt, cùm non conceſſerit natura vitam, vt moriantur. non enim omne vltimum finis eſt, cuius cauſa:& ſic debet locus intelligi, vt volunt Græci, quamuis S.Tho.longè aliter exponat referens illud verbum,vult, ad Poetam,& non debet referri, ſed eſt ſenſus affirmatiuus: ac ſi dicat, ita eſt,non omne vltimum eſſe finem.Hunc Poetam Philoponus dicit eſſe Euripidem. *Nota.*

Quoniam & faciunt artes. Text.24.

HIs duobus textibus probat materiam ordinari, vt medium ad formam & quia locus eſt obſcurus valdè: primò ſenſum aperiam.

Aduerte primò: Artes mechanicas eſſe in triplici differentia: Quædam verſantur circa materiam,& harum quædā faciunt materiā ipſam:vt ars,quæ facit lateres,regulas,calcē,ex quib.domus eſt facienda: Quædam non faciunt materiam,ſed factam diſponunt,vt ars dolandi,& leuigandi ligna,ſcindendi lapides.Quædā artes ſunt in altero gradu,quæ in materiam talem formam introducunt,vt ars quæ ex leuigatis iam & dolatis lignis triremem facit,&ex lateribus præparatis domum erigit, & tales artes architectonicæ dicuntur,quaſi imperantes primis. Quædam ſunt in tertio gradu,quæ forma iam introducta vtuntur,vt Nautica,qui triremi vtitur,Equeſtris,Militaris & aliæ. Quæ ſunt in primo,& ſecundo gradu,ſunt factiuæ,tertia non dicitur factiua. *Nota.*

Aduerte ſecundò,quod ſi velis ſcire cauſam harū artium, quæ in vſu conſiſtunt,ea eſt,quia homo eſt finis harum rerum quæ arte fiunt; ſunt enim ipſius gratia propterea eſt iſta ars, ſecundum quam artificiatorum vſum tenet. *Not.2.*

Nota 3. Aduerte 3. quod ſic ſe habent iſtæ artes, tertiæ præſunt ſecundis, imperat enim nauta illi, qui triremem facit vt talem & talem faciat, prout ipſe vſui videt fore accommodatam. Secundæ imperant primis, qui enim triremem facit, imperat his, qui circa materiam verſantur, vt ſic, vel ſic præparent, prout ipſe fore aptam ſuæ formæ intelligit: vnde vſualis eſt Architectonica, & inter factiuas ea, quæ formam inducit, quia hæ imperant.

Ex his apparet clarè, quomodo materia ordinetur in formam cùm hæ, quæ circa materiam verſantur artes, ab eo, qui formam inducit, regantur: & hoc eſt, quod Ariſt. voluit monſtrare exemplo harum artium, materiam ordinari in formam: & admodum obſerua hanc declarationem.

tex.expo. Nunc ad textum accedamus, quamuis non ſint hæc ita in litera ordinata. Proponit igitur in hoc textu diuiſionem artium conſiderantium materiam, & vſualium. Sunt artes conſiderantes materiam ſimpliciter, id eſt, quæ faciunt materiam, & quæ conſiderant materiam operi accommodam, id eſt, diſponunt, & præparant materiam, & ſunt etiam artes, quæ vtuntur. & reddit harum rationem, nempe quia nos ſumus finis quodammodo omnium. At quia duplex eſt finis, alter cuius. hic autem eſt id, propter quod operamur, vt Deus eſt finis cuius, noſtrorum laborum: & amicus eſt finis cuius alius ſe illius amore in negotiis occupat. Eſt etiam finis quo, nempe quo illum finem conſequimur, qui ſemper eſt operatio noſtra, vt finis quo ſupernaturalis eſt viſio ipſius Dei, finis quo illius, qui ad amicum tendit, eſt videre, colloqui cum ipſo. Homo igitur finis eſt cuius harum rerum. At quia de hoc vtroque fine non eſt modò locus tractandi, dicit ſe in Philoſophiâ, putâ morali hoc dixiſſe.

Duæ igitur ſunt. Text. 25.

DIſtinguit duas eſſe dominatrices materiæ, nempe vſualem, & quæ formam facit, & has cognoſcẽtes vocant, id eſt, non facientes materiam: vſualis enim nihil facit, formalis operatur, ſed non materiã: ob id cognoſcens, & ſpeculans aliquo modo eſt, & in hoc differt ab effectrice, nempe materiali. quæ tantum operatiua eſt, quo fit, vt ille duæ Architectonicæ ſint, & imperent, ſed vnus artifex imperat materiæ, qui nempe formam conſiderat: dicit enim ex quo ligno, & quali fiat triremis, alter imperat formali, dicendo ex quibus motibus, & quos ad vſus illa fit.

Ex his omnib. concludit, quod in artificiatis materia propter opus & formam fit, in naturalibus autem materia propter formam

inam eſt,non dicitur,fit,quia nos non facimus materiam in naturalib. Atque hæc eſt probatio minoris præcedentis ſyllogiſmi, nempe formam eſſe finem materiæ, intellige eſſe finem partialem,compoſitum enim,& totum eſt finis, & terminus totius generationis,& materiæ.

Amplius eorum,quæ ad aliquid. Text.26.

TErtiam rationem proponit:materia, & forma ſunt correlatiua : ſed eadem eſt ſcientia correlatiuorum : ergo Phyſici eſt non ſolam formam conſiderare,ſed etiam materiam. Nec exiſtimes materiam & formam eſſe correlatiua ſecundum ſubſtantiam, & eſſentiam ſuam, ſed quòd habent quendam ordinem, & relationem annexam, ſicut ſcientia, & ſcibile vt dictum eſt in Logica. *3 ratio.*

Nota verba Ariſt materia,inquit, eſt ad formam,& alia materia ad aliam formam : per materiam intelligit materiam primam indifferentem ad quamcunque formam ſubſtantialem , & per formam intelligit formas confusè,& indiſtinctè,nempe in communi : per materiam verò aliam intelligit materiam ſecundam, nempe cùm diſpoſitionibus, & accidentibus neceſſariis ad formas quaſlibet in particulari quas vocat formam aliam:vt ſit ſenſus , materia ſecundum ſe ad formam, ſecundùm ſe refertur, at hæc materia ad hanc formam, quælibet enim forma habet ſuas certas diſpoſitiones in materia diſtinctas ab aliis aliarum formarum, & non ſolùm in ſpecie, ſed etiam in indiuiduo, vt alia eſt materia ſecunda hominis, alia equi, & alia huius, alia illius hominis, alia huius, alia illius equi, quod docet Ariſt. de animabus contra Pythag.1.anim.text.54.

Quouſque ergo phyſicum oportet cognoſcere formam.

LOcum hunc benè exponit Simpl.mouet dubium Ariſt quouſque Phyſicus conſideret formam. reſpondétque ſicut medicus neruum, & faber æs conſiderat, non abſolutè, ſed vt ſunt ſuæ formæ accommodata, ita Phyſicus formas, vt ad generationem ſunt : hæ autem ſunt, quæ ſunt in materia, licet ratione ſint ſeparabiles:per has enim formas generationes fiunt,vt ſol,& homo generant hominem,ſol,& equus equum:de formis autem ſeparatis,quid ſint,Metaphyſici eſt ſpeculari.

Dices, quomodo formas phyſicas vocat ratione ſeparabiles à materia, cùm oppoſitum docuerit ſuperius? Aliqui dicunt quod debet legi,quod ſunt inſeparabiles Hoc tamen eſt contra literam Græcam,quæ modo habetur.S.Tho.id de anima rationali intelligit, quæ eſt ſuprema forma naturalis, vltra quam Phyſicus non aſcen *Dubium.*

aſcendit, & hac ratione eſt ſeparabilis: quia ſecundum ſe non indiget organo corporeo ad ſuam operationem. Id ipſum dicit Auerroes, & eſt bona reſponſio, quamuis poſſit dici, quod ſunt ſeparabiles à materia ratione, id eſt differunt ratione, & definitione, ſed non ſubiecto, cùm non ſint extra materiam, quomodo priuatio, & materia dicuntur duo ratione, ſed vnum numero. hoc autem non impedit, quin forma definiatur per materiam.

Nota. Aduerte vlterius, quòd ſol eſt cauſa vniuerſalis concurrens cum omnibus particularibus ad generationes, vt dicemus inferius.

An Phyſica à Mathematicis diſtinguatur. Quæſtio. iiij.

Nota. Titulus quæſtionis clarus eſt, nempe an ea quæ Phyſicus conſiderat, & quæ Mathematicus, ſint diſtincta, an eadem: & ſimiliter an phyſica ſcientia à mathematica diuerſa ſit. Notat autem Auer. in præſenti, com. 16. quòd aſſignare differentiam in communi, & in particulari ſcientiarum logicum eſt, quamuis ſit vſitatum differentiam particularem in propriis ſcientiis tradere: & huius rationem poſſumus dare, ex 2. de anima. 146. Nam ad ponendam differentiam inter duo, requiritur, vt cognoſcatur, quid ſit vtrunque, non eſt autem vnius ſcientiæ particularis, quid altera ſit cognoſcere, ob id ad communem aliquam, quæ in communi, quid ſcientia ſit, conſideret, id pertinet. Ea autem eſt Logica vniuerſalis, quamuis id non faciat, niſi aliquo modo adiuta ſcientiis particularibus, quibus ipſarum obiecta cognoſcit. Tractare igitur modò oportet in particulari de differentia harum ſcientiarum. Nec omnia quæ hic dici poterant proponemus, quia multa diximus in poſterioribus.

Argu. in oppoſit. Sit igitur primum argumentum circa q. Mathematici tractant de ſenſibilibus, ſicut Phyſica: ergo non eſt diſcrimen. Antecedens

1 patet, quia omnia quæ Mathematici tractant, ſunt in corpore, & in corpore ſenſibili.

2. Secundò. Aſtrologia eſt Mathematica, & tractat de ſubſtantia ſenſibili, vt Phyſica: ergo non eſt ſcientia diſtincta, nec res conſiderata ab aſtrologia eſt extra genus phyſicum: Antecedens eſt expreſſè Ariſt. 12 Meta. tex. 44.

3. Præterea, tertiò res phyſicæ ſunt ſubſtantiæ, & accidentia ſunt ſenſibilia: ſed ſubſtantia poteſt abſtrahi ab accidentibus: ergo res phyſicæ abſtrahi poſſunt à ſenſibilibus: non ergo differunt à Mathematicis.

4. Præterea, quartò ex Ariſt. Perſpectiua, Muſica, Aſtrologia ſunt

Mathe

Mathemeticæ: non ergo dicendæ ſunt eſſe magis Phyſicæ, & ad huc dicit, quod perſpectiua agit de linea, vt phyſica eſt: ergo prorſus peſpectiua eſt phyſica, cùm conueniat in obiecto formali.

Pro huius determinatione ſit prima concluſio. Scientia phyſica, & Mathematica licet conueniant in re conſiderata, nunquam tamen in ſubiecto conueniunt. Hæc concluſio eſt declaranda: ob id aduerte primò: non quicquid eſt de conſideratione alicuius ſcientiæ, eſſe ſubiectum illius ſcientiæ. Sunt enim tria in ſcientia, & paſſiones demonſtrandæ, & cauſæ per quas demonſtrandæ ſunt, & ea de quibus demonſtrandæ ſunt, & hæc tantùm dicuntur ſubiecta, ſiue ſit vnum in communi, quod eſt primum in ſcientia, ſiue multa particularia, quę illius ſunt ſpecies. Tria igitur cùm ſint de conſideratione ſcientiæ, vnum illorum ſubiectum eſt, vndè res conſiderata in ſcientia & ſubiectum habent ſe, vt ſuperius, & inferius. Omne enim ſubiectum eſt res conſiderata in ſcientia, non contrà. *1. conclu.* *Not. 1.*

Aduerte ſecundò, quod Phyſicus habet pro ſubiecto ſubſtantiam, non quamcunque: Mathematicus verò pro ſubiecto accidens, non quodcunque. Explico, Phyſica eſt quædam ſcientia, quæ ſubſtantiæ paſſiones & cauſas ſpeculatur, ſed non cuiuſcunque ſubſtantiæ, ſed illius quæ motus principium habet, ac mutationibus & accidentibus ſenſibilibus eſt ſubiecta: vnde pro ſubiectis habet ſubſtantias ſenſibiles, & naturales. Mathematicus verò paſſiones ſpeculatur, non vllius ſubſtantiæ, ſed de accidenti oſtendendo, non autem de quocunque accidenti. *Not. 2.*

Eſt enim duplex accidens, quoddam ſecundum ſe mutationi expoſitum, id eſt, quod non eſt niſi ex mutatione aliqua procedens, vel mutationis allicuius eſt cauſa, vt ſunt primæ qualitates, & ex his compoſitæ, vt colores, ſapores, odores, & huiuſmodi ad phyſicum pertinent, nec de his ſcientia vlla, præter phyſicam eſt, cùm non niſi mutatione, & motu conſiſtant, nec aliter quam per mutationem, vel ad mutationem ſint. Quædam ſunt alia accidentia, quæ licet cum mutatione ſint, tamen ex ſe à mutatione non dependent, nec mutationis cauſa ſunt, quales ſunt quantitates, & ea quæ quantitatem ſequuntur: Hæ enim non ſunt mutationum cauſa, nec ex ſe ex mutatione proueniunt, cùm in cælo ſint quantitates, & figuræ non ex mutatione factæ, ſimiliter dimenſiones, proportiones, & ſimilia non ad mutationem pertinentia, nec tanquam ipſius effectus, nec tanquam ipſius cauſæ. Et talium eſt ſcientia mathematica: agit enim de quantitatibus, de figuris, & proportionibus, & proprietatibus ipſarum, quæ ab ipſa abſque motu proueniunt.

Aduer

3.fund. Aduerte tertiò, quòd mathematicæ ſunt in duplici differentia. Quædam quæ huiuſmodi accidentia in vniuerſali cognoſcunt, vt quæ agit de figura communi, & qualibet ſpecie, non determinando ad materiam, ſic quæ agit de numero in communi abſtrahendo, à quolibet ſubiecto, & hæ dicuntur pure mathematicæ.

Quædam aliæ agunt de huiuſmodi accidentibus in particulari, vt de figura cœli, de motu ipſius, tanquam de quodam quanto, de numero ſonoro, de linea viſuali, & tales vocantur mathematicæ mediæ.

Q̃uo earumſubiectũ diffe. à phyſico. Vbi attende maximè cum Auerroe, comment. decimooctauo. quòd hæ non tractant de ſubſtantia ſubiecta iſtis accidentibus, nec ipſis; vt alteri inſunt, ſed de ipſis ſecundum ſe, alia demonſtrando de eiſdem, & in hoc differunt à Phyſica omnes hæ: Phyſicus enim talia accidentia de ſubſtantiis oſtendit, vt ipſis competunt: At mathematicus de iſtis accidentibus aliud oſtendit: vt Phyſicus de corpore oſtendit quantitatem, figuram motum, mathematici de his ſecundum ſe alia oſtendunt: vnde dixit Lincon. benè, quòd id quod Phyſicus habet pro prædicato, & paſſione, id habet mathematicus pro ſubiecto, cum tale eſt, quod abſque mutatione poſſit intelligi, quamuis Phyſicus, vt in ſubiecto mutabile illud eſt, conſiderat: & hoc eſt, quod diximus in concluſione prima, nempe quod conueniunt Phyſicus, & Mathematicus in re conſiderata, ſed non in ſubiecto, nam quod vnius eſt ſubiectum, alterius eſt paſſio: & hoc eſt, quod alij dicunt, phyſicum, & mathematicum differre in modo conſiderandi. Et hæc ſufficiant pro declaratione primæ concluſionis: & ſunt memoriæ mandanda: & magis in ſolutione argumentorum iſta nota fient.

2.conclu. Secunda concluſio: Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo definiendi.

1.fund. diuer. modus definiẽdi phyſi. & ma. Aduerte, duo eſſe, quæ in ſcientiis præcipuè definiuntur, & ſubiecta, & paſſiones, in quibus definiendis eſt diſcrimen inter Phyſicum, & Mathematicum Phyſicus quidem definit per materiam ſenſibilem, id eſt, per materiam motui, & mutationi, & qualitatibus ſenſibilibus ſubiectam, at cum magno diſcrimine, nam paſſiones definit per materiam, non tanquam partem rei definitæ, ſed tanquam ſubiectum, vel tanquam cauſam, vt qui dicit. ſerenitas eſt ventorum quies, tranquillitas eſt maris quies; per materiam, quæ ſubiectum eſt, definit: Qui verò dicit, tonitru eſt ſonus percuſſionis exhalationis cum nube, non materiam dicit ſed cauſam: At cùm ſubiecta definit, materiam vt partem ſubſtantiæ dicit, nam ſubſtantiæ naturales includunt materiam, vt partem ſui,

& ſic

& ſic definitur homo per os, carnem, &c. quæ ipſius partes ſunt.

Ad explicandum hunc diuerſum modum includēdi materiam, quem docet Ariſtot. 7. Metaph. cap. 10. text. 34. ſunt duo exempla, alterum eſt ſimum, per hoc enim intelligitur modus definiendi paſſiones, ſimitas enim naſum dicit, vt ſubiectum & cauſam: alterum eſt ſtatua, & domus, & cætera artificialia, hæc enim materiam, vt partem ſui dicunt, pars enim ſtatuæ eſt æs, & figura, vt ibi docet Ariſt. ſicut materia eſt pars hominis: vnde in 8. Meta. c. 1. laudatur Archytas, qui in definitione horum vtebatur materia: Similiter in definitione naturalium: hic eſt modus definiendi phyſicus.

Mathematicus verò paſſiones ſuas, & ſubiecta definit, ſed non vtitur materia ſenſibili, vtitur tamen ſua materia, putà quantitate, vt enim eſt materia ſenſibilis, & forma compoſitum naturale facientes, ita figuræ illæ, & quantitates faciunt triangulos, quadrangulos, & reliqua mathematica: vnde Mathematicus paſſiones per ſubiecta ſua, vt per materiam definit: vt definiendo par, impar, & reliqua: Similiter ſubiecta per quantitatem definit, vt figuras per lineas, & hoc docet Ariſtot. 7. Metaph. cap. 11. text. 38. vbi reprehendit Platonem. qui omninò iſta ſine vlla materia definire contendebat, & docet habere ſuam materiam, ſicut homo habet os, & cætera, licet non ſit ſenſibilis: & ſic patet propoſita concluſio.

Tertia concluſio, Phyſicus, & Mathematicus differunt in modo demonſtrandi. Explicatur hoc: Phyſicus frequenter vtitur demonſtratione effectus & ſigni, quia ipſius cauſæ frequentius ſunt occultæ, nec per ſe ſenſibiles: effectus verò ſenſibiles ſunt, vt mors, corruptio, generatio, motus, & ſimilia ad ſenſum patent, ipſorum cauſæ à ſenſibus ſunt remotæ. At Mathematicus frequētius à prioribus procedit, cùm cauſę notiores ſint effectibus à ſenſu enim abſtrahit, & in intellectu notius eſt, quod prius eſt. Nec intelligas propter hoc, quòd Phyſicus per cauſas non demonſtret: demonſtrat enim, vt dicemus inferius in hoc libro. *3. concl.*

Quarta concluſio. Phyſicus, & mathematicus differunt in certitudine. Explicatur effectus phyſici non ſemper in vniuerſum eueniunt, ſed fit defectus aliquando: vt non ſemper in ſenectute canities contingit, non ſemper viri habent barbam, non ſemper homo habet duos oculos: & hoc ex eo, quod materia, ex qua huiuſmodi res conſtant, indifferens eſt, & multorum receptiua, ob id impeditur aliquando multis diſtracta: vnde 2. Metaph text. 16. tradens huius non exactę certitudinis rationem, dicit, natura materiam habet. Non tamen ob id putandum eſt, non eſſe ſcientiam *4. concl.*

horum: eſt enim vt diximus, in poſterioribus: ſunt enim gradus in certitudine ſcientiarum

At res Mathematicæ, cùm ab hac materia ſeparent, ſimpliciter neceſſariæ ſunt, ſemper enim triangulus habet tres angulos, & reliquæ paſſiones ſubiectis inſunt. His igitur ſic expoſitis poſſumus ad argumenta reſpondere

Ad 1. Ad primum: admittimus Mathematicas de ſenſibilibus tractare, ſed quæ ſecundum ſe ſenſibilia, & mobilia non ſunt vnde aliquæ ipſarum abſtrahunt.

Nota. Vt autem intelligas quid ſit iſta abſtractio, aduerte non eſſe aliud abſtractionem, quàm ſeparationẽ vnius ab altero ſibi coniuncto. Hæc abſtractio duplex eſt, altera realis, altera rationis, ſeu cognitionis Realis eſt, cùm re ipſa vnum ab alio ſeparatur, vt cùm anima per mortem à corpore ſeparatur, & manus à manu coniuncta ſeparatur. Rationis eſt, cùm id non fit, niſi tantùm cognitione, & conſideratione, vt cùm vnum intelligo, non intellectis aliis illi coniunctis, nempe intelligo animal non intellectis ſpeciebus, talis eſt abſtractio rationis.

Iſta adhuc eſt duplex, quædam ſimplex, quæ ab Alberto definitiua dicitur: quædam compoſita. Simplex eſt, cùm vnum ſimplici cognitione cognoſco, non intellecto alio ſibi coniuncto: compoſita eſt, cum intellectus enunciando vnum ab alio diuidit, vt cum hominem non eſſe leonem concipimus. In hac abſtractione ſemper ineſt verum, vel falſum: at in ſimplici non eſt veritas, nec falſitas.

Simplex rurſum triplex eſt, vniuerſalis, cùm ſuperiora non intellectis inferioribus conſideramus: Subiecti, cùm ſubiectum abſque conſideratione accidentium cognoſcimus, Formalis, cùm accidens ab accidente, aut rem à re abſtrahimus, vt cùm dulcedinem ab albedine lactis abſtraho, & formam à materia, & ſimiles formæ abſtrahuntur ab aliis.

Omnes hæ ſimplices abſtractiones non ſunt aliud, quàm ſimplices conſiderationes rerum, non conſideratis alijs, quæ cum eis erant, in quibus omnibus nulla eſt falſitas, aut veritas.

Abſtractio Mathematica vna eſt ex his, puta formalis, cùm accidentia, puta figuras, & quantitates à ſenſibilibus accidentibus ſeparamus, i. illa intelligimus, ſenſibilibus non intellectis, quod abſque falſitate fit.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur, quod Aſtrologia non tractat de aliqua ſubſtantia, vt ſubiecto. i. nec quid ſit ſubſtantia aliqua, nec qualis ſit illa oſtendit, ſed agit de ſubſtantia, tanquam determinatione ſubiecti, ipſius enim ſubiectum eſt figura, & motus huius

cor

corporis, nempe cœli. & de his demonſtrat, non de cœlo, id eſt, de ſubſtantia ipſa, hoc enim eſt Phyſicum, & illud eſt, quod Ariſtot. in Meta. voluit circa Aſtrologiam

Ad tertium reſpondetur, quod ſubſtātiæ naturales in ſua eſſentia & ſubſtantia non habent motum & mutationem, & accidentia, ſed ipſa eſt extra accidentia in eo quod non ſunt ipſarum eſſentiæ, & naturæ, tamē ipſæ ſubſtantiæ intrinſecè, & eſſentialiter habent eſſe tales, vt habeāt principium motus, & mutationis, vnde mutationis principiū in ipſis eſſentialiter eſt. & hinc eſt, quod à ſenſibili materia non abſtrahant: homo enim, & animal, de ſe principium habent motus, non ſic res mathematicæ. *Ad 3.*

Ad quartum S Th hic. & Paulus volunt, illas medias eſſe magis phyſicas, quàm mathematicas, quamuis Sanctus Thomas ſuper Boet. de Trinit. 9. de diuiſione ſcientiarum, art. 5. ad tertium cenſeat eſſe magis mathematicas Quicquid ſit, illæ ſunt magis mathematicæ, cùm in ſubiecto, quod eſt forma ſcientiæ. cùm putè mathematicis conueniant: nec Ariſtot. oppoſitum dicit, has enim non dicit eſſe magis Phyſicas, quàm mathematicas, ſed quòd inter mathematicas hæ propius accedunt ad Phyſicam. *Ad 4.*

Ad aliud reſpondetur, cùm dicitur, vt phyſica, illic denotatur conditio, vt cùm dicimus, ignis vt approximatus comburit, ſed non notatur ratio formalis, ac ſi diceretur, ignis vt calidus comburit. Hæc de quæſtione. *Ad 5.*

An Phyſicus conſideret materiam primam. Quæſt. v.

CVm duplex ſit materia, & prima ac remota, quæ eiuſdem rationis eſt in omnib. rebus naturalib. corruptibilibus, & ſecunda ac propinqua, quæ varia eſt pro formarum varietate, quælibet enim forma ſuas certas diſpoſitiones petit in materia: petimus, an Phyſicus materias haſce proximas tantùm conſideret, an etiam primam & remotam. Hoc dubium mouet Auctr. comm. 22. vbi citat Auicen. dicentem, Phyſicum non conſiderare materiam primam, ſed tantùm proximas, illa enim ad Metaphyſicum pertinet. *Senſus q.* *opi. Aui.*

Et ratio Auicen eſt, quod ita ſe habet Phyſicus, ſicut quilibet alius artifex, ſed nullus artifex conſiderat, niſi materiam proximam, & particularem vnius generis formæ, vt notum eſt. nec ergo Phyſicus niſi proximam conſiderabit materiam. *fun. eius.*

Secundò, ſi Phyſicus materiam primam conſideraret, poſſet illam eſſe demonſtrare, ſed hoc non poteſt, cùm ſit primum principium ſui ſubiecti, nec ipſius in phyſica cauſa ſit: ergo non pertinet ad ipſum. *2. ratio.*

3.ratio. Tertiò poſſumus contra rationem Ariſt. argumentari, & probare, quòd nec materiam conſideret Phyſicus. nam ſi materiam cōſideraret, eſſet, quia materia ad formam refertur, vt ipſe dicit, ſed materia & forma non ſunt correlatiua, cum ſint ſubſtantiæ, imò materia non refertur, niſi ad materiatum, ſeu id, cuius eſt materia, hoc autem compoſitum eſt.

ſententia communis circa quæſtionem. Circa hoc Auerr. ibidem tenet, materiam primam pertinere ad Phyſicum: & communis eſt opin. quamuis Græci non id exprimant, exiſtimo, quia id erat certum ſatis, & ratio huius poteſt eſſe. Primò artifex conſiderat materiam communem omnibus formis ſuæ artis, ſed Phyſicus conſiderat omnes formas naturales: ergo conſiderabit materiam communem illis: hæc non eſt niſi prima.

1.ratio.

2. Præterea, Phyſicus cōſiderat generationes & mutationes ſubſtantiales in communi: ergo conſiderabit ipſarum cauſam, & ſubiectum hoc autem eſt prima materia.

3. Præterea materia prima eſt ſubiectum mutationum, ſed ſub tali ratione non eſt Metaphyſici, qui motus non conſiderat: ergo erit Phyſici.

Nota. Alber.tract. 1.ca.11. arguit Auerroem tanquā imponentem hoc Auicennæ, & dicit, quod materia dupliciter poteſt conſiderari: Vno modo, vt refertur ad ipſum ens, eſt.n. potentia quædam, quæ eſt altera entis pars, cui reſpondet actus, ex quibus duobus perficitur ens, & ſic non dicit priuationem, & eſt conceptus materiæ primus, & ſub tali conſideratione materia dicitur primò prima: Altero modo poteſt conſiderari, vt eſt ſubiectum mutationum, & ſic dicit ſecum priuationem, & ſub hoc conceptu, qui poſterior eſt, dicitur ſecundò prima. Modò vult, quod primus conceptus ad Metaphyſicum, ſecundus ad Phyſicum ſpectet, & hanc fuiſſe intentionem Auicennæ Doctrina quidem hæc vera eſt, parum refert, quòd fuerit illa mens Auicennæ, vel non.

Ad.1. Ad primum argumentum reſpondetur, quòd eſt diſpar ratio, vt dicit Auerroes, inter Phyſicum, & alios artifices: alij enim conſiderant aliquas formas artificatorum, non omnes ob id non habent conſiderare materiam omnium artificiatorum communem, at Phyſicus conſiderat omnes formas naturales, ob id conſiderabit materiam illis omnibus communem, & hæc eſt prima.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondet Auerr. quod Phyſicus non demonſtrat à priori materiam eſſe, ſed à poſteriori, per ipſas mutationes, vt dictum eſt, & ſic materiam conſiderat.

Ad 3. Ad tertium aduerte, quòd materia eſt in potentia, & ad compoſitum, & ad formam. Ad compoſitum quidem eſt in potentia

paſſi

paſſiua primò, quia ex materia compoſitum primò fit, & ſecundariò ad formam quæ ſimul producitur cum compoſito: ad formam autem eſt in potentia receptiua, vnde ad vtrumque referri poteſt variis rationibus,& modis.

Nec exiſtimes, quòd materia & forma prorſus relatiua ſint: ſunt enim abſoluta ſimpliciter, vt dicunt S.Tho. & Alber. ſecum tamen ferunt aliquam relationem,& reſpectum.

Nominales dicunt materiam eſſentialiter nõ eſſe relationem, ſed denominatiuè.

Burleus dicit materiam eſſe aliquid,id eſt,ſubſtantiam,in ſe tamen habere ad aliquid,id eſt,reſpectum, ſeu eſſe ad aliquid in ſecundo modo dicendi per ſe. Omnes autem hæ locutiones ad idem tendunt.

An ars imitetur naturam. Quæſt. 6.

QVæſtio hæc ſolùm ad declarationẽ eſt propoſita, non quòd ſit controuerſia inter philoſophos. Hæc propoſitio. Ars imitatur naturam, triplicem ſenſum facit: Primus eſt,effectus artis, ſeu artificialia ſunt ſimilia naturalibus. Alter eſt,agens ſecundum artem aſſimilatur agenti naturali. Tertius eſt, forma artis eſt ſimilis formæ naturali: & omnes tres ſenſus veri ſunt. Tamen vt manifeſti fiant,eſt primum argumentum. Artificialia non habent in ſe motus principium, vt talia ſunt: naturalia verò habent:non ergo ſunt ſimilia. *Senſus q. triplex.* *Argu. in oppoſitũ. 1. argum.*

Secundò, agens naturale non eſt liberum, ſed neceſſariò agit, ignis enim non poteſt non comburere, ſi combuſtibile ſit appoſitum:ſed agens ſecundum artem eſt liberum, agit enim quando vult,& quouſque vult:non ergo ſimilantur. *2.*

Tertiò forma naturalis eſt ſubſtantia,vt diximus,at formæ artium,& artes ipſæ accidentia ſunt:non ergo ſimilitudo vlla eſt. *3.*

In huius declarationem ſit prima concluſio. Res artificiales ſimilantur naturalibus in forma, in materia per ſe, & in toto ipſo compoſito. *1. concl.*

Aduerte primò, accidentia ſenſibilia fere omnia natura multis communia fecit,vtpotè albedinem, nigredinem, calorem, frigiditatem,magnitudinem, ſapores, & reliqua. Hæc enim animatis & inanimatis abſque diſcrimine inſunt. Vnum tamen inter hæc reſeruauit natura proprium ſingulis ſpeciebus, & id figura, ac forma exterior eſt,quam diuerſam diuerſæ entium ſpecies, imò aliquando ſpecierum indiuidua ſortiuntur. *1. fund.*

Et hoc optimo conſilio factum eſt. nam cum homo, qui huius mundi rex eſt, & in cuius gratiam hæc facta ſunt, à ſenſu dependeat in ſua intellectione ac ſenſibus ſubſtantias non percipiat,

niſi pet accidentia, profectò deciperetut ſemper, nec poſſet rerum formas ac ſubſtantias diſtinguere, niſi accidentia aliqua ſenſibilia eſſent, quibus tales formæ ſubſtantiales deſignarentur, & tales ſunt rerum figuræ, & formæ extetiores, quas cum viſus diſcernat, maximè ad cognitionem viſus prodeſt, vt dicitur 1.Metaph. cap.1.

Hæ igitur figuræ ſequuntur formas ſubſtantiales. vide S.Tho. 7.Phyſic.Lectione 5 adeóque ſunt illis coniunctæ, & illarum comites, vt multi exiſtimatint ipſas eſſe rerum ſubſtantias, vt refertut 3.cœli, cap.4. & hoc volebant dicere illi, qui aſſerebant lineas, & ſuperficies eſſe rerum ſubſtantias, vt dixit Pythagoras 1.Metap. cap.7.text.20. & id dubitatur 3. Metaph.cap.5.& 7. Metaph. c.2. At re vera non ſunt formæ ſubſtantiales, ſed ipſarum indicia. Hinc eſt quod perfecta ſimilitudo duarum rerum maximè attendatur in figura. adeò, vt eiuſdem ſpeciei videantur, quæ figuram participant eandem, & eodem nomine nominentur: vndè propter hoc dictum hominem vocamus hominem, & imagines eiſdem nominibus, quibus ea, quorum imagines ſunt, nominamus, vt notum eſt.

2. fund. Not.1. Aduerte ſecundò, quod artes circa has figuras verſantur: conantur enim effectus in figuris cum naturalibus ſimilare. Eſt tamen duplex ars: quædam, quæ verſatur circa actiones, vt ars cantandi, ſaltandi, nauigandi: & alia quædam, quæ verſantur circa res factas, vt domificandi, pingendi, faciendi ſtatuas, & aliæ: & in his eſt præcipua ſimilitudo, de qua loquimur, adeò vt ars, quæ pingit leonem, videatur quodammodo leonem facere propter illam figuram, quæ comes eſt formæ ſubſtantialis, & non ſolùm propter figuram, ſed etiam propter modum ipſius materiæ, ex qua fiunt res hæ: materia enim in naturalib. patitur aliquam mutationem, vt ex ea fiat aliquid, vt ex aqua fit aër, mutata tamen aqua, ita etiam ex ligno fit ſtatua, aliquo tamen modo ligno mutato, nempe dolato, & ſciſſo, & paſſo aliquam diſpoſitionem, vt illam recipiat formam.

Not.2. Ex quo fit, quod ſicut non dicitur homo eſt terra, ſed terrenus, quia ex terra mutationem paſſa homo eſt factus, ita non dicitur, ſtatua eſt aurum, ſed aurea, domus eſt lapis, ſed lapidea, vt dicitur 2.Gen.c.1.text.4.& 7. Phyſic.c.3. text.15. & hanc rationem huius dat Ariſt.7.Meta.c.7.text.26.

3. fund. Aduerte tertiò, quod ſtatua, & iſta artificiata non ſunt, ſicut reliqua nomina accidentalia, album, calidum, curuum: hæc enim dicunt corpus, non vt partem, ſed vt ſubiectum, at iſta ipſam materiam habent pro parte, vnde ſicut caro, & anima faciunt hominem,

nem, vt duæ partes, ita aurum, & figura ſtatuam in genere artifi-ciali: vndè benè dixit Paulus Venetus, quod huiuſmodi nomina non dicunt formam, vt alia connotatiua, ſed totum ipſum compoſitum: & hæc docet 7. Meta. c. 10. text. 34. Ac in hoc maximè ſimilantur naturalibus. Ex his omnibus patet ſenſus, & veritas concluſionis primæ, nempe, quod artificialia ſimilantur naturalibus in formis exterioribus, & in materiis aliquo modo, & etiam in ipſis totis compoſitis, ad ſenſum prædictum in fundamentis.

Secunda conclu. Artifex imitatur agens naturale in modo operandi. Iſta ſimilitudo conſiſtit in duobus: primò, ſicut agens naturale effectum producit aſſimilando cum ſibi in forma, ſecundum quam producit, ignis enim ignem, leo leonem, homo hominem producit, ita artifices tales effectus producunt, vt ſimiles ſint idolis & imaginibus, quas ſibi in mente fingunt, & ſecundum quas operantur. *2. concl.*

Secundò, ſicut agens naturale operatur materiam diſponendo, & ab imperfectis incipit, ſic & artifex ipſe, & ex hoc ſequitur, quòd artis forma aſſimilatur formæ naturali aliquo modo, producit enim res quælibet ſibi ſimilem, licet in arte non ſit ſimilis ſpecie effectus factus arti, & idolo ſecundum quod fit.

Tertia concluſio. Ars aliquando imitatur effectus naturales præexiſtentes, aliquando eos, qui debebant præexiſtere. *3.*

Aduerte duplicem artem. Eſt quædam ſimia naturæ, quæ ea, quæ natura facit, imitari ſuo modo conatur, vt ars, quæ pingit, quæ facit ſtatuas, & ſimiles, & hæc imitatur naturæ effectus præexiſtentes. Altera eſt, quæ ſupplet ea, in quibus natura deficit, vt ars faciendi domos, veſtes, & ſimilia neceſſaria vitæ, & hæc non imitatur effectus præcedentes naturæ, ſed qui deberent præcedere, id eſt, tales facere conatur, quales faceret natura, ſi eos faceret. *Nota.*

Ex his omnibus colligitur, illam propoſitionem, ars imitatur naturam, eſſe veram in illo triplici ſenſu, qui propoſitus eſt.

Differunt tamen in his, quæ argumenta probant: hæc enim verè concludunt artem, & naturam in illis eſſe diſſimiles; tamen, quia in aliis eſt ſimilitudo, vt diximus, propoſitio eſt vera: non enim ad illius veritatem opus eſt; vt in omnibus imitatio ſit. Ad textum redeamus. *Ad arg.*

Capvt III.

Determinatis autem his. Text. 27.

HÆc eſt tertia pars libri huius, in qua de cauſis agit. Philop. continuat hunc ſermonem, vt poſtquam Ariſt. de concauſis egit, putà de materia, & forma, velit nunc de cauſis agere, putà de efficiente, & fine. Simpl. verò non de efficiente, ſed de ſolo fine. in- *Nota.*

tentionem eſſe docet:at quia de fine volebat diſſerere, cauſam in communi diſtinguit. At re vera non video cur hic de efficienti, ſaltem proximo,non negatur,& de omnibus cauſis in communi, vt in proceſſu patebit.

Ob id aduerte,quod ratio tractandi modò de cauſis duplex eſt. Altera,quam ipſe Ariſt.in præſenti textu proponit,nempe,vt cùm Phyſicus ſcrutetur cauſas generationum, & mutationum naturalium,ſciamus,quot, & quæ ſint iſtæ cauſæ in genere.quas Phyſicus inquirit,ob id Mathematicus non habet cauſas ſic diſtinguere. Non enim niſi vnam aut alteram, & non propriè cauſam aliquando ſpeculatur. Altera eſt,quia dictum erat in definitione naturæ,eam eſſe cauſam: oportebat ergo ſcire, quæ eſſet cauſa: eſt enim formalis, & materialis,& efficiens,& finalis,vt dicemus: ac propter id,de cauſis modò fit ſermo. Et hæc eſt materia huius ſecundi libri.

Nota. Aduerte tamen, quòd de cauſis agere, & ad Logicum, & ad Phyſicum,& ad Metaphyſicum pertinet,variis tamen rationibus. Logicus enim,vt patet 2. Poſter.cauſam diuidit, & explicat, licet non proprio habitu, vt ad perfectam pertinet demonſtrationem Phyſicus verò cauſas,vt ad mutationes pertinent, & ad naturales effectus,tractat. Metaphyſicus autem,vt ad eſſe attinent,vt dicit Auer.2.Meta.com.6. Similiter,quia eſſe cauſam eſt vna pars entis excedens res naturales,cùm extra naturalia etiam cauſæ ſint, vnde abſolutè demonſtrare, quot ſint cauſæ, eſt Metaphyſici: quot verò mutationum cauſæ,Phyſici: quot potiſſimæ demonſtrationis media,Logici.Textum igitur exponamus.

Quot,& quæ ſint cauſæ,tractandum proponit, cuius rationem ſubdit, quæ talis eſſe poteſt in forma: Artificem ſcientificum eorum,quæ tractat,quot,& quæ ſint cauſæ,docere oportet:Phyſicus eſt artifex ſcientificus naturalium mutationum:ergo ipſum Phyſicum cauſas omnes docere oportet,ac diſtinguere. Maiorem illam virtualiter intellectam probat:quia non contingit ſcire, quouſque cauſam primam,id eſt,propriam,& immediatam percipiamus:nec reducere quæque poterimus ad talem cauſam,niſi quid, quæque cauſa ſit ſciamus præſertim in Phyſica, quæ non vnam, aut alteram,ſed omnes quærit cauſarum modos.

Vno igitur modo cauſa dicitur.

Text.28

Not.æ definit.cauſæ materia. INcipit varias cauſas aſſignare. Eſt, inquit, vno modo cauſa,id ex quo cum inſit aliquid fit. Per hanc deſcriptionem notat cauſam materialem, hæc enim eſt, ex qua dicitur aliquid fieri, vt ex ære ſtatua, ex argento phiala. Nec ſufficit, vt ex aliquo fiat aliquid

quid, ad hoc, quòd ſit materia, ſed quòd permaneat in eo, quod ex ipſo fit, nam ex priuatione fit aliquid, vt ex nocte dies, & ex non albo album, ſed non vt ex materia, ſed vt ex termino quia non permanet, ob id dicitur, ex quo cùm inſit.

Et aduerte, quod hic non dicitur, primò, & non ſecundum accidens, vt difinita eſt materia ſuperius in lib. 1. tex. 82. quia illic definita eſt materia prima per ſe, hic autem tam prima, quam ſecunda, tam naturalis, quam accidentalis, per ſe, & per accidens, vt inferiùs declarabitur, ob id illa duo prætermiſſa ſunt. *Nota. 2.*

Aduerte vlterius, cùm aliquid dicitur cauſa, quæcunque illi conueniunt etiam dicuntur cauſa, vt ſi æs cauſa ſtatuæ & æs eſt corpus, & ſubſtantia, etiam iſta dicuntur cauſa ſtantuæ, & hoc non ſolùm in cauſa materiali, ſed in omni alia: & ob ib dicitur, horum genera: quo autem modo iſta cauſæ ſint, poſterius ipſe Ariſt. explicabit. *Not. 3.*

Alio autem modo forma, & exemplar.

ALium modum cauſæ ponit, nempe formam, & exemplar, quæ eſt ratio, quòd quid erat eſſe, i. vnde ſumitur definitio rei, dicitur enim forma, vt dat eſſe: dicitur exẽplar, quatenus agens producit effectum ſibi ſimilem in forma: dicitur ratio definitionis, quia præcipua pars definitionis, & naturæ rei forma eſt. *Quid forma.*

Ponit exemplum, vt forma, diapaſon, eſt proportio dupla. & numerus & partes definitionis. Nam ſicut in materia aliquid dicebatur cauſa materialis, & etiam ipſius genera ita, in forma: nam diapaſon, quod eſt conſonantia perfectiſſima, habet pro forma proxima proportionem duplam, & numerum, qui ſuperior eſt, & denique partem definitionis, vt proportionem, nam dupla proportio eſt. Exemplum eſt muſicum parum ad nos attinens, dummodo res intelligatur, ac ſi dicas, forma hominis eſt animal rationale, & horum genera: definitio enim quidditatiua, & ipſius partes locum habent formæ reſpectu ſuppoſiti.

Amplius vnde principium mutationis primum.
Text. 29.

TErtium modum cauſæ ponit nempe id, vnde eſt principium motus, aut quietis primum. Hoc denotat cauſam efficientem, ipſa enim eſt, quæ primo incipit operari à qua procedit motus, & quietis principium primum. *Quid efficiens.*

Ponit exemplum: conſultor eſt cauſa eorum, quæ conſilio fiunt, & pater filij, faciens facti, & mutans mutati, Philop. & alij hæc duo referunt, vt ſint ſuperiora aſſignatarum cauſarum, ſicut

ſupra dixerat,horum genera:nam faciẽs eſt ſuperius patre & mutans ſuperius conſultore.

Sanctus Thomas melius hoc interpretatur de diuerſis cauſis efficientibus, & licet ipſe aſſignet eas:tamen non videntur textui conformes.

Ob id ſic dicamus,per conſultorem, intellexit cauſas morales: per patrem,cauſas naturales ſubſtantiæ productiuas:per faciens, cauſas artificiales:per mutans,cauſas naturales alterantes:eſt etiã in his ſemper repetendum Horum genera.

Præterea,vt finis hic autem eſt id.

Quid finis. VLtimum modum cauſæ ponit,id cuius gratia aliquid fit,per quod intelligitur cauſa finalis, vt deambulationis finis ſanitas,deambulatur enim propter ſanitatem. Oſtendit autem finem eſſe cauſam, quia dubium poterat eſſe, cùm nondum ſit, vt cùm ſumitur potio propter ſanitatem,quæ nondum eſt, & dicit, quod tunc exiſtimamur reddidiſſe cauſam,cùm finem expreſſimus:eſt ergo finis cuius fit aliquid cauſa.

Declarat autem quorum ſit finis,cauſa,dicens eorum omnium eſſe cauſam,quæ ſunt inter primum efficiens,& ipſum finem, vt à Medico, qui eſt efficiens primus, vſque ad ſanitatem,media ſunt potiones,purgationes,euacuationes,dietæ, inſtrumenta ſcindendi venam,& alia huiuſmodi, quorum aliqua ſunt operationes, vt ſciſſio,venæ purgatio,euacuatiò,alia organa,& inſtrumenta,quibus tales operationes exercentur, & horum omnium ſanitas eſt finis:& idem dicendum in aliis,finis enim eſt cauſa omnium mediorum,quæ ſunt ad finem.

Cauſæ igitur ferè tot modis.

Text.30.

1. primũ. TRia, quæ cauſis his inſunt ponit. Primum eſt: eiuſdem effectus plures eſſe poſſunt cauſæ per ſe, non tamen vnius generis, ſed diuerſorum, vt ſtatuæ vnius quatuor ſunt cauſæ, materia, æs, forma ipſa figura, efficiens ſtatuarius, finis, id propter quod ſtatua fit:idem euenit in rebus naturalibus.

2. Secundum,quædam poſſunt ſibi inuicem eſſe cauſæ,ſed non in eodem genere cauſæ,vt ſanitas eſt finis deambulationis,& deambulatio eſt efficiens ſanitatis.Idem intellige de materia,& forma, vt dicit Auer. nam forma eſt cauſa materiæ,vt ipſam perficit,materia etiam eſt cauſa formæ,vt ipſam ſuſtentat,& recipit.

3. Tertium.Eadem poteſt eſſe cauſa contrariorũ per ſe, ſed vnius poſitiua, alterius priuatiua. ſicut nauta ſua præſentia eſt cauſa conſeruationis nauis,abſentia autem ſubmerſionis.

Nota 1. Hoc exemplum intellige non in vniuerſum, ſed tunc dicitur

cau

cauſa ſubmerſionis,quando,ſi ipſe eſſet pręſens,non ſubmergeretur nauis:tunc conſeruationis,cùm,niſi eſſet præſens,non conſeruaretur : poteſt enim aliquando eſſe cauſa per accidens horum. Intellige etiam, quod eſt cauſa ſuo genere, non tamen totalis, nam etiam venti & aquæ ſunt pariter cauſa illorum effectuum.

Poteſt aliud exemplum huius aſſignari : nempe Sol, qui ſua præſentia in noſtro hemiſphærio facit diem,ſua abſentia noctem & vtrumque per ſe facit. 1.

Omnes autem nunc dictæ cauſæ.

Text. 31.

HVcuſque cauſarum varia poſuit exempla, & alia etiam occurrunt præter illa,propter quæ forſan aliquis exiſtimaſſet, plura eſſe cauſarum genera. Hoc remouet Ariſt.docens, ad quatuor cauſarum genera prædictas omnes cauſas reduci, præſertim cùm hucuſque nondum declarauerit Ariſtot.quot ſint cauſæ, ſed tantum eas enumerauerit,vt dicit Auer. Ad materialem cauſam reducit omnia iſta, elementa ſyllabarum reſpectu. materiam factibilium,ignem, & reliqua elementa mixtorum corporum, partes totius, præmiſſas concluſionis : in quibus triplicem indicat materiam,vt notant Themiſt.& Alex. *Omnes cauſæ reduc.ad 4. genera.*

Eſt enim materia alterationis, materia compoſitionis, & materia compoſitionis & alterationis ſimul:materia alterationis eſt id, ex quo corrupto, aut alterato fit aliquid, vt ex pane ſanguis: compoſitionis eſt ea materia, quæ componit aliquid, nulla in ea mutatione exiſtente, vt literæ ſunt materiæ compoſitionis ſyllabæ: Compoſitionis.& alterationis ſimul eſt,cùm multa componunt aliquid,ſed corrupta,aut alterata,vt elementa faciunt mixtum,& acetum, ac mel componunt oximel. Has materias indicant iſta exempla. *Materia alteratio.*

Per elementa,& partes ſyllabarum.& totius intelligitur materia compoſitionis, quia non eſt vnius rationis compoſitio in compoſitis, aliqua enim ſolùm aggregatione componuntur, vt cumulus, alia colligatione, vt manipulus, alia conglutinatione, alia ordinatione,& omnia intelliguntur ſub materia compoſitionis,ob id duobus exemplis explicantur. Vide 8. Meta.cap.1. per materiam factibilium intelligitur materia alterationis, & per præmiſſas concluſionis, per elementa verò materia compoſitionis,& alterationis ſimul. *Materia compoſi:.*

Dubitabis, quæ materia ſit illa prima vel ſecunda ſubſtantialis,de qua locuti ſumus. Themiſt. vult eſſe alterationis ſolũ reſpectu formæ,& benè dicit. Sed aduerte eſſe tres materias alterationis:Prima eſt,quę per alterationem aliquam in ſe facit aliquid,& talis, *dub.1.ſol. 3.ſunt materiæ alt. genera.*

talis eſt materia iſta prima, nam non generatur quicquam ex ea, niſi amittat priuationem, & etiam alia ab ea expellatur forma: partim enim dicebatur corruptibilis. Alia eſt, ex qua fit aliquid, ſed per corruptionem ſui, vt ex pane fit ſanguis, tamen forma panis deſtructa. Tertia eſt, ex qua fit aliquid, facta prius in ea aliqua mutatione, vt ex ære fit ſtatua, æs autem prius mutationem, nempe partium aliquam ſubtractionem vel deciſionem ſuſcipit: omnes igitur hæ materiæ alterationis dicuntur, ſed non eodem modo.

Dub.2. Vlterius dubitabis, quomodo dicitur materia id quod corrumpitur, vt patet de pane, & elementis: non enim permanent. *Sol.* Dico, quòd manet quidem, non tamen ſecundùm ſe tota, ſed ſecundum ſui partem, putà materiam, & ſecundum virtutes, ac proprietates aliquot, vt in mixto manent materiæ elementorum, & virtutes ipſorum, putà qualitates: & hoc ſat eſt vt materia dici poſſint.

Dub.3. Vlterius dubitabis, quomodo hic partes dicantur materiã cùm *Sol.* ſuperius tex.28. dictæ ſunt forma Auer. vult illud de partib. definitionis eſſe intelligendum, quæ forma ſunt, hoc verò de partibus integrantibus. S.Th. autem melius, etiam de partibus definitionis vult hoc intelligi, & diſtinguit benè partes definitionis, ſi enim ad ipſum definitum comparentur, formæ locum habent: ſi verò ipſam definitionem, cuius partes ſunt, rationem habent materiæ, & tota definitio eſt, vt forma.

Dub.4. Sed tunc quæres quomodo definitio, quæ datur per materiam, & formam, poſſit hoc habere: non enim partes definitionis erunt *Sol.* definiti forma, ſed vna tantùm. Reſpondet S.Th. quòd materia, & forma in communi, vt ſunt de natura hominis & compoſiti, habent rationem formæ reſpectu ipſius ſuppoſiti, quamuis vna reſpectu alterius partis ſit materia, vndè humanitatem dicimus formam hominis, & tamen humanitas dicit materiam, & formam. Sed hoc poſtea magis declarabitur.

Dub.5. Vlterius dubitabis, quomodo præmiſſæ dicantur materia con- *Sol.* cluſionis. Reſpondet S. Thom. quia extremitates præmiſſarum componunt concluſionem, melius reſpondet Simpl. quod ſi totum ſyllogiſmum conſideremus, tunc præmiſſæ ſunt, vt materia: concluſio, vt forma: quia concluſio determinat & perficit ſyllogiſmum: hoc etiam recipit Auerr. dicens, præmiſſas eſſe, vt potentiam, concluſionem, vt actum.

Harum autem aliæ quidem ſunt.

ALexan. & Philop. iſta verba legenda eſſe cenſent à principio textus, vt cùm dixiſſet, quatuor eſſe modos cauſarum: ſequatur,

tur harum quædam ſunt, vt ſubiectum, & materia: At Simpl non recipit hoc, & magis ad literam dicit, quòd in exemplis propoſitis non ſolùm materia, ſed etiam forma continebatur, vt puta ſyllaba, & elementa, totum, partes præmiſſæ, concluſio: ob id dicit, horum enumeratorum quædam eſſe materiam, vt omnes partes reſpectu totius, quædam eſſe quod quid, id eſt, formam.

Et nota, quòd formam triplici nomine explicat, dicit enim totum, compoſitionem, ſpeciem, vt notet tres modos formarum correſpondentes trib materiis, vt notat Themiſt & Alex. & Auet. Eſt n. forma alterationis, quæ eſt forma reſpectu alterius partis materiæ, & hæc dicitur ſpecies. Eſt forma compoſitionis, reſpondens materiæ compoſitionis, vt forma domus eſt talis compoſitio, ſimiliter forma cumuli, forma manipuli, talis colligatio, & hæ formæ dicuntur compoſitio. Eſt forma compoſitionis, & alterationis, vt forma oximeli, forma mixtorum, quæ 8 Metap. dicitur ab Ariſt. mixtio, & hæc dicitur totum, quamuis totum ſit vocabulum commune includens etiam compoſitionem, huic tamen modo appropriatur. *Nota.*

Semen autem, & Medicus.

COnſtituit modo cauſam efficientē, ad quam reducit ea omnia, vndè incipit motus, vt ſemen, medicus, conſultor, & ipſum faciens omnia. vbi nota, per ſemen intelligi cauſas inſtrumentales, per faciens omnia, intelligi efficientes principales. Plato n. ſeparabat nouum genus cauſæ inſtrumentalis: Ariſtot. verò ad efficientem cauſam reducit, & inſtrumentalem, & principalem, ſicut cauſam exēplarem etiam reducit ad ipſam formalem: vndè in numero cauſarum quantū ad rem cum Platone cōuenit.

Aliæ autem, vt finis, & bonum aliorum.

QVartum genus cauſæ, ponit, nempe finem, cuius gratia aliquid fit, & eſt bonum aliorum, quæ ad ipſum ordinantur, quia id, quod mouet ad operandum, & eſt finis, ſemper habet rationem boni, quamuis non ſemper veri, ſed aliquando apparentis, præſertim in animalibus, & homine, quæ mouentur ad operandum ſemper propter bonum, ſed illud bonum non ſemper verum eſt, vt patet, nam in naturali appetitu finis ſemper bonum verum eſt: in animali, & rationali non ſemper, hoc dicit benè Alb. hic, vtrobique tamen finis bonum quid eſt, vt finis eſt. Ex his concludit quatuor eſſe cauſarum genera, ad quæ omnes cauſæ reducuntur.

Cauſæ igitur tales, & tot ſunt. Text. 32. *Varia differentia cauſarū.*

VNamquamque cauſam vel genus cauſæ in plures diuidit differentias, quæ quāuis ſint numero multæ, tamen redactæ ad ſum

1. diuiſio cauſarũ. ſummam, & ad communia membra, ſunt pauciores. Dupliciter igitur vnumquodque genus cauſæ diuiditur: primo, quædam eſt cauſa prior, id eſt, vniuerſalior; quædam poſterior, & particularior, vt ſi in efficienti dicas, medicus ſanat, eſt cauſa poſterior: item artifex ſanat, eſt vniuerſalior, & prior: adhuc agens ſanat, vniuerſalior. Denique ſuperiora cauſarum cuiuſque generis dicuntur etiam cauſæ in illo genere priores, quod ſuprà dictum eſt, horum genera. Similiter ex parte formæ, vt diapaſon, forma eſt, & proportio, & numerus: in fine ſimiliter, ſtudeo propter ſcientiam, & ſcientia eſt habitus, & bonum etiam ſtudeo propter habitum, & propter bonum. Item fit ſtatua ex ære, ex metallo, ex corpore, hæ ſuperiores cauſæ dicuntur priores particulares, poſteriores in quolibet genere.

Amplius autem, vt accidens. Text 33.

2. diuiſio cauſarũ. SEcunda diuiſio eſt. Cauſarum, quædam per ſe, quædam per accidens per ſe, quæ ad effectum, vt tales ſunt, concurrunt, vt ſtatuarius cauſa eſt per ſe ſtatuæ, quia vt talis eſt, cauſa eſt ſtatuæ, per accidens, eſt id quod coniunctum eſt cum cauſa per ſe, licet ſecundum ſe non operetur, vt Polycletus eſt per accidens, cauſa ſtatuæ, quia accidit, quòd Polycletus ſit ſtatuarius.

Nota. Et nota, quod iſta cauſa per accidens, aut eſt ipſum ſubiectum cauſæ per ſe, vt Polycletus, aut id, quod in eodẽ ſubiecto eſt cum cauſa per ſe, vt ſi Polycletus eſt albus, & Muſicus, dummodo ſtatuarius, tunc albus eſt cauſa ſtatuæ, & Muſicus cauſa ſtatuæ, per accidens tamen, quamuis inter has per accidens magis accedat Muſicus ad cauſam per ſe, quia Muſica eſt in eodem ſubiecto, in quo eſt ars ſtatuaria, quæ eſt cauſa per ſe, puta in anima: albedo enim eſt in corpore. Eſt igitur cauſa per ſe, & per accidens, & inter has quædam vniuerſalis, quædam particularis, vt per accidens particularis eſt Polycletus, vniuerſalis homo, vniuerſalior animal, viuens: ſimiliter Muſicus habituatus, qualis: idem in cauſis per ſe, vt ſtatuarius, artifex, ſciens. Hoc idem intellige in omni alio genere cauſæ, & habebis magnum cauſarum numerum.

Præter omnes autem, & propriè dictas. Text. 34.

3. diuiſio. TErtia diuiſio eſt: Quædam ſunt cauſæ in potentia, quædã in actu: dicuntur cauſæ in actu operantes; dicuntur in potentia, quæ poſſunt operari, quamuis actu non operentur, vt ædificans cauſa operans, ædificator cauſa in potentia. Hoc intellige in

quo

quocunque genere, & in quacunque cauſa prædicta, tam per ſe, quàm per accidens, vniuerſali, quàm particulari, vt facile eſt ad exempla reducere.

Perinde autem dicetur.

Text. 35.

HAs tres diſtinctiones ex parte effectuum poſſe aſſignari docet: eſt enim effectus ſingularis, & vniuerſalis, vt hic ſtatuarius facit hanc ſtatuam, & imaginem: ſimiliter per ſe, & per accidens, vt qui facit ſtatuam, ſi accidat, quòd ſit alba, magna, calida facit hæc per accidens Idem in aliis differentiis intellige, & diligens auditor philoſophiæ omnes hos modos ordine, & exemplo conabitur diſtinguere, quod vt eſt facilimum, ita eſt vtiliſſimum pro multis, quæ in ſcientiis, & extra ſcientias occurrunt. *Nota.*

Amplius autem connexæ

Text. 36.

QVarta diuiſio eſt, Cauſarum, quædam ſunt ſimplices, quales ſunt per accidens, & per ſe: ſingulæ ſecundum ſe ſumptæ. Connexæ, quales coniunctæ ex per ſe, & per accidens, vt Polycletus ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ. Has omnes cauſas ad duodecim modos reducit, ſunt enim hæ diuiſiones tres, quæ faciunt ſex modos cauſarum, nempe vniuerſalis, particularis, per ſe, per accidens, connexa, ſimplex. Quælibet autem ex his diuiditur in cauſam potentia, & cauſam actu. Fient itaque duodecim, nempe vniuerſalis actu, vniuerſalis potentia, particularis actu, particularis potentia, per ſe actu, per ſe potentia, per accidens actu, per accidens potentia, ſimplex actu, ſimplex potentia, connexa actu, connexa potentia: & hoc in quolibet genere cauſæ. Vide magnam multitudinem cauſarum breuiſſimis verbis expreſſam. *4. diuiſio*

Differunt autem tantum. Text. 37.

DIſcrimen vnũ aſſignat inter has cauſas actu; & potẽtia, quod cauſæ actu, & ſingulares ſimul ſunt cum effectu, vt ſi hic ignis comburit, hoc comburitur, ſi hic ædificat, hoc ædificatur: & hoc etiam intellige in vniuerſalibus, vt benè dixit Themi. quicquid alij dicant, vt ſi ædificans eſt, ædificium fit. At cauſæ in potentia non ſunt ſimul cum affectu, non enim ædificator, & domus ſimul ſunt, poteſt enim vnum abſque altero eſſe.

Et nota cum Simpl. quòd effectum vocat id, non quod poteſt eſſe, ſed quod eſt iam factum, atque extra operationem agentis conſiſtit, & ſic tolletur contradictio. Poſteà enim dicet, quod cauſa in potentia eſt cum effectu in potentia, tunc enim ſumitur pro eo, qui poteſt eſſe, & tunc ſi domificator eſt domus, eſſe poteſt, & è contra. *Nota.*

Oport

Opportet autem ſemper cauſam. Text. 38.

3. Theore. cauſarũ. TRia theoremata ponit circa cauſas prædictas. Primum, vt effectus propoſiti ſemper quæramus cauſam ſummam.

Not. 1. Cauſæ autem ſumma, vt notat Themiſt. debet habere tria. Primò, vt ſit per ſe, nam effectus propoſiti non eſt reddenda cauſa per accidens. Secundò, vt ſit propria, non vniuerſalis, non enim dices. Medicus ſanat: quia agens, aut quia artifex. Tertiò, vt ſit immediata, i. vt non habeat vllam ſupra ſe propriam, ſed ipſa ſit aliarum cauſa, vt ſi dicas, ſanat quia medicus eſt, medicus, quia artem medicinæ tenet, hæc eſt ſumma cauſa, & huiuſmodi cauſæ in quoque cauſæ genere quærendæ ſunt à phyloſopho, reliquæ enim ſcientiam non faciunt perfectam.

2. Alterum theorema eſt effectus communis cauſa eſt danda communis, & particularis cauſa eſt reddenda particularis vt ſtatuarius eſt cauſa ſtatuæ, hic ſtatuarius huius ſtatuæ, & artifex artificij

3. Tertium theorema eſt. cauſa in actu ad effectum in actu, & cauſa in potentia ad effectus poſſibitatem eſt referenda, vt ſi domificans eſt, domus fit, & ſi domificator eſt, domus eſſe poteſt. Hæc de cauſis. At oportet multa ex his examinare: cauſarum enim cognitio omni artifici, præſertim naturali, vtiliſſima, & neceſſaria eſt.

An tantùm ſint quatuor genera ca ſarum.

Quæſtio vij.

Argu. in oppoſita. QVia in 1. lib. de materia, & forma diximus ſatis, nunc de efficienti, & fine in particulari diſſerere oportet, ſi prius tamen in communi aliqua circa ſingulas cauſas tractemus. Eſt igitur primum argumentũm contra numerum cauſarum præfixum ab Ariſt.

1. arg. Calor ignis, ſerra artificis, & ſimilia cauſæ ſunt, tamen non videntur eſſe alicuius generis ex his: ergo non eſt numerus ſufficiẽs. Probatur minor: nã maximè eſſent cauſæ efficientes, hoc autem eſſe non poteſt: nam efficiens eſt, vnde primò incipit motus: ſed motus non à calore, ſed ab igne, non ab aſcia vel ſerra, ſed ab artifice incipit: non igitur ſunt efficientes cauſæ.

Et vlterius: imago ad cuius ſimilitudinem artifex facit imaginem aliam, cauſa eſt, nec videtur vlla ex his, cùm non ſit efficiẽs: non enim illa operatur: nec formalis, cùm non det eſſe artifici, ſicut albedo dat eſſe albo, nec vlla ex aliis: non ergo ſunt quatuor ſolùm genera cauſarum.

2. Secundò Materia nullius eſt actiuitatis, nihílq agit: nõ ergo eſt inter cauſas annumeranda: cauſa enim videtur aliquid agere.

Tertiò

Tertiò, Forma nullum eſſe dat, ergo nō eſt cauſa: probatur antecedens, quia non dat eſſe compoſito, accipit enim ab eo eſſe, cùm ad ipſius productionem forma ſit: nec dat eſſe materiæ, cum prior ſit materia, & ex ipſa fiat quodammodo forma. *3.*

Quartò, Sol, Deus, Angeli, videntur cauſæ, & non ſicut ignis, homo, leo, quia hæc producunt ſibi ſimilia, non autem illa: ergo eſt nouum aliud genus cauſæ ponendum. *4.*

Quintò, Finis non eſt cauſa poſteriorum ſe: quia ipſe eſt vltimum non habens poſterius, nec eſt cauſa priorum ſe, cum nihil ſit cauſa eorū, quę ante ipſum habent eſſe: nō ergo finis eſt cauſa. *5.*

Sit primum fundamentum. Quid cauſa ſit, Ariſtoteles non docuit, contentus definitionibus ſingulorum generum, ſic enim facit in his communibus præſertim cum in ipſis analogia quædam eſt, & definitur à Proclo libro de cauſis. Cauſa eſt, ad cuius eſſe, eſſe ſequitur aliud. Vbi nota, quòd ſequitur, non dicit conſecutionem logicam antecedentis, & conſequentis, ſed proceſſum, & emanationem realem, vt ſit id cauſa, quod influit, & à quo aliud emanat. Aduerte etiam, quod dicitur, aliud, vt intelligas, effectum habere aliud eſſe ab ipſa cauſa, & aliam entitatem: & dicitur etiam, ad cuius eſſe, vt denotetur cauſam eam eſſe, quæ ſuo eſſe, & virtute propria habet hoc, vt ex ipſa aliquo modo emanet aliud. *1. fund.* *Cauſæ defini. ſecūdum Proclum.*

At circa cauſarum numerum variæ fuerunt ſententiæ. nam Antiqui ante Ariſtotelem & Platonem non cognouerunt niſi materiam: de forma ſubſtantiali nihil dixerunt: finem efficientem abſtulerunt, dicentes nil de nouo generari. Aliqui parum de efficienti cognouerunt, nam Anaxagoras mentem, Empedocles litem & amicitiam poſuit, ſed non poſuerunt hæc ſemper efficere, ſed à principio, cum ſeparatum fuit chaos: Plato verò ſex cauſas poſuit naturales, præter quatuor enim ab Ariſtot. recitatas, addidit exemplarem, & inſtrumentalem. *Not. opi.*

Ariſtoteles verò tantùm quatuor cauſas recipit in generatione rerum naturalium, dico in generatione rerum naturalium; nam in artificialibus non negat exemplarem eſſe cauſam, ſed hoc diſcrimen conſtituit inter naturalia & artificialia, quod quæ ſecundum artem agunt, vltra habitum artis ſibi proponunt aliquod Idolum, & imaginem, cuius imitatione operētur: at naturalia non habent præter ſuas particulares formas aliquod aliud exemplar. Plato enim conſtituebat Ideam omnium exemplarem cauſam: & hoc benè notauit Philop. in præſenti: non ergo reiicit abſolutè Ariſtot. exemplares cauſas, ſed à generatione naturalium, formas autem ipſas particulares exemplaria vocat. *Nota.*

Dub. ſol. Dices, cùm ignis producit ignem, vtra forma exemplar dicitur ignis producti, an ignis producentis? Simpl vult formã ignis producti eſſe exemplar: quia ipſa eſt, quam agens producere intendit, ac ſibi aſſimilari. Alexand.& Philop. formas producentes magis dici exemplares docet: quia agentia ad ipſarum ſimilitudinem producunt effectus: exemplar autem antecedit id cuius eſt exemplar.

Nec intelligas, quod ipſa agentia cognoſcant ſuas formas, & cognoſcendo eas operentur: non enim cognitione hoc fit, ſed naturaliter in forma ſibi ſimulãtur effectus, ob id tales formæ exemplaria dicuntur.

Cauſam autem inſtrumentalem noluit Ariſtot. diſtinguere ab aliis, cùm non proprio motu, ſed vt ab alio regitur, operetur.

Cauſæ 4. ſecund. Ariſtot. Sunt igitur, ſecundum Ariſt. cauſæ quatuor ad generationem naturalem conuenientes: id, ex quo fit aliquid, hoc eſt materia: id, per quod fit aliquid, id eſt forma: id à quo fit, id eſt efficiens: id, propter quod fit, idque eſt finis.

2. fund. Nota 1. Sit ſecundum fundamentum de ordine harum quatuor cauſarum. Notat Albertus tract. 2. cap. 5. & benè, quadrupliciter poſſe has cauſas conſiderari, nempe aut ſecundum effectum, aut ſecundum intentionem, aut ſecundum eſſe, aut ſecundum rationem agendi: primò, ſi ſecundum effectum ipſum conſiderentur, prima omnium eſt materia, quæ eſt quidem de ſubſtantia ipſius, & in qua recipitur motus, quo fit effectus: ſecundum locum tenet forma, hæc enim etiam eſt ipſius pars effectus, & terminat materiæ motum: tertium locum obtinet efficiens, eſt enim extra effectus ſubſtantiam, tamen eſt principium motus, quo fit effectus: vltimum locum finis habet, qui motus eſt extremum vltimum.

2. At ſi ſecundò cauſæ conſiderentur quoad motionem, & intentionem operandi, tunc fit præpoſterus ordo, primum locum obtinet finis, hic enim ante omnia mouet efficientem ad operandum: ſecundum locum obtinet efficiens cauſa, quæ à fine mouetur: tertium forma, nam ſecundum hanc materiam mouetur, & perficitur: vltimum materia, quæ perficitur. Ex his duobus ordinibus priorem obſeruauit Ariſt. in textu, conſiderauit enim cauſas ex parte effectus.

3. At ſi tertiò, ſecundum eſſe conſiderentur, tunc prima eſt efficiens cauſa, hæc enim eſt, quæ antecedit, & materiam diſponit, & aptam facit formæ: ſecundum locum habet materia: tertium forma, quæ ex potentia materię habet eſſe: vltimum finis, qui quantum ad exequutionem vltimò habet eſſe.

Tandem

Tandem quattò, ſi ratio agendi conſideretur, prima cauſa eſt forma, ipſa enim eſt, ſecundum quam actio eſt: ſecunda eſt efficiens, quæ per formam operatur: tertia finis, qui cum forma in ſpecie conuenit: vltima eſt materia quæ nihil agit, ſed ſolùm recipit. Vide igitur quomodo non idem ſit cauſarum ordo. 4.

Sit tertium fundamentum de materia, hic non de materia, in qua eſt ſermo, quale eſt ſubiectum reſpectu accidentium, nec de materia, circa quam, quale id erga quod ſcientia verſatur, ſed de materia, ex qua fit aliquid totũ, ſiue naturale, ſiue artificiale: materia autem dicitur cauſa, non quia quicquam agat, modus enim cauſandi ipſius non eſt quicquam agere, ſed eſſe id, ex quo agens aliquid agit: vnde eſſe materialem cauſam, eſt concurrere, tanquam id ex cuius potentia paſſiua aliquid fit, aliquid producitur. *3. fund.*

Hæc materia poteſt diuidi iuxta tota ipſa, & compoſita, quæ fiunt ex ea, vt quædam dicatur ſubſtantialis, ex qua totum fit ſubſtantiale, & per ſe, quædã accidentalis, ex qua totum aliquod per accidens fit. Subſtãtialis materia multiplex eſt, quædam ſimplex, quædam compoſita. Simplex eſt, quæ non recipit formam, quin præceſſerit ipſa materia ſub diuerſis ſpecie formis, ſicut materia elementi, putà ignis, aquæ terræ, aëris, horũ enim materię primæ immediatè reſpiciunt formas eorum. Materia compoſita eſt, quæ eſt congregata ex diuerſis materiis diuerſarum ſpecierum, vt materia mixtorũ, hæc enim eſt cõgregata ex materiis elementorum, non quod maneant diuerſæ materiæ, ſed fit vna ex illis pluribus vnde ex ſimplici materia non fit lapis, planta aut aliud mixtum. *diui. ma.*

Hæc materia compoſita eſt triplex: Quædam congregata ſolùm ex diuerſis materiis ſimplicium corporum, putà elementorum, vt lapis, ferrum, argentum, quæ ex elementis immediatè conficiuntur: Quædam verò eſt congregata ex diuerſis materiis etiam aliorum mixtorum, vt tiriaca, pharmaca electuaria, quæ ex diuerſorum mixtorum materiis in vnam conuenientibus conficiuntur: tertia materia plantarum, & animalium, quæ petit etiam compoſitionem organorum, & inſtrumentorum ad ſuas operationes obeundas.

Ex quibus ſequitur, quòd materia prima non habet ordinem immediatum ad omnes formas, aliter enim ex quolibet fieret quodlibet: ſed primò ad elementorum formas, poſtea ad mixtorum, & aliorum formas ordinatur, hoc autem eſt propter diſpoſitiones varias, quas diuerſæ formæ in materia petunt, quas materia vna non habet, niſi ex diuerſis rebus ſit congregata.

Vt autem ad materiam accidentalem accedamus, Quædam eſt ſimplex, quæ eſt vnius ſpeciei, vt ex auro annulus, ex ligno ſtatua *diuiſ. ma teria a. c.*

& non multæ materiæ ad compoſitum conueniunt. Quædam eſt compoſita, cùm plures materiæ conueniunt ad componendum aliquid, ſiue per aggregationem, vt in cumulo, ſiue per alligationem, vt in manipulo, ſiue per affixionem, vt in arca, quæ clauo partes habet affixas, ſiue per conglutinationem, vt in libro, ſiue per aliquam alterationem, vt in luto, ſiue per aliquam partium ordinationem, vt in dictione literæ conueniunt, ſiue per partium ordinationem, & ſitum, vt in domo. Omnes hæ materiæ compoſitæ dicuntur, ſed accidentales: quia huiuſmodi tota ſunt per accidens.

4. fund. Sit quartum fundamentm de cauſa formali. Forma non aliud eſt quàm id quod ſubiectum, aut materiã determinat ad aliquod eſſe, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale, vt ſuperius diximus: vnde modus cauſandi formæ iſte eſt, ſe ipſa aliquid determinare, & determinando componere totum aliquod. Forma enim duo habet, & compoſitum facere determinando materiam, & reſpectu huius dicitur cauſa formalis: & ſimilem aliquando formam producere, & reſpectu huius eſt efficiens cauſa.

diuiſ. for. *Prima.* Hæc forma diuidi primò poteſt in ſubſtantialem, & in accidẽtalem ſecundum naturam, & accidentalem ſecundum artem: voco accidentalem ſecundum naturam omnia accidentia, quæ ab arte ſola non proueniunt.

2. Secunda diuiſio eſt in formam partis, & formam totius: Forma partis eſt cuiuſlibet compoſiti altera pars, quæ alteram determinat, vt anima reſpectu corporis, & forma reſpectu materiæ, & accidens reſpectu ſubiecti. Forma totius eſt natura rei reſpectu ſuppoſiti habentis naturam, vt natura humana reſpectu ſuppoſitorum, & tales formæ ſignificantur per nomina abſtracta, vt humanitas, animalitas.

Nota. Et aduerte, quòd etiam huiuſmodi formæ totius inueniuntur in totis per accidens, vt albedinitas reſpectu albi, & vt ita loquar, ſtatuitas reſpectu ſtatuæ. Differunt autem hæ formæ totius à formis partis: Nam formæ partis dicunt vnam rei partem, vt anima vnam partem hominis, albedo vnam partem albi, figura vnam partem ſtatuæ. At formæ totius dicũt integram naturam rei, quæ locum habet formæ reſpectu habentis naturam, vt humanitas dicit naturam conſtantem ex anima & corpore, reſpectu ſuppoſiti habentis naturam, & ſic in aliis totis.

Tertia. Tertia eſt ſubdiuiſio formæ accidentalis partium, quædam ſunt ſimplices, quædam compoſitæ. Per accidentales intelligo, & quæ ſunt ſecundum naturam, & quæ ſecundũ artem. Simplices, quæ partes habent eiuſdem rationis, vt albedo, nigredo, color.

Com

Compoſitæ.quæ partes habent diuerſæ rationis,vt figura, domus figura ſtatuæ,effigies viuentium,& animalium.

Quarta eſt ſubdiuiſio formæ partis ſubſtantialis. diuiditur enim in ſex gradus, ſic quædam formæ ſunt, quæ immediatum ordinem habent ad materiam primam, quales formæ elementorum, quæ ſunt infimæ omnium: quædam quæ conſequuntur formas elementorum, vt mixta imperfecta,lapides, niues, & ſimilia:quædam quæ conſequuntur mixta alia, vt formę pharmacorum,& ſimilium:quædam formæ viuentium,vt plantarum, & hæ excedunt præcedētes, quod ſunt actiua principia motus:quædam ſunt adhuc ſuperiores, quę cognitionem faciunt quales formæ animalium. 4.

In ſupremo gradu eſt forma rationalis, quę eſt quidem corporis forma, vt reliquæ, tamen ſimul cum corpore non habet ſuam operationem propriam, nempe intelligere: operationes enim aliarum omnium formarum non ſunt in ipſis tantùm,ſed in compoſitis: at intelligere in ſola eſt anima, & inde prouenit ei immortalitas,quod enim extra materiam operari poteſt,eſt immortale: dixi autem operationem propriam, nam communes, putà ſentire,vegetare, mouere, ſimul habet cum corpore, vt patet de ſomno,& vigilia,cap.1. *Nota.*

Sit quintum fundamentum de efficiente.Eſt enim efficiens id, à quo eſt principium primū motus: vbi aduerte, eſſe motum intentionis,& executionis: motus intentionis eſt,ſecundum quem aliquid ab aliquo ſecundum appetitum, aut voluntatem mouetur ad aliquid faciendum, & iſtius motus principium à fine eſt: motus verò executionis eſt iſte, ſecundum quem agimus, vel facimus aliquid, ille enim alius eſt motio paſſiua appetitus & voluntatis à fine, vt dicemus poſteà: & quantum ad motum hunc executionis efficiens eſt, quod primum excitare incipit hunc motum. *5.fund. dup.mot.*

Et quamuis multipliciter diuidi poſſet efficiens,tamē ſufficiet, aliquot principales attingere diuiſiones. Prima eſt. Efficientium cauſarum vna eſt vniuerſalis, altera particularis: vniuerſalis eſt, quæ plures effectus ſpecie differentes producit,ſicut ſol, cœli, intelligentiæ,cœlorum motrices, glorioſus Deus. particularis eſt, quæ vnius ſpeciei effectum principalem producit,vt ignis ignem, homo hominem Vniuerſalis cauſa dicitur æquiuoca, quia effectus ſibi diſſimiles producit:ſol enim non producit ſoles,nec cœli cœlos. Cauſa particularis vniuoca dicitur, quia frequentiùs effectus ſimiles ſibi in ſpecie producit. *Diuiſiones efficientes.*

Item particulares cauſæ dicuntur ſecundæ vniuerſales primę,

& inter vniuerſales vniuerſaliſſima, glorioſus Deus prima abſolutè dicitur. Item effectus cauſarum particularium dependent ab iis quantum ad fieri, tamen poſtquam facti ſunt, non amplius dependent in eſſe, cùm ſint eiuſdem ſpeciei cum cauſis: at reſpectu vniuerſalium dependent in eſſe, & conſeruari: motus enim ſolis, & calor conſeruant corruptibilia, ne poſtquā facta ſunt, pereant, & multò magis omnia in vniuerſum ab omnipotenti Dei manu ſemper dependent, quæ ſi ceſſaret tantùm ab iſta conſeruatione, omnia in nihilum redigerentur, citius, quàm lumen perit extincta lucerna.

Nota. Secunda diuiſio eſt cauſarum particularium. Quædam ſunt accidentaliter ſubordinatæ, quædam verò eſſentialiter: illæ dicuntur accidentaliter ſubordinatæ, quarum vna abſque altera poteſt operari, vt patet & filius ſunt accidentaliter ſubordinatæ, nam licet filius à patre dependet, tamen mortuo patre, etiam poteſt per ſe generare. Illæ verò dicuntur eſſentialiter ſubordinatæ, quarum neutra abſque altera operari valet, vt cauſæ particulares cum vniuerſalibus, non enim particulares ſuos valent effectus producere ſine vniuerſalibus, nec contrà, leo enim ſine ſole, nec ſol ſine leone producit leonem: & glorioſus Deus, licet per ſe omnia ſolus facere poſſit, tamen dum naturaliter, & non miraculosè operatur, vult concurrere cum his particularibus cauſis ad producendos ſuos particulares effectus, nec eis deficit.

Tertia diſtinctio eſt: Quædam eſt cauſa mediata, quædam immediata: Mediata eſt, quæ non ſua virtute proximè attingit effectum, ſed mediata alia cauſa, vt Medicus eſt cauſa ſanitatis mediata: non enim ſe ipſo, ſed per medicamenta ſanitatem attingit. Immediata verò eſt quæ ſeipſa attingit, vt ignis immediata eſt cauſa calefaciendi lignum.

Quatra diuiſio: quædam eſt totalis, quædam partialis. Totalis eſt illa, quæ in ſuo genere, & modo poteſt per ſe producere effectum, vt ignis eſt cauſa totalis producendi ignem, quia non indiget alio efficienti particulari ad producendum ignem: vndè licet indigeat materia, & forma, & cauſis vniuerſalibus ad producendum ignem, adhuc dicitur cauſa totalis: quia illæ cauſæ non ſunt eiuſdem generis, & modi: ſimiliter etiam ſi duo ignes concurrerent, quando vterque per ſe ſufficeret producere effectum, adhuc eſſent cauſæ totales.

Cauſa partialis eſt ea, quæ per ſe non poteſt effectum producere, niſi conueniat alia cauſa eiuſdem rationis ſimul, vt duo homines ad portandum pondus, quod neuter per ſe portare ſufficeret.

Quin

Quinta diuiſio. Quædam eſt cauſa principalis, quædam inſtrumentalis. Principalis eſt, quæ motu proprio, & virtute operatur, vt ignis, leo, homo. Inſtrumentalis eſt, quæ mota ab alio, & alterius virtute operatur, vt calor ignis.

Vltima ſubdiuiſio eſt. Inſtrumentorum quoddam eſt coniunctum, quoddam ſeparatum. Coniunctum eſt, quod moueri non poteſt, niſi actu moueatur à cauſa principali, vt calamus ad ſcribendum, calor, qui eſt in igne, ad calefaciendum. Separatum eſt, quod quamuis alterius operetur virtute, tamen poteſt abſque vllius præſentia operari, vt virtus ſeminis productiua, & calor in aqua ab igne productus, qui etiam ab igne ſeparatus calefacit, & huiuſmodi alia. poſſent aliæ diuiſiones fieri, ſed hæc ſufficiant.

His ſuppoſitis fundamentis, ad quæſtionem patet ſolutio, ad generationem rerum naturalium ſufficere cauſas has quatuor, vt dictum eſt, nam ideæ non ſunt, & inſtrumenta ad efficiens reducuntur. *Conclu.q.*

Ad argumenta ſolutio eſt facilis. Ad primum dicitur, quòd calor, & inſtrumenta, cùm non niſi virtute aliorum operentur, non ſunt diſtinctæ cauſæ ab ipſis, quorum inſtrumenta ſunt, præſertim de coniunctis, vnde ego dicor ſcribere, non calamus, quamuis calamo ſcribam, & ignis calefacere, quamuis per calorem: inſtrumenta autem ſeparata inter efficientes poſſunt computari. *Ad 1.*

Ad illud autem de idolo amittimus quidem in arte, ſed in naturalibus non eſt ab ipſa forma agentis diſtinctum.

Ad ſecundum, & tertium, eſt eadem, cõcedimus materiam non agere, non tamen omnis cauſa agit, ſed modus cauſandi materiæ eſt paſſiuè concurrere ad rei productionem, ita ſimiliter forma in genere cauſæ formalis non agit efficienter, ſed materiam determinat, & quamuis illud eſſe à materia recipiat, adhuc tamen ei dat eſſe, nam ipſa producta materiam perficit, & ens abſolutum ac completum conſtituit. *Ad 2. & 3.*

Ad quartum dicitur quòd ſat fuit cauſam efficientem attigiſſe, quæ vniuerſalem, & particularem tanquam ſpecies complectitur Ariſt. autem genera earum dicit eſſe quatuor, non ſpecies. *Ad 4.*

Ad quintum ſolutio patet, finis eſt primum omnium in intentione, licet in executione ſit vltimum, de hoc tamen magis poſt dicemus, & hoc ſufficiat in communi de his cauſis. *Ad 5.*

An cauſæ particulares aliquid efficiant.

Quæſtio viij.

QVæſtionis ſenſus ſatis eſt notus: petitur enim an iſtæ cauſæ particulares, putà ignis, homo, leo, & ſimiles habeãt virtutẽ in ſe, qua poſſint producere ſibi ſimiles ſubſtãtias, an verò nõ ſic, *Senſus q.*

ſed quod effectus à talibus prouenientes cauſis ſint facti ab alia ſuperiori cauſa, non autem ab ipſis: in qua difficultate multæ ſunt ſententiæ.

1. ſentent. Fuit enim ſententia quorundam Arabum, quorum meminit Auer. 9. Meta. Comm. 7. & diſpu. 3. c. 18. qui dicebant cauſas has inferiores nihil operari, ſed Deum ſolùm ad ipſarum præſentiam effectus facere, vnde ſolus Deus ad præſentiam ignis comburit, ad præſentiam cuiuſque alterius agentis operatur, ipſæ particulares cauſæ ſolùm ſe habent, vt ſigna actionis diuinæ.

Hoc recepit inter Theologos Gab. 4. ſen. di. 1. q. 1. contra quam ſententiam diſputat S. Th. 2. contra gen. c. 69 & qq. de potentia. q. 3. ar. 7. & 1. p. q. 105. art. 5. fundamenta Gab. ſunt duo: alterum eſt.

1. fund. Fruſtrà fiunt per plura quæ poſſunt fieri per pauciora: ſed poteſt Deus ſe ſolo operari cuncta: ergo fruſtrà ponitur cooperatio cauſarum particularium.

2. Alterum: ſi iſtæ cauſæ poſſent formas producere, poſſent creare, cùm formæ ex nihilo fiant, at creare nihil, præter Deum, poteſt: non igitur hæc inferiora quicquam agunt.

2. ſenten. Auic. Secunda ſententia fuit Auic. cuius meminit Auer. 7. Meta. Com. 31. hic dixit cauſas particulares habere virtutem ſolum diſponendi materiam, qua diſpoſita forma producebatur à cauſa quadam vniuerſali: conſtituebat enim quandam vnam ſubſtantiam ſeparatam vniuerſalem, cuius erat materiis diſpoſitis per agentia particularia ſubſtantiales inducere formas, & hanc Cholchodæam, i. datricem formarum vocabat, quæ ſententia fuit etiam Themiſt. 1. de anima, c. 24. & 3. de anima, c. 51.

Hæc autem opinio differt à priori dupliciter. Primò: quia prior aufert omnem cauſalitatem à rebus: dicit. n. quod cauſæ particulares, nec accidens, nec ſubſtantiam producunt: at poſterior, particularia agentia accidentia producere, & materiam diſponere affirmat. Secundò prior cauſam producentē omnia dicit eſſe Deum. Poſterior verò dicit eſſe quandam intelligentiam à Deo immediatè producentem. Fundamenta huius ſententiæ in ſequenti opinione proponentur, ferè enim communia ſunt.

3. Tertia ſententia fuit Platonis, hic Ideas poſuit, à quibus hi effectus particulares prouenirent, ſed multò aliter quàm Auic. Nam Auicen. viam poſuit omnium ſpecierum: at Plato tot poſuit, quot erant ſpecies. præterea Auicen. dixit hanc cholchodæam formas in ſingulis materiis à ſe diſtinctas producere, vnde illa erat cauſa efficiens. At Plato ipſas Ideas non alias formas producere, ſed, &c. ſed ſe cum materiis ipſis coniungere dixit, ob id cauſas formales eſſe aſſerebat.

Fun-

Fundamẽta Platon.erant duo,contra quæ diſputat Ariſt.7.Meta. à text. 16. vſque ad 32. *1.fund.*

Alterum:quia niſi ideæ iſtæ vniuerſales eſſent,nulla eſſe ſcientia,cùm particularia omnia ſint corruptibilia.

Alterum,& hoc etiam eſt Auic.quia vnumquodque fit à ſuo ſimili,ſed videmus multos effectus,quorũ nulla ſimilis cauſa particularis præceſſit, debent ergo referri in cauſam ipſam vniuerſalem,vt patet in animalibus generatis ex putrefactione, vt forma mixti ex diſſimilibus elementis proueniens, in igne producto ex lapidum cõcuſſione,ex motu vehementi,& radiis ſolaribus, quorum omnium formæ manifeſtant eſſe cauſam vniuerſalem, & nõ à particulari vlla procedere.

Quarta ſententia fuit Duran.2.ſent.d.1 q.5.qui valdè oppoſito modo ſentit,dicit cauſas particulares producere effectus ſuos nulla alia adiuuante ſuperiori cauſa, ita vt Deus poſtquàm fecit rem, quamuis ſolùm conſeruet eam, ſed ipſa per ſe ſola operatur poſtea non cooperante Deo, & ita remouet primam cauſam effectiuam omnium effectuum, ac particulares tantùm cauſas cõſtituit pro particularibus effectibus.

Quinta ſententia fuit Ariſt.qui tria in hoc docet.Primò.formas ſubſtantiales ipſas particulares dicit eſſe actiuas, & productiuas ſimilium ſibi,vt ignis, ignem, & leo leonem per ſuas formas actiuè producant, hoc tradit lib.2.Phyſic. cap.7. text.70. vbi formas dicit eſſe cauſas finales, formales, & efficientes ſimul diuerſis rationibus,& 2.Metaph.cap.2.text.18.& 7.Meta.c.9.text.30. vnumquodque,inquit,à ſuo vniuoco,id eſt,ſimili fit, vt equus ab equo, cuius cauſam tradit 2 de gener.animal.cap.1. quia vnumquodque appetit ſempiternum eſſe,& Deo ſimilari quantum poteſt. Cum autem iſta inferiora corruptibilia ſint, ac indiuidua durare perpetuò non poſſunt, in ſpecie ſimilia producendo conſeruare ſe intendunt.

Tradit ſecundò præter particularia agentia concurrere ſolem, & cœlum ad iſtos effectus producendos,vt patet text.26.ſuperiori,ſol,& homo generant hominem,& lib 1.Meteor cap.2 oportet mundum inferiorem continuum eſſe lationibus ſuperioribus, vt inde regatur,& 2.de gene.c 10. motum ſolis cauſam vniuerſalem ponit generationum,& corruptionum rerum.

Tradit etiam tertiò, præter cœlos, etiam Deum, & intelligentias eſſe cauſas horum inferiorum,vnde 12.Metap.tex.38.loquens de iſto ente ſeparato dicit,Ab hoc principio tum cœlum,tum natura dependet, & 1.de cœlo, cap.9. text.100. ab his intelligentiis dicit eſſe & viuere omnibus communicari. aliis magis, aliis mi-

nus,& 2. Meteor. cap.1.dicit eas eſſe omnibus aliis cauſas, vt ſint hæc Ariſt.

Pro huius determinatione ſit prima concluſio Auferre efficientiam ab his cauſis particularibus nec eſt ſacræ doctrinæ, nec doctoribus ſanctis,nec veræ philoſophiæ conſonum.Hæc concluſio profectò patet Gen.1.germinet terra herbam virentem,& lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum,vbi clarè patet,efficientia in terra,& in lignis,& arborib.& Damaſ 2.de fide,cap.9. Dedit,inquit,Deus plantis virtutem altricem,auctricem, & generatricem.Et Ambr.lib.3.Exaemer.c.6.& 8.Dedit,inquit,Deus terræ virtutem germinandi herbas ex ſemetipſa ſine alterius adiutorio. Et Aug.3. de Trin.c.3 & 4. Vocat creaturas proximas cauſas, Deum verò primam Denique S.Tho.qui modeſtiſſimis verbis in reprehendendis aliorum falſitatib. vtitur,hanc tamen opinionem ſtultam,impoſſibilem,& erroneam vocat.

Eſt argumentum S.Tho. vnum inter multa,quæ ponit,2. contra Gen.cap.69. Summum bonum decet effectus ſuos creare omni cum perfectione, quam ſecundum naturam talem habere poſſunt, ſed multò perfectiores ſunt effectus, & res naturales ſi operentur, quam ſi non operentur, ídque Deus præſtare potuit: ergo præſtitit.

Alterum argumentum eſt Auer.9 Meta.com.7.quia eſſet ſcientias deſtruere, cùm per proprias operationes eſſentias cuiuſque cognoſcamus, quòd ſi tu dicas ſatis eſſe ad hoc quòd Deus cum rebus ſingulis determinatas operationes facit, vt cum igne comburat,cum leone leonem,cum equo equum producat,dico, quòd eſſet hoc profectò fallere omnes homines mundi, & omnes ſenſus, quibus ignem igne producere experimur, & fortiores ſunt iſtæ communes experientiæ, quam ipſorum oppoſitæ rationes, vndè addit Auerr quòd hanc habentes opinionem habent cerebrum debilitatum.

Tertium argumentum eſt ex eo, quòd ſunt monſtra, defectus, & peccata in natura,quæ non eſſent, ſi ſolus Deus producere, qui infiniti eſt vigoris, ſicut peccatum in arte non proueniret, ſi artifex ignarus non eſſet, nec poſſet errare:alia igitur eſt cauſa particularis præter Deum

Secunda concluſ. Formæ ſubſtantiales particularium agentium non omnium ſunt efficienter productiuæ ſimilium mediis qualitatibus tanquam inſtrumentis: Explico. Forma ſubſtantialis eſt actiuum principium, quo ignis ſimul cum calore vt inſtrumento producit ignem, & ſimiliter formæ viuentium animalium, & plantarum per virtutes ſeminales, à formis actiuè productas ſibi

ſimi

ſimilia producunt.

Huius concluſionis prior pars probatur. Agentia particularia, vt diximus in prima concluſ. ſunt effectiua, non per materiam, quæ nullius eſt actiuitatis, ergo per formam. Poſterior probatur: actio non prouenit, niſi mediante contrarietate, ſed formæ ſubſtantiales ſecundum ſe non ſunt contrariæ, ſed ſecundum qualitates ergo per illas, vt inſtrumenta, eſt actio. Item, quia actio eſt ſecundum contactum, hic autem non eſt immediatè per ſubſtantiam, ſed per qualitates. *1. ratio.*

Tertia concl. Agentia vniuerſalia, vt cœli, aſtra, ſol agunt, & concurrunt ad hos effectus inferiores, non quidem tangendo, ſed producunt qualitates actiuas, quibus agentia particularia ſimul effectus particulares producunt. *3. conclu.*

Vt non ſolus equus, & ſola virtus ſeminis producunt rem, ſed etiam calor cæleſtis ſimul, & hoc profectò patet ex corruptione, & generatione mutua ex vario cælorum motu, & aſtrorum influxu, quæ indicant non ſola iſta particularia agentia cauſas eſſe ſuorum effectuum, niſi adſit virtus ſuperior ſimul producens. *1. ratio.*

Quarta concluſ. Deus concurrit immediatè cum omni cauſa particulari ad quemcunque effectum, contra Duran & profectò hæc concluſio ex ſcriptura videtur manifeſta, Iob 10. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me & c. 38. per multa verba & Pſal. 146. Qui producit in montibus fœnum. & Matth. 6 Si fœnum agri veſtit ſic Deus. & Ioann. 5. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor: ſunt et iam alia innumera loca, præter etiam illa Ariſt. teſtimonia ſupra citata Præterea, Proclus dicit, quod cauſa prima influit in effectus, pluſquam cauſæ ſecundæ, & probatur pluribus rationibus. *4. concl.*

Primò, quia entitas eſt vniuerſaliſſimus effectus, & ita vniuerſaliſſimæ cauſæ: vniuerſaliſſima autem cauſa eſt Deus, ergo eius eſt proprius effectus. Item quia eſt primus effectus, ergo eſt primæ cauſæ effectus: igitur quicquid eſt entitatis in rebus, fit à Deo. *1. ratio.*

Secundò confirmatur, quia non ſolum entitas in communi conuenit rebus ſingulis, ſed etiam de omnibus eorum prędicatis, & attributis eſſentialibus, & de omnibus eorum accidentibus prædicatur, nam verbi gratia, rationalitas eſt ens, & humanitas eſt ens, & animalitas eſt ens, quare Deus etiam intima omnia, quæ ſunt in rebus ſingulis operatur. 2.

Tertiò, quia oportet neceſſariò naturam omnem dirigi ab intellectu non errante, cum ipſa non cognoſcat, & neſciat quò tendat, 3.

dat, quare neceſſe eſt, vt ad ſuos fines ordinetur, & in his effectibus dirigatur.

4. Quartò, quia confitendum eſt Deum intelligere omnia, quæ fiunt, ne ſit ignorans: & velle illa, ne dicam præter eius voluntatem fieri, aut contra eius voluntatem, ipſo inuito, ſed Deum intelligere, & velle, vt ſit illud, eſt Deum concurrere ad agendum, tum quia Deus agit per intellectum, & voluntatem, tum quia aliàs eius voluntas eſſet impotens.

5. Quintò, quia oportet ſit vnus, qui in vniuerſo orbe totum rerum ordinem conſtituit, vt cum omnibus concurrat ordinando.

6. Sextò, item, eadem eſt difficultas de aliis cauſis vniuerſalib eſſentialiter ordinatis, vt cœlo, & intelligentiis: ſi ergo illi agũt cum inferiorib. cauſis, multò magis Deus, quia Deus ſuſpendit actionem cuiuſque agentis habendo ſe ſolum negatiuè, id eſt, non dando auxilium: ergo ſignum eſt, quod operabatur cum eo Explicatur antecedens, quia Deus facere poteſt vt ignis non com-

7. burat tantum per hoc, quod nihil cum eo facit. præterea, quia nullo alio argumento ita forti probatur præſentia Dei in omnibus niſi quia in omnibus immediatè operatur.

Nota. At vt modum, quo Deus cum particularibus cauſis operetur, intelligas, aduerte quadrupliciter dici aliquid cauſa actionis alicuius rei.

Primò. Primò, quia tribuit virtutem operandi, ſicut generans dicitur mouere graue, quia tribuit grauitatem, qua mouetur: & equus generat equum, quia tribuit virtutem ſemini, quæ facit equum, & hoc modo Deus dicitur cauſa actionis rerum naturalium, quia eis virtutem, quibus operentur, impertitus eſt.

2. Secundo modo, aliquid eſt cauſa actionis, quia conſeruat virtutem, qua aliud operatur, vt medicina, & herbæ dicuntur cauſa viſionis, quia conſeruant virtutem viſiuam, & hoc etiam modo Deus eſt cauſa actionis rerum, quia ipſarum eſſe, & facultatem, & omnia conſeruat.

3. Tertiò aliquid dicitur cauſa actionis, quia applicat aliquid ad agendum, vt qui apponit ignem domui, & ipſam comburit, & ſic

Quartò. etiam Deus eſt cauſa, quia nihil mouetur ſine Deo. Præter hos modos eſt vnus alius quartus, quo aliquid mouet per inſtrumentum, vt artifex penicillo pingit: ex parte effectus vna eſt operatio, at ex parte principiorum duplex eſt, nam inſtrumentum agit, artifex etiam agit, ſed non ſeparatim: non enim inſtrumentum ſine artifice, nec artifex ſine in ipſo inſtrumento operatur, vide igitur quomodo actio inſtrumenti ab artifice dependet, & effectus ab vtroque, ſed magis ab artifice.

Sic

Sic te oportet eleuare mentem,& intelligere de Deo glorioſo, qui cum his cauſis ſic operatur, vt ſimul & ipſæ operentur, ſed à Deo motæ,& directæ,ſicut inſtrumentum ab artifice. Et quemadmodum artifex non eodem inſtrumento omnia facit, ſed pro diuerſitate effectuum accommodatis vtitur inſtrumentis, ita Deus non idem omnibus cauſis facit, ſed diuerſis diuerſa,& concurrit cum ipſis iuxta ipſarum naturam cum liberis liberè, cum neceſſariis neceſſariò,cum debilibus debiliter, cum fortibus fortiter,pro ſua ſuauiſſima diſpoſitione vniuerſali operando.

Eſt autem vnum notandum, quòd differt inter modum concurrendi Dei cum cauſis naturalibus, & artificis cum inſtrumento,dupliciter.Primò,artifex non aſſimilat effectum inſtrumento, ſed arti,& modo,quod habet in mente:At Deus effectum ſimilat in ſpecie non ſibi, ſed cauſæ particulari, vt cum igne producit ignem,cum leone leonem.Secundò artifex non tangit effectum, niſi mediante inſtrumento,at Deus propter ſuam infinitatem immediatè tangit ſua virtute effectum quemcunque,cùm ſit vbique eſſentia ſua præſentiſſimus. *Nota.*

Eſt alterum aduertendum, quod iſta actio, qua res fit, ſi comparetur reſpectu cauſæ particularis,non ſufficit,vt ſecundum eam talis cauſa dicatur creare, quia cauſa particularis non facit totam rem, ſed ex materia præſuppoſita At reſpectu Dei conſiderata, ſufficit,vt effectus dicatur creari à Deo, quia & ſi modo non fiat tota res per hanc actionem, ſed ſecundum formam, materia tamen fuit à principio creata à Deo,ob id Deus totam facit rem,ex quo fit, vt omnia quæ modò fiunt, dicantur propriiſſimæ creaturæ Dei,vndè Auguſt.ſuper illud Pſal.73.Domine quis ſimilis tibi? inquit, parentibus generantibus Deus creat: & epiſt.ad Conſentium & 8. ſuper Gen.ad literam,cap 19. dicit res modò creari à Deo Et hæc omnia nota. *Res omnes ſunt Dei creatura.*

Quinta concluſ.Qualitates quæ ſunt inſtrumenta formarũ,& agentium particularium actiuè concurrunt ad productionẽ ſubſtantiæ,vt calor ignem producit, & virtus ſeminis ipſum viuens. hæc eſt contra Scot.2. diſt.12.q.3. qui nullo modo vult admittere accidentia attingere productionem ſubſtãtiæ:quia imperfectum non poteſt producere perfectius, at re vera hoc eſt contra manifeſtam experientiam, cui ipſe præcipit non eſſe fidendũ, ſed ſine ratione.Phyſicus enim non debet deſtituere ſenſus iudicum omninò,monſtrant autem clarè experientiæ accidentia ſubſtantiam producere, vt patet de motu, de ferro candenti, quæ producunt ignem per ſolum calorem.Nec ipſius ratio eſt alicuius momenti, videmus enim,quod imperfectum,vt eſt inſtrumentum perfecti, *5.conclu. cont. Sco.* *Sol. arg. ratio Sco.*

actiu

attingit perfectius ſe, vt penicillus imaginem pulcherrimam, quia ab arte mouetur, ita accidentia, vt virtutes ſubſtantiarum ſunt ſubſtantiam valent producere.

Nec patiatis dictum Scoti dicentis ignem in illo caſu à ſolo Deo produci, nam tunc forma illa eſſet creata, quod nulli contingit, niſi animæ rationali, aut eſſet ducta de potentia materiæ, & tunc eſſet generatio vera, vnde ſolus Deus ſine cauſa particulari generaret, quod indignum eſt Philoſopho Theologo.

Dicendum igitur accidentia, quæ inſtrumenta ſunt ſubſtantiæ, poſſe attingere productionẽ ſubſtãtię, & hoc paſſim docet Ariſt.

Sol. arg. Poſſumus per hæc reſpondere ad argumenta facta ſuperius.

Ad 1. Ad primum Gabr. dicimus illud argumentum nullius eſſe momenti. cum enim æquè decenter, & bene poſſunt res fieri per vnũ, fruſtrà fiunt per plura, at Deus ſuam bonitatem, ſuam mirabilem diſpoſitionem, ſapientiam, & prouidentiam commendat per creaturas ſuas, & ipſarum operationes, quæ quidem non eſſent ita nota, ſi ſolus ipſe cuncta faceret.

Ad 2. Ad ſecundum dicitur, quod non ob id agentia particularia creant: non enim formæ per ſe fiunt, vt diximus ſuprà, ſed compoſita ex materia.

Ad primum fundamentũ Plato, reſpondetur cum Ariſt. 1. Poſt. c.20. quod ad ſcientias non eſt opus vniuerſalia ſe parata ponere, ſecundum rem, ſed ſolùm ſecundum rationem, vt alibi latè diximus. Ad alias omnes experientias reſpondetur, quod vnumquodque fit à ſuo ſimili, vel ſecundum ſpeciem, vt homo ab homine vel ſecundum genus, vt mulus ab equo, vel ſecundum figuram, vt domus ab arte in mente, vel ſecundum virtutem. Id igitur ſimile ſecundum virtutem alteri, quod facit ea, quæ aliud facit, & ſic motus eſt ſimilis igni, rarificat enim & diſſoluit, ſicut ignis, ob id producit ignem, idem de radiis ſolaribus, & percuſſione lapidis, & calor ſolis producit animalia ex putrefactione, ſicut calor naturalis, & ita declarat illam propoſitionem Ariſto 7. Meta. c.9. nec opus eſt ad ideas recurrere.

CAPVT IIII.

Quot igitur cauſæ. Text 39.

De caſu & fortuna qq. 3. GEneribus cauſarum enarratis, de quibuſdam communibus cauſis, putà caſu, & fortuna loquitur, ac tres qq. examinandas proponit. Prima eſt, quæ cauſæ ſint, caſus, & fortunæ, id eſt, ad quod genus cauſæ pertineant; & an idem ſint caſus & fortuna, & quid &c & quid vtrumque ſit. Hæc autem tria ordine præpoſtero diſcutit, nam a tertia incipit, & primam vltimo loco tractat. Reddit

dit autem rationem cur de his tractet, dicens, caſum, & fortunam cauſas communes generationis, & eſſe multorum omnes ſentiunt. hic verò communia traduntur.

Quidam enim, & ſi ſint, an non. Text. 40.

PRius quid antiqui ſenſerint, in medium proponit. Fuerunt, in quit, quidam, qui caſum & fortunam non eſſe dicebant, & hi duplici mouebantur ratione. *1. opi. quorũd. anti.*

Prior eſt, omnia quæ à caſu, & fortuna fieri dicuntur, habent iam determinatam aliquam particularitatem, in quam ſingula referri valeant: non eſt ergo ponenda fortuna. Antecedens patet: ſi aliquis adierit forum animo emendi aliquid tantum, & illic occurrit aliqui qui debebat ei pecunias, à quo eas recipit, tunc à fortuna dicitur ei occurriſſe, & recepiſſe, ſed horum cauſa eſt, quia in forum venit: ergo quod à fortuna eſt, cauſam habet determinatam, idem contingit in aliis fortuitis & caſualibus effectibus, ſinguli enim ſuas habent cauſas particulares, non ergo eſt fortuna.

Quoniam ſi aliquod eſſet. Text. 41.

POſterior ratio horum eſt, ſi fortuna eſſet, antiqui Philoſophi cauſas generationum tractantes de illa diſſererent: at nihil illi dixerunt: ergo opinabantur non eſſe: non ergo eſt fortuna. Inconueniens enim eſt dicere, quod illa ſit, & philoſophi nihil de illa dixerint, cum reliquas tractauerint cauſas. Argumentum eſt ferè ab authoritate. *2. ratio.*

Sed & hoc mirabile. Text. 42.

ARiſt. reiicit has vtraſque horum rationes Ad primam dicit, omnes communiter benè ſciunt iſta, quæ è caſu, & fortuna dicuntur habere cauſam determinatam, vt dicunt iſti antiqui auferentes fortunam, cùm hoc tamen omnes fatentur aliquid à fortuna, aliquid non à fortuna eſſe: ergo nihil prohibet, quod eorum, quæ à fortuna dicuntur, ſint cuſæ determinatæ, quo minus fortuna ſit. Et nota quod ex communi conſenſu rationem illorum euertit: omnes enim admittentes illud antecedens, fortunam tamen ponunt, & profectò id verum eſt: nullus enim eſt ita ruſticus, qui neſciat cauſam, quod ille occurrerit debitori eſſe, quia venit in forum, cum hoc tamen fatetur eſſe à fortuna: aliquid igitur de fortuna oportet tractare. *ſol. 1. rationis antiquor.*

Quo

Quocirca, & quodammodo Text. 43

Sol. 2. ra-tioni. SEcundam ipſorum euertit rationem dicens, oportuiſſe aliquid dixiſſe de fortuna, vt probatum eſt ratione præcedenti, quod ſi dixeris, antiquos nihil dixiſſe de fortuna, reſpondet, non dixiſſe, nec tractaſſe quicquam, nam qui mentem, aut qui ignem, aut qui litem, & amicitiam, aut qui ſimile poſuerunt rerum principium, non dixerunt iſta eſſe fortunam, vnde omni ex parte ſunt reprehendendi iſti. Si enim non putarunt eſſe fortunam, arguẽdi ſunt, cùm id ſit contrà omnium opinionem. Si verò putarunt eſſe, & non tractarunt, ob id etiam reprehendendi ſunt, cùm cauſas inſufficiẽter inquiſierint, & diſcuſſerint, & ob id maximè, quod fortuna vtuntur, aſſignantes eam cauſam aliquorum effectuum, vt patet apud Emped. qui dicebat mundũ ſæpè generatum & corruptum, generandum & corrumpendum, atque aerem eſſe modò ſuper aquam à fortuna, nam in alia generatione mundi, non ſic erit, nec fuit. vndè à caſu ordo elementorum eſt. Similiter animalium partes à caſu prouenire ſæpe dicebat: debuit igitur de tali cauſa diſſerere. Et nota, quod hic non eſt ſermo de omnibus ſed de quibuſdam antiquis.

Sunt autem quidam, qui & cœli.

Text. 44.

SEcundam aliorum citat ſentẽtiam, inter quos (ſecundum Philop. & Themiſt.) fuit Democri. hic fortunam tantum conſtituerat in mundi generatione, non autem in generationibus entium naturalium. Democri enim poſuit infinitos mundos factos ex atomis, quòd ſi ab eo peteres quare hic mundus hoc loco, alius illo loco eſſet, reſpondebat, caſu id eſſe ex motu atomorum, quòd ſi rurſus quare cœli primo, poſtea elementia, & inter elementa, quædam prius, quædam poſterius facta, id etiam caſui tribuebat: quia accidit tales atomos ſic conuenire, vnde caſum in mundi partibus præcipuis tantum ponebat.

Et valdè hoc ipſum admiratione.

Text. 45.

Conf. 14. 2. opinie. HOrum opinionem reprehendit, & meritò. Reprehenſio autem conſiſtit in hoc, quod iſti horum inferiorum, purà animalium, plantarum, & reliquorum ponunt cauſam determinatam, purà intellectum, aut naturam, aut quid aliud, non enim ex quolibet fit quodlibet, ſed ex principio determinato, vt ex proprio ſemine fit quodlibet animal, & planta, mundi autem, & cælorum, quæ diuiniora ſunt iſtis, nullam cauſam determinatã ponunt, ſed ſolùm fortuitum atomorum motum: debuerunt ergo cauſam multò magis determinatam ponere, cùm dixerint cælos, & mun

& mundum eſſe factum.

Atqui ſi ſic ſe habeat hoc ipſum. Text. 46.

OB hoc tale abſurdum admiſſum dicit oportere, an ita ſit tractare & inquirere, & non ſolum abſurdum, hoc eſt cœlos à caſu factos, ſed abſurdius eſt dicere ſimul caſum nō eſſe in his inferioribus, quod reprobat ratione hac. In iſtis ſenſibilibus multa à caſu venire experimur: in cœlis autem nihil à caſu venire expertum eſt, cum motus ſint regulatiſſimi, & indeficientes: ergo potius in his ſenſibilibus caſus & fortuna conſtituenda ſunt, quam in cœlis, & vniuerſo. *Secundo.*

Sunt autem quidam, quibus fortuna videtur.

Text. 47.

TErtiam ſententiā recitat, quæ eſt Stoicorum, vt notat Simpl qui fortunam quandam cauſam diuinam ponunt humano intellectui occultam, à qua omnes effectus iſtos fortuitos prouenire dicunt, atque Deam quandam fortunam faciunt. His igitur enarratis circa aliorum ſententias, repetit illa tria, quæ diſcutienda propoſuit, ac modo eo ordine ponit, quem in eis diſcutiendis obſeruaturus eſt, quid ſint caſus, & fortuna: quomodo differant: inter quas cauſas ſint conſtituenda. *3. opi ali. philoſop.*

CAPVT V.

Primum igitur cùm videamus.

Textus 48.

ALiquod præmittit diſtinctiones, ex quib. quid caſus, & fortuna ſit, colligit Prima eſt effectuum. Alij quidem ſemper, & ſimiliter eueniunt, vt ſolis occaſus, & ortus: quod nocti dies ſuccedat: quod animal ſit cum ſenſu. Alij frequenter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt quod homo naſcatur cum duplici oculo, quod ſenes caneſcant. Neutri horum dicuntur à caſu, vel fortuna: & ſi nullus alius eſſet, non eſſet fortuna, vel caſus. At conſtat eſſe alios, qui nec ſemper, nec frequenter eueniunt, ſed rarò, & in his eſt caſus, & fortuna, vt omnes dicunt: vnde fortuna, vel caſus eſt eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, & quæ talia ſunt, à caſu vel fortuna ſunt, vt quod fodiēs vineam inueniat theſaurum, raro fit, & à fortuna eſt: vnde patet, fortunam eſſe & caſum. *Sen. Ari. 1. diſtin.*

Eorum autem quæ fiunt.

Text. 49

SEcundam ponit diſtinctionē eorum, quæ fiunt tam frequenter quàm ſemper, & rarò. Quædam fiunt propter finem aliquem: Quædā verò nō: vt deambulatio, quæ gratia ſanitatis eſt, propter *2. diſtin.*

finem fit,& motus grauis deorſum propter finem eſt, vt quietem naturalem conſequantur: Quæ verò inconſideratè fiũt,vt fricatio barbæ,cùm quis contemplatur,vel alia ſimilia,quę accidunt, abſque fine fiunt.

3. diſtin. Tertia diſtinctio eſt ſubdiuiſio quædam eorum, quæ propter *Nota.* finem fiunt.Quædam ſecundum electionem,quædam non ſecundum electionem fiunt. vbi aduerte, quod id operatur ſecundum electionem, quod dirigit operationes & res in finem, quem præcognoſcit & intendit, & tale agens eſt rationale, & huiuſmodi actiones dicuntur in finem ſecundum electionem, ſicut operationes, quæ ſecundum intellectum, aut ſecundum artem fiunt. Id verò operatur propter finem tantùm, & non ſecundum electionem,quod finem non præcognoſcit, ſed naturali quodam inſtinctu propter finem operatur, & huiuſmodi operationes dicuntur non ſecundum electionem, vt operationes inanimatorum, & viuentium,& ipſius hominis,quas abſque intellectus directione facit, ſicut nutritiones, generationes, & aliæ,quæ dicuntur operationes ſecundum naturam.

Hanc diſtinctionem applicat ad rem Ariſt.dicens,Cùm ea,quę fiunt in communi,& propter finem, & nõ propter finem fieri contingat:Et quæ propter finem, aut ſecundum electionem.aut non. Manifeſtum eſt profectò, quod in particulari inter ea, quæ rarò fiunt,quædam propter finem,quædam non propter finem,& quædam ſecundum intellectum,& electionem,quædam non, ſed natura fieri inueniemus. verbi gratia, quòd aliquis cogitabundus manu aliquid faciat,non aduertens, quod nunquam fecit,rarò fit, & non propter finem, Quòd autem occurrens tauro murum aſſcendat ſalutis gratia,rarò fit,& propter finem, & ſecundum electionem:quod equus in itinere conſternatus remeet, rarò fit, & propter finem,à natura.

Huiuſmodi igitur cum ſecundum accidens.

Textus 50.

EX præcedentibus colligit,qui effectus dicantur fortuiti,& caſuales,dicitq́;,effectus rarò contingentes cum ab his,qui propter finem agunt,per accidens fiunt,dici fortuitos,aut caſuales.

Nota. Vbi aduerte maximè,quòd cauſa per accidens duplex eſt.Prior illa,quæ cum cauſa per ſe cõiungitur,vt albus, & Polycletus ſunt cauſa per accidens ſtatuæ, quia coniuncti ſunt cum ſtatuario, & talis dicitur cauſa per accidens ex parte cauſæ. Poſterior cauſa per accidens eſt illa eadem, quæ eſt per ſe, ſi comparatur ad id, quod per accidens coniungitur cum effectu per ſe, vt ignis comburens trabem,cui domus innititur, per ſe quidem eſt cauſa combuſtio

buſtionis,per accidens verò ruinæ; quia hæc eſt coniuncta per accidens cum effectu per ſe, & talis cauſa dicitur per accidens, ex parte effectus,& hæc diſtinctio eſt Themiſt.& notanda.

Aduerte vlterius, quod talis effectus dupliciter coiungitur cum effectu per ſe,aut rarò,aut frequenter,vel ſemper,vt in exemplo propoſito:Semper coniunctus eſt ille effectus, nempe ruina cum tali combuſtione trabis, ſimiliter bibit quis vinum, poſtea nocet podagræ, iſtud nocumētum non eſt rarò coniunctum cum ſimili potatione vini:aliquando effectus per accidens rarò eſt cōiunctus cum effectu per ſe, vt quod fodiens vineam inueniat theſaurum,rarò hoc cum vineæ foſſione coniungitur. *Not.2.*

Aduerte vlterius,quòd iſti effectus rarò contingentes aliquando ſunt intenti:aliquando non ſunt intenti à cauſa ſua principali. præſertim in agentibus ſecundum electionem, nam in aliis ſemper non ſunt intenti,v.g.fodiens terram, ſeu vineam,poteſt inuenire theſaurum,aut intendendo inuentionem,aut non. *Not.3.*

His ſuppoſitis, attende effectus illos eſſe fortuitos & caſuales, qui per accidens & rarò conſequuntur effectus per ſe alicuius cauſæ,nec ſunt intenti à tali cauſa,& talis cauſa per ſe reſpectu effectus non intenti rarò contingentis dicitur fortuna vel caſus,vnde fortuna vel caſus eſt cauſa per accidens ex parte effectus non intenti,rarò autē contingentis:& hoc eſt, quod modò dicit Ariſt. nempe effectus iſti rarò contingentes, cum per accidens fiunt, à fortuna dicuntur.

Oſtendit autem effectus eſſe quoſdam per ſe, quoſdam per accidens argumento ipſarum cauſarum: nam etiam cauſæ & per ſe, & per accidens dicuntur, nempe quæ cum per ſe cauſa iunguntur,per accidens cauſæ ſunt. vt ædificator eſt per ſe cauſa ſtatuæ, per accidens verò albus Myſicus, & alia, quæ ædificatori inſunt: ita ſimiliter, effectus per ſe eſt reſpectu cauſæ per ſe, & effectus per accidens,qui cum eo coniungitur.

Attende hic maximè, ne decipiaris, quod non dicit has cauſas per accidens,quę ex parte cauſæ ſunt,eſſe fortunam:hoc.n.falſum eſt,nec hactenus ipſe quicquam dixit de fortuna, ſed de effectu ipſius. Verùm hic ſolùm vtitur argumento hoc à ſimili.effectus dici:& per ſe & per accidens, nempe eai quæ effectu per ſe cōiunguntur,eſſe per accidens effectus,ſicut etiam cauſa duplex, & per ſe,& quod ei adiungitur, quod eſt cauſa per accidens, & vlterius aſſimilat,ſicut cauſæ per accidens indeterminatæ ſunt, quia multa vni accidunt,cauſa verò per ſe, vna eſt ita effectus, per ſe vnus & vnius rationis,at effectus per accidens multi ſunt:vnde cum huiuſmodi ſint à fortuna,effectus fortuiti ſunt indeterminati. *Nota 4.*

Ipſe autem ad inuicem. Text.51.

In quibus conueniunt quæ à caſu & for. DIfferentiam inter caſum & fortunam poſterius tradendam dicit, at nunc ea, quibus, quæ à caſu, & quæ à fortuna ſunt, conueniunt, tradit. Hæc autem ſunt tria. Primùm quod vtraque ſunt in his, quæ agunt propter finem vnde tam caſalis, quàm fortuitus effectus eſt reſpectus cauſæ agentis propter finẽ, & hoc probat; quia effectus huiuſmodi eſt aptus, vt ſit intentus, vt finis à tali cauſa, v.g. ſi quis veniat in forum emendi gratia, & recipiat pecunias à debitore, caſus eſt, & fortunæ effectus illa receptio: & licet modo non ſit intenta, potuit eſſe intenta, nam ſi ille ſciuiſſet ſe recepturum pecunias in foro, veniſſet vtique propter illud.

Secundò. Secundò, Conueniunt, quod vterque effectus accidit, i. non eſt per ſe intentus, ſed finem intentum conſequitur.

3. Tertiò, Quod non conſequitur finem intentum, ſeu effectum per ſe ſemper, aut frequenter, ſed rarò.

4. Vnum tamen præter hæc ineſt effectui à fortuna, nempe quòd ipſius cauſa non eſt natura, ſed intellectus, & electio, vt reportatio pecuniæ eſt effectus per accidens huius, quod eſt veniſſe in forum, hoc autem ab electione procedit, quod eſt clarius dicere. Effectus fortuitus non eſt, niſi ab agente rationali, nec conſequitur, niſi actionem, quæ fit ſecundum electionem, & intellectum, & hoc eſt dicere, non habet cauſam in ſe ipſo, id eſt, non eſt à natura, ſed ab electione.

Nota. Et aduerte hic multum, quòd effectus non dicitur fortuitus, quamuis non ſit intentus à cauſa, ſed conſequitur effectum per ſe, hoc enim non ſufficit, ſed rarò, vt diximus, debet conſequi, aliàs non dicitur fortuitus, nec caſualis.

Manifeſtum itaque quod fortuna. Text.52.

Quid fortuna. MIrabili methodo Ariſtot. poſtquam effectum fortuitũ indagauit, quid ipſa fortuna ſit, oſtendit, dicitq;: Fortuna eſt cauſa per accidens in his, quæ rarò fiunt, & propter finem ſecundum electionem, ac ſi dicat, fortuna eſt actio aliqua ſecundum electionem procedens, quam conſequitur finis aliquis non intentus, & rarò contingens. Diximus enim, quod cauſa per ſe illa eſt fortuna reſpectu per accidens effectus, ſiue talis ſit actio, ſiue ars, vel intellectus, vt in finem tendunt, vnde colligit, quod fortuna eſt in his, in quibus eſt intellectus & electio, hæc definitio nota eſt ex his quæ notauimus text. 50.

Indefinitas igitur cauſas. Text.53.

Varia epitheta fortunæ. VAria epitheta fortunæ per definitionẽ hanc declarat. Primò; Fortuna dicitur occulta & immanifeſta hominib. cuius ratio

eſt

eſt, quia cum effectus fortuitus non habeat cauſam per ſe, niſi per accidens, poteſt multas habere cauſas, quia variis effectibus per ſe poteſt coniungi; vt occurrere Pontifici in via, poteſt eſſe, aut quia deambulatum ieras, aut negotiatum, aut emptum, aut aliis ex cauſis. Cùm igitur non habeat determinatam cauſam is effectus; à qua per ſe procedat, meritò dicetur occultus.

Vlterius à fortuna poſſumus dicere, quod nihil fit, & quod aliquid fit, vtrunq; enim verè, & cum ratione dicitur. Nihil enim fit per ſe à fortuna, fit autem per accidens, hoc autem eſt, ſecundum quid fieri. 3.

Et eſt cauſa vt accidens. Text. 54.

PRoſequitur attributa declarare, dicitque: Fortuna quodammodo eſt cauſa, & non eſt cauſa: Non eſt quidem cauſa ſimpliciter, ſed eſt cauſa ſecundum accidens & reperit has cauſas per accidens eſſe infinitas, i. numero indeterminatas, & exemplo vtitur. Vt enim cauſæ per accidens ex parte cauſæ ſunt indefinitæ, quia multa poſſunt accidere cauſæ, vt domificator eſt cauſa domus per ſe, multa tamen per accidens, vt tibicen, albus, muſicus, ita & cauſæ per accidens ex parte effectus multæ ſunt, & indeterminatæ, quia effectus fortuitus ex multis cauſis huiuſmodi poteſt prouenire, vt recipere pecuniam à debitore, poteſt eſſe, quia ei occurri, dum fugerem ab aliquo, vel dum perſequerer aliquem vel dum inuiſerem aliquem. 3.

Vbi ſemper attende, quòd non vocat fortunam cauſam per accidens ex parte cauſæ, vt notat Themiſt. & ſupra nos diximus. *Nota.*

Et dicere aliquid eſſe præter rationem. Text. 55.

ALiud fortunæ attributum declarat: dicitur enim fortuna ſine ratione: & meritò, quia ratio intendit finem, qui aut ſemper, aut frequenter ſequitur: at fortuna eſt alicuius non intendi, & raro contingentis, huiuſmodi autē cauſæ indeterminatæ ſunt, ob id fortuna irrationalis & indeterminata meritò dicitur.

Attamen etiam in quibuſdam dubitabit vtique.

DVbiū mouet, quod tale eſt: Illa dicitur fortuna, quæ eſt cauſa per ſe alicuius effectus, alterius verò cum eo coniuncti per accidens, eſſe poteſt, quòd ſint multæ cauſæ huius effectus, quædam proximiores, quædam remotiores effectui per ſe: tunc dubium eſſet, quæ illarum eſſet fortuna, vt ſi quis totunderit caput, & ventus ſeu æſtus aliquis ſuperuenit, & præter opinionem *dub. Ari.*

ſanatus eſt, vtra cauſa erit fortuna, tonſio quæ eſt remota, an ventus quæ eſt propinqua? Et vult ſecundum Philop. quòd próxima magis dicatur fortuna, vel caſus. Et ponit exemplum Philop. aliquis it ad forum emendi gratia, occurrit amico, cum quo moram facit, poſtea it in forum, & occurrit tunc ei debitor, à quo pecuniam recipit: duplex huius receptionis eſt cauſa & mora cum amico, (ſi enim prius veniret non occurreret debitori) & etiam ipſa itio in forum & vtraque dicitur fortuna, ſed magis fortuna eſt, quòd venerit in forum, quia magis propinqua, & potuit etiam veniſſe illo tempore alia ex cauſa, etiam ſi cum amico moram non feciſſet.

Fortuna autem bona. Text. 56.

ALia epitheta fortunæ declarat, quæ nota ſunt, fortuna dicitur bona, vel mala ab effectu qui accidit, ſi bonus vel malus ſit, quòd ſi magnum bonum accideret, dicitur eufortunium: ſi verò magnum malum, dicitur infortunium.

Et nota, quòd ſicut, ſi bonum magnum accidit eufortunium, ſeu proſpera fortuna dicitur, ita ſi magnum malum euadere accidetit: Similiter, erit infortunium, magnum bonum caſu perdere, & non ſolùm, quando mala vel bona præſentia ſunt, ſed quando proxima ſunt, quod enim parum diſtat, quaſi non diſtare videtur, vnde à magno malo imminenti liberati, eufortunium eſt, & à ſpe proxima magni boni decidere, caſu tamen infortunium eſt. Vlterius eufortunium eſt incertum, ſicut & fortuna, quod enim rarò accidit, incertum eſt.

CAPVT VI.

Sunt igitur ambo cauſæ. Text. 57.

In quib. differat caſus, & fortuna.

MOdo differentiam caſus, & fortunæ indagare contendit, ac repetit ea, in quibus conueniunt. Sunt enim vtræque cauſæ per accidens, & effectuum rarò cõtingentium, & in his, quæ ſunt, & agunt propter finem. Sed differẽtia eſt, quod caſus eſt ſuperior, omnis enim fortuna eſt caſus, ſed non omnis caſus eſt fortuna. Hanc differentiam (quantum mihi videtur) triplici argumento

1. ratio.

oſtendit, primum ſumitur à denominatiuo ſic: Iis ineſt fortuna, quæ fortunata dicuntur: ſed non omnib. quibus ineſt caſus, conuenit fortunata dici, ergo non ſunt idem caſus, & fortuna. Maior eſt nota. Minorẽ declarat dicens, quòd fortunata dici ineſt iis, quibus ineſt actio, id eſt libera operatio, & humana, quæ hominib. ineſt ſolis, ac ob id ſolum hominibus inerit fortuna ſecundum actiones

libe

liberas,& ſecundum electionem,vt ſit ſenſus, non eſt fortuna,niſi cùm agens ſecundum electionem intendit aliquid, ad quod aliquid rarò contingens præter intentionem ipſius conſequitur.

Quocirca & neceſſe eſt. Text.58.

MInorem probat,quod fortuna non inſit, niſi in quibus actio, id eſt operatio,ſecundum electionem ineſt. Fortuna aut eſt felicitas,cum eſt proſpera,aut propè fœlicitatem:ſed fœlicitas eſt quædam actio ſecundum electionem, ergo fortuna etiam eſt vbi talis eſt actio.

Nota,quòd fortuna dicitur fœlicitas ſecundum eos, qui in voluptate, & bonis externis fœlicitatem conſtituerunt, dicitur propè fœlicitatem ſecundum Ariſtot.qui non niſi in contemplatione eam poſuit: bona autem externa, vt inſtrumenta fœlicitatis poſuit,quæ bona externa dicuntur à fortuna:quia maximè ſunt fortuitis caſibus expoſita: fœlicitas autem non conſiſtit in quacunque actione,ſed in actione libera,& ſecundum rationem, vt dicitur 1.Eth.cap.7.vndè cùm fortuna ſit coniuncta fœlicitati, ſequitur,quibus ineſt fœlicitas Ariſtotelica,ſolis ineſſe fortunam. *Nota.*

Ob id neque inanimatum quippiam.
Text. 59.

EX hoc infert,quod inanimata, bruta,pueri carentes vſu rationis, non dicuntur fortunata, nec eis ineſt fortuna: non enim agunt propter finem ſecundum electionem. Duo tamen modi ſunt: quibus fortunata dici poſſunt. Primò metaphoricè, ſicut Protarchus Philoſophus lapides,ex quibus altaria fiebant, vocabat fortunatos:alios verò cum ipſis copulatos,id eſt eiuſdem ſpeciei,ex quibus ſolaria fiebant. infortunatos, eò, quod illi honorarentur,hi conculcarentur:ſed hoc eſt fortunata eſſe per metaphoram,ac ſi illi lapides per electionem operati fuerint.

Altero modo dicuntur iſta fortunata paſſiuè, eò quod ſecundum electionem agentib. ſecundum fortunam accidunt, vt quia accidit Ciceroni conſuli, quòd tunc Catilina mala machinatus fuerit, quod Cicero euertit, vrbemque liberauit, Roma dicta eſt fortunata paſſiuè,& denique ea fortunata dicuntur,quibus fortunati ſumus,ſed non quod fortunam habeant actiuè, ita vt ſecundum fortunam agant.

Sed caſus,& aliis animalibus. Text.60.

QVòd autem pluribus ſe extendat caſus, vt minor illa ſumpſit,probat, nam in animalibus & in inanimatis ineſt caſus: quibus,vt dictū eſt,fortuna non ineſt, & probat. Nam ſi equus in

prælio ſitiens prælium deſerat ad fluuium confugiens, & accidat, omnes equos tunc qui erant in prælio, occidi, caſu iſte ſaluatus, & liberatus dicetur: nō enim intendebat ſaluari, ſed bibere: Vlterius: ſi ſubſellium aliquod tripes cadat ex alto, & ſuper pedes ſteterit aptum ad ſedendum, caſu profectò ita ſtetit: non enim cecidit, vt ſic ſtaret. Vide igitur caſum his ineſſe, quibus non ineſt fortuna: ille ergo eſt ſuperior.

Quare manifeſtum eſt. Text.61.

COlligit argumenti concluſionem, quæ eſt definitio caſualis effectus, vnde definitio caſus extrahitur. Ille eſt caſualis effectus, qui prouenit à cauſa agente propter finem, ſiue ſecundum electionem, ſiue non, cùm à tali cauſa non eſt intentus, ſed per accidens conſequitur cauſæ effectum per ſe, & raro, & hoc eſt dicere, cuius extra eſt cauſa, vt dicit Philo. cauſa enim dicitur extra effectum, cum ipſum per ſe non facit, nec intendit.

Quid ſit caſus. Ex quo poſſumus definire caſum, eſt cauſa per accidens in his, quæ agunt propter finem eorum quæ rarò contingunt. His autem ſuperaddit fortuna, quod ea quæ eueniunt ſint eligibilia, & in habentibus electionem, hoc exponit benè Philop. dicit, quæ à fortuna eueniunt, dici eligibilia, vt intelligas non omnia, quæ hominibus à caſu proueniunt eſſe à fortuna, ſed ea, quæ accidunt, cùm ſecundum electionem operantur, nam multa accidunt à ſolo caſu, ſicut in brutis, & inanimatis, vt ſi cadens vulnere ſanatus fuerit, caſus eſt. Vlterius dicitur fortuna eſſe in habentib. electionem, ad excludendum ea, quæ paſſiuè à fortuna dicuntur, vt ſuprà declarauimus.

Signum eſt autem ipſum fruſtra.

Text.62.

2.differ. SEcundum argumentum eſt ab etymologia, pro cuius declaratione aduerte primò. Quòd nos dicimus fruſtra, Grçcè dicitur μάτην, & quod nos dicimus à caſu, Græcè dicitur αὐτόματον, quaſi ipſum fruſtrà factum.

Not.2. Aduerte vlterius, quod fruſtrà dicitur quod non conſequitur finem propter quem eſt factum, vt ſi quis deambulet gratia ventris purgandi, ſi non purget, fruſtrà dicetur deambulatio, dummodo tamen illud quod fit, ſit aptum ad talem finem conſequendum, aliàs non dicetur fruſtrà, ſi enim quis lauet manus, vt ſoi eclipſetur, ſi poſteà non eclipſatur, non ob id lotio dicetur fruſtrà: quia nihil faciebat ad illum finem.

Not.3. Aduerte vlterius, quod vbi eſt caſus, ibi eſt fruſtrà, licet non omninò, nam cauſa reſpectu finis non intenti fruſtrà, dicitur quãuis poſſit eſſe, quod ſimul cum fine non intento conſequatur intentum,

tentum, vt poteſt lapis cadere ſimul in locum ſuum & caſu percutere aliquem, tamen reſpectu finis non intenti, fruſtrà dicitur, cùm intentum in eo non conſequatur.

Ex his colligitur argumentum ab etymologia, cùm fruſtrà, & caſus ſecundum nominis ſignificationem & vocem conueniant, fruſtrà autem ſit ſuperius fortuna, etiam erit & caſus. huius argumenti Ariſt. ſola duo notabilia ſuperiora, vnum in hoc textu, alterum in ſequenti, id verò, quod concluditur, notatur in illo verbo, ſignum huius eſt, ſcilicet quòd caſus ſit ſuperior fortuna. Vocat ſignum argumentum à poſteriori, quale hoc eſt. *Differen. colligitur*

Sic igitur caſus iuxta nomen.

Text. 63.

CVm quid fruſtrà eſſet, declaraſſet, nunc caſum ſecundum nomen à fruſtrà denominari dicit, vt ſuperius explicuimus: vt cùm lapis cadit, & percutit, caſu ea percuſſio eſt, & quodammodo reſpectu ipſius, lapis fruſtrà cadere dici poteſt: quod ſi dicas, non percutit caſu, quia quæ caſu fiunt, apta ſunt, vt fiant tanquam finis. Reſpondet id etiam his euenire, nam illa percuſſio potuit eſſe intenta ab aliquo, nam lapis potuit proiici ab aliquo intentione percutiendi, quamuis modo non ſit proiectus.

Maximè autem eſt ſeparatum. Text. 64.

TErtium argumentum eſt, quod dicit maximè cognoſci diuerſitatem inter caſum, & fortunam. nam caſus aliquando procedit à principio intrinſeco naturali, vt fit in monſtris, quæ à caſu ſunt, & caſus in ipſis eſt cauſa interna, puta materia, vt dicemus poſt: atque à fortuna eueniunt, cauſam habent extra ſe: non igitur idē ſunt. Fortuna enim eſt actio humana, cui accidunt multa externa præter intentionem: ob id effectus fortuiti dicuntur habere cauſam extra ſe, caſualis verò non ſemper, vt diximus. *3. differ.*

Quid igitur ſit caſus. Text. 65.

REpetit duas quæſtiones ſuperiores, quæ ſolutæ iā ſunt, nempe, quid caſus, & fortuna, & quomodo inter ſe differant, tertiam autem ſoluit, nempe in quo modo cauſarum ſunt, dicitque eſſe in eo modo cauſarum, in quo eſt cauſa, vndè principium motus, id eſt efficiens, ſunt enim cauſæ efficientes per accidēs, & probat, nam effectus horum, aut eſt natura, aut intellectus agens naturale, aut agens ſecundum electionem, vtrumque verò eſt cauſa efficiens, quamuis huiuſmodi cauſæ, cùm per accidens ſint non habeant determinatos effectus, vt iam ſuprà declarauimus. *An quo genere cauſarū ſint caſus & fortuna.*

Quoniam autem caſus. Text. 66.

VNum oſtendit, quo maximè fortunam, & caſum declarat: dicit, quod intellectus, aut natura, id eſt, agens naturale, aut ſe-

cundum electionem reſpectu effectus per accidens dicitur fortuna, vel caſus. At quia omne per accidens ſequitur aliquod per ſe, oportet, quòd illa agentia ſint primò per ſe cauſa alicuius effectus, quòd eſt dicere: cùm cauſa per ſe agit effectum, & alium per accidens attingit, raro tamen fortuna eſt, vel caſus, vnde fortuna vel caſus, prius natura debet eſſe alicuius cauſa per ſe, & hoc eſt pulchrum documentum.

Poſterior itaque caſus eſt.

Text.67.

Nota. CONcludit fortunam & caſum eſſe poſteriores intellectu, & natura: ſenſus iſte eſt. Prius natura intellectus, & agens naturale, ſunt in aliquem finem per ſe intentum, quàm in effectum per accidens, reſpectu cuius, caſus & fortuna dicuntur: Ex quo egregiè impugnat Democritum: ſi enim ipſe cœlos dixit à fortuna factos, oportuit ponere aliquod agens naturale, aut ſecundum electionem, quòd prius faceret aliquid per ſe, cùm non ſit effectus fortuitus, niſi agens aliud per ſe intendat: cùm ergo Democritus tale non poſuerit, non debuit dicere cœlos à fortuna factos fuiſſe. Hæc Ariſt. dicit de caſu & fortuna, & benè: de omnibus tamen diſputandum eſt gratia declarationis.

An ſint fortuna, & caſus. Quæſt.ix.

QVamuis in textus enarratione, ſatis caſus & fortuna fuerint explicata, tamen quia aliæ ſuperſunt difficultates, quæ determinatione maiori indigent, non erit inutile rurſum hanc aggredi materiam, & quia aliqui etiam poſt tempora Ariſtot. fortunam eſſe omninò negant, ipſorum argumenta proponemus, vt veritas manifeſtetur.

1.arg. Primum ſit, omne per accidens reducitur ad ens per ſe: ergo omnis effectus per accidens, reducetur ad cauſam per ſe: ſed tales effectus fortuiti ſunt per accidens: reducendi ſunt ergo ad cauſam per ſe: non ergo fortuiti erunt, cùm cauſam habeant per ſe.

2. Secundò, omne quod verè eſt, & non eſt cauſa, cauſam habet veram: ſed tales effectus dicti fortuiti verè ſunt, & habent eſſe: ergo veram habent cauſam: non ergo ſunt à fortuna, hæc enim eſt cauſa non vera.

3. Tertiò, Vna eſt cauſa vniuerſalis cõcurrens ad omnes effectus, vt dictum eſt, ergo nullus eſt effectus præter illius intentionem, vnde non erit fortuitus.

4. Quartò, quia videtur contra fidẽ ponere fortunam: Vnde Aug. 1.lib. retract. in principio, accuſat ſe, quòd aliquando vſus fuerit hoc

hoc vocabulo fortuna.

Quintò, etiam ſi eſſet fortuna, vt vult Ariſt. adhuc non videtur tradenda ſcientia de ea: eorum enim, quæ per accidens ſunt, non eſt ſcientia: at fortuna, & caſus ſunt cauſæ per accidens: ergo ipſorum non eſt ſcientia. Hæc ſunt præcipua argumenta in hac parte. 5.

In cuius declarationem ſit primum fundamentum inter cauſas efficientes, quædam ſunt per ſe, quædam per accidens, vt dictum eſt. Per ſe illa eſt, quæ ſecundum ſe, & ſecundum ſuam virtutem effectum operatur, ac ipſum attingit, ſicut ignis eſt cauſa per ſe alterius ignis. Per accidens verò eſt, quæ ſecundum ſe non attingit effectum, ſed quia coniungitur cauſæ per ſe attingenti, vel quia ipſa attingit aliquem effectum, ad quem alius effectus conſequitur. *1. fund.*

Vnde iuxta hoc duplex eſt cauſa per accidens, & cauſa per accidens ex parte cauſæ, & cauſa per accidens ex parte effectus. Dicitur cauſa per accidens ex parte cauſę illa, quæ ob id dicitur cauſa effectus, quia ineſt cauſæ per ſe illius talis effectus, quo modo muſicus, & albus, & Philoſophus, ſunt cauſa per accidens ſtatuæ, ſi accidat, quòd ſtatuarius, qui eſt cauſa per ſe, ſit albus, muſicus, & Philoſophus. At cauſa per accidens ex parte effectus eſt alia cauſa, quæ ob id alicuius effectus eſt cauſa, quia iſte talis effectus coniungitur cum effectu per ſe ipſius cauſæ, vt foſſio terræ eſt cauſa per accidens inuentionis theſauri, quia inuentio theſauri eſt effectus coniunctus cum effectu per ſe ipſius foſſionis; effectus enim per ſe eſt illa terræ apertura. *Duplex eſt cauſa per accidens.*

Differunt autem hæ cauſæ per accidens. Prior enim, putà ex parte cauſæ, habet eundem effectum cum cauſa per ſe, at poſterior habet alium effectum ab ipſo effectu per ſe, hic enim ſunt duo effectus, illic verò vnus ſolùm: nam eadem cauſa per ſe reſpectu vnius effectus, eſt per accidens reſpectu alterius, at cauſa per accidens ex parte cauſæ habet vnum effectum, cuius dicitur cauſa, ob id, quia coniuncta eſt cùm cauſa per ſe, vt notum eſt.

Huius cauſæ per accidens ex parte effectus quinque ſunt modi obſeruandi, quorum primus eſt, quo vna cauſa dicitur eſſe remouens prohibens, nempe quando attingit alicuius ſeparationem, quod impediebat effectum, ſicut qui remouet columnam, qua innitebatur domus, eſt per accidens cauſa ruinæ domus; & medicina, quæ remouet impedimentum aliquod motus, eſt cauſa motus. *5. modi cauſæ. Primus.*

Alter eſt modus, quo vna cauſa dicitur cauſa contrarij ſui, nempe cum remouet aliquid quod debeat operari contrarium illius 2.

eſſe

effectus, v.g. ſcamonea eſt calida,& tamen dicitur corpus infrigidare: quia remouet chóleram, quæ calefacit: & ſic ſal dicitur conſeruare carnes,quia remouet humiditatem quæ corrumpit.

Nota. Et aduerte,quòd multum diſtat hæc cauſa à præcedenti, nam remouens prohibens per ſolam impedimenti ablationem, effectum facit,at iſta cauſa non per ſolam contrarij ablationem facit effectū, ſed relinquit aliis cauſis, vt ipſum efficiant:dicitur autem cauſa, quia facit, vt tales cauſæ operentur & applicentur ad opus, vnde ſcamonea non eſt,quæ ſecundum ſe infrigidat, nec ſal conſeruat, & hos duos modos cauſarum per accidens docet Alber.tract.2.c.8.

3. Tertius eſt, cum aliqua cauſa attingit aliquam diſpoſitionem, quæ requiritur ad effectum: ſed non ex ipſa ſola ſequitur effectus, ſed ipſa abſque effectu poni poteſt & iſta cauſa dicitur occaſio, vt tyranni fuerunt occaſiones martyrij: quia infligebant mortem, quæ erat neceſſaria diſpoſitio ad martyrium, non tamen mors ſufficiebat, niſi fides & patientia ad martyrium accederent, & pœna quibuſdam inflicta eſt occaſio aliorum emendationis.

4 Quartus eſt, cum cauſa effectum aliquem operatur, quem alius non intentus ſequitur,& talis dicitur caſus, cùm ille effectus non intentus rarò ſequitur, vt ſatis eſt in textu dictum, quæ cauſa ſi fuerit ſecundum electionem procedens, dicitur fortuna, & erit quintus gradus cauſæ, vnde fit, quod caſus & fortuna ſint cauſæ efficientes per accidens ex parte effectus in his,quæ raro contingunt,& propter finem agentibus.

2.fund. Sit ſecundum fundamentum, in quo magis declaratur natura effectus caſualis. Ad effectum caſualem ſemper conueniunt duæ particulares cauſæ,quarum vtraque aliquando eſt caſus,aliquando fortuna,aliquando altera caſus,altera fortuna,aliquando altera cauſa per ſe,altera fortuna,vel caſus, v.g ſi quis eat in forum emendi gratia, & occurrat amico, vel debitori, à quo recipiat pecuniam, tunc receptio pecuniæ eſt effectus fortuitus, habens duas cauſas,nempe aduentum huius, & illius in forum, ſi neuter intendebat talem pecuniæ receptionem, vtraque cauſa eſt fortuna:ſi alter intendebat,alter non, vna eſt fortuna,altera verò per ſe cauſa.

Vlterius fodit quis vineam,& inuenit illic aurum, huius inuentionis duplex eſt cauſa, & fodiens, & producens illic aurum illud,tunc vna cauſa eſt fortuna,altera caſus,caſu enim illic aurum productum eſt,vt ille inuenire poſſet.

Vlterius ſi equus currens ad fontem bibendi gratia percutia-

tur,

tur à lapides cadente, percuſſionis vtraque cauſa eſt per accidens, & caſus, cùm non ſit ſecundum electionem, ex quo habetur, quòd fortuna vel caſus non eſt ſufficiens cauſa effectus fortuiti, aut caſualis, niſi duæ conueniant cauſæ particulares, vt dictum eſt.

Sit tertium fundamentum. differunt valdè iſta caſus ſeu fortuna, fruſtrà, temerè, vanum: caſus enim, & fortuna dicitur cauſa, quam ſequitur effectus aliquis non intentus, licèt differat caſus: quia vniuerſalior eſt, vt ſuprà diximus, at fruſtrà dicitur cauſa, quæ ſuum effectum non conſequitur, vnde ratio, vt ſit fruſtra, conſiſtit in hoc, quòd non conſequatur effectum: vt autem ſit fortuna, vel caſus, quòd conſequatur effectum, non tamen intentum. *3. fund.*

Poteſt autem eſſe, vt ſit aliqua cauſa ſimul fruſtra, & fortuna, & quòd nec ſit fruſtrà, nec fortuna. Et quòd ſit fruſtra, ſed non fortuna, & quòd ſit fortuna, ſed non fruſtrà, v. g. ſi aliquis eat, vt alloquatur amicum, & occurrat Pontifici, non tamen amico, tunc illa via fruſtrà eſt, quia non eſt conſequuta ſuum finem: & eſt fortuna, quia attigit finem non intentum: At ſi occurrat amico ſolùm, tunc nec eſſet fruſtrà, nec fortuna: at ſi vtrunque fieret, & occurreret Pontifici, & alloqueretur amicum, tunc eſſet fortuna, ſed non fruſtrà, quod ſi neutrum fieret, eſſet fruſtrà ſed non fortuna. idem dico de caſu, & intelligenti exempla ſatis nota ſunt.

Verum eſt, vt in textu diximus, vbi eſt fortuna, dicitur aliquo modo fruſtra, quatenus effectus non intentus, non eſt effectus intentus.

Temerè dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de ſe non eſt ordinata, vt ſi quis bibat vinum ad expellendam febrim: & effectus dicitur temerè factus, qui actionem ſequitur, quam non eſt aptus conſequi.

Vanà verò dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari poſſet, vnde vanus labor eſt, qui non ordinatur in requiem veram, in quam ordinari poſſet. his igitur ſuppoſitis fundamentis ſit prima concluſio.

Fortuna non eſt aliqua vna cauſa communis diuina, à qua effectus omnes fortuiti proueniant Antiqui enim conſiderantes effectus omnes fortuitos incertos, & occultos, ac ob id difficiles ad conſequendum, vel cauendum, ad diuinum fauorem & auxilium recurrebant, quaſi per ſe non ſufficerent à talibus ſe effectibus liberari, cum mali ſint, nec eos obtinere, cum boni ſint, ſed errantes Deam quandam huius gratia conſtituebant. *1. conclu.*

Quam

Imago fortunæ apud antiquos. Quam vt notat Alber. ſic depingebant, nempe in rota ſtantem ad ſignificandam veritatem & inconſtantiam, quæ in effectibus appareat: cæcam, ad denotandam imprudentiam effectuum fortuitorum: non enim ſecundum electionem ſunt. ſimiliter dimidiam albam, & dimidiam nigram, ad exprimendos effectus, & felices & infelices.

Iſtorum ſententia falſa eſt, & erronea, & hanc etiam Ariſt. reiicit non enim diuina agunt quicquam inconſideratè, & imprudenter, nec eſt numerus Deorum multiplicandus, & in hoc ſenſu doctores ſancti prohibent quicquam tribuendum fortunæ. *2. conclu.* Secunda concluſio. Effectus caſuales & fortuiti non ſunt reſpectu Dei glorioſi & cauſarum vniuerſalium, ſed reſpectu cauſarum particularium tantum. Explicatur hoc. Cùm accidunt aliqui effectus caſuales, licèt non ſint intenti à cauſis particularibus & præuiſi, ac ob id caſuales ſint ipſis, tamen à glorioſo Deo præuiſi ſunt, & ſi fuerint naturales, ſunt etiam intenti a cauſis vniuerſalibus, ob id reſpectu ipſarum non ſunt caſuales, v.g. Cum Petrus it ad forum emendi ſolùm gratia, à fortuna recepit pecuniam, quam non intendebat, ob id illa receptio illi eſt caſualis. At glorioſus Deus mouens Petrum ad forum, ſciebat optimè illum effectum, ob id Deo non fuit caſualis. Cùm autem Deus omnium abſque exceptione ſit præſcius, ſit vt ipſi, & ipſius actioni, qua cum omnibus cauſis particularibus concurrit, nihil ſit fortuitum, aut caſuale. Fortuita enim ſunt in his, in quibus eſt imprudentiæ aliquid, ſecundum quam minus præuident, quæ futura ſunt. *Nota.* Vnde Ariſt. 9. c. 2. lib. magn. moral. dicit: Ibi minus eſſe fortunæ, vbi plus eſt intellectus.

Similiter effectus naturales, qui non à caſu, ſed à natura ſunt, non ſunt à caſu reſpectu cælorum, vt monſtra. Hæc enim reſpectu particularis agentis non intendentis illa, ſunt à caſu, quòd fœtus ſit duorum capitum, vnius oculi, & ſimilia, hæc à generante particulari non intenduntur: *Reſpectus cauſarū.* At à generante vniuerſali, putà cælis, & motoribus ipſorum intenduntur, quia talis materia ex qua illa monſtra fiunt, ad talem monſtri figuram eſt diſpoſita, vel quia abundans, vel quia deficiens, vel aliis de cauſis, vt dicemus. Cæli autem, & vniuerſales cauſæ id intendunt, ad quod materia talis ordinatur, vnde ex tali materia talem effectum, puta monſtrum intendunt, non autem cauſa particularis, quæ ſolùm ſibi ſimile intendit.

exē. D. T. Vtitur S. Tho. hoc exemplo ad oſtendendum, quomodo non ſit effectus fortuitus reſpectu Dei, ſed reſpectu cauſarū particularium. Si quis dominus haberet duos ſeruos, & mittat vnum ad locum

cum quendam, poſtea alterum mittat ad aliud locum, quo iſte non perueniet, niſi alteri occurrat, & dominus quidem ſciat id, ſed neuter ſeruus id ſciat, nec intendat, tunc quod vnus alteri occurrat, illis quidem fortuitum eſt, ſed non domino talem occurſum praeſcienti: ita deus glorioſus cùm omnium euentuum ſit praeſcius, & cauſa, nihil habet fortuitum.

Poſſumus etiam vti alio exemplo ad oſtendendum, quòd in caſibus naturalibus non ſit caſus reſpectu cælorum. Sit ſartor, qui tales veſtes facit, qualem accipit pannum ab aliis. Sit autem quidam, exiſtimans ſe offerre pannum album, offerat pannum nigrum tunc præter intentionem ſuam & à fortuna accipiet veſtes nigras, tamen reſpectu ſartoris, non eſt fortuitum id, quòd veſtes nigræ ſint: ita ſunt cauſæ vniuerſales, quæ ſecundum materiam ſubiectam operantur effectus, ob id cùm de ſe ad monſtrum eſt apta, monſtrum intendunt & modo ſufficiant iſta. *alt. exēp.*

Tertia concluſio, fortuna eſt cauſa efficiens particularis reſpectu effectus non intenti, ſimiliter & caſus. Eadem concluſio eſt contra Boetium lib. 1. de conſola. proſa 1 qui effectus ipſos præter intentionem euenientes cenſet eſſe fortunam, aut caſum: Non autem ipſam cauſam reſpectu effectus non intenti contra Ariſt. Eſt autem eadem conclu. ſatis in tex. expoſita, vbi & caſus, & fortunæ definitiones explicuimus. *3. conclu.*

Modò ſolùm hoc aduertendum eſt, quia conducit pro diſputatione ſequenti, nempe caſum, & fortunam eſſe efficientes cauſas, per accidens tamen, & in hoc ſenſu optimè, & ſine errore concedimus fortunam eſſe, & caſum, multáq; fieri à fortuna, & caſu, & per hoc patet quæſtionis ſolutio. In hoc enim ſenſu caſus eſt, & fortuna, ſed ſupereſt, vt ad argumenta propoſita reſpondeamus.

Ad primum arg. oportet declarare illam maiorem, omne per accidens reducitur ad ens per ſe, habet enim triplicem ſenſum, & verum. Primus eſt: omne accidens reducitur ad ens per ſe, i. nō eſt vllum accidens, quin ſit ſubſtantia, cui tale innixum ſit accidēs. Alter ſenſus eſt compoſitè intelligendo: quod alicui conuenit per accidens, debet alicui alteri conuenire per ſe. Tertius ſenſus eſt in cauſis, omnis cauſa per accidens innititur cauſæ per ſe, ſeu omnis effectus per accidens præſupponit aliquem effectum per ſe: & hi ſenſus veri ſunt, & multum obſeruandi, ſed nihil concludit argumentum, nam effectus per acccidens ſunt quidem reſoluendi in cauſam per ſe, non quæ ſit cauſa per ſe illorum effectuum, ſed aliorum, quibus hi per accidens coniunguntur, vt receptio pecuniæ reducetur in cauſam, per ſe, nempe in itionem ad forum, quæ eſt per ſe cauſa alterius, non illius receptionis, vnde ſemper *Ad 1.*

ma

manet fortuitus effectus, & hoc nota.

Ad 2. Ad ſecundum, Reſpondeo cum Alber.trac.2.c.21 eſt diſtinguẽda maior, ſi enim ſit ſenſus de veritate pro eſſe reali, nempe omne quod realiter eſt, & non eſt cauſa, habet realem cauſam, eſt cõcedenda, ſed nihil concludit, nam fortuna, & caſus reales ſunt cauſę, quod ſi faciat ſenſum, omne quod verè eſt, id eſt realiter, habet cauſam veram, id eſt, propriam & per ſe, hoc falſum eſt, nam effectus per ſe cauſam habent per ſe, & effectus per accidens, cauſam per accidens.

Ad 3. Ad tertium facilis eſt ſolutio ex concluſione ſecunda. Non enim effectus caſuales ponimus, niſi reſpectu cauſarum particularium.

Ad 4. Perinde patet ſolutio ad quartum: eſſet enim contra fidem ponere fortunam iuxta primam concluſionem, quo modo antiqui ponebant, vt dicit Aug.4.Ciuit.cap.18.& id Aug. reprehendit, ſed fortunam ponere, vt diximus, verum eſt, & licet.

Ad 5. Ad quintum dicimus, quod fortunæ non eſt ſcientia ad hunc ſenſum, quod fortuna non eſt cauſa per quam vllus demõſtretur, & ſciatur effectus: nam effectus per cauſas per ſe demonſtrandi ſunt, non per cauſas per accidens, nec ſic vtitur Philoſophus fortuna: at fortunæ eſt ſcientia, quantum ad hoc, quod quid ipſa ſit, & qualis cognoſcimus. Hæc enim per ſe ſunt, & non per accidẽs: definitio enim fortunæ, & ipſius paſſiones ipſi per per inſunt, & huius eſt ſcientia, & hæc ſatis ſint de quæſtione hac.

An quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt, ſint à caſu.
Quæſtio x.

Textus 9. Difficultas hæc eſt circa textum, nam Ariſt. fortunã, & caſum dicit, eſſe eorum, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt: cum autem hæc ſint duo, nempe quæ rarò eueniunt, & quæ ad vtrumlibet, quod enim theſaurus inueniatur, rarò euenit, ſedere verò, aut ſtare, ad vtrumlibet eſt: non enim frequentius vnum accidit, quàm alterum. Dubium igitur eſt, an in vtriſque ſint caſus, & fortuna, tam in his quæ ſunt rarò, quàm in his quæ ſunt ad vtrumlibet, cùm neutra ſint ſemper aut frequenter.

In qua difficultate eſt ſumma diſcordia inter Auicennam, & Auerr.

1a. Aui. Not. 1. Exiſtimabat enim Auic.1, lib.ſuffic.c.13. quæ ſunt ad vtrumlibet, etiam eſſe à fortuna, & caſu. Et quia iſta ſententia eſt obſcura ſatis, declaratione opus eſt ob id, aduerte, quod ſunt aliquæ potẽtiæ, quæ de ſe non magis determinantur ad vnum, quàm ad alterum oppoſitotum, vt potentia corporis ad colorem, non eſt magis

gis ad album, quàm ad nigrum.

Potentia motiua animalis non eſt magis ad ſtandum, quàm ad ſedendum, ad motum, quàm ad quietem. Cùm autem determinantur potentiæ hæ ad vnũ oppoſitorum, ab altero determinantur, vt ab agente vno determinatur corpus ad albedinem, ab altero ad nigredinem, animal ab appetitu determinatur ad ſedendum. vel ſtandum, comedendum, vel non comedendum.

Aduerte vlterius, quod iſti effectus poſſunt dupliciter conſiderari. Primo modo reſpectu ipſius potentiæ indifferentis, & æqualiter ſe habentis ad oppoſitorum vtrumque, & tunc ad vtrumlibet dici poſſunt, vt album reſpectu corporis potentiæ, non plus eſt, quàm nigrum, & reſpectu potentiæ motiuæ in ſe, non eſt magis ſedere, quàm ſtare. Altero modo poſſunt conſiderari reſpectu agentis ſeu potentiæ determinatæ, vt album reſpectu ſuæ cauſæ propriæ, & ſedere reſpectu appetitus determinati ad ſedendum, & comedere reſpectu voluntatis inclinatæ ad comedendum, & tunc aut ſemper, aut frequenter ſunt: ex huiuſmodi enim cauſis, aut ſemper, aut frequenter tales ſequuntur effectus. Similiter ſi conſiderentur reſpectu materiæ proximæ, & non indifferentis, nõ ſunt ad vtrumlibet: ex proxima enim materia actus proprius, aut ſemper, aut frequenter ſequitur. Hinc ſequitur, vt quæ ſunt ad vtrumlibet reſpectu vnius principij, ſint ſemper aut frequenter reſpectu alterius. 2.

Quibus ſuppoſitis aduerte, quòd Auicen. vult, quòd ſi tales effectus reſpectu cauſarum propriarum conſiderentur, non ſint à caſu, quia à cauſis determinatis procedant, & frequenter, aut ſemper eueniunt: & ſi reſpectu potentiarum indifferentium conſiderentur, tunc eſſe à caſu, vt reſpectu ipſius corporis abſolutè à caſu eſt, quòd album ſit: & reſpectu potentiæ motiuæ abſolutè à caſu eſt, quòd animal ſedeat, & reſpectu voluntatis, & potentiæ indeterminatæ à caſu eſt, quòd homo comedat, cùm tales potentiæ ex ſe indeterminatæ ſint ad vnum, aut alterum oppoſitorum. Nota 3.

Hanc ſententiam probat Auicen. primò ex Ariſtot cuius opinionem eſſe hanc exiſtimat: dicit enim Ariſtot. quæ nec ſemper nec frequenter ſunt, à fortuna vel caſu eſſe: cùm autem hæc ſint quæ rarò, & ad vtrumlibet eueniunt, profectò hæc vtraque à caſu dicentur, quòd ſi Ariſtot. per ea, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, tantùm intellexit ea, quæ rarò accidunt, tunc ipſius diuiſio eſſet inſufficiens, nempe quædam ſemper, quædam frequenter, quædam rarò euenire, cùm præter hæc quædam ad vtrumlibet eueniant.

Probat ſecundò, ex communi modo loquendi, quem dicit reiiciendum non eſſe: dicimus enim acceſſi viſurus regem, & à caſu comedebat, vel deambulabat: ſunt autem iſta ad vtrumlibet, ergo in his aliquo modo etiam eſt caſus: hæc eſt ſententia Auic. fideliter expoſita, & eſt notanda, non enim paſſim intelligitur.

Sententia Auerr. & alio. Auer. autem hoc libro, comm. 45. cenſet oppoſitũ, nempe tantum, quæ rarò eueniunt à fortuna, vel caſu dici, quæ ſententia eſt communis Græcorum. Themiſt. Alexand. & aliorum. Eſt etiam Albert. tract. 2 cap. 12 & S. Thom. & aliorum Latinorum. Ratio iſtius ſententiæ duplex, Præcipua eſt prima. Fortuna & caſus eſt cauſa vnum intendens, quod conſequitur aliquid non intentum: ſed potentiæ illæ indifferentes non intendunt aliquid, ad quod ſequatur effectus non intentus, vt potentia corporis non eſt ad aliquid, quod conſequatur album, nec potentia motiua eſt ad aliquid, quod conſequatur ſedere, aut ſtare: ergo tales effectus non ſunt caſuales reſpectu harum potentiarum, nec tales potentiæ caſus, & fortuna ſunt: quod ſi effectus ad ſua agentia comparentur, iam non à caſu, ſed intenti ſunt. quo argumento vtitur Albertus. Vide igitur quomodo illi effectus non ſunt vllo modo dicendi
2. caſuales. Altera ratio eſt: Fortuna & caſus ſunt efficiẽtes cauſæ, at potentiæ indifferentes oppoſitorum non ſunt effectiuæ, ſed paſſiuæ ex parte materiæ ſe habentes: non ergo ſunt caſus, aut fortunæ: hæc tamen ratio paulo poſt examinabitur. Iſta eſt Auer. ſent. & D. Thomæ, & Græcorum, ac Latinorum communis, & mihi etiam placet.

Vt tamen magis hoc manifeſtum fiat, opòrtet aliquot concluſiones proponere, quarum prima ſit.

1. conclu. Non omnes effectus, qui rarò eueniunt, à fortuna vel caſu ſunt, ſed qui per accidens reſpectu cauſæ per ſe eueniunt. hæc concluſio eſt Auic. loco citato, & eſt vera.

Nota. Pro declaratione aduerte, duplici modo effectum aliquem rarò prouenire. Vno modo, quia cauſa eius rarò ponitur, tamen ipſe per ſe ex tali ſequitur cauſa, quales ſunt eclypſes ſolares, multæ meteoricæ impreſſiones, & huiuſmodi alia: hæc enim rarò eueniunt, quia ipſorum cauſæ rarò ponuntur: ſed cùm eueniunt non à caſu aut à fortuna accidunt, ſed per ſe, ſi fuerint cauſæ ipſorum per ſe, per accidens verò, ſi fuerint cauſæ ipſorum per accidens ex parte cauſæ, vt iam dictum eſt.

Altero modo effectus rarò eueniunt ex parte efficientis cauſæ, & per accidens, quia rarò ſequuntur ad effectum per ſe illius cauſe, vt inuentio theſauri rarò euenit, quia rarò iungitur cum effectibus per ſe cauſatum, neque poſſunt poni effectus per ſe, quin

hi po

hi ponantur, & tales effectus rarò accidentes à caſu, vel fortuna dicuntur.

Dubitabis, vnde eſt, quod iſti effectus etiam poſita cauſa rarò eueniunt: dico, quod id ex eo fit, quod talis cauſa non eſt per ſe illius effectus, nec ſecundum ſe ipſum attingit, vt de ratione foſſionis non eſt quod ſit inuentio theſauri, quod ſi talis effectus ſequitur, eſt, quia alia etiam cauſa concurrit ad illum, & rarò concurrit, vt ſi inuentio theſauri eſt, non ſolùm eſt foſſio, ſed etiam præceſſit cauſa ibi ponens theſaurum, quæ rara eſt. *Dub.*

Cùm autem effectus cauſam habet per ſe, poſita cauſa ſequitur effectus, aut ſemper, aut frequenter, vt dicit Albert. cap. 13. tract. 2. Si enim eſt cauſa per ſe, & non habens vllum contrarium impediens effectum ipſius, effectus ſemper ſequitur ipſa poſita, vt ſequitur eclypſis, ſequitur dies, nox, & alij immutabiles effectus: ſi verò eſt cauſa quæ habet contrarium, id eſt, quæ operatur circa materiam, quæ receptiua eſt multorum, tunc accidit ipſius effectum impediri, ſed frequenter euenit effectus, licet aliquando deficiat quomodo homo naſcitur aliquando cum ſex digitis in vna manu, ſed rarò, frequenter verò cum quinque, & naturales effectus cùm impediri poſſint, hi nempe, qui circa meteriam ſunt frequenter eueniunt, ſed non ſemper.

Secunda concluſio, nulla potentia naturalis proxima eſt ad actiuum principium effectus ad vtrumlibet. Hæc concluſio eſt ad declarandum argumentum, in quo dicitur, quòd potentia effectus ad vtrumlibet non eſt actiua: hoc autem declaratione indiget. *2. conclu.*

Tu igitur aduerte, quaſdam eſſe potentias actiuas, quaſdam verò paſſiuas. Paſſiuæ ſunt, ſecundum quas recipitur aliquid. Actiuæ ſecundum quas agitur. Paſſiuæ ſunt, aut proximæ, aut remotæ. Proximæ ſunt determinatæ ad vnum actum & formam, vt materia proxima cuiuſlibet compoſiti ad vnum eſt, puta ad formam illius compoſiti: & ita forma reſpectu ſuę materiæ proximæ non eſt ad vtrumlibet, ſed ſemper ſequitur aut frequenter eò, quòd talis materia ad ipſam inclinatur. Potentiæ verò paſſiuæ remotæ æqualiter ſe habent ad oppoſita, cùm non magis ad vnum quàm alterum aptæ ſunt, vt potentia materiæ primæ ad formas, & potentia corporis in communi ad album, vel nigrum, vnde tales formæ reſpectu materiæ remotæ ſunt effectus ad vtrumlibet, cùm ipſa materia non magis ad vnum, quàm ad alterum apta ſit, & hoc ineſt omni potentiæ paſſiuæ remotæ, vt æqualiter, & ad vtrumlibet ſe habeant reſpectu formarum & effectuum. *Nota.*

Nota. Potentiæ autem actiuæ ſimiliter ſe habent : Quædam enim ſunt proximæ, quædam remotæ. Proximæ ſunt, quæ ſunt principia actionum per ſe, vt potentia ignis ad comburendum. Remotæ, quæ non ſunt per ſe, & ſufficientia principia ad actionem, vt potentia motiua non mouet animal niſi accedente appetitu ipſius animalis.

Aduerte vlterius inter has potentias actiuas eſſe quaſdam rationales, quæ libera principia ſunt, vt voluntas humana; quaſdam naturales, vt potentiæ aliorum agentium ſine libertate. Potentiæ actiuæ naturales proximæ non ſunt oppoſitorum, ſed vnius, vt potentia ignis tantùm eſt ad cõburendum, non eſt ad non cõburendum: ab extrinſeco enim accidit non comburere defectu obiectæ materiæ : ſimiliter potentia oculi ad videndum eſt, non ad non videndum,

Vlterius potentiæ actiuæ remotæ naturales actiuæ eſſe poſſunt, aliquando ad vtrumlibet, vt potentia motiua eſt ad mouendum, & ſedendum, ſed hæ remotæ dicuntur, quia non agunt niſi determinante eas appetitu, ac ob id aliquid habent paſſionis, vt poſſit dici, nulla potentia naturalis eſt omninò actiua effectus ad vtrumlibet: & hoc eſt quod diximus in concluſione ſecunda, ac propterea bene dicitur in argumento quod talis potentia non eſt efficiens, nec fortuna, vndè cum ſedere, ſtare, comedere, non ſint à ſola potentia, niſi determinante appetitu, illi effectus ſunt comparandi non ad ſolam potentiam, ſed ſimul etiam cum appetitu, & tunc non ſunt ad vtrumlibet, vt præter intentionem.

Sed nota quod diximus de potentia naturali, nam voluntas, quæ dicitur potentia rationalis, eſt ad vtrumlibet, & eſt principium proximum, ſed de ea dicendum eſt alibi.

3. concl. Tertia concluſio, quæ ex his ſequitur, eſt Illi effectus ad vtrumlibet non ſunt fortuiti, aut caſuales : & hæc eſt propoſitio communis: ratio eſt. Si enim comparentur ad ſolam potentiam indifferentem, tunc ex ea non ſequuntur, quia non eſt ſufficiens per ſe operari: ſi verò comparentur ad principium proximum, eſt iam potentia determinata, & tunc non ſunt ad vtrumlibet.

Ad. 1. Ad primum argumentum. Auic, dico cum Alber. & Auer. quod per ea, quæ nec ſemper, nec frequenter eueniunt, intelliguntur, quæ rarò accidunt: nec eſt inſufficiens diuiſio, illic enim diuiduntur effectus procedentes à cauſa agente & efficiente proxima, & hi ſunt tres, nam ad vtrumlibet effectus ad materiam referuntur.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quòd ille dicitur à caſu deambulare, non reſpectu ſui, ſed reſpectu huius inuenientis ipſum deambulantem

hoc

hoc enim præter inuentionem huius,& rarò euenit, quamuis reſpectu deambulantis id potuerit eſſe ex ipſius intentione. Hæc ſatis de quæſtione.

An ſit fatum. Quæſtio.xj.

QVia fortuna aliquam videtur habere conuenientiam cum fato, cum aliqui effectus fortuiti fato ſoleant aſcribi, quid ipſum ſit,& an ſit,& quæ ſub ipſo ſint,breuiter explicabimus. *De quib. agẽdum.*

Fatum autem variè definitum eſt à multis. Apuleius enim, & Firmicius,& Ptolemæus,vt refert Albert.tract.2.ca 19.dicunt fatum eſſe cauſarum colligantiam ex aſtrorum motibus,ac vi efficaciam trahentem: exiſtimat enim omnes inferiores effectus à cœlis tanquam à cauſa vniuerſali prouenire, ſed non immediatè, ſed mediantibus cauſis particularibus, vt autem ſunt effectus particulares determinati, ita etiam ſunt cauſæ particulares determinatæ ad tales effectus: ordo igitur iſte cauſarũ vniuerſalium, & particularium ad effectum quemlibet conueniens dicitur apud hos fatum, qui ordo pendet à virtute aſtrorum influente in hæc inferiora, & per certas cauſas particulares operante effectus particulares. *1.definit.*

Alij aliter definiunt,Seneca 2.lib.q.natur.c.36. dicit. Fatum eſt ineuitabilis neceſſitas rerum omnium, & actionum, quam nulla vis poteſt irrumpere,eò quod ſecundum ſcientiam à Iouis diſpoſitione,& à conſilio definito deorum dependeat. *2.*

In cuius declarationem aduerte duo: Alterum eſt, Deum ab æterno omnes futuros effectus præcognouiſſe ſimul: omnia enim quæ ſucceſſiuè per totum tempus futura erant, Deo ſimul ab æterno fuerunt præſentiſſima,imò ab ipſo ordinata,vt eſſent. *Nota.*

Alterum eſt,quod ſic Deus voluit hæc omnia eſſe, vt quædam mediantibus cauſis particularibus, & vniuerſalibus eſſent,ac ob id præcognouit, & ordinauit eas cauſas, vt quædam communes eſſent, quædam particulares, quædam horum, quædam illorum effectuum,ac iſte ordo cõſtitutus in cauſis particularibus, & cauſis extra ſe ordinatis ad effectus, dicitur fatum, quaſi factum, & præordinatum.

Hanc duplicem veritatem coniunxerunt Stoici cum quodam errore,dicebant enim ob id, quòd iſtæ cauſæ in effectus proprios præordinatæ ſunt, & præuiſæ à Deo, omnes effectus neceſſariò prouenire,vnde fatum ponit neceſſitatẽ in rebus, & aufert libertatem noſtram, quod quidem falſum eſt, vt dicemus modò: Ex hoc patet definitio Senecæ propoſita.

3.definit. Alij attendentes illas duas veritates aliter definierunt, nempe, Fatum eſt complexio cauſarum à prouidentia primæ cauſæ dependens. Ita definit Hermes Triſmeg. vt quidam illi tribuunt.

4. At omnium optima eſt definitio Boet. lib.4. de conſol. proſ.6. Fatum,inquit,eſt inhærens mobilib. diſpoſitio, ſecundum quam diuina prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus. Ac ſi dicat,eſt ordo in cauſis naturalibus conſtitutus ad effectus à Deo glorioſo præordinatus,& præcognitus.

Nota. Vbi nota,quod ordo cauſarum iſte poteſt conſiderari, vt eſt in diuina mente ordinante omnia,& ſic prouidentia dicitur. Altero modo, vt eſt in ipſis rebus ordinatis & diſpoſitis, & ſic dicitur fatum. Ac ob id dicitur talis ordo diſpoſitio rebus inhærens, vt illic exponit S.Thom.

Confu.al. definitio. Et iſta eſt optima definitio fati:Prima enim quæ erat Aſtrologorum,nõ ſumpſit primam originem, & radicem fati, quæ Deus eſt,ſed ſecundam,putà cœlorum virtutem : hæc enim , licet vniuerſalis cauſa ſit horum naturalium,ſed non eſt prima,quia etiam ipſa eſt præordinata à Deo. Definitio autem Senecæ miſcuit falſum cum vero,putà neceſſitatem eſſe in fato. Tertia definitio bona eſt, ſed non ita clarè fatum explicat, ſicut iſta Boet. ob id iſta recipienda eſt.

1.dub. Dubitabis tamen , an fatum verè ſit, nam videtur Chriſtiano non licere loqui de fato,dicit enim Greg.in homil.Epiph. abſit à fidelium cordibus,vt fatum aliquid eſſe dicant.

Reſpon. Dico,quod fatum eſſe nulli dubium eſt, & id à Theologis cõceditur:quod tamen Chriſtiana veritas negat,eſt fatum imponere neceſſitatem rebus omnibus,hoc enim falſum eſt : Deus enim glorioſus ad effectus contingentes cauſas præordinauit contingentes, ad neceſſarios autem , neceſſarias, & hoc eſt, quod dixit Boet.in definitione,ſuis quæq; nectit ordinibus. Vnde Deus præſciens,& præordinans cauſas & effectus, nõ imponit ob id rebus neceſſitatem.quia quámque cauſam agere ſecundum modum ſuę naturæ,& effectus pariter modo ſuæ naturæ prouenire permittit, & hæc etiam eſt ſententia Peripateticorum , vt videre eſt apud Simpl.Themiſt. Philo. ſic & Ammon. 1.Periher. c. de fut.contingentib. & Pſellium, & Magentinum , ibidem Theodorum , item Metochit.hic,& Alexan.Aphro.in lib de fato.Plutarchum in opere de fortuna.Plotinum in lib.de fato. Vide item Gregorium Niſſenum , in lib. de fato , & inter recentiores Iulium Sitenium , in opere quod de fato conſcripſit.

3. error de fato. Ex quo colligitur triplex quorundam error.Quidam enim exiſtimantes ſi tale fatum eſſet à Deo præordinatum , omnia prouentu

uentura neceſſariò,dixerunt non eſſe fatum,nec Deum eſſe futurorum omnium præſcium, in quo grauiter errauerunt, & hi fuerunt Auer.& Cic.lib.de natura deorum, quem reprehendit Aug.5. ciuit.cap.9.

Alter fuit error Chryſippi,vt refert Aulus Gel.lib.6.c.2.& quorundam Stoicorum, qui Deum præſcium dixerunt, & fatum eſſe, ſed tamen omnia prouenire neceſſariò, vnde ab homine libertatem abſtulerunt,in quo etiam errauerunt, ſed vt bruta neceſſaria in ſuis actionibus conſtituentes.

Tertius error fuit quorundam Stoicorum, qui effectus fatales poſſe mutari dicunt, non alia ratione, niſi placando Deum, qui ſuam ſententiam poteſt mutare,ſicut ſapientes homines ſæpè faciunt, ob id dicebant propter hos euentus eſſe ferendum Deo caput agnæ albæ:caput ad notandum Deum eſſe ſapientem:agnæ, vt notetur quod ſit manſuetus: albæ, vt mutet euentum ex malo in bonum.Sed hi errarunt:non enim Deus mutatur. hanc ſententiam refert Albert.tract.2 c.19. 3.

Veritas autem eſt, quod effectus mutari poſſunt, non ob Dei mutationem,ſed quia cauſæ,quæ applicantur ſecundum ſe mutabiles ſunt,& impedibiles.

Dubitatur, quæ dicantur ſubiacere fato? dico omnia, quæ ſub cœlo ſunt:hæc omnia motib.& mutationib & aliis paſſionibus à cœlo & elementis prouenientib.ſubduntur:cœlum verò cùm non ab alia naturali cauſa corporea dependeat,non dicitur eſſe ſub fato:non enim generatione & mutatione factum eſt. *2.dub.*

Vlterius, homo quantum ad ſuas actiones humanas & liberas, non ſubditur per ſe fato,quia non à cœlo, ſed à Deo ipſo hominis voluntas regitur: per accidens verò mouetur à cœlis corpus, in quo ipſa eſt,alterantibus, ac ob id ipſam per corpus ad aliquos effectus inclinantibus, non tamen cogentibus, & iſta ſatis de fato, nunc ad textus interpretationem redeamus.

CAPVT VII.

Quòd autem ſint cauſæ,& quòd tot numero.

Text.68.

POſtquam cauſas, & ipſarum numerum, ac modos expoſuit, nunc tot cauſas eſſe, putà quatuor genera, & per ea omnia Phyſicum demonſtrate probat. primò autem oſtendit, quod non ſint plura genera quàm quatuor aſſignata, idque ratione logica, vt notat Auerr.ſic, Tot ſunt cauſæ, quot propter quid, & media, & vltima,& immediata, in quæ reſoluuntur, & cauſæ reducuntur demonſtrationes: ſed hæc propter quid non ſunt, niſi quatuor: *4.cauſarũ genera aſſigna-ta. 1.ratio logi.*

ergo & quatuor ſunt. Maior eſt nota. Minorem probat inductione exemplari. In rebus immobilibus, putà mathematicis vtitur pro vltimo,& immediato,& propter quid definitione ipſa, vt quid rectum,quid commenſurabile, & huiuſmodi: at definitiones huiuſmodi formæ vicem gerunt.

Nota. Et nota,quod Geometra non ſemper vtitur definitionibus pro mediis,ſed per paſſiones quaſdam probat alias: ſed vltimum medium,& immediatum definitio extremi eſt.

Aut ad mouens primum.

Text.69.

PRoſequitur complere inductionem. Fit, inquit, reductio aliquando ad mouens primum,id eſt,ad efficientem cauſam, vt propter quid certauerunt? efficiens cauſa eſt,quia furati ſunt,alludit ad exemplum 2.Poſt.nempe bellum Thebanorum cõtra Phocenſes,cuius efficiens cauſa fuit, quòd Phocenſes inuaſerãt Thebanorum templum, illúdque ſpoliauerant. Ponit rurſus exemplum cauſę finalis,vt propter quid certauerunt?finis fuit,vt dominarentur eorum: alludit ad bellum regis Perſarum contra Græcos,vt ſibi eos ſubiiceret. Rurſus ponit exemplum materiæ,dicẽs in rebus, quæ fiunt, & producuntur, illic materiam eſſe vnum ex propter quid, vt quare ſerra dura eſt: quia eſt ex ferro: & per ea quæ fiunt,tam naturalia, quàm artificialia intelligit ſecundum Philop.

Cùm autem cauſæ quatuor ſint.

Text.70.

NVmero cauſarum probato, alterum probare aggreditur, nempe Phyſicum omnia hæc cauſarum genera conſiderare, & per ipſa demonſtrare,& id vt Phyſicus eſt, & non mendicando cauſas ab aliis ſcientiis.At ne exiſtimaret quis, dum audit has cauſas ſemper diuerſas eſſe,& realiter diſtingui, dicit, quòd plerumque tres cauſę,putà forma,finis,& efficiens vnum ſunt,forma quidem & finis idem numero: nam forma rei genitæ finis eſt generationis, eſt igitur eadem res, & forma & finis, ſed ratione diuerſa:dicitur enim finis reſpectus ipſius generationis, quæ eſt gratia formæ introducendæ dicitur forma,vt dat eſſe ipſi genito, & forma rei generantis eſt efficiens cauſa formæ gratiæ, cúmque illæ duæ formæ ſint eiuſdem ſpeciei, ſimile enim ſibi ſimile in forma generat,ob id efficiens cauſa, & forma, & finis, vna res ſpecie ſunt,finis enim & forma vnum numero, ſed cum efficiente vnum ſpecie.

An cauſæ ſemper inter ſe differãt.

Nota,quòd dicit,plerumque:quia vt notat Philop. id non ſemper fit,nam in agente ęquiuoco,qualis eſt ſol reſpectu horum inferio

fectiorum,non eſt efficiens eiuſdem ſpeciei cum effecta forma.

Vlterius dicit Alexand. quod formæ mathematicæ non ſunt finis:quia ibi non cõſideratur generatio vlla, hoc locum habet in formis generabilibus tantùm,hæ enim ſunt fines generationum, ſed non rerum genitarum, finis enim rei genitæ eſt ſua operatio.

Atque omninò quæcunque mota.

Text. 71.

VNum iacit fundamentum probaturus Phyſicum vti quatuor cauſis in demonſtrando, & inueſtigando rerum ſuarum naturas, quod fundamentum etiam concludit ad declarandum, quo pacto Phyſicus vtatur efficienti cauſa,dicit igitur duplex eſſe efficiens. Alterum,quod motum mouet,id eſt dum alia mouet,ipſum mouetur,ſicut ignis,dum agit in aquam,reparatur ab aqua,quod manus dum mouet aliquid, mouetur & ipſa: alterum eſt mouens immotum, ſicut Deus & intelligentiæ: mouent enim alia abſque eo, quòd moueantur in ſe, vel ab ipſis motis. Id ergo efficiens, quod motum mouet,phyſicæ eſt conſiderationis, quod verò immotum mouet,non eſt Phyſicæ, ſed Metaphyſicæ, ſecundum ſe: ſecundum quid enim ad Phyſicum ſpectat,non tamen ſecundum ipſius eſſentiam. *Fund. ad inueſt.* *Scientiarũ diuerſitas.*

Vnde diſtinguuntur tria negocia,id eſt tres conſiderationes,& ſcientia iuxta varia mouentia. Quædam enim ſunt immobilia prorſus:ſicut Deus,& intelligentiæ,quæ nullo Phyſico motu mouentur, & talia ad Metaphyſicam pertinent. Quædam mobilia, ſed incorruptibilia,ſicut cœli, & hæc ad librum de cœlo pertinẽt, vt notat Philo. quædam mobilia, & corruptibilia, & hæc ad reliquam Phyſicæ partem ſpectant,quæ ampliſſima eſt.

Dices, quare ſcientiam de cœlo, cùm Phyſica ſit, diſtinguit à reliquis partibus. Puto ob id eſſe,quòd cœlum vnicum participat motum puta localem,qui cauſa eſt vniuerſalis aliorum,& reliqua omnia naturalia,omnes motus ſpecies participant, ab eóque dependent, nec dicas cum Auerr. quod per negotia & conſiderationes intelligit res conſideratas, id enim eſt contra Græcorum expoſitionem,& literam Ariſt peruertit. *Dub.* *Sol.* *Nota.*

Quare ipſum propter quid. Text.72.

EX fundamento propoſito componit rationem Ariſto. ad probandum Phyſicum cõſiderare, & demõſtrare per omnes cauſas,ſic Phyſicus generationes rerum conſiderat: ſed in generationibus hę cauſæ cõueniunt:ergo per eas demonſtrat,& ad ipſas reducit propter quid, & demonſtrationis medium. Minorem expli- *Concl. rationem Ariſt.*

cat,& probat:nam in generatione conſiderat,quid fiat,poſt quod, nempe, an ex igne, vel aqua fiat aër, & hoc eſt forma: ſimiliter quid primum facit, generationem, & hoc eſt efficiens: ſimiliter quid paſſum eſt,id eſt ſubiectum, & hoc eſt materia, & ſic ſemper vna cauſa poſt aliam quæritur ſecundum ordinem, quem inter ſe cauſæ habent,vt ſuperius diximus.

Duplicia autem ſunt principia. Text.73.

REperit diſtinctionem ſuperiorem duplicis efficiẽtis, alterius, quod motum mouet, alterius, quod immotum mouet, ſed vtrumq; mouet alia motu phyſico,vt motus, quo inferiora à Deo mouentur,ex parte ipſorum phyſicus eſt: & in ipſis eſt:modo tamen explicat,quod ſit mouens immotum, dicítq; id eſſe id, quod non habet in ſe motus principium, ſed alia mouet, & hoc eſt primum ens omnium principium.

Nota. At quia nondum probatum eſt tale ens eſſe, quod moueat immotum vſque ad lib.8. Phyſ. ob id loquitur conditionaliter, non tamen quòd de eo dubitet.

Et ipſum quid eſt, & forma. Text. 74.

MVltipliciter locus exponitur,ſed mihi cum Philop. dicẽdum videtur,vt cum Ariſt poſuiſſet duo eſſe mouentia,& vnum aſſignaſſet,nũc velit alterum aſſignare,& hoc phyſicum eſt, quod motum mouet, atque ob id non inutiliter reperit hanc diuiſionem mouentium,quam iam text.71.poſuerat. Illic enim non explicuerat, quæ eſſent illa mouentia, ſed cuius conſiderationis, nunc quæ ſint, docet: cúmque dixiſſet eſſe mouens immotum, quod eſt omnium primum ens,hic dicit alterum mouens motum eſſe formam.

Ne quis autem diceret, quomodo formæ mobiles ſunt, nam formæ mathematicæ,& metaphyſicæ non mouentur, nec per ſe, nec per accidens,id declarat dicens ſe loqui de formis in materia, quæ fines ſunt generationum,ac ob id mobiles,& mutabiles ſunt, intellige, non per ſe,ſed ratione compoſitorum, quorum formæ ſunt.

Quare cùm natura propter aliquid.

TRes cauſas ſolùm probauit in generatione eſſe, ac ob id à Phyſico conſiderari, finem reliquerat, hunc verò modò probat ſic.Natura agit propter finem: ſed hæc ſcientia naturam ſpeculatur:ergo, & finem ipſum. Vnde ex omnibus his infert Phyſicum conſiderare omnes cauſas, & per eas demonſtrare, vt quòd hoc fiat: quia hoc eſt, i. per cauſam efficientem & quòd hoc fiat,

ſicut

ſicut concluſio ex præmiſſis, id eſt, per materiam, & quod quid erat eſſe, id eſt, per formam, & quia melius eſt propter rem hanc, id eſt, per finem. Et nota, quod finis dicitur optimum, & melius, non ſimpliciter, id eſt, reſpectu omnium rerum, ſed ſecundum quid, reſpectu eorum, quæ ad finem ſunt, hæc omnia clara ſunt ex præcedentibus.

CAPVT VIII.

Dicendum igitur primum quidem. Text. 75.

DVas quæſtiones admodum præſenti inſtituto conuenientes proponit determinandas, altera eſt, an natura propter finē agat, id eſt, an actiones, & res naturales, quæ factæ ſunt, propter aliquem finem factæ ſint, & hæc quæſtio oritur ex eo, quòd in præcedenti textu dictum eſt, naturam eſſe propter aliquid

Altera quæſtio eſt, vnde ſumatur neceſſariū in reb. naturalibus, id eſt, cū res naturales ſint neceſſariæ, putà quod oculi huiuſmodi ſint, quod animal tali modo, quòd planta tali, quòd diuerſæ partes modis diuerſis, an id proueniat à materia, vel ab aliquo fine.

Antiqui enim ad ſolā materiam recurrebant, putà ad calidum, frigidum, & elementa, vnde non aliam rationem reddebant, quare res eſſent tales, niſi propter materiam, ex tali enim materia neceſſe hoc fieri, quod ſi dicas antiquos præter materiam alias poſuiſſe cauſas efficientes, poſuit enim Empedocles litem, & amicitiam Anaxag. mentem Reſpondet Ariſt. quòd non poſuerunt has cauſas in generationibus, & rebus particularibus, ſed in ſolamundi conſtitutione, poſt quam nullam ponunt efficientem cauſam. Et iſte eſt ſenſus illorum verborum. Tangentes valere ſinunt, id eſt, à principio ponentes talem cauſam, poſtea permittunt, & remouent. Iſta quæſtio vtilis eſt ad cognoſcendum, quomodo potiſſimè demonſtrandum, an à fi e, an à materia.

Habet autem dubitationem. Text 76.

PRimam quæſtionem determinaturus ponit rationem pro parte negatiua, dicens hoc facere dubitationem, vt dicamus naturam non agere propter finem, quod antiqui exiſtimabant dicentes res omnes tales eſſe propter materiam. quod autem materia talis ſit, à caſu dicebant fuiſſe, vt dentes ſunt tales, & oculi tales propter materiam talem, quòd verò talis fuerit materia, & quòd dentes acuti in parte anteriori, oculi in loco ſuperiori ſint, à caſu factum eſt.

Argumentū autem hoc erat, cum ſit pluuia, tunc ſit, quià vapores aſcendentes infrigidantur, & graues facti cadunt in terrā: non autem pluuia fit, quia frumentum creſcat, niſi per accidens. Nam ſi frumentum ſit in area, & non ſeminatum, adhuc plueret, & tunc

potius

potius nocumentum, quàm augmentum illi fieret: ſi igitur in his non eſt finis aliquis, propter quem pluuia fit, nec erit in ipſius animalium partibus ſed ſolùm per accidens vt ſicut pluuia eſt ad augmentum frumenti, ita per accidens oculi ſunt in loco eminenti ad videndum, & reliquæ partes per accidens factæ ſint tales ad actiones & fines ſuos: non enim intenditur finis in rei generatione per accidens.

Obiect. Quod ſi quis obiiciat, quòd res non conſeruantur, niſi cum aptæ ſunt ad tales fines: ergo ſunt intenti à cauſis. Dici poſſet, & dicebant illi philoſophi, verum eſt, quòd res non conſeruantur, nec ſunt, niſi ad tales fines aptæ ſint, ſed non ob id à natura intenduntur, ſed per accidens, ſicut in exemplo de pluuia.

Sol. Vnde citat Emped. admittentem non conſeruari rem, niſi ſit apta ad taliter operandum, putà ſecundum naturam ſuam: cum enim naſcitur animal dimidium habens tauri, & dimidium hominis, tunc non conſeruatur, cum non poſſit propriam exercere operationem, dicebat tamen, quod non ſit animal tale propter operationem, nec propter finem, niſi per accidens, hanc igitur dicit eſſe rationem dubitandi, & ſi qua eſt alia ſimilis.

Ratio igitur quam dubitauerit. Text. 77.

1. ratio. MVltis rationibus redarguit opinionem, probátque naturam agere propter finem, ac facit argumentum primum in ſecũda figura, vt dicit Philop. Quæcunque à caſu, vel fortuna fiunt, nec ſemper, nec plerumque fiunt: at res naturales ſemper aut frequenter tales eueniunt: ergo res naturales à caſu non ſunt, ſunt igitur propter finem, quæ enim à caſu non ſunt, propter finem ſunt. Maiorem oſtendit exemplis, quod enim pluuia ſit in hyeme, non videtur è caſu, cum plerumque fiat: ſed ſi fiat, cum ſol eſt in cane, putà in æſtate: ſimiliter quòd cauma, id eſt, æſtus ſit in æſtate, non eſt à caſu, ſed ſi fiat in hyeme, illud enim plerumque, hoc non plerumque fit: quæ igitur plerumque fiunt, non à caſu, ſed propter aliquem finem fiunt: huiuſmodi ſunt naturales effectus: natura ergo propter finem eſt, ipſi enim met. Philoſophi admittunt effectus naturales fieri plerumque.

Amplius in quibuſcunque. Text 78.

2. arg. LOcus hic aliter à Themiſt. & Simpl. aliter à Philop. aliter ab aliis exponitur, omnes tamen conueniunt eſſe nouum argumentum ſecundum: quod autem ſit, non eodem modo docent:

mihi

mihi videtur ſine dubio ſic eſſe componendum, omiſſis illorum expoſitionibus:quæ non conſonant toti textui. Eſt igitur argumenrum hoc ſumptum ex arte, in qua conſtat res agi propter finem,cùm ſecundum intellectum fiant,& electionem. Vbi finis eſt aliquis,illic & priora, & conſequentia aguntur propter finem:ſed in arte finis eſt: ergo in ea tam quæ fiunt prius, vt fundamenta, muri, domus, quàm quæ fiunt conſequenter, vt tecta,& reliquæ partes aguntur propter finem. Totum hoc verum eſt,ſed vlterius colligit Quæ aguntur propter finem,apta ſunt ex natura ſua eſſe propter finem, & contra : ergo illæ res artis,quæ ab arte propter finem aguntur, aptæ ſunt propter finem eſſe ſecundum ſe natura, ergo res propter finem eſt. Quòd verò ſit res apta fieri ex natura ſua propter finem, ſicut agitur ab arte, probat:quia ſi natura domum faceret,non aliter quàm ars faceret : & ſi ars hominem, aut plantam,vel aliam rem naturalem faceret,ſicut natura faceret, vtraque igitur propter finem eſt. Et aduerte hanc argumenti huius expoſitionem.

Et omnino ars alia. Text.79.

TErtium facit argumentum ad idem probandum. Ars aut perficit naturam,aut ipſam imitatur. Sed ars propter finem facit:ergo & natura. Vocat artem perficientem naturam, quæ ipſam iuuat,vt medicina,agricultura, naturæ operationem iuuant. ſiue quæ facit ea, quæ natura non facit ſicut veſtes, domos & ſimilia. Vocat artem imitantem naturam, quæ ſimilitudines effectuum naturalium facit,vt ars pictoria,ſculptoria,& ſimiles. Poſſet etiam dici hoc non eſſe nouum argumentum, ſed præcedentis confirmationem. 5.

Maximè autem manifeſtum eſt. Text.80.

QVartum facit argumentum, quod eſt velut inductio quædam In animalib.comperimus illic actiones,& res propter finem eſſe, vt in araneis telas conſtruentibus & in hirundinibus nidum facientibus & in aliis animalium mirandis actionibus, quæ propter finem apparent eſſe,adeo vt talia animalia videantur habere intellectum,& artem, & re vera non habent. Vlterius in plantis ſi ſcrutamur ipſarum opera,propter finem videntur: producunt enim folia, quibus fructus defendant ab extrinſecis nocumentis:mittunt radices deorſum, quibus terram ſugant:ramos ſurſum, quæ omnia videntur non temerè, ſed gratia alicuius fieri; agit ergo natura propter finem, etiam in aliis, licet non ita appareat. 6.

Et quoniam natura duplex. Text.81.

5. QVintum argumentum eſt, Duplex eſt natura, materia nempe, & forma : ſed materia, & reliqua ſunt propter formam, quæ finis etiam eſt: ergo natura propter finem agit.

Peccatum autem fit, & in iis. Text.82.

6. IVxta expoſitionem Themiſt. & Philop. S.Th & aliorum, Ariſt. ſoluit rationem antiquorum, qua naturam non agere propter finem exiſtimabant, ita tamen ſoluit, vt ſolutio ſimul ſit argumentum nouum ad probandum intentum, & erit ſextum argumentum : dicebant ergo illi, Si natura ageret propter finem, non erraret à ſuo fine, ſed errat aliquando, fiunt enim multa monſtra: Reſpondet Ariſto. quòd ſicut in arte etiam errare contingit, non tamen ob id ars non agit propter finem: ita in natura.

Et argumentum ex hoc ſumitur Non contingeret peccatum, & error in arte, niſi propter aliquem finem ageret : hic enim eſt error, & peccatum artis, cum finem intentum non attingit, vt Medicum cùm non benè potionem miniſtrat, vt ſanitatem conſequatur & Grammaticum, cùm non benè ſcribit, peccare dicimus: ergo ita ſimiliter in natura non error, aut peccatum accideret, niſi ipſa finem intenderet, quem non conſequens, errat

Vnde dicit contra Emped. qui in prima compoſitione mundi homines natos eſſe dicebat dimidium habentes bouis, & alia huiuſmodi, & hoc à caſu fuiſſe, non quòd natura propter finem ageret. Dicit autem Ariſt. illa monſtra tunc accidiſſe, quia natura intendebat finem aliquem, & ob id alicuius defectum non attingens eum, errauit, ſicut modò natura intendit animalia rectè conſtituta, ac ob defectum ſeminis monſtra fiunt, hoc tamen arguit naturam propter finem agere.

Amplius neceſſe eſt. Text.83.

PRoſequitur intentum confirmare, dicta antiquorum ſimul reprehendendo, quòd à caſu fierent res naturales, & facit ar-
7. arg. gumentum ſeptimum. In quibus ordo certus, & conſtitutus inuenitur, illic vnum eſt propter aliud, & propter finem: ſed in generatione animalium ordo conſtitutus eſt : fiunt enim animalia ex ſemine præcedente, & non ſtatim ex ſemine fit animal, ſed molleſcit, & diſponitur prius ſemen: igitur generatio hæc ſecundum aliquem finem fit, & non à caſu.

Amplius

Amplius,& in plantis.

ARgumentum octauum facit præcipuè contra Empedo. qui dicebat monſtra ex variis animalibus compoſita fieri: quia natura agit à caſu,& non propter finem,argumentum eſt hoc.Si ob id illa monſtra ſunt, puta bouigenea, viriprora, id eſt animalia eſt medio bouis & medio viri conſiſtentia, quia natura agit à caſu,ſequeretur, quòd vbi minus apparet finis, & magis videtur caſus,eſſent illa monſtra frequentiora,puta in plantis:ſed id non eſt, non enim eſt monſtrum ex duabus ſpeciebus plantarum, vitigeneum oleoprorum, id eſt, habens, dimidium vitis, & dimidium oliuæ:non ergo ob id monſtra eueniunt. 8.

Et nota,quod non negat Ariſt.monſtra eſſe in plantis, ſunt etenim,ſed talia monſtra qualia in animalibus ponebat Empe.

Nota etiam,quòd hic loquitur de naturali generatione,in qua partes geniti continuantur, nam per inſitionem tales plantæ compoſitæ inueniuntur,ſed illæ partes non ſunt ita continuæ.

Nota etiam, quòd hæc nomina ſunt ſimul legenda, nempe bouigenea, viriprora. id eſt, bos habens anteriorem partem hominis, ſimiliter vitigenea oleoprora, i. vitis habens ſuperiorem partem oliuæ.

Vbi aduerte,quod quando accidit aliquod monſtrum in natura, non eſt prorſus alienum ab effectu intento: non enim homo pro homine equum,aut equus pro equo lapidem generat,ſed aliquid accidens ad effectum intentum,& hoc arguit naturas etiam deficientes in effectibus ſuis,propter finem aliquem agere. *Not.4.*

Amplius oportebat,& in ſeminibus. Text.84.

NOno probat argumento. Si enim caſu accidunt res naturales, vt iſti dicunt, poſſet etiam caſus eſſe in ſeminibus vt ex quolibet fieret quodlibet cum nullum propter finem ſit,quod tamen impoſſibile eſt:non ergo à caſu eueniunt iſta naturalia. *9.arg.*

Et quæ finem auferunt,ac dicunt naturam non intendere finē, profectò & tollunt naturam, & entia naturalia, & hoc eſt argumentum aliud decimum Et probat id. Hæc.n.ſunt entia naturalia,quæ ab aliquo interno principio mota non ceſſant,quouſque finem attingant, & quieſcant in eo, nec ipſum tranſgrediantur nec in omnibus vnus eſt finis, aut quilibet finis in ſingulis, ſed in his vnus,in illis alius, quem ſi non ſemper, ſaltem frequenter attingunt,& ſemper attingerent,niſi impedirentur:ſunt ergo naturalia, & natura propter finem, & hoc experimur in motibus elementorum,& animalium,plantarum,& reliquorum,quæ non niſi certo obtento fine ceſſant,nec ipſum tranſgrediuntur. 10.

Id autem cuius gratia. Text 85.

Sol. ALiud dictum antiquorũ reiicit: dicebant enim antiqui, quòd effectus naturales ſunt à caſu, quia non ſunt intenti à natura, licet ſequantur à natura, ſicut ſi quidã veniret huc, non vt lauaretur, tamen reuera lotus eſt, tunc eſſe locum ſequitur ex eo, quòd iſte venit, ſed quia non intendebat id, à caſu dicitur. Reiicit hoc Ariſt. dicens, quod non ſatis eſt, quod non intendatur ab illo, ſed quòd nec ſit ſemper, nec plerunq;: cùm autem naturales effectus ſemper aut plerunq; ſint, à caſu non ſunt, ſed intenti: effectus enim ſemper aut frequenter prouenientes à cauſa ſecundum intentionem ſunt.

Inconueniens autem eſt non opinari.
Text 86.

Sol. VLtimum motiuum, & maximum antiquorum redarguit: dicebant enim naturam non agere propter finem, quia non deliberat, & vtitur conſulratione, non enim agentia naturalia cocognoſcunt, & in hoc decipiebantur, cum aliud ſit agere propter finem, aliud agere ex propoſito: Agere propter finem ſolùm dicit actionem ex ſe, & res ex ſe in aliquem finem tendere: Ex propoſito verò agere ſuperaddit cognitionem illius finis in eo, quod agit, hoc autem ſolùm eſt in homine, vt dicemus.

Aut. ſol. Ariſtot. tamen hac via reiicit dubium, dicens, quod nec ars vtitur conſultatione, non enim conſuluit faber lignarius, an ex ligno fiat arca, ſed abſque deliberatione ex ipſo ligno facit, vnde ſi in ligno eſſet illa ars, non ſecus faceret arcam, ac modò cùm eſt in mente artificis. Et in hoc differt actio artis ab actione naturæ quod hæc à fortuna interna, illa ab externa procedit, vnde aſſimilat actioni naturali, cùm medicus ſeipſum ſanat, licet non ſit verè ars natura.

Nota. Nota, quod ars ſæpè deliberationem, aut conſultationem non habet in his, quæ effectus ſunt, ſed certam materiam ſumit abſq; deliberatione. Prudentia conſuluit de tempore, de circunſtantiis quibus effectus fieri debet.

CAPVT IX.

Quod autem ex neceſſitate eſt. Text. 87.

2. q. Aristot. PRiori quæſtione determinata, poſteriorem aggreditur nempe quo modo neceſſitas ſit in effectibus naturalib. & aduerte quòd in præſenti duplex eſt neceſſarium. Vnum quodã materia proficiſcitur, vt neceſſe eſt ſerram eſſe duram, quia ex ferro facta eſt, & hoc dicitur ſimpliciter neceſſitas: Alia eſt à fine, vt cibus

dici

dicitur neceſſarius animali propter vitæ conſeruationem, & tale neceſſarium dicitur ex ſuppoſitione.

Eſt igitur quæſtio, an res naturales neceſſariò tales ſint à materia, vel à fine, poſtquam iam finis in natura conſtitutus eſt. *Senſus q.*

Citat opinionem antiquorum: hi enim non ponentes finem in natura, totam neceſſitatem materiæ tribuebant, vt ſi peteres ab eis, quare domus habet quaſdam partes ſuperiores, quaſdam inferiores neceſſariò, Reſpondebant: quia conſtat ex partibus grauioribus quæ locum inferiorem petunt, quales ſunt lapides: & conſtat ex leuioribus, quæ locum ſuperiorem appetunt qualia ſunt ligna. Idem in rebus naturalibus dicebant, ſemper neceſſitatis cauſam totam materiæ reddentes. Non enim aliam cauſam cognoſcebant, vt ſuperius dicebant.

Attamen non ſine his. Text. 88.

QVæſtioni reſpondet, dicens neceſſitatem quidem eſſe à materia, tamen adhuc materia ſumit neceſſitatem à fine, quod alij dicunt, neceſſitas eſt à materia: ratio verò neceſſitatis eſt à fine, vt domus quidem talis eſt. quia talem materiam habet, vt dicunt ipſi, tamen adhuc talem habet materiam, quia ad talem finem eſt, puta ad defendendum ſe, & occultandum à noxiis externis: ſimiliter ſerra neceſſariò eſt dura, quia ferrea eſt; ferrea tamen eſt à fine, quia ad ſcindendum eſt. *Ariſt. ſ. ſens.*

Vnde concludit neceſſarium eſſe à materia, ſed non vt in fine, in forma verò, vt in fine eſt, rationem enim vocat formam, quia à forma ratio, & definitio procedit.

Eſt autem neceſſarium, & in diſciplinis. Text. 89.

VTitur comparatione quadam, qua neceſſitatem finis explicat ſimilitudine neceſſitatis, quod eſt in ſyllogiſmis, & diſcurſibus ſeu demonſtrationibus, quas doctrinas vocat in quibus præmiſſæ inferunt concluſionem ſic: quod ſi præmiſſæ ſunt veræ, concluſio vera eſt, non tamen ſi concluſio vera eſt, ob id præmiſſæ veræ ſunt, ſed negatiuè valet, ſi concluſio non eſt vera, nec præmiſſæ veræ ſunt. Ita ſimiliter eſt neceſſarium in fine, & materia, ſed finis habet locum præmiſſarum, & principij, materia verò ſimilatur concluſioni, vnde ſi finis eſt vel futurus eſt, & materia eſt vel erit, non tamen contrà, ſed ſi materia non eſt, nec erit finis, & forma non eſt, nec erit. *Sin. à ſit.*

Vnde fit, quod eundem locum in actionibus teneat finis, quem *Nota.*

principia, & præmiſſę in ſyllogiſmo: Ob id dici ſolet principium in ſpeculabilibus eſt finis in operabilibus, id eſt, finis in actionibus tenet locum principij primi.

Quomodo finis ſit princi-pium. At quia poſſes dubitare, cuius eſt finis principium? Reſpondet, finem non eſſe principium actionum & operationum, quibus res agitur, aut fit, ſed ipſius cogitationis, quæ non eſt actio, qua fiat aliquid: ac ſi dicat finis non eſt principium factionis rei, putà domificationis, ſed eſt principium quod præcognoſcitur antequam domus fiat, & mouet appetitum, vt fiat domus.

Nota. Nota hic, quod per rectum eſſe intelligit præmiſſas vnius demonſtrationis: Pes triangulam habere tres angulos, intelligit cõcluſionem. Quæ autem ſit demonſtratio iſta, ſcire parum præſenti loco conducit, & iis, qui Euclidis elementa didicerunt, notum eſt.

Quare ſi erit domus. Text. 90.

EXempla ponit eorum, quæ dixit. Sumamus enim finem, putà domus formam, ſi forma eſt, & lapides, & ligna, ac materia eſt, non tamen contrà, niſi negatiuè, ſicut à negatione concluſionis ad negationem principiorum proceditur: Similiter ſerra non erit, niſi ferrum ſit, & ſi ipſa eſt, ferrum eſt, non tamen ſi ferrum eſt, ipſa eſt.

Aduerte duplicem eſſe finem. Alterum generationis, & hic eſt forma geniti, ad quam materia ordinatur, & hoc vtitur hic Ariſt. Alterum rei genitæ, & hic finis eſt operatio rei ipſius, vt finis oculorum eſt videre, & ignis comburere, & tunc tota res ordinatur ad finem, ac ita debemus vti, & procedere in hoc fine ad rem & contrà, ſicut à forma ad materiam, vt dictum eſt: Vnde ſi habitatio & viſio ſunt, & domus & oculi ſunt, non contrà, niſi negatiuè: non eſt oculus, ergo nec viſio: non eſt domus, ergo nec habitatio.

Vnde concludit eſſe neceſſarium in rebus naturalib. à materia & motionibus ipſius, id eſt, mutationibus & alterationibus, quæ in ipſa ſunt, non ſolùm enim neceſſarium ad materiam refertur, ſed interdum etiam ad ipſius mutationem, vt quare verecundiam patiens rubefactus eſt, quia mutatio ſanguinis facta eſt: hæc neceſſitas à motione materiæ eſt, quæ etiam à materia dicitur.

Et vtrunque quidem Phyſico. Text. 91.

DVabus cauſis neceſſitatis poſitis, dicit vtramq; ad Phyſicum pertinere, ſed magis finem & formã, quam materiam, quod dupliciter probat. Primò: quia adhuc cauſa neceſſitatis materiæ

forma

forma eſt,& finis,non contrà,vt diximus.Secundò:quia in demõſtratione potius vtimur forma tanquam principio, quàm materia,& hoc tam in naturalibus quàm in artificialibus, vt exemplo de domo,& ſanitate explicat,& textus notus eſt.

Fortaſſis autem,& in ratione. Text 92.

MAteriam non excludendam dicit, nam etiam demonſtratio eam ſumit,vt ſi ſerra eſt demõſtranda, quod ſecet,medium ſumi poteſt,quod dentes tales,putà duros habeat, hos autẽ, quia ferrea eſt,hæc Ariſt. ſed oportet iſta examinare, multa enim notaru digna occurrunt, quæ declaratione maiori indigent, ob id textus expoſitione breuiter propoſita, quæſtiones aliquot ad ipſum attinentes determinare oportebit,ſicut in aliis fecimus.

An natura agat propter finem. Quæſtio xij.

HÆc quæſtio eſt, vt aliqua dubia, quæ in textu prætermiſimus, exponantur, ob id ſingulis argumentis ſingula proponemus. Primum eſt contra text. 70. vbi dicitur finem, & formam idem eſſe re, videtur hoc falſum: finis enim cuiuſq; rei operatio eſt ipſius,vt finis ignis calefacere,& hominis intelligere, & oculi videre, at operatio & forma idem non ſunt,igitur nec forma & finis. *1.arg.*

Secundum contra text.75.vbi dicit antiquos reducere effectus ad cauſam materialem, vt ad calidum, & frigidum:ſed iſta ſunt actiua,calor enim,& frigiditas,actiuæ ſunt qualitates,igitur falsò dicit Ariſt.illa eſſe materiam. 2.

Tertium contra tex.77. Illic enim dicitur,quod non ſunt à caſu eſſe propter aliquid,& propter finem,videtur non eſſe ita, nam corruptio non eſt à caſu, cùm ſit frequenter, nec eſt propter finem:non enim natura intendit corruptionem. 3.

Quartum contra text.73 ſuperiorem, dicitur enim quod principium immotum mouens non eſt Phyſicum,videtur hoc falſum, cùm in lib 8 Phyſ.de tali principio agatur, & in Metaphyſica per rationes Phyſicas diſputatur de eo. 4.

Quintum contra text 80.quod non operetur aranea per artem & intellectum: opera aranearum, & huiuſmodi animalium ſunt magis artificioſa, quàm opera procedentia ab aliqua arte: ergo ſunt illa ſecundum artem, & prætereà, quia talia animalia dicuntur habere prudentiam. 5.

Sextum contra tex.91. vbi finem, & formam cauſam materiæ non contra dicit eſſe, videtur hoc contra id, quod diximus ſuperius text. 30. de mente Auerr. quòd materia & forma ſunt ſibi 6.

inuicem cauſæ. Hæc ſunt argumenta præcipua in hac parte.

Ad 1. Ad primum igitur aduerte, quod duplex eſt finis, vt notant Simplic. Auerr. & S. Th. finis rei genitæ, & finis generationis. Finis quidem rei genitæ operatio ipſius eſt, finis verò generationis eſt forma rei genitæ. Si fuerit generatio ſubſtantialis, erit forma ſubſtantialis, ſi verò accidentalis, erit forma accidentalis. Hic autem in communi ſumit finem, nec dicit Ariſt. omnem finem eſſe idem cum forma, ſed plerunque finem & formam idem eſſe; hic autem pro fine generationis verum habet.

Cùm verò dicitur, quod à fine ad materiam, & ad ea quæ ad finem ſunt, licet affirmatiuè procedere, contra verò negatiuè, non ſolùm finem pro forma reſpectu materiæ, ſed pro operatione reſpectu compoſiti ſumit, & in vtroque verum habet, vt in text. 90. expoſitum inuenies.

Ad. 2. Ad ſecundum reſpondet Auerr. quod in agente duo poſſumus conſiderare, & actionem ipſam, & rationem agendi formalem. Actio ipſa eſt ille motus, quo agens agit. Ratio actionis formalis eſt, quod actio ſit in finem, & quod agens ad agendum moueatur à fine, cùm autem antiqui negaſſent rationem formalem actiones auferentes, finem reliquerunt actionem materialiter, ob id dicitur, quod ad materiam reducebant.

Refel. ſol. Auer. Sed mihi hoc non placet, quia ratio actionis, quod ſit in finem non eſt ſubſtantia ipſius actionis, vnde ablata etiam relatione ad finem, actio manet.

Nota. Ob id aduerte cauſam agentem duplicem eſſe. Alteram purè agentem, quæ rem facit non componendo ipſam, vt ignis facit ignem: ſed non ſeipſo facit ignem. Alterã non purè agentem, quæ ſic agit, vt rem ſe ipſa componat. quomodo elemẽta ſe habent ad mixtum: agunt enim inuicem, & mixtum faciunt, ipſum componendo, ac ipſius partes materiales efficiunt, & huiuſmodi agentia materiæ locum reſpectu mixti facti obtinent, & ſic antiqui reducebant effectus factos ad elementa, vt ipſam rem componunt.

Vera ſol. Vnde patet ſolutio argumenti. Licet enim elementa, & illæ qualitates actiuæ ſint, tamen mixtum materiale componunt.

Ad 3. Ad tertium Auerr. dicit corruptionem eſſe ex materia tantùm & non ex fine, nec hoc mirum eſſe debet, cùm corruptio ſit quid priuatiuum: ſed ſine dubio dicendum eſt, quod corruptio dupliciter conſideratur. Vno modo ex parte ipſius corrupti, & ſic non eſt propter finem. Altero modo ex parte corrumpentis; & ſic propter finem eſt, non quòd ipſa ſit intenta tanquam finis, ſed quia agens corrumpit, vt generare poſſit, ac ob id in finem eſt

ordi

ordinata : vnde benè dicit Ariſtot. Quæ à caſu non ſunt, eſſe ex intentione.

Ad quartum reſpondetur, duplex eſt cognitio, an ſit, & quid ſit. Quantùm ad cognitionem an ſit Deus, & intelligentię pertinent ad Phyſicam conſiderationem, quia non eſt medium naturale aliud ad oſtendendum talia entia eſſe, niſi res ſenſibiles, motus & mutationes, quæ omnia phyſica ſunt, ac ob id in 8. Phyſ. de tali ente aliqua ex parte tractatur. At quantum ad cognitionem quid ſit, ad Metaphyſicum pertinet, & hoc dicitur in iſto textu, vbi traditur duplex agens, vt expoſitum eſt: & idem dicitur 2 lib. de gener. animal. c. 3. *Ad 4.*

Circa quintum eſt difficultas de principio, quo mouentur animalia bruta ad ſuos fines conſequendos, & ad ſua opera exercenda. Fuerunt enim multæ ſententiæ. Quidam dixerunt, quod naturaliter habent inſitam præcognitionem finium, ad quos mouētur, quod enim homo diſcurſu & intellectu præcognoſcit talia animalia, à natura præcognoſcunt. *Ad 5.* *1. ſentent.*

Sed hoc non videtur verum. Oportet enim fines præcognoſcere, aut in vniuerſali, & hoc non eſt conceſſum brutis, putà vniuerſalia cognoſcere : aut in particulari, & tunc non ſufficeret : non enim ſemel operantur, & ſua faciunt opera, ſed ſæpe. *Confuta. 1. ſentent.*

Alij dicebant, quòd operantur ſecundum intellectum, & artem & huius opinionis meminit in textu Ariſt. *2. ſentent.*

Hoc autem falſum eſt, quia quæ ſecundum artem operantur, temporis ſucceſſu perfectius operantur : & pręterea nō æquè perfectè omnia indiuidua ſpeciei illius artis operantur : non ſic in brutis: ſemper enim æquè benè, & perfectè ſua opera faciunt, vt aranea ſuam orditur telam, hirundo ſuum componit nidum: non igitur arte operantur. *Confuta.*

Alij dixerunt, quod operantur per memoriam, quam habent præcedentium effectuum. Sed nec hoc videtur verum. Hirundo enim nidum componit, nec vnquam vidit alteram nidum componentem: non igitur memoria operantur. *3. Senten, & confu.*

Alij dixerunt, quòd operantur inſtinctu, & impulſione naturali. Sed nec hoc videtur verum, quia non differret modus agendi horum animalium, à modo agendi inanimatorum & inſenſibilium, quæ ſolo inſtinctu aguntur abſque aliqua cognitione. *4. ſenten. & confu.*

Ob id aduerte, quod animalibus à natura eſt quædam conceſſa facultas, qua ſibi conuenientia, vel diſconuenientia, percipiant quæ dicitur phantaſia, vel æſtimatiua, vel imaginatio ſecundum hanc omnia animalia, quod ſibi vtile, vel nociuum eſt, iudicant *5. ſenten. 1. fund.*

abſque vllo diſcurſu,& ratiocinio, ſed ſolùm ſimplici cognitione: hæc autem ſemper fertur in præſentia obiecta, & quæ ſenſibus, ſubſtant, vel ſubiecta fuerunt, vnde nunquam animal vllum de futuro iudicat.

Tamen ſunt animalia in duplici differentia. Quædam percipiunt conuenientiam, vel diſconuenientiam præſentem, ita vt nullo modo de futuro prouideant, ſicut animalia, quæ cibo præſenti paſcuntur ſemper,nec nidum,nec quicquam aliud,quod futuro tempore eis ſit vſui futurum faciunt. Quædam alia conuenientia futura percipiunt, non ſub ratione futurorum, ſed ea in præſenti iudicant,quæ poſteà vſui futura ſunt, licet non id percipiant ipſa animalia,& talia dicuntur prudentia animalia.

Et illa imaginatio ipſorum, vt fertur in conuenientia futura, licet non futura cognoſcat, dicitur per analogiam prudentia,hoc igitur eſt principium, quo animalia ſua opera faciunt. Semper enim præſentia cognoſcentia operantur,nec quicquam de futuro cogitantia, dum præſentia ſemper operantur, ad ſuos fines perueniunt.

In his autem operibus non libertate aliqua, & conſultatione feruntur, ſed inclinatione ipſius imaginatiuæ, quæ naturalis eſt, ſicut oculus in colores naturaliter tendit,& ob id dicuntur moueri inſtinctu naturæ. Concurrit etiam aliquando memoria ad hæc opera,nam formica aliquam memoriam habet, per aliquod tempus cumuli, à quo grana ſumpſit & regreditur, & hæc memoria magis lucet in animalibus, ſed non ſola memoria hæc facit opera,nec ipſa eſt ſemper neceſſaria.

Vnde eſt notandum diſcrimen inter modum, quo animalia agunt propter finem, & inſenſibilia, & homo ipſe, quod notauit S.Thom.1.2 q.1. Inſenſibilia enim dicuntur agere propter finem quia ex ſe, & ex natura ipſorum ad tales fines inclinantur, nulla finium in ipſis cognitione exiſtente. Bruta verò agunt propter finem,quia naturaliter feruntur in finem, quem aliquo modo cognoſcunt, putà materialiter, cognoſcunt enim ea quæ ad finem ſunt,& faciunt,ſed quòd ad finem ſint, non cognoſcuntur:Homo verò finem præcognoſcit ſub ratione finis, & media per electionem in finem ordinat, & hoc dicitur agere propter finem ſecundum propoſitum.

Dub. Dices,quomodo poteſt eſſe,quod aliquid in certum finem tendat,& non præcognoſcat illum:non enim poterit ipſum attingere,ſicut qui clauſis oculis aliquo tendit.

Sol. Dico, quod hoc conuincit eſſe aliquam vniuerſalem cauſam, omnes omnium fines præuidentem,atque facientem,& inclinantem

tem omnia in proprios fines, & hic eſt glorioſus Deus: vt enim ſagittarius ſcopum inſpiciens impetum ſagittæ imprimit, quo illum attingat, ſic Deus glorioſus omnibus naturã dedit: qua etiam non præuiſis finibus abſque errore vſque ad eos perduceretur, & hoc eſt, quod dicit Ariſt. 2. Phyſic. 58. & 59. & 1. Ethic. cap. 13. & 10. Ethic. cap. 10. hominem agere, cæteras res naturales, potius agi, quàm agere, id eſt ab aliqua intelligentia, quæ ipſarum fines cognoſcit, ad illos dirigi: ob id dicitur opus naturæ eſſe opus intelligentiæ non errantis.

Vnde iſti antiqui negantes naturam agere propter finem, in alio principio peius errabant, non enim exiſtimabant Deum omnium eſſe cauſam vniuerſalem omnia prouidentem, ac diſponentem, vnde Auer. Comm. 75. dicit hanc quæſtionem naturam agere propter finem, vtilem eſſe pro cognitione diuinæ prouidentiæ, qua tamen ipſe poſteà neſciuit vti ad eandem rei opt. prouidentiam dignoſcẽdam, vt ſuo loco explicabitur. Hoc enim argumento non ſolùm concludit in Deo cognitionem, & prouidentiam rerum omnium in vniuerſali, qualem ipſe ponit, verùm cùm hi fines particulares ſint, etiam in particulari.

Quaſi ex ipſa prouidentia ſequatur, quod vnumquodq; in ſuum propoſitum finem ſine vllo errore dirigatur.

Vnde patet ſolutio quæſtionis, & declaratio, nempe naturam propter finem agere, nec opus eſt hoc argumentis aliis probare, quàm his, quæ in textu ab Ariſt. poſita ſunt.

Ad ſextum dico. quod materia & forma adinuicem ſunt cauſæ, ſi forma conſideretur, vt forma eſt: at ſi vt finis eſt, tunc non habet cauſam: finis enim vt finis, eſt prima cauſa antecedens omnes alias, & hoc etiam indicauit Ariſt. in textu dicens (materia non eſt cauſa illius finis) vbi finem, non formam eam vocat: ſi enim finis cauſam habet, tunc non finis, ſed effectus rationem habet, & hæc ſatis de quæſtione. *Ad 6.*

An monſtra ſint in natura.

Quæſt. xiij.

Circa hanc materiam de monſtris, tria tractãda ſunt: primum quid ſit monſtrum: alterum, quibus ex cauſis monſtra procedant. Tertium an monſtra ſint à natura intenta per ſe. *De quib. agendũ.*

Quid autem monſtrum ſit, definit Ariſto: in 4. de gen. animalium in cap. 4. eſſe ob læſionem rei præter naturam eius, in iis, quæ non ſemper, ſed vt plurimum agunt. ex text. etiam 82. hinc talis alia deſcriptio colligi poteſt. Eſt peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, à quo fruſtratur aliquo principio corrupto: Cuius etiam naturam ego commodè exiſtimo deſcribi poſſe *Definitio monſtri.*

Monſtrum eſt effectus naturalis à recta & ſolita ſecundum ſpeciem diſpoſitione degenerans. Dicitur,effectus naturalis, nam in arte non eſt propriè monſtrum, niſi ſimilitudine, & analogia ad res naturales.In arte contingit peccatum,& error,cùm à recta regula artis deuiatur,ſed talis effectus monſtrum non eſt. Dicitur, degenerans à diſpoſitione recta: quia effectus naturalis non dicitur monſtrum, niſi ſit aliquis defectus, aliqua obliquitas, aliqua deuiatio ab eo,quod futurum erat ſecundum rationem illius effectus, ac ob id monſtra dicuntur peccata naturæ, quaſi deficiat & erret natura in illo effectu faciendo. Dicitur etiam, ſolita: tunc enim monſtra ſunt,quando raro,& non ſecundum ſimilitudinem aliorum effectuum,quæ frequenter procedunt. Vnde modo apud nos gigantes monſtra eſſent,quæ olim non erant.Dicitur,ſecundum ſpeciem: quia tunc monſtrum dicitur, cum ſimilitudinem ſpecificam non ſeruat cum ſua proxima principali cauſa: vndè ſi canis ex ſemine humano procederet,monſtrum eſſet.

Nota. Aduerte tamen, quod etiam ſi monſtra recedant à cauſæ ſimilitudine, non tamen ita in totum recedunt, vt nullam ſimilitudinem obſeruent, non enim ex homine naſcitur oliua, nec ex arboris ſemine animal aut lapis, ſicut error artis nunquam eſt tantus,vt in totum deuiet ab effectu recto artis.

Hæ autem obliquitates effectuum monſtruoſum fiunt tripliciter. Primò ſecundum quantitatem, vt cùm exceditur propria quantitas,aut totius,aut alicuius membri:vel deficit, tam in continua quantitate, quàm in diſcreta, quo ad numerum partium, & membrorum.Secundò,cùm non eſt debita qualitas,quæ attenditur in figura, & colore, & diſpoſitione, ac ordine membrorum & partium.Tertiò,cùm tempus nõ obſeruatur, etiam ſi reliqua ſint, vt puta naſcitur animal cum dentibus puer cum capillis, & barba, vt refert Alber. omnes hæ obliquitates effectum naturalem, aut omnes,aut ſingulæ monſtrum reddunt:vnde patet declaratio deſcriptionis.

Vnde dic. monſtrũ. Sed quare dicatur monſtrum,colligi poteſt ex Cicer.2.de natura deorum,à monſtrando,quaſi aliquem futurum euentum monſtret,& nunciet:ſcribit enim his verbis. Monſtra prædictiones, & præſenſiones rerum futurarum,quid aliud declarant, niſi hominibus ea quæ futura ſunt, portendi, & prædici? at quia non ſemper monſtra notabile quid oſtendunt futurum, dicunt alij monſtrum dici quaſi quod digitis monſtretur ab omnibus:cum enim aliquid inconſuetum apparet, tunc ab omnibus ſignari ſolet, ſed hoc parum refert ad inſtitutum.

De cauſis monſtror. Circa cauſas autem aduertere oportet in generatione animalis

lis conuenite quinque. Primum eſt virtus ſeminalis, quæ dicitur formatiua, & hæc eſt in ipſo ſemine ab animali deciſo. Alterum eſt materia ipſa, ex qua futurus eſt fœtus. Tertium qualitates elementales quatuor, & calor, & humiditas naturalis, quorum contemperamento conſiſtit animalis corpus. Quartum eſt locus, & contentiuum ſeminis, putà matrix fœminæ. Quintum eſt circunſtans extrinſecum, & per hoc intelligo virtutem cœlorum, & aſtrorum, quæ ad generarionem conuenit: ſimiliter aerem, & locum circunſtantem: ſimiliter imaginationem ipſorum generantium. Hæc enim omnia multum ad prolis generationem faciunt: hæc quinque ad effectum rectè, & debitè generandum debent inter ſe maximè habere proportionem, quæ ſi non ſeruetur, monſtrum, & defectus in effectu contingit, quæ cum multa ſint multipliciter, & error prouenire poteſt, vnde monſtrorum diuerſitas procedit.

Primò ſit error ex parte materiæ in quantitate quo ad defectū. Eſt enim aliqua materia pauca nimis, ita vt virtus non poſſit omnes partes formare, & tunc homines nani paruæ ſtaturæ procedūt. Aut defectus non eſt niſi in parte materiæ, & tunc fit obliquitas in aliquo membro, puta quod manus breuior eſt altera, aut caput paruum, & corpori improportionatum. Fiat etiam error in numero quo ad paruitatem. Naſcitur enim homo, aut vno oculo, aut quatuor digitis, aut abſque membro aliquo ex defectu materiæ illius membri.

Propter quod aduerte ſemen virtute eſſe heterogeneum, conſtat enim ex partibus virtute diuerſis. Non enim quælibet partes ſunt aptæ, vt ſint oſſa, vt ſint nerui, vt ſint aliæ partes: ſed ſunt partes virtute, & poteſtate, diuerſæ. Vnde patet quod defectus vnius partis non poterit ſuppleri altera parte, ob idque monſtrum ex defectu prouenit non vno modo ſemper.

Iſte error in defectu etiam prouenit, ex defectu virtutis ſeminalis, cum debilis eſt, ſiue ſit materia deficiens, ſiue non, cuius ſignum tradit Albert. quod monſtrum frequenter accidit in partibus diſtantibus à corde, & iecore, vbi reſidet virtus hæc, puta in manu, in pede, in partibus capiti inexiſtentibus: virtus enim minus agit in diſtantia.

Secundò, fit error in quantitate, ſecundum magnitudinem & pluralitatem ex materiæ abundantia cui ſi adiungatur virtus formatiua fortis, fiunt effectus magnæ ſtaturæ, quod immodicæ, ſed tamen benè proportionati. Si verò accedat debilis, & per totum ſemen ſparſa, fit effectus magnæ quantitatis, ſed membra indebitè ſunt proportionata, quod ſi iſta materiæ abundantia vni ac-

cidat membro, vel aliquibus, fit in eis improportio, aut ſecundum quantitatem, aut ſecundum numerum membrorum, vt plura ſint, quàm oporteat, & hoc pendet ex diuerſitate, quam partes ſeminis in ſe habent, vti diximus.

Tertiò, fit error in qualitatibus Cùm enim calor vehemens eſt, vel valdè remiſſus, & idem in cæteris qualitatib neceſſe eſt totam corporis, & partium eius conſtitutionem, quæ ab illarum temperamento pendet, euerti Aliquando etiam in fœtu ante tempus abundat adeò calor cordis, vt faciat euaporationem partium terreſtrium, & generentur capilli, & barba: & eſt in maxillis aliquando calor cum aliqua copia materiæ, vt generentur dentes.

Quartò fit error ex parte loci, vbi res generatur. Nam accidit materias loci diuerſitate ſeparari, & poſtquam generari incipiunt poſtea confundi materias, & naſci bicorpora multis modis, aut parte ſuperna, aut inferna, vt accidit coniungi aliquando, ex motu materiæ, vel motu loci ipſius accidit materiam diuidi ita, vt multiplicentur partes rei, & oculi, & ora, & naſus Et Albert. narrat de quodam monſtro habente vndecim ora, & vndecim linguas, & alia huiuſmodi.

Quintò, accidit error ex parte impreſſionum cœleſtium, & aliorum externorum, & fiunt monſtra habentia capita. & pedes diuerſorum animalium, & multa huiuſmodi, quæ accidere ſolent: Cùm enim multa requirantur ad perfectionem effectus, quæ deficere poſſunt, abſque dubio error multipliciter poteſt accidere. Sed ſatis ſit de hac materia: non enim vlterius procedere præſentis eſt inſtituti, ſat ſit cauſas in generali attigiſſe.

1. ſentent. Circa intentionem naturæ, an natura intendat monſtrum? ſunt multæ opiniones: Aliqui dicunt eſſe intenta per ſe, propter pulchritudinem vniuerſi, quæ maior fit ex effectuum varietate: ſed hoc non videtur verum: illud enim eſt, cùm effectus perfecti ſunt: ſed monſtra ſunt imperfecta, nec diu durant: & ſunt adeò rara, vt ſua varietate nullum ſpeciei addant decorem.

2. Alij dicunt, quod ſunt intenta per ſe ſecundariò: cùm enim primùm effectum attingere non poſſunt, illum attingunt cum defectu.

3. Nominales dicunt, quod natura non intendit monſtrum, ſed monſtrum intendit, ac ſi dicant, quod effectum, quo ad ipſius ſubſtantiam, intendunt, ſed non quo ad illius obliquitatem, & defectum Idem Themiſt.

4. autho Sed mihi videtur in hoc eſſe dicendum monſtrum dupliciter poſſe comparari, & ad cauſam proximam efficientem, puta ad generans particulare: & ad cauſam vniuerſalem, ſiue etiã ad cauſam

par

particularem impedientem effectum per ſe, nam vbi monſtrum eſt, ibi cauſa fuit impediens, nec effectus perfectus produceretur: ſi compararetur ad generans proximum, tunc eſt effectus fortuitus, nec per ſe intentus, vt reſpectu hominis generantis monſtrum non per ſe intentum: at ſi ad impedientem cauſam comparetur, dicitur per ſe intentum, nam licet cauſa impediens primò illam deformitatem non facit, tamen quia id facit, ad quod frequenter deformitas ſequitur, dicitur monſtrum per ſe ab ea intentum eodem modo reſpectu cauſarum vniuerſalium, quæ concurrunt ad modum cauſarum particularium, vnde qua parte cum impediente cauſa concurrunt, monſtrum intendunt.

Dubitabis tamen, quomodo glorioſus Deus concurrat cum cauſa impediente, & cum cauſa generante: ſi enim cum generante concurrit, quomodo ipſius concurſus impediri poteſt. *Dub.*

Dico non eſſe dubium, quin cum omnib. cauſis concurrat, tamen concurrit ad modum naturæ ipſarum, vnde cum cauſis fortioribus fortius concurrit, cum debiliorib. debilius, & hinc prouenit, quod concurſus in hac cauſa impediatur à concurſu cum altera cauſa, non ex parte concurſus, ſed ex parte cauſarum, ad quarum modum Deus ipſas iuuat, & hoc maximè ad Dei prouidentiam ſpectat. *Sol.*

Sicut ſi eſſet ſupremus Imperator ſub ſe habens varios reges, quæ ab ipſo, & arma, & exercitus pet . rent, acciperent pro ipſorum conditione, & modo, ac poſtea vtriſque inter ſe dimicantibus, alter corrueret, quia debilior erat, ſic Deus omnium primum, ac ſupremum principium omnia ſuſtentat, omnibus dat virtutes ad operandum, & iuxta datas virtutes ad operandum iuuat, quod ſi congrediantur fortius vincit, quamuis omnia à Deo iuuentur, inæqualiter tamen pro modo naturæ, & virtutis ipſorum, & hæc de quæſtione. *Simile.*

An finis ſit cauſa & principium. Quæſt. 14.

DVbium hoc tractandum erat in eo loco, quo de efficiente cauſa, formali, ac materiali diſputatum eſt: at quia in fine lib. de fine erat ſermo, hucuſque diſtulimus.

Difficultas igitur eſt. An finis ſit cauſa. Et ratio præcipua difficultatis eſt, quia quod non eſt, non eſt cauſa: ſed finis, antequam efficiens operetur, non eſt: non ergo poteſt eſſe cauſa.

Quod ſi dicatur finem, vt eſt in intentione, & apprehenſione eſſe cauſam, puta ſanitas in mente infirmi concepta dicitur cauſa, licet nondum ſit in rebus, tunc eſt argumentum, quia illud eſſe in intellectu eſt intentionale, & rationis: at ens rationis non eſt *Ratio in oppoſitu*

cau

cauſa entis realis : non ergo illo modo finis eſt cauſa, & propterea, quia in carentibus cognitione, vel in non valentibus finem præcognoſcere, puta in brutis, non eſſet cauſa finalis, quod falſum eſt.

Sententia cõmunis. In hac quæſtione eſt reſponſio communis:non enim puto eſſe quod ad rem multas doctorum opiniones, licet in modo dicendi videatur aliqua controuerſia.

Aduerte pro declaratione,eſſe in aliqua operatione duo,& principium operandi, & conditionem operandi, v.g.In calefactione principium eſt operandi, putà ignis,Conditio ſimiliter eſt, puta approximatio agẽtis, & paſſio in operatione : ergo finis hæc duo ſunt,& id quod operatur,& hoc eſt ipſe finis,ſecundum eſſe,quod realiter habet, vel habiturum eſt, vt ſanitas ſecundum eſſe reale ſuum mouet infirmum, at quod fit in apprehenſione, eſt conditio, vt finis moueat, vnde eſſe in intentione non eſt principium operandi, ſed conditio.Hæc eſt communis opinio, quæ vera eſt, tamen declaratione indiget.

e fund. Primò nota eſſe duplicem finem, vt tangit Ariſt. text. 24. & ibi Simp. Philop. D. Tho. & quo & gratia cuius. Finis gratia cuius, eſt illa res ob quam operamur,ſicut Deus eſt,gratia cuius noſtrarum actionum bonarum, & ſi quis profectus eſſet Mediolanum ipſum videndi gratia, tunc Mediolanum diceretur finis gratia cuius, Finis quo, eſt illa operatio, qua obtinemus ipſum finem, gracia cuius ſicut viſio qua Deum videbimus, eſt finis quo, & viſio qua etiam Mediolanum videt ille, finis eſt quo gratia id videndi venit.

Finis gratia cuius,duplex eſt. Alter,qui fit per illam actionem, quæ dicitur finis quo ſicut domificatoris finis gratia cuius operatur,domus eſt : & ipſa operatio cauſa eſt domus : ſimiliter forma eſt finis gratia, cuius generat viuens, vel agẽs naturale : & forma effectus eſt generationis.

Alter eſt finis gratia cuius, qui præexiſtit & antecedit actionem agentis, ſicut Deus qui eſt, antequam nos ipſum conſequamur, & Mediolanum antequam ille veniat. De omni fine puta quo gratia cuius hoc, & illo eſt quæſtio quomodo ſit finis, ſed præcipua difficultas eſt de fine quo, & gratia cuius non præcedente : quia cùm hi non ſint, efficiens operatur, quomodo cauſæ ſint.

Nota. Ob id ſit prima concluſio. modus cauſandi finis eſt, vt ſit id gratia cuius aliquid fit.

Circa quod nota diligenter,quod finis dupliciter conſideretur. Vno modo in ratione obiecti mouentis intellectum, & apperitum

tum noſtrum ad operandum, & reſpectu huius motionis non eſt finis,ſed habet rationem cauſæ efficientis: nam obiectum ad potentiam apprehenſiuam, & appetitiuam ſe habet vt agens,& hoc eſt quod dixit Auer.12.Meta.Com.36.balneum in anima ſe habere vt cauſam agentem,vnde in hoc non conſiſtit ratio finis,aliter finis non eſſet, niſi vbi apprehenſio eſt. Altero modo conſideratur, vt eſt id gratia cuius aliquid fit, ita vt non eſſet operatio rei, niſi tenderet in illud, & iſte eſt modus cauſandi finis, puta vt ipſius gratia reliqua ſint.

Ex quo ſequitur vnum,quod iſte modus cauſandi non eſt realis, ſicut agens agit, vnde Ariſt 1 gen. c. 7. tex. 55. hunc motum finis Metaphoricum vocat. 2.

Sequitur etiam vnum notandum, quod ad iſtum cauſandi modum non opus eſt, quod finis præexiſtat actu, ſed quod ſit ens reale, quod poſſit actu eſſe, & actu obtineri, ſiue præexiſtat, ſiue non. 3.

Secunda concluſio: finis aliquo modo præexiſtit ante motionem efficientem hæc concluſio eſt notanda: finis enim nec ſic poſſet mouere, vt dictum eſt, niſi aliquid finis præexiſteret, hoc autem in agentibus ſecundum intellectum eſt præcognitio, & appetitus finis: niſi enim iſta in homine eſſent, finis non eſſet id, gratia cuius operatur.

In his verò, quæ intellectu carent præcedit quædam proportio, & inclinatio naturalis ad finem, & ratione huius agunt propter finem, ſed cauſalitas finis non alia eſt, quàm eſſe id cuius gratia operatio fit, vt diximus: nec aliam definitionem Ariſt. inuenit, & eſt optima.

Vnde ad argumentum patet ſolutio, dicimus enim quod finis ſecundum id, quod cauſat, non eſt opus quòd actu præcedat, quamuis ſit quædam conditio ad cauſandum, quod illo modo præcedat, putà ſub apprehenſione, aut ſub propenſione, & proportione rei ad ipſum finem.

Tertia concluſio,poteſt finis multis modis diuidi,ſicut reliquæ cauſæ,quos modos aſſignauit ſuperius Ariſtot. in per ſe,per accidens, vniuerſalem, particularem, & alios, qui ex his,quæ illic diximus, noti ſunt, & faciles: Et ſufficiant iſta de quæſtione hac, nam in Metapho. profundius examinanda eſt, hic tamen veritas breuiter eſt poſita,& declarata,atque hæc de 2.lib.

Hæc commentaria vnà cùm Quæſtionibus in duos primos libros Phyſicorum Ariſtot. Doctoris Franciſci Toleti ſocietatis IESV, nihil continent contra fidem vel contra bonos mores, ſed

ſed ſunt vtilia, vt adoleſcentibus prælegantur. Atque ideò poterunt typis excudi. † D.Ledeſma † M.Antonius Lyſius.†M.Hieronymus Hurtadus Imprimantur,ſi videtur etiam R.P Magiſtro Sacri palatij.A V:ciſſ.Poterunt imprimi. Datum 16.Iulij.A.1572. Frater Thomas Maracis Sacri Palatij Magiſter.

IN III. LIBRVM De Phyſico Auditu.

CAPVT I.

Quoniam autem natura quidem. Text.j.

NOn opus eſt intentionem Ariſt præmittere, quam ipſe dilucidam,& claram ponit:ſe igitur aliqua tractaturum proponit. Primum eſt, motus quid ſit, cuius cauſam talem dat.Phyſico de natura diſſerere conuenit: at natura cognoſci nequit ſine motu: ergo ſcientiam de natura quid ſit motus,tradere oportet.

Dub. Sed ſtatim fortè dubitabis, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cum ſuprà dictum ſit naturam eſſe per ſe notam.

Sol. Reſpondeo, quod natura duplicem habet cognitionem, & an ſit,& quid ſit Ipſam eſſe per ſe notum eſt:quod autem ſit, non eſt per ſe notum,ſed ignorari poteſt:& de hac cognitione definitiua dicit,quod qui ignorat quid ſit motus, ignorabit etiam quid natura ſit.Per motum enim natura definitur.

Alterum proponit ſe tractaturum,putà infinitum,cuius cauſam dat.Motus eſt quid continuum:ſed continuum ſæpe per infinitum definitur:ergo de infinito oportet tractare.Sicut ob id etiam dicimus oportere tractare de motu,quia natura definitur per motum, poſuit definitionem continui per infinitum, nempe Continuum eſt quod eſt diuiſibile in infinitum.

Nota. Aduertendum eſt autem,quod dicit plerunque definiri per infinitum,quia non ſemper,id eſt,vt dicit Auer.vnde notat hic Albe. quod dupliciter continuum definitur:Vno modo per ordinē partium ad ipſum,quo pacto in prædicam.quantitatis dicitur. Continuum eſt, cuius partes copulantur ad vnicum terminum communem.Altero modo definitur per ordinem ipſius ad ſuas partes: & ſic per infinitum definitur,vt dictum eſt.Adde etiam,quod aliquam

quando per ipſum motũ definitur à poſteriori,quomodo ab Ariſt. definitur.5. Meta.c.6. continuum eſt,cuius motus per ſe vnus eſt.

Ad hæc autem ſine loco. Text.2.

EA etiam,quæ poſt hæc tractaturus eſt,nempe in lib.4.propoſnit,ea ſunt,Locus,Vacuum,& Tempus: & reddit huius duas rationes. Prior eſt: quia motus non eſt ſine his:qui ergo motum cognoſcere intendit,iſta tradere oportet.Non.n.motus eſt,niſi in tempore, & in loco:& ſecundum opinionem. Antiquorum erat locus vacuum,ideo ſecundum hos non erat ſine vacuo.Altera ratio eſt:quia in hoc libro tradantur communia,quia ſcientia communium debet antecedere eam,quæ eſt particulariũ,& iſta communia ſunt omnib.entib.naturalib puta locus,& tempus. Oportet ergo hic tradantur in ſpeculatione ipſorum communium.

Primum autem ſicut diximus. Text.3.

INter ea,quæ dicenda,& tractanda propoſita ſunt,primum motus eſt,quia ipſe eſt,ad quem cætera ſequuntur,& qui in definitione naturæ conſtituitur. Poſt motum verò de infinito prius dicit,quàm de vacuo loco & tempore,quia(vt dicit S.Tho.) infinitum eſt motui intrinſecum, reliqua verò extrinſeca: illa autem ſunt his priora.

Eſt igitur eorum,quæ ſunt aliud quidem actu.

GRæci,& Arabes cõueniunt Ariſtotelem præmittere quatuor ſuppoſitiones neceſſarias ad ea, quæ de motu dicenda ſunt, quarum prima eſt diuiſio quędam,nempe eorum,quæ ſunt:Aliud eſt actu, Aliud eſt potentia: in quib.verbis eſt multa differentia, eò,quòd litera Græca paſſa eſt varias lectiones, & vt dicit Simplic.in vno codice legitur vno modo, in alio verò aliter, vnde etiam Latinæ interpretationes variæ ſunt:ob id non eſt certa Ariſtotelis lectio:magis ſenſus eſt attendendus.

Sed imprimis expoſitio Auerr. & Alberr. & aliorũ nulli lectioni, nec Græcæ nec Latinæ quadrat: Nam ipſi has duas diuiſiones faciunt,eorum,quæ ſunt aliud actũ,aliud eſt potentia.Iterum eorum,quæ ſunt aliud ſubſtantia,aliud quantum,aut vnum ex reliquis prædicamentis. Conſtat autem,quòd iſta ſecunda non eſt diuiſio, ſed ſubdiuiſio, nam Græcè bifariam legitur textus. Aut ſic.Eorum quæ ſunt,aliud actu,aliud eſt potentia,& eorum, quæ ſunt actu,aliud eſt ſubſtantia, aliud quale, & reliqua, & ſic vertit Boetius noſter,& Vatablus. Aut etiam legitur ſic. Eorum quæ ſunt,aliud actu ſolùm,aliud potentia,& actu,& horum aliud ſubſtantia,aliud quantum,&c & ſic vertit Argirop non ergo illa ſecunda diuiſio,ſed ſubdiuiſio facienda eſt.

Illam tamen priorem diuiſionem explicat Alber. vt quædam

dican

dicantur in actu, vt omnia prædicamenta cùm exiſtunt, album in actu, cùm exiſtit album, quantum in actu, homo in actu, & reliqua: & etiam dicantur in potentia, cùm nondum exiſtunt, ſed eſſe poſſunt.

2. expoſi. Porph.

Græci verò omnes ſequentes literam, qua illa ſecunda fit ſubdiuiſio, variè exponunt, Porphyr. enim ſequitur literam, quam Boet. vertit, & tunc explicat benè, & dicit, quod per actum intelligitur forma omnis prædicamentalis, per potentiam verò intelligi materiam ipſam, quæ eſt in potentia ad quamlibet formam: vt ſit ſenſus, in entibus aliud eſt actus, putà forma, aliud eſt potētia, putà materia. Et quia potentia vna eſt ad actum quemlibet, actus verò multiplex eſt, ideo poſtea ſubdiuidit actum, ſecundum decem prædicamenta, non quòd in omnibus prædicamentis non ſit potentia: eſt enim in omni prædicamento actus, & potentia, vt dicit 5. Metaph. cap 7. ſed quod potentia non multiplicetur, ſicut actus, atque iſta eſt ſententia Porph fideliſſimè expoſita.

3. expoſit. The. Ale. &c.

Alij Græci legentes literam aliter, quæ modo Græcè habetur, putà, Eorum, quæ ſunt aliud actu ſolùm, aliud potentia, & actu: Aliter exponunt, nempe entium quædam ſunt actu tantùm, quales ſunt intelligentiæ, & ſeparata à materia: alia potentia & actu ſimul, & hæc ſunt omnia prædicamenta, ſubſtantia, quale, & reliqua. Hæc autem dicuntur potentia, & actu ſimul eſſe, ſed reſpectu diuerſorum, nam actu dicuntur reſpectu eorum quæ habent; potentia reſpectu eorum, quæ habere poſſunt, vt homo actu eſt reſpectu formæ quam habet, potentia reſpectu caloris quem non habet.

Iſta expoſitio eſt magnæ authoritatis propter eos quorum eſt, eſt enim Them. Alexan. Simpl. Philop. Michaëlis Pſelli. Græci, qui omnes literam Ariſto ſic legendam dicunt contra Porph. & mouentur ad hoc, quia plures Codices ita habent. Et quia dicitur aliud eſt actu tantum, oportuit ergo aliud membrum ſumere, aliud eſt actu, & potentia, aliter illud, tantum, eſſet inutile.

Reiicit horū expoſ.

Et propter tantam horum Græcorum authoritatem, quos credendum eſt Codicem verum habuiſſe, forſam ita legendum eſt, ſed ipſorum expoſitio mihi in hoc non placet, quia non dant in vnoquoque prædicamento, quod ſit in actu, & potentia ſimul, nam quantum, quale, non videtur ad quid ſint in potentia in illo genere. Ipſi enim dicunt, quòd reſpectu vnius eſt in actu, reſpectu alterius in potentia, ſed album, vt album, ad nihil eſt in potentia, ſed in actu ſolùm, quòd ſi dicas, Quòd eſt in potentia, vt ſit nigrum, iam illa potentia non eſt ipſius albi, ſed ſubiecti, quod ſubſtantia eſt: & ipſum album ſecundū ſe, non eſt in potentia, & hæc

præ

præſertim in relatiuis,& aliis prędicamẽtis,in ſubſtantiis quidem id videtur magis verum, homo enim actu eſt ſecundum ſe, ſed in potentia ad accidens:hoc autem eſt,quia ſubſtantia eſt receptiua accidentium, at accidentia non omnia ſunt receptiua aliorum accidentium.

Melius fortaſſe per id quod eſt actu, & potentia intelligi poteſt quodlibet prædicamentum, non tamen quòd ſimul ſit in actu,& potẽtia,ſed quòd ſucceſſiuè,& diuerſo tempore, vt album in potentia, & album in actu, calidum in potentia, calidum in actu,& hoc in vnoquoque prædicamento inueniri poteſt,& tunc eſt ſenſus diuiſionis: Entium quædam ſunt actu tantùm, id eſt, quædam ſemper actu ſunt vt intelligentiæ, & immateralia: quædam quandoque actu, quandoque potentia, vt ſunt omnia prædicamenta. *4. alia expoſitio.*

Sed nec mihi videtur iſta expoſitio bona, quia re vera nihil facit ad motus definitionem:ob id enim diuiditur ens in actum, vt motus oſtendatur eſſe actus, at actus immaterialis eſt prorſus extra motum. *reiic hac expoſit.*

Itaque ſi licet, quid mihi videatur, aperire, exiſtimo non eſſe mutandam literam noſtri textus, & ſufficiat auctoritas Porphyr. Græci, & illorum confitentium codicem Græcum, etiam ſic aliquando lectum fuiſſe, & etiam Boet. auctoritas: & quòd magis eſt, veritas,& contextus ipſe qui magis admittit literam hanc. *Quæ ſit verior lectio literæ Ariſtot.*

Igitur aduertendum primo, quod aliud eſt eſſe actum, aliud eſſe in actu: aliud eſſe potentiam, aliud eſſe in potentia. Eſſe actum,eſt eſſe aliquam formam accidentalem,vel ſubſtantialem, ſucceſſiuam, aut permanentem: loquimur autem in ſenſibilibus, nam in perpetuis immaterialibus idem eſt eſſe actum, & eſſe in actu: in iſtis verò ſenſibilibus eſſe in actu eſt participare aliquam formam,vnde propriè in actu eſt compoſitum aliquod tam ſubſtantiale,quàm accidentale:actus verò forma ipſius eſt, vt homo in actu eſt, ipſius forma actus eſt,album in actu eſt,albędo actus eſt,& ſic in cæteris. *1 fund.*

Eſſe autem potentiam, eſt eſſe principium agendi,aut patiendi aliquid, id verò, quod in potentia eſt, eſt habens tale principium,vt lignum dicitur in potentia ignis,at principium, quo fieri ignis poteſt,potentia dicitur. Iſta autem potentia, vt notãt hic Græci benè, & Albert. nunquam eſt ſola, niſi fundetur in aliquo actu,ob id non eſt potentia niſi adiuncta actui, quod totum dicitur ens in potentia At actus de ſe non eſt opus, quod ſit in aliqua potentia, cùm poſſint actus eſſe ſeparati, quales ſunt intelligentiæ,licèt in ſenſibilibus actus per ſe non ſint,niſi in aliqua poten-

tia, vt patet in ipſis formis.

2. Aduertendum vlterius, quod Ariſto. non diuiſit entia in actum, & potentiam, vt ſumebat Porph. ſed in ens actu, & ens in potentia, & quia ens in actu, puta calidum, frigidum, homo, animal, & reliqua de ſe non neceſſario habent potentiam ad aliud, ob id dixit eſſe actu ſolùm. Et quia nihil eſt potentia, niſi neceſſariò ſimul habeat actum, ſiluit in altero membro particulam excluſiuam.

3. Aduerte etiam, quod cum audis ens in actu, & ens in potentia, ne exiſtimes eſſe prorſus diuerſa, ſed ens in potentia dicit ſubiectum expers actus illius, & formæ, ad quam eſt: ens verò in actu dicit ſubiectum cum illa forma, vt corpus eſt album in potentia, cùm nondum albedinem habet: at cùm albedinem habet, actu album eſt, ſimiliter in aliis omnibus.

Expoſitio vera Ariſtot. Hinc patet diuiſio Ariſtot. Eorum, inquit, quæ ſunt, quædam in actu, quædam in potentia. Id eſt, omnium, quæ dicuntur eſſe ſecundum aliquam formam, aut id eſt, quia eam in actu, aut quia eam habent in potentia, vt quod calidum dicitur, aut eſt potentia calidum, aut actu calidum, ſimiliter homo, aut eſt aliquid, quod homo in actu, vel homo dicitur in potentia. Similiter vnumquodque, cùm enim forma iam adeſt ſubiecto, in actu tale eſt: cùm nondum adeſt, potentia eſt. Poſteà ſubdiuidit ea, quæ actu ſunt, id eſt, quæ talia ſunt ſecundum formam aliquam, in decem prædicamenta.

Dub. In quo dubium occurrit. Cùm ſit verum, quod quodlibet compoſitum, cuiuſque prædicamenti, vt ſit actu, aut potentia, quare per actum diuiſit prædicamenta.

1. ſo. Por. Porphyrius reſpondeat ſuperius: quia actus multiplex eſt, ſecundum prædicamentorum numerum, ſed potentia vna eſt, puta materia, quæ eſt quodlibet in potentia.

Confut. eius ſolu. Sed iſta reſponſio non videtur mihi vera, eſt. n contra Ariſt. & veritatem: nam ſicut ſunt plures actus, & formæ, ita ſunt plures

1. potentiæ proximæ ad illas formas: proprius n actus propriam habet potentiam. Et probatur ex Ariſtot. qui paulò inferius di-

2. uerſam potentiam ponit alterabilis ad qualitatem, & augmentabilis ad quantitatem, & generabilis ad generationem, & hoc

3. profectò ſatis eſt notum, nam potentia ad ſubſtantiam in materia eſt, ad quantitatem verò in compoſito, ad qualitatem verò in compoſito quanto, & ſic in aliis. Præterea 12. Metaphyſic cap.

4. 4. ponens principia prædicamentorum actum, potentiam, dicit non eſſe vnum actum numero, nec vnam potentiam, ſed eſſe eadem proportione, proportio verò multitudinem dicit.

Dicen

Dicendum eſt igitur, quòd quamuis potentia multiplex ſit, ſicut & actus, tamen per potentiam non diſtinguuntur prædicamenta, ſed per actus. Potentiæ enim non multiplicant prædicamenta, nam potentia ad actionem, qualitas eſt, ſimiliter potentia ad ipſam paſſionem, imò ferè omnes potentiæ ad qualitatem pertinent: at actus in prædicamenta diuiduntur, ob id, (licet ad quemlibet actum cuiuſque prædicamenti ſit ſua ferè potentia,) tamen prædicamentum per actum conſtituitur, propterea ratione ipſius facta eſt diuiſio ab Ariſtot. Vide igitur ſenſum Ariſt. manifeſtum eſſe ſecundum lectionem Porph. & Boet. *2. ſo. vera*

Eorum autem, quæ ſunt ad aliquid.

SEcunda ſuppoſitio eſt iſta, quamuis Auer. exiſtimans ſubdiuiſionem illarum, prędicamentorum eſſe diuiſionem conſtituat hanc tertiam ſuppoſitionem, & illam diuiſionem pro ſecunda. At nos cum Græcis omnibus iſtam ſecundam facimus, quæ talis eſt. Quædam ad aliquid referuntur dupliciter: aut ſecundum exceſſum, vel defectum vnius ad alterum, ſicut ſunt relatiua quæ fundantur in quantitate. Quędam verò ad aliquid referuntur, quia ſe habent ſicut mouens, & mobile actiuum & paſſiuum. *2. ſuppoſ. Ariſt.*

Nec numerat alia, quæ adinuicem dicuntur, quia vt notant Græci, non opus erat ad præſentem tractationem, ſolùm enim vult motiuum, & mobile dici adinuicem, vt oſtendat poſtea motum eſſe inter duo. *Nota 1.*

Eſt autem notandum, quòd actiuum & paſſiuum vocat ea, quę ſecundum qualitates elementares agunt, mouens vero, & mobile ſuperius eſt comprehendens quemcunque motum, localem, alterationem, & alios. *2.*

Non eſt autem motus præter res. Text 4.

TErtia ſuppoſitio eſt: motum non eſſe præter res. Explicant Græci motum non eſſe extra ea, quæ mouentur, & mouent, & addit S. Thomas & Auerr. quòd non eſt alterius generis, quàm res, & forma quæ motu acquiritur: ſed hoc poſterius examinabitur, intendit autem ex hoc oſtendere non eſſe motum aliquem communem præter hos, quos eſſe experimur circa hæc prædicamenta, quæ ſunt quatuor, purà ſecundum ſubſtantiam, vt generatio, corruptio: ſecundum quantitatem augmentatio, diminutio: ſecundum qualitatem alteratio: ſecundum locum, latio. Quod autem non ſit alius motus cõmunis, probat: non eſt motus præter res, quarum eſt motus: ſed ſunt hæ res, quarum eſt motus tantùm, & nulla res eſt eis cõmunis: omne enim ens aliquod prędica-

mentum eſt, & nihil eſt eis commune: ergo nec motus vllus eſt communis.

In quo Simpl.& Pſellus volunt hoc eſſe contra Platonem, qui ponit ſeparatum motum ab his: vnde dicunt motum eſſe æquiuocum, nec quicquam commune dicere: idem dicit Auerr. hoc tamen examinabitur.

Vnumquodque autem dupliciter. Text. 5.

4. ſuppo. QVartam ponit ſuppoſitionem. In quoque prædicamento eſſe duplicem actum, & formam, putà duo oppoſita, ſecundum quæ duplex eſt motus in quolibet prædicamento, & ſecundum vnum contrarium perfectum, quod dicitur forma, & ſecundum alterum contrarium, quod dicitur priuatio: vt in ſubſtantia eſt generatio & corruptio In qualitate ſunt multi motus ſecundum multa contraria. In quantitate augmentatio, & diminutio, ſecundum locum motus ſurſum, & motus deorſum: ille motus eſt ſecundum leuitatem, hic ſecundum grauitatem. Vnde colligit tot eſſe ſpecies motus, quot ſunt entis ſpecies, intellige, quot ſunt entis ſpecies in quibus eſt motus, ſunt enim quatuor, & in ſingulis ſunt duo oppoſita, tot ergo motus ſpecies ſunt.

CAPVT II.

Diuiſio autem ſecundum vnumquodque genus. Text 6.

MOtus definitionem ponit ex prima ſuppoſitione collectam, dicens, cùm in vnoquoque genere ſit aliquid in potentia, & aliquid in actu, actu illius, quod in potentia eſt, vt tale eſt, id eſt vt potentia eſt, eſt motus, & ponit exempla. Actus alterabilis, vt alterabile eſt, alteratio eſt, & actus augmentabilis, vt tale eſt, eſt ipſa augmentatio, ſimiliter generatio eſt actus generabilis, vt generabile eſt, & latio mobilis localiter, vt tale eſt, actus eſt; omnis ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia, vt in potentia exiſtit.

Circa declarationem definitionis not. Themiſt. duplicem eſſe actum potentiæ. Alter eſt perfectus, qui aufert totam rei potentialitatem, & iſte eſt ipſa forma, ad quam res eſt in potentia. Alter eſt imperfectus, nõ auferens omnino potentiam. cùm adhuc poſſit manere, & iſte actus eſt operatio ſecundum formam, vt calefactio, frigefactio, & reliquæ operationes, hæ enim non auferunt totam rei potentiam, ſed adhuc reſtat potentia ad ipſam formam & talis actus dicitur motus.

Et ad

Et ad denotandum eſſe actum imperfectum non auferens totam rei potentiam,ſit illa reduplicatio,prout in potentia eſt.

Quòd ſi dicas, calor remiſſus & alia huiuſmodi forma, eſſet motus,etiam ſi quieſceret in ſubiecto, cùm ſubiectum adhuc ſit in potentia, quod tamen videtur falſum,tunc enim non eſt vllus motus. *Dub.*

Reſpondet S.Thom. quod ille calor non eſt motus, quia tunc habet rationem ſolius actus: vt autem motus ſit debet etiam eſſe actus reſpectu ipſius exiſtentis in potentia, & potentia reſpectu alterius gradus caloris, quòd ſit, cùm eſt in ſucceſſione, & in fluxu ad ipſum. hæc eſt communis explicatio definitionis, & bona. *Sol. S. T.*

Sed poſſumus adhibere aliam explicationem ſine dubio non ſpernendam.

In cuius gratiam aduerte, quod omnis potentia Phyſica, aut eſt actiua, aut paſſiua. Vt dicitur 5. Metaphyſ cap.12. potentia actiua, vt ibi dicitur, eſt principium tranſmutandi alterum, vel ipſummet in quo eſt, vt alterum eſt, vt potentia ignis, qua lignum in ignem conuertit,actiua eſt: ſimiliter potentia animalis, qua ſe mouet actiua eſt,licet non ſub eadem ratione, qua ſe mouet, mouetur.

Potentia verò paſſiua eſt principium alicuius ab altera tranſmutandi,vel à ſe,vt alterum eſt,id eſt,principium,quod in aliquo eſt,vt ab aliquo,vel à ſe mutetur,& moueatur.

Ex hac potentiæ natura, & definitione vnum colligo notandum,quod omnis potentia Phyſica eſt per ſe ad operationem, & tranſmutationem,tam actiuam,quam paſſiuam, & per operationem tendit in ipſas formas. Huius autem duplex eſt ſignum. Alterum quod nomina: quæ potentiam ſubiecti exprimunt, aut actionem, aut paſſionem ſignificant, & à verbo trahuntur:potentia enim calidum dicitur calefactibile, potentia ad calorem ex parte agentis,calefactiuum,& reliqua huiuſmodi.

Alterum ſignum eſt magis Philoſophicum, Nam potentiæ dantur, ſolùm ad operationem, ſicut ſenſationes, politiones,& huiuſmodi, quæ operationes ſunt, & non formæ, in quo apparet, potentiam vt potentiam reſpicere operationem tanquam immediatam, & proprium ſuum actum. Ex hoc vide definitionem motus: eſt actus potentiæ, vt potentiæ,vt actus calefactibilis, vt tale eſt, calefactio eſt, & non calor: actus enim potentiæ tranſmutatio eſt,ſiue actiua,ſiue paſſiua:hæc autem motus eſt.

Et nota,quod illa reduplicatio,vt in potentia eſt, non ponitur, niſi ad notandum, quòd illud, quod mouetur, poteſt etiam eſſe

alia via in actu,ſed motus non ei ineſt,niſi vt in potentia eſt,quòd inferius ipſe Ariſt.explicabit.

Quod autem hoc ſit motus. Text.7.

DEfinitione motus conſtituta, ipſam probare ac declarare aggreditur,ac primò oſtēdit priorem partem, putà quòd actus ſit.Sic autem probat.Id quod poſito,quod in potentia erat in actu eſt, actus eſt , ſed motu poſito quòd erat in potentia , eſt in actu, ergo motus eſt actus. Minorem exemplis oſtendit variis. Ædificabile,actu eſt cùm ædificatur : at ædificatio motus eſt : ſimiliter in aliis. Nota,quòd per adoleſcentiam augmentationem,per ſeneſcentiam diminutionem intelligit,vt dicit S.Thomas.

Quoniam autem quædam. Text.8.

ALteram partem explicat , nempe quòd ſit actus entis in potentia, vt in potentia. Præmittit tamen ad idem vnum fundamentum, nempe : Vnum poſſe eſſe actu , & potentia , ſed non reſpectu eiuſdem : vel ſi reſpectu eiuſdem , non ſimul, & eodem tempore, vt idem corpus poteſt eſſe calidum in actu, & calidum in potentia, ſed tempore diuerſo. Similiter eodem tempore , ſed reſpectu diuerſorum,vt poteſt eſſe calidum in actu,& frigidum in potentia.

Ex hoc infert , quòd mouens Phyſicum mouet , & mouetur, agit, & patitur:qua parte enim eſt potētia patitur,qua parte actus agit.vt calidum in actu,frigidúmque in potentia,qua parte frigidum in potentia eſt ,patitur ab alio,ſed qua parte calidum eſt,agit in alterum,ac ob id agendo patitur, & patiendo agit. An tamen omne agens ſit huiuſmodi , vt quidam Philoſophi dicunt poſterius dicit eſſe tractādum:non enim omne agens patitur, eſt enim mouens immobile,puta ens immateriale.

Heracl & Democri. qui negabant entia immaterialia , omne mouens moueri dicebant,ſed id falſum eſt,vt dicetur in 8.lib. Eſt igitur fundamentum aliquid ſimul actu eſſe,& potentia,ſed reſpectu diuerſorum,& pati,vt potentia eſt.

Eius autem quod potentia exiſtit.
Text.9.

INfert quòd motus eſt actus exiſtentis in potentia , qui motus, procedit ab aliquo in actu exiſtente , tanquam ab agente , ſiue ipſum agens agat in aliud, ſiue in ſe. Eſt autem motus eius quod eſt in potentia, non qua parte actu eſt , ſed qua parte potentia eſt,

vt

vt æs actu, eſt æs, ſed ſtatua in potentia: motus igitur non eſt ipſius, vt actu æs eſt. ſed vt potentia eſt ſtatua, ac ob id ponitur illa particula, prout in potentia eſt. Quòd autem non ſit motus actus æris, vt æs eſt, probat, quia tunc idem eſſet re, & ratione, eſſe æs, & eſſe potentia ad ſtatuam, quod falſum eſt.

Perpendendum autem, quod ſenſus verborum in principio textus *Nota.* ſecundum literam ita ordinandus eſt, vel motus eſt actus eius, quod eſt potentia, quatenus mobile eſt, quando aliquid actu exiſtens operatur aut in ſe, aut in alio. Eſt enim varietas in lectione Græca vt notat Simpl. Hanc lectionem ſequitur Alex. quam noſter vertit Boet.

Manifeſtum eſt autem & in contrariis. Text. 10.

PEr ipſa contraria oſtendit non eſſe idem ratione eſſe in actu, & eſſe in potentia in eodem: demus enim, quod aliquod actu ſubiectum ſit in potentia ægrotum, & in potentia ſanum: tunc ſi idem eſt, ratione hoc ſubiectum actu eſſe & eſſe in potētia ægrotum: tunc ſimiliter idem erit eſſe tale ſubiectum, & eſſe in potentia ſanum: erit ergo idem ratione eſſe potentia ſanum, & eſſe potentia ægrum: & tūc idem ratione eſſet ſanum, & ægrum, vt enim actus diuerſi ſunt, ita & potentiæ: non ergo dicendum eſt, idem eſſe actu, & eſſe in potentia in eodem, ſecundum rationem: ſed quod ſunt idem ſubiecto, ſed non ratione, ob id meritò ponitur illa particula, prout in potentia.

Dubitatur, quomodo potentia dicitur diuerſa contrariorum. *Obiect.*

Reſpondet Auerr. 1. cœli, com. 120. Potentiam propinquam eſſe *Sol.* vnam vnius contrarij, aliam alterius, remotam verò eandem.

Ob id ſuprà diximus Porph. diſtinguere etiam potentias, ſicut & actus, quod docuit Philop. benè text. 14. ſequenti, vbi ad ſingula prædicamenta ſingulas conſtituit potentias.

Aduertendum, quod ſubiectum ſanitatis, & ægritudinis, dicit *Nota.* ſanguinem, aut humiditatem, id eſt phlegma, humores volens deſignare. Dicit etiam, quòd calor, & eſſe viſibile non ſunt idem ratione.

Quòd igitur eſt hic, & quod accidit tunc moueri.
Text. 11.

CVm definitionis partes probauerit nunc definitum de definitione probat, oſtendens, quòd talis actus motus ſit, ac inde cum ſuo definito conuerti conſtabit, probat verò ſic. Cùm talis actus eſt, res mouetur, nec ante nec poſt mouebatur: igitur actus ille motus eſt: id enim motus eſt, quo poſito mo-

uetur quid. Sed antecedens probat ædificabile aut mouetur ante ædificationem, aut poſt nempe cum domus iam eſt, ante non mouetur, cùm potētia tantùm ſit, poſt verò moueri non poteſt, quia non amplius ædificabile eſt: igitur mouetur, cùm ædificatio eſt, quæ actus eſt imperfectus: talis igitur actus motus eſt. Idem eſt dicendum in quocunque alio motu cuiuſque mobilis.

Quod autem benè dictum ſit. Text. 12.

DEfinitione motus conſtituta, oſtendit eam eſſe bonam, quod dupliciter poſſe cognoſci dicit. Primò, ex definitionibus antiquorum, quæ non ſunt bonæ. Secundò, ex eo quòd difficile inueniemus aliam definitionem, eò quòd motus non poſſit ſub alio genere conſtitui, quàm ſub genere actus, vt dictum eſt. Citat autem aliorum definitiones. quidam enim motum alteritatem eſſe dicebant: quidam inæqualitatem: quidam non ens: ſed nullus ex his benè dicebat, quod tripliciter probat.

1. ratio cōtra veter. Primò, quia inueniemus alteritatem, inæqualitatem non ens, vbi tamen eſt motus. Vbi tu aduerte, quod iſta ratio procedit, ac ſi illi nihil aliud dixiſſent motum, niſi aut alteritatem, aut inæqualitatem, aut non ens, quod an verum ſit, parum refert: ſat ſit id Ariſt. ſupponere.

Sed nec mutatio, aut ad hæc. Text 13.

2. VTitur ſecunda ratione ex parte terminorum, ad quos motus tendunt, quia non poteſt eſſe motus, quin id, quod motum eſt ſit alterum, aut inæquale, aut non ens, quia motus tendunt aliquando ad ſimile, ad æquale, aut ad ens.

3. Tertia ratio eſt ex terminis à quibus non enim omnes motus ab inæquali, aut ab altero, aut à non ente procedunt, ſed ab oppoſitis: non ergo per iſta motum definiri oportuit.

Nota. Rationes hæ non ſunt admodum efficaces, & ſolui ab aduerſariis poſſunt. Dicent enim motum alteritatem, & inæqualitatem eſſe, quia quod mouetur, ſecundum vnam formam aliter, & aliter ſe habet, quia illa in fluxu eſt.

Subdit Ariſt. Cauſam, quare iſti eſſe non ens motum exiſtimabant, nempe quia erat indeterminatum quid, cum nec ſubſtantia, nec quale, nec aliquid ex his ſit, ob id in coordinatione indeterminatorum ipſum ponebant.

Nota. Fuit enim diuiſio prædicamentorum Pythagorica in duas partes, & in vna entia, & determinatæ naturæ ponebat, in altera non entia, & indeterminata: entium erat iſta finitum, impart vnum, dextrum maſculinum, quieſcens, rectum, lumen, bonum, quadratum.

tum. Non entium coordinatio erat iſta infinitum, par, multa, ſiniſtrum, fœmininum, motum, curuum, tenebræ, malum, altera parte longius, ſic ponit Ariſt. lib. 1. Metaph. c. 5. Vide igitur, quomodo motum in coordinatione indeterminatorum conſtruentes, ipſum eſſe non ens ponebant & inæqualitatem, & alteritatem.

Cur autem videatur. Text. 14.

SVbdit adhuc rationē, cur naturæ indeterminatæ viſus ſit iſtis motus: hæc autem erat cauſa: quia nec potentiam eſſe motum comperiebant, cum quę potentia ſolùm ſunt, non moueantur, nec actum eſſe, quia quæ actu ſunt, iam non mouentur, quod enim quantum eſt, non mouetur, ad quantitatem, nec reliqua, quæ actu ſunt: ob id igitur, cum nec actus, nec potentia ſit, non ens eſt, & inter indeterminata computandus viſus eſt.

Et motus actus quidem. Text. 15.

ARiſt. verò non eſſe indeterminatum motum docet, quamuis enim non ſit actus perfectus, nec ſit potentia pura, eſt actus imperfectus, qui partem potentiæ, partem habet actus: & quamuis talis actus difficilis ſit cognitu, verè tamen eſt. Reddit autem cauſam, quare motus ſit actus imperfectus, nempe, quia ens in potentia, cuius actus ipſe motus eſt, imperfectum quid eſt.

Sed obiicies, hoc pacto quælibet forma ſubſtantialis eſſet imperfectus actus, quia eſt materiæ imperfectæ. *Obiectio.*

Reſpondetur ſenſum Ariſt. eſſe, actum hunc, putà motum, eſſe imperfectum, quia id poſſibile, quod per talem actum fit in actu imperfectum eſt & inconſummatum, ita vt non ſumat ſolùm poſſibile, ſeu ens in potentia, ſed ſimul cum ipſo motu, putà calefaciens, frigeſiens: talia enim entia actu imperfecta ſunt, cum nondum terminum attigerint: ergo & ipſi actus, putà motus imperfecti ſunt. *Sol.*

Mouetur autem & mouens. Text. 16.

VAriis modis hic textus, & connecti antecedentibus & exponi ſolet. Crediderim ſenſum eſſe, vt Ariſt. velit explicare cuius ſubiecti ſit motus actus, & quia intendit docere, quod per ſe eſt actus mobilis, vt mobile eſt, præſupponit, quod mouens etiam mouetur, ſed non qua ratione mouens eſt, niſi per accidens: vt autem mobile eſt, per ſe mouetur.

Explicat igitur, quod mouens ſit hoc quod mouendo mouea-

tur,& quomodo per accidens, vt tale eſt, moueatur. Dicit illud mouens mouendo moueri,quòd aptum eſt moueri,quod propter mouentia immaterialia dicitur, quæ cùm non ſint apta moueri, nec in potentia ad motum,mouent,ſed non mouentur. Addit autem quod iſta,quæ moueri ſunt apta, quando non mouentur, dicuntur quieſcere: non moueri enim in his, quæ in potentia ſunt ad motum,quieſcere eſt.

Hæc autem verba exiſtimo ſenſum hunc facere, quod illud agens mouendo mouetur, quod mouere, & quod quieſcere eſt aptum,& hoc eſt propter cœlos, qui mouent aliquãdo alterando, & non alterantur,licet enim localiter moueãtur,non tamen omni motu mouentur,ſicut omni motu mouent:ecce igitur, quid mouens ſit,quod mouendo moueatur.

Explicat modò, quomodo per accidens moueatur, & non per ſe: quia mouens,vt mouens ſolum agit in aliquod mobile, vt tale,& ſic agere mouere eſt: at quia non agit, niſi tangendo ipſum mobile,hinc ratione tactus prouenit, quod moueatur. Cùm igitur mouens,vt mouens non moueatur,fit vt motus ſit per ſe actus mobilis,& ſi eſt mouentis,id eſt per accidens, & vt ipſum moues mobile eſt.

Omnes ferè hic exiſtimant eſſe nouam aliam definitionem motus hanc: motus eſt actus mobilis, vt mobile eſt,ſed profectò mihi non placet,imo dico Ariſto. ſolum hic concludere,quod eſt motus in mobili,vt in ſubiecto. Præterea,quia ſi illa eſſet,definitio eſſet mala:quia motus etiam eſt actus agentis,& mouentis, vt mouens eſt, & eſt in potentia actiua ſolùm: ergo hic docemur, motum eſſe actum mobilis, vt ſubiecti: & tota expoſitio huius textus eſt conſideranda.

Accidit autem hoc tactu. Text.17.

Iſta priora verba ſunt continuanda cum ſuperioribus vt cùm dixerit motum eſſe in mobili,dicat modò, quod per accidens eſt in motiuo, & mouente, quatenus tactu agendo patitur. Nec intelligas,quod idem motus eſt tunc in mobili,& in mouẽte, quod per accidens mouetur:ſunt enim duo diuerſi, vt cùm ferrum candens agit in aquam, alio motu mouetur aqua, putà calefactione, alio ferrum,putà frigefactione,vt alibi dicendum eſt.

Statim ſubdit rationem,quare mouens, vt mouens non mouetur,nempe,quia mouens,vt tale,ſemper eſt in actu ſecundum aliquam formam,aut hanc,i.ſubſtantialem, aut talem,i.qualitatem, aut tantam,i.quantitatem,quæ forma eſt principium motus cum

mouens mouet: mobile verò eſt in potentia ad talem formam: ſed motus eſt actus exiſtentis in potentia: eſt ergo ipſius mobilis. Maiorem oſtendit exemplo; homo actu facit ex homine in potentia, hominem actu ſimiliter calidum in actu facit ex potentia calido, calidum actu.

Obſerua verbum illud, moueatur legendum actiuè moueat. *Nota.*

CAPVT III.

Et quod dubitatur. Text. 18.

EX prędictis dicit ſolutum eſſe dubium, nempe motum eſſe in mobili, vt in ſubiecto, quod declarat. Motus, inquit, eſt actus huius ab hoc, id eſt, motus duo habet in ſe: eſt quidem actus, ſed ab vno procedit, vt à principio: in altero recipitur, vt in ſubiecto mouentis eſt actus tanquam principij: mobilis verò vt ſubiecti.

Ex quo infertur vnum eſſe actum vtriuſque, nempe mouentis, & moti, ſed ratione diuerſum: nam potentia mouentis, & moti diuerſa eſt: mouentis enim potentia eſt poſſe mouere, & actiua: moti verò poſſe moueri, & paſſiua: Ille igitur actus, vt per eum mouens, quod poterat mouere, mouet, actio eſt, vt verò per ipſum motum mouetur, paſſio eſt, tamen re vnus actus eſt, licet ratio, & ordo duplex ſit, ſicut idem eſt ſpacium duorum ad vnum, & vnius ad duo, ratio diuerſa eſt, nam duorum ad vnum dupla eſt proportio, vnius verò ad duo, ſubdupla: ſimiliter idem eſt, ſpacium accliue, id eſt, ſurſum, & decliue, id eſt, deorſum, ſed ratio diuerſa: ita idem modus, & actus mouentis, & moti, ſed ratio diuerſa ex parte illius actio eſt, ex parte vero huius, purà moti, paſſio.

Habet autem dubitationem rationalem. Text. 19.

SI cà id quod dixerat, nempe eundem eſſe actum agentis, & patientis, modo logicè pro vtraque parte probabiliterque diſputat Primò probat, quod non ſit vnus actus vtriuſque, duplici ratione, Prior eſt, agentis actus eſt actio; patientis actus paſſio eſt; ſed actio, & paſſio non ſunt idem, nec ipſum agens, nec patiens: ergo non eſt vnus vtriuſque actus. *1. ratio.*

Secunda: finis, & effectus actionis eſt alius à fine paſſionis: ergo non ſunt idem actus, antecedens patet, finis enim, & effectum actionis eſt factũ ipſum finis verò paſſionis eſt effectus, id eſt, receptum differt autem factum à recepto: ergo non eſt idem actus. *2.*

Cùm igitur vtraque ſint motus.

EX oppoſita parte argumentatur, ac probat, quòd non ſint duo actus, & motus. Vtitur autem hac diuiſione, Si duo ſunt motus, actio & paſſio, vel vterque in agente, vel vterque in patiente, vel

vel actio in agente,paſſio in patiente,vel econtra actio in patiente,paſſio in agente, quorum nullum fieri poteſt. Ariſt.non explicat primum membrum,quod vtérque ſit in agente,quia ſuperius probatum eſt motum in mobili eſſe, ſaltem vnum motum in eo eſſe,ſi duo ſunt motus.

Quartum verò excludit,vt exponit Themiſt.nempe quòd paſſio in agente,actio ſit in patiente. Tunc,inquit,erit æquinocatio in nomine,vt actionem pro paſſione,& econtra ſumamus.

Quòd ſi tertium membrum ſumamus, quòd actio ſit in agente,& paſſio in patiente, id etiam non poteſt eſſe, & probat vnico argumento. Si actio eſt in agente,cum actio ſit motus ſicut paſſio,motus erit in agente:ergo omne agens mouetur,quod falſum eſt,vt diximus,quòd non omne agens mouetur. Cùm autem motum habeat, ſequetur quod aliquid habens motum non moueatur,quod impoſſibile eſt,ſicut quod habeat aliquid albedinem,& non ſit album.

Si autem vtraque in moto ſunt.

SEcundum membrum, quod reſtabat,nempe quòd vterque actus ſit in mobili,impugnat dupliciter Primò,quod actus alicuius non erit in ipſo:actio enim,quæ agentis actus eſt, non erit in agente,quod abſurdum videtur. Secundo, quod vnum mouebitur duobus motibus tendentibus ad vnam formam,puta motu actionis & motu paſſionis.

Et nota, quod dicit vnius, & ad vnam formam : quia duobus motibus ſecundum diuerſas formas poteſt vnicum ſubiectum moueri,vt ſanationis,& calefactionis motu. Præterea duo ſubiecta duobus motib. ad vnam ſpecie formam tendentibus vt duabus calefactionibus moueri poſſunt : at vnum ſubiectum, & ſecundum vnam formam numero, moueri duobus motibus fieri nequit:non igitur actio & paſſio ſi in mobili ſunt duo motus eſſe poſſunt.

At irrationabile eſt duorum ſpecie.

ITerum redit ad impugnandum hoc, quod non ſit vnus actus, probat multipliciter. Primò:quia diuerſorum vnus eſſet actus, puta agentis & patientis,quæ diuerſa ſunt.

Secundò,ſi vnus eſt actus actio,& paſſio,docere actio,& diſciplina erunt idem.

Tertiò,idem erit agere & pati,docere & diſcere.

Quartò, docens erit diſcens, & diſcens docens, & agens patiens,& econtra,cùm vnus ſit actus vtriuſque.

Nota. Aduertendum eſt autem, quod rationes ſuperiores, quibus probauit non eſſe duos motus actionem & paſſionem,ſunt veræ,

& ſit

& firmæ : hæ verò ſunt contra veritatem, ob id ſtatim ſoluuntur ab Ariſt. in ſequenti.

An neque alterius actum.

Text. 20.

Rationes has vltimas ſoluit, & duas etiam primas, quæ allatę fuerunt contra veram determinationem, puta quod vnus ſit actus actio, & paſſio, iſque ſit in patiente, & mobili. *Sol. obiec.*

Reſpondet igitur non eſſe inconueniens, vnum actum eſſe duorum, vt doctio (ſi ita licet dicere) eſt actus docentis, & diſcentis, quando talis actus non eſt ſic in vno quod ab altero pendeat. Cùm verò vnus actus eſt in aliquo ſimul, etiã eſt ab alio procedens: tunc duorum vnus poteſt eſſe actus re, ſed ratione diuerſus.

Ac ſi dicat, Motus ſic eſt in mobili, quod non ſit deciſus, & ſeparatus à mouente, i. eſt in mobili, ſed à mouente procedens, & dependens, ob id duorum eſt vnus actus & motus, ſed vt à mouente eſt, habet aliam rationem ; vt in paſſo, & mobili eſt, rationem aliam, ſicut id, quod eſt potentia, ſimul poteſt actus eſſe, ſed diuerſa ratione At ſi vnus eſſet ratione, vt veſtis, & tunica : tunc non poſſet vnicus eſſe duorum actus. *Ad 1.*

Aduerte igitur, quod motus eſt actus inter duo, videlicet mobile vt ſubiectum, mouens vt principium, nec ſine vtroque poteſt conſiſtere, ob id vnus poteſt eſſe duorum, ac ob id ſuperius ſuppoſuit mouens, & mobile ad aliquid dici.

Neque neceſſe eſt docentem diſcere.

Text. 21.

Soluit alia tria vltima argumenta, dicens, quod ſi vnum eſſet re, & ratione actio & paſſio, ita vt vtriuſque eſſet eadem eſſentialis definitio, tunc argumenta concluderent. At cum ratio diuerſa ſit, licet vnus actus ſit, non ob id tales prædicationes ſunt veræ. Hæc enim non inſunt, nec competunt his, quæ quolibet modo ſunt idem, ſed quæ ſunt idem re, & ratione.

Et ponit exemplum, quomodo actio & paſſio dicantur eadem re, ſicut à Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas eadem via eſt, ſed ratio diuerſa eſt, vt eſt ab Athenis, & vt eſt à Thebis, & propter id non dicimus idem eſſe diſtare ab Athenis, & diſtare à Thebis : ſic idem nec ſunt ratione actio & paſſio, nec agere & pati, licet vnus re ſit vtriuſque motus.

Omninò verè dicere eſt.

Text. 22.

Concludit propter diuerſitatem rationis, quæ eſt inter actionem, & paſſionē: licet motus, cui iſtæ rationes diuerſæ accidunt, vnus ſit, eſſe abſolutè negandas illas propoſitiones, actio eſt *Nota.*

paſ

paſſio, doctio eſt diſciplina: & dicere oportet actionem non eſſe paſſionem, cùm actio ſit motus ab hoc, paſſio motus in hoc, quæ duo ratione differunt.

Quid igitur motus ſit. Text. 23.

Conclu. Epilogat dicta, nempe quid ſit motus in generali ſe dixiſſe, & ex tali definitione facile eſſe ſingulos motus in ſpecie definire, vt alteratio actus eſt alterabilis, vt tale eſt: & augmentatio actus augmentabilis, vt tale eſt & ſic in reliquis

At quia in definitione motus ſuperioris non erat declaratum de qua potentia eſſet ſermo, de actiua an de paſſiua, cum dictum eſt motum eſſe actum entis in potentia. Conſtat autem, quod vtroque modo illic ſumitur potentia, ob id dicit modò, quod clarius procedet definitio motus ſic: motus eſt actus actiui, & paſſiui, vt tale vnumquodque eſt.

Simili modo ſingulas ſpecies definire poterimus: alteratio enim actus alterantis, & alterabilis, vt talia ſunt, & ſimilem in aliis: & hunc exiſtimo eſſe verum Ariſt. ſenſum in hoc textu.

An motus ſit per ſe in aliquo Prædicamento, & in quo Prædicamento. An videlicet ſit qualitas fluens, vel fluxus ipſe qualitatis, & via, an ſit actio, vel paſſio, vel quid aliud. Quæſt. j.

De quo agendum Multa quæ de motu dici poſſent, ac ipſius ſpeciebus, ad alios pertinent Phyſicorum libros: hic ſolùm ea quæ ad ipſius naturam & eſſentiam pertinent, tractabimus.

Eſt igitur non parua difficultas, ad quòd genus motus ſpectet, & quæ eius ſit eſſentia, quod dubium tractauit D. Tho hîc in digreſſione tex 22. Albert. tract. .c. 3. & Auic. 2. lib ſufficientiæ, c. 2. & Simpl. in præſenti.

Sunt autem variæ de hoc ſententiæ, & omnes penè in hoc conueniunt, eſſe fluxum quendam: ſed tamen varia ratione differunt, & in diuerſis prædicamentis collocant.

Dubitandi autem cauſam præbent aliqua Ariſt. loca inter ſe, vt videtur, non ita conſentientia Nam in prædicamentis motum connumerat inter ſpecies quantitatis: deinde extra prædicamenta reponit in Poſt prædicamentis. Hoc loco videtur dicere eſſe actionem vel paſſionem, actum videlicet actiui vel paſſiui. At in Metaphyſicis ait motum eſſe quantum per accidens.

1. opin. Prima igitur opinio eſt Auerrois, hoc libro com. 4. qui dicit motum conſiderari poſſe dupliciter: vnò modo pro forma ipſa fluente ſecundum acquiſitionem partis poſt partem, vt eſt calor imper

imperfectus,qui in acquiſitione eſt ſucceſſiuus:& iſta eſt,inquit, conſideratio vera,& ad locum præſentem pertinet'vbi res ſecundum veritatem tractatur, & ſic motus non eſt in Prædicamento alio quàm vbi eſt ſua forma: nam forma imperfecta, quæ motus eſt, non differt eſſentialiter à forma perfecta, vnde fit, quòd motus ſit analogum ad iſtas motus ſpecies, quæ ſunt ſecundum diuerſas formas Prædicamentorum, & in hoc conuenit Auerroes, cum Simplicio,& cum quibuſdam aliis Græcis,& cum Alb.

A tero, inquit, modo motus pro via in formam conſideratur, & ſic ab Ariſt in prædicamentis ponitur in prædicamento paſſionis:& dicit hoc eſſe ſecundum ſententiam communem & famoſam,ſed non ita veram.Hæc eſt horum opinio.

Sed contra hoc illud eſt.primò, quod ſi formaliter loqui volumus, forma fluens duo includit, formam, & fluxum: eſſet igitur ens per accidens ipſe,ſi eſſet forma fluens. *Reiicitur hæc opin*

Secundò quia fluxus,vt fluxus,formaliter non eſt forma,cuius eſt fluxus: oportet igitur aſsignare in quo propriè ſit prædicamento fluxus, vt fluxus: atque adeò non effugitur difficultas, ſi dicatur ſecundum antiquorum communem ſententiam eſſe paſſionem:ſed oportet ſecundum veritatem dicere in quo ſit prædicamento.

Tertiò, quia localis motus non poteſt dici forma fluens, nec ſpacium fluens, nec locus fluens, ſed eſſe ſolùm videtur ipſe fluxus per ſpacium.

Quartò, quia generatio motus eſt, & non eſt forma imperfecta fluens ſecundum partes,cùm in inſtanti acquiratur.

Ad hoc reſpondet Iandunus,q.2.quod generatio dupliciter ſumitur; Vno modo pro ipſa mutatione ſubſtantialis formæ, quæ in inſtanti fit,& ſic motus non eſt. Altero modo pro alteratione præuia generationi:non enim eſt generatio niſi præcedat alteratio ſecundum qualitates diſponentes, & ſic eſt motus generatio pro illa alteratione,& tunc eſt ille fluxus in qualitatibus. *ſolu. pro Auer.*

Ita reſpondent etiam quidam alij, qui dicunt cum ſecunda opinione ſequenti motum non eſſe qualitatem fluentem, ſed eſſe fluxum,& tendentiam formæ imperfectæ ad perfectam.

Sed hæc ſolutio mihi non placet,imò generatio ipſius ſubſtantiæ motus eſt dicenda:vt in præſenti definitur motus,actus entis in potentia,& actus actiui,& paſſiui:& patet apertè, nam hic diſtinguuntur quatuor motus, quorum vnus eſt generatio, & corruptio, qui ſi pro alteratione ſumitur, non eſſet diſtinctus eſſentialiter ab ea.

Præterea Simpl.5.Phy.& S.Th.dicũ; quod motus hic definitus

eſt in genere, latè ſumpto vocabulo, vt omnem mutationem includit.

Præterea, quia generatio eſt vera actio & vera paſſio, & generare agere eſt, generari moueri: ergo motus eſt: nam eſſe actum actiui, & paſſiui eſſentialiter motus eſt: non igitur ſententia hæc videtur vera.

2. opin. Secunda ſententia eſt Gilberti, lib. 6. Principiorum, putat motum eſſe in prædicamento actionis: quia motus eſt forma procedens, ſed hæc primo ab ipſo agēte procedit: ergo motus ad actionem potius pertinet. Sed hæc opinio ſatis fuit ab Ariſt. in textu reprobata, cùm motus ſit potius actus mobilis, & in ipſo mobili, non in mouente.

3 opin. Alij tertiò ad paſſionem referunt, cùm motus in patiente ſubiectetur.

Reijcitur hæc opin. Sed nec hæc ſententia eſt vera, quia motus tam eſt actus actiui, quàm paſſiui: non ergo magis ad hoc genus, ſcilicet paſſionis, quàm ad illud genus actionis referri ab his debuit. Secūdò, Deinde quia motus inter poſtprædicamenta, aut in prædicamento quantitatis collocatur: at actio, & paſſio diuerſa conſtituunt prædicamenta. Tertiò, quia ſi paſſio eſt motus: ergo & actio eius correlatiuum erit motus, ita erunt duo motus vnum correlatiuum alterius, quod eſt abſurdum.

4. opin. Alij ſunt in quarta ſententia, nempe motum formaliter, videlicet pro fluxu, & fieri eſſe genus quoddam ſuperius actione & paſſione.

Reijcitur hæc opin. Sed hæc ſententia non eſt tenenda, quia iam actio, & paſſio non eſſent duo prædicamenta, quod eſt contra Ariſt. & modo id verum eſſe ſupponimus: in Logica enim numerus prædicamentorum probatus eſt.

5. opin. Quinta opinio eſt cuiuſdam, quod ratio prima motus non eſt forma, nec ad formam via, ſed quod ſit actus exiſtentis in potentia: via igitur illa in formam, materiale eſt motus, & hoc videtur eſſe Ariſt qui definitione ſua non aliud eſſe motum dixit, quàm actum potentiæ, vt potentia eſt: At definitio formale rei explicat.

Ex hoc infert, quod cùm eſſe actum potentia non ſit vniuocum, nec vnam dicens rationem: alius enim eſt actus actiuæ, alius paſſiuæ potentiæ, quòd etiam motus erit analogus, id enim docet Ariſt. 7. Phy. c. 4. tex. 26. nec inconueniens eſt quòd analogū definitione definiatur analoga, vt hic docet Simplicius, cùm igitur ſit motus analogum, ait non exquirendam in eo aliquam rationem communē actioni, & paſſioni, ſed ſola eſt communitas nominis,

minis,nam actio eſt actus potentię actiuæ,paſſio paſſiuæ,quando verò actum potentiæ in communi aliquis ſumit, ſeu motum, analogum quid, & ſolam vocem communem ſumit: & idem in quouis motu particulari conſiderandum ait, vt calefactio eſt analogum ad calefactionem actiuam, quæ eſt actio calefacientis, & actus actiui,& ad paſſiuam, quæ eſt actus paſſiui; ſcilicet, paſſio,atque in cæteris motibus.

Vnde concludit, quod actio & paſſio formaliter ſunt motus, & quod formaliter ſunt duo motus, & duo actus, ſed re non niſi vnus,puta vna via in formam, & vnum medium inter agens, & patiens.

Hinc ait, quod ſi motum materialiter conſideremus reducitur ad prædicamentum ipſius formæ: eſt enim ſic via in formam, vt communis dicit opinio: at ſi formaliter, vt actus eſt potentiæ, duo illa prædicamenta facit,quia ſunt duo actus formaliter,actio & paſſio,quæ vniuocè non conueniunt:alios autem, aſſerit:quod materiale eſt motus, puta viam in formam ſeu fluxum, formale eſſe,putaſſe.

Reiicitur hæc quinta opinio. Primò: quia ſi in motu hæc opinio diſtinguit materiale,& formale, iam faceret motum eſſe aliquid compoſitum ex duobus accidentibus, ex illo, inquam, materiali, & formali, videlicet fluxu, & actione,vel fluxu, & paſſione,atque adeò,nec vnum eſſet accidens,neque ens per ſe, ſed aggregatum ex duplici accidentali ratione, materialis, & formalis, vt album in concreto,& alia accidentium concreta.

Secundò, Quia ſupereſt adhuc per ſe de illo ipſo materiali difficultas,nempe de fluxu per ſe, vt fluxus eſt, ſi non eſt per ſe motus:quæ ergo res ſit per ſe,vt talis,& cuius prædicamenti: nil autem per ſe,vt talis eſſe videtur,niſi ipſemet motus, ſimiliter & de ipſo per ſe formali,ſcilicet actione,vt actio, & paſſione, vt paſſio, etiam ſecluſo fluxu,quæ ſint res.

Tertiò,quia ſi formale motus eſt actio,& paſſio,ergo duo ſunt motus formaliter,nam actio formaliter non eſt paſſio, nec paſſio formaliter eſt actio:ergo in quouis motu duos ſimul eſſe motus formaliter dicemus,quod eſt abſurdum,& paradoxon, vt duos ſimul motus locales, cùm res mouetur localiter, duas ſimul augmentationes formaliter,cùm res augetur,& ita in cæteris: nam ſi motus eſt actio, & paſſio, & vbicunque eſt actio, eſt paſſio,& econtra: ergo vbicunque vnus erit motus, erunt duo formales motus, quod eſt abſurdum, quod abſurdum cùm concedat hæc opinio,eſt planè reiicienda.

Quartò, ſequitur etiam hos formales motus eſſe correlatiuos,

ſi ſunt formaliter actio, & paſſio, ſiquidem actio & paſſio ſunt formaliter inter ſe correctiua

Quintò, ſequitur etiam quod motus, vt motus non ſit res abſoluta, ſed res relatiua: nam actio, & paſſio res ſunt formaliter relatiuæ & ſibi inuicem oppoſitæ.

Sextò, quia actio, per ſe non dicit ſucceſſionem, cùm poſſit eſſe actiò in inſtanti, & ſimiliter paſſio, vt paſſio: ſed abſtrahunt à ſucceſſione, & ab inſtanti: at motus ſaltem propriè acceptus, per ſe, & in ſe dicit ſucceſſionem, vt ſucceſſiuè fiat, & quod nunc mouetur, anteà mouebatur & poſt hoc mouebitur, vt latè oſtendit Ariſt. ſuperius. Ac quod agit non eſt neceſſe quod prius egerit, & poſt hoc etiam agat: neque quod patitur etiam patiatur poſtea: & anteà pateretur, cùm (vt diximus) eſſe poſſint actiones inſtantaneæ, neque in ſua intrinſeca ratione hoc per ſe includet ipſum agere, vt anteà, & poſteà ſit actio.

Septimò, hinc etiam fit contra eandem opinionem, motum nõ eſſe analogum ſuperius ad actionem, & paſſionem: quandoquidem aliqua eſt actio quæ propriè non eſt motus, præſertim quia ſi concederetur eſſe quid commune ad actionem & paſſionem, vniuocum potius cenſeri poſſet, quam analogum: nam non apparet analogia actionis ad paſſionem, vel cõtrà, non magis quàm inter alia quæuis correlatiua, vt patris ad filium, & contrà: non enim vni propter alterum conuenict aut per alterum, nec prius vni quàm alteri, cùm ſint correlatiua actio, & paſſio.

Octauò, quia in motu, imò etiam in omni mutatione alij ſunt, & aliter aſſignantur, & diuerſa longè ratione termini à quo, & ad quem, & id quod per motum fit, vel acquiritur, quàm in actione, vel in paſſione.

Nam primò motus præſupponit mobile quod moueatur: & in quo fit motus, vt in ſubiecto: at actio, ſeu effectio non præſupponit in quantum talis, ſubiectum: nam etiam agens poteſt ſibi fabricare ſubiectum, & in ſubiecto poſteà operari, & agere, vt in creatione Deus, & artifices pleriq; ſic parant materiam in quam agant.

Deinde in motu ſunt hæc tria, Eſt quod mouet, ſcilicet mouens, verbi gratia, ignis & quod mouetur, nempe mobile, verbi gratia, aqua: & calor, quo aqua mouetur, quo videlicet calefit: Si actionis verò terminos conſideremus, reperiemus eſſe diuerſos: erit quidem ignis agens, ſed tamen aqua non eſt, quæ agitur, ſeu efficitur, eſt autem aqua, quæ verè mouetur, & fit aqua calida, ſed non mouetur aqua calida.

Et in

Et in motu locali idem repetitur, nam mobile, vtputa corpus mouetur, ſed non dicitur fieri id mobile, puta corpus: & mouens mouet illud, ſed non dicimus mouens facere mobile.

Dicimus item agens, vt ignem facere calorem in aqua, & fieri motum in mobili: non autem moueri motum, vel mouens mouere calorem.

Quamobrẽ perſpicuè apparent alij termini à quo, & ad quem, & id quod fit, & aliter in motu, aliter in actione & paſſione aſſignari. Non ergo dici poteſt, motum formaliter idem eſſe, quod actionem, & paſſionem.

Sexta ſententia eſt D. Thomæ, & Auicennæ, quam ſequuntur multi ex diſcipulis D. Thomæ, & eſt modo communior, motum dupliciter poſſe conſiderari. Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo eſt in prædicamento ipſius formæ, Sicut & ipſa forma permanens: Vel pro ipſa acquiſitione, & fluxu formæ, & hæc eſt vera ratio, & intrinſeca motus ipſius Hæc ſententia quoniam & verior eſt, & Ariſt. conformior, à nobis erit fuſius explicanda. *6. opin.*

Aduertendum eſt ergo primò, quod in motu phyſico ſunt omnia iſta, agens, patiens (ſiue hæc duo ſint ſuppoſita, ſiue vnum, habens tamen rationes, & principia diuerſa, vt cum aliquid mouet ſe) vlterius eſt forma acquiſita, eſt via, & medium, quo acquiritur, & hæc ipſa eſt motus formaliter, nec enim motus eſt agens nec patiens, nec forma, ſed illa via, vt via in formam eſt *1. fund.*

Itaque motus formaliter eſt illa via, & medium, & operatio, qua forma acquiritur, quatenus eſt actus potentiæ, ſiue actiuæ, ſiue paſſiuæ, i. quatenus per talem viam, & operationem agens, ſiue patiens dicuntur eſſe in actu imperfecto.

Aduertendum ſecundo, quod iſta via, quam formaliter dicimus eſſe motum non eſt opus, quod ſit ſucceſsiua, licet n. in inſtanti ſit adhuc medium eſt inter agens & patiens, & id ſufficit, vt actio vel paſsio, & motus ſit. Vndè, vt ſupra dicebam, generatio verè eſt motus, late accepto vocabulo: quod ſi aliquando, nempe in lib. 5. Ariſtot dicit. Generationem non eſſe motum, illic motum, non vt hic definitus eſt, ſumpſit, ſed ſtrictè, vt ſuprà ex Simpl. & S. Thom. notaui, pro motu cuius ſubiectum eſt aliquid in actu perfecto, & præterea habens contrarium aliquod, quod reſiſtit introductioni illius formæ, qualis motus eſt alteratio, augmentatio, & latio. 2.

Tertiò aduerte, vt deueniamus ad motum propriè dictum, in ipſo eſſe quadruplicem diuiſibilitatem, ex quibus videndum eſt, quænam inſint ipſi per accidens, vt illis excluſis remaneat pro- 3.

pria,& intrinſeca ratio motus.

Prima diuiſibilitas eſt, quam poſſumus vocare ſubiectiuam: cùm.n motus accidens quoddã materiale ſit, non poteſt non extendi ad extenſionem ſubiecti in quo eſt, & de hac diuiſibilitate agit Ariſtot.6.Phyſ. à text.33. vſq; ad 36. hanc certum eſt ipſi per accidens competere, vt & cæteris accidentibus, quare non erit ipſius ratio formalis.

Secunda eſt, quæ ſumitur ex ſpatio, vt prima pars motus ſit illa quæ fit in prima parte ſpatij: & quod dico de ſpatio in motu locali, dico etiam de latitudine illa intenſiua in qualitate, & extenſiua in quantitate. Et hæc etiam diuiſibilitas nõ eſt dubium, quin non ſit ratio formalis motus, datur enim illa, & in ſpatio: & qualitate ante, & poſt omnem motum, & de hac agit Ariſt 4. Phyſ.c. 11.text.99.

Tertia eſt, quæ eſt propria motus, nempe ſucceſſio illa, vel acquiſitio ſucceſſiua diuerſorum ſituum in latitudine, vel terminorum in qualitatibus & quantitatibus, quam eſſe ab illa ſecunda diſtinctam eſt manifeſtum, cùm illa poſſit ſine hac reperiri, & hæc eſt, quam dicimus, intrinſecè eſſe motum, de qua agit Ariſtoteles hic.

Quarta eſt ſucceſſio motus penes moram, vt fit vnius horę vel duarum, &c. & hæc eſt formaliter tempus, quam eſſe ab illa tertia diſtinctam eſt manifeſtum: acquiſitio enim ſucceſſiua eiuſdẽ ſpatij, vel qualitatis modò fit in hora, modò in duabus horis, &c. verbi gratia, vt homo ægrotus in duabus, vel tribus horis ſanatur, & ſimile. cùm ergo illa diuiſibilitas ſit eadem mora variata, non eſt dubium quin diſtinguatur, & de hac agit Ariſt.4.Phyſic.à text.100 vbi hanc moram conſtituit eſſe tempus.

4.fund. Quartò aduerte illam primam diuiſibilitatem eſſe in prædicamento quantitatis, vt manifeſtum eſt. Secunda verò, ſi eſt latitudo ſpatij, eſt in eodem prædicamento quantitatis. At ſi eſt latitudo in qualitate, cùm ſit motus quidam ipſius, erit reductiuè in qualitate. Quarta autem quoniam habet propriam & completam rationem entis, & eſt diuiſibilitas diſtincta à cæteris, debet habere ſedem propriam, vndè conſtituit propriam ſpeciem quantitatis, vt videre eſt in prædicamentis, & 5.Meta. cap. de quantitate. At tertia illa diuiſibilitas, licet ſit à cæteris diſtincta, non tamen habet completam rationem entis, vnde non poteſt eſſe diſtincta ſpecies quantitatis.

5. Pro quo quintò aduerte, vt aliquid faciat ſpeciem in prædicamento, non ſufficere vt habeat propriam rationem illius prædicamenti à cæteris diſtinctam, habent enim materia, & forma, tamen

men non ſunt ſpecies ſubſtantiæ, ſed præterea oportere vt habeat eſſe completum, vt non ſit pars vel via, vel motus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & ſucceſſio motus, quòd mora illa in ratione moræ non eſt via ad aliud, nec pars alterius, ſed paſſio: eſſe autem paſſionem non tollit rationem ſpeciei: at verò motus, licet habeat illam propriam diuiſibilitatem, tamen quia illa eſt in ratione viæ, eſt in ratione entis imperfecti, vndè non poteſt conſtituere nouam ſpeciem prædicamentalem.

Sextò aduerte hinc conciliari loca Ariſtotelis. Hic enim videtur tribuere motui veram diuiſibilitatem propriam quantitatis, at in prædicamentis cap de quantitate, & in 5. Metaphyſi. cap. de quanto, ait eſſe quantum per accidens, quòd rectè factum eſt: hic enim, quia agebat de diuiſibilitate abſtrahendo ab ente perfecto, & imperfecto, eam illi tribuit: at verò in illis locis, quoniam quærit eam diuiſibilitatem quæ quæritur ad conſtituendam nouam ſpeciem, & hanc non habet motus, niſi per accidens à ſubiecto, ſpatio, vel tempore, ideo illũ connumerat inter quanta per accidens. 6.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Motus intrinſeca ratio eſt eſſe viam ad formam, ſeu fluxum formę, quæ ſi ſit ſucceſſiuè, erit propriè motus, ſi in inſtanti, erit mutatio. *1. concl.*

Quòd ergo ſit ille fluxus & via ad formam, ex dictis maximè in tertio notabili manifeſtum eſt, cùm illa diuiſibilitas, & fluxus formæ nullius alterius rei poſſit eſſe propria, & neceſſe ſit aſſignari cuius ſit *Primò.*

Et ex communi etiam modo concipiendi: omnes n. motum cum fluxu quodam à termino ad terminum intelligunt. 2.

Et præterea impoſſibile eſt ad terminum peruenire, niſi via præcedente, nec aliud poteſt intelligi, quam per viam ad terminum accedere, ſaltem ratione diſtinctam: nam aliud eſt ire, aliud peruenire. 3.

Secunda concluſio, motus propriè dictus, prout diſtinguitur à mutatione intrinſecè, & eſſentialiter includit, quod ille fluxus ſit ſucceſſiuus, & non inſtantaneus. *2. conclu*

Probatur primò. Nam aliàs peto de illo fluxu formaliter, an habeat eſſe permanens, vel ſucceſſiuum. Si ſecundum habeo intentum. Si primum contrà ſequetur, id quod habet totum ſuum eſſe ſimul, & eſt permaneus intrinſecè, poſſe extrinſecè recipere contradictorium ſuæ eſſentiæ: quod mihi magis videtur implicare quàm id de quo diſputat Ariſt. 1. de cœlo, à text. 10. Implicare videlicet, vt quod eſt incorruptibile per naturam, extrinſecè poſſit corrumpi. *1.*

2. Secundò, id per quod aliquid à cæteris eſſentialiter differt, per id etiam formaliter conſtituitur, ex Porphyrio in c. de Differentia: ſed in nullo poſſumus fingere differre motum à mutatione inſtantanea, niſi per hanc ſucceſſionem: ergo probatur minor: non enim differt indiuiſibilitate ſubiectiua: habet enim eandem illuminatio: non in diuiſibilitate latitudinis, quòd videlicet motus ſit via ad rem habentem latitudinem, eſt enim idem in illuminatione, quæ tamen propterè eſt mutatio: non in ſucceſſione temporis, probaui enim iam illam eſſe extrinſecam motui: ergo non etiam in diuiſibilitate intentionis formæ, ſeu graduum, qui acquiruntur: nam etiam hoc cernimus in illuminatione: ergo ſupereſt in hoc ſolo diſtinguatur motus à mutatione, quod in illo fluxus ipſe eſt ſucceſſiuus intrinſecè, at in mutatione inſtantaneus.

3. Tertiò, accipiamus hanc ſucceſſionem, quam dicunt eſſe intrinſecam, & ſeparemus illam à motu, ſeu fluxu: quæro. Aut eſſet ſic conſiderata, mutatio propriè dicta, & hoc non, vt ſupponimus: Aut eſſet inſtantanea, & ſic rurſus eſſet propriè dicta mutatio Aut abſtraheret à ſucceſſione, & inſtantaneo, & tunc eſſet mutationis tertia quædam ſpecies, nec ſucceſſiua, nec inſtantanea. Præterea ſi motus propriè dictus abſtrahit in ſua ratione à ſucceſſione: ergo etiam mutatio propriè dicta abſtrahet ab inſtantaneo: quare rurſus relinquetur eadem prorſus intrinſeca ratio mutationis propriè dictæ, & motus propriè dicti, quod eſt abſurdum, & falſum: igitur per fluxum abſtrahendo in vniuerſum à ſucceſſiuo, & inſtantaneo, explicatur eſſentia ipſa motus in communi, latè accepto vocabulo, quæ poſt ea per ſucceſſiuum contrahitur ad motum proprium, & per inſtantaneum contrahitur ad mutationem propriam: nam ſicut inſtans, & tempus differunt ſpecie, ita etiam motus propriè, & mutatio propriè, licet in communi conueniant.

Obiect. contra poſitam ſententiam. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet diſſoluere. Prima obiectio. Actio etiam ipſa agentis eſt ſucceſſiua, & paſſio, ſcilicet, ipſum agere, & pati: ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, ſeu ſpatij, qui eſt motus, alter actionis, alter paſſionis. & ita erunt tres fluxus.

1.

Sol. Reſpondendum eſt, quod eſt ſolus vnus fluxus formæ, ſeu ſpacij formaliter: qui eſt ipſemet motus, à quo extrinſeca denominatione denominantur ſucceſſiua hæc omnia: & mouens mouere dicitur ſucceſſiuè, & mobile moueri ſucceſſiuè, & formam fieri ſucceſſiuè, ſeu ſpatium pertranſiri, vel acquiri ſucceſſiuè, & agens producere formam ſucceſſiuè, & patiens recipere formam ſucceſſiuè,

ſiuè, & ipſum motum eſſe ſucceſſiuum: ſed motus quidem formaliter, & intrinſecè: alia vero extrinſeca ab ipſa denominatione: ac de his hactenus.

Secunda obiectio. Videtur aliud eſſe fluxum formæ, aliud verò eſſe viam in formam ipſam: nam ſi formalem rationem ipſam per ſe ſpectemus, via eſt ante terminum ſaltem natura prior: nam eſt ad terminum: & ita via ad vbi, ad calorem ideo erit ante calorem, & ante ipſum vbi, quod acquiritur ſaltem natura: at fluxus formæ videtur quid conſequens ad formam & eſſe poſterius nam vt aliquid fluat, oportet prius ſit, & ſi non ſit, fluere non poteſt. 2.

Reſpondeo. Duplex eſt fluxus formæ, ſeu duobus illum modis poſſumus imaginari. Vnus modus eſt, ſicut fluit aqua, oleum, vel butirum liquefactum, & hoc modo prius eſt forma, & deinde fluxus, vt in argumento obiiciebatur, ſiue fluat motu locali, ſiue fluat deficiendo paulatim. Alter modus eſt: vt ſit fluxus formæ, ſicut dicimus, fluxum ſpecierum viſibilium ex obiecto, & fluxum luminis ex luminoſo, in quo vna ſpecies poſt alteram emanat, & fit, & in priori natura hæc illam præcedit per ſpacium ſe d ffundendo, & vnum lumen poſt alterum, licet in eodem inſtanti temporis, ſicut etiam eſt fluxus ſonus ſucceſſiuus, & fluxus etiam odoris per medium, & talem fluxum poſſemus commodè vocare acquiſitionem formæ ſucceſſiuam, ſiue emanationem ſucceſſiuam: hic autem via ipſa eſt ad formam, & ante ipſam formam, ſaltem natura prior, & talis formæ fluxus, eſt motus. Et nota ſolutionem. *Sol.*

Tertia obiectio. In motu locali apparet quidem eſſe viam ad vbi, quod per illum acquiritur: ſed non apparet, ſi fluxus ſit, cuius rei ſit fluxus: non enim mobilis, neque ſpatij, nec vbi, nec loci fluxus, nam hæc omnia ſunt permanentia, vel in inſtanti acquiruntur: ergo non videtur hic ſaltem motus eſſe fluxus, ſed via ad terminum, videlicet ad vbi. Confirmatiuus fit, quia fluxus dicit ſucceſſionem: at generatio fit in inſtanti: ergo generatio non eſſet fluxus, ſed ſolùm via ad formam ſubſtantialem. 3.

Reſpondeo. Non omnes motus habent eandem rationem fluxus, ſed vt differunt natura, ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem eſſe fluxum non formæ alicuius: ſed termini ſucceſſiuam eſſe acquiſitionem alterius, in quam, & alterius vbi, atque adeò vbicationem ipſam paulatim ſuccedere, & fieri ſucceſsiuè. poteſt autem hic fluxus propriè vocari, fluxus per ſpacium, ſicut alij motus, fluxus per formam. Sed in hoc differunt, quod in illis acquiritur forma, & manet acquiſita, & augetur eadem, vel contrà *Sol.*

aucta minuitur:at in hoc fluxu terminus acquiſitus, videlicet vbi, non manet:ſed corrumpitur,& ad aliud tranſitur.

4. Quarta obiectio. Fluxus dicit ſucceſſionem : at generatio, & corruptio fit in inſtanti : ergo generatio, & corruptio non eſſet fluxus,& ita non eſſet motus,ſi motus eſt fluxus.

Sol. Reſpondeo. Quòd(vt antea diximus) motus propriè acceptus dicit ſucceſſionem : at motus largè, vt complectitur mutationes etiam inſtantaneas, non dicit ſucceſſionem, ſed abſtrahit à ſucceſſione, & ab inſtanti. Diximus autem generationem,& corruptionem eſſe quidem motus largè accepto vocabulo, vt ſunt actus entis in potentia, ſed non ſtrictè, cùm fiant in inſtanti. Ita ergo nunc dicimus fluxum eſſe duplicem & ſucceſſiuum in motu propriè dicto,& fluxum inſtantaneum, quæ eſt illa emanatio inſtantanea,ſeu acquiſitio inſtantanea, in mutationibus, ſeu motibus impropriè dictis, qualis eſt generatio, & corruptio : ac de his hactenus.

An actio ſit in agente,& quæ ipſa res ſit actio. Quæſt.ij.

Senſus q. NOn eſt hic quæſtio de actione immanente, hanc enim certum eſt non eſſe extra ſuum principium effectiuum, quales ſunt volitiones,& cognitiones, quæ in ipſis ſiſtunt potentiis : ſed eſt quæſtio de actione tranſeunti, putà de actione, per quam fit mutatio ſubiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an ſit talis actio in igne, an in aqua quæ patitur : ſimiliter de aliis huiuſmodi actionibus.

1.opin. Circa hoc tres exiſtunt præcipuæ ſententiæ. Prima eſt quorundam Thomiſtarum, qui putant in agente eſſe quatuor, eſt videlicet ipſa ſubſtantia, puta ignis : eſt virtus actiua, nempe calor: eſt relatio ad ipſum paſſum : & eſt entitas inter ipſam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas abſoluta eſt fundamentum relationis,& talis eſt actio, quæ in agente eſt. Vnde primum eſt ipſe ignis : ſecundò virtus,ſcilicet calor : tertiò ipſa actio, quæ eſt fundamentum relationis ſuperuenientis.

1. ratio pro 1.op. Primum argumentum huius ſententiæ eſt ex Ariſt.8 Phyſ.c.2. text.15.quod ſi Deus de nouo produceret mundum, quòd mutaretur. Eſt igitur argumentum.Si Deus producendo mundum mutatur ſecundum Ariſt.ſententiam : ergo aliquid in ſe recipit, non videtur quod hoc ſit, niſi ipſa actio:eſt ergo actio in agente:ſi nihil enim reciperet,non mutaretur.

2. Secundum,Sit vnus ignis qui comburat duo ligna, tunc vel eſt vna actio vel duæ:dicere quòd duæ, videtur abſurdum : cùm vnicum ſit agens:ſi verò vna : ergo eſt in agente : ſi enim in patiente eſſet,non vna,ſed duæ eſſent,cùm ſint duo paſſiua.

Tertium,

Tertium, Eſſe agens, eſt effectus formalis, ſicut eſſe album: ſed eſſe formale non eſt, niſi à forma inhærente: ergo agens non dicetur, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per albedinem in ſe. 3.

Quartum, Cuius eſt potentia, eiuſdem eſt actus: ſed potentia, & virtus actiua eſt in ipſo agente, ergo etiam actio ipſa. 4.

Quintum, perfectio eſt in eo, cuius eſt perfectio, ſed actio eſt perfectio agentis: ergo eſt in ipſo. Hæc ſunt argumenta præcipua pro hac ſententia. 5.

Secunda ſententia eſt Scotiſtarum, qui dicunt in agente eſſe duas relationes. Vnde ad ipſum effectum, vt ignis ad calorem, & aquæ ad frigiditatem, alia eſt relatio ipſius agentis ad ſubiectum patiens dicunt hanc relationem poſteriorem eſſe actionem, quæ in ipſo agente eſt. 2. opin.

Mouentur ad hoc: quia actio & paſſio formaliter relatione diſtinguuntur, ergo actio formaliter relatio ipſa eſt, nam motus eſt in paſſo, vt in ſubiecto, ſed actio, quę relatio eſt & cauſa illius motus, in agente eſt, ſicut etiam paſſio, quæ relatio eſt etiam, in patiente eſt: hæc eſt horum opinio. 1. ra. pro 2. opin.

Tertia opinio eſt communis Thomiſtarũ, quam habet Sonzi. 5. Meta. q 37. dicunt, quod actio dicit fluxum formæ qui motus eſt formaliter relationem tamen agentis, minus principaliter, & in obliquo: vndè conſtituunt iſta, quod forma, ſi conſideretur in eſſe quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi: ſi verò vt eſt in fluxu, & tendentia ex imperfecta ad perfecta, & ſic eſt motus: ſi verò conſideretur vt eſt in fluxu, ſed cum relatione agentis ad paſſum actio eſt, cum relatione autem paſſi, & recipientis, paſſio. 3. opin.

Dicunt igitur, quòd actio ratione motus, in patiente, ex ratione verò relationis in agente.

Differt hæc opinio à ſecunda præcedenti, quod ſecunda actionem principaliter, & formaliter dicit eſſe relationem agentis: iſta verò principaliter, & formaliter motum, ſecundario ex connotatione relationem importat.

Mouentur ad hoc: quia cùm actio & paſſio vna ſint res, eadem, inquam, qualitas, vel quantitas, idémve motus, niſi relationes importarent, diſtingui inter ſe non poſſent, conſtat autem diſtingui, cùm ſint duo prædicamenta diuerſa. Hæ ſunt opiniones præcipuæ, fideliter expoſitæ. 1. rō pro 3. opin.

Si prima concluſio, Motus non dicit rationem vnam communem actioni, & paſſioni, ſi motus formaliter ſumatur. 4 ſen an. 1. concl.

Aduertendum enim eſt, quod hęc quinque ſunt in quauis actio-

ne conſideranda. Agens, Patiens, Forma quæ fit, Fluxus formæ, & reſpectus, ac relationes variæ, inter hæc conſequentes, quocunque inter ſe modo conferantur, vt agentis ad formam, vel ad patiens, vel ad fluxum formæ, vel contrà: item horum, & aliorum inter ſe varia ratione.

1. Probatur autem concluſio præſertim contra tertiam opinionem, quæ communis eſt Thomiſtarum, Si actio & paſſio dicunt vnum & eundem motum formaliter, tunc vel talis motus eſt formale actionis, & paſſionis, vel illa relatio agentis, & patientis: ſi motus eſt, ergo non differunt formaliter, nec ſunt duo prædicamenta diuerſa: ſi relatio eſt, ergo iam actio & paſſio ſunt relationes eſſentialiter, quòd eſt falſum, & ipſi multum abhorrent: non ergo motus formaliter vnus, & idem eſt actioni & paſſioni.

2. Secundò, Si actio, vel paſſio dicunt ſimul motum, & relationem determinantem ipſum motum: ergo iam non ſunt conceptus ſimplices generaliſſima illa, cùm in conceptum motus, & in conceptum relationis reſoluantur.

3. Tertiò contra Scotum. Si actio & paſſio formaliter ſunt motus: ergo non ſunt relatio: relatio enim motus non eſt.

4. Quartò, Relatio agentis manet ceſſante actione: ergo illa non eſt actio, quòd ſi dicant, quòd talis ratio non eſt actio, dicas: ergo non tantùm relatio, illa actio erat formaliter

2. concl. Secunda concluſio. Actio & paſſio ſunt realiter quidem res eadem videlicet vna via, & operatio, & fluxus ſeu ipſa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex eſt: vt enim agentis eſt, actio, vt patientis eſt, paſſio dicitur, & hæc concluſio nota eſt ex præcedẽti. Nam hæc conſideratur, vel vt procedit ab agente, & ſic eſt actio eius: vel vt recipitur in recipiente: & ſic eſt paſſio. Hæc autem concluſio eſt expreſſa Ariſt. in text.

3. concl. Tertia concluſio. Actio hæc, de qua loquimur, eſt in patiente per ſe, in agente verò per accidens, loquimur autem tanquàm in ſubiecto. Hæc concluſio ſatis eſt nota in textu, & ex ratione Ariſt. Si enim actio eſſet in agente, tunc omne agens moueretur: actio enim motus eſt: id autem apertè eſt falſum.

Declaratur tamen concluſio, cùm dicimus, agens per accidens moueri, non ſemper intelligas quòd illo motu quo mouet, ſed diuerſo, verbi gratia: Cùm ferrum candens agit in aquam, mouetur non illo motu quo agit, nam per calefactionem agit in aquam, & hæc in qua eſt, per frigefactionem verò quæ in ipſo eſt, ab aqua mouetur, vndè vt patiens eſt, motum in ſe habet: aliquando accidit quod eodem motu quo mouet, moueatur, ſed per accidens, vt

cum

cum quis mouet ſeipſum.

Quarta concluſio, Ad hanc actionem dictam, & paſſionem *4.conc.* conſequitur quędam relatio agentis ad paſſum, & ad rem factam, & viciſſim patientis ad vtrumque, & contrà: quæ etiam iiſdem nominibus actionis & paſſionis ſignificari ſolent, quæ non tam actio & paſſio dici deberent, quàm relatio actionis & paſſionis: certum enim eſt oriri viciſſim inter hæc reſpectus, & relationes, ſeu habitudines quaſdam inter ſe, cùm non eodem modo ſe habeant inter ſe, ſicut anteà.

Per hæc facile erit ad argumenta reſpondere. Ad primum primæ opinionis reſpondeo, quòd non dicit Ariſtoteles, quod illo motu, quo Deus faceret mundum, moueretur, ſed quòd alio: quia ipſe putabat quòd vt de nouo ageret, oportebat mutari voluntatem ipſius, vt de nouo vellet aliquid, vnde textus nihil contra nos. Verum eſt quòd in eo decipitur Ariſtoteles, quia etiam ſi de nouo faceret, vt re vera fecit, non ob id mutatus eſt: nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciendi mundum, proceſſit mundus in tempore, ſed de hoc aliàs dicendum. *Ad 1.*

Ad ſecundum dico, quòd ex parte paſſibilium ſunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ paſſiones, at ex parte agentis vnica potentia, & vnus proceſſus propterea vna eſt actio, nôn enim opus eſt quòd in ſit actio agenti vt dicatur vna, ſed quod ab vno agente ſic procedat. *Ad 2.*

Quamuis nihil vetat ibi duas dicere actiones, vel totales, ſi ſeparata eſſent ligna, vel partiales, ſi ſunt coniuncta, ſiquidem diuerſos numero calores vtrobique producit: & diuerſis motibus alterationis ſaltem partialibus.

Ad tertium dico, quod eſſe agens, & agere, non eſt omnino formalis denominatio, ſicut eſſe album, tamen eſt denominatio formalis non habentis in ſe formam, ſed formæ ab ipſo dimanantis, & procedentis, & à tali forma denominatio ſumi poteſt, etſi non inhæreat denominatio, vt etiam in textu dixit Ariſt *Ad 3.*

Ad quartum dico: cuius eſt potentia, eiuſdem & actus eſt, ſed non quod ſemper illi inhæreat, ſed quod inhæreat, vel ab ipſa procedat. *Ad 4.*

Et ſimiliter reſpondetur ad quintum, non enim opus eſt quòd omnis perfectio ſit interna, quãuis aliqui dicãt actiones tranſeuntes non eſſe perfectiones agentium: ſed mihi non placet, nam in vniuerſum actus agentium naturalium ſunt etiam perfectiones, vel certæ viæ ad perfectionem ſuam: naturalis enim actus perfectio eſt, & hæc omnia ex ipſo Ariſto deducuntur. Verum eſt *Ad 5.*
autem

autem, quod ſi actus agentis non tenderet ad propriam perfectionem acquirendam, ſed ad perficiendum aliud ſubiectum, quod quidem poſſet accidere, cùm res in ſe eſſet omnino perfecta, vt in perfecto artifice aliquid operante, vt etiam in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit, tunc per talem actionem non perficeret ſeipſum, ſed aliud, nempe opus, quod facit, atque ita Ariſto.6.Ethicor. concedit Prudentiam ab arte in eo differre, quod prudenti a ſeipſam perficiat, ars verò alia à ſe, & res quas facit, & ex dictis liquet ſolutio ad aliarū opinionum fundamenta.

An motus diſtinguatur à ſuo termino.

Quaeſtio. iij.

DIximus motum eſſe viam in formam aliquam, putà qualitatem, quantitatem, ſubſtantiam, & locum: modò dubitatur an talis via ſeu fluxus, & motus ab ipſo termino, & forma in quam tendit, diſtinguatur.

1.opin. Et circa hoc eſt prima ſententia Pau. Ven. dicentis motum eſſe entitatem quandam ſucceſſiuam, abſolutam realiter diſtinctam ab ipſa forma, vt calefactio eſt entitas realiter diſtincta à calore, & ſubiecto, & non eſt relatiua, ſed abſoluta, & ſucceſſiua quæ non permanet, quando forma eſt acquiſita, idem dicit de motu locali: eſt enim entitas à mobili realiter diſtincta, ſimiliter generatio, & corruptio ſunt entitates realiter à formis diſtinctæ, licet non ſint ſucceſſiuæ.

1.ratio. Hæc ſententia probatur. Primò, motus eſt quid ſucceſſiuum reductiuè ad prædicamenta pertinens, at ipſi termini ſunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per ſe: non ergo idem eſt motus cum ipſis.

2. Secundò, Ipſa forma manet motu ceſſante, & tranſacto: ergo motus non eſt forma.

3. Tertio, Motus eſt cauſa, & via in formam, ſeu formæ fluxum: ergo non eſt ipſamet.

2.opin. Secunda ſententia eſt ferè communis Realium, dicunt motum eſſe quidem realiter diſtinctum à forma, ſed eſſe entitatem relatiuam: vnde fluxus formæ, qui motus eſt, non eſt aliud, quàm relatio formæ imperfectæ tendentis in perfectam, duáſque relationes conſtituunt, & imperfectæ formæ, & perfectæ adinuicem.

3.opin. Tertia ſententia eſt Nominalium, qui motum à forma non diſtingui putant, ſed calefactionem eſſe ipſum calorem, & motum ipſam rem, & terminum, & motum localem ipſum mobile, quod mouetur: ac propterea propoſitiones quibus iſta inuicem affirmantur, veras eſſe docent.

1.conc. Sit ergo prima concluſio. Iſta via, & motus, quantùm ad tres eius

eius ſpecies,puta quantum ad alterationem,augmentationem,& generationem cum ſuis oppoſitis non eſt diſtincta realiter à termino & forma.

Probatur,& ſumo generationẽ. Si generatio eſt entitas realiter diſtincta à forma,vel eſt in eodem inſtanti, quo eſt forma, vel in alio.Pau.dicit eſſe in alio,tunc ſic argumentor. Inter duo inſtantia ſemper mediat tempus : ergo inter inſtans, quo generatio eſt, & inſtans, quo forma eſt, datur tempus, quo neutrum eſt: ergo datur tempus in quo abſoluta iam generatione nondum ſit forma & terminus, quod eſt falſum: non igitur talis entitas diſtincta realiter eſt:nec ſeparabilis eſt ab ipſa forma & termino. *1.ratio.*

Secundò,In communi eſt argumentum.Si motus eſt entitas diſtincta realiter à forma ſuam habens propriam inexiſtentiam in ſubiecto:ergo per aliquam mutationem habet eſſe,impoſſibile enim quod ſit aliqua entitas abſoluta ab aliis diſtincta, quæ non ſit producta aliqua productione,pręſertim cùm illa talis ante non fuerit,& poſtea ſit : quòd ſi per mutationem aliquam habet eſſe, petam de illa mutatione an ſit diſtincta : quod ſi non ſit diſtincta ab illa entitate producta,idem dicere oportebat à principio,quod mutatio & motus non eſt diſtincta entitas à forma producta : ſi verò ſit diſtincta, tunc erit proceſſus in infinitum : non ergo eſt multiplicanda illa entitas realiter diſtincta. *2.*

Secunda concluſio, motus localis non diſtinguitur realiter à mobili quod mouetur, in hac concluſione fuit opinio Gregor. 2. ſent.diſt. .q.4 qui putabat motum localem eſſe ipſum ſpacium, per quod eſt mobile, ſecundum quod aliter, & aliter ſe habet ad ipſum, quod mouet : vnde cum ſpacium diſtinguatur realiter ab eo,quod eſt in ſpacio;motus etiam qui eſt ſpacium,diſtinguetur ab eo quod mouetur. *2.conc.*

Sed cõmunis opinio eſt in oppoſitum,videlicet quòd motus localis eſt ipſe motus, per quòd mobile aliter ſe habet, & aliter ad ſpacium,& ſecundum noſtram opinionem eſt via ipſius mobilis, qua ſe in loco conſtituit hoc, vel illo, nec eſt diſtincta realiter ab ipſo mobili,vt in præcedenti concluſione probatum eſt.

Tertia concluſio : nihilominus motus, & terminus,ſeu motus localis, & mobile, ratione & definitione diſtinguuntur, adeò vt talis diſtinctio ſufficiens ſit ad negandas affirmationes illas,puta calefactio eſt calor,actio eſt paſſio,& ſimiles,quas expreſsè negat in textu Ariſtoteles. *3. concl.*

Et per hanc concluſionẽ ſoluuntur omnia oppoſita argumenta adducta, & alia quæ poſſunt adduci, non enim poſſe vnum eſſe ſine altero, aut vnum habere prædicata, quæ non habet alterum, *Sol.* *Ad 1. & 2.*

at

arguit diſtinctionem realem illorum, ſed ſolam diſtinctionem rationis, vnde 1 Phyſ. materiam, & priuationem numero idem, ratione duo docet eſſe Ariſt. ac propter diſtinctionem rationis materia dicitur ſubſtantia, non autem priuatio: materia incorrupitibilis, non priuatio, & alia huiuſmodi: ita de motu, & termino: diſtinguuntur enim ratione: ob id, non quæ de vno dicimus, de altero affirmamus, quod tamen non arguit diſtinctionem realem.

Ad 3. Tertium argumentum eſt præcipuè notandum, & iam nos in quæſtione prima ſatis fecimus: motus enim natura præcedit formam: ſed non quòd realiter, ſed ratione diſtinctus ſit, hæc de motu ſatis.

CAPVT IIII.

De Infinito.

Quoniam autem de natura. Text. 24.

1. ratio. POſtquam de motu diſputauit, de infinito nunc differit, ac probat duplici ratione ad Phyſicum pertinere de infinito agere, prior eſt, Phyſicus tractat de magnitudinib. de motibus, de tẽporibus: ſed horum omnium paſſio eſt finitum, vel infinitum: ergo etiam Phyſicus de infinito tractat, & an ſit, & ſi ſit, quid ſi.

Aduertendum eſt autem, quod de his Phyſicus conſiderat in ordine ad corpora naturalia: nam agit de magnitudine, vt de termino corporum, & de motibus & de tempore in ordine ad tale corpus: de magnitudine enim ſecundum ſe, & abſtracta mathematicus differit, & de tempore ſecundum ſe, & ſecundum ſuas dimenſiones Aſtrologus.

At ne quis exiſtimaret omnes paſſiones Phyſicas eſſe finitas aut infinitas, dicit id non eſſe: nam punctum, & affectus, nec infinita, nec finita ſunt. Vbi nota, quòd hic infinitum ſumitur priuatiuè pro eo, quod non habet terminos, cum poſſit habere, & ſic punctum non eſt infinitum, nec finitum: eſt enim ipſe terminus. Si enim ſumeretur infinitum negatiuè pro eo, quod non habet terminum, tunc punctum infinitum dici poſſet, vt ipſemet Ariſt. ipſum vocat inferius infinitum.

Infinitũ priuatiuè

Dices, quid per effectum intelligit. Them. & Philoponus? intelligunt qualitates omnes, vt calorem, & albedinem, ac habitus, & potentias, & reliquas, hæ enim nullam habent magnitudinem per ſe, niſi ratione quantitatis, ſecundum quam extenſæ in ſubiecto ſunt, propterea quanta per accidens dicuntur in prædicamento quantitatis, ſecundum ſe verò non ſunt quanta: ob id nec finita, nec infinita. Hæc enim quantitatis paſſiones ſunt, non alterius accidentis.

Pſellus per effectum intelligit quodcunque accidens præter quantitatem:his enim per ſe non comperit diuiſibilitas, nec finitum, vel infinitum. *Qualitates non ſunt quãta per ſe.*

At quamuis hoc verum ſit, exiſtimo eſſe dicendum cum Simp. & S.Tho. per affectus intelligi ſenſibiles ſolum qualitates: hæ enim ſunt quas Phyſicus conſiderat: de talibus enim effectibus ſermo eſt.

Signum autem eſt, quod huius. Text 15.

POſterio:em rationem ponit, quam ad Phyſicum pertinere de infinito tractare probat: nempe omnes Phyſici qui benè de rebus naturalib. tractarunt, de infinito mentionem fecerunt, imò ipſum infinitũ faciunt entium principium, licet non eodẽ modo.

Ponit autẽ differentiam inter philoſophos, qui infinitum principium fecerunt, ac prima differentia eſt. Quidam dixerunt infinitum eſſe ſubſtantiã non alicuius accidens, ac iſti dixerunt infinitum eſſe principium per ſe, & hi fuerunt Pythagorei, & Plato. Quidam dixerunt infinitum eſſe accidens ſubſtantiæ illius, quæ principium erat: ponebant aliquam ſubſtantiam eſſe principium, quæ cum infinitatem haberet, dicebant infinitum eſſe principium, ſed per accidens, ac de his Philoſophis inferius dicetur.

Modò ponit diſcrimen inter eos qui infinitum per ſe dicebant eſſe principium, nempe inter Pythagoreos & Platonem: ac duplex inter hos ſtatuitur diſcrimen. Alterum eſt, quod Pythagoras non ponebat numerum, nec infinitum ſeparatum à ſenſibilibus, ſed in ipſis ſenſibilibus tanquam ipſorum ſubſtantiam, & præterea ponebat hoc infinitum intra cælum, & extra

Et vt bene dicit S.Thom. non dicebat duo infinita, quia mundus hic intra cælum infinitatem non habet, ſed dicebat numerum infinitum eſſe in his, quæ intra, & extra cælum ſunt: nam totum quod extra cælum eſt, ſenſibilibus replebat, putabat autem numerum eſſe rei ſubſtantiam

At Plato nihil dicebat eſſe extra cælum, nec ipſas ideas: Cùm enim hæ non ſint corpora, in nullo loco dicũtur, tamen numerum, & infinitum ponebat & in ſenſibilibus, & in ideis ſeparatis.

Et hi quidem infinitum. Text. 16.

ALterum diſcrimen ponit inter hos, nempe in cauſa infinitatis: Plato enim tribuebat magno, & paruo: hinc enim prouenit infinitas, eò quòd diuiſio continui tam verſus maiores, quàm verſus minores partes procedit in infinitum: at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem, eò quòd diuiſio ſecundum duas medietates procedit in infinitum.

Et aduerte: quod nihil aliud ſignificat hoc, quàm quod vterque *Nota.*

niate

ſi ſunt formaliter actio, & paſſio, ſiquidem actio & paſſio ſunt formaliter inter ſe correlatiua

Quintò, ſequitur etiam quod motus, vt motus non ſit res abſoluta, ſed res relatiua: nam actio, & paſſio res ſunt formaliter relatiuæ & ſibi inuicem oppoſitæ.

Sextò, quia actio, per ſe non dicit ſucceſſionem, cùm poſſit eſſe actiò in inſtanti, & ſimiliter paſſio, vt paſſio: ſed abſtrahunt à ſucceſſione, & ab inſtanti. at motus ſaltem propriè acceptus, per ſe, & in ſe dicit ſucceſſionem, vt ſucceſſiuè fiat, & quod nunc mouetur, anteà mouebatur & poſt hoc mouebitur, vt latè oſtendit Ariſt. ſuperius. At quod agit non eſt neceſſe quod prius egerit, & poſt hoc etiam agat: neque quod patitur etiam patiatur poſtea: & anteà pateretur, cùm (vt diximus) eſſe poſſint actiones inſtantaneæ, neque in ſua intrinſeca ratione hoc per ſe includet ipſum agere, vt anteà, & poſteà ſit actio.

Septimò, hinc etiam fit contra eandem opinionem, motum nõ eſſe analogum ſuperius ad actionem, & paſſionem: quandoquidem aliqua eſt actio quæ propriè non eſt motus, præſertim quia ſi concederetur eſſe quid commune ad actionem & paſſionem, vniuocum potius cenſeri poſſet, quam analogum: nam non apparet analogia actionis ad paſſionem, vel cõtrà, non magis quàm inter alia quæuis correlatiua, vt patris ad filium, & contrà: non enim vni propter alterum conueniet aut per alterum, nec prius vni quàm alteri, cùm ſint correlatiua actio, & paſſio.

Octauò, quia in motu, imò etiam in omni mutatione alij ſunt, & aliter aſſignantur, & diuerſa longè ratione termini à quo, & ad quem, & id quod per motum fit, vel acquiritur, quàm in actione, vel in paſſione.

Nam primò motus præſupponit mobile quod moueatur: & in quo ſit motus, vt in ſubiecto: at actio, ſeu effectio non præſupponit in quantum talis, ſubiectum: nam etiam agens poteſt ſibi fabricare ſubiectum, & in ſubiecto poſteà operari, & agere, vt in creatione Deus, & artifices pleriq; ſic parant materiam in quam agant.

Deinde in motu ſunt hæc tria, Eſt quod mouet, ſcilicet mouens, verbi gratia, ignis & quod mouetur, nempe mobile, verbi gratia, aqua: & calor, quo aqua mouetur, quo videlicet calefit: Si actionis verò terminos conſideremus, reperiemus eſſe diuerſos: erit quidem ignis agens, ſed tamen aqua non eſt, quæ agitur, ſeu efficitur, eſt autem aqua, quæ verè mouetur, & fit aqua calida, ſed non mouetur aqua calida.

Et in

Et in motu locali idem reperitur, nam mobile, vtputa corpus mouetur, ſed non dicitur fieri id mobile, puta corpus:& mouens mouet illud,ſed non dicimus mouens facere mobile.

Dicimus item agens, vt ignem facere calorem in aqua,& fieri motum in mobili:non autem moueri motum, vel mouens mouere calorem.

Quamobrē perſpicuè apparent alij termini à quo, & ad quem, & id quod fit,& aliter in motu, aliter in actione & paſſione aſſignari. Non ergo dici poteſt,motum formaliter idem eſſe, quod actionem,& paſſionem.

Sexta ſententia eſt D.Thomæ, & Auicennæ, quam ſequuntur multi ex diſcipulis D.Thomæ, & eſt modo communior, motum dupliciter poſſe conſiderari. Vel pro forma fluente, quæ acquiritur, & hoc modo eſt in prædicamento ipſius formæ, Sicut & ipſa forma permanens:Vel pro ipſa acquiſitione, & fluxu formæ,& hæc eſt vera ratio, & intrinſeca motus ipſius Hæc ſententia quoniam & verior eſt, & Ariſt.conformior, à nobis erit fuſius explicanda. *6.opin.*

Aduertendum eſt ergo primò, quod in motu phyſico ſunt omnia iſta,agens,patiens (ſiue hæc duo ſint ſuppoſita, ſiue vnum, habens tamen rationes, & principia diuerſa,vt cum aliquid mouet ſe)vlterius eſt forma acquiſita,eſt via, & medium,quo acquiritur,& hæc ipſa eſt motus formaliter, nec enim motus eſt agens nec patiens,nec forma,ſed illa via,vt via in formam eſt *1.fund.*

Itaque motus formaliter eſt illa via, & medium, & operatio, qua forma acquiritur, quatenus eſt actus potentiæ, ſiue actiuæ, ſiue paſſiuæ,i.quatenus per talem viam,& operationem agens,ſiue patiens dicuntur eſſe in actu imperfecto.

Aduertendum ſecundo,quod iſta via,quam formaliter dicimus eſſe motum non eſt opus,quod ſit ſucceſsiua,licet n in inſtanti ſit adhuc medium eſt inter agens & patiens, & id ſufficit, vt actio vel paſsio, & motus ſit. Vnde, vt ſupra dicebam, generatio verè eſt motus, late accepto vocabulo: quod ſi aliquando, nempe in lib. 5.Ariſtot dicit.Generationem non eſſe motum, illic motum, non vt hic definitus eſt, ſumpſit, ſed ſtrictè, vt ſuprà ex Simpl. & S.Thom. notaui, pro motu cuius ſubiectum eſt aliquid in actu perfecto, & præterea habens contrarium aliquod, quod reſiſtit introductioni illius formæ, qualis motus eſt alteratio, augmentatio,& latio. 2.

Tertiò aduerte,vt deueniamus ad motum propriè dictum, in ipſo eſſe quadruplicem diuiſibilitatem, ex quibus videndum eſt, quænam inſint ipſi per accidens, vt illis excluſis remaneat pro- 3.

pria,& intrinſeca ratio motus.

Prima diuiſibilitas eſt, quam poſſumus vocare ſubiectiuam: cùm.n motus accidens quoddã materiale ſit, non poteſt non extendi ad extenſionem ſubiecti in quo eſt, & de hac diuiſibilitate agit Ariſtot.6.Phyſ. à text.33. vſq; ad 36. hanc certum eſt ipſi per accidens competere, vt & cæteris accidentibus, quare non erit ipſius ratio formalis.

Secunda eſt,quæ ſumitur ex ſpatio,vt prima pars motus ſit illa quæ fit in prima parte ſpatij: & quod dico de ſpatio in motu locali,dico etiam de latitudine illa intenſiua in qualitate, & extenſiua in quantitate. Et hæc etiam diuiſibilitas nõ eſt dubium,quin non ſit ratio formalis motus,datur enim illa,& in ſpatio: & qualitate ante,& poſt omnem motum,& de hac agit Ariſt. 4. Phyſ.c. 11.text.99.

Tertia eſt,quæ eſt propria motus, nempe ſucceſſio illa,vel acquiſitio ſucceſſiua diuerſorum ſituum in latitudine, vel terminorum in qualitatibus & quantitatibus, quam eſſe ab illa ſecunda diſtinctam eſt manifeſtum, cùm illa poſſit ſine hac reperiri, & hæc eſt,quam dicimus, intrinſecè eſſe motum, de qua agit Ariſtoteles hic.

Quarta eſt ſucceſſio motus penes moram,vt ſit vnius horę vel duarum, &c. & hæc eſt formaliter tempus, quam eſſe ab illa tertia diſtinctam eſt manifeſtum: acquiſitio enim ſucceſſiua eiuſdē ſpatij,vel qualitatis modò fit in hora, modò in duabus horis, &c. verbi gratia,vt homo ægrotus in duabus, vel tribus horis ſanatur, & ſimile. cùm ergo illa diuiſibilitas ſit eadem mora variata, non eſt dubium quin diſtinguatur,& de hac agit Ariſt.4.Phyſic.à text.100 vbi hanc moram conſtituit eſſe tempus.

4.fund. Quartò aduerte illam primam diuiſibilitatem eſſe in prædicamento quantitatis,vt manifeſtum eſt.Secunda verò, ſi eſt latitudo ſpatij, eſt in eodem prædicamento quantitatis. At ſi eſt latitudo in qualitate, cùm ſit motus quidam ipſius, erit reductiuè in qualitate. Quarta autem quoniam habet propriam & completam rationem entis, & eſt diuiſibilitas diſtincta à cæteris,debet habere ſedem propriam, vndè conſtituit propriam ſpeciem quantitatis, vt videre eſt in prædicamentis, & 5.Meta. cap. de quantitate. At tertia illa diuiſibilitas, licet ſit à cæteris diſtincta, non tamen habet completam rationem entis, vnde non poteſt eſſe diſtincta ſpecies quantitatis.

5. Pro quo quintò aduerte, vt aliquid faciat ſpeciem in prædicamento, non ſufficere vt habeat propriam rationem illius prædicamenti à cæteris diſtinctam, habent enim materia, & forma,tamen

men non ſunt ſpecies ſubſtantiæ, ſed prætereà oportere vt habeat eſſe completum, vt non ſit pars vel via, vel motus alterius. Hinc ergo differunt mora illa temporis, & ſucceſſio motus, quòd mora illa in ratione moræ non eſt via ad aliud, nec pars alterius, ſed paſſio: eſſe autem paſſionem non tollit rationem ſpeciei: at verò motus, licet habeat illam propriam diuiſibilitatem, tamen quia illa eſt in ratione viæ, eſt in ratione entis imperfecti, vndè non poteſt conſtituere nouam ſpeciem prædicamentalem.

Sextò aduerte hinc conciliari loca Ariſtotelis. Hic enim videtur tribuere motui veram diuiſibilitatem propriam quantitatis, at in prædicamentis cap de quantitate, & in 5. Metaphyſi. cap. de quanto, ait eſſe quantum per accidens, quòd rectè factum eſt: hic enim, quia agebat de diuiſibilitate abſtrahendo ab ente perfecto, & imperfecto, eam illi tribuit: at verò in illis locis, quoniam quærit eam diuiſibilitatem quæ quæritur ad conſtituendam nouam ſpeciem, & hanc non habet motus, niſi per accidens à ſubiecto, ſpatio, vel tempore, ideo illũ connumerat inter quanta per accidens. 6.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Motus intrinſeca ratio eſt eſſe viam ad formam, ſeu fluxum formę, quæ ſi ſit ſucceſſiuè, erit propriè motus, ſi in inſtanti, erit mutatio. *1. concl.*

Quòd ergo ſit ille fluxus & via ad formam, ex dictis maximè in tertio notabili manifeſtum eſt, cùm illa diuiſibilitas, & fluxus formæ nullius alterius rei poſſit eſſe propria, & neceſſe ſit aſſignari cuius ſit *Primò.*

Et ex communi etiam modo concipiendi: omnes n. motum cum fluxu quodam à termino ad terminum intelligunt. 2.

Et prætereà impoſſibile eſt ad terminum peruenire, niſi via præcedente, nec aliud poteſt intelligi, quam per viam ad terminum accedere, ſaltem ratione diſtinctam: nam aliud eſt ire, aliud peruenire. 3.

Secunda concluſio, motus propriè dictus, prout diſtinguitur à mutatione intrinſecè, & eſſentialiter includit, quod ille fluxus ſit ſucceſſiuus, & non inſtantaneus. *2. conclu*

Probatur primò. Nam aliàs peto de illo fluxu formaliter, an habeat eſſe permanens, vel ſucceſſiuum. Si ſecundum habeo intentum. Si primum contrà ſequeretur, id quod habet totum ſuum eſſe ſimul, & eſt permanens intrinſecè, poſſe extrinſecè recipere contradictorium ſuæ eſſentiæ: quod mihi magis videtur implicare quàm id de quo diſputat Ariſt. 1. de cœlo, à text. 10. Implicare videlicet, vt quod eſt incorruptibile permanentum, extrinſecè poſſit corrumpi. *1.*

2. Secundò, id per quod aliquid à cæteris eſſentialiter differt, per id etiam formaliter conſtituitur, ex Porphyrio in c. de Differentia: ſed in nullo poſſumus fingere differre motum à mutatione inſtantanea, niſi per hanc ſucceſſionem: ergo probatur minor: non enim differt indiuiſibilitate ſubiectiua: habet enim eandem illuminatio: non in diuiſibilitate latitudinis, quòd videlicet motus ſit via ad rem habentem latitudinem, eſt enim idem in illuminatione, quæ tamen propriè eſt mutatio: non in ſucceſſione temporis, probaui enim iam illam eſſe extrinſecam motui: ergo non etiam in diuiſibilitate intentionis formæ, ſeu graduum, qui acquiruntur: nam etiam hoc cernimus in illuminatione: ergo ſupereſt in hoc ſolo diſtinguatur motus à mutatione, quod in illo fluxus ipſe eſt ſucceſſiuus intrinſecè, at in mutatione inſtantaneus.

3. Tertiò, accipiamus hanc ſucceſſionem, quam dicunt eſſe intrinſecam, & ſeparemus illam à motu, ſeu fluxu: quæro. Aut eſſet ſic conſiderata, mutatio propriè dicta, & hoc non, vt ſupponimus: Aut eſſet inſtantanea, & ſic rurſus eſſet propriè dicta mutatio Aut abſtraheret à ſucceſſione, & inſtantaneo, & tunc eſſet mutationis tertia quædam ſpecies, nec ſucceſſiua, nec inſtantanea. Præterea ſi motus propriè dictus abſtrahit in ſua ratione à ſucceſſione: ergo etiam mutatio propriè dicta abſtrahet ab inſtantaneo: quare rurſus relinquetur eadem prorſus intrinſeca ratio mutationis propriè dictæ, & motus propriè dicti, quod eſt abſurdum, & falſum: igitur per fluxum abſtrahendo in vniuerſum à ſucceſſiuo, & inſtantaneo, explicatur eſſentia ipſa motus in communi, latè accepto vocabulo, quæ poſt ea per ſucceſſiuum contrahitur ad motum proprium, & per inſtantaneum contrahitur ad mutationem propriam: nam ſicut inſtans, & tempus differunt ſpecie, ita etiam motus propriè, & mutatio propriè, licet in communi conueniant.

Obiect. contra poſitam ſententiam. Sunt tamen præcipua quædam dubia, & obiectiones aliquot contra hanc communem opinionem, quas oportet diſſoluere. Prima obiectio. Actio etiam ipſa agentis eſt ſucceſſiua, & paſſio, ſcilicet, ipſum agere, & pati: ergo iam erunt tres fluxus, vnus formæ, ſeu ſpatij, qui eſt motus, alter actionis, alter paſſionis. & ita erunt tres fluxus.

1.

Sol. Reſpondendum eſt, quod eſt ſolus vnus fluxus formæ, ſeu ſpacij formaliter: qui eſt ipſemet motus, à quo extrinſeca denominatione denominantur ſucceſſiua hæc omnia: & mouens mouere dicitur ſucceſſiuè, & mobile moueri ſucceſſiuè, & formam fieri ſucceſſiuè, ſeu ſpatium pertranſiri, vel acquiri ſucceſſiuè, & agens producere formam ſucceſſiuè, & patiens recipere formam ſucceſ-

ſiuè,

ſiuè,& ipſum motum eſſe ſucceſſiuum:ſed motus quidem formaliter,& in trinſecè:alia vero extrinſeca ab ipſa denominatione : ac de his hactenus.

Secunda obiectio. Videtur aliud eſſe fluxum formæ,aliud verò eſſe viam in formam ipſam : nam ſi formalem rationem ipſam per ſe ſpectemus, via eſt ante terminum ſaltem natura prior: nam eſt ad terminum : & ita via ad vbi,ad calorem ideo erit ente calorem,& ante ipſum vbi,quod acquiritur ſaltem natura : at fluxus formæ videtur quid conſequens ad formam & eſſe poſterius nam vt aliquid fluat, oportet prius ſit, & ſi non ſit, fluere non poteſt. 2.

Reſpondeo. Duplex eſt fluxus formæ,ſeu duobus illum modis poſſumus imaginari. Vnus modus eſt, ſicut fluit aqua, oleum, vel butirum liquefactum, & hoc modo prius eſt forma, & deinde fluxus, vt in argumento obiiciebatur, ſiue fluat motu locali, ſiue fluat deficiendo paulatim Alter modus eſt:vt ſit fluxus formæ, ſicut dicimus, fluxum ſpecierum viſibilium ex obiecto, & fluxum luminis ex luminoſo, in quo vna ſpecies poſt alteram emanat, & fit, & in priori natura hæc illam præcedit per ſpacium ſe diffundendo, & vnum lumen poſt alterum,licet in eodem inſtanti temporis, ſicut etiam eſt fluxus ſonus ſucceſſiuus,& fluxus etiam odoris per medium, & talem fluxum poſſemus commodè vocare acquiſitionem formæ ſucceſſiuam, ſiue emanationem ſucceſſiuam:hic autem via ipſa eſt ad formam, & ante ipſam formam,ſaltem natura prior,& talis formæ fluxus,eſt motus. Et nota ſolutionem. *Sol.*

Tertia obiectio In motu locali apparet quidem eſſe viam ad vbi,quod per illum acquiritur : ſed non apparet,ſi fluxus ſit,cuius rei ſit fluxus:non enim mobilis,neque ſpatij,nec vbi,nec loci fluxus, nam hæc omnia ſunt permanentia, vel in inſtanti acquiruntur : ergo non videtur hic ſaltem motus eſſe fluxus,ſed via ad terminum,videlicet ad vbi Confirmatiuus fit,quia fluxus dicit ſucceſſionem : at generatio fit in inſtanti : ergo generatio non eſſet fluxus,ſed ſolùm via ad formam ſubſtantialem. 3.

Reſpondeo. Non omnes motus habent eandem rationem fluxus,ſed vt differunt natura,ita & fluxu. Dicimus ergo motum localem eſſe fluxum non formæ alicuius : ſed termini ſucceſſiuam eſſe acquiſitionem alterius, in quam, & alterius vbi, atque adeò vbicationem ipſam paulatim ſuccedere, & fieri ſucceſsiuè. poteſt autem hic fluxus proprè vocari, fluxus per ſpacium, ſicut alij motus, fluxus per formam. Sed in hoc differunt, quod in illis acquiritur forma, & manet acquiſita, & augetur eadem, vel contrà *Sol.*

aucta minuitur: at in hoc fluxu terminus acquiſitus, videlicet vbi, non manet: ſed corrumpitur, & ad aliud tranſitur.

4. Quarta obiectio. Fluxus dicit ſucceſſionem: at generatio, & corruptio fit in inſtanti: ergo generatio, & corruptio non eſſet fluxus, & ita non eſſet motus, ſi motus eſt fluxus.

Sol. Reſpondeo. Quòd (vt antea diximus) motus propriè acceptus dicit ſucceſſionem: at motus largè, vt complectitur mutationes etiam inſtantaneas, non dicit ſucceſſionem, ſed abſtrahit à ſucceſſione, & ab inſtanti. Diximus autem generationem, & corruptionem eſſe quidem motus largè accepto vocabulo, vt ſunt actus entis in potentia, ſed non ſtrictè, cùm fiant in inſtanti. Ita ergo nunc dicimus fluxum eſſe duplicem & ſucceſſiuum in motu propriè dicto, & fluxum inſtantaneum, quæ eſt illa emanatio inſtantanea; ſeu acquiſitio inſtantanea, in mutationibus, ſeu motibus impropriè dictis, qualis eſt generatio, & corruptio: ac de his hactenus.

An actio ſit in agente, & quæ ipſa res ſit actio. Quæſt. ij.

Senſus q. NOn eſt hic quæſtio de actione immanente, hanc enim certum eſt non eſſe extra ſuum principium effectiuum, quales ſunt volitiónes, & cognitiones, quæ in ipſis ſiſtunt potentiis: ſed eſt quæſtio de actione tranſeunti, putà de actione, per quam fit mutatio ſubiecti exterioris, vt de calefactione, qua calefit aqua, an ſit talis actio in igne, an in aqua quæ patitur: ſimiliter de aliis huiuſmodi actionibus.

1. opin. Circa hoc tres exiſtunt præcipuæ ſententiæ. Prima eſt quorundam Thomiſtarum, qui putant in agente eſſe quatuor, eſt videlicet ipſa ſubſtantia, puta ignis: eſt virtus actiua, nempe calor: eſt relatio ad ipſum paſſum: & eſt entitas inter ipſam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas abſoluta eſt fundamentum relationis, & talis eſt actio, quæ in agente eſt. Vnde primum eſt ipſe ignis: ſecundò virtus, ſcilicet calor: tertiò ipſa actio, quæ eſt fundamentum relationis ſuperuenientis.

1. ratio pro 1. op. Primum argumentum huius ſententiæ eſt ex Ariſt. 8 Phyſ. c. 2. text. 1 5. quod ſi Deus de nono produceret mundum, quòd mutaretur. Eſt igitur argumentum. Si Deus producendo mundum mutatur ſecundum Ariſt. ſententiam: ergo aliquid in ſe recipit, non videtur quod hoc ſit, niſi ipſa actio: eſt ergo actio in agente: ſi nihil enim reciperet, non mutaretur.

2. Secundum, Sit vnus ignis qui comburat duo ligna, tunc vel eſt vna actio vel duæ: dicere quòd duæ, videtur abſurdum: cùm vnicum ſit agens: ſi verò vna: ergo eſt in agente: ſi enim in patiente eſſet, non vna, ſed duæ eſſent, cùm ſint duo paſſiua.

Tertium,

Tertium, Eſſe agens, eſt effectus formalis, ſicut eſſe album: ſed eſſe formale non eſt, niſi à forma inhærente: ergo agens non dicetur, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per actionem ſibi inhærentem, ſicut nec eſſe album, niſi per albedinem in ſe. 3.

Quartum, Cuius eſt potentia, eiuſdem eſt actus: ſed potentia, & virtus actiua eſt in ipſo agente, ergo etiam actio ipſa. 4.

Quintum, perfectio eſt in eo, cuius eſt perfectio, ſed actio eſt perfectio agentis: ergo eſt in ipſo. Hæc ſunt argumenta præcipua pro hac ſententia. 5.

Secunda ſententia eſt Scotiſtarum, qui dicunt in agente eſſe duas relationes. Vnde ad ipſum effectum, vt ignis ad calorem, & aquæ ad frigiditatem, alia eſt relatio ipſius agentis ad ſubiectum patiens dicunt hanc relationem poſteriorem eſſe actionem, quæ in ipſo agente eſt. 2. opin.

Mouentur ad hoc: quia actio & paſſio formaliter relatione diſtinguuntur, ergo actio formaliter relatio ipſa eſt, nam motus eſt in paſſo, vt in ſubiecto, ſed actio, quę relatio eſt & cauſa illius motus, in agente eſt, ſicut etiam paſſio, quæ relatio eſt etiam, in patiente eſt: hæc eſt horum opinio. 1. rō pro 2. opin.

Tertia opinio eſt communis Thomiſtarũ, quam habet Sonzi. 5. Meta. q 37. dicunt, quod actio dicit fluxum formæ qui motus eſt formaliter relationem tamen agentis, minus principaliter, & in obliquo: vndè conſtituunt iſta, quod forma, ſi conſideretur in eſſe quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi: ſi verò vt eſt in fluxu, & tendentia ex imperfecta ad perfecta; & ſic eſt motus: ſi verò conſideretur vt eſt in fluxu, ſed cum relatione agentis ad paſſum actio eſt, cum relatione autem paſſi, & recipientis, paſſio. 3. opin.

Dicunt igitur, quòd actio ratione motus, in patiente, ex ratione verò relationis in agente.

Differt hæc opinio à ſecunda præcedenti, quod ſecunda actionem principaliter, & formaliter dicit eſſe relationem agentis: iſta verò principaliter, & formaliter motum, ſecundario ex connotatione relationem importat.

Mouentur ad hoc: quia cùm actio & paſſio vna ſint res, eadem, inquam, qualitas, vel quantitas, idémve motus, niſi relationes importarent, diſtingui inter ſe non poſſent, conſtat autem diſtingui, cùm ſint duo prædicamenta diuerſa. Hæ ſunt opiniones præcipuæ, fideliter expoſitæ. 1. rō pro 3. opin.

Sit prima concluſio, Motus non dicit rationem vnam communem actioni, & paſſioni, ſi motus formaliter ſumatur. 4 ſen au. 1. concl.

Aduertendum enim eſt, quod hęc quinque ſunt in quauis actio-

ne conſideranda. Agens, Patiens, Forma quæ fit, Fluxus formæ, & reſpectus, ac relationes variæ, inter hæc conſequentes, quocunque inter ſe modo conferantur, vt agentis ad formam, vel ad patiens, vel ad fluxum formæ, vel contrà: item horum, & aliorum inter ſe varia ratione.

1. Probatur autem concluſio præſertim contra tertiam opinionem, quæ communis eſt Thomiſtarum, Si actio & paſſio dicunt vnum & eundem motum formaliter, tunc vel talis motus eſt formale actionis, & paſſionis, vel illa relatio agentis, & patientis: ſi motus eſt, ergo non differunt formaliter, nec ſunt duo prædicamenta diuerſa: ſi relatio eſt, ergo iam actio & paſſio ſunt relationes eſſentialiter, quòd eſt falſum, & ipſi multum abhorrent: non ergo motus formaliter vnus, & idem eſt actioni & paſſioni.

2. Secundò, Si actio, vel paſſio dicunt ſimul motum, & relationem determinantem ipſum motum: ergo iam non ſunt conceptus ſimplices generaliſſima illa, cùm in conceptum motus, & in conceptum relationis reſoluantur.

3. Tertiò contra Scotum. Si actio & paſſio formaliter ſunt motus: ergo non ſunt relatio: relatio enim motus non eſt.

4. Quartò, Relatio agentis manet ceſſante actione: ergo illa non eſt actio, quòd ſi dicant, quòd talis ratio non eſt actio, dicas: ergo non tantùm relatio, illa actio erat formaliter

2.concl. Secunda concluſio. Actio & paſſio ſunt realiter quidem res eadem videlicet vna via, & operatio, & fluxus ſeu ipſa forma fluens, ac etiam permanens, res denique facta, & in altero recepta, tamen ratione duplex eſt: vt enim agentis eſt, actio, vt patientis eſt, paſſio dicitur, & hæc concluſio nota eſt ex præcedēti. Nam hæc conſideratur, vel vt procedit ab agente, & ſic eſt actio eius: vel vt recipitur in recipiente: & ſic eſt paſſio. Hæc autem concluſio eſt expreſſa Ariſt. in text.

3.concl. Tertia concluſio. Actio hæc, de qua loquimur, eſt in patiente per ſe, in agente verò per accidens, loquimur autem tanquàm in ſubiecto. Hæc concluſio ſatis eſt nota in textu, & ex ratione Ariſt. Si enim actio eſſet in agente, tunc omne agens moueretur: actio enim motus eſt: id autem apertè eſt falſum.

Declaratur tamen concluſio, cùm dicimus, agens per accidens moueri, non ſemper intelligas quòd illo motu quo mouet, ſed diuerſo, verbi gratia: Cùm ferrum candens agit in aquam, mouetur non illo motu quo agit, nam per calefactionem agit in aquam, & hæc in qua eſt, per frigefactionem verò quæ in ipſo eſt, ab aqua mouetur, vndè vt patiens eſt, motum in ſe habet: aliquando accidit quod eodem motu quo mouet, moueatur, ſed per accidens, vt

cum

cum quis mouet ſeipſum.

Quarta concluſio, Ad hanc actionem dictam, & paſſionem conſequitur quędam relatio agentis ad paſſum,& ad rem factam, & viciſſim patientis ad vtrumque, & contrà: quæ etiam iiſdem nominibus actionis & paſſionis ſignificari ſolent, quæ non tam actio & paſſio dici deberent, quàm relatio actionis & paſſionis: certum enim eſt oriri viciſſim inter hæc reſpectus, & relationes, ſeu habitudines quaſdam inter ſe, cùm non eodem modo ſe habeant inter ſe,ſicut anteà. *4. conc.*

Per hæc facile erit ad argumenta reſpondere. Ad primum primæ opinionis reſpondeo, quòd non dicit Ariſtoteles, quod illo motu, quo Deus faceret mundum, moueretur, ſed quòd alio: quia ipſe putabat quòd vt de nouo ageret, oportebat mutari voluntatem ipſius, vt de nouo vellet aliquid, vnde textus nihil contra nos. Verum eſt quòd in eo decipitur Ariſtoteles, quia etiam ſi de nouo faceret, vt re vera fecit, non ob id mutatus eſt: nam ab æterno voluntatem illam habuit, & ex æterna voluntate tunc faciendi mundum, proceſſit mundus in tempore, ſed de hoc aliàs dicendum. *Ad 1.*

Ad ſecundum dico, quòd ex parte paſſibilium ſunt duo actus, & duæ potentiæ, ob id duæ paſſiones, at ex parte agentis vnica potentia, & vnus proceſſus propterea vna eſt actio, nōn enim opus eſt quòd inſit actio agenti vt dicatur vna,ſed quod ab vno agente ſic procedat. *Ad 2.*

Quamuis nihil vetat ibi duas dicere actiones, vel totales, ſi ſeparata eſſent ligna, vel partiales, ſi ſunt coniuncta, ſiquidem diuerſos numero calores vtrobique producit: & diuerſis motibus alterationis ſaltem partialibus.

Ad tertium dico,quod eſſe agens,& agere,non eſt omnino formalis denominatio,ſicut eſſe album,tamen eſt denominatio formalis non habentis in ſe formam,ſed formæ ab ipſo dimanantis, & procedentis,& à tali forma denominatio ſumi poteſt, etſi non inhæreat denominatio,vt etiam in textu dixit Ariſt *Ad 3.*

Ad quartum dico:cuius eſt potentia, eiuſdem & actus eſt, ſed non quod ſemper illi inhæreat, ſed quod inhæreat, vel ab ipſa procedat. *Ad 4.*

Et ſimiliter reſpondetur ad quintum, non enim opus eſt quòd omnis perfectio ſit interna,quāuis aliqui dicāt actiones tranſeuntes nōn eſſe perfectiones agentium: ſed mihi non placet,nam in vniuerſum actus agentium naturalium ſunt etiam perfectiones, vel certæ viæ ad perfectionem ſuam: naturalis enim actus perfectio eſt,& hæc omnia ex ipſo Ariſto deducuntur. Verum eſt *Ad 5.*

autem

autem,quod ſi actus agentis non tenderet ad propriam perfectionem acquirendam, ſed ad perficiendum aliud ſubiectum, quod quidem poſſet accidere, cùm res in ſe eſſet omnino perfecta, vt in perfecto artifice aliquid operante, vt etiam in Deo mundum fabricante, & gubernante contingit, tunc per talem actionem non perficeret ſeipſum, ſed aliud, nempe opus, quod facit, atque ita Ariſto.6.Ethicor. concedit Prudentiam ab arte in eo differre, quod prudenti a ſeipſam perficiat, ars verò alia à ſe,& res quas facit,& ex dictis liquet ſolutio ad aliarũ opinionum fundamenta.

An motus diſtinguatur à ſuo termino.

Quæſtio. iij.

DIximus motum eſſe viam in formam aliquam, putà qualitatem, quantitatem, ſubſtantiam, & locum: modò dubitatur an talis via ſeu fluxus, & motus ab ipſo termino, & forma in quam tendit, diſtinguatur.

1.opin. Et circa hoc eſt prima ſententia Pau. Ven. dicentis motum eſſe entitatem quandam ſucceſſiuam, abſolutam realiter diſtinctam ab ipſa forma, vt calefactio eſt entitas realiter diſtincta à calore, & ſubiecto, & non eſt relatiua, ſed abſoluta,& ſucceſſiua quæ non permanet, quando forma eſt acquiſita, idem dicit de motu locali: eſt enim entitas à mobili realiter diſtincta, ſimiliter generatio, & corruptio ſunt entitates realiter à formis diſtinctæ, licet non ſint ſucceſſiuæ.

1.ratio. Hæc ſententia probatur. Primò, motus eſt quid ſucceſſiuum reductiuè ad prædicamenta pertinens, at ipſi termini ſunt formæ permanentes ad prædicamentum pertinentes per ſe: non ergo idem eſt motus cum ipſis.

2\. Secundò, Ipſa forma manet motu ceſſante, & tranſacto: ergo motus non eſt forma.

3\. Tertio, Motus eſt cauſa,& via in formam, ſeu formæ fluxum: ergo non eſt ipſamet.

2.opin. Secunda ſententia eſt ferè communis Realium, dicunt motum eſſe quidem realiter diſtinctum à forma, ſed eſſe entitatem relatiuam: vnde fluxus formæ, qui motus eſt, non eſt aliud, quàm relatio formæ imperfectæ tendentis in perfectam, duáſque relationes conſtituunt,& imperfectæ formæ,& perfectæ adinuicem.

3.opin. Tertia ſententia eſt Nominalium, qui motum à forma non diſtingui putant, ſed calefactionem eſſe ipſum calorem, & motum ipſam rem,& terminum, & motum localem ipſum mobile, quod mouetur: ac propterea propoſitiones quibus iſta inuicem affirmantur, veras eſſe docent.

1.conc. Sit ergo prima concluſio. Iſta via, & motus, quantùm ad tres

eius

ctus ſpecies, puta quantum ad alterationem, augmentationem, & generationem cum ſuis oppoſitis non eſt diſtincta realiter à termino & forma.

Probatur, & ſumo generationē. Si generatio eſt entitas realiter diſtincta à forma, vel eſt in eodem inſtanti, quo eſt forma, vel in alio. Pau. dicit eſſe in alio, tunc ſic argumentor. Inter duo inſtantia ſemper mediat tempus: ergo inter inſtans, quo generatio eſt, & inſtans, quo forma eſt, datur tempus, quo neutrum eſt: ergo datur tempus in quo abſoluta iam generatione nondum ſit forma & terminus, quod eſt falſum: non igitur talis entitas diſtincta realiter eſt: nec ſeparabilis eſt ab ipſa forma & termino. *1. ratio.*

Secundò, In communi eſt argumentum. Si motus eſt entitas diſtincta realiter à forma ſuam habens propriam inexiſtentiam in ſubiecto: ergo per aliquam mutationem habet eſſe, impoſſibile enim quod ſit aliqua entitas abſoluta ab aliis diſtincta, quæ non ſit producta aliqua productione, pręſertim cùm illa talis ante non fuerit, & poſtea ſit: quòd ſi per mutationem aliquam habet eſſe, petam de illa mutatione an ſit diſtincta: quod ſi non ſit diſtincta ab illa entitate producta, idem dicere oportebat à principio, quod mutatio & motus non eſt diſtincta entitas à forma producta: ſi verò ſit diſtincta, tunc erit proceſſus in infinitum: non ergo eſt multiplicanda illa entitas realiter diſtincta. *2.*

Secunda concluſio, motus localis non diſtinguitur realiter à mobili quod mouetur, in hac concluſione fuit opinio Gregor. 2. ſent. diſt. .q.4 qui putabat motum localem eſſe ipſum ſpacium, per quod eſt mobile, ſecundum quod aliter, & aliter ſe habet ad ipſum, quod mouet: vnde cum ſpacium diſtinguatur realiter ab eo, quod eſt in ſpacio; motus etiam qui eſt ſpacium, diſtinguetur ab eo quod mouetur. *2. conc.*

Sed cōmunis opinio eſt in oppoſitum, videlicet quòd motus localis eſt ipſe motus, per quòd mobile aliter ſe habet, & aliter ad ſpacium, & ſecundum noſtram opinionem eſt via ipſius mobilis, qua ſe in loco conſtituit hoc, vel illo, nec eſt diſtincta realiter ab ipſo mobili, vt in præcedenti concluſione probatum eſt.

Tertia concluſio: nihilominus motus, & terminus, ſeu motus localis, & mobile, ratione & definitione diſtinguuntur, adeò vt talis diſtinctio ſufficiens ſit ad negandas affirmationes illas, putà calefactio eſt calor, actio eſt paſſio, & ſimiles, quas expreſsè negat in textu Ariſtoteles. *3. concl.*

Et per hanc concluſionē ſoluuntur omnia oppoſita argumenta adducta, & alia quæ poſſunt adduci, non enim poſſe vnum eſſe ſine altero, aut vnum habere prædicata, quæ non habet alterum, *Sol. Ad 1. & 2.*

at

Pſellus per effectum intelligit quodcunque accidens præter quantitatem:his enim per ſe non comperit diuiſibilitas, nec finitum,vel infinitum.

Qualitates non ſunt quãta per ſe.

At quamuis hoc verum ſit,exiſtimo eſſe dicendum cum Simp. & S.Tho per affectus intelligi ſenſibiles ſolum qualitates:hæ enim ſunt quas Phyſicus conſiderat : de talibus enim effectibus ſermo eſt.

Signum autem eſt,quod huius. Text 15.

POſteriorem rationem ponit,quam ad Phyſicum pertinere de infinito tractare probat: nempe omnes Phyſici qui benè de rebus naturalib.tractarunt,de infinito mentionem fecerunt, imò ipſum infinitũ faciunt entium principium, licet non eodẽ modo.

Ponit autẽ differentiam inter philoſophos, qui infinitum principium fecerunt,ac prima differentia eſt Quidam dixerunt infinitum eſſe ſubſtantiã non alicuius accidens, ac iſti dixerunt infinitum eſſe principium per ſe, & hi fuerunt Pythagorei, & Plato. Quidam dixerunt infinitum eſſe accidens ſubſtantiæ illius, quæ principium erat:ponebant aliquam ſubſtantiam eſſe principium, quæ cum infinitatem haberet, dicebant infinitum eſſe principium,ſed per accidens,ac de his Philoſophis inferius dicetur.

Modò ponit diſcrimen inter eos qui infinitum per ſe dicebant eſſe principium, nempe inter Pythagoreos & Platonem : ac duplex inter hos ſtatuitur diſcrimen. Alterum eſt,quod Pythagoras non ponebat numerum, nec infinitum ſeparatum à ſenſibilibus, ſed in ipſis ſenſibilibus tanquam ipſorum ſubſtantiam,& præterea ponebat hoc infinitum intra cælum,& extra

Et vt bene dicit S.Thom.non dicebat duo infinita, quia mundus hic intra cælum infinitatem non habet,ſed dicebat numerum infinitum eſſe in his, quæ intra,& extra cælum ſunt : nam totum quod extra cælum eſt, ſenſibilibus replebat, putabat autem numerum eſſe rei ſubſtantiam

At Plato nihil dicebat eſſe extra cælum, nec ipſas ideas: Cùm enim hæ non ſint corpora, in nullo loco dicuntur, tamen numerum,& infinitum ponebat & in ſenſibilibus,& in ideis ſeparatis.

Et hi quidem infinitum. Text.16.

ALterum diſcrimen ponit inter hos, nempe in cauſa infinitatis:Plato enim tribuebat magno, & paruo:hinc enim prouenit infinitas,eò quòd diuiſio continui tam verſus maiores,quàm verſus minores partes procedit in infinitum : at Pythagoras numero pari tribuit infinitatem, eò quòd diuiſio ſecundum duas medietates procedit in infinitum.

Et aduerte;quod nihil aliud ſignificat hoc, quàm quod vterque *Nota.*

mate

materiam facit cauſam infinitatis, quæ diuiſibilis eſt in infinitũ: ad hanc materiam Plato magnum & paruum, Pythagoras verò numerum parem vocabat.

Notat enim Philop. quod materia vocatur numerus par, forma verò impar: nam vt par eſt radix diuiſionis, forma verò indiuiſionis, & vnitatis, ita materia tribuit rebus diuiſionem, forma vnitatem: vnde quia binarius eſt primus par, ternarius verò primus impar, materia binarius, forma trinarius, ex vtroque compoſitum quinarius dicitur, ac propterea dicit Ariſtoteles, quod par coniunctum cum impari tribuit diuiſionem, ac infinitatem: ac ſi dicat, materia eſt radix, vnde formæ etiam diuiſibilitas proueniat.

Ponit tamen rationem, qua Pythagorei vtebantur ad oſtendendum, quod diuiſibilitas, & multiplicitas ſit attribuenda numero pari, vnitas verò numero impari, in cuius gratiã aduerte, quod ſicut Geometræ ex lineis figuras conſtituunt, ita etiam ex numeris Arithmetici. Inter figuras Geometricas vna eſt quadrangula, quatuor rectis lineis conſtans: ſimiliter eſt numerus arithmeticus quadratus, qui reſultat ex quolibet numero ducto, & multiplicato per ſe, vt bis duo faciunt quadratum, quæ ſunt quatuor, & ter tria, & quater quatuor, & ſimilia.

Nota.

Aduerte ſecundò, quod hoc inuenitur in quadratis Geometricis, vt tradit Ariſt. in poſtprædicamen quod per additionem gnomonum nunquam deperdant figuram, ſed quæ ſemel eſt figura quadrata, manet ſemper talis. Eſt autem gnomon additamentum, quod fit ad duo latera quadrati ſuper ipſius diametrum, quæ omnia nota ſunt vel parum exercitato in Geometria, & nos declarauimus in poſtprædicam.

Hoc etiam inuenitur in numeris quadratis, quibus ſi gnomones addantur, non mutant figur. m.

Aduerte tertio, quod gnomones ſunt omnes impares diſpoſiti à pri

à primo quadrato: primum enim quadratum eſt quaternarius, reliqua vnitate relicta, quæ non verè dicitur quadratum, cum in eo & quadratum, & radix ſint idem. Impares ſunt gnomones, nempe 5, 7. 9 11. 13. & reliqui, ſi ordine addas quadratis tales impares, ſemper efficient quadrata, vt quaternario adde primum gnomonem, erit nouenarius, qui etiam eſt quadratus, puta ter tria. vlterius quadrato huic nouenario adde ſecundum gnomonem, puta ſeptenarium, erunt ſexdecim, qui eſt numerus quadratus, ſcilicet quater quatuor, & huic ſi addas gnomonem tertium, erit quadratus. & ſic conſequenter: quod ſi pares addideris, tunc mutantur figuræ numerorum, vt notum eſt, hac ergo de cauſa, impar formæ, & vnitati ſimilatur, par verò materiæ, & diuiſibilitati ac infinitati.

Hoc eſt igitur, quod dicit Ariſtot. (circumpoſitis gnomonibus circa vnum) gnomones vocat numeros omnes poſitos poſt vnitatem: tam pares, quàm impares, dicitque quod ſi circa vnum ſinguli ponantur ſeorſum, id eſt, omnes ordinatè ponantur, tunc ex quibuſdam ſemper fit vna figura, puta ex imparibus modo prædicto, ex aliis verò ſemper diuerſæ figuræ, vt patet, ſi quadratis addas pares, mutantur figuræ, & hic eſt ſenſus huius loci, quamuis alij aliter exponant, eſt enim obſcurus locus.

Qui autem de natura. Text. 27.

EXplicat modò, quo pacto poſuerint infinitum ij Philoſophi, qui ipſum non per ſe principium fecerunt, ſed per accidens, quatenus alia principia ponebant, quibus accidebat eſſe infinita, quorum aliqui vnum principium ponebant, puta ignem, aquam, aut aerem, aut medium: qui enim plura elementa ponebant, vt fuit Emped. finita illa facit.

Alij ponunt non vnum, ſed plura principia, infinita tamen non continuatione, ſed tactu, & coniunctione, ac numero, atque hi fuerunt Anaxagoras, & Democritus Hi enim chaos poſuerunt, in quo congeſta erant infinita rerum principia, vt in ſeminario quodam, ex quo omnia poſteà facta ſunt.

Sed differenter, nam Anaxag. dicebat eſſe infinitas partes omnium rerum ſimilares, at Democr. figura differentes conſtituebat, vti diximus in .lib.

Atque ille quidem quamlibet. Text. 28.

ALterum conſtituit diſcrimen inter Anaxag. & Democr. nempe quod Anaxagor. quamlibet particulam exiſtimabat eſſe

cùm autem omne quod eſt, aut ſit principium, aut principiatum, infinitúmque principiarum eſſe non poſſet, fuiſſet principium. Probat autem, quod principatum eſſe non poſſit, nam ſi principiatum eſt, principium habet: non ergo erit iam infinitum, nam infinitum principio caret.

S. Thomas dicit hanc eſſe rationem non ex ſententia Ariſtot. ſed ex mente antiquorum: eſt enim æquiuoca, & non conuincit, nam primò ſumit pro principio rei, poſtea pro principio magnitudinis: infinitum verò eſt id, quod principio magnitudinis caret.

Græci verò hanc rationem eſſe bonam dicunt, vtrumque enim infinitum non habet principium. Demus enim quod haberet materiam, & formam, tunc aut eſſent finitæ, aut infinitæ: ſi finitæ, principatum non poſſet eſſe infinitum: ſi infinitæ, iam infinitum eſſet principium, & ita benè dicunt antiqui, ita exponit Simpl. Alex. & Philop. *Quid Alex. Simp. & Phi.*

At Auerr. dicit, quòd non poſſent eſſe materia, & forma infinita, nec principia illius, quia duo infinita eſſe non poſſunt, ſed hoc examinabitur poſteà.

Præterea nec efficiens, aut finem poterit habere: quia vel eſſent finita, & hoc non, cùm infinitum non dependeat, nec fiat à finito: nec infinita, quia iam eſſet principium infinitum, & quia duo infinita diſtincta, & ſeparata eſſent, quod repugnat: vnum enim replet omnia: bene ergo dicebant antiqui infinitum eſſe principium.

Dicebant ſecundò, illud eſſe ingenerabile, & incorruptibile: ſi enim generaretur, haberet principium, & ſi corrumperetur, haberet finem: hæc autem repugnant infinito.

S. Thomas exiſtimabat etiam hanc rationem æquiuocam, nam à principio temporis procedit ad principiũ magnitudinis, quod infinito repugnat: at reliqui expoſitores bonam eſſe dicunt, & benè; quia ſi animal vnum nec totum generari, aut corrumpi ſimul poſſe videmus, multò minus infinitum: ſimiliter in reliquis generationibus rerum, vnde ſi principium generationis habet, ſaltem infinitum eſſe non poteſt.

Dicebant tertiò, iſtud continere omnia, & gubernare omnia: hoc tamen non dicebat Anaxagor qui hoc menti tribuebat, nec Emped. qui liti, & amicitiæ hoc dabat.

Et aduerte, quòd id non laudat Ariſt. nam materialis principij non eſt gubernare. Dicebant ſimiliter illi Phyſici plurimi, qui non niſi malè principium ponebant, illud eſſe diuinum, immortale, & perire non poſſe.

Eſſe autem aliquid infinitum. Text.31.

AN ſit infinitum diſputaturus, ponit quinque notanda motiua, quibus eſſe infinitum ſibi quis poſſit perſuadere. Primum eſt, quia tempus eſt infinitum ſucceſſiuè, nec videtur principium habuiſſe, nec habiturum aliquando.

Alterum eſt ex diuiſione mathematica, quæ fit continui. Hæc enim in infinitum procedit, ac ob id mathematici vtuntur infinito, diuidentes quamlibet magnitudinem adhuc in alias diuiſibiles.

Tertium eſt ex perpetuis, & cõtinuis generationib. Cùm enim generatio in infinitum multipliciter, ſemper, & generatio ex aliquo principio ſit, videtur non poſſe aliter generatio eſſe perpetua, niſi infinitum ſit principium, ex quo paulatim ſumatur pars ad generationem quamlibet.

Quartum eſt, quia omne corpus terminatur alio, vt terra per aquam aqua ab aere, & ſic de reliquis: ſi ergo vnumquodque circumſcribi debet, oportet eſſe infinitum, nec ad vltimum non circumſcriptum peruenietur.

Maximè autem. Text, 32.

QVintum motiuum ponit, quod omnium præcipuum eſt. Dicit, cùm omnib. dubitationem faciat, & magis ad rem pertineat, nempe quòd cógitatio noſtra non deficit, nec ſiſtit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quantitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari poteſt: ſi ergo cogitatio eſt eorum, quæ ſunt in re; aliàs cogitatio mathematica eſſet ficta, nec mens impoſſibile cogitat per ſe: erit profectò in rebus numerus, & magnitudo ſine termino, & infinita.

Cõfirmat ex ſpatio quod eſt extra cœlum.

Præterea, quia extra cœlum eſt ſpatium infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita vtraque quantitas magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitũ ſpatium, vel eſt repletum, vel non; ſi repletum, ergo eſt corpus infinitum; ipſum enim infinitum eſt ſi vacuum eſt, cur magis hoc, in quo iſte mundus eſt, eſt repletum quàm illud, in quo nihil eſt, & præterea, quia ſi vacuum eſt; ergo eſt locus aptus repleri: hoc enim eſt vacuum, puta quod caret corpore, ſed aptum eſt repleri, (at in ſempiternis non differt poſſe, & eſſe: quod enim potuit eſſe, fuit,) ſed illud ſpatium potuit repleri, & ſempiternum eſt: ergo repletum eſt.

Vbi nota hanc maximam non eſſe Ariſt. adnotaſſe Burleum, & Simpl. & alios ex Græcis, ſed Archytæ., & Epicureorum quorum erat hoc argumentam: imo in Ariſt. cœlum eſt æternum, & tamen non eſt

non eſt idem in eo poſſe moueri motione craſtina, & moueri: modo enim poteſt, & non mouetur:idem in luna reſpectu luminis.&c.Alij tamen putant eſſe Ariſt.de eius verò ſenſu in quęſtione ſequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem. Text.33.

EX his concludit habere difficultatem hanc materiam de infinito,ſiue enim dicatur ipſum eſſe,ſiue ipſum non eſſe, ex vtraque parte accidunt inconuenientia multa, & vlterius dato, quod ſit,adhuc reſtant difficultates multæ, nempe an ſit ſubſtantia,an ſit accidens alterius,an neutro modo, ſed ſit aliquid infinitum magnitudine; aut aliqua infinita numero, & multitudine, quicquid enim dicatur, ſemper ex vtraque parte ſunt difficultates,& inconuenientia. At quia non hæc omnia Phyſico diſcutienda ſunt, concludit Phyſicum debere ſolum tractare, an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis infinita.

An Phyſici ſit de infinito tractare,& de quibuſdam aliis dubiis de infinito circa text. Ariſtot.

Quæſtio iiij.

QVæſtio hæc proponitur,vt ea, quæ in textu dicta ſunt, magis factis obiectionib.declarentur. Prima eſt circa titulum quæſtionis,apparet difficultas, nam infinitum non ſolùm quanto,ſed etiam enti in communi ineſt, cùm ens aut finitum ſit, aut infinitum,ſed conſideratio entis non eſt Phyſica, ergo nec conſideratio infiniti. 1.arg.

Secunda,quia infinitum non eſt, & ſi eſſet,illud eſſet incognoſcibile,non ergo Phyſicus tractat de ipſo. 2.

Tertia, circa id quod dicitur ſi eſſet infinitum, non eſſet principatum, videtur falſum, nam ſi eſſet aliquod quantum infinitum,non eſſet ſummum ens,igitur dependeret ab alio, atque eſſet principiatum 3.

Quarta,quia eſſe infinitum ineſt quantitati; at quantitas cum accidens ſit,non poteſt eſſe principium ſubſtantiarum. 4.

Quinta,circa id,quod dicitur in æternis poſſe, & eſſe non differre,videtur falſum,nam ſecundum ipſum Ariſto Luna eſt quid æternum,& materia,& Luna poteſt eclipſari,non tamen eclipſatur ſemper: & materia poteſt recipere aliquam formam, non tamen ſemper illam recipit: & intelligentiæ poſſunt facere, quæ ſemper faciunt. 5.

Sexta circa id, quod dicit tex.33.an ſit ſubſtantia,aut accidens, aut neutro modo Videtur inepta diſiunctio, omne quod eſt,aut ſubſtantia,aut accidens eſt:non ergo datur medium, quod nec ſit ſubſtantia,nec accidens. 6.

Ad 1. Circa primum aduertendum eſt, multiplex eſſe infinitum. Primum eſt infinitum in entitate, nempe quod perfectionem in ſe, ac ſua eſſentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: oppoſitio verò modo finitum, quod perfectionem in ſua eſſentia limitatam, ac ad genus contractum aliquod habet. Primum ſoli Deo noſtro, ſecundum omnib. præter ipſum, competit, ac tale finitum, vel infinitum ipſum eos diuidunt, nec à Phyſico conſiderantur, vt probat argumentum.

Alterum eſt infinitum in vigore, putà quòd potentiam habet operandi infinitam, & tale per ſe ad Phyſicum non ſpectat, quantum ad quid ſit, quia tale infinitum eſt immateriale: benè tamen quantum ad an ſit, eò quod per motum talis virtus, & vigor probatur, vt dicetur in 8. lib.

Tertium infinitum eſt duratione, id nempe quod durat tempore infinito, ſicut motus, tempus, cœlum, & tale infinitum vt infinitum eſt, quia in duratione conſiſtit, à Phyſico conſideratur.

Quartum infinitum eſt per indeterminationem ad recipiendum: ſicut potentia materiæ dicitur infinita, quia indeterminata ad formas ſine limite, & tale infinitum etiam Phyſicum eſt, nullum tamen ex his in præſenti tractatur.

Quintum eſt infinitum in quantitate, puta quod extenſionis aut numeri terminum non habet, ſiue actu, ſiue potentia, & hoc ſi fuerit abſtractũ à materia, eſt mathematicum, ſi verò in materia ſenſibili, eſt Phyſicum, & hoc in præſenti tractatur, vt ipſe Ariſto. docet, & per hoc patet ſolutio argumenti, non enim infinitum in communi Phyſicus ſpeculatur.

Ad 2. Ad ſecundum reſpon. duplex eſſe infinitum in quantitate, aut actu, aut potentia. Infinitum actu eſt, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudinem, quale eſſet vnum vtrinque indeterminatũ continuum, aut vnus illimitatus numerus, & hoc infinitum non eſt, vt dicetur poſteà. At ſcientia eſt de ipſo quantum ad quid nominis, quantum verò ad quid rei ipſius eſt ſcientia per negationem, putà quòd non ſit, nec eſſe poſſit.

Infinitum potentia eſt, quod ipſius diuiſio terminari non poteſt, nec ipſius augmentum, nec paruitas, qualis eſt numerus, quia quocunque dato datur maior, non tamen vnquam actu infinitus eſt: ſimiliter lignum, & quodlibet continuum, quod nunquam diuiſione abſumi, & finiri poteſt, & tale Phyſicum eſt, cùm eſt ſenſibile, vt diximus, & hoc benè comprehendi poteſt, quamuis ipſius infinitas non comprehendatur diſtinctè quo ad numerum partium, ad quas eſt in potentia, tamen abſolutè ipſius infinitas intelligitur, dum tale cognoſcitur, quod nunquam ceſſet ipſius

ipſius quantitas: hoc eſt enim eſſe potentia infinitum: an verò tale infinitum in rebus Phyſicis eſſe poſſit, diſcutiemus, hoc tamen à Phyſico conſideratur, an ſit, & quid ſit, & ſic ſoluitur argumentum.

Ad tertium aliqui dicunt, quòd ſi eſſet vnum infinitum quantum, illud eſſet infinitum ens; quia haberet infinitas partes quarum ſingulæ haberent ſuam perfectionem, vnde haberet infinitam perfectionem, ſed hoc eſſet eſſe infinitum ens, vnde non haberet vllum principium. *Ad 3.*

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio non excederet genus quantitatis, at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quæ ſunt, & eſſe poſſunt in ſe habet: non ergo concedendum eſt illud ens omninò, & ſimpliciter eſſe infinitum, ſed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium: imò multi doctores dicunt Deum poſſe infinitum facere, non tamen ob id docent illud tale infinitum quantum eſſe infinitum ens, vnde ſi eſſet infinitum, non eſſet ſummum ens, ſed dependeret à ſummo ente, imò poſſet materia, & forma conſtare.

Quod ſi Ariſtot. dixit nullum habituum principium, ſi eſſet, ſed ipſum futurum eſſe principium, intellige de principiis, quæ ad generationem concurrunt, & ita re vera, quod non poſſet eſſe factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ab efficiente, nec à fine, ſed potius ipſum generationis debuit eſſe principium, non per generationem principiatum: hic enim eſt ſenſus Ariſtotel. maximè, quia hoc infinitum cùm ſit, quantum debebat eſſe in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis. *2. ve. ſol.*

Soluitur igitur argumentum: non enim loquimur, niſi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere, quòd ſi haberet, non infinitum eſſet, eò quòd materia, forma, efficiens, finis, quæ ad generationem conueniunt, finita, omnia neceſſariò ſunt ad ſingulos effectus: potius ergo infinitum eſſet materia infinita, ex qua ſingulas partes detrahendo ſingulas faceremus generationes. *Ad arg.*

Ad quartum notandum ex Iandun. hoc li. 3. q. 8. quod infinitum ſi eſſet, tripliciter poſſet conſiderari. Primò ſecundum formale ſuum, quod priuatio eſt, puta negatio extremorum, & limitum, & ſecundum talem priuationem non eſſet principium. Altero modo ſecundum quantitatem ipſam cuius terminos non habet, & tunc non eſſet principium per ſe, ſed per accidens ſubſtantiatum. Aut tertiò ſecundum ſubſtantiam illam, quæ tali quantitati

ſubſtaret,& ſic eſſet principium per ſe,vnde omni ex parte principium eſſet:non enim quantitas ſola per ſe eſſet ſeparata,propterea in textu vidimus quomodo illi Philiſophi, qui dicebant ſubſtantiam ſubſtare infinito,conſequenter dicebant infinitum eſſe principium per accidens.

Quòd ſi nihil ſubeſſet infinito, ſed ipſum per ſe ſtaret,tunc dicendum erat illud eſſe ſubſtantiam ſecundum ſe infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ, & hoc dicebant Pythago.& Plato, dicentes infinitum eſſe principium per ſe, ſed id eſſe non poteſt: non enim tale infinitum ſecundum extenſionem contingit, niſi ratione quantitatis:hinc ſoluitur argumentum.

Ad 5. Ad quintum,aliqui illam propoſitionem,(vt in textu dixi) non eſſe Ariſt. ſed Architæ aſſerunt, vt Burlæus, Simpl. & alij Græci. Alij verò ipſius Ariſt.eſſe dicunt:nam,& ab Ariſt.conceſſa eſt in 9. Metaph.c.9.tex.17. quamobrem examinanda eſt:quia aliquid veri continet,& in alio ſenſu accepta falſa eſſe poteſt.

Iandu.ergo q 9.huius lib.dicit duplicem eſſe potentiam,ſecundum quòd duplex eſt eſſe. Eſt quoddam eſſe accidentale, quoddam ſubſtantiale, vt eſſe hominem, & eſſe album. ita eſt duplex potentia,ad eſſe ſubſtantiale, & ad eſſe accidentale, loquendo de potentia paſſiua: dicit,ergo immaterialia, ſi ſint ſempiterna,non ſunt in potentia ad vllum eſſe,ſed potentia illorum eſt eſſe.

Dicit ſecundò,quòd materia etiam ſempiterna,vt cœli,& materia prima,ſecundum Ariſt. non ſunt in potentia ad eſſe ſubſtantiale,ſed poſſe in eis eſt eſſe,nec vnquam fuerunt in potentia tali, ſunt tamen etiam ſecundum Ariſt.in potentia accidentali, vt materia eſt in potentia ad formas,quæ cùm non ſint de ipſius eſſentia,poſſunt dici velut eius accidentia,& cœli, ſeu cœlorum partes ſunt in potentia ad locum,& Luna ad eclipſim, & ſic patet explicatió illius maximæ,& propoſitionis.

Hæc doctrina vera eſt, & mihi placet, & Ægid. videtur idem dicere,dum docet illam propoſitionem intelligi de eſſe,& potentia ſubſtantiali.

obiect. Quod ſi obiicias non videri ſic facere ad rem illam propoſitionem: nam locus non eſt in potentia eſſentiali ad locatum, & corpus, ſed accidentali magis, quàm materia ad formam, & tamen per hanc propoſitionem probat Ariſt. quòd deberet habere corpus,nam poſſe,& eſſe,idem ſunt in ſempiternis.

1.ſol. Reſpondeo dupliciter,Vno modo ſecundum veritatẽ noſtram, qua tenemus ſolùm Deum æternum. Altero modo ſecundum Ariſt.qui multa æterna poſuit. Secũdum veritatem de Deo dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad ea,quæ in eo ſunt,

 &

& tunc non differt poſſe,& eſſe, ſimul enim, & idem eſt vtrũque: vnde poſſe generare ſuum Filium, & generare ſimul fuerunt cum ipſo Deo:poſſe eſſe bonum,& eſſe, imo nihil eſt potentialis receptiuæ,ſed totum eſt eſſe. Altero modo quantum ad ea, quæ extra ipſum ſunt, quorum habet potentiam actiuam tantùm: & quia iſta potentia actiua eſt libera in eo, non ſunt ſimul poſſe, & eſſe, ſed poſſe eſſe æternum:quia eſt ipſe Deus,creare vero,& eſſe,quæ in creaturis ſunt, non ſunt idem, & ſimul cùm poſſe creare: non enim cùm potuit creare,creauit,ſic enim ab æterno crearet.

Ad ſecundum Ariſtotelem,qui multa eſſe æterna falſo putauit, reſpondeo,quod potentia,tam actiua,quàm paſſiua,ſiue ſubſtantialis,ſiue accidentalis,fuerunt ſimul,ſi comparentur potentiæ ad proximos actus:Deus enim ſimul habuit potentiã faciendi mundum,& fecit:materia ſimul habuit potẽtiam recipiendi formam, & recepit: Luna ſimul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi,& amiſit,vel recipit: vnde ſi ille locus eſſet in potentia ad corpus recipiendum, reciperet, & recepiſſet iam anteà, & ita procedit argumentum. Sed ſoluitur hoc argumentum, quia illi actus non ſunt proximi, & adæquati:proximus enim actus materiæ eſt recipere formam aliquam hanc, vel illam, & hoc ſimul cum potentia recepit:proximus actus cœli,& cauſarum vniuerſalium eſt motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipſis potentiis fuit. 2.

Itaque in particularibus actibus,& motibus, & formarum particularium receptionibus, non eſt idem eſſe, & poſſe, etiam ſi ſecundum Ariſt.eſſent æterna,ſed in communi ſolùm,vt explicauimus. Poſſet tertiò dici,in vniuerſum ſimpliciter,& per ſe,in æternis,idem eſt eſſe, & poſſe, intelligendo formaliter, id eſt in eo,in quo eſt æternum,ſiue ſit eſſentia,ſiue accidens eius.

Itaque quicquid ſit ſempiternum:ſi eſſentialis,in ea eſſet ſimul eſſe,& poſſe eſſe:ſi accidentalis ratio eius eſſet æterna,ſimul eſſet, eſſe tale,& poſſe eſſe tale:& hoc modo maxima illa vniuerſaliter, & per ſe eſſet vera, formaliter eam intelligendo: atque hoc diligentius adnota.

Ad ſextum,Alex.vt refert Simpl.aliter exponit illum locum,& mihi placet expoſitio, quod illud verbum neutro modo ſit negatio duarum illarum partium,ſubſtantiæ,& accidentis,ſingularum per ſe,vt ſit ſenſus:an ſit ſubſtantia,nec ne,iterum,an ſit accidens, nec ne,& ita exponit etiam Alber.& eſt bona expoſitio.Sed tunc videtur ſecunda quæſtio inutilis,quia ſi non eſt ſubſtantia,eſt accidens,& ſi eſt ſubſtantia,non eſt accidens. *Ad 6.*

Alij dicunt, quòd non dixit,an ſit accidens, ſed an ſit accidens *2. ſolut.*

2.ſol.ali. per ſe, & paſſio alicuius ſubiecti, & inter proprium accidens, & ſubſtantiam datur medium, puta commune accidens. Hæc doctrina vera eſt, ſed non videtur ad propoſitum.

Propterea reſpondeo duo. Alterum eſt quod per ſubſtantiam & accidens intellexit ea, quæ ſenſibilia ſunt: & per ea, quæ neutro modo ſunt, intellexit ſeparata. Alterum eſt, quod non ponit hanc ſecundam partem tanquam conceſſam, ſed tanquam dubitatam: qui enim dicit, an ſit homo, nec ne, non ob id dicit non eſſe hominem, ſed dubitat, ita in quæſtione hac. Atque de his hactenus.

Maximè autem Phyſici eſt.

Text.34.

CVm de infinito opiniones Philoſophorum recenſuiſſet: ac rationes dubitandi de infinito poſuiſſet, nunc diſputationem aggreditur: at quia infiniti vocabulum eſt multiplex, ipſius ſignificationes exponit prius. Et quamuis S. Thom. aliter in his numerandis procedat, tamen Græcorum omnium, & Alb. expoſitionem ſectabimur. omnes hi quinque modos, & ſignificationes infiniti faciunt.

1. Prima eſt. Infinitum dicitur, quod non eſt pertranſibile, eò quod non habet ſpatium aliquod, & quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carent, ſic infinita dicuntur. Et ponit exemplum, vox dicitur indiuiſibilis, non ſolùm quia non videtur, ſed quia etiam caret potentia, vt videatur.

2. Altera eſt. Infinitũ dicitur, quod cum ſpacium habeat, & tranſitum, ſed is eſt inconſummabilis, & hoc (vt notat Simpl.) dupliciter prouenit. aut propter ſpatium ipſum, quia nimirum eſt quantitas non habens terminum, propter interminatam extenſionem aut multitudinem eius, & ſic propriè dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitum: quia ratione figuræ non eſt terminus aſſignabilis.

3. Tertia eſt. Infinitum dicitur, quod habet tranſitum, & finem, ſed vix conſummari poteſt: aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem ſpatij, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figuram, vt Labirinthus dicitur ſic infinitus, & ſic exponunt hunc modum Pſellus, & Philopon.

4. Quarta eſt. Infinitum dicitur, quod cùm poſſit habere tranſitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum ſic eſt infinita, quia ratione aquæ tranſitum non habet. & ita explicant Themiſt. Alex. & Alber. ſimiliter via à tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æſtus non poteſt tranſiri.

Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipſius 5.
quantitas,aut in appoſitione, vt in additione continui,aut in diuiſione, aut vtroque modo, vt tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec vltimam diuiſionem accipere poſſumus

Hic notandum ex Simpl. quòd dicit:omne infinitum eſſe huiuſmodi,non quòd iſta ſignificatio comprehendat alias,ſed quod huiuſmodi infinitum ſit in reb.& propriè dicatur : reliqua autem non ſunt,aut impropriè infinita dicuntur:in præſenti verò diſputatio fit de infinito ſecundo modo,vt propriè ſumitur.

CAPVT V.

Separabile igitur eſſe. Text.35.

AGgreditur modò diſputationem de infinito ſecundo modo, ac probat non poſſe eſſe ſubſtantiam ſolam, & hoc eſt quod dicit,non eſſe infinitum ſeparabile à ſenſibilibus, vt Græci exponunt:illo enim modo Pythag. & Plato dicebant eſſe infinitum,ac facit argumentum : nullum indiuiſibile eſt infinitum eo modo, quo hic diſputamus : at omnis ſubſtantia eſt indiuiſibilis : ergo nulla ſubſtantia eſt infinita. Minorem hoc argumento probat: omne diuiſibile aut eſt magnitudo,aut multitudo:nulla ſubſtantia eſt magnitudo,aut multitudo:ergo nulla ſubſtantia eſt diuiſibilis:erit ergo indiuiſibilis.

Vbi nota omnia hæc argumenta concludere ſolûm de infinitate quantitatiua:hanc enim probant non dari in abſtractis:vnde nec de infinitate Dei,nec de numero animarum,vel Ariſt.vel aliquis ex Græcis interpretibus conſtituit in hoc libro : quare licet & Deus ſit infinitus ſecundum Ariſtot.vt eſt,& animæ hominum ſint immortales,nullum hinc ſumi poteſt argumentum,vel contra veritatem,vel contra ipſum Ariſtot.cum hic de ſola infinitate quantitatiua ipſius ſubſtantiæ loquatur.

Si verò ſecundum accidens. Text.36.

QVòd ſi reſpondeatur illam ſubſtantiam non eſſe per ſe diuiſibilem,ſed per accidens,puta ratione quantitatis,& ſic poterit eſſe infinita per accidens.argumentatur contra hoc,ſequitur quod non erit principium, & elementum entium ſecundum id quo infinitum eſt, ſicut vox ſecundum id quo indiuiſibilis eſt, non eſt materia dictionis, & ita non erit infinitum principium per ſe,vt Plato volebat.

Am

Amplius, quomodo contingit.

SEcundò probatur, quod illa ſubſtantia non ſit ſecundum ſe infinita. Minus eſt ſeparabile infinitum à quantitate, cum ſit ipſius paſsio, quàm quantitas ab infinito, cum ſit ſubiectum: paſſio autem magis dependet à ſubiecto, quam ſubiectum à paſsione, ſed non eſt quantitas ſine finito, vel infinito: ergo nec iſta ſine quantitate, non ergo infinitum eſt per ſe ſubſtantia. Et nota quod loquitur de infinito ſecundum extenſionem, vel multitudinem, de quo illi etiam Philoſophi loquebantur, ponentes principium infinitam ſubſtantiam.

Manifeſtum autem & quod non contingit.

Text. 37.

TErtiò probat, quod infinitum non ſit ſecundum ſe ſubſtantia: pro declaratione notandum. Primò quod in ſimplicibus & compoſitis entibus aliter ſe habent eſſe, & id quod eſt: in compoſitis enim, tam ſubſtantialibus quàm accidentalibus, aliud eſt eſſe, aliud quod eſt: eſſe enim præcipuè à forma eſt, vt albedo dat eſſe albi, & anima dat eſſe hominis: at id quod eſt, eſt totum compoſitum ex materia & forma, aut ex ſubiecto, & accidenti, vt homo, & album. At in ſimplicibus ſubſtantiis non inuenitur huiuſmodi diſtinctio, ſed idem eſt eſſe, & id, quod eſt propter ipſarum ſimplicitatem.

Aduertendum ſecundò, quod cum infinitum ſecundum hos ſit principium, debet eſſe ſubſtantia ſimplex, ac conſequenter idem eſt eſſe, & id quod eſt, ſicut idem eſt forma, & eſſe formæ: quia ſimplex eſt. Ex his ſumit Ariſtot. quod ſi iſtud infinitum eſt ſubſtantia per ſe, & non eſt accidens alterius, cum ſit principium, erit ſimplex, & ita idem erit in eo eſſe infiniti, & infinitum. Vnde quicquid habet eſſe infiniti, erit infinitum.

Tunc ergo ſic nectitur argumentum Illa ſubſtantia, vel eſt diuiſibilis, vel indiuiſibilis. Si indiuiſibilis, non erit infinita, vt notum eſt. Si diuiſibilis, cum ſit ſimplex, quælibet partes participabunt eſſe totius, hoc autem eſt infinitum: ergo quælibet partes habebunt eſſe infiniti: ergo ex fundamento quælibet pars erit infinita, ſicut quælibet pars aeris eſt aer: quia partes ſunt eiuſdem rationis cum toto: id autem abſurdum eſt: non ergo infinitum ſecundum ſe eſt ſubſtantia, nota rationem hanc quæ eſt Metaphyſica, ac ob id obſcura.

Secundum ergo accidens.

Text. 38.

COntinuat rationem. Cùm non poſsit eſſe ſubſtantia per ſe infinita, erit per accidens, id eſt, mediante aliquo accidenti,

tunc

tunc autem iam infinitum non erit principium, ſed potius illa ſubſtantia cuius accidens eſt infinitum: vnde reprehendit Pythagoreos, qui dicunt infinitum per ſe eſſe ſubſtantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum ſit ſecundum quantitatem.

Sed fortaſsis hæc quidem.

Text. 39.

AT quia quæſtio iſta, nempe an ſubſtantia ſecundum ſe poſſit eſſe infinita, tranſcendebat limites Phyſicos, contrahit ſermonem, dicens, an in vniuerſum ſit infinitum. In mathematicis, & intelligibilibus tractare non eſt Phyſicum, ſed ſolùm diſputare, an ſit infinitum, quantum in corpore ſenſibili, & hoc determinare, præſentis eſt diſputationis. *De qua infinitate ag. Ariſt.*

Sed dubium non eſt, nullam ſubſtantiam intelligibilem poſſe infinitam eſſe, nec ipſam ſubſtantiam ſecundum ſe, niſi ratione quantitatis, loquendo de infinito extenſiuè: quia extenſio eſt ratio propria magnitudinis, quæ ab ipſa nequit ſeparari, & nos ſupra docuimus in libr. 1. vbi non eſt quantitas, nullam eſſe poſſe extenſionem.

Vbi iterum aduerte, quòd ſuperius diximus de ſolo infinito in quantitate hoc loco tractari. *Nota.*

Logicè igitur ſpeculantibus. Text. 40.

INcipit modò circa infinitum ſenſibile rationibus Logicis diſputare, ac primò probat, non eſſe corpus ſenſibile, imò nec intelligibile, id eſt, Mathematicum, & abſtractum infinitum ſic: Corpus eſt quod ſuperficie aut ſuperficiebus terminatum eſt: ergo infinitum non eſt: infinitum enim non eſt terminatum. Antecedens eſt notum: hoc enim eſt eſſe corpus quantitatis: dicitur ſuperficie contentum propter corpus: circulare dicitur ſuperficiebus, ꝓpter alia corpora.

Notandum autem, quòd hic argumentatur contra eos, qui ponunt ſubſtantiam infinitam, ſed per accidens, nempe ratione quantitatis.

Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cum à definitione procedat? Reſpondet Philop & benè: quia illa corporis definitio non eſt data ab his, qui infinitum ponunt, imò negarent ipſam, ſed probabiliter eſt ſumpta. *Obiectio, Sol.*

At verò neque numerus. Text. 41.

POnit ſecundam rationem logicam de numero, ac præmittit (vt dicit Simplicius,) numerum nõ eſſe ſeparatum, ſed in ipſis reb. numerabilib. Eſt autẽ huiuſmodi ratio. Numerus aut habens numerum, numerari & cõputari poteſt: hoc enim eſt eſſe numerum,

rum, vel numerabile, ſed infinitum non poteſt computari: ergo non eſt numerus:non igitur eſt infinitum in numero.

Phyſicè autem magis ſpeculantibus. Text 42.

POſt rationes logicas ad rationes Phyſicas ſe conuertit,ac nullum ſenſibile corpus infinitum eſſe poſſe probat,atque huiuſmodi facit argumentum.Si eſſe poſſet tale corpus, vel illud eſſet ſimplex,qualia ſunt elementa:vel mixtum. Sed neutrum eſſe poteſt:non ergo poſſibile eſt infinitum corpus.

Aduerte autem,quòd loquitur de corporibus ad generationem attinentibus:nã de cælo alia eſt ratio pertinens ad libros de cælo.

Probat ſingulas partes illius minoris, & primò, quod non ſit mixtum. Si eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex infinitis elementis,& principiis multitudine,& hoc iam reprobatum eſt in lib.1.contra Anaxag. vel ex elementis numero finitis,puta ex his quatuor,igne,aqua,& cæteris. Quòd autem hoc fieri non poſſit, probat: vel omnia erunt infinita in continuo, vel vnum tantùm infinitum,vel nullum infinitum:hoc tertium clarum eſt fieri non poſſe:ex finitis enim non conſtat infinitum.

Nota. Secundùm verò,quod vnum ſit infinitum,reprobat. Mixtum componitur ex contrariis æquali proportione ſe habentibus, ita vt vnum non conuertat in ſe aliud: non enim ſic mixtum fieret: ſed ſi vnum eſſet infinitum, ipſius virtus omnia alia vinceret, ac in ſe conuerteret: non igitur ex vno infinito, & aliis finitis fieri poteſt mixtum.

Et ponit exemplum. Sit ignis finitus alicuius virtutis:ſit aliqua aeris pars correſpondens igni,qui ſit minoris virtutis,quàm ignis: re vera ſi aer infinitus ſit, ignis autem finitus, quantumcunque ignis vincat ſingulas partes aeris per ſe, tamen à toto aere infinito vincetur.

Vbi nota,quod creſcit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei,quamuis non admittat hoc Philo. ſed hoc poſterius eſt examinandum: ſolùm hic notandum erit, quòd in mixto vnum elementum non vincit aliud, vt in ſe conuertat, ſed ad temperiem omnia redacta inuicem ſe corrumpunt,& mixtum tertium componunt,idque eſt in mixtione:in hoc enim differunt mixtio,& generatio.

Vnumquodque autem infinitum eſſe. Text.43.

Non poſſent omnia eſſe infinita. REiicit aliud membrum, quod omnia ſint infinita: quia tunc cùm corpora ſint, ſingula ſecundum omnem dimenſionem eſſent infinita:cùm non maior eſſet ratio,quare ſecundum vnam potius,quàm ſecundum alteram, eſſent infinita:& præterea, quia corpus, vt corpus, trinam dicit dimenſionem, ſi ergo vnum illorum

rum vndique eſſet infinitum, omnia repleret, nullúmque alium relinqueret locum,& iam plura eſſe poſſent,nec eſſet mixtum infinitum.

At verò neque vnum,ac ſimplex. Text.44.

SVperioris argumenti alteram partem probauit,puta non eſſe infinitum corpus aliquod mixtū, modo probat alteram, quòd nec ſit corpus ſimplex, ac probat quod non ſit corpus ſimplex aliquod ex his elementis,nec quale poſuit Anaximander, vt refert Themiſt.& Philop hic enim dixit principium eſſe corpus quoddam infinitum,non elementum aliquod ex quatuor,ſed mediam ſubſtantiam inter ignem & aerem, ac ſimplicem,ex qua etiam elementa ſunt facta.

Ponit autem rationem,qua mouebatur Anaxim vt tale corpus poneret.Ratio autem erat : quia cum principium ſit infinitum,ſi eſſet aliquid ex elementis, quia in eis eſt qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad ſui potius naturam traheret : poſuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, vt quamuis infinitum eſſet, non tamen omnia corrumperet.

Impoſſibile autem eſt eſſe tale. Text.45.

REprobat non poſſe eſſe tale corpus infinitum, ac primò reprobat non ratione infinitatis, ſed quia tale corpus non eſt in natura : nam qua parte dicitur infinitum,ſimul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de aliis ſimplicibus non eſſe infinita.

Ratio autem qua probatur non eſſe illud corpus,eſt hæc.Omne mixtum reſoluitur in elementa ex quibus componitur : at ſolùm ſentimus quatuor corpora, nullo autem ſenſu experimur illud : non ergo compoſitio eſt ex illo corpore vlla. Et hæc ratio bona eſt,nam Phyſicus, quamuis rationalis ſit, non debet in vniuerſum deſtituere ſenſum, præſertim quod ſi illud eſſet ſenſibile corpus, ſentiretur vtique, ac elementa in illud reſoluerentur, & verterentur,quod non apparet.

Neque igitur ignis, neque vllum Text.46.

PRobat autem modò,quod nullum ſimplex elementum poſſit eſſe infinitum, & dicit quod præter inconueniens ſuprà poſitum, nempe quod ſi eſſet infinitum, non relinqueret aliis locum vllum,

vllum,eſt adhuc aliud impoſſibile,quod omnia conuerteret ad ſe, quod eſſe non poteſt,quamuis Heraclitus dixerit omnia & mundum ipſum,cùm finitus ſit, tandem in ignem eſſe conuertendum, quod falſum eſt:non ergo aliquod ex elementis infinitum eſt.

Eadem autem ratio eſt. Text.47.

DIcit hoc idem eſſe ſi corpus illud eſſet medium: nam ſi eſſet elementum,haberet aliquam contrarietatem:non enim generatio fit niſi ſecundum contrarietatem: cùm autem infinitum ſit,omnia etiam conuerteret in ſe:at quia de igne mentionem fecerat,concludit per has rationes non ſolum de igne,aut de medio corpore, ſed de quouis elemento probari poſſe non eſſe infinitum,ita Philop.

Dubitatur quomodo principium generationis debet habere contrarietatem, nam nec materia habet qualitates contrarias ſecundum ſe,non ergo elementum hoc habebit.

Reſpondeo,ſi materia ſecundum ſe non habet contrarietatem, in ſe tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri poſſit: & materia cum illis contrariis & formis, quæ ſe inuicem tranſmutant,facit elementa At cùm iſti Philoſophi ponerent ſubſtantiam ſimplicem ipſum elementum, tenentur dare contrarietatem illi elemento, ſicut modò dat Ariſt. elementis: vnde non debent comparari materiæ primæ: hæc enim ſola non facit generationem,ſed per contraria, quæ debent admittere hi, qui elementum ſimplex faciunt.

Quod autem omninò impoſſibile.
Text. 48.

2.ratio. PRobat modò in communi nullum poſſe eſſe ſenſibile corpus infinitum,& facit hoc argumentum. Vel illud eſſet homogeneum & ſimilare, cuius partes eſſent eiuſdem rationis cum toto, vel diſsimilare,& heterogeneum:neutrum autem eſſe poteſt:probat in hoc textu,quòd non ſit ſimilare,& ſupponit duo. Alterum *1.ſuppoſi.* eſt,omne corpus ſenſibile eſſe in loco proprio naturali,ac eſſe locum etiam cuiuſque corporis ſenſibilis. Alterum eſt, quod idem eſt locus naturalis totius,& partis, vt locus terræ, & glebæ, & locus ignis,& ſcintillæ quæ eſt pars ignis.

Eſt modò argumentum ingenioſum,de parte huius infiniti aliqua ſeparata, & abſciſſa à toto. Si eſſet infinitum ſenſibile, ipſius pars nec eſſet mobilis,nec immobilis:hoc autem eſt falſum:ergo non eſt infinitum. Probatur ſequela, demus illã particulam: probo quòd ſit immobilis. Si moueretur,moueretur ad locum totius, ſed

ſed locus totius cum infinitum ſit, & occupet omnia, & ſurſum, deorſum, & vndequaq; , illa igitur particula non magis ad locum ſurſum, quàm ad deorſum, quàm ad latera eſt inclinata: non ergo mouebitur, cùm non habeat vllam determinationem.

Præterea: quia ſi moueretur tenderet in infinitum, quia locus ſuus infinitus eſt, nec ipſa replet totum: mouebitur ergo ſine termino, quod eſt impoſſibile: non igitur eſt mobilis. Quod verò nec ſit immobilis patet.

Locus ipſius eſt totum ſpatium totius: cùm igitur non ſit occupatum, non magis quieſcet hic, quàm illic, non ergo immobilis erit: ſi enim eſſet immobilis, alicubi quieſceret: at non eſt maior ratio, cur hic quàm illic quieſcat: non igitur erit mobilis nec immobilis, & conſequenter nec ipſum totum, quod eſt eiuſdem rationis cum parte, & hoc procedit ex natura ipſius rei, quæ verè non eſſet mobilis, nec immobilis.

Quod ſi dicas, eadem eſt ratio modò de partib. elementorum. Dico non eſſe, quia elementa habent determinatum locum ſurſum, aut deorſum, & terminos loci determinatos, quos ipſa nec ipſorum partes tranſgredi poſſunt. *Obiectio & ſolutio.*

Si verò diſſimile ſit. Text. 49.

ALteram proſequitur argumenti partem, nempe quod non ſit diſſimilare: vocat autem diſſimilare in hoc loco, quod partes habet diuerſæ ſpeciei, ſicut ſimilare quod partes habet eiuſdem ſpeciei: & facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti ſunt diuerſarum ſpecierum, vel ſunt finitæ ſpecies, vel infinitæ, vtrunque autem eſſe non poteſt.

Probatur primum. Si enim ſunt finitæ ſpecies, neceſſe eſt quòd vna pars ad minus ſit infinita in quantitate, nam ex finitis partibus ſpecie, non ſit vnum infinitum, niſi vna pars ſit infinitè magna: loquimur autem, quòd ſingulæ partes ſint propriè ſpeciei, quòd ſi vna eſſet infinita, tunc ea eſſet cauſa corruptionis aliarum atque ad ſe traheret, vnde non eſſet diſſimilare, ſed vnius ſpeciei, illius nempe quæ eſſet infinita, hæc enim aliàs in ſe conuerteret, vt dictum eſt ſuperius.

Si autem infinita, & ſimplicia.

REprobat alterã partem, puta quod ſint infinitæ ſpecies, quia tunc eſſent infinita elementa, & infinita loca: pro diuerſitate enim rerum ſpecifica eſt locorum diuerſitas: at elementa, & loca infinita eſſe non poſſunt, vt alibi, puta 1. gen. & 2. de cœlo probat: non ergo tale corpus eſſe poteſt infinitum.

Eſſe autem aliquid infinitum. Text.31.

AN ſit infinitum diſputaturus, ponit quinque notanda motiua, quibus eſſe infinitum ſibi quis poſſet perſuadere. Primum eſt, quia tempus eſt infinitum ſucceſſiuè, nec videtur principium habuiſſe, nec habiturum aliquando.

Alterum eſt ex diuiſione mathematica, quæ ſit continui. Hæc enim in infinitum procedit, ac ob id mathematici vtuntur infinito, diuidentes quamlibet magnitudinem adhuc in alias diuiſibiles.

Tertium eſt ex perpetuis, & cõtinuis generationib. Cùm enim generatio in infinitum multipliciter, ſemper, & generatio ex aliquo principio fit, videtur non poſſe aliter generatio eſſe perpetua, niſi infinitum ſit principium, ex quo paulatim ſumatur pars ad generationem quamlibet.

Quartum eſt, quia omne corpus terminatur alio, vt terra per aquam aqua ab aere, & ſic de reliquis: ſi ergo vnumquodque circumſcribi debet, oportet eſſe infinitum, nec ad vltimum non circumſcriptum peruenietur.

Maximè autem. Text, 32.

QVintum motiuum ponit, quod omnium precipuum eſt. Dicit, cùm omnib. dubitationem faciat, & magis ad rem pertineat, nempe quòd cogitatio noſtra non deficit, nec ſiſtit in aliquo finito: vt dato quouis numero, adhuc maior intelligitur, & data quantitate, & magnitudine, adhuc maior cogitari poteſt: ſi ergo cogitatio eſt eorum, quæ ſunt in re: aliàs cogitatio mathematica eſſet ficta, nec mens impoſſibile cogitat per ſe: erit profectò in rebus numerus, & magnitudo ſine termino, & infinita.

Cõfirma ex ſpatio quod eſt extra cœlum. Præterea, quia extra cœlum eſt ſpatium infinitum, ergo & corpus infinitum, & ita vtraque quantitas magnitudo, & numerus erit infinita. Nam illud infinitũ ſpatium, vel eſt repletum, vel non; ſi repletum, ergo eſt corpus infinitum; ipſum enim infinitum eſt ſi vacuum eſt, cur magis hoc, in quo iſte mundus eſt, eſt repletum quàm illud, in quo nihil eſt, & præterea, quia ſi vacuum eſt; ergo eſt locus aptus repleri: hoc enim eſt vacuum, puta quod caret corpore, ſed aptum eſt repleri, (at in ſempiternis non differt poſſe, & eſſe: quod enim potuit eſſe, fuit,) ſed illud ſpatium potuit repleri, & ſempiternum eſt; ergo repletum eſt.

Vbi nota hanc maximam non eſſe Ariſt. adnotaſſe Burleum, & Simpl. & alios ex Græcis, ſed Archytæ, & Epicureorum quorum erat hoc argumentam: imo in Ariſt. cœlum eſt æternum, & tamen non eſt

non eſt idem in eo poſſe moueri motione craſtina, & moueri: modo enim poteſt, & non mouetur: idem in luna reſpectu luminis. &c. Alij tamen putant eſſe Ariſt. de eius verò ſenſu in quęſtione ſequenti tractabimus.

Habet autem dubitationem. Text. 33.

EX his concludit habere difficultatem hanc materiam de infinito, ſiue enim dicatur ipſum eſſe, ſiue ipſum non eſſe, ex vtraque parte accidunt inconuenientia multa; & vlterius dato, quod ſit, adhuc reſtant difficultates multæ, nempe an ſit ſubſtantia, an ſit accidens alterius, an neutro modo, ſed ſit aliquid infinitum magnitudine; aut aliqua infinita numero, & multitudine, quicquid enim dicatur, ſemper ex vtraque parte ſunt difficultates, & inconuenientia. At quia non hæc omnia Phyſico diſcutienda ſunt, concludit Phyſicum debere ſolum tractare, an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis infinita.

An Phyſici ſit de infinito tractare, & de quibuſdam aliis dubiis de infinito circa text. Ariſtot.

Quæſtio iiij.

QVæſtio hæc proponitur, vt ea, quæ in textu dicta ſunt, magis factis obiectionib. declarentur. Prima eſt circa titulum quæſtionis, apparet difficultas, nam infinitum non ſolùm quanto, ſed etiam enti in communi ineſt, cùm ens aut finitum ſit, aut infinitum, ſed conſideratio entis non eſt Phyſica, ergo nec conſideratio infiniti. *1. arg.*

Secunda, quia infinitum non eſt, & ſi eſſet, illud eſſet incognoſcibile, non ergo Phyſicus tractat de ipſo. *2.*

Tertia, circa id quod dicitur ſi eſſet infinitum, non eſſet principiorum, videtur falſum, nam ſi eſſet aliquod quantum infinitum, non eſſet ſummum ens, igitur dependeret ab alio, atque eſſet principiatum *3.*

Quarta, quia eſſe infinitum ineſt quantitati; at quantitas cum accidens ſit, non poteſt eſſe principium ſubſtantiarum. *4.*

Quinta, circa id, quod dicitur in æternis poſſe, & eſſe non differre, videtur falſum, nam ſecundum ipſum Ariſto Luna eſt quid æternum, & materia, & Luna poteſt eclipſari, non tamen eclipſatur ſemper: & materia poteſt recipere aliquam formam, non tamen ſemper illam recipit: & intelligentiæ poſſunt facere, quæ ſemper faciunt. *5.*

Sexta circa id, quod dicit tex. 33. an ſit ſubſtantia, aut accidens, aut neutro modo Videtur inepta diſiunctio, omne quod eſt, aut ſubſtantia, aut accidens eſt: non ergo datur medium, quod nec ſit ſubſtantia, nec accidens. *6.*

Ad 1. Circa primum aduertendum eſt,multiplex eſſe infinitum. Primum eſt infinitum in entitate, nempe quod perfectionem in ſe, ac ſua eſſentia habet illimitatam, ac totius entis perfectionem comprehendit: oppoſitio verò modo finitum, quod perfectionem in ſua eſſentia limitatam, ac ad genus contractum aliquod habet. Primum ſoli Deo noſtro,ſecundum omnib. præter ipſum, competit,ac tale finitum,vel infinitum ipſum eos diuidunt, nec à Phyſico conſiderantur,vt probat argumentum.

Alterum eſt infinitum in vigore, putà quòd potentiam habet operandi infinitam,& tale per ſe ad Phyſicum non ſpectat, quantum ad quid ſit,quia tale infinitum eſt immateriale: benè tamen quantum ad an ſit, eò quod per motum talis virtus, & vigor probatur,vt dicetur in 8.lib.

Tertium infinitum eſt duratione, id nempe quod durat tempore infinito,ſicut motus,tempus,cœlum,& tale infinitum vt infinitum eſt,quia in duratione conſiſtit,à Phyſico conſideratur.

Quartum infinitum eſt per indeterminationem ad recipiendum: ſicut potentia materiæ dicitur infinita, quia indeterminata ad formas ſine limite, & tale infinitum etiam Phyſicum eſt, nullum tamen ex his in præſenti tractatur.

Quintum eſt infinitum in quantitate, puta quod extenſionis aut numeri terminum non habet,ſiue actu,ſiue potentia,& hoc ſi fuerit abſtractũ à materia, eſt mathematicum, ſi verò in materia ſenſibili,eſt Phyſicum,& hoc in præſenti tractatur,vt ipſe Ariſto. docet,& per hoc patet ſolutio argumenti, non enim infinitum in communi Phyſicus ſpeculatur.

Ad 2. Ad ſecundum reſpon. duplex eſſe infinitum in quantitate, aut actu,aut potentia. Infinitum actu eſt, quod actu habet magnitudinem infinitam, aut multitudinem, quale eſſet vnum vtrinque indeterminatũ continuum, aut vnus illimitatus numerus, & hoc infinitum non eſt,vt dicetur poſteà. At ſcientia eſt de ipſo quantum ad quid nominis,quantum verò ad quid rei ipſius eſt ſcientia per negationem,putà quòd non ſit,nec eſſe poſſit.

Infinitum potentia eſt, quod ipſius diuiſio terminari non poteſt,nec ipſius augmentum,nec paruitas,qualis eſt numerus,quia quocunque dato datur maior, non tamen vnquam actu infinitus eſt: ſimiliter lignum, & quodlibet continuum, quod nunquam diuiſione abſumi, & finiri poteſt, & tale Phyſicum eſt, cum eſt ſenſibile, vt diximus, & hoc benè comprehendi poteſt, quamuis ipſius infinitas non comprehendatur diſtinctè quo ad numerum partium, ad quas eſt in potentia, tamen abſolutè ipſius infinitas intelligitur, dum tale cognoſcitur, quod nunquam ceſſet ipſius

ipſius quantitas: hoc eſt enim eſſe potentia infinitum: an verò tale infinitum in rebus Phyſicis eſſe poſſit, diſcutiemus, hoc tamen à Phyſico conſideratur, an ſit, & quid ſit, & ſic ſoluitur argumentum.

Ad tertium aliqui dicunt, quòd ſi eſſet vnum infinitum quantum, illud eſſet infinitum ens; quia haberet infinitas partes quarum ſingulæ haberent ſuam perfectionem, vnde haberet infinitam perfectionem, ſed hoc eſſet eſſe infinitum ens, vndè non haberet vllum principium. *Ad 3.*

Hoc nullo modo videtur tenendum: quia illa perfectio non excederet genus quantitatis, at infinitum ens omnem perfectionem omnium generum, quæ ſunt, & eſſe poſſunt in ſe habet: non ergo concedendum eſt illud ens omninò, & ſimpliciter eſſe infinitum, ſed finitum ens, & limitatæ perfectionis, & habere principium: imò multi doctores dicunt Deum poſſe infinitum facere, non tamen ob id docent illud tale infinitum quantum eſſe infinitum ens, vnde ſi eſſet infinitum, non eſſet ſummum ens, ſed dependeret à ſummo ente, imò poſſet materia, & forma conſtare.

Quod ſi Ariſtot. dixit nullum habituum principium, ſi eſſet, ſed ipſum futurum eſſe principium, intellige de principiis, quæ ad generationem concurrunt, & ita re vera, quod non poſſet eſſe factum per generationem ex aliqua materia, nec ex forma, nec ab efficiente, nec à fine, ſed potius ipſum generationis debuit eſſe principium, non per generationem principiatum: hic enim eſt ſenſus Ariſtotel. maximè, quia hoc infinitum cùm ſit, quantum debebat eſſe in materia, vnde pertineret ad principia quantitatis. *2. re. ſol.*

Soluitur igitur argumentum: non enim loquimur, niſi de principio in generatione, & infinitum nullum tale poterat habere, quòd ſi haberet, non infinitum eſſet, eò quòd materia, forma, efficiens, finis, quæ ad generationem conueniunt, finita, omnia neceſſariò ſunt ad ſingulos effectus: potius ergo infinitum eſſet materia infinita, ex qua ſingulas partes detrahendo ſingulas faceremus generationes. *Ad arg.*

Ad quartum notandum ex Iandun. hoc li. 3. q. 8. quod infinitum ſi eſſet, tripliciter poſſet conſiderari. Primò ſecundum formale ſuum; quod priuatio eſt, puta negatio extremorum, & limitum, & ſecundum talem priuationem non eſſet principium. Altero modo ſecundum quantitatem ipſam cuius terminos non habet, & tunc non eſſet principium per ſe, ſed per accidens ſubſtantiatum. Aut tertiò ſecundum ſubſtantiam illam, quæ tali quantitati

ſubſtaret,& ſic eſſet principium per ſe,vnde omni ex parte principium eſſet:non enim quantitas ſola per ſe eſſet ſeparata,propterea in textu vidimus quomodo illi Philiſophi, qui dicebant ſubſtantiam ſubſtare infinito,conſequenter dicebant infinitum eſſe principium per accidens.

Quòd ſi nihil ſubeſſet infinito, ſed ipſum per ſe ſtaret,tunc dicendum erat illud eſſe ſubſtantiam ſecundum ſe infinitam, non ratione quantitatis adiunctæ, & hoc dicebant Pythago.& Plato, dicentes infinitum eſſe principium per ſe, ſed id eſſe non poteſt: non enim tale infinitum ſecundum extenſionem contingit, niſi ratione quantitatis:hinc ſoluitur argumentum.

Ad 5. Ad quintum,aliqui illam propoſitionem,(vt in textu dixi) non eſſe Ariſt. ſed Architæ aſſerunt, vt Burlæus, Simpl. & alij Græci. Alij verò ipſius Ariſt.eſſe dicunt:nam,& ab Ariſt.conceſſa eſt in 9. Metaph.c.9.tex.17. quamobrem examinanda eſt:quia aliquid veri continet,& in alio ſenſu accepta falſa eſſe poteſt.

Iandu.ergo q 9.huius lib.dicit duplicem eſſe potentiam,ſecundum quòd duplex eſt eſſe. Eſt quoddam eſſe accidentale, quoddam ſubſtantiale, vt eſſe hominem, & eſſe album. ita eſt duplex potentia,ad eſſe ſubſtantiale, & ad eſſe accidentale, loquendo de potentia paſſiua: dicit,ergo immaterialia, ſi ſint ſempiterna,non ſunt in potentia ad vllum eſſe,ſed potentia illorum eſt eſſe.

Dicit ſecundò,quòd materia etiam ſempiterna,vt cœli,& materia prima,ſecundum Ariſt. non ſunt in potentia ad eſſe ſubſtantiale,ſed poſſe in eis eſt eſſe,nec vnquam fuerunt in potentia tali, ſunt tamen etiam ſecundum Ariſt.in potentia accidentali, vt materia eſt in potentia ad formas,quæ cùm non ſint de ipſius eſſentia,poſſunt dici velut eius accidentia,& cœli, ſeu cœlorum partes ſunt in potentia ad locum,& Luna ad eclipſim, & ſic patet explicatio illius maximæ,&.propoſitionis.

Hæc doctrina vera eſt, & mihi placet, & Ægid. videtur idem dicere,dum docet illam propoſitionem intelligi de eſſe,& potentia ſubſtantiali.

obiect. Quod ſi obiicias non videri ſic facere ad rem illam propoſitionem: nam locus non eſt in potentia eſſentiali ad locatum, & corpus, ſed accidentali magis, quàm materia ad formam, & tamen per hanc propoſitionem probat Ariſt. quòd deberet habere corpus,nam poſſe,& eſſe,idem ſunt in ſempiternis.

1.ſol. Reſpondeo dupliciter,Vno modo ſecundum veritatē noſtram, qua tenemus ſolùm Deum æternum. Altero modo ſecundum Ariſt.qui multa æterna poſuit. Secūdum veritatem de Deo dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quantum ad ea,quæ in eo ſunt,

& tunc non differt poſſe,& eſſe, ſimul enim, & idem eſt vtrũque: vnde poſſe generare ſuum Filium, & generare ſimul fuerunt cum ipſo Deo:poſſe eſſe bonum,& eſſe, imo nihil eſt potentialis receptiuæ,ſed totum eſt eſſe. Altero modo quantum ad ea, quæ extra ipſum ſunt, quorum habet potentiam actiuam tantùm: & quia iſta potentia actiua eſt libera in eo, non ſunt ſimul poſſe, & eſſe, ſed poſſe eſſe æternum:quia eſt ipſe Deus,creare vero,& eſſe,quæ in creaturis ſunt, non ſunt idem, & ſimul cùm poſſe creare: non enim cùm potuit creare,creauit,ſic enim ab æterno crearet.

Ad ſecundum Ariſtotelem,qui multa eſſe æterna falſo putauit, reſpondeo,quod potentia,tam actiua,quàm paſſiua,ſiue ſubſtantialis,ſiue accidentalis,fuerunt ſimul,ſi comparentur potentiæ ad proximos actus:Deus enim ſimul habuit potentiã faciendi mundum,& fecit:materia ſimul habuit potẽtiam recipiendi formam, & recepit: Luna ſimul habuit potentiam recipiendi lumen, vel amittendi,& amiſit,vel recipit: vnde ſi ille locus eſſet in potentia ad corpus recipiendum, reciperet,& recepiſſet iam anteà, & ita procedit argumentum. Sed ſoluitur hoc argumentum, quia illi actus non ſunt proximi, & adæquati:proximus enim actus materiæ eſt recipere formam aliquam hanc, vel illam, & hoc ſimul cum potentia recepit:proximus actus cœli,& cauſarum vniuerſalium eſt motus in communi, & productio particularium, & hic cum ipſis potentiis fuit. 2.

Itaque in particularibus actibus,& motibus, & formarum particularium receptionibus, non eſt idem eſſe, & poſſe, etiam ſi ſecundum Ariſt.eſſent æterna,ſed in communi ſolùm,vt explicauimus. Poſſet tertiò dici,in vniuerſum ſimpliciter,& per ſe,in æternis,idem eſt eſſe, & poſſe, intelligendo formaliter, id eſt in eo,in quo eſt æternum,ſiue ſit eſſentia,ſiue accidens eius.

Itaque quicquid ſit ſempiternum:ſi eſſentialis,in ea eſſet ſimul eſſe,& poſſe eſſe:ſi accidentalis ratio eius eſſet æterna,ſimul eſſet, eſſe tale,& poſſe eſſe tale:& hoc modo maxima illa vniuerſaliter, & per ſe eſſet vera, formaliter eam intelligendo: atque hoc diligentius adnota.

Ad ſextum, Alex.vt refert Simpl.aliter exponit illum locum,& mihi placet expoſitio, quod illud verbum neutro modo ſit negatio duarum illarum partium,ſubſtantiæ,& accidentis,ſingularum per ſe,vt ſit ſenſus:an ſit ſubſtantia,nec ne,iterum,an ſit accidens, nec ne,& ita exponit etiam Albert.& eſt bona expoſitio.ſed tunc videtur ſecunda quæſtio inutilis,quia ſi non eſt ſubſtantia,eſt accidens,& ſi eſt ſubſtantia,non eſt accidens. *Ad 6.*

Alij dicunt, quòd non dixit,an ſit accidens, ſed an ſit accidens *2. ſolut.*

2.ſol.ali. per ſe, & paſſio alicuius ſubiecti, & inter proprium accidens, & ſubſtantiam datur medium, puta commune accidens. Hæc doctrina vera eſt,ſed non videtur ad propoſitum.

Propterea reſpondeo duo. Alterum eſt quod per ſubſtantiam & accidens intellexit ea,quæ ſenſibilia ſunt:& per ea,quæ neutro modo ſunt,intellexit ſeparata.Alterum eſt,quod non ponit hanc ſecundam partem tanquam conceſſam, ſed tanquam dubitatam: qui enim dicit,an ſit homo,nec ne,non ob id dicit non eſſe hominem,ſed dubitat,ita in quæſtione hac.Atque de his hactenus.

Maximè autem Phyſici eſt.

Text.34.

CVm de infinito opiniones Philoſophorum recenſuiſſet:ac rationes dubitandi de infinito poſuiſſet, nunc diſputationem aggreditur:at quia infiniti vocabulum eſt multiplex, ipſius ſignificationes exponit prius.Et quamuis S.Thom.aliter in his numerandis procedat,tamen Græcorum omnium,& Alb.expoſitionem ſectabimur. omnes hi quinque modos, & ſignificationes infiniti faciunt.

1. Prima eſt.Infinitum dicitur,quod non eſt pertranſibile,eò quod non habet ſpatium aliquod,& quantitatem, quomodo punctum, & omnia, quæ quantitate carent, ſic infinita dicuntur. Et ponit exemplum,vox dicitur indiuiſibilis,non ſolùm quia non videtur, ſed quia etiam caret potentia,vt videatur.

2. Altera eſt.Infinitũ dicitur,quod cum ſpacium habeat,& tranſitum,ſed is eſt inconſummabilis,& hoc (vt notat Simpl.) dupliciter prouenit. aut propter ſpatium ipſum, quia nimirum eſt quantitas non habens terminum, propter interminatam extenſionem aut multitudinem eius, & ſic propriè dicitur infinitum. Aut propter figuram, quo pacto circulus dicitur infinitum: quia ratione figuræ non eſt terminus aſſignabilis.

3. Tertia eſt. Infinitum dicitur, quod habet tranſitum, & finem, ſed vix conſummari poteſt: aut quia cum difficultate peragitur propter longitudinem ſpatij, quomodo via longa dicitur infinita: aut quia etiam difficile peragitur propter figuram, vt Labirinthus dicitur ſic infinitus,& ſic exponunt hunc modum Pſellus, & Philopon.

4. Quarta eſt. Infinitum dicitur, quod cùm poſſit habere tranſitum, non tamen habet propter aliquod impedimentum, vt via pelagi in profundum ſic eſt infinita, quia ratione aquæ tranſitum non habet.& ita explicant Themiſt.Alex.& Alber. ſimiliter via à tropico in tropicum dicitur infinita, ratione enim æſtus non poteſt tranſiri.

Quin

Quinta. Infinitum dicitur, quod nunquam terminatur ipſius 5.
quantitas,aut in appoſitione, vt in additione continui,aut in diuiſione, aut vtroque modo, vt tempus, motus, & continua, quia nec maximam partem, nec vltimam diuiſionem accipere poſſumus

Hic notandum ex Simpl. quòd dicit:omne infinitum eſſe huiuſmodi,non quòd iſta ſignificatio comprehendat alias,ſed quod huiuſmodi infinitum ſit in reb.& propriè dicatur : reliqua autem non ſunt,aut impropriè infinita dicuntur:in præſenti verò diſputatio fit de infinito ſecundo modo,vt propriè ſumitur.

CAPVT V.

* Separabile igitur eſſe. Text.35.

AGgreditur modò diſputationem de infinito ſecundo modo, ac probat non poſſe eſſe ſubſtantiam ſolam, & hoc eſt quod dicit,non eſſe infinitum ſeparabile à ſenſibilibus, vt Græci exponunt:illo enim modo Pythag & Plato dicebant eſſe infinitum,ac facit argumentum : nullum indiuiſibile eſt infinitum eo modo, quo hic diſputamus : at omnis ſubſtantia eſt indiuiſibilis : ergo nulla ſubſtantia eſt infinita. Minorem hoc argumento probat: omne diuiſibile aut eſt magnitudo,aut multitudo:nulla ſubſtantia eſt magnitudo,aut multitudo:ergo nulla ſubſtantia eſt diuiſibilis:erit ergo indiuiſibilis.

Vbi nota omnia hæc argumenta concludere ſolùm de infinitate quantitatiua:hanc enim probant non dari in abſtractis:vnde nec de infinitate Dei,nec de numero animarum,vel Ariſt.vel aliquis ex Græcis interpretibus conſtituit in hoc libro : quare licet & Deus ſit infinitus ſecundum Ariſtot.vt eſt,& animæ hominum ſint immortales,nullum hinc ſumi poteſt argumentum,vel contra veritatem,vel contra ipſum Ariſtot.cum hic de ſola infinitate quantitatiua ipſius ſubſtantiæ loquatur.

Si verò ſecundum accidens. Text.36.

QVòd ſi reſpondeatur illam ſubſtantiam non eſſe per ſe diuiſibilem,ſed per accidens,puta ratione quantitatis,& ſic poterit eſſe infinita per accidens.argumentatur contra hoc,ſequitur quod non erit principium, & elementum entium ſecundum id quo infinitum eſt, ſicut vox ſecundum id quo indiuiſibilis eſt, non eſt materia dictionis, & ita non erit infinitum principium per ſe,vt Plato volebat.

tunc autem iam infinitum non erit principium, ſed potius illa ſubſtantia cuius accidens eſt infinitum: vnde reprehendit Pythagoreos, qui dicunt infinitum per ſe eſſe ſubſtantiam, & infinitum hoc partibile ponunt, cum tale infinitum ſit ſecundum quantitatem.

Sed fortaſsis hæc quidem.

Text. 39.

AT quia quæſtio iſta, nempe an ſubſtantia ſecundum ſe poſſit eſſe infinita, tranſcendebat limites Phyſicos, contrahit ſermonem, dicens, an in vniuerſum ſit infinitum. In mathematicis, & intelligibilibus tractare non eſt Phyſicum, ſed ſolùm diſputare, an ſit infinitum, quantum in corpore ſenſibili, & hoc determinare, præſentis eſt diſputationis. *De qua infinitate ag. Ariſt.*

Sed dubium non eſt, nullam ſubſtantiam intelligibilem poſſe infinitam eſſe, nec ipſam ſubſtantiam ſecundum ſe, niſi ratione quantitatis, loquendo de infinito extenſiuè: quia extenſio eſt ratio propria magnitudinis, quæ ab ipſa nequit ſeparari, & nos ſupra docuimus in libr. 1. vbi non eſt quantitas, nullam eſſe poſſe extenſionem.

Vbi iterum aduerte, quòd ſuperius diximus de ſolo infinito in quantitate hoc loco tractari. *Nota.*

Logicè igitur ſpeculantibus. Text. 40.

INcipit modò circa infinitum ſenſibile rationibus Logicis diſputare, ac primò probat, non eſſe corpus ſenſibile, imò nec intelligibile, id eſt, Mathematicum, & abſtractum infinitum ſic: Corpus eſt quod ſuperficie aut ſuperficiebus terminatum eſt: ergo infinitum non eſt: infinitum enim non eſt terminatum. Antecedens eſt notum: hoc enim eſt eſſe corpus quantitatis: dicitur ſuperficie contentum propter corpus: circulare dicitur ſuperficiebus, propter alia corpora.

Notandum autem, quòd hic argumentatur contra eos, qui ponunt ſubſtantiam infinitam, ſed per accidens, nempe ratione quantitatis.

Dices, quare hæc ratio logica probabilis dicitur, cum à definitione procedat? Reſpondet Philop & benè: quia illa corporis definitio non eſt data ab his, qui infinitum ponunt, imò negarent ipſam, ſed probabiliter eſt ſumpta. *Obiectio. Sol.*

At verò neque numerus. Text. 41.

POnit ſecundam rationem logicam de numero, ac præmittit (vt dicit Simplicius,) numerum nõ eſſe ſeparatum, ſed in ipſis reb. numerabilib. Eſt autẽ huiuſmodi ratio. Numerus aut habens numerum, numerari & cõputari poteſt: hoc enim eſt eſſe numerum,

rum, vel numerabile, ſed infinitum non poteſt computari: ergo non eſt numerus:non igitur eſt infinitum in numero.

Phyſicè autem magis ſpeculantibus. Text 42.

POſt rationes logicas ad rationes Phyſicas ſe conuertit, ac nullum ſenſibile corpus infinitum eſſe poſſe probat, atque huiuſmodi facit argumentum. Si eſſe poſſet tale corpus, vel illud eſſet ſimplex, qualia ſunt elementa: vel mixtum. Sed neutrum eſſe poteſt: non ergo poſſibile eſt infinitum corpus.

Aduerte autem, quòd loquitur de corporibus ad generationem attinentibus: nã de cælo alia eſt ratio pertinens ad libros de cælo.

Probat ſingulas partes illius minoris, & primò, quod non ſit mixtum. Si eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex infinitis elementis, & principiis multitudine, & hoc iam reprobatum eſt in lib.1.contra Anaxag. vel ex elementis numero finitis, puta ex his quatuor, igne, aqua, & cæteris. Quòd autem hoc fieri non poſſit, probat: vel omnia erunt infinita in continuo, vel vnum tantùm infinitum, vel nullum infinitum: hoc tertium clarum eſt fieri non poſſe: ex finitis enim non conſtat infinitum.

Nota. Secundùm verò, quod vnum ſit infinitum, reprobat. Mixtum componitur ex contrariis æquali proportione ſe habentibus, ita vt vnum non conuertat in ſe aliud: non enim ſic mixtum fieret; ſed ſi vnum eſſet infinitum, ipſius virtus omnia alia vinceret, ac in ſe conuerteret: non igitur ex vno infinito, & aliis finitis fieri poteſt mixtum.

Et ponit exemplum. Sit ignis finitus alicuius virtutis: ſit aliqua aeris pars correſpondens igni, qui ſit minoris virtutis, quàm ignis: re vera ſi aer infinitus ſit, ignis autem finitus, quantumcunque ignis vincat ſingulas partes aeris per ſe, tamen à toto aere infinito vincetur.

Vbi nota, quod creſcit actiuitas, & fortitudo agentis, ex additione quantitatiua rei, quamuis non admittat hoc Philo. ſed hoc poſterius eſt examinandum: ſolùm hic notandum erit, quòd in mixto vnum elementum non vincit aliud, vt in ſe conuertat, ſed ad temperiem omnia redacta inuicem ſe corrumpunt, & mixtum tertium componunt, idque eſt in mixtione: in hoc enim differunt mixtio, & generatio.

Vnumquodque autem infinitum eſſe. Text. 43.

Non poſſent omnia eſſe infinita. REiicit aliud membrum, quod omnia ſint infinita: quia tunc cùm corpora ſint, ſingula ſecundum omnem dimenſionem eſſent infinita: cùm non maior eſſet ratio, quare ſecundum vnam potius, quàm ſecundum alteram, eſſent infinita: & præterea, quia corpus, vt corpus, trinam dicit dimenſionem, ſi ergo vnum illorum

rum vndique eſſet infinitum, omnia repleret, nullúmque alium relinqueret locum,& iam plura eſſe poſſent,nec eſſet mixtum infinitum

At verò neque vnum,ac ſimplex. Text.44.

SVperioris argumenti alteram partem probauit,puta non eſſe infinitum corpus aliquod mixtū, modo probat alteram, quòd nec ſit corpus ſimplex, ac probat quod non ſit corpus ſimplex aliquod ex his elementis,nec quale poſuit Anaximander, vt refert Themiſt.& Philop hic enim dixit principium eſſe corpus quoddam infinitum,non elementum aliquod ex quatuor,ſed mediam ſubſtantiam inter ignem & aerem, ac ſimplicem,ex qua etiam elementa ſunt facta.

Ponit autem rationem,qua mouebatur Anaxim vt tale corpus poneret.Ratio autem erat : quia cum principium ſit infinitum,ſi eſſet aliquid ex elementis, quia in eis eſt qualitas actiua, & contraria, tunc vinceret, & corrumperet omnia, atque ad ſui potius naturam traheret : poſuit igitur corpus medium expers illarum contrarietatum, vt quamuis infinitum eſſet, non tamen omnia corrumperet.

Impoſſibile autem eſt eſſe tale. Text.45.

REprobat non poſſe eſſe tale corpus infinitum, ac primò reprobat non ratione infinitatis, ſed quia tale corpus non eſt in natura : nam qua parte dicitur infinitum,ſimul impugnabitur, dum in communi probabitur etiam de aliis ſimplicibus non eſſe infinita.

Ratio autem qua probatur non eſſe illud corpus,eſt hæc.Omne mixtum reſoluitur in elementa ex quibus componitur : at ſolùm ſentimus quatuor corpora, nullo autem ſenſu experimur illud : non ergo compoſitio eſt ex illo corpore vlla. Et hæc ratio bona eſt,nam Phyſicus, quamuis rationalis ſit, non debet in vniuerſum deſtituere ſenſum, præſertim quod ſi illud eſſet ſenſibile corpus, ſentiretur vtique, ac elementa in illud reſoluerentur, & verterentur,quod non apparet.

Neque igitur ignis,neque vllum Text.46.

PRobát autem modò,quod nullum ſimplex elementum poſſit eſſe infinitum, & dicit quod præter inconueniens ſuprà poſitum, nempe quod ſi eſſet infinitum, non relinqueret aliis locum vllum,

vllum,eſt adhuc aliud impoſſibile,quod omnia conuerteret ad ſe, quod eſſe non poteſt,quamuis Heraclitus dixerit omnia & mundum ipſum,cùm finitus ſit, tandem in ignem eſſe conuertendum, quod falſum eſt:non ergo aliquod ex elementis infinitum eſt.

Eadem autem ratio eſt. Text.47.

DIcit hoc idem eſſe ſi corpus illud eſſet medium : nam ſi eſſet elementum,haberet aliquam contrarietatem:non enim generatio fit niſi ſecundum contrarietatem : cùm autem infinitum ſit,omnia etiam conuerteret in ſe:at quia de igne mentionem fecerat,concludit per has rationes non ſolum de igne,aut de medio corpore , ſed de quouis elemento probari poſſe non eſſe infinitum,ita Philop.

Dubitatur quomodo principium generationis debet habere contrarietatem , nam nec materia habet qualitates contrarias ſecundum ſe,non ergo elementum hoc habebit.

Reſpondeo,ſi materia ſecundum ſe non habet contrarietatem, in ſe tamen recipit formas contrarias, vnde generatio fieri poſſit: & materia cum illis contrariis & formis , quæ ſe inuicem tranſmutant,facit elementa At cùm iſti Philoſophi ponerent ſubſtantiam ſimplicem ipſum elementum, tenentur dare contrarietatem illi elemento , ſicut modò dat Ariſt. elementis : vnde non debent comparari materiæ primæ : hæc enim ſola non facit generationem,ſed per contraria, quæ debent admittere hi , qui elementum ſimplex faciunt.

Quod autem omninò impoſſibile.
Text. 48.

2.ratio. PRobat modò in communi nullum poſſe eſſe ſenſibile corpus infinitum,& facit hoc argumentum. Vel illud eſſet homogeneum & ſimilare, cuius partes eſſent eiuſdem rationis cum toto, vel diſsimilare,& heterogeneum:neutrum autem eſſe poteſt:probat in hoc textu,quòd non ſit ſimilare,& ſupponit duo. Alterum eſt,omne corpus ſenſibile eſſe in loco proprio naturali,ac eſſe locum etiam cuiuſque corporis ſenſibilis. Alterum eſt, quod idem eſt locus naturalis totius,& partis,vt locus terræ, & glebæ, & locus ignis,& ſcintillæ quæ eſt pars ignis.

1.ſupposi.

Eſt modò argumentum ingenioſum,de parte huius infiniti aliqua ſeparata, & abſciſſa à toto. Si eſſet infinitum ſenſibile, ipſius pars nec eſſet mobilis,nec immobilis:hoc autem eſt falſum:ergo non eſt infinitum. Probatur ſequela, demus illã particulam : probo quòd ſit immobilis. Si moueretur,moueretur ad locum totius,

ſed

ſed locus totius cum infinitum ſit, & occupet omnia, & ſurſum, deorſum,& vndequaq; , illa igitur particula non magis ad locum ſurſum,quàm ad deorſum,quàm ad latera eſt inclinata:non ergo mouebitur,cùm non habeat vllam determinationem.

Prætereà : quia ſi moueretur tenderet in infinitum , quia locus ſuus infinitus eſt,nec ipſa replet totum : mouebitur ergo ſine termino , quod eſt impoſſibile : non igitur eſt mobilis. Quod verò nec ſit immobilis patet.

Locus ipſius eſt totum ſpatium totius:cùm igitur non ſit occupatum, non magis quieſcet hic, quàm illic , non ergo immobilis erit : ſi enim eſſet immobilis, alicubi quieſceret:at non eſt maior ratio, cur hic quàm illic quieſcat:non igitur erit mobilis nec immobilis,& conſequenter nec ipſum totum , quod eſt eiuſdem rationis cum parte , & hoc procedit ex natura ipſius rei , quæ verè non eſſet mobilis,nec immobilis.

Quod ſi dicas , eadem eſt ratio modò de partib. elementorum. Dico non eſſe, quia elementa habent determinatum locum ſurſum,aut deorſum , & terminos loci determinatos , quos ipſa nec ipſorum partes tranſgredi poſſunt. *Obiectio & ſolutio.*

Si verò diſſimile ſit. Text.49.

ALteram proſequitur argumenti partem , nempe quod non ſit diſſimilare : vocat autem diſſimilare in hoc loco , quod partes habet diuerſæ ſpeciei , ſicut ſimilare quod partes habet eiuſdem ſpeciei:& facit hoc argumentum. Si partes illius infiniti ſunt diuerſarum ſpecierum , vel ſunt finitæ ſpecies , vel infinitæ, vtrunque autem eſſe non poteſt.

Probatur primum.Si enim ſunt finitæ ſpecies, neceſſe eſt quòd vna pars ad minus ſit infinita in quantitate , nam ex finitis partibus ſpecie,non fit vnum infinitum , niſi vna pars ſit infinitè magna : loquimur autem , quòd ſingulæ partes ſint propriè ſpeciei, quòd ſi vna eſſet infinita,tunc ea eſſet cauſa corruptionis aliarum atque ad ſe traheret,vnde non eſſet diſſimilare, ſed vnius ſpeciei, illius nempe quæ eſſet infinita , hæc enim aliàs ipſe conuerteret, vt dictum eſt ſuperius.

Si autem infinita,& ſimplicia.

REprobat alte:ā partem, puta quod ſint infinitæ ſpecies , quia tunc eſſent infinita elementa, & infinita loca:pro diuerſitate enim rerum ſpecifica eſt locorum diuerſitas:at elementa , & loca infinita eſſe non poſſunt,vt alibi,puta 2.gen.& 2. de cœlo probat: non ergo tale corpus eſſe poteſt infinitum.

v

Et notandum quod hoc corpus ſi eſſet, non poſſet eſſe continuum, ſed contiguum, & vnum per aggregationem, vt principio textus dicit, quia res diuerſarum ſpecierum non poſſunt eſſe continuæ.

Sol. At poſſet quis dicere, quamuis locus ſit finitus, poteſt tamen corpus infinitum eſſe. Hoc reiicit docens, locum debere eſſe æqualem locato, cuius rationem ſubdit, ſi enim eſſet minor, non poſſet locatum ſolùm in eo conſiſtere, & ita locatum eſſe extra locum naturalem ſuum, ſi verò eſſet maior, non repleretur à locato ſuo naturali, & ſic maneret vacuum ex parte, quæ duo fieri nequeunt.

Et propter hoc nullus eorum.

Nota. HÆc verba magnã difficultatem afferunt expoſitoribus Græcis & Latinis, nec aptam inueniunt expoſitionem, adeò vt Philop. arbitretur deficere aliquid textui: crediderim eſſe transponenda verba aliquot, quod nos facimus, videlicet ab illo loco (& propter hoc nullus eorum) vſque ad illum, ſi autem infinita, & ſimplicia ſunt collocanda in fine ipſius text. 49. & apparet ſenſus ita clarus & diſtinctus, vt manifeſtò conuincamur id debere fieri, & ſcriptorum iniuria proueniſſe difficultatem.

Cùm igitur dixiſſet nihil eſſe extra locum naturalem proprium laudat antiquos quoſdam, qui ponentes infinitum elementum, non poſuerunt illud ignem, aut terram, qui experientia oſtendit hæc loca certa habere ſurſum, aut deorſum, quòd ſi infinita eſſent, nec ad ſurſum, nec ad deorſum determinarentur: ſed poſuerunt aquam, aut aerem, quia iſta partim ſurſum, partim ſunt deorſum, nec extrema determinant ſibi: vide clariſſimum ſic reddi ſenſum, eſt autem id obſeruatione dignum.

Anaxagoras autem inconuenienter. Text. 50.

Reprehẽ. Anaxa. FActo argumento hoc bimembri, puta quòd nec corpus infinitum poſſet eſſe ſimilare, nec diſſimilare, arguit Anaxagoram, qui circa priorem argumenti partem dicebat, quod infinitum ex natura ſua eſt immobile, & ſe quieſcere facit, quia eſt in ſeipſo.

Addit autem Ariſto. parentheſim (aliud enim nihil continet) ad denotandum non eſſe in ſeipſo, ſicut amphora vini eſt in ſeipſa, ratione vini quod continet, vt dicetur in lib. 4. infinitum autem non ſic dicebatur eſſe in ſe ipſo. ab Anaxag. nihil enim continet, ſed in ſeipſo per ſe.

Reprehendit primò ipſum, quia dicebat quia in ſeipſo eſt, ex natura ſua,eſſe immobile,& eſſe in ſe, non enim valet argumentum,corpus eſt in hoc loco, ergo natura ſua aptum eſt eſſe in hoc loco , quia corpora ſunt ſæpè vbi non naturaliter ſed violenter ſunt , vt corpus graue quod detinetur in aere , non ibi naturaliter eſt:non ergo, vbi res eſt,ſtatim ibi naturaliter eſt : nec ſi in ſeipſo infinitum eſt,ob id naturaliter eſt,& in hoc errauit Anaxag.

Si igitur quàm maximè non mouetur.

Text.51.

REprehendit ſecundo Anaxag. quia etſi verum ſit,quod in ſeipſo eſt moueri non poſſe, tamen non inde colligitur, quod ex natura ſua eſt immobile, nam aliqua manent immota, quæ ex natura ſua moueri ſunt apta. Vnde oportuit aliam aſſignare rationem,cur ex natura ſua eſt illud immobile,& ponit exemplum. Si terra eſſet infinita,& cœli,& reliqua,ita vt maneret terra ſic finita,infinita tamē,tunc eſſet in ſeipſa,quia infinita,non tamen ob id eſſet ex natura ſua immobilis, ſed quia grauis,& graue naturaliter eſt in centro,quod eſt immobile. Sic igitur oportebat reddere rationem aliam naturalis immobilitatis illius infiniti,& non ſolùm quia infinitum , quam rationem non dedit Anaxag. ſed arbitratus eſt ſe euaſiſſe periculum,& concluſiſſe,dicendo : quia infinitum ex natura ſua immobile eſt,& non valet.

Et non quia infinitum.

Text.52.

VErba prima textus cum præcedentibus copulatur, vt notum eſt,in reliquis verò probat,quòd illud infinitum non ſit in ſeipſo.Partes ſunt eiuſdem rationis cum toto , ſi ergo totum in ſeipſo eſt:ergo etiam partes in ſeipſis erunt:vt enim totum eſt in loco,ita & partes:at in ſeipſis eſſe non poſſunt, nam ſi partes cùm finitæ ſint, in ſe ipſis ſunt , etiam quodlibet finitum in ſeipſo erit,& non ratione infinitatis aliquid in ſeipſo dicetur eſſe.

Omninò autem manifeſtum eſt.

Text.53.

TErtium argumentum Phyſicum principale facit , quod huiuſmodi eſt Omne corpus naturale ſibi propriū locum vendicat : at impoſſibile eſt infinitum proprium habere locum : ergo non poteſt corpus naturale eſſe infinitum Probat maiorē : Omne corpus naturale , aut eſt graue , vel leue, (loquitur autem de his, quæ in generatione ſunt:) ergo determinat proprium locum.graue deorſum,leue quidem ſurſum. Minor probatur:quia infinitum omnia replet, & tunc totum non determinat ſibi naturaliter ſurſum,aut deorſum.

Sol. & eius cōfut. Quod ſi dicas dimidium eſt deorſum, dimidium vero ſurſum hoc dici non poteſt: nam infinitum non habet medium, nec vltimum, nec principium, ob id nunquam dabitur, quid ſurſum, quid deorſum ſit.

Si enim duæ partes æquales ſignari poſſent, tunc ſingulæ, aut eſſent finitæ, aut infinitæ: finitæ non nam totum finitum eſſet: nec infinitæ, quia eadem eſſet difficultas vbi eſſet: & prætereà, quia vnum infinitum duobus conſtaret infinitis, Ariſt. non intulit hæc inconuenientia, quia certum eſt infinitum in duo æqualia diuidi non poſſe, cùm medio careat.

Amplius omne corpus. Text. 54.

QVartum ponit argumentum, & quantum exiſtimo videtur hoc eſſe. Supponit enim, quòd ſi infinitum eſſet in loco, locus eſſet infinitus, & probat locum non poſſe eſſe infinitum. Loci ſpecies, & differentiæ ſunt, antè, retrò, ſurſum, deorſum, dextrum, ſiniſtrum: ſed hæ in infinito ſignari nō poſſunt, cùm talis partium diuiſio fieri nequeat, ergo locus non poteſt eſſe infinitus.

Declarat autem quod illæ differentiæ non ſunt reſpectu noſtri, vt illud dicatur ſurſum quod eſt ſupra noſtrum caput, illud deorſum quod eſt ſub pedibus, & ſic de reliquis, ſed illæ differentiæ ſunt ex natura rei nobis etiam mutatis.

Quo autem modo hæ differentiæ intelligendæ ſint, dicemus ſatis in lib. 4. vbi id ex profeſſo traditur.

Simpliciter autem ſi impoſſibile.

Text. 55.

HÆc priora verba textus ad rationē præcedentem pertinent, quibus vniuerſaliter concludit, ſi locus infinitus eſſe non poteſt, quòd nec corpus naturale.

Et tandem quintum facit argumentum, Quod in locò eſt, in aliquo loco eſt, & quod in genere in aliqua ſpecie, aut indiuiduo: ſed ſi corpus infinitum eſt: ergo in aliquo loco, puta ſurſum, aut deorſum eſt, ſi eſt in loco, & prætetea bicubitum, aut tricubitum, aut aliquid ex his eſt: hæc tamen repugnant infinito; non ergo corpus vllum naturale infinitum eſt.

CAPVT VI.

Quod igitur actu non ſit corpus. Text. 56.

POſtquam ad partem negatiuam quęſtionis eſt argumēratus, ac probauit non eſſe corpus actu infinitum, regreditur pro parte affirmatiua probabiliter probare eſſe infinitum, vt eas ſol-

uat

uat obiectiones, idque ex tribus probat. Primùm ex tempore, quòd niſi infinitum eſſet, haberet principium & finem, quod eſſe non poteſt.

Secundò, quia ſi non eſt infinitum magnitudinis, diuiſio terminabitur, & non ſemper magnitudo in magnitudines diuidetur, ſed perueniet ad indiuiſibilia, vt dixerunt antiqui Philoſophi.

Tertiò ex numero, qui non augebitur in infinitum, ex quibus apparet eſſe infinitum: cùm ergo vtrinque ſint difficultates, concludit opus eſſe Iudice determinante.

Atque manifeſtum eſt, quod quodammodo.

SOluit propoſitam difficultatem diſtinctione propoſita. Duplex eſt infinitum, actu, & potentia. Actu quidem, quod habet actu magnitudinem, vel multitudinem interminabilem, nec limite vllo circumſcriptam: potentia verò, quòd licèt actu finitum ſit, ipſius potentia eſt inexhauſta, vt non ſit tantum, quin adhuc maius fieri poſſit, ſiue ſit appoſitione, ſicut numerus dicitur infinitus potentia: quia non ei tanta fiet additio, quin maior fieri poſſit, ſiue diuiſione, quomodo continui diuiſio eſt infinita: quia non fit in tot partes, quin in plures fieri poſſit.

Suppoſita igitur diſtinctione, reſpondet actu infinitum non eſſe, & hoc probant rationes priores: potentia verò infinitum eſt, & hoc conuincunt rationes poſteriores, vnde quodam modo infinitum eſt, quodam modo non: potentia infinitum eſt, actu non: loquimur autem de infinito quantitatis. *Sol. dub.*

At quia infinitum eſſe ſecundum diuiſionem dixit, cuius oppoſitum dicebant Platonici, vt dicetur lib. 6. docentes diuiſionem finiri, & peruenire vſque ad indiuiſibilia, dicit facilè eſſe hoc reiicere, & negare, id enim non eſt neceſſe, vt latius dicetur libro allegato.

Relinquitur igitur in potentia. Text. 57.

DEclarat qualis ſit iſta potentia infinita, dicens quod non oportet ſic intelligere eſſe infinitũ in potentia, quod aliquando erit in actu perfecto, ſicut domus potentia, aliquando erit actu, non ſic eſt infinitum in potentia, vt actu ſit totum infinitum: ſed dicitur in potentia, ſicut certamen, & olympia, & dies: hæc enim dicuntur in potentia, antequam fiant, ſed non vt acta ſint tota ſimul, ſed ſucceſſiuè: vnde certamen eſſe eſt, quod fiat: ita eſt potentia infinitum, non vt totum actu ſit, ſed continuè, & inceſſanter fiat, vnde ſemper quod fit, & quod fiet, finitum eſt, quod reſtat faciendum eſt infinitum, & hoc modo dicitur diuiſio, & numerus eſſe infinita potentia, quod actus diuiſionis, & augmenti nunquam ceſſet.

Vbi aduertendum duplicem eſſe potentiam. Alteram ad actum perfectum, vt potentia ignis, potentia domus. Alteram ad actum imperfectum, qui ſemper in continuo fluxu conſiſtat, & ſic eſt potentia infinitum.

Diuerſa infinita ponit. Vnum in continuo ſucceſſiuo, vt eſt tempus, motus. Alterum in diſcreto ſucceſſiuo, vt in generationibus hominum, & aliorum. Tertium, in diuiſione permanentis totius. Dicit, quod hæc omnia cõueniunt in hoc, quod ſẽper quæ ſumuntur, finita ſunt, vt quotquot dies quotquot homines ſumpſeris, finita ſunt, quotquot ſecueris partes finitæ ſunt, tamẽ ſemper plures, & plures inceſſanter ſumi poſſunt. Quod igitur reſtat, finem non habet, quod eſt, finitum eſt, ac propterea non eſt actu infinitum.

Tamen differentiam horum infinitorum ponit in fine textus ſequentis: in ſucceſſiuis enim quæ ſumuntur, tranſeunt, & recedunt, in diuiſione verò permanentis partes manent, quãuis ſemper, quæ actu ſunt, finitæ ſint.

Amplius ipſum eſſe. Tex.58.

CVm dixiſſet qualiter potentia infinitum eſt, modò docet qualiter ipſum eſſe dicatur: & dicit ipſum non dici eſſe, ſicut ſubſtantiæ permanentes quæ totæ ſimul ſunt, ſed ſicut res ſucceſſiuæ quarum aliqua parte actu exiſtẽte dicimus ipſas eſſe, vt dies eſt, motus eſt, cœna eſt: ſic infinitum eſt, quia diuiſio, vel fluxus, qui nunquam finitur, ſecundum aliquid fit, vnde ipſius eſſe in continuo tranſitu conſiſtit, licèt quicquid tranſit, finitum ſit, & quamuis nõ ſemper id, quod tranſit, permaneat, vt declarauimus in textu præcedenti.

Quod autem eſt ſecundum appoſitionem. Tex.59.

CVm ſuperius duplex infinitum ſtatuerit, vnum ſecundum diuiſionem, quod ad paruitatem, & diminutionem fit, alterum ſecundum appoſitionem, quod ad magnitudinem, & ſecundum additionem fit, vtrumque autem in potentia, vt dictum eſt: nunc quomodo vtrumque ſe habeat oſtendit, ac dicit idem eſſe quodammodo vtrumque.

Pro cum declaratione aduertendum eſt, quod in vnico ſubiecto actu finito reperitur ſimul vtrumque infinitum, ſed non modo eodem, verbi gratia. Sumatur continuum pedalis quantitatis, & diuidatur in duas medietates, ita, vt altera medietas ſemper in alias duas, & illa in alias, & ſic conſequenter diuidatur, atque medietates quæ non diuiduntur iterum, ſemper apponantur primæ

medietati totius quæ indiuiſa materia ſit.

Tunc in hoc erunt duo. Alterum eſt, quod quãtò diuiſio vnius primæ medietatis procedit in minores partes, tantò altera medietas indiuiſa fit maior, quia ei addũtur nouę medietates, quamuis minores & minores. Alterum eſt, quod quia diuiſio illius medietatis in infinitum procedit: quia non peruenietur ad aliquam medietatem, quæ non poſſit iterum in alias duas diuidi, ita alterius medietatis in infinitum quantitas augebitur, quia ſemper ei fiet additio. Cùm igitur vna creſcat in infinitum, altera diminuatur, fit vt ſint duo infinita, vnum appoſitione, illius nempè partis quæ augetur, alterum diuiſione illius quæ minuitur, cúmque hæc duo ſint circa vnum continuum, meritò dicuntur idem. Sed cùm non ſit modo eodem, nam alterum eſt diuiſione, alterum appoſitione, non dicuntur abſolutè idem, ſed quodammodo.

Hoc igitur eſt, quod hic docet Ariſto. nempe quod infinitum appoſitione fiat, ſimul cum infinito diuiſione, licèt non ſecũdum eundem modum, ac dicit vtrumque infinitum eſſe idem quodam modo. Et declarat quare idem: quia circa eandem quantitatem finitam actu fiat vtrumque. Declarat quare quodam modo idem: quia videlicet infinitum ſecundum appoſitionem fit è diuerſo. Quid autem per è diuerſo intelligat, ipſe explicat: quia quantum demitur ex diuiſa parte, per diuiſionem in infinitum, tantùm apponitur alteri determinatæ parti, quaſi dicat, Vnum infinitum eſt per diuiſionem vnius partis oppoſitæ: alterum per appoſitionem eorum quæ ab oppoſita parte remouentur, & alteri determinatæ & finitæ apponuntur.

In magnitudine enim finita.

EXplicat, quomodo ſit iſta diuiſio facienda in aliquo finito, vt in infinitum procedat, & nunquam terminetur.

Aduerte autem, quod dupliciter poteſt fieri diuiſio alicuius totius finiti. Vno ſecando, & ſeparando partes æquales primi ſeparatis in quantitate, vt ſi ab vno ligno ſepares vnam pedalitatem, & à reſiduo alteram pedalitatem, & à reſiduo alteram, & ſic conſequenter & talis diuiſio dicitur ſecũdum magnitudinem, & non ſecundum proportionem æqualem: quia pedalitas ſecunda, quæ auferrur à reſiduo, non eſt in eadem proportione ad ſuum totum ſicut pedalitas prima ad ſuum, licèt pedalitates ſint æquales, ſimiliter nec tertia, nec aliæ ſunt in eadem proportione. *Nota.*

Verbi gratia, ſit lignum duodecim pedalitates habens, auferatur vna, & à reſiduo, quod vndecim habet auferatur alia & à re-

ſiduo,quod decem habet,alia,& ſic conſequenter,conſtat has pedalitates ablatas eſſe æquales,ſed proportiones ſecundum quas ſe habent ad ſua tota, non ſunt æquales: nam duodecim ad vnum, aliam habent proportionem, quàm vndecim ad vnum, & quàm decem ad vnum: ob id iſta diuiſio dicitur ſecundum magnitudinem,ſed non ſecundum rationem,& proportionem.

Altero modo poteſt fieri diuiſio ſecundum eandem proportionem, ſed non ſecundum eandem magnitudinem, vt ſi partes non æquales,ſed inæquali proportione ſe habentes ad reſidua,ſecueris.

Verbi gratia, ab aliquo toto deme vnam medietatem, & ab iſta medietate iterum ſuam medietatem,& ab hac iterum aliam, & conſequenter à reſiduis medietatibus medietatē ſeca, tunc diuiſio erit ſecundum eandem proportionem:quia id, quod ſecatur ab eo, à quo ſecatur, ſe habet in dupla proportione, cùm ſit ſua medietas, tamen medietates non ſunt æquales, ſed maiores, & minores, ſicut & tota: ob id talis diuiſio dicitur ſecundum proportionem,ſed non ſecundum magnitudinem æqualem.

Iam ergo, ſi priori modo diuidas quodcunque finitum, nempe ſumendo ſemper magnitudines æquales, non procedet ſemper diuiſio, quantumcunque minimæ ſint particulæ, finietur enim: quod ſi poſteriori modo diuiſio ſit, in infinitum diuiſio procedet.

Et hoc eſt,quod dicit Ariſt.nempe ſi quis accipiat in aliqua cõtinui finiti diuiſione determinatam, & finitam particulam in eadem propottione,non abſoluet finitum diuidere, quod ſi econtrà in diuiſione acceperit,eandem magnitudinem abſoluet.

Nota verò diſcrimen inter ſumere magnitudinem in eadem proportione, & inter ſumere magnitudinem eandem in proportione: hoc enim faciens abſoluitur finitum: quia omne finitum per ablationem æqualis finiti conſumetur, illud verò ſi fiat, non ceſſabit diuiſio.

Nota deinde illud verbum,(Augeat)quod annotauit benè Philop.cùm enim æquales ſumimus magnitudines à reſiduis,augentur,& fiunt maiores proportiones,verbi gratia: Si à ligno duodecim pedum auferas vnum, & iterum à reſiduo auferas alium, & à reſiduo alium, ſemper creſcunt proportiones: nam prima erat duodecupla, ſecunda vndecupla, tertia decupla. Maiores autem ſunt proportiones multiplices, quando à minori numero denominantur,vt omnium maxima dupla eſt, & poſt hanc tripla:quia maior eſt medietas quàm tertia, & tertia quàm quarta, & minores ſecundum numerum maioribus.

Aliter

Aliter igitur non eſt,ſed ſic eſt infinitum.

EXplicat ex ſuperioribus concludendo infinitum non aliter eſſe, quàm modo qui dictus eſt, puta in potentia, & aliquo modo in actu, & in diuiſione:exemplíſq; duobus explicat vtrumque. Dicitur in actu,vt dies in actu dicitur,non quòd tota dies ſimul ſit,ſed quòd in fluxu eſt,& partem habet actu, ita infinitum: non enim totum ſimul eſt,nec erit, ſed ſecundum continuum diuiſionem actu dicitur. Vlterius dicitur in potentia, ſicut materia prima, cuius potentia partem habet actus: quia cùm forma eſt, nunquam tamen perfectè ad actum completum reducetur,vt omnes ſimul habeat formas,ſed in continua eſt illarum generatione, ita infinitum.

Et ſecundum appoſitionem igitur. Text.60.

OStendit Ariſtoteles qualiter ſit infinitum ſecundum appoſitionem in potentia.Poſſet enim aliquis exiſtimare,quòd dicitur in potentia ſecundum appoſitionem infinitum, quia abſolutè poteſt excedere quamcunque magnitudinem datam, vt non detur tanta, quin maior fieri poſſit, hoc autem non ita eſt, nam dabitur tanta quantitas,vt maior eſſe non poſſit, puta quantitas totius orbis finita,non enim eſt infinitum actu, extra cœlum, vt illi Philoſophi dicebant.

Cum ergo audis eſſe infinitum potentia ſecundum appoſitionem, intellige non eſſe ſeparatum ab infinito ſecundum diuiſionem, nec alio modo creſcit ſecundum appoſitionem, quàm per additionem partium,quæ fiunt ſecundum diuiſionem modo prædicto: talibus autem partibus creſcit infinitum ſecundum appoſitionem,nō tamen in tantùm creſcit, vt omnem finitam ſuperet magnitudinem, cum non poſſit æquare illud continuum in quo eſt,ſi enim additio fieret ſecundum partes æquales ſemper, ſuperaret omnem magnitudinem: ſed id non fit, quia diuiſio non fit ſecundum partes æquales in infinitum,nec aliter creſcit infinitum ſecundum appoſitionem,niſi per talem diuiſionem:

Vnde in hoc differt infinitum ſecundum diuiſionem,ab infinito ſecundum appoſitionem. In illo enim non datur pars,nec quantitas ita minima, quin minor eſſe poſſit, tamen in infinito ſecundum appoſitionem, datur quantitas ita magna abſolutè, quam non poſſit æquare ipſum infinitum ſecundum appoſitionem, nec maior eſſe poſſit. Hæc omnia eò tendunt, vt intelligas,ſicut infinitum ſecundum diuiſionem non fit ſecundum partes æquales, ſic enim eſſet actu infinitum, ita nec infinitum ſecundum appo-

ſitionem, ſed vtrumque fit ſecundum partes inæquales in eadem proportione ſumptis,vt dictum eſt in textu præcedenti.Conſideratione autem digna eſt expoſitio horum textuum.

Quoniam & Plato. Tex.61.

HOc duplex infinitum confirmat ex Platone, qui iſta etiam intellexit, per magnum enim infinitum ſecundum appoſitionem,per paruum ſecundum diuiſionem denotauit. Sed reprehendit Platonem, qui cùm duplex poſuiſſet infinitum, nullo vtitur:quia numerum, quem dixit eſſe rerum ſubſtantiam, finitum poſuit: & ſecundum paruum, quia vſque ad vnum decreſcit: nec quo ad magnum, quia vſque ad denarium creſcit: vltimum enim numerum dicebat denarium, reliquos verò numeros compoſitos ex denario,& præcedentibus dicebat, ob id non ſibi conſtat. Si enim principium infinitum eſt, & numerus principium eſt ſecundum ipſum,debuit eſſe infinitus, quod tamen ipſe negabat.

CAPVT VII.

Accidit autem contra. Tex.62.

DEfinitionem, quam Antiqui de infinito dabant,reprehendit. Dicebant antiqui infinitum eſſe, cuius nihil eſt extra: quaſi omnia comprehenderet, & nihil ipſius eſſet extra ipſum. Ariſt.vero non ſic, ſed aliter eſſe definiendum docet, puta infinitum eſt, cuius aliquid ſemper extra eſt. Id eſt,eſt id, cuius quibuſcunque partibus ſumptis,aliqua alia ſemper accipi poſſit. Et probat,quod ſic ſit definiendum,etiam ex his,quæ ipſimet dicunt. Nam annulum dicunt eſſe infinitum: quia ſumptis quibuſque partibus,propter vniformem, & circularem eius figuram, adhuc ipſius partes ſumi poſſunt:non enim in eo ſecundum ſe terminus eſt vllus propter figuram.

Vide igitur,quomodo ipſi infinitum dicunt,cuius aliquam partem ſemper eſt accipere.

Declarat tamen, quod antiqui non dicebant annullum propriè eſſe infinitũ, ſed ratione figuræ, vt enim eſſet propriè infinitum, non debēt eædem partes multoties ſumi,quod in annulo fit. Non inuenientes enim terminum eundē,ſæpè diuidimus,& ipſius eaſdem partes ſæpè ſignamus.In infinito autem diuerſas oportet ſumere ſemper partes:ac ob id additur illa particula extra.

Notandum circa literam,quod vocat annulos nō habentes palam,illos qui ſunt vniformes, nec habent illam partem diſtinctam,cui ſolet apponi gemma:hi enim annuli, vidētur actu principium

cipium habere:at cum vniformes ſunt, actu finem & principium non habent,ob vniformitatem figuræ.

Infinitum igitur,id eſt. Text.63.

COncludit etiam ex antiquorum dicto, infinitum eſſe cuius ſecundum quantitatē accipientibus ſemper aliquid accipere eſt extra.Id eſt,cuius partib. quantitatiuis quibuſcunque ſumptis adhuc diuidentes, & accipientes poſſunt præter illas accipere alias:cùm ergo ita definiendum eſſe probaſſet,probat non eſſe definiendum,vt illi definiebant,& efficit rationem hanc.

Illa definitio eſt totius, ſed totum, & infinitum ſunt valdè diuerſa,nec ſimul ſtant:ergo non poteſt eſſe definitio infiniti. Maiorem oſtendit in hoc textu, dicens totum non eſſe aliud, vt dictum eſt.5.Metaph.ca 26.quàm cuius nulla pars abeſt. Quod inductione patet: totus enim homo dicitur, cùm nulla pars hominis deeſt:tota ciſtella,cuius nulla pars ciſtellæ deeſt, & ſic quodlibet ſingulare totum definitur:ergo in communi etiam definietur totum,cuius nulla pars abeſt,& extra ipſum eſt:nam cùm aliqua pars abeſt,& extra eſt,totum non dicitur: id ergo eſt totum, cuius nihil eſt extra. *Nota.*

Totum autem & perfectum. Tex.64.

MInorem probat:totum & perfectum,aut idem omninò ſunt, aut proxima in natura:ſed infinitum nullo modo eſt perfectum:ergo nec totum. Et minorem probat: quia perfectum eſt, quod finem habet & terminum; hoc autem repugnat infinito: non ergo eſt perfectum.

Et notandum eſt quod maiorem efficaciam habet hoc Græcè: nam perfectum Græcè à fine denominatur: dicitur enim τέλειον à τέλος, quod eſt finis,& Latinè ferè idem etiam eſt:nam perficere,eſt vſque ad finem facere.

Notant præterea Simp.& Philop.& Alber.quod totum & perfectum re,idem ſunt ratione differunt: nam totum dicitur reſpectu partium quarum nulla deeſt, perfectum verò ratione finis, quem res eſt conſecuta.

Et vlterius notant Simplicius & Philoponus, quod totum dicit partes cum quadam coniunctione, & copulatione: at omne, dicit ſolùm ipſas partes nulla deficiente.

Quapropter melius exiſtimandum eſt.

EX dicta doctrina commendat Parmenidem, qui melius dixit quàm Meliſſus Ille enim vniuerſum dixit totum eſſe, & finitū,cuius partes æqualiter diſtabant à centro.At Meliſſus dixit eſſe totū infinitum.Errauit autē in hoc,quod copulauit ea, quæ nequaquam poſſunt eſſe ſimul,puta eſſe totum,& eſſe infinitū: hæc *Reprehē. Meliſſi.*

enim

enim non cohærent, nec connectuntur, ſicut linum lino: ſunt enim illa oppoſita valdè.

Scias autem illud eſſe prouerbium, vt notat Philo. quod de notamus dicta alicuius eſſe contraria vel implicantia: cùm enim implicant, & inter ſe repugnant, non vt linum lino cohærere dicimus.

Quoniam hinc quidem. Text. 65.

CAuſam oſtendit, propter quam antiqui ita definierint infinitum. Hæc autem eſt, quia putarunt infinitum eſſe totum quoddam: at cùm totum contineat, hinc etiam dixerunt infinitum continere, & gubernare, vt ſupra etiam dictum eſt. Quod ſi quæras, quare hi exiſtimarunt infinitum eſſe totum? dicit, quia ſimilitudinem habet cum ipſo toto: hæc verò ſimilitudo conſiſtit in hoc: quia ſicut totum ſuas partes comprehendit, ita infinitum ſuas.

Hoc autem Ariſto. reiicit, docétque infinitum non eſſe totum actu, ſed materiam perfectionis & magnitudinis, id eſt, formæ, & totius, ac eſt totum in potentia, quod patet ex diuiſibilitate. Nam totum aliquod cùm diuiditur, non ratione formæ; ſed ratione materiæ diuiſionem habet, cùm videamus formam eiuſdem rationis manere in omnibus partibus infinitum ergo, quod diuiſionem continet, materiæ potius locum habet.

Præterea ſecundò: qua totum finitum eſt, & completum, at infinitum non completur ſecundum ſe, ſed ſecundum aliud, puta ſecundum formam, vt apparet in partibus, quæ in vno toto ſecundum formam aliquam colligantur: potius ergo eſt materia: & hinc eſt quòd ſecũdum ſe ignotum eſt, ſicut materia ſine forma.

Et nota, quod in omnib. his hoc docemur, quod materia quantumcunque habeat partes ſecundum ſe, non tamen ideò dicitur totum, ſed habet rationem partis: quia cum forma vnum conſtruit totum.

Quare manifeſtum eſt. Text. 66.

COncludit (vt dicebam) infinitum magis habere rationem partis, quàm totius, cùm locum habeat materiæ, materia autem ſit pars.

Et iterum probat, quod infinitum non contineat, nec ſit totum, præſertim ſecundum opinionem Platonis. Hic enim infinitum ponebat etiam in ideis intelligibilibus: ſi ergo infinitum contineret:

net:ſequitur, quòd in ideis etiam contineret : hoc autem abſurdum eſt,quòd indeterminatum,& ignotum, quale eſt infinitum, dicatur continere intelligibilia , & determinare, cum tamen ab ipſis potius determinetur,quæ cauſæ ſunt formales.

Secundum rationem autem. Text.67.

QVædam theoremata notanda de infinito ponit; atque primum eſt illud,quod ſupra dixit,tex.60.Infinitum diuiſione ſic procedere,vt quæcunque parua quantitas ſuperetur,puta cùm diuidimus, non perueniemus ad quantitatem ita paruam, quin minor eſſe poſſit : at cùm eſt infinitum in appoſitione,non tranſgredimur quamcunque magnitudinem abſolutè,ſed ſolum tranſgredimur illam magnitudinem, quæ fit ex diuerſarum partium additione, non tamen ex tali additione poterit creſcere quantitas,ita vt excedat etiam cælum.

Poſſes tu dicere,quare diuidendo ſuperamus abſolutè omnem minimam quantitatem aſſignatam dando minorem:at in apponendo non ſuperamus omnem magnitudinem : quia ſaltem non ſuperabimus magnitudinem illius totius, quod diuidimus, & in quo apponimus. *Obiectio.*

Reſpondet Ariſt.quia materia continetur,& eſt intra rem,infinitúmque materia eſt : forma continet, ac ſi dicat, quod cùm diuidimus procedimus ad materiam, quæ indeterminata eſt, & infinita, cùm autem apponimus, procedimus ad formam, quæ continet,& determinata eſt. *Sol.*

Notat.S.Thom.circa explicationem,quòd totum habet rationem formæ reſpectu partium, partes verò rationem materiæ, & meritò:nam forma determinata eſt,materia verò indeterminata, & indifferens:ita totum determinatum.ſingula enim per ſe vnum totum ſunt,tamen partes multis modis ſumi poſſunt,puta maiores,minores & hoc multis modis. Hoc verò intereſt inter infinitum ſecundum appoſitionem & ſecundum diuiſionem,in infinito enim ſecundum appoſitionem à partibus ad totum procedimus, in infinito verò ſecundum diuiſionem à toto ad partes deſcendimus:ob id in hoc à forma ad materiam,in illo à materia ad formam peruenimus.

Hinc fit, quòd cùm forma, & totum determinatum ſit, quantumcunque partes diuiſas in infinitum apponamus, non excedemus illud totum, cuius partes ſumimus : at cùm à toto ad partes procedimus, & partes indeterminatæ ſint propter multiformem ipſarum diuiſibilitatem, cùm ad ipſas peruenimus diuidendo in infinitum,non datur vllus terminus, nec vlla quantitas ita minima qua non poſſet eſſe minor.

Rationabiliter autem. Text 68.

ALterum conſtituit Theorema, puta Infinitum eſſe in numero, & in magnitudine, differenter tamen, Numerus enim ſurſum creſcit in infinitum, non enim datur tantus numerus, quin maior poſſit dari. At deorſum finem habet, nam ad vnitatem peruenit, & vltra non procedit. At magnitudo non ſic: datur enim maxima quantitas actu, cùm non ſit infinitum in actu: at non eſt dare minimam magnitudinem, vnde minimus numerus datur, ſed non maximus potentia: at datur maxima quantitas, & magnitudo potentia, ſed non minima.

Cur diuiſio numeri terminetur, dat cauſam: quia numerus ex indiuiſibilibus vnitatibus componitur, ad quas numerus perueniens iam non amplius diuidi poteſt: at magnitudo cùm non ſit compoſita ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus, ipſius nunquam ceſſat diuiſio.

At cum numerus creſcat ex diuiſione, & partitione continui, qui in infinitum procedit, hinc eſt quòd numerus augeatur in infinitum, quamuis non ſit actu infinitus, ſed potentia ſuperans quamcunque datam, & determinatam multitudinem.

Quo autem modo numerus ex indiuiſibilibus componatur, oſtendit, quia numerus ex vnis, & numerus non aliud eſt, quàm plura vna, & ita numeri ab vnis denominantur, ternarius enim, qui tria vna eſt, quaternarius qui quatuor, & ſic conſequenter: at vnum indiuiſibile eſt, vt vnus homo, qui in plures homines diuidi non poteſt: & vnus leo, & reliqua: ſi ergo numerus ex vnis eſt, & indiuiſibilibus eſt, nam vnum indiuiſibile eſt.

At non ſeparabilis eſt numerus hic bipartitionis.

CVm numerum ex diuiſione continui creſcere dixiſſet, ne quis putaret numerum eſſe quid ſeparatum ab ipſis continui partibus, vt putabant Platonici, ponẽtes numeros ſeparatos, huic obuians dicit, numerum non eſſe ſeparatum ab ipſis continui ſenſibilibus partibus: non enim aliud eſt numerus quàm plura vna, & plures continui partes Nec etiam eſt intelligendum, quòd numerus actu infinitus vnquam ſit: non enim eſt eius infinitas, niſi potentia, ſicut motus & tempus, & numerus temporis partium, quæ dicuntur eſſe, non tamen tota ſimul: ita eſt numeri infinitas.

Philop. vult Ariſto. velle hic comparare numerum tempori, vt enim tempus dum ſit maius, & maius, non habet partes perma-

nen

nentes, ſed quædam recedunt, quædam de nouo adueniunt. Ita numerus dum creſcit, non permanet:nam cùm ſit quaternarius, non manet ternarius, nec cùm ſit alius numerus,manet alius: & idem videtur Auerr.dicere.

Sed S.Th hoc non placet,& meritò:quia ſi formaliter loquantur de numero,etiam hoc ſit in infinito ſecundum appoſitionem, nam cùm additur aliqua magnitudo alteri,iam altera non manet formaliter,cùm induat rationem alterius totius, & alterius menſuræ. Vt ſi primus erat pedalis,poſteà additione mutatur. Quòd ſi materialiter loquanrur de numero,re vera etiam manet numerus præcedens,puta ipſius vnitates, ſicut in infinito ſecundum appoſitionem, at temporis & numeri partium temporis, nec formaliter,nec materialiter partes manent,quia tempus nullo modo permane,nec ipſius partes,ſimiliter nec motus.

In magnitudinibus autem. Text.69.

CVm dixiſſet numerum ſurſum in infinitum tendere, deorſum verò ſtare in indiuiſibile,modò non ſic in magnitudinibus fieri docet, imò oppoſitum : verſus enim maius datur vltimum, eò quòd ſit maxima quantitas quæ poſſit eſſe naturaliter, vt quantitas,& magnitudo orbis:vnde magnitudo tanta actu eſt, quanta potentia eſſe poteſt. At verſus minus non eſt terminus, ſed diuiſio in infinitum procedit. Si autem magnitudo non eſſet determinata, tunc eſſet corpus actu infinitum,quod nullo modo eſſe poteſt.

Dices quomodo magnitudo determinata eſt, cùm ſit infinitum in additione, quod ſit ſecundum magnitudinem?Si enim in infinitum additio eſſe poteſt, erit etiam magnitudo, tendens in infinitum. *Obiectio.*

Hoc dubium facile eſt intelligenti,quæ dicta ſunt ſuperius.additio enim duplex eſt. Altera, quæ ſit ſecundum partes proportionales, per quas etiam in infinitum ſit diuiſio. v.g. Diuidis lignum in duas medietates, iterum aliam in duas, & ſic ſemper procedendo per eandem proportionem:tunc ſi partes vnius diuiſæ medietatis apponas alteri, creſcet in infinitum. Et quia nunquam ceſſabit diuiſio alterius, nec ceſſabit augmentum prioris: tamen ipſius magnitudo, quantumcunque creſcat,non ſuperabit quantitatem totius ligni : quia nunquam finietur diuiſio, & ita nunquam habebit partes totius ligni. Hoc igitur modo dicimus eſſe infinitum per appoſitionem,& ſic magnitudinem creſcere in infinitum. *Sol.* *Nota.*

Alte

Altera additio eſt,quæ fit ſecũdum partes æquales,& ſi iſta fieret in infinitum, re vera magnitudo perueniret vt ſuperaret cœlos,& quodcunque corpus:ſed talis additio non poteſt eſſe in infinitum,nec ſic magnitudo poteſt ſecundum appoſitionem in infinitum creſcere.

Et hoc eſt,quod hic dicitur quòd abſolutè loquendo datur maxima magnitudo quæ poſſit eſſe, & quamuis in infinitum in appoſitione ſit ſecundum ipſam magnitudinem, non tamen ob id perueniet,vt quamcunque magnitudinem datam ſuperet.

Infinitum autem non eſt idem. Text.70.

CVm de infinito in motu, tempore, & magnitudine locutus ſit,poſſet quis arbitrari,infinitum eſſe genus quoddam ad illa tria. Hoc autem nõ ita eſt,imò analogum quoddam infinitum eius prius magnitudini, & per magnitudinem motui & per motum tempori ineſt. At quia hoc explicare non eſt præſentis loci, ſed ad librum quartum pertinet, ſe illuc remittit, & nos etiam id ibi tractabimus,quod faxit Deus.

Dub. Ariſt. Vlterius dixerat, numerum terminari deorſum: quia peruenit vſque ad indiuiſibilia:at non magnitudinem,hæc enim ſemper in magnitudines iterum diuiſibiles diuiditur:poſſet quis huius petere rationem, quare nempe magnitudo in magnitudinem ſemper diuidatur.At quia hoc in lib.6.demonſtratuius eſt latè,hoc etiam in præſenti ſupponit, & probationem prætermittit, & nos etiam ſuis in locis iſta examinabimus.

CAPVT VIII.

Non remouet autem ratio. Text.71.

TErtium theorema ponit,dubio ſatisfaciens Cùm enim actu infinitum non ſit, videntur theoremata aliqua geometrica deſtrui. Dicunt Geometræ datam lineam rectam in infinitum protendere,quod eſſe non poſſet,niſi actu ſit infinitum,aut excedatur quæcunque magnitudo ſenſibilis.

Huic reſpondet Ariſt. dicens, Reſponſio, qua negatur eſſe aliquod actu infinitum, non deſtruit vllum theorema geometricum,& huius reddit rationem. Nam Geometra non indiget infinito,nec vtitur actu infinito in vlla demonſtratione, quod ſi vtitur linea infinita,id non eſt:quia ſumat actu infinitum in demonſtratione,ſed vt habeat quamcunque finitam lineam.

Ac ſi dicat, Mathematicus finitis vtitur lineis ſemper, ac cùm lineas ſumit,ne quis ipſum limitaret,dicendo,nõ poſſe lineas maiores

iores,aut minores eſſe,ſumit lineas continuè produci poſſe:vnde illud infinitum, & continuum non extenditur, niſi ad lineas quibus vtitur,quæ omnes finitæ ſunt.

Quòd verò non indigeat lineis infinitis Geometra, probat. Quia lineæ minimæ, æqua proportione diuidi poſſunt,ſicut maximæ, quod demonſtrat Euclid.lib.6.theo.10.ob id, quæ in maximis probat,etiam in minimis poteſt oſtendere:non ergo lineis infinitis indiget:vnde dicit,nil differre ad demonſtrationem mathematicam,quod ſit in lineis minimis, aut maximis, imò etiam aliquando fictis, & extenſis vltra id, quod naturaliter poſſunt eſſe, vt cùm lineam extra cælum imaginatur, tamen eſſe, & id verum, quod Mathematicus probat, ſolum reperitur in quantitatibus exiſtentibus,& veris,quæ finitæ ſunt:id eſt,quamuis lineas aliquando maiores fingat, quia æquè poterat probare per lineas aliquando maiores fingat, quia æquè poterat probare per lineas veras,ob id verum probatur,& id quod eſt.

Quoniam autem eſt. Text.72.

QVarum theorema eſt.Cùm quatuor ſint genera cauſarum, vt dictum eſt, infinitum rationem habet materiæ, non alterius cauſæ, & non materiæ, vt cum forma eſt, ſed cùm priuatione. Vnde infinitum dicit duo : vnum formale, & id priuatio eſt, (pura negatio actus perfecti, & conſummati mixti cum potentia,) eſt enim actus imperfectus in ſucceſſione continua conſiſtens:materiale verò eſt quantum ſenſibile, hoc enim eſt, quod diuiditur, & in quo talis eſt infinitas : vnde infinitum rationem habet materiæ.

Et hoc etiam antiqui poſuerunt dicentes,& vtentes infinito,vt materia:ſed reprehendendi ſunt.Cùm enim infinitum poſuiſſent materiam, dixerunt ipſum continere, quod quidem non ita eſt, materia enim potius contentum, & determinatum quid, quàm continens & determinans eſt.

Aduerte autem,quòd infinitum non eſt ſola materia:nam materia ſecundum ſe non dat rebus diuiſionem, ſed materia cum quantitate : radix ergo prima diuiſionis infinitæ materia eſt,proxima verò quantitas,totalis autem materia cum quantitate.

Reliquum eſt autem aggredi. Text.73.

QVid infinitum ſit,& quomodo verè ſit, elucidatis, nunc ſoluere rationes aggreditur, quas in principio c. 4 propoſuit text.31.ad probandum infinitum eſſe,non ſolum potentia, vt determinatum eſt, ſed etiam actu, atque harum rationum quaſdam dicit nō eſſe neceſſarias,nec demonſtrare,quod intendunt:quaſdā

bem ſit:non tamen ob id res ita erit. Hinc patet, quòd non eſt argumentum bonum, ſumere quantitatem rerum ab imaginatione, quam hic intellectum vocat, vt notat Pſellus.

Tempus autem & motus.

SOluit primam rationem de motu, & tempore, cùm adiungit intellectionem quæ nunquam ceſſat. Et dicit eſſe infinita, ſed ſucceſſiua, & ita non tota ſimul: ob id non actu, ſed potentia infinita ſunt: quia id quod accipitur non eſt permanens. At magnitudo, nec diuiſione, nec additione etiam imaginatiua, eſt actu infinita: ſecundæ verò rationis ſatis ex dictis patet ſolutio

Ex his omnibus concludit, iam elucidatum eſſe, quid ſit infinitum, & quomodo ſit, & quomodo etiam non ſit, hæc Ariſt.

An vnum ſit indiuiſibile. An verò in infinitum etiam poßit diuidi. Quæſtio v.

QVæſtio hæc non aliena eſt à loco præſenti. nam Ariſt. docet numerum deorſum non tendere in infinitum: quia ex vnis componitur, vnum autem indiuiſibile eſt, vt dicitur tex.68. quod profectò difficile videtur: nam homo vnus eſt, vt ipſe fatetur, & tamen diuiſibilis eſt. *Ratio dubitandi.*

Quò ſi dicas, non eſt diuiſibilis in duos homines vnus homo, hoc non ſatisfacit: ſumam enim ignem vnum, qui vnus eſt, non tamen indiuiſibilis eſt, imò in duos & multos ignes diuidi poteſt. *Inſtat. 1.* *2.*

Quòd ſi dicas: ſatis eſt quod actu non ſit diuiſus, quamuis potentia ſit diuiſibilis, non valet tunc ratio Ariſtot. vult enim quod numerus non ſolùm non diuidatur in infinitum deorſum, ſed nec diuidi poſſit: quia ergo hoc dubium habet aliquid difficultatis, ideò in hac quæſtione ipſum tantùm enodabimus, in cuius declarationem aliquot oportebit præſupponere fundamenta, quorum primum ſit. Quod nihil aliud eſt vnum, quàm quod indiuiſum eſt, & impartitum: dicit enim rem quatenus in partes non eſt ſeparata, nec diuiſa: vnde dicitur vnus homo, qui non eſt plures: & vna linea, quæ non eſt facta plures, & vnus ignis, qui non eſt plures. *1. fund.*

Sed hoc vnum duplex eſt. Alterum, quod dicit partium priuationem. Alterum, quod dicit negationem, quod ſic clarius dicetur. Eſt quoddam vnum, quod non eſt actu in partes diuiſum, tamen diuidi poteſt aut re ipſa, aut intellectu: parum enim refert vtrouis fiat modo, ſicut dicitur vnus ignis, quia cùm in multos diuidi poſſit, actu indiuiſus eſt: & vnum lignum, & vnum continuum: & hoc vnum dicitur per priuationem. Alterum eſt, quod indiuiſum quidem actu eſt, & etiam potentia, quia tales partes, in quas diuidatur, non habet. Sicut punctũ vnum eſt: quia nec actu,

nec potentia partitionem habet. Similiter in ratione hominis, Petrus vnus eſt, quia nec actu diuiſus nec potentia in duos homines diuidi poteſt. Hoc duplex vnum breuiſſimè quidem, ſed notanter diſtinxit Ariſt.4.Metaph.c.2.tex.4.

2.fund. Sit ſecundum fundamentum. Vnum priuatiuè, id eſt quod actu indiuiſum eſt in partes, cùm diuidi poſſit, eſt duplex. Alterum tranſcendentale: Alterum prædicamentale, quod dicitur vnum quantitatis Hoc autem vnum diſtinguitur ſecundum partes, quę ſunt in duplici differentia. Quædam enim partes ſunt ſubſtantiæ, & eſſentiæ rei Quædam ſunt partes quantitatiuæ, partes eſſentiæ & ſubſtantiæ, vt materia, forma, genera, & differentiæ, actus potentia, & reliqua ex quibus rei definitionem, & naturam componimus: partes verò quantitatis, ſunt quæ rei à quantitate procedunt, vt ſunt partes integrantes, partes ſecundum extenſionem, vel ſecundum diſcretionem.

Quid vnũ traſcendentale. Eſt igitur quoddam vnum, quod dicit actualem indiuiſionem partium ſubſtantialium, & eſſentialium, & iſto modo quæque res, ſiue materialis ſiue immaterialis, quæ partes habet definitionis, & ſubſtantiæ, dicitur vna, vt non eſt diuiſa in eas, ſiue ſubſtantia ſit, ſiue accidens, & tale vnum dicitur tranſcendentale, & ſic quicquid eſt, vnum eſt. Huic vni opponuntur multa: multa enim dicuntur, quorum ſubſtantia, & eſſe diuiſum, & diſtinctum eſt, vt multa accidentia, multi Angeli, multi homines.

Alterum vnum eſt, vnum quantitatis, quod actu indiuiſum eſt ſecundum partes quantitatis, quomodo dicimus vnum continuum: quia ſuas partes indiuiſas habet: & vnum numerum, qui non eſt diuiſus in ſuas partes, & quib. conſtat, & tale vnum eſt in rebus, quæ quantitate participant, nec in immaterialibus reperitur hæc vnitas, ſed in ſubſtantiis, & accidentibus, quæ cum quantitate ſunt.

Nota. Oportet tamen te meminiſſe continui, & diſcreti non eſſe eiuſdem rationis partes: nam partes continui habent propoſitionem, cùm permanentes ſunt, vel in vniuerſum copulantur termino cõmuni. At partes diſcreti nullam habent poſitionem, nec termino communi copulantur, vnde continuum dicitur vnum, cùm partes habet termino communi copulatas, diſcretum verò cùm partes habet non copulatas termino communi, ſed ſub vnica forma numeri, vt ternarij, quaternarij & reliquorum.

Sit tertium fundamentum. Vnum quod eſt principium numeri, & dicitur vnitas ex qua numerus componitur: dicitur id quod eſt indiuiſibile ratione diſcreti. Aduerte enim aliter diuidi continuum, aliter diſcretum. Continuum enim diuiditur in partes actu copula

copulatas prius termino communi. At diſcretum in partes quæ erant diſiunctæ, nec termino communi copulatæ, vnde quodlibet continuum, ſi cõtinuum eſt, non habet partes diſcretas, ideóque dicitur indiuiſibile in ratione diſcreti, ac vnũ, quod eſt principium numeri, ſeu vnitas, & ex huiuſmodi vnis cùm multa ſunt numerus conſtat, & talia vna ſic dicuntur indiuiſibilia

Sit ergo prima concluſio. Vnum quod eſt principium numeri eſt indiuiſibile, non ſimpliciter, ſed ratione diſcreti: poteſt.n. eſſe aliquid vnum diuiſibile ſimul, & indiuiſibile, ſed non ratione eadem. v. g. Sumo vnum continuum, vel lignum, aut ignem, hoc poteſt quidem ratione continui diuidi, puta quia habet partes copulatas termino communi: at ratione diſcreti diuidi nequit, non. n. habet partes diſcontinuas, & poſitionem non habentes, in quas diuidi poſſit: vt igitur indiuiſibile eſt ratione diſcreti, vnum dicitur, ex quo numerus conſtat, & de hoc loquitur Ariſt. *1. concl.*

Vnde patet ſolutio argumenti, vnus enim homo, vnum lignum & reliqua dicuntur vnum continuum, & vnum, quod eſt numeri principium, vt vnum continuum ſunt, diuidi poſſunt in partes continui: at vt vnum principium numeri dicuntur, non ſunt diuiſibilia ratione diſcreti: quia ſic diuidi ſolius eſt numeri continentis partes diſiunctas, & poſitionem non habentes, & hoc nota. *Sol.*

Secunda concluſio. Vnum quod eſt moueri principium, nõ dicit entitatem aliquam diſtinctam realiter à continua quantitate, vt imaginantur multi reales, inter quos eſt Sonz. 4. Met. q. 25. dicunt enim quòd in continuo ſunt duæ entitates diſtinctæ, vna eſt continua quantitas, qua eſt vnum continuum diuiſibile, altera eſt entitas indiuiſibilis, qua dicitur vnum principium numeri: ratio ipſius eſt, quia quantitas continua duiſibilis eſt, at vnitas hæc indiuiſibilis erit. *2. concl.*

Sed nobis non placet iſta entitatum multiplicatio abſque ratione, & neceſſitate, & præter quam quod euidentibus poſſet redargui iſta ſententia argumentis, ratio ipſarum nulla eſt: ob id dicimus, quòd quantitas continua eſt, à qua eſt vnum continuum & à qua eſt vnum, quod eſt numeri principium, ſed non eadem ratione. Vt.n. à tali quantitate partes habet actu coniunctas, vnum eſt numero continuum: vt verò à tali quantitate procedit, quod ſi continua eſt, non habeat partes diſcretas, & res per talem quantitatem diuidi nequeat in diſcreta, principium eſt numeri, & res ab ea indiuiſibilis eſt ratione diſcreti. *Refellitur.*

Tertia concluſio, Numeri materia ſunt vnitates ipſæ, forma verò eſt illarum vnitatum certa aggregatio, vnde ternarius vnitates dicit materialiter, formaliter verò vnitatum tantam aggre- *3. concl.*

gationem. Sic de quolibet numero.

Hinc intelligitur id,quod dici ſolet, quod vltima vnitas adueniens eſt forma,reliquæ materia, vt in ternario duæ vnitates ſunt materia, tertia determinans forma, quod videtur dicere Albertus in prædicamento quantit.& S.Tho.8.Metaph. quod non ita ſimpliciter debet intelligi: numerus enim formaliter diuiſibilis eſt, illa vnitas verò diuidi non poteſt. Præterea:quia cum omnes vnitates ſint eiuſdem rationis, eſſet eadem forma omnium numerorum,nec ſpecie differrent,quod nemo concederet nec S.Tho. nec Alber.id dixerunt,vt ſonat: ſed ſenſus eſt, quod illa vnitas habet ſe vt forma: quia ipſa adueniente intelligitur compleri numerus, ſed non quod re vera illa eſſet forma, ſed vnitatum aggregatio, quæ variatur qualibet addita vnitate, atque ideò videtur forma, ſed non eſt.

4.concl. Quarta concluſio.Numeri diuiſio non procedit deorſum in infinitum Hæc eſt Ariſt. quæ patet ex dictis:quia cum numerus diuidatur ratione diſcreti, & ſit deuenire ad vnum indiuiſibile in ratione diſcreti, nõ procedit ipſius diuiſio in infinitum. non ſic in continuo:non enim in diuiſione continui deuenimus ad aliquod indiuiſibile in ratione continui, cùm non ſit compoſitum continuum ex indiuiſibilibus in ratione continui, ſed ex diuiſibilibus: ob id ipſius diuiſio terminum non habet,vt dictum eſt.

An numeri multiplicatio procedat in infinitum. Quæſtio vj.

1.argum. CVm numeri diuiſionem deorſum deſcendendo non in infinitum procedere determinatum ſit, conſequenter quæritur, an in multiplicatione ſurſum aſcendendi ſit proceſſus infinitus.Et videtur, quod nullo modo. Si enim talis eſſet proceſſus maximè propter illam rationem Ariſt quia numerus creſcit ex diuiſione continui, hæc autem in infinitum procedit: ſed hæc ratio nulla eſt,vt videtur. Nam vel loquimur de continuo mathematico,vel de ſenſibili; Non de mathematico, quia non pertineret hæc tractatio ad Phyſicum Si verò de ſenſibili, vt re vera eſt tunc ipſius diuiſio non procedit in infinitum:quia, vt dixit in lib.1 Phyſ.tex.36.datur minima caro,à qua nihil iam eſt ſeparabile:& nos determinauimus dari minimum in his rebus naturalibus etiam homogeneis:non igitur procedit ipſorum diuiſio in infinitum,& ſic cõſequenter nec numerus.

Secundò videtur, quod ſi diuiſio in infinitum procedat, quòd ſit numerus actu infinitus; eſt enim argumentum. Si lignum aliquod

quod, verbi gratia pedale, in infinitum eſt diuiſibile: ergo in ipſo ſunt infinitæ partes actu indiuiſiuæ, ſed potentia diuiſibiles: numerus igitur illarum partium infinitus eſt: nam dato quouis numero finito, partes plures ſunt.

Tertiò, ſi numerus actu infinitus eſſe non poteſt: vel eſſet, quia repugnat propter numeri formam, quia numerus numerabilis eſt: vel propter numeri materiam, quia res infinitæ non poſſunt eſſe, quarum ſit infinitus numerus. Sed neutrum repugnat. Nam ſecundum Ariſt. qui mundum ab æterno poſuit, poteſt quis petere, quot homines ſint tranſacti, & quot dies, re vera non eſt, quid dicatur, niſi infinitus numerus: Si igitur numerus infinitus eſſet impoſſibilis, non fuiſſet præteritus, quia impoſſibile ad actum non venit: ſed numerus infinitus tranſactus eſt, & hoc non niſi ſimul cum rebus numeratis. non ergo eſt repugnantia, vt ſit numerus infinitus: quod ſi dicas, non eſt permanens talis numerus, hoc nihil impedit rationem numeri. 3.

Et eſt quartum argumentum: nam numerus trium motuum, & numerus, verbi gratia lectionum, eſt verus numerus, tamen non permanet. 4.

Et vlterius ſecundum Ariſtot. qui tenet animam hominum eſſe immortalem, & in ſingulis hominibus ſingulas animas: tunc ſi mundus fuit ab æterno, & homines infiniti tranſacti ſunt, re vera etiam, & animæ infinitæ, quæ cùm immortales ſint, ſequitur actu eſſe illarum infinitum numerum.

Et vlterius ſecundum reales qui dicuntur puncta eſſe in corpore actu, & realiter diſtincta à quantitate, tunc cum ſint infinita puncta actu exiſtentia in corpore, erit & numerus actu infinitus.

Quintum eſt etiam argumentum contra text. 59. vbi dicitur, quod diuiſio, quæ fit ſecundum partes æquales alicuius finiti, non procedit in infinitum. Videtur hoc falſum. & probatur. Sumatur lignum bipedale, tunc in hoc poſſunt dari infinitæ partes æquales, quarum vna non eſt altera, ſed omnes æquales inter ſe: ergo diuiſio finiti procedit etiam ſecundum partes æquales in infinitum: & patet, Diuidatur illud lignũ in duas pedalitates, & poſteà ſingulæ diuidantur in partes proportionales: tunc coniungendo partes proportionales vnius cum coniuncto ex partibus alterius, dabuntur infinitæ pedalitates. Vt ſi medietas vnius coniungatur cum medietate alterius, & tertia vnius cum duabus tertiis alterius, & quarta vnius cum tribus quartis alterius, &c. vt in exemplo patet infrà ſcripto. 5.

Hæc ſunt argumenta quæ potiſſimam habere vidétur difficultatem,quæ quidem ſingulatim oportet iam ſoluere.

Ad 1. ſolut. Alb. Circa primum Alber. c.pen.huius libri, dicit quantitatem ſenſibilem dupliciter poſſe conſiderari. Vno modo,vt terminus corporis naturalis, & ſic non dubium eſt, cùm detur minimum corporum naturalium: per eam enim menſurabilia ſunt corpora:& ſic diuiſione reali ſunt diuiſibilia corpora in infinitum.

Reijc. Iſta ſolutio mihi non placet,quia cum menſura, qua menſuratur finita ſit,& minima,vt dicitur 10. Metap. re vera menſurabile non menſurabitur,ſecundum omnes partes, ſed ſub partib. certæ quantitatis,quanta eſt menſura:vlterius, quia menſura eſt æqualis,& vna:non igitur menſurabile, vt tale eſt, diuidetur in infinitum; quia iam haberet partes æquales omnes inter ſe infinitas, quod eſſe non poteſt.

2. ſolut. Auer. Paul.Ven.ſupra tex.60. Aliter reſpõdet ad hoc de mente Com. dicit quod quantitas ſenſibilis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo vt ſubſtat formæ naturali, & ſic non datur in ea diuiſio in infinitum.Altero modo ratione materiæ cui ineſt,& ſic eius diuiſio procedit in infinitum.

Reijc. Iſta ſolutio mihi non admodum placet,quia cùm ipſe loquatur de diuiſione reali, non videtur talis diuiſio poſſe fieri in materia, quia ſemper eſt, & erit cum aliqua forma, quæ impediret talem diuiſionem. Dicerem ergo quod non debet intelligi de diuiſione,

3. ſolut. quæ dicit actualem partium ſeparationem, ſed de ea, quæ fit per partium ſignationem,vel conſiderationis reſolutionem,& ſecundum hanc non datur minimum in homogeneis. Quod enim ſupra dictum eſt,intelligi debet de minimo per ſe exiſtenti, vt illic declarauimus.

Prob. ſol. Primò. Et inducit me ad hoc dicendum ratio:quia iſta diuiſio fit etiam in tempore, & in motu, vbi non fit talis partium ſeparatio, niſi modo quo dictum eſt.

2. Prætérea, quia non poteſt particula extra modum minima naturaliter conſiſtere,etiam ſecundum eos qui minimum auferunt: dicunt enim poſſe tam paruam eſſe,vt non conſiſtat, quin in contrario corrumpatur: ergo iam talis ſeparatio naturaliter non procedit in infinitum.

3. Præterea,quia cœlo,& lineis cœleſtibus iſta ineſt diuiſio: quæ autem non poteſt eſſe, ſi intelligatur de actuali ſeparatione, cùm cœlum ſit incorruptibile.

Ad 2. Circa ſecundum argumétum aduertendum erit,quòd numerus non

non dicit quocunque modo partes,ſed diſiunctas, & poſitionem, & terminum communem, non habentes, quod ſi continuæ ſint, numerum non faciunt, ſed vnum continuum, & hæc eſt notanda ſolutio, vndè illæ partes vnius continui numerum non faciunt, nec finitum, nec infinitum actu, ſed ſolùm vnum continuum, quouſque ſeparentur diuiſione, & tunc numerus nunquam erit actu infinitus.

Quòd ſi petas,quot illic ſunt partes? dico actu non eſſe numerum certum quouſque diuiſio vel ſignatio accedat,quę nunquam infinita eſſe poterit in actu.

Circa tertium,Iandu.quæſt.11.huius tertij, dicit duplicem eſſe numerum. Alterum rerum corporearum quæ non multiplicantur niſi ſecundum quantitatem,vt numerus lapidum,hominum,leonum,& aliorum corporum,& talem eſſe infinitum negat,nec eſſe poſſe permanentem:quia tunc occuparet omnia, & non admitteret ſecum alia corpora. Alter numerus eſt rerum, quæ non occupant locum, vt ſunt accidentia, quæ per ſe quantitatem non habent, & horum numerus, dicit quod de facto modo eſt infinitus: nam materia prima cuiuſlibet habet infinitas potentias actu ad ſingulas formas quas recipere poteſt. Vnde ſecundum Iand. non repugnat infinitum eſſe,cùm ſit. *Ad 3.*

Sed re vera hæc ſententia quamuis in aliis accidẽtibus,vt punctis, habere poſſet aliquid probabilitatis, de quibus tamen mox dicemus,tamen exemplum allatum falſum eſt:non enim eſt, niſi vnica potẽtia in materia ad formas,quas recipere poteſt, loquendo de potentia materiæ primæ: at potentiæ proximæ ſunt variæ pro variis formis: ſed non ſunt hæ potentiæ infinitæ actu, quia non ſunt niſi cùm forma generari debet.

Alij dicunt infinitum numerum repugnare ratione formæ: alij ratione materiæ,qui omnes mihi non ſatisfaciunt.

Pro ſolutione igitur tam tertij quàm quarti argumenti,in quibus de quadruplici numero infinito obiiciebatur, videlicet, dierum,& aliorum ſucceſſiuorum,animarum, & punctorum, iacienda erunt aliqua fundamenta.

Aduerte igitur primò, quòd multitudo, & numerus differunt, nec idem omnino ſunt. Multitudo enim ſolùm dicit partium diuerſarum aggregationem:at numerus dicit ordinem illarum partium ſecundum prius & poſterius: numerus enim à numerando dicitur,qui numerat autem,ordinem habet. *1. fund.*

Iſte igitur numerus, aut multitudo tripliciter inuenitur. Primò in ente:vbi enim diuerſitas eſt, & pluralitas entiũ, quæcunq; ſint, ſiue ſubſtantiæ,ſiue accidentia,ſiue corporea, ſiue incorporea, ibi

numerus eſt, & multitudo: talis autem numerus, & multitudo tranſcendentalis dicitur.

Secundò, inuenitur iſta multitudo, & numerus particulariùs in corporibus, & in continuis multis, & iſte numerus eſt proprius quantitatis ſpecies.

Tertiò, numerus eſt in his quæ in quantitate ſunt, ſed non ſunt multiplicata per quantitatem, vt eſt numerus, & multitudo plurium accidentium, quæ in vnico ſubiecto eſſe poſſunt ſub vnica quantitate.

Et omnis hic numerus, & multitudo aut ſucceſſiuus poteſt eſſe, ita vt non ſint ſimul vnitates, vt numerus hominum quorum aliqui tranſierunt, aliqui permanent, aut poteſt eſſe permanens totus, vt facile eſt intelligere.

2.ſ nl. Aduerte ſecundò, inter ferè omnes Philoſophos non eſſe dubium numerum cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum, non eſſe infinitum: quia cùm vnà dependeat ab altera in operando, cúmq; eſſent infinitæ, vltima non poſſet operari, quia ab infinitis dependet. & hoc docet Ariſt 2. Metaph. cap. 2.

Similiter, non eſt dubium numerum permanentem corporum non eſſe, nec eſſe poſſe infinitum, cùm locus omnis naturalis finitus ſit: loquimur autem modò de potentia naturali: ſimiliter nec eſt numerus permanens accidentium quę in corporibus ſunt: nam cùm corpora ſint finita, & accidentia erunt: aliàs in vno corpore oporter & eſſe accidentia infinita, cúmque non poſſent differre numero, cùm inſit vni ſubiecto, eſſet differentia in ſpecie; & infinitæ eſſent ſpecies, quod non ſit naturaliter, nec fieri poteſt.

At dubium eſt de numero infinito ſucceſſiuo, & de permanenti rerum ſpiritualium.

Dico ergo primò, quòd ſecundum Ariſtotelem optimè datur multitudo infinita ſucceſſiuorum, vnde multitudo dierum, & hominum & generationum præteritarum, & circulationum, & motuum datur infinita: nec hoc negari poteſt, licet propriè loquendo illa multitudo infinita non ſit numerus, quia numerus dicit ordinem partium: at in infinito nullus eſſe poteſt ordo, cùm nec principium eius ſit, nec finis, & quia numerus in ratione ſua propriè dicit menſurabilitatem, quæ non conuenit infinito: erit ergo multitudo infinita, ſed non propriè numerus infinitus, ſucceſſiuorum.

Illud verò de infinitate animarum multum torſit Ariſtotelis interpretes, cùm ſecundum eius ſententiam mundus fuiſſet ab æterno, vnde vt illum à cõtradictione liberarent, in varias inciderunt ſolutiones parum conſentaneas. Alexander enim impiè, & contra

ipſum Ariſt.ei impoſuit feciſſe animam mortalem,ſed ea ſententia ab aliis interpretibus reprobatur, & falsò id imponit Ariſt. vt alibi ex Theophraſto,Themiſt.Simpl.Ammon Philopo, & aliis oſtendemus contra Alexandrum.

Hinc etiam delirauit Auerroes cum ſuo illo vnico intellectu communi non minus impiè, quàm Alexander, imò duplici impietate cumulatior,& corruptione animarum,& illa ficta vnitate intellectus.

Alij dicunt, quòd Ariſt.ſolum negauit numerum infinitum ex diuiſione continui,& in rebus corporeis,non tamen negauit numerum infinitum ſpiritualium & non occupantium locum, & hæc propius ad veritatem accedit.

Alij,vt Auicenna, aſſerunt negaſſe Ariſt. infinitum numerum entium completorum:& perfectorum,non verò incompletorum, qualis eſt anima,& partialium entium.

Alij fabulosè potius, quam philoſophicè dicunt eſſe finitas animas,ſed migrare ex corpore in corpus, vt dicebat Pythagoras, & hanc fuiſſe mentem Ariſto.quod tamen ne ſomniauit quidem Ariſtoteles.

Alij dicunt eſſe contradictionem in ipſo Ariſtotele, qua cum mundi æternitate non ſibi conſtitit,dum reprobauit infinitum:& meritò quidem hoc vexauit interpretes:nam hoc argumento ſatis efficaciter conuincitur mundum non fuiſſe ab æterno.

Reſpondeo ergo ad illud de infinitate animarum,quod probabiliter,imò neceſſariò debemus fateri cùm ſint animæ immortales ſecundum Ariſtotelem, & mundus eſſet ab æterno, vt ille putauit,eſſe multitudinem actu infinitam,non quantorum, non tamen numerum prædicamentalem,& proprium.Et iſta diſtinctio multitudinis, & numeri, ac numeri duplicis tranſcendentalis & prædicamentalis quanti, & non quanti, multum eſt obſeruanda pro doctrina Ariſt.

Dicendum ſecundò,ſi de veritate ſit ſermo, infinitum nullum, nec etiam multitudine proceſſiſſe, cum mundus ab æterno non fuerit.

Quòd ſi petas an repugnet ex natura rei,quod multitudo infinita ſit,ſiue actu ſimul,ſiue trāſacta.Quamuis id ſoluere nō ſit præſentis loci, ſed octaui libri, exiſtimo tamē multitudinē infinitam actu conſumma:ā implicare,& eſſe nō poſſe,nec pertranſiri poſſe: vnde nō ſolum infinita hominum multitudo, & aliorum nō fuit, ſed nec fuit poſſibilis vllo modo, nec(vt videtur) imaginatio humana poteſt capere id,vt infinitum fuerit trāſactum, & hoc conuincere videtur neceſſariò non fuiſſe mundum ſempiternum. 1. ratio.

Et

Et ratio prærerea talem multitudinem prohibens hæc eſt: quia ſi eſſet infinita multitudo, multitudo non creſceret additione mul totum, nec minueretur ablatione multorum Patet, nam ſi homines modò infiniti ſint tranſacti, quæro, an poſt centũ annos plures erunt tranſacti. Si id neges, videtur ſtultum. Si vero concedas: quomodo ergo homines illi erãt infiniti? quomodo infinita multitudo habet plus aut minus? Et idem quæram, an ante centum annos ſint tot homines tranſacti, quot ſunt modo. Re vera ſi datur infinitum ablatione, vel additione, nec fiet maius aut minus.

Solutiones. Sunt enim qui dicunt infinitum creſcere, & minui poſſe manens infinitum, quod gratis dicitur.

Alij dicunt vnum infinitum non ſuſcipere plus, quàm alterum, & admittunt æquale eſſe infinitum, ſiue additis, ſiue ablatis finitis, hoc tamen fateor me credere non poſſe.

3. ratio. Præterea, quia omnis multitudo ad numerum reducibilis eſt aliquem, aliàs eſſet prorſus extra genus, & nihil eſſet. At quod illa multitudo infinita ſit propriè numerus infinitus, impoſſibile eſt, vt antè oſtendimus: quia numerus dicit ordinem partium, & menſuram.

4. Præterea, quia ſi infiniti homines ſunt tranſacti, & infinitæ generationes, ergo non ſunt infinitæ: infinitum enim non conſummabile eſſet.

Sat ſcio reſponſuros aliquos eſſe tranſactos infinitos homines, tamen non datur primus homo, qui incepit. Sed hoc mihi difficilius apparet, quod detur cauſa æterna vna productiua hominum, & non dentur homines primi, quos illa cauſa produxit ab æterno, ſed ſatis ſint iſta in præſenti, ex quibus conſtat repugnare ex natura rei eſſe multitudinem infinitam. An verò per diuinam potentiam infinitum eſſe poſſit, hoc in præſenti prætermittimus.

Ad 5. Ad illud de punctis, dico non eſſe actu puncta realiter diſtincta, ſed potentia: ſunt actu per diuiſionem, quæ cum infinita non ſit actu, nec ſunt actu infinita puncta: ſed de hoc latius dicetur lib. 6. Atque ita planè ſatisfactum eſt arg. 3 & 4.

Nota. Ad quintum facilis eſt ſolutio Non negamus eſſe infinitas partes æquales omnes in potentia in quolibet continuo: ſed id eſt, quia eadem quantitas multoties repetitur, & ſumitur cum aliis, & aliis partibus proportionalibus quæ dicuntur partes communicantes. At partes non communicantes non ſunt æquales omnes inter ſe, vt diuiſio procedat in infinitum. Eſt autem aduertendum, quòd eſſe infinitum in diuiſione non aliud eſt, quàm quod nunquam ceſſet diuiſio partium, hoc eſt, quòd non ſit ſigna

gnabilis minima pars continui,qua non ſit alia minor, & minor. Hæc de quæſtione.

Vtrum ſit corpus actu infinitum. Quæſt.7.

HÆc quæſtio ſatis ex ipſo textu conſtat,tamen propter quorundam terminorum explicationem à nobis breuiter eſt dilucidanda.

Eſt argumentum.Infinitum eſt paſſio quantitatis: ergo datur ſubiectum & quantitas actu infinita. *1.arg.*

Secundò, Materia eſt indeterminata in ſe: ergo ipſius quantitas:ergo eſt infinita. 2.

Aduertendum itaque quod eſt diſtinctio vulgaris apud nominales,vt habet Alb Saxo,hoc lib q.9.de qua etiam ante meminimus,duplex eſſe infinitum. Categorematicè,& ſincategorematicè,& quantum ad ſenſum idem eſt infinitum categorematicè, & quod nos dicimus infinitum in actu, ſiue ſecundum magnitudinem,ſiue ſecundum multitudinem. Infinitum verò ſincategorematicè idem eſt,& quod nos in potentia vocamus.

Et ita exponunt ipſi dicentes infinitus numerus eſt, cum non ſint tot, quin plura poſſint eſſe. ac ſi dicant, numerus ob id infinitus dicitur, quoniam quouis dato, adhuc alius numerus amplior dari poteſt. In magnitudine verò infinitum exponunt ſic. Non tantum,quin maius,id eſt, cum quauis data magnitudinis parte, adhuc alia maior per additionem partis propoitionalis dari poteſt;vt explicuimus in textus expoſitione.

Solent item diuidere infinitum categorematicè in infinitum ſimpliciter,& infinitum ſecundum quid,& hoc præſertim in corporibus Illud dicitur actu infinitum ſimpliciter, quod ſecundum omnem dimenſionem, latitudinem, longitudinem, profunditatem eſt infinitum id verò ſecundum quid, quod ſecundum vnam aut alteram dimenſionem, aut ex vna parte eſſet infinitum, vt ſi hinc,vbi ego ſum,corpus in infinitum tenderet ſurſum,vel ſecundum vnam,vel ſecundum omnem dimenſionem.

At verò notatu dignum eſt, quod ſi corpus, vt corpus eſt infinitum,quod ſimpliciter, & ſecundum omnem dimenſionem, debet eſſe infinitum: & ſi naturaliter eſſe poſſet corpus infinitum, ſimpliciter eſſet cum non eſſet maior ratio vnius quàm alterius dimenſionis. *Nota.*

Sit igitur concluſio. Nullum corpus naturale poteſt eſſe actu infinitum Præter rationes Ariſt.etiam hæc eſſe poteſt. Nam omne quantum figuram neceſſariò haber, at infinitum figuram habere *1.concl.*

1. ratio. bere non poteſt: nam figura eſt terminus quantitatis quæ non eſt, ſi corpus eſt infinitum, non ergo eſſe poteſt Et hæc ratio procedit etiam de corpore Mathematico, & de qualibet dimenſione, nam linea neceſſariò claudi debet termino, aliter non eſſet vllius figuræ linea, ſimiliter ſuperficies.

2. Altera ratio eſt partim ſumpta ex Ariſt. Si corpus aliquod naturale eſſe poſſet infinitum, tunc vel eſſet elementum, vel mixtum ex elementis, vel aliquod aliud ſimplex corpus: Sed nullum ex his eſſe poteſt & patet. Non enim poteſt eſſe elementum, nam (vt dictum eſt in tex. u) haberet virtutem infinitam, vel tantam ſaltem, quanta ſufficeret reliqua omnia corrumpere & in ſe trahere, quod naturaliter eſſe non poteſt.

Præterea, ſi eſſet mixtum, tunc vel componeretur ex elementis numero infinitis, & hoc non: quia vt diximus, multitudo infinita eſſe non poteſt, præſertim actu. Aut componeretur ex finitis numero, & tunc neceſſe eſſet, quod aliqua, aut vnum illorum eſſet magnitudine infinitum, aliter enim numero finita non facerent actu infinitum. Si ergo illorum vnum eſt infinitum, alia in ſe corrumpet, & non erit mixtum tale corpus, ſed ſimplex.

Quòd ſi ſit aliud, tunc, cum naturale ſit, vel mouetur ſurſum, vel deorſum, vel circulariter: Sed nullus motus, ex his poteſt eſſe in corpore infinito: non igitur mouebitur, nec erit naturale.

Quòd non moueatur ſurſum, vel deorſum, ſi infinitum eſt, conſtat: quia non poteſt mutare locum. Sed quòd non circulariter, probatur. Corpus circulare non mouetur, niſi murando diametros, id eſt ab vna in aliam, vt ab A, in B, & à B, in C, ſed non poteſt hoc fieri, quia A, & B, diſtant in infinitum, & ſic tranſitus eſt inconſummabilis. Quod verò diſtent infinitè, patet: quia ab eodem

puncto lineæ protractæ, quanto magis tendunt, magis diſtant. Cum ergo A, & B, in infinitum diſtent, & ſint protractæ à centro, cum

cum corpus ſit infinitum, diſtabũt infinitè, nec motus eſſe poterit.

Quòd ſi dicas, non mouebitur motu locali ſecundum ſe totum ſicut terra, ſed motu alterationis. Dico, quod moueri motu alterationis non poteſt, niſi mixtum, aut elementum ſit: At ſupponitur non eſſe, quia id probatum eſt non poſſe fieri. Cùm ergo ſecundum ſe totum debeat habere motum aliquem non erit niſi localis, & hæc ſufficiant pro concluſione. Reliqua in textu vide. *Obiectio. De motu alteratio. Sol.*

Ad primum dico, quòd cùm infinitum ponitur quantitatis paſſio, non ponitur actu infinitum, ſed in potentia, quia in diuiſione conſiſtit, vel ex diuiſione prouenit, vt ſit in infinito ſecundum appoſitionem. *Ad 1.*

Ad alterum dico, quod materia non eſt in potentia ad quantitatem infinitam, vt aliqui putant, ſed infinitam: non enim recipit quantitatem, niſi cum forma: nec tẽdit ad quantitatem, niſi per formam, ad quam ipſius potentia terminatur primò: ſed forma finita eſt: ergo, & quælibet quantitas, ad quam materia eſt in potentia. Et hæc ſint ſatis de quæſtione, & de libro tertio Phyſicorum. *Ad 2.*

IN IIII. LIBRVM Phyſicorum.

CAPVT I.

Similiter autem neceſſe eſt. Text. 1.

IN hoc libro quarto, de loco, vacuo, & tempore tractatur. De loco quidem, tanquam de quadam communi corporum proprietate, & de eo, quod ad motum neceſſarium eſt; de vacuo, quia antiqui ad motum neceſſarium eſſe vacuum, arbitrabantur: de tempore, quia motuum omnium menſura eſt.

Prima tamen de loco fit conſideratio, quia locus, & motum & tempus antecedit. Imò, vt refert Simplicius, ipſum corpus: ac niſi corpus ſubſtantia eſſet, quam Phyſicus præcipuè conſiderat, prius tractaſſet de loco.

Conſtituit igitur Ariſt. propoſitionem, nempe Phyſicum oportere tractare, de loco, an ſit, quomodo ſit, & quid ſit, ſicut etiam de infinito iſta tradita ſunt.

Per quæſtionem quomodo ſit, intelligit Themiſt.& Auerr an ſit ſubſtantia, vel accidens, Simpl.verò, qualis ſit locus,& totum eſt verum.

Nota. Quòd ſi dicas, quare præpoſuit quæſtionem qualis ſit quęſtioni quid ſit.Reſpondet Simpl. quia per ea, quæ per ſe inſunt loco, indagamus quid ſit:paſſiones autem,quæ per ſe inſunt, pertinent ad qualis ſit.

1.ratio. Dupl ci ratione probat oportere Phyſicum tractare de loco. Prior eſt,quia omnia quę ſunt,in loco ſunt: & patet hoc,quia quę non ſunt,in loco non ſunt,vt chimeræ,& monſtra.

Dub. Circa quam rationem offertur ſtarim dubium, quomodo omnia quæ ſunt, in loco ſint,& vlterius quomodo valeat illa ratio, quæ non ſunt,non ſunt in loco : igitur quæ ſunt, in loco ſunt. Videtur enim procedere ab oppoſito antecedentis ád oppoſitum conſequentis.

Sol. Sed ad hoc non eſt difficilis ſolutio,ſi intelligas Ariſtot. hic ex ſententia aliorum philoſophorum loqui, vt omnes interpretantur,& ipſemet oſtendit,de aliis hoc dicens,cùm dicit,exiſtimant, nec omnium aliorum eſt ſententia iſta, vt dicunt Alexand & Simpl. ſed eorum, qui ſola corpora eſſe arbitrati ſunt, & nihil incorporeum & ſpirituale.Hi enim dicebant omne ens eſſe in loco, quia apud hos ens cum corpore idem erat : eſt autem omne corpus in loco.

Ali.dub. Et hinc patet ſolutio alterius dubij. Nam eſſe in loco, & eſſe ens conuertuntur apud hos:in conuertibilibus autem valet ab op-

Sol. poſito antecedentis, vt dicit Simpl. Reſpondet etiam ſecundò Simpl.quod poteſt illa conſequentia apud hos ſic formari. Non eſt in loco:ergo non eſt,& tunc ab oppoſito conſequentis,eſt : ergo in loco eſt. Hoc dicitur ſecundum horum opinionem, nam ſecundum veritatem, cùm ſpiritualia ſint, quæ in loco non ſunt, non omne ens in loco eſt.

3.dub. Hinc patet ſolutio tertij dubij,quod ſuboriri poterat. Nam ſi

Sol. eſſe in loco omni ineſt enti, iam non Phyſici, ſed Metaphyſici erat de loco tractare.Solutio,inquam,nota eſt:quia hi ens tantùm corporeum ponentes, non ſeparabant Phyſicam à Metaphyſica, vt benè aduertit hic S.Tho.

2.ratio. Poſteriorem rationem adhibet, qua Phyſicum oportere de locó tractare docet.Ratio autem eſt:quia motus omnium communiſſimus, & maximè proprius, eſt localis, qui ſecundum locum fit,& latio dicitur:ſed Phyſicum oportet de motu tractare : ergo etiam de loco.Motus localis dicitur cõmuniſſimus : primò, quia omnes communiter motum localem motum eſſe cognoſcunt, &

ita

ita exponit Simpl.Secundò, quia omnibus ineſt corporibus, non ſolùm ſimplicibus,ſed etiam compoſitis,& ipſis cœlis,quibus alij motus non inſunt,& ita exponit Auerr.

Alij legunt pro communi maximè, primum, vt refert Simpl. de Eudemo, & verum eſt:motus enim localis eſt primus,non ſolùm quia cœlorum motus eſt omnium primus, ſed quia reliqua agentia mouentur alijs motibus,loco præſuppoſito, quem motu locali acquiſierunt. Dicitur etiam motus localis omnium maximè proprius,id eſt, principalis, vt Simpl.dicit, quia eſt digniſſimus, cùm ſolus ipſe cœlis, & aſtris inſit. Similiter dicitur maximè proprius, quia motus localis verè eſt continuus vt dicit S. Thomas, vel quia vocabulo motus maximè localem,omnes intelligant. Hæ igitur ſunt cauſæ, propter quas Phyſicum oportet agere de motu. *Varia lectio inter pretum.*

Dubitat Simpl.cùm locus ſit immobilis, vt poſtea dicet Ariſt. vt quid de eo Phyſicus tractet, qui mobilia conſiderat. Reſpondet,& benè,quòd licet immobilis ipſe ſit, tamen motus terminus eſt, & per ipſum motus ſit, & hoc ſufficit, vt à Phyſico conſideretur.

Habet autem multas dubitationes.

Text.2.

DIfficultatem tractationis de loco ponit, atque ab ea difficultate doctrinam commendat. Duas autem difficultatis cauſas ponit.Altera eſt,quia cùm ex paſſionib. rei viam cognoſcendi ipſam habeamus, tum tales paſſiones difficile rem indicant, abſque dubio quid illa res ſit, difficile erit cognoſcere Hoc autem habent loci proprietates: nam modò vnum, modò aliud,locum eſſe,oſtendunt:quædam,e.oſtendunt eſſe materiam,quædam formam, quædam neutrum: cùm igitur tam varia appareat natura loci ex ipſius paſſionibus, etiam difficile erit quid ſit cognoſcere.

Altera difficultatis cauſa eſt:quia nihil habemus,aut traditum, aut dubitatum ab antiquis. Multum.n.iuuat aliorum doctrina, vel ſaltem dubia:pars enim facultatis eſt benè dubitare, vt dicit Ariſt.lib.3.Metaph.cap.1.

Quòd igitur locus ſit,videtur manifeſtum.

Text.3.

INcipit primam quæſtionem diſcutere, putà an locus ſit:ac rationes aliquot proponit, quibus locum eſſe probat, quarum prima ſumitur ex mutua corporum ſucceſſione in eodem loco, quæ talis eſt. Vni loco multa ſuccedunt corpora:ergo locus quiddam eſt diſtinctum ab ipſis corporibus. Antecedens experientia patet:nam vbi aer erat, aqua ſuccedit aliquando, & contra:& vbi

vnum erat corpus, alterum ſubintrat. Conſequentia nota eſt, quia niſi eſſet locus quiddam ab vtroque corpore diſtinctum non poſſet vnum alterius eidem loco ſuccedere. Et nota, quod argumentum non ſolùm probat locum eſſe, ſed etiam diſtinctum à corporib. quæ in loco ſunt. Hoc enim quæritur, an ſit natura aliqua per ſe diſtincta ab his, quæ in loco ſunt. Hoc genere argumentandi ſupra vſi ſumus ad indagandum materiam diſtinctam à formis generalibus, & corruptibilibus.

Dubitatur, Cùm locum eſſe ſit per ſe notum, vt quid probet eſſe.

Aliqui dicunt, quia ſunt tam fortes t[illegible]es circa quid eſt, & eſt adeò difficile ipſum quid ipſius co[illegible]re, vt videatur non eſſe.

Auerr. dicit eſſe rationes has dialecticas, & hic poſſumus circa per ſe nota procedere, neutra reſponſio mihi multum placet.

Ver. ſolu. autoris. Mihi videtur dicendum, quod non ſolùm hic locum eſſe probatur: id enim per ſe notum eſt: ſed locum ſic eſſe, i. vt diſtinctum à corpore locato: & ſimiliter locum vniuerſaliter eſſe pro quocunque corpore ſenſibili, quod non eſt per ſe notum. Et hoc patet: quia poſt has rationes hæc duo infert Ariſt. in text. 6 ſequenti.

Amplius autem lationis. Text. 4.

SEcundum facit argumẽtum, ſumptum ex motu naturali grauium, & leuium: hæc enim mouentur ſurſum, aut deorſum, cùm non prohibentur ab aliquo, mouentur autẽ ad locum ſuum ergo locus re vera eſt, nam motus realis terminum debet habere etiam realem. Addit Ariſt. quod iſta ratio non ſolum probat locum eſſe, ſed etiam habere virtutem, & potentiam quandam, qua ipſa locata, & corpora ad ſe trahat, quod dicebat ille: Neſcio, qua natale ſolum dulcedine cunctos ducit.

Dubitatur, An locus naturalis habeat virtutem, & potentiam hanc circa locatum. Reſpondet S. Th. & benè, quod locus naturalis rei cuiuſlibet habet virtutem, & qualitatem conſeruatiuam locati corporis. Vnumquodque enim naturale corpus in loco naturali maximè conſeruatur, & habet etiam locus virtutem, & potentiam hanc attractiuam, non in genere cauſæ efficientis, ſicut magnes trahit ferrum, & gutta paleas, ſed in genere cauſæ finalis: quia omnia mouentur, & naturaliter inclinantur in proprium ſuum naturalem locum.

Ariſt. vlterius cùm dixiſſet quædam ſurſum, quædam moueri naturaliter deorſum, addit etiam hæc loci ſpecies, & partes eſſe, & non ſolùm hæc, ſed reliqua, puta dextrum, ſiniſtrum, antè, & retro.

Dubi

Dubitabis, cur iſta partes, & ſpecies dicantur.

Aduerte verò ex Auerr. Comm. ſequenti, quod iſta dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, vt ſunt termini motuum naturalium, nam latio naturalis pro termino habet locum naturalem, & tunc dicuntur ſpecies loci: quia ſunt varia vbi, & diuerſorum motuum termini, tunc autem non ſunt niſi ſurſum, & deorſum: quia motus naturalis horum corporum non tendit, niſi ſurſum aut deorſum. Poſſunt ſecundò conſiderari, vt ſunt partes integrãtes loci vnius, vel corporis exiſtentis in loco aliquo, & ſic partes ſunt, & ſex vt dicitur in textu. In loco quidem vt in cœlo, qui locus eſt vniuerſalis, ſignantur differentiæ ſex dictæ Septentrio eſt deorſum Auſter ſurſum. Oriens à dextris, quia ab eo incipit motus Occidens à ſiniſtris. Vbi eſt Zenith noſtrum, eſt ante, vbi Nadir, retrò.

In corpore etiam locato iſta aſſignantur, at in animalibus ſolis diſtinctæ, vt notum eſt, ſunt hæ differentiæ.

Hic in præſenti, vt ſpecies loci conſiderantur. Et quamuis non ſint niſi duæ, tamen connumerantur reliquæ, quia his coniunctæ ſunt, non quia corpora naturaliter moueantur ad omnes differentias, vt ad loca naturalia.

Sunt autem talia. Text. 5.

QVia ſurſum & deorſum loca eſſe naturalia dixerat, ac potentiam habere, & virtutem circa locata: poſſet quis dubitate de eo, exiſtimans ſurſum, & deorſum non eſſe loca naturalia, ſed ſolùm relationes, & reſpectus corporum ad nos, vt dicantur ſurſum reſpectu capitis, deorſum reſpectu pedum, & ſic conſequenter de aliis differentiis. Hoc in præſenti remouet, docens illas differentias eſſe ex natura rei, & non ſolùm ex parte noſtra: quod ſic probat. Quæ ſunt ex parte noſtra, ſæpè mutantur & variantur, fiúntque dextra ſiniſtra, & quæ ſurſum deorſum, cùm nos mutamur, & variamur: at ipſa naturalia non mutantur, ſed fixa manent, locus enim quò leuia feruntur, ſemper eſt ſurſum, quò grauia, deorſum, partes enim mundi ſuum ſemper ſeruant ſitum, etiam nobis variatis: non igitur ſunt reſpectu ad nos diſtinctæ illæ differentiæ, ſed natura, & virtute. *Remouet obiectio. Ariſtot.*

Vnde collige quod eſt duplex ſurſum, & deorſum, & antè, & reliquæ differentiæ, & naturale, & poſitione ſolùm. Naturale, non mutatur, nec relatio eſt, imò contrariè opponuntur inter ſe ſurſum, & deorſum, & reliquæ. At poſitione ſumuntur in corporibus reſpectu noſtri, & ſic variantur, & relatiua ſunt, vt columna dextra poſitione dicitur reſpectu noſtri, & rectũ ſurſum reſpectu noſtri, & aer ſub pedibus deorſum poſitione. Secus autem fit cùm *Nota.*

iſta ſumuntur: inuariata enim ſemper manent.

Oſtendunt autem, & mathematica.

Diſtingui ea, quæ natura, ab his, quæ poſitione ſunt, etiam exemplo oſtendit, mathematicæ.n figuræ locum non habent naturalem: ſunt.n. ſeparata de ſe à ſenſibilibus, tamen poſitionem habent ad nos. Nam in triangulo ſignare poſſumus, qui angulus ſurſum, qui deorſum ſit, qui ad dextrum, qui ad ſiniſtrum, poſitione, & ordine ad nos: non igitur iſta ſunt idem in naturali loco aliter Mathematica haberēt locum naturalem, vt talia ſunt, quod falſum eſt.

Nota. Et hic ſanè eſt ſenſus illorum verborum, vt ſolum intelligatur, i. conſiſtit tantùm poſitio ſine loco naturali: cùm igitur ſeparata inueniantur hæc duo, idem non ſunt.

Notat verò Simpl. quod naturalis locus non debetur artificialibus, nec mathematicis, niſi per accidens, quatenus in naturalib. ſubiectis ſunt: ſicut nec motus naturalis eis per ſe ineſt. Ac ſi diceret: triangulus, & reliquæ figuræ, & artificialia locum naturalem per ſe non habent nec ſurſum, nec deorſum, niſi vt lignea, vel terrea ſunt, vel alicui naturali inſunt ſubiecto:

Amplius vacuum. Tex. 6.

Tertium argumentum facit, ad probandum locum eſſe quid præter corpora locata ex antiquorum dictis. Vacuum.n. definiunt eſſe locum priuatum corpore: eſt igitur locus, & diſtinctus à corpore locato. Ex his igitur argumentis tribus, concludit locum eſſe diſiunctum à locato, & vniuerſaliter locum eſſe pro quocunque ſenſibili corpore.

Et ſuperaddit quartum argumentum, ductum ex authoritate Heſiodi, qui docens terram eſſe factam de nouo, dixit ante terram füiſſe chaos, in quod terra reciperetur, vt in locum & receptaculum, ex quo apparet locum eſſe quid præter ipſa locata corpora.

Adducit rationem, qua Heſiodus mouebatur: vt ante terram poneret locum, nempe quia exiſtimabat omne corpus eſſe alicubi, & eſſe in loco, quod poſtea examinabitur.

Si autem tale eſt. Text. 7.

Concludit Ariſt. quod ſi ita eſt natura loci, qualem Heſiodus ponit, puta quod antecedat locatum corpus: miranda profectò eſt: quia eſt prior omnium corporũ naturis, quod patet. Illud

enim prius eſt, quod ſine aliis eſſe poteſt, non autem alia ſine ipſo at locus ſine corpore corpus non ſine loco ponitur, eſt igitur natura loci prior. Et hoc ſecundum Heſiodum.

At verò dubitationem habet. Text. 8.

POſtquam locum eſſe probauit, nunc ad quæſtionem quid eſt, deſcendit, & ſunt variæ in hac parte opiniones. Quidam dicunt, quod velit pro parte negatiua probare modò locum non eſſe probabiliter, idque faciat oſtendendo nullum quid, nullámque naturam eſſe loci, & huius expoſitionis auctores ſunt D. Thomas, Themiſt. Auerr. Albert. *Locus ſecund. Heſiod. prior corpore.*

Alij dicunt, quòd velit non pro parte negatiua argumentari: quia locum eſſe verum eſt. Non.n.eſt vt infinitũ, quo aliquo modo eſt, & aliquo modo non eſt, ſed quod ſolùm hic circa quæſtionem quid ſit præſuppoſitam diſputet, & huius expoſitionis auctor eſt Simpl & Philop.

Et re vera mihi placet, dummodo addamus hoc, quod præcipuè quid eſt indagat, & circa ipſum verſatur, & dum multis modis diſputat, & ipſum oppugnat, conſequenter etiam minus principaliter diſputatio eſt circa id, an ſit, & hanc expoſitionem videtur probaſſe text. 15. ſequens, vbi hæc vtraque tali modo inferuntur.

Eſt igitur primum argumentum circa genus: hoc enim maximè ad quid eſt facit, ac probat, quòd genus loci non ſit corpus. Omne corpus habet tres dimenſiones, longum, latum, profundũ, ſed hæc impoſſibile eſt ineſſe loco: ergo locus non eſt corpus. Maior eſt nota. Minorem probat. Locus debet adæquari ipſi locato: ſed ſi haberet tres dimenſiones, non poſſet ipſi adæquari, niſi ſe penetrando cum ipſo locato, quod eſſe non poteſt: nam duo corpora in eodem, & penetratiuè eſſe non poſſunt: non igitur locus eſt corpus.

Amplius, ſi eſt corporis locus.

Text. 9.

SEcundum facit argumentum, quo probat locum nec eſſe receptaculum eorum quæ ſuccedunt inuicem ſibi. Ratio autem hæc eſt: Si locus eſſet receptaculum ſibi inuicem ſuccedentium, ſequitur quod eſſet locus puncti, & ſuperficierum, & linearum, quia iſta etiam ſuccedunt: vt.n.aqua aeri, ita aquæ puncta, punctis aeris ſuccedunt: deberet ergo eadem proportione horum eſſe locus, hoc tamen videtur non ita eſſe: nam puncti non videtur eſſe locus vllus, niſi ipſum punctum: pari ergo ratione non eſſet corporis locus, niſi ipſum corpus, nec aliquid præter corpus, vnde non eſſet locus receptaculum aliquod.

Quid enim tandem, & nos ponemus.
Text. 10.

TErtium facit argumentum, quo proba, quod ſi locus ſit talis naturæ, quod habeat magnitudinem, & quantitatem, quod non poſſit,quid ipſum ſit, aſſignari : nam vel eſt elementum, vel ex elementis compoſitum. Et ſi compoſitum ex elementis, vel ex elementis his corporeis, vel ex incorporeis, puta ex principiis intellectualibus. Sed nihil horum eſſe poteſt : non enim eſt elementum corporeum , aut ex huiuſmodi elementis compoſitum eſſet enim corpus, quod eſſe non poteſt , vt ſuperius probauimus. Nec poteſt eſſe quicquam intellectuale , & incorporeum , quia magnitudinem habet : non igitur videtur compertum quo in genere ſit locus conſtituendus.

Amplius autem,& cuiuſnam. Text. 11.

QVartum facit argumentum,quo probat locum non eſſe cauſam aliquam. Poſſet enim quis exiſtimare, cùm locus ſit prior eo,quod eſt in loco,forſan eſſe cauſam. Hoc remouet : quia nulla ſpecies cauſæ eſt, nec formalis, nec materialis,nec finalis, nec efficiens. Cum enim res non conficiatur ex loco,non videtur quod ſit forma,aut materia : ex his enim compoſita conſtat. Ex his apparet,quod nec ſit efficiens,aut finis.Hæc enim coincidunt cum forma,ac re idem ſunt,vt ſuperius dictum eſt,in 2.lib. loquitur enim de fine generationis.

Et ita ceſſat dubium quod poterat occurrere:quia diximus ſuperius,quod locus naturalis mouet,vt finis:ille enim finis erat externus,hic de proprio,& interno fine ſermo eſt,qui eſt finis generationis, qui à Phyſico conſideratur, quod dubium mouet etiam Simpl. quamuis ipſe multipliciter conatur ſoluere,ſed noſtra ſolutio magis conueniens eſt.

Amplius autem & ipſe. Text.12.

QVintum facit argumentum quo Zeno vtebatur contra eos qui dicebant omne ens eſſe in loco : dicebat ſic. Omne eſt ens in loco,locus eſt ens ; ergo locus eſt in loco. Et iterum argumentum fiet de illo loco alio , ſicque proceſſus in infinitum , qui non eſt admittendus. Videtur igitur locus nihil eſſe, & ſic nullius erit naturæ,nec ſub aliquo genere collocabitur.

Amplius ſi vt omne. Text.13.

SExtum facit argumentum,quo pariter probat locum non eſſe & ſic non habere genus , & ſupponit dicta aliquot de loco, nempe quod locus ſit æqualis locato,ſimiliter quòd omne corpus eſt

eſt in loco,& ſimiliter quòd in omni loco eſt in corpus,nec detur vllus vacuus corpore. Supponit etiam alterum, quod verum eſt, nempe corpora augeri,& fieri maiora.

Tunc eſt argumentum. Si corpus augetur, locus etiam augeri debet, cùm ſit ei æqualis: at locus non poteſt augeri: non igitur videtur locus eſſe. Conſequentia nota eſt ex primo ſuppoſito, quòd ſi augetur corpus,locus augeatur.

☛ At quia poſſet dici,quod non eſt opus,ſed quod tale corpus ſumat partem alterius loci: ob id poſuit tertium principium, quod omnis locus ſit corpore repletus, & ob id dici non poterit quod illa pars quæ augetur, non ſit in loco, propter ſecundum vbi dictum eſt,omne corpus in loco eſſe.

At quod locus augeri non poſſit, ex eiſdem principiis patet: quia non eſt vnde tali loco augmentum proueniat: quia omnia occupata ſunt Eſt autem notanda huius loci expoſitio.

Vnde concludit, quòd ex his argumentis non ſolùm dubium eſt,quid locus ſit, quod diſputare præcipuè intendebat, ſed etiam dubium manet,an ſit.

Capvt II.

Quoniam autem aliud. Text.14.

CVm ſuperius dixiſſet locum nec eſſe formam,nec materiam, oſtendit modò rationes quibus forma aut materia eſſe videri poterat,ac ipſas refutat.Supponit tamen diſtinctionem de loco, quæ vulgaris eſt. Duplex enim locus dicitur, alter communis, alter proprius & primus.

Locus communis dicitur qui continet locatum, & alia plura præter illud, quo pacto aliquis noſtrum dici qoreſt eſſe in cœlo, quia eſt in terra, & terra eſt in aqua, & aqua in aliis,quæ ſunt in cœlo:ſed locus talis communis eſt huius corporis. Sic etiam nos dicimur ſinguli eſſe Romæ,vt in loco communi.

Alter locus eſt proprius,& primus.qui non niſi rem talem continet, quo pacto locus hic, quo ego ſum proprius dicitur, & primus Et nota, quod locus communis dicitur reſpectu eorum,quæ particulari loco continentur:nam cœlum non dicitur locus communis ignis, ſed proprius: quia ipſum ſolùm propriè continet. Hinc patet quòd locus proprius eſt qui continet, & primò terminat locatum.

Ex hoc colligit argumẽtum.quod locus ſit forma.Nam forma eſt terminus quantitatis & magnitudinis, & ipſius materiæ, cui ineſt magnitudo:at locus terminus eſt talis:eſt igitur forma. *r. ratio*

Eſt notandum quod materia terminatur à forma ad eſſe quoddam ſubſtantiale: ſimiliter quātitas materiæ determinatur ab ipſa forma: iuxta formam enim eſt ipſa quantitas.

Via huius rationis. Hoc argumentum ſolum affertur diſputationis gratia: nā forma contĭnet & terminat intrinſecè, locus extrinſecè, & vt circumſcribens, vt dicetur poſteà.

Nota cum Simpic. qui benè dicit. Aliud eſſe ſecundum aliud continere, aliud ſecŭndum accidens. Vndè locus communis ſecundum aliud, puta per proprium cōntinet: ſed non ſecundum accidens. Per ſe autem continere; eſt primò continere & proximé, & hoc in logicis eſt verum: nam poteſt quoddam prædicatum ſecundum aliud competere ſubiecto, quod non tamen per accidens, vt ſenſibile ineſt homini per ſe, & ſecundum aliud, puta per ipſum animal: idem enim eſt hic per ſe, & ſecundum aliud, quod immediatè, & mediatè: hoc etiam docet Ariſt. lib. 5. Metaph. cap. 18.

Si ergo conſiderantibus. Text. 15.

VEerba hæc prima textus cum ſuperioribus ſunt copulanda, quibus locum formam eſſe infert, ſi ſic conſideretur, puta vt

2. ratio. terminus & continens. Ex alia verò parte probatur eſſe materiam. nam locus non videtur aliud eſſe, quàm interuallum & ſpatium, in quo magnitudo & quantitas totius continetur, vt locus vini interuallum, & diſtantia magnitudinis vini quæ tanta eſt, quantum interuallum inter latera interna vaſis: quod ſi hoc eſt, locus eſt materia ipſa totius compoſiti: hæc enim eſt diſtantia à quantitate, & in ea recipitur quantitas & forma, quæ ipſam materiam determinant, cùm ſecundum ſe ſit indeterminata. Quod autem ſit materia locus, & non aliud, patet: nam ſi auferamus formas, & quantitatem, & non videtur quicquam ſupereſſe quod ſit tale interuallum niſi ipſa materia.

Nota. Aduerte verò, quod non loquitur de illo interuallo externo quod eſt inter latera vaſis, vt imaginatur Philo. ſed de interno ipſius rei, nam cùm vinum eſt in vaſe, illud tale interuallum non videtur quid ſit, niſi materia rei, cùm non ſit corpus aliud. Et hoc eſt argumentum Ariſt. quod ſi locus ſit interuallum à quantitate rei determinatum, quod locus non ſit aliud, quàm materia: quia nihil ibi eſt præter ipſam, quod determinetur.

Quamobrem, & Plato.

COnfirmat locum eſſe materiam, ex Platonis dicto: hic enim & receptaculum, & locum idem eſſe arbitratur: Materiàm autem,

autem, & ſuſceptiuum dicebat eſſe receptaculum, ac conſequenter materia erat locus: quamuis materiam nòn eodem nomine ſemper vocabat: nam in Timæo hoc nomine materiæ ipſam vocabat, at in dogmatibus non ſcriptis, magnum & paruum appellabat.

Vbi aduertendùm eſt Platonis tunc temporis duplicem fuiſſe doctrinam, quandam quidem ſcripto iam traditam, alteram quæ ſolo verbo diſcipulis tradebatur, quam hic vocat dogmata non ſcripta. *Nota.*

Dicunt enim omnes aliquid. Text. 16.

COmmendat Platon. cùm enim alij Philoſophi omnes tãtùm locum eſſe dixiſſent, ipſe ſolus quid locus eſſet, declarare aggreſſus eſt. Concludit autem ex argumento præcedenti, quod ſiue locus ſit forma, ſiue materia, eſt difficile de loco diſſerere, quia ſpeculatio materiæ, aut formæ altiſſima eſt, & difficilis valdè, & neutra per ſe abſque altera cognoſci poteſt, ob id maior fit difficultas. Dicit autem non facilè eſſe vnam ſine altera cognoſcere, quia mutuò materiæ & formæ naturales habitudinem inter ſe habent. *Cõcludit ex dictis difficile eſſe agere de loco.*

At verò quid impoſſibile ſit. Text. 17.

MVltis argumentis probare nititur locum, neceſſe formam, nec eſſe materiam, quorum primum eſt. Materia & forma nequeunt ſeparari à re ipſa manente: at locus ſeparatur à re ipſa manente: non igitur locus eſt materia aut forma: imò nec pars, aut habitus, aut quicquam à re inſeparabile. Maior eſt certa. Minor patet, nam in locum vnius rei recedentis altera ſuccedit, quod non eſſet, ſi locus eſſet materia, aut forma: ſic enim recederet vtique cum ipſa re. Vndè concludit perinde eſſe locum ac vas, quod manet recedentibus liquoribus, & nihil eſt intrinſecum ipſorum liquorum.

Quatenus igitur ſeparabilis. Text. 18.

PRoſequitur dicere, quòd quatenus eſt ſeparabilis à re non videtur eſſe forma ipſius rei. Et nota quòd hoc argumentum, quamuis ſit commune pro materia & forma, tamen peculiarius applicatur formæ, quia ipſa eſt, quæ nullo modo poteſt eſſe abſq; re, ſiue res maneat, ſiue non: at materia quodammodo eſt ſeparabilis, quia manet corrupta re. Propterea aliquam exilem ſimilitudinem videbatur habere cum loco: ob ídque alio argumento reiicit, materiam eſſe locum: quia nempe materia continetur, & determinatur: forma verò continet, & determinat.

Videtur autem ſemper.

SEcundum facit argumentum ſumprum ex vi, & enetgia locutionis. Cùm enim dicimus corpus eſſe alicubi,& in loco,re vera non dicimus eſſe in ſeipſo, ſed videmus ſignificare ipſum corpus aliquid eſſe,& exiſtere in aliquo exrra ſe,& diſtincto à ſe:non igitur materia,& forma locus ſunt,cùm intra ſe ſint.

Poſt hæc digreditur parum contra Platonem,qui non conſtare ſibi viſus eſt: Nam dixit numeros,& ideas non eſſe in loco.Dixit etiam ideas participari à materia: ipſarum enim participatione compoſita eſſe. Dixit etiam materiam, ſiue magnum & paruum, locum eſſe; ſequitur ex his quod ideæ in loco ſint, quod ſi non ſunt,tenebatur horum reddere rationem,& cauſam.

Amplius quomodo ferretur. Text.19.

TErtium facit argumentum ad idem probandum, quod tale eſt. Si materia aut forma locus ſunt, ſequitur quod res non moueretur ſurſum aut deorſum, quod falſum eſt. Patet ſequela: quia habet intra ſe ad quod deberet moueri. Cùm igitur videamus ſurſum,aut deorſum moueri res habentes tamen ſuam materiam,& formam,non eſt materia aut forma locus:non enim mouentur res ad materiam & formam motu ſurſum,aut deorſum.At in his locus quęrendus eſt,id eſt locus non eſt alius naturalis,niſi ad quem res motu naturali feruntur.

Notandum verò eſt, quod loquitur de motu totius rei qui non poteſt eſſe ad materiam, vel formam.

Si verò in ipſo locus eſt. Text.20.

QVartum facit argumentum. Si materia, & forma locus ſunt, ſequitur quòd loci eſſet locus,quod faſum eſt. Patet ſequela:nam corpora particularia cum hinc inde moueantur localiter, non eſt dicendum,quòd in vno loco ſemper ſint,ac permaneant: ſi igitur locum mutant, cùm ſemper cum materia & forma perſeuerent, ſequitur quod illarum etiam erit locus : erit igitur loci locus.

Amplius quando. Text.21.

NOn eſt omnium eadem expoſitio loci huius. Aſpaſius,vt refert Simplicius, dicit hæc verba eſſe continuanda cum textu 13. Illic enim probatum eſt locum non poſſe augeri:in his verò probatur non poſſe corrumpi, aut diminui. Quòd ſi eſſet æqualis locato, diminueretur: nam aliquando locatum fit minus, vt cùm ex aere multo fit parua aqua. Et re vera ſi iſta verba illuc transferantur,ſenſus notus eſt.Sed difficile videtur tantam verbo-

rum

rum facere tranſpoſitionem, quam nullus alius antiquus interpres recepit.

Alia eſt expoſitio Alex.Philop.& Pſelli.Dicunt hic probare Ariſt.tantùm locum non eſſe formam,& tunc argumentum eſt. Si forma eſſet locus, cùm aliquid corrumperetur, vtique locus corrumperetur:nam corruptio formæ eſt,locus autem corrumpi non poteſt:cùm contrarium non habeat.

Aliter Simpl.exponit,quem ſequuntur Alb.& S.T.nempe quod probetur locum nec eſſe formam, nec materiam, quia vtroque modo contingeret corrumpi locum re corrupta: & vtitur exemplo,quo non ſolùm forma corrumpitur,ſed materia mutatur,puta cùm aer condenſatur in aquam. Themiſtius aliter exponit,ſed non conuenit literæ.

Mihi videtur ita dicendum, vt Ariſt. velit probare locum non eſſe materiam,& tunc argumentum clarum eſt. Cùm ex aere fit aqua, non manet locus idem:nam minor eſt aquæ locus: & prætereà quia alius eſt locus aquæ naturalis.At materia non corrumpitur, ſed manet:non igitur eſt ipſa locus. Vnde non deducit Ariſt.ad inconueniens, quòd locus corrumpatur, vt illi volunt, ſed quod materia corrumpatur,quod eſſe nequit.

Ex quibus igitur. Text.22.

EPilogat rationem, & dicit ſe poſuiſſe rationes veras, quibus locum eſſe probatum eſt,& rationes probabiles,& diſputatiuas,quib.quid locus ſit diſcuſſum eſt.Vbi nota quod diximus ſuprà: non enim argumenta poſuit quibus probaret locum non eſſe,ſed tantùm vera & neceſſaria quib.probatur eſſe.At circa quid locus ſit, ſolùm diſputatiuè procedit, nec eſt quicquam determinatum circa ipſius naturam,& quid ſit.

Circa aliqua dubia, quæ in textibus præcedentibus occurrunt: Quæſt.j.

NE in exponendo textu nimis prolixi videamur, non erit abs re,dubia aliquot poſt expoſitionem aliquorum textuum congerere. Eſt igitur argumentum primum circa textum quartum, vbi dicitur,quod locus naturalis virtutem habet aliquam conſeruatiuam locati Nam ſuperficies aquæ concaua locus videtur terræ,tamen habet appoſitam qualitatem:nam terra ſicca eſt, aqua verò humida Præterea aer eſt in ſuperficie ignis: tamen ignis ſiccus eſt, humidus autem aer: non igitur conſeruat locus locatum. *1.arg.*

Se

2. Secundum circa tex.5.vbi dicitur,corpus Mathematicum non eſſe in loco, quod videtur falſum. Nam id ratione cuius in loco eſt,& ratione cuius occupatur, ſunt dimenſiones,ſed corpus Mathematicum eſt trina dimenſio:ergo ipſum per ſe,& præcipuè eſt in loco.

3. Tertium argumentum eſt circa tex.6.Laudat enim Heſiodum dicentem locum præceſſiſſe terram, quæ facta eſt. Videtur hoc eſſe contra nos, qui ponimus mundi creationem nullo tamen præcedente loco.

4. Quartum eſt circa tex.6.vbi dicit,quod punctus non eſt in loco, quia nulla eſſet differentia puncti, & loci eius. Videtur hoc falſum,quia punctus locatus eſſet in corpore locato, punctus verò locans,ſeu loci eſſet in corpore continente: Et ſic vnum punctum alterum contineret,& illius eſſet locus.

5. Quintum circa text. 11. vbi dicitur locus non eſſe cauſa efficiens. Videtur hoc falſum:nam locus eſt productiuus rerum multarum,vt patet,Quædam enim terra fert vuas, quædam metalla, quædam alia,& alia animalia.

6. Sextum circa textum 14. quòd forma contineat, videtur falſum : nam materia habet ordinem ad formas multas, & eſt receptaculum ipſarum : igitur continet illas, non autem ab eis continetur.

7 Septimum,circa tex.17. quod eidem loco multa ſuccedāt corpora. Videtur falſum:nam cùm ego diſcedo ab iſto loco,locus perit, quia aer continuatur : cùm autem alter ſuccedit, locus nouus fit, nec idem eſt: non igitur eſt ſucceſſio corporum in vno loco. Ad hæc oportet eodem ordine reſpondere : ex ſingulorum enim ſolutione tota quæſtio dependet.

Ad 1. Ad primum.Aduertendum eſt, quod locus naturalis dicit duo. Alterum eſt, quod ambiat, & circūſcribat exterius locatum corpus:& hoc fit ratione quantitatis,locus enim cum magnitudo ſit, poteſt locatum corpus ambire. Alterum eſt,conſeruare locatum ipſum, quod non eſt aliud quàm habere quandam conformitatem,& proportionem cum natura locati,& hoc prouenit à qualitate aliqua,quæ eſt in ſubiecto,vbi locus eſt,vt aqua eſt naturalis locus piſcis,quia ipſum ſua ſuperficie ambit,quę ſuperficies locus dicitur,& ſimiliter, quia aqua ratione ſuæ humiditatis,& frigiditatis piſcium naturæ eſt proportionata.Similiter de terra,& de aliis locis,reſpectu locatorum.

Quā conformitatē habeat loc.naturalis cum locato.

Nec ſolùm iſta qualitas conſeruatiua eſt illa, quæ eſt ipſius elementi in generali:hoc enim non eſt ſufficiens ad diuerſificanda loca omnia,cùm videamus diuerſa loca in terra pro diuerſis, quæ

in

in ea non vbique generantur, ſed conueniunt etiam aliæ qualitates à cælo fluentes, & à virtutibus aſtrorum, quę multum influunt in hæc inferiora.

De loco autem elementorum, licèt non ſit modò locus diſputandi, dicitur tamen quod vnum elementum locus eſt alterius ſecundum ſuam ſuperficiem concauam. Dicitur autem vnum ab altero conſeruari, propter ſymbolas qualitates, quia quæ ſimul ſunt in vna qualitate communicant, & ſimiliter ex virtute cæli, quæ conſeruat ipſa ſecundum certam diſtantiam, intra quam vnumquodque continetur.

Circa ſecundum aduertendum, duplex eſſe corpus. Alterum naturale, alterum mathematicum. Corpus mathematicum eſt quãtitas ipſa trinam habens dimenſionem, longitudinē, latitudinem, & profunditatem, vt per ſe conſideratur, nuda ab omni alio ſenſibili accidenti, ſed ſolum figura terminata aliqua, quod corpus vocant prædicamenti quantitatis. Imaginantur enim Geometræ quòd ſit vnum punctum in quo tres diametri ſe interſecent ad angulos rectos: non enim plures eſſe poſſunt, vt rectè demonſtrat Simpl. ad initium primi de cælo: tunc vnam diametrum vocant longitudinem, alteram latitudinem, tertiam profunditatem: hoc igitur eſt corpus mathematicum, quod in re quidem eſt, ſed non tali modo nudum, vt Geometra conſiderat. Phyſicum vero corpus eſt ſubſtantia ipſa, tales habens dimenſiones, ſed cum qualitatibus ſenſibilibus, & mutationibus ſubiecta, & hoc corpus ſic eſt in rebus, & ſubſtantia eſt. *Ad 2.*

Hinc patet, quod cùm corpus mathematicum, vt tale, non ſit, vt tale etiã non habet locum vllum: quod ſi eſſet, haberet locum mathematicum quidem, i quoad continentiam, ſed non naturalem, quia nullam habet qualitatem. Et ſic poſſumus modò dicere, quod cùm tale corpus in rebus ſit, quamuis non eo modo vt à mathematico conſideratur, ſed cùm corpore naturali ratione diuerſum, ſic illi correſpondet locus idem naturali, non vt naturalis eſt, ſed tantum vt continuus, & ſic intellige Ariſtot. dicit enim quod non eſt in loco diſtincto à naturali, cùm non ſeparetur à corpore naturali, niſi ſolùm ratione, & ei correſpondet in re locus, vt mathematicus, non vt naturalis. Nec enim ei debetur ſurſum, aut deorſum, ſed tantùm contineri, & hæc nota.

Ad tertium Auerr. dicit Com. 6. quod in ſua ſecta, qui ponunt mundum creatum eſſe, ideo dicunt illi qui in ea philoſophantur, vacuum proceſſiſſe, in quod receptus ſit mundus, exiſtimátq; ipſe non poſſe aliter factum fuiſſe, niſi eſſet vacuum, & Burle. dicit difficile eſſe, quin concedatur fuiſſe vacuum ſpatiũ in quo mundus *Ad 3.*

dus ſit factus.

Nos dicimus vtrumque turpiter decipi. Primò, quia ſi vacuo fuiſſet opus, id eſſet ex eo, quod modò mundus ſecundum ſe totum eſſet in aliquo loco ambiente, quod falſum eſt: non enim eſt in loco ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes, nec continetur, aut ambitur loco, vt dicemus poſtea & ipſi hoc fatentur mundum per ſe totum non eſſe in loco: non igitur debuit aliquod præcedere vacuum, cùm modò non ſit totius locus qui dici poſſit repletum eſſe.

Prætereà, vacuum non eſt ſola carentia, vel ſola negatio loci, vel corporis, aliàs extra cælum eſſet vacuum, quod negat Ariſt. in libro de cælo, ſed vacuum eſt priuatio loci, vel corporis, in quo corpus naturaliter fuit, vel naturaliter eſſe poteſt. Hoc autem non fuit ante creationem, cùm per diuinam potentiam ſolam, & ſupernaturaliter ibi vbi eſt, fuerit vnà cum ipſo loco creatus mundus: poſtquam verò factus eſt locus, & corpore repletus, ſi corpus abeſſet, tunc eſſet iam corporis & loci priuatio, quod ibi erat, & aptum eſt eſſe naturaliter, & ſic eſſet vacuū modò, non ante creationem, non ſecus quàm modò extra cælum, vt diximus, non eſt vacuum: quia illud nullum corpus naturaliter replere poteſt modò, licet Deus de nouo ibi creare nouum corpus, & per conſequens nouum locum, poſſet. Confirmatius fit: quia prior, ſaltem natura, eſt habitus, quàm priuatio, ergo prior eſſe locus debuit, quàm ſit loci priuatio, quæ eſt vacuum: & prius corpus in loco eſſe, quàm corporis priuatio in loco.

Nec Ariſt. ex profeſſo laudat Heſiodum, ſed ſecundum apparentiam quandam: quia videtur locum diſtinguere à locato

Et perpende rationem, qua mouebatur Heſiodus: quia exiſtimabat omne corpus eſſe in loco ambiente, quæ ratio falſa eſt, vt ipſe ſumebat, non enim omne corpus in loco eſt ambiente, ſecundum ſe totum, de hoc autem lib. 8. dicetur.

Ad 4. Circa quartum Simpl. & Philop dicunt rationem Ariſtot. eſſe hanc, ſi punctus haberet locum, eſſet vtique alius punctus loci: ſi igitur punctus locus eſt puncto, eſſet ipſi appoſitus: tunc autem non eſſet differentia: quia punctum coniunctum puncto facit cum eo idem punctum: non enim ſunt duo puncta immediata.

Hoc mihi non placet: nam licet in eodem continuo duo puncta immediata eſſe nequeant, poſſunt tamen diuerſa puncta diuerſorum continuorum per continuationem eſſe immediata: ob id, cùm illorum punctorum vnum ſit corporis locantis, alterum ſit locati, non erunt idem.

Albertus ſic facit rationem, quod cùm pūctus ſit locus pūncti, pun

punctus erit locus, & locatum, quod ſic non erit differentia loci, & locati. Sed nec hoc placet: quia ſunt diuerſa puncta diuerſorum ſubiectorum.

Ideo dicendum ſenſum eſſe, quod ſi punctum haberet locum, vtique eſſet aliud punctum: cùm autem vtiúmque eſſet indiuiſibile, neutrum contineret, neutrum contineretur: quia non eſſet vllum diſcrimen, quo magis vnum quàm aliud contineret, aut contineretur: & hoc eſt dicere quod nulla eſſet illorum differentia.

De vi illius rationis Ariſt.

Aduertendum verò quod hæc ratio, vt Auerr. admonuit, non eſt neceſſaria, ſed probabilis, & ſoluitur ſic Admittimus punctum, & lineas non habere locum per ſe: quia, quamuis ſuccedant mutuò in eodem loco, non ſuccedunt per ſe, ſed per accidens, cùm non per ſe moueantur: corpus tamen ipſum ſuccedit per ſe, quia per ſe mouetur. Propterea alia ratio eſt corporum, alia aliorum in ſua paſſione: ſi enim omnia pariter ſuccederent & mouerentur, eſſet argumentum ab vno ad alterum validum, ſed non ita eſt.

Ad 5.

Ad quintum facilis eſt ſolutio. Locus enim formaliter dicit continentiam quæ ratione quantitatis eſt: & iſto modo nihil producit, nullius cauſa eſt: quia magnitudo non eſt effectuum accidens. At ratione qualitatum quas habet vt locus naturalis dicitur, productiuus eſt. Ariſt. tamen loquebatur de eſſentia loci quæ in quantitate conſiſtit, ob id dixit, non eſſe cauſam.

Ad 6.

Ad ſextum reſpondeo, quod id propriè continet quod ambit, & ad ſuos terminos trahit aliud, vt vas continet aquam quam ad ſuam figuram internam trahit: ſi enim vas triangulare eſt, talis etiam aqua ſit. Cùm igitur materia terminetur à forma (nam forma adueniens materiam ad ſui modum determinat, vt patet: nam aeris forma intrans aquæ materiam, ipſam dilatat iuxta ſui naturam) ob id formæ eſt continere. Nec idem eſt recipere, & continere: materia quidem recipit omnes formas, ſed ab omnibus continetur: quia terminatur.

Ad 7.

Ad ſeptimum reſpondeo, quod non ſemper corrumpitur ſuperficies, imò aliquando manet eadem, vt patet in vaſe. Dico etiam, quod licet corrumpatur, vt argumentum probat, tamen manet præcipuum formale loci, puta idem ſitus, & vbi. Et quamuis aer ambiens me mutetur ſæpè, dummodo non moueat, ego dicor in eodem manere loco, propter ſitum, & ſic multa corpora ſuccedunt eidem loco, de hoc tamen dicetur poſtea.

CAPVT III.

Vno igitur modo. Text. 23.

Quot modis aliquid ſit in alio. QVia loco præcipuè conuenit quod in eo aliquid ſit, deſcribit modò quot modis contingat eſſe in altero, & numerat octo.

Primus eſt, quo pars dicitur eſſe in toto, vt digitus eſt in manu, & anima in homine.

Secundus eſt, quo totum eſt in ſuis partibus ſimul: & ne videretur in partibus non eſſe, addit totum non eſſe extra partes, id eſt, in ipſis partibus non extra eſt ſicut nec partes extra totum ſunt

Tertius eſt, quo ſpecies eſt in ſuo genere, & particulare in ſuo vniuerſali, vt homo in animali.

Quartus eſt, quo eſt genus in ſpecie, vt animal in homine, & omninò pars definitionis in ipſa definitione.

Et notat hic benè Simpl. quod totum dicitur in partibus eſſe pluraliter, quia totum non eſt in ſingulis partibus per ſe, ſed in omnibus ſimul, at genus dicitur in ſpecie in ſingulari: quia tota ſubſtantia generis eſt in ſingulis per ſe ſpeciebus, vt totum animal in homine, totum in leone, totum in qualibet ſpecie.

Quintus eſt, quo forma in materia, vt ſanitas in animali compoſito ex frigidis & calidis, ex aliíſque humoribus. Et notat Alex. quod ad hunc poteſt reduci modus, quo eſt accidens in ſubiecto: non tamen eodem modo exiſtimes formam materiæ, & accidens ſubiecto ineſſe, vt alibi declaratum eſt, ſed ſimilitudinem quandam habent.

Sextus eſt, quo aliquid eſt in aliquo, vt in cauſa efficienti, vt in rege eſt iudicium regni, & in patre fuerunt filij.

Septimus eſt, vt in fine, vt amans dicitur eſſe in amato.

Vltimus eſt, ſicut aliquid eſt in vaſe, & in loco: & hunc dicit *Nota.* eſſe modum omnium maximè proprium: reliqui enim analogia quadam dicuntur ad hunc, quatenus id quod dicitur eſſe in loco, conſeruatur, & recipitur in eo: hac ſimilitudine reliqua dicuntur eſſe in alio. Non meminit illius, quod eſt eſſe in tempore: quia paulò pòſt dicturus erat de tempore. De his modis diximus in Anteprædi.

Dub. an aliquid ſit in ſeipſo. Dubitabit autem aliquis. Text. 24.

POſſet quis poſt tot modos enarratos quibus vnum in alio eſt dubitare, an aliquid ſit in ſeipſo, an non: ſed quicquid eſt, aut

nuſ

nuſquam eſt, aut ſi debet eſſe in aliquo, debet eſſe in alio diſtincto, & non ſeipſo, & hoc determinat Ariſt. ante cuius explicationem prius eſt à nobis res explananda, poſtea textus exponendus.

Aduertendum igitur primò, tripliciter aliquid poſſe eſſe tale: Vno modo ſecundum ſe, altero ſecundum aliud, tertiò ſecundum accidens. Id in præſenti dicitur tale ſecundum ſe, quod immediatè recipit tale prædicatum, quomodo ſuperficies huius corporis dicitur ſecundum ſe alba, quia ipſa eſt primò quæ albedinem habet. Id dicitur ſecundò ſecundum aliud tale, quod ſecundum ſui partem illud recipit prædicatum, vt homo ſecundum aliud eſt albus, quia ſuperficiem habet albam, & ſecundum aliud ſciens, puta ſecundum animã in qua eſt ſcientia. Id dicitur per accidens quod eſt in eo quod ſecundum ſe eſt tale, vt anima per accidens mouetur, quia eſt in homine qui per ſe mouetur. Sunt autem iſti modi differentes inter ſe.

Aduertendum ſecundò, quòd ſicut aliquid eſt tale tripliciter, ita ſimiliter aliquid dicitur eſſe in aliquo, & eſſe in loco tripliciter, & ſecundum ſe, & ſecundum aliud, & ſecundum accidens. Id eſt in loco ſecundum ſe, quod primò & proximè in loco eſt, vt ego ſum in hoc loco. Id eſt ſecundum aliud, quod ſecundum ſui partem aliquam in loco eſt, vt dicitur arbor in fluuio, quæ ſecundum radicem, vel ſecundum aliquam partem in fluuio. Id verò dicitur ſecundum accidens quod eſt in eo quod ſecundum ſe eſt in loco, vt nauta eſt in mari, quia eſt in naui quæ eſt in mari: & anima eſt in loco, quia eſt in homine, qui eſt in loco.

Aduertendum tertiò, quod aliquid eſſe in ſeipſo tripliciter intelligi poteſt. Vno modo ſecundum partem, quod non aliud eſt, quàm quod totum habens duas partes, quarum vna ſit in altera, dicatur eſſe ratione vnius in ſeipſo ratione alterius: & hoc fieri poteſt, vnde dicitur amphora vini eſt in ſeipſa. Senſus eſt, amphora vini ſecundum vnam ſui partem, puta ſecundum vinum, eſt in ſe ipſa ratione alterius, ſcilicet amphoræ. Altero modo aliquid poteſt dici in ſe ipſo ſecundum ſe primo, vt quod in ſe ſit vinum ſecundum ſe, & hoc non poteſt eſſe, vt probabitur poſteà. Tertio modo, quod aliquid ſit in ſe ſecundum accidens, id eſt, ratione alterius: nec hoc fieri poteſt, vt in textu explanabimus. Et quidem quartus alius modus, quo Deus benedictus eſt in ſeipſo: ſed de hoc non loquitur hic Ariſtot. tantùm enim agit de loco corporum, & modo quo corpus poteſt eſſe in ſeipſo.

Hæc ſunt quæ hic Ariſt docet. Accedamus ad textũ. Diſtinguit

igitur primò, dupliciter poſſe aliquid ſecundum ſe in loco eſſe: aut ſecũdum ſe, aut ſecundum aliud, vt declaratum eſt: putà cùm ſecundum totum, aut ſecundum aliquam ſui partem in loco eſt: & ponit exemplum prædicatorum quæ ſecũdum partem dicuntur, vt homo eſt ſciens ſecundum animam in qua eſt ſcientia: & homo albus ſecundum ſuperficiem.

Dicit igitur, cùm aliquid totum habet ſic partes quod vna ſit in alia, & altera recipiat illam ſicut locus, tunc illud tale totum dicitur eſſe in ſeipſo, ſed tamen ratione partium, ſicut hoc totum amphora vini, in ſeipſo eſt, ratione partium: per vinum enim eſt in ſeipſo ſecundum amphoram: vtrumque enim pars eſt illius totius.

Sic igitur contingit quippiam Text. 25.

SVbdit non aliter cõtingere aliquid in ſeipſo eſſe quàm ſecundum partem, non autem primò: ponit exempla, quando aliquid ſecundum partem dicitur in ſeipſo eſſe, & litera nonnihil eſt obſcura. Dicit, album ineſt corpori, & huic per ſuperficiem, & ſcientia eſt in anima, & ab his appellamus hominem album, & ſcientem, ſed ſecundum aliud: album enim ſecundum corpus, & ſuperficiem ipſius: ſcientem verò ſecundum animam. Vocat autem corpus alteram hominis partem, quæ ab anima diſtincta eſt.

Ac ſi dicat, homo eſt albus, & homo dicitur ſciens, ſed ſecundum aliud: albus quidem ſecundum corpus, ſciens verò ſecundum animam. Non tamen diceretur nec albus nec ſciens, ſi illa eſſent ſeparata, & non eſſent partes.

Similiter, cùm vinum & amphora per ſe ſunt, & vinum nõdum eſt in amphora, nõ dicetur amphora vini eſſe in ſeipſa, nec vinum per ſe, nec amphora: at cum ſimul ſunt, & partes ſunt illius totius, tunc poteſt amphora vini eſſe ſeipſa ratione partium, vt dictum eſt.

Et ad denotandum, quòd eſt in ſeipſo totum ratione partium. Hoc exprimit exemplo dicens. Eſt in ſeipſo, vt album in homine: quod idem eſt ac ſi dicat ſecundum partem: nam albus eſt homo ſecundum corpus: hoc autem ſecundum ſuperficiem, in ſuperficie autem albedo eſt ſecundum ſe, & primò, & diuerſam naturam, ac potentiam habet ab ipſa ſuperficie.

Nota. Quibus verbis Ariſt. denotat ſubtiliter, cùm aliquid eſt ſecundum ſe in aliquo, eſſe diſtinctum protſus ab illo, nec illius pars eſſe: ſicut albedo à ſuperficie diſtinguitur, in qua primò eſt.

Neque

Neque igitur inductiuè, Text.26.

PRobat, quòd nullo modo aliquid ſit in ſeipſo ſecundum ſe totum, ídque dupliciter, Primò per inductionem modorum communium, quibus vnum dicitur eſſe in aliquo, vbi nullus eſt, quo aliquid eſſe dicatur in ſeipſo ſecundum ſe.

Secundò ratione. Si totum ſecundum ſe eſt in ſeipſo, demus hoc totum eſſe amphoram vini. Eſt argumentum: Si amphora vini eſt in ſeipſa ſecundum ſe, ſequitur quòd ſola amphora eſt amphora vini, & quòd vinum etiam ſolùm eſt amphora vini: quod quidem falſum eſſe conſtat.

Probat autem Ariſto. ponendo vnum ex quo probatio deducitur nempe quod quamuis ponatur amphoram vini eſſe in ſe, tamen hoc eſt euidens, quòd non ſit aliud quod recipiat, niſi amphora: nec ſit aliud quod recipiatur, niſi vinum: nec amphora recipit ratione vini, ſed ratione amphoræ, nec vinum recipitur ratione amphoræ, ſed ratione vini, vndè ratio vtriuſque diuerſa eſt. *Suppoſitio.*

Tunc ſic, Si amphora vini ſecundum ſe totam eſt in ſeipſa: ergo amphora vini eſt quod recipit, & amphora vini eſt quod recipitur. Aliter in ſeipſa primò non eſſet, ſed id quod recipit non eſt niſi amphora ratione amphoræ: & id quod recipitur vinum, ratione vini: ergo amphora vini, & eſt ipſa amphora per ſe, & eſt ipſum vinum per ſe. Hoc autem impoſſibile eſt: igitur nihil eſt in ſeipſo ſecundum ſe, & primò, ſed tantùm (vt dictum eſt) ſecundum partem.

At verò neque ſecundum accidens.

Text. 27

PRobat tertium, non eſſe aliquid in ſeipſo ſecundum accidens, id eſt, quia eſt in eo quod eſt per ſe: quia ſequeretur quòd duo corpora eſſent ſimul in eodem loco, & penetratiuè, quòd naturaliter eſt impoſſibilè. Quòd verò ſequatur, non perfectè probat, ſed incipit probare. Et aduerte locum eſſe maximè obſcurum.

Quantum exiſtimo ratio eſt hæc. Demus aliquid quod ſit in ſe ſecundum accidens, & ſit hoc amphora ſola, tunc eſt argumẽtum. Amphora eſt in ſe ſecundum accidens, ergo eſt in ſe quia eſt in alio, quod ſecundum ſe eſt in amphora. Hoc enim eſt eſſe in aliquo ſecundum accidens. Nihil eſt autem quod ſecundum ſe ſit in amphora, niſi vinum, ſi amphora eſt vini plena: Amphora ergo eſt in ſe ſecundum accidens: quia eſt in vino, quod ſecundum ſe eſt in amphora. Tunc vlterius. Cùm duo corpora ſic ſe habent, quòd vnum eſt in loco, quia eſt in illo quod per ſe in loco *1. ratio.*

eſt, tunc quod eſt per ſe, eſt magis proximum loco, vt manifeſtum eſt. Amphora autem eſt in ſe, quia eſt in vino quod ſecundum ſe in amphora eſt: ergo magis eſt vinum amphoræ proximum quàm ipſa ſibi, ſed ipſa non occupat niſi vnum locum nec eſt maior ſeipſa: ergo vinum, cùm ſit magis propinquum amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupabit, quod eſt impoſſibile.

expl. tex. Ariſt. Hæc eſt ratio integra, & eſt ſine dubio optima, & ſubtilis, qualis ad veritatem probandam adduci poteſt. Vide literam, dicit quod ſequetur duo corpora eſſe ſimul.

Oſtendit quomodo ſequatur, dicens. Si cuius natura eſt ſuſceptiua, id eſt, ſi ipſum vas, cuius eſt ſuſcipere, dicatur eſſe in ſeipſo per accidens, & id quod ſuſcipitur, puta vinum. Si illud vas vini eſt, vel alius liquor, ſi talis liquoris fuerit vas. Si hoc inquam, quod ſuſcipitur, ſit id ratione cuius vas in ſeipſo eſt: tunc ſequetur penetrare ſe vas, & vinum: quo autem pacto id ſequatur, non oſtendit. Diximus tamen nos, quia & quod eſt per ſe, & primò in loco eſt magis proximum ipſo loco quàm ea res quæ eſt in eo quod eſt per ſe in loco, & nota expoſitionem. Concludit in ſeipſo nihil eſſe primò: id eſt, totum, nec ſecundum ſe, nec ſecundũ accidens, ſed tantùm ſecundum partem.

Quod autem Zeno dubitabat. Text. 28.

RESpondet modò argumento Zenonis, quo probabat ſi locus eſſet in aliquo, fore proceſſum in infinitum. Dicit, quod locus in aliquo eſt, ſed non vt in loco: non enim omne quod eſt in aliquo, eſt in eo vt in loco. Locus autem in aliquo eſt, puta in locato, aut in ſuo ſubiecto: eſt enim locus ſuperficies continens, quæ in corpore eſt aliquo, ſed non vt in loco, ſed vt forma in materia, vel accidens in ſubiecto. Eſt enim locus in locato, vt forma extrinſeca: in ſubiecto verò ſuo intrinſecè, & inhæſiuè.

Nota. In quibus verbis docemur vnum, non quicquid eſt, eſſe in loco: nec quicquid in aliquo eſt, eſſe ob id in eo vt in loco, in quibus deceptus eſt Zeno in ſua ratione cum reliquis Antiquis.

Illud autem manifeſtum. Text. 29.

COncludit ex his notum eſſe, materiam aut formam locum non eſſe. Nam locus, & id quod eſt in loco, ſic ſunt diuerſa, vt neutrum ſit alterius pars, at materia, & forma partes ſunt ipſius compoſiti, ob id non poſſunt eſſe ipſius locus.

Poſt hæc, cùm in his omnibus quid locus ſit, nondum determinauerit, ſed ſolùm diſputando proceſſerit, finem dubitationibus & diſputationibus imponens, quid locus ſit, explicare incipit.

CAPVT

CAPVT IIII.

Quid autem tandem ſit locus. Text. 30.

LOci naturam ex propria ſententia inueſtigaturus, ea quæ loco per ſe inſunt, præmittit. Per propria enim, & per ſe accidentia, optima via eſt indagãdi quid res ſit, vt dicitur. 1. Animæ c. 1. Colligit autem ſex quæ loco per ſe videntur ineſſe. *Sex proprietates loci.*

Primum eſt, continere locatum; hoc eſt ipſum circumſcribere, & terminare.

Secundum eſt, Non eſſe aliquid intrinſecum locati, nec materiam ipſius, nec formam, nec partem, nec accidens inhærens, ſed ſolùm externum continens.

Hanc proprietatem cum prima quidam coniungunt, & vnam faciunt, nempe continere ſic vt non ſit aliquid contenti, inter quos eſt Philop. Alber. S. Th. & Auerr. Alij diuidunt, & duas faciũt cùm re vera aliud ſit continere, aliud non eſſe contenti partem; & hi ſunt Themiſtius, Simplicius, & Pſellus: & mihi ita placet, ſaltem vt procedat cognitio diſtinctior. *Nota.*

Tertium eſt, Locum primum & proximum non eſſe maiorem, aut minorem locato, ſed illi æqualem; vt nec plus nec minus, quàm locatum contineat. Dicit autem primum locum & proprium, communis enim maior eſt.

Quartum, Locus non deſeritur ab vnoquoq;, & ſeparabilis eſt. Quæ verba dupliciter legunt Simplic. & Philop. Primò affirmatiuè, & tunc idem ſignificant, puta quod locus ſeparari & deſeri poſſit à locato, vt notum eſt: Secundò, legunt primum verbum negatiuè, vt modò habet litera Græca, & verſio noſtra, & ita exponit Themiſtius. Et tunc eſt ſenſus, quod locus non eſt ſine aliquo, ſaltem locato iſto, vel illo: non enim eſt vacuum, vt dicetur. Quamuis autem non poſſit eſſe ſine locato aliquo, à ſingulis tamen poteſt ſeparari, ſiue ab hoc, ſiue ab illo. *Nota.*

Quintum eſt, Omnem locum eſſe ſurſum, & deorſum. Senſus eſt, ſecundum Simpl. Philop & Themiſt. quod locus naturalis, aut eſt ſurſum, aut deorſum, nõ tamen quod omnis locus partem habeat ſurſum, partem deorſum, vt aliqui exponunt: licet hoc partim verum ſit, ſed non ad mentem Ariſt.

Sextum eſt, Vnumquodque corpus naturale in ſuum locum naturaliter ferri, ibiq; manere & quieſcere, puta ſurſum, aut deorſum. Loquitur autem de motibus elementorum, & mixtorum ex elementis.

Hanc proprietatem ferè omnes cum quinta copulant. Simpl. diſtinguit, & ſic multiplicat, partim refert, dummodo verus conſtet ſenſus Ariſt.

Suppoſitis autem his. Text.31.

Nota 1. His loci proprietatibus, vt fundamentis præiactis, oportet reliqua ſpeculari: ac docet loci definitionem eſſe tradendam, quæ talis ſit vt tres habeat conditiones. Prima eſt, vt quæ propoſita ſunt dubia ſoluantur. Cùm enim dubia circa quid eſt fuerint, ipſo cognito ceſſabunt. Altera, vt paſſiones, & proprietates quæ loco conueniunt non auferantur, imò per ipſam competere videantur. Tertia eſt, vt cauſa difficultatis, & dubiorum aperiatur, ita vt clara omnia relinquantur. Si enim talis data fuerit definitio, demonſtrationi erit aptiſſima.

Primum igitur conſiderare oportet.

Text.32.

Locus cognoſcitur ex motu ad locũ. Ad naturam loci indagandam proponit viam qua locum eſſe cognitum eſt. Hæc autem via motus eſt ſecundum locum. Vt enim ex diuerſa formarum ſucceſſione in eadem materia, materiam ſubſtantialem à formis diſtinctam eſſe perceptum eſt, & ex accidentium in eodem ſubiecto mutatione ſubiectum, & ſubſtantiam ab ipſis diuerſam eſſe, eſt compertum, ita etiam ex corporum multorum circa eundem locum ſucceſſione, & ſimiliter ex vno corpore per motum mutato, & deferente loca, ipſe locus cognitus eſt quid eſſe, præter corpora.

Confirmat autem ex antiquis, qui cùm per motum locum cognoſci comperirent, cœlum maximè eſſe in loco arbitrati ſunt. quia maximè mouetur, ſed hoc non eſt ſecundum mentem Ariſt.

Diſtinguit autem motus, quibus locus cognitus eſt, in duos. Quidam eſt latio, vt cum corpus mutat totum ſuum locum, & ad alium tendit. Quidam alter eſt, cùm non totum locum mutat, ſed partem, puta dum acquirit maiorem locum, quod fit per augmentationem; aut minorem, & partem loci deperdit, quod fit per diminutionem.

Eſt autem quod mouetur.

Cvm explicuiſſet quibus motibus dignoſcitur locus explicat quibus mobilibus, ac diſtinguit ea quæ mouentur Quædam inquit, mouentur actu per ſe, quædam actu etiam, ſed per accidẽs. Illa mouentur per ſe, quæ ratione ſui mouentur, puta ſunt ipſa tota, quibus ineſt motus, vt homo mouetur per ſe, ignis per ſe, & ſimilia: Illa verò per accidens mouentur quæ mouentur, quia ſunt in eo, quod per ſe mouetur.

Et hæc ſubdiuiduntur. Quædam enim ſic per accidens mouẽtur, vt poſſint per ſe aliquando moueri, quales ſunt partes integrantes; hæ enim dum in toto ſunt, ipſius motu per accidens mouentur: poſſunt tamẽ ab ipſo ſeparati, & tunc per ſe moueri. Quædam

dam alia ſic per accidens mouentur, vt nunquam per ſe moueri queant, qualia ſunt accidentia, albedo, ſcientia & ſimilia, quæ à ſubiecto ſeparari non poſſunt naturaliter, ob id ſi mouentur, per accidens ſemper mouentur.

Cùm igitur tripliciter moueri contingat: & per ſe, & per accidens, per ſe vt homo, vt partes, & per accidens, vt accidentia, & inſeparabilia, motus propriè cognoſcitur per ea quæ per ſe mouentur, quamuis aliquo etiam modo per ea quæ vt partes mouentur, intellige de parte ſecundum quantitatem.

Quoniam autem dicimus in cœlo eſſe.

Text. 33.

NAtura loci præcipuè cõſiſtit in eo, quod non vt pars rei contineat rem, ſed vt quid externum proximè tangens, & circumſcribens ipſam, ob id aggreditur diſcrimen ponere inter modum quo continet pars, & quo continet locus, & quando continet, vt pars, quando continet, vt locus.

At quia non eſt ſimilitudo inter locum communem, & partem, quia locus cõmunis non proximè continet, nec immediatè rem, ſicut totum partem, vt vltimum brachij manum, ſed ſimilitudo eſt cum loco proximo, qui immediatè continet, ſeparat locum communem à proprio, vt diſtinguat hunc à parte. Ob id dicit, dupliciter dici eſſe in loco. Et communi, vt quiſque noſtrum eſt in cœlo, quia in aere, & adhuc in aere, quia in hac ipſius parte, vel in aliquo contento ab aere. Et in loco proprio, vt quiſque in ſuo loco ſibi proprio, & adæquato dicitur eſſe.

Quòd autem locus communis non ſit proprius, notum eſt. Locus enim proprius eſt ęqualis, & adæquatus, at communis non eſt æqualis rei, totus enim aer, aut cœlum non eſt æquale cuilibet corpori horum, quorum loca communia ſunt. Eſt igitur proprius locus, in quo quid eſt, ipſi æqualis, & adæquatus.

Cùm igitur non diuiſum eſt. Text. 34.

TRes differentias conſtituit inter id quod proximè continet, vt locus, & id quod proximè, vt totum ſuam partem, nam pars eſt immediata ſuo toto, & locatum loco proximo & proprio. Prima differentia eſt, quod pars eſt continua ipſi toti, at locus non eſt continuus locato, ſed contiguus, & ipſum tangens, ab eo quod continetur diuiſus. Iſta autem contiguitas eſt ſecundum ſuperficies, puta vltimam continentis, quæ concaua dicitur, & locus eſt, & primam contenti, quæ conuexa, exterior dicitur, atque has duas ſuperficies dicit eſſe æquales in ſpatio, vt vna prorſus

non aliud,quàm alteram ambiat: nec altera ab alio,quàm ab illa ambiatur.

Cuius rationem ſubdit, quia in eodem ſunt illæ ſuperficies, id eſt,ſimul ſunt,vt exponunt Simpl.& Philop.Quòd ſi ſic ſit continens,tunc non erit pars contenti, nec aliquid illius intrinſecum, talis autem eſt locus.

Et cùm continuum ſit,non in illo mouetur.

Alias duas differentias conſtituit ſumptas ex diuerſa ratione continui,& contigui.

Secunda in ordine eſt: quod eſt alteri contiguum, mouetur in ipſo,id eſt, ſuum motum habet per ſe, etiam illo, in quo eſt, manente immoto, vt patet de aqua, quæ in vaſe immoto mouetur. At quod eſt alteri continuum,mouetur cum ipſo,id eſt per ſe non habet motum,niſi cum ipſo toto,& nũquam poteſt moueri, quin moueatur ipſum in quo proximè eſt.

Tertia differentia eſt:quod id quod eſt alteri continuum, dicitur eſſe in ipſo, vt pars in toto: quòd verò eſt contiguum, eſt in eo, vt in vaſe. Hi autem duo modi exiſtendi in alio diuerſi ſunt, vt dictum eſt.

Ex quibus patet locum eſſe vltimum corporis continentis, æquale primò contento, ipſi contiguum, & proximum, nihílque ipſius intrinſecum.

An locus ſit æqualis locato. Quæſt. 2.

DE loco communi nulli dubium eſt quin ſit maior quàm locatum,de proprio verò videtur dubium eſſe.

1. arg. Eſt enim argumentum primum, Continens maius eſt contento,vt communiter dicitur:locus eſt continens: ergo maior eſt locato quod contentum eſt.

2. Secundum, Si locus eſſet locato æqualis, haberet æquales dimenſiones cum ipſo,hoc autem eſt falſum: nam dolium non habet æqualem profunditatem cum vino,vt notum eſt.

3. Tertium,quia quod locus pro ſuperficie continente ſit æqualis locato ſecundum primam ipſius ſuperficiem contentam. Videtur hoc non poſſe dici, quia ſi locus eſſet circularis, tunc ſupra idem centrum deſcribi duo circuli æquales poſſent, quod videtur impoſſibile, vnus ſupra circumferentiam locati, alter per ſuperficiem loci ſupra centrum locati. Et vlterius illi duo circuli haberent æqualem diametrum, quæ videntur eſſe contra propoſitiones geometricas.

1. fund. Circa hæc aduertendum primò,vt diximus, difficultatem non eſſe

eſſe de loco communi, ſed de proprio, & proximo. Communis autem is eſt, qui ita locatum continet, vt alia præter ipſum contineat, vt cœlum & aer, eſt locus communis omnium noſtrûm. Proprius autem eſt, qui nihil niſi locatum illud continet. Poteſt autem eſſe quod locus communis ſit ſimul, & proprius, ſed reſpectu diuerſorum, vt concauum Lunæ locus eſt communis noſtri reſpectu, ſed proprius eſt ipſius ignis, quem adæquatè continet.

Aduertendum ſecundò, ex Albert. & Auer hoc 4. lib. Com. 77. quod duplex eſt æqualitas. Altera dimenſionis, altera continentiæ, quæ dicitur ab Albert. ſecundum extenſionem. Æqualitas dimenſionis eſt, cùm vnum alteri æquatur ſecundum omnem dimenſionem, puta longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Conſtat autem quòd iſta æqualitas non eſt loci, & locati, non enim ſecundum omnem dimẽſionem ſunt æqualia: ſic enim cùm locus ſit ipſius receptiuum locati, penetraret ſe cum ipſo, quod eſſe non poteſt. Altera eſt æqualitas ſecundum continentiam, & hæc eſt ſecundum latitudinem, & longitudinem ſolam, qualis eſt æqualitas, quæ oſtenditur in duobus corporibus ſecundum ſolas ſuperficies. 2.

De hac eſt difficultas, puta an ſuperficies concaua continentis, & conuexa locati ſunt æquales. Eſt autem concluſio vnica communis omnium ferè, illas duas ſuperficies eſſe æquales, ita vt vna non ſit altera maior: Ad cuius probationem oportet præmittere vnum fundamentum latius in lib. 6. tractandum Nempe indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec ſimiliter indiuiſibile additum quanto, ipſum augere, Quod eſt dicere punctum additum lineæ, non facit ipſam longiorem: & linea addita ſuperficiei, non facit ipſam latiorem: nec ſuperficies addita corpori, ipſum facit profundius, aut craſſius. Et hoc eſt vnum fundamentum magnæ partis Philoſophiæ peripateticæ. 1. concl.

Et probatur, quia ſi additione horum indiuiſibilium creſcerent quantitates, ſequeretur quod partes diuiſæ non eſſent tantæ ſimul, quantum totum continuum, & ſic nunquam poſſet continuum in duas ſuas medietates diuidi ſequela patet, nam per diuiſionem nouæ in diuerſis partibus reſultant ſuperficies, quæ augerent partes illas. 1. ratio.

Præterea, qui experientia docet quod diuiſio aliquo continuo, ſi iterum partes coniungantur, & contiguæ fiant, vt nihil maneat intermedium, tunc non occupabunt maiorem locum ob illas nouas ſuperficies quàm ante cùm erant continuæ. 2.

Præterea, quia non quantum non poteſt augere quantum, & non extenſum non poteſt augere extenſum, & non profundum 3.

non poteſt augere profundum, Non igitur creſcunt quantitates additione illorum indiuiſibilium ſecundum id quo indiuiſibilia ſunt.

Stante igitur hoc fundamento, ratio concluſionis hæc eſt. Superficies loci concaua, & ſuperficies conuexa locati, terminant æqualem profunditatem: ergo ſunt æquales. Conſequentia eſt certa:ſed antecedens probatur. quia ſuperficies conuexa locati eſt terminus intrinſecus totius profunditatis locati, ſuperficies verò concaua locantis pari modo: Vlterius tamen circundat ſuperficiem locati conuexam: ſed hæc nullam addit locato profunditatem, vt diximus:ergo tantam profunditatem terminat vna, quantam altera.

Sunt igitur æquales, ita vt ea quæ eſt locati, poſſet æqualiter terminare quantitatem locantis:& ea quæ eſt locus, terminare intrinſecè locatum.

Ad 1. Ad argumentum patet ſolutio. Ad primum dicitur, quod locãs eſt maius locato, & continens cõtento, ſecundum ſuperficies conuexas vtriuſque comparatione facta: at ſi concaua continentis proxima cum conuexa contenti comparetur, tunc vtrique ineſt æqualitas.

Ad 2. Ad ſecundum nota eſt ſolutio ex primo fundamento: Non enim hic comparamus profunditatem, nec omnem dimenſionem corporis continentis, & contenti, ſed extenſionem ſolam.

Ad 3. Ad tertium dicendum, quod in eadem ſuperficie non ſunt duo circuli æquales ſupra idem centrum: nec vnus diameter diuerſorum circulorum concentricorum:tamen in diuerſis ſuperficiebus contiguis id fit, ac ſi duo circuli æquales vnius alteri ſuperponerentur. Veruntamen eſſet dicere vnum eſſe ſupra alium, ſicut verum eſt dicere ſuperficiem concauam locantis eſſe ſuprà conuexum locati: ſed tamen non occupando diuerſum ſitum loci, ſed omninò eundum, quaſi alteri ſuperinſcriptum. Nam indiuiſibile cum locum non occupet vllum, aut ſpatium, additum alteri immediatè, non faciet ſpatium, in eodem verò corpore id contingere non poteſt. Et ratio eſt, quia in vno corpore, & vno continuo non ſunt duo indiuiſibilia immediata, quin medie t diuiſibile: at in diuerſis corporibus ſe tangentibus poſſunt eſſe ſimul, & immediata:ſed de hoc inferius in lib. 6.

Iam igitur manifeſtum eſt.

Text.35.

Cõcluditur, quid nã ſit genus loci. Ex prædictis loci proprietatibus genus loci infert, ac ratiocinatur à ſufficienti quadam partium diuiſione, quæ talis eſt. Locus aut eſt forma, aut materia, aut interuallum, & ſpatiũ intereptum

ceptum inter latera ſuperficiei continentis, aut ipſa ſuperficies continens:ſed non eſt forma, nec materia, nec tale interuallum, eſt igitur ſuperficies continens.

Excludit autem quod ſit forma, ſoluendo rationem propter quam forma videtur locus. Ratio autem eſt, quia forma eſt continens, & continens eſt in eo quod continetur: Si igitur locus continens eſt, forma eſſe debet. Reſpondet Ariſto. quòd tam forma, quàm locus terminant, & continent, ſed non eodem modo. Nam forma terminat rem ipſam cuius eſt forma, ita vt in ea ſit: at locus eſt terminus, & continens extrinſecus, quia eſt ipſius continentis. *Locus nõ eſt forma.*

Vel poteſt eſſe ſenſus, quod locus eſt etiam forma, ſed non locati, ſed continentis corporis, & reſpectu contenti locus eſt. Sed ſenſus prior eſt melior, quòd forma terminet ipſum locatum, locus verò ipſum continens, & ſimul vtcunque ſit: ſed non ob id idem erunt: aliud enim eſt ſimul eſſe, aliud eſſe idem.

Ex eo autem quòd mutatur.

Text. 36.

OStendit locum non eſſe interuallum, ac primò ponit rationem, propter quam locus videtur eſſe interuallũ Vbi aduerte, quod antiqui exiſtimabãt inter latera ſuperficiei alicuius continentis eſſe quoddam ſpacium interceptum, quod aſſerebant eſſe dimenſiones quaſdam, & corpus de prædicamento quãtitatis ſolùm abſque ſubſtantia, & iſtæ erant locus, in quem corpus adueniens recipiebatur, & iterum aliud adueniens recipiebatur priori recedente, ſemper enim illæ dimenſiones permanent, atque hæc cum corpore adueniente penetrantur, fiúntque ipſi æquales, etiam ſecundum profunditatem, & has vocat Ariſt. interuallum.

Et ponit rationem propter quam poteſt videri locus interuallum. Nempe quia quolibet corpore contento, & contiguo recedere videtur illud ſpacium, in quod recipiebatur, idem manere, quod quidem loco ineſt. Hoc tamen Ariſt. reiicit, docens egregiè, quod inter latera corporis continentis non eſt vllum ſpacium, & interuallum reale, niſi quantitas cuiuſlibet corporis contenti, quod incidit, & ſuccedit. Et ſpacium inter latera vaſis eſt ipſa aqua, cùm plenum eſt aqua, & aer, cùm plenum eſt aere, vel alio corpore, cum plenum eſt, ipſum tale corpus eſt. Niſi enim illud corpus eſſet, latera vaſis iungerentur, vt latera vtris ſubtracto interius corpore.

Eſt autem notandũ, quod dicit ſpacium eſſe quodlibet corpus eorum, quæ apta ſunt tangere. Nam cùm eſt corpus eiuſdem rationis cum continente, tunc ei continuatur, & non eſt locus, nec

inter

interuallum. Vt cùm aeri cõtinenti lignum, ſuccedit aer, tunc locus deſtruitur propter continuationem. Vt igitur ſeruetur locus, & dicat eſſe interuallum, corpora debent ſuccedere quæ apta ſunt contigua fieri, & latera continentis tangere.

Si autem eſſet aliquod ſpacium.

Text. 37.

DVpliciter probat tale interuallum non eſſe locum. Prior ratio eſt, ſequeretur quòd infinita eſſent loca pro quolibet corpore ſuccedente: Nam quælibet pars per ſe haberet locum ſicut & ipſum totum.

Vbi aduertendum quod pars non habet locum per ſe, qui non poteſt vndique ambiri loco, qua parte enim continua eſt cum toto, nulla ſuperficie loci circumſcribitur: quòd ſi ambiretur vtrique per ſe in loco eſſent ſingulæ partes. Si igitur datur interuallum quod ſe penetret cum locato, vtique omnes ipſius locati particulæ ambirentur vndique, atque per ſe in loco eſſent, quæ cùm infinitæ, erunt loca infinita per ſe vnius totius, quòd impoſſibile videtur, non igitur interuallum tale locus eſt.

Simul autem, & locus erit mutatus.

2. ratio. POſteriorem ponit rationem, dicens quod loci erit locus per ſe, & vnius per ſe multa loca, quod falſum eſt. Sequela patet, muteturlocus, puta vas vbi interuallum eſt cum aqua, & ipſo interuallo: & totum ſimul collocetur in ſpacio alterius vaſis: tunc dimenſiones huius ſpacij penetrabunt ſe cum vaſe, & aqua, & attingent ipſam aquam, & dimenſiones quæ præerant alterius ſpacij: & ſic locus erit per ſe ſecundum ſpacium ipſius aquæ, & alterius ſpacij.

Vlterius, conſtituatur totum hoc in alio ſpacio, & in alio, & alio, profectò innumera loca per ſe vnius erunt, imò locorum erunt loca. Ita eſt exponendum hoc argumentum, licet non ſit expreſſum in Ariſt.

Non eſt autem locus alius partis

3. HÆc abſurda non ſequi ex ſententia propria Ariſto. docet: & ſenſus eſt. Cùm locus aquæ non ſit dimenſio illa penetrans, ſed ſuperficies vaſis concaua, in qua modò aer, modò aqua recipitur. Cùm vas mutatur, ille locus proprius idem manet, nec locum alium proprium acquirit aqua, ſed vas eſt quod locum mutat, & conſequenter locus eſt aquæ, verùm non per ſe, ſed ſola ſuperficies interna vaſis.

Notandum eſt autem, quod locum, quem vas acquirit, vocat partem loci cæli, id eſt, mundi, Ac ſi dicat eſſe locum mundi, & quantum exiſtimo, locum mundi vocat locum qui non eſt ſecun

cundum aliquod vas, quod eſt locus aquæ, ſed eſt locus alius, ſicut pro aliis corporibus quæ non in vaſe ſunt, & videtur Philop. aliquo modo ſic exponere. Vnde quod alicubi eſt,& non in vaſe, dicitur eſſe in parte loci mundi, id eſt, in loco mundano, & non arte aliqua facto, vt vas eſt.

Dicit ergo Ariſt.cùm vas aquæ transfertur,manet locus aquæ, qui eſt ſuperficies vaſis ipſi proxima, ſed non manet locus mundi,qui eſt ipſius totius, id eſt,vaſis cum aqua,tamen hic locus ſolùm per ſe tangit vas.

Nota, quòd vocat partem : cùm dicit,locus partis,ipſum contentum.

Hunc locum difficillimum eſſe confitentur interpretes, atque adeò quiſque exponit vt intelligit, mihi verò ſic videtur exponendus.

Et materia etiam videbitur vtique.
Text. 38.

COnſequenter probat nec locum eſſe materiam,licet aliquam habeat cum ipſa ſimilitudinem, & ponit ſimilitudinem loci cum materia,quæ hæc eſt. Si locus conſideretur vt quieſcens eſt, & idem manens, ac continuò ſuſcipit corpora, id eſt,vnum poſt aliud,vt dicit Philop.nec ſeparatus eſt ab aliquo corpore,ſic videtur materia quæ eadem manens modò vnum, modò aliud recipit,nec nuda vnquam inuenitur : vt corpus,quod idem modò album,modò nigrum, modò molle,modò durum. Hac igitur triplici ſimilitudine,materia locus videbitur, & vocat imaginationem,ſimilitudinem. *Quomodo cõueniat locus cum materia.*

Oſtendit tamen differentiam triplicem.Prima eſt ex tranſmutatione,nam in mutatione materiæ dicimus,quod erat aer,modo factum aquam. At in loco aliter,nempe vbi erat aer,nunc eſſe aquam:non igitur eodem modo materia,& locus receptiua ſunt. *Differũt locus & materia.*

Altera differentia, materia eſt pars rei, & non eſt ſeparabilis ab ipſa manente:non enim aqua manet materia ſeparata, at manet ſeparata à loco in quo erat.

Tertia materia continetur & determinatur, at locus continet & determinat,non igitur idem ſunt.

Si igitur nihil horum trium. Text.39.

COncludit ex præcedentib.Cùm locus non ſit aliquod ex tribus propoſitis:Non enim eſt forma,non materia, non interual

uallum, relinqui quartum, quòd ſit terminus continentis, id eſt, vltima ſuperficies corporis.

Nota. At quia quod continet, aliquid continet, explicat quid ſit id quod continetur, & dicit eſſe corpus mobile ſecundum locum, quod exiſtimo eſſe dictum vt intelligamus res corporeas eſſe in loco tantum, non tamen omnia quæ ſunt: & ex hoc poſtea ſoluet vnum argumentum Ariſt ex præpoſitis.

Videtur autem aliquid magnum. Text 40.

Inuento iam genere loci, quærit Ariſt. differentiam. QVantum exiſtimo Ariſt. hic vult differentiam loci inuenire nondũ enim tota eſt loci definitio tradita, ſed ſolùm ipſius genus, quod ſit ſuperficies vltima continentis, nondum autem hæc locus eſt. Vas enim continet, ſed non locus propriè eſt, vt eſt vas, & ſolùm continet. Ob id iterum repetit difficilè eſſe locum inueſtigare: quia cùm habeat cum multis ſimilitudinem, non ita facilè ab illis diſtinguitur. Videtur enim materia, & forma, & interuallum, propter ſimilitudinem.

Conſidera verò ſubtilem methodum Ariſt. modò enim ponit ſimilitudinem cum interuallo: ex ea enim colliget differentiam vltimam loci, & totam definitionem. Interuallum locus videtur, quatenus fixum manet, & quieſcens motis corporibus quæ in ipſo ſunt, ob id non ſuperficies corporis vltima tantum, ſed ipſum interuallum locus videtur, quaſi locus ſit immobile quid.

Ponit autem motiuum horum, quo inducebantur ad tale interuallum ponendum. Nam cùm aer non videatur, & incorporeus appareat; præter latera vaſis, eſſe interuallum illud, in quod corpora recipiuntur, quod idem ſemper manet, quod re vera non ita eſt. Eſt enim aer corpus ſua raritate inuiſibile, occupans tamen locum, nec ibi vacuum eſt, nec aliud interuallum præter aerem cùm aer eſt, ſicut cùm eſt aliud corpus craſſum.

Vt autem vas locus eſt. Text. 41.

DIfferentiam ponit inter modum quo in vaſe aliquid eſt, & modum quo in loco: & inter ipſum vas, & locum. Et dicit quod vas ſimilitudinem cum loco habet, & differentiam pariter locus cum vaſe. Vas enim continet vt locus, ſed vas eſt mobile Locus continet vt vas, ſed locus eſt immobilis Vnde in hoc differt locus à vaſe, quòd immobilis eſt.

Aduertendum autem, quod locum eſſe immobilem, eſt, quòd non ſimul cum re ipſa moueatur, ſed quod maneat, & quieſcat, remota, & recedente. Id enim quòd ſic continet, vt ſimul feratur hinc inde cum re, continet vt vas, non vt locus. Proprium autem eſt loci continere ſic, vt non feratur cum ipſis rebus ſed quieſcat ipſis recedentibus.

Et

Et exemplo explicat. Cum cymba fertur per fluuium, illa aquæ pars, quæ continet cymbam ſubtus, & cum cymba fertur, non dicitur locus propriè cymbæ, ſed vas cum ipſa fertur. At totus fluuius, qui immotus ſecundum ſe totum manet, potius dicitur locus, communis tamen. Vnde cymba manet in toto fluuio, vt in loco: & per ipſum fertur, vt per locum. At in aqua, in qua fertur, quia mobilis eſt, manet vt in vaſe.

Colligit ex hoc definitionem loci perfectam. Locus eſt terminus primus continentis, immobilis. Dicitur terminus, i. ſuperficies, ad excludendum interuallum, formam, & materiam. Dicitur, primus, ad excludendum locum communem, qui non ſecundum ſe locus eſt, ſed ſecundum proprium. Dicitur, immobilis, ad excludenda vaſa, quæ non continent, vt locus, vt talia ſunt, niſi immobilia & fixa maneant, & tunc loci rationem habent.

Atque propter hoc medium cæli. Text. 42.

CONfirmat immobilem eſſe, & fixum ex communi ſententia. Omnes enim dicunt duo eſſe loca propriiſſima omnium. Vnum ſurſum, alterum deorſum, Vnus locus eſt vltima ſuperficies cæli verſus nos, id eſt, concauum Lunæ. Alter eſt medium cæli, puta terræ locus.

Et ratio, quare hæc duo loca ſunt propriiſſima, eſt propter ipſorum immobilitatem. Nam ſuperficies cæli quantumcunque circunferatur, ſemper tamen obſeruat locum eundem, nec aſcendit, aut deſcendit, nec ad dextram, aut ſiniſtram deuiat. Similiter terra in æquali manet ſemper diſtantia, ob id hæc loca maximè loca ſunt. Locus igitur fixus debet eſſe.

Quare cum leue quidem ſit.

EX his duobus locis vter ſit ſurſum, aut deorſum explicat per motum corporum in talia loca, dicit. Cùm is locus ſit deorſum, quo grauia feruntur, atque ad medium, & ad terram ferantur, ſequitur quod locus ille qui medium ambit, qui eſt concauum aquæ, & ex parte concauum aeris, qua parte terra diſcooperta eſt aquis, ſit locus deorſum, & ipſum medium. puta terra, quæ in tali loco eſt, dicitur eſſe deorſum.

Vlterius, cùm is ſit locus ſurſum, quò leuia feruntur, & ferantur in cæli ſuperficiem vltimam verſus nos, ſequitur quod tale vltimum ſit locus ſurſum, & ipſum vltimum, quod in tali eſt loco, puta ignis, eſt in loco ſurſum.

Vnde

Vnde colligit locum eſſe ſuperficiem continentem,& vt quoddam vas, talia enim loca dicta ſuperficies, & plana continentis ſunt. Et huius textus hanc eſſe expoſitionem exiſtimo, quamuis non eodem modo omnes exponant.

Amplius ſimul cum ipſa re.

Occurrit Ariſt. obiectioni. VIdetur obiectioni reſpondere. Quia cùm locus non ſit interuallum penetrans ſe cum locato, quis dubitaret quomodo locatum in loco ſit, & cum eo coniungatur?

Reſpondet quodammodo coniungi, & ſimul eſſe ſecundum ſuperficies. Sunt autem ſimul, ſicut finis eſt cum eo, cuius eſt finis, & terminus. Coniunctio enim finis, & finiti ſecundum extremitates tantùm eſt.

CAPVT V.

Cui igitur corpori eſt aliquod. Text. 43.

EX loci definitione vult oſtendere, quæ dicantur eſſe in loco, quæ verò non: dicítque illud corpus quod extrà ſe habet aliquod continens, eſſe ſecundum ſe in loco: quod verò non extra ſe habet aliquod tale, in loco ſecundum ſe non eſſe, ſecundum tamen partes eſſe poſſe. Et explicat per motum, vt ſi aqua ſit vnum corpus, quod non haberet extra ſe aliquid, tunc ſecundum ſe totum non eſſet in loco, nec moueretur, ſecundum partes tamen moueretur, & eſſet in loco, quia vna pars ab altera contineretur.

Hoc in loco eſt magna controuerſia inter expoſitores, quid ſit, quod in hoc textu dicitur, eſſe in loco ſecundum partes, non autem ſecundum ſe totum. S. Tho. enim vult quod loquatur de vltima ſphæra, & primo mobili, quod quidem eſt in loco ſecundum partes continuas, quia vna continetur in altera, non ſicut in loco actus, quia ſunt continuæ, ſed ſicut in loco in potentia. Si enim diuiſæ eſſent, tunc in loco eſſent actu. Vnde vltima ſphæra non eſt in loco ſecundum ſe totam, ſed ſecundum ſuas partes, non quidem in actu, ſed in potentia.

Huic expoſitioni fauet exemplum Ariſt de aqua. At re vera, non eſt admodum conſona hæc expoſitio textus, vt videbitur in proceſſu, & exemplum de aqua ſolùm eſt, vt doceat aliquid eſſe in loco, & moueri ſecundum partes, non tamen quod eo modo ſe habeant partes in hoc toto, de quo loquitur, & in ipſa aqua.

Alia expoſitio eſt Græcorum ferè omnium, qui per cælum totum aggregatum ex orbibus intelligunt, & hoc dicunt non eſſe in loco ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes. Et vocant partes,

tes, orbes contiguos, vnus enim in altero continetur.

Tertia expoſitio eſt Alber. qui per totum, & cœlum, vniuerſum mundum intelligit, qui ſecundum ſe totum in loco non eſt, eſt tamen ſecundum partes. Et re vera huic expoſitioni admodum fauet textus, & mihi etiam placet, nec videtur ab ea abhorrere Simpl.

Dicit ergo Ariſt. quod totum, i. vniuerſum quodammodo mouetur, quodammodo non. Secundum ſe quidem non mouetur vt mutet locum. At ſecundum partes mouetur: ſecundum quaſdam circulariter, & non ſurſum, & deorſum, vt ſecundum orbes cœleſtes: ſecundum alias verò ſurſum, vt deorſum, vt ſecundum elementa grauia, & leuia.

Subdit tamen quod hic locus eſt partium, i. ſicut ſecundum partes mouetur, ſic eſt ſecundum partes in loco aliter, & aliter pro partium diuerſitate, vbi profectò expoſitio noſtra nota fit. Si enim per totum vltimam ſphæram intelligeret, nullo modo ſecundum ſurſum, aut deorſum moueretur, vt ſecundum partes, nec etiam ſi ſolùm aggregatum orbium intelligeretur.

Vt autem dictum eſt. Text. 44.

VVlt declarare, quomodo ſit in loco totum hoc, cum explicuiſſet quomodo moueatur. Per motum enim locus apparet. Diſtinguit igitur dupliciter aliquid eſſe in loco. Vno modo potentia, ſicut pars ineſt toti continuo ſimilari, vt loco, non tamen actu, ſed potentia, quia diuidi poteſt. & contigua manere. Et vocat totum ſimilare, quia in hoc eſt perfecta magis continuitas. *Aliquid eſt in toto dupliciter vel in actu, vel in potentia.*

Ponit exemplum quo vna pars contigua eſt alteri, nempe partes in aceruo ex multis continuis inſunt aliæ aliis actu, quia iam diuiſæ ſunt ad inuicem.

Et hæc diſtinctio monit ſatis probabiliter S. Th. vt exiſtimaret loqui Ariſt. de vltima ſphæra, quæ eſt in loco in potentia ſecundum partes. Attamen Ariſt. ſi diligentius conſideremus, hoc non dicit, ſed ſolùm vtitur diſtinctione hac ad oſtendendum mũdum ſecundum partes eſſe quidem in loco, non potentia ſed actu, vt patebit in textu.

Atque alia quidem per ſe. Text. 45.

SVbdiuidit ea quæ actu ſunt in loco Quædam enim ſecundum ſe, quædam ſecundũ accidens. Nec declarat quid vnumquodque ſit, quia ſuperius dictum eſt, niſi exemplis.

Omne corpus,inquit mobile ſecundum locum , aut ſecundum augmentum,vel decrementum,per ſe in loco eſt. Et mobile ſecundum locum vocat id , quod mouendo totum ſuum locum mutat. Vnde quæ circulatiter mouentur tantùm , non dicuntur hic mobilia ſecundum locum , & lationem,talis enim motus non latio,ſed circulatio dicitur,vt notat Alexand.

Dicit igitur quod cœlum, i. vniuerſum non ſic eſt in loco per ſe.cùm non ambiatur aliquo corpore,vt dictum eſt. Partes ipſius ſunt quidem ſic in loco,quia vna contigua eſt alteri,& ab ea ambitur, ſed non totum , ipſum , cum nulli alteri extra ſe ſit contiguum.

Alia verò ſecundum accidens,vt anima.

Nota. Ponit aliam diuiſionis partem. Alia eſſe in loco accidens, vt anima,& cœlum.

Et nota quod per eſſe ſecundum accidens in loco comprehendit ea,quæ ſuperius dicta ſunt,eſſe ſecundum aliud,id eſt,per partem,& ſimiliter eſſe per accidens,id eſt,eſſe in eo quod eſt per ſe, vt anima eſt per accidens in loco,quia eſt in compoſito quod eſt per ſe. Et ob id poſuit hic duo exempla, puta animam quæ eſt in loco per accidens,quia eſt in eo quod per ſe in loco eſt, & cœlum ſeu totum,quod etiam eſt in loco per accidens , verùm non eodē modo,ſed ſecundum aliud,& per partes. Et ob id dicit,cœlum eſſe in loco per accidens,quia omnes partes in loco habet.

Dicit(quodammodo) quia non omnes. Vna enim in loco non eſt,puta vltima ſphæra continens.

Nota. Et attende quòd loquitur de loco in actu , & conſequenter de partibus contiguis,quarum vna eſt in altera, vt in loco , vt vnum elementum in alterum,& vnus orbis in altero.

Et propter hoc omnia in cœlo ſunt. Text.46.

Si vniuerſum in loco ſecundum partes eſt , dubitare quis poſſet , quæ partes in loco ſint, & quæ partes aliarum ſint locus. Hæc enim oportet vtraque dare,vt ſecundum partes ſuas aliquid in loco ſit,loco,inquam,non extra ſe

Ad hoc dicit Ariſt.omnia eſſe in cœlo , puta elementa, vt terra in aqua,aqua in aere,aer in igne,ignis in cœlo ipſum autem cœlum eſt quoddam totum, in quo iſta continentur , & ipſum non iam in alio.

At quia non continet cœlum,niſi ſecundum ſuam vltimam ſuperficiem,qua tangit mobilia corpora , id eſt , elementaria , ideò addit

addit locum eſſe ſecundū vltimum terminum, quem vocat quieſcentem, quia non mutat ſecundum ſe totum locum, ſed intra locum mouetur.

Vbi notandum quod noluit diuidere cœlos in orbes, ſed totum cœlum ſumpſit pro vnico corpore. Non enim ſunt orbes diuerſæ rationis ſicut ſunt elementa, quod ſi velimus diuidere, nulli dubium eſt quin vnus ſit in alio, donec ad vltimum & ſupremum omnium deueniamus, qui nullum actu habet locum. Vnde igitur quid Ariſtot. ſentiat de loco in actu ipſius vniuerſi, quod ſecundum locum in toto non eſt, ſecundum quidem partes eſt, & quòd quædam partes in loco ſunt, vna eſt, quæ iam amplius in loco non eſt.

Manifeſtum autem ex his. Text. 47.

SOluit rationes ſuperius poſitas, nec curat ſolutiones exprimere, quia notæ ſunt ex declaratione loci, ſed argumenta ſolùm recitat, & non omnia, ſed quatuor illorum: reliqua duo nullam habent difficultatem.

Primum argumentum eſt de augmento loci, quod erat in tex. 13. Dicit quod non eſt opus augeri locum, cùm augetur locatum. Philop. reddit rationem. Augmentum enim propriè fit ſecundum trinam dimenſionem, cùm enim viuens augetur, ſecundum latitudinem, longitudinem, ac profunditatem augetur. Cùm igitur locus ſit ſuperficies circunſtans, non corpus aliquod: cùm augetur locatum, non eſt opus quod locus augeatur, ſed quod cedat illi aer, in quo eſt, & ſuperficies extēdatur. *Obiectio.* Dices, nunquid cōdenſatur, & conſtringitur aer, cum corpora augentur? Reſp. Philop. *Sol.* quod non eſt opus, quia cum non fiat augmentum, niſi ex ſubtractione cibi alicuius, quod in rei ſubſtantiam conuertitur locus ille, à quo cibus aufertur, aere, vel alio corpore impletur, & manet ſemper, quò aer diuerti poſſit, & cedere augmento corporum. Præſertim cum minus ſit augmentum, quam loca, quæ deferuntur à cibis & alimentis. Non enim quanta eſt cibi quantitas, augmentum eſt.

Soluit ſecundam rationem, qua probatur puncti eſſe locum, & hoc negat. Cùm enim locus ſit ſuperficies ambiens, ac tantùm corpora per ſe ambiantur, per ſe ſola habebunt loca.

Soluit tertium quod duo corpora ſimul eſſent. Et dicit quod locus non eſt æqualis ſecundum profunditatem, ob id non datur penetratio illa. Si enim locus eſſet illud ſpatium, & interuallum æquale toti locato, tunc eſſet illa penetratio. Sed negatum eſt, tale ſpatium, & interuallum eſſe locum, ſed ſuperficiem exterius ambientem.

Soluit quartum argumẽtum, quod erat Zenonis, docens locum eſſe in aliquo, non tamen vt in loco, ſed vt terminus eſt in terminato, & ſic dicitur eſſe in ipſo locato. Vnde non quicquid eſt, in loco eſſe debet, vt illi exiſtimabant.

Et fertur igitur ad ſuum. Text. 48.

SExtam loci proprietatẽ tandẽ declarat, vt Simp notat. Nempe omnia ferri naturaliter in locum ſuum, & ibi manere, & quieſcere. Hoc vtrunque modò declarat, & primò dicit meritò omnia naturaliter in ſuum tendere locum, vt ignis ad concauum lunæ, aer ad concauum ignis, aqua ad concauum aeris, & ſic conſequenter.

Cur omnia ferãtur ad ſuum locum. Cuius ratio eſt, quia locata habent quandam naturalem conuenientiam cum corporibus hiſce, quæ ipſa continent, & loca ipſorum ſunt. Vnde ad ipſorum ſuperficies locata tendunt propter conformitatem, quam cum corporibus habent Sunt enim ipſis congenea & connaturalia Vocat congenea corpora quæ conſequenter ſunt. Illa dicuntur conſequenter, quorum vnum eſt immediatè poſt aliud, vt aer, & ignis cõſequenter ſe habent, & aqua, & aer, terra, & aqua, ignis & cœlum. Iſta autem quæ ſic cõſequenter ſunt, congenea ſunt & ſymbola. id eſt, communicantia in vna qualitate. Ignis enim eſt calidus, ſicut & aer ſibi proximus. Aqua humida, ſicut & aer, & frigida ſicut terra: propterea magis inter ſe proportionata ſunt Et dicuntur tangere ſe, non vi aliqua, ſicut lapis ſurſum miſſus tangit aerem violenter: non ſic vnum elementum ſibi proximum tangit

Dicunt etiam adnata, & compaſſibilia, i. quia à natura ſic ordinata ſunt, non ſe deſtruunt mutuò, cùm in locis propriis ſunt, & maximè propter cœli influxum, vt ſuperius diximus, cùm verò ſe tangunt alias extra locum proprium, inuicem ſe deſtruunt

Hæc igitur ratio eſt, vt vnumquodque ex his elementis proprium in locum meritò tendat.

Et manet igitur natura omne.

Cur omnia in ſuis loc quieſcant. REddit rationem alterius, cur vnumquoque maneat in ſuo loco. Et dicit rationabiliter id eſſe, quia ad locum ſuum vnumquodque tendit, ſicut diuiſa pars ad ſuum totum, vt pars aquæ ad aquam, & terræ ad terram. Hæc autem vlterius non procedit, cùm totum ſuum attingit. Ita & totum ipſum nõ procedit, cùm locum ſuum attingit, eſt enim vt pars, locus autem vt totum,

tum,vt in ſequenti textu declarabitur adhuc.

Sic autem & aer ſe habet. Text.49.

OStendit quòd locatum eſt vt pars,locus autem vt totum, & dicit quod aqua eſt vt materia,aer vt actus,& forma,At materia rationem habet partis, actus verò rationem complet totius quia in ipſo,& per ipſum actum totum conſummatur Quòd autem aqua ſit materia aeris,oſtendit,quia eſt potentia aer Et quãuis aer ſit etiam potentia aqua, tamen alio modo , quàm aqua eſt eſt aer.

Notandum quòd elementa habent inæqualem nobilitatis gradum. Quædam enim ſunt perfectiora , quædam imperfectiora. Perfectiora locum obtinent propius cœlum,qualis eſt ignis, poſt ignem , aer. Sunt enim minus materialia aliis : & ita quæ perfectiora ſunt,locus aliorum imperfectiorum ſunt.

Aduertendum etiam vlterius, quod cùm ex perfecto fit imperfectum , dicitur corruptio. Cùm verò contra eſt , ex imperfecto perfectum, generatio. Vnde cùm ex aqua aer, & ex inferiori elemento fit ſuperius,generatio dicitur : contrà verò corruptio. Ob id dicit Ariſt quòd aqua eſt in potentia aer,ſed non contra,niſi altero modo:quia illa eſt generatio,hæc verò corruptio.

Ex his vult Ariſt.dicere quod elementa inferiora , cùm imperfectiora ſint , tendunt ad locum ſuperiorem , quæ perfectiora ſunt:& habent ſe,vt partes:quia inferiora ſunt quodammodo materia, ex qua ſuperiora generantur:hæc enim generatio eſt. Dicitur autem pars inferius reſpectu ſuperioris , verùm non eſt abſolutè pars , ſed quodammodo, quia aqua non componit aerem, niſi ſui corruptione.

Determinandum autem eſt de his.

QVia hoc ad libros de generatione potius pertinebat , ſe remittit illuc,& excuſat ſe de his,quæ dixit extra locum.Hoc tamen fuit quia parum attinebat ad tractationem hanc de loco, vt redderetur ratio quare vnumquodque maneret in loco proprio.

Concludit quod cum aqua , & inferius quodque ſit ſimul actus & materia, quanquam non eodem modo, nam eſt potentia aer, qui dicitur actus , eſt verò actu materia ipſa , & aqua habebit ſe, vt pars ad ipſum totum, & dum aqua perſeuerat , & pars , tanget aerem, & erit in loco, at cùm conuerſa fuerit in aerem , iam non erit in loco,ſed vnum cum ipſo.

Poſſemus iſta explicare ſic , quòd locus & locatũ vnum totum quodammodo componant , in quo materiæ locũ habet locatum, formæ verò,ipſe locus. Et ſicut materia tendit ad totum ipſum,

copulando ſe formæ, nec vltra formæ procedit, ita locatum ad locum. Eſt conueniens expoſitio.

Concludit Ariſt. ſe iam de loco quid ſit, & quòd ſit, oſtendiſſe vt dictum fuit à principio, ac conſequenter qualis ſit. Hæc Ariſt. de loco.

An locus ſit ſuperficies continentis.
Quæſt. iij.

Diuerſitas ſententiarum de loco. AEquum eſt vt quæ diximus de loco circa textus expoſitionem diligentius examinemus. Eſt enim de loco tractatio profectò admodum difficilis, in qua antiqui laborarunt multum. Ideo quid ipſi ſenſerint circa loci naturam oportrebit conſiderare. Quatuor fuerunt ſententiæ præcipuè de loco aliis prætermiſſis, quæ fusè habes apud Simplicium in digreſſione de loco. Primæ tres exiſtimabant locum eſſe ſpatium illud totum, quod occupatur à corpore, quod dicitur eſſe in loco: quod quidem ſpatium eſt longum, latum, & profundum: nec eſt idem cum ipſo corpore quod in illo eſt: imò eidem ſpatio ſuccedunt multa corpora. Itaq; locus cuiuſque corporis, eſt ſpatium totum, quod ipſum corpus occupat ſecundum ſuam trinam dimenſionem. Vt ſi imaginaremur vas omni corpore vacans, illud ſpatium eſſe diſtinctum ab omnibus corporibus, in quod recipiuntur varia corpora. Tale ſpatium locum eſſe dixerunt.

1 ſentent. Procli. Quid tamen ſpatium hoc eſſet, non eodem modo omnes dixerunt, ac in hoc fuerunt diuiſæ tres ſententiæ. Prima fuit Procli, cuius verba recitat Simpl. dicentis, hoc ſpatium eſſe corpus inanimatum, indiuiſibile, immobile, & immateriale.

Corpus quidem dicebat eſſe: quia ſpatium debet eſſe æquale locato: at non eſt æqualitas hæc niſi in corporibus, & quantis. Indiuiſibile dicebat eſſe, id eſt cuius partes nõ poſſunt ſeparari: quia non eſt poſſibile ſeparare aliquam particulam ab altera, niſi mediet ſpatium, hoc autem eſt ipſum corpus, eſt igitur inſeparabile, & ob id immateriale dicebat eſſe. Vlterius, erat immobile, quia non poſſet moueri, niſi ad ſpatium aliquod. Hoc autem fieri non poteſt: eſſet enim loci ad locum motus, & locus in loco: imaginatur itaque hanc ſubſtantiam per totum mundum ſparſam, in qua tota mundus eſt, in cuius partibus varia corpora particularia continentur quæ & mouentur ſucceſſiuè.

2. ſenten. Secunda ſententia fuit aliorum, qui hoc ſpatium non ſubſtantiam, ſed ſolam quantitatem, & dimenſiones exiſtimabant, & iſti fuerunt Chryſippus, & Epicurus, vt refert Them. & Academici, vt refert Alb. Huius etiam ſententiæ fuit in præſenti Philop. Non tamen omnes eodẽ modo dixerunt, nam Epicurus dixit aliquando

do eſſe has dimenſiones ſine vllo corpore recepto in eis,& ita vacuum eſſe in natura: Academici verò, & Philop. non admittunt tales dimenſiones vnquam eſſe ſine corpore aliquo vno,aut altero, eſſe tamen diſtinctas à dimenſionibus corporum ſingulorum: & ſic defendit Philop.cõtra Ariſt.& ſoluit rationes eius: & ipſum multum redarguit.

Tertia ſententia eſt quorundam quos citat Auic. 2. lib. ſuffic.c. 6. Hi dicebant hoc ſpatium eſſe quid reale, ſed ſecundum ſe vacuum quoddam,cuius eſſe eſt carentia corporis,ita vt repleri poſſit. Et poſſumus hoc declarare. Demus ſecundum potentiam diuinam vacuum vas, cùm id poſſit eſſe, tunc vaſis extrema manebunt, ſicut modò ſunt diſtantiæ, & erit illud ſpatium medium, quod non eſt quid reale, tamen eſt vacuum, quod repleri poteſt. Hoc modo dixerunt iſti eſſe locum, quamuis non detur expers corporis alicuius:quia vno recedente,alterum ſuccedit. *3.ſenten.*

Quarta ſententia eſt Ariſt.& eſt aduertenda. Putat ſpatium nõ eſſe quid diſtinctum à corpore, quod eſt inter extrema, vt ſpatium vaſis interius non eſt aliud, quàm ipſe aer, cùm plenum eſt aere, aut aqua, cùm plenum eſt aqua: aut quoduis aliud corpus, quod illic eſt.Tot enim ſunt ſpatia,quod ſubintrant corpora. Nihil eſt idem illic niſi eadem ſuperficies, continens modo vnum, modò alterum corpus. Ob id exiſtimat locum non eſſe ſpatium, cùm nullum ſit præter ipſa corpora,ſed ſuperficiem vltimam corporis continentis.Hanc ſententiam ſequitur Them.& eam defendit Simpl. Alex & reliqui omnes, & modò recepta eſt omnium probabiliſſima inter Latinos. *4.ſenten.*

At quia iſta ſententia non ita certa eſt, quin multis poſſit redargui, & oppugnari argumentis, proponam octo argumenta Philop & Epicureorum, quibus ipſorum ſententia probatur, & etiam aliquot argumenta noſtra, quæ magnam etiam afferunt difficultatem.

Primum argumentum Philop. Corpus vt corpus, in loco eſt: ſed corpus trinam dimẽſionem dicit: locus igitur trina dimenſio eſt. Si enim corpus ſecundum ſuperficiem ſuam vltimam in loco eſſe dicas, hoc iam profectò non eſt corpus, ſed corporis ſuperficiem in loco eſſe. *Obiectio cõtra ſententiam Ariſtot. 1.arg.*

Secundò, locus eſt æqualis locato, at locatum eſt corpus trinam habens dimenſionem: locus igitur trina dimenſio eſt. Si enim æqualitas loci ſolum ſit ad ſuperficiem locati, hoc non eſt locum locato eſſe æqualem,ſed ſuperficiei locati. *2.*

Tertiò, Si locus eſt ſuperficies, cùm hæc ſit in aliquo corpore, erit locus mobilis ad motum illius corporis cuius eſt ſuperficies: *3.*

at locus immobilis eſt.

4. Quartum eſt argumentum forte contra Ariſt. ſequitur enim quòd vltima ſphæra non eſſet in loco:hoc tamen eſt falſum. Patet, illa ſphæra mouetur verè, localiter igitur eſt in loco. Quo enim pacto, quod non eſt in loco, localiter moueri poteſt? Nec ſufficit dicere,quòd eſt in locò ſecundum partes,nam talis locus eſt in potentia,at motus localis iſte in actu eſt.

5. Quintò,Si locus eſſet ſuperficies, ſequitur quod dum quis mutat locum non mutat niſi ſuperficiem, ex hoc autẽ ſequitur quod nulla diſtantia poteſt pertranſiri, quod probatur. Quia cum ſuperficies ſint indiuiſibiles, quantumcunque cumulentur ſuperficies ſuperficiebus, non augebitur ſpatium, ſicut nec cùm adduntur puncta punctis.

6. Sextò probatur, quod ſit ſpatium aliquod à corporibus diſtinctum. Menſura debet eſſe vna diſtincta à corporibus menſuratis, ſed corpora, verbi gratia quæ vaſis menſurantur, non ſolùm quoad ſuperficies, ſed quoad profunditatem ipſorum totam menſurantur: ergo re vera eſt aliquod ſpatium menſurans dimenſiones corporum diſtinctum ab ipſis.

7. Septimò, Multæ experientiæ docent non poſſe vnum corpus egredi ab aliquo loco,quin intret alterum, quod ideò fit ne detur ſpatium vacuum, vt omnes fatentur: eſt igitur aliquod tale ſpatium,quòd ſua vi trahit ſemper corpus, & quod natura non patitur corporis expers eſſe.

8. Octauò, Intellectu concipimus diſtantiam & ſpatium inter latera vaſis,nullo concepto corpore ex his quæ illic ſunt,igitur ſpatium in ſua ratione nullum dicit corpus, ſed illam ipſam dimenſionem:Hæc ſunt argumenta Philop.

9. Sunt etiam argumẽta alia ad probandum non eſſe ſuperficiem locum Vndè ſit nonum: ſtat aliquid in eodem loco manere mutatis multis ſuperficiebus ambientibus non igitur ſuperficies eſt locus Antecedens probatur.Ponamus corpus aliquod in aere poſitum per tempus aliquod quieſcere, & quod aer venti flatu moueatur,eſt argumentum: illud corpus quieſcens illo tempore manet in eodem loco, & tamen cum vento moueatur aer, noua, & noua ſecundum ſe totum,ambitur ſuperficie:non ergo ſuperficies locus eſt,eſſet enim tunc in pluribus locis.

10. Decimò, Si ſuperficies eſſet locus, tunc ſuperficies ignis eſſet locus aeris,ſed hoc eſſe non poteſt,nam ignis aduerſatur aeri: locus autem naturalis rei eſt conſeruatiuus, nõ ergo eſt ſuperficies. Quòd ſi dicas quod eſt locus naturalis, quia communicat in vna qualitate, nihil valet reſponſio, nam hac cauſa facilius corrumpentur

pentur inuicem, quam duo contraria elementa, quia minor eſt pugna,& minor reſiſtentia. Duo autem omnino contraria magis durant: quia ratione duarum qualitatum contrariarum, & licet vna agat, altera defendit,& reſiſtit.

Vndecimò, Si ſuperficies, puta aquæ, locus eſſet terræ, terræ partes mouerentur ad illam ſuperficiem aquæ, & lapides, & reliqua grauia: at hæc prorſus ad centrum deſcendunt, non igitur ſuperficies eſt locus. *11.*

Duodecimò, Quia vnum corpus duo haberet loca, imò plura, quia eſt corpus partim in aere, partim in aqua, partim in terra collocatum, at nullus dicet, niſi quod in vno eſt loco: ſuperficies tamen multæ ſunt, & diſtinctæ. Hæc ſunt præcipua argumenta, quæ contra ſententiam Ariſtot.fieri communiter poſſunt, Pro huius quæſtionis determinatione reſpondetur aliquot concluſionibus. *12.*

Prima concluſio, Spatium illud non poteſt eſſe talis ſubſtantia, quam Proclus conſtituebat, probatur ſi talis ſubſtantia eſt, vel eſt incorporea, vel corporea. Si incorporea, non poterit extenſa eſſe,& profunda cum locato: hoc enim corpori ineſt. Si corporea, quantitatem ergo habet, penetrabitúrque cum corpore quolibet. at duorum corporum penetratio naturæ non conceditur, vt alibi probandum eſt, non igitur eſt ſpatium illud ſubſtantia. *1.concl.*

Secunda concluſio, Spatium illud non eſt ſola quantitas, aut dimenſio realis, vt imaginabatur Philop. probatur. Si illa eſſet quantitas vlla realis, vtique penetraret ſe cum corpore locato, quod etiam admittit Philop. Sed quod id non poſſit eſſe, probat Themi. Nam ſequitur, quod duo corpora ſe poſſent eodem modo penetrare. *2.concl.*

Si enim dicatur non poſſe, quæro. Aut id prouenit ratione qualitatum, aut ratione ſolius ſubſtantiæ, aut ratione quantitatis. Ratione qualitatum eſſe non poteſt, quia multæ ſe penetrant in eodem ſubiecto, nam albedo, dulcedo, humiditas, frigiditas, in vnico lacte ſimul ſunt. Non ratione ſubſtantiæ, quia ſubſtantia de ſe penetratur cum ſubſtantia, vt forma cum materia, anima cum corpore. Id igitur prouenit ratione quantitatis, quod ſi quantitas non obſtat ſecundum opinionem hanc, profectò duo corpora ſe penetrabunt.

Prætereà ſecundò, Si illud ſpatium quantitas eſt, datur iam accidens ſine ſubiecto, quod ſine dubio magis eſt abſurdum, quàm dicere locum eſſe ſuperficiem, imò illud eſt impoſſibile.

Reſpondet Philop quod illa quantitas ſemper eſt cum corpore

locato aliquo. Iſta reſponſio nulla eſt, nã vel eſt cũ eo, vt in ſubiecto inhæſiuè, vel non: Si non, iam eſt idem incõueniens, ſi autem ſic, cùm poſtea eadem quantitas maneat recedente illo corpore, datur vnum accidens, quod migrat de ſubiecto in ſubiectum, quod profectò difficilius ſuſtinetur, quàm nullum eſſe locum: non eſt igitur tale ſpatium locus.

3. concl. Tertia concluſio, iudicio meo, probabilis eſt opinio, aſſerens illud ſpatium vacuum ſecundum ſe locum eſſe, nec in oppoſitum video rationem demonſtrantem. Non enim admittit iſta opinio tale ſpatium vacuum vnquam dari, quin ſit repletum corpore, tamen in re eſſe tale ſpacium vacuum ſecundum ſe. Nec facile hoc negare poſſunt, qui extra cœlum ponunt ſpatium inane, & qui dicunt Deum poſſe vacuum facere.

At non obſtan e hoc, eſt argumẽtum contra opinionem hanc. Vel illud ſpatium, ſecundum ſe eſt aliquid, vel nihil. Si nihil, non ergo locus eſt. Si aliquid, tunc vel ſubſtantia, vel accidens, & recurrunt argumenta ſuperiora.

Quòd ſi dicat, eſſe quid priuatiuum, nempe quod poteſt recipere ſecundum ſe: tunc argumentor. Vel illa potentia eſt aliquid, vel nihil, & ſemper argumentum procedit donec conuincat illud eſſe nihil.

Poſſem ego reſpondere argumento, quod eſt quid priuatiuum habens potentiam, vt repleatur: Verum iſta potentia non eſt in ipſo, cùm ſit priuatio ſola, ſed in corpore quod illud replere poteſt, quidquid tamen dicatur, re vera difficultas manet.

4. concl. Quarta concluſio omnium opinionum facillima, & quæ minus patet calumniis eſt Ariſtotelica, quod locus ſit ſuperficies cõtinentis, & modo communiter eſt recepta. & iuxta eam nos procedemus in ſequentibus & conabimur argumentis omnibus propoſitis ſatisfacere.

Ad 1. Ad primum eſt aduertendum, quod ſuperficies dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, vt ſuperficies eſt, & ſic non eſt aliud quàm latitudo ſine profunditate Altero modo, vt terminus eſt totius profunditatis ante ſe: & quod huic accidit hac conſideratione dicitur toti accidere corpori, vnde tactum dicimus inter corpora fieri, cùm tamen ſit ſecundum ſuperficies tamen non eſt tactus ratione ſuperficierum, vt ſuperficies ſunt, ſed vt profunditatis, & cuiuſlibet dimenſionis termini ſunt.

Modò reſpondeo ad argumentum, quod corpus non eſt in loco ratione ſuperficiei, vt ſuperficies ſolũ eſt, ſed vt totius vltimus terminus eſt. Ob id totum corpus in loco eſt, & locus tãgens totum corpus locatũ dicitur tangere: & ſic reſpondet Albert. tract. 1. c. 10.

&

& ſumpſit ex Auic. hanc ſolutionem.

Ad ſecundum reſpondeo ex Auerr. Com. 77. quod duplex æqualitas eſt, & ſecundum dimenſionem, & ſecundum continentiam. locus quidem non eſt æqualis æqualitate dimenſionis, quia ſic haberet profunditatē: ſed eſt æqualis ſecundum continētiam. Nec hoc eſt eſſe æquale tantum in ſuperficie, quia (vt diximus) hic ſuperficiem vt terminus eſt totius corporis conſideramus. *Ad 2.*

Aliter reſpondet Alber. tract. 1 c 7 dicitque, quod locus etiā habet profunditatem, non aliam à profunditate locati, ſed eandem. Verùm locati eſt intrinſeca, quam vocat per eſſentiam, loco eſt extrinſeca, quam vocat ſecundum effectum, quatenus illa ſuperficies externa, quæ locus dicitur, cum ipſo locato vnum totum ambitum, & circumſcriptum conſtituit, & vnum eſt centrum corporis locantis, & locati; vt ſuperius diximus. *2. ſol.*

Ad tertium reſpondet S. Th ſupra tex 41 Pro cuius intellectione aduerte, quod locus non ſolùm eſt ſuperficies continens: ſic enim non differret à vaſe, ſed vlterius addit immobilitatem, quòd ſic contineat, vt ſit immobilis, & fixus. Hæc autem immobilitas eſt ſecundum diſtantiam quandam à partibus mundi, & ſecundum ſitum, qui diſtantia immobilis eſt, vt hic ſitus, & diſtantia, quam ego à cælo habeo, & à reliquis omnibus non mutatur, ſed quoquo tendam, ſitus, & diſtantia alia erit. Locus igitur eſt ſuperficies continens cum certo ſitu, & diſtantia. Et ratione huius, locus mutari non poteſt, nec vllo modo cum re ipſa diſcedere, ſed ipſe manet re non manente. *Ad 3.*

Reſpondeo ergo ad argumentum: quòd ſuperficies, vt talis eſt, mutatur ad ſubiecti mutationem: at cùm diſtantia, & ſitus, qui ad loci naturam requiritur, ſit eadem, & non varietur, locus immobilis eſt Non enim eſſe in loco eſt contineri, ſed ſic contineri, cum diſtantia, & ſitu determinato, & immobili. Solutio notanda eſt.

Ad argumentum quartum non oportet reſpondere, quia de loco cæli fiet quæſtio paulò pòſt, & id examinabitur. *Ad 4.*

Ad quintum reſponſio facilis eſt, admittendo ſuperficies additas ſuperficiebus non augere profundum, & locum eſſe ſuperficiem Tamen neganda eſt conſequentia, quòd non pertranſeatur diſtantia. Debebat enim Philop. aduertere quòd ſpacium quod pertranſitur, longum eſt, & locus etiam longus eſt, non enim eſt ſimpliciter indiuiſibilis, ob id ſpacium tranſitur. Nec via ſecundum profunditatem, ſed ſecundum longitudinem conſideratur, & peragitur: non fit enim localis motus per profundum, ſed per longitudinem. *Ad 5.*

Ad

Ad 6. Ad ſextũ reſpondeo, quod vas & locus poteſt eſſe menſura profunditatis: ſed non eſt opus, quod per profunditatẽ, & diſtantiam aliam à corpore, quod in loco eſt. Menſuramus enim profundum, quia ex corporib. receptis in vaſe cognoſcimus, quantum diſtent extrema vaſis, qua diſtantia poſtea à quocunque corpore particulari abſtracta, poſtea menſuramus ſingula corpora. Sicut qui duos digitos diſtantes poneret, & aliquo corpore cognoſceret quantum diſtarent: poſteà diſtantia illa à corpore tali cognita, & abſtracta menſuraret quidquid inter digitos eſſet.

Ad 7. Ad ſeptimum argumentum: Reſpondeo veras eſſe illas experientias omnes, quod nòn intrat vnum corpus, niſi aliud egrediatur, nec poteſt vnum egredi, niſi aliud intret, & verum eſt cauſam eſſe, ne detur vacuum, ſed non dari vacuum eſt dicere, ne partes continentis ſimul iungantur: non quòd ſit aliquod ſpacium, ſecundum ſe vacuum, cum non ſit aliud ſpacium, quàm corpus in - medium, quo ablato opus eſt ſit ſpacium inter duo extrema, ſi non aliud eſſe poteſt, extrema iunguntur.

Nota. Hinc apparet, quòd cùm extrema fortia ſunt non poteſt egredi corpus, niſi aliud ſuccedat, vt in clepſydra: quod ſi debilia ſtatim iunguntur, vt in vtre: quòd ſi fortia ſunt, tamen fit magnus impetus, vt corpus egrediatur, nec ita facilè aliud intrare poteſt, rumpitur continens, qua cauſa ſæpe rumpuntur bombardæ, quia ab aere non ita facilè repleri poſſunt, igne fortiſſimè egrediente.

Quòd ſi re vera illud ſpacium eſſet, dicat mihi Philoponus, cur ſaltem per paucum temporis non datur expers corporis, cum tam ſtupenda fiant in natura, ne vacuum manent. Signum ergo eſt non eſſe aliud ſpacium præter corpus egrediens, quo deficiente ab alio ſuccurri debet. Atque hæc ſolutio in via Ariſtotelis eſt tenenda: ſed iam dixi quod opin. Ariſt. probabilitatem habet, non neceſſitatem.

Ad 8. Ad octauum dico, quod quantumcunque ſpacium intelligatur inter duo latera vaſis, non intellecto corpore aliquo in particulari, non tamen ſequitur quod ſit tale ſpacium præter particularia corpora. Mathematicus enim ſeparat quidem, & abſtrahit triangulum à corpore, non tamen ob id triangulus eſt in re aliquis qui ſit præter particulares.

Dicit enim Themiſt. & Simpl. & benè quod ex eo, quod in illo vaſe omnia corpora, quæ recepta ſunt, vidimus æqualia, indè in communi ſumpſimus certam diſtantiam inter illa latera abſtrahendo à particularibus corporibus: Et ſic argumenta Philop. manent ſoluta, ſaltem probabilioribus ſolutionibus, quàm ſit ipſius opi

opinio concedentis penetrationem, & tranſmigrationem accidentis in plura ſubiecta

Supereſt ad alia quæ propoſuimus argumenta reſpondere.

Ad nonum ergo aduertendum, quod diximus ſolutione ad tertium, quòd locus non ſolùm eſt continens, ſed diſtãtiam & ſitum dicit. Eſt autem hoc obſeruandum, quòd vnitas vel pluralitas locorum non ex ſola ſuperficiei vnitate, vel pluralitate eſt ſumenda, ſed præcipuè ab ipſa diſtantia, & ſitu. Poteſt enim eſſe quòd plures ſint ſuperficies, & ſuccedant aliæ aliis : non tamen multiplicetur locus, quia manet eadem diſtantia, & ſitus. Et contra, mutato ſitu, mutatur locus, etiam perſeuerante ſuperficie. *Ad 9.*

Nec propterea dicimus ſolam diſtantiam locum eſſe, eſt enim ſuperficies etiam, vt dicetur poſteà. Dico igitur ad agumentum, quòd ſi ſolam nos diceremus ſuperficiem locum, tunc mutata eſſent loca: at locus ſuperficies immobiliter continens eſt, & donec manet ſuperficies aliqua, cùm eodem tamen ſitu, idem eſt locus: non tamen eſſet locus, ſi nulla eſſet ſuperficies ambiens.

Ad decimum diximus iam de loco elementorum in prima quæſtione At circa diſpoſitionem hanc, & conſtitutionem elementorum, aduerte quod illa elementa coniuncta ſunt, vt locus, & locatum, quæ contrarietatem habent, ſed non multum actiuam, & deſtructiuam, ſicut ignis & aer, communicant enim in calore, quæ qualitas eſt actiua valdè, quod ſi contrarietatem habent, id eſt, in ſicco & humido, quę non multum actiua ſunt, ob id melius conſeruantur, quàm ignis, & aqua. Vlterius terra cum aqua in frigiditate conueniunt quæ actiua multum eſt, at in humido & ſicco pugnant, quæ non ſunt valde deſtructiua Aer verò, & aqua, quáuis in calore & frigiditate pugnent, non tamen eſt admodum intenſus calor aeris, vt poſſit corrumpere aquam frigidam, nec frigiditas aquæ præualere poteſt contra magnitudinem aeris. Vide igitur quàm conuenienter, & pro conſeruatione cuiuſque propria ſint diſpoſita elementa. *Ad 10.* *Nota.*

Ad vndecimum Alber. trac. 1. c. 11. notat quod quantò corpus magis proximum eſt cælo, tantò eſt calidius, quantò autem magis elongatur, tantò frigidius eſt. Hinc eſt quod ignis eſt calidiſſimus, aer minus calidus, aqua frigida, centrũ terrę frigidiſſimum. Notat vlterius, quod corpus tendit ad locum naturalem præcipuè vt conſeruetur, vnde fit vt vbi magis conſeruari poſſit, & magis viget virtus conſeruatiua, illuc tendat Cúmque ignis magis conſeruetur propè cælum, cùm ipſe calidiſſimus ſit, ideò tendit ſemper vſque ad cælum, & aer conſequenter vſque ad ignem, quia ibi ſuum habet calorem non ita vehementem. At terra non ad aquæ *Ad 11.*

ſuper

ſuperficiem tendit, quia licet locus ſit naturalis, non tamen ibi virtus ipſius conſeruatiua reſidet, ſicut in centro, propter maximam elongationem centri á cælo, ob id ad centrum tendunt grauia.

Contra Alber. Sed contra hoc eſt argumentum. Nam quò tendit lapis, vel eſt locus naturalis, vel non. Si non: non eſt motus naturalis: Si verò eſt, ergo præter locum aquæ alius eſt naturalis. Quòd ſi dicas eſſe locum partis naturalem, non valet. Nam qui locus eſt totius, idem & partis. Præterea, Si ſuperficies aquæ locus eſt naturalis, iam deſenſus lapidis verſus centrum eſſet violentus, quia elongatur per eum lapis à loco naturali. Eſt autem motus violentus per quem corpus magis à naturali loco elongatur: eadem ſolutione Alber. vtitur Iandu. q. 7.

Sol. auth. Mihi videtur eſſe dicendum, locum terræ naturalem eſſe ſub aqua, & aere, ita vt nunquam ſuper aquam, aut aerem eſſe poſſit, vbicunque ſituta aqua ſub aere eſt, vbicunque ſit. Si igitur lapis deorſum deſcendit in centrum, ex eo eſt quod aerem vel aquam ſub ſe inuenit, & locum habet ſub ipſis, & ſic deſcendit aqua, dum aerem inuenit ſub terra, quouſque terram attingat, & aer ſtatim aſcendit cùm ab aqua occluditur. Et hæc doctrina obſeruanda eſt.

Ad 12. Ad vltimum reſpondetur ex 5. Meta c. de vno, vbi dicitur. Quæ ſunt vnum in vno genere, ſunt plura in alio genere, & quæ ſunt plura in vno, in alio genere vnum ſunt. Vt vna domus dicitur in ratione figuræ, cùm tamen multæ ſint ſubſtantiæ, ita multæ ſuperficies, & diſcontinuæ in ratione ſuperficierum faciunt locum vnum, & continuum in ratione loci. continuus enim locus dicitur, cùm continui partes omnes nulla intermedia amplectitur: & ſic manent argumenta ſoluta quæ contra Ariſt. facta ſunt. Hæc de quæſtione.

An locus formaliter ſit ſuperficies. Quæſt. iiij.

Ratio difficultatis. HOc dubium mouetur propter Latinos, qui exactius omnia perquirere ſolent. Et autem difficultas, cùm locus non ſit tantum ſuperficies, ſed quid aliud, an forma & natura loci conſiſtat in alio, an in ſuperficie.

1. ſenten. Iandu. Circa hoc Iand. q. 5. dicit, in loco duo eſſe. Alterum eſt ipſa ſuperficies, & hoc eſt ſubiectum loci. Alterum eſt virtus conſeruatiua, & hoc eſt ipſius forma. Adeò quod tota natura loci ſit iſta virtus, ſuperficies enim ſubiectum eſt, non de natura eius, vnde infert, locum eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis.

Hanc

Hanc ſententiam probat primò. Locus definitur per ſuperficiem, vt per ſubiectum cùm ſit accidens, accidentia autem per ſubiectum definiuntur, igitur aliud quid locus eſt præter ſuperficiem Non videtur autem quid aliud locus ſit, niſi illa virtus conſeruatiua. *1 ratio. Iandu.*

Secundò, Quia ſurſum, & deorſum ſunt contraria loca, & contrarietas non eſt in ſuperficiebus, ſed in qualitatibus: ergo locus qualitas eſt. 2.

Tertiò, Quia locus conſeruat locatum, hoc autem qualitati potius quàm ſuperficiei ineſt, ergo qualitas eſt. Hæc Iand. 3.

Altera eſt opinio Scoti, quodlib. 1. quæ communiter eſt opin. realium. Hi dicunt, locum dupliciter conſiderari. Vno modo materialiter, & ſic ſuperficies eſt. Altero modo formaliter, & ſic relatio eſt: hæc autem relatiò eſt alia continentiæ, qua locatum continet, & alia diſtantiæ, quam habet vt ſit immobilis ad mundi partes, vt ſuperius diximus. *2. ſenten. Scoti.*

Probatur hæc opinio. Locus eſt ſuperficies cum tali relatione duplici, ſed ſuperficies contrahitur per talem relationem, vt ſit locus: ergo locus formaliter eſt relatio: nam conſtituens, vt determinans, formæ locum habet. *Probatio Scoti.*

Tertia eſt opinio quorundam Modernorum, qui dicunt locum eſſe in prædicamento Vbi, & probant. Quorum ſunt eædem ſpecies, ſunt idem genus: ſed Locus, & Vbi eaſdem habent ſpecies, puta ſurſum & deorſum: ergo ſunt idem genus. Minor probatur, nam maior cum conſequentia nota eſt, quia ad Vbi reſpondetur per ſurſum & deorſum, vt vbi eſt ignis? ſurſum. Vbi terra? deorſum. Vlterius, etiam de loco prædicantur: omnis locus aut ſurſum aut deorſum eſt, dixit Ariſt. tex. 30. Hæc ſunt aliorum dicta, & rationes. *3. ſent.*

In hoc tamen ſit prima concluſio, Locus non eſt qualitas eſſentialiter. Hęc eſt contra Iandu. & quanquam ſatis eſt certa, probatur tamen. Æqualitas. & continentia ſunt paſſiones ſaltem fluentes à natura loci, & forſan differentiæ ipſius: ſed qualitatem nulla ſequitur æqualitas, & continentia. hæc enim quantitatis propria ſunt, non ergo locus eſt qualitas. *1. conc.*

Præterea, Si locus eſſet qualitas conſeruatiua, vtique ſuſciperet magis & minus, quod falſum eſt. Locus enim non eſt magis locus, ſed maior locus, quod quantitati conuenit. Attende autem, quod non negamus eſſe qualitatem conſeruatiuam in loco. Eſt enim, ſed dicimus non eſſe illam eſſentiam loci, ſed proprietatem adiunctam, & comitantem locum ratione ſubiecti, in quo illa ſuperficies quæ locus eſt, ineſt.

Se

2.conc. Secunda concluſio, Locus formaliter non eſt relatio aliqua. Hanc eiſdem argumentis probo. Quia re vera locus, vt locus, non eſſet æqualis, & locus, vt locus, non eſſet in prædicamento quantitatis, econtra Ariſtotel. In re enim formale inſpiciendum eſt.

Sed præcipuum eſſe arbitror argumentum noſtrum contra illam Scoti diſtinctionem. Peto enim, an eſſentia tota loci ſit relatio, an ſuperficies cum relatione. Dicere, quod ſola relatio, videtur omninò non recipiendum. Si ergo eſt ſuperficies cum relatione, locus profectò eſſet vnum per accidens, quia ex duplici prædicamento componitur, puta ex quantitate, & relatione. Non ergo diſtinguere oportet vnum materiale, alterum formale, & quod abſurdius eſt, vtrumque in rectò prædicare de loco, vt ipſi faciunt dicentes, locus eſt ſuperficies, & locus eſt relatio.

3.concl. Tertia concluſio, Locus non eſt prædicamentum Vbi. Hæc concluſio ex declaratione vtriuſque, puta loci, & ipſius Vbi nota fiet.

Perpende igitur, quod ſicut album eſſe, & albedo differunt, ita quodammodo Vbi, & Locus. Album eſſe, eſt effectus ipſius albedinis, eò enim quod albedo in ſubiecto conſideratur, fluit album eſſe, ita intellige, locus eſt ſuperficies continens, Vbi, eſt eſſe in loco, & contentum eſſe à loco. Vnde dicebat Gilber. Vbi, eſt circunſcriptio corporis à circunſcriptione loci proueniens, id eſt, Vbi, eſt circunſcriptio paſſiua à loco circunſcribente proueniens. Vt ergo aliud eſt Roma, aliud eſſe Romæ, aliud claſſis, aliud eſſe in claſſe, ſic Vbi aliud eſt à loco.

4.concl. Quarta concluſio, Locus (formaliter loquendo) eſt ſuperficies, non quæcunque ſed corporis continentis immobiliter.

1.fund. Pro declaratione aduertendum, multò aliter ſe habere naturam ſubſtantiæ à naturis accidentium. Subſtantiæ natura eſt abſoluta, non completa per aliquid, quod non ſit ſubſtantia. Accidentium verò natura incompleta eſt, à ſubſtantia enim pendet, & in ſubſtantià perficitur.

Vnde ſequitur vnum notandum, quod cùm ſubſtantiæ naturæ non dependeant ab alio extra ſe, omnia ſua genera, & differentias habet in ſe, quæ ſunt pariter ſubſtantia.

At accidentia, cùm à ſubſtantia dependeant, non habent in ſe completam naturam, nec omnes differentias in proprio genere habent, ſed dependenter à ſubſtantia, & à ſubiectio habent.

Hinc eſt, quod Ariſt. 4. Meta. c. 2. prædicamenta penes ſubſtantiam diſtinxit. & li. 7. c. 5. docet accidentia definiri per additamentum, i. per differentiā extra proprium ſuū genus, & ſic definimus

com

communiter paſſiones proprias per ſubiecta, nec aliter definiri poſſibile eſt.

Ex hoc etiam ſequitur ſecundũ fundamentum, quod non omne id, quod in definitione proponitur vt determinans eſt forma rei eſſentialis, & ei interna, cùm differentiæ in accidentibus à ſubiectis ſumantur, vt ſimitas eſt naſi curuitas, naſus contrahit, ſed non ob id ſimitas eſt formaliter naſus, ſed eſt curuitas, & tota ipſius eſſentia eſt talis curuitas, puta naſi *2. fund.*

Sic pari modo dico, locus definitur per ſubiectum: ſubiectum loci eſt tale corpus, quod continet rem immobiliter, vt declarabitur poſtea. Locus autem eſt huius corporis ſuperficies prima, eſſentia tamen loci formaliter ſuperficies eſt contracta quidem differentia materiali ſubiecti, ſicut in definitione ſimitatis. vndè locus non eſt relatio, ſed ſupeficies habentis relationem ad locatum. *Not. eſſentiam loci.*

Et proinde locus quantitas eſt formaliter, nam cùm differentia à ſubiecto ſumitur, non eſt conſtituenda res in prædicamento talis differentiæ, vel potius eius à quo ſumitur differentia, ſicut ſimitas non eſt in prædicamento, vbi naſus, ſed in qualitate formaliter. *Nota.*

Et vt exactius intelligas, non dico tibi quòd ipſummet ſubiectum ſit differentia, ſed quòd penes ipſum ſumatur differentia: Differentia enim eſt modus accidentis ad tale ſubiectum, ita vt ſubiectum ſit, quod complet differentiam: & demum perinde iudica de loci denitione, ac de definitione ſimitatis, & alterius proprij accidentis in abſtracto. Et hæc ſunt notatu digna.

Supereſt vt ſoluamus argumenta. Ad primum Iandun. reſp. eſt, quòd non tantum ſuperficies eſt locus, ſed talis ſuperficies, puta corporis continentis, nõ tamen quòd ſit virtus conſeruatiua. Nec locus definitur per ſuperficiem vt per ſubiectum, ſed vt per genus, ſicut ſimitas per curuitatem. Nec locus eſt, vt album: eſt enim abſtractum locus non concretum: Abſtracta autem per propria genera definiuntur. *Sol arg.*

Ad ſecundum dicimus, Surſum & deorſum eſſe loca contraria, ſed non ratione qualitatum. Sic enim eſſent contraria actiua & paſſiua inter ſe, quod falſum eſt, ſed ſunt contraria, quia oppoſitas habent diſtantias, & ſitus, & ob id ſunt termini motuum diuerſorum corporum, puta grauium & leuium. Sunt etiam contraria ratione qualitatum, ſed non propterea ſequitur, quod eſſentia loci ſit qualitas, ſicut ignis & aqua, contraria elementa ſunt ratione contrariarum qualitatum, ſed non ob id elementa ipſæ qualitates

eſſentialiter ſunt. Argumentum certè eſt ſatis debile.

Ad tertium pari modo reſpondeo, Locus conſeruat quidem ratione qualitatum quas habet, ſed non ipſa qualitas locus eſt. Et ſunt multæ inſtantiæ circa argumenta iſta, quæ aduertenti vel minimum nota erunt.

Ad argumentum Scoti reſpondeo, quod relatio illa contrahit, ſed ſe tenet ex parte ſubiecti ipſius loci. Locus enim eſt ſuperficies continentis, & talem relationem habentis, ob id locus non eſt relatio, ſed ſuperficies. Et iterum nota ſolutionem, quia argumentum Scoti traxit multos in ſuam ſententiam propter vim apparentem, ſed iudicio meo, puto non eſſe doctrinam certam, & peripateticam.

Ad vltimum dicendum eſt, quòd ſurſum & deorſum ſunt in loco, & ſunt in Vbi, ſed æquiuocè, ſicut acutum in ferro, & in voce. Vox enim acuta, & gladius acutus, non tamen idem vox, & ferrum, ſurſum, & deorſum ſic ſunt in loco. Locus enim eſt ſuperficies continentis, hæc autem eſt continentis ſurſum, aut deorſum.

Vbi verò, eſt eſſe in loco, hoc eſt, aut eſſe ſurſum, aut deorſum vndè vt differunt locus, & eſſe in loco, ita locus ſurſum & deorſum differunt ab eſſe ſurſum in loco, aut eſſe deorſum. Quare cùm dicimus ignis tendit ſurſum, terra deorſum, tunc ſignificant locum, cùm verò dicitur ignis ſurſum eſt, terra deorſum eſt, ſignificant Vbi. Ob id non ſunt in re eædem ſpecies, ac conſequenter non ſunt idem Locus, & Vbi. Ex prædicamentis conſtat.

An locus ſit immobilis. Quæſt. 5.

ANtiqui locum eſſe immobilem cognouerunt, vt referunt Simpl. Them. & Philop. vndè inter ſuppoſitiones loci, vnam poſuit Eudemus locum eſſe immobilem, & meritò, vt dicit The. quia locus eſt terminus motus localis. Termini autem eſt immobilem manere, aliter vix attingi poſſet.

Prætereà quia moueri eſt locum mutare, quòd ſi locus mutaretur, profectò qui per ſe mouetur, locum non mutaret. At quomodo locus ſit immobilis, non omnes conueniunt

Vndè circa hanc quæſtionem eſt argumentum in oppoſitum, locus eſt accidens corporis alicuius mobilis, puta ipſius continentis, ſed omnia accidentia mouentur ad motum ſubiecti, locus igitur mobilis eſt.

Secundò, Cœlum eſt locus ignis, tamen mobile eſt. Et vnum elementum locus eſt alterius: at elementa mobilia ſunt, ergo & locus.

Tertiò,

Tertiò,Si locus immobile quid eſſet à Phyſico non conſideraretur, qui mobilia ſpeculatur, at Phyſici eſt de loco differere,eſt ergo mobilis.

Aduertendum, quod circa loci immobilitatem duo ſunt modi dicendi Alter eſt Iandun.q.6.ſequentis Auerr.comm.41 locum mobilem quidem eſſe nō per ſe, ſed per accidens ad motum ſubiecti:ſed immobilem dici dupliciter Vno modo,quia ad motum corporis quod in loco eſt,non neceſſariò mouetur, ſed manet locus recedente corpore Altero etiam modo, quòd non mouetur illo motu,quo mouetur corpus ad ipſum locum.Non eſt ſicut albedo, quæ mouetur aliquo modo motu tendentis ad albedinem. Non ſic locus, ſed ipſe manet, corpus eſt, quod ad ipſum mouetur, nec locus verſus locatum tendit. Ita explicat loci immobilitatem, & videtur Philop. priori modo explicare. Et non eſt dubium hanc doctrinam eſſe veram. Eſt enim locus ſic immobilis,vt non moueatur ad corporis motum. Cùm enim cum corpore locato mouetur iam non loci, ſed vaſis obtinet rationem.

Alij verò longè melius aliam maiorem loci immobilitatem ponunt, vt nullo modo moueri poſſit, idem perſeuerans, & eſt opinio Realium,& ſumunt eam ex S.Thoma, ſuprà text 41.dicunt vnumquemq; locum habere certam quandam diſtantiam à mundi partibus,qua variata non eſt idem locus, & qua manente idem eſt locus, etiam mutatis ſuperficiebus continentibus, & ſecundum hanc relationem diſtantiæ locus eſt immobilis prorſus.nam licet recedat cum corpore continente ſuperficies, iam non eſt idem locus vbicunque ſit, quia non habet eandem diſtantiæ relationem, quæ loci vnitatem præcipuè facit, & ſic explicant loci immobilitatem. *2. ſentēt. præſtant. ex D.T.*

Et re vera mihi placet hæc immobilitas:aliter enim oportebat dicere, quòd ſi ego quieſco hic,& mutatur ſuperficies, quòd non ſum in eodem loco,quod non eſt concedendum. Vt ergo dicar in eodem loco perſeuerare, oportet loci immobilitatem prorſus conſtituere.

At contra horum ſententiam ſolent duo fieri argumenta. Primum eſt: Illa relatio diſtantiæ quæ eſt in ſuperficie continente, eſt accidens in ſubiecto exiſtens, ego mouetur ad motum ſubiecti,& ita eſt mobilis per accidens, imò ſequitur quod etiam ſi quis non moueatur,quod loca omnino mutentur mutatis ſuperficiebus,quia mutantur relationes,& ſuccedunt nouæ relationes, ex parte ſubiectorum,quæ multa ſuccedunt. *1. arg. cō̄tra ſententiam D. Thom.*

Ad hoc reſpondent ſubtiliter profecto Reales. quod illæ re- *Sol.*

lationes mutantur in indiuiduo mutatis ſubiectis, & ſuperficiebus continentibus, non tamen mutantur in ſpecie: quia omnes ſunt ad eundem terminum diſtantiæ, & ſufficit ad vnitatem loci numeralem, quòd ſint relationes diſtantiæ eiuſdem ſpeciei, & ad eundem terminum, & conſequenter ſic non mouetur ad motum ſubiectorum, nam in ſpecie eadem manet relatio.

Nota.

2. arg. cõtra D. T. Alterum ſic argumentum, Quia dato caſu quòd cœlum mutaretur, profectò ego manerem in eodem loco iſto, ſi non diſcederem ab eo, & tamen relatio mutaretur, quia iam partes mundi mutatæ eſſent.

Sol. quor. Ad hoc reſpondent, quod non eſt opus intelligere has orbis partes veras, ſed imaginarias, quòd eſt dicere, relatio diſtantiæ non eſt opus quod ſit, & ſumatur à polis mundi his, ſed à polis & partibus, à quibus imaginamur aliquid diſtare, & hæc ſemper reſtat, quantumcunque mutentur corpora cœleſtia, & orbis partibus, ita dicunt Reales locum eſſe immobilem, ac mihi hæc opinio placet, nam re vera locus videtur ſic eſſe immobilis, ita vt variari nequeat.

Sol auth. Sed tamen non eſt dicendum quod locus ſit talis relatio diſtãtiæ, nec quod in loco relatio includatur, vt quæſtione præcedenti oſtendimus contra Scotum, ſed quòd illa immobilitas ſumatur penes eundem modum ſic ſe habendi, nempe quòd ſuperficies ſic ſe habet, vt talis modus ſe habendi non ſit alibi: at hunc modum ſe habendi explicamus per relationem diſtantiæ, nõ tamen quod ſit re vera illa diſtantiæ relatio. Et credo ſine dubio hoc eſſe admodum rationabile, Quis enim credet eſſe relationem realem ad terminos imaginarios, niſi illa relatio non eſſet, niſi imaginaria ad loci immobilitatem explicandam.

Ad argumentum igitur primum reſpondeo, quod ſuperficies quidem mouentur ad motum corporum, tamen illa fixio & immobilitas, quæ per diſtantiam explicatur, eadem manet, etiam ſuperficiebus ſuccedentibus pluribus.

Et eodem modo reſpondetur ad ſecundum, Corpora enim mouentur, & elementa: id tamen quod loci rationem facit non mouetur, & hoc etiam docet Ariſtot. qui cœlum locum immobilem vocat, quia quantumcunque moueatur circulariter, illum tamen ſitum, & velut diſtantiam non mutat, & hoc eſt teſtimoniũ contra Iandun. & Auerroem, quod de immobilitate, quam S. Thom. exponit, ſic Ariſtot intelligendus, cùm dicit, locum eſſe immobilem.

Ad tertium dicimus ex Simpl. in principio libri, quod locus quamuis ſit immobilis, à Phyſico conſideratur vt eſt terminus

mo

motuum corporum naturalium. Quæ enim Phyſicus conſiderat ſed eſt quòd aut mobilia ſint, aut ad motum habeant ordinem.

An res incorporeæ ſint in loco. Quæſt. 6.

BReuiter à nobis hæc difficultas eſt determinanda, vt ſaltem explicationem terminorum habeamus, & nudam duntaxat veritatem. Non enim loci præſentis eſt eam omni ex parte diſcutere, cùm ſit potius quæſtio Theologica.

Aduerte igitur quòd dupliciter apud Theologos dicitur aliquid eſſe in loco. Vno modo definitiuè, altero modo circunſcriptiuè. Id definitiuè eſt in loco, quòd ſic eſt alicubi, quod extra illum locum nõ ſit. Sic enim in ſuo quiſquis eſt loco, vt ibi exiſtens non ſit in alio. Hoc enim eſt definiri, vel eſſe definitiuè in loco, eſſe loco alicui præſentem ſecundum ſuam propriam ſubſtantiam: vt Angelus hoc modo poteſt eſſe in loco, tum eſt præſens loco alicui per ſuam præſentiam cùm ibi operatur. *Quid ſit eſſe definitiuè.*

Nec eſt eſſe definitiuè in loco, vt aliqui putant, quod ſit aliquid totum in aliquo toto, & totum in qualibet parte, ſicut anima eſt in corpore, quia eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte: hoc enim non eſt ratio formalis exiſtendi in loco definitiuè, eſſe ſic alicubi, quòd non ſit ſimul alibi: hoc enim eſt definiri loco, & terminari loco, vt diximus, ſiue ſit totum in toto, & totum in qualibet parte, ſiue non. Vnde anima non dicitur eſſe definitiuè in aliqua ſui corporis parte, vt verbi gratia in pede, quia etiam ſimul eſt in manu: at in toto corpore eſt definitiuè, quia non eſt alibi. *Nota.*

Eſſe autem circunſcriptiuè, eſt ſic eſſe in loco, vt nõ ſolùm non ſit alibi, ſed etiam commenſuretur loco, vt vbi vna eſt pars, non ſit alia, & pars locati parti loci reſpondeat, ſicut corpora in loco ſunt circunſcriptiuè, habent ſe ergo vt ſuperius & inferius. Quicquid enim eſt circunſcriptiuè in loco, eſt etiam definitiuè, non tamen, quod eſt definitiuè, eſt circunſcriptiuè, nam incorporea eſſe poſſunt in loco definitiuè, ſed non circunſcriptiuè, vt modò dicetur.

Eſt ergo prima concluſio. Glorioſus Deus eſt quidem in omni loco, & vbique, ſed tamen, nec circunſcriptiuè nec definitiuè eſt alicubi, ſed alio modo. Hæc eſt nota Non enim eſt circunſcriptiuè, quia non eſt diuiſibilis, vt circumambiatur loco, & pars parti loci reſpondeat, nec eſt definitiuè, quia vbique eſt, & in toto mundo, & extra mundum, nullo definitus termino, nullo circunſcriptus ſpatio. Modus itaque exiſtendi Dei in omni loco eſt potius vocandus incircunſcriptus, & indefinitus, ſecundum eſſentiam, præſentiam, & potentiam.

Secunda concluſio. Angeli, licet ſint incorporei, in loco eſſe poſſunt definitiuè, ſed non circumſcriptiuè. Definitiuè quidem, quia ſic alicubi ſunt quod non ſint ſimul alibi, dum enim in cælo ſunt, non ſunt in terra, & dum in hoc terræ loco ſunt, ſimul alibi non ſunt, nec in omni loco eſſe poſſunt, vel in pluribus ſimul locis, niſi fortè per diuinam potentiam. Sed circumſcriptiuè non ſunt, quia non habent quātitatem, nec corpulentiam, & indè prouenit, quòd non ſic occupent locum, vt partes partibus loci reſpondeant, vel circumſcribantur, imò in puncto poſſunt multi ſimul Angeli eſſe.

Tertia concluſio. Sola corpora in loco ſunt, tam definitiuè, quàm circumſcriptiuè per ſe: at ipſorum partes, & accidentia per accidens, quia in ipſis totis ſunt Et de hoc modo exiſtēdi in loco Ariſt. loquitur in præſenti: & ad Phyſicum de hoc tantùm pertinet tractare. Sic enim in loco eſſe, ratione quantitatis fit, & ſimiliter ratione motus, qui corporibus ineſt naturalibus Et ita eſt intelligendus Ariſtot. cùm dicit incorporeas ſubſtantias non eſſe in loco, At de his ſatis.

An vltima ſphæra ſit in loco. Queſt. 7.

DVbium hoc precipuum eſt in hac materia propter ſummam ipſius difficultatem. Sunt enim variæ ſententiæ inſignium Philoſophorum, qui rem fecerunt difficilem. Quantum ego potuero, conabor ſententias aliorum ex locis propriis proponere fideliter, atque diſcutere

Cauſa ergo huius difficultatis eſt, quod cùm vltima ſphæra alicubi ſit, & motu locali moueatur, abſque dubio ei debetur locus aliquis, cùm tamen non habeat extra ſe aliquid continens & circundans, & iuxta Ariſtot talis debeat eſſ locus, non videtur eſſe in loco, vel ſaltem alterius rationis locum habebit, & quis hic ſit, quæritur in præſenti. In hac parte, quid Arabes, quid Græci, quid Latini ſentiant, aperiam, & quod mihi probabilius eſt, proponam,

Apud Arabes fuit res hæc varia. Auemp. & Alpharabius, vt refert Auerr comm, 43. fuerunt in hac ſententia quod aliter debetur locus corporibus motis rectè, putà ſurſum, aut deorſum, & corporib. motis circulariter. Ratio ſumitur ex diuerſitate lineę rectæ & circularis, Linea recta de ſe imperfecta eſt, & additionem patitur, quare ſi terminari debet, eſt per aliquid extra lineam, quod ipſam vlterius abire non ſinat. Linea verò circularis perfecta eſt, nec patitur additionem, ob id non indiget aliquo terminante *Nota.*

extra ſe

extra ſe, ſed ſolùm terminatur per id quod intra ſe ambit, quia ipſi commenſuratur. Hinc dicunt quod corpori, quod mouetur per lineam rectam, debetur locus ambiens extra, & ſic talia corpora ſunt in loco circumſcribente extra. At corpori circulariter moto ſolùm debetur locus intra: Sic autem eſt conuexum corporis contenti, & ſic putant ſphæras ſuperiores eſſe in inferiorib. vt in locis, non econtra.

Iſta ſententia ſubtilis eſt, ſed non mihi placet. Primo eſt contra Ariſt. qui inferiores orbes in ſuperiorib. conſtituit. in tex. 46. Præterea quia iſti fugientes difficultatem, quomodo vltima ſphæra ſit in loco, incidunt in aliam, nam cælum lunæ non erit in loco, niſi in igne, ignis in aere, aer in aqua, aqua in terra, iam terra non habebit locum vllum. *Refellitur hæc ſent.*

Secunda ſententia eſt Auic. 2 ſuffi. c. 8. quod vltima ſphęra non eſt in loco vllo modo: dicit tamen quod non mouetur localiter, ſed motus ipſius eſt ad ſitum, & ita cõtra Ariſt, habet motum eſſe aliquem, qui non eſt ad ſubſtantiam, nec ad quantitatem nec ad qualitatem, nec ad locum, puta illum qui eſt ad ſitum, & talis eſt motus circularis.

Iſta ſententia non eſt recipienda, cùm ſit contra Ariſt. & pręterea eſt vna ratio contra ipſum: quia ſitus eſſentialiter claudit locum, vel certè ſupponit locum, vt partes rei ſituentur in loco. Eſt enim ſitus ordo partium ad locum: non igitur ſitum poteſt habere, niſi ſimul locum. *Refellitur hæc ſent.*

Tertia ſententia eſt Auer. com. 43. planè abſurda. Dicit cælum eſſe in loco per ſuum centrum, nempe quia centrum ſuum habet in loco: & ita fatetur cælum per accidens habere locum, imò ait, quod peius eſt, quòd talis locus per ſe competit corporib. circulariter motis.

Ratio Auer. eſt: quia per id res habet locum, per quod habet firmitatem, & immobilitatem, at per centrum firmitatē habet, quatenus idem ſemper manet, per id igitur locum habet.

Notat autem quod cęlum totum per ſe mouetur non ſecũdum ſubiectum, ſed ſecundum formam. Vocat moueri ſecundum ſubiectum, cùm totum cælum moueretur mutando centrum, vel ad vnam partem, vel alteram partem, & hoc non fit. Semper enim circa idem centrum mouetur cælum. Vocat moueri ſecundum formam: quia nouo, & nouo modo ſe habet ſecundum omnes ſui partes cum centro. Quod apparet, ſi lineis ipſum cælum diuidas per centrum, videbis nouo modo ſe habere cælum, dum moueatur ad ipſum centrum: permutantur enim lineæ, & ſuccedunt aliæ aliis, & hoc eſt moueri, vt ipſe ait, ſecundum formam.

Sed non mihi placet hæc ſententia, & ſanè miror aliquos fuiſſe, qui hanc receperint, vt Iand q.9. Alber. tract.1. c.13. eſt tamen hæc opinio omninò reiicienda. Primò: quia, vt S.Thom. rectè obiicit centrum non eſt aliquid cœli intrinſecum: nec enim eſt pars, nec totum, nec accidens ipſius, non igitur per ipſum poteſt dici eſſe in loco.

Præterea, quia centrum eſt indiuiſibile, hoc autem non eſt in loco. Præterea, cùm eſſet idem centrum omnium orbium, per idem eſſent corpora diuerſa in loco, & ita eſſent in eodem loco, nam Auerr. concedit quoque quod reliqui inferiores orbes ſunt in loco in ſuperioribus per ſe, vt circulares ſunt, & ratione motus proprij ſunt per centrum in loco, quæ ſanè omnia ſunt paradoxa, & malè ſecum conſentientia. Adde quod ex Græcis Ariſtot. interpretibus nullus vnquàm eſt qui vel innuere videatur aliquem hominum fuiſſe in hac ſententia nedum Ariſt.

Præterea, Quia ſi ob id per centrũ eſſent in loco, quia per ipſum habent immobilitatem, eadem ratione ianua per cardinem, & per anchoram nauis eſſent in loco: non igitur videtur, quòd cœlum dicatur eſſe in loco, quia centrum ipſius ſit in loco. Hæc dicunt Arabes, & malè.

Græci verò non omnes etiam conueniunt. Themiſt. enim dicit quòd vltima ſphæra, quæ ſecundum Ariſtot. eſt octaua, non eſt in loco ſecundum ſuperficiem conuexam, ſed ſecundum concauam, & eſt in ſeptima ſphæra ſibi proxima, quæ eſt Saturni. Vndè conuexum penultimæ eſt locus vltimæ ſecundum concauum.

Explicat. ſent. The. Thom. Quod autem modo id fiat, attende. Si diuidas ſphæram Saturni in multas portiones, ſimiliter & ſphæram vltimam: videbis quomodo cuique portioni ſuperioris reſpondet portio inferioris. Et vlterius, cùm inferior ſit tardior in eadem parte, & portione inferioris, ſuccedunt vitæ & multæ portiones ſuperioris, & ita partes videntur mutare locum. Iſta eſt fideliter ſententia Themiſt.

Et quamuis aliquid habeat probabilitatis, non tamen placet, quia vt dicunt Philop. & Simpl. non poteſt eſſe quod idem ſit locatum alicuius, & locus eiuſdem: at ſphæra ſeptima eſt in vltima vt in loco: non igitur vltima erit in ipſa, niſi vt in locato, & velut in materia.

Altera ſententia fuit Alex. qui, vt Simpl. refert, dixit vltimam ſphæram nullo modo eſſe in loco, nec per ſe, nec per accidens nec moueri localiter, vndè motum illum noluit localem eſſe. Quis autem motus eſſet, non explicuit, vt dicit Simpl.

Hæc

Hæc ſententia in hoc non videtur vera, quòd neget cœlum vllo modo eſſe in loco, cùm ſit quoddam corpus: & in eo quod motum cœli localem eſſe negat, non enim videtur quis alius eſſe poſſit.

Simpl. fatetur quidem nullo modo in loco eſſe, & tamen concedit motum eſſe localem, & tunc eſt noua alia difficultas, quomodo ſi localiter mouetur, in loco non eſt.

Vltima ſententia inter Græcos eſt Pſelli, quam breuiter docet, nempe cœlum vltimum eſſe in loco ſecundum partes: quia nempe partes in loco ſunt Quòd ſi petas, quis eſt locus partium, dicet quod vna eſt locus alterius, ſed non locus actu, quia ipſi continua eſt, ſed locus potentia, quæ ſententia, abſque vllo dubio, eſt etiam S. Thom. text. 43. & clarius 45. vbi docet vnam partem, locum alterius in potentia, & continere, & contineri ab altera: & quod ratione harum partium mouetur, & mutat locum ipſa vltima ſphæra.

Hæc ſententia proximè videtur ad veritatem accedere, quamuis non omninò euacuet difficultatem, quia ſi vna pars locus eſſet alterius, cùm ſemper ſit continua illi, nunquàm altera mutaret locum, & ſic non moueretur cœlum, nec mutaret locum ſecundum partes, quamuis reſpondere poſſit mutari diſtantiam & modum, quem partes habent ſub illa relatione, vt antè diximus, ſed hoc non explet intellectum omninò. Præterea, Quia etiam ſi eſſet continua pars adhuc non videtur locus, cum non vndiq; locatum ambiat. Præterea, non video quomodo actu moueatur localiter, & locum habeat potentia.

Philop.& hi qui locum ponunt ſpacium, ab his anguſtiis liberati ſunt, cum locum vltimæ ſphæræ dicant eſſe ſpacium occupatum ab ipſa Et hoc argumẽtum de cœlo fuit vnum ex his, quæ poſuit Philop. contra Ariſt. Et re vera, vt diximus, ſpatium illud, vt aliquid ponebant, non eſt omninò improbabile. At poſtquàm illud exclusimus, cum Ariſt. quid mihi videatur proponam. Si hoc ſecundum veritatem examinemus, non eſt ſaltem tanta difficultas. Nam nos ponimus cœlum empyreum omnium ſupremum immobile, quod etiam cognouit Plato & alij veteres, vt eſt videre apud Simpl. qui id etiam aſſerit, in digreſſione de loco non longè à principio, vbi etiam ait illum eſſe locum, vbi Deus optimus iis qui digni ſunt, communicat ea quæ ſunt per ſe ſpectanda, & in hoc primum mobile eſt, vt in loco, ipſum tamen cum non moueatur, non eſſet tantum inconueniens, ſi quis diceret non eſſe in loco: at ſecundum Ariſt. qui cœlum primum mobile videtur poſuiſſe, maior eſt difficultas. Et re vera dico vel opinionem D. Tho. *Sẽ. auth.* *Nota.*

eſſe veram,vel nullo modo eſſe in loco ſecũdum Ariſ.vt ait Alex. & Simp.imò hæc videtur eſſe doctrina Ariſto.text.28.vbi contra Zenonem dicit,locum primum non eſſe alicui, vt in loco, ſed vt ſanitas in ſubiecto toto,ita primus locus,qui cęlum illud eſt.Et in hoc reprehenduntur antiqui ab Ariſt.quod locum in loco volebant collocare, dicentes omne ens eſſe in loco Et ratio potiſſima pro hac ſententia Alex.& Simp.hæc eſt. Si in loco eſt, vel eſt ſecundum ſe,vel ſecundum aliud,vel ſecundum accidens.Secũdum ſe non, vt notum eſt Secundum aliud, minimè, quia ſecundum aliud in loco eſt,quod ſecundum ſui partem in loco eſt, vt explicat Ariſt.Cælum autem non habet in loco partem vllam, niſi in potentia, vt dicit S.Th ſed hoc non eſt habere locum, aut certè non actu locum. Quod.n.in potentia eſt,abſolutè non eſt.aut,vt dicit Themi.quia eſt in ſphęta ſub ſe,& hoc iam reiectũ eſt. Nec habet locum ſecundum accidens, cùm non ſit in eo, quod eſt in loco per ſe, non igitur in loco eſt. Nec mireris,cùm primus ſit omnium locus, quòd non ſit in loco.

Ratio Ariſt.

Obiectio. Sol.

Quòd ſi dicas,quomodo corpus non eſt in loco aliquo? Reſpõdeo,quòd nec ipſi Philoſophi, qui dicunt eſſe in loco,dant locum niſi per accidens, ſi ergo non miraris quod locum non habeat per ſe,& contentus es cum loco per accidens,profectò non debes mirari, quòd nullum locum habeat, nam dicere quòd locum habet per accidens, magis eſt verba afferre, quàm date in re locum aliquem: talis enim modus exiſtendi in loco ferè nullus eſt.

Attende tamen quòd quamuis in loco non ſit, ſi tueamur opinionem Alex & Simp.localiter tamen mouetur. Vt enim localiter moueatur,non oportet quod ſit in loco, ſed quòd circa locum ſit. Eſt enim motus ad locum,& eſt motus circa locum.

Quòd ſi dicitur eſſe alicubi, id eſt, vt dicit Ariſtotel. contra Zeno,quia in aliquo eſt,ſed non vt in loco, ſed vt in contento,vel alicubi dicitur eſſe,non quòd in loco ſit, ſed quòd circa locum ſit, hoc mihi rationabile ſatis videtur, vel certè ſequaris. D. Thomæ opinionem, non eſſe per ſe in loco ſecundum ſe totum, ſed eſſe in loco ſecundum partes, eo modo quo explicat D.Thomas,& vidimus. Et hæc de loco probabiliter ſecundum Ariſtot. ſint ſatis.

De concordia quadam ſcitu digna omnium opinionum de loco. Quæſt.viij.

HActenus Ariſto.opinionẽ de loco defendimus, vt potuimus: quòd pauciores,& minores quàm cæteræ aliæ opiniones videretur

deretur pati difficultates. At verò cuiuſdam recentioris extat valdè probabilis opinio, quæ omnes quodammodo opiniones conciliat, & omnes difficultates diſſoluit, & omnes loci proprietates, & quę de ipſo dicuntur, ſine magna difficultate tuetur, quam quidem ea de cauſa ad finem vſque volui reſeruare, quòd ſit quaſi omnium dictorum de loco Epilogus quidam, & compendium: & eò quidem libentius feci, ne vllius rei quæ vtilis eſſe poſſet, cognitionem lectori denegarem.

Hæc igitur conſtituit duplicem locum. Alterum intrinſecum rei, quod ſit quantitatis quoddam proprium ad eam conſequens, quod vocamus ſpacium, alterum extrinſecum locum, de quo locutus eſt Ariſtoteles.

Pro cuius opinionis intelligentia erit hæc notanda diſtinctio loci. Locus alius eſt verus, alius imaginarius. Imaginarius quidem eſt, vt extra cælum ſpacium illud imaginarium, quod ibi quiſque imaginari poteſt. Et vacuum etiam hic in mundo, ſi eſſet, imaginarius eſſet locus, imaginarium videlicet ſpacium, poſſet etiam imaginari ſuperficies vacua.

Eſt autem notatu dignum, locum, ſeu ſpacium imaginarium bifariam nos poſſe conſiderare. Vno modo, vt ſit res ficta omninò, & fingamus eſſe quod non eſt, vt extra cælum, vel in vacuo, vt diximus. Altero modo, in communi abſtrahendo ab hoc, vel illo ſpacio vero ſingulorum corporum ſpacium in communi totius mundi, in quo modo ſunt corpora, abſtrahendo, inquam, ab hoc, vel illo corpore, & hæc conſideratio non eſt ficta, ſed vera. Siquidem abſtrahentium non eſt mendacium, vt ait Ariſt. Nam, vt huic corpori, hoc ſingulare vt proprium ſpacium conuenit, ita in communi corpori conuenit ſpacium in communi, & ita conſideramus hoc ſpacium abſtractum in communi, non habito reſpectu ad ſubiecta ſingularia, ſicut Mathematicus conſiderat quátitatem in abſtracto. Sic ergo imaginamur illud ſpacium in communi totius mundi, tanquàm quieſcens, id eſt, abſtrahendo à motu eiuſdem, & à particularibus ſubiectis: & in communi ſimiliter in eo diſtantiam conſideramus, & ſitum in communi, & ſingularium partium eius poſitionem, omnia abſtrahendo in communi, vt Mathematicus figuras.

Sed dices quomodo omnes ſic abſtrahunt, etiam ruſtici & imperiti, qui ſolo ſenſu iudicant. *Dub.*

Reſpondeo, cauſam hanc eſſe, quia per ſenſum non facilè cognoſcitur numeralis differentia accidentium eiuſdē ſpeciei. V. v. g ſi modo aqua calefiat vt vnū, & poſteà frigefacta iterū calefiat vt vnū, neſciet ſenſus iudicare, an ſit idē numero calor qui anteà, *Sol.*

au

an diuerſus numero, ſolùm dicet ſibi videri idem,id eſt,eiuſdem gradus.Sic etiam,cùm flat ventus,ſemper putat idem eſſe numero medium lumen,cùm ramen ſit numero in alio,atque alio aere ſuccedente diuerſum, licèt æquales & ita ſimile, vt putet ſenſus idem eſſe numero Ita omninò accid t in ſpacio,cùm videatur æquale manere ſemper mutatis corporibus,putat eſſe idem numero,cùm non ſit idem,niſi ſpecie, & æqualitare tantùm. Atque eò magis ſic putat, quod viſus extremis quieſcentibus, & fixis, vt, verbi gratia,lateribus vaſis, vel ambitu cæli,& à latere ad latus, videt ſemper eandem diſtantiam etiã numero,putat idem quoq; medium eſſe numero,id eſt,ſpacium.Et hinc eſt,quod ſpacium in commum omnes ſic abſtrahunt, quia vident illa accidentia in communi remanere, nam quamuis mutetur ſpacium, hoc tamen remanet ſpacium,& æquale ſpacium.

Verus autem locus eſt duplex.Alter intrinſecus rei ipſi,alter extrinſecus. Extrinſecus quidem eſt circum ambiens ipſum corpus locatum, videlicet corpus continens,aut eius ſuperficies vltima, de quo locutus eſt Ariſt.Intrinſecus verò locus rei,eſt ſpacium illud ipſum, quod ipſa res verè intra ſe occupat, ſecundum ſuammet corpulentiam.

Hoc autém ſpacium, ſi petas, quid eſt? Reſpondetur eſſe proprium quoddam conſequens ad ipſam quantitatem, quantitatis videlicet ipſius Extenſionem. Conſequitur autem hoc ſpacium tanquàm proprium quoddam ad quantitatem, ſicut ad motum conſequitur tempus. Nam vt in quantitate ſucceſſiua ſe habet tempus ad motum, illum menſurans, ità in permanente quantitate, ſe habet ſpacium illud conſequens quantitatem, ad ipſam quantitatem.

Nota. An verò ſpacium illud,ſeu extenſio diſtinguatur ab ipſa quantitate realiter, vel formaliter, vel ratione,non magnoperè refert. Eadem enim eſt difficultas de tempore, an diſtinguatur realiter, vel formaliter,vel ratione ab ipſo motu. Et quod de tempore reſpectu motus dixeris, idem de hoc ſpacio,ſeu extenſione reſpectu quantitatis dicere poteris:& quicquid illorum dixeris,vel realiter diſtingui,vel formaliter, vel ratione, probabiliter dixeris, vt in motu,& tempore.

Eſt autem hoc ſpacium vnicuique quantitati ſuum proprium, ſicut vnicuique motui ſua propria temporis ſucceſſio, & menſura propria & particularis. Et vbicunque ſit corpus,locum ſemper idem habebit ſuum intrinſecum hoc numero ſpacium Et totius mundi ſpacium commune eſt,ſicut vna eſt vniuerſalis totius temporis menſura vniuerſaliſſimi motus.

Eſſe

Eſſe autem hoc intrinſecum cuiuſque corporis ſpacium, negari non poteſt, vt videtur, quia inuicem ſeſe mutua conſequentia inferant. Nam ſi corpus eſt, ſpacium eſt, & ſi verum ſpacium eſt, in eo corpus eſt.

Ita vt ſi extra cælum vnus homo collocaretur, verè diceretur eſſe in ſuo loco, in ſpacio, ſcilicet, illo ipſo proprio ſui corporis: & ſi in vacuo medio ſimiliter collocaretur, corpus ibi in medio vacuo intra ipſum corpus verum eſſet ſpacium, quod ipſum corpus proprium occuparet, cum circumambiens intra ipſum corpus eſſet ſolum ſpacium imaginarium.

Imò verò ne intelligi quidem corpus, vel quantitas poſſe videtur ſine ſpacio, niſi redigeretur ad punctum.

Et rationes pleræque Philoponi hoc ipſum ſpacium intrinſecum, & quantitati proprium oſtendunt, ſed non ſeparatum, vt ipſe ponebat, ſed in rebus ipſis inhærens tanquàm proprium earum accidens.

Rurſus extrinſecus locus triplex eſt. Vel proximus & immediatus, videlicet ipſa ſuperficies concaua corporis continentis: Vel diſtans, & remotus, videlicet corpus aliud, vel ſuperficies ad certam diſtantiam circumambiens, vt verbi gratia, cùm aliquid eſt in cubiculo, cubiculum eſt illius locus, & latera ipſa cubiculi, vel domus, inter quæ continetur. Aut etiam remotiſſimus locus eſt, quomodo Ariſt. omnium locum dicit eſſe cælum, quod omnia ab ipſo continentur. Et partialis eſt etiam locus extrinſecus, in quo res eſſe dicitur quandoque, vt homines ſunt in terra, & in tecto, quòd pedibus ſolum tangunt. Et totalis locus, vt piſcis in aqua, cùm vndique circumambitur.

Ex hac igitur diſtinctione loci, & locorum diuerſitate omnes prorſus difficultates, quæ de loco proponuntur, facillimè diſſoluuntur, & quod plus eſt, iuxta communem modum concipiendi omnium hominum, cùm de loco loquuntur; ita mens quieſcit cuiuſque.

Quædam enim proprietates loco illi intrinſeco conueniunt, videlicet ſpacio ipſi vero, quædam aliæ ſpacio, & loco imaginario ficto, vel abſtracto, aliæ verò extrinſeco loco, nempe ſuperficiei: aliæ proximo loco, vel remoto, aut remotiſſimo, aut tam iis, quàm illis locorum differentiis. Eadem tamen ſub aliqua diuerſitate conueniunt, ſub illa videlicet qua differunt inter ſe; quòd quidem breuiter enumeratione quadam de ſingulis oſtendamus.

Ex quibus etiam apparebit iſtius opinionis, quæ omnia ſic concordat & ſaluat, probabilitas. Nam quia alij conabantur vni tantùm

tùm ex dictis locis omnes loci tribuere proprietates, ideò in magnas cogebantur aliquando anguſtias.

Primæ ergo omnium proprietates loci potiſſimæ, & maximæ ſic apparent, Quarum prima eſt: Ipſum corpus eſſe in loco, igitur eſt in loco non ſolùm extrinſecè in ambiente, aut in loco ſecundum eximiam ſuperficiem, ſed ſecundum ſe totum eſt in loco, & eius partes etiam internæ ſunt in partibus loci.

Secunda, Sic dicitur corpus occupare locum, & occupare ſpacium, & partes corporis partes occupare ſpacij. Et ſic dicimus, hoc eſt in hac parte ſpacij, illud in altera, & partes corporis reſpondere partibus ſpacij, &c.

Tertia proprietas, conſtat. Locum eſſe æqualem locato, non maiorem, nec minorem. Nam quamuis secũdum ſuperficiem dicatur, ſuperficiem concauam locantis eſſe æqualem vltimæ ſuperficiei locati, tamen vera æqualitas & perfecta loci (vt omnes intelligunt mente) eſt de toto ipſo corpore. Vt ſi diceremus, hoc corpus eſſe alteri æquale, quia æqualem quantitatem habent, vel æquale ſpacium occupat vtrunque ſecundum omnem dimenſionem: nam alia eſt æqualitas lineæ ad lineam, alia ſuperficiei ad ſuperficiem, alia corporis ad corpus.

Quarta, Locum continere locatum. Nam hoc ad ſuperficiem quamuis commodè referri poſſit, tamen verius & perfectius continet, quod ſecundum totam corpulentiam continet, vt dicimus lumen contineri in aere, & virtutem in herbis, & tempus continere omnia, & animam contineri in corpore, & formam in materia, &c.

Quinta proprietas ex præcipuis, quod omne corpus ſit in loco, & quod eſt, vt videtur, eodem modo, quia locus conuenit. Quia corpus quantum eſt, nec in loco ſolùm extrinſeco, ſed intrinſeco: nè abſolutè cogamur dicere, cælum non eſſe in loco, vel eius locum eſſe centrum, quæ duo ſanè ſunt abſurda & paradoxa, & præter communem ſenſum hominum: ſed non eſt in loco extrinſeco ambiente, vt rectè in hoc ait Ariſt. eſt tamen in loco, & ſpacio intrinſeco ſibi.

At vero econtra hæ aliæ proprietates, videlicet, Locum circumſcribere, & ambire locatum, potius conueniunt externo loco, videlicet ſuperficiei corporis ambientis, quamuis de intrinſeco ſpacio dici poſſet quodammodo circumſcribere locatum in ſe exiſtentem.

Item, locum non eſſe aliquid intrinſecum locato, ſed eſſe aliud à locato, quamuis & hæc conueniat non ſolùm ſuperficiei, ſed ſpacio, nam eſt aliud etiam à locato, & à quantitate, ſi non re, ſaltem

tem formaliter, vel ratione.

Tertia item, Locum non poſſe eſſe ſine aliquo locato, ſed poſſe eſſe ſine hoc, vel illo, cuius quidem proprietatis ſecunda pars ſolùm extrinſeco loco ſuperficiei conuenit, nempe poſſe eſſe ſine hoc, vel illo locato eandem ſuperficiem. Conuenit etiam loco imaginario, & abſtracto, tamen prima pars non poſſe locum eſſe ſine aliquo locato, verum etiam eſt non ſolum de ſuperficie, ſed de intrinſeco ſpacio loci cuiuſque corporis proprio.

Quarta, Locum verò eſſe immobilem, vix poteſt extrinſeco ſuperficiei loco conuenire, cùm etiam ipſa ſuperficies moueatur & mutetur vna cum corpore: nec verò eadem manet numero diſtantia ad cæli latera, idémve reſpectus numero ſuperficiei, ipſa mota. Sed dicitur immobilis ſecundum ſpeciem, vt diximus, quia videlicet illa, vel altera ſuperficies in tanta diſtantia, & conſimili reſpectu ad mundi partes, & cæli latera ſuccedit. Et ita dicitur manere locus immobilis ſecundum ſpeciem, abſtrahendo, inquam, in communi locum, & diſtantiam, vt diximus. Hoc eodem prorſus modo, hoc conuenict ſpacio proprio cuiuſque corporis: nam eo moto, aliud ſuccedit in eius locum cum conſimili reſpectu ad cæli latera, & æquali diſtantia, & erit loci proprietas in communi abſtracti, non in ſingulari. Sed prætereà immobilem dici meritò alia ratione poterit, quia non poteſt ſpacium proprium cuiuſque rei ſeparari ab ipſo corpore, vel quantitate, cuius eſt proprium.

Quamuis hæc profectò proprietas immobilitatis loci videatur, vt illam ſolemus concipere, propria eſſe loci tantùm imaginarij, ſpacij videlicet imaginarij, quod imaginamur, vel extra cælum, vel etiam intra corpora, quaſi quieſcens ſemper, & immobile (vt diximus) abſtrahendo à motu, in quo ſuccedunt alia corpora, in cuius partib. ſic imaginamur ſimilem ſemper, & eundem ſitum cum æquali diſtantia, & reſpectu ad cæli vltimam ſuperficiem quieſcentem. ſi ſit intra cælum, vt in illo dicto ſecundo modo loci imaginarij, id eſt, veri, ſed abſtracti à motu, & ſubiecto, & ſi ſit extra cælum reſpectu ad alias partes eiuſdemmet ſpacij imaginarij ficticij, vt in primo modo ficticij videlicet loci, & ſpacij imaginarij. Et vtroque modo concipimus immobilitatem, vel abſtrahendo, vel illo ficto. *Nota.*

Quinta, Differentiæ etiam ſurſum & deorſum, antè & retrò, conſimilibus reſpectibus ſicut immobilitas conueniunt, vel ſuperficiei, vel ſpacio verò corporum vel imaginario abſtracto, vel ficticio

Sexta, Moueri localiter ſic etiã intelligemus, id eſt, pertranſire ſpa

ſpatium illud imaginarium,vel abſtractum,quod plenum eſt,vero ſpatio alicuius corporis huius, vel alterius. Aut pertranſire ſuperficiem concauam corporis, intra quod aliud mouetur, vel extremam ſuperficiem,ſi ſupra illam fiat motus.

Sic etiam dicimus corpora moueri ad locum,id eſt, ad ſuperficiem alterius corporis continentis. Nam in deſcenſu ſemper nouam,& nouam ſuperficiem acquirunt corporis ambientis,quæ ſit terminus motus illius,ſicut etiam imaginarium illud, vel abſtractum occupat ſpatium, quod anteà alterum corpus occupabat, quòd terminus etiam illius motus localis dici meritò poteſt.

Septima. Rurſum,dicimus eſſe homines in platea ciuitatis,vel foro,tanquam in loco partiali,nam ex alia parte aere ambitur, & ſolis pedibus plateam contingit.Piſces autem ſunt in aqua vt in totali loco extrinſeco,ſed remoto,in vltima proxima aquæ ſuperficie, tãquam in proximo,&c.

Denique, vt vno verbo omnia complectamur, illa poſita loci diſtinctione,intrinſeci,& extrinſeci, veri & imaginarij, fictitij, & abſtracti in communi: proximi, & remoti, partialis, & totalis, omnes difficultates diſſoluuntur, & omnes penè opiniones conciliantur,& Ariſtotelis prætereà opinio defenditur,ita vt ſit locutus de loco extrinſeco tantùm. Quòd ſi cui ſola Ariſtotelis placet opinio,liberum ei eſto iudicium. Ac de hac materia ſit ſatis. Iam de vacuo,quod locò opponi videtur, quid dicat Ariſtoteles, videamus.

Capvt vi.

Eodem autem modo exiſtimandum.

Text. 50.

Poſtquam de loco dixit, nunc de vacuo diſſerit, ac primò ad Phyſicum pertinere de vacuo tractare,an ſit vel non, & quomodo ſit,ſeu quid ſit,ſicut de loco proponit. Oſtendit autem in quo aſſimiletur loco. Vt enim locus,& eſſe,& non eſſe,videbatur ex rationibus oppoſitis, quæ circa ipſum afferebantur, ita & vacuum, & videtur eſſe, & non eſſe ex his, quæ circa ipſum dicunt. Et hoc eſt quod dicit,quòd (incredulitatem & fidem ſimilem habet)id eſt,eſſe,& non eſſe ſimile videbitur,quamuis(vt notat Philop.) non eodem prorſus modo. Nam locus apparenter videtur non eſſe,vacuum verò neceſſariò.

Statim probat Phyſicum oportere de vacuo tractare.Nam vacua cum loco coniunctionem habent. Antiqui enim locum, vacuum, plenum idem eſſe putabant,ſubiecto quidem, ſed non ratione.Nam id quod corporis ſuſceptiuum erat,locum vocabant, cùm

cùm corpus aliquod actu habebat, dicebatur plenum, cùm verò corpore vacabat, dicebatur vacuum. Ratio igitur non eſt eadem ſed in re idem ſunt.

Incipere autem oportet conſiderationem. Text. 51.

TRia conſideraturum à principio proponit. Primum, ea quæ dicunt affirmantes vacuum. Alterum, ea quæ dicunt negantes. Tertium, ea quæ communiter vacuo ineſſe videntur ſecundum communem opinionem: Incipit tamen ab his, qui negant eſſe vacuum, ipſoſq; reprehendit, eò quòd probantes eſſe vacuum non argumentati ſunt contra intentionem principalem eorum qui poſuerunt vacuum. ſed argumentati ſunt contra id quod illi ex alio errore dixerunt, & iſte fuit Anaxagoras. Aduerte, quòd qui vacuum ponunt, dicunt eſſe ipſum quoddam ſpatium diſtinctum à corporibus ſenſibilib. in quo nullum eſt corpus ſenſibile. *Intentum Ariſt. in hac diſp.*

Iſtorum quidam habebant alium errorem, nihil eſſe niſi corpus ſenſibile, cumq; aliquod vas experirentur, in quo ſolum eſſet aer, putantes aerem nihil eſſe, dicebant vacuum.

Qui benè erat impugnaturus ſententiam, oportebat probare nullum eſſe tale ſpatium, non autem occupare ſe in probando aerem eſſe corpus, hoc enim eſt intentum impugnare, at Anaxagoras hoc fecit.

Impugnabat vacuum, probando aerem eſſe corpus. Probabat autem duplici experimento. Alterum eſt, quòd vt res plenæ aere, ligato ore, fortiter reſiſtunt ponderi, & non comprimentur partes, ſicut cùm os apertum eſt, igitur aer aliquid eſt. Alterum ex clepſydera, quę ſi eius orificium ſuperius claudatur, cùm plena eſt aere, non recipit ipſam aquam, ſi verò aperiatur, ingreditur aqua aer igitut reſiſtens aliquid eſt.

Æſtimantes autem omne. Text. 52.

POnit id quod errantes Philoſophi dixerunt, non autem ex intento, nempe credebant nihil eſſe niſi ſenſibile corpus, ob id putabant aerem non eſſe, cùm non ſentiretur, ac contra illum talem locum vacuum non eſſe.

Statim ponit quid oportebat eos probare contra ponentes vacuum. Nempe nullum eſſe ſpatium inter duo corpora, diſtinctum à corporibus, quod ſpatium diuidat corpora, & ſeiungat, ne continuentur, vt putabant Democr. & Leucip ſiue ſpatium ſit ſeparabile, id eſt, ſiue actu non haboat corpus, ſiue habeat. Et vlterius,

C

quod nec extra cœlum aliquod ſit continuum ſpatium. Denique abſolutè debebant probare, nullum eſſe corporum interuallum diſtinctum à corporibus, & non debuerunt ſiſtere in probando aerem eſſe corpus.

Hi igitur non ſecundum portas. Text. 53.

Nota. COncludit, hoc ſic impugnantes non occurrere problemati ſecundum portas, id eſt, non directè, & ad intentum procedere. Qui verò vacuum ponunt, & affirmant, magis directè procedunt: probant enim, quod intendunt directè.

Sunt autem horum quinque argumenta, quorum vnum eſt ex motu locali, ſiue ſit augmentatio, ſiue locatio. Cùm enim motus ſit, quod mouetur, vel recipitur in aliquo pleno, vel recipitur in aliquo vacuo. Si in vacuo recipitur, habetur intentum. Si verò recipiatur in pleno, ita vt penetretur cum corpore, ſequitur quòd corpus minimum recipiet adæquatè maximum, quod falſum eſt. Patet ſequela: Demus quod plenum pedale recipiat corpus pedale adæquatè, tunc qua ratione primum plenum ſe penetrauit cum hoc corpore, vtrumque ſe iterum penetrabit cum altero pedali adæquatè, & iterum cum alio, cùm non ſit differentia vnius pleni, & alterius, tunc primum ſpatium pedale continet adæquatè tria, aut plura corpora pedalia, ergo continebit vnum corpus tripedale adæquatè, quia ſi partes continet, continebit totum. Hoc autem falſum eſt, nam licet vnum corpus cum alio penetretur, tamen maius cum minore non adæquabitur.

Meliſſus igitur & oſtendit. Text. 54.

COnfirmat motũ recipi in vacuo ex Meliſſo, ob id enim Meliſſus negabat mundum eſſe mobilem, quia ſi moueretur, oportebat dare vacuum, quod ipſe dicebat non eſſe, quare immobile vniuerſum poſuit, tanquam cõſequens ex motu ſit vacuum, at cùm re vera motus ſit, dandum igitur vacuum eſt, & Meliſſus daret, ſi motum poneret.

Vno igitur modo demonſtrant. Text 55.

HOc vnum eſſe horum argumentorum dicit. Alterum eſt ex quadam experientia, experimur enim quòd ſi dolium ſit vini plenum, & vinum totum in vtres infundatur, tùnc in eodẽ dolio erunt ſimul vtres, & vinum, hoc autem non aliunde prouenire videtur, niſi quia datur vacuum intra vini partes, & poſteà comprimitur illud vacuum in vtribus, & minorem occupat locum ipſum vinum, eſt igitur vacuum: de qua experientia inferius.

Amplius autem argumentatio.

TErtium argumentum eſt ex viuentiũ augmentatione. Quod enim augetur, eſt quia in ſe recipit cibũ, & alimentum, quod quidem

quidem corpus eſt, tunc illud augmentum non poteſt recipi cum corpore,& pleno, aliter eſſet penetratio, recipitur ergo in vacuo, & ita vacuum erit.

Teſtimonium autem & illud. Text. 56.

QVartum argumẽtum ponit etiam ex experimento ductum. Vas enim plenum cinere, tantùm aquæ capit, & plus cum ipſo ſimul cinere, quantum capiebat cùm ſine cinere, hoc igitur non poſſe videtur fieri, niſi intra corpora videtur vacuum, ratione cuius ipſa comprimantur corpora.

Vltimum argumentum facit ex Pythagoreis. Hi enim dicebãt cauſam, quare corpora quæ conſequenter ſe habent, & vnum eſt poſt aliud, non confunduntur inter ſe, & fit vna maſſa, eam eſſe, quia inter corpus, & corpus mediat vacuum, & hoc etiam in numeris ponebant Vnum enim cum alio non confunditur propter intermedium vacuum, & hoc vacuum dicebat ingredi ad iſta ſenſibilia per cœlum ex illo magno vacuo, quod eſt extra cœlum, & eſt velut ſpiratio quædam.

Vbi nota quod vacuum aliquando eſt minus, aliquando eſt maius. Et ſicut corpus animalis dilatatur, cùm recipit ſpiritũ, contrahitur, cùm emittit. ita cùm multum vacuum ſit intra cœlum velut ſpirando recipitur ab illo vacuo, quod eſt extra cœlum, emittitur verò cùm contrahuntur corpora hæc, ſic iſti imaginabantur.

Eſt igitur argumentum hoc ſumptum a diuiſione, & corporum inter ſe ſeparatione, & diſterminatione, quod non videtur eſſe aliterer poſſe, niſi vacuum inter ipſa ſit corpora.

CAPVT VII.

Ex quibus igitur alij quidem dicunt. Text. 57.

COncludit hoc eſſe & ea quæ dicunt negantes vacuum, & ea quæ dicunt affirmantes. Ad determinandum tamen quid circa hoc dicere oporteat, definitionem nominis accipit. Deſcribebant autem ſic: Vacuum eſt locus vbi nihil eſt. Ariſto. autem vult reddere rationem harum duarum particularium. Primò quare, vbi nihil eſt, dicitur. Cauſa, inquit, ratione & ſyllogiſmo nota eſt. Hi enim omne ens corpus eſſe putabant, & non corpus, & nihil, idem. Vnde ſi vacuum eſt vbi non eſt corpus, profectò vacuum eſt vbi nihil eſt, perindéque eſt dicere, vbi nihil eſt, ac vbi corpus non eſt.

Vlterius, Putabant corpus omne aut eſſe graue, aut leue, quæ corpora ſunt tangibilia. Vnde ſyllogiſmo etiam ſequitur vacuum eſſe vbi non eſt graue, nec leue. Declaratum ergo eſt quid per, nihil, intelligatur.

Declarat deinde quare dicatur locus, & dicit quod niſi ita dicatur: punctum erit vacuum, quia in eo nec eſt corpus graue, aut leue, benè igitur additur illa particula, locus.

Nota. Nec exiſtimes quod hic reprehendit Antiquos, quaſi ex ipſorum deſcriptione ſequatur punctum eſſe vacuum, quod alij interpretes putant, & ſanè abſque ratione. Nam & ipſi antiqui deſcribentes dicebant locum eſſe vacuum, vt patet ex deſcriptione poſita (locus, vbi nihil eſt) Sed ſolùm in his verbis Ariſt. declarat partes deſcriptionis. & reddit cauſam, vt notum ſatis eſt.

Attamen videtur dici vacuum. Text. 58.

VErba hæc ſunt inferentis ex dictis vnam vacui deſcriptionem, puta Vacuum eſſe non plenum corporis tangibilis, ſeu corporis grauis, aut leuis, quod idem eſt Et quia definitio vacui nondum eſt finita, colligit has duas particulas vt addat aliam.

Dub. Et ita dubitat. Si vacuum eſt non plenum corporis tangibilis, ſi in tali loco eſſet calor, ſonus aut alterius ſenſus ſenſibile, an eſſet vacuum.

Sol. Reſpondet cum diſtinctione, quod ſi illud eſſet adhuc ſuſceptiuum corporis tangibilis, eſſet vacuum: ſin autem minimè. Ac ſi dixiſſet, integra deſcriptio vacui eſt. Vacuum eſt locus carens corpore tangibili, aptus recipere tale corpus, Et iſta eſt expoſitio horum textuum, quæ notanda.

Dub. Dices, quid per colorem intelligit? Reſpondeo cum Themiſt. & Philop, omiſſis aliis quæ dicuntur hic, quòd non intelligit purum accidens, ſed corpus non graue, nec leue, ſed habens aliud accidens ſenſibile, quale cœlum eſt, & tunc ſpatium cœli non eſt vacuum, licet ibi non ſit graue, aut leue, ob id tertia particula additur in deſcriptione.

Alio autem modo. Text. 59.

3. vacui definitio. DEſcriptionem vacui vniuerſaliorem aliorum ponit, puta in quo nulla eſt corporea ſubſtantia: reprehēdit id quod aliqui circa hoc dicebant: Nempe materiam eſſe vacuum, cùm non ſit vlla ſubſtantia corporea. Illi autem nō rectè dicebant. Nam cùm vacuum locum eſſe ponerent, tale debet eſſe vacuum vt ab eo poſſit res ſeparari, ſicut à loco, at non poteſt res ſine ſua conſiſtere materia, vt ergo materia non eſt locus, ſic nec vacuum. *Materia non eſt vacuum.*

Quo

Quoniam autem de loco. Text.60.

QVid de vacui exiſtentia ipſe Ariſt.ſentiat,proponit, dicitque quòd de vacuo ſit dicendum,patere per id quod de loco dictum eſt.Nam ſi vacuum eſſet,locus eſſet corpore priuatus,at locum dictum eſt eſſe ſuperficiem continentis ſolam, non ſpatium aliquod à corporibus diſtinctũ, hinc colligitur non eſſe vacuum. Nam hi qui ponunt ipſum,tale ponunt quale inpugnatum eſt ſuperius,puta ſpatium præter corpora quæ in eo ſunt.

Quapropter vacuum videtur aliquid eſſe. Tex.61.

OStendit vacuum ob id conſtitui,vt ſit locus. Nam non eſt alia ratio,nec finis,aut vtilitas, in quam vacuum eſſe videatur,niſi vt ſit locus.Et vlterius, eadem ratione probatur, & locus, & vacuum. Vt enim locus probatur quid aliud à corporibus ſuccedentibus per motum diuerſorum in eodem loco ſuccedentium: Ita ſimiliter probatur vacuum diſtinctum eſſe ſpatium à corporum ſpatiis, gratia enim motus, locus ponitur ab aliquibus, & gratia eiuſdẽ motus ponitur vacuum ab aliis. Itaque non eſt differentia loci,& vacui apud hos,quod enim idem vocant vacuum & conſtituunt,alij locum faciunt.Si ergo locus talis non eſt,vt hi ponunt,nec igitur vacuum erit,cùm non differant inter ſe iſta.

Nulla autem neceſſitas eſt. Text 62.

RAtiones propoſitas pro vacuo incipit diluere, ac dicit non oportere vacuum eſſe propter motum De motu enim alterationis id notum eſt, nam poteſt in pleno eſſe alteratio ſecundum qualitates. Vndè reprehendendus eſt Meliſſus, qui ne daret vacuum, negauit omninò motum, cùm tamen vacuum non ſit neceſſarium ad alterationis motum.

Oſtendit etiam quòd nec ad motum localem ſit neceſſarium vacuum. Nam corpus cùm mouetur, non quidem in pleno, nec in vacuo recipitur,ſed locum acquirit per id quod cedit illi corpus aliquod,verbi gratia,cùm piſcis mouetur per aquam, non recipitur in aqua penetratiuè, nec in vacuo aliquo, ſed illi cedit aqua,quia tantùm ſeparatur, quantum corpus ipſum eſt, quod eſt in aqua. *Ad.1.*

Aduertendum eſt autem, quòd rationes iſtæ probant eſſe vacuum ſine aliquo corpore,& iuxta id ſolutiones ſunt,non eſſe neceſſarium tale vacuum. *Not.1.*

Not.2. Vocat verò Ariſt. reuolutiones continuorum in humidis, quia cùm lapis, vel aliud corpus aquis immittitur, aqua circulos quoſdam facit, vt notum eſt. Alij aliter hoc exponunt, ſed ita dicit, & benè Sanctus Thomas.

Contingit autem & denſari. Text.63.

SOluit argumentum ſecundum de vtribus, de qua tamen re fuſè agit in 25. Sect. Prob. q.8. de quo etiam vide. Vicear. Hic, qui ait, ſe id eſſe expertum, & dicit quod non eſt opus dare vacuum ad iſtam corporum conſtrictionem, ſed quod aliæ partes, quæ ſubtiles erant in corporibus illis extrahantur, vt vinum habet quoſdam poros ſubtiliori aere plenos, aut aqua ipſa habet etiam partes aeris in ſe, cùm conſtringitur in vtribus, extrahitur aer. Sicut ſpongia conſtringitur, & minus occupat ſpacium, non propter vacuum quod ſit in ea, ſed propter aquæ quam habebat expulſionem.

Nota. Reſpondet enim ad tertium argumentum de augmento. Et primo reprehendit ipſum argumentum, quod procedit de augmento per ſuſceptionem alimenti, ac ſi non contingeret aliter res augeri, & maiores fieri. Dicítque etiam per alterationem, & corruptionem fieri accretionem, vt patet, cùm ex aqua fiat aer, tunc enim aer maior fit, & non ſuſceptione alimenti. Similiter cùm ex aere fit ignis.

Non autem intelligas hic de vero augmento fieri ſermonem, hoc enim ſolùm ineſt viuentibus: ſed de accretione quacunque, qua corpus maius fit quàm ante erat.

Omnino autem de augmentatione.

ARgumentum igitur de augmentatione, & de cinere iterum retorquet in illos, & ipſos ſuis argumentis conuincit, & quatuor abſurda ponit, ad quorum aliquod neceſſe eſt eos reduci, qui propter augmentum viuentium ponunt vacuum.

Inconuenientia ſunt hæc. Primum, quod non quælibet pars viuentis augeretur, quod falſum eſt. Alterum, quod alimentum non eſſet corpus. Tertium, quod duo corpora ſe penetrarent. Quartum, quod totum corpus viuentis eſſet vacuum.

Quo autem modo reducantur ad vnum ex his, ſic attende. Si, vt augeatur viuens per alimentum, requiritur vacuum cùm quælibet pats quantumcunque minima corporis augeatur, profectò totum corpus erit vacuum, quod ſi neges quamlibet partem augeri incidis in primum abſurdum, ſi verò concedas augeri, aut dabis vacuum totum, aut ſi non, alimentum quod corpus eſt penetrabitur

trabitur cum corpore,aut alimentum nō erit corpus. Vide quàm ſubtiliter retorſit argumentum contra eoſdem.

Idem dicit de cinere. Cùm enim cinis aquam recipit, totus cinis eſt madefactus, vt patet, quod ſi vt reciperet aquam opus erat vacuo totus cinis eſſet vacuus,aut non totus cinis reciperet aquã, aut aqua non eſſet corpus,aut ſi eſſet,penetratio eſſet. Vndè concludit quod per vacuum volebant iſti ſoluere difficultatem communem de augmento,quomodo ſit ſine penetratione. Et re vera nihil ſoluerunt,nec intentum demonſtrarunt.

Ariſtot.autem nihil de augmento dicit, quia id erat admodum arduum, & ſatis erat pro præſenti oſtendere rationem non concludere. *Nota.*

Circa literam aduertendum,eſſe ordinem mutandum , vt illud verbum, aut totum, cum verbis ſequentibus quibus abſurdum illud quartum continetur,legas ante verbum illud, dubitationem, & ſic eſt ſenſus clariſſimus,& facilis.

Aduertendum prætereà circa illud de cinere , quod Ariſtot. Proble.ſect.25.quæſt.8. id quæſiuit. Eſt autem ſolutio , quòd cinis habet poros , qui repleti ſunt aere , non enim eſt admodum compreſſus quin aeris in ſe partes admittat , & aer expellitur ab his partibus ratione aquæ.Aqua etiam euaporatur ex parte. Vnde ex euaporatione aquæ , & aeris expulſione , & cineris compreſſione , ratione aquæ euenit vt duo ſimul recipiantur , & capax ſit ipſum vas.

Aduertendum tertiò circa augmentum , quamuis non ſit præſentis loci id tractare quod in quolibet membro noſtri corporis ſunt pori, & vacuitates plenæ ſpiritu ſubtili , aut humore aliquo. Sanguis autem qui alimentum eſt proximum , in minutiſſimas diuiditur partes,atque cedente ſpiritu:vel illo, quod parum occupabat,coniungitur cum particula noſtri corporis ſolida per iuxta poſitionem : & illa particula alterat ſanguinem,& conuertit in ſe, ſi fuerit caro , conuertit ſanguinem in carnem , ſi os in os , ſi neruus in neruum , & ſimilis in ſimilem , & tunc præter illam mutationem qua ſanguis in partem viuentis conuertitur , quæ dicitur nutritio , ipſa pars & membrum acquirit maiorem quantitatem aliquando,& talis eſt augmentatio. Vnde ſit augmentum abſque vacuo per receptionem alimenti in poros , recedentibus iis , quæ occupabant poros , & per appoſitionem alimenti ad partes ſolidas quæ poros continent, & ſic nulla eſt penetratio. Et hoc ſufficiat de hac materia augmentationis:difficillima enim eſt,& alterius loci.

CAPVT. VIII.

Quòd igitur ea, ex quibus. Tex. 64.

INcipit multis argumentis contendere non eſſe ſic vacuum, vt iſti ponunt, puta ſeparatum ab omni corpore, & in quo nullum actu ſit corpus. de hoc enim vacuo modò diſputat.

Eſt autem primum argumentum, quo probat vacuum non eſſe cauſam efficientem motus, vt Philop. exponit, nec antiqui hoc ponebant, ſed tantum dicebant eſſe vacuum propter motum, tamen ex doctrinæ abundantia id Ariſt. probat, vt vniuerſaliter vacuum extirpet. Ratio eſt, Motus naturales determinati ſunt, & à cauſis determinatis procedunt, puta grauitate, aut leuitate: at vacuum cùm nihil ſit, indifferens eſt ad vnum, & ad alterum: non ergo vacuum efficiens eſt motus naturalis. Si igitur non eſt motus cauſa, nullius eſt cauſa, & ita non erit cauſa efficiens.

Amplius ſi eſt aliquid. Tex. 65.

SEcundum facit argumẽtum, quo probat vt dicit Phil. nec eſſe cauſam finalẽ motus. Nam ſi demus vacuum ſpatium & ponamus mobile in vacuo, re vera non erit ratio maior quare potius ad hoc quàm ad illud ſpatium moueatur, cùm totum ſit eiuſdem rationis, & ſic nihil propter ipſum mouebitur: imò ſequitur quod manebit potius. Et adhuc non videtur cur debeat magis manere hic quàm alibi, cùm in vacuo non ſit differentia vlla. Eandem rationem applicat loco ſurſum, & deorſum Cùm enim hi, qui vacuũ ponunt, locum eſſe dicant: ipſum ſurſum, aut deorſum debent diſtinguere, hæc autem differentia in vacuo non videtur quomodo aſſignari poſſit, cùm vacuum vniforme ſit.

Et quoniam modo inerit.

TErtium facit argumentum, ſi vacuum eſſet locus (Nam poſſet quis dicere, quòd vacuum non eſt cauſa, ſed eſſe id, quo recipiatur corpus motum, vt in loco) Argumentatur, Si in vacuo eſt aliquod corpus, tum in ipſo erit, vt in toto quodam permanente, id eſt, penetrabitur cum ipſo quieſcente, hoc enim eſt eſſe in toto permanente. Hoc autem eſſe non poteſt, quia pars exiſtens in toto, haberet locum per ſe, & in actu: quod falſum eſt. Non enim pars, & totum eodem modo locum habent. Quo autem pacto id fiat, diximus iam ſuperius, nam ambiretur pars vndique ab illo ſpacio penetrante, & locum actu haberet. Colligit quòd cùm vacuum locus eſſe non poſſit, non erit, cùm ſi eſſet, futurum eſſet locus corporum,

Quæ

Accidit autem dicentibus. Tex.66.

QVartum facit argumentum. Si vacuum eſſet, res vndique vacuo circumuallata, quieſceret, cùm æqualiter ſe haberet, omni ex parte. Patet. Nam ob id terram hi immobilem dicũt, quia ſimiliter ſe habet, i. æqualiter diſtat ab vniuerſis cæli partibus cùm ſit centrum, nec magis eſt cur huc quàm illuc moueatur. Similiter ſe haberet corpus in vacuo conſtitutum: vnde iſtis Philoſophis, qui vacuum propter motum ponunt, oppoſitum euenit, vacuum enim ponentes, motum auferunt.

Primum igitur, quoniam omnis motus.
Text.67.

QVintum facit argumentum, & intendit probare quod ſi eſſet vacuum, nullus eſſet motus. Supponit tamen vnum. Duplicem eſſe motum, alterum violentum, alterum naturalem. Violentus eſt contra naturam, & inclinationem rei, vt cùm motus lapidis fit ſurſum, aut ignis deorſum. Naturalis eſt ſecundum rei naturam, vt motus leuium ſurſum, grauium deorſum. Inter hos duos motus, is qui ſecundum naturam eſt, prior eſt quàm is qui contra naturam rei eſt. Ex quo ſequitur quòd ſi non eſſet motus naturalis, non eſſet violentus: & qui aufert naturalem, aufert omnẽ motum, quia aufert naturalem, & violẽtum: non enim eſt motus alius præter hos. Probat hoc ſuppoſito: quòd qui ponit vacuum, omnem motum auferat, quia aufert naturalem, & qui hunc aufert ex ſuppoſito, aufert omnem.

At verò natura quidem quomodo erit.

ARgumentum igitur hoc eſt, quo probatur non eſſe motum vllum naturalem ſuppoſito vacuo, & ſuppoſito infinito, quale iſti ponunt. Motus naturales differunt per ſurſum, & deorſum: at in infinito non eſt ſurſum, aut deorſum, vt in lib.3. dictum eſt.

Præterea In vacuo cùm nihil ſit, & priuatio quædam, non ſunt differentiæ vllæ, ſicut nec ipſius nihil: ergo vacuo, & infinito poſito, nullus eſt naturalis motus. Cùm verò motus naturales differentias habent, vacuum non eſt profectò.

Eſt etiam aduertendum, quòd de ſolo vacuo etiam procedit ratio, & de ſolo etiam infinito per ſe. Litera facilis eſt.

Amplius nunc quidem mouentur.
Text.68.

SExtum argumẽtum facit de motu proiectorum, vt cum lapis, aut ſagitta ſurſum mittuntur. Dubium enim eſſe poteſt in tali

motu, cùm lapis eſt in medio motu ſeparatus à proiiciente, à quo feratur & ſuſtineatur, quo minus redeat deorſum, imò maiori impetu fertur, quam cum deorſum venit.

Huius redduntur duæ cauſæ. Altera eſt quorundam philoſophorum, qui dicebant aerem ſuccedere in ſpacio, quod poſt ſe relinquit ſagitta, nec detur vacuum, & ex citiſſimo concurſu aeris ſagittam percuti, & vlterius mitti, & ſic conſequenter: & eſt hoc quod dicit ferri per antiperiſtaſim, quod vertit Boet. contrarij circumobſiſtentiam.

De motu proiectorũ à quo fiat. Altera cauſa erat aliorum, ob id fieri quia aer primò à proiiciente percuſſus, ſecum fert ſagittam; alias partes aeris diuidens ſuo impetu, nec ſinit ſagittam deorſum tendere. Hoc modo exponit Them. Quidquid ſit, ſiue hoc, ſiue illud, quod poſteà lib. 8. examinabitur, ad motum proiectorum, aliquod corpus in ſpacio eſt neceſſarium, in vacuo autem nihil eſt: igitur per vacuum non fiet motus.

Amplius nullus vtique poterit.

Text. 69.

Septimum argumentum facit, & eſt attendendum, quo probat neceſſe motum naturalem, nec quietem naturalem. Si vacuum eſt, tunc cùm non ſint differentiæ vacui, nõ magis res in vna parte, quàm in alia ſiſtet, & ita mouebitur in infinitum, quod eſt contra rationem motus naturalis. Si verò quieſcet alicubi, non poteſt alia ratione id fieri, niſi quia ei opponitur corpus fortius impediens ipſius motum, ſicut cœlum opponitur igni, ne tranſeat ad vlterius vacuum. Quod ſi ita eſt, iam quies non naturalis, ſed violenta eſt, cùm non ſit quies in illo vacuo, niſi ad impedimentum.

Amplius autem nunc quidem. Text 70.

Octauum facit argumentum. Ob id vacuum ponitur ad motum, vt cedat corpori moto: ſed vacuum omni ex parte cedit, ergo re vera, corpus non magis ex hac, quàm illa parte mouebitur, imò in omnem partem feretur, quod impoſſibile, niſi in omnes ſuas diuidatur partes, quod etiam eſt impoſſibile. Et hoc argumentum magis probat de eo, quod naturaliter mouetur.

Amplius autem, & ex his. Text. 71.

Nonum facit argumentum, & eſt admodum conſiderandum, Huiuſmodi eſt breuiter. Si motus localis eſſet per vacuum, eſſet in inſtanti. Conſequens eſt falſum, cum motus ſecundum locum ſit ſucceſſiuus: igitur nec poteſt eſſe per vacuum.

Vis rationis Ariſt. Sequela ſic probatur. Si mouetur aliquod mobile per ſpacium aliquod in aliquo tempore, & iterum idẽ mobile per aliud æquale ſpacium mouetur aliquo tempore, quantò minus reſiſtit ſpacium

vnum

vnum, quàm alterum tantò minori tempore mobile mouebitur per illud Vt ſi per aquam mouetur in hora,& aer eſt in duplo ſubtilior aqua,& minus reſiſtens,idem ſpacium aeris tranſibit in media hora,& ſi adhuc minus reſiſtit,in minori tẽpore.Sed vacuum nihil reſiſtit: ergo non tempore motus fiet per vacuum. Patet, quia quanta eſt proportio ſpacij reſiſtentiæ ad ſpacij alterius reſiſtentiam,tanta eſt proportio temporum quibus motus per ſpacia peraguntur Sed plenum ad vacuum nullam habet reſiſtentiæ proportionem, cùm nihil reſiſtat, ergo nec tempus habebit proportionem. Debet igitur in non tempore motus per vacuum fieri:ſi enim in tempore fieret,eſſet iam aliqua proportio:nam tempus quantumcunque minimum proportionem habet ad tempus quantumcunque maximum.Notanda eſt ratio.

Explic tex. Ad literam autem deſcendamus.Proponit igitur primò duplici ex cauſa vnum motum eſſe altero velociorem, aut tardiorem. Vno modo, cùm idem ſpacium, tamen mobilia diuerſa ſunt vnum altero fortius, quia aut grauius, aut leuius : & tunc fortius mouetur citius,velocitas hæc ex mobilibus virtute prouenit.

Altera cauſa eſt quæ ad præſens facit. cum mobile eſt idem, ſpacia verò æqualia quidem,ſed diuerſa,quia alterum magis, alterum minus reſiſtit, & tunc citius fit motus per ſpacium minus reſiſtens, vt in qua proportione ſunt reſiſtentiæ, ſint & tempora, quibus motus peraguntur.

Explicat autem quæ ſpacia magis reſiſtant.Hæc ſunt duo Cùm eiuſdem quidem rationis ſunt, id magis reſiſtit, quod mouetur contra mobile,vt cum aer,vel aqua contra mobile mouetur. Vlterius cum diuerſæ rationis ſunt, & manent,ac quieta ſunt, tunc quod ſubtilius eſt & facilius diuiditur, minus reſiſtit, ſemper tamen res reſiſtentia eſt quocunque modo.

Id autem,in quo eſt A,mouebitur per B.

SVppoſito fundamento,argumentum ponit vtendo exemplis. Et nota literam.quòd idẽ eſt dicere,in quo eſt A,& in quo eſt B,& reliqua,ac dicere ipſum A,aut ipſum B Argumentum eſt.Sit A,mobile,quod moueatur per ſpacium B, quòd ſit aqua,in tempore C, puta hora, & idem mobile A, moueatur per ſpacium D, quòd ſit aer ſubtilior aqua in tempore E, ſuppoſito tamen, quod ſpacium vtrumque ſit æquè longum. Tunc quantò ſubtilior eſt aer quàm aqua,tantò minus tempus erit E quàm C,vt ſi in duplo ſubtilior tempus erit in duplo minus,vt ſi illud erat hora, hoc erit media : & ſic conſequenter, quantò minus reſiſtit, & quanta eſt

eſt proportio reſiſtentæ ſpaciorum, tanta eſt proportio temporum Et hæc eſt maior propoſitio argumenti cum ſua probatione, & declaratione.

Addit minorem. Sed vacuum nullam habet proportionem cum ſpacio pleno, ſicut Nihil cum ente proportionem non habet, & nihil cum numero: ergo nec tempora habebunt vllam proportionem, & ſic oportet quòd ſit non tempus, in quo mouetur per vacuum: ſi enim eſſet iam proportio vlla: in inſtanti ergo fit motus.

Si enim quatuor excedunt tria vno.

OStendit quòd ad nihil non ſit proportio: & ratio hæc eſt. Vt ſit proportio ad aliquid, debet includi ab alio, & vltra id aliquid vlterius, verbi gratia proportio eſt vnius ad quatuor, nam quatuor includunt vnum, & vlterius tria. Similiter quatuor ad duo eſt proportio, quia includunt duo, & vlterius alia duo. Quatuor ad tria eſt etiã proportio, quia tria, & vnum claudunt: at quatuor nullam habet proportionem ad nihil: nec linea ad punctum cum nõ ſit punctum vlla lineæ pars. Cùm igitur vacuum nullam habet reſiſtentiam, in nulla erit proportione ad plenum: quia non reſiſtentia non eſt in proportione ad reſiſtentiam: ita ergo erit in tempore. Erit enim nulla, O, proportio, quod, n, eſſet, niſi vnum eſſet non tempus, & inſtans, in quo oportet motum fieri per vacuum.

Sed ſi per ſubtiliſſimum in tanto tempore.

Text. 72

DEcimum facit argumentum, quo probat ſi motus fieret per vacuum, quòd æquè velociter mobile aliquod moueretur per plenum, ac per vacuum quod impoſſibile apparet.

Sequela probatur. Demus tẽpus in quo mouetur per vacuum, cùm in inſtanti non ſit motus, & ſit horæ pars quarta: demus etiam quòd moueatur per aliquod plenum, per vnam horam: tunc, dum mobile per vacuum mouetur, puta per quartam horæ, mobile per plenum tranſiuit aliquam pleni partem: igitur in eodem tempore tranſitur plenum, & vacuum.

At quia poſſes dicere, non eſt tantum plenum quantum eſt vacuum, ſi vtrumque eſſet æquale, non poſſet id fieri, tunc procedit vlterius argumentum, Demus ſpacium aliquod æquale vacuo, & demus illud quod per horam peragitur, tunc ſubtilius fiat duplo illud, perageretur per mediam horam: fiat vlterius quadruplo ſubtilius, ſine dubio perageretur per quartam horæ, in quo etiam tempore vacuum peractum eſt, ergo in eodem tempore æquale ſpacium

ſpacium plenum alterum vacuum peragentur. Hæc eſt ratio.

Litera perpendenda, nam verba priora potius ad rationem præcedentem referenda videntur, vt notat Alex. Ponit propoſitum argumenti. Demus vnum ſpacium vacuum, ſit F, æquale ſpaciis illis plenis ſuperioribus D,& B,ſi tale ſpacium in tempore tranſitur, ſit G, hoc quidem tempus, quamuis minus ſit quàm E, in quo plenum tranſitur, ſaltem aliquam habebit proportionem: quòd ſi aliquam habet proportionem, ſequitur quòd A mobile tranſibit illo tempore,quo vacuum tranſitur,aliquam ſaltem partem ipſius D pleni,& ſit K. Iam colligitur,quòd illud plenum æquali tempore cum vacuo peragetetur, ex quo ſequitur plenum, & vacuum æquali in tempore pertranſiri, quamuis æqualia non ſint ſpacia.

Tranſibit autem ſi etiam ſit quippiam.

VLterius probat,quòd æquale ſpacium plenum,& vacuum æquali tempore tranſibit: & quærit, quòd poſito pleno illo, quod tempore maiori tranſitur quàm vacuum quod plenum erat D,& tempus ipſius E, ſi aliud ſpacium plenum ſubtilius tanta proportione,quanta tempus vacui, G, excedit tempus illius pleni E Tunc re vera, ſi A, mobile feratur per tale ſpacium, mouebitur in tempore, G, & non in alio, quod G, vacui erat tempus, & ita plenum,& vacuum æqualia,tempore æquali peragentur.

Dubitabis Nam iſta ratio videtur petere falſum: petit n.quod ſit plenum ſubtilius altero pleno in tanta proportione, in quanta tempus vacui eſt ad tempus pleni,& è conuerſo, hoc autem debuit probari,quod eſſe poſſit Dicitur à conuerſo, quia magis ſubtile medium minori tempore, & minus ſubtile maiori tempore pertranſitur, contrario enim modo ſe habet magis, & minus in tempore, & ſubtilitate.

Ad hoc dubium reſpondet Auer.quod ſubtilitas dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum ſe, & ſic in infinitum procedit ipſius diuiſio, & ſic in quacunque proportione ſumi poteſt. Altero modo vt eſt in aliquo corpore naturali,& ſic non procedit in infinitum,quod exemplo intelliges. Calor dupliciter conſideratur.Vno modo vt calor, & ſic diuiditur in infinitum eius intentio.Altero modo,vt ignis diſpoſitio,& ſic certus requiritur calor: ita de ſubtilitate.

Sed hæc ratio non ſufficit profectò:Nam ſubtilitas ſola non eſt medium,ſed ſubtilitas in corpore:ſi igitur hæc diuidi ſemper non poteſt,nec medium erit in quacunque proportione.

Iandun.q.10.dicit quod Ariſtot.ſumit duas proportiones,puta

mo

motum eſſe per vacuum, & corpus diuidi in ſubtilitate, ac diminui in proportione quacunque, & ex his conditionaliter infert impoſſibile, puta quòd ſi iſta darentur, ſequeretur quod motus eſſet ita velox per æquale vacuum, ſicut per plenum, quod cùm impoſſibile, ſequitur quod illud vtrunque eſt impoſſibile.

Reiic. ſol. ſandu. At verò minus ſatisfacit iſta reſponſio, nam vt ſequatur vnum impoſſibile, ſufficit vna antecedentis pars impoſſibilis. Et ita dicet aduerſarius, quod illa propoſitio eſt impoſſibilis, quod in tanta proportione ſumatur corpus, in quanta eſt tempus pleni.

S.Th. dicit quòd ſumat illam propoſitionem, quæ licet nõ habeat verum in aliquo corpore particulari, tamen in communi loquendo de quocunque corpore verum habet Sed quia vniuerſale in particularib. reperiri debet, dicerem eſſe hoc in communi, vt ait D Th. intelligẽdum tamen per intellectus operationem, vt ſit ſenſus, imaginari poſſumus corpus in tanta proportione ſubtilius, in quanta proportione tempus vacui ſe habet ad tempus pleni: tamen non eſt imaginabilis proportio vacui ad plenum, & ſic nec quod eodem tempore fiat motus per vacuum & plenum.

Manifeſtum igitur eſt, quòd ſi erit. Text.71.

INfert concluſionem ex ratione præcedenti, nempe quòd ſequetur in tempore æquali vacuum, & plenum tranſiri, ſi detur ſpacium in tanta proportione ſubtilius altero, in quanta proportione tempus vacui minus eſt tempore, quo peragitur plenum.

Ratio autem quare id ſit impoſſibile hæc, inquit, eſt: Quia motus ad motum eſt proportio, ſicut temporis ad tempus, quod eſt menſura motuũ, quando motus & tempus finita ſunt, aliter nõ eſt proportio: at plenum & vacuum nullam habent proportionem: non ergo motus & tempus in vtriſque eſſe poteſt: aliter haberent proportionem. Nam vt dictum eſt, quanta eſt proportio temporis ad tempus, tanta eſt reſiſtentia ad reſiſtentiam ſpaciorum.

Quatenus igitur differunt. Text.74.

COlligit rationes duas præcedentes eſſe ſumptas ex parte diuerſorum ſpaciorum, nempe pleni & vacui, aliam rationem colligit ex parte mobilium, quæ eſt vndecima in ordine, & talis eſt. Si per vacuum motus fieret, ſequeretur quòd minus graue, & magis graue, ſeu minus, & magis leue æquè velociter mouerentur. Hoc autem falſum eſt, nam experientia docet grauiora, & leuiora non æquè ferri per plenum, cùm figuram æquam habent, multum enim facit figura ad motum: ergo & in vacuo talis debet obſeruari differentia. Sed quòd non ſit ita, probat: Grauia & leuia ob id citius, vel tardius feruntur, quia magis vel minus reſiſtentiam medij vincunt: non enim libertate, ſed neceſſitate feruntur:

ergo

ergo vbi nulla eſt reſiſtentia, omnia æquè velociter ferentur, quod impoſſibile videtur.

Quòd igitur ſi vacuum eſt. Text. 75.

COncludit iſtis accidere oppoſitum illius, quod intendunt. Ipſi enim propter motum localẽ ponunt vacuum ſeparatum à quocunque corpore, vt ſit locus corporum mobilium, & ex hoc ipſo ſequitur quicquam moueri localiter non poſſe, vt probatum eſt.

An ſi eſſet vacuum, motus eſſet in non tempore.
Quæſtio ix.

MEritò iſta difficultas examinatur cum Ariſt. ita fortiter ad uerſus Antiquos id demõſtrare videatur. Et vt ſenſum quæſtionis intelligas, aduertendum quòd Ariſt. loquitur de illo vacuo ab Antiquis conceſſo, puta de dimenſionibus diſtantibus, in quibus nullum eſſet corpus, ſicut ſi imaginareris inter cælum, & terram nullum eſſe corpus, ſicut modo oculis appatet, ſed eſſet diſtantia & dimenſio quædam. Et de tali vacuo eſt conditionalis quæſtio apud nos, & apud Antiquos abſoluta quæſtio, An motus eſſe poſſit ſucceſſiuus per tale vacuum. *Senſus q.*

Aduertendum ſecundò, quòd per non tempus intelligimus inſtans indiuiſibile, & non vt aliqui fugientes difficultatem volunt, puta breuiſſimum tempus, cùm expreſsè Ariſt. de inſtanti loquatur. Vt enim, inquit, non eſt vlla prorſus proportio inter vacuum, & plenum, ita nec in tempore quo peraguntur, perinde debet eſſe vnum non tempus. Si enim tempus vacui eſſet quantumcunque minimum, haberet proportionem vllam ad tempus pleni, vt dicit tex. 75. quod non admittit Ariſt. Quæſtio eſt igitur intelligenda de inſtanti.

Aduertendum etiam quod ſupponimus quod mobile mutet locum, vt ſi eſt in cælo, quòd perueniat ad terram, & quærimus, an id fiat in inſtanti. Et eſt quæſtio, vel ex ſuppoſitione, ſi vacuum eſſet, vel abſolutè, apud nos qui fatemur per Dei abſolutam potentiam vacuum dari poſſe. Hic eſt igitur quæſtionis ſenſus.

Circa quam difficultatem Ariſto. videtur docere in præſenti, quòd per tale vacuum mobile vtique in non tempore, id eſt, in inſtanti moueretur, vt ipſius ratio manifeſtat

Notandum verò quòd fundamenta Ariſt. ſunt duo. Alterum eſt quòd graue magis, aut minus, propterea tantùm velocius, aut

tar

tardius mouetur,quia magis vel minus vincit reſiſtentiam medij, ita vt ſi non eſſet reſiſtentia non eſſet iſte exceſſus velocitatum: imò idcirco ſucceſſiuè,& in tempore mouetur,quia reſiſtentia eſt aliqua medij,& ex hoc ſumitur ärg.

Alterum principium eſt, quòd tanta eſt proportio temporis, quanta reſiſtentiæ ſolius medij,ita vt vbi nulla reſiſtentia,nullum tempus ſit, Cúmque in vacuo nullam poneret reſiſtentiam cum nullum ibi ſit corpus,collegit ibi motum futurum in non tempore,& in inſtanti. Hic eſt totus neruus huius doctrinæ.

Auerr.digreſ.com.71 hoc defendit, ac declarat quod debet intelligi in motibus naturalibus grauium & leuium, vbi tota reſiſtentia ex parte medij. Notat autem quod eſt triplex reſiſtentia in motu.

Prima ex parte ſitus, ſicut Sol in oriente habet diuerſum ſitum ab occidente, & ratione huius non poteſt ininſtanti moueri ab intelligentia ad occidens.

Secunda eſt ex parte mobilis, vt cum proiicimus lapidem ſurſum,hic reſiſtit mobile, etiam ſi eſſet vacuum, ſimiliter cùm animal progreditur, reſiſtit grauitas corpori, & dicit quòd de his mobilib.non loquitur Ariſt quia cùm habeant aliam reſiſtentiam à medio, non erunt motus ipſorum per vacuum in inſtãti,quamuis oppoſitum docet Iandu.q 14.

Tertia eſt reſiſtentia ex parte medij, & hæc ſola ineſt grauibus, & leuibus naturaliter motis.& ſi talia per vacuum mouerentur,in inſtanti mouerentur.

Hanc ſententiam ſequitur Alb. tract.2.c.7.Paul & Bur.& Grego 2.ſent.diſ.6.q.3.artic 2.

Oppoſita ſentẽtia eſt S.Thom.ſuper text.7 r.& Philop in longa ſua digreſſione hac de re,hoc loco vbi affert multa notatu digniſſima,& Sco. 2. diſt.2 q 9. & Auic & Auempac Dicunt enim motum per vacuum futurum in tempore. Fundamenta huius ſententiæ ſunt, Dicunt enim velocitatem non ſolùm ſumendam ex ſpacio, ſed ex ipſa virtutis, puta grauitatis & leuitatis intenſione, ita vt ex ſe tantæ virtuti tanta reſpondeat velocitas nullo medio impediente:& hanc velocitatem vocat naturalem Auempac. reliquam verò quæ à ſubtilitate medij ſumitur, accidentalem, Nec ſolùm grauitatem, aut leuitatem penes reſiſtentiam menſurant, ſed penes intrinſecum gradum intenſionis.

Quod autem motus per vacuum in inſtanti non fiant, probatur. Demus vacuum à cælo in terram, & columna ſit fixa in terra vſque in cælum, tunc ſi lapis in inſtanti à cælo in terram deſcendit, vtique in vno inſtanti tranſibit omnes partes huius columnæ ſibi

ſibi correſpondentes, quarum quælibet poteſt illi eſſe locus, vndè in vno inſtanti erit in locis innumeris: quod re vera eſt inimaginabile.

Præterea ſi in inſtanti deſcendit: ergo erit verum dicere, nunc lapis eſt in cœlo, & immediatè poſt hoc erit in terra. Quæro an in eodem inſtanti in quo eſt in cœlo ſit in terra, vel in alio. Si in eodem, hoc clarè dici non poteſt. Si in diuerſo, cùm non ſint duo inſtantia quin mediet tempus, neceſſariò intercedet tempus, in quo tranſibit ad terram. Hæc eſt ſententia horum doctorum.

Vt autem quid mihi in hac parte videatur, aperiam, exiſtimo cum S.T. non fore motum in inſtanti, ſed ſucceſſiuè, non ſolùm in vacuo, illo Ariſt. puta pro dimenſionibus ſolis ſumpto, ſed in vacuo purè priuatiuo. Nec ego aliud vnquam potui aut credere, aut intelligere, & vix aliud imaginari poteſt.

Vbi nota quòd præter illam reſiſtentiam medij, & præter inteſionis grauitatis, & leuitatis differentiam, quæ faceret velociorem, vel minus velocem motum, etiam in vacuo eſſet reſiſtentia intrinſeca mobilis ipſius & ſola dimenſio ſpatij nulla interueniente qualitate, puta ſubtilitate, aut denſitate, reſiſtit, & diſtantia ipſa extremorum oppoſita reſiſtit, quo minus fiat in inſtanti.

Vnde reſpondetur Ariſtotelis rationibus: quod plenum & vacuum non ſint comparabilia in reſiſtentia ex parte qualitatum, tamen eſt alia reſiſtẽtia ex parte dimenſionum, quia longius ſpatium ratione longitudinis reſiſtit, & ſecundum hanc reſiſtentiam, proportionem habent. Minus enim multò reſiſtit ſolum ſpatium & ſola diſtantia extremorum, quàm diſtantia cum grauitate, & leuitate.

Ariſtoteles autem contra Antiquos benè procedebat in ſuis rationibus Illi enim nullam in vacuo reſiſtentiam ponebant, & ita contra hos argumenta procedunt. Si enim nulla prorſus reſiſtentia eſſet, in inſtanti fieret, at non poteſt ſpatium eſſe, & vacuum ſine reſiſtentia, nec aliter (vt videtur) poteſt intelligi. Quis enim concedet, quòd per vacuum ita citò venit à cœlo in aerem & in terram mobile, vel tam cito ſicut à tecto iſto vſq; ad ſolum? ſic ergo cum D Th exiſtimo dicendum, non in inſtanti, ſed in tempore in vacuo motum eſſe futurum.

Dubitatur, Si medium reſiſtit etiam mobilibus naturalibus videtur quod patiantur aliquam violẽtiam.

Reſpondet S.Th. & benè, quod non eſt inconueniens id concedere, nam cùm mouentur ſunt extra loca ſua naturalia, & tẽdunt in propria loca, quid mirũ, ſi patiantur violentiã aliquã à medio,

quod locus eſt ipſorum non naturali?ob idq; cùm magis accedũt ad loca fortius mouentur,quaſi magis proxima loco proprio.

CAPVT IX.

At verò per ſe conſiderantibus. Text.76.

PRoſequitur vlterius probare non eſſe vacuum, & hæ rationes communes ſunt,& contra vacuum ſeparatum,& cum corporibus coniunctum.Et ratio intendit probare, quod ſi eſſet tale vacuum, & dimenſio præter corporum particularium dimenſiones eſſet quidem penetratio dimenſionum, quæ nullo modo fieri poteſt. Et argumentum dignum eſt Ariſtotele, quo reducere conatur,& probare hoc per ſenſum, quoad fieri poteſt. Si corpus aliquod materiale non poteſt ſecum altero penetrare, ſed vnum cedit alteri:at vacuum eſt eiuſdem rationis cum corpore: ergo non põteſt ſe penetrare cum corpore aliquo.

12.ratio.

Maiorem oſtendit ad ſenſum.Sumatur corpus cubicum,vel alterius figuræ,ligneum,aut ferreum,& immittatur aquæ, tunc experimur aquam illi cedere. Similiter fit in aere, quamuis id non ſit ſenſu ita manifeſtum.

Minor probatur,quia vacuum eſt dimenſio quædam, ſicut cubus:quòd ſi cubo cedit corpus,ita cedet vacuo, & non poterit per illud ſe penetrare.

Obiectio. Dices cubus eſt ligneus, & habet reliquas qualitates, non vacuum. *Sol.* Reiicit hoc,quia cubus non ratione qualitatum cum aqua non ſe penetrat,nec illi corpus cedit, vt ligneus eſt, ſed vt quantas,adeò quòd ſi ſola quantitas illi relinqueretur, ei cederet aqua, vel aer.Cùm autem vacuum talis ſit quantitas, vtique cedant ei corpora.

Quòd verò cubo propter quantitatem cedat aqua, ſenſu acutiſſimè probat. Videmus enim quòd aqua cedit illi pro modo quantitatis ipſius, ſi enim triangulare eſt, & aqua triangularis fit ſimiliter ſecundum alias figuras, igitur ratione quantitatis id prouenit. Hoc eſt breuiter argumentum. Ariſtot. quo probat nec eſſe vacuum ſeparatũ, cum quo corpus penetrari poſſit, nec coniunctum,cum quo ſit penetratum, & eſt duodecimum argumentum in ordine.

Expoſitio textus. Literam perpende. Inquit enim primò quòd opinio vacui, ſi conſideretur, verè vacua, & futilis videbitur. Ac primò maioris probationem ponit, quòd corpori cedat corpus, dicens quod omne corpus habẽs tranſlationem,id eſt,mobile,ſic ſe habet,quod medium

medium & corpus,per quod eſt aptum natura fieri,illi cedat, niſi ſit aliqua condenſatio : tunc enim non eſt opus, quòd rumpatur tale corpus, ſed quod ad minorem quantitatem ſe contrahat,cùm verò non eſt denſatio,latera rumpuntur,in quæ ſubintrat corpus.

Oſtendit autem quomodo cedat corpus, dicitque quod ſi fuerit terra,& graue cedit deſcendendo deorſum,& ſi ignis ſurſum:ſi aer,cùm eſt aliquid ſuppoſitum impediens aerem ne aſcendat,cedit ad latera,quia rumpitur,& ſeparantur partes,ſimiliter in aqua. At vacuum non poſſe cedere inquit, cùm non ſit corpus: oportet ergo quod alterũ corpus quod in vacuo eſt,ipſi penetretur, quod eſſet ſicut ſi cubus penetraretur cum aqua, nec ei cederet. Vt autem hoc fieri non poteſt,ita nec illud.

At verò cubus tantum habet magnitudinem.

POſſet quis dicere quod cubus eſt corpusligneũ aut ferreum, aut alterius materiæ,ideirco aqua cedit illi. Hoc reiicit, nam aqua cedit ob quantitatem, ita vt ſi qualitates omnes ab ipſo ſepararentur, & relinqueretur corpus mathematicum, tantam magnitudinem occuparet, ſicut modò,cum aqua propter molem & quantitatem illi cedat:Quod ſi tunc,inquit,in vacuo conſtitueretur re vera,non differret ab ipſo. Quod eſt dicere, Si partem vacui ſumamus talis figuræ, non differret ab ipſo cubo ſic ſumpto: cùm igitur hoc non penetretur cum corpore, nec vacuum penetrabitur. Vide quomodo mathematicus locus deberetur ſi exiſterent,de quo diximus in hoc lib q.1.

Amplius autem manifeſtum. Text.77.

DEcimumtertium argumentum facit, quo ſubtiliter probat non oportere conſtituere aliquas dimenſiones præter ipſa corpora, in quibus recipiantur corpora, ſiue illæ ſint aliquando à corporibus ſeparatæ, ſiue non, & argumentum eſt huiuſmodi. Si cubus eſſet ſeparatus à materia ſenſibili, & alicubi poneretur, non oportet pro tali corpore dimenſiones, & interuallum conſtituere, cùm eiuſdem rationis ſit tale interuallum, & vacuum cum ipſo cubo, ergo nec oportet ponere modo aliud ſpatium, & vacuum, etiam ſi qualitates ſenſibiles habeat: nam quantitas de ſe impaſſibilis eſt.i.nullam dicit qualitatem ſenſibilem ex natura ſua,quamuis eis ſit coniuncta: non ergo oportet ponere, præter ipſas quantitates corporum ſenſibilium alias dimenſiones diſtinctas in quibus recipiantur.

Amplius oportet manifeſtum eſſe.

Text 78.

HIc textus apud nullum Græcum inuenitur, & à quibuſdam prætermittitur.tamen à D.Th.Alberto,& Auerr. cæteriſque

D 2

Latinis exponitur,& eſt conueniẽs præcedentibus,vt ſit vltimum argumẽtum. Si tale vacuum,& ſpatium eſſet,aliquo ſenſu diſtingueretur:nullo tamen ſenſu id diſtinguitur:nõ ergo eſt. Quia autem poſſet dici,quod propter ſimilitudinem cum ſpatio,& quantitate corporum ſenſibilium non apparet diſtinctum Hoc reiicit nam etiam ſi vnus ſenſus non diſcernat, alio diſcerni poſſet: vt ſi piſces eſſent ferrei, id eſt, cærulei eiuſdem coloris cum aqua, & viſus diſcernere non poſſet,tactus tamen diſtingueret.Hoc antem non fit in illo ſpatio:& ſi re vera eſſet,ſenſu perciperetur: quantitas enim ſenſibilis eſt.

An ſit vacuum. Quæſt. 10.

QVæſtio hæc cùm tam fuse ab Ariſtot. ſit diſputata, breuiter eſt examinanda propter aliquot tantũ argumenta, quæ fieri ſolent. Nam videtur eſſe vacuum. Primò, cũ mundus finitus ſit, videtur extra cœlum diſtantia eſſe, præſertim ſecundum nos, qui tenemus, poſſe Deum alios extra hunc mundum producere: eſt ergo illa diſtantia abſq; vllo corpore: vnde oportet vacuum eſſe.

Secundò, ſi folles ſumantur vndiq; complicati, & orificium follium immitteretur vaſi optimè occluſo, vndiq;, vt non poſſit ingredi aer, & latera follium eleuarentur: tunc vel intra folles oportebat eſſe vacuum, quia nõ eſſet, vnde aer ingrederetur: quod ſi aer vaſis intraret in folles, oportebat vas relinqui vacuum, quia non eſſet, qua aer in vas ingredetur.

Præterea tertiò, Sumatur vas fortiſſimum plenum aqua calida & ſit optimè concluſum, tunc applicetur frigidiſſima, vel congelabitur aqua, vel non. Si non, videtur abſurdum, cùm agens naturale ſuam actionem faciat neceſſariò. Si ſic, tunc aqua minorem occupabit locum propter condenſationem, & manebit reliqua pars vaſis vacum.

Quartò, Sumantur duo lapides plani, & vnus ſit alteri ſuppoſitus, tunc ex æquo ſuperior eleuetur, cùm aer non poſſit in totum illud ſpatium quod lapis occupabat intrare ita citò, dabitur per aliquod tempus vacuum. Multa ſunt alia argumenta huiuſmodi.

Reſpondetur tamen notando primò, quod vacuum dupliciter ſumitur, vno modo pro dimẽſione illa ſeparata à corpore, in quo actu nullum ſit corpus. Altero modo, pro ſpatio cum priuatione cuiuſq;, tam accidentis, quàm ſubſtantiæ, quale eſſet, ſi Deus auferret aerem, & reliqua quæ ſunt inter cœlum, & terram, his extremis relictis. Et quamuis vtrumque vacuum ſit de potentia abſoluta

ſoluta Dei, tamen loquendo Phyſicè.

Sit prima concluſio, quod vacuum illud pro dimenſione, nec eſt, nec eſſe poteſt, quia, vt diximus, non eſt conceſſum naturali potentiæ, vt ſit accidens ſine ſubiecto cui inhæreat, & vlterius, cum hoc, oportebat penetrationem corporum admittere.

Sit ſecunda concluſio, quod vacuum etiam corpore priuatum; id eſt, ſpatium quod nullum habeat corpus, non eſt; nec eſſe poteſt per naturalem experientiam, ſed omnia ſpatia neceſſariò occupata ſunt corpore.

Hoc quippe multis experientiis conuincitur, quibus experimur res naturales contra motus proprios ferri, ne detur vacuum. Grauia.n. aſcendunt, & ſiſtunt ſuper aerem, vt apparet de aqua in fiſtulis abſumpto aere, & de aqua pendente in clepſydra, & in aliis multis, ex quibus eſt argumentum validum, ſi vacuum eſſet, tunc maximè eſſet cùm res naturales coguntur contra ſuos motus naturales tendere, ſed tunc non eſt, vt experientia monſtrat, ergo nunquam: hinc videmus concurſum aeris fortiſſimum in bombardis, ne detur vacuum, & ingentia pondera leuari minimo inſtrumento eadem cauſa.

Dices, quare vacuum ſemper natura abominatur, ita vt nec minimo tempore dare poſſit? Aliqui dicunt, quia eſſet ſuperfluum, at in natura nihil eſt ſuperfluum, nihil otioſum. Sed iſta ratio non videtur conuincere, nam ſi illud tale vacuum multo tempore perſeueraret, vtique non eſſet concedendum, cùm autem ſit tempore breuiſſimo, ac ſtatim natura ſuccurrat, non videtur propter hoc magnum inconueniens.

Secundum Ariſtot. ratio eſt clara, quia non eſt interuallum aliquod, niſi ipſum corpus, quod eſt inter latera continentis, vnde non poſſunt illa manere diſtantia, niſi ſit corpus aliquod inter illa.

At cùm eſſe poſſit per diuinam potentiam tale interuallum, non ſolum per dimenſiones aliquas reales, ſed etiam per priuationem, quamuis modo occupatum ſit, tenemur dare aliam aliquam rationem. Exiſtimo eſſe dicendum, contiguationem corporum omnium inter ſe eſſe maximam naturæ diſpoſitionem, ita vt ſicut continua pars alteram ſibi continuam ſuo motu trahit, ita contiguũ, trahit ſibi contiguũ cùm aliud corpus ſuccedere non poteſt. Atq; hæc corporũ contiguitas eſt ſecũdũ naturam vniuerſi, & à virtute cauſarũ vniuerſalium dependens in inferiora hæc deriuata vt inde virtus eorum per hæc media gubernetur, & fiat ille virtutis contractus cauſarum ſuperiorum per media corpora: nam ſi vacuum eſſet intermedium, interciperetur illa virtus in ipſo

vacuo contactus virtualis cauſarum ſuperiorum. Nec ego aliam poſſum inuenire rationem.

Nota. Ex quo fit, quod iſti motus, & effectus qui ad vitandũ vacuum eueniunt, non ſunt cenſendi violenti, vt quod grauia aſcendant, leuia deſcendant, & ſimilia. Hæc enim quamuis videantur non eſſe ſecundum appetitum particularem ipſarum rerum, ſunt ſecundùm ordinationem orbis vniuerſi, & magis eſt naturale id quod ratione totius, quàm quòd ratione partis euenit.

Ad argumentum primum reſpondetur, quod etiam ſi ſit extra cœlum illa imaginatiua diſtantia, non tamen dicitur vacuum, quia naturaliter nullum corpus ibi poteſt eſſe, à Theologis vocatur inane.

Ad ſecundum dicendum quod illo caſu non eleuarentur latera follium, quod ſi multa adhiberetur vis, rumperentur abſque dubio, quòd ſi rumpi non poſſent, non poſſent ſeparari.

Ad tertium, admitto quod aqua frigidaretur, & congelaretur, hoc tamen non poteſt eſſe ſine vaporum ſubtiliorum exhalatione, qui replerent locum relictum ab aqua.

Ad aliud reſpondeo, quod in illo caſu vnus lapis traheret alium quòd ſi parum obliquè eleuaretur vnus, vt poſſet aer ſubintrare, tunc non eſſet difficultas.

Aliqui dicunt ex Ariſtot.2.Animæ, text. 113. quod duo corpora dura non poſſunt perfectè coniungi, quin mediet aer, vel aqua, & ita multi credunt. Sed parum hoc refert ad propoſitum. Exiſtimo tamen cum Philo. ibidem, quod ſi perfectè plana eſſent, coniungi poſſent, communiter tamen non ſunt perfectè plana, & ideò aliud aſſerit Ariſt.

Quòd igitur non ſit ſeparatum vacuum.

Text. 79.

POſtquam vacuum ſeparatum nullum eſſe probauit, quorundam argumentum proponit, qui vacuum probabant, eò quia rarum & denſum ſunt. Dicebant enim, Si vacuum non eſſet, non contingeret condenſari quicquam, quia aliter non fit denſatio, quam per vacuum: at impoſſibile eſt non eſſe condenſationem, nam ſequeretur vnum ex his inconuenientibus.

Aut quòd non eſſet motus localis. Quomodo enim corpus tranſiret per corpus, niſi eſſet denſatio aliqua.

Aut ſi motus eſt ſine dẽſatione, mundus fluctuabit, hoc eſt corpus mobile mouebit vnam partem ſpatij in locum vlteriorem, & illa aliam, & illa aliam iterum, donec totus mundus moueatur, & egrediatur ſuos limites, & item per quietem regrediatur, ſicut mare fluctuat vndarum motu.

Quòd

Quòd ſi hoc non eſt, ſequeretur aliud inconueniens, quod ſi modo aliquod corpus creſcit, vt cùm ex aqua fit aer, alibi opus ſit, vt aliud corpus decreſcat, puta tantùm aeris fiat aqua, ne totus mundus fluctuet: Quòd ſi iſta non contingere poſſunt, oportet dare vacuum intra corpora, ratione cuius condenſentur, & ita dicebat Xuthus Philoſophus, non enim condenſationē aliter quàm per vacuum fieri putabat.

Si igitur rarum dicunt. Text. 80.

IMpugnat modo hanc ſententiam, quæ vacuum intra corpus ipſum ponit, & diſtinguit, dicens. Aut iſti ponunt multa vacua ſeparata, aut vacuum non ſeparabile. Si ſeparata, iam impugnatum eſt, non eſſe vacuum ſeparatum. Si verò non ſeparabile, minus malè dicunt.

Quid autem per hæc duo vacua intelligat Simpl. exponit. Dicit, quod per vacua ſeparata intelligit, quod intra corpus ſit aliquod vnum vacuum continuum, magnum, ratione cuius denſatio fiat, per vacuum verò non ſeparatum, intelligit quod ſint multæ particulæ vacui diſperſæ per totũ corpus, & tunc eſt ſenſus, cùm dicunt vacuum eſſe propter rarum, vel ponunt vnum vacuum in vno corpore vel multas particulas vacui.

Hæc expoſitio mihi non placet, quia ſi hoc eſſet vacuum non ſeparatũ, cur dicit Ariſt. hoc eſſe minus impoſſibile, cùm vtrumque æquè ſit impoſſibile?

S.Thomas aliter exponit, per vacuum ſeparatum intelligi vacuum ſine vllo corpore: per non ſeparatum, vacuum coniunctum cum corpore, & hoc meritò dicitur minus impoſſibile, ſed vult etiam S. Thom. quod poſteà rationes quæ ſequuntur ſint contra vacuum non ſeparatum, quæ tamen re vera non videntur correſpondere. *Expoſitio S.Thom.*

Quare conuenio quidem cum S.Tho. in declaratione vtriuſq; vacui, ſed dicendum vlterius, quod inconuenientia, quæ poſteà infert Ariſt. ſunt contra primum vacuum ſeparatum: Nam ad condenſationem, non videtur ſufficere vacuum ſeparatum, ob id Ariſt. ipſum dimittit. Dicit ergo Ariſt. quod ad rarum ponebant iſti, aut multa vacua ſeparata, id eſt inter corpora multos poros inanes, vel non ponebant ſeparata vacua, id eſt poros refertos aliquo corpore, quod minus eſt impoſſibile, dicit iam probatum eſſe non eſſe vacuum ſeparatum, cùm probatum fuit non eſſe locum habentem ſpacium aliquod de ſe diſtinctum à locatis, niſi ſolam ſuperficiem continentem.

Si verò non ſeparabile. Text.81.

4. inconueniētia. HOc eſt alterum membrum diuiſionis quam textu præcedenti expoſuimus,ſtatim ponit inconuenientia quatuor,quæ ſequuntur ex eo quod in raro vacuum ponunt, nec aliter rarum eſſe poſſe quàm per vacua illa ſeparata,& inania intra corpus.

Primum, quod vacuum non eſſet niſi propter motum ſurſum tantùm, quia, cùm rarum ſit leue, & hoc ſurſum moueatur, vacuum non erit cauſa motus omnis localis,niſi tantum ſurſum.

Secundum, quod vacuum non eſſet cauſa motus, tanquam id in quo mobile exiſtit,ſed tanquam id quod fert mobile, ſicut aer incluſus in vtre,fert id,quod ei coniungitur,ita vacuum fert mobile.Hoc autem modo vacuum non poteſt eſſe cauſa motus,nam nullo modo poteſt ferre ipſum corpus, cum nullus ſit locus vacui: nec vacuum ferat,niſi ad vacuum,& tunc non ferret,cùm ſit illud ipſum etiam vacuum,nec vtriuſque ſit diſcrimen.

Amplius autem quomodo in graui.

Text.82.

TErtium ponit inconueniens. Nam grauis nulla erit cauſa, qua feratur:denſum enim eſt,nec vacuum intra ſe habet.

Quartum inconueniens.Si vacuum eſt cauſa motus,quo magis aliquid fuerit vacuum,velocius feretur:vacuum ergo ipſum velociſſimè ferretur,at vacuum impoſſibile eſt moueri, & ita non poterit comparari velocitas ipſius, quia eſſet in non tempore, ſicut nec per vacuum motus fieri poteſt,vt dictum eſt Non enim comparantur motus vacui,& per vacuum,cum motu pleni,& per plenum, & ita oportebat in non tempore motus eſſe locales, quod impoſſibile eſt.

Quoniam autem vacuum quidem.

Text.83.

Ad arg. de raro & denſo. CVm vacuum eſſe negauerit; dicit, quod inconuenientia tria illata videntur ſequi: niſi enim ſit denſitas, aut motus non erit, aut vniuerſum fluctuabit, aut fiat illa æqualis mutatio corporum.

1.Obiect. Poſſet quis dicere condenſationem eſſe ſine vacuo per expulſionem corporis ſubtilis incluſi intra corpus denſandum, vt di-*Sol.* ctum eſt. Hoc reiicit, dicítque non ſufficere. Nam illud corpus expulſum ſibi proximum mouebit,& hoc aliud,donec totus orbis fluctuet.

2.Obiect. Dicet quis,poteſt eſſe motus abſque fluctuatione,nempe ſi circulariter moueatur res, quia tunc non mutant loca. Hoc etiam *Sol.* excludit, quia non ſemper res circulatiter mouentur, ſed aliquando ſurſum,aliquando deorſum.

Aduer

Aduertendum autem quòd Ariſt.probat rationes has,& inconuenientia quæ ſequuntur,niſi denſatio ſit & rarefactio:tamen non probat opus eſſe vacuo ad condenſationem,& rarefactionem. *Nota.*

Nos autem dicimus ex ſuppoſitis.
Text.84.

SVam ſententiam de rarefactione exponit,quæ breuiter primò in in hoc conſiſtit,quòd raritas & denſitas ſunt duæ cõtrariæ qualitates eductæ de potentia materiæ, ſicut & aliæ. Cùm autem aliquid condenſatur, aut rarefit propriè,non eſt quia expellatur aliquid, aut ingrediatur aliquid, vel quòd partes coniungantur inter ſe, vel ſeparentur ratione vacui, ſed quia educitur de potentia materiæ talis qualitas,raritas,aut denſitas,ita vt ſubiectum mutetur,ſicut cùm fit calidum,aut frigidum.

Antiqui enim nullam partem rei in rarefactione, vel denſatione mutari docebant, ſed ſolùm magis appropinquari, aut remoueri inter ſe. Ariſtotel. verò non ſic, ſed cùm rarefit, aut condenſatur aliquid, totum mutatur, & partes mutatione accidentali recipiendo qualitatem eductam de potentia materiæ, quòd apparet, quia in, raro quælibet pars eſt rara, quòd ſi rarum ſolum eſſet per partium ſeparationem inter ſe, partes vtique manerent denſæ, quod falſum eſt, vt apparet in his quæ rara ſunt, & maximè in elementis. Hoc autem poſterius magis declabitur. *Nota.*

Literam perpende, repetit enim primò ex his quæ dicta ſunt in lib.1.Phy.quatuor propoſitiones de materia. *Expoſitio textus.*

Prima eſt, Vna eſt materia contrariorum, i. id, quod recipit vnum contrarium,& alterum recipere poteſt.Et notandum,quòd hic, vel de ipſa materia, vel de ſubiecto intelligi iſta poſſunt:nam vt materia ſe habet ad formas ipſas ſubſtantiales, ita ſubiectum ad accidentia.

Secunda propoſitio eſt, Cum aliquid fit, non ex nihilo fit ſed ex potentia in actum educitur: vt aer fit ex eo quod erat potentia aer:& actu calidum ex eo quod erat potentia calidum.

Tertia, Materia non eſt abſque vllo contrariorum, i.abſque vlla forma,ſiue hac ſiue illa,tamen ratione & natura diſtincta eſt, & ſeparata à qualibet forma.

Quarta,vna numero eſt materia contrariorum, i. idem prorſus quod antè erat album,modò eſt nigrum,nec eſt alia ſubſtantia,& cùm ex aqua fit aer, eadẽ prorſus materia quæ erat aqua facta eſt aer,nec quicquam illius deperditum, aut de nouo acquiſitũ. Hæc

quatuor principia ſupponit ad declarandam rarefactionem, & condenſationem, quæ cuilibet Phyſico debent iam eſſe nota.

Eſt autem & corporis materia, & magni.

APplicat principia: Cùm ergo materia ſit eadem contrariorum, ac magnum, & paruum corpus contraria & diuerſa ſint, eadem erit vtriuſque materia, & ſubiectum, ſicut igitur cùm ex aqua fiat aer, eadem prorſus manet materia, & id, quod in ea erat in potentia, actu fit, ita & cùm ex paruo magnum, & ex magno paruum fit, ſemper eſt eadem materia in potentia vtrumque.

Eſt notandum quòd ex magno fieri paruum, eſt denſari: ex paruo magnum, rarefieri.

Notandum etiam quod rarefactionem coniunxit cum mutatione aeris ex aqua, & denſationem cum mutatione aquæ ex aere, vt intelligas, ſicut in illis mutationibus quoad ſubſtantiam manere ſemper eandem materiam, nec deperdi, nec de nouo adiungi, ſed ſolùm eſſe per eductionem de potentia in actum: ita eſſe in mutationibus, quoad magnitudinem, & paruitatem, quæ condenſatio & rarefactio ſunt: nihil etiam in his de nouo ſubintrat, nec recedit, ſed ſolùm ex potentia in actum fit eductio, & ita fit in aliis denſationibus, & rarefactionibus, quæ ſunt abſque generatione ſubſtantiæ ipſius.

Vt enim ex frigido fit calidum.

VTitur duplici exemplo Ariſtot. ad id explicandum: Alterum eſt de calido, & magis calido. Cum enim aliquid ex potentia calido fit calidum, nil ab extrinſeco aduenit, ſed id, quòd erat potentia, idem omninò fit actu. Vlterius cùm ex minus calido fit magis calidum, idem quod calidum erat, fit magis calidum, ita eadem materia, quæ erat rara fit denſa, & è contrà, ſui mutatione ex potentia in actum, & non quia partes recipiant inter ſe aliquod vacuum, vel eiiciant.

Alterum exemplum eſt, Si ſumamus partem circumferentiæ circuli maioris, & faciamus ex ea circulum minorem, tunc id quod antè erat curuum, fiet magis curuum, non accepto alio curuo, ſed totum quod erat curuum, factum idem eſt magis curuum: Ita in magno & paruo, raro & denſo idem. Quod rarum ante erat, fit denſum, & quod erat denſum, rarum, & non per vacui interpoſitionem partibus non mutatis, vt illi Philoſophi volebant. Et nota exemplum de circulo: linea enim circuli ſic ſe habet,

bet, quod non ſolùm ipſa eſt curua, ſed & quælibet ipſius pars, & ſimiliter tota ſit magis curua; & quælibet ipſius pars. Sic de raro & denſo.

Amplius ſicut circuli. Text. 85.

IDem exemplum de circulo repetit, adeò vt aliqui textum hunc non eſſe Ariſt. putent, ac proinde ab aliis interpretibus prætermittitur, legitur tamen à Philopono, nec eſt omninò reiiciendus, cùm à D. Thom. etiam & aliis recipiatur. Dicit igitur, quod linea curua, dum magis curua ſit, non aliud ſit magis curuum, niſi quod erat curuum: & ignis eſt calidus, & albus totus, & non ſolùm ipſe, ſed & partes Ita de raritate

Notandum quod albedo tribuitur igni, ſicut alij colores elementis, non quia proprij colores ſint, ſed ſimilitudine quadam, vt dicitur lib. de coloribus. Subiungit duas proprietates rarorum corporum puta leuitatem, & mollitiem: denſorum verò grauitatem & duritiem. In ferro autem & plumbo, has duas oppoſito ſe habere modo docet, nam plumbum eſt grauius, non tamen ita durum, ferrum autem durius, non tamen ita graue.

Cuius ratio eſt, quia plumbum eſt admodum terreſtre, & id quod aqueum eſt, minus habet digeſtum, & concoctum, at ea de cauſa minus reſolutum, cùm ſit mollius, ſed grauius eſt, ſicut limus ante concoctionem, & carnes grauiores crudæ ſunt. Ferrum autem habet aqueum concoctum, idcircò durius eſt, & minus graue, quia magis reſolutum.

Ex dictis igitur manifeſtum eſt. Text. 86.

COncludit, nec eſſe vacuum ſeparatũ, id eſt, ſine corpore: nec ſimpliciter, id eſt, extra corpora: nec in raro, id eſt, intra ipſa corpora: nec eſſe vacuum in potentia, id eſt, cum corporibus coniunctum, licet diſtinctum ratione ab illis, vt exponit Philop. Niſi quis, inquit, vtatur æquiuocè vocabulo vacui pro cauſa motus, tunc enim graue, & leue dicet vacua, quæ ſunt cauſa motus lationis: durum autem, & molle ſunt cauſa alterationis cuiuſdam, puta paſſionis, vel impaſſionis: nam molle cedit diuiſioni, durum reſiſtit, ob id hæ qualitates dicuntur potentiæ vel impotentiæ, vt dictum eſt in prædicamento Qualitatis. Quaſi dicat, vacuum, qualiter explicatum eſt, nullum eſt, niſi quis vocabulo hoc aliquid aliud quod ſit velit ſignificare, & ob id concludit dictum eſſe, quomodo ſit vacuum, & quomodo non ſit.

Quid

Quid ſit condenſatio, & rarefactio, & ex quibus cauſis, & Quomodo fiant, Ex quo conſtabit, An ſine vacuo eſſe poßint. Quæſt. xj.

TRia breuiter in hac difficultate præſtabimus. Plenior ſiquidem tractatio de rarefactione, & condenſatione, non eſt præſentis ſpeculationis. Primùm quid rarefactio, quid condenſatio ſint. Secundò, quibus ex cauſis proueniant. Tertiò, quomodo fiant. Ex quibus facile conſtabit eſſe poſſe ſine vacuo iſto Antiquorum.

Circa primum aduertendum quod condenſatio non aliud eſt quàm motus quidam in denſitatem, ſicut rarefactio motus in raritatem: cùm autem raritas & denſitas qualitates quædam ſint, fit vt rarefactio, & condenſatio alterationes ſint, nam alteratio motus eſt in qualitatem.

Rarum autem dicitur id, quod parum materiæ ſub multa continet quantitate: econtrà, denſum quod ſub parua quãtitate multum continet materiæ. Hoc autem apparet, cùm ex ſtuppa fit ignis, illa enim materia ſtuppæ, quæ ſub parua erat quantitate, poſtea ſub magna ignis quantitate eſt, ac raritatem recipit.

Eſt autem aduertendum duplicem eſſe rarefactionem, & condenſationem, & propriam, & impropriam. Impropria eſt, quæ fit abſque mutatione, & alteratione aliqua partium rei, ſed ſolùm per approximationem, vel partium ſeparationem, ſicut ſpongia, cum eiecta eſt aqua, vel aer, condenſata dicitur, cùm verò plena eſt aere, vel aqua rarefacta eſt: talis autem denſatio & rarefactio, non fit abſque corporis externi intromiſſione, vel expulſione: & hæc mixtis ineſt frequenter: elementa enim ſaltem ignis, & aer non habent hanc denſationem, vel raritatem. Antiqui itaque non cognoſcebant niſi hanc ſolùm, cum hoc diſcrimine quod illi ponebant intra corpora vacuos poros: nos verò plenos ſubtiliore corpore, & ſic diximus ſuperius, cinerem condenſari.

Alia eſt condenſatio & rarefactio propria, & hæc non fit corporis alterius expulſione, vel receptione, ſed mutatione ipſius ſubiecti ex potentia in actum, vt ſicut quod erat calidum, fit frigidum, non quia ab intrinſeco quicquam recipiat, ſed quia materia, quæ erat in potentia frigida, fit actu frigida, ita fit rara, & denſa actu, ex eo quod erat in potentia, vt dicetur paulò poſt.

Hæc igitur denſatio vel rarefactio tribus ex cauſis prouenit. Prima eſt alteratio ſecundum calorem & frigiditatem, calefactio enim rarefactionis eſt cauſa, frigefactio verò condenſationis, non quòd ipſa calefactio ſit rarefactio, aut frigefactio condenſatio,

ſunt

ſunt enim alterationes diuerſæ. Sed quod ex illis iſtæ ſequantur, vt ex cauſa.

Sunt aliquot experientiæ. Primò videmus igni appoſitas caſtaneas,& oua,& glandes magno impetu rumpi,& proiici, quod non fit niſi quia cùm iſta ventoſa ſint,ipſorum aer intus incluſus à calore rarefit, ac rarefactus maiorem perit locum, quem extra quærit.

Prætereà, experimur aquam frigidam minorem partem ollæ occupare,calefactam verò ollam excedere

Similiter vtres,& pilæ plenæ aere, ſi cùm igni apponantur, optimè comprimuntur, accidenti maximè reſiſtunt,quia aer rarefactus latera continentis fortiter occupat,ac extendit.

Similiter, ſi olla optimè calafecta interius, poſteà vertatur, ita vt os deorſum aquæ ſuperficie occludatur,aſcendit aqua,quia aer illic incluſus, rarefactus calore præcedenti, totam illam occupabat,poſtea aquę frigiditate denſatus,minorem occupat locum,ac partem ollæ deſerit propè os quod proximum eſt aquæ,hunc autem locum aqua aſcendens occupat. Sunt etiam aliæ paſſim experientiæ,quibus ſolam calefactionem, & frigefactionem rarefactionis,& condenſationis cauſam eſſe percipitur.

Altera cauſa eſt generatio. Cum enim inferiora elementa ex ſuperioribus fiunt,vt ex igne aer, ex aere aqua,ex aqua terra,condenſatio eſt,cùm verò è contrà ex inferiorib.ſuperiora,rarefactio eſt: & hoc ſatis eſt experientia compertum. Videmus enim fumum ex ligno procedentem, & vapores aquæ multo maiorem locum occupare. *Experiētia 2.cauſa.*

In hac generatione interuenit etiam alteratio ſecundum calorem, & frigiditatem, ſed quia talis alteratio eſt coniuncta cum generatione ſubſtantię,dicimus,& attribuimus generationi cauſam rarefactionis & denſationis, ad differentiam primi modi, quo ſola alteratio ſine generatione ſubſtantiæ, cauſa eſt rarefactionis & denſationis.Et quia poſt generationem ex vi ipſius formæ ſolet magis vel minus denſari materia,vel rarefieri.

Tertia cauſa eſt motus localis. Hic enim denſationem facit, ex nimia enim partium compreſſione fit aliquando denſatio, & ſic aer ex ventorum motu condenſatur,quo ceſſante rarefit. Hæ igitur ſunt cauſæ,quibus condenſatio & rarefactio proueniunt.

At circa modum quo fiant, aduerte mentem Ariſtot.eſſe hanc, quæ tibi ſufficiet pro præſenti.Quod denſatio & rarefactio fiunt, quia ſicut materia fit calida, vel frigida, non recepto aliquo extrinſeco,ſed quia erat potentia calida,& frigida:ita materia eſt in potentia ad maiorem vel minorem quantitatem, & cùm maior fit,

ſit,vel minor,propriè ex eo ſit,quia erat potentia,non quia ei aliquid intromittatur,& inde eſt rara,& denſa.

Eſt autem conſiderandum, quod ſicut ex materia educitur calor,qui tamen non erat in actu,niſi tantum potentia, ita educitur maior quantitas, vel minor quantitas, vbi non erat niſi potentia, vt enim de nouo calor in eadem materia, ita de nouo maior, vel minor quantiras producitur. Raritas autem & denſitas, qualitates ſunt admodum cum quantitate coniunctæ, ita vt ipſam ſequantur.

Vnde quantum ego exiſtimo (imo ita eſt ſecundum Ariſtotelem)non ſit mutatio ſecundum rariratem,vel denſitatem,quin aliquid quantitatis deperdatur,vel acquiratur de nouo:loquor autem de propria condenſatione,& rarefactione.

Secundum tamen Auerroem, qui tenet materiam ſemper habere coniunctam quantitatem ſibi, vt nunquam de nouo acquiratur vel deperdatur, nec tota, nec vlla quantitatis pars, dicet quod in condenſatione, vel rarefactione non deperditur quicquam quantitatis, aut acquiritur, ſed aliter & aliter ſe habet, & probabile hoc eſt.

At nos,qui quantitatem non in ſola materia,ſed in compoſito conſtituimus, ac ipſam deperdi , & acquiri diximus, non reputamus inconueniens dicere, quod ſicut in remiſſione caloris, & intenſione aliquid caloris deperditur, vel recipitur, vt probauimus poſteà,ita in iſta rarefactione, & condenſatione circa quantitatem. Imò cùm ex generatione proueniunt, ſicut cùm ex aqua aer, vel è contrà ſit, probabiliter etiam dicitur , tunc tota quantitas mutatur,& noua acquiritur ſub eadem manente materia Re enim corrupta, vt probabilis ait opinio, omnia ipſius accidentia corrumpuntur:de hoc tamen alibi latius dicemus. Satis ſit de quæſtione hac. Alius etenim eſt eius proprius diſputandi locus Ex dictis liquet ad rarefactionem,vel condenſationem non eſſe neceſſarium vacuum,vt antiqui Philoſophi putabant,ſed ſine vacuo fieri poſſe.

An formæ intendantur additione partium gradualium. Quæſtio xij.

Senſus q. HÆc quæſtio circa tex.84.mouetur,vbi Ariſtotel.docet,magis calidum fieri ex minus calido, non adueniente calido nouo. Pro ſenſu autem quæſtionis aduerte, quod intenſio non aliud eſt quàm motus, quo vna forma fit perfectior in eadem parte ſub

te ſubiecti: vt cùm albedo, quæ in manu erat, fit perfectior, vt ſecundum eam manus magis & magis dicatur alba.

Dixi autem in eadem parte, nam aliqua qualitas dupliciter poteſt augeri. Vno modo ſecundum quod plures partes ſubiecti informat, vt cum calor creſcit, & dilatatur per aliquod continuum ſucceſſiuè, calefaciendo plures ſubiecti partes, & talis dicitur extenſio formæ. Altero modo augetur in eadem parte ſubiecti, acquirendo maiorem & maiorem vim, vt cùm calor in manu exiſtens fit maior, & maior, & tale augmentum intenſio dicitur: oppoſitum verò decrementum remiſſio.

Differunt ergo intenſio, & remiſſio formæ ab extenſione & diminutione eiuſdem, hæc enim ſumuntur ſecundum plures vel pauciores partes quantitatiuas ſubiecti, illa verò ſecundum perfectionem maiorem, vel minorem, in eadem parte ſubiecti, poteſtque eſſe, vt ſimul fiant intenſio, & extenſio, imò intenſio & diminutio *Nota.*

Semper tamen obſeruandum eſt, hos eſſe valdè diuerſos motus. In præſenti autem loquimur de intenſione & remiſſione, & petimus: An cùm intenditur calor, noua aliqua caloris particula producatur ſupra calorem præexiſtentem: in remiſſione verò corrumpatur, an non ſic. ſed ſemper eadem qualitas ſit abſque acquiſitione, vel deperditione alicuius partis qualitatis.

In hac difficultate ſunt quatuor ſententiæ principales. Prima eſt Burl. quam ſequitur Durand. 1. Sentent. diſtinct. 17. quæſtio. 8. & Gofredus, vt recitat S. Thom. 1. vt recitat Sentent. diſtinction. 18. quæſtio. prima, articul. ſecundo Dicunt in intentione calorem præcedentem corrumpi, & nouum generari, & produci, ſimiliter de alijs qualitatibus, vt cum ex paruo calore fit maior, & intenſior, calor iſte remiſſus corrumpitur & nouus intenſior producitur: ſimiliter in remiſſione corrumpitur intenſior, & producitur remiſſior *1. opin.*

Huius ſententiæ præcipua ratio eſt. Intenſio & remiſſio ſunt motus, ergo ex contrario in contrarium tendunt terminum: ſed termini contrarij ſimul eſſe non poſſunt, ergo calor, qui erat remiſſus, & calor qui erat intenſus, cum ſint termini motus, ſimul non ſunt, ſed vnus corrumpitur altero accedente.

Exemplum ponit Duran. ſicut in motu locali ſemper ſunt loca diuerſa, & vnus corrumpitur altero ſuccedente, ita in formis, ſecundum quas eſt intenſio, & remiſſio.

Altera ſententia eſt Ægid libr. . .q.14. & Gregor. 1. ſenten diſtinct. 1? q.4 art. 1 Hi in forma accidentali conſiderant duo: Alterum eſſentiam ipſius formæ: Alterum exiſtentiam, puta ipſam *2. opin.*

actua

actualem inhærentiam in ſubiecto, vt albedinis eſſentia eſt ipſius natura, & ſubſtantia, inhærentia verò in ſubiecto ipſius eſt exiſtentia, ita in aliis qualitatibus.

Dicunt ergo quod intenſio, & remiſſio non fit per additionem, vel ablationem aliquam in eſſentia qualitatis & formæ, ſed eadem prorſus eſt qualitas intenſa, quæ erat remiſſa, abſque acquiſitione, vel deperditione, intenſio autem & remiſſio tantùm fit ſecundum exiſtentiam, & inhærentiam, hæc enim ſuſcipit magis & minus.

Probant ex 8. Meta. tex. 10. vbi dicitur, quòd eſſentiæ formarũ conſiſtunt in indiuiſibili: vt vna non ſit maior, & minor, vt ternarius vnus non eſt alteri maior: ſi igitur hoc ita eſt, non poteſt eſſe additio, vel ablatio in eſſentia.

Prætereà, quia natura rei eſt in certo gradu naturæ: non ergo ſuſcipit magis, & minus: hæc enim incertitudinem faciunt.

3. opin. Tertia ſententia eſt Scoti. 1. Sent. diſt. 17. q. 5 quam ſequuntur Nominales, puta qualitates intendi additione nouæ qualitatis, vt calor intenſior fit, quia nouus calor producitur, & cum calore præcedenti coniungitur, & vnitur in eadem ſubiecti parte. Vnde differt à Burleo, quòd Burle. dicit priorem qualitatem non manere. Scot. verò, quòd manet cum ſequenti, & fit vnus calor intenſus, in remiſſione verò perditur aliquid caloris, & reſiduum manet, donec fiat totius perditio.

1. arg. Hæc ſententia probatur primò. Ita ſe habet augmentum intelligibile, ſicur ſenſibile: ſed ſenſibile fit partium additione, ergo intelligibile.

Vocat argumentum ſenſibile, quod fit in extenſione, vt cum aqua additur aquæ, & cùm calor extenditur per ſubiecti partes, conſtat autem hoc fieri productione nouarum partium. Vocat augmentum intelligibile, quòd fit in eadem parte ſecundum intenſionem.

Et argumentum eſt, quòd ſicut cùm extenditur calor nouus & nouus calor producitur, in diuerſis tamen ſubiecti partibus, ita etiam cùm intenditur, producetur vtique nouus, & nouus calor, in eadem tamen parte.

2. Secundò, Motus realis terminum habet realem ad quem, diſtinctum à termino à quo, ergo calor, qui intenſione acquiritur, non eſt idem calor qui præceſſit, ſed pars de nouo producta, ita erit in remiſſione.

3. Tertiò, Non fit tranſitus de contradictorio in contradictorium, ſine acquiſitione alicuius realis, vel deperditione: ſed cùm calor intenditur, vel remittitur, ſubiectum ex non intenſo fit in-

ten

tenſum, & ex non remiſſo remiſſum, ergo in remiſſione, vel intenſione noua qualitas acquiritur, vel deperditur.

Quarta ſententia eſt S.T. Prima ſecundæ, q.51. art.1. ad 2. & Secunda, ſecundæ, q.24. art.5. quem ſequuntur plerique viri docti in 8. Metaphyſ. Dicit, quòd cùm qualitas remittitur, aut intenditur. nihil de nouo acquiritur, nihil de nouo deperditur, ſed eadem omninò manet intenſa & remiſſa, ſolùm intenſio conſiſtit in hoc quod magis eſt radicata in ſubiecto, remiſſio verò quod minus eſt radicata. Eſſe autem radicatam magis vel minus, non eſt aliud quàm quod magis ſit educta, vel minus, ex potentia in actum. *4. opin.*

Vndè radicem intenſionis, vel remiſſionis ponunt in indifferentia formæ, ſecundum quam magis, vel minus poteſt educi de potentia ſubiecti. *Nota.*

Sunt enim aliquæ formæ accidentales indifferentes, vt nõ magis vni quàm alteri inſint ſubiecto, vt albedo indifferens eſt, vt niui, vel cigno, vel alteri inſit, & hæc indifferentia accidens facit commune.

Sunt etiam aliquæ indifferentes, vt à ſubiecto abeſſe, vel adeſſe poſſit, & hæc indifferentia facit qualitates ſeparabiles.

Sunt tandem aliquæ indifferentes, vt plus minúſve perfectè à ſubiectis participari poſſint, & hæc indifferentia ipſas facit intenſibiles, & remiſſibiles.

Hæc autem indifferentia aliquando prouenit ex diuerſa natura ſubiectorum, vt calor ignis eſt intenſior, aeris remiſſior, quia natura ignis talem petit calorem, aeris verò talem.

Aliquando prouenit ex diuerſa diſpoſitione eiuſdem ſubiecti, vt mel dum magis ac magis comprimitur, fit albius, quia deperdit humidum, & magis diſponitur ad calorem.

Hæc eſt ſententia fideliter expoſita, in qua dicitur intenſionem vel remiſſionem fieri per maiorem, vel minorem in ſubiecto radicationem, ſiue id fit propter naturam ſubiecti, ſiue propter maiorem, vel minorem diſpoſitionem.

Probatur primò, ſi intenſio fieret additione gradus ad gradum quæro, cùm illi gradus vnam faciant formam, vel illud vnum erit compoſitione, vel continuatione, vel ſubiecto. Non compoſitione, quia in accidenti non eſt compoſitio, niſi generis, & differentiæ, aut actus, & potentiæ quales non ſunt illæ, quæ ex diuerſis gradibus ſunt, præſertim cùm ſint eiuſdem rationis, & neuter ſe habeat, vt determinans, aut vt determinatum. Nec erunt vnum continuatione, cum illa graduum vnio non ſit ſecundum quantitatis partes: intentio enim in vnica fit parte. Nec erunt vnum ſubiecto, quia quæ ſic ſunt vnum, ſunt diſtincta ſpecie, vt *1. argum.*

E

albedo,& dulcedo in lacte: cùm ergo non poſſint vnam formam facere,non ſic erit intenſio.

2. Secundò, Ille gradus de nouo productus, vel eſt eiuſdem ſpeciei,vel diuerſæ. Non diuerſæ,nam duo gradus calotis non differunt ſpecie,ſi ergo ſunt eiuſdem ſpeciei, differunt numero:at duo accidentia numero tantum differentia in eodem ſubiecto adæquatè eſſe nequeunt,cùm numerica accidentium diſtinctio à ſubiectis ſumatur:non ergo ſic intentio fieri poteſt.

3 Tertiò, Stat formam indiuiſibilem magis & minus ſuſcipere: ergo non fit per additionem, vel ablationem. Antecedens probatur. Viſio eſt indiuiſibilis operatio & intellectio,& ſtat has intendi, & remitti, dum obiectum magis vel minus comprehenditur: non igitur illo modo intenſio & remiſſio fiunt. Hæ fuere de intenſione opiniones.

Pro huius quæſtionis determinatione quorundam terminorum explicatio eſt maximè aduertenda, quæ apud philoſophos in hac materia ſolent occurrere, præſertim apud calculatorem Suyſet.termini autem ſunt hi,gradus formæ, pars gradualis, non gradus latitudo formæ.

1.fund. Gradus formæ eſt illud minimum formæ,quo ad intenſionem quod poteſt actu per ſe manere in aliquo ſubiecto,ſicut vocamus minimum in extenſione, quod per ſe poteſt exiſtere ab aliis partibus ſeparatum, ita vocamus in intenſione; vel remiſſione graduum, quo remiſſior non poteſt per ſe actu in ſubiecto eſſe.

Pars verò gradualis formæ eſt, quicquid formæ quod non poteſt ob eius remiſſionem actu per ſe eſſe, ſicut in extenſione quãtitatis,ſunt particulæ ita minimæ, vt non poſſint eſſe per ſe, niſi cum aliis continuæ, ita in forma intenſa ſunt caloris particulæ ita remiſſæ,vt nõ ſint vnquam per ſe,& vas vocamus partes graduales.Vnde in vno gradu ſunt plures graduales partes, quia eſt diuiſibilis in infinitum in potentia.

Et vt facilis intelligas, debes imaginari in calore, vel in alia qualitate intenſibili duas magnitudines. Altera eſt ſecundum quam plures ſubiecti partes informat,& hæc extenſionis magnitudo dicitur,quæ ei externa eſt à ſubiecto proueniens. Altera eſt, ſecundum quam in ſeipſa fortior eſt,vel debilior, maior aut minor.Dicimus enim plus albedinis ineſſe lacti,quàm ſaccaro,& talis magnitudo dicitur intenſionis, cuius partes, quæ actu poſſunt exiſtere per ſe in ſubiecto,gradus dicuntur. quæ verò non poſſunt per ſe exiſtere niſi cum aliis coniunctæ, quę inexiſtentes dicuntur,& in potentia graduales vocamus partes.

Non

Non gradus formæ dicitur illud quod non eſt forma, ſed eſt in potentia proxima, vt ſit forma, ita vt ſit verum in eo dicere, tunc non eſſe formam, ſed immediatè poſt illud erit forma, non gradus caloris eſt, quod ſic eſt calori proximum, vt immediatè poſt illud calor ſit.

Latitudo autem formæ eſt quantitas extenſionis formæ ſimul cum quantitate intenſionis. Vt ſi ſit aliqua forma in aliquo ſubiecto intenſa, & extenſa, tota illa ipſius extenſio cum intenſione formæ, latitudo dicitur.

Et ne decipiaris exiſtimans ſolam magnitudinem intenſionis dici latitudinem, ſed vtranque ſimul, & de latitudine hac ſcripſerunt aliqui multa.

Aduertendum ſecundò, quòd latitudo iſta formarum eſt duplex quædam vniformis, quædam difformis. Vniformis eſt, cùm ſic eſt forma extenſa per aliquam quantitatem, vt in ſingulis ipſius partibus, ſit æqualiter intenſa, vt ſi demus particulam ignis, latitudo huius caloris eſt vniformis, quia in omnibus partibus illius calor eſt æquè intenſus. *2. fund.*

Difformis verò eſt, cùm ſic eſt extenſa forma, vt non ſit in omnibus illius quantitatis partibus æqualiter intenſa, vt ſi demus lignum calidum, cuius partes quædam ſint aliis calidiores.

Latitudo difformis ſubdiuiditur in vniformiter difformem, & difformiter difformem. Vniformiter difformis eſt, cùm etiam ſi forma ſit inæqualiter intenſa per omnes partes quantitatis, tamen exceſſus, quibus vnus gradus excedit alium, ſunt æquales. v.g. ſit lignum habens decem particulas, in prima calor ſit, vt vnum, in ſecunda, vt duo in tertia, vt tria, in quarta, vt quatuor, & ſic conſequenter, eſt difformis tota latitudo, cùm ſit intenſio inæqualis: Sed vniformiter, quia exceſſus partium inter ſe ſunt æquales, nam in tanto exceſſu duo excedunt vnum, quantos, duo tria, & tria quatuor, & quatuor quinque. Difformiter verò difformis eſſet, ſi exceſſus eſſent inæquales: vt ſi in vna eſſet, vt vnum in ſecunda, vt tria: in tertia, vt ſex, in alia vt octo, & ſic conſequenter.

Latitudo difformiter difformis iterum ſubdiuiditur in vniformiter difformiter difformem, & difformiter difformiter difformem. Dicitur vniformiter difformiter difformis ea, in qua quamuis ſint partes inæqualiter intenſæ, & quamuis exceſſus ſint inæquales, tamen proportiones exceſſus ſunt æquales, ita vt in eadem proportione excedat vna aliam, in qua altera alteram, vt ſi prima pars ſit vt vnũ, altera vt duo, tertia vt quatuor, quarta vt octo & ſic cõſequenter. Talis latitudo difformis dicitur propter inæqualitatẽ intenſionis, ſed difformiter q̃a exceſſus ſunt inæquales,

& vniformiter, quia ſeruant eandem proportionem. At ſi eadem propoitio non ſeruaretur, tunc latitudo prorſus eſſet difformiter difformis, hæc ſunt valdè obſeruanda pro intelligentia multorum, quæ in Phyſica occurrunt.

Concl. cõtra Burl. Pro determinatione igitur quæſtionis propoſitæ, ſunt aliquot proponendæ concluſiones, quarum prima ſit. In intenſione non corrumpitur qualitas remiſſa, nec intenſa in remiſſione, vt dicebat Burle.

1. arg. Hæc concluſio probatur primò, Quòd corrumpitur, ſi accidens eſt, aut corrumpitur à contrario, ſicut calor à frigiditate, aut defectu cõſeruantis, vt lumen in aere, extincta lucerna, aut ad corruptionem ſubiecti, nam deſtructo ſubiecto, deſtruuntur ipſius accidentia: ſed illa qualitas remiſſa non corrumpitur à contrario, quia intenſa qualitas, & remiſſa non ſunt contrariæ, cùm ſint eiuſdem ſpeciei: nec corrumpitur ex defectu conſeruantis: nam adhuc manet ipſum agens intendens, nec ad çorruptionem ſubiecti, cùm ſemper ſubiectum in tota intentione maneat: non ergo corrumpitur, ſi enim corrumperetur, ab aliquo ex his vtique corrumpereter.

2. Prætereà ſecundò, Si remiſſior qualitas corrumperetur in intenſione, & intenſior produceretur, ſequitur quod in inſtanti per primum ſui eſſe qualitas tota ſit, & non ſucceſſiuè: Patet in quocunque inſtanti eſt verum dicere, dum intenſio fit, nunc eſt qualitas intenſa, & ante non fuit talis, peto, an tota illa in illo inſtanti ſit producta, an pars ante illud fuerit. Hoc dici non poteſt, nam ante hoc inſtans erat remiſſa, & ita debuit corrumpi: ſi ergo tota illa in inſtanti producta eſt, iam tota qualitas per primum ſui eſſe incipit, nec ſucceſſiuè facta eſt, quod eſt contra Ariſt. vt dicetur inferius.

3. Prætereà tertiò, Si remiſſione corrumpitur intenſior qualitas, & producitur remiſſior, ſequeretur quòd contrarium per ſe produceret contrarium: Patet, Demus quòd ſit calor, vt ſex, & incipiat remitti à frigido, tunc frigidum deſtruet totum illum calorem, & producet remiſſiorem, vt fatetur: ergo frigidum producit calidum, vlterius ſi ſtatim totum illum calorem deſtruxit, ad quid alium produxit, cùm etiam corrumpere illum debeat? profectò hæc opinio indigna videtur Philoſopho.

Argu. Burl. ſoluitur. Nec argumentum ipſius quicquam concludit: nam calorem remiſſum & intenſum dupliciter conſiderare poſſumus. Vno modo formaliter, vt intenſus & remiſſus eſt, & ſic opponuntur, & ſunt termini intenſionis, & remiſſionis, & cùm remiſſus eſt, intenſus non eſt, & econtrà. Altero modo materialiter conſideratur pro

pro ipſo calore, & ſic non opponuntur, nec corrumpuntur. Quod eſt dicere, calor qui erat remiſſus, manet intenſione, ſed non manet remiſſus, ſic manet pars caloris, qui erat intenſus, ſed non manet ita intenſus ſicut cùm quantitas minor fit maior, & econtrà, quantitates manent, ſed quòd fit maior, vel minor non manet, & ita ſoluitur argumentum ipſorum.

Secunda concluſio. Intenſio, vel remiſſio non fit tantum ſecundum exiſtentiam, vt imaginatur Ægid. *2. conc.*

Iſta concluſio probatur. Primò, quia cùm exiſtentia dependeat immediatè ab eſſentia, non poteſt intelligi quomodo ſi ipſa eſſentia conſiſtat in indiuiſibili, nõ conſiſtat etiam exiſtentia. Præterea, quia adhuc ipſa exiſtentia eſt quædam entitas & natura: debet ergo in indiuiſibili conſiſtere. *1. Arg*

Vlterius, quia petimus. an per radicationem, vel additionem ſuſcipiat iſta exiſtentia magis vel minus, remaneat enim eadem difficultas. *2.*

Præterea quia ſupponit opinio diſtingui realiter eſſentiam, & exiſtentiam, cuius oppoſitum poſteà nos oſtendemus. *3.*

Tertia concluſio. Non fit intenſio, aut remiſſio per maiorem vel minorem in ſubiecto radicationem tantùm, hæc ſine dubio facilius intelligitur, quàm oppoſita opinio Quis enim intelligit radicari magis, vel minus aliquid in ſubiecto nullo prorſus acquiſito, aut deperdito? fit quidem iſta radicatio, ſed per hoc quòd plures vel pauciores qualitates gradus ſunt. Et ita conſentio cum D. Thoma, in intenſione fieri maiorem radicationem, ſed tamen hanc fieri per additionem gradus alicuius de nouo producti. *3. conc.*

Nec (vt exiſtimo) huius oppoſitum voluit S. Th quamuis multi ipſius diſcipuli id putent contra quos probatur concluſio, præter argumenta Scoti, quæ ſunt optima, ſuperius poſita. Primò ex Ariſt. hoc tex. 84. dicit, ſicut ex non calido fit calidum, ita ex minus calido magis calidum, tam enim calidum, quam magis calidum, ex potentia educuntur, ſic ergo argumentor ex hoc. Cùm magis calidum fit, calor qui erat potentia, educitur in actum, ergo producitur. Fit ergo intenſio per productionem noui caloris, ſicut remiſſio per deperditionem. *1. Arg.*

Præterea, Cùm fit aliquid magis calidum, verè mutatur per mutationem quæ non erat ante: ergo acquiſiuit aliquid quod ante non erat. *2.*

Præterea, Magis radicari, vel eſt, quod difficilius remoueatur à ſubiecto, vel quod qualitas plures ſubiecti partes informet, vel econtra quòd plures gradus qualitatis, & partes ſint in ſingulis *3.*

partibus ſubiecti. Non primum, quia ſunt qualitates intenſiſſimæ, facilè tamen mobiles, vt febris ephimera, & rumores ex verecundia. Non ſecundum, quia illud eſt extendi, non intendi, erit ergo tertium.

4. concl. Quarta concl. Intenſio, vel remiſſio fiunt per acquiſitionem, vel deperditionem partium gradualium qualitatis circa eandem ſubiecti partem, manentibus ſemper remiſſis gradibus cum aliis in intenſione, & ſimiliter in remiſſione manentibus illarum partium gradibus, quę erant in intenſa, aliquibus eorum partibus deperditis: & in hoc conſentio cum Scoto.

Not. 1. Notanda tamen hic duo: alterum eſt, quòd cum intenditur aliqua qualitas, vel remittitur, non proceditur per gradus, vt in ſingulis inſtantibus ſinguli gradus producantur, ſed per partes graduales, ſicut in extenſione forma, poſtquam ignis in primo minimo eſt introductus, poſteà ſucceſſiuè extenditur per minima coniuncta, nec alia minima ſubit, niſi paulatim, quia cùm ſint coniuncta, cum primo non dabitur minus minimo per ſe, ita in diminutione paulatim, & ſucceſſiuè fit, donec ad vltimum aliquando perueniatur, & illud iam ſimul corrumpitur.

Hæc ergo ſic intellige ſuo modo in intenſione, & remiſſione: dato enim vno gradu, intenſio ſucceſſiuè fit per partes graduales aliorum graduum, ſimiliter in remiſſione, donec perueniatur ad vltimum gradum. Dictum autem eſt, quòd inter gradum, & partem gradualem interſit.

Not. 2. Alterum annotandum eſt, quòd cum dicimus intenſionem fieri graduum additione, non intelligas quòd iſta additio eſt propria, quaſi addamus calorem aliquem, qui erat alibi actu, vt cum aquæ aquam addimus, ſed eſt impropria additio, quia id quod additur erat ibidem cui additur, ſed in potentia, educitur tamen in actum. Et hoc eſt, quod ibi dixit Ariſt. quod non fit calidum, aut magis calidum, adueniente calido, puta in actu præexiſtenti, ſed educto ex eadem potentia in actum.

Supereſt vt ad argumenta in oppoſitum reſpondeamus.

Ad 1. argum. Aegid. Ad primum Ægid dico quod eſſentia dupliciter ſumitur. Vno modo pro quidditate, quæ per definitionem explicatur. Altero modo pro ipſa entitate, & ipſa re, vt eſſentia albedinis dicitur id, quod albedinem conſtituit in eſſe, & natura albedinis, dicitur etiam ipſa albedo. Igitur eſſentiæ, vt quidditatem dicit, non fit additio, nec diminutio, ſed certa eſt & indiuiſibiliter cõſiſtit, nam vnica eſt qualitatis cuiuſque definitio, ſiue ſit intenſa, ſiue ſit remiſſa: at ipſi entitati fit additio.

Explicatur, Lineæ quidditati nõ fit additio: vnica enim eſt ipſius natura:

natura: at ipſi lineæ partes poſſunt addi, & detrahi. Alij ſolent hoc idem aliter dicere, quod eſſentia ſuſcipit partes ſimilares, ſed non diſſimilares. per hoc patet etiam ſolutio ad ſecundum argumentum ipſius ſententiæ. *Ad 2. 1. argum.*

Ad primum pro opinione illorum, qui opinionem D. Thomæ ſecus intelligunt de ſola radicatione, ſine additione graduum, dicendum, quòd gradus multi faciunt vnum intenſione, ſicut plures partes aquæ vnum faciunt cõtinuatione per quantitates partium, quæ ad vnũ vniuntur, ſic plures gradus eiuſdem qualitatis faciunt vnum intenſione, per hoc, quod cum ſint eiuſdem ſpeciei, ſub vna & eadem ſubiecti quantitate, ſubmittuntur, & penetrãtur, ac vnicam formam, latitudinem, & magnitudinem intenſionis habentem componunt: & ſic poſſumus dicere, quòd compoſitione ſint vnum, non compoſitione extenſionis, ſed intẽſionis vnius formæ. *4. opin.*

Ad ſecundum dico, quòd ille gradus eſt diſtinctus numero imperfectè, quod eſt dicere. Gradus vnus diſtinguitur numero ab alio, quando eſt in potentia, & alter actu. Similiter reſpectu actionis, quia talis gradus producitur hac productione, non autem ille, qui erat ante ſimiliter reſpectu temporis, quia præcedens aliquãdo fuit, cum non fuit quæ producitur. *Ad 2.*

Perfectè tamen numero non diſtinguitur, quia poſtquam productus eſt, & eſt in actu, vnicam actu formam cum altero facit, ſicut etiam partes continui vnum efficiunt continuum. Nec Metaphyſici dicunt contra hoc quicquam, nam cum dicitur, duo accidentia numero differentia non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto, intelligunt duo accidentia actu exiſtentia, & de differentia perfecta numero.

Ad tertium ſimiliter patet ſolutio. Nam viſio intenditur, ſicut & aliæ qualitates per additionem, imò & accidentia ſpiritualia, vt intellectio, & volitio, & habitus in anima exiſtentes, quãuis enim extenſionem non habeant, tamen intenſionem habere poſſunt in ſubiecto. Non enim partes intenſionis ſunt partes extenſionis, nec his neceſſariò indigent, taliáq; accidentia habebunt intenſionem, ſed non latitudinem, quia latitudo vtrumque claudit, vt diximus, ac ſatis de quæſtione hac. *Ad 3.*

CAPVT X.

Tractatio de tempore

Conſequens autem eſt ad ea. Text. 87.

POſtquam de motu, infinito loco, & vacuo diſſeruit, nunc tandem de tempore facere ſermonem aggreditur. Eſt enim tem- *Intẽtum Ariſt.*

pus menſura rerum ſenſibilium communis. Duo autem tractanda proponit. Alterum,an ſit,alterum quid ſit,nam quale ſit ex ipſius natura ſemel percepta facile erit cognoſcere.

At circa an ſit,prius diſputatiuè procedit,ac rationibus exteris, quæ logicæ dicuntur,vt notant Themiſt.& Simp. contendit probare ipſum non eſſe. Nam quamuis tempus eſſe ſit certiſſimum, eſt tamen adeò difficilè cognitu (vt dicit Philopo.) & rationes in oppoſitum fortes,vt videatur ex parte non eſſe.

Aduertendum , quòd logicæ rationes ſunt quæ ex communibus principiis , & probabiliter,non neceſſariò procedunt , & probant:non enim faciunt ſciētiam,ſed opinionem,vt alibi diximus.

Quòd igitur omnino non ſit,aut vix.
Text.88.

INcipit rationes proponere , quibus tempus non eſſe probatur. Inquit autē,rationes probare vix,& obſcurè tempus eſſe. Quod dicit,quia rationes non conuincunt ipſum non eſſe, cum demonſtrationes non ſint , ſed difficultatem faciunt, & perſuaſionem,vt non ita facilè,& diſtinctè tempus appareat eſſe.

Eſt autem prima ratio huiuſmodi. Cuius partes non ſunt,nec ipſum eſt,aut entitatem, & ſubſtantiam habet:ſed temporis partes non ſunt : non ergo tempus eſt. Minor probatur,nam reliqua ſunt nota. Temporis partes ſunt præteritum, & futurum:ex præterito enim tempore,& futuro componitur quodcunque tempus, quod in infinitum procedit , & ſemper accipitur , id eſt, totum ipſum tempus,quod interminabile eſt,ex prætetito & futuro conſtat. At neutrum horum eſt : præteritum enim non eſt , futurum nondum eſt:Ergo partes totius temporis non ſunt.

Notandum quod dicit, Totum tempus quod infinitum accipitur. Nam tempus in particulari non ſemper ex duplici hac parte conſtat , vt præteritum per ſe,futurum per ſe , tamen tempus totum,quod in fluxu eſt,ex duplici hac parte conſtat.

Ad hæc autem omnis rei. Text.89.

ALteram facit rationem. Quæcunque res diuiſibilis,& plures partes habens , ſi eſſe debet , neceſſe eſt vt aliquam ſui partem,quæ ſit,habeat, quando non omnes habere poſſunt:ſed nulla pars temporis eſt : igitur nec tempus eſt. Maior eſt nota. Minor probatur. Præteritum , & futurum ſunt partes temporis , & nulla ex his eſt.

Dices tu,non ſunt iſtæ omnes partes,nam nũc præſens,eſt pars tempo

temporis, & illud modo eſt.

Reiicit hoc Ariſt probando nunc non eſſe temporis partem, ſic probat. Pars menſurat totum, quia toties replicata totum adæquat: ſimiliter pars componit totum cum aliis partibus at nunc non menſurat tempus, nec ex multis nunc componitur tempus: ergo non eſt pars temporis.

Aduertendum enim quod ſicut punctum in linea indiuiſibile quid eſt, ita nunc in tempore: nam quod præſens eſt, non poteſt eſſe diuiſibile: ſi enim diuiſibile eſſet, cum ſit ſucceſſiuum, vtique partem haberet præteritam, partem futuram, iámque non eſſet totum præſens, & nunc, quod igitur præſens eſt, indiuiſibile eſt. Et ſicut linea ex punctis non componitur, nec puncta partes ſunt lineæ, ſed continuatiua lineę partiũ, ita nec nunc eſt temporis pars, ſed partium temporis, puta præſentis, & futurum continuatiuum: & hoc intendit ratio hæc.

Amplius autem & ipſum nunc.

Text.90.

CONuertitur ad ipſum nunc, & contendit probare, quod non ſit, & quod difficile ſit percipere an ipſum ſit: & ratio huiuſmodi procedit. Si eſſet nunc, aut eſſet vnum & idem per totum tempus, aut aliud, & aliud, ita vt vno deſtructo ſuccedat aliud: ſed neutrum videtur poſſe dici: non ergo eſt. Probat quod non ſit aliud, & aliud oſtendendo, quod non corrumpatur nunc, quod alias dici poteſt inſtans.

Et ratio eſt huiuſmodi. Si corrumpitur ipſum nunc, aut corrumpitur in altero nunc, quod ſit ſimul cum illo, aut corrumpitur in ſeipſo, aut corrumpitur in ſequenti nunc: quia omne, quod corrumpitur, in tempore corrumpitur: nullo autem modo ex his corrumpi poteſt

Primò non corrumpitur in alio nunc, quod ſit ſimul, quia nunc non eſt extra tempus: vt ergo duo nunc ſint ſimul, id eſt, quando eſt vnum, quod ſit alterum, debent duo tempora eſſe ſimul, vt duo dies, aut duæ horæ: ſed hoc impoſſibile eſt, nam nunquam duo tempora ſunt ſimul, niſi cum vnum eſt pars alterius, vt dicimus, nunc eſt talis hora, talis dies, talis menſis, talis annus ſimul: ad hoc autem ſufficit vnũ nunc: ſed duo tempora diuerſa, quorum vnum non includatur in altero, ſimul eſſe non poſſunt. Si ergo nũc ipſum corrumpitur, non corrumpitur in alio nũc, quod ſit tunc, & ſimul: ſicut ego lectionem lego in hoc tempore, ita vt lectio & tempus ſimul ſint.

Probat ſecundò quòd non corrumpatur in ſeipſo: quia cũ ipſum eſt, tunc eſt: non ergo poſſibile eſt, vt tunc dicatur corrumpi.

Probat quòd non corrumpatur in nunc ſequenti: & petit ſuppoſitionem, quòd duo nunc non ſint ſimul, & immediata, quin mediet tempus, ſicut nec duo puncta, quin mediet linea, hoc enim poſtea in lib.6. probandum eſt, dicitur igitur. Si nunc corrumpitur in nunc cõſequenti, cum inter ipſum, & hoc mediet tempus conſequenter ſequitur, quòd in illo tempore durabit tale nunc: ſunt autem infinita nunc in qualibet particula temporis: erit ergo ſimul vnum nunc cum aliis, quod eſſe non poteſt: ergo nullo modo nunc ipſum corrumpi poteſt: & ita non erunt diuerſa nunc per totum tempus. Hæc ratio ſubtilis eſt, & notanda: & aduerte expoſitionem, nam primam argumenti partem multi non attigerunt.

At verò neque ſemper idem. Text.91.

OStendit alteram principalis argumenti partem, quod non ſit vnicum nũc per totum tempus, omne finitum, ſiue ad vnum, ſiue ad plura, id eſt, ſecundum vnam dimenſionem, vt linea: aut ſecundum plures, vt ſuperficies, & corpus, vno termino ſolo non poteſt eſſe terminatum, ſed duobus ad minus: at tempus accipi poteſt finitum, vt dies, hora, menſis: ergo ad minus erunt duo termini in tempore, & ſic duo nunc, ſicut in linea duo terminantia puncta.

Amplius ſimul eſſe. Text.92.

PRobat ſecundò, non poſſe eſſe vnum nunc Sequeretur enim quod quæ facta ſunt ante mille annos, & quæ modo fiunt, ſimul eſſent ſecundum tempus: Patet, nam illa ſunt in eodem tempore ſimul, nec eſt vnum altero prius, quæcunque in eodem nunc temporis facta ſunt: ſi igitur vnicum eſt nunc in toto tempore, nihil erit prius, nihil poſterius, ſed omnia ſimul ſecundum tempus.

De his igitur, quæ inſunt ipſi. Text 93.

COncludit ſatis dubitatum eſſe circa eſſe ipſius temporis: poſteà ad quid ſit, conuertit ſe, ac docet, quid ſit tempus, difficile eſſe cognoſcere, & difficultatis cauſa eſt duplex. Altera ea, quæ Antiqui de tempore dicunt: non enim omnes conueniunt. Altera eſt ex rationibus poſitis circa, an ſit: nam ex illis videtur temporis natura eſſe ſolùm ſecundum intellectum, vt dicit Philopo. cùm ipſius partes non ſint. Incipit autem aliorum ſententias proponere.

Quidam dixerunt, tempus eſſe motum circularem cœli. Alij dixerunt eſſe ipſum cœlum, & ſphæram. Impugnat autẽ dupliciter

eos,

eos, qui motum circularem dixerunt eſſe tempus. Primò, Pars temporis eſt tempus, ſed pars circularis non eſt circulatio : ergo circulatio non eſt tempus. Secundò impugnat, Si eſſent plures cæli, tunc eſſent plures circulares motus: eſſent ergo plura tempora ſimul, quorum vnum non eſt pars alterius : quod eſt impoſſibile.

Dicit Philo. quòd quamuis plures eſſent mundi, vt finxit Democritus, adhuc vnicum eſſet tempus pro omnibus, & vna communis duratio, ſed hoc poſterius magis examinabitur.

Hanc opinionem de circulatione Alex. & Theophraſt. tribuunt Platoni, quamuis Simpl. ipſum defendat.

Vniuerſi autem ſphæra. Text. 94. & 95.

AD ſecundam opinionem ſe conuertit, ac rationem ponit opinionis, nempe quia omnia continentur in tẽpore, & omnia continentur in ſphæra cæleſti, inferebatur, ſphæra cæleſtis eſt tempus, quam opinionem Ariſt. negligit impugnare, dicens eſſe adeò irrationabilem, vt non opus ſit contrà eam quicquam inferre. Et merito, cùm aliter dicantur res eſſe in ſphæra, aliter in tempore. In ſphæra enim vt in loco communi, in tempore vt in menſura vniuerſali actionum & motuum.

Iſtam ſententiam tribuit Simpl. Pytha.

Dices, quis defectus eſt ſyllogiſmi. Reſpondent Philo. & Auer. quod eſt in ſecunda figura ex duab. affirmatiuis, ſic enim eſt formandus ſyllogiſmus: in ſphæra ſunt omnia: in tempore ſunt omnia: ergo tempus eſt ſphæra.

Dices rurſus, cur non formabitur in tertia figura, & videbitur bonus in darapti? Dico, quòd debet formari in ſecunda, quia concludit vniuerſaliter. Et quamuis in tertia eſſet, adhuc non deberet ſic concludi, ſed ſumendo totale extremum. Sed de hoc ſatis: pertinet enim ad libros priorum Logicæ.

Proponit tertiam ſententiam, quam Simpl. tribuit Stoicis, nempe quemlibet motum eſſe tempus, quamuis poſſimus dicere, quòd nullam ſententiam dicat, ſed tantum, quod tempus videatur eſſe quiddam motus, & mutatio, quamuis non ſit circularis. Quod reiicit dupliciter. Primò, Motus, & mutatio ſunt tantùm in ſuo ſubiecto, & vbi eſt ſuum ſubiectum, non alibi : at tempus in omnibus eſt, vt tempus, & duratio iſta vbique eſt: non ergo tempus motus eſt aliquis. Hic eſt text. 95.

Amplius autem mutatio.

Text. 96.

ALteram ponit rationem. Motus tardior, aut velocior dicitur: ſed tempus non eſt tardum, aut velox : non ergo eſt motus.

Pro

Probat minorem: nam velox, & tardum tempore menſurantur: velox enim, quod in pauco tempore multum tranſit, tardum quod multo tempore paucum facit,& tranſit ſpacium:at tempus non menſuratur tempore.

Dicit autem,quòd tempus nec vt quale,nec vt quantum,tempore menſuratur. Vocat tempus quantum,ipſum abſolutè conſideratum pro duratione, vocat quale, pro duratione hac, vel illa, puta hyemali,vel æſtiuali,nocturnâ,vel diurna.

Tempus quidem vnum altero breuius,aut longius dicitur,non tamen velocius, aut tardius. Celeritas igitur, aut tarditas non tempori,ſed motui in ordine ad tempus ineſt.

Eſt autem notandum,quod hic iam incipit indagare,quid tempus ſit. Et quoniam determinaturus erat,quod tempus eſſet aliquid motus, præmittit non eſſe motum, poſtea addit non eſſe abſque motu.Eſt autem methodus bona dicendi.

CAPVT XI.

Quòd igitur non eſt motus. Text.97.

COncludit tempus non eſſe motum ex dictis. At quia indifferenter vtitur vocabulo motus, & mutationis, cum tamen ſuperior ſit mutatio quàm motus, dicit quod in præſenti parum refert dicere motum,aut mutationem,intelligimus enim hic motum,pro quadam ſucceſſiua mutatione.

Poſtquam autem probauit non eſſe tempus motum,probat eſſe aliquid ipſius motus,& ratio cōſiſtit in hoc. Tempus non percipimus,niſi in aliqua percepta mutatione,& motu: tempus igitur aliquid eſt motus.Antecedens ponit, dicens (cùm non mutamur ſecundum intelligentiam,) id eſt cùm intelligentia nullam apprehendimus mutationem,vt declarat Philo.& alij communiter,quòd poſtea exponit per diſiunctionem illam,vt dicit Simpl. aut latet nos mutari, ſcilicet cum mutationem aliquam non apprehendimus,tempus non percipimus.

Probat antecedens exemplo,& ratione.Exemplum eſt de dormientibus. Qui dormiunt enim, non percipiunt tempus in quo dormiunt,ſed nunc,in quo inceperunt ſomnum,coniungunt cum eo, in quo expergiſcuntur: nec tempus medium cognoſcunt,qui non perceperunt vllam mutationem.

Adducit dictum quoddam fabuloſum de his, qui apud heroas in Sardo dormiunt,narrat Simpl.cùm Sardi capti eſſent à Græcis, in antro inuentos eſſe nouem Herculis filios mortuos, ita tamen benè

benè aromatibus conditos, vt viderentur dormire, & hos vocat heroas. Dicit autem Phil. quod qui malè habebant, ferebantur ad hos, qui ſtatim magno ſomno corripiebantur, ita vt euigilantes non perciperent tempus longum ſomni.

Quicquid autem ſit de hoc, rei veritas eſt certa dormientes non percipere ſomni tempus.

Narrat Eudemus hiſtoriam conuenientem propoſito. Dicit quoſdam poſt epulas nocturnas dormiuiſſe per totam illam noctem, & ſequentem diem, & noctem illius diei. Quidam qui experge factus nocte ſequenti, exiſtimans eſſe illam eandem noctem, qua dormire incepit, iterum continuauit ſomnum vſque ad diem tertium, quem cum primo copulauit, non diſtinguens ſecundum.

Ratione id probat. Si vnicum eſſet nunc, tunc non eſſet tempus, vt ſi hoc nunc eſſet tantùm, non eſſet tempus poſt hoc: ergo qui non diſcernit, nec apprehendit niſi vnum nunc, non percipit tempus

Concludit quod cùm anima non percipit mutationem aliquam & variationem aliquorum, ſed hæret fixa in vno ſicut qui contemplantur, & ex guſtu fixi manent, non percipiunt tempus; tempus ergo aliquid eſt ipſius motus.

Quòd igitur neque motus, neque ſine motu.

Text. 98.

CVm igitur tempus non ſit motus, ſed aliquid motus, dicit oportere inquirere quid ſit ipſius motus. Repetit autem quantum dependeat apprehenſio temporis ex apprehenſione motus, dicens quòd ſi nullus apprehenderetur motus exterior, ſed eſſet quis in tenebris conſtitutus, tunc non apprehenderet tempus, niſi per mutationem aliquam, nempe ſi ſecundum animam moueretur cogitando, aut imaginando, tunc enim ex cogitatione mutationis factæ perciperet tempus Sicut etiam cùm tempus percipimus, etiam motum factum percipimus, vt tempore horæ percepto, motum lectionis percipimus: prius tamen per motum tempus perceptum eſt. Cùm igitur tempus abſque motu non ſit, nec ſit ipſe motus, erit ipſius aliquid.

Quoniam autem quod mouetur.

Text. 99.

QVid ſit tempus determinaturus accipit duo. Primũ eſt motum, ac tempus continuitatem, ac prius & poſterius habere ab ipſa magnitudine & ſpacio, ita quòd motus continuus eſt, ac prius habet & poſterius, propter magnitudinem, & ſpacium, in quo fit: tempus autem propter motum. Dicit igitur, quod moue- *1. fund.*

tur

tur localiter à quodam loco, & magnitudine in aliam mutatur: cúmque omnis talis magnitudo, in qua mouetur aliquid, continua ſit, motus etiam continuus erit, ac tempus ſimiliter propter motum. Sequetur enim tempus motum, & motus magnitudinem.

Aduertendum hic, quod loquitur de motu regulariſſimo, cuius paſſio tempus eſt, qualis motus eſt primi cæli, vt dicemus inferius: ac ob id dicitur quantus motus, tantum tempus.

Attende etiam, cùm dicit, motum accipere continuitatem à magnitudine, non intelligas tantùm ab ea: plura enim neceſſaria ſunt, vt dicemus in lib. 5. ſed magnitudinis continuatio vnum eſt ex neceſſariis ad motus continuitatem, quod ſufficit pro præſenti, vbi ſupponimus vnicum eſſe mobile, quod etiam requiritur ad continuitatem motus.

Prius autem: & poſterius in loco.

OStendit etiam prius & poſterius eſſe in motu à magnitudine. Magnitudo quidem habet prius, & poſterius poſitione, ſecundum quod habet quaſdam partes priores, quaſdam poſteriores tanquam locus, locus habet poſitionem, vt dictum eſt in prædicam. Motus autem ſuum prius, & poſterius ſecundatiò habet, nempe ab ipſa magnitudine propo tionaliter, & correſpondenter, vt id ſit prius motus, quod eſt in priori magnitudinis: id poſterius motus, quòd eſt in poſteriori parte magnitudinis. Tempus autem habet prius, & poſterius correſpondenter à motu: prius enim eſt temporis in quo ſit prius motus, poſterius verò temporis, ſub quo poſterius eſt motus. Alterum enim, id eſt, tempus ſequitur alterum ipſorum, id eſt, motum per magnitudinem ſequitur.

Addit tamen vnum notatu dignum, quod prius & poſterius, in motu ſunt idem re cum motu, tamen ratio ipſorum diuerſa eſt. Nam motus vt motus, ſolum eſt actus entis in potentia, quod habeat prius & poſterius, hoc ei accidens eſt, quatenus motus ab extremo vno in alterum procedit, vel per aliquam magnitudinem fit. Vbi vide ſententiam noſtram, quam propoſuimus libr. 3. q. 1. de motu, non conſiſtere motus in communi accepti eſſentiam in fluxu continuo, ſed in proceſſu formæ ab agente, vel agentis in formam, ſiue etiam patientis: Quod eſt dicere, eſſe actum entis in potentia, prout eſt in potentia, quamuis motus propriè acceptus includat ſucceſſionem & fluxum ſucceſſiuum, vt ibi diximus.

At

At verò & tempus quidem cognoſcimus.
Text. 100.

ACcepto in primo fundamento motum habere prius & poſterius, accipit vnum alterum, puta tempus eſſe aliquid motus, non motus ſecundum ſe, ſed vt prius & poſterius habet: inde enim optimè colliget definitionem temporis. Probat autem quod dictum eſt: quia tunc determinatè percipimus tempus cùm cognoſcimus, & percipimus motum: non quidem vt actus eſt entis in potentia, ſed vt prius, & poſterius habet. *2. fund. Tẽpus eſt aliquid motus.*

Explicatur, Cùm lectio, vt actus quidam eſt, percipitur, non definitè tempus cognoſcitur: at cum in lectione id, quod præceſſit, & id, quod ſecutum eſt conſideratur, tunc tempus impenſum percipitur.

Hoc igitur eſt quod dicit Ariſtoteles, quòd cùm intellectus percipit duo nunc vnum ſub ratione prioris, & alterum ſub ratione poſterioris, tunc percipit tempus: nam cùm percipit extrema ac diſtinguit, & medium extremorum diſtinguit. Eſt autem tempus quod inter nunc clauditur. At quia ſupponit Ariſt id tempus eſſe quod terminatur nunc, dicit id verum eſſe, & ſupponi debet abſque vlla in præſenti probatione.

Quando igitur tanquam vnum.
Text. 101.

PRoſequitur explicare tunc tunc percipi tempus, cùm prius, & poſterius in motu percipiuntur, dicitque, Cùm ipſa nunc non diſtinguimus, ſed vt vnum apprehendimus, tunc tempus non percipimus Similiter, cùm vnum nunc eſt, & non ad prius, & ad poſterius relatum percipimus, non adhuc tempus apprehendimus: quaſi tunc tempus apprehendamus tantùm, cùm in motu prius, & poſterius percipimus. Colligit ex his definitionem.

Tempus eſt numerus motus ſecundum prius & poſterius, quaſi dicat non eſt aliud tempus, quàm prius, & poſterius ſimul ipſius motus Clarius, Tempus eſt illa motus ſucceſſio, & fluxus ſecundum prius, & poſterius. Eſt enim quædam quantitas motus, quæ quantitas conſiſtit in prioris, ac poſterioris fluxu. Vnde tempus motui ineſt, vt numerabile quid eſt, ſecundum prius, ac poſterius. Imò eſt id, quod motum facit numerabilem ſecundum prius, & poſterius Et hoc pro præſenti ſufficiat: declarabitur enim hoc magis in futura quæſtione hac de re.

Signum autem eſt. Text 102.

SIgno quodam à poſteriori oſtendit, tempus numerum meritò dici, nam numero menſuramus, quod plus, minúſve eſt: re-

pli

plicando enim vlnas,aut palmas menſuramus. Cùm igitur tempore menſuremus motus partes,& mẽſurabiles ſint, meritò tempus quidam dicitur numerus.

Quis autem ſit numerus,explicat, dicens. Numerum eſſe duplicem Et numeratum, qui in ipſis rebus eſt,ratione cuius tales ſunt numerabiles: vt numerus numeratus hominum,eſt numerus in ipſis formaliter exiſtens, ratione cuius ſunt numerabiles,ſicut eſt linea menſurata illa, quæ in corpore aliquo inhærens ipſum reddit menſurabile ſecundum longitudinem. Alter eſt numerus numerans, puta ille quem anima apprehendit abſtractum ab omni materia,vt cùm ternarium, quaternarium, & alios in ſe conſideramus.

Cùm igitur tempus numerus ſit,non eſt numerans,ſed numeratus, puta exiſtens in ipſis partibus motus, ratione cuius motus numerabilis eſt formaliter,ſecũdum prius & poſterius. Nec idem eſt numerus numeratus,& quo numeramus, id eſt numerans, vt magis in quæſtionibus elucidabitur.

Et vt motus ſemper alius. Text.103.

MAgna eſt horum ſex textuum difficultas,& interpretum varia expoſitio.Proponam id,quod mihi magis ex Ariſt.mente viſum fuerit. Tempus igitur numerum prioris, & poſterioris motus dixerat, modò tempus ſucceſſiuum quid,ſicut & motum, eſſe docet.

Inquit ergo,Sicut motus alius eſt, & alius,id eſt, partes habet ſuccedentes diuerſas, ita ſimiliter & tempus. At ne quis, ob id, tempus non eſſe vnum arbitraretur, dicit, totum tamen eſſe idem, quamuis enim partes alias & alias habeat, totum tamen vnum eſt.

Et reddit rationem, Quia vnicum eſt nunc re, licet diuerſum ratione. Senſus eſt, Prius & poſterius,quæ temporis partes ſunt, diuerſa inter ſe, vnum tamen continuum faciunt, cum copulentur vnico nunc,quod eſt finis prioris,& principium poſterioris,ſicut punctum in medio lineæ. Ad huius loci declarationem, facit text.121.qui poſteà ſequitur.

Nota.

Ipſum autem nunc tempus metitur.

Tex. 104.

DVo explicat de nunc ipſo, & quomodo ſe habeat ad tempus, & quomodo vnum ſit. Ita igitur ſe habet ad tempus, quòd ipſum metitur.

Notandum verò quod tempus eſt numerus quidam habens duas vnitates. Altera eſt primus motus. Altera eſt poſterius motus.

tus. Cúmque iſta diſtinguantur duobus nunc, poſſumus dicere Tempus eſſe numerum duorum nunc, alterius prioris, alterius poſterioris, non quòd ex ipſis duobus nunc tantum, quæ indiuiſibilia ſunt tempus componatur, vt arbitratus eſt Themiſt. hoc enim eſſe non poteſt:eſſet enim nunc pars temporis: ſed componitur ex nunc terminante partem priorem motus, & terminante altero partem poſteriorem motus, ita vt tempus ſit numerus ipſarum partiũ diſtinctarum per diuerſa nunc. Et hoc eſt, quod dicit, nunc, vt habet rationẽ prioris, & poſterioris, metitur tempus.

Notandum ſecundò, quòd cum tale nunc ſit ſicut vnitas in numero: vnitas autem multiplicatione ſui numerum metiatur: per vnitates enim numeramus quemcunque numerum optimè per huiuſmodi nunc priora, & poſteriora, quæ vnitatum rationem habent, tempus metimur, quod numerus quidam eſt.

Ipſum autem nunc eſt quidem: vt idem.

EXplicat modo quomodo nunc ſit idem in tempore, & dicit quodammodo non eſſe idem, vt enim aliter, & aliter ſe habet i. quantum ad ipſum eſſe, & rationem ipſius, nõ eſt vnum, & idem in tempore compoſito ex priori, & poſteriori: quantum tamen ad ſubiectum, & rem ipſam. idem & vnum eſt. Quaſi dicat, eſt vnum re, ratione tamen non vnum, nec idem.

Hoc autem exemplo explicare nititur, quod & ſit exemplum, & ſit argumentum: Dicit igitur quod motus ſequitur magnitudinem, & tempus motum, vt dictum eſt. Modò ſuperaddit, quòd punctum ſequitur mobile quod fertur, & per quod in motu prius & poſterius cognoſcimus Vt enim mobile aliter, & aliter ſe haber in ſpatio, diſtinguuntur prius & poſterius in motu.

Similitudo ergo inter punctum, & mobile hæc eſt, quod punctum vnum eſt re, continuans diuerſas partes mobiles, ratione diuerſum, prout cum vna vel altera ſumetur: eſt enim vnius principium, alterius verò finis. Ita mobile vnum eſt in diuerſis ſpatij partibus ratione diuerſum, vt hic & alibi eſt, ſicut Sophiſtæ dicunt. Coriſcum eſſe alium, cùm eſt in foro, & aliũ, cùm eſt domi.

Tam ergo punctum in diuerſis partibus mobilis, quàm mobile in diuerſis partibus ſpatij, re eſt vnum & idem, ratione verò non vnum, nec idem.

Ipſum autem nunc ſequitur id, quod fertur.

APplicat modò exemplum, & primò aſſimilat nunc mobili ipſi. Vt enim mobile aliter, & aliter ſe habens motũ diſtinguit in prius & poſterius, ſic etiam nunc ipſum, vt numeratur

cum priori,& numeratur cū poſteriori, tempus facit,& per ipſum tempus cognoſcimus. Quod eſt dicere, Sicut mobile motus eſt eſt cauſa, dum per diuerſas ſpatij partes procedit, ſic & nunc temporis eſt cauſa, dum numerabilem motum facit procedendo à priori in poſterius: duo enim nunc, & prius & poſterius, vt diximus, faciunt tempus.

Eſt igitur idem nunc re, quatenus prius & poſterius re vnum ſunt cum motu,& motus vnus eſt, ob id,& nunc vnum erit ſubiecto, tamen ratio diuerſa eſt. Nec vnum nunc eſt formaliter, nam in ratione numerabilitatis, in quo cōſiſtit ratio temporis,& ipſius nunc, plura ſunt nunc, vnum numerabile prius, alterum numerabile poſterius, ſeu alterum accipitur pro parte poſteriori, alterum cum priori numerabili, vt dictum eſt.

Et notum maximè hoc eſt.

Obiectio in Ariſt. AT quia poſſet quis dicere, non eſſe ſimile nunc mobili, quia per mobile cognoſcitur motus in communi, & motus localis per id, quod localiter fertur, cùm mobile ſit compoſitum, & hoc aliquid: at motus non eſt hoc aliquid, eſt autem compoſitum notius: de nunc verò non ſic.

Sol. Hoc remouet Ariſt. dicens eſſe etiam nunc magis motum: ſemper enim per ipſum cognoſcitur. Vnde concludit nunc ipſum aliquo modo eſſe idem, aliquo modo nō, cùm ſit ſimile ei quod fertur,& mobili,& hoc eſt primum exemplum.

Explicatur adhuc ſol. Ariſtot. Et vt ipſum perfectè intelligas, nota ſimilitudinem clarè eſſe hanc. Vt mobile ſumptum in ſpatio multipliciter facit motum, ita nunc in numeratione ſumptum dupliciter, puta prius & poſterius facit tempus, non quòd ſit idem nunc ratione quod ſumitur in priori, & poſteriori: ſunt enim diuerſa, ſed re idem & vnum eſt, quatenus prius ipſum & poſterius non ſunt ſeparata, ſed in vnico motu continuantur.

Vnde non eſt tanta vnitas nunc,& mobilis: eſt enim maior mobilis, cùm ſit extrinſeca, ipſius verò nunc extrinſeca à motu, ſed eſt vnitas proportionalis. Et admodum nota hanc expoſitionem: non enim opus eſt confugere ad imaginationum fluxum ipſius nunc per totum tempus, ſicut puncti per lineam, ſic enim doctrina non eſſet vera, ſed imaginatiua. Et prætereà, quia ſic tempus vt continuum conſideratur, hic autem vt diſcretum conſideratur, vt ſatis patet ex ipſo contextu, ego ſanè ita intelligo.

Manifeſtum eſt autem, quod etſi tempus non ſit. Text. 105.

OStendit dependentiam temporis à nunc, ſicut motus à mobili, inquit, ſi non eſſet nunc, non eſſet tempus, nec nunc

tempus

tempus non eſſet. Iterúmque comparat nunc mobili, ponit hæc duo, motum, & mobile, ex altera parte tempus, & nunc, & oſtendit ſimul eſſe tempus cum nunc, quia motus & mobile ſimul ſunt, numerus ergo motus, & numerus mobilis ſimul erunt. At tempus eſt numerus motus, nunc autem quidem non eſt numerus mobilis, quia non eſt niſi vnum mobile, erit tamen vnitas mobilis, quæ pars eſt numeri, ſimul ergo erunt nunc, & tempus, ſicut mobile, & motus.

Et continuum eſt tempus ipſo nunc.

OStendit modò vnitatem ipſius nunc alia via, puta quia aſſimilatur puncto continuante lineæ partes, ac ob id præſupponit tempus continuari ipſo nunc, ac vnitatem ab eo habere. Prius enim, & poſterius vnico medio nunc continuata vnum ſunt.

Vnde etiam in hoc aſſimilatur nunc mobili. Nam ab ipſo etiam ſumitur motus continuitas, & vnitas, non ab ipſo quidem ſe vno modo habente, ſic.n.non eſſet motus, ſed quies: ſed ab ipſo aliter, & aliter ſe habente, & faciente prius, & poſterius.

Cùm igitur nunc continuet temporis partes, vt punctum lineæ partes, erit idem re, ratione diuerſum, ſicut & punctum, quod eſt principium vnius, & idem re finis alterius partis: eſt igitur vnum nunc in tempore, ſiue tempus conſideretur in ratione diſcreti, ſiue in ratione continui, vt expoſitum eſt, & per duo exempla.

Sed cum ſic quidem. Text.106.

SVbtiliter reſpondet ad obiectionem. Cùm enim dixiſſet vnicum nunc eſſe re, & duo ratione, ſicut punctum, poſſet quis dicere, An cùm dicitur tempus eſſe numerum ipſorum nunc, ſumamus vnum nunc re, & duo ratione, & ſit numerus duorum ratione, ſicut numerus duorum punctorum ratione. *Obiectio.*

Hoc remouet dicens, tempus eſſe numerum duorum nunc re, ſicut ſi eſſet numerus duorum punctorum extremorum lineæ, nam ſicut ſi non eſſet, niſi vnum punctum re, quamuis eſſent duo ratione, non eſſet motus, ita ſi non eſſet niſi vnicum re nunc, non eſſet tempus, vt igitur ſuccedat tempus, & ſic plura nunc re ſunt neceſſaria, ſicut ſunt plures partes, puta prius, & poſterius. *Sol.*

Et inſuper manifeſtum eſt. Text.1 .7.

EX hoc autem, quod tempus continuum eſt,& nũc ipſius continuans, colligit nõ eſſe partem temporis, ſicut nec punctum lineæ, nec diuiſionem ipſius motus. Vocat diuiſionem id quod partes motus continuat, quod ind:uiſibile etiam eſt, & ab aliis vocatur mutatum eſſe, de quo latius dicetur lib.6.

Vnde concludit, quod ſicut lineæ pars linea eſt, & punctum non eſt linea, ſic nec nunc eſt tempus, cùm non ſit ipſius pars, ſed accidit tempori, id eſt terminus ipſius, & exponit Philop.

Ac ſi tempus in ratione diſcreti conſideretur, & vt numerus eſt, tunc nunc numerat, & eſt pars, ſicut vnitas numeri. Hoc tamen ſi ſumatur cum ipſis partibus, quatum ſunt nunc numeri, cũ ipſis enim debent computari, & tunc tempus numerus eſt duorum, nunc, prioris & poſterioris, vt expoſuimus ſupra tex.104

Nota. At non, inquit, eſt numerus tempus, ſicut numerus decem hominum, & aliorum, id eſt, numerus numerans, qui poteſt multis applicari, ſed eſt numerus numerans ipſorum, quod etiam ſupra docuerat.

Hunc eſſe ſenſum horum textuum exiſtimo, nec mireris ſi nullum expoſitorem in totum ſequor: ex omnibus enim quæ diligenti tex. inſpectione probabiliora mihi viſa ſunt, collegi.

CAPUT XII.

Quod igitur tempus numerus motus eſt, Text.108.

Expl. defini. temporis. INfert ex dictis, tempus numerum eſſe motus ſecundum prius & poſterius: ſic autem eſſe numerum, vt ſit continuum, cùm ſit numerus motus continui, ſicut numerus partium continuarum, continui & rationem habet. Vndè nec omnino diſcretum, nec omninò continuum eſt, ſed vtriuſque rationem participat: ex his autem vult concludere aliquas proprietates temporis.

Supponit autem, quod numerans ſimpliciter, i. numerans, & numeratus etiam, qui ex diſcõtinuis componitur, habet minimum, nam dualitas ad ſummum vnitas eſt minimum numeri. At quidam numerus numeratus, puta qui eſt partium continuarum, ſicut numerus duarum partium lineæ continuarum, talis, inquit, numerus aliquo modo habet minimum, aliquo modo non Nam qua parte diſcretum eſt, minimum habet, cùm vſque ad dualitatem poſſit decreſcere: qua verò parte continuum eſt, minimo caret, cùm diuiſio continui in infinitum procedat verſus minus.

Sic

Si igitur erit tẽpus. Ratione diſcreti, minimum habet: eſt enim dualitas prioris, & poſterioris: at ratione continui non habet minimum. *1. propr. tempor.*

Manifeſtum autem eſt, & propter quid velox.
Text. 109.

OStendit aliam temporis proprietatem. Qua parte enim diſcretum eſt, vocabula ſibi diſcreti vendicat: dicitur enim multum & paucum. Qua verò parte cõtinuum, vocabula, & continui attributa: dicitur enim longum, dicitur breue etiam tempus. Velox autem, & tardum non dicitur: id. n. velox, & tardum dicitur, quod menſuratur tempore, vt ſuperius dictum eſt: At tempus non menſuraretur altero tempore extra ſe: non igitur tardum, aut velox dicitur. *2. proprietas temporis.*

Et idem etiam vbique ſimul eſt. Text. 110.

TErtiam temporis proprietatem aperit, puta eſſe idem vbique, i. reſpectu eorum, quę ſunt in tempore, vt idem eſt modò annus, & talis duratio apud omnes ſimul. Nõ. n. modò ad hos, poſtea ad illos tempus idem peruenit, ſed idem eſt pro omnibus quæ ſub illo ſunt, & ſimul. At temporis partes non ſunt idem & ſimul, ſed quædam ſuccedunt aliis diuerſis recedentibus. *3. propri.*

Probat hoc, Quia tempus eſt numerus numeratus ipſorũ nunc, cùm ergo diuerſa ſuccedãt nunc, diuerſum ſuccedit tempus: ſicut numerus numeratus diuerſus eſt pro diuerſitate rerum numeratarum, quamuis numerus numerans, & formalis idem ſit pro omnibus tali ſpecie numeri numerabilibus.

Amplius autem vt contingit, Text. 111.

QVartum aliud habet tempus, Quòd ſicut regreditur idem motus, ita regredietur idem tempus. Regreditur quidem idem motus ſpecie qui factus eſt, ſed non idem numero: vt redit eadem deambulatio, eadem cœna, idem prandium, non numero, ſed ſpecie: ita idem dies, idem ver, eadem tempora regrediuntur, non tamen numero ſed ſpecie eadem. *4.*

Non ſolùm autem motum. Text. 112.

SVbdit aliud temporis attributũ, quòd motu menſuratur. Contingit. n. tempore motum, & motu tempora menſurare: nam dicimus multum temporis, vel paucum temporis, in quo multa, vel pauca facta ſunt. Sed differenter ad inuicem menſurantur: *5.*

nam tempore metimur motum, tanquàm menſura ipſum menſurabile, ſicut qui pecunia menſurat ſingulos equos: at cùm motu tempus menſuramus, eſt ſicut cùm menſuram menſurabili menſuramus, vt qui vno equo menſuraret, & pecunias multiplicando.

Et hoc rationabiliter accidit. Text.113.

5. Ratio propriet. Svbdit rationem, quare tempus menſuramus motu, & motum tempore. Quia ſicut ſe habet motus ad tempus, ita magnitudo & ſpacium ad ipſum motum. Contingit autem ſpacium motu, & motum ſpacio menſurare: nam aliquando cognoſcimus viæ factę diſtantiam per motum factum, vt cum quis deambulando defeſſus eſt, ſentit viam longam eſſe factam. Aliquando etiam ècontra motum diſtantia menſuramus & ſpacio, vt cum quis Neapoli Romam venit, per diſtantiam ipſam cognoſcit tantùm fuiſſe motum. Cùm igitur ſic motus, & magnitudo ſe habeant, eodem etiam modo tempus, & motus ſe habebunt.

An tempus ſit numerus motus ſecundum prius, & poſterius. Quæſt. 13.

NOn ab re erit intermiſſa textus expoſitione, circa temporis naturam parum immorari, eſt enim difficilis valdè. Aliquot itaque argumenta, vt veritas eluceſcat, proponemus.

1. Arg. Et primò contra ipſius exiſtentiam ſic. Cuius partes non ſunt, nec ipſum eſt: at temporis partes non ſunt: non ergo erit ipſum. Minor patet Nam nunquam de tempore eſt, niſi nunc indiuiſibile, quod non eſt Pars. Præteritum, aut futurum non ſunt, dum talia ſunt: nam quod ipſorum eſt, inſtans eſt tantùm.

2. Secundò, Si tempus eſſet, vtique corruptibile eſſet: ergo cum corruptio ſit in tempore, tempus corrumperetur in tempore ac duo tempora ſimul erunt. Iterum petam de alio tempore, in quo tempore corrumpatur, & cum debeat eſſe in alio, dabitur proceſſus in infinitum: non ergo tempus eſt: nam incorruptibile eſſet: & ſic non eſſet ſucceſſiuum.

3. Tertiò contra definitionem, Temporis partes continuantur termino communi: igitur continuum eſt, non ergo debuit definiri per diſcretum.

Cōfirmatur arg. Præterea, quod tempus ſit numerus, vel eſt eius forma, vel non Si non, vt quid definitur per numerum? Si ſic, ergo tempus eſt in genere, & ſpecie quantitatis diſcretæ, contra Ariſt. in prædicam.

Obiect. Quòd ſi dicas illum eſſe numerum partium continui, ob in cōtinuum eſt. *Sol.* Hoc non valet: nam ſi ſit eſt tempus diſcretum, ſicut nume

numerus duarum partium lineæ continuæ, profectò malè definitur per numerum, ſic enim quodlibet continuum numerus eſt.

Quartò, Illud prius,& poſterius, quod in definitione temporis ponitur, Vel eſt prius,& poſterius ſpacij,& hoc non, quia tale eſt permanens, ſicut ſpacium. Vel eſt prius, & poſterius motus,& ſic iam tempus eſſet motus, cùm ſit aggregatum ex partibus motus, Vel tandem eſt prius,& poſterius ipſius temporis, & tunc tempus definiretur per tempus, & idem per ſuas partes quantitatiuas, vt linea eſt numerus partium lineæ.

Quintò, Dicitur quod tempus eſt menſura, menſura vt dicitur 10. Metaph eſt indiuiſibilis,& minima: at tempus diuiſibile eſt,& longiſſimum, non ergo eſt menſura.

Circa hoc Strato Philoſophus diſcipulus Theophraſti, vt dicit Simpl. exiſtimauit non benè tempus per numerum definiri; cùm ſit quid continuum, ideóque ipſe ſic definiebat. Tempus eſt quantitas in actionibus. Cuius ſenſum hunc eſſe arbitror Sicut corpora habent dimenſionem aliquam, & longitndinem, ſecundum quam ipſius corporis partes poſſumus permanentes ſumere, ita motus, & operationes habent extenſionem quandam, non eam, quæ corporum eſt, ſed durationis cuiuſdam, ſecundum quam habent partes non permanentes, ſed ſucceſſiuas, ac fluentes: & talis quantitas, & duratio tempus dicitur, ita Strato ſentiebat.

Aliter definiebat Plotinus, puta tempus eſt vita animæ in motu tranſeunte ex alia in aliam vitam Cuius ſenſum exiſtimo eſſe: quòd tempus eſt ſucceſſio tranſiens, apprehenſa tamen ab ipſa anima, ita vt non ſit tempus, niſi cùm anima totam ſucceſſionem ſimul intelligit,& percipit: ac ob id vitam animæ vocabat in motu tranſeunte. De hoc tamen inferius dicemus

Alber Saxo.q.14. Tempus eſſe motum exiſtimat, ita vt res vna ſit vtrumque, quamuis diuerſis vocabulis ſignificata, quam opinionem ſequuntur Nominales, fugientes enim diſtinctiones realium, omnia idem eſſe volunt,& ſolam vocabulorum differentiam faciunt, at verò vtrumque extremum fugiendum eſt. Vt enim diſtinguere quæ non ſunt diſtincta, vitium eſt: ita non minus eſt vitium idem affirmare, quæ eadem non ſunt.

Pro determinatione autem ſit primum fundamentum: Quod motus geminas habet partes, quaſdã à mobili, quaſdam à ſpacio, & latitudine, in qua fit motus. v.g. mouetur animal cùm progreditur, hic motus, cùm quoddam ſit accidens in ipſo mobili inhærens, eſt extenſum extenſione ſubiecti, ſicut albedo cum corpori ineſt: & ſecundum has partes diuiditur motus, diuiſione mobilis,

vt alia ſit pars motus, quæ eſt in capite, alia quæ in manu, alia quæ in aliis corporis partibus.Hę autem partes ſimul ſunt,vt cum vna eſt,altera ſit.

At cum aliquid mouetur per ſpacium aliquod, quia in ſpacio ſunt partes diuerſæ,priores,& poſteriores,euenit vt motus per tale ſpacium factus, habeat partes correſpondentes ſpacio priores, & poſteriores.

Sed non ſunt partes motus,ſicut partes ſpacij:nam prius & poſterius in ſpacio permanentia ſunt: at in motu non, ſed in mutatione conſiſtunt,quæ fluit,& non permanet.

Radix ergo prioris, & poſterioris in motu, eſt prius & poſterius in magnitudine,ſed alterum eſt vnum prius & poſterius, puta motus à priori,& poſteriori magnitudinis.

Nota. Sit ſecundum fundamentũ.Hoc prius & poſterius motus,quod in ſucceſſione per ſpacium conſiſtit,ac inde fluit, efficit, & cauſat quandam variabilem durationem vt alia ſit duratio ſucceſſionis prioris, altera poſterioris: & hæc talis duratio,& dimenſio quædam ac extenſio prioris & poſterioris motus,tempus eſt.

Vnde aduertendum,quod tempus duratio eſt,non quæcunque: eſt enim duratio quædam ſemper manens, nec variationem habens,ſicut ſi fingeres hoc nunc indiuiſibile manens,& non fluens, & talis duratio non eſt tempus, ſed dicitur æternitas, ab antiquis tempus ſeparabile:eſt autem tota ſimul.

Nota. Non ſic tempus,ſed eſt duratio ſuccedens,nec vno modo ſtans: ob id dicitur,eſt duratio motus prioris,& poſterioris,id eſt,duratio ſemper mutabilis & in eodem non permanens. Vnde tempus eſt affectio motus,& prius & poſterius in tempore: quæ ſecũdum durationem ſunt, ex priori & poſteriori motus conſurgunt, quæ in ſucceſſione circa ſpacium conſiſtunt. Motus ergo prius, & poſterius ſucceſſionem dicunt: temporis verò dicunt durationem, eſt enim tempus duratio variabilis.

Sit tertium fundamentum.Numerus duplex eſt. Et numerans, qui formalis dicitur: & numeratus, qui materialis vocatur. Numerus numerans, eſt abſtractus à materia quacunque, vt ternarius ſecundum ſe, & quaternarius, & ſimiles. Numeratus verò eſt contractus in materia, vt numerus hominum, numerus lapidum.

Differunt autem numeri hi, ſicut figura abſtractè conſiderata, & figura in materia aliqua.

Aduertendũ prætereа,quod numerans,cùm abſtractus ſit,communis eſt omnibus rebus, vt ternarius ſecundum ſe, communis eſt lapidibus,hominib. & aliis: at numeratus non, ſed ſolùm illi

ineſt,

ineſt in quibus eſt, ſicut ternarius hominum in ipſis eſt, & ternarius lapidum in ipſis lapidibus.

Vlterius, cum numerus numeratus ſit in ipſis rebus, fit vt per ipſum formaliter, ſint numerabiles. Vnde ſicut albedo in pariete, ipſum facit viſibilem: ita numerus in ipſis rebus, ipſas facit, vt numerari poſſint, ob id numeratus dicitur.

At qui abſtractus eſt, non facit ipſas res numerabiles, imò per ipſum numeramus res, quatenus res numerantes ſub aliquo numero, quem mente habemus, complectimur, ac ob id talis numerus numerans dicitur.

Tempus ergo (vt dictum eſt) non numerus abſtractus, ſed numeratus eſt, puta numerus partium motus prioris, & poſterioris.

Aduertendum tamen diligenter, quod numerus numeratus duplex eſt. Alter cuius vnitates, & partes diſcretæ ſunt in qualitate, vt numerus hominum, numerus lapidum, & ſimilium: & talis numerus non eſt tempus, cùm tempus continuum ſit. Alter eſt, cuius partes diſcretæ ſunt qualitate, licet non quantitate, vt dicimus numerum partium eiuſdem continui, cùm partes heterogeneæ ſunt: cùm enim ſimilares ſunt, non faciunt vllum numerum propriè, talis numerus eſt tempus: nam tempus eſſentialiter dixit fluxum, & variationem partium præcedentium, & ſubſequentium.

Ac ad explicandam hanc varietatem, dicitur numerus motus prioris, & poſterioris, ac ſi dicatur. Eſt quantitas, & duratio quædam varias habens partes, puta priores. & poſteriores: & ita tempus conſequitur motum, qua parte motus ex diuerſis partibus conſtat, puta priori, & poſteriori, & non quatenus motus ſimilaris eſt: nam partes motus, motus ſunt, ſicut partes temporis, tempus.

At in eſſentia ſua tempus hoc habet, vt ſecundum diuerſas partes fluat: ob id numerus dicitur, ſed non numerus in diſcretione quantitatis, vt dicemus adhuc in ſolutione argumentorum.

His igitur ſuppoſitis ſit prima concluſio, Tempus eſt, & non eſt motus, ſed eſt aliquid motus. Quòd tempus ſit, ſatis ex communi omnium conſenſu patet. Quòd verò non ſit motus, præterquàm quòd manifeſtè id docet Ariſt. probatur.

Quorum ſpecies, & differentiæ ſunt diuerſæ, & ipſa ſunt diuerſa: ſed motus & temporis differentiæ ſunt diuerſæ, ſimiliter & ſpecies: ergo & ipſa diuerſa ſunt. Minor patet de differentiis. Nam tempus non dicitur velox, aut tardum, motus ſic. Præterea, motus ſurſum, aut deorſum dicitur: nõ tempus. De ſpeciebus patet. Nam

augmentatio, alteratio, latio ſpecies ſunt motus, ſed non temporis.

Præterea ſecundò, Qnia tempus,& motus diuerſas habent definitiones,vt notum eſt:ſunt igitur diuerſa.

At quamuis non ſit motus,aliquid tamen motus eſt,puta ipſius paſſio, eſt enim illa extenſio prioris, & poſterioris motus ſecundum durationem. Et meritò motus paſſio ponitur: nam tempus cùm variationem dicat,adiungitur naturæ,& accidenti,cuius eſſe & natura variationem patitur,qualis res eſt motus.

Secunda concluſio,Tempus duratio quædam eſt,non quæcunque ſed partes habens in mutatione continua conſiſtentes:differt enim à duratione quæ æternitas eſt,hæc enim tota ſimul eſt, nec partes habet,ſed in indiuiſibili conſiſtit, at tempus partes habet, vt ſæpè dictum eſt,ac ob id optimè ab Ariſt.dicitur numerus,quo explicaret partium variationem & diuerſitatem.

Tertia concluſio,Tempus eſt menſura formalis motus.

Aduerte duplicem eſſe mēſuram Altera eſt formalis.quæ menſurata dicitur.Altera menſurans,quæ actiua dicitur. Menſura formalis eſt, quæ inhærens alicui ipſum facit formaliter menſurabile,aut numerabile. ſicut linea huic ligno inhærēs,ipſum facit formaliter menſurabile, id eſt vt menſurari poſſit, & hæc ratio menſuræ ineſt cuicunque quantitati reſpectu ſui ſubiecti,eo enim quo ſubiectum quantum eſt,vel diſcretum, vel continuum, menſurabile,aut numerabile eſt formaliter,ſicut partes per albedinem formaliter ſunt viſibiles.

* Menſura menſurans eſt, qua ſumpta, vt quadam regula certa alia extra ſe menſuramus,vt vlna: vel palmo menſuramus alia quanta.

Differt autem vtraque menſura, quod formalis eſt in eo,cuius eſt menſura,cùm ſit illius accidens,& forma.at menſurans eſt extrinſeca rei numeratæ,cùm non ſit illi inhærens.

Vlterius,formalis ineſt cuicunque quātitati:omnis enim quantitas ſubiectum facit menſurabile, at menſurans non inuenitur in omni quantitate, ſed in certa quæ ſit parua, & minor re menſurata,vt ſui multiplicatione menſuretur,vt palmo menſuramus quātitatem magnam ſpacij, tota ergo ſpacij quantitas menſura eſt formalis,nam menſurabilem facit totum pannum,at parua quantitas menſurans eſt.

Aduertendum igitur,quòd vtraque menſura ineſt tempori.Primò tamen formalis:ipſum enim eſt,quo formaliter motus mēſurabiles ſunt ſecundum prius & poſterius:at menſurare ineſt parti temporis quæ aſſumitur,vt certa quantitas ad menſurandū totum mo

motum. Vnde diebus, horis, annis, menſuramus ipſa multiplicando, quòd ſi aduertis tempore vt menſurante, menſuramus motum ratione temporis, vt menſuræ menſuratæ, ſicut quantitate actiua aliqua menſura menſuramus totum ſubiectum quantum, ita tempus vitæ alicuius, tempore quodam menſuramus, vtraque enim menſura eſt tempus.

Tamen communiter, & vniuerſaliter tempus eſt menſura formalis motus, id eſt, per ipſum motus formaliter redditur menſurabilis, & numerabilis ſecundum prius, & poſterius, & per hæc p. -ʒet concluſio, & ſunt iſta valde notanda.

Poſſumus igitur reſpondere ad argumenta, ex quorum ſolutione adhuc magis iſta clareſcent. Ad primum facilis eſt ſolutio, dicimus enim tempus eſſe, nam res ſucceſſiuæ, & quarum natura non eſt permanens, non ſunt, neque exiſtunt ſicut res permanentes: harum enim partes omnes ſimul ſunt: at rerum ſucceſſiuarum non eſt vlla tota pars: id enim naturæ ipſarum repugnat, ſed ſat eſt, quòd aliquid continuatiuum partium ipſarum ſit: licet enim tempus prius, & poſterius non ſint ſecundum ſe tota, eſt tamen nunc vtrumque coniungens & terminus vtriuſque, & hoc ſat eſt ad ipſius exiſtentiam affirmandam. *Ad 1.*

Ad ſecundum, inuenio aliquos dicendi modos: Aliqui dicunt, quòd nunc temporis corrumpitur in ſeipſo, per vltimum ſui eſſe, vt ſit verum dicere, nunc modo eſt, cum ipſum eſt tamen immediatè, poſt hoc non erit, nec ex hoc ſequitur quod ſit cum corruptum eſt, vt patet. De tempore autem conſequenter oportet dicere, quòd tempus corrumpitur in ſuo vltimo nunc, vt dies in vltimo nunc, & quæcunque alia pars temporis, & ſic per vltimum ſui eſſe deſinit, vel primum non eſſe: non tamen oportet, quòd nunc corrumpatur in alio nunc, nec tempus in alio tempore, & ſic dicit Simpl.

At Alex. ꝫ. Meta. c. 5. tex 17 dicit, tempus non corrumpi, nec generari, ſimiliter ipſum nunc, quod idem dicit hic Albet. tract. ·. ca. 1. dicit non corrumpi aut generari nunc, ſed incipere, aut deſinere eſſe.

In cuius declarationem aduerte: quòd non quidquid eſt quod antè non erat: nec quidquid eſt, & poſteà non erit, eſt generabile, aut corruptibile, non enim valet conſequentia: hoc non erat, & modò eſt: ergo generatum eſt: nam generatio & productio, & motus ipſe de nouo ſunt, & ante non erant. ſæpè tamen non eſt facta generatio alia generatione, nec motus alio motu: eſſet enim proceſſus in infinitum, vt docet Ariſt lib. 5.

Si igitur motus nõ fit, nec generatur, (nã eſt ipſum fieri, & genera-

rari:& tempus eſt cum motu.) Nec tempus generabitur, aut corrumpetur, quamuis deſinat eſſe, vel incipiat eſſe. vnde non oportet aliud tempus conſtituere, quo ſit, & fiat tempus : ſicut nec eſt alia mutatio, qua fiat mutatio, quod ſi tempus deſinit, vel incipit eſſe ſecundum partes, & nunc, id eſt, quemadmodum dixi prius. Hæc obſerua.

Dub. Ad tertium attende, quòd tempus non eſt numerus partium quantitatis diſcretione, ſed qualitate partiũ: Quòd eſt dicere. Non ſic tempus numerus eſt prioris, & poſterioris, quaſi hæc in quantitate diſcreta ſint, ſed in qualitate, cum alia ratio prioris, alia poſterioris ſit. quod autem ſic eſt numerus, eſt continuum quantum, & tale eſt tempus: vnde Stratonis definitio in re non eſt diuerſa ab Ariſto. definitione, cum motus quantitas illa ſit tempus tamen exactior eſt definitio Ariſt. quæ explicat id in quo tempus formaliter conſiſtit, puta in duratione variabili: non ergo ad quantitatem diſcretam, ſed ad continuam tempus reduci debet, vt dictum eſt in prædicam.

Ad quartum, vna occurrit difficultas, An, cùm tempus dicitur numerus prioris, & poſterioris motus, ibi prius, & poſterius ſint ipſius motus partes, ita vt tempus non ſit aliud, quam duæ partes motus. An non ſic, ſed quod tempus, ſit alia quantitas præter prius, & poſterius motus Communiter enim videntur dicere interpretes, tempus eſſe illum numerum duarum partium motus: quod videtur inconueniens, nam tunc idem erit prius, & poſterius temporis, & motus, & eadem continuitas, cum tamen text. 104. aliud prius, & poſterius in tempore, aliud in motu, aliud in magnitudine ponatur: ſimiliter de continuo.

Alij dicunt, quòd tempus eſt quantitas quædam, & non partes motus: ponúntque motum habere quantitatem continuam, ratione cuius partes habet, & præter hanc ponunt tempus Plures alij ſunt modi dicendi, quos omitto, at ſecundum nos res eſt manifeſta, qui ſuperius propriam diuiſibilitatem aſſignauimus tempori, motui, & ſpacio, & omnes illas oſtendimus eſſe inter ſe diſtinctas.

Vnde reſpondeo, ad argumentum cum S. Thom. tex. 101. quòd prius & poſterius quæ in definitione temporis ponuntur, ſunt ipſius motus in ordine ad ſpatium, & hoc non tollit motum habere alias partes à ſpatio: nam definitur tempus per ſubiectum, & genus, ſicut qui dicit riſibilitas, eſt aptitudo hominis ad riſum, ita tempus eſt numerus motus prioris, ac poſterioris, ac ſi clariſſimè dicas, Tempus eſt quædam duratio, & velut longitudo mouentis ſe per partes diuerſas priores, ac poſteriores ſpatij alicuius, & loci.

Ad

Ad quintum, facilis eſt ſolutio:menſura enim menſurans eſt, quæ debet eſſe certa,indiuiſibilis,id eſt,minima,& patua non tamen menſura menſurat : hæc autem primo tempori conuenit, vt declaratum eſt in concluſione tertia.Hactenus de quæſtione.

An ſit vnicum nunc in toto tempore. Quæſt.xiiij.

Circa titulum aduerte,quòd ſicut lineæ partes puncto indiuiſibili copulantur, ita etiam partes temporis quodam indiuiſibili continuantur, quod dicitur inſtans, aut Nunc Eſt autem difficultas,an vnicum ſit inſtans per totum tempus, ita vt non ſit aliud tempus quàm vnicum inſtans, aliter & aliter ſe habens & in hoc difficultatem facit Ariſto qui tex. 04. docet nunc eſſe in tempore,ſicut vnum mobile in motu, S Tho.1.p q.10.art 4.ad 2. & Alber.libr.de quatuor coæquæuis. q.3,art 12. videntur aſſerere eſſe vnicum.Nunc per totum tempus. *Senſus q.*

Diſcipuli autem S. Thom: explicant ipſum in hac ſententia, quam ſequitur Capre.2 d 2 q 2.ſic eam explicans. dicit, quod in linea eſt punctum intrinſecum,& eſt aliud extrinſecum.Intrinſecum eſt,quod ipſa eſt linea continuans eius partes, & huiuſmodi ſunt multa puncta in linea. Aliud eſt extrinſecum, quod ſuo motu lineam totam facit,& hoc vnicum eſt per totam lineam.Dicitur autem extrinſecum,quia non eſt in linea,vt continuans, cùm ſit per totum:nec eſt pars,cùm ſit indiuiſibile.Ita dicit in tempore,eſſe nunc intrinſecum continuans partes ipſius, & hoc non vnum, ſed multa ſunt : eſt aliud extrinſecum, quod non eſt aliud, quàm præſentia mobilis facientis tempus, quatenus eſt ſub murato eſſe, & indiuiſibili motus, & tale vnum eſt per totum tempus Hæc autem non ſecundum imaginationem tantùm ponunt iſti doctores, ſed etiam in re:imò dicunt motum diſtingui realiter à tempore,ſicut à mobili.

Iſta explicatio ſententiæ D Tho. non probatur, Nam non poeſt percipi, quæ res ſit illud punctum extrinſecum, niſi ipſamet inea, nam quòd dicitur punctum ſuo motu lineam facere, id loum habet in imaginatione tantùm:nam multis probat Ariſt.lib. .punctum ſeparatum moueri non poſſe Quòd ſi ſumas pūctum xiſtens in corpore mobili,cui videtur reſponderi linea tanquam pacium,illud punctum non facit lineam illam, imò præſupponit puncto, ſicut ſpacium mobili. Quòd ſi ſumas punctum aliuod ſeparatum, impoſſibile eſt quòd faciat lineam:non enim in lo genere cauſæ non quantum,& indiuiſibile, poteſt facere diſibile : non igitur tale punctum eſt, niſi per imaginationem

Ma

Mathematicum.

Vnde conſequenter nunc non poteſt eſſe vnum, nam præſentia mobilis non eſt formaliter nunc, quamuis ſit eadem, non tamen ob id, vnum nunc eſt. Nam ſi ſumas mobile, vt eſt ſub motu, ſicut nunquam eſt ſub vnica parte motus, niſi ſub alia, & alia, & ſub vno, & alio mutato eſſe, ita non eſt ſemper ſub vnico nunc. Adde quòd ſi vnum nunc eſſet per totum tempus procedens, iam tempus eſſet ex nunc ſolis compoſitum, nam ideo Ariſtot. docet punctum, ſi ſit ſeparatum, non poſſe moueri per lineam aliquam, quia linea tunc eſſet compoſita ex punctis, punctum per lineam gradiens non tangeret, nec mutaret aliud, quam puncta.

Quamobrem exiſtimo non eſſe vnum formale nunc per totum tempus, ſed plura, quod expreſsè docet Ariſt.3.Meta.c.5.tex.17.in fin.

Ad id autem, quòd Ariſt. dixit, eſſe vnum nunc, reſpondet Simp. quòd ob id inſtantia & nunc ſecundum ſe vnum dicuntur, quamuis plura ſint, quia non habent, per quid diſtinguantur, vt ſola conſiderantur. Scot.lib.3.Meta.loco citato, dicit eſſe vnum ſpecie, non numero. Themiſt. dicit eſſe vnum ſubiecto.

Exiſtimo ergo eſſe dicendum, ſicut in textu expoſuimus, quòd comparatio Ariſt. in hoc conſiſtit, quod mobile diuiſis in partibus ſumptum ſpacij motus eſt cauſa, ita nunc ſumptum in priori, & in poſteriori facit tempus, non tamen quod ſit prorſus idem nunc ratione, ſub ſubiecto, id eſt, quòd non debet multiplicari ſubiectum cum nunc, ſed idem ſubiectum eſt, nunc tamen multiplicatur formaliter. Non enim eſt tanta vnitas mobilis in motu, quanta nunc in tempore, cùm illa ſit maior, quia ipſum mobile eſt ſubiectum quod vnum eſt: at nunc ab ipſo ſubiecto vnitatem habet. Hæc eſt etiam ſententia Græcorum, nec oppoſitum reperitur in S.Tho. vt etiam ex diſcipulis ipſius aliqui confitentur.

Conſenſ. autheris.

Circa diſtinctionem temporis à motu non opus eſt ex profeſſo id contendere. Sat eſt, quòd tempus non realiter à motu, ſed ratione, ſicut motum à mobili diſtinctum ponimus, & omnes rationes oppoſitum probantium non conuincunt, niſi hanc formalem diſtinctionem: nam hæc ſufficit, vt res habeant diuerſas definitiones, ſint in diuerſis prædicamentis, & generibus, poſſint inuicem ſeparari, vt multoties dictum eſt, quamuis contraria etiam opinio ſit probabilis. Ad textum redeamus, nam quæ circa temporis naturam reſtant, in proceſſu ipſo examinabimus.

Quo

Quoniam autem tempus eſt menſura motus.

Text. 114.

POſtquam explicuit quid ſit tempus, explicat quid ſit eſſe in tempore, & quæ dicantur eſſe in tempore. Primo, explicat quid ſit motum eſſe in tempore, & hoc ex definitione: cum enim tempus ſit numerus, & menſura motus, non erit aliud motum eſſe in tempore, quàm motum menſurari à tempore, ita vt ipſi tanquam menſuræ ſubdatur, vt ſicut tempus partes habet non ſimul, ita etiam ipſe motus.

Intermittit autem quomodo motus menſuretur à tempore: & loquitur de menſura menſurante, de qua diximus, quæſt. 13. Dicit, quòd motus aliquam partem menſuramus parte certa temporis, poſtea per illam menſuramus totum motum multiplicando: ſicut in continuis ſumimus vnam partem longitudinis certam, puta vlnam, & hanc multiplicando, totum ſpacium menſuramus, ita tempore certo partem motus menſuramus, puta die, aut anno, aut menſe, & poſtea talem partem multiplicando totum motum menſuramus.

Oſtendit autem, quid menſuretur in motu. Dicit duo in motu menſurari. Alterum eſt ipſius quantitas, quam à ſpacio habet. Alterum eſt ipſius, eſſe, (nam ens ſucceſſiuum eſt) ob id totus motus tempore menſuratur: vnde ob id in principio textus dicit, tempus menſuram eſſe motus, & moueri. Per motum intellexit eſſe motus, per moueri quantitatem, ipſius quam habet, dum fit in magnitudine, vt explicat S. Th. Eſt igitur motum eſſe in tempore, ab eo menſurari.

Manifeſtum eſt, quòd & aliis.

Text. 115.

HInc colligit in vniuerſum eſſe in tempore, non aliud eſſe quàm menſurari à tempore, & habere ſucceſſionem: & mutationem cum ipſo tempore, quod eſt menſura ſucceſſiua, & mutabilis. Hoc autem probat diſtinguendo duplicem ſenſum, qui poteſt eſſe huius, quod eſt in eſſe tempore, & excludendo illorum vnum.

Eſſe in tempore poteſt facere hunc ſenſum, Eſſe, quando tempus eſt: Vt illa dicantur eſſe in tempore, quæ ſunt, cum tempus eſt, Alter ſenſus eſt, vt eſſe in tempore ſit ſicut eſſe in numero.

Dupliciter autem aliqua dicuntur eſſe in numero. Vno modo, quia partes, vel accidentia ipſius ſunt, vt par, impar, & vnitates in numero ſunt. Altero modo, quia à numero continentur, & numerantur, puta quia numerus ipſorum dicitur eſſe vt denarius hominum, & aliorum.

Vn

Vnde poſſumus colligere,tripliciter poſſe dici eſſe in tempore. Vno modo eſſe, cùm tempus eſt. Altero modo, eſſe partem, aut paſſionem temporis. Tertiò à tempore menſurari. Dicit quod duobus vltimis modis aliqua dicuntur eſſe in tempore:nam tempus numerus quidam eſt:ob id,ſicut in numero, ſic etiam in tempore aliqua dicuntur eſſe,nam nunc,prius,poſterius tanquam aliquid temporis in ipſo dicuntut eſſe:reliqua omnia quæ in tempore eſſe dicimus.vt in menſura quadam in ipſo ſunt ſucceſſiua, tamen ſicut res in loco permanenti.

Manifeſtum autem, & quod non eſt.
Text.116.

EXcludit primum modum, quo dicebat res eſſe in tempore, quia ſunt cùm tempus eſt Dicit,quòd ſicut non dicitur eſſe in loco,aut in motu eſſe, cum locus, aut motus eſt, ſic nec eſſe in tempore, nam ſic poſſemus dicere, quod cœlum eſt in grano milij,quia eſt,cum hoc eſt,imò quodlibet eſſet in quolibet.

Vlterius probat, Nam eſſe in tempore cum tempus eſt, profectò eſt quid accidentale:accidit enim quòd tempus ſit illud, cùm res eſt:& accidit rei quòd tempus tale ſit:ſimiliter de loco,& motu: at eſſe in tempore dicit connexionem neceſſariam, vt vnum non accidat alteri:habet enim habitudinem ad illud intrinſecè,& neceſſariò ſicut menſura ad menſuratum

Quod eſt dicere, Si non eſſet aliud eſſe in tempore, quàm eſſe cum tempus eſt accidentale hoc eſſet,& poſſet eſſe, quin tempus eſſet: at eſſe in tempore non ſic,non enim poteſt eſſe id quod eſt in tempore ſine tempore quodam,ſicut nec menſuratum ſine ſua menſura.

Quoniam autem eſt in numero.
Text. 117.

OStendit qualiter ſe habeant ea, quæ ſunt in tempore. Hæc enim continentur, & excedunrur à tempore, ſicut numerus excedit numeros minores,& vnitates ſub ſe contentas Hinc eſt, quod nulla eorum quæ in tempore ſunt, ipſi tempori æqualia ſunt, ſed alicui parti tantùm, aut præteriti, aut futuri, aut vtriuſque.

Et ratio huius ſuperioritatis eſt, quia quæ ſunt in tempore, continentur ab ipſo,ſicut,quæ ſunt in numero ab ipſo:quæ autem in numero comprehenduntur,minora ſunt ipſo:vnde euenit,quæ in tempore ſunt,omnia finita eſſe.

Non ſolùm autem à tempore exceduntur,ſed ab eo patiuntur, quod probat ex communi dicto omnium.Nam dicere conſueſcimus

mus, omnia tempore tabeſcere, & alia ſeneſcere, alia obliuiſci.

Et nota per hæc tria vocabula notari omnia, quæ in tempore ſunt:nam tabeſcere:& corrumpi omnibus ineſt etiam inanimatis ſeneſcere viuentibus,obliuiſci hominibus. Hæc autem tempore adueniunt.

Dices an tempus ſicut eſt cauſa corruptionis, eſt ne generationis,vt cauſa pulchritudinis, & perfectionis contra corruptionem, iuuentutis contra ſenectutem, recordationis contra obliuionem? Reſpondet non, & cauſam dat. Quia tempus in motu conſiſtit: motus autem receſſus eſt à propria diſpoſitione quam res habet, ob id quæ mouentur magis ad corruptionem accedunt: & propter hoc tempus corruptionis potius eſt cauſa.

Dices tu, nónne etiam tempore res perficiuntur & tempore aduenit ſapientia,& prudentia, vt quid tempus non generationis cauſa etiam ponitur? Aduertendum ergo quòd nec generationis,nec corruptionis tempus ſolum cauſa eſt: effectus enim particulares hi à cauſis proueniunt particularibus & tempus horum cauſa dicitur,quia in ipſo fiunt,vt inferius in text. 128. dicit Ariſt.

At hoc intereſt inter generationes, & perfectiones, ac corruptiones: quod generationes habent ſæpè cauſas determinatas,ob id non attribuuntur tempori, at corruptiones ex indeterminatis cauſis proueniunt,vt ruinæ,mutationes,& variationes alię,& hęc tempori tribuuntur,& ita dicit Philop.

Adde etiã tu,quòd non ſolùm cum cauſa indeterminata eſt,ſed etiam corruptiones aliæ, quæ ſecundum naturam fiunt, tribuuntur tempori magis,quàm generationes,quia motus continuus, qualis tempus eſt, potius eſt cauſa corruptionis: nec verò perfectionis cauſa eſt, niſi quatenus inuenit rem diſpoſitam ,vt perfectioni ſit proxima: tamen ſua continuatione ab illa perfectione expellit rem, & in corruptionem impellit, ob id per ſe cauſa corruptionis dicitur,non tamen ſolùm tempus cauſa eſt, vt diximus,& patebit inferius.

Quare manifeſtum eſt.

CVm dixiſſet quæ in tempore ſunt excedi, & ſuperari à tempore,infert res ſemper exiſtentes non eſſe in tempore, cùm non contineantur nec ſuperentur à tempore,qualis eſt Deus glorioſus,& Intelligentiæ. Adducit autem ſignum,quòd non patiuntur à tempore, non.n.corrumpuntur, non ſeneſcunt, non tabeſcunt,ſed vno modo ſe habet,vt docet 1.cœli,tex.100. dicit autem

quæ ſemper ſunt, quatenus ſemper ſunt: nam iſta quę ſemper ſunt habent aliqua quæ non ſunt ſemper, vt ſol mutat loca varia, & ſecundum hos ſitus & mutationes tempori ſubditur.

Ex quibus perfectè colligitur, quid ſit eſſe in tempore, puta menſurari à tempore, vinci à tempore, pati à tempore, qua parte res menſurantur tempore, euenit, vt quæ faciunt, non poſſint tota ſimul poſſidere: Vnde non eſt tota cœna ſimul, non tota lectio, ſed pars expellit partem, pars expectat partem. Prætereà, ſi vincuntur à tempore, nō ſunt perpetua, ſi à tempore patiuntur, multis miſeriis, varietatibus, ac mutationibus ſunt expoſita.

Quoniam autem tempus eſt menſura. Text.118.

CVm dixiſſet quid ſit eſſe in tempore, & motum eſſe in tempore, oſtendit modò quietem eſſe in tempore per acccidens tamen .i. per aliud, vt explicat Phil nempe per motum: nam tantum eſſe quietem menſutamus tempore, menſutantes ſimul aliquem motum.

Obiiciet quis, quomodo, cùm tempus ſit quid motus, poteſt aliquid eſſe in tempore, quin ſit in motu, non ergo quieſcentia videntur eſſe in tempote?

Reſpondet, tempus non eſſe motum, ſed numerum motus: ob id, poteſt aliquid quieſcens eſſe in tempore, ſicut etiam in numero, quin ſit in motu. Subdit tamen, quæ dicantur quieſcere, illa nempe quæ ſic nō mouentur, vt moueri ſint apta, vt iam dictum eſt: eſt igitur quies in tempore.

Eſſe autem in numero eſt eſſe.

VVlt vlterius oſtendere res alias eſſe in tempore, ſecundum motū & quietem, ac propterea dicit eſſe in numero eſt, quod ſit numerus res illius, & quod ſit menſurabilis res per talem numerum. Si igitur numerus fuerit tempus, ſic erit in tempore eſſe, quod à tempore menſuratur, & quod tempus illius ſit. Cùm igitur tempus ſit aliquid motus, menſurabit vtique quæ mouentur, & quæ quieſcunt: quies enim priuatio motus eſt: Priuatiuorum autem eadem eſt regula.

Quare quod mouetur. Text.119.

COncludit res ipſas, quæ mouentur & quieſcunt, non eſſe in tempore ſecundum ſuam quantitatem, ſed ſecundum quantitatem ſuorum motuum. Cùm tempus ſit menſura motus, idem etiam de quiete, ſed per accidens: illa autem, quæ nec

mouen

mouentur,nec quieſcunt,ſed prorſus immobilia ſunt, in tempore non ſunt.

Notandum igitur, quod motus per ſe in tempore eſt: ipſius.n. primò tempus eſt menſura,per motũ quies: per motũ:& quietem ſubſtantiæ ſunt in tempore.

Manifeſtum igitur eſt. Text.120.

OStendit ea quæ non ſunt, quomodo ſint in tempore. Dicit quod ea quæ non ſint ita,vt non poſſint vnquam eſſe,vt diametrum eſſe commenſurabilem,& impoſſibilia, iſta non ſunt in tempore.Et ratio eſt,quia huiuſmodi nullum habent ordinem ad motum,aut quietem,per quæ res in tempore ſunt.

Quæ verò ſic non ſunt, vt poſſint eſſe, vel fuerint, vel futura ſint,hæc in tempore ſunt:qualia generabilia,& corruptibilia. Dat rationem;quia hæc ſuperantur à tempore:nam maius eſt tempus his,quæ ſic non ſunt. Nam quæ erunt, exceduntur à tempore ſecundum præteritum,quæ fuerũt, exceduntut ſecundum futurum quæ autem nunquam ſunt, non vincuntur à tempore, ob id non dicuntut eſſe in tempore.

Eorum autem,quæ non ſunt.

DIuidit ea quę non ſunt,ſed in tempore ſunt,& à tempore exceduntur. Quædam fuerunt, vt Homerus: quædam erunt, quædam partim fuerunt, partim erunt,vt manifeſtum eſt. Vocat autem futurum ad vtrumuis, quia poteſt eſſe, & non eſſe. At ea quæ nec ſunt,nec fuerunt,nec erunt,non continentur à tempore. Explicat autem quæ ſint iſta, Ea nempe quæ ſic non ſunt,vt oppoſita ipſorum ſemper ſint:id eſt impoſſibilia, quorum oppoſita neceſſarią dicuntur:neutra autem in tempore ſunt, quia non vincuntur à tempore: illa enim ſemper non ſunt, hæc verò ſemper ſunt. At quorum oppoſita non ſemper ſunt, qualia ſunt contingentia,hæc generabilia, & corruptibilia ſunt, & talia omnia à tẽpore continentur & ſuperantur,ac ob id dicuntur eſſe in tempore. Patet ergo motus, quietes, res mobiles,& quieſcibiles,generabiles,ac corruptibiles in tempore eſſe.

CAPVT XIII.

Ipſum autem nunc. Text.121.

DIfferentias aliquot explicat, quibus aliqua diuerſimodè dicuntur eſſe in tempore,quæ ſunt ſex,puta Nunc,Aliquando, Iam, Nuper,Quondam,Repentè,incipit autẽ ab ipſo Nunc,duóque diſtinguit nunc.Alterum eſt,cuius hucuſque meminit,& hoc

duplici proprietate, & officio diſtinguit. Alterum eſt, quod eſt temporis continuatio, i. quo tempus futurum, & præteritum continuantur. Alterum, quod eſt terminus vtriuſq;, puta præteriti finis, principium verò futuri. Diſcrimen autem ponit inter nunc, & punctum lineæ, cui etiam hæc duo competere videntur. Pūctum tamen eſt quidem permanens, ſed nunc non permanet, ſed recedit cum ipſo tempore.

Ne autem quis exiſtimaret nunc tempus diſtinguere actu, ita vt duas partes temporis actu ſeparatas faciat; id remouet, docétq; non actu diuidere: ſed poteſtate, quatenus ſi actu tempus diuidendum eſt, quod quidem intellectu contingit, vt dicit Philop. tunc in nunc eſſet diuiſio facienda, ſicut in puncto diuiditur linea.

Oſtendit ſtatim hoc nunc, quod diuidit, & quod etiam vnit, vnicum eſſe re, diuerſum tamen ratione. Sicut in linea mathematico intellectu abſtracta, punctum, quod diuidit potentia, & punctum, quod vnit, aliud eſt ratione, ſed vnū re: Ita & nunc, vt continuat, vnum eſt; vt huius principium, illius finis eſt, ratione diuerſum eſt.

Ipſorum igitur nunc, hoc quidem.

Text. 122.

HÆc eſt prior ſignificatio ipſius nunc, Altera eſt, qua ſignificatur tempus proximum præſenti nunc: quod enim parum diſtat à nunc præſenti, ſiue præteritum ſit, ſiue futurum, reputatur pro nunc, vt, nunc veni, nunc veniam dicitur, quia hodiè veni, aut veniam: at tempus remotum non dicitur nunc, vt ſatis notum eſt.

Ipſum autem aliquando tempus eſt.

Text. 123.

EXplicat ſecundam differentiam temporis, puta Aliquando. Dicit autem quod tempus determinatum non nunc, præſenti ſed præterito, aut futuro, vt aliquando capta eſt Troia, Aliquando erit diluuium. Cùm igitur Aliquando ſit tempus diſtans à nunc præſenti, alio nunc aut priori, aut poſteriori determinatum, colligit, quod ab hoc nunc præſenti, vſque ad illud, ſeu futurum, ſeu præteritum, erit tempus quantum terminatum, quod dicitur Aliquando.

Si verò nullum tempus Text. 124.

DVbium proponit, quod ex dictis ſuboritur Si enim Aliquando eſt tempus determinatum alio nunc à præſenti, cùm omne tempus ſit Aliquando, videbitur omne tempus eſſe finitum, quod remouetur per interrogationem, dicendo motum eſſe infinitum, ac ob id tempus conſequenter eſſe infinitum.

Ad

Ad dubium autem, quantum exiſtimo, reſpondet dicẽdo, quod ſi eſſet idem, Aliquando ſæpè ſumptũ, eſſet finitum tempus, cùm tamen ſit aliud, & aliud, ſemper Aliquando tempus erit infinitum quòd autem ſumatur, & ſit nouum, & nouum. Aliquando, ſemper, ex motu patet, qui ſemper alius, & alius eſt. Conſiſtit igitur eius ſolutio in hoc, quòd dato, quòd omne Aliquandò finitum ſit, ſemper tamen, & inceſſanter ſunt noua, & fuerunt noua Aliquando, ob id tempus infinitum eſt.

Vtitur autem modo loquendi interrogatiuo pro affirmatiuo, vt ſæpè ſolet.

Sed tamen Ariſt. ipſe decipitur in hoc, motum, & tempus infinitum ponendo, vt latius dicemus in li. 8. vbi id examinabitur ex profeſſo.

Quoniam autem ipſum nunc. Text. 125.

PRobat temporis infinitatem ex ipſo nunc, nunc. n. eſt principium, & finis: at hæc non habet reſpectu eiuſdem, aliàs oppoſita ſecundum idem, vni ineſſent: ſed reſpectu diuerſorum, præteriti quidem eſt finis, futuri principium.

Et hoc patet, quod ſemper tempus eſt in fine, & principio, nam eſt nunc, quod futuri eſt principium: non ergo definit tempus, cùm ſemper ſit in principio, eſt. n. nunc quod principium eſt futuri, eſt autem tempus in fine, & principio. Sicut linea circularis concaua ſimul, & conuexa, ratione tamen diuerſa, ſed idem re: ita tempus in principio, & fine, quare idem ſunt.

Aduertendum quod hoc falſum eſt: non. n omne nunc eſt principium, & finis, ſed datur quod fuit principium, & non finis, cùm tempus inceperit, ſicut in linea finita dantur puncta extrema, quæ ſint principium, & finis, vt dicetur in lib. 8.

Ipſum autem Iam. Text. 126.

EXplicat tertiam differentiam temporis, quæ eſt Iam. Iam. n. dicitur futurum, aut præteritum parum diſtans à nunc præſenti, vt Iam veni, Iam legam, id eſt, parum eſt quod veni, parum reſtat vt legam.

Et non confundaris: non. n. eſt Iam, idem quod Nunc in poſteriori ſignificatione, vt aliqui exiſtimant Nunc enim dicit tempus propinquum nunc præſenti: dicit autem ipſum, ac ſi eſſet nunc, i. per modum præſentis ſignificando: at Iam dicit propinquum, ſed per modum futuri, vel præteriti: quæ verò diſtant à nunc præſenti, non dicitur Iam, vt notum eſt.

Ipſum autem nuper. Text.127.

TRes alias temporis differentias explicat.Nuper dicit propinquum, nunc præſenti, præteritum tamen. Quondam, ſeu olim,dicit præteritum diſtans. Repentè dicit tempus paruum, in quo facta eſt mutatio: quod quidem tempus adeo eſt paruum,vt propter ipſius paruitatem diſtingui, ac dignoſci non poſſit quantum fuerit. Hæc omnia notiſſima ſunt.

Mutatio omnis natura remotiua eſt.

Text.128.

CVm oſtendiſſet differentias,quib.exiſtunt in tempore etiam, quæ non ſunt.regreditur ad explicandum quomodo tempus ſit cauſa corruptionis: dicítque quidam ſapientiſſimum vocabat tempus quaſi in tempore ſcientiæ comparentur: at Pythagoras dictus Paro indoctiſſimum vocabat, quaſi ſcientiæ pereant cum tempore:laudat autem magis hoc dictum;nam tempus magis per ſe cauſa eſt corruptionis,quàm generationis:quod probat ratione facta ſuperius. Quia mutatio, vt talis eſt, remotiua eſt, & corruptiua magis: per accidens verò generationis cauſa eſt. Hanc rationem ſuperius declarauimus.

Probat etiam ſigno. Videmus enim non fieri quicquam,niſi ſit cauſa aliqua:at videmus corrumpi, nulla apparente cauſa, & tales corruptiones damus tempori,non quod tempus ſit cauſa illarum, ſed quod in tempore fiant, & cauſa particularis non apparet, ſicut apparet in generationibus. Repete text.117.

Poſt hæc epilogat quæ dicta ſunt, puta tempus eſſe, quid eſt tempus, & quot modis dicatur Nunc, & quæ ſint aliæ temporis differentiæ,nempe Iam,Nuper,& reliquæ prædictæ.

CAPVT XIIII.

His autem nobis ſic determinatis.

Text.129.

REperit propoſitionem ſuperius poſitam,vt modò ipſam probet. Eſt autem propoſitio. Omnis mutatio,& omnis motus eſt in tempore, ac tempore menſuratur. & quod mouetur,ac mutatur, in tempore mouetur, ac mutatur. Hunc probat duplici ratione. Prior eſt,Velocius, aut tardius in tempore ſunt: at motus motu velocior eſt:igitur motus in tempore eſt. Minorem explicat,dicendo quis motus ſit velocior. Inquit illum eſſe velociorem qui citius fit,& peruenit ad eundem terminum,quàm alius,duplici tamen conditione.Altera,vt ſit per idem ſpatium,nam ſi vnum mouetur ab A,in B,per arcum,alterum per chordam,licet tempus ſit æquale,tamen velocius mouetur id,quod per arcum. Similiter eſt altera, quòd motus ſit regularis. Nam etiam ſi ſit eadem magnitu

gnitudo prorſus, tamen vnum deformiter, alterum vniformiter mouetur, non ob id erit velocius, quia citius mouetur. Sunt enim alia penſanda, de quibus dicetur in lib 7. latius: hæc enim obiter tangit Ariſt.& non ex profeſſo.

At verò prius in tempore eſt.

ALteram facit rationem. Prius,& poſterius in tempore ſunt: at prius & poſterius ſunt à motu: motus ergo in tempore eſt. Quòd prius & poſterius ſint in tempore, probat: quia prius,& poſterius ſunt diſtantiæ ab ipſo Nunc, ſed Nunc in tempore eſt, nam diſtantia,& termini ad idem pertinent.

Explicat autem quòd alio modo prius,& poſterius ſunt in præterito tempore, alio in futuro. In præterito enim quod à nunc præſenti remotius eſt, prius dicitur, quod autem propinquius, dicitur poſterius. At in futuro econtrà, quod remotius erit dicitur poſterius, quod magis proximum, prius. Hæc omnia etiam parum aduertenti facillima ſunt,& textus clariſſimus.

An omnia entia ſint in tempore. Quæſt 15.

QVæſtio hæc mouetur propter aliqua, quæ videntur dubium facere circa dicta Ariſt. Primò dicit, omnem motum eſſe in tempore. Videtur falſum, Motus cœli motus eſt: at non eſt in tempore, cùm non ſuperetur à tempore: eſt enim ita æternus, ſicut tempus, quod eſt ipſius paſſio. *Rationes in oppoſitum.*

Secundò dicit; Omnem mutationem eſſe in tempore. Videtur etiã hoc falſum: nam mutatio ſubſtantialis eſt in inſtãti: ſimiliter illuminatio, viſio,& aliæ huiuſmodi: non ergo ſunt in tempore.

Tertiò dicit, Res eſſe in tempore ratione motus. Contrà, Eſſe rerum generabilium,& corruptibilium eſt mutabile, & variabile: ergo ſubſtat tempori, & experientia oſtendit, quòd vitam rei,& eſſe tempore metimur.

Quartò circa id, quod dicit, Quæ ſemper ſunt, non eſſe in tempore Contra, Differentię ipſius temporis de Deo prædicantur. Eſt enim nunc Deus,& fuit heri,& ſemper: ergo erit in tempore.

Aduertendum primò, vt in textus explicatione docuimus, eſſe in tempore non ſolùm eſt, eſſe cùm tempus eſt, ſed menſurari ab illo, ſuperari ab illo,& pati ab illo. Menſurari autem ab illo, eſt ſe illi adaptare iuxta ipſius naturam, vt ſicut partem poſt partem tempus habet, nec ſimul eſt totum, ita etiam quæ ab illo menſurantur, ſuperari eſt, quod ſint minora, quàm totum tempus, ita vt tempus maius ſit quocunque ſub ſe contento, & inde prouenit quòd paſſibilia ſint,& alterabilia, quæ ſub ipſo ſunt.

Aduertendum ſecundò, ꝙ ſecundum Ariſt. vt paulò inferius dicemus, cùm tẽpus ſit ſolum in motu primi mobilis, aliter ipſum

facit menſurabilem, aliter alios motus inferiores: ſimiliter aliter eſt menſura motus illius, aliter horum inferiorum.

Primò tempus facit motum primi cœli menſurabilem, formaliter, & intrinſecè, ſicut mea quantitas me formaliter facit menſurabilem, quia in me ineſt, reliquos verò motus facit menſurabiles extrinſecè, per hæc, quæ ipſi ſubduntur.

Accipe exemplum. Sume lignum magnum, & ſuperpone ſpatio, tunc menſura lignum, menſurabis quidem ſpatium ſimul, quia ligni illius longitudo vtrumque facit menſurabile: ſed differenter, lignum intrinſecè, ſpatium extrinſecè. Ita tempus cùm ſit primi motus paſſio, illum facit formaliter menſurabilem, ad reliquos motus extrinſecè, quatenus velut ipſi ſupponuntur: fiunt enim motus in tempore.

Similiter intellige de menſura menſurante. Aliter enim tempus menſurat motum cæli, aliter horum inferiorum. Motum enim cæli menſurat intrinſecè, ſicut pars totum, at reliquos motus extrinſecè, ſicut vlna pannum.

Accipe exemplum, ſit pannus aliquis, dupliciter menſurari poteſt. Vno modo vnica ipſius particula, qua multiplicando cognoſcitur totius quantitas Altero modo vlna externa multiplicata. Ita cum motum cæli temporaneum menſuras, accipis horam, aut diem, quæ eſt pars illius moti quanti: at reliquos motus eodem die aut hora menſuras, ſed ſicut per vlnam externam. Hæc admodum nota.

Aduertendum tertiò, quòd non ſolùm hic loquimur de motu locali, ſed etiam de reliquis motibus, puta alterationibus, & augmentationibus. Hi enim etiam tempore menſurantur. At tempus non, niſi paſſio motus localis cæleſtis, ab Ariſt. ponitur.

His ſuppoſitis ad primum argumentum reſpondetur, quòd motus cæli non eſt menſurabilis, nec eſt in tempore ſecundum ſe totum, ſecundum Ariſt. ſic. enim infinitus eſt, eſt tamen ſecundum omnes partes ſuas, & tales à tempore ſuperantur, vnde quod de motu menſuratur, totum finitum eſt: menſurantur autem omnes partes copulatiuæ, ſed non copulatim, vt loquar Dialecticè. Et eſt hæc ſententia Alber. Saxon q. 15. & benè dicit, infinitum enim immenſurabile eſt, ſecundum ſe in totum.

Ad ſecundum Auer. com. 129 quem ſequitur Alber. trac. 3. c. 15. dicunt, quòd mutatio dupliciter accipitur. vno modo pro fine motus, vt cum accipitur pro generatione ſola ſubſtantiæ, quæ eſt terminus alterationis: non enim quicquam generat, niſi alteratione præcedenti, ſimiliter illuminatio pro productione luminis, quæ eſt terminus motus localis, nam dum ſol fertur, lumen producit,

ducit, & ſic dicunt non eſſe in tempore. Altero modo accipitur mutatio pro toto motu cum termino, vt pro alteratione ſimul cum generatione, & illuminatio pro latione, cum luminis productione?& ſic eſt in tempore. eſt enim ſucceſſiua.

Iſta reſponſio omninò mihi non placet, nam generatio, & illuminatio ſunt mutationes diſtinctæ à motu lòcali, & ab alteratione, vt notum eſt: debent ergo habere aliquam menſuram. Cùm enim dicuntur eſſe termini, non ſic ſunt termini vt faciant vnum motum per ſe: ſunt enim termini extrinſeci: vnde latio cum illuminatione nunquam conſtituit vnicam per ſe ſpeciem: prætereà, quia dicimus generationes, & mutationes rerum temporaneas eſſe: fatendum ergo eſt in tempore eſſe.

Ob id dicerem, quòd eſſe in tempore dupliciter contingit. Vno modo propriè, & adæquatè, & ſic ſunt illa, quæ ſucceſſionem habent cum tempore diuiſibilem. Altero modo, velut inadæquatè, & talia ſunt, quæ ſunt in nunc temporis indiuiſibile.

Nec exiſtimes, quòd eſſe in nunc temporis eſt tantùm habere totum ſuum eſſe in vno nunc, hoc enim non ſufficit, ſed ſimul in nunc habere eſſe, & cum ipſo nunc recedere: & ſic iſtæ mutationes dicuntur eſſe in tempore, cùm in nunc temporis ſint.

Ad tertium Alber. tract. 3. c. 10. dixit ſubſtantias quantum ad eſſe Phyſicum eſſe in tempore, Vocat eſſe Phyſicum ſubſtantiam cum ſenſibilib. quantitatibus diſpoſitam, puta formam in materia ſenſibili, at non eſt vtcunque cum tempore, cùm ſit permanens talis ſubſtantia, ſed eſt nunc temporis, prout aliter, & aliter ſe habet in tempore, nam tales ſubſtantiæ aliter & aliter ſe habent, cùm variabiles ſint, at ſecundum eſſentiam, & definitionem ſuam non ſubdunt tempori.

S. Thom. p. q. 10. ar. 5. dicit eſſe rerum corrubtibilium, eſſe in tempore: cuius mentem, vt intelligas, conſiderare oportet quod in tempore eſſe, dupliciter contingit, loquendo non de nunc. ſed de ipſo tempore Vno modo per ſe primò, & hoc eſt, quòd ſecundum ſe à tempore menſuratur, nec aliud eſſe poteſt, quam motus, qui ſucceſſiuus eſt. Altero modo, ſecundario, & per aliud, & hoc eſt id, quod motui, & mutationi in ſe ſubditur, qualis eſt ſubſtantia corruptibilis: vnde in tempore quidem abſolutè eſt, nec alia eſt ipſius menſura quærenda, ſed non immediatè ſubditur tempore, niſi per actiones, & mutationes ſuas: dico mutationes ſuas, quia ſubſtantia cœli non eſt in tempore, quamuis ipſius motus in tempore ſit, quia non habet mutationem, nec alterationem aliquam circa ſuum eſſe.

Ad vltimum dico, quòd Deus coexiſtit tempori: ſimiliter &

Angeli, quia ſunt quando tempus eſt, non tamen ſunt in tempore, cùm in ſe ſucceſſionem non habeant: præſertim Deus, qui nec in ſuo eſſe, nec in ſuis operationibus habet ſucceſſionem in ſe.

Quòd ſi illi tribuimus differentias temporis, id eſt ſecundum modum noſtrum intelligendi: & per tales differentias non ſucceſſionem, ſed durationém volumus ſolùm ſignificare, ipſe tamen in æternitate indiuiſibili eſt totus.

Angeli verò in Æuo: Æuum enim eſt menſura qua menſurantur incorruptibilia, quæ tamen habent operationes ſucceſſiuas, ſicut Angeli, & cœli, reliqua ſunt in tempore, vt dictum eſt.

Dignum autem conſideratione.

Text.130.

Proponit Ariſt. POſtquam de tempore dixit, aliquot circa ipſum proponit dubitationes, quibus magis quæ dicta ſunt, explicantur. Et primum dubium, cur tempus dicatur eſſe vbique, puta in terra, in mari, & omni loco. Alterum dubium eſt, An tempus ſit extra animã ita vt ipſius eſſentia non dependeat ab intellectu.

Ad primum reſpondet, quòd cùm tempus ſit paſſio motus, ac motus ſit vbique, conſequenter tempus vbiq; dicetur eſſe: in quocunque enim loco aliquis motus reperitur.

Vtrùm autem cùm non ſit anima.

Text.131.

SEcundam ſoluit dubitationem, & rationem hanc facit. Si non eſt poſſibile eſſe, quod numeret, vel numerare poſſit, nec erit numerus, nec numerabile: at tempus numerus quidam eſt: ergo ſi nullum ſit poſſibile numerans, nec tempus erit. Cum autem intellectus, & anima rationalis ſit id, cuius eſt numerare, ſi non ſit vllus intellectus, non erit tempus, niſi quantum ad id quod eſt, id eſt, niſi ratione motus, & durationis materialis.

Imò addit, quòd ſi non eſſet anima, nec eſſet motus, ſi motus ſit ab anima, quod dicit propter. Platon. qui exiſtimabat motũ cœli eſſe ab ipſa anima eius: tunc autem remota anima remoueretur motus cœli, quo ablato reliqui auferentur. Vide igitur, quomodo tempus abſque intellectu non eſt numerabile.

An tempus ſit ens rationis, vel reale. Quæſt.16.

SEnſus quæſtionis eſt, an ita tempus dependeat ab intellectu, quòd nõ ſit niſi exiſtẽte intellectu. Circa quam difficultatem, quæ digna eſt contemplatione, Auerr.com.131.dicit in motu eſſe duo. Vnum formale, & id numerus eſt. Alterum materiale, & id motus eſt. Ratione materialis tempus ab anima non dependet,

at

at ratione formalis dependet, vnde eſt medium ens, inter rationes, & reale, cùm partim in intellectu conſiſtat, partim in rebus, hoc ſequitur Iand.q.27.

Ratio pro hac ſententia duplex eſt. Altera eſt, quia tempus formaliter in numerato eſſe conſiſtit: at hoc non conſiſtit abſque intellectu numerante: ergo tempus formaliter ab anima dependet.

Altera eſt, tempus nec ſecundum totum, nec ſecundum partem exiſtit vnquam, quod enim in re eſt, indiuiſibile eſt: at aliqua pars diuiſibilis, aut totum non eſt, niſi per intellectum apprehendentem: ergo tempus ab anima dependet.

At iſta ſententia eſt abſque dubio intolerabilis, & eſt commentum quoddam nullum habens fundamentum, quam meritò reprehendit Alber. c. 3. & 10. & in primis ſunt rationes apertè contra ipſam.

Prima, ſi tempus formaliter eſt ens rationis, ergo eſt in ſpecie entis rationis, nam à forma ſumitur ſpecies, & penes ipſum formale iudicium de re ſumitur, cuius generis & ſpeciei ſit: ergo non pertinet ad vllum prædicamentum, nec ad quantitatem: nam prædicamenta entia realia ſunt formaliter.

Secundò, Si tempus formaliter eſt ens rationis, ceſſante in intellectu ipſius operatione actuali, non erit actu tempus, ſed potentia, ita concedit Iand ſed re vera, falſiſſimum eſt. In primis, quia tunc eſſent motus locales, & aliorum generum: haberent ergo actu menſuram. Quis enim patitur audire, quod motus elementorum non fierent in tempore actu, quod perinde eſt, ac dicere quod non fierent in tempore, niſi quis ſit actu comprehendens tempus: quod aſſerere indignum eſt philoſopho: eſt enim tempus menſura phyſica, realis, ſicut motus: ſunt enim vtraque paſſiones entis naturalis.

Prætereà, ſi res eſt numerabilis ab intellectu, ergo aliquid eſt in rebus, ratione cuius ſit numerabilis; ſicut ſi paries eſt viſibilis, aliquid eſt in ipſo ratione cuius ſit viſibilis: hoc autem cùm ſit reale, non deſtruetur deſtructa potentia, vt quamuis viſus deſtruatur, non deſtruetur color, ſed etiam in ſe, & ex ſe manet viſibilis: non ergo deſtruetur deſtructo etiam intellectu id ratione cuius motus numerabilis eſt: id autem tempus eſt: Nam tempus non eſt numerus numerans in anima, ſed numeratus in rebus, puta in motu: & hæc eſt ratio Alber.

Prætereà, quartò ex Ariſt. in prædic. ad aliquid. Deſtructo ſenſu & ſcientia, non deſtruitur ſcibile, nec ſenſibile: ſed ſic ſe habet id quod eſt numerabile ad animam numerantem, ſicut ſenſibile ad

ſen

ſenſum, & ſcibile ad ſcientiam: ergo numerante ablato, non auferetur numerabile. Nec ſat eſt dicere, quod iam non erit numerabile, hoc tamen non aufer, quin ſit id, quod eſt numerabile, & ratione cuius erat numerabile, vnde rectè dicit Simpl. digiti quinque eſſent, etiam ſi nullus vnquam numeraret.

Præterea quintò, Secluſo & ſemoto quocunque intellectu, in motu eſt prius, & poſterius, & ratio vtriuſque non eſt eadem, ergo eſt tempus ſecluſo intellectu.

Sextò circa primam rationem oppoſitæ rationis arguitur. Nam ex illa probatur, quòd omnis numerus eſt ens rationis, cùm numerabile ſit, quòd ſi ens rationis eſt, iam diſcreta quantitas non eſt genus reale, quod eſt abſurdiſſimum.

Præterea, ſeptimò circa alteram rationem Nam ex illa etiam probatur motum eſſe per intellectum, cùm nulla ipſius pars conſiſtat, niſi tota ſimul per intellectum. Quis autem audebit motum, qui paſſio eſt potiſſima entis naturalis, & via eſt in formam realem, concedere ipſum eſſe ens rationis.

Igitur dicamus nos cum Alber. & S. Th. opuſc. de tempore. c. 1. & in præſenti, quòd tempus formaliter eſt ens reale, & hoc etiam egregiè fatetur Simpl.

In cuius declarationem aduertendum primò, cum Simpl. quod in tempore duo conſideramus. Vnum quòd ipſius eſt eſſentia, & hoc eſt duratio quædam partium motus prioris, & poſterioris, Alterum eſt: velut quædam paſſio, puta numerabilitas quædam, & menſurabilitas partium Eſſentia quidem temporis abſoluta eſt, & ablato quouis intellectu, maneret: at paſſio reſpectiua eſt, & ad numerantem refertur, Sed hoc duobus modis. Vel actu, vt cùm res numerata eſt, & menſurata: & tunc requirit alterum terminum, & correlatiuum numerantem, & menſurantem: & ita ablato eo, aufertur eſſe numeratum actu. Altero modo in potentia eſt paſſio, id eſt menſurabilitas ipſa, & numerabilitas, & hæc refertur ad numerum menſurantem in potentia, vt ſcibile ad ſcientiam. Quare, ablato eo actu menſurante, non aufertur rei menſurabilitas, ablata tamen potentia eius, ſi non eſſet poſſibilis numerus numerans, nec poſſibilis menſura menſurans, tunc nec eſſet potentia menſurabile, aut numerabile.

Sed tamen adhuc eſſe menſurabile, & numerabile, bifariam intelligi poſſunt. Aut vt dicant potentiam phyſicam ad hoc vt poſſint menſurari, & numerari, & hæc potentia ſi non eſſet poſſibilis potentia actiua, quæ poſſet menſurare, & numerare, abſque dubio nulla eſſet paſſiua. At dicunt ſolam aptitudinem, vel non repugnantiam, & hæc aptitudo eſſet etiam, ſi nullus poſſet menſurare, vt

ſe, vt cælum eſt diuiſibile, etiam ſi nulla ſit potentia naturalis, quæ illud diuidat:& ſpecies Solis eſt ex ſe apta, vt ſit in pluribus indiuiduis, nec repugnat ei ex ſe, etiam ſi per nullam naturalem id fieri poſſit.

Igitur potentia actiua ablata, aufertur potentia & paſſio numerabilitatis, & hoc eſt, quod hic dicit Ariſtoteles: licèt ex ſe & in ſe talis eſſet res,& eius eſſentia non potentiam habens,ſed aptitudinem ad id tantum,& non repugnantiam.

Et hæc doctrina benè conſonat cum his quæ diximus aliàs, Quantitatis enim natura in quadam formali ratione extenſionis aut diſcontinuationis partium conſiſtit, paſſio eſt menſurabilitas,aut numerabilitas.

Aduertendum ſecundò cum S.Tho in præſenti textu,qui optimè notauit,quòd iſta numerabilitas, aut menſurabilitas non dependet ab intellectu creato: hic enim non eſt rerum cauſa:ſed ab intellectu primo, qui omnium eſt cauſa: Vnde quantumcunque nullus eſſet homo, nullus intellectus creatus, adhuc res numerabiles, adhuc menſurabiles eſſent reſpectu diuini intellectus. Vnde antiqui numeros non dependentes à nobis, ſed rerum cauſas ponebant.

Quòd ſi Ariſt.dicit,quod ſi nulla eſſet anima,id eſt,ſi nulla eſſe poſſet,nullus eſſet numerus, vt numerabilis,procedit ex ſuppoſitione, ſcilicet, quod ſola ipſa ſit, quæ numeret quamuis per animam non noſtram ſolam intelligit, ſed omnem intellectum late ſumpto vocabulo,vt patuit,cùm dixit, quòd etiam motus auferretur,anima ablata

Aduertendum tertiò, quod tempus quantum ad ſuam totalitatem,vt contra ſuas partes diſtinguitur à nobis in dies,& annos,& omnes eas concipimus, non eſt niſi per intellectum, quia in re non habet partes has ſimul: ſi quas tales ſimul habet, id eſt, per intellectum apprehendentem aliquot tempus ſimul totum, vt diem,horam,aut annum, non tamen hoc facit ipſum eſſe ens rationis: habet enim exiſtentiam realem, quæ cum ſucceſſiua ſit, non eſt ſicut aliarum permanentium, vt habet omnes partes ſimul,ſed per inſtans,vel per aliquod indiuiſibile ſui.Et hoc fundamentum eſt ex Alber.c 10 & ex S Th.in præſenti,

In quo aliquot diſcipuli eius,neſcio an ipſius mentem perceperint:putant enim falſo ipſum dicere eſſe ens rationis,cùm tamen id non dicat:dicit enim realiter exiſtere, ſed non habere totalitatem aliquam, ſcilicet reſpectu partium ſic apprehenſarum ſimul exiſtentium,niſi per intellectum, & hoc quidem etiam de motu, & de quocunque ſucceſſiuo eſt verum, non tamen ob id colliges

eſſe

eſſe ens rationis,& hæc ſentio de iſta difficultate.

Argumenta autem in oppoſitum ex dictis manent ſoluta: primum enim ex primo fundamento, ſecundum ex tertio ſoluuntur.

Dubitauerit autem aliquis.

Text. 132.

TErtiam ponit dubitationem. Cum enim tempus numerus motus ſit,dubium eſt,cuius motus ſit numerus. Sunt enim motus plures,puta Alteratio,Augmentatio,Latio,Generatio:Reſpondet, quod eſt numerus vnicus cuiuſque quatenus motus eſt, non vt alteratio eſt,non vt augmentatio, aut latio : ſed vt motus in communi,& ſimpliciter.

At ne quis putaret tempus eſſe numerum duorum motuum, id excludit, dicens quod eſt numerus vnius motus continui, ſed cuiuſque,puta aut lationis, aut cuiuſuis alterius:ita exponit Philo & alij.

Sed eſt nunc motum eſſe,& aliud.

Dub. QVartam ponit dubitationem conſequentem ex præcedenti. Si enim tempus eſt numerus cuiuſuis motus, cùm ſint diuerſa mota, ſeu mobilia, vnum;& aliud, erunt etiam diuerſi motus, & ſic ſingulorum motuum erunt ſinguli numeri : erunt ergo
Sol. plura, tamen æqualia ſimul, puta ſi plures æquales motus ſimul ſint. Et per interrogationem dicit non eſſe plura tempora ſimul, dicens. Tempora quæ ſimul ſunt, & æqualia,vnum eſſe & idem: at quæ ſimul non ſunt,tantùm ſpecie vnum ſunt,vt duo dies, duo menſes,quæ ſimul non ſunt.

Ponit vnum exemplum notandum, ſi ſint plures ſeptenarij ſimul,lapidum,hominum,& equorum hi quidem materialiter differunt,tamen idem numerus formaliter ſunt: Sic plura ſunt tempora materialiter ſecundum motuum pluralitatem, vnius enim latio,alius alteratio,vnus velox,alter tardus eſt:at tẽpus idem eſt.

An tempus ſit vnum numero.

Quæſt. xvij.

QVæſtio hæc diligenti indiget contemplatione Themiſtius duo argumenta facit contra Ariſtot. quæ inſoluta reliquit nobis, quæ à nobis erunt examinanda, quorum primùm eſt contra tex.132. vbi dicit Ariſtot. tempus eſſe numerum aliorum motuum, non ſolùm localis, ſed alterationis, & reliquorum, ſic argumentatur Quia illi motus non habent prius,& poſterius, cùm non per ſpacium aliquod fiant, nam Ariſtot. à ſpacio ſumpſerat prius,& poſterius motus,cùm definiuit tempus Alterum,cùm dicit tempus eſſe idem, & vnum omnium motuum:aut loquitur de idem

identitate ſpecifica, aut numerica : Si ſpecifica iam tempora duo ſimul ſunt æqualia, & duo nunc : ſi de numerica, vnum numera tempus, quomodo in multis poteſt eſſe motibus ſubiecto differentibus?

Quòd ſi in illis non ſit,quomodo tempus eſt paſſio,& habitus motus,vt dixit text.130.Hæc Themiſt.

De vnitate autem temporis inuenio quoſdam aſſerentes eſſe vnicum numero,in omnibus motibus:in vno quidem,puta primi mobilis intrinſecè, in reliquis extrinſecè, vt dictum eſt ſuperius, huius ſententiæ eſt Alber. cap. 7.eſt etiam S Tho in tex.hoc vſque in finem libri, eſt Auer.etiam quidquid velit Iandun.nam in com. 132. dicit tempus eſſe numerum motus cuiuſuis, ſed differenter. nam motus primi eſt numerus, & forma ipſius, aliorum numerus tantum,ac ſi dixiſſet illius motus eſſe intrinſecam menſuram,aliorum extrinſecam. Cùm igitur ille ſit vnus motus, erit vnum tempus,nam non habet niſi vnicum ſubiectum,Et in com. 133.dicit,quòd tempus eſſe idem poteſt intelligi dupliciter. Aut quòd ſinguli motus habeant ſua tempora, quamuis dependeant à primò:Aut quod omnia referantur ad vnicum tempus primum, & non ſit aliud,& hoc ſecundum approbat.

In oppoſita ſententia eſt Grego.2.ſenten.d.2.q.1 & Ocha.cum nominalibus,& Iandu.q.22.&(quod notandum eſt) Simpl.etiam reſpondens argumento Themiſt. cuius ſentētiam explanabimus poſteà.Hi omnes dicunt tempora eſſe plura ſecundum pluralitatem motuum,ita vt quilibet motus ſuum habeat tempus. Videtur interdum etiam Philop.huius opinionis, quanquam variè loquitur,vt patet in tex.99.& 134.Aliqui autem Græci,vt Alex.Eudemus, & Iamblicus in hac quæſtione explicanda apertè videntur confugere ad decreta Platonis de Ideis.

Sed quia eſt à nobis partim ſuſtinendum eſſe tempora plura, in motib pluribus,probo id ex Ariſt & ratione. Ex Ariſt.quidem primùm,tex 30 dicit tempus vbique eſſe,quia vbique motus reperitur,cuius paſſio,& habitus eſt tempus.Ex hoc collige,ſi tempus vnum eſt, non poteſt ineſſe pluribus motibus differentibus, quia id implicat,ſi non ineſt ipſis, non ergo erit, vbi motus ſunt: nec dicitur,ipſorum habitus enim ineſt.

Quòd ſi dicas:ſat eſt, quòd menſuret omnes motus, licet non ſit in ipſis. Hoc nil valet, nam non ſufficit id, vt dicatur eſſe vbi motus eſt, non enim menſura, puta vlna, vbique dicetur eſſe, nec habitus dicetur propter menſurata extrinſeca, quæ vbique ſunt. *obiect.* *ſol.*

Præterea text.131.dicit tempus eſſe numerum cuiuſuis motus. Quæ

Quæro, An ſit numerus numeratus, an numerans. Numerans non eſt, vt dicit Ariſt. Si numeratus, ergo non eſt diſtinctus, nec ſeparatus ab ipſis motibus, debet ergo plurificari cum motibus: nam vnum numero impoſſibibile eſt eſſe inhæſiuè in pluribus.

Prætereà, eodem text. vt dicebamus dicit, quòd ſicut plures ſeptenarij vnus numerus dicuntur, ita eſt idem tempus: ſed illa eſt identitas, & vnitas ſpecifica cum pluralitate numerica: ergo talis erit vnitas tempus, alias exemplum eſſet ineptiſſimum.

Sed ad rationes deueniamus Sit primum argumentum, Vnuſquiſque motus habet ſuum prius, & ſuum poſterius diſtinctum ab aliis: ergo & ſuum tempus. Conſequentia eſt nota: Nam ex priori, & poſteriori fit tempus. Antecedens eſt certiſſimum. Nam ſicut ſunt diuerſa ſpatia, per quæ fit motus: ita diuerſa erunt priora, & poſteriora.

Secundò. Tempus conſequitur motum, vt motus eſt, ſiue ille ſit motus primi corporis, vel alterius. Hoc enim per accidens eſt: ergo vbicunque motus eſt, ibi ſuum proprium eſt tempus. Et hoc argumentum profectò conuincit. Quis enim poteſt intelligere, quòd motus primi mobilis habeat tempus in ſe, & non motus aliorum orbium, cum ſi per aliquam potentiam auferretur illud primum, adhuc maneret tempus.

Tertiò argumentor cum Aug. 11. confeſſ. c. 23. in illo prælio Ioſue ceſſauit motus cœli per horas tres. Vbi videmus tempus fuiſſe abſque motu cœli. per hoc, autem cognoſcimus hanc veritatem phyſicam motum illum non ſolùm habere in ſe tempus, ſed etiam alios.

Ob id exiſtimo eſſe dicendum primò, quòd duplex eſt tempus Vnum primum & principale, alterum ſecundarium: Tempus primum eſt, quòd aliorum eſt cauſa, & ipſa antecedit, quale eſt tempus cœli: fundatur enim in motu, qui omnium aliorum eſt cauſa, & tale vnum eſt, nec plura eſſe poſſunt. & de hoc negat Ariſt. duo æqualia eſſe ſimul.

Secundarium tempus eſt extrinſeca duratio cuiuſlibet motus, & hoc plurificatur, & multiplicatur ſecundum multitudinem motuum, vt probatum eſt.

Et proculdubio S. Thom. & alij dicentes eſſe vnicum numero tempus, loquuntur de hoc primo & principali, & extrinſeca menſura & communi omnium aliorum, quòd ſit vniuerſaliſſimum, & communiſſimum. Et ſic eſt D. Th. defendendus, & interpretandus: ſic etiam viri plerique doctiſſimi, ex eius diſcipulis interpretantur.

Secundò annotandum, quòd quamuis iſta tempora ſint in ipſis

motibus, tamen non vtimur illis ad ipſos menſurandos motus, ſed tempore cœleſti,& hoc,quia non ſunt nota & manifeſta. Sciat enim,quòd tempus niſi coniungatur cum aliquo ſenſibili, notum non eſt,vndè prouenit,quòd tempora aliorũ motuum tũc diſcernimus,cum aliqua qualitate ex illo afficimur, puta quia mouentes defeſſi ſumus,vel quid ſimile: At tempus cœli eſt notiſſimum propter lumen, quo fiunt dies & noctes: ob id tali motu vtimur pro menſura menſurata, & menſurante motuum omnium aliorum eo modo,quem q 13.explicui:ac ob id vnum eſſe tempus fatentur omnes videlicet commune,& vniuerſale, omnium menſura, tamen hoc non aufert, quin multa ſint particularia tempora, hoc eſt particulares, & propriæ durationes ſingulorum motuum propriæ.

Dicendum tertiò,quòd iſto tempore cœli vtimur loco vtriuſq; menſuræ propter quatuor. Et quia notiſſimum eſt omnium, & quia maximè eſt vniforme,& regulare, & quia perpetuum eſt, & ita continet ſub ſe quodcunque aliud, & quia commune eſt omnibus, nam aſſiſtit cuicunque alij motui,& tempori. Meſura autem debet eſſe communis omnibus menſuratis, ac reliquas habere conditiones. Ob id ne mireris, ſi Ariſt.tempus motui cœli tribuat,cùm illud ſit menſura communis omnium motuum, quam communem menſuram Phyſicus indagat,& contemplatur, & ob has etiam cauſas hoc ſolùm vocari ſolet tempus per antonomaſiam:aliæ verò particulares durationes ſingulorum motuum propriæ non ita: dicuntur quidem durationes, ſed non tempora abſolutè nec ſimpliciter:& obſerua iſtam doctrinam.

Iuxta quam poſſumus reſpondere ad argumenta Themiſ. nam alij non habent aliud argumentum,quàm doctrinam Ariſtot. ſed iam oſtendimus ſecundum Ariſt. mentem plura etiam particularia tempora eſſe,vnum tamen omnium primum.

Ad primum Themiſt. (licet non ſit ad rem præſentem admodum,) dicitur,quòd in aliis motibus etiam eſt prius, & poſterius, non penes ſpatium,ſed penes latitudinem formæ. Vt diximus enim in præcedentibus,forma ſecundum quam eſt alteratio,& augmentatio gradus & partes habet, aut intenſionis, aut extenſionis:At Ariſt.explicuit de motu locali, quia id erat euidentius, vt dicit Simpl.

Generatio verò, & corruptio non habent prius, & poſterius, quia ſubſtantia inſtanti producitur:at Ariſt. numerauit inter motus hoſce,quia non eſt ſolicitus modò determinare, an ſit inſtantanea,nec ne.

Ad ſecundum dico,quod tempus dicitur vnum numero ſi pri-

mum eſt, dicitur autem abſolutè vnum ſpecie, ſicut plures ſeptenarij vnus ſunt numerus, vt docet ipſe Ariſt. & apparebit hoc in ſequenti expoſitione. Et duo tempora prima numero ſimul non ſunt, aut duo alia tempora, quæ non ſint idem ſpecie tempus.

Quoniam autem eſt latio. Text. 133.

VVlt oſtendere quod tempus ſit aliorum menſura, & ſupponit eſſe lationem, id eſt motum localem, & huius vnam ſpeciem eſſe circularem.

Supponit ſecundò quod vnumquodque aliquo ſui generis numeratur, & menſuratur, vt decem homines vno homine, decem lapides vno lapide, decem vnitates vna vnitate.

Supponit tertiò, quod tempus menſurat motum, & ipſum tempus, & etiam motus menſurat aliquando tempus, ſed motus qui tempore iam determinatus eſt, ſicut pannus menſuratus vlna mẽſurat reliquum pannum. Dicit autem quod tempus finitum menſurat tempus, i. quædam pars certa temporis ſumitur ad menſurandum totum tempus.

Ex his concludit circularem cœli diurnã eſſe menſuram menſurantem, quia eſt primus, & maximè regularis, & ipſius tempus notiſſimum eſt, vt diximus quæſtione præcedenti. Reliqui motus & ipſorum tẽpora non ſunt primò menſuræ, quæ difformes, & irregulares ſunt, cùm non habeant continuitatem tantam, quantam cœli latio.

Quaptopter, & videtur tempus eſſe.

EXcuſat modò Antiquos circa naturam temporis, dicẽs, quod ob id illi cœli circularem motum, exiſtimabant tempus, cum illo menſuremus motum, & tempus: at re vera non eſt ille, ſed illius numerus tempus.

Declarat etiam dictum commune vulgi. Dicitur n. res humanas eſſe in circulo, & in rota, ac etiam reliquas omnes res naturales. Et quodammodo benè dicunt: nam circulatio eſt menſura omnium horum durationis, ob id finem, ac principium videntur habere ſimul, quod eſt in circulatione. Nec aliud eſt dicere eſſe in circulo, quàm menſurari circulatione: hæc enim menſura eſt.

Imo & totum tempus circulatio eſt, nam ſicut totum non eſt aliud, quam multæ menſuræ ſimul ſumptæ, vt multæ vlnæ panni eſt totus pannus, ita multæ circulationes tempus: loquitur autem de tempore omnium primo & notiſſimo.

Dicitur

Dicitur autem rectè. Text. 1 3 4.

Simile i cur dica. vnũ tẽp.

REgreditur ad explicandum id, quod ſuperius dixit, plures ſeptenarios eſſe eundem numerum, ac ponit documentum. Cum aliqua conueniunt in aliquo, ita vt per illius differentias differant, non dicuntur idem in illo. Verbi gratia, Scalenus, & Iſoceles non ſunt idem triangulus quia differunt per trianguli differẽtias, dicuntur tamen eadem figura, quia non differunt differentia figuræ, imò ſub vna illius differentia continentur.

Circulus, & triangulus non dicentur eadem figura, quia ſub diuerſis figuræ differentiis ſunt: Sicut homo, & equus non dicentur idem animal.

At cùm non differunt differentia illius, ſunt idem in illo, vt Scalenus, & Iſoceles eadem figura: ita ſeptenatius hominum, & leonum, non ſunt idem ſeptenarius, ſunt tamen idem numerus.

Ex hac doctrina vult Simpl. quod intendat docere diuerſa priora, & poſteriora motuum dici idem tempus, nam tempus numerus eſt, & diuerſa priora, & poſteriora ſunt ſicut diuerſi binarij, vnitas ergo temporis ſpecifica eſt. Mihi itaque hæc præ cæteris placet expoſitio Simpl.

Hæc de tempore, & de lib. 4.

IN V. LIBRVM. Phyſicorum.

CAPVT I.

Mutatur autem omne quod mutatur. Text. 1.

QVid Ariſt intendat in hoc lib 5. omnes vnanimes explicant, puta ſpecies mòtuum: ita dicunt Simpl. S. Th. Auerr. Albert cùm. n de his quæ motum in communi ſequuntur, dixiſſet, puta Loco, Tempore, infinito. nũc de ipſius eſſentiali diuiſione tractat. Iſta autem intentio non eſt ſic præciſè intelligenda, vt exiſtimetur ſolùm de ſpeciebus motus tractare, ſed ſimul agit de contrarietate, vnitate, & aliis, quæ ſpecies motus ſequuntur.

At quia ſpecies motus ſumuntur ex motibus per ſe, non autem ex motibus per accidens: ſeparat primò ea, quæ per ſe mouentur, à mobilibus incipiens, vt à clarioribus, vt dicit Auer.

Statuit igitur in hoc textu vnum Theorema, in quo continetur trimembris diuiſio mobilium. Quędam enim mouentur per acci-

dens, nempe quæ ob id dicuntur moueri, quia ſunt accidentia ei quod mouetur per ſe, vt album currit per accidens, quia accidit quod equus currens ſit albus, quo pacto motus rei poteſt attribui omnibus accidentibus illius rei in concreto.

Secundò, Quædam mouentur ſecundum partem, vt cùm oculus ſanatur, aut manus, aut pectus, abſolutè dicitur, homo ſanatur.

Nota. Nota verò differentiam inter hos duos modos, nam quod mouetur per partem, ſic mouetur vt eius pars verè per ſe moueatur, oculus enim per ſe ſanatur & caput. At id ratione cuius mouetur per accidens, non per ſe mouetur: non enim albedini ineſt curſus per ſe, & iſta eſt differentia, & non illa quam dat Auerr. quod pars poteſt ſeparata moueri, non autem per accidens. Hoc enim licet aliquando ſit verum, tamen ſæpè partes non mouentur motu, quem habebant in toto, cùm ſeparatæ ſunt: non. n. oculus abſtractus ſanabitur.

Tertiò, Quædam ſecundum ſe ipſa mouentur, vt ignis ſurſum mouetur, & animal ſecundum ſe ipſum augetur. iſta autem, quæ ſic mouentur, diſtinguuntur ſecundum diuerſitatem motuum. Nam quædam alterabilia ſecundum qualitatem, quædam ſecundum quantitatem augmentabilia: & iterum in his ſingulis ſunt variæ ſpecies mobilium, ſecundum ſpecies motuum. Etenim in alterabili calefactibile, condenſabile, rarefactibile, & alia huiuſmodi. Similiter in augmentatione, in motu locali, & aliis, vt magis declarabimus in ſequentibus.

Eſt autem, & in mouente ſimiliter. Text.2.

SEcundum conſtituit Theorema, in quo eandem prorſus diſtinctionem ponit in mouente, quam poſuit in mobili. puta Quædam mouent per accidens, vt quæ accidunt mouenti per ſe, vt album ædificat: Quædam per partem, vt homo percutit, quia manus percutit: Quædam per ſe primò, vt ipſa manus percutit. ignis calefacit, medicus ſanat: & eſt ſatis nota diſtinctio.

Qoniam autem eſt quidem aliquid. Text.3.

TErtium conſtituit Theorema vno tamen præſuppoſito. Scilicet, in motu quolibet eſſe quinque. Quod mouet, quod mouetur, tempus in quo mouetur, terminus à quo mouetur, & in quem mouetur. Vt cum lignum ex calido fit frigidum ab aqua: vbi iſta quinq; inueniuntur. Aqua eſt quod mouet: lignum, quod mouetur: frigidum, terminus ad quem, quia in ipſo terminatur motus:

motus:calidum,terminus à quo:eſt etiam certum tempus, quo id fit, Ita etiam inuenitur in aliis motibus

Eſt igitur Theorema, Motus eſt ſolùm in eo quod mouetur: non autem in termino ad quem,hunc autem vocat,Formam,Locum,Tantum.Pro forma,ſubſtantialē, & qualitatiuam: pro motu, generationis, & alterationis intelligit, vt notat Auerr. per locum,& per tantū, reliquos motus ſignificat, vt dicit Simpl. nempè localem & augmentationem.

Sed eſt mouens,& quod mouetur. Text.4.

TErminum nō moueri dixerat,ſed motum in mobili eſſe, ob id colligit eſſe quod mouet, & quod mouetur, & in quod mouetur. Quaſi dicat,eſſe alia quæ mouent & mouentur diuerſa à terminis ad quos.

Hi autem non ſunt adeò motus expertes, quin aliquid ad motum faciant: nam motus denominationem ſumit à termino ad quem. Vt calefactio dicitur motus in calorem, licet procedat à frigido:& frigefactio, motus in frigiditatem, licet ſit ex calido in frigidum: non n.à termino à quo denominatio eſt. Similiter corruptio eſt mutatio in non eſſe,quamuis enim ſit ab eſſe,tamen quia tendit in non eſſe,corruptio dicitur:econtrà generatio à non eſſe in eſſe. Obſerua igitur,cùm duo termini in motu ſint diuerſi à termino ad quem denominatio ſumitur. *Nota.*

Quid igitur motus ſit,dictum eſt. Text.5.

MOtus definitionem ſe tradidiſſe docet, ac terminos non moueri dicit, quaſi illis non inſit motus definitio. Sunt .n. accidentia per ſe immobilia,vt ſcientia,albedo,& reliqua:eſſe autem formas immobiles per ſe, Metaphyſici eſt oſtendere, vt dicit Auerr.ob id prætermittitur probatio,ſed ſupponitur.

Obiicit tamen ſtatim dubium. Nam qualitates, puta albedo, calor,& ſimiles,quæ dicuntur termini motus,ſunt paſſiones,nam ſunt de tertia ſpecie qualitatis:at paſſio motus eſt:ergo motus eſt terminus motus,& ita eſt motus ipſius mutatio, quod poſteà oſtenditur, fieri non poſſe.

Reſpondet ad hoc,has qualitates non dici paſſiones, quia motus ſint,ſed tantum quia termini motus ſunt: vnde calor non eſt motus,ſed calefactio,nec albedo,ſed dealbatio.

Eſt autem,& in illis,& quod eſt.

TErminum ad quem,ſicut & ipſum mobile, & mouens tripliciter diuidit,Nempe in per accidens,in ſecūdum partem, in per ſe:quod idem etiā in termino à quo intelligi poteſt. Id dicitur per accidens, quod accidit termino per ſe: nam terminus per ſe

eſt,in quem primo terminatur motus, vt in albedinem dealbatio at quia albedo eſt viſibilis, & intelligibilis, cum dealbatur aliquid dici poteſt, quod eſt mutatum in quid intelligibile, ſed per accidens.

Similiter in dealbatione,color eſt terminus,ſed ſecundum partem,puta ſecundum albedinem:& Europa eſt terminus ſecundum partem tendentis Athenas,quæ ſunt pars Europæ,at dealbationis color albus terminus eſt per ſe.

Id etiam explicari poteſt in termino à quo,vt notum eſt.

Ex his epilogat ea,quæ dicta ſunt,nempe quod tripliciter contingit moueri,& id ipſum etiam in mouente: & quod motus non in forma eſt, ſed in mobili in actu: per formam autem modò intelligit,ſiue ſubſtãtiam,ſiue qualitatem locum, aut quantitatem, dicit D.Thom.quæ ſunt motuum termini ad quos.

Quæ igitur ſecundum accidens eſt mutatio.

Text.6.

AD mutationem per ſe conuertitur omiſſa mutatione,& motu per accidens. Reddit autem rationem cur id fiat, dicens quòd motus ſecundum accidens eſt in omnibus, & omnium, & ſemper. Per quæ verba dat intelligere, motum per accidens ex parte termini,& ex parte mouentis,& mobilis. Dicitur motus per accidens in omnibus, id eſt, in omnibus prædicamentis, vt dicit Simpl.& Alber.nam cùm omnia prædicamenta in vno poſſint inueniri, per accidens moueri, dici poſſunt. Vt ſi homo currit, quantum currit, coloratum currit,filius currit, agens currit:& reliqua. Dicitur etiam motus per accidens eſſe omnium, quantum ad terminum,quia omnia prædicamenta termini poſſunt eſſe per accidens. Dicitur ſemper, vt vult Simpl. ac ſi dicat, quòd etiam res cum non ſunt, mouentur ſecundum accidens: vt corpus Petri mouetur ipſo mortuo, ac ob id Petrus tunc per accidens moueri dicitur.

Eſt igitur ſenſus integer,quod in motu per accidens nec eſt determinatum mobile,aut mouens, nec terminus, nec tempus: ob id ab arte reiiciatur. Auerroes motum per partem, ob indeterminationem cùm per accidens coniungit.

Ad motus per ſe non ſic, imò inter terminos determinatos fit: eſt enim inter contrarios,aut contradictorios,vt ab albo in nigrũ, & à non nigro in nigrum: à calido in frigidum, & à non frigido in frigidum, à non aqua in aquam: & hoc inductione per omnes motus patet.

Dub. Poſſet quis obiicere.Num fit motus à medio,& ad medium, vt *Sol.* à fuſco in album.Reſpondet:quod medium habet rationem duorum

rum contrariorum quodam modo: relatum enim ad vnum habet alterius rationem, vt fuſcum reſpectu albi nigrum eſt, reſpectu nigri, album eſt: & media chorda acuta dicitur reſpectu primæ, & grauis reſpectu vltimæ: ob id de medio, ſicut de contrario iudicium haberi debet. Dicitur quodammodo, nam medium non eſt perfectè contrarium, cum extrema in eo remiſſa ſint, & forſan non in actu, ſed in potentia, de qua poſtea dicetur.

Quoniam autem omnis tranſmutatio eſt.

Text 7.

MVtationum numerum venatur, vt qui ex eis motus dicatur, oſtendat. Ab ipſo autem nomine mutationis, ſumit in mutatione eſſe duo extrema: mutatio enim Græcè dicitur μετ. βολὴ quaſi ſit mutatio ex vno in aliud, & vnum poſt aliud, eſt enim vnum prius, alterum poſterius: eſt igitur mutatio ex vno in aliud.

Hæc autem quadrupliciter intelligi poteſt, aut ex ſubiecto in ſubiectum, aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum. Per ſubiectum autem intelligit terminum, ſiue à quo, ſiue ad quem affirmatum, & poſitiuum, vt cùm dicitur ab albo in nigrum, vterque terminus eſt ſubiectum. Per non ſubiectum intelligit terminum negatum, vt non album, non ignis.

Ex his igitur quatuor conbinationibus tres dicit eſſe mutationes. Illa autem quæ eſt à non ſubiecto in non ſubiectum, non eſt per ſe mutatio: nam tales termini, nec contrariè, nec contradictoriè opponuntur, cum vterque ſit negatus: reliquæ tres ſunt, vt ordine declarabuntur.

Quæ igitur ex non ſubiecto eſt

MVtationes duas, quæ inter terminos contradictorios fiunt diſtinguit, dicens, quod illa quæ à non ſubiecto in ſubiectum eſt, generatio dicitur: quæ verò econtra, à ſubiecto in non ſubiectum, corruptio: differunt enim terminis tranſmutatis.

Vtraque autem eſt duplex, ſimpliciter & ſecundum quid. Simplex generatio, aut corruptio eſt, quæ eſt ſubſtantiæ alicuius, quæ verò accidentis, ſecundum quid eſt: Vt generatio albi ex non albo, ſecundum quid eſt: hominis verò ex non homine ſimpliciter, ita in corruptione. Et textus clarus eſt.

Si igitur id quod non eſt. Text. 8.

INter has adhuc tres mutationes, nec generationem, nec corruptionem motum eſſe contendit. Facit autem rationem hanc priorem de generatione. Quod non eſt non poteſt moueri: quod generatur non eſt, ergo quod generatur non poteſt moueri:

generatio , ergo non eſt motus.

Sumit autem tanquam notum,quod non eſt,moueri non poſſe: diſtinguit tamen de quo non ente loquatur.

Triplex enim eſt non ens. Vnum , quod in compoſitione vel diuiſione intellectus conſiſtit tantùm , qualia fictitia , & falſa , vt dicit Albert.& hæc nullo modo mouentur. Alterum,non ens ſimpliciter , puta ſubſtantia in potentia,quæ opponitur actui ſimpliciter,vt ignis potentia, Leo potentia, & hoc eſt quod non poteſt moueri , cùm eſſe non habeat. Tertium eſt , non ens ſecundum quid,vt quod non eſt album,quod non eſt ſanum,& tale non ens, cùm ſit ens aliquod ſimpliciter,moueri poteſt. At quia poſſet dicere,nónne materia eſt,& ipſa generatur, igitur generatio motus eſt:Hoc reiicit, dicens quòd quamuis maximè accidat eſſe generationem per accidens, id eſt,quamuis id quod generatur per accidens , puta materia , ſit tamen id quod ſimpliciter generatur, nempe compoſitum non eſt : vnde reſpectu ipſius,generatio non eſt motus.

Vbi aduertendum,quòd Auerr.cum aliis rationem Ariſt.ita intellexerunt, vt velit dicere , generationem non eſſe motum, quia materia quæ ipſius eſt ſubiectum , eſt non ens , quod autem non eſt non habet motum. Sed mihi hoc non placet,quia diceret aduerſarius, quod materia eſt, & eſt ſubſtantia , licet autem non ita perfecta,quæ tamen ſufficeret moueri tali motu. Nec video,quomodo qui hoc diceret impugnari poſſet : vnde enim habet, quod ad quemcunque motum oporteat eſſe ens actu perfecto , cum tamen motus ſit actus entis in potentia.

Ob id dico,quod Ariſtot. per quod non eſt,non materiam, ſed compoſitum , quod generari dicitur , intelligit , & tunc ſenſus eſt certiſſimus & verus,cùm illud non ſit dum generatur, non poteſt moueri.

Vnde patet,quod ſi generatio ad materiã referatur , ipſius motus eſt : ac ſi ad compoſitum , quod propriè , & per ſe generatur, non motus, ſed mutatio eſt.

Eſt enim hoc diſcrimen,quod notauimus in libro 1.inter alios motus,& generationem. Nam motus alij ſuum ſubiectum ſimpliciter denominant : eſt enim homo,qui albeſit,& aqua,quæ caleſit. At generatio terminum per ſe nominat.homo.n.non materia per ſe generatur.Et hoc eſt quod hic docet Ariſ.Id quod per ſe generatur non moueri , nec ipſius reſpectu generatio eſt motus: at ſi ad materiam referatur , negari non poteſt motum eſſe , cùm ſit paſſio quædam,& propria ac vera.

Simi

Similiter autem & in quieſcente.

OStendit etiam quod nec generatio eſt quies. Nam quod non eſt quieſceret. Et denique abſurda quæ ſequuntur ad hoc quod non ens moueatur, ſequuntur etiam ad hoc quòd non ens quieſcat. Statim adhibet poſteriorem rationem ad oſtendendum quod non eſt non moueri, quia non eſt in loco, cum non ſit in aliquo loco, Cum igitur generatur, non ſit, non erit in loco, & ſic non mouebitur.

Quò verò corruptio non ſit motus, probat. Quia ſi corruptio motus eſt, generatio ei contraria motus eſſet, aut quies opponitur. At generatio nec eſt motus vel quies: ergo nec corruptio.

An generatio ſit motus. Quæſt. j.

SEnſus quæſtionis manifeſtus eſt, videtur autem multis, generationem non eſſe motum. Primò: quia ita videtur docere Ariſto. in præſenti textu.

Præterea, quia motus eſt ſucceſſiuus: at generatio eſt in inſtanti: non ergo motus eſt.

Præterea, Motus eſt inter contraria, at generatio eſt inter contradictoria: non ergo videtur generatio motus. Idem de corruptione.

In oppoſitum tamen facit, quia videtur actus entis in potentia, vt eſt in potentia: eſt enim actus materiæ exiſtentis in potentia.

Nec valet gloſſa Simpl. quòd per ens in potentia intelligitur compoſitum, quod eſt in potentia. Hoc enim fictum eſt, cum Ariſtotel. dicat, ens in potentia, ſub quo etiam materia comprehenditur,

Præterea, quia potentia materiæ eſt vera potentia tranſmutabilis, ergo actus eius, vt talis eſt, motus eſt.

Pro reſolutione huius difficultatis, notandum eſt motum duobus modis accipi poſſe. Aut lato vocabulo, quo pacto definuit Ariſt. motum actum entis in potentia, Aut ſtrictè, & propriè, vt tex ſuperiori, 8. quo reiicit generationem, & corruptionem à motu, per motum intelligens quo moueri res dicitur, ſcilicet ſucceſſiuè, qua ſpacium vel forma quæ acquiritur habet latitudinem.

His poſitis ſit prima concluſio, Si generatio & corruptio ad materiam comparentur, ſunt ipſius motus, & actus imperfecti, quib. venit in formas, ad quas eſt in potentia: ſicut ſubiectum peruenit in accidentales formas per alios motus. At ſi ad id quod ge-

neratur aut corrumpitur, motus non ſunt, cùm per eos non dicatur moueri, ſed fieri id quod generatur, vt diximus ſuprà textum, nec ſucceſſiuè, nec in inſtanti.

In cuius declarationem aduertendum primò, quod de ratione motus in communi non eſt ſucceſſio illa temporanea, vt aliqui exiſtimant: ſunt enim veri motus in inſtanti perfecti, vt patet de illuminatione, ſecundum Ariſt. & de coagulatione, & congelatione, quæ in inſtanti extenditur. Ratio motus in communi in eo tantùm conſiſtit, quòd ſit actus entis in potentia, ſucceſſio verò ei aduenit, motui propriè dicto, & eſt ipſius quantitas conſurgens ratione ſpacij, aut ratione extremorum, inter quæ fit. Nam cum termini latitudinem habeant, & præterea ſit reſiſtentia, non poteſt tranſitus fieri in inſtanti perfectus ab vno in alterum, niſi cum in indiuiſibili conſiſtunt.

Aduertendum præterea, Generationem differre ab aliis motibus multipliciter. Primò in ſubiecto. Nam generationis, & corruptionis ſubiectum materia prima eſt: hæc enim eſt, quę permanet ſub extrinſecis formis: at aliorum mótuum ſubiectum compoſitum ipſum eſt.

Secundò, differt in terminis, Nam termini generationis & corruptionis contradictorij ſunt: at reliqui motus ſunt inter contrarios: fit enim motus ab albo in nigrum: at generatio ignis ex non igne.

Dices, quare hoc ita ſit? Reſpondeo maximè diſcrimen eſſe inter formas accidentales, & ſubſtantiales. Nam accidentales formę habent non ſolum repugnantiam, ſed determinatam repugnantiam, vt album cum nigro, vel medio: calidum cum frigido, & ſimilia. Hęc autem determinata repugnantia conſiſtit in hoc, quod circa proprium ſubiectum, aut vna, aut altera inueniatur, nec abſit vna niſi adſit altera. At inter formas ſubſtantiales eſt repugnantia quædam, ſed non eſt determinata, eò quod forma ſubſtantialis ex æquo cuilibet repugnat: nec circa materiam conſequenter ſe habet, cum materia abſque illis duabus aut tribus eſſe poſſit.

Ex hoc procedit vnum notatu dignum, quod in accidentalibus formis eſt mutatio determinata Cum enim in vnam tenditur, ex altera certa proceditur, vt ex albo in nigrum; & econtrà.

At in ſubſtantiis hoc non eſt: modo enim ignis ex aqua, modò ex aere, modò ex alio fit. Quod ſi in ſubſtantiis aliquando ex determinata forma proceditur, vt in viuentibus ex embrione, aut ex ſemine, non tamen econtra proceditur; neque eſt æqua vtriuſque ratio.

Hinc

Hinc etiam proceſſit alterum notandum: quod terminos in tali ſubſtantiarum mutatione ſumamus penes contradictionem, & non penes formas poſitiuas, cùm non ſit forma determinata ſemper quam ſumamus, at in accidentali motu, non ſolùm per contradictionem, ſed penes affirmationem terminos per ſe ſumamus: & hæc eſt ſecunda differentia, & differentiæ ratio, & eſt notanda

Tertio, differt generatio in menſura. Hæc enim inſtanti menſuratur: reliqui motus frequentius tempore, eo quod quantitatem diuiſibilem habent. Ex his igitur patet quid inter generationem. & reliquos motus differat, quæ ob differentiam hanc dicitur ab Ariſt. mutatio; at reliquos vocat motus nomine contracto, tamen in communi ſumendo nomen motus, vt definitur in 3. Phyſicorum, motus dicitur etiam generatio, & corruptio, vt dictum eſt.

Ad Ariſtotelem dico, ſolum negare generationem eſſe motum illius quod generatur, & motum propriè, non tamen reſpectu materiæ.

Ad ſecundum, negatur prorſus de ratione motus in communi eſſe ſucceſſionẽ, vt diximus, ſed eſt de ratione motus illius, cuius ſpacium, vel terminus qui acquiritur, habet latitudinem cum reſiſtentia, quem propriè & ſtrictè ob id motum vocamus.

Ad tertium dico, quòd motus propriè particulariter dictus, inter contraria fit, non tamen motus in communi ſumptus: ſic enim comprehendit etiam mutationem, ſiue inter contraria, ſiue inter contradictoria fiat. Sic autem ſumitur in libro tertio: & ſic nos generationem, & corruptionem, dicimus motum, latè ſumpto vocabulo, quia videlicet eſt verè actus entis in potentia.

Quoniam autem omnis motus.
Text. 9.

CONcludit ex tribus mutationibus dictis, vnam eſſe motum, puta eam quæ eſt à ſubiecto in ſubiectum. Quæ enim inter contradictorios terminos fiunt, mutationes dicuntur. Explicat autem per ſubiecta, intelligere contraria, aut media aut priuatiua, quę affirmatiua ſignificant, vt nudum, tenebroſum, mortuum, cæcum: quæ pro contrariis reputantur.

Statim motum, qui à ſubiecto in ſubiectum fit, diuidit in tres ſpecies, in eum qui ſecundum quantitatem, & eum qui ſecundum qualitatem, & eum qui ſecundum locum fit: quorum ſufficientiam probat, diuidendo prædicamenta, & excludendo alia ſeptem, ad quæ non eſt per ſe motus.

CAPVT II.

Secundum ſubſtantiam autem. Text. 10.

INcipit à ſubſtantia, dicens non eſſe motum in ſubſtantia. Ratio eſt, Motus eſt inter contraria: at ſubſtantiæ nihil eſt contrarium: in ipſa ergo non eſt motus. Similiter nec ad relationem: quia ſtat, inquit, vnum relatiuum acquirere relationem ſine aliqua ſui mutatione: vt ſi ego ſum albus, & aliquis fit albus, acquiro abſque aliqua mei mutatione ſimilitudinem, non ergo ad relationem motus eſt. Probat vlterius de actione, & paſſione. Si enim iſta per motum acquirerentur, nũc motus ipſius eſſet motus, & mutationis mutatio: quod eſſe nõ poteſt ſtatim probare incipit.

Duplex tamen hic occurrit dubium. Alterum eſt, quomodo in ſubſtantiis non ſit contrarietas, cùm elementa ſint contraria. Prętereà, vel loquitur de perfecta contrarietate, vel non. Si loquitur de perfecta, profectò nec ad quantitatem, nec ad locum eſt motus, in ipſis enim non eſt perfecta contrarietas. Quòd ſi non loquitur, ſed de oppoſitione quadam extremorum poſitiua, cùm in ſubſtantia inueniamus duas formas ſic repugnantes, erit profecto motus. Sine dubio non eſt facilè hoc ſoluere.

Mouet dubium Simpl. & Auerr. de eodem, & citat Alexandrum dicentem, elementa eſſe propriè contraria, eo quod exiſtimat qualitates eſſe formas ſubſtantiales elementorum. Ad Ariſto. autem dicentem ſubſtantiis non eſſe contrarium, reſpondet, quod dupliciter intelligi debet. Vno modo de ſubſtantiis compoſitis, & & mixtis: his enim non ineſt contrarium. Aut ſecundò, quod nulla ſubſtantia eſt contrarium habens ratione materiæ, benè tamen ratione formæ.

Iſta ſententia, quamuis non ſit in præſenti examinanda, mihi non placet. Primò, quia qualitates ſubſtantiam elementorum exiſtimat: & quod eſt paſſio cum forma confundit. Secundò, quia adhuc non declarat Ariſt. Nam poſſet dici, quòd ſufficit contrarietas in formis, vt ſit in ſubſtantia motus: nam mutatio ſecundum formas ſit.

Auer. elementa contraria putat, ſed ratione qualitatum. S. Tho. verò etiam ipſas formas aliquam contrarietatem habere docet, ſecundum quod ſubſtantiæ omnes inæqualitatem habent in perfectione ſubſtantiali.

Sed quicquid de hoc ſit, non video quid ad Ariſt dicendum ſit, quomodo in ſubſtantia non ſit contrarietas, & ſic in quantitate.

Auerr. dicit, ſermonem Ariſt. eſſe probabilem, & poſſe dici, ſub-

ſtantiis

ſtantiis eſſe contrarium. Sed hoc profectò non eſt rem ſoluere.

Oportet igitur maximè perpendere, quòd etiam in præcedenti quæſtione cœpi dicere. Hic Ariſt. non vocare propriam contrarietatem, ſed repugnantiam duarum formarum determinatā, quæ eſt in qualitate,& quantitate: nam à maiori in minorem, & econtrà determinatè proceditur: & à loco ſurſum in deorſum, & econtrà At in ſubſtantiis non eſt iſta determinata formarum repugnantia,vt diximus: ob id non fit inter contraria mutatio ſubſtantiæ:& hoc nota.

Alterum dubium eſt, quomodo relatio abſque mutatione acquiratur. Aduerte igitur, quod 5. Meta. ca. 15. duplex relatiuorum genus ponitur ab Ariſt. alterum eſt mutuum, puta quod ad terminum ſuum, & terminus ad ipſum mutua relatione reali referuntur, vt filius ad patrem, pater ad filium: album albo ſimilitudine mutua refertur. Alterum eſt non mutuum, quod non refertur vnum ad aliud, niſi quia hoc refertur ad ipſum: vt ſcibile non refertur relatione reali ad ſcientiam, ſed ob id dicitur ſcibile, quia ſcientia refertur ad ipſum. De priori relatiuorum genere eſt ſermo.

Circa quod notandum eſt, quod relatiuorum natura non ſolùm eſt dependens inter ſe, ſed etiam à fundamento, puta ab alio accidenti abſoluto, cum quo ſimul producitur & deſtruitur.

Notat verò S. Tho. vnum dignum conſideratione in præſenti. Quòd cùm producitur vnum fundamentum in virtute, & in radice producitur relatio: & cùm inſurgit alterum relatiuum, tunc conſumatur relatio. v.g. cùm quis fit albus, iam in virtute & radice fit ſimilis: formaliter verò cùm eſt alterum album: vnde cum aliud album fit, tunc inſurgit ſimilitudo in altero non per aliam mutationem quàm illlam quæ erat ipſius fundamenti. Eſt enim dependens maximè relatio à fundamento.

Primum enim dupliciter contingit.
Tex. 11.

MVltis argumentis probare nititur, motum non eſſe motus, nec mutationem mutationis. Primò tamen diſtinguit duplicem ſenſum, huius mutationis eſt mutatio ſeu ipſius motus eſt motus. Alter eſt, quod motus,& mutationis ſit mutatio tanquam ſubiecti, ita vt motus dicatur moueri, ſicut homo moueri dicitur, & alterari. Et hunc ſenſum reiicit, dicens, motum non eſſe eorum quæ ſubiecta ſunt, ſed potius ipſe in ſubiecto eſt. Nec aliter id probare nititur quia ſatis notum eſt, motus non eſſe ſic motum.

Aut

Aut ex eo quòd aliquod aliud.

Text 12.

ALterum ſenſum ponit Nempe quod mutationis ſit mutatio, vt termini, ita vt ſicut aliquod ſubiectum ex vna forma in aliam mutatur, puta ex ſuauitate in ægritudinem, ita ex vna mutatione vnius ſpeciei in alteram formam, id eſt in alterius ſpeciei mutationem per ſe mutetur Et oſtendit hoc fieri non poſſe niſi per accidens Perpendendus eſt ſenſus, nam ratio in litera eſt valdè obſcura. Supponit itaque, quod motus & mutatio quælibet inter duos terminos oppoſitos fit, differenter tamen: contrarios, ſi fuerit motus: contradictorios, ſi fuerit generatio, vel corruptio.

Facit ergo hanc rationem. Si ex vna mutatione in aliam mutatur aliquid, tunc ex terminis vnius mutabitur in terminos alterius, vt poſtquam per ſanationem mutatus eſt in ſanitatem ex ægritudine, mutabitur ad aliam mutationem: ſed poſtquam in vna mutatione mutatus eſt, non eſt opus ad aliam mutari, quia poteſt quieſcere in ea: ergo per ſe non eſt mutatio ex vna mutatione in aliam.

Quaſi dicat: Omnis mutatio ex ſuis terminis procedit per ſe, quib. poſitis non eſt opus alia mutatione alios habente terminos: quod ſi ponitur, id non eſt per ſe, vt dicemus.

Vlterius procedit. Si ab vna mutatione in aliam proceditur, erit hoc maxime in contrariis mutationibus ſicut ab albo in nigrum mouetur, ita à ſanatione in ægrotationem: quod ſi hoc eſt, vnum mouebitur motibus contrariis. Nam per ſanationem ab ægro in ſanum, per ægrotationem à ſano in ægrum mouebitur, & hoc ſimul, quia quod mouetur, ſimul eſt ſub termino à quo, & ad quem. Id autem impoſſibile eſt. Hæc eſt ratio Ariſt. Paulo vberius explicata.

Addit tamen quod per accidens poteſt eſſe, quod idem ab vna in aliam mutationem mutetur, vt ſi à ſanatione in deambulationem mutetur, & ab obliuione in recordationem: & ſic accedit vnam mutationem in aliam ſæpè terminari, ſed non per ſe.

Amplius autem in infinitum. Text. 13.

SEcundum rationem facit ad idem, qua probat mutationem non fieri alia mutatione, nec motum alio motu: & ratio non minoris obſcuritatis eſt in litera. Sic eſt componenda Si generatio, aut motus fit per alium motum, hic etiam fiet per alium, & hic rurſus per alium, cùm non ſit maior ratio vnius, quam alterius, erìtque proceſſus in infinitum.

Quo admiſſo, ſequitur quod nullus erit motus. Et probat. Suppoſito, quod res, dum fit, nondum eſt: tunc ſi res per motum fit: ergo

go nondum eſt, dum fit, ſed ſecundum quod tantùm eſt. Quod ſi rurſus motus etiam fiebat: ergo dum motus fit, non eſt: vlterius, ſi ille rurſus alio motu fiebat, pariter non erit dum fit. Sed non datur primus motus, quo motus fiat: ergo nullus erit motus, aut mutatio In infinito enim non datur primum.

Quod ſi dicas, iſta ratio non videtur bona: nam non datur ſecundum Ariſtotel, primus homo, tamen reliqui homines dicuntur eſſe.

Reſpondeo, quod non eſt eadem ratio. Nam homo vnus non eſt ſubordinatus per ſe alteri, cum poſſit abſque illo conſiſtere: at motus qui fit, eſt ſubordinatus motui, per quem actu fit, nec ſine eo conſiſtere poteſt. In his autem, quæ per ſe ſubordinata ſunt, non poteſt eſſe talis proceſſus Niſi enim detur primum, impoſſibile eſt dare vltimum: vt ſi hoc lumen dependet ab alio, & hoc ab alio, & id à Sole, niſi vnum primum, non dabitur vltimum.

Amplius eiuſdem eſt motus. Text. 14.

TErtiam facit rationem. Si motus fit motu, eadem ratione quieſceret motus, & corrumperetur motus alia corruptione. Nam cuius eſt vnum contrarium, eſt etiam alterum. Tunc ſi motus ipſius eſt corruptio. peto, vel corrumpitur antequam fit: & hoc non. Vel poſtquam eſt & iam non eſt & hoc non, quia quod non eſt, non corrumpitur Vel cum eſt, quòd ſi cum eſt corrumpitur, tunc etiam generatur, quia motum eſſe, eſt motum fieri: ergo ſimul generatur, & ſimul corrumpitur, quod eſſe non poteſt: non ergo motus fit motu.

Amplius oportet materiam ſubeſſe. Text. 15.

QVartam facit rationem Quod fit. materiam habet, vt patet. In eo quod alteratur eſt corpus, aut anima: Similiter in eo quod augetur, in aliíſque. Si ergo motus fit alio motu, oportet dare materiam, cum qua fiat, & iterum aliam pro alio motu, & aliam, quæ materiæ non ſunt.

Notandum, quòd alias dictum eſt, forma non fit, ſed compoſitum: non albedo, non nigredo, ſed album fit & nigrum. Similiter in ſubſtantiis. Si igitur motus fit, non ipſe, ſed cum aliquo ſubiecto fit. Hoc autem non eſt, nam ſubiectum eſt formæ, quæ cum motu fit, non ipſius motus: non ergo motus alio fit motu, ſed ipſe eſt, quo alia fiunt.

Et

Et ruſus aliquid, in quod mouentur. Text.16.

QVinta ratio eſt. Terminus motus aliquid debet eſſe, in quod motus terminetur, vt in eo ceſſet, & quieſcat: at motus, & mutatio non eſt huiuſmodi, vt in ea ceſſet motus: non ergo eſt per ſe terminus motus, ſed aliqua forma manens.

Sextra ratio eſt. Quia ſi motus eſſet motus, eſſet vnius ſpeciei vterque, vt generationis generatio: at hoc non fit: non eſt enim diſciplinationis alia diſciplinatio: non ergo motus ipſius erit motus, niſi ſint motus alterius rationis præter aſſignatos: quod nullo modo verum eſt.

Amplius ſi tres ſpecies. Text.17.

VLtimam rationem facit. Si enim motus eſſet motus, vt termini, aut vt ſubiecti, tunc de alio vnus prædicaretur, vt loci mutatio alteraretur, & alteratio loco moueretur, quod nullus admiſit.

Forſan iſta non eſt noua ratio, ſed pars præcedentis. Nam poſtquam probauit per motum eiuſdem ſpeciei, non produci motum: oſtendit modò quòd nec per motum alterius ſpeciei.

Poſteà docet quomodo vnus motus moueatur, nempe per accidens, ratione ſubiecti in quo eſt, quod accidit ſimul alio motu moueri, vt currens frigeſit: at quia hoc eſt per accidens, dicit eſſe relinquendum: ſermo enim eſt iam de motu per ſe.

Quoniam autem neque ſubſtantia. Text.18.

COncludit, cùm nec in ſubſtantia neque in Ad Aliquid, nec in Actione, & Paſſione motus ſit, cùm non ſit contrarium in ipſis, ſolùm erit triplex ſpecies motus, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi.

Imponit autem nomina his, motus ad qualitatem dicatur alteratio. Explicat autem ſe non de qualitate ſubſtantiali, qualis eſt differentia, loqui, ſed de accidẽtali, qualis eſt prędicamenti quarti Motus ad quantitatem, non habet vnum commune nomen, tamen dupliciter nominatur. Si fuerit ad perfectam, dicatur Augmentatio, ſi ad imperfectam, dicatur diminutio. Motus verò ad Vbi non habet nomen, nec in communi, nec proprium, at dicatur Latio, quamuis hoc vocabulum non conueniat, niſi his quæ naturaliter mouentur, nec in ipſorum eſt facultate motum incipere: aut finire: iſta enim propriè dicuntur ferri. At vocabulum extendatur iam ad quemcunque motum ſecundum locum.

Duplex

Duplex hic occurrit dubium. Alterum eſt, quomodo Ariſt. omiſit alia tria prædicamenta, ad quæ videtur motus. Nam in ſitu motus eſt à ſtatione ad ſeſſionem: ſimiliter in habitu à nudo ad veſtitum: ſimiliter in tempore ab vno in aliud.

Simpl. mouet dubium, & citat Theophraſt dicentem ad omnia prædicamenta eſſe motū. Ipſe dicit, quòd Ariſtot. omiſit iſta tria, quia ſunt extrinſeca ſubiecto: habitus. n. & tempus externa ſunt.

Sed mihi non placet hoc. Nam locus etiam extrinſecus eſt, & debuit prætermitti. Præterea, quia ſitus non eſt omninò extrinſecus: dicit. n. ordinem partium cum loco.

Propterea dico, quod aliud eſt eſſe motum ad aliquid, aliud eſſe per ſe motum. Motus quidem eſt ad omnia accidentia, eò quòd motu acquirantur, ſed non eſt ad omnia per ſe motus, eò quòd non omnia ſint per ſe, & immediati termini motus. Et hoc eſt, quod Ariſt. docet, vnde ad ſitum non eſt per ſe motus, ſed ad vbi, quod ſequitur ſitus. Similiter ad tempus non eſt per ſe motus, ſed ad id quod eſt in tempore. Ad habitum videtur per ſe motus: at quia habitus non eſt forma naturalis, ſed artificialis, ab ipſo Ariſt. eſt prætermiſſus.

Alterum dubium eſt. Quare in qualitate non fuit duplex nomen, ſicut in quantitate.

Reſpondeo, quia in quantitate reperitur contrarietas vna totum genus amplectens: puta maius & minus, perfectum & imperfectum: at in qualitate non eſt vna communis contrarietas, ſed multæ particulares: ob id vnum nomen fuit omnibus communiter impoſitum, puta alteratio: in quantitate verò duplex, augmentatio, & diminutio: At in particulari multa ſunt nomina in qualitate, ſecundum multos motus contrarios.

Quæ autem eſt in eadem forma. Text. 19.

Oſtendit eam mutationem, quę fit ſecundum magis & minus eiuſdem formæ, etiam eſſe alterationem, & fieri à contrario ſecundum quid, vt quæ fit à minus albo in magis album, quæ verò fit ex nigro in album, fit à contrario ſimpliciter. Explicat autem quomodo quæ fit ſecundum minus, & magis fiat à contrario. Quia vbi eſt minus, ibi eſt permixtio cum contrario: nam minus album participat nigrum, ob id quod ex minus albo procedit à nigro procedit. Dicit autem, quòd cùm in minus tendit forma, vt cùm ex albo fit minus album, tunc tendit forma in ſuum cōtrarium: at cùm fit magis, nempe ex minus albo magis album, tunc ex contrario tendit forma in ſeipſam. Quod eſt dicere, pe

I

remiſſionem tendit forma in ſuum contrarium: per intentionem econtra, à ſuo contrario tendit in ſe ipſam: ſemper tamen motus hic alteratio eſt.

Immobile autem eſt. Text 20.

POſtquam de eo quod mouetur, & motu dixit, nunc de oppoſito dicere aggreditur, nempe de immobili. Triplex autem ſtatuit immobile. Primum, quod non eſt capax motus, vt intelligentiæ, & Deus. Alterum, quod ægrè mouetur, ſicut ſaxum difficile mobile, immobile dicitur: & ſimiliter homo, qui ob aliquam infirmitatem difficilem habet motum. Tertium, quod non mouetur, cùm poteſt moueri, nec eſt aliquod impedimentum, & tale dicitur quieſcens: & quies nõ eſt aliud quàm priuatio motus. Textus clarus eſt.

CAPVT III.

Poſt hoc autem dicamus. Text.21.

VOcabula aliquot ad ea quæ mouentur pertinentia, explicat. Hæc autem ſunt ſeptem, Simul, Separatim, Tangere, Inter, Conſequenter, Continuum, Contiguum. Hæc enim omnia mobilibus, aut motibus competunt, ob id explicari oportuit, antequam motus vnitates, vel pluralitatem oſtenderet, nam illa motibus pluribus inſunt.

Similiter igitur dicuntur hæc eſſe ſecundum locum. Text. 22.

INcipit explicare terminos, ac primum ipſum Simul, dicens, illa dici Simul ſecundum locum, quæ in eodem loco primò ſunt. Dicit, Simul ſecundum locum: nam etiam contingit eſſe ſimul ſecundum tempus, quæ in eodem ſunt tempore. Dicit, in eodem loco primo, & proprio: nam quæ in eodem loco communi ſunt, non ob id ſimul eſſe dicuntur.

Aduertendum autem quod duo corpora ſimul eſſe naturaliter non poſſunt: nõ enim in eodem loco primo ſunt: at anima, & corpus ſimul dicuntur eſſe: ſimiliter ſubſtantia, & ipſius accidentia. Hæc enim eundem primum locum occupant.

Explicat ſecundum vocabulum, puta Separatim, ea dicuntur ſeparatim eſſe, quæ diuerſum habent locum primum, vt duo corpora dicuntur ſeparatim eſſe.

Tangere autem dicuntur, quorum extrema ſimul ſunt, vt duo corpora ſe tangunt, quorum ſuperficies ſimul ſunt abſque aliquo interme

intermedió. Similiter duæ lineæ, duæ ſuperficies ſe tangunt, quæ extrema ſimul habent.

Inter autẽ id dicitur, in quo peruenit prius id, quod ab vno extremo, & contrario in alternm mutatur continuè, id eſt, cùm aliquid naturaliter mouetur continuè ab vno extremo in alterum. Id quod antequam ad extremum oppoſitum perueniat, tranſit, id ſit, id dicitur eſſe, Inter.

Vndè concludit, quòd vbi eſt Inter, ibi ad minus ſunt tria, duo extrema contraria, & id, quod inter ea dicitur eſſe.

Continuè autem mouetur. Text. 23.

CVm dixiſſet, id eſſe Inter, ad quod primò peruenit, quod ab vno contrario in aliud continuè mouetur, antequam ad vltimum contrarium perueniat: explicat quid continuè moueri dicatur, & quid contrariũ in loco. Dicit, id continuè moueri, quod ſine aliqua temporis interruptione mouetur, quamuis parum ſpatij interrumpatur. Ponit exemplum. Si quis pulſet primum chordam, & immediatè pulſet vltimam, talis motus continuus, quia, quamuis intermiſſa fuerit chorda media, tamen tempus non eſt interruptum. Similiter in aliis motibus vt cum quis ambulat, quamuis ſpatij aliquid intermittat, quia nõ totum continuè tangit, tamen ſi nihil temporis intermittat, ambulatio continua eſt. Hoc tamen poſterius examinabitur.

Contrarium autem ſecundum locum. Text 24.

STatim explicat, quomodo loca contraria ſint ſumenda, vt inueniantur, quod intereſt: dicit, eſſe ſumenda ſecundum lineam rectam: quæ.n. maximè diſtant ſecundum lineam rectam oppoſita loca ſunt. Et hoc benè fit, nam linea recta eſt breuiſſima omnium quæ ab vno puncto in aliud duci poſſunt: ob id ea maximè menſura eſt. Nam menſura eſt finita. & breuis. Diuerſa igitur loca ſecundum lineas rectas ſumenda ſunt. Et id propriè dicitur Inter, quod medium eſt inter duo loca ſecundum lineam rectam diſtantia.

Conſequenter autem eſt, inter quod.
Text. 25.

EXplicat quintum vocabulum, puta eſſe Conſequenter, vt autem aliquid ſit conſequenter ad aliud, multa ſunt neceſſaria Vnum eſt, quòd ſi vnum principium, ad quod aliud conſequenter dicatur. Quod autem eſt principium, non dicitur conſequenter, ſed id, quod poſt principium ponitur. Vt ſecundus dies lunæ conſequenter ſe habet ad primum, & binatus ad vnitatem, & ternarius ad binarium, non autem econtrà.

Requiritur prætereà, ꝙ nihil ſit eiuſdem generis inter id quod

conſequenter ſe habet,& id,ad quod conſequenter ſe habet, vt vnus miles conſequenter ſe habet ad alium, qui ſibi eſt proximus. Dicitur, eiuſdem generis, quia quamuis aliud ſit intermedium, dummodo non ſit eiuſdem generis, adhuc dicetur conſequenter, at vnus miles conſequenter ſe habet ad alium, quando inter eos non mediat miles.licet mediet lapis,vel aliud alterius rationis.

Prætereà id quod cõſequenter ſe habet ad aliud,multiplex eſt. Quoddam poſitione, cùm id quod conſequenter ſe habet continuum quid eſt:vt domus ad domum,linea ad lineam. Aliud natura, ſicut vnus numerus ad alium. Aliud alio modo, ſicut perfectione, vt elephantus eſt conſequens ad hominem in perfectione. Et eſt conſequenter tempore,aliiſque modis.

Contiguum autem eſt. Text.26.

EXplicat quid contiguum dicatur, puta id quod conſequenter ſe habet,& tangit:ſicut duo corpora immediata ſe tangentia, dicuntur contigua,inter quæ non eſt aliud.

Occaſione autem huius regreditur ad oſtendendum, quando reperiatur inter,& mediũ, quamuis verba hæc videantur cum ſuperioribus cohærere. Dicit,in motu eſſe Inter, non autem in generatione & corruptione.Et ratio eſt,quia motus fit inter contraria,in quibus eſt medium : at generatio in contradictoriis terminis,in quibus non eſt medium:ob id illic eſt Inter,non autem hic.

Sed hic eſt dubium,nam 2.Meta.tex.7.dicit,quod inter terminos generationis media eſt generatio : & inter id quod eſt, & id quod non eſt, medium eſt id quod fit. Vlterius, quia non omnia contraria medium habent.

Aduerte igitur circa hoc, quod termini generationis non ſunt puri contradictorij,aliàs.n.ex nihilo fieret res. Vndè cùm dicitur non homo,non ignis,& ſimilia,non oportet intelligere, eſſe puram negationem,ſed priuationem,quæ ponit potentiam propinquam in materia ad formam. Vndè non ignis eſt, quod non eſt ignis,ſed eſt in potentia proxima,vt ſit ignis.

Aduertendum vlterius, quod in contrariis datur medium per participationem extremorum, & per remiſſionem, vt inter albũ, & nigrum eſt fuſcum,& inter calidum,& frigidum in ſummo:datur remiſſus gradus.In priuatiuis verò datur medium, ſed non eiuſdem rationis cum extremis, ſed per negationem extremorum & ſic generatio,& id quod fit,eſt medium, quia nec eſt quod eſt, nec quod non eſt.

Modò ad dubium reſpondeo,quod in Metaphyſica locutus eſt de me

de medio quocunq;:at in præſenti tantùm de medio eiuſdem rationis cum extremis,& hoc ſolú eſt inter contraria,non inter terminos generationis. Loquitur autem de huiuſmodi medio, quia hoc facit, nec termini ſint conſequenter ſe habentes, non autem quod alterius eſt rationis.

Continuum autem eſt quidem.

EXplicat quid continuum ſit,puta cõtiguum quoddam.Nempe id alteri continuum eſt,quod ſic ipſum tangit, vt vtriuſq; terminus vnus & idem ſit,vt media linea alteri eſt continua. Differt à contiguo:nam vbi contiguitas eſt:duo ſunt termini ſe tangentes:at vbi continuitas, vnus eſt terminus: vt vnum punctum duas partes vnius lineæ continuat, & vna linea ſuperficies, & ſuperficies corpora.Ob id enim dicitur continuum, quaſi vno termino contineantur,quæ continua ſunt.

Hoc autem determinato. Tex.27.

OStendit illa poſſe vnum continuum fieri,quæ apta ſunt, eſſe vnum totum,ſecundum contractum:quæ verò vnum totum fieri non poſſunt,vt lapis,& aqua, neque erunt vnum continuum. Fiunt autem vnum continuum,cùm vnicum habent communem terminum. At quia variis modis vnicum tum ſit,multipliciter etiam continuum ſe habet. Quædam enim clauo, quædam glutine,quædam inſitione, & tactu vnum continuum fiunt, & vnum totum. Sed non eſt hæc tam propria continuitas, ſicut ea qua cõtinua ſunt,quæ vnicum per ſe terminum habent: vt duæ aquæ, & ligni partes.

Manifeſtum autem eſt Text.28.

COmparat conſequenter eſſe,ad tangere,ac dicit illud eſſe ſuperius. Omne. n. quod tangit conſequenter ſe habet: at non omne, quod conſequenter ſe habet, tangit. Nam innumeris eſt conſequenter,non tamen tactus:ob id conſequenter ſe habe. e eſt ponendum inter priora ratione,i.inter vniuerſaliora tactu.

Comparat etiam continuum ad tactum,dicit quod tangere ſuperius eſt: nam omne cõtinuum tangit,non tamen ſi tangit,continuum ſtatim eſt, vndè inſitio, & copulatio poſterior eſt generatione,i.particularior actu, cum quæ conſita ſint, tangant, non econtrà.

In his verbis manifeſtat non loqui de propria continuitate,ſed de illa,quæ clauo glutine vel inſitione fit: in his enim tactus eſt, non autem in vera continuitate. Nam tactus petit duo extrema,

& terminos actu:in vera autem continuitate vnicus eſt terminus.

Quare ſi eſt punctum,& vnitas. Text 29.& 30.

EX hac differentia concludit vnum. Quod quamuis ſit punctus & vnitas ſeparata realiter,vt aliqui voluerunt,adhuc non eſſent idem.Et ponit duplex diſcrimen.Alterum eſt,quod puncto ineſt tactus, vnitati autem tantùm conſequenter ſe habere. Alterum eſt, quod inter puncta debet aliquid mediare, puta linea : in continuo enim duo puncta immediata eſſe non poſſunt : at inter vnitates non opus eſt quòd aliquid mediet:in numero enim vnitati immediata eſt. Poſteà in ſequenti textu epilogat. Quæ eſſe hæc vocabula dixit.

CAPVT IIII.

Vnus autem motus dicitur. Text.31.

POſtquàm de motus ſpeciebus dixit,nunc de vnitate motuum diſſerit. Cùm autem vnum multipliciter dicatur, fit vt vnus motus dupliciter dicatur.

Primò,dicitur vnus motus genere,qui eſt ad rem vnius prædicamenti. Vndè omnes alterationes quæ ad qualitatem ſunt,motus vnus genere dicuntur.Similiter omnes augmentationes, & omnes lationes,adinuicem tamen genere differunt,vt alteratio ab augmentatione, & augmentatio à latione:& denique hi tres motus inter ſe.

Secundò , Motus eſt vnus ſpecie ſpecialiſſima, puta qui eſt ad terminum vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ, quæ cum ſub vno genere ſit,iam amplius in ſpecies diuidi nequit. Et ſic omnes dealbationes ſunt vnius ſpeciei, alterius verò denigrationes, & calefactiones,& ſimiles motus ſpecie.

Tertiò, eſt vnus motus ſpecie ſecundum quid , puta cuius terminus eſt genus ſubalternum,partim genus,partim ſpecies,vt diſciplinatio , quæ eſt motus in ſcientiam , ſcientia verò eſt ſpecies habitus , genus verò ſcientiarum. Similiter coloratio , & ſimiles motus,qui ad genera ſubalterna ſunt.

Denique terminus ad quem eſt reſpiciendus, taliſque erit vnitas motus,quales termini.

Dubitabit autem aliquis. Text.32.

INtendit docere , præter dicta , adhuc in motu locali eſſe vnum inſpiciẽdum,nempe vnitatem ſpacij.Quamuis enim ad locum, A,ſint diuerſi motus, ſi tamen vnus per circulum alter per rectum fiat,diuerſi ſpecie,& vnus cenſendi ſunt.

Hoc

Hoc autem docet, proponendo dubium contra prædicta. Dubium autem eſt. Si idem punctum, puta mobile, moueretur ab A, in B, an eſſet, idem & vnus motus ſemper: Quòd ſi hoc eſt, ſequeretur quòd circulatio, & motus rectus eſſent vnus ſpecie motus, quia vterque poteſt eſſe ab A in B.

An determinatum eſt. Text. 33.

RESpondet non eſſe eundem ſpecie motum, ſed diuerſum. Ex quo patet, non ſolùm in motu locali inſpiciendum eſſe terminum, ſed etiam ſpacium ipſum, vt vtrumque ſit vnius ſpeciei, aut rectum, aut circulare. Suppoſita autem vnitate ſpacij, terminus inſpiciendus eſt. Cùm enim ſpacium ſpecie differt, tunc nil prodeſt vnitas ipſius termini.

Simpliciter autem vnus. Text. 34.

ALium quartum vnitatis motus modum ponit, & hunc præcipuum, & ſimpliciter vnum vocat, Puta quo vnus motus numero, & ſubſtantia dicitur, ſicut ſingulares & indiuidui motus.

Ad oſtendendum autem, quis motus ſic vnus dicatur, diſtinguit tria, quæ in motu ſunt, nempe quando, id eſt tempus in quo fit motus. Quod, id eſt mobile, quo mouetur: &, In quod, id eſt, terminus, ad quem tendit motus. Reliqua, puta terminus à quo, & mouens prætermittuntur, quia non ſunt neceſſaria pro præſenti vnitate numerica: quamuis poſſumus dicere per, In quo intelligi vtrunque terminum à quo, & ad quem, in quibus fit motus.

Horum autem genere quidem. Text. 35.

HIs tribus diuiſis docet ad vnitatem ſpecificam & genericam ſat eſſe terminum inſpicere, nec eſt neceſſaria vnitas temporis. Præterea, Ad motus contiguitatem, ſat eſſe vnitatem temporis: licet enim motus ſint ad varias formas vnius mobilis, ſi tamen in vnico continuo tempore fiant poſſunt eſſe contigui, vt paulò inferius dicemus. At ad vnitatem ſimpliciter, & numericam motus, omnia iſta tria conuenire debent, & vnitas temporis, formæ, ſeu termini, & mobilis.

Singula hæc explicat, dicens, quòd terminus debet eſſe vnus & indiuiſibilis, id eſt, vnus numero, nã vnitas numerica motus vnitatem etiam numericam termini ad quem, petit. Tempus etiam debet eſſe vnum, id eſt non interruptum: cùm enim vel minimum motus ceſſat, iam vnus numero eſſe nequit. Similiter requiritur vnitas mobilis, quòd ſit vnum mobile, vnum inquam per ſe, & particulariter. Vndè album, & Petrus non dicuntur vnum, quia

ſubiecto,ſed ſecundum accidens vnum ſunt: ſimiliter Petrus, & Paulus non ſunt vnum, licet ſint eiuſdem ſpeciei, nec ſi vterque ſanatur,nempe ex lippis oculis acquireret ſanitatem,eſſet eadem ſanatio numero,ſed ſpecie. Ad vnitatem enim numericam,& vnicum numero,& per ſe debet eſſe mobile.

Socratem autem ſecundum eandem.

Text.36.

AD vnitatem temporis regreditur, & dubium proponit. An ſi Socrates in hoc tempore ſanetur, & iterum alio tempore ſanetur poſt aliam ægritudinem,ſit eadē ſanatio numero. Ad quod reſpondet,quòd ſi idem numero, poſtquàm corruptum eſt, redire poteſt,erit eadem ſanatio numero. Si verò non poteſt redire eadem numero,ſed ſpecie,tunc erit illa ſanatio non vna numero,ſed eadem ſpecie. Quaſi dixiſſet: Non eſt eadem ſanatio illa poſterior,quia prior corrupta eſt.Quod autem corruptum eſt,non poteſt idem numero reparari,vt volebat Plato.

a Habet autem dubitationem. Text.37.

CVm de motu dubitaſſet, an idem & vnus numero eſſet, qui diuerſis ſit temporibus, dubitat modò de forma,& de termino, An ſit eadem ſanitas, quæ diuerſis eſt temporibus in eodem ſubiecto:ſimiliter de alio quocunque accidenti.Ex alia parte videtur quòd non ſit eadem:nam corpora ſubiecta mutantur ſecūdum tempora:non ergo ſunt eædem qualitates. Ex altera parte videntur eſſe eædem,nam ſi ſanitas duraret per tres dies in vnico ſubiecto,abſque dubio eſſet eadem: ergo quamuis in die medio fuerit deſtructa.& tertio die reparata erit eadem ſanitas: & ita erit motus,nec erit neceſſaria vnitas temporis.

Eadem enim ratio erit. Text.38.

TExtus difficilis eſt apud expoſitores,tamen ſine dubio ſenſus eſt iſte: nempe quamuis eſſet eadem ſanitas,& rediret idem terminus,motus tamen non eſſet vnus numero. Et dicit, quòd ſi actus plures ſunt,non ob id plures ſunt habitus.Poteſt enim vnus habitus plures actus producere:at ſi plures ſunt habitus, tunc plures ſunt actus. Ita motus eſt actus,terminus eſt,vt habitus. Non valet,quòd ſi vnus ſit terminus,ob id vnus ſit motus:nam ad eundem locum plures motus reperiri poſſunt. Benè tamen ſi plures ſunt termini,plures ſunt motus. In quo docemur, vnitatem motus petere vnitatem termini,non tamen ita,vt exiſtimemus econtra valere,ſi vnus eſt terminus,vnum eſſe motum.

At de dubio, An ſit eadem ſanitas, dicit non eſſe præſentis negocij

gocij id ſoluere. Sat eſt pro præſenti ſcire, quòd ſiue vnus ſit, aut plures, adhuc vnitas numerica motus nō colligitur, niſi adſit vnitas temporis. Et nota hanc expoſitionem.

Quoniam autem continuus omnis motus.

Text. 39.

CVm oſtendiſſet, qui motus eſſet vnus numero, oſtendit modò numero vnum motum eſſe continuum, & è contra continuum eſſe vnum numero, & ad continuitatem requiri eadem, quę ad vnitatem numericam: ac ob id proponit, motū continuum eſſe ſimpliciter vnum: & è contra, ſimpliciter vnum eſſe continuum.

Obiter tamen motum eſſe continuum probat, quia diuiſibilis eſt, puta in partes, quæ erant actu vnū, ſicut diuiditur continuum.

Statim declarat, qui motus continui ſint. Illi nempe qui extremum, & terminum eundem habent, ac illi continuari poſſunt, qui vnicum communem terminum habere poſſunt, ſicut in aliis continuis Aliqua enim termino carent, ac ob id continuari nequeunt, vt res incorporeæ. Aliqua terminos habent, ſed ineptos ad continuationem, vt linea, & deambulatio: & æquiuoca ac diuerſæ rationis ſunt. Quæ verò eiuſdem ſunt rationis, continuari poſſunt, ita etiam motus, qui eiuſdem ſunt rationis, ac communem vnum terminum habere poſſunt.

Continui igitur erunt. Text. 40.

OStendit ad contiguitatem motuum ſat eſſe temporis vnitatem, quamuis ſint diuerſæ ſpeciei, & generis. Vt ſi poſtquam quis cucurrit, immediatè ſanetur, hi motus contigui ſunt, non tamen ſunt continui, quia non habent vnum cōmunem terminum. Requiritur igitur ad continuitatem, vltra temporis vnitatē, vnius termini communitas, quo contineatur motus.

Quapropter neceſſe eſt. Text. 41.

COncludit ad continuitatem motus requiri vnitatem ſpecificam termini, aliter enim non poterunt duo motus vnicum habere communem terminum Opus etiam eſt, cum vnitate termini & mobilis, vnitate etiam temporis. Hæc autem vnitas temporis eſt, vt non interrumpatur per aliquam quietem mediam. Cùm enim mobile in medio motuum vel minimum quieſcit, & vacat à motu: impoſſibile eſt, quòd illi duo motus vnum continuum faciant.

Eius verò qui eſt in ſpecie non vnus.

OStendit etiam cum temporis vnitate eſſe opus vnitate termini ſpecifica. Poteſt enim eſſe cum vnitate temporis motuum

pluritas. Qui igitur eſt vnus in ſpecie, & tempore, vnus ſimpliciter eſt, qui verò tantùm habet vnitatem temporis, hunc non eſt neceſſe eſſe vnum ſimpliciter,id eſt,numero eſſe.

Ex omnibus colligit vnitatem quartam motus numericam eſſe ſimpliciter vnitatem. Hæc enim omnium aliarum,quæ dicta ſunt maxima eſt.

Amplius autem dicitur vnum. Text 42.

ALiam vnitatem motus ponit, nempe vt is qui perfectus eſt, vnus dicatur ſiue in genere, ſiue in ſpecie, ſiue numero:Idem enim eſt dicere, motum vnum, & totum, ac perfectum, ſicut in aliis etiam rebus,quod perfectum eſt,vnum dicitur. Eſt autem motus perfectus, qui ad ſuum terminum peruenit,in quem ordinabatur.

At ne quis putaret,imperfectum motum non eſſe vnum,nempe eum qui ad terminum nondum peruenit,addit eſſe vnum, quamuis minus vnum:eſt autem vnus,quia continuus eſt.

Nota benè S.Tho.quod dupliciter attenditur vnitas.Et in ſubſtantia rei,& hæc penes formam:res enim vna per vnam formam eſt.Etiam in quantitate:vt res eſt vna,quæ continua eſt.Hæc etiã duplex vnitas eſt in motu, & in ſubſtantia ipſius, & hæc eſt per terminum ad quem, qui motus eſt forma: & hanc vnitatem habet motus perfectus.Vnitas etiam eſt in qualitate motus per continuationem, & hæc etiam in imperfecto reperitur: ac ob id motus imperfectus & inconſummatus vnus dicitur.

Amplius autem aliter. Text.43.

ALiam ponit motus vnitatem,vt is dicatur vnus,qui eſt regularis & vniformis. Irregularis aliqua ex parte videtur vnus motus,aliqua ex parte non vnus: differt tamen à regulari,ſecundum magis & minus, nempe quia regularis eſt magis vnus, irregularis verò minus.Reperitur autem in quocunque genere & ſpecie motus regularitas,& irregularitas,in alteratione,& in augmẽtatione,& in latione.

Aduertendum verò quod iſta vnitas non eſt in ſubſtantia motus,nec in continuitate, quia hæc ſunt etiam in irregulari, ſed in modo motus: nam regularis vno modo ſe habet in omnibus ſuis partibus atquoad velocitatem, & quoad ſpacium: & irregularis diuerſimodè ſe habet, dum pars velocior altera eſt, aut diuerſo fit ſpacio: ob id motus irregularis in textu diuiſibilis dicitur,intellige ſecundum modum,quia partes habet difformes, ob ídque non tam vnus dicitur.

Itte

Irregularitas autem differentia.

Text. 44.

DVas radices ponit, ex quibus irregularitas procedit. Altera eſt ſpacium in motu locali, cùm difforme eſt: vt ſi quid moueretur per lineam tortuoſam, & girat uam, talis motus irregularis eſſet, eo quòd partes non ſunt rationis eiuſdem. Altera eſt, cum ſtante eodem tempore, & eodem termino, & ſpacio, eſt diuerſa velocitas, eò quòd mobile velocius mouetur per vnam quàm per alteram partem ſpacij, vt lapis deorſum mouetur velocius in fine, quàm in principio, ob id irregularis eſt: eſſet regularis, ſi per totum ſpacium eandem ſeruaret velocitatem.

Ex his concludit duo. Alterum eſt, quod eſſe velociorem, aut tardiorem, non ſunt ſpecies motus, nec differentiæ ſpecificæ, cum idem motus ſpecie modò velocior, modò tardior, modò regularis modò irregularis ſit. Alterum eſt, quod grauitas & leuitas in eodem maior, vel minor, non faciunt motum differre ſpecie: non enim differt motus plumbi deorſum, à motu eiuſdem, cùm vnus eſt per aerem, alter per aquam, quamuis hic tardè, illic velociter feratur: nec differt ſimiliter à motu lanæ, quæ minori fertur grauitate.

Vnus igitur irregularis eſt.

Text. 45.

COncludit irregularem motum vnum dici, cùm continuus ſit, ſed minus vnum, quàm regularem: vt patet de illo motu, qui per ſpacium obliquum, & irregulare fit. Cum autem ſit minus vnus, habebit aliquid pluralitatis, nam vbi eſt minus, ibi eſt aliquid contrarij, vt quod eſt minus album, habet aliquid nigritia motus irregularis, cum ſit minus vnus, pluralitatem habet in modo, cùm non ſit vniformis ſecundum omnes partes.

Dices, quomodo verum habet, quòd ſi aliquid eſt minus, ibi ſit contrarium: nam contingit eſſe minus lumen ſin contrario, lumen enim contrario caret.

Reſponſio, per contrarium eſſe intelligendum, aut verum contrarium, aut ſaltem priuatiuum, & tale in lumine eſt, vbi enim eſt minus lumen, ibi ſunt magis tenebræ.

Statim concludit Ariſtot. motus differentes ſpecie, non poſſe eſſe continuos. Ratio eſt, quia omnis continuus aliquando eſſe regularis, aliquando irregularis poteſt: at motus compoſitus ex duobus ſpecie differentibus, vt ex latrone, & ſanatione non poteſt eſſe vnquam regularis: ergo nec continuus: quod autem regularis eſſe nequeat, notum eſt, non enim poteſt partes vniformes habere

An

An vnitas ſpecifica motus ſit tantùm à termino ad quem. Quæſtio. ij.

Difficultas hæc eſt circa textum, 31. vbi Ariſtoteles vnitatem motus ſpecificam ab vnitate termini ad quem ſpecifica docet eſſe ſumendam, contra quam ſententiam videntur multa inſurgere argumenta.

Primum eſt, Sequeretur quòd motus ab albo in fuſcum, & à nigro in idem fuſcum eſſent eiuſdem ſpeciei : terminus enim ad quem, puta fuſcum idem eſt ſpecie. At re vera illi motus videntur ſpecie differre, quia magis differt à motu ab albo in fuſcum motus à nigro in fuſcum, quàm differat alius motus ſimilis ab albo in fuſcum, ſed hic differt numero : ergo ille differt ſpecie.

Secundò, Sequitur quòd augmentatio eſſet diminutio. Sequela patet. Moueatur aliquid ex bipedali ad tripedale, eſt augmentatio. Iterum moueatur aliud ex quadrupedali ad idem tripedale, eſt diminutio, idem tamen eſt terminus vtriuſque motus ad quem, nempe tripedale : erunt ergo eiuſdem ſpeciei, quod falſum eſt, cùm ſint contrarij.

Tertiò, Eodem modò ſequeretur quòd duo motus locales eſſent eiuſdem ſpeciei, cùm tamen ſint contrarij Patet, aer moueatur ad ſuam ſphæram ſemel ex terra, & talis motus erit aſcenſus. Semel moueatur ab igne; hic erit deſcenſus, & tamen eundem locum, & terminum ad quem : erunt ergo aſcenſus, & deſcenſus vnius ſpeciei. Idem de aqua, quæ aſcendit à terra, deſcendit ab igne.

Quartò, Aſcendat lapis motu violento vſque ad locum A, deſcendat iterum naturaliter vſque ad idem A. iſti motus ſunt ad eundem terminum, alter tamen naturalis, alter violentus eſt, qui videntur ſpecie differre.

Quintò, Aſcendat lapis vſque ad aerem, iterum proiiciatur vſque ad ignem, ſequitur quòd iſti motus differunt ſpecie, quia termini ad quos, nempe ignis, & aer, differunt ſpecie. Quòd vero non differat, notum eſt, nam ſequeretur quod motus qui eſt lapidis ad ignem, eſt compoſitus ex motibus ſpecie differentibus, nam motus ille etiam fit per aerem, & ignem. Simile eſt, cùm deſcendit ab igne vſque in terram, tranſit enim per loca ſpecie differentia.

Sextò, Item ſequeretur, quod motus ab albo in nigrum per fuſcum, & alius per viride, & alius per aliud medium, eſſent vnius ſpeciei, cùm omnes ſint ad nigrum. Id autem videtur falſum, nam

eodem

eodem modo ſequeretur quòd motus ad A, per circulum, & per rectum eſſent vnius ſpeciei.

Septimò, Moueatur aer vſque ad centrum, moueatur lapis vſq; ad idem centrum, motus hi ſunt ad eundem terminum, at videntur differre ſpecie, alter enim naturalis, alter violentus eſt.

Circa hanc difficultatem Alber. Saxo. q. 6. dicit vnitatem ſpecificam motus eſſe ſumendam ex tribus ſimul, ita vt ſi vnum deficiat, motus differant ſpecie: Nempe ex vnitate termini ad quem vltimati, & termini à quo, & medij formalis: ita vt cùm termini a quibus ſunt differentes ſpecie, motus ſunt ſpecie differentes, vt patet in quatuor argumentis propoſitis Similiter cum media differunt, vt in ſexto argumento: concedit enim illos motus ſpecie differre, propter media diuerſa, quod idem concedit Burleus, quamuis Paulus Venetus tex. 13. dicat, eſſe eiuſdem ſpeciei.

Vocat autem Alber. terminum vltimatum illum, in quem per ſe tendit motus, vt cùm lapis mouetur deorſum, licet ſiſtat in aere, tamen ex ſe in centrum tendit, & per talem terminum eſt iudicandus motus. Vocat medium forma in motu locali, quod conſideratur in ratione quanti, vt eſt rectum, vel circulare: quod enim ſit aer, vel aqua, non variat motum, dum vtrunque rectum, aut circulare ſit

Alij propter argumentum ſeptimum, dicunt eſſe opus vnitate ſpecifica mobilis: vndè ob id illi motus ſpecie differunt, quia mobilia ſpecie differunt. Intellige hos, cùm mobilia differunt in ratione principij motus, puta in ratione grauis, aut leuis: nam motus plumbi deorſum, & motus ſimiliter deorſum lapidis non differunt ſpecie, quia mobilia non cenſentur ſpecie differre in ratione mobilium, cùm vtrunque ſecundum grauitatem moueatur.

Hæc ſunt quæ dixerunt alij potius conuicti argumentis, quàm doctrina Ariſto. Et quamuis aliqua benè dicta ſint, tamen non Ariſt verbis conſona, & citra regulam aliquam. Ob id exiſtimo ad difficultatem ſic eſſe dicendum.

Sit igitur prima concluſio. Vnitas ſpecifica motus à termino quem, non autem à termino à quo eſt ſumenda.

Hæc ſatis eſt expreſſa Ariſt. Et probatur Quia terminus à quo, & terminus ad quem ſpecie differunt: à duobus ergo ſpecie differentibus non poteſt vnius ſpeciei vnitas ſumi: non ergo à termino a quo, & ad quem eſt ſumenda ſpecies motus.

Præterea, A quo ſumitur definitio nomen rei, ab eo ſumitur ſpecies: ſed à termino ad quem nomen ſumimus motus, & per ipſum definitur: ergo ab ipſo ſumitur ſpecies.

Pix

Præterea, Quia motus in ſe non aliud eſt quàm via, & proceſſus ipſius termini ad quem: ab huius ergo vnitate ſumi debet vnitas motus.

Præterea, Quia dum motus creſcit, recedit terminus à quo, & magis eſt terminus ad quem: motus ergo præcipuè in termino ad quem conſiſtit: ab ipſius ergo vnitate vnitas motus ſumetur.

Secunda concluſio, Vnitas termini ad quem formalis, non autem materialis eſt inſpicienda.

Aduertendum ergo fieri poſſe, quòd re vnus ſit terminus ad quē, tamen ratione ſit duplex, ſi formaliter conſideretur, puta ſi comparetur ad ſuum terminum à quo, ad quem refertur, verbi gratia, fuſcum ſi ad album comparatur, nigri rationem habet, ſi verò ad nigrum, albi rationem obtinet, vt dixit Ariſto. tex. 6. ob id non eſt idem terminus ad quem in motu ab albo in fuſcum, & à nigro in fuſcum, ſi terminus formaliter conſideretur. Similiter locus aeris, re vnus eſt, tamen ſi ad ignem comparatur, deorſum eſt: ſi ad aquam, & terram, ſurſum: ob id motus ad aerem ex terra, & ex igne non habent eundem terminum ad quem formalem.

Quòd autem terminus formaliter ſit conſiderandus, notum eſt. Nam, vt terminus eſt ad quem, refertur ad terminum à quo, & talis terminus ad quem ad talem terminum à quo. Huius inconſideratio fecit illos Doctores confugere ad terminos à quibus in vnitate motus, cùm tamen non ab eis, ſed à terminis ad quos, formalibus tamen, ſumatur vnitas motus: & per hanc concluſionem ſoluuntur argumenta tria prima.

Ad primū enim concedimus, motus ad fuſcum ex albo, & ad fuſcum ex nigro ſpecie differre, tamen negamus eſſe vnicum terminum ad quem formalem, fuſcum enim rationem duorum habet.

Similiter ad ſecundum, Tripedale. n. habet rationem minoris quantitatis reſpectu quadrupedalis, & maioris reſpectu bipedalis, ob id non eſt idem terminus formaliter, cum & habeat rationem maioris, & minoris: ac ob id illi motus ſpecie differunt.

Ad tertium, Quamuis aliqui velint, illum aſcenſum aeris ab aqua, & deſcenſum ab igne in ſuum locum, eſſe eiuſdem ſpeciei, mihi non placet: eſt enim vnus aſcenſus, alter deſcenſus, quia magis differunt, quàm duo aſcenſus, vel duo deſcenſus eiuſdē aeris.

Igitur aduerte, quod elementa media ſicut non habent ſimplicem locum, ita nec ſimplicem motum omninò. Ignis quidem habet locum ſimpliciter ſurſum; ob id motus eius ſimplex eſt. Similiter terra deorſum: at aqua, & aer, partim ſurſum, partim deorſum, partim grauia, partim leuia ſunt. Ignis reſpectu aer grauis eſt, & deorſum: aquæ verò reſpectu leuis, & ſurſum. Similiter

aqua

aqua reſpectu terræ, & aeris. Cum igitur mediæ naturæ ſint, geminos habent motus, & ſurſum, vt leuia, & deorſum, vt grauia, quamuis ſecundum vnam rationem non habeant niſi vnicum ſpecie motum. Deſcendit igitur aer ab igne, & aqua ab aere: aſcendit tamen aer ab aqua, & aqua à terra. Et tales loci rationem habent duorum formaliter: ſurſum enim, & deorſum ſunt, ſi ad diuerſos terminos à quibus comparentur.

Tertia concluſio, Vnitas termini formalis, & vltimati eſt conſideranda ad vnitatem hanc motus ſpecificam.

Aduertendum ergo, vt diximus, quod terminus duplex eſt. Alter vltimatus, alter non vltimatus. Vltimatus is eſt, quem motus ſecundum ſe attingere poſſet, niſi ab extrinſeco impediretur: vt mouetur lapis deorſum, vltimatus locus eſt centrum, quamuis impediatur ab alio loco. Similiter mouetur ad aerem violenter. Vltimatus terminus eſt vltimum, in quod naturaliter poteſt proiici, niſi vires aut aliud impedirent. Non vltimatus verò eſt quem attingit ob impedimentum aliquod, in quo aliàs non quieſceret, vt ſi lapis cadens ſiſtat in cathedra.

Poteſt etiam fieri, quòd aliquis ſit vltimatus terminus alicuius motus, non autem alterius: vt ſi aer perueniat ad ſuum locum, ſimiliter lapis. Iſti motus non habent eundem vltimatum terminum, nam aeri ſuus locus eſt vltimatus terminus, quia eſt motus naturalis, at lapidi non. Cùm enim ſit motus violentus, vlteriùs poſſet procedere, & etiam inferiùs, quia vt motus violentus eſt, incertum terminum habet. Et vltimus terminus eſt, quem poteſt attingere de potentia naturali, nullo exiſtente impedimento. Ad examinandum ergo vnitatem motus, terminus vltimatus eſt inſpiciendus.

Et per hoc ſoluitur argumentum quartum: cùm enim lapis aſcendit vſque ad A, tunc non habet illum terminum vltimatum. Similiter cùm naturaliter deſcendit terminus vltimatus centrum eſt: quamuis etiam poſſemus dicere, quod ille locus A, ratione duplex eſt: eſt enim ſurſum & deorſum reſpectu diuerſorum.

Quarta concluſio. In locali motu medij vnitas formalis eſt attendenda. Dico formalem, vt ſi vnum eſt rectum, vel circulare, alterum ſimiliter ſit. Hæc eſt expreſſa Ariſt. vt viſum eſt in textu. 33. cap. 4.

Sed aduerte, quòd medium non debet attendi, niſi in motu locali: quia quoties mutatur medium in motu locali, mutatur terminus vltimatus: & hoc eſt valdè notandum, v.g. cum per rectum peruenitur ad A, & per circulum, A non eſt vtriuſque vltimatus terminus: nã circulus, vt circulus, non habet finiri in A per ſe, cùm

terminum non habeat: & linea non habet ſecundum ſe in A finiri, cum recta eſt: ſed vltimatè vltra circulum procedit. Quod ergo in A terminetur, hoc per accidens eſt: ob id ex medio ſumenda eſt vnitas, At in alteratione, cum ex albo proceditur, ſiue per fuſcum, ſiue per viride, per ſe tenditur in nigrum, ob id hi motus ſunt eiuſdem ſpeciei, & eſt Burlei & Alb. Saxo & contra Albertum. & ſic ſoluitur argumentum ſextum Nam quintum ex concluſione præcedente ſolutum eſt. Terminus enim vltimatus lapidis non eſt aer, licèt in eo ſiſtat, ob id, & quando vſque ad ignem proiicitur, motus ſunt eiuſdem ſpeciei propter vnitatem termini vltimati.

Quinta concluſio. Vnitas ſpecifica accidentalis motus, etiam à mobili ſumi debet, vt mobile eſt.

Aduerte itaque, dupliciter differre aliqua ſpecie. Vno modo ſpecie eſſentiali, cum ſecundum ſubſtantiam duo differunt, vt homo & leo. Altero modo ſpecie accidentali, cum ſecundum accidentia ſpecie differentia, differunt, vt homo albus, & homo niger. Has duas differentias in motu inuenimus. Motus enim duo, ſpecie eſſentiali differunt, cum ratione motus differunt, puta in terminis ad quos, vt motus ſurſum, & deorſum: accidentali verò differunt, cum per accidentia, quomodo violentum, & naturale faciunt motus ſpecie accidentali differre, non autem eſſentiali, poſſunt enim duo motus vnius ſpeciei eſſe, alter naturalis, alter violentus: hæc enim accidentia ſunt motus, non differentiæ, ſicut album & nigrum, reſpectu hominis, & ad talem differentiam conducit mobile in ratione grauis aut leuis.

Vndè ad vltimum argumentum dicitur, quod motus aeris ad centrum & motus lapidis eiuſdem ſpeciei ſunt eſſentialis: nã violentum & naturale tantùm non mutant ſpeciem ſubſtantialem, cùm terminus ad quem vnus eſt ſpecie. At ſpecie accidentali differunt, quia alterum mobile eſt graue, alterum leue. Ariſt. autem, dum de vnitate ſpecifica loquitur, de ſpecie loquitur eſſentiali, ad quam vnitas termini ad quem eſt inſpicienda, vt dictum eſt.

An vnitas numerabilis motus ſumatur ex tribus, videlicet ex vnitate numerica termini, mobilis & temporis.

Quæſtio. iij.

DIfficultas eſt circa id, quod Ariſt. docet ad vnitatem numeralem motus eſſe opus tribus, & vnitate numerica termini, & mobilis, & temporis, in quo occurrunt aliquot argumenta. Primum eſt: in textu enim 35. dicitur, ad vnum numero motum, ter

minum

minum requiri vnum, & indiuiſibilem,i. vnum numero: In text. autem 41. dicitur ad continuitatem opus eſſe vnitate ſpecifica termini hæc videntur pugnare cum tex. 39. vbi dicitur, motum vnum numero eſſe continuum & econtrà. Eſt igitur argumentum. Idem eſt motus vnus numero,& continuus; ergo ſi ad continuationem terminus debet eſſe vnus ſpecie, pariter ad vnitatem numericam, vel ſi ad iſtam debet eſſe vnus numero, etiam erit ad continuationem.

Secundò,Contra id quod dicit,ad vnitatem, & cõtinuationem motus debere eſſe vnicum mobile. In primis videtur cõtra ipſum Ariſt. text. 13. dicit enim quod motus primæ chordæ, & vltimæ in vnico tempore eſt continuus, & tamen mobilia diuerſa ſunt, pura diuerſæ chordæ.

Præterea Ratione:Deſcendat canis à media regione aeris inceſſanter, & in media via moriatur: tunc motus hic continuus videtur:at mobilia ſpecie differunt. Nam canis viuus eſt animatus, mortuus verò inanimatus. Idem argumentum eſt de gutta aquę cadente quæ in medio fit grando,& lapis.

Tertiò,Contra id quod dicitur motus diuerſæ ſpeciei nõ poſſe continuari,videtur falſum.Nam res diuerſæ ſpeciei continuas experimur in multis: primò de virga vna, cuius medietas aruit,& vitam amiſit,reliqua manet viridis, & alterius ſpeciei. & tamen ibi eſt continuitas.Prætereà,de homine moriente ſæpè, cuius pedes primò vita deſtituuntur, ac aliam formam habent ſubſtantialem,& tamẽ cum partibus animatis continui ſunt. Similiter de circulo,& circumferentia,& ſemicirculo,& chorda,quę continua ſunt:curuum autem & rectum,necnon linea, & ſuperficies ſpecie differunt.prætereà,de lapide,qui aſcendit,& ſtatim deſcendit:vbi videtur eſſe continuatio aſcenſus, & deſcenſus differentium ſpecie.Idem de pila,qua fit percuſſio & repercuſſio.

Prætereà. Ponatur quòd ſit ſpatium ab vna parte circunferentiæ terræ,vſque ad alteram per centrum,vt ſit velut quoddam foramen: tunc proiiciatur lapis,ſine dubio deſcenderet ad centrum & aſcenderet ex alia parte, tunc eſſet motus hic aſcenſus, & deſcenſus, & tamen continuus: res igitur ſpecie differentes continuari poſſunt.

Quartò,eſt argumentum:Motus accidens quoddam eſt:ſed accidentia vnitatem numericam habent à ſubiecto: ergo vnitas motus tantùm à mobili ſumi debet, non à tempore, nec à termino.

Quintò, Tempus vnicum eſt, & continuum, non interruptum noſtris actionibus,cùm ſit in motu cœli, qui continuus eſt, non

ergo oportet exprimere, ad vnitatem motus, opus eſſe vnitate temporis,cùm ſemper vnum ſit,nec plura eſſe poſſit.

Pro determinatione huius,ſit primum fundamentum. Aliud eſt motus eſſe ſimul, aliud eſſe contiguos, vel conſequentes. Aliud continuos. Vt duo motus ſimul dicantur, opus eſt vt eadem prorſus temporis parte menſurentur, ſiue ſint in diuerſis mobilibus,ſiue in vno : vt ſi modò quis deambulat, & modò quis calefiat,ſiue idem,ſiue aliud,motus hi ſimul eſſe dicuntur.

Contigui verò dicuntur,qui ſunt in tempore continuo,non interrupto aliqua quiete,tamen non vna parte menſurantur, ſed vna vnus,altera alter:& hoc,ſiue in vno, ſiue in diuerſis mobilibus ſit:vt ſi deambulem modò,& poſteà ceſſante ambulatione, calefiam ita vt nullum ſit tempus medium,in quo non ambulem, aut calefiam:tunc iſti motus contigui,ſeu conſequentes ſeu deinceps dicuntur. Poteſt autem vnus plus temporis durare, quam alius, cùm non eadem temporis parte menſurentur.

At continuus motus non eſt, niſi cùm vnus eſt terminus ad quem numero.& vnicum tempus, & vnicum mobile, vt dictum eſt ſupra textum.

Sit ſecundum fundamentum. Ad motus continuitatem non opus eſſe vnitate motóris,niſi ex accidenti, cùm motor & mobile idem ſunt, nec opus eſt ipſius ſpatij continuitate. Aliquando. n. motor.& mobile idem ſunt, ſicut cùm aliquid ſe mouet, & tunc non poteſt vnicum eſſe mobile,quin & motor vnus ſit. Aliquando motor & mobile diuerſa ſunt,ſicut in his,quæ ab alio mouentur: tunc autem dicimus, motus vnitatem non conſiſtere in vnitate motoris. poſſunt. n. plures eſſe motores & motus vnum numero:vt de motu graui lato ab vna formica,& poſteà inceſſanter ab altera.& de motu illius facis,quæ ab vno,poſteà ab altero fertur,vt diximus tex.40.

Ratio autem huius eſt,quia motus in mobili,vt mobile eſt,non in motore, ſubiectatur, ob id ſuam vnitatem numericam ab ipſo ſumit.

Diximus etiam vlterius:quòd non opus eſt ad motus vnitatem & continuitatem ipſa medij continuatione : vndè ſi lapis ab igne vſque in terram caderet,profectò eſſet motus continuus : at elementa,per quæ tranſit,non ſunt ſibi continua.

Et huius ratio eſt : nam ad motum illa continuitas eſt neceſſaria,quæ ſufficit ad vnitatem loci.Diximus autem, quòd poteſt eſſe,duas eſſe ſuperficies in ſe,& diſcontinuas, & in ratione loci eſſe vnum continuum, vt ſi baculus ſit in aqua, & partim in aere, duo illa vnum ſunt in ratione loci, quia quamlibet locati partem ambiunt

ambiunt,nulla relicta,aut intercepta.

Sit tertium fundamentum. Eſſe vnum numero dupliciter contingit. Vno modo formaliter,& per identitatem: vt lignum hoc, & quælibet res ſingularis vna eſt numero. Altero modo extrinſecè,vt velut effectiuè;quia facit vnũ numero, quomodo duæ partes eiuſdem continui dicuntur vnum numero, non quòd ſit vna altera,hoc.n.eſſet,ſi eſſent vnum priori modo,ſed quia faciunt vnum numero.

Hæc duplex vnitas in motu attendenda eſt, & intrinſeca, & formalis: & hæc vnitas eſt in ipſo toto motu, aut in ſingulis partibus per ſe. Eſt etiam altera vnitas, ſecundum quam duæ diſtinctæ partes vnum numero dicuntur, quia vnicum continuum faciunt.

His igitur ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Ad vnitatem intrinſecam motus,& formalem opus eſt vnitate mobilis numerica omnimoda, ita vt ſicut hæc albedo eſt in tali ſubiecto, quo mutato,& deſtructo,iam non eſt illa eadem albedo:ita hic motus, qui in hoc ſubiecto eſt,non poteſt eſſe in altero ſubiecto.

Hæc concluſio nota eſt,quia cùm motus ſit accidens ipſius cōpoſiti,hoc deſtructo,pariter deſtruitur motus.

Secunda concluſio,Ad vnitatem alteram motus,i vt dicatur vnus,quia vnum facit motum continuum, non opus eſt omnimoda vnitate mobilis.

Declaro, ſicut duæ partes motus diuerſæ vnicum motum continuum faciunt,ita poteſt eſſe quod mobile nō ſit omnino idem, ſed aliter ſub vna motus,aliter ſub altera ſe habet.

In primis enim, vt vnus ſit motus non debent eſſe diuerſa ſuppoſita mobilia cum diuerſis materiis, ſicut Petrus & Paulus: impoſſibile enim eſt,quod horum ſit vnus motus continuus. At cùm non ſic ſunt diuerſa, quod materia ſit eadem, vt cum recedente forma Petri ſuccedit forma cadaueris,profectò nō video,cur non poſſit eſſe vnus motus continuus, ſi adſit vnitas temporis & termini ad quem.

Nec talem diuerſitatē mobilis,vbi eſt materia vna cēſuit Ariſt. impedire continuationem Solùm n.hoc conuincit,quòd illa pars motus præcedentis mobilis non eſt pars motus ſequentis, ſed diuerſa pars: tamen non ob id illæ duæ partes non erunt continuæ, cùm ſint eiuſdem ſpeciei, & tempus vnum, & mobile ſecundum vnam ſui partem,quod ſatis eſt vnum.

Multi tamen motum contiguum putant,vt eſt motus canis viui,& mortui,& guttæ cadentis, vt diximus in tertio argumento: & quamuis hoc probabile ſit, mihi ſaltem probabilius videtur

illos motus continuati propter vnicam eandem materiam, cui cùm inhæreant accidentia iſta materialia, vt dicemus 1. de generatione, ſit vt licèt denominatiuè compoſitum ſit quod mouetur, tamen dum manet eadem materia, licet mutentur compoſita non mutatur motus, ſed id, quod à motu denominabatur.

Et videtur ratio huic fauere: nam cùm in hac eadem materia illo inſtanti, quo canis corrumpitur, ſit verum dicere, nunc non eſt motus canis, & immediatè poſt hoc erit motus cadaueris, videtur motus illos eſſe continuos, cùm vnico termino communi copulentur. Adde, quòd in quocunque inſtanti, & in illo mutationis, eſt verum dicere, motus eſt: ergo motus illi continui ſunt: aliter. n. in inſtanti non conceditur, motus eſt, niſi quia continuatiuum motus tunc eſt.

Ad ſingula tamen argumenta reſpondere oportet.

Ad primum. Circa illos textus Ariſt. dicimus, quòd in text. 41. loquitur de continuatione facienda inter duos motus, & tunc dicit: vt duo motus continuentur, debent habere terminos eiuſdem ſpeciei: imaginatur, n. ac ſi eſſent diuiſi, ſicut duæ aquæ. Ita duo motus, & h. continuantur, cùm terminus à quo eſt eiuſdem ſpeciei cum termino ad quem alterius: ſic enim continuantur. At facta continuatione, vnicus terminus numero manet: & ſic eſſe continuum, & vnum numero, idem eſt, & ad vtrumq; vnus debet eſſe terminus numero ad quem.

Ad ſecundum reſpondetur, & primò ad illum locum Ariſt. dico non eſſe intelligendum de motu, qui in chorda eſt, nam vnius chordæ motus diſcontinuus eſt ab altero alterius, ſed de motu pulſantis: chorda n. vt ſpatium conſideratur. Ad illud de cane, iam diximus in poſteriori concluſione.

Ad tertium ſunt Thomiſtæ qui concedunt virgæ illius partes eſſe diſcontinuas: tantum eſſe cōtiguas, ſimiliter partes mortuas hominis cum partibus viuis non eſſe continuas.

Sed ego non poſſum hoc mihi perſuadere, cùm manifeſtè contradicat ſenſui, imò & rationi: nam cum partes viuę paulatim moriantur, concedere debent, quòd mortuæ iterū continuantur cum mortuis, & ſic ſunt innumeræ continuationes, & diſcontinuationes, quas ipſi poſſunt credere, ego non poſſum.

Vndè dico illas non eſſe diſcontinuas, cùm non differant ſpecie perfecta, ſed imperfecta: vna enim eſt velut alterius priuatio, & præceſſit continuitas, & deindè ſunt continua continuatione materiæ, licet non continuatione formæ: Quò ſi Ariſt. dixit res diuerſarum ſpecierum non poſſe continuari, id intelligi ſic debet quod cum duæ res diuerſæ ſpeciei fuerint diſcretæ, & diſiunctæ,

neque

nequeunt continuari manentes ſub ſuis ſpeciebus. Sunt igitur omnia illa tria continua, partes nempe virgæ, & hominis, & linea recta cum circulari: ſed hoc nihil facit ad probandum motum eſſe continuum alteri diuerſæ ſpeciei, cùm perfecta ſpecie differant.

Ad illud de lapide dicimus, quòd cum lapis ſurſum proiicitur, & deſcendit, parùm quieſcit in puncto deſcenſus. Similiter de motu percuſſionis, & ratione illius quietis tempus interrumpitur: & ita illi duo motus non ſunt cõtinui, inter quos quies, quantumuis minima interceſſit.

Ad illud de illo foramine, quidam nolunt concedere lapidem vltra centrum tranſiturum, quia aſcenſus, & deſcenſus eſſent continui. Dico tamen quòd dupliciter poteſt graue deſcendere. Vno modo naturaliter, cùm ſecundum velocitatem ſuæ grauitatis deſcendit, Altero modo violenter, cùm impetus etiam ab extrinſeco imprimitur, vt cum proiicitur ab aliquo deorſum, vel cadit ex magna diſtantia, tunc enim aliquid violentiæ quodammodo acquirit propter rationem quam alibi explicabimus.

Dico igitur quòd cum naturali tantùm impetu deſcendit, quieſcet in centro: at cùm violentè deſcendet, non dubium quin per aliquam diſtantiam vltra centrum mouebitur, & poſtea regreditur: & tunc tales motus, nempe deſcenſus vſque in centrum, & aſcenſus à centro, erunt continui, non tamen erunt diuerſæ ſpeciei. Quia cùm talis deſcenſus ſit violentus, debet ipſius terminus reputari non centrum, ſed locus in quem ob impetum fertur

Nec eſt vllum inconueniens, aſcenſum & deſcenſum aliquãdo continuari, non ſolùm in caſu allegato, ſed etiam in aliis. Verbi gratia proiicitur ſurſum lapis, aut pila, & dum ſurſum aſcẽdit, antequam quieſcat, ingens lapis deorſum cadens, ei obuiat, nec ſinit quieſcere, tunc videtur continuus aſcenſus cum deſcenſu.

Verum eſt quod ſi ſubtiliter hoc ſecundũ exemplum conſideres, inuenies quòd non eſt ibi continuatio vera, nam pila, cùm ei occurrit lapis, quieſcit in ipſo lapide parùm, id eſt, non mouetur motu proprio, ſed motu per accidens, quatenus cum lapide ipſo deferrur: & ſic non eſt deſcenſus per ſe ipſius pilæ. Deſcenſus autem, & aſcenſus per ſe eiuſdem continuari nequeunt, niſi vterque ſit aut violentus aut vnus per ſe, alter per accidens. Poſſet etiam dici illos motus facto foramine continuari materialiter, ſcilicet ſecundùm entitatem motus: ſed non formaliter vt motus ſunt, quia ſecùndum hanc rationem formalem, vnus eſt ſurſum, alter deorſum: & ita ratio eorum formalis eſt diſcontinua, licet materialis ratio motus & entitatis ipſius ſit continua.

Ad quartum, Reſpondetur quòd non hic conſideramus vnitatem numeralem extrinſecam motus: hæc enim à ſubiecto eſt, ſecundum quam accidentia etiam genere diuerſa, ſi eidem inſint, vnum numero dicuntur:ſed conſideramus vnitatem intrinſecam ipſius indiuidualem:& hæc à tribus ſumitur, vt dictum eſt.

Ad quintum dicimus, quòd totum tempus continuum eſt in ſe, tamen diſcontinuum vocamus, cùm quiete aliqua motus interruptus eſt. Cùm igitur duæ partes temporis ſumuntur, in quibus, eſt motus, ita vt inter illa ſit medium tempus, in quo quies fuit illa plura tempora vocamus, & diſcontinua, licèt in ipſo tempore intrinſecè non ſit diſcontinuatio.

Capvt v.

Amplius autem determinandum eſt. Text. 46.

Poſtquam de vnitate motus diſſeruit, nunc de eius contrarietate tractat ac docet, qui motus cui motui, & quæ mutatio cui mutationi, & quæ quies cui quieti, & quæ quies cui motui opponantur, & contraria ſint.

A motus tamen contrarietate incipit, quam diuiſo argumento colligendam dicit. Facit ergo argumentum quinque partibus cõſtans. Si motus contrariatur motui, tunc aut illi motus erunt contrarij, cuius terminus à quo vnius, eſt terminus ad quem alterius: vt motus à ſanitate, & motus in ſanitatem. Aut ſecundò, quorum termini à quibus ſunt contrarij, vt motus à ſanitate, & motus ab ægritudine. Aut tertiò, quorum termini ad quos ſunt contrarij, vt motus in ſanitatem, & motus in ægritudinem. Aut quartò, quorum terminus à quo vnius, eſt contrarius termino ad quem alterius, vt motus à ſanitate, & motus in ægritudinem. Aut tandem quintò, quorum termini à quibus, & ad quos inuicem ſunt contrarij, vt motus à ſanitate in ægritudinem, & motus ab ægritudine in ſanitatem. Concludit, aut vnum, aut plures ex his modis habere contrarietatem: non enim aliter termini ſecundum contrarietatem diſponi poſſunt.

¶Eſt autem, qui ex contrario ei. Text 47.

Incipit excludere aliquos modos ex dictis, in quibus non eſt motuum contrarietas. Et primò excludit quartum, nempe cum terminus à quo, & terminus ad quem ſunt contrarij. Et ratio eſt, Vnus & idem motus non poteſt ſibi eſſe contrarius: at motus à contrario in contrarium vnus eſt, puta motus ab albo in nigrum, non igitur eſt ſibi contrarius. Declarat tamen quòd quamuis vnus

motus

motus ſit à contrario in contrarium, id eſt, ratione tamen in diuerſitatem aliquam habet, prout ille motus eſt acquiſitio termini ad quem, & deperditio termini à quo: & eſt acceſſus ad vnum, receſſus ab altero.

Neque qui eſt ex contrario. Text. 48.

EXcludit ſecundum modum, nempe cùm termini à quibus ſunt contrarij: & probat tripliciter in terminis à quibus non conſiſtere motuum contrarietatem. Primò, quia poſſunt eſſe termini à quibus diuerſi, & contrarij, & tamen vnus terminus ad quem: & ita motus illi propter terminum ad quem vnum erunt eiuſdem ſpeciei, & non contrarij. vt motus ab albo in fuſcum, & à nigro in fuſcum.

At quia hoc argumentum nil concludebat, quia poſtea text. 52. dicturus eſt illos motus eſſe contrarios, & medium induere rationem duorum, remittit ſe ad dicenda: & iterum ſecundò probat alio argumento, quòd potius in terminis ad quos contrarietas conſiſtat, quàm in terminis à quibus.

Argumentum eſt, In his magis contrarietas conſiſtit quæ magis vigent, dum motus fiunt, & ſunt: at dum motus ſunt, fit acceſſus ad terminos ad quos, & recedunt termini à quibus: magis ergo eſt contrarietas in terminis ad quos: aliter enim motus contrarij, dum magis tendunt, minus eſſent contrarij.

Probat tertiò. Quia à quo ſumitur nomen & definitio, debet & ſumi ſpecies, & contrarietas: id autem eſt terminus ad quem: non ergo, ex terminis à quibus contrarietas prouenit.

Ex hoc colligit duos modos contrarietatem habere: Nempe tertium & quintum ad terminos contrarios, & à terminis contrariis in terminos contrarios.

Repetit autem motum à contrario in contrarium eſſe idem, & vnum re, ratione verò diuerſum: vt dixit ſuperius, & nos inferius examinabimus.

Quoniam autem differt mutatio.

Text 49.

VVlt reducere ad vnum modum illos duos, puta tertium ad quintum, & oſtendere quòd motus illi ſunt cõtrarij, qui ſunt ex contrariis in contrarios terminos.

Repetit autem differentiam motus, ac mutationis: quòd mutatio non à contrario in contrarium procedit: motus verò id eſt.

Ex quo argumentum ſumitur. Omnis motus ad contrarium ex contrario procedit: ergo quæ ſunt ad terminos contrarios, verè ex contrariis etiam procedent. In his ergo contrarietas eſt, qui à contrariis in contrarios tendunt: vt motus à ſanitate in

ægritudinem,& ab ægritudine in ſanitatem contrarij ſunt.

Manifeſtum eſt autem,& ex inductione.

Text.50.

INductione per ſingula motus genera diuerſorum motuum contrariorum exempla ponit In alteratione enim corporali, ægrotate, & ſanari contrarij ſunt motus. In alteratione ſecundum animam, diſcere, & ab alio decipi. Diſcere enim eſt acquirere ſcientiam ab alio,& huic opponitur decipi ab alio. Nam inuenire,quod eſt ſcire per ſe,opponitur errare per ſe, & à ſe. Similiter in motu locali, motus ſurſum motui deorſum contrarius eſt ſecundum longitudinem:motus ad dextram motui ad ſiniſtram ſecundum latitudinem:motus antè motui retrò ſecundum profunditatem. Secundum enim cuiuſlibet dimenſionis terminos ſumitur motus localis contrarietas. De motu augmentationis notum etiam eſt.

Quæ autem eſt in contrarium ſolum.

Text.51.

OStendit modò contrarietatem in mutationibus. Mutatio enim non eſt à contrario in contrarium, ſed in contrarium ſolùm, qualis eſt mutatio accidentalis, vt ex non albo in album, vt in ſubiectum, vel non ſubiectum, cùm non eſt contrarium, vt in mutatione ſubſtantiali.

In mutatione igitur contrarietas ſumitur ſecundum primum modum dictum ſuperius, de quo nihil dixerat: putà cùm terminus à quo vnius eſt terminus ad quem alterius: vt generatio quæ eſt ad eſſe,contraria eſt corruptioni,quæ eſt ab eſſe.

Non autem debet ſumi penes non eſſe, quia id negatio eſt, in qua contrarietas non conſiſtit,ſed penes eſſe,quatenus vna mutatio eſt acceſſus ad eſſe,altera receſſus ab eodem eſſe: vndè generatio ignis contraria eſt corruptioni ignis. Et contrarietas conſiſtit in hoc, quòd generatio acceſſus eſt ad ignem, ab eadem autem corruptio receſſus eſt.

Qui autem ad medium motus ſunt.

Text.52.

DE eo quod ſuperius dixerat nunc ſermonem facit, puta cùm à terminis contrariis tenditur ad terminum ad quem medium: ac docet illos motus eſſe contrarios, & medium tenere locum diuerſorum contrariorum, ſi ad diuerſa comparatur: vt fuſcum reſpectu albi nigrum eſt, ob id motus ab albo in fuſcum eſt denigratio:at reſpectu nigri album eſt,ob id motus à nigro in fuſcum dealbatio eſt.Sunt igitur motus contrarij etiam,qui ex contrariis ad medium ſunt. Concludit motus eſſe contrarios, qui à termi-

terminis contrariis in contrarios tendunt. Atque hæc de motuum contrarietate.

An ſint duo motus re, cùm aliquid ex contrario in contrarium mouetur. Quæſt iiij.

HÆc quæſtio mouetur circa text. 47. vbi motum à contrario in contrarium vnum re vocat, ratione tamen diuerſum. Quo autem pacto ſit hoc intelligendum, varia eſt opinio Primò D. Th. & Alberti, & Auer. ſuper illum textum. Dicunt re eſſe plures motus à contrario in contrarium, vt ab albo in nigrum: ſubiecto verò ſunt vnum, alius enim eſt motus albi, alius motus nigri, at quia ſimul in eodem ſunt ſubiecto, vnus dicuntur.

Pro hac ſententia eſt validiſſimum argumentum. Cùm ex albo fit quid nigrum, ibi eſt fluxus albedinis, qui motus eſt, & fluxus nigredinis, qui motus eſt: ſed albedo, & nigredo realiter diſtinguuntur, ergo ſunt etiam motus realiter diſtincti: nam quiſq; motus, & fluxus à ſuo termino, & forma non eſt realiter diſtinctus, vt dictum eſt.

Hæc ſententia non mihi admodum placet. Primò, quia Ariſto. vnicum re motũ dicit, & vnius ſpeciei à contrario in contrarium, non igitur ſunt duo motus, eſſent enim ſpecie diſtincti. Prætereà, quia cùm quis ex nigro fit albus, ſi eſſent duo motus, tunc quiſque ex contrario in contrarium procederet: at non eſt niſi vnus, qui ex contrario in contrarium procedat.

Altera opinio eſt Pauli Veneti ſuper hunc textum. Diſtinguit enim motum dupliciter ſumi: Vno modo, materialiter pro ipſa forma: altero modo formaliter pro fluxu. Si priori modo conſideretur, tunc duos eſſe motus fatetur re, cùm ſint duæ formæ contrariæ: at ſi poſteriori modo pro fluxu, tunc eſt vnicus motus.

Probat ſuam ſententiam. Primò, Vbi eſt vnus terminus ad quem, ibi vnicus eſt motus. At cùm albedo deperditur, & nigredo acquiritur, quo fit in motu ab albo in nigrum, vnus eſt terminus ad quem, vnus ergo eſt re motus. Minor patet. Nam deperditio albedinis in nigredinem terminatur, ſicut acquiſitio nigredinis.

Secundò, Si illi duo motus eſſent, ſequeretur quod vnus motus haberet duos motus contrarios, quod falſum eſt. Sequela patet; Nam acquiſitio albedinis haberet pro contrario deperditionem albedinis, & acquiſitionem nigredinis, ſi duo ſunt motus ex albo in nigrum.

Tertiò, Sequeretur etiam quod vnum duobus motibus contrariis moueretur, puta deperditione albedinis, & acquiſitione ni-

gredinis. Quòd autem hi motus contrarij ſint,patet:Nam acquiſitio nigredinis terminatur in nigredinem : deperditio verò albedinis in albedinem:ſunt hi termini ad quos contrarij, ergo & ipſi motus. Cùm autem hoc eſſe non poſſit, vnus erit motus ab albedine in nigredinem.

Hæc ſententia non omninò mihi placet:Nam cùm in motu ab albo in nigrũ,ſit receſſus ipſius albedinis in ſe, & acquiſitio ipſius nigredinis, re vera non poteſt intelligi, niſi quod ſint duo fluxus, niſi voces fluxum vnum compoſitum ex illis duobus : non enim accidit eſſe duo diſtincta,quorum vtrumque mutetur in tempore, niſi duos fluxus in illis intelligas.

Tertia eſt quorundam opinio, qui dicunt in motu ab albo in nigrum eſſe duas mutationes. Altera eſt termini à quo, ſecundum quam ex albo fit non album : Altera eſt termini ad quem, ſecundum quam ex non nigro fit nigrum : Altera eſt generatio, altera prior corruptio accidentalis. Motus ergo ex vtraque mutatione conſtat:ſimiliter in aliis contrariis:eſt ergo vnus motus à contrario in contrarium,duas verò habens mutationes.

Iſta ſententia non videtur admodum exacta. Nam tunc motus eſſet vnum per accidens, nempe aggregatum ex duplici mutatione,ſpecie diuerſa,quod re vera falſum eſt. Quicquid ergo dicatur, ſiue ſecundum hanc,ſiue ſecundum illam opinionem,videtur difficilè ad ſuſtinendum. Dicam, quod mihi conformius veritati,& Ariſt. videtur.

Aduerte igitur primò,quod terminus à quo nõ eſt intrinſecus, nec de eſſentia motus, ſed ſolùm terminus ad quem. Cum enim motus non ſit aliud quàm actus entis in potentia,id eſt proceſſus, & operatio aliqua tendens in actum perfectum,& cõſummatum: re vera motus de ſe non dicit niſi viam in terminũ ad quem, ipſe enim eſt qui procedit : vndè motus ab albo in nigrum, non eſt aliud quam nigredinis proceſſus, & via, quæ quidem extrinſecè incipit initiatiuè ab albedine.

Vt qui tendit in D Petri, verè non habet fluxum & motum, niſi in ſpacio quod locum habet termini ad quem. Conſtat enim ſpacium ex multis terminis ad quos non vltimatis : at terminus à quo eſt extrinſecus, puta locus à quo incipit via : at ille locus non eſt via, nec viæ pars, nec de eſſentia viæ, niſi quatenus finita eſt.

Ita motus in nigrum non eſt aliud quàm via, & proceſſus in nigrum,qui proceſſus eſt realiter in nigredine, & extrinſecè incipit ab albedine:non quòd talis terminus pars ſit ipſius motus,quamuis ſine ille non fiat motus.

Et

Et hæc eſt ratio, quare ſpecies vnitas, & contrarietas à termino ad quem ſumatur, tanquàm ab eſſentiali motus.

Et quòd eſt valdè notandum: Ariſtoteles primò dixit motus contrarios, quorum termini ad quos ſunt contrarij, intelligens hoc eſſe intrinſecum motui, puta terminum ad quem. Poſteà dixit, cùm non ſtet eſſe in contrarium niſi à contrario, motus à contrariis in contraria ſunt contrarij, quaſi id eſſet per accidens, & contra, & non ad naturam motus, vt motus eſt pertinens, & hæc doctrina eſt notanda.

Aduertendum ſecundò, quòd in motu à contrario in contrarium, cùm extrema ſuſcipiunt intenſionem, ſunt tres motus & duæ mutationes, & vnumquodque ex his habet ſuos terminos diſtinctos. Prior mutatio eſt termini à quo quæ corruptio ſecundum quid eſt, vt in motu à nigro in album: mutatio eſt, ex nigro fit non nigrum. Altera mutatio eſt termini ad quem, quæ eſt generatio ſecundum quid, puta ex non albo fit album.

Motus autem hi ſunt. In termino à quo, eſt motus remiſſionis, quatenus ex nigro fit minus nigrum, termini ſunt nigrum, & minus nigrum. In termino autem ad quem, poſtquam iam producta eſt aliqua pars, eſt motus intenſionis à minus albo ad magis album.

Diſtinguuntur autem hi motus inter ſe, & mutationes inter ſe realiter, ſicut & ipſa contraria nigredo, & albedo, motus verò à mutationibus non niſi ratione.

At motus tertius eſt ſimpliciter ab ipſo nigro in album, quo motu ſubiectum ipſum mutari dicitur ab vno contrario ad aliud: Et hic differt à motu intenſionis ratione tãtum, nam motus à nigro in album dicit ex ſe incipere extrinſecè à nigro, & eſt totus proceſſus albedinis: at intenſio per ſe, incipit ſolùm ab aliquo gradu albedinis, & eſt via in perfectam albedinem. Nota igitur hos omnes motus, & mutationes, & ipſorum terminos diſtinctos.

His ſuppoſitis, ſit prima concluſio. Motus ab albo in nigrum, & vniuerſaliter à contrario in contrarium vnus eſt, ſicut eſt vnus terminus ad quem. *1. concl.*

Hæc concluſio patet ex fundamento priori. Hic enim non eſt motus, niſi via ipſius termini ad quem, incipiens à termino à quo, neceſſario quidem, ſed extrinſecè: cùm igitur vnus ſit terminus ad quem, vnus erit motus. *Ratio.*

Secunda concluſio, Iſte motus, cùm vnus ſit, ſecum fert mutationes duas, & termini à quo, & termini ad quem. *2. concl.*

Hæc concluſio eſt nota, nam in omni motu datur generatio vnius extremi, & corruptio alterius. Non quod motus eſſentialiter *Ratio.*

ſit

ſit hoc, eſt enim via in terminum ad quem, qui non eſt ſine hac mutatione.

Nota. Nota tamen, quòd motus non diſtinguitur realiter à mutatione termini ad quem, vt diximus, diſtinguitur tamen à termino à quo, & ipſius mutatione.

Ad arg. Et per hoc ſoluitur argumentum pro ſancto Thoma & aliis.

D Tho. Dicimus enim in motu ex contrario in contrarium eſſe duos fluxus, ſed ſolum termini ad quem eſſe motum, termini verò à quo, fluxus mutatio quædam eſt.

3. conc. Tertia concluſio, Illa via termini ad quem, quæ motus dicitur, licèt re vnus ſit, at rationem diuerſam habet, eſt enim receſſus à termino à quo, acceſſus verò ad terminum ad quem, & ſic intelligendus eſt Ariſt.

Nota. Notandum verò, quòd latitudo termini ad quem ſecundum intenſionem vel extenſionem ſe habet, ſicut ſpacium in motu locali in hoc, quòd in illo eſt motus, non autem in termino à quo ſpacij.

Ad arg. Ad argumenta Pauli reſpondetur. Licet enim pro nobis ſit, tamen

I. op n. quia aliter intendit Paulus dicere, ſolui debent. Ad primum

Ad 1. dico, quòd deperditio albedinis non eſt motus, ſed mutatio, cuius terminus vltimus eſt, non album: extrinſecè enim terminatur in nigrum. Ob id diſtinguitur à mutatione, quæ eſt acquiſitio nigredinis, quæ alium terminum habet.

Ad 2. Ad aliud, nos fatemur illos non eſſe motus, ſed mutationes.

Ad 3. Ad terminum negamus acquiſitionem albedinis, & deperditionem nigredinis eſſe motus contrarios, & probatio eſt falſa. Nam deperditio nigredinis non terminatur in nigredinem, ſed in non nigredinem: non nigredo autem, & albedo non opponuntur: ob id nec illæ mutationes, nec motus, quamuis motus eſſe fateamur, quod quidem non ita eſt.

Obiect. Sed poſſes replicare. Sumo intenſionem, & remiſſionem, cùm aliquid ex nigro fit album, tunc intenſio terminatur in album, remiſſio in nigrum, ergo ſimul ſunt contrarij motus.

Sol. Dico, quod intenſio non in album, ſed in magis album terminatur, remiſſio verò non in nigrum, ſed in minus nigrum tendit. Minus autem nigrum, & magis album non ſunt ſimpliciter contraria, ſed minus nigrum magis nigro, magis album, minus albo opponuntur: ob id illi motus non ſunt contrarij, hi autem ſunt. Ex minus nigro in magis nigrum, & ex magis nigro in minus nigrum, nempe intenſio, & remiſſio eiuſdem formæ, & hi motus nunquam ſimul ſunt. Diuerſarum vero formarum non ſunt contrarij, imo ſimul ſunt, nec vnum abſque altero fit.

CAP.

CAPVT VI.

Quoniam autem motui. Text. 53.

POſtquam dixit de contrarietate motuum, nunc de contrarietate quietis cum motu tractat. Primo tamen oſtendit aliter motum motui, aliter quietem motui eſſe contrariam. Motus enim motui eſt contrarius ſimpliciter, id eſt, perfecta contrarietate: at quies opponitur motui priuatiuè, priuatio autem quodammodo contraria dici poteſt. *De contrarietate quietũ cũ motu.*

Suppoſito tamen quietem motui eſſe contrariam, dicit, non quietem quamcunque, ſed quæ eſt eiuſdem generis opponi motui; vt quies in loco motui in loco, quies in qualitate motui in qualitate opponitur, ſimiliter in quantitate.

Hoc tamen eſt loqui in communi, & in vniuerſali: adhuc reſtat examinandum quæ quies in loco cui motui in loco opponatur: an quies in termino à quo motui ab illo termino: an quies in termino ad quem. Idem eſt dubium in aliis motibus.

Et aduerte, quod quieſcere in aliquo, eſt ab illo, vel ad illud non moueri, ſed in eo ſtare, vt eſſe album, eſt quieſcere in albo. Idem eſt in aliis motuum generibus & ſpeciebus.

Manifeſtum eſt igitur, quòd quia in duobus. Text. 54.

OStenſurus quæ quies motui opponatur, diſtinguit duos terminos in motu quolibet eſſe, ac conſequenter duas quietes. Eſt terminus à quo, & quies in termino à quo: eſt terminus ad quem, & quies in termino ad quem. Ex his duabus quietibus ea quæ eſt in termino à quo contrariatur ipſi motui: vt quieſcere ſub albo, opponitur motui ab albo in nigrum, non autem quieſcere ſub nigro. *Duplex quies, & quæ cui motui ſit cõtraria.*

Conſequenter, quietes ſub terminis à quibus motuum contrariorum, ſunt inuicem contrariæ, vt quies ſub albo, quæ opponitur motui ab albo in nigrum, & quies ſub nigro quæ opponitur motui à nigro in album. Quòd autem hæ quietes contrariæ ſint, probat. Quia inconueniens eſt, quòd motus ſint contrarij, & non quietes. Quaſi dicat, quæcunque ſunt contraria contrariis, ſibi inuicem ſunt contraria, ſed quietes terminorum à quibus ſunt contrariæ motibus contrariis: ergo & ipſæ ſunt contrariæ. Maxima eſt Topica illa maior. Vnde concludit, quòd quies in ſanitate opponitur quieti in ægritudine, & opponitur motui à ſanitate in ægritudinem. *Quæ quies cui quieti ſit cõtraria.*

Et autem, quæ eſt ex ægritudine in ſanitatem.

CVm dixiſſet quietem in ſanitate opponi motui à ſanitate in ægritudinem Dicit modò non opponi motui ab ægritudine *Quies cui motui nõ opponitur*

in

in ſanitatem, tunc enim eſſet iam quies in termino ad quem: eſt abſque ratione quietem in tali termino ad quem motui opponi, & probat.

1. ratio. Ariſt. Ratio autem eſt. Motus ex ſe tendit in quietem termini ad quem, in quo ſtat, & quieſcit res: vndè motus quietatio quædam, id eſt, via in quietem dici poteſt, quæ partim eſt cum ipſo motu. Nam quod mouetur, partim quieſcit ſub parte termini ad quem: & partim ad reliquas mouetur partes, ergo non eſt contrarius ipſi quieti: non enim contrarium in ſuum contrarium tendit.

Dub. Dices, Quamuis quies ſub termino ad quem motus, non ſit contraria motui, non ob id erit contraria quies ſub termino à quo illius motus: ſed quies in termino alterius motus.

Sol. Hoc autem reiicit Ariſt. tanquam manifeſtè falſum. Vnde conconcluditur, quietem ſub termino à quo eſſe motui contrariam.

2. ratio. Et poſſumus nos aliam rationem huius manifeſtiorem dare. Quia illa quies motui opponitur, qui ponit potentiam ad illum motum, (eſt enim quies priuatio) ſed quies in termino à quo ponit potentiam ad motum (tunc enim nondum eſt motus factus,) cum autem eſt quies termini ad quem, iam amplius motus non eſt, cùm ſit conſummatus, illa ergo quies termini à quo motui opponitur. Verbi gratia, quod quieſcit in albo, eſt in potentia ad motum ab albo in nigrum, non autem quod quieſcit ſub nigro, Quod enim in actu eſt, non eſt in potentia ad actum illum.

Quibus autem non ſunt contraria.

Text. 55.

De contrarietate quietis cũ mutatione. INtendit modò docere, An mutationi quies opponatur. Ac primo repetit, quæ mutatio mutationi opponatur, cùm inquit. Mutatio fit in his, quæ non habent contrarium, id eſt, fit non inter contraria, tunc mutationum contrarietas eſt penes eundem terminum poſitiuum, quatenus vna eſt ab ipſo, altera eſt ad ipſum mutatio: non autem eſt, ſicut in ea mutatione, quæ eſt ab ente in ens, id eſt, à contrario in contrarium, quæ motus eſt.

Quæ mutatio cui mutationi opponitur. Oſtendit ſecundò, quod in mutatione non eſt propriè quies, ſed immutatio quædam: vt eſſe ignem eſt immutatio quædam oppoſita mutationi ab igne in non ignem.

Nota. Quæ mutatio quieti opponatur. Oſtendit tertiò, quod cùm in mutatione detur vnum ſubiectum ſub vtroque termino contradictorio, puta materia, extremum enim vnum non eſt ſimpliciter negatio, ſed priuatio ponens ſubiectum in potentia: tunc immutatio ſub termino à quo opponetur mutationi, ſicut quies motui, vt eſſe non ignem opponitur mutationi à non igne in ignem, & eſſe ignem mutationi ab igne in non ignem, Idem in mutatione accidentis.

Pati

Pari ratione quietes terminorum à quibus, ſeu immutationes oppoſitæ ſunt, vt immutatio ſub ente immutatione ſub non ente: Idem in particularibus terminis. *Quæ quietes mutationũ opponãtur.*

Si vero non eſt aliquid id, quod non eſt.

CVm dixiſſet, illud non eſſe dicere ſubiectum aliquod, dubium ponit, Si illud eſſet pura negatio & nihil, tunc immutatio in ente, cui immutationi opponeretur? nam non eſſet non entis, & nihil immutatio. *Dub.*

Hæc autem verba rationem indicant, propter quam non ens dicatur ſubiectum, quia nempe immutatio ſub ente non haberet contrarium: & ob hoc Ariſt. non ſoluit dubium, quia ipſius ratio eſt ad inconueniens ducens. *Nota.*

Probat autem duo, quæ dixerat. Alterum eſt, quod illa immutatio non ſit dicenda quies, ſi enim quies eſſet, tunc non omnis quies eſſet contraria motui, quod eſt contra communem ſententiam. Id enim quieſcit, quod moueri aptum eſt. Aut ſequitur quod generatio eſſet motus, quod etiam falſum eſſe ſuperius dictum eſt, Verum eſt, quòd licèt quies non ſit, habet ſe tamen ſicut quies, quia vtraque priuatio eſt, hæc motus, illa mutationis.

Alterum, quod dixit, eſt quòd immutatio ſub termino à quo opponitur mutationi, & hoc dicit, puta quies, ſeu immutatio quæ eſt ſub ente, opponitur mutationi ſub non ente, aut nulli, ſi non ens, nihil eſt: Opponitur prætereà corruptioni quæ eſt ab ente, & non generationi. Rationem eandem dat, quia generatio tendit in ipſam immutationem ſub ente, corruptio verò recedit ab ipſa: ergo talis immutatio ſub ente corruptioni quæ ab ente eſt, non autem generationi contraria eſt: illa autem eſt terminus à quo corruptionis.

Dubitabit autem aliquis. Text. 56.

INtendit alium modum contrarietatis in motibus & quietibus conſtituere, nempe ſecundum violentum, & naturale, ac ob id dubium quoddam proponit. Nempe quare in motibus ſecundum locum inuenitur quidam ſecundum naturam, quidam præter naturam, non autem aliis hoc motibus ineſſe videtur. Quòd in motu locali id ſit, notum eſt: quòd verò non inſit aliis motibus, inductione manifeſtat diſcurrendo per contrarios motus, & mutationes cuiuſque generis, in quibus vterque motus contrarius ſecundum naturam ineſſe videtur. Et litera ſatis eſt nota, ſunt enim exempla varia. *Alius mo. contrarietatis in motibus & quietib.* *Dub.* *Ariſt.*

At

At ſi eſt, quod violenta ſit. Text. 57.

DEterminat dubium, dicens: Quod ſi præter naturam dicatur id quod vi aliqua fit, puta quod violentum dicitur: vtiq; accidit etiam omnibus aliis motibus, & mutationibus violẽtum eſſe & naturale: & ſic quædam eſt corruptio violenta, quędam naturalis. Similiter in generatione, & in augmentatione, & diminutione: vt quæ augentur præter tempus, propter alimentum delicatius, dicuntur augeri violenter, quæ verò ſecundum tempus debitum, naturaliter.

Notandum eſt autem, quod corruptio, ſeu mors, ſi ad materiam nudam referatur, naturalis dicitur: at ſi ad diſpoſitiones comparetur, quædam eſt naturalis, puta quæ ex defectu diſpoſitionum in ſe prouenit, vt eſt mors in ſenibus: quædam violenta, quæ ab extrinſeco prouenit, vt interfectio: & hæc dicitur mors præter fatum.

In alteratione autem quo pacto. Text. 58.

IDem eſſe in alterationibus docet. Eſt enim quædam violenta, quædam naturalis, vt ſanari in diebus iudicatoriis, & creticis, naturale eſt: at ſanari in diebus non iudicatoriis, violentum eſt. Vocat enim dies iudicatorios, quibus morbus & natura ſenſibiliter pugnant, non enim pugna continua eſt ſemper.

Concludit generationem contrariari corruptioni, & alteri generationi, quarum vna eſt naturalis, altera violenta; ſimiliter de corruptione. Nec hoc eſt inconueniens: nam contrarietas ſecundum violentum, & naturale eſt, vt ſic, id eſt ſecundum qualitatem: at ea contrarietas, quæ eſt inter generationem & corruptionem, eſt ſecundum ſpeciem, & ſubſtantiam, quòd ſuprà declarauimus.

Omninò igitur contrarij motus. Text. 59.

COncludit ſic motus, & quietes contrarietatem habere: eſt enim contrarietas motuum ſecundum ſpeciem, quæ eſt penes terminos ad quos. Cùm tamen vterq; motus eſt naturalis aut violentus, & tunc motus hi contrarij ſunt diuerſorum mobilium: vt motus ignis ſurſum, & terræ deorſum contrarij ſunt. Eſt alia contrarietas motuum ſecundum violentum, & naturale: & ſic duo motus contrarij eiuſdem mobilis eſſe poſſunt, vt motus ignis ſurſum, & eiuſdem deorſum. Similiter lapidis.

Et quietes etiam ſimiliter. Text. 60.

Quietes etiã contrarias eſſe ſecun-

QVietes etiam cum motibus ſecundũ violentum, & naturale opponi docet. Cùm enim quies naturalis eſt, & motus violentus eſt: cùm verò quies violenta eſt, motus naturalis eſt: loquendo de locali motu: Vt quies lapidis deorſum, naturalis eſt, eius

eius contrarius motus à deorſum in ſurſum violentus. Vlterius, quies lapidis in aere violenta eſt, eius autem contrarius motus in deorſum naturalis eſt. Similiter in aliis mobilibus. *dum violentū & naturale.*

Habet autem dubitationem.

Text. 61.

DVbia aliquot proponit, quorum primum eſt, An quies, quæ non ſemper eſt, qualis eſt violenta generetur, & producatur & quieſcere ſit idem, quod ſtare, id eſt, ſuppoſito quòd quies in motu ſit ſtare, & ceſſare, vt verè eſt.

Si igitur quies, quæ non ſemper eſt generatur, quies violenta eius quod violenter mouetur, generabitur: vt quies lapidis ſurſum. Sed quod hoc fieri non poſſit, probat. Si.n. illa quies producitur, tunc producitur illo motu violento, quia non eſt alia productio. Et hoc eſt quod dicit, quod ſurſum ferebatur violenta, ſtabat, id eſt, ille motus ſurſum violentus tendebat in ſtatū, & quietem; ſed hoc videtur falſum, & probat duplici ratione. *An quies violenta generetur.* *1. Ratio.*

Prior eſt, quod ſtat, id eſt, quod ad quietem fertur, velocius fertur in fine motus, quàm in principio, & medio, vt patet de his, quæ naturaliter mouentur in ſua loca, impetu n. maiori feruntur cum propius loca ſunt naturalia: at quod violentia fertur, remiſſius eſt in fine. ergo non propter quietem fertur: quies igitur violenta non producitur.

Altera ratio eſt. Quia non dicitur propriè quieſcere, niſi quod eſt in ſuo loco naturali, nec ergo motus tendit in quietem, niſi is, quo in proprium locum fertur, aut proprio loco accedit. *2. Ratio.*

Aduertendum verò quod aliter ſe habet quies in motu naturali, aliter in violento. In naturali eſt intenta ab ipſo mobili per ſe, & à virtute ipſius, quæ per ſe attingit illam quietem, ſicut calor calorem productum. At in violenta nō eſt intenta, nec per ſe prouenit ex aliqua virtute operante, ſed potius deficiente: eò enim quòd impetus impreſſus violenter finitur, fiet quies: impetus tamen, & virtus illa non per ſuam efficientiam, ſed per ſui deficientiam, quietem talem facit: in naturali verò per efficientiam. Et hoc eſt quod hic docet, quòd quies violenta per accidens producatur: & argumentum eſt, quia in fine motus, cùm quies eſt, deficit, & remittitur virtus, quæ illam productura erat, quod non eſſet, ſi motus ille ex ſe in quietem tenderet. *Nota. Aliter ſe habet quies in motu naturali, & aliter in violento.*

Habet autem dubitationem. Text. 62.

ALterum dubium proponit contra id, quod dictum eſt, quietem termini à quo motui ipſi eſſe contrariam. Si. n. hoc ita eſt, videntur duo contraria ſimul eſſe. Nam cum mouetur aliquid in terminum ad quem, manet aliquid in termino à quo, ſub quo *2. Dub. An quies termini à quo ſit*

contraria motui. quieſcit mobile.Non.n.in inſtanti totus terminus à quo abiicitur, vt dum motus eſt in album manet mobile ſub hoc, vel illo gradu nigredininis:ſunt igitur duo contraria ſimul.

Sol. dub. Reſpondet id non eſſe abſurdum, quod contraria ſecundum aliquid ſui ſimul maneat, vt quis ſub aliquo gradu nigredinis, & motus ad aliquem gradum albedinis. At duo motus contrarij ſecundum nullum gradum ſimul eſſe poſſunt: non.n.ſimul ab albo in nigrum: & à nigro in album vnum moueri poteſt. Ex quo ſequitur, quòd magis eſt contrarius motus motui, quàm quies motui:hæc enim aliquo modo ſimul eſſe poſſunt, illa verò minimè.

Et de motu quidem & quiete. Text.63.

Epilogus dictorũ. EPilogat ſe iam de motuum vnitate, & contrarietate dixiſſe: ſimiliter etiam de quiete.

Nota. Atque in multis codicibus Græcis hic eſt finis libri, ob id reliqua ab Argyropilo, & Vatablo non vertuntur, leguntur tamen à Simplicio, quamuis ipſe iudicet non eſſe Ariſt. At quandoquidem à Boetio tranſlata ſunt, non erit inconueniens ipſa exponere.

Dubitabit autem quis, & de ipſo ſtare. Text.64.

OMnes ferè fatentur, Ariſtotelem hic iterum proponere dubium ſecundum, an quies producatur, & hæc fuit cauſa vt exiſtimarentur non eſſe hæc verba Ariſt. Sed pace dicam, mihi videntur iſta eſſe Ariſtotelis non eſſet alia cauſa, cur non ſint, niſi quia eſt repetitio eiuſdem.

3.dub. Conſtat. n. eſſe aliud dubiũ nouum quod non fuit propoſitum. Nempe An motus violenti terminentur in quiete, ſicut motus naturales, ita vt etiam illis ſit oppoſita quies, id eſt, finis ſit quies. Superius, n dictum eſt non produci quietes violentas, in quo ſupponebatur ipſas eſſe:& ſic exponit Albet.& bene reſpondet, eſſe tales quietes violentas.

1.ratio. Et probat dupliciter. Primò, quia motus violentus manet, & finitur, cùm violentia finiatur: ergo ſequitur quies. Nam motus non eſt finis motus: aliter motus motu produceretur: ex quo ſequitur, quòd cùm illa quies ſit, & non ſit facta, id eſt, per ſe, vt ſuprà dictum eſt, quod aliquid erit quieſcens. & nõ eſt factum quieſcens, intellige per ſe.

Secundò probat, quot modis vnum contrarium, tot etiam alterum dicitur: ſed motus eſt ſecundum naturam, & præter naturam eſt, ergo & quies oppoſita aliqua eſt ſecundum naturam, aliqua

quæ præter naturam,& violenta.

Quoniam autem ex quibuſdam motus. Text 65.

DVbitabat vltimò. Cùm vnum videatur habere duos motus oppoſitos, verbi gratia, motus ignis ſurſum habet motum, terræ deorſum, & motum etiam ſui ſurſum, vter horum contrarius eſt? Reſpondet eſſe vtrumq;,ſed differenter, nam motus terræ contrarius eſt, ſed ſicut naturale naturali, nam vterq; motus naturalis eſt, quamuis diuerſorum mobilium: at motus eiuſdem contrarius eſt,ſicut violentum naturali. 4. dub.

Quaſi dicat, poteſt vnus motus naturalis habere duos contrarios,vnum naturalem pariter, ſed diuerſi mobilis, alterum violentum eiuſdem mobilis.

Idem fit in quietibus. Nam quies terræ naturalis in centro opponitur quieti naturali ignis in loco ſurſum, & quieti violentæ eiuſdem terræ in loco etiam ſurſum: Ex quo colligitur duplex modus contrarietatis in motibus,& quietibus,vt dictum eſt.

Forte autem quieti motus.

HÆc verba vltima exiſtimo cum aliis eſſe omnino ſuperflua, ob id non eſſe Ariſt. Proponitur.n. dubiũ tertium pręcedens. Quod ſi quies termini à quo motus contraria eſt ipſi motui. nunc duo contraria ſimul erunt. Soluit eiſdem verbis repetitis, & tandem epilogum eorum quæ dicta ſunt,puta contrarietatis, & vnitatis motuum,& quietum facit. Summa breuis eorum omnium, quæ circa vnitatem & contrarietatem motui in hoc libro ſunt dicta. At vt magis in promptu habeantur,per aliquot concluſiones eadem repetemus. 5. dub.

Prima eſt,Motuum vnitas generica,& ſpecifica ab vnitate termini ad quem generica aut ſpecifica conſideranda eſt.

Secunda,Motus vnitas numerica,& continuatio ab vnitate numerica termini ad quem:ab vnitate etiam numerica mobilis per ſe,& à tempore non interrupto per aliquam quietem peti debet.

Tertia,Motus contrarij ſecundum ſpeciem ſunt, quia à terminis à quibus contrariis ad terminos ad quos contrarios tendunt.

Quarta,Quies ſub termino à quo cõtraria eſt motui ab eodem termino: duæ verò quietes ſub terminis à quibus motuum contrariorum contrariæ ſunt.

Quinta, Duo motus contrarij diuerſorum mobilium poſſunt eſſe,quorum vterque ſit naturalis, vt motus terræ deorſum, & ignis ſurſum, aut quorum vterque ſit violentus, vt motus terræ ſurſum,ignis deorſum.

Sexta,Duo motus contrarij eiuſdem mobilis ſic ſe habent,vt ſi vnus naturalis eſt,alter violentus erit. 6. Conci.

7. Septima. Idem de quietibus inter ſe contrarijs, vtraque enim poteſt eſſe naturalis diuerſorum mobilium, vt quies ignis, & terræ in locis propriis:aut vtraque violenta, vt è conuerſo terræ ſurſum,ignis deorſum;eiuſdem mobilis,vna eſt naturalis, altera nō.

8. Octaua. Si quies naturalis eſt, motus contrarius violentus eſt, ſi violenta,tunc motus naturalis.

Nota. Notandum autem, quòd contrarietas ſecundum violentum, & naturale eſt ſecundum qualitates motus:altera verò eſt ſecundum motus naturam,quæ in terminis conſiſtit.

Hæc de libro quinto.

IN VI. LIBRVM. Phyſicorum.

CAPVT I.

Si autem eſt continuum,& tangens. Text.1.

Intentio Ariſt. QVID in hoc lib. Ariſt. intendat,non eſt difficile comperire: tractat.n.de diuiſione partiū quantitatiuarum motuum:quas habent à ſpatio & tempore,quib. fiunt, Similiter de ordine harum partium.

1. conc. celebris Ariſt. Præmittit autem ante omnia,concluſionem hanc. Nullum cōtinuum ex indiuiſibilib.compoſitum eſſe,ſed ex continuis,& iterum diuiſibilibus.

Suppoſitum. Hanc autem multipliciter probat, ſuppoſitis definitionib. traditis in 5 continui, contigui, & conſequenter. Sunt.n.continua, quorum vltima ſunt vnum.Contigua,quorum vltima ſunt ſimul. Conſequentia,inter quæ nihil mediat eiuſdem generis.

1. Ratio Ariſt. Ex definitione igitur continui, & contigui, probat continuum non componi ex indiuiſibilib. Si ex his cōponeretur continuum, tunc indiuiſibile eſſet cōtinuum cum altero indiuiſibili, vel contiguum: ſed non poteſt id eſſe, Probatur. Nam non habet vltimum, quod indiuiſibile eſt: quod enim habet vltimum, habet partem quæ non ſit vltima, nam relatiuum eſt vltimum: quod igitur indiuiſibile eſt in ſe, non habet vltimum: non ergo alteri continuum eſt,aut contiguum.

Nota, quòd iſta ratio principaliter adducta eſt ad probandum indiuiſibile non eſſe continuum indiuiſibili. At quia probato,

nem

nempe non habere vltimum, etiam probat non eſſe contiguum: ob id ſimul eſt vtrumq; probatum:ſed non ex directa intentione.

Vndè etiam, quod dicitur de puncto reſpectu lineæ, idem dici de linea reſpectu ſuperficiei,& de hac reſpectu corporis.

Amplius neceſſe eſt, an continua Text 2.

ALteram facit rationem ad eandem concluſionem probandam. Si continuum ex indiuiſibilibus componitur, aut illa ſunt inter ſe continua, aut contigua, aut conſequentia, ſed nihil ex his poteſt eſſe *2. Ratio.*

Primùm non poſſunt eſſe continua, vt in præcedenti ratione probatum eſt. Quòd autem contigua,& ſe tāgentia non ſint, probatur. Omne, quod tangit alterum, aut tangit, vt totum totum, aut vt pars totum, aut vt pars partem, ſed nullo ex his modis punctum punctum, aut indiuiſibile indiuiſibile poteſt tangere, ita vt continuum faciat.

Tamen illa maior eſt explicanda: tunc totum totum tangit, cùm vnum ſecundum ſuas omnes partes ſimul eſt cū altero, quòd non poteſt eſſe, niſi penetretur cum ipſo. Cùm verò non ſecundum omnes ſui partes, ſed ſecundum aliquas, tunc ſe tangunt vt pars partem: Cùm verò aliqua vnius pars omnes alterius partes tangit,& cum eis penetratur,& ſicut pars totum. Modò eſt argumentum. Cùm punctum non habeat partes, magis inerit illi tactus quo totum tangit totum: ſi ergo punctum tangit punctum, vt totum totum non poteſt continuum ex illis componi: nam continuum habet partem extra partem ſitu, & loco diſtantem: at cùm totum totum tangit, non eſt ſitus nec locus diuerſus.

Et nota hanc eſſe validiſſimam rationem, qua probatur indiuiſibile additum indiuiſibili, non facere ipſum maius, nec continuum. *Indiuiſibile additum indiuiſibili nō efficit maius.*

Tertiam partem argumenti probat, quod non ſe habeant conſequenter, Quia cùm duo indiuiſibilia non ſint contigua, vt probatum eſt, erit medium,& ita non erunt conſequentia.

Dices, non ſat eſſe medium, niſi ſit eiuſdem generis. *Dub.*

Reſpondeo, quòd benè procedit Ariſt. Nam ſi inter duo indiuiſibilia data mediat continuum, vt inter duo puncta, linea, cum in quolibet cōtinuo ſit indiuiſibile, vt in qualibet linea punctum erit profectò medium eiuſdem generis. Vnde non eſt accipere in linea aliqua duo puncta ita coniuncta, quin aliud ſit intermediū, cùm inter quælibet pūcta mediet linea, in qua adhuc ſunt puncta. *Sol.*

Amplius autem diuideretur. Tex. 3.

TErtiam ponit rationem. Si continuum ex indiuiſibilib. eſſet compoſitum, vtiq; in ipſa diuideretur. Nam res diuiditur in *3. ratio.*

ea,ex quibus compoſita eſt. Si ergo continuum diuiditur in indiuiſibilia, iam non diuiditur in ſemper diuiſibilia. Hæc autem eſt continui definitio,puta,quod in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

Statim interponit verba, quibus probat inter indiuiſibilia mediare continuum, vt inter puncta lineam: vt exponit S.Thom.& probatio eſt. Cùm inter indiuiſibilia mediet aliquid, vel illud eſt diuiſibile,vel non.Si non,erit indiuiſibile,& ita erunt duo indiuiſibilia immediata. Si diuiſibile,Vel in ſemper diuiſibilia, vel non: Si non, perueniettur ad indiuiſibilia, contra dictam definitionem, & præterea, quia tunc indiuiſibilia ſimul erunt. Si verò in ſemper diuiſibilia diuiſibile eſt, erit continuum. Vndè inter duo indiuiſibilia continuum eſt medium. Quòd autem continuum ſit diuiſibile ſemper in diuiſibilia,probat.Quia ſi in diuiſibilia nō diuideretur,ex indiuiſibilibus conſtaret:& ita indiuiſibile tangeret indiuiſibile,quod eſt contra id quod iam probatum eſt.

Eiuſdem autem rationis eſt.

Text.4.

Ratio de tēpore & motu. QVod dixit de magnitudine, nempe non componi ex indiuiſibilibus, ſed ex diuiſibilibus idem de tempore & de motu dicendum cenſet. Sunt enim omnia hæc eiuſdem rationis,quantum ad hoc: vel enim omnia conſtant ex indiuiſibilibus vel nullum ipſorum:non enim conſtat vnum conſtare,& non aliud.

Manifeſtum eſt autem ex his. Text.5.

MOtum diuiſibilem,ſicut magnitudinem,nunc probat,& eſſe eiuſdem rationis, poſtea de tempore probabit. Cum enim motus magnitudini, & ſpacio correſpondeat, pars motus parti ſpacij correſpondebit, & æquabitur: ſi ergo magnitudo A, B,C, componitur ex indiuiſibilib. puta A, & B,& C, re vera motus D, E,F,quo mobile,P,mouetur,conſtabit ex indiuiſibilib. puta D,& E, & F, ita vt ſingula ſingulis magnitudinis indiuiſibilib. æquentur,& reſpondeant,puta D,ipſi A,E,ipſi B, F, ipſi C, eadem igitur eſt ratio magnitudinis,& motus ſimul.

Si igitur præſente motu. Text.6.

4. Ratio ex motu. QVartam rationem intendit conficere ad eandem concluſionem ſuperius propoſitam, quæ ſumitur ex motu, ad quam ſuppoſuit fundamentum vnum in textib. duobus præcedentibus: Nempe ſi magnitudo ex indiuiſibilib. componeretur, etiam motus componeretur,quod falſum probabit.

Supponit tamen primò alterum fundamentum: Nempe cùm motus eſt,tunc rem moueri:& cùm res mouetur,motum eſſe:& ſi motus ex indiuiſibilib. eſt etiam ipſum moueri. Ex priori autem fundamento concludit: Cùm aliquid mouetur per illam magnitudi

tudinem, A B C, motu, D E F: tunc per ſingulas partes illius magnitudinis mouebitur ſingulis partibus motus, vt per A, motu D, per B, motu E, per C, motu F. Nam ſicut motus totus toti ſpacio reſpondet, ita partes motus partibus ſpacij reſpondebunt, & vt quod mouetur, per totũ ſpacium toto motu mouetur, ita partem ſpacij partẽ motus mouebitur, quod probat eſſe non poſſe.

Si igitur neceſſario eſt id quod mouetur. Text. 7.

QVod per ſingulas magnitudinis partes indiuiſibiles motus fieri non poſſit, probat. Id quod mouetur, dũ mouetur, nondum peruenit ad id quo mouetur: & prius eſt moueri, quàm motum eſſe. Sed quod indiuiſibile eſt, non habet, quo motus eſt, & vnde motus eſt: igitur quod per indiuiſibile mouetur, ſimul mouetur, & motum eſt: ſimul eſt in eo quo mouetur, & vnde mouetur: hoc autem impoſſibile eſt: ergo impoſſibile etiam eſt in partibus illius ſpacij aliquo modo motum eſſe.

Quòd ſi dicas, quòd per indiuiſibile mouetur, non ſimul eſt, vnde eſt motus, & quò motus tendit, ex hoc iam ſequitur profectò pſum eſſe diuiſibile: oportet enim in ipſo dare mediũ, in quo ſit verum dicere, quòd nec quieſcit: hoc enim eſt, ſub termino ad quem, ſed mouetur: hæc autem repugnant indiuiſibili, impoſſibile eſt ergo in partibus illis ſpacij datis motum fieri, aut rem moueri: & tamen poſitum eſt in illis partibus motum eſſe: contingit ergo motum eſſe, & rem non moueri contra ſuppoſitionem. *Excludit reſponſio. quandã.*

Si verò per totum, A, B, C, Text. 8.

EXcludit, quod poſſet reſponderi, nempe quod mobile mouetur per totam magnitudinem, A B C, non tamen per ſingulas eius partes, hoc impugnat inferens multa inconuenientia. *Excludit alteram reſponſionem.*

Primum eſt. Si non eſt motus in ſingulis partibus, puta in A, nec in B, in C, tunc motus ex non motibus componetur. *1. inconueniens.*

Quòd ſi hoc ita ſit, infertur primum incõueniens, quod aliquid motum eſt, quod nunquam motum fuit. Si enim per totam ſimul magnitudinem motus eſt, in fine magnitudinis res eſt mota: & tamen ſi in illa parte præceſſit motus, eſt mota nullo præcedente motu, quod impoſſibile eſt. Similiter tranſiuit ſpacium nunquam tranſiens: & erit tranſiuiſſe non præcedente tranſitu. *2.*

Si igitur neceſſe eſt, omne aut quieſcere.

Text. 9.

INfert tertium inconueniens. Si enim in ſingulis partibus non mouetur, quieſcit: nam mobile cùm non mouetur, quieſcit quòd ſi in omnibus quieſcit partibus, tunc dabitur, quod idem ſimul quieſcat, & cõtinuò moueatur: nam per totam illam magnitudinem mouebatur ſimul, & quieſcebat. *3.*

obiect. & ſol. Dices, quieſcebat ſecundum partes mouebatur ſecundum totum. Hoc reiicit: nam partes omnes totum ſunt: ſi igitur ſecundum omnes partes quieſcit, ſecundum totum quieſcit.

4. Inconueniens. Vltimum infert inconueniens, vel in illo indiuiſibili, in quo quieſcit, eſt motus, vel non. Si non, motus ex non motibus eſt. Si verò eſt motus, eſt abſurdum contra fundamentum, nempe motu præſentes, res quieſcit, & non mouetur.

Perinde autem neceſſe eſt. Text. 10.

1. Ratio Ariſt. ARgumentum aliud à tempore ſumit. Nempe quòd ſi ex indiuiſibilib. magnitudo conſtat, pariter, & tempus: at cùm tempus non conſtet, nec magnitudo. Prius tamen aſſumit, quod conuertantur in diuiſibilitate, & indiuiſibilitate tempus, & magnitudo, ita vt ſi vnum ex indiuiſibilibus & alterum. Si verò non, nec alterum componatur.

Si tempus diuiſibile ſit etiam magnitudo. Probat primùm, quòd ſi vnum ſit diuiſibile, ſit alterum. Demus magnitudinem ex indiuiſibilibus, ſi mobile vnum æquè velox tranſit tanto tempore illam ipſius medietatem in medio tranſiuit tempore: ergo ſi magnitudo diuiſibilis eſt, etiam erit tempus. Econtra, ſi in tanto tempore illud mobile tranſit magnitudinem, in medio tranſibit medietatem, ergo ex temporis diuiſibilitate colligitur diuiſibilitas magnitudinis in infinitum, id eſt in partes diuiſibiles.

CAPVT II.

Quoniam autem omnis magnitudo.

Text. 11.

INtendit iterum oſtendere ſi magnitudo in magnitudines ſemper diuiſibilis eſt, nec ex indiuiſibilib. componitur, vt probatum eſt ex eius continuatione, quod tempus pariter nec ex indiuiſibilibus componatur, ſed in partes iterum diuiſibiles diuidatur. Eſt autem probatio notanda.

1. Fund. Ariſt. ſeu ſuppoſitio tripartita. De velocitate & tarditate mobilis. Supponit tamen duo, quorum primum eſt, Quod ſequitur ex diuiſione magnitudinis data, puta velocius mobile in tempore æquali tranſire maius ſpacium, & in minori aliquando maius, aliquando æquale, quàm tardius mobile.

1. partis probatio. Has tres partes ordine probat. Primò, quòd in æquali tempore velocius mobile tranſeat maius ſpacium, quàm tardius. Sit mobile A velocius, ſit mobile tardius B, ſit ſpacium, per quod motus eſt, C D. Tunc eſt argumentum. Velocius mobile citius peruenit ad terminum motus quàm tardius: ergo in eo tempore, quo A, velocius eſt in D, ipſum B quia tardius eſt, nondum peruenit ad D, ſed eſt circa ipſum, quod eſt minus ſpacium: ergo in eodem tempore velocius tranſit maius quàm tardius.

At

At verò, & in minori plus. Text.12.

ALteram probat partem, quod in minori tempore plus ſpacij tranſit velocius, quàm tardius. Probatio eſt. Signetur ex probatione præcedenti illud punctum, in quo B tardius fuit quando A, velocius fuit in D: ſit E diſtans per aliquod ſpacium à D. cum enim B. fuit in E, tunc A fuit in D, in eodem tempore, F G. Sed inter hos duos terminos eſt ſpacium medium, nempe vltrà terminum tardioris, in quo fuit ipſum A, qui terminus ſit, H, hoc ſpaciũ erit maius, quàm ſpaciũ tardioris, cùm ſit aliquid plus, erit etiam minus ſpacio, priori velocioris, cùm ſit aliquid minus: tempus ergo erit etiam minus, quàm præcedẽs, quod erat æquale cum tempore tardioris: ergo in minori tempore, quod ſit, C H, velocius tranſit plus ſpacij quàm tardius. *2. partis probatio.*

Manifeſtum autem eſt. Text.13.

PRobat tertiam fundamenti partem, nempe quod velocius mobile in minori tempore tranſit æquale ſpacium, quod tardius mobile in maiori tempore tranſit. Supponit duo, Alterum quod iam probatum eſt, quòd in minori tempore tranſit velocius maius, quàm tardius. Alterum, quòd idem mobile ſecundum ſe, id eſt nulla facta ad alterum comparatione, ſed ipſum ſolùm, ſiue ſit tardum, ſiue ſit velox in tanto tempore tranſit tantum ſpacium, in maiori maius, quam in minori: & in minori minus ſpacium, quàm in maiori: & deducit hoc ad exemplum.

Vbi aduertendum, quòd ex ſuperiori fundamento datur ſpacium maius quod velocius tranſit, dum tardius tranſit ſuum ſpacium minus in tempore æquali. Vlterius in ſecunda parte fundamenti datur maius ſpacium, quod velocius tranſit in minori tempore, quàm ſit illud ſpacium tardioris. *Nota.*

Spacium hoc velocioris vocatur, L M, ſpacium minus tardioris, L O, tempus velocioris, E R, tempus tardioris, quod maius eſt, Q Y.

Dicit igitur, quod velocius moueatur per L M, & L O, clarum eſt, quòd cùm L M. ſit maius, quàm L O, tempus quòd velocius conſumit in L M, erit maius quàm quod conſumit in L O, quod tempus dicatur Q S. Ex his argumentatur. Si tempus, Q R, quod velocius conſumebat in magnitudine, L M, eſt minus, quàm tempus, Q Y, quod tardius conſumebat in magnitudine minori, L O, & tempus Q S, quod velocius conſumit in eadem L O, eſt adhuc minus quàm quòd conſumebat in L M, profectò tempus Q S, minus multò erit, quàm Q Y, tempus tardioris in eadem magnitudine: eſt enim tempus hoc minori minus. Hæc eſt litera Ariſt. *1. ratio. Ariſt.*

Senſus ratio Ariſt. Sed ſenſus clarus hic eſt ex ſecunda parte fundamenti. Velocius tranſit maius ſpacium in minori tẽpore, quàm tardius: ergo idem velocius tranſibit æquale adhuc in minori tempore: æquale enim eſt minus reſpectu illius, quod velocius tranſibat. Accipe exemplum. Si media hora velocius mouetur per leucam integram, & tardius in maiori tempore, puta, hora, mouetur per minus, puta, per tres partes ipſius: velocius in multo minori mouebitur per illas partes tres: nam ſi leucam perambulabat in media hora, quæ minor erat tempore tardioris, tres partes ſolùm in minori, quàm media hora perambulabit: ergo æquale ſpacium percurrit velocius in minori tempore, quàm tardius.

Amplius autem ſi omne. Text.14.

Altera ratio ad idem. IDem alio argumento probat. velocius tranſeat æquale ſpacium cum tardiori: peto, vel in eodem tempore, vel in maiori, vel in minori. Si in eodem, erit æquè velox, & non velocius iam, ſi in maiori, erit tardius: debet ergo in minori, vt dictum eſt.

Quoniam autem omnis quidem. Text.15.

2. Fund. Ariſt. velocius. & tardius in tẽpore accidere. PRopoſito priori fundamento alterum conſtituit, nempe velocius, & tardius in tempore accidere, non enim conſtat abſque tempore.

Hoc ideò ad probationem ſupponit, quia per velocius, & tardius temporis diuiſionem oſtenſurus eſt.

Probat autem fundamentum in tertia figura, omne quod mouetur, in tempore mouetur: omne, quod mouetur tardius, & velocius mouetur: tardius ergo, & velocius in tempore ſunt, & per tempus menſurantur.

Ex his fundamentis infert tempus continuum eſſe, id eſt in diuiſibilia ſemper diuiſibile, vt ipſe explicat: quo autem modo ſequatur ex præcedentibus ipſe deducit in textu ſequenti.

Quoniam enim oſtenſum eſt. Text.16.

Cõcludit Ariſtot. quod ſi tẽpus eſt ſemper diuiſibile, etiam magnitudo. 1. Ratio. ARgumentatur igitur ex tertia fundamenti prioris parte nempe quòd velocius in minori tempore tranſit æquale ſpacium. Sit ergo A mobile velocius, ſit B tardius: ſit ſpacium C,D, & tempus F G.

His ſuppoſitis, ſi B mouetur per C D, in tempore, F,G, tunc A cum ſit velocius, mouebitur per eãdem magnitudinem in minori tempore, quia velocius tranſit æquale in minori tempore. Vlterius in illo minori tẽpore, quod ſit F,H, tardius mouebitur per minus ſpacium, quàm C,D, & ita diuidetur magnitudo, & ſit illa C,K, iterũ idem velocius mouebitur per hanc in minori tempore, & ita diui

diuidetur tempus:vnde per idem velocius,& tardius diuidetur vtrunque magnitudo, & tempus, quoties ſumimus tardius, vt in argumenro paret diuidimus magnitudinem : quoties verò ſumimus velocius,diuidirur rempus

Vnde concludir, quòd cùm ſit iſta conuerſio ſemper à tardiori ad velocius, ſemper erir diuiſio temporis, nec ad indiuiſibile peruenierur ſimiliter in magnitudine : nam ſi ad magnitudinem indiuiſibilem, & tempus peruenirerur, tunc inter velocius & tardius non eſſet differentia:imò non eſſet velox,aut tardum.

Hoc ergo eſt argumentum,quod tandem colligit Ariſt.quamuis argumentum procedat, ſuppoſita magnitudinis diuiſione ad tempus & ſuppoſita poſteà diuiſione temporis ad diuiſionem magnitudinis:at vtrunque debet admitti, & probari per velocioris,& tardioris naturas.

Similiter autem manifeſtum eſt.

Text. 17.

IN primis verbis textus colligit partem concluſionis illatæ ex argumento,vt expoſitum eſt. *Idem alia ratione prob.*

Poſteà tertium argumentum ponit ad idem probandum, nempe quòd ſi magnitudo eſt continua,etiam erit tempus.Argumentum eſt, quia ita conſuetum eſt dici apud eos, qui de hoc tractant : & rationem ipſorum ponit quia eadem eſt vtriuſque diuiſio, intellige proportionaliter : vt ſi rantam magnitudinem tanto pertranſit tempore, & dimidiam in dimidia temporis, & tertiam in tertia, & quartam in quarta parte : eſt igitur æqua vtriuſtriuſq́ue diuiſio.

Et ſi alterum infinitum. Text.18.

COnſtituit alteram concluſionem de tempore, & magnitudine, puta ſi magnitudo finita eſt, vel infinita, pariter etiam tempus : & eo modo,quo finita,vel infinita eſt,etiam & tempus. Diſtinguit autem duplicem modum infiniti. Eſt infinitum actu, quod vocat infinitum ex terminis : eſt infinitum potentia, quod vocat diuiſione:& hæc ex ſuperius dictis patent. *Alt. cõcl. ſi magnitudo ſinita,vel nõ*

Vult ergo, quòd ſi magnitudo, & ſpacium eſt infinitum actu, ſimiliter & tempus infinitum actu:ſi verò potentia,etiam tempus potentia,& diuiſione erit infinitum : quod ſi vtroque modo, & actu,& diuiſione,ſimiliter etiam tempus. *Dup. inf.*

Quapropter & Zenonis ratio.

Text. 19.

EX hac diſtinctione ſoluit argumentum quoddã Zenonis,quo contendebat nihil moueri. Argumentũ erat,In quolibet ſpacio ſunt infinita puncta,& partes:ſed infinita nõ poſſunt tranſiri ergo nul *Soluit. argu. Zeno*

nullum ſpacium tranſitur. Minor probatur. Quia infinitum non pertranſitur, niſi tempore infinito: at quodlibet tempus finitum eſt: non ergo in aliquo tempore contingit moueri per aliquam magnitudinem.

Hæc eſt ratio Zenonis, quam reprehendit Ariſto. tanquam æquiuocam: nam ſumit magnitudinem infinitam in potentia, tempus verò infinitum actu, cum tamen non ita ſumere oporteat, ſed pari ratione vtrumque: & tunc verum eſt, quod ſi magnitudo eſt potentia infinita, ſimiliter & tempus: vndè vtrumque infinitum eſt, potentia tamen. Nec eſt inconueniens magnitudinem potentia infinitam tempore actu finito tranſiri: hæc tamen duo fieri non poſſunt, quòd magnitudo ſit finita, & tempus infinitum, aut quòd magnitudo infinita, tempus verò finitum, ſumptis finito, & infinito in actu.

Si enim magnitudo finita.

Text. 20.

Magnitudo non poteſt pertranſiri in tempore infinito.

PRobat, finitam magnitudinem tempore infinito actu non poſſe pertranſiri. Argumentum eſt, Detur magnitudo finita A B, & tempus ſit infinitum C, & ſupponitur, quòd æqualis magnitudo ab eodem mobili in tempore æquali pertranſitur. Tunc ſumatur aliqua pars temporis finita, puta, CD. & fit argumentum. In tempore finito CD, mobile tranſibit, aliquam partem magnitudinis AB, & ſit BE: ergo in æquali tempore finito tranſibit aliam partem tâtam, & in alia aliam: finita autem partes menſurant, & complent totam magnitudinem AB: ergo, & tempora illa finita partium complent totum tempus totius magnitudinis, & ſic finitum eſt, quia ex finitis finitè ſumptis conſtat.

At quia illa pars magnitudinis ſumpta poterat eſſe non aliquota, ſed aliquoties ſumpta, aut excederet, aut deficeret à toto, ſicut quaternarius reſpectu nouenarij: ſubdit parùm hoc referre: nam ſi non eſt aliquota illius magnitudinis, aut erit maioris, & hanc non continget tempore infinito pertranſire.

Amplius autem, ſi non omnem magnitudinem. Text. 21.

1. ratio ferè eodem.

FErè idem argumentum, alia tamen via fortiori proponit, vt vult Themiſtius. Sumit enim modò partem aliquotam totius magnitudinis finitæ, & facit argumentum Non quælibet magnitudo eodem tempore tranſiri debet: ergo ſi totum infinito tēpore, aliqua pars finito tranſibitur. Vlterius, hæc pars in tempore finito tranſibit, & finities ſumpta facit totum finitum: ergo & tempus correſpondens parti finitæ, cum ſit æquale aliis temporibus partium æqualium, cùm ipſis faciet tempus totum illius magnitudi-

tudinis finitum.

Quòd verò illam partem, quæ eſt totius magnitudinis, non tranſeat tempore infinito, probat. Quia ex vtraque parte tempus illi parti correſpondens, terminum habet. Primò ex principio, quia ſicut incœpit motus in ipſa, ita & tempus. At ex parte finis. Et patet. Quia plus temporis ſequentis conſumitur in tota, quàm in parte: habet ergo terminum ex vtraque parte, & ex principio cùm incœperit, & in fine, cum ceſſet tempus correſpondens parti: & quod vlterius ſequitur ſit totius.

Vt ſi eo ad Diui Petri, tempus correſpondens viæ vſque Mineruam, finem habet: quod enim vlterius eſt, non illius partis, ſed totius tempus eſt: ergo tempus partis finitum eſt.

Eadem autem demonſtratio eſt. Text. 22.

Eodem modo docet poſſe probari, infinitam magnitudinem non poſſe tranſiri tempore finito. Sumam enim magnitudinem finitam, & dicam, huius tempus finitum eſt: ergo & alterius æqualis, & alterius: & ſic conſumetur tempus finitum in magnitudine finita. *Infinita magnitudo nõ poteſt pertranſiri tempore finito.*

Colligit ex prædictis omnibus, nullum continuum ex indiuiſibilibus componi.

Et per omnia poſita argumenta vnum aliud ponit, nempe quòd ſequeretur indiuiſibile eſſe diuiſibile, quòd impoſſibile eſt: conſequentiam oſtendit in textu ſequenti. *Alia ratio probãs continuũ non cõponi ex indiuiſibilibus.*

Quoniam enim in omni tempore. Text. 23.

Ad probandum ſequelã ponit fundamentum certum: Quòd cùm in æquali tempore velocius tranſeat maius ſpacium quàm tardius, poterit tranſire ſpacium maius in quacunque proportione: nam maius vnum altero multipliciter euenit: hoc autem eſt eſſe velox tranſire maius in æquali tempore. *Suppoſitio.*

Quod ſi ita eſt: detur ſpacium maius, quòd velocius tranſit, ſex qui alterum ad ſpacium tardioris, tunc vnum conſtabit ex tribus indiuiſibilibus, A,B,B C,C D. alterum, quod tardioris eſt ex duobus E F,F G. 1. 2.

Eſt modò argumentum, Suppoſito etiam quòd tempus, quod velocius conſumitur, ſit ex tribus aliis correſpondentibus magnitudini, puta K L,L M,M N. 3.

Tunc ſic, in eo tempore, quo velocius tranſit magnitudinem illam ex tribus, tardum tranſit ex duobus: ſed velocius in tempore conſtanti ex tribus indiuiſibilib. ergo & tardum. Vlterius: In toto tempore ex tribus, tardum tranſit duo indiuiſibilia: ergo vnum indiuiſibile tranſibit in medio tempore: ergo oportet diuidere indiuiſibile, aliter tria diuidi nequeunt, eſt igitur indiuiſibile *Nectitur ratio.*

diui

Logicæ, qui continuum non componi dicunt, ſed eſſe quid ſimplex,& incompoſitum.

Vltima ſententia fuit Ariſt. continuum ex partib etiam continuis,& diuiſibilibus componi. *4 ſenten. Ariſt.*

Sunt tamen aliquot argumenta, quibus continuum ex indiuiſibilibus componi probatur.

Primò, Numerus, & continuum eiuſdem ſunt generis quantitas: ſed non repugnat numerum ex indiuiſibilib. componi, & augeri: vnitates enim numerum augent,& componunt: ergo & continuum ex indiuiſibilibus componetur & augebitur. Adde, quòd ex diuiſione continui numerus fit: ſed numerus eſt ex indiuiſibilibus: ergo & continuum in ipſa diuiditur. *1. argum. quod componitur ex indiuiſibilibus.*

Secundò, Vnumquodq; componitur ex his, per quæ definitur: ſed linea finitur per puncta: ergo conficitur ex punctis. Minor patet ex primo Poſter. c. 4: puncta dicuntur ſubſtantia lineæ, & præterea, quia linea definitur longitudo punctis terminata. *2. arg.*

Tertiò, Si diuiſio continui eſt in continua ſemper, diuiſio ipſius nunquam finitur: ergo continuum maius, & minus ſunt æqualia: vtrumque enim in infinitum eſt diuiſibile. His argumentis probatur continuum ex indiuiſibilibus componi. *3.*

At pro determinatione huius ſit prima concluſio. Indiuiſibilia ſunt in re, quamuis non omninò à continuo realiter diſtincta. *1. conclu. bipartita*

Hæc concluſio duas habet partes. Altera eſt, eſſe in re puncta, & lineam, & nunc & reliqua indiuiſibilia, nec eſſe tantum in imaginatione. Altera eſt, quod ſic ſunt in re,& continuo, vt non ſint prorſus ab illo diſtincta m, ſicut res à re.

Prior pars probari poteſt ex quatuor capitibus. Primum eſt tactus Phyſicus: Duo enim corpora (vt experientia monſtrat,) ſe adæquatè tangunt vel igitur in aliquo diuiſibili. Et hoc non quia illa duo diuiſibilia adhuc non ſe adæquatè tangunt, niſi ſecundum aliquid ſui, ergo tactus eſt in indiuiſibili: ſed ille actus eſt verus, & realis, igitur verè eſt indiuiſibile reale, puta ſuperficies, ſecundum quam eſt tactus corporum. *Prior pars patet indiuiſibilia eſſe in re. idem 2.*

Alterum eſt tactus mathematicus, tamen conſtitutus in corporibus Phyſicis, quem quidem voco tactum Phyſicum in præſenti, qui ſcilicet fit inter duo corpora ſenſibilia: voco tactum mathematicum, qui fit inter mathematicas quantitates, quamuis ſumatur cum corporibus naturalibus. Eſt igitur argumentum. Non repugnat eſſe corpus perfectè ſphæricum, imo eſt cælum ipſum, nec repugnat eſſe planum perfectum. Tunc his datis corpus ſphæricum tangeret planum in puncto, vt Geometræ facillimum eſt demonſtrare: ergo verè in continuo punctum eſt.

Ter

3. Ex continuatione. Tertium eſt ex continuatione. Duæ partes non poſſunt continuari, niſi ſit aliquid vtramque connectens: hoc autem debet eſſe commune vtrique, alias non connecteret vtrumque: quod ſi commune eſt, indiuiſibile eſt: nam ſi diuiſibile eſſet, nõ eſſet commune, ſed pars eſſet vnius, pars alterius parti continuatæ: & ſic opus eſſet alio continuante. Eſt ergo indiuiſibile: cùm autem verè, & realiter continuatio ſit, realiter indiuiſibile eſt.

4. ex terminatione. Quartum caput eſt ex terminatione. Nam corpora terminantur realiter: terminus ergo, aut diuiſibilis eſt, aut indiuiſibilis. Si diuiſibilis, non eſt terminus: nam vna medietas terminabitur per alteram: debet ergo eſſe indiuiſibilis: eſt igitur indiuiſibilis in re. His rationib. cõſtat eſſe huiuſmodi indiuiſibilia, puta ſuperficies, lineas, puncta.

Indiuiſibilia vt pũcta nõ diſtinguũtur re à continuo. Sed non ita eſſe intelligas in continuo, vt ſint duo accidentia ſimul, puta albedo & dulcedo in lacte, vt aliqui putant: non enim ſic diſtinguuntur, cùm non ſint diſtincta à continuo re, niſi ſicut pars continui ab ipſo toto, ita etiam indiuiſibile à continuo: ac ob id dicitur in altera cõcluſionis parte, non eſſe omninò à continuo realiter diſtincta, quamuis in re ſint. Et hoc fieri poteſt, eſt enim realiter natura animalis in homine, ſed non realiter diſtincta ab homine, quamuis maiorem habeant diſtinctionem indiuiſibilia à continuo: ſunt enim quodammodo ſicut pars à toto continuo diſtincta: dico, quodammodo, quia non ſunt partes.

2. concl. Secunda concluſio, Fieri non poteſt ex huiuſmodi indiuiſibilibus continuum eſſe compoſitum.

1. argum. Hæc concluſio præter argumenta Ariſt. quæ in textu ſunt expoſita, quæ non eſt neceſſe repetere, adhuc aliis tribus probatur. Primum eſt ex motu ſumptum. Si magnitudo ex indiuiſibilibus eſſet compoſita, ſequitur quòd motus velociſſimus, & motus tardiſſimus in eodem tempore per æqualia fiunt ſpacia quod eſt impoſſibile. Sequela probatur. Detur ſpacium decem indiuiſibilium, per quod A velociſſimum, & B. tardiſſimum moueantur: tunc in quo tempore A tranſit vnam partem, vnum videlicet indiuiſibile ſpatij in eodem B tranſit eandem, & ſic de ſingulis partibus: ergo in quo toto tempore A tranſit totum ſpatium, etiam & B, conſequentia eſt nota Antecedens probatur Nam ſingulæ partes ſunt indiuiſibiles, & dum velox illarum vnam tranſit, etiam & tardum.

Obiect. Dices: non ſic, ſed dum tardum tranſit vnam, velox tranſit duas.

1. confut. Contrà, Si dum velox duas tranſit, tardum vnam tantùm, tunc dum velox vnam tranſit, tardum tranſibit dimidium, & diuidetur indi

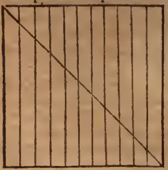
indiuiſibile:quòd ſi nihil tranſit, non mouebitur, contra ſuppoſitionem:dicimus enim vtrumque moueri.

Et rurſus ſequitur, quòd ſi velox in vno puncto retrò, tardum in altero puncto,& ſimul moueri inciperent, nūquam velox poſſet conſequi tardum,quia dum velox vnam, tardus alteram tranſit æqualem partem: eſt enim vtraque indiuiſibilis. Hæc autem ſunt falſa, & contra experientiam: non ergo magnitudo ex indiuiſibilibus conſtat.

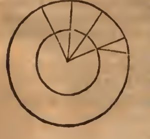
Secundò,Si ita eſſet,ſequitur multas eſſe magnitudines, vt lineas,ſuperficies,quæ in duas medietates diuidi non poſſent,quod quidem falſum eſt: Omne.n.cōtinuum duplam habet proportionem ad ſuam medietatem.Sequela patet de omnibus magnitudinibus,quæ ex imparibus indiuiſibilib.conſtant,puta ex tribus, ex quinq;,& huiuſmodi,quæ diuidi in duo æqualia non poſſunt abſque indiuiſibilis diuiſione,oſtendit autem contrarium Euclides, demonſtrando propoſitionem decimam lib. 1. lineam datam in duas partes æquales ſecare. *2.ratio.*

Tertium ſumitur argumentum ex rebus mathematicis: & eſt argumentum Scoti,2 ſent.diſtinct.2 q 9 & Gregorij ibidem q. 1. *3.ratio.*

Primò ſequeretur,quòd diameter quadrati, & eius coſta eſſent æquales:quod eſt impoſſibile,& quòd ſequatur, patet. Nam tot puncta habet vna, quam altera. Si enim à ſingulis punctis quadrati coſtæ deducantur,lineæ ad alterā coſtam:omnes illæ tranſibunt per omnia puncta diametri, nec habebit aliud punctum, nam lineæ illæ totum ſpatium quadrati replent, vbi tantùm eſt diameter.

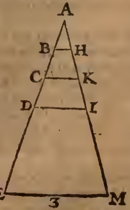
Vlterius ſequitur, quod circulus maior, & circulus minor ſunt æquales,& quod tot puncta habeāt. Et patet. Si duo circuli concentrici deſcribantur,& vſque ad maiorem deducantur omnes lineæ ab ipſo cētro:tunc omnes lineæ trāſibunt etiam per minorem: ergo tot puncta vnus habet,quot alter. *Obiect.*

Dices, non ita, ſed duæ lineæ maioris tranſeunt per vnum punctum minoris. *Confutatio.*

Contra, ſequitur ergo quod illæ duæ lineæ maioris à centro, vſque ad circulum minorem, ſunt vna linea tātum:

ab vno enim punctum in vnum recta tendunt: non poteſt autem à puncto in punctum, niſi vnica duci recta, & tunc vltra illud punctum vſque ad maiorem, vna erit obliqua, altera recta, nec erunt æquales lineæ vſque ad circunferentiam à centro ductæ.

Vlterius dicit Gregorius. Sequitur quod linea inter latera trianguli ſupra baſim deſcripta eſſet maior ipſa baſi, quod eſt impoſſibile. Sequela patet. Detur triangulus ex lateribus, quæ conſtent ex ſex ſingula indiuiſibilibus & baſis ex tribus: & deducantur à latere in latus lineæ: tunc ab ipſo B in H, ad minus habebit duo: C, in K, tria àD, in L, quatuor: Vide igitur hanc maiorem eſſe baſi, quæ tantùm habet tria ex ſuppoſitione His, & aliis multis cõſtat continuum non poſſe ex indiuiſibilibus componi.

3.concl. continuũ componitur ex cõtinuis. Tertia concluſio, Continuum ex continuis componitur. Aduerte, quòd dico componitur, contra tertiam opinionem: eſt enim verè continuum compoſitum.

1.ratio. Cùm enim in re inuenimus eſſe pluralitatem, & diuerſitatem aliquam cum vnitate, ibi damus compoſitionẽ in his rebus: cùm autem in continuo inueniamus, quod vni parti ineſt, alteri non ineſſe, & quod illæ duæ vnum ſunt, neceſſariò damus compoſitionem.

Nota. Et notatu dignum eſt, quod ratio partis non conſiſtit in ſeparatione à toto, imò in coniunctione, quod aliqui non aduertunt, dicentes eſſe partes in potentia, ſed non actu in cõtinuo niſi cùm ſeparatæ ſunt; quod quidem falſum eſt: imò cùm ſeparantur, iam non actu partes, ſed tota quędam dicuntur: dum in toto ſunt, actu partes ſunt. *Partes in continuo actu ſũt.*

Dicitur autem in concluſione: quòd iſta compoſitio ex continuis eſt: hoc autem ex dictis ſequitur Si enim partes continuæ indiuiſibiles eſſe non poſſunt, erunt diuiſibiles, & continuæ: vnde ex diuiſibilibus & continuis componetur continuum.

4.conc. continuũ nonhabet Quarta concluſio. Cùm audis, continuum diuidi in infinitum, ne intelligas partes ipſius infinitas eſſe actu, ſed quod non in tot diuidetur partes, quin in plures, ſemper tamen partes ex diuiſione

ne finitæ erunt, vt dictum eſt in lib. 3. Per hæc poſſumus ad argumenta ſuperius propoſita reſpondere. *actu infinitas partes.*

Ad.1. Ad primum dico, aliam eſſe rationem continui, & diſcreti. In continuo ob id negamus compoſitionem ex indiuiſibilibus, non quia quantitas eſt, ſed quia partes habet inter ſe continuas loco, & ſitu diſtãtes, ſecundum quas motus fieri poſſunt. Hæc.n. omnia non poſſent eſſe, ſi ex indiuiſibilibus componeretur: at numerus abſtrahit à continuo, à loco à ſitu, à motu, ob id ipſum ex indiuiſibilibus componi nil repugnat.

Nota. Et non ex his componitur, vt indiuiſibilia ſunt in ratione continui, cum continuorum multorum etiam numerus ſit, ſed vt ſunt indiuiſibilia in ratione diſcreti, de quo locuti ſumus in libro tertio.

Ad 2. Ad ſecundum dico, quòd Ariſt. puncta vocat, ſubſtantiam lineę ſecundum opinionem communem, quæ tunc vigebat, qua illic pro exemplo vſus erat ſecundum rei veritatem, puncta non ſunt partes, ſed partium continuatiua.

Ad 3. Ad tertium dico: quòd non valet iſta conſequentia, tot partes habet hoc totum, ſicut & hoc: ergo hæc duo ſunt æqualia, niſi ſint etiam partes æquales: vnde in duas medietates diuiditur maius, & minus, ſed medietates minoris ſunt minores, quàm maioris, ob id non ſequitur, quòd ex diuiſione partium æquali, quo ad numerum ſequatur æqualitas continuorum.

Dubia quædam præcipua, An ex indiuiſibilibus continuum componatur.

Licet quæſtio hæc ſufficienter à nobis fuerit diſputata, tamen quoniam hæc de compoſitione cõtinui veritas eiuſmodi eſt, vt præclara etiam ſemper ingenia multum in ipſa diúque laborarint; conabor hic, ad calcem antecedentis quæſtionis, quo magis veritas eluceſcat, omnes quas aduerſus id potero, maioris momenti obiectiones & dubia congerere, & diluere: & præſertim cùm non deſint noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum Philoſophorum veram arbitrentur.

1. Obiect. à diuiſio. cõtinui. q non poteſt eſſe infinita cum conſ. eſt. Eſt ergo contra ea quæ dicta ſunt primum argumentum, Diuiſio nulla poteſt in infinitum procedere, niſi præexiſtant partes diuidendæ infinitæ: ſed in continuo non ſunt partes diuidendæ infinitæ: ergo eius diuiſio non poteſt in infinitum procedere. Conſequentia ſatis eſt nota: Sed maior probatur. Si enim non præcedunt infinitæ partes, vtique præcedent finitæ: ſi ſunt ergo finitæ partes, finita diuiſione abſoluentur: nec vlterius diuiſio

tio non ſit ex infinitis. procedet, & ſic non ibit in infinitum: præcedunt ergo infinitæ. Reſpondebit quis, vt communiter reſponderi ſolet ad hoc, & ad minorem illius ſyllogiſmi, quòd præcedunt infinitæ potentia, ſed actu finitæ: Sed contra hoc eſt argumentum validum. Dicere quod ſunt infinitæ potentia, vel eſt, quòd partes non ſint actu in illo continuo, ſed de nouo producantur, vel eſt, quod ſunt illic infinitæ, ſed non actu diuiſæ inter ſe. Primum eſt impoſſibile: quia diuiſio quantitatis eſt in partes quæ inſunt, vt inquit Ariſt. 5. Metaphyſ. cap. 13. & præterea, quia plures eſſent partes diuiſæ, quam erant in toto, nec ei æquarentur: & præterea, quia tunc eſſet generatio nouæ ſubſtantiæ. Alterum verò ſi dicas, quod ibi infinitæ ſunt, ſed non actu diuiſæ, tunc ſequitur primò, quòd cùm vna non ſe penetret cum alia, ſed diſtet ab ea, erunt infinitæ partes, quarum quælibet occupat loci diſtinctam partem: & ſic erit infinitum actu continuum, habet enim infinitas partes, quarum vna non eſt alia, & ſunt æquales inter ſe: Nam ſi ſunt infinitæ medietates maiores hæ, minores illæ in maioribus ſunt æquales, maius enim claudit æquale, erunt infinitæ æquales non communicantes. Quòd enim non ſint actu diuiſæ, ſolum prodeſt, vt non ſit numerus actu infinitus, ſed non vt non ſit continuum infinitum.

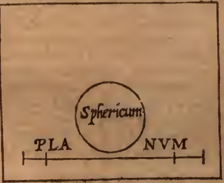
Vlterius, cùm ſingulæ adhuc partes, & medietates iterum ſint diuiſibiles, eadem ratione erunt infinitæ, & in quolibet continuo erunt infinities infinita, quod eſt abſurdiſſimum.

2. obiect. à partib. componẽtibus quarum videtur neceſſariò debere reperiri primam. Secundum eſt, vbi inueniuntur gradus plures, neceſſe eſt dare primum; ſed in continuo ſunt partes ſecundum plures gradus, vt maiores, minores, poſteriores, priores: ergo oportet dare primas partes. Hæ diuiſibiles non ſunt, non enim primæ eſſent, erunt ergo indiuiſibiles: ergo continuum tandem ad indiuiſibilia reducitur. Diſcurſus hic notiſſimus eſt, tamen illa maior, à qua totus pendet, probatur, quia re vera imaginabile non videtur, quòd in continuo ſaltem permanente dentur partes compoſitæ ex aliis, & aliæ ex aliis, & non dentur prima componentia. Et eſt argumentum. Deſtructo primo, nõ ſtat ſecundum ab illo dependens, ſed partes compoſitę ſunt ſecundæ: ergo niſi primæ ſint, impoſſibile eſt ipſas eſſe.

3. obiect. à cognitione Dei, qua debet cognoſcere omnes Tertium eſt Theologorum argumentum, Cùm enim veritatem hic ſimpliciter indagemus, licebit à quacunque facultate auxilium petere. Argumentũ eſt, Vel Deus cognoſcit diſtinctè omnes partes continui, vel non. Si non, abſurdum fateris, cùm Deus omnia cognoſcat, etiam infinita ſi eſſent. Qui enim omnia fecit, omnia cognoſcit diſtinctè. Si ergo cognoſcit omnes diſtinctè partes,

partes, peto, An ſingulæ harum quæ à Deo cognoſcuntur, ſint diuiſibiles adhuc, an indiuiſibiles. Si indiuiſibiles, iam non erunt illæ omnes cognitæ diſtinctè, ſed confuſè, vt in aliis includuntur: ſicut nos cognoſcimus, dum tres aut quatuor partes continui cognoſcimus, & in eis reliquas. Si verò indiuiſibiles, ergò re vera ex indiuiſibilib primò componitur continuum. Cognoſcit enim Deus, quod in rebus eſt. *partes cōtinui.*

Quartum eſt, Detur corpus perfectè ſphæricum ſuper planum tangens in puncto, vt dictum eſt, & moueatur continuè: Quod quidem duobus modis poteſt accidere, quorum vterque nouam habet difficultatem. Primò moueatur rotando ſuper planum: iam ſic: Perfectè ſphæricum tangit perfectè planum ſolùm in puncto: ergo in toto illo motu ſemper tamen tangit in puncto, & tranſit totum illud ſpatium: ergo totum illud ſpatium conſtat ex punctis. Secundo modo poteſt motus fieri vt ſphæricum, ſic tangens in puncto, trahatur per totum planum, tunc tale punctū tranſibit totum ſpatium, nihil relicto, & ſemper tangens punctum: ergo totum illud ex punctis conſtat. *4. obiect. à ſphærâ tangente planum in pūcto.*

Nec opus eſt ad hoc argumentum recurrere ad corpus ſphæricum perfectè, ſed ad id quod in omni corpore reperitur. Demus enim quodcunque mobile: ſignetur punctum in eo, cui correſpondeat punctum loci, tunc tale punctum motu ipſius ſubiecti tranſit longitudinem ſpatij, & non niſi tangendo puncta, ergo illa longitudo ex punctis eſt.

Nec alio argumento probauit Ariſt tex. 59 indiuiſibile moueri non poſſe, niſi quia linea ex punctis componeretur, quia tranſiret ſemper tangendo puncta: vnde qui noſtrum argumentum ſoluit, argumentum Ariſt deſtruit.

Quintum eſt argumentū Zenonis allatum ab Ariſt. ſed non facilè ſolutum. Motus nō poteſt eſſe per ſpatium aliquod, niſi prius mobile tranſeat minus, quàm maius: ſed quacunque parte data alia minor eſt, & hoc in infinitum: ergo non poteſt motus fieri per ſpatium. Infero ergo aliud à Zenone, hic enim motum non eſſe concludebat, ego infero: Cùm motus ſit, non componetur, nec *5 obiect. arg Zen.*

diuidetur ſpacium in infinitum. Reſpondet Ariſt. quòd in ſpacio non ſunt niſi infinitæ partes potentia. Sed hæc ſolutio non videtur intelligibilis: nam,(vt diximus argumento primo) cùm iſtæ partes ibi ſint, nec per diuiſionem multiplicentur, impertinens eſt,quòd diuiſæ non ſint:nam nec duæ medietates vnius continui diuiſæ ſunt,at motus per vnam prius, quàm per alteram fieri debet: quòd ſi iſto modo dat partes infinitas, re vera, motus nunquam ad terminum perueniret.

6. obiect. Sextum argumentum eſt de motu, & tempore. De tempore nihil exiſtit, niſi nunc, nec de motu, niſi mutatum eſſe: ergo, re vera, tempus non eſt aliud, quam plura ſuccedentia nunc. Quis enim capit id fuiſſe, aut fore, de quo nec fuit vnquam verum dicere, modò eſt, nec erit verum etiam dicere, modò eſt? Similiter de motu, nihil niſi mutatio inſtantanea vel mutatum eſſe perpetuò fit. Quod enim dicunt in ſucceſſiuis non exiſtere,niſi indiuiſibile, non aliud videtur eſſe, quàm quòd ſucceſſiua ſolùm ex ſimilibus indiuiſibilibus componantur.

Augetur via in Ariſt. Et vt maior pateat in Ariſt.difficultas,attende in textu octauo: Ipſe ſumit contra alios hoc pro certo principio. Impoſſibile eſſe aliquid tranſire, quod nunquam fuit tranſiens, & motum fuiſſe, quod nunquam fuit, vt diceretur moueri.Ex hoc ſumo argumentum;quomodo enim motus,aut tempus erit, de quibus nunquam fuit dicere,motus,tempúsve exiſtit? Nam quæ exiſtunt,indiuiſibilia ſunt, quæ ſecundum ipſum non ſunt partes temporis, nec tempus, nec motus, nec motus partes. Cum igitur iſta non exiſtant vnquam,niſi ſecundum indiuiſibilia,non aliud quàm ex his compoſita videntur.

Cōfirmatur ſecundo. Et confirmatur iterum, Sumo inſtans hoc & argumentor ſic. Quid primò exiſtit poſt iſtud nunc,vel tempus,vel nunc aliud. Si nunc aliud: duo ergo nunc immediata. Si tempus, cum tempus non exiſtat,niſi ſecundum nunc, & inſtans, erunt adhuc duo immediata inſtantia. Idem eſt argumentum de mutato eſſe, quod non ſequitur motus: niſi per aliud mutatum eſſe: imò etiam in quolibet continuo argumentum hoc fieri poteſt.

7. obiect. ex duratione temporis & motus. Septimum argumentum eſt, Videtur ſequi, quod nūquam motus, nec tempus abſolui poſſit, nec peruenire ad vltimum nunc vel primum mutatum eſſe.Et attende rationem,ſit hora,& motus quidam æqualis, ſi quis proportionaliter diuideret in duas partes verſus finem, nunquam perueniret ad vltimum, nec diuiſio finiretur:ſed dum fluit tempus,& motus,ſit diuiſio talis, quia ſemper medietas prius tranſit,ergo nunquam finirentur.

Octauum, Sumo tempus aliquod, & dealbationem, quæ in eo fiat: peto, vel in tali tempore ſunt finito vel infinita inſtantia. Si des finita, cùm debeant eſſe in aliquo numero certo, ſumam duo illorum, quæ cùm non ſint immediata, habebunt inter ſe tempus, in quo erunt inſtantia, & ſic erunt plura, quàm aſſignata ſunt. Neceſſariò ergo debes dare infinita inſtantia tranſacta in quolibet tempore. Ex hoc ſequuntur duo impoſſibilia. Alterum eſt, quòd ſunt tranſacta infinita numero de ordine, quia vnum fuit poſt aliud Alterum, cum in illo tempore ſit albefactio, & in quolibet inſtanti ſit mobile ſub alio gradu. & gradu albedinis, vtrique erit infinitè intenſa, & ſi eſſet motus ſecundum quantitatem, eſſet infinita quantitas. *8. obiect.*

Nonum dubium, Probatur lineam componi ex punctis, vnde motus, qui per illam lineam fieret, componeretur ex mutatis eſſe, & tempus illius motus ex inſtantibus. Semper enim puncto ſpacij correſpondet mutatum eſſe, & mutato eſſe, inſtans. Vnde ſi probatum fuerit lineam componi ex indiuiſibilibus, probatum eſſet idem in omni genere continui. Probatur autem. Imaginemur lineam à centro terræ duci ad aliquod punctum extimæ ſuperficiei primi mobilis, illam lineam ſecabũt omnes ſuperficies cœlorum. Concipiamus ergo duas, conuexam videlicet Lunæ, & concauam Mercurij, & quoniam linea, quàm ſuperficies aliqua ſecat, in vno aliquo puncto ſecatur: complectamur animo duo illa puncta, in quibus talis linea ſecatur à dictis ſuperficiebus, Tunc ſic vel illa ſunt inter ſe mediata, vel immediata. Non mediata, quia ſi inter illa duo puncta mediaret aliqua linea, ſequeretur inter duas illas ſuperficies mediatè aliquod ſpacium, quod proculdubio eſſet vacuum: ergo illa duo puncta ſunt immediata. Ex quo fuit ratio illa Ariſt. (vel ſe tangerent, vel non, &c.) Et aduerte hoc argumentum eandem habere vim in quacunque linea, quam imagineris duci à ſuperficie locati, ad ſuperficiem loci, ſed propoſuimus in cœlo, vt eius vis eſſet manifeſtior. *9. Ex interſecatione lineæ à ſuperficie. immediatis concaua, & cõuexa.* *Nota.*

Decimum, Deinde non deſunt, vt diximus, noſtra ætate, qui opinionem illam antiquorum, quos impugnat Ariſt. probabilem putent, & conentur ſoluere rationes omnes contrarias Ariſt. Quorum ſententia in his potiſſimum fundamentis conſiſtit *Opinio Neotericorũ quorundam circa cõtinui cõpoſitionẽ ex indiuiſibilibus.*

Primum eſt, Eſſe duplices partes in quolibet continuo, & primas, & ſecundas partes. Primæ ſunt, quæ ſunt iam vltimæ, nec in alias iterum ſecundum illud genus reſolubiles: ſicut in nouenario ſunt vnitates, & in quolibet numero. Secundæ ſunt, quæ iterum reſolubiles ſunt; & diuiſibiles, ſicut ternarij, ſunt nouenatij partes ſecundę, & quidam numeri aliorum numerorum maiorum, partes *1. fund.*

ſecundæ ſunt. Ita in continuo ſunt partes primæ:& hæ indiuiſibilia ſunt,vt in linea puncta,in ſuperficie lineæ, in corpore ſuperficies,in tempore inſtantia,in motu mutationes inſtantaneæ, quæ dicuntur mutata eſſe. Partes verò ſecundæ ſunt, quæ ex his indiuiſibilibus tantùm compoſitæ iterum componunt magnitudines: ex pluribus enim indiuiſibilibus magnitudo,vel continuum conſtat,quod iterum cum alio,continuum aliud maius componit.Et quemadmodum in numero partes primæ non ſunt numerus formaliter,ita nec in continuo partes primæ continuæ dicuntur. vnde indiuiſibile per ſe,non eſt magnitudo,nec inſtans,tempus,nec mutatum eſſe, motus: Non enim prima componentia eiuſdem rationis,& denominationis ſunt cum compoſito.

2.fund. Secundum eſt, Quod iuxta hoc dici poteſt, tempus non eſſe aliud,quam multæ morulæ,& durationes indiuiſibiles ſibi ſuccedentes abſque ceſſatione, & ſingula, inſtantia, & nunc, dicuntur: ſingulæ autem per ſe tempus non ſunt, ſed temporis partes primæ: multæ autem, quarum vna receſſit, altera ſequitur, tempus ſunt. Vnde benè dicitur, Tempus incipere,per vltimum non eſſe. Data enim hac prima morula temporis futuri, dicetur,modo non eſt tempus, tamen immediatè poſt hoc erit tempus: quia erit altera morula, & in multarum numerabilitate conſiſtit tempus. ſimiliter deſinit per primum non eſſe, nam in vltimo nun huius temporis eſt verum dicere, non eſſe tale tempus, ſed immediatè ante hoc fuit, quia erat alterum inſtans, quod cum hoc vltimo tempus facit. Hoc tamen eſt verum,quod datur prima pars temporis alicuius,& vltima,non ſolum prima, ſed etiam ſecunda,minima enim ex duobus integratur nunc.

3.fund. Tertium eſt fundamentum,Idem dicendum eſſe de motu: Eſt enim motus plura mutata eſſe,& plures mutationes inſtantaneæ ſecundum varias partes formæ,vel ſpacij.quæ mutata eſſe fluunt, vno enim recedente alterum aduenit. Nec ſingula per ſe dicenda ſunt motus,ſed ſi plura ſint,ac ideò motus ſucceſſiuus eſt, ſicut & tempus:& incipit & deſinit,ſicut & tempus, habétque primas vltimas partes.

Nota. Hoc tamen vnum aduertendum erit, quod cum audis in continuo eſſe indiuiſibilia,non ſic eſſe illic iſta intelligas, quaſi plura accidentia realiter diſtincta, ſic enim non poſſent vniri inter ſe, ſed quantitas continua eſt vnum accidens extenſum, & vna actu entitas, in qua ſunt ipſa indiuiſibilia, ſed non actu diuiſa, nec diſtincta,ſed vnum actu cum continuo facientia: quod quidem ſuperius diximus,eſſe indiuiſibilia re,ſed nō realiter diſtincta,quod alij dicunt eſſe in potentia.

Ex his videntur poſſe ſolui argumenta Ariſt. primò negando illam,quam ſupponit continui definitionem,eſſe videlicet continuum,quorum vltima ſunt vnum, qua probabat indiuiſibilia non poſſe componere continuum,quia nō habent vltima. Nam oportet in definitione & principiis vtraque pars conueniat: negaret igitur hæc opinio illam continui definitionem Sed diceret continuum eſſe,cuius vna actu eſt quātitas,& ſic duo indiuiſibilia ſunt continua,quia vnicam actu quantitatem faciunt. *Sol. rationū Ariſt. ex illorū neotericorū ſententia.*

Quod ſi petas,quare iſta quantitas vna actu eſt?dicitur:quia partes eius inter ſe non habent plures actu terminos:nam indiuiſibile terminans vnam medietatem,non diſtinguitur ab ipſa quantitate altera,niſi cum ab illa ſeparatur; atque ſic poſſet probabiliter,vt videtur,ſolui argumentum primum Ariſt. *Nota.*

Deinde ad id,quod puncta ſecundum ſe tota ſe tangunt,& ideò non poſſunt magnitudinem extenſam facere:diſtinguēdum,quæ ſe tangunt ſecundum ſe tota,ita vt ſe penetrent,non efficient magnitudinem:at quę ita ſe tangunt,vt non ſe penetrent ſed ſint immediata, facient magnitudinem. Eſſe autem ſic poſſunt immediata,vt conſtat in duabus lineis ſe tangentibus,in extremis punctis & duabus ſuperficiebus concauis, & conuexa orbium cœleſtium,aliorúmve corporum. Quòd ſi in diuerſis continuis quantitatibus, eſſe ſic poſſunt puncta immediata, non ſe penetrantia, quid vetat quò minùs eſſe poſſint,in eodem continuo? *2. ſol. cōt. id, quod puncta ſe tangunt per ſe tota.*

Rurſus tertiò, cum dicitur continuum eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, verum id tantum eſſet, quouſque ad minimas partes eſſet ventum,ſed vlterius non eſt diuiſibile. *3. ſol. cōt. id, quod continuū ſit ſemper diuiſibile.*

Cum etiam dicitur, ex non quanto non poſſe fieri, & componi quantum, nec ex non continuo continuum; Negandum quidem eſſet de primis, & minimis partibus, concedendum verò de ſecundis. Nam ſicut ex non numero fit numerus, ſcilicet,ex vnitatibus: ita ex non quantis componitur quantum, ſicut etiam ex non igne ignis, ex materia, inquam, & forma: quorum neutrum eſt ignis: poſtea tamen additur ignis igni, ſicut continuum continuo.

Prætereà reliqua argumenta,quæ ex motu facit Ariſt. & ſpacio & tempore, omnia pendent ex duobus principiis, quæ ab aduerſario negari poſſunt, videlicet tempus, & ſpacium tot diuiſionibus diuidi tempus, & motum ſimiliter. Negari enim poteſt, in inſtanti vnicum indiuiſibile ſpatij pertranſiri;imò concedendum eſſet multa indiuiſibilia ſpacij vnico indiuiſibili temporis, pertranſiri poſſe, ſi mobile præſertim ſit velociſſimum: nam & velocius mobile plura indiuiſibilia pertranſibit; quàm minus velox

in eodem inſtanti: ſic etiam in vno inſtanti, plura mutata eſſe fluent in motu velociſſimo, quàm in minus veloci, & ita corruerent argumenta Ariſtotelis, vt videtur.

5. ſol. cõt. id quod omne con tinnũ in 2. partes poßit diuidi. Nec etiam eſſet admittendum, omne continuum in duas partes æquales diuidi poſſe, ſicut neque omnem numerum: ſed ſolum illud, quòd ex partibus indiuiſibilibus conſtaret, non verò quòd ex imparibus conſtat: aut certè ita diuidi poſſe in duas medietates, vt punctus medius, vel pereat, vel maneat, vtrinque meditates diuidens, ipſo non numerato, ſed excluſo. Hæc ergo ſunt quæ maximè videntur Ariſtotelicæ, & communi ab omnibus receptæ doctrinæ repugnare.

Reſpõ. ad obiecta. Nihilominus, licèt dubia hæc ſuperius propoſita magnam videantur afferre difficultatem, conſiſtendum eſt in ſupra dicta Ariſtotelis ſententia, vt quæ & communis ſit, & veræ rationi conformis. Vt autem his dubiis plenius ſatisfiat, proponam prius aliquot, quibus quaſi iactis fundamentis, Ariſtot. ſententia ſit manifeſtior.

1. fund. Primò ergo nota id quòd Ariſtotel. libro de lineis in ſec text. 3. cùm in has ipſas diuiſionis continui ſalebras incidiſſet, egregiè obſeruauit, Imbecillis, & ignati eſt, ita ipſe loquitur, opinionem aliquam, quam euidens ratio perſuadeat, propterea deſerere, quod alicui argumento non poſſis plenè ſatisfacere. Sunt enim apud nos tam falſa permiſta veris, vt ea ſæpe mens noſtra ægrè diſtinguat.

Quæ potiſſimum rationes demonſtrent cõtinuum non cõponi ex indiuiſibil. Certiſſimè igitur tenendum eſt continuum non componi ex indiuiſibilibus, & propterea in infinitum eſſe diuiſibile. Id euidenter probant inter alia demonſtrationes illæ. Prima, quod indiuiſibilia, ſi iungantur, maius non efficiunt, cuius rationem explicauimus ad initium ſexti. Secunda, quòd diameter ex tot pũctis componeretur, ex quot coſta, & econtra diameter eſſet æqualis coſtæ. Tertia, quòd paruus circulus eſſet æqualis maiori, & tot haberet ſinito puncta numero, quot magnus, & quod intra triangulum lineæ parallelæ ſupra baſim intra latera trianguli ductæ eſſent maiores quam ſit baſis, vt oſtendimus. Quarta, quòd nõ omnis linea eſſet diuiſibilis in æqualia, nempe illa, quæ conſtaret ex indiuiſibilibus imparibus, contra decimam propoſitionem primi Euclid. Sic etiam, nec omne tempus, vel motus, vel ſuperficies, vel corpus, nec omnis continua quantitas in duas poſſet diuidi medietates, quæ videlicet ex imparibus indiuiſibilibus conſtaret. Quinta, nullæ lineæ eſſent inuicem incommenſurabiles: omnes enim communem haberent partem aliquotam, nempe punctum, con-

tra vltimam decimi, & plures alias Euclidis in eodem libr. vt omitram cæteras, quæ tamen omnes demonſtrationes mathematicæ ſunt:& propterea in 1. gradu certitudinis.

Secundo pro ſolutione argumentorum videndum eſt, quid ſit continuum eſſe diuiſibile in infinitum. Non enim eſt habere infinitas partes ſimul actu, vt dici ſolet categorematicè, nec eſt habere potentiam, vt per diuiſionem procreentur. Diuiſio enim nullam molem de nouo producit, ſed eſt habere infinitas ſyncategorematicè, id eſt, non tot, quin plures, quod Ariſtot. & Alij dicunt infinitas in potentia, atque adeò eſt eſſe quandam molem, ex qua in infinitum ſemper poterit aliquid detrahi, ad quod non requirit, vt ſit aliquod infinitum, nam ex finito ſemper auferri poterit, ſi ſemper minus, & minus auferatur, puta pars eius partis, quæ ſupererat. *2. fund.*

Pro quo aduerte: quòd ſi alicui finito fiat in infinitum adiectio alicuius finiti, nunquam prodibit infinitum, niſi infinitæ additiones fiant æquales, quod eſſe non poteſt, v.g aſſumamus binarium, adiice vnitatem, erit ternarius, ternario adiice, erit quaternarius: denique licet in infinitum addas ipſi vnitatem, nunquam facies infinitum Et ratio eſt euidens: quia nullum finitum ex additione vnius vnitatis fit infinitum, & infinities infinitæ additiones fieri nunquam poterunt. Quare ſemper in quacunque parte huius additionis erit numerus finitus. Et denique quamuis numerus creſcere poſſit in infinitum, nihilominus quicunque numerus, qui ſumatur in illo augmento ac decurſu, erit finitus. *Nota.*

Hoc ergo, quod dico de adiectione in numero, accipe etiam de detractione in continuo. Poterit enim fieri in infinitum detractio, & tamen nunquam erit detractum infinitum, & eo amplius, quod illic additio fiebat æqualis alicuius quantitatis, puta vnitatis: at in detractione, & diuiſione in infinitum ſemper oportebit minores ac minores accipere, vt poſſit ſemper procedere diuiſio, aliàs, ſi æquales acciperentur, finiretur diuiſio. *Nota.*

Tertio nota, Cùm dicimus diuiſionem continui eſſe in infinitum, nos nõ intelligere de diuiſione reali: nam cum omnis quantitas debeat dari in aliquo corpore naturali, non enim reperitur quantitas ſeparata, Et cùm omnia corpora naturalia terminentur ad minimum, fit vt quoad rem reperiatur continuum, quod non poterit diuidi, de quo egimus in primo lib. ſenſus ergo eſt, nullam eſſe quantitatem in qua non poſſimus intellectu concipere duas partes, & plures ſitu diſtinctas, & hoc in infinitum. *3. fund.*

Ex his facile ſoluitur primum dubiũ. Dico enim nõ habere præexiſtere partes infinitas actu, ſed potentia, non categorematicè, *Ad 1.*

vt

vt abſolutè dicantur infinitæ, ſed ſyncategorematicè (vt diximus) non tot, quin plures, atque ideò nec eſt vltima pars, nec prima, ad quam infinita illa diuiſio poſſit terminari. Quare eodem modo ſunt infinitæ, quomodo debet fieri diuiſio in infinitum. Vnde cum hæc diuiſio dicatur infinita, quia nullum habet terminum, non tamen quia erunt factæ diuiſiones infinitæ aliquæ, ita etiam procedunt partes tot, vt nullum habeant terminum intrinſecum, ſed ſolùm terminentur extrinſecè ad infinitum, omnes autem ſunt finitæ. Vnde concedimus nihil ex diuiſione produci. Item omnes partes eſſe diſtinctas ſitu. Tamen non ſequi molem debere eſſe infinitam, aut infinitum ſpacium occupare, quia ſemper ſunt minores & minores, & ita occupant minus & minus ſpacium. Nec verò inconueniens eſt, & quod vltimo infertur, vt quælibet pars ſic poſſit rurſum in infinitum diuidi.

Ad 2. Ad ſecundum reſpondeo, quòd prima pars in continuo aliquo, poteſt vel ſimpliciter conſiderari reſpectu omnium partium ipſius continui, & ſic nec eſt prima pars, nec vltima continui ſecundum ſe totum, quia (vt rectè oſtendit Ariſtoteles) illius adhuc partis pars eſt prior eius altera, vel conſideratur prima pars reſpectu non omnium partium continui, ſed aliarum à ſe ipſa in eodem continuo, & ſic concedimus dari primam, & vltimam. Vt, v. g. diuidatur in decem partes, erit prima decima, & vltima decima, & ſic nil concludit argumentum.

Nec maior vera eſt ſimpliciter, niſi cum ſint poſteriores, & priores determinatæ, non verò indeterminatæ, vt in continuo accedit ante diuiſionem factam tantùm intellectu: & ita ſimiliter, nec poteſt reperiri maxima, nec minima reſpectu omnium, & indeterminatè. Sed ſolùm reſpectu aliarum facta diuiſione determinatarum, & certarum partium: Vt v. g. ſi diuidatur in vnam medietatem, & duas alias quartas, vel in vnam quartam, & reſiduum, &c. nam tunc ſicut aſſignantur certæ quædam maiores, vel minores, ita aſſignabuntur quoque maximæ, vel minimæ illius determinatæ diuiſionis.

Quod ſi omnes partes aliquando fuiſſent diſtinctæ, & poſt conueniſſent, vt componerent vnum totum, tunc ſimpliciter eſſet verum, quòd ſi nulla eſſet pars prima, nulla fieret compoſitio, at res non ita ſe habet, vt ſint, vel fuerint aliquando omnes diuiſæ, ſed tota illa quantitas, tanquam quid vnum fuit, & eſt coniuncta, quam nos imaginamur poſteà diuidi in infinitum eo modo, quo ſuperius explicauimus.

Vnde cùm dicitur, deſtructo primo, non ſtat ſecundum ex illo pendēs: Reſpondemus, quòd indeterminatas accipiat partes omnes

nes continui, nec eſſe primas, nec ſecundas,&c. Si verò determinatas partes accipiat, facta iam per intellectum diuiſione, puta in medietates, vel quartas, &c. tunc concedamus, & primas eſſe, & poſtremas poſſe.

Ad tertium, Non eſt dubium, non modò ſecundum Theologiam ſacram, ſed etiam ſecundum Ariſtotelem & omnes ferè veteres Peripateticos, quos aliàs attuli: Deum optimum cognoſcere omne id quod fuerit cognoſcibile. cùm ergo quæritur, an cognoſcat diſtinctè partes continui. Reſpondeo habere duplicem ſenſum: cognoſcit diſtinctè ex parte ſubiecti, id eſt, cognitione diſtincta, vel diſtinctè ex parte obiecti, id eſt, eſſe diſtinctas, quæ duo non ſunt idem. Ego enim video diſtinctè partes ſuperficiei, quas non video eſſe diſtinctas. Deus ergo cognoſcit omnes partes cognitione diſtinctiſſima, non tamen cognoſcendo illas eſſe diſtinctas, primò cognoſcit non eſſe diſtinctas: & hæc eſt diſtincta cognitio continui: cognoſcit enim eas partes, vt ſunt in ipſo continuo, eſſe inquam infinitas, ſed potentia. Altera verò cognitio non modo non eſt diſtincta, ſed eſt falſa. *Ad 3.*

Ad quartum de ſphæra mota ſuper planum, Reſpondeo ad primam illam difficultatem, ſi moueatur rotando, quod illa maior: perfectè ſphæricum tangit planum in puncto, eſt vera de ſphærico quieſcente. Aliud ergo eſt conſiderare ſphæricum quieſcens, nam tunc in quiete tangit in puncto, aliud ſphæricum in motu: nam motum tangit in linea: vnde iſta proportione ſibi reſpondent punctus & linea, Inſtans, & tempus, motus, & mutatum eſſe. Dicimus itaque, quòd punctus tangit punctum in inſtanti, & in mutato eſſe, & linea lineam immediatè poſt hoc in tempore, & in motu ipſo: atque ita prima difficultas: cum ſphæricum rotando mouetur, eſt diſſoluta. *Ad 4.*

Ad alteram difficultatem, cùm trahitur ſphæricum per planum: Reſpondent aliqui, quòd punctus mobilis in hoc inſtanti eſt in hoc puncto, ſed immediatè poſt hoc erit in alio puncto, ſed non aſſignabili, nec in puncto immediato: nam immediatè poſt hoc eſt tempus, in quo ſunt infinita inſtantia, in quorum ſingulis fuit in aliis punctis, & ita non dabitur immediatum punctum. Hæc ſolutio eſt multorum. *Ad alterā part. arg.*

Sed hæc perſpicuè eſt contra Ariſtotelem. Nam ita etiam poſſet reſponderi argumento Ariſt. quo probat: ſi punctus moueretur, componi lineam ex punctis, quia illud punctum tangens cuncta tangeret immediata puncta, quæ tamen non ſunt, poſſet itaque conſimilis ſolutio Ariſtoteli dari. *Reiic. ſol.*

Burlæus aliter reſpondet: negat enim punctum illum proprio *2. ſol. probabilis.*

mo

motu moueri, aut tranſire minus ſpacium prius quàm maius, dum mouetur ad motum corporis, non enim mouetur ſicut pars in toto, ſed ſicut accidens in ſubiecto, & ita non correſpondet illi pars motus, nec pars ſpacij, ſicut reſpondet parti mobilis, ſecus eſſe, ſi per ſe moueretur.

Hæc ſolutio eſt probabilis, & eidem addi poſſet non quidem reſpondere illi puncto partẽ motus nec partem ſpacij, ſicut etiam nec partem temporis, ſed reſpondere in tali motu mobilis ipſa puncta ſpacij illius, & mutata eſſe, & inſtantia temporis, ita vt in quouis inſtanti alio, & alio tangat alia & alia puncta, & habeat aliud, & aliud mutatum eſſe: motus veò ſit mobilis ipſius: Atque ita vno verbo reſpondendum, punctum illud tangere ſolum omnia, & ſingula puncta in omnibus & ſingulis inſtantibus, mobile verò moueri in tempore, & per ſpatium moueri.

Ac profecto ita videtur, in cuiuſuis mobilis motu: nam puncta eius puncta ſpatij tangunt, & lineæ eius lineis ſpacij reſpondent, & ſuperficies eius ſuperficiem ſpacij, & corpus corpus tandem ipſum mobile totum implet, & tranſit ſpacium, non verò punctus lineam, vel linea ſuperficiem, vel ſuperficies corpus, aut ſpacium.

Hæc itaque ſatis eſt probabilis ſolutio & defenditur ſententia Ariſto. punctum ſcilicet non moueri per ſe, ſed ſolum coexiſtere punctis ſpacij, per ſingula temporis inſtantia.

3. ſol. præſtantior. Tertia ſolutio fortaſſe verior, quamuis non ad mentem Ariſt. ſi dicamus indiuiſibile poſſe moueri per ſe cum Sco. 2. ſent. d. q. 9. ad 3 & aliis, ac tunc ita dicendum: punctũ illum mobilis in quiete tangere punctum ſpatij tactu per ſe manenti: at in motu, ipſum percurrere lineam, & ſucceſſiuo tactu, tangere lineam, quare in ſingulis inſtantibus, erunt ſingula mutata eſſe, & erunt tactus puncti in ſingulis punctis ſpacij, ſed immediatè poſt hoc erit tempus, & erit punctum moueri, & ita ſucceſſiuo tactu, & fluctu lineam tangere immediatè poſt hoc.

Obiectio. Quod ſi obiicias impoſſibile eſſe, vt punctus lineam tangat, *Sol.* Reſpondeo diſtinguendo de tactu. Tactus enim eſt duplex, adæquatus, & inadæquatus, & permanens, & ſucceſſiuus. De tactu igitur adæquato, & permanenti concedo, non poſſe tangere lineam, ſed alterum tantùm punctum: at inadæquato ſucceſſiuè poſſe. Simile eſt, vt digitus vnus poteſt ſucceſſiuè tangere totum ſpatium palmi, qui ex multis conſtat digitis, adæquato vero tactu, & permanenti tantùm poteſt alterum digitale ſpatium tangere. Sic tactu quidem permanenti adæquato non poſſet, niſi punctus punctum tãgere, ſed ſucceſſiuè poteſt inadæquatè. Simile etiam eſſet, de in

de inſtanti, ſi vnum aliquot inſtans conſeruaretur à Deo per annum ſequentem, tunc toti anno idem illud inſtans coexiſteret, & omnibus aliis illius anni inſtantibus: Ita hic idem numero punctus in caſu per totum ſpatium lineale deducitur, & trahitur, ſicut illic inſtans conſeruaretur.

Ad quintum, iam eſt ſolutum partim ſuprà, partim ex fundamento ſuprà poſito, tantùm enim concludit, ſicut ſpatium eſt diuiſibile in infinitum ita & motus qui fit in illo ſpatio: at ſicut ſpatium non habet partes infinitas actu, ſed potentia & ſyncategorematicè, non tot, quin plures, vt dixi: ita nec motus. Præterea ſicut partium diuiſio in infinitum tantùm eſt, ſecundum imaginationem, tantùm concludit illud mobile quod vellet moueri, diſtinguendo prius per imaginationem omnes partes nunquam poſſe hic abſoluere motum; at vero mobile ſicut eſt integrum, mouetur. *Ad 5.*

Ad ſextum, Reſpondetur falſum eſſe putare de tempore non exiſtere, niſi nunc: nec de motu, niſi mutatum eſſe: nam tempus ipſum, & motus exiſtunt, & verè dicimus diem eſſe, & curſum, & ambulationem eſſe, tamen non immediatè ſecundum ſe exiſtunt, ita vt partes ſimul ſint, ſed ſecundum continuatiua ſuarum partium, quia hæc eſt natura ſucceſſiuorum entium. *Ad 6.*

Simile etiam eſt in quantitate permanenti: nam ſignato quouis medio puncto lineæ, poſſum verè dicere, hic eſt linea, & hic, & hic, cum tamen demonſtratio ſola ſit puncti continuatiis huius, vel alterius.

Ita etiam in loco continuo ſimiliter eſſe dicimus totum, demonſtrando tantùm particulam aliquam paruam loci eius, aut punctum: vt dicimus ſphæram eſſe in plano, cùm tamen tangat in puncto ſolùm, & ſic etiam dicimus, gemma eſt in annulo, cùm ex infima ſolùm parte contingat, ſic etiam crux in turri, aqua in vaſe, &c. & lignum tranſuerſum ſupra alium, dices eſſe in altero inferius ſuppoſito, cum tamen per mediam ſolùm partem contingat, & extrema vtrinque in aere pendeant. Sic etiam in hoc inſtanti verum eſt etiam dicere eſſe tempus, & motum, & deambulationem, & ſonum, & quodcunque aliud ſimiliter ſucceſſiuum, dum fit, & ſuccedit. Ad confirmationem ex dictis liquet ſolutio, immediatè poſt hoc inſtans, eſſe tempus, nec verò eſſe primum aliud inſtans immediatum.

Ad ſeptimum, Reſpondeo: quòd tantum probat, quòd nunquam finiretur non abſolutè, ſed intra terminum ipſius diuiſionis, & intra terminum illius temporis, quo fit diuiſio: nam ſemper quacunque data diuiſione, vlterior diuiſio ſupereſt, ſed non probat, *Ad 7.*

quòd

quòd illud tandem tempus totum non finietur, vel quòd ille motus, qui in eo fit, non finietur Vnde argumentum hoc tunc probaret, non poſſe perueniri ad vltimam diuiſionem, ſi partes aſſumerentur æquales ſemper motus, vel temporis, nam tunc, & tempus, & motus excreſceret in infinitum. Et quidem ſimile argumentum hoc eſt illi Zenonis, quo probabat velociſſimum in motu non poſſe conſequi tardiſſimum, quod Ariſtoteles eodem modo ſoluit.

Præterea dicimus, quod ſi eſſent omnes illę partes diuiſæ, in eodem tempore pertranſirentur realiter, in quo modo pertranſeuntur coniunctæ, licet per imaginationem: nec ſi eſſent diſtinctæ, nec coniunctæ à nobis pertranſirentur. Vnde in argumento eſt deceptio, ex eo enim quòd nunquam abſoluet imaginatio noſtra diſtinguentis diſtinctionem, argumentatur ad tranſitionem realem, quæ eſt, partes diſtinguantur, vel coniungantur, ſemper erit finita, vt dixi.

Ad 8. Ad octauum, reſpondeo, non eſſe inconueniens, eſſe infinita puncta in quauis parte lineæ, & infinita inſtantia in quauis parte temporis in potētia, & ſyncategorematicè, vt diximus, id eſt, non tot aſſignari poſſe quin ſint plura, ſicut etiam infinitas diuiſibiles eſſe partes cuiuſuis continui eſſe concedimus. Nec impoſſibile eſt tale infinitum, quod tempore finito clauditur, vel magnitudine finita, ſic pertranſiri, cùm ipſum ſit finitum continuum, quod motu pertranſitur, in quo illa ſunt indiuiſibilia inſtantia, vel puncta, quæ nec ſpatium faciunt nec tempus maius per ſe, cùm ſint indiuiſibilia: imò ſi non eſſent in continuo, ſed per ſe, omnia ſimul in vno inſtanti pertranſirentur: modò verò per ſe, & propriè continuum eſt, quod pertranſitur, nō indiuiſibilia, cùm illis nulla pars, nec temporis, nec motus reſpondeat, ſed partis mobilis.

Ad alterum inconueniens reſpondeo, quòd nunquam erit albefactio, vel intenſio albedinis infinita, ſed erit ſemper maior, & maior, quouſque finietur terminus albefactionis. Vt v. g. à ſeptimo gradu ad octauum ſemper eſſe poteſt, maior & maior, vt ſeptimo cum dimidio, & dimidio reſidui, & alterius reſidui dimidio, &c. tamen omnia hæc intra latitudinem octaui gradus. In ſingulis verò inſtantibus non acquiritur noua intenſio, ſed noua intenſa eſſe, & noua albefacta eſſe: nam (vt ſæpè diximus) hæc ſibi inuicem correſpondent, albefactionis motus, & tempus, & albefacta eſſe, & inſtantia

Ad 9. Ad nonum reſpondeo illas duas ſuperficies ſecare lineam in vno, & eodem puncto Et ratio eſt manifeſta: quia cùm ſe tangant, & ſint indiuiſibilia ſecundum profunditatem, ſecundum ſe tota debent

debent ſe tangere, vndè ſecundum ſe tota non attollunt maius: eadem ergo diſtantia eſt à centro terræ ad vtranque: & cum illa linea metiatur illam diſtãtiam, erit eadem linea, quare in eodem puncto ſecabunt. quo fit, vt ſi imaginemur vnum pedem circini figi in centro terræ, & alterum extendi vſque ad illam ſectionem, vt eodem ductu deſcribantur duo circuli in illis duab. ſuperficiebus, & hoc congruit Ariſtot. qui in 5. Phyſic. text. 21. definit illa ſe tangere, quorum vltima ſunt ſimul ſimiliter illa eſſe continua. vnde oportet, cùm ſe tangant cœli, & ſint continui, vt ſua extrema ſimul habeant, quare duæ ſuperficies ſe ſecabunt in eodem puncto: aliàs enim duo cœli non eſſent contigui, ſed potius ſe haberent conſequenter, vt definitur ibi. text. 25.

Atque duo indiuiſibilia eſſe conſequenter non poſſunt, vt idem oſtendit: nec̃ plus multa ſimul, quàm vnum ſolum ſpatium occupant, quandoquidem ſeorſum nullum illorum aliquid ſpatij occupat, & quia ſe tangunt per ſe tota. Quare tantùm vna ſuperficies, ac duæ, occupabit ſecundum latitudinem, id eſt indiuiſibiliter. Atque hæc de tota quæſtione dicta ſufficiant.

At obiicies. Si illæ duæ ſuperficies ſe penetrant: ergo & corpora ac ſubſtantiæ, quæ ſub illis ſunt ſuperficiebus ſe penetrabunt: non enim accidẽs eſt ſine ſubiecto. Et hoc eſt impoſsibile, vt duę ſubſtantiæ extenſæ, vel corpora ſe penetrent, &c. *Obiect.*

Reſpondendum eſt, Superficies quidem ſibi ſuperpoſitas, ſeu indiuiſibilia, quamuis inuicem ſuperpoſita non ſe propriè penetrare, quia penetrare propriè eſt corporum, ſed ſunt ſimul ſecundum ſe tota indiuiſibiliter, vt ait Ariſtot. niſi hoc velis impropriè vocare penetrationem indiuiſibilium hanc inquam, ſimul coexiſtentiam. Sed vtcunq; voces, dicimus corpora illa ſe tangere, & eſſe ſolùm contigua, quorum vltima, id eſt, ſuperficies ſuæ ſunt ita ſimul, vt diximus, ſecundum ſe totaſe inquam dicuntur tangere ipſa corpora: quia ſunt immediatè poſt ipſam ſuperficiem, & inter illa ſolùm ſunt mediæ ſuperficies. Et eſt quidem ſuperficies in corpore, vt in ſubiecto, ſed non reſpondet ei ſubſtantia ſuperficialis, ſicut nec puncto reſpondet pro ſubiecto ſubſtantia punctualis, quæ ſit verè ſubſtantia indiuiſibilis, ſed ſuperficies, & quãtitas eſt in ſubſtantia, & in corpore, & tangit per ſuperficiem, ſicut ſubſtantia agit, v.g. per calorem. *Sol.*

Ad decimum, Ex dictis ſatis liquet quid ſit dicendum, nempè non eſſe vllas eiuſmodi partes indiuiſibiles, & commentum eſſe alias eſſe partes primas continui indiuiſibiles, & alias eſſe ſecundas diuiſibiles, in quantitate continua permanente, motu, vel tempore: ſed planè eſſet hoc falſum & fictum commentum, & *Ad 10.*

quãuis ea ratione aliqua ſaluari poſſent, vt, de fine & initio temporis, & quædam alia, non tamen omnium incommoda, vt vidimus eaque grauiſſima

Ad 11. ſol. rationum Ariſtot. Ad ſolutiones verò rationum Ariſto. ex dictis conſtat eſſe inſufficienter:& negari nõ poſſe, nec debere, illa axiomata, & principia, quæ tamen negabat, & negare cogebatur illa opinio: cum ſint à Mathematicis demõſtrata, & a Philoſophis præſertim poſt Ariſt. validiſſimis rationibus oſtenſa: atque idcirco ab omnibus iam recepta. Sed ad ſingulas ſolutiones confutandas particulatim accedamus

1. ſol. Ad primam illam igitur ſolutionem, Dicimus quòd non debet negari illa continui definitio: continua ſunt quorum vltima ſunt vnum: nam ſi negetur, non poterunt rationem reddere continuitatis, aut quę ipſa ſit continuitatis eſſentia, & in quo conſiſtat: aut cur potius illa puncta ſint continua, quàm contigua, vel ſe tangentia: aut cur non diſcreta inter ſe, cum nullo copulentur.

2 ſol. Ad ſecundum ſimiliter dicendum, quòd illa diſtinctio de punctis ſe tangentibus nulla eſt, videlicet quæ ſecundum ſe tota ſe tangunt: ſi non ſe penetrent, quantitatem facere, non verò ſi ſe penetrent: nulla inquam eſt, nam ſi ſecundum ſe tot ſe tangunt, neceſſe eſt ſe tota penetrent, nec vnum ſit extra alterum.

2. Secundò, nec poſſunt eſſe puncta conſequenter immediata, in eodem continuo, vt oſtenſum eſt, aliàs eſſent contigua & oporteret prætereà aſſignari, per quid ipſa puncta continuantur: & quid plus hàbent continua quam cùm ſunt contigua, aut cur continuentur.

3. Tertiò, Sed nec ſi eſſent immediata quantitatem augerent, aut locum maiorem occuparent: non enim duo puncta plus loci, quàm vnum occupare poſſunt, cùm ſint res indiuiſibiles, & neutrum per ſe locum occupet: imò omnia puncta ſimul, nullum omninò locum extenſum per ſe occupabunt: non magis quàm duo, vel plures angeli ſimul, plus loci quàm vnus angelus, aut quæcunque aliæ res indiuiſibiles, quarum omnium eadem eſt ratio.

3. ſol. Ad tertiam ſimiliter eorum ſolutionem negari non debet illud axioma indiuiſibile additum indiuiſibili non facere maius. Nec concedendum contrà non quanta quantitatem componere, tanquam videlicet partes continuas integrantes.

Nam quòd ex non igne componatur ignis, ſcilicet ex materia & forma, vt obiiciatur, nihil ad rem facit, cùm non ſint eius partes integrantes, ſed Phyſicæ, & eſſentiales.

Nec

Nec verò ſolùm in quantitate,ſed in omnibus homogeneis,de illorum integrantibus partibus id verum eſt:non inquam augeri aquam,niſi addita aqua,& ignem non niſi addito igne,& carnem addita carne:& ita in cæteris omnibus homogeneis.Sic etiam fatendum neceſſariò non augeri quantitatem, niſi addita quantitate:cùm hæc ſit partium integrantium continuarum compoſitio, non eſſentialium,aut diſcretarum.

Ad quartum, Primò gratis negatur eiuſmodi commenſuratio ſpatij,motus,& temporis:ſed nec negari debet, nec poteſt, nam aliàs aſſignari non poteſt in quanto tempore pertranſibitur illud indiuiſibile ſpatij, vel in quanto tempore, à velociſſimo mobili, vel in quanto à tardiſſimo, vel in quanto à mediocriter veloci pertranſibitur : aſſignari inquam non poteſt in hac re aliquid certi. *Ad 4. ſol.* *1.*

Secundò,Deinde etiam ſi pro libitu dicatur à velociſſimo mobili in vno inſtanti temporis, puncto multa pertranſiri, vt v.g. decem puncta ſpatij,eadem nihilominus,ſequentur Ariſt. incommoda. Nam ſi ſic eſt, à minus veloci pauciora puncta pertranſibuntur,& ſi decupla ſit tarditatis proportio ad illud velociſſimũ, mobile,quod v.g. decem indiuiſibilia loci pertranſibat in inſtanti,tunc ab illo tardiori in decuplo, in inſtanti punctus vnus tantùm pertranſibitur, & ſi vlterius augeretur tarditatis proportio, etiam minus, quam punctus in inſtanti pertranſiretur, quæ ſunt inconuenientia illa ab Ariſtotele,cum aliis 2.

Tertiò, Quòd ſi econtra dixeris à velociſſimo, v.g.in inſtanti pertranſiri illud indiuiſibile ſpatij, & à tardiſſimo in decem, v.g. inſtantibus, vel in hora illud indiuiſibile pertranſiri, vel alia quauis proportione pro libitu, tunc iam redirent omnia argumenta Ariſt.facta ex commenſuratione ſpatij,motus,& temporis,variata videlicet velocitate mobilis maiori,vel minori, vt ille demonſtrat,quæ hic non repetuntur ob prolixitatem. 3.

Quartò, Et prætereà eſt impoſſibile in eodem puncto ſpatij, per plura inſtantia temporis moueri aliquod mobile, & ibidem diutius in eodem ſemper ſiſtens puncto, cum moueatur pluribus inſtantibus permanere: nam ſic ſimul eſſet verum mobile quieſcere,& moueri in illo vno,& eodem exiſtens puncto. Quare neceſſe eſt omnino admittatur illa commenſurabilitas ſpatij, loci, & motus,ab Ariſtotele poſita. 4.

Ad quintam, Facilè refellitur illa ſolutio, qua negatur illud axioma continuum in duas partes æquales poſſe diuidi, cùm Mathematici,vt Euclides,& alij,ſimpliciter & abſolutè demonſtrent diuidi poſſe omnem finitam lineam, vel quantitatem continuam *Ad 5. ſol.*

in duas partes æquales:ídque demonſtrent per ſe, ſimpliciter, & in vniuerſum, nullam quidem excipiendo, quæ vel ex paribus, vel ex imparibus partibus conſtet

In numeris verò, non ſic concedunt, in duas omnes numeros medietates poſſe diuidi, ſed ſolùm numeros pares:quam parium & imparium diſtinctionem in continua quantitate non faciunt: ſed de quacunque in genere,in duas(vt diximus)medietates diuidi poſſe demonſtrant. De his ergo dubiis, quæ in hac difficili materia contingunt, & de tota hac indiuiſibilium,& partium conti-
7. nui compoſitione, dicta ſint ſatis.

De dubiis quibuſdam circa textum Ariſt. Vtrùm omne, quod mouetur, tardius & velocius moueri poſsit,&c. Quæſtio 2.

PRopoſita eſt quæſtio pro quibuſdam aliis dubiis, quæ etiam ex textibus aliquibus oriuntur.

1. arg. Eſt ergo primum argumentum contra textum ſecundum, vbi dicitur, Continuum non componi ex his, quæ ſecundum ſe tota ſe tangũt. Mixtum componitur ex elementis,quæ corpora ſunt: & tamen elementa ſecundum ſe tota in ipſo ſe tãgunt:Nam quælibet pars mixti,mixta eſt:& in ipſa quatuor elementa inueniuntur:ergo totum poteſt ſecundum ſe totum tangere.

2. Secundum eſt contra textum quartum,vbi dicitur,eiuſdem rationis eſſe tempus, motum, magnitudinem, quoad diuiſionem. Videtur hoc falſum:illa enim tria differunt genere, ergo impoſſibile eſt eandem habere rationem.

3. Tertium eſt contra textum ſeptimum, vbi dicitur:Non eſſe ſimul fieri motum, & mutatum eſſe. Videtur falſum. Nam illuminatio motus eſt,& tamen ſimul ſunt illuminatio & illuminatum eſſe. Eſt enim illuminatio inſtantanea. Imò vlterius de congelatione quæ vetus eſt motus dicitur lib. de ſenſ. quòd tota congelatio fit ſimul:ergo ſimul erunt congelatio,& congelatum eſſe.

4. Quartum eſt contra eundem textum, dicitur:In indiuiſibili nõ fieri motum. Eſt argumentum. Signetur in magnitudine aliquod indiuiſibile punctũ,& moueatur mobile per illud ſpatium: tunc omnes partes mobilis tranſeunt per illud indiuiſibile: ergo per indiuiſibile eſt motus.

5. arg. Quintum eſt contra text.15.circa quem eſt titulus quæſtionis: dicitur. Omne mobile tardius,& velocius moueri. videtur falſum. Primò de cœlo, mouetur.n.velociter, ita vt nec velocius, nec tardius moueri poſsit, cùm motus ille neceſſarius ſit. Vlterius, virtus motiua elementorum eſt determinata:ergo etiam motus, vt non poſſit

poſsit eſſe velocior, aut tardior.

Sextum eſt, contra text. 18. vbi dicitur: Quòd ſi tempus infinitum eſt extremis, etiam magnitudo erit. Videtur hoc non ita eſſe. cùm tempus ſecundum Ariſt. ſit infinitũ à parte ante, & erit à parte poſt, & tamen ſpatium, circa quod fit motus cœli, quod temporis eſt cauſa, finitum eſt: imò in magnitudine circuli finiti non prohibet motum, & tempus fieri infinita. 6.

Ad hæc ſingula oportet reſpondere. Ad primum Iand. q 4. dicit quòd elementa in mixto nõ iunguntur, nec miſcentur ſecundùm ſuas quantitates, ſed ſecundum ſuas formas ſubſtantiales. Imaginatur. n. quòd fiunt partes diuerſæ diuerſorum elementorum, & quantitates ſingularum non penetrantur, ſed quæque ſuum occupat locum: tamen mixtio in hoc eſt, quod vnumquodq; elementum inducit, & producit in alio ſuam formam, vt pars ignis producit in parte aquæ formam ignis, ſtante forma aquæ, & iterum aqua producit in igne formam aquæ. Similiter terra, & aer inducunt ſuas formas in aliis, & recipiunt ab aliis, & ipſorum formas: vnde in qualibet quantitate elementi inueniuntur quatuor formæ elementorum, & hæc eſt mixtio. *1. ſol. Iã.*

Hæc ſententia non mihi placet Putat enim elementa manere in mixto ſecundum ſuas formas ſubſtantiales, & quod ſubſtantia recipit magis, & minus, & quod in eadem materia multæ ſimul eſſe formæ poſſunt ſubſtantiales: quæ improbanda ſunt, cùm de mixtione aliàs diſputatio fiet. *Improba.*

Alij dicunt fieri diuiſionem vſque ad minima tantum elementorum, & ita non ſe tangunt ſecundum totum: quia illa minima ſunt extenſa.

Alij aiunt eſſe irregulatem mixtionem, vt cùm aqua in vino infunditur, & nec ſe tangunt ſecundum tota: at quia manere elementa formaliter in mixto non admittimus, facilius reſpondemus.

Dico ad argumentum, quòd cùm elementa ad mixtum conueniunt, ſuas formas ſubſtantiales amittunt & pariter quantitatem, & omnium ipſorum vna fit materia. in quam formam mixti inducitur, & quantitas de nouo producta: vt enim formæ elementorum non manent, ita nec ipſorum dimenſiones: Et vt noua mixti forma ſubſtantialis educitur ex potentia materiæ: ita etiam noua mixti quantitas. Hinc patet ſolutio, quod non eſt ibi contractus ſecundum ſe tota, cum ipſorum dimenſiones non maneant, ſed vna omnium fiat materia. *Sol. vera.*

Ad ſecundum reſpondeo, quòd cũ n dicitur, vnam eſſe rationem illorum trium, non oportet intellige e de vn tate ſpecifica, *Ad 2. 1 ſol.*

aut generica,ſed de vnitate conſequentiæ.vt dicit Iand.q.5.ita vt valeat,ſi vnum diuiſibile eſt,& etiam aliud.

Alie. ſol. Sed melius eſt dicere,quòd ſit identitas proportionalis:Nempe quòn ſic ſe habet tempus ad ſuas partes,vt motus ad ſuas, & magnitudo ad ſuas:vt ſi vnum,non ex indiuiſibilib. componitur,nec alterum componatur.

3.ſol. Vel ſimiliter de identitate ſimultatis : nam dum vnum diuidimus,etiam fit alterius diuiſio,vt poſteà Ariſt.oſtendit.

Ad 3. Ad tertium dico,quòd Ariſt.loquitur de motu, qui fit à contrario in contrarium, qui ſucceſſiuus eſt, non autem de eo, qui non fit à contrario,& mutatio dicitur:hæc enim eſt inſtantanea, & ſimul ſunt mutatio,& mutatum eſſe.

Not in motu 2. eſſe partes. Sed adhuc reſtat dubium de congelatione. Dico autem quod motus duas habet partes : Quaſdam à ſubiecto quod mouetur: dum enim homo mouetur,partes ipſius pariter mouentur : & has partes ſimul habet, & quantum ad has totus ſimul eſt: & de his loquitur Ariſtoteles de congelatione, nempe quod congelatur, ſimul quoad omnes ſuas partes congelatur: Alias habet partes à ſpacio, & forma, quæ acquiritur, & hæ ſucceſſiuæ ſunt: & quantum ad has totum motum eſſe ſimul eſt impoſſibile, nec congelatio tota ſimul ſic eſt, ſed paulatim fit: & in præſenti hoc pacto loquitur, puta non eſſe ſimul motum & mutatum eſt: non enim totus motus ſimul eſt.

Ad 4. Ad quartum dico, quod dupliciter poſſumus imaginari, motum fieri localem ſuper indiuiſibili. Vno modo per ſe,id eſt,quod ſit ſpacium, in quo fit motus: & ſic eſt impoſſibile,cùm in eo ſignari non poſſint terminus à quo, & terminus ad quem: & iſto modo procedit Ariſtoteles, quod nullus motus ſupra indiuiſibile fieri poſſit. Altero modo per accidens, quatenus eſt coniunctum cum continuo, in quo fit motus per ſe : & ſic ſuper indiuiſibile motus eſt,non tamen ſuper ipſum per ſe, ſed cum continuo ſumptum.

Ad 5. Ad quintum, non eſt idem reſpondendi modus. Auert. eodem

1.ſol. Alexand cõtra Eud. comm.citat duas ſententias.alteram Alex. & Eudemi,dicentium, motum cœli poſſe eſſe velociorem & tardiorem, pro voluntate Angeli mouentis. Hoc non recipit Auert. quia cum ille motus ſit neceſſarius,non poteſt procedere à voluntate libera,alteram citat aliorum, qui dicunt motum cœli poſſe eſſe velociorem, aut tardiorem,ſi in alio ſubiecto ſumatur.Nec hoc recipit Auer.quia motus vnus non poteſt accipi in ſubiecto altero.

2 ſol.Auerr. Tandem ipſe dicit, quod motus dupliciter conſideratur: Vno modo ſecundum ſe, altero modo, vt huius vel illius mobilis eſt.

Si

Si ſecundum ſe conſideretur, vt motus eſt, non eſt ita velox, aut tardus, quin velocior, aut tardior eſſe poſſit, & ſic ab Ariſt. conſideratur. Vt autem huius, vel illius eſt, limitatus eſt, vt probat argumentum, & eſt exemplum ipſius de quantitate. Hæc enim poteſt ſecundum ſe conſiderari: & ſic eius diuiſio in infinitum procederat, vt quantitas rei naturalis eſt, determinata eſt, vt nec maior, nec minor eſſe poſſit.

Hæc ſententia non mihi omnino placet propter duo, alterum *Improba.* eſt, quod putat accidentia, ſecundum ſe, nō habere determinatum gradum, nec quoad maximum, nec quoad minimum: quod eſt valde incertum. alterum eſt, quod conſiderare motum, ſecundum ſe non eſt ſpeculatio merè Phyſica: Phyſicus enim de accidenti, vt corpori naturali ineſt, tractat: loquitur ergo Ariſt. hic de motu corporum naturalium, vt corporum eſt.

Reſpondent aliqui, quòd cum dicitur quod tractat de motu ſecundum ſe, non oportet intelligere, quod conſideret motum abſtractum, ſed quod tractet de motu corporum, non tamen horum, vel illorum, ſed abſtrahendo à corporibus particularibus. *Defenſio quorūdā.*

Iſta defenſio nulla eſt. nam tunc non poteſt eſſe motus in infinitum velocior, aut tardior: non enim in vniuerſali aliquid eſt, quod non reperiatur in aliquo ſingulari: at motus omnes naturales determinati ſunt: eſt enim maximè velox motus primi cœli. *Reijcitur defenſio.*

Ob id dico ad Ariſt. quod ſenſus eſt, quod omne mobile tardius *Vera ſol.* & velocius mouetur, id eſt in quocunque genere motus datur tardior, & velocior: non tamen quod in particulari omni motu veloci, aut tardo tardior, & velocior eſſe poſſit, & ſic ſoluitur argumentum: illa etiam Alexandri, & Eudemi ſolutio vera quidem eſt, cùm verè intelligentia cœlum mouens ſit Angelus, & agens liberum, quàm ſi qui ad mentem Ariſt. eſſe dixerint, hos interpretes eius ſequendo, profectò maximè indè argumentum pro libertate Dei ſecundum Ariſt. deſumi poſſet, quandoquidem ſecundum hos intelligentia pro eius voluntate cœlum tardius, & velocius mouere poſſet.

Ad ſextum dici poteſt primò, quòd loquatur de motu ſimplici, *Ad 6.* qualis eſt rectus aut circularis, quantum ad primam circulatio- *arg.* nem: nam cùm plures circulationes cumulantur, iam quodammodò motus ille compoſitus & geminatus eſt. Motus autem ſimplex, ſi infinitus fuerit ſecundum extrema, ſpacium etiam ſecundum extrema, & ita poteſt intelligi Ariſtoteles. Vel dici poteſt, quòd circulus dici poteſt infinitus, cùm careat actu extremis, vt dictum eſt in libro tertio.

Capvt III.

Neceſſe eſt autem, & ipſum nunc.
Text.24.

De diuiſ. motus. POſtquàm diuiſiones magnitudinis, & temporis oſtendit, nūc diuiſionem motus tractare aggreditur: ac primò probat motum in tempore eſſe: hoc enim ad ipſius diuiſionem conducit.

Quid Nūc temporis ſit in diuiſibile. In hoc verò textu proponit ipſum, Nunc, eſſe indiuiſibile, vt probet in ipſo non eſſe motum, ſed in tempore. Dicit ergo. Nunc quod ſecundum ſe, terminus eſt, & non ſecundum aliud, eſt indiuiſibile: & eſt in tempore vtroque quòd terminat, puta præterito & futuro, finis quidem præteriti, vltra quod nihil illius, præteriti eſt, initium futuri, ante quod nihil illius futuri eſt, eſt enim vtriuſque terminus.

No. *Duo: modis poteſt aliquid terminare.* Notandum autem, quod aliquid poteſt terminare dupliciter, ſicut tangere adæquatè, & inadæquatè, id tāgit inadæquatè quod non ſecundum ſe totū tangit, ſed ſecundum aliquid ſui, ſicut vnus digitus tangit lignum inadæquatè, quia non ſecundum ſe totum, ſed ſecundum vltimum ſui. Illud autem vltimum, quod ſecundum ſe totum tangit, cùm indiuiſibilis ſuperficies ſit adæquatè tangit. Ita ſimiliter de termino. Aliquis eſt inadæquatus qui non ſecundum ſe totum terminat. Alius adæquatus, & hic indiuiſibilis eſt. Et hoc eſt quod dicit, Nunc, quod ſecundum ſe terminat, eſſe indiuiſibile: vt enim dictum eſt in lib. 4. Nunc etiam vocatur tempus proximum nunc præſenti: ſed id non ſecundum ſe terminat, ſed ſecundum ſuas partes: ob id tale non eſt indiuiſibile.

Hoc autem ſi demonſtretur. Text.25.

Si ſit idē Nūc, terminans vtrumq; tēpus erit indiuiſibile. AD probandum. Nunc eſſe indiuiſibile, docet id facere, ſi probetur vnum eſſe, & idem nunc, quod ſecundum ſe terminat vtrumque tempus. Si enim probatur, eſſe vnum & idem, quod ſecundum futurum, & præteritum terminat, tunc indiuiſibile eſſe conſtabit.

Neceſſe eſt igitur idem eſſe ipſum nunc.
Text.26.

1. Ratio. Idē Nūc eſſe vtriuſque temporis præ te. & futuri. PRobat tale. Nunc vnum, & idem eſſe. Argumentum eſt. Si non eſt vnum Nunc, quod finis præteriti, & initium futuri ſit, erunt duo, vnum vnius, alterum alterius, Tunc, cùm duo Nunc ſint indiuiſibilia, & immediata eſſe non poſſint, non erunt abſque medio: erit igitur medium tempus. Nam quod medium eſt inter fines alicuius cōtinui, eſt vniuocum, & rationes eiuſdem cum eo, cuius fines ſunt: vt inter fines lineæ mediat linea: inter fines corporis

poris mediat corpus: ita inter fines corporis qui ſunt: Nunc mediat tempus: Tunc, ſi mediat tempus, cùm non ſit præteritum, nec futurum, inter quæ eſt, erit Nunc, & præſens copulans vtrumque & erit finis præteriti, & principium futuri.

Vlterius, illud tempus eſt diuiſibile. Omne enim tempus in præteritum & futurum diuiditur. Si igitur illud Nunc eſt in præterito, cum ſit ipſius finis, iam aliquid futuri erit in præterito: ſimiliter eſt in futuro, cùm ſit eius principium: ergo aliquid præteriti erit in futuro: nam in tali termino, cum diuiſibilis ſit, vtrunq; reperitur, & ſecundum vtrunque terminabit, quod eſt impoſſibile: Non ergo ſunt duo nunc, ſed vnum, & idem: ſi enim duo ſunt, terminus erit diuiſibilis.

Simul autem nec per ſe erit. Text. 27.

Reprobat adhuc terminum talem non eſſe tempus intermedium, & diuiſibile, Quia non eſſet terminus per ſe, ſed ſecundum aliquid ſui, puta ſecundum vnam partem vnius, ſecundum alteram alterius. Hoc autem falſum eſt, quòd alicuius finiti non ſit terminus per ſe, & adæquatus: quod ſi terminus eſt per ſe, indiuiſibilis eſt: Non enim diuiditur id, quod per ſe terminus eſt. *2. Ratio.*

Adducit aliam rationem ad idem probandum, quòd non ſit medium diuiſibile. Nam cum diuiſibilis alia ſit pars præterita, alia futura: ſequitur quod non erit idem præſens, & Nunc vnquam, quia tempus multipliciter diuiditur & in illis partibus, alia nunc inueniuntur continuatiua, quæ recedunt, & alia adueniunt. *3. Ratio.*

Vel melius poteſt ſic exponi: Nunc vnum, & idem eſt in tota ſua duratione. ſi igitur ex præterito, & futuro conſtat, nō eſt idem in tota ſua duratione, cum præteritum nō ſit futurum. Antecedens eſt per ſe notum: Nunc enim vocamus, quod totum eſt, & idem durationis præſens. Non igitur duo ſunt termini, ſed vnus.

Quare ſi impoſſibile eſt. Text. 28.

Concludit cùm iſta non poſſint iſti Nunc competere, puta quod ſit diuiſibile, quòd non ſit per ſe terminus, quod non ſit totum ſimul, & idem: Re vera vnum eſt & idem, quod vtriuſque temporis eſt terminus, quòd vnum eſt, & indiuiſibile erit. Aliter enim ſequentur prædicta inconuenientia: erit enim diuiſibile, & non ſecundum terminos: & præteritum in futuro, ac futurum in præterito erit. Nec erit idem Nunc vnquam, quæ iam reprobata ſunt. *Cōcludit ex dictis illud Nūc eſſe indiuiſibile.*

Quòd igitur ſit aliquid in tempore indiuiſibile.

Text. 29.

Priora verba textus concluſio ſunt præcedentium, poſt quæ concluſionem intentam ponit, nempe Nullus motus eſt in

Quod nullus motus eſt in nunc, indiuiſibili ſed in tēpore. Nunc indiuiſibili, ſed in tempore. Probat, Si enim motus in inſtanti ſit,tunc motus velox, & tardus in inſtanti fieri poſſet. Demus igitur ſpacium A B, per hoc moueatur iam mobile velocius in inſtanti N, ſi in inſtanti velocius tranſit A B, ergo tardum in eodem in inſtanti tranſibit minus ſpacium, vt dictum eſt, ſit A C, iterum hoc tranſit tardum in inſtanti: ergo velox in minori tranſibit idem: & ſic inſtans, & nunc erit diuiſibile, quod eſſe non poteſt.

At verò neque quieſcere. Text.30.

Quod quies ſit etiā in tempore non in nunc indiuiſibili. Alteram conſtituit concluſionem, Quies etiam in tempore ſit,non autem in inſtanti.Hanc tripliciter probat. Primò,Id quieſcit,quod non mouetur, quando moueri poterat, & modo, & loco, quo poterat, & aptum erat, vt diximus ſuperius: ſed in inſtanti non eſt quicquam aptum moueri, vt probatum fuit: ergo nec quieſcere.

1. ratio.

Amplius ſi idem nunc. Text.31.

2. ratio. Secundò probat idem,& ſupponit duo. Vnum eſt, quod idem ſit nunc continuatiuum temporis vtriuſque & præteriti & futuri, vt iam probatum eſt. Alterum, quod dati alicuius temporis aliquid in tota medietate præterita moueatur, & in tota altera quieſcat. Ex his ſequitur, quòd motus & quies ſunt ſimul. Patet: Motus eſt in tota medietate prima:ergo etiam in nunc continuatio illius medietatis: eſt enim terminus intrinſecus ipſius. Vlterius: Quies eſt in tota altera medietate: ergo etiam in illo nunc, cum ſit futuri etiam terminus intrinſecus: ergo in vno nunc ſimul aliquid quieſcit,& mouetur: ſi quies in inſtanti eſſet,& motus:eſſet autem motus, ſi quies eſſet in nunc:vtriuſque enim ratio eſt eadem.

Dub.cōt. ratio. Ariſt. Contra hanc rationem Ariſt.dubitatur.Nam non videtur valere quòd quies motus ſimul eſſent in vno nunc,ſed quòd illud vnū eſſet finis, extrinſecus tamen motus, vt dicatur in tali nunc non eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit: ſic enim definit motus. Similiter eſſet vltimum non eſſe quietis,puta nunc non eſt quies, ſed immediatè poſt hoc erit.

Sol. Ad hoc reſpondetur, quòd ſi motus in inſtanti poſſet eſſe,tunc re vera, non per vltimum non eſſe inciperet, ſed per primum eſſe ſimiliter & quies. Vndè cùm illud inſtans præteriti ſit ipſius præteriti,in quo toto,motus eſt,qui in inſtanti fieri poſſe ſupponitur, eſſet vtique in illo inſtanti:ſimiliter & quies,& ſic ſimul eſſent.

Sed

Sed profectò adhuc non ſatisfacit hoc. Nam quamuis in inſtanti fieret motus,& quies, adhuc ſimul eſſe non probatur, quia cum in continuo tempore fit immediata mutatio vnius ad alterum,licet ſit inſtantanea, non poteſt vnicum inſtans eſſe vtriuſque intrinſecum. *Dub. 1. cōtra rationē Ariſt.*

Et declaro,& confirmo hoc euidenter.Demus quòd generatio & corruptio ſubſtantiæ ſint in inſtanti, quod verum eſt, demus modò quòd in media prima hora materia ſit ſub forma ignis, & in tota alia media ſub forma aquæ, per corruptionem vnius, & alterius generationem.Tunc argumentor,iſtæ mutationes in inſtanti ſunt, ſed in tota media prima ignis eſt:ergo etiam in vltimo nunc in tota iterum media altera aqua eſt : ergo & in illo nunc:ergo ſimul aqua & ignis.

Clarum eſt, quod Ariſto. non admittet caſum,ſed dicet poſtquam datum eſt, quòd in tota media hora ſit aliqua forma, non oportet dare,quòd in tota altera continua ſit altera : nam inſtans illud eſt intrinſecum vnius, extrinſecum alterius : eſt enim primum non eſſe ignis, primum eſſe aquæ. Ita dicam de motu, & quiete quamuis admittantur eſſe in inſtanti, non ob id erunt ſimul:imò eſſet primum non eſſe motus. & primum eſſe quietis: nec ſua petitio eſt admittenda:ob id exiſtimo, argumentum hoc eſſe probabile,non autem demonſtratiuum.

Amplius autem quieſcere quidem.

TErtiò probat idem ex definitione quieſcentis Id enim quieſcit,quod ita ſe habet ſicut prius : quod enim mouetur, in continua eſt variatione : At quod quieſcit, inuariationem habet, vt ſic modò ſe habeat,vt prius:at in nunc non eſt aſſignare prius, cum ſit indiuiſibile : ergo non eſt quies in ſolo nunc : quod ergo mouetur, & quod quieſcit, in tempore mouetur, & in tempore quieſcit. *3. ratio.*

Quod autem mutatur omne.

Text. 32.

DIuiſionem motus indagaturus, primo mobile diuiſibile eſſe probat hac ratione. Omne quod mutatur partem habet ſub termino à quo, partem ſub termino ad quem : ergo omne quod mutatur eſt diuiſibile. Antecedens probat : Quia cùm mobile eſt totum in termino à quo, vel totum in termino ad quem quieſcit : & non mouetur : cum igitur mouetur,partim eſt in vno, partim in alio : dicere enim, quod in neutro eſt, eſt impoſſibile *1. ratio Omne mobile neceſſario eſt diuiſibile*

At quis dubitaret, cùm aliquid Roma mouetur Neapolim, eſt partim Romæ,partim Neapoli. *Dub. Ariſt.*

Reſ

Sol. Reſpondet ſe non loqui de vltimis terminis, ſed de proximis motus illius, puta de his in quibus fit primùm mutatio: vt cum proximè mouetur in A ex B, partim eſt in A, partim in B, ſicut quod mouetur ex albo, pro proximo termino habet medium, puta fuſcum, non tamen opus eſt quod ſit ſimul in terminis primis & remotis, ſed in proximis opus eſt.

Circa intelligentiam Text. 32. Ariſtotelis, An omne mutabile ſit diuiſibile. Et an mutatio eſſe poſsit in non tempore. Quæſtio iij.

Senſus q. NOn hic quærimus, An indiuiſibile moueri poſſit; hoc enim poſteà examinandum eſt inferius, vbi Ariſtoteles id tradit: ſed difficultas ſolum eſt in intelligendo ſenſu Ariſtotelis in hoc textu 32. vbi docet, omne mutabile eſſe diuiſibile, in quo laborant interpretes adeò, vt dicat Auer. hanc eſſe eis quæſtionem quaſi inſolubilem contra Ariſt.

Ratio difficultatis cont. Ariſt. Difficultas autem in hoc conſiſtit, vt notat Auerr. Ariſto. enim facit hoc argumentum. Omne quod partim eſt in termino à quo, partim in termino ad quem, eſt diuiſibile: omne mutabile partim eſt in termino à quo, partim in termino ad quem; ergo omne mutabile eſt diuiſibile. Peto, An in concluſione loquatur de omni mutabili ſecundum generationem, & de mutabili in tempore, & in non tempore, vel non. Si non de omni loquatur, tunc eſt demonſtratio particularis: nam prædicatum diuiſibile conuenit omnibus mutabilibus: nam quæ in non tempore mutantur, etiam diuiſibilia ſunt; vt patet de aere, qui in non tempore illuminatur. Similiter materia, in qua generatio fit diuiſibilis eſt.

Si autem de mutabili omni ſermo fiat, tunc incidimus in aliud peius; minor enim eſt falſa: nam quod in inſtanti mutatur, non eſt partim ſub termino à quo partim ſub termino ad quem

Circa hanc difficultatem Auerroes, in huius loci digreſſione citat tres ſententias, & eas impugnat, tandem ſuam ponit, quæ etiam mihi non probatur, vt poſtea oſtendam. Prima eſt Alexan. *1. ſent. Alex.* qui nullam exiſtimat eſſe mutationem in non tempore, ſed omnes eſſe in tempore: aliquas tamen in tempore ita breui, vt lateat: ob id apud ipſum clarum eſt Ariſtotelem loqui de omni mutabili. *Reiic. opinio Alex.* Hanc reiicit Auer. dupliciter. Primò; quia eſt contra Ariſt. quē magnum, & famoſum magiſtrum vocat: nam Ariſt. 1 Phyſic. text. 2: contra Parmen. dicit mutationes aliquas eſſe in inſtanti. Secundò, quia eſt contra rationem: illuminatio enim, generatio, corruptio, & aliæ ſunt mutationes, quæ fiunt in inſtanti.

Alte

Altera ſententia eſt Themiſt. admittit enim Themiſt. eſſe mutationes aliquas in non tempore: ſimiliter admittit, omne mutabile ſiue in tempore, ſiue in non tempore eſſe diuiſibile: tamen dicit, quòd Ariſt. demonſtratio procedit de mutabili in tempore, eò quod mutabile in non tempore, per ſe notum eſt, eſſe diuiſibile, nam ex definitione id notum fit: Id enim eſt in non tempore mutabile, quod totum & ipſius partes ſimul motæ ſunt: vnde patet ipſum habere partes. *2. ſenten. Them.*

Auerr. reiicit iſtam ſententiam dupliciter. Primò, quia non eſt per ſe notum, mutabile in non tempore habere partes, & eſſe diuiſibile: immò magis videtur ipſum eſſe indiuiſibile: nam vt ſe habet mutabile in tempore ad mutationem in tempore, ita ſe habet mutabile in non tempore ad mutationem in non tempore: ſed mutatio in tempore colligit ipſum mutabile diuiſibile, ergo mutatio in non tempore, quæ indiuiſibilis eſt, videbitur magis colligere, ipſum mutabile eſſe indiuiſibile: non ergo per ſe notum eſt, diuiſibile eſſe. *Reiic. ſenten. The.*

Secundò, quia tunc Ariſtotelis demonſtratio nulla eſſet: daret enim non cauſam pro cauſa, puta habere partem in termino à quo, & partem in termino ad quem, eſſe & ob id diuiſibile, conſtaret autem non eſſe id cauſam, nam mutabile in non tempore diuiſibile eſt, & non habet partem in terminis à quo, & ad quem.

Tertia ſententia eſt Anempace: iſte enim duplicem diſtinguit mobilis diuiſionem. Vnam, ſecundum quam diuiſibile eſt ſecundum ſuam quantitatem, quam vocat diuiſionem ſecundum vltima. Alteram, ſecundum quam diuiditur in formas contrarias, quas ex motu habet: quod enim mouetur, participat de termino à quo, & de termino ad quem, dum mouetur *Not. duplex mobil. diuiſ.*

Exiſtimat autem Ariſt. non loqui de priori diuiſione, quia poſteà probat non eſſe mobile indiuiſibile: ſed de poſteriori, & hoc in tribus ſpeciebus motus, quæ ex contrario in contrarium fiunt: Tunc ſenſus eſt, Omne mobile, dum mouetur, participat terminum à quo, & ad quem, ob id diuiſibile eſt in formas, vt quod dealbatur, partem habet albedinis, partem nigredinis, & ſic in aliis: ſiue ipſum mobile ſit in ſe diuiſibile, ſiue indiuiſibile: de hoc enim modò non eſt ſermo.

Hanc ſententiam dicit Auerroes eſſe meliorem aliis, eò quod nullum inconueniens ex prædictis in ea ſequitur, atque fatetur ſe multo tempore in ipſa fuiſſe. Sed modò reiicit, eò quod diuiſio ſecundum formas accidentalis eſt ſubiecto: de prædicato autem *Obiicit Auer. cōtra Anē.*

acci

accidentali non fit demonſtratio.

Soluitur Auerr. obiect. Sed iſta ratio Auerrois eſt debiliſſima, nam diuiſio ſecundum formas accidit quanto, vt quantum eſt, at vt mobile eſt, non ipſi accidit, ſed valdè de per ſe eſt, & neceſſaria.

Obiect. D.Tho. Potior ratio eſt, S.Thom. quia talis expoſitio non conuenit literæ Ariſt. vbi dicitur, quod mutatur, habere partem in vno termino, partem in altero: vbi de diuiſione quantitatiua mobilis ſermo eſt.

4. ſent. Auerr. Tandem Auer. ſuam ponit ſententiam quartam, quam latuiſſe omnes expoſitores dicit. Notat tamen primò aliqua. Primum eſt; *Nota. 1.* quòd mutatio eſt duplex. Altera per ſe; Altera non per ſe. Mutatio non per ſe eſt, quæ ex motu tendit in quietem, vt cum aliquid ex albo mutatur in nigrum: ex quiete enim albi tendit in quietem nigri Similiter rel qui motus, qui ex contrario in contrarium tendunt. Mutatio verò per ſe eſt, quæ ex quiete tendit in quietem, & hæc nimirum eſt quæ non eſt ſola niſi coniuncta motui alicui, tanquam ipſius terminus; vt generatio ſubſtantiæ quæ ſequitur alterationem: illuminatio, quæ ſequitur motum localem illuminantis, & huiuſmodi aliæ, quæ mutationes tantum, non motus dicuntur: ac ob id appellantur mutationes non per ſe, quaſi non ſint niſi aliis iunctæ.

Not. 2. Mutatio per ſe à motu ad quietem duplex. Notat ſecundò, quod mutatio non per ſe, duplex eſt. Altera, quæ habet alterum ſpecie terminum à mutatione per ſe, vt generatio, quæ alterationi iungitur, ſed illa in ſubſtantiam, hæc in qualitatem terminatur. Similiter illuminatio, quæ eſt cum motu locali. Altera eſt, quæ terminum habet eundem, vt cùm motu ex nigro in album eſt, mutatio ex non albo in album.

Not. 3. Mutationes nō per ſe ſunt in inſtanti. Notat tertiò, quod mutationes non per ſe ſunt in inſtanti, quia ſunt in termino præcedentis motus, qui terminus eſt inſtans, reliquæ in tempore ſunt.

His ſuppoſitis, dicit quod concluſio Ariſto. eſt vera in vniuerſum, ſed differenter. Nam de mutatione non per ſe eſt vera, ſed per accidens, quod eſt dicere: quod mutatur non per ſe, eſt diuiſibile, non propter id, ſed quia illud tale mutatur ſimul mutatione per ſe, à qua diuiſibilitas prouenit. De mutatione vero per ſe, eſt vera per ſe: quod enim mutatione per ſe mutabile eſt, diuiſibile eſt: & quia quod eſt per accidens omittitur in demonſtratione, ob id Ariſt. demonſtratio in mutabilibus per ſe fit, per ipſa enim veritatem habet etiam in mutabilibus non per ſe.

Reiic ſen. Auer. Iſta ſententia non mihi placet. Nam vel loquitur de diuiſione ſecundum formam, & hoc non eſſet enim incidere in ſententiam Auemp. impugnatam ab ipſo in hoc: vel loquitur de diuiſibilitate

ſecun

ſecundum vltima, i. quantitatem ſubiecti: & tunc minor non eſt propoſitio per ſe, ſed per accidens. Nam alterabile, vt alterabile non habet vnam partem in termino à quo, & alteram in termino ad quem, cùm in vna ſola parte poſſit alteratio perfecta fieri: nec quod alteratur, opus eſt vt ſit quantum.

Quod ſi dicas cum quibuſda, quod id quod alteratur non habet partem in vno, partem in altero termino, vt alteratur, niſi quia quod alterabile eſt, mobile localiter eſt, & quod localiter mouetur, id habet. *Defenſio Auerr. à quibuſdã*

Hæc reſponſio nihil valet, nam etiam ſi id admittatur, iam alterabile non per ſe habet partem in vno, partem in altero termino: & ita non eſt minor de per ſe, ſicut nec cõcluſio de mutabili mutatione non per ſe, ſicut ergo excluſit ipſe Auerroes mutationem non per ſe, ita debuit eadem cauſa excludere alterationem imò & augmentationẽ, quamuis ſint mutationes per ſe. Hoc argumentum validiſſimum puto contra Auerr. adeò vt diſcipuli ipſius fateantur, non conſtare ſenſum Auerrois in hoc. Relinquantur igitur hæc expoſitio, & recipiamus illa tria notabilia, vt vera. *Reiic. reſpon.*

Quinta ſententia eſt. Thomæ in præſenti: vult, quòd hîc fiat ſermo de diuiſione quantitatiua mobilis, dicit tamẽ, quod verum habet iſta demonſtratio in omni mutabili, etiam ſecundum generationem. *5. ſenten. D.Tho.*

Quòd mutatur enim eſt partim in termino à quo, partim in termino ad quem: & de motu locali notum eſt: at de generatione ſubſtantiali, & alteratione indiget declaratione. Dicit ergo Doctor ſanctus quod mutatur in generatione ſubſtantiæ, eſt partim ſub termino à quo, puta ſub priuatione, partim ſub termino ad quem, non quidem forma, ſed ſub aliqua forma, puta ſub ipſius diſpoſitione, nam cum forma eſt priuatio non eſt. *1. ratio.*

De alteratione verò dicit, quod id quod alteratur, quãuis totum alteretur, tamen vna pars alterata alteram alterat, vt vna medietas aliam & vna extrinſeca aliam intrinſecam, quia nõ omnes partes æqualiter ab agente admoto primum alterantur: & ſic alterabile diuiſibile eſt.

Iſta ſententia eſt S.Thom. quæ licet ſit melior cæteris, tamen mihi non planè ſatisfacit: primò quia cum ipſe fateatur hic agi de diuiſione ſecundum partes mobilis, quomodo verum habet quod dicit de generatione: iam enim recurrit ad partes ſecundum formas cum Auemp. *Dub.cõt. ſen. D.T.*

Præterea, quod dicit de alteratione, non habet efficaciam, quia per accidens eſt, quod pars alterata alteram alteret: illa enim ſaltem partis alteratio eſt vera alteratio, & tamen non fit ſecundum

dum diuerſas partes, quarum vna ſit in termino à quo, altera in termino ad quem.

Iandun. quæſt 13. arguit etiam contra S. Thom. & probat quòd nec ſecundum formarum diuiſionem locum habeat hoc in generatione, quia cum materia eſt ſub priuatione, & ſub diſpoſitione formæ, profectò non eſt ſub parte formæ: & diſpoſitio enim alterius eſt generis.

Præterea, quia ſunt formæ ad quas nullus eſt diſpoſitionis motus præcedens, vt patet in lumine: non enim diſponitur aer ad ipſum recipiendum.

Sē. auth. Ob hæc igitur in tanta varietate opinionũ mihi videtur, Ariſt. rationem eſſe de mobili localiter, de quo hactenus locutus eſt, quia talis motus cõmunis eſt omnibus naturalibus: reliqui enim particulares ſunt, atque in alios libros dimittuntur: & tunc procedit de diuiſione quantitatiua mobilis: de hac enim videntur loqui verba textus: aliter enim expoſitio Auempac. erat optima: quòd ſi Ariſt. loquitur, & cõcludit vniuerſaliter de omni mutabili, id eſt quia in omni mutabili, verum habet, ſed non per ſe: ſed quatenus, quæ alterantur, & augẽtur, motum localem præſupponunt, ad quem eſt neceſſariã mobilis diuiſio.

Obiect. Nec te moueat exemplum Ariſt. de fuſco, in quo videtur conformari ſententiæ Auempac.

Sol. Nam exemplum ſolùm eſt ad explicandum, quòd ſit primum, & proximum, ad quod peruenitur in motu: tale enim in quocunque motu reperitur.

Ar. Aue. Nec argumentum Auerrois in principio quicquam valet; nam quamuis diuiſibile aliis inſit mobilibus, id tamen eſt mediatè, & per mobile localiter; & iuxta hoc dici poteſt procedere per cauſam rationem Ariſt. nam cauſa, quòd mobile localiter diuiſibile ſit, vt mobile eſt, ea eſt, quia partem in vno, partem in alio termino habet: de neceſſitate tamen, & veritate huius poſteà latius dicetur, cum examinauerimus. An diuiſibile moueri poſſit.

CAPVT IIII.

Motus autem eſt diuiſibilis. Text. 33.

Motus duplex. Diuiſionem motus tractat, ipſúmq; dupliciter diuiſibile eſſe dicit: Vno modo, ad diuiſionem motuum partium ſubiecti: Altero modo ad diuiſionem temporis. Diuiditur ergo motus alicuius totius in motus partium illius totius mobilis. Hoc autem probat ex eo, quod motus totius magnitudinis mobilis non eſt alius, quàm motus conſtans ex partium motibus, ſic enim diuidetur

tur in tales partes:at quod motus totius conſtet ex motibus partium:tripliciter probat.

Nota verò hoc, quòd argumenta non probant: primò motum eſſe diuiſibilem, quòd aliqui expoſitores putarunt:ſed quod motus totius mobilis ſit coniunctus ex motibus partium, hinc.n. eſt manifeſtum diuiſibilem ipſum eſſe in motus partiũ, quia vnumquodque reſoluitur in ea ex quibus componitur. *Not.ſen. Ariſtot.*

Argumentum igitur primum eſt. Sumamus totum, quod mouetur, A C, quod ſi mouetur, ipſius duæ medietates mouebuntur duabus partib. motus, quarũ vna non eſt alia:tunc ſic partes mobilis mouentur partibus motus diſtinctis, ergo totum mobile toto integro motu ex vtraque parte conſtante. *1. Ratio Ariſtot. quod motus diuiditur ad diuiſionẽ ſubiecti mobilis.*

Vis argumenti eſt. Ita ſe habent partes motus ad totum, vt partes mobilis ad ipſum mobile: ſed partes mobilis ſunt totum ſimul iunctæ, ergo & partes motus ſimul totus motus. Vlterius: Sicut partes mobilis ad partes motus, & totum mobile ad totum motum: eſt igitur motus totus totius mobilis compoſitus ex partibus motus partium mobilis: & ita eſt diuiſibilis in tales partes.

Conſideranda litera. Nam per A C. notat totum mobile, per A B, vnam ipſius medietatem, per C B, alteram, Item per D F, notat motum compoſitum ex motibus partium:per D E, motum prioris medietatis mobilis:per E F, motum alterius medietatis eiuſdem mobilis. *Litera ex poſitio.*

Amplius autem ſi omnis quidem. Text.34.

Secundò idem probat deducendo ad inconueniens. Si motus ille compoſitus ex partibus, non eſt totius magnitudinis mobilis, tunc vel erit partium, vel alterius mobilis. Non partium, quia ſingulæ partes ſingulis partibus illius mouentur, non toto ipſo. *2 ratio. Ariſt.*

(Vide autẽ, quod loquitur de partibus per ſe, & non ſimul ſumptis: hæ enim ſunt totum:) Nec talis motus poteſt eſſe alterius mobilis, quia ſi totus ille motus eſſet alterius, partes etiam eſſent partium alterius mobilis, cuius enim totus eſt motus, & partes motus ſunt, ſed partes illius motus non ſunt alterius, cùm ſint ipſius A C. nec plurium mobilium eſt vnus motus, ergo nec totus motus erit alterius mobilis. Ergo oportet dicere, quod motus coniunctus eſt motibus partium magnitudinis mobilis alicuius, ſit ipſiuſmet totius mobilis: & ita motus totius diuiditur in motus partium illius totius mobilis.

Amplius autem ſi eſt quidem totus. Text 35.

3. ratio Ariſt. Tertium ponit argumentum, quo probat idem, puta Motum coniunctum ex motibus partium mobilis eſſe totius ipſius mobilis, ante probauit eſſe ipſius mobilis, quia non poterat eſſe alterius mobilis: modo probat eſſe etiam ipſius totius, quia alius motus præter illum, non poteſt eſſe illius mobilis.

Eſt igitur argumentum. Si motus compoſitus ex partibus puta, D F, non eſt illius totius mobilis, erit aliquis alius, detur ille, & ſit, H I, tunc ab iſto oportet abſcindere duas partes æquales illis duobus motibus, quæ erant partium mobilis. Niſi .n. auferrentur, tunc partes mobilis haberent duos motus, ſingulæ vnum poſitum iam alterum ab iſto, qui modo datur.

Ablatis igitur partibus à motu H I, peto, vel ſupereſt aliquid ex illo motu, vel prorſus eſt æqualis partibus ablatis, vel minor: ſi ſit æqualis partibus ablatis, erit æqualis etiam motui illi compoſito de quo eſt argumentum. Quod ſi illi æqualis eſt, profectò ille erit motus totius mobilis, quia duo æquales motus vnius ſpeciei non ſunt in vno. Si verò excedit iſte exceſſus nullius erit, nam non totius mobilis, cùm ſit minor: non partium, quia habent iam ſuum motum: non alterius ſubiecti: quia non eſſet motus continuus. Quod ſi maior ſit quàm partes ſimul ſumptæ, tunc exceſſus partium nullius erit: eſt ergo motus æqualis partibus ablatis.

Vis argu. Ariſt. Aduerte itaque vim argumenti totam hanc eſſe. Si motus compoſitus ex motibus partium non eſſet motus totius, ſed alius motus, ex eo eſſet, quod non eſſet æqualis ipſi toti: ſed quicunque alius motus ponatur, erit neceſſario æqualis iſti motui compoſito, non maior nec minor: ſi debet eſſe totius mobilis, ergo præter motum compoſitum ex partibus non oportet ponere motum alium totius mobilis Vnde concludit, hanc diuiſionem motus eſſe & neceſſarium eſſe, ipſam fore, quoties ſubiectum mobile partibile eſt.

Alia autem eſt ſecundum tempus. Text. 36.

De diuiſ. motus ſecun. tempus & temporis dimenſionem. Alteram conſtituit diuiſionẽ motus, qui in ſucceſſione conſiſtit, & hanc habet ſecundum temporis diuiſionem: & probat. Quia totus motus in toto tempore eſt minor tempus in tempore minori, igitur motus ad diuiſionem temporis diuiditur; ipſius enim partibus commenſuratur, & correſpondet, vt patet.

Quoniam autem omne, quod mouetur.

Text. 37.

De diuiſ. motus mobilis, & temporis. Diuiſionem motus, mobilis, & temporis etiam in aliis, quæ in motu ſunt, reperiri docet, Et conſtituit quinque, puta, Motus, Tempus, Moueri, id eſt, motus in concreto, Mobile: In quo ſit

motus,id eſt,terminus ad quem Hęc,inquit,omnia propoitionaliter diuidi eodem modo docet in hoc, quòd diuiſio vnius correſpondet diuiſioni alterius.

Quamuis diuiſionis ratio non omnibus ſit eadem. Nam quantitates,ad quas eſt augmentatio. per ſe diuiſibiles ſunt:qualitates verò,ad quas alteratio eſt,per accidens diuiduntur ad quantitatis diuiſionem.

Incipit autem oſtendere,quòd tempus,& motus ſe in diuiſione conſequantur Primum de motu, quod ſequatur tempus ſic. Totus motus eſt in toto tempore, in parte temporis pars motus, in dimidia, dimidia, in tertia alia tertia,& ſic conſequenter,ergo ad temporis diuiſionem motus diuiditur: è conuerſo etiam totum tempus eſt menſura totius motus, pars verò temporis partis motus:ergo tempus pariter diuiditur ad diuiſionem motus. *Motus & temporis diuiſiones ſe conſeq.*

Eodem autem modo,& ipſum moueri. Text.38.

OStendit modò, quòd moueri etiam diuiditur motus diuiſione,ſic,Moueri totum eſt ſecundum totum motum, moueri minus,ſecundum minorem motum, maius ſecundum maiorem. Tunc multum eſt res mota,cùm motus magnus eſt,tunc parum, cùm paruus eſt: ergo moueri diuiditur ad motus diuiſionem. Eſt autem eadem argumentandi forma cum ſuperiori. *Moueri diuiditur diuiſione motus*

Eſt autem & cùm quis deſignauerit ipſum.

SAnctus Tho.exponit modo Ariſt.è conuerſo oſtendere motus ad diuiſionem moueri diuidi. *1. expo.*

Forſan tamẽ conformius literæ dicemus:quod reiiciat id, quod dici poterat: nempe partes ipſius moueri correſpondere partibus motus,ſed non totum moueri toti motui Quod eſt dicere, Totum moueri non eſt compoſitum ex moueri partium, quod ante de motu dicebatur. *2. expoſi.*

Hoc autem reiicit multipliciter. Primo, Signetur vtraque pars ipſius moueri D C, C E, tunc partes ſingulis motibus correſpondent, ergo & totum toti motui compoſito Nam ſi aliud moueri eſſent,tunc duo moueri ab vno motu eſſent. *1. Ratio.*

Vt enim probatum eſt iam,in mobili toto nõ eſt niſi vnus motus ex partibus conſtans:ergo,& vnum moueri. *2. Ratio.*

Probat ſecundò & puto Motus totius eſt ex motibus partium vt dictum eſt, ergo & ipſum moueri ex moueri partium. Et ita moueri totum reſpondet toti motui, ſicut partes moueri partibus motus.

3\. Item tertiò, Quia ſicut ex vtroque motu vnus eſt compoſitus motus continuus, & æqualis toti mobili: ita ex vtroque moueri fit vnicum,& continuum moueri:eſt igitur mutua correſpondentia vtriuſque.

Similiter autem demonſtrabitur. Text. 39.

Terminus ad quem diuiditur ſicut motus.

QVod dictum eſt de motu,moueri, & tempore, quantùm ad diuiſionem,idem docet eſſe de termino ad quem,& de longitudine in augmento,& de aliis aliorum motuum terminis qui pariter ſunt diuiſibiles,quamuis quędam horum ſint per accidens diuiſibilia,puta penes ipſum mobile.

Item docet hæc omnia non ſolùm ſe conſequi quantum ad diuiſionem,ſed etiam quantum ad finitum vel infinitum, quod ſuperius de ſpatio dictum eſt. Attende autem, quod hic ſpatium cum termino ad quem coniungitur: ſpatium. n. eſt latitudo termini ad quem in locali motu.

Ex diuiſibilitate mob. omnium alio rum diui ſibilitas procedit.

Vtrumque tamen, puta, diuiſibile, & finitum vel infinitum in his maximè ab ipſo mobili procedit, eo. n. quòd quantum eſt, & ſecundum diuerſas ſui partes in vno loco ſuccedit, facit in motu, & tempore diuiſibilitatem,& quatenus termini in ipſo ſunt, diuiſibiles redduntur.

Vnde vide,quomodo radix diuiſibilitatis in illis omnib.Primò à mobili quanto ortum habet, eo modo qui dictus eſt: ſic enim ſunt partes mobilis,ſumendæ,puta, vt in loco ſuccedunt, nam ſic diuidunt tempus, & motum effectiuè, vt dicit Ægidius, & non ſolùm diuiſibilitas prouenit aliis à mobili, ſed & finitum, & infinitum,de quibus modò dicetur Sunt enim hæc coniuncta,at mobili iſta ſtatim, & per ſe inſunt:eſt enim ipſum aliorum primum.

CAPVT V.

Quoniam autem omne,quod mutatur. Text. 40.

De ordine partiũ motus.

ORdinem partium motus tractare aggreditur, ac de ipſius principio,ac fine diſſerit prius Conſtituit tamen duo fundamenta neceſſaria ad hæc,quorum alterum eſt in hoc textu.Nempe quod mutatum eſt,cum primum mutatum eſt,eſt in eo,in quo primum mutatum. Explicat hoc. Mouetur à nigro in album mobile aliquod, cùm primùm eſt iam mutatum, eſt ſub albo, dico, cùm primum mutatum eſt, quia poteſt inde mutari ab illo albo: at tunc cum primum mutatio eſt facta, vtique ſub illo albo eſt.

Probat

Probat Ariſt. quod mutatur, relinquit terminũ à quo:& mutari eſt relinquere, aut ſaltem non eſt mutari, niſi ſit relinquere, terminum à quo: ergo mutatum eſſe erit reliquiſſe terminum à quo: vtriuſque enim eadem ratio, nempe inter mutari,& relinquere,& mutatum eſſe primum, & reliquiſſe. Cùm igitur quod mutatum eſt reliquerit terminum à quo erit tunc ſub termino ad quem receſſus enim vnius, acceſſus eſt alterius. *1. ratio.*

Quoniam ergo mutationum. Text. 41.

QVòd id, quod mutatum eſt, poſtquàm reliquit terminum à quo ſit mutatum ſub termino ad quem, oſtendit per ipſas mutationes,& primò per generationem & corruptionem, nihil enim clarius hoc eſt, ob id, quia eorum termini ſunt contradictorij, puta, eſſe, non eſſe, quæ non habent medium, propterea receſſus ab vno erit acceſſus ad alterum. *De generatione & corrupt.*

Dicit ergo, quod mutatum eſt, ex eo quod non eſt, in id quod eſt, puta per generationem reliquit id quod non eſt: erit ergo ſub eo quod eſt. Econtra, in corruptione mutatata eſt res ex eo quod eſt, igitur erit ſub eo quod non eſt: non.n. eſt medium. Quod ergo mutatum eſt, cùm primum mutatum eſt, & ſub termino ad quem in his mutationibus quæ ſecundum contradictionem fiũt: quod ſi in his hoc eſt, erit etiam in aliis.

Amplius & per ſe vnamquamque. Text. 42.

NOn contentus probare id in mutatione ſecundum ſubſtantiam, ac per eam in aliis, etiam vult in aliis mutationibus hoc idem oſtendere:& facit argumentũ. Quod mutatum eſt, cum mutatum eſt, non eſt ſub termino à quo, quia reliquit ipſum, ergo erit alicubi, i. in altero loco: ſi motus fuerit localis vel in alio termino. Si alius fuerit motus, vt alteratio vel augmentatio, tunc vel eſt in hoc, in quo mutatum eſt, vel in alio: in alio eſſe non poteſt, erit ergo in eo in quo eſt mutatum. *Aliis mutationib.*

Probat quod non in alio, & deſcribit hoc literis. Sit aliquod mobile, quod eſt mutatum in B, ex alio termino motu continuo ſi cùm primùm mutatũ eſt in B, nõ eſt in ipſo, erit ergo in aliquo termino ante, puta C. Cùm autem iſta duo non ſint contigua, & immediata, quia motus vſque ad B, continuus eſt: nec poteſt ſignari aliquid ipſi immediatum, quin detur medium: tunc profectò ex C mouebitur in B,& ita mouetur, & mutatur res ad id, in quo iam eſt mutata: tunc cum eſt mutata, quod eſt impoſſibile. Nam ego iam ſum mutatus in hunc locũ, eo met tempore impoſ-

ſibile eſt moueri ad eundem locum, vndè concludit intentum, & eſſe in B.

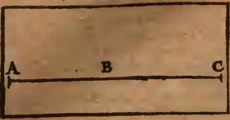
Manifeſtum igitur eſt. Text. 43

Concluſio 1. fund. Concludit, quod cùm id, quod mutatum eſt, cum primùm mutatum eſt, ſit in termino ad quem, ſequitur quod factum eſt, cum primum factum eſt eſſe, & quod corruptum eſt, cùm primum corruptum eſt, non eſſe: dico, cùm primum nam quod factum eſt, poteſt poſtea non eſſe, ſed non cum primum factum eſt Et quod in generatione dicitur, etiam in omni alia mutatione. verũ eſt, licet notius id ſit in generatione, & corruptione propter rationem dictam. Ex his concludit fundamẽtum, quod mutatum eſt, cùm primum mutatum eſt, eſt ſub eo, in quo mutatum eſt.

In quo autem primò mutatum eſt. Text. 44.

2. fund. Ariſt. Primum mutatum eſſe eſt in indiuiſibili temp. Alterum fundamentum Id, in quo primò mutatum eſt. quod eſt mutatum, indiuiſibile eſt. Explicat autem quid vocet mutari in aliquo primò, nempe mutari in aliquo, ratione ſui, non autem ratione alicuius partis eius: vndè lectio eſt in hoc die, ſed non primò, quia in diei parte eſt. Dicit ergo, quod id, in quo eſt primum mutatum eſſe, id eſt primum eſſe motus facti, eſt indiuiſibile, exponit Themiſt. & benè de tempore, quod primum mutatum eſſe eſt in indiuiſibili temporis verbi gratia mouetur à nigro in album aliquid in tempore, quoties eſt ſub albo, finitus eſt motus: dicit, quod illud primum, in quo ſub albo, finitus eſt motus: dicit, quod illud primum, in quo ſub albo eſt, eſt indiuiſibile temporis, & inſtans.

1. ratio.

Et probat, nam ſi eſſet diuiſibile tẽpus, detur illud, & ſit, A C. diuidatur per B. & erunt duæ partes, A B, & B C. Tunc peto: Aut res eſt mutata in altera parte harum, vel vtraque per ſe, aut in altera mutatur, in altera eſt mutata, aut in vtraque mutatur.

Si in altera mutata eſt, ergo iam non eſt iſtud totum in quo primò mutata eſt cum parte niſi detur prius primò: pars enim fuit prior toto.

Si verò in vtraque mutabatur, iam etiam in toto mutabatur contra ſuppoſitionem. Dicimus enim quod in illa ſit mutata.

Si verò in vna mutatur, in altera eſt mutata. Sequitur idem inconueniens, quod ad primam partem, nempe quod non erit totum

tum

tum primum,in quo eſt motum, & mutatum eſſe : non ergo erit diuiſibile id, in quo primo dicitur, res eſt mutata, & motus eſt factus.

Manifeſtum eſt igitur, quod & id. Text. 45.

INfert ex dictis, quod id quod generatum & corruptum eſt in nunc generatum,& corruptum eſt,& mutatum:id eſt,id in quo motus finitur, vt ſit verum dicere, nunc primo motus eſt factus, eſt indiuiſibile inſtans. *Cõcludit.*

His ſuppoſitis,diſtinguit dupliciter dici, primum mutatum eſſe. Vno modo verſus finem motus,vt ſit primum mutatum eſſe id primum,in quo abſoluta eſt mutatio. Altero modo,verſus principium,vt primum mutatum ſit,in quo incipit primo mutatio fieri. An tamen vtrumque in motu ſit,explicat ſtatim.

Quod igitur circa finem. Text. 46.

OStendit verſus finem motus,& mutationis dari primum mutatum eſſe, id eſt inſtans, in quo ſit verum dicere, nunc primo mutatio facta eſt, antè enim mutatio erat, nec erat motus finitus *Verſ. finẽ motus datur primum mutatũ eſſe.*

Notandum,quod tale primum factum,ſeu mutatum eſſe, non eſt motus, ſed ipſius terminus, quod alij vocant primum non eſſe motus. Nam in eo primo, in quo eſt iam verum dicere, motum eſſe factum,eſt etiam verum dicere, nunc non eſt iam motus, ſed immediatè antè hoc erat,ſeu fuit,quod dicitur, primùm non eſſe. *Nota.*

Ariſtoteles autem probat, dari hoc inſtans, quia datur mutatum eſſe,quod ſit finis motus:non enim mutatio in infinitum durat: at primum mutatum eſſe, indiuiſibile eſt, ergo re vera datur primum mutatum eſſe,cum in plura diuidi nequeat.

At circa principium motus, & mutationis dicit non dari primum mutatum eſſe. *Princip. motus.*

Notat hic Themiſt. quòd principium & finem motus dupliciter conſiderare poſſumus. vno modo pro parte, vt id ſit primum mutationis,ſeu motus,quod eſt prima pars motus primò facta:Id vltimum, ſeu finis, quod eſt vltima motus pars vltimò facta, & tunc vtriuſque eſt ratio æqua. Sicut enim non datur in principio prima pars motus propter eius diuiſibilitatem, ita nec datur vltima pars. altero modo, finis motus poteſt conſiderari pro vltimo inſtanti in quo definit motus, & principium pro inſtanti in quo incipit: & tunc ſicut datur finis, ita & principium. Finis enim eſt primum non eſſe, puta non eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit, principium verò vltimum non eſſe,nunc non eſt motus,ſed immediatè poſt hoc erit. Hæc quæ Themiſt. hucuſque dicit,vera ſunt. *Notat ex Them. 2. modũ ſumi poteſt*

Themiſt. interpre. Ariſt. Dicit tamen vlterius, quòd Ariſtoteles aliter ſumit finem motus hic, aliter principium: finem enim ſumit pro vltimo inſtanti motus in quo non eſt motus: ſed primò res eſt mutata, & talis finis datur in mutatione: at principium ſumit pro parte motus, & tunc non datur primum motus, id eſt, non datur prima pars.

Reiic. hac interpre. & vera proponit. Hoc dictum Themiſt non recipio, procedit enim contra Ariſt. ſenſum, vt patebit. Senſus enim Ariſtot. hic eſt, quòd ſicut in fine motus datur inſtans vltimum, in quo dici poteſt, nunc primo res eſt mutata: nunc ſic in principio datur vnum mutatum eſſe, à quo incipiat motus, vel quòd ſit primum in motu. Propterea ſubdit rationem in textu. nam mutatum eſſe ſupponit mutationem, ſed non datur prima pars motus, vel mutationis, quin detur prior, & prior: ergo non datur primum mutatum eſſe à quo incipit motus, ſicut in fine quem motus præceſſit. Vnde quòd non ſit prima pars motus, adducitur in probationem huius, quòd non detur primum motus: non ergo idem ſunt, vt vult Themiſt.

Sit enim primum in quo A D.

Probatur non dari primũ in motu, nec mutatione primo ex tẽpore quo ſit. Probat, quod aſſumpſerat. Nempe non dari primam mutationis partem: & probat hoc primò per tempus, eò quod non datur prima pars temporis in quo mutatio fit. Argumentum: Detur igitur illud primum tempus, in quo prima mutationis pars ſit, & vocetur tempus. A D, hoc vel eſt diuiſibile, vel indiuiſibile: ſed neutrum eſſe poteſt: ergo non datur primum tempus, & ſic nec prima pars mutationis. Probatur primò, quod non ſit indiuiſibile, puta nunc dupliciter. Primò, Quia ſequeretur, duo nunc eſſe immediata, ſed quod ſequatur, non oſtendit.

1. rationis parsquod non poſſit eſſe primũ in indiuiſibili temporis. Poteſt autem ſic oſtendi: ſi enim in hoc inſtanti ſit prima motus pars cùm proximè ſequatur pars æqualis, & non minor, erit in inſtanti proximo, & eſſent duo inſtantia ſimul, quod ſi diceres non ſequi alteram partem, ſed minorem, tũc eſſet in minori tempore, quam nunc indiuiſibile, quod tamen eſſe non poteſt. Si verò dicas eſſe maiorem, id eſſe non poteſt, nam in motu quod minus eſt, prius eſt: ſic mihi videtur probari illud.

Secundo probat, Demus quod in aliquo tempore quieſcat toto, C A, tunc quieſcet, in A. Moueatur tunc: Re vera, ſi inſtanti eſt primum motus, tunc erit motus in A cum quiete: nam in proximo inſtanti non poteſt eſſe, cùm duo non ſint cõtigua: nunquam ergo datur vlla pars motus, quæ prima dicatur, quin alia, & alia prior ſit.

Quo

Quoniam autem non eſt impartibile.

Text.47.

ALteram argumenti partem probat, quod non detur prima pars temporis, in quo ſit motus, & illa ſit diuiſibilis: Diuidatur ergo in duas partes: tunc, vel in vtraque eſt motus, vel in neutra, vel in altera tantùm. ſi in vtraque, igitur non eſt illud totum primum, in quo eſt motus, cùm in parte etiam motus ſit. Si in neutra, tunc nec in toto erit motus cõtra ſuppoſitionem. Dictum enim eſt illud eſſe in quo primo motus eſt. Si in altera tantùm, iam illud totum non eſt primum. Cùm igitur non detur primum tempus, in quo res dicatur moueri primùm, diuiditur enim tẽpus in infinitum, nec dabitur prima motus pars, & ita non eſt primum mutatum eſſe. Motus enim præcedit mutatum eſſe: nulla autem eſt prima motus pars: nullum ergo eſt verſus principium mutatum eſſe primum. *2. pars rationis quod non poſsit eſſe illud primum tempore primo.*

Nec igitur eius, quod mutatum eſt.

Text.48.

SEcundo idem probat, non dari primam motus partem verſus principium ex parte mobilis. Probatum enim eſt quod mouetur eſſe diuiſibile: moueatur ergo lignum ſupra vnum locum ſecundum partes ſuccedentes vnam poſt alteram: vel calefiat ſecundum partes extenſionis. Tunc argumentum eſt, Quod mouetur diuiſibile eſt: ſit igitur motus primus in parte mobilis, D F. & tempus motus N, I, ſi tota pars in illo tempore mota eſt: ergo in medio temporis media pars: & rurſus in alio medio alia media, & ſic in infinitum: non ergo dabitur prima pars motus in illo mobili, & ſic nec primum mutatum eſſe verſus principium. *2. ratio. quòd non detur prima pars motus, ex mobili deſumpta.*

Explicatur. Tranſeat digitus meus per hunc locum, A, ſucceſſiuè, tunc quod tranſit, indiuiſibile eſſe non poteſt: erit ergo diuiſibile. Prius ergo tranſit vna pars, quàm alia: ſed non datur pars prima tranſiens, quin fuerit alia prior, cum ſit diuiſio in infinitum: ergo non datur prima pars motus, & ita nec primum mutatum eſſe. Similiter cùm per partes ſucceſſiuè quid alteratur.

Quòd igitur nec eius, quod mutatur.

Text.49.

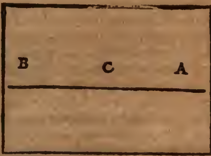
CVm nec ex parte temporis, in quo motus ſit, nec ex parte mobilis primam mutationis dari partem probaſſet: nunc ex parte etiam termini, ad quem motus eſt, non dari primam partem acquiſitam oſtendit.

Dicit tamen, quòd quamuis iſta tria diuiſibilia ſint, puta, Tempus, Mobile, Terminus ad quem: non tamen ſemper eodem modo.

Nota. Nota verò, quòd ſpacium in motu locali reputatur pro termino ad quem: eſt enim ſicut latitudo, ſeu longitudo ipſius termini.

Duplex diuiſibile per ſe, & per accidens. Diſtinguitur dupliciter diuiſibile. Vno modo per ſe, & ſic quantum, vt tempus, mobile, ſpatium per ſe diuiſibilia ſunt. Altero modo per accidens, quia nimirum eſt in quanto, ſicut qualitates.

Probat autem, quod non ſit primum in magnitudine per ſe diuiſibili motus facti: ſit ſpatium A B, motus autem primus ſit ex B, in C.

Tunc, vel C, eſt contiguum ipſi B, & ſic erunt duo indiuiſibilia ſimul: vel nō eſt contiguum, ſed mediat ſpacium: ergo in illo fuit primus motus. Et cùm ſpacium ſit diuiſibile in infinitum non dabitur prima ipſius pars motu acquiſita. Idem eſt in mutatione ſecundum quantitatem, id eſt, in augmentatione, quæ ſecundum continuam quantitatem fit. At in alteratione cùm ſit ad qualitatem, non datur iſte proceſſus diuiſibilitatis eodem modo, ſed eſt ad qualitatem indiuiſibilem per ſe, diuiſibilem per accidens.

No. duplicē ſucceſſionem, in alteratione ſecundū intenſionē & extenſionem. Aduerte autem duplicem ſucceſſionem in alteratione. Vnam ſecundum intenſionem formæ, vel remiſſionem. Et quantum ad has partes diuiſibilis eſt forma per ſe: Alteram quantum ad extenſionem, ſecundum quam quantum paulatim alteratur.

Et de hac loquitur Ariſtoteles, dum dicit eſſe diuiſibilem per accidens, nec dari primam partem, quia hæc notior eſt. Altera enim ſecundum intenſionem obſcura eſt, & ad alios libros pertinet, cùm non ſecundum quantitatem ſit, quæ commune accidens eſt. An tamen etiam quoad intenſionis partes, non detur, prima, paulò poſt in loco id examinabimus.

CAPVT VI.

Quoniam autem omne, quod mutatur, in tempore mutatur.

Text. 50.

De ordine partiū motus. DE ordine partium motus modò diſſerit, atque duo docere intendit. Alterum, quod ante quālibet partem motus diuiſio præce-

præcedit vnum mutatum eſſe: Et alterum, quod ante quodlibet mutatum eſſe præcedit aliqua motus pars, ſunt enim mutata eſſe, ſicut puncta in linea, terminat enim motus partem.

Ad probationem primi vnum præmittit: Nempe, omne quod mutatur in aliquo tempore primo mutari, id eſt, omnis motus fit in aliquo adæquato tempore, id eſt, in aliquo toto tempore. *Suppoſit. Ariſt.*

Diſtinguit tamen primò, dupliciter aliquid fieri in tempore. Vno modo non primò, ſed ſecundum alterum: vt quod in parte alicuius temporis fit, in toto fieri dicitur: vt quod in die hoc fit, dicitur tali anno fieri. Altero modo fit primò in tempore, & hoc eſt quod in toto tempore aliquo fit, & in vtraq; eius parte Quòd autem fieri in tempore primo, ſit fieri in omni eius parte, vt pars motus parti temporis, & totus toti reſpondeat. Probat ex definitione primi, ſupra data. Id enim eſt primum, in quo ſecundum ſe, non ſecundum alterum, puta, ſecundum ſui partem motus fit, & idem probat ratione ſequenti. *1. proba. ſuppoſit.*

Sed & ex his manifeſtum eſt.

Text. 51.

Ratione id probat: Nempe motum qui in tempore primò fit, fieri etiam in omnibus illius partibus. Sit tempus, quod 1. ponitur Y K, & diuidatur per R in duas partes YR, RK *2. eadem probatur.*

Tunc, vel in neutra mouetur, vel in vna, vel in vtraque: Si in neutra mouetur, vtique in illo toto quieſcit: impoſſibile enim eſt moueri in aliquo tempore, & non in vlla eius parte Si verò in vna tantùm mouetur, tunc iam non eſt primum, cùm in eo ratione vnius partis motus ſit Si autem in vtraque: habetur intentum: ergo neceſſe eſt, quòd ſi aliquid in aliquo tempore primo mouetur, quòd in qualibet eius parte moueatur Cùm autem omnis motus in tempore ſit, erit in tempore primo: nam quod in tempore primo non eſt, ratione primi eſt, cuilibet enim motui tempus æquale reſpondet.

Hoc

Hoc autem oſtenſo. Text.52.

Ante omne moueri, eſt mutatum eſſe. EX hoc principio ſic oſtenſo, concludit ante quamlibet motus partem præcedere mutatum eſſe, ſumpta diuiſione à fine, verſus principium motus probat hoc tripliciter.

1.ratio. Primò, ex ſpacio & tempore Detur tempus primum, in quo eſt motus, Y R; detur magnitudo & ſpacium K L. Si igitur mobile mouetur per totum in toto tempore: ergo in dimidio illius temporis, & ſpacij mutatum eſt. Iterum, ſi in dimidio mutatum eſt, ante motus medietatem præceſſit mutatum per dimidium. Rurſus diuidatur in alias duas partes, & erit mutatum eſſe, quod partem motus præceſſit. Cùm igitur ſit diuiſibile ſpacium, & tempus in infinitum, & quodlibet mutatum eſſe, ſit finis præcedentis, quod ſequens præcedit: vtique ante quamlibet motus partem præcedit aliquod mutatum eſſe, partem motus antecedentis terminans. verbi gratia, mouetur ab A in B, ſpacio, re vera cùm iſtud ſpacium ſit diuiſibile in infinitum, & per totum ſit motus: etiam motus diuidetur in infinitum. Et ſicut in ſpacio ante ſpacium datur punctum, diuiſione facta verſus extremum: ita dabitur, ante quemlibet motum mutatum eſſe.

In medio temporis eſt mutatum eſſe. Quòd autem in medio tempore ſit mutatum eſſe, probat ſubtiliter. Sumatur aliud mobile æquè velox per æquale ſpacium, & ſimul moueatur cum illo mobili per dimidium tantùm, tunc hoc dicetur in illo mutatum. Si ergo hoc in medio tempore mutatum eſt in dimidio, cùm re vera moueatur in eodem tempore, & æquali ſpacio, quamuis hoc vlterius moueatur: hoc enim non impedit quin in parte qualibet ſit mutatum. Et ſic de quacunque parte eſt idem argumentum, quòd ſit mutatio: motum ergo præcedit mutatum eſſe.

Amplius autem, ſi in toto tempore. Text.53.

2.ratio. SEcundo idem probat. Ob id in illo toto tempore primo, YR, dicitur aliquid mutatum, quia eſt vnum nunc terminans tale tempus, In quo res mutata dicitur, ſed quælibet pars temporis ſuo nunc terminata eſt: ergo in qualibet parte illius temporis erit mutatum eſſe. Cùm ergo pars partem præcedat propter ipſarum diuiſibilitatem in infinitum etiam mutatum eſſe, quod eſt in vna parte, præcedet motum: qui eſt in alia: & ſic motum ſemper antecedit mutatum eſſe, quòd eſt finis cuiuſque partis.

Amplius autem ſi id. Text.54.

3. TErtiò probat. Omne, quod cõtinuè mouetur in aliquo tempore (dico autem, continuè mouetur, quia non eſt corruptum tale mobile: iam enim continuè moueretur: nec ceſſauit à mutatione) omne tale, aut mouetur, aut mutatum eſt in illo tempore:

pote:ſed in nunc eſt mutatum.Sed ſunt infinita mutata eſſe:ergo non dabitur pars motus, quam non antecedat aliquod mutatum eſſe in altero nunc,& inſtanti antecedenti.

Aduerte igitur, quod dicit (niſi ſit ceſſatio à motu) quia mutatum eſſe, quod in fine totius motus eſt, non eſt ante motum:hic autem loquimur de intermediis,Similiter, ſi in medio motu corrumpitur res,motus continuus eſt,vt diximus:ſed illud mutatum eſſe, in quo res corrumpitur, non antecedit motum eiuſdem rei, vt patet in cane,qui in deſcenſu moritur. *Nota.*

Non ſolùm autem id quod mutatur. Text.55.

ALterum,quod ſuperius diximus,oſtendere aggreditur,nempè,ante mutatum eſſe præcedete motum, & quod mutatum eſt prius murari. *Ante mutatum eſſe præce. motum.*

Ad cuius probationem præmittit vnum aliud principium,puta. Omne quod à quodam in quiddam, id eſt, à contrario in contrarium mutatum eſſe,id eſt,mutationem factam eſſe in tempore. *Suppoſi.*

Hoc probat, Muteturaliquid ex nigro in album, quod dicitur ex A in B,tunc ſi res eſt mutata in eodem inſtanti,in quo erat ſub A,puta,nigro,profectò ſimul erit ſub albo,& nigro, & ſub diuerſis locis & formis,ſecundum alios motus Nam ſi facta eſt mutatio, res debet eſſe ſub termino ad quem, vt dictum eſt: ſi verò in alio nunc, eſt ſub termino ad quem, cùm duo nunc immediata non ſint,quin ſit intermedium tempus,erit ille motus à contrario in contrarium,factus in illo tempore.Non ergo eſt vllus tranſitus aut mutatio ab vno contrario in alterum, niſi in tempore, quamuis ſint in gradu remiſſo contraria: cùm in eodem nunc duo termini motus ſimul non ſint.Nam motus eſt acceſſus ad vnum, receſſus ab altero. Si igitur in duobus,erit motus in tempore. Hæc ratio poſterius examinabitur.Colligitur ergo principium,motus ab vno in aliud in tempore fit.

Quoniam igitur in tempore. Text.56.

EX fundamento ſuppoſito colligit, ante quodlibet mutatum eſſe præceſſiſſe motum,& ratio eſt: Omne tempus diuiſibile eſt in minores partes abſque vllo termino, ita vt non detur nunc quòd non præcedat temporis pars:ergo & in motu qui in tempore fit,idem erit. Si enim motus præcedit mutatum eſſe: & iterum ille motus diuiſibilis eſt,& terminatur pars per mutatum eſſe:hoc iterum præcedet illa motus particula, quæ iterum diuiſibilis eſt, & ſic *1. ratio Ariſt.*

& ſic in infinitum: ergo ante quodlibet mutatum eſſe datur motus antecedens.

Amplius autem in magnitudine.

Text. 57.

2. idem in motu locali. ADducit alterum argumentum in motu locali, quod clarius rem conuincit, quia ſpacium eſt per ſe continuum. Moueatur ergo aliquid à C, in D. Tunc vel vterque terminus eſt contiguus: & hoc non, quia duo indiuiſibilia ſimul erunt: termini enim primi indiuiſibiles ſunt. Si ergo inter illa, C, D, medium diuiſibile eſt, & continuum erit diuiſibile in infinitum: & inter terminum, & terminum dabitur medium, in quo ſit motus: ergo ante quodlibet mutatum eſſe, quòd in termino ſit, præcedit aliqua motus pars, & quod mutatum eſt, mutatur prius.

Eodem enim demonſtratio eſt.

Text. 58.

3. idem in aliis motibus nõ continuis. IDem quod demonſtratum eſt in motu locali, vbi ſpacium eſt per ſe continuum, oſtendit etiam in aliis motibus non continuis, vt in generationibus & alterationibus, quamuis non ſint harum termini quanti, niſi per accidens, tamen cognoſcemus in his per tempus ipſum, ſicut in motu locali per ſpacium.

Cõcludit. Ex quibus omnibus concludit, quod mutatur mutatum fuiſſe, & quod eſt mutatum prius, mutari, id eſt, ante motum mutatum eſſe, & ante ipſum mutatum eſſe, quodlibet motum præcedere.

Not 1. Et omnia hæc probantur ex illo principio, quod continuum nullum ex indiuiſibilibus componitur, ſed in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt.

2. Aduerte autem, quòd alterationem, & generationem vocat non continuos motus, id eſt, quorum termini à quo, & ad quem continui non ſunt, cùm ſint contrarij ſpecie differentes: at in ſpacio termini continui ſunt, ob id magis ineſt tali motui continuitas: tamen non ob hoc illi continui non ſunt.

3. Aduerte etiam, quòd hic, vt dicit Auer per generationem, non præciſam ſubſtantiæ mutationem intelligit, ſed ſimul cum præuia diſpoſitione.

Manifeſtum eſt igitur.

Text. 95.

4. idem omni mutatione in vniuerſu. INfert in vniuerſum & in quacunque mutatione continua, & diuiſibili, eſſe hoc verum, quòd ante quodcunque mutatum eſſe præcedit mutari, & ante mutari mutatum eſſe: & hoc ob id, quia non datur prima pars in vllo continuo propter diuiſibilitatem in infinitum: & hoc in particularibus mutationibus patet, vt in generationibus, factionibus, corruptionibus, & aliis, in quibus gene

generari,ſeu fieri præcedit factum eſſe,& econtra.

Quamuis non ſit idem proiſus,quod fit:ſat eſt,quòd ſit pars illius,vt continuò domus fit, tamen modò fundamentum ; poſtea muri,poſtea reliqua:ſic in alus Per generationes intellige ſimiliter mutationes,cum præuiis motibus,vt dictum eſt.

CAPVT VII.

Quoniam autem omne id.
Text. 60.

Theoremata quædam de infinitate,ſeu finitate motus magnitudinis, & mobilis conſtituit. Et quamuis ſuperius de hoc etiam tractauerit, id tamen non ex profeſſo fuit,ſed vt motus diuiſio, & aliorum magis innoteſceret.Modò tamen ex profeſſo id docet,ob id vniuerſalius,& diſtinctius loquitur.

Sex igitur Theoremata conſtituit, quorum primum eſt, magnitudinem finitam tempore infinito impoſſibile eſt pertranſire, tam in motu regulari, quando mobile vniformiter per totum ſpacium mouetur,ſiue velociter,ſiue tardè:quàm in motu irregulari, cum motus non eſt in toto ſpacio vniformis, ſed modò tardus,modò velox. *Theorem. ſex de infinitate, & finit.*

Hoc Theorema limitat, vt notat D. Thom. eſt enim intelligendum : Cum motus non ſit ſæpe per eandem magnitudinem, aut aliquam eius partem : tunc enim magnitudine finita exiſtente tempus erit infinitum, vt in circulo : ſed debet ſumi vna magnitudo tota, in qua totus motus fiat, non repetito toto ſpacio,nec parte. *1. Theor. fundam. pro bonis.*

Ad probationem huius ſupponit : Quod mouetur,in tempore moueri:& in maiori tempore maius pertranſiri ſpacium:quòd in motu regulari intelligi debet. *Probatio de motu. regulari.*

Hoc ſuppoſito, probat Theorema, in motu regulari. Detur magnitudo hæc finita,& diuidatur in partes æquales,quarum vnaquæque erit finita in magnitudine, & omnes ſimul numero finitæ : tunc quæque iſtarum pertranſibitur, in tempore finito, vna enim in tanto finito, & alia in æquali, & iterum alia in æquali : ergo omnes oportebit tranſire in tempore finito, puta in tempore tanto, quantum eſt aggregatum ex tot partibus, quot erant partes magnitudinis : quæ tempora pariter etiam in multitudine,ſeu numero & magnitudine finita erant: ac ob id totum non erit infinitum, non enim finita finitè ſumpta, infinitum complent.

Sed

Sed & ſi non æquè velociter.

Text. 61.

Proba. in irregula. IDem probat, cùm motus eſt irregularis, hic enim maior eſt difficultas, eò quòd æquales partes non habẽt æquale tempus propter difformitatem: & breuiter ratio eſt iſta. Illa magnitudo finita diuidatur in æquales omnes partes, quæ ſunt finitæ, puta in decem; tunc tempus in ſingulis conſumptum, quamuis non ſit vnum alteri æquale, tamẽ in ſingulis erit finitum: ſi enim infinitum eſſet, tunc tantum temporis in toto quantum in parte conſumeretur, quod eſt impoſſibile: igitur tempus conſumptum in tota magnitudine, erit aggregatum ex finitis partibus in numero finito: ergo impoſſibile eſt totum eſſe infinitum Nam infinitum nullam habet partem aliquotam, quæ ſumpta toties ipſum æquet, cùm non ſit in vlla proportione: ergo magnitudinem finitam non eſt impoſſibile tempore infinito tranſire.

Explicat ratio. Ariſt. Ariſtoteles ergo, antequam rationem hanc proponat, ſumit per literas magnitudinem finitam, quæ ſit A B. & tempus infinitum, quod ſit C D, ſumit ſtatim fundamentum: Quod prius pertranſitur vna pars, quàm alia, & prius eſt vna pars motus quàm alia, cùm vna pars in priori tempore, alia in poſteriori ſit: vlterius in maiori tempore magis pertranſitur, quàm in minori, ſiue æqualis ſit motus, ſiue non vniformis. Et eidem de manſione, & quiete.

Hoc autem ſic debet intelligi. Quòd ſi difformiter motum in tanto tempore tranſit tantum ſpatium, idem difformiter motum in maiori tempore tranſibit vltra illud ſpacium, ſicut etiam in vniformi & regulari.

His ſuppoſitis, diuidit magnitudinem A B, in partes ſuas aliquotas, & menſurantes æquales, quarum ſingulæ dicuntur A E, & facit argumentum. Quælibet harum ſiue æqualis, ſiue inæqualis tempore finito menſuratur, cùm debeat eſſe minus, quàm totius tempus: ergo totum tempus finitum eſt. Nam infinitum non habet partes menſurantes, quæ finities ſumptæ ipſum æquent.

Quod enim partes finitæ finities ſumptæ, faciant infinitum, fieri poteſt; quòd etiam finitæ partes finities ſumptæ faciant infinitum, impoſſibile eſt.

Idē infert in quiete & generatione, & corrupt. Concludit idem eſſe in quiete. Non enim eſt quies finita tempore infinito. Idem de generabili, & corruptibili. Non enim finitum generabile, poteſt generari infinito tempore, nec corrumpi.

Ea

Eadem autem ratio eſt. Tex.62.

SEcundum conſtituit Theorema, Magnitudinē infinitam tempore finito non eſt pertranſire. Probat hoc tempore finito diuiſo in partes æquales finitas in numero, & magnitudine, cum ſit finitum.

2. Theor. magnitudinem infinitam temp. infinito non eſt pertranſire.

Et eſt argumentum. In qualibet parte huius temporis finitam tranſit magnitudinem: ergo in omnib. ſimul partibus tranſit finitas partes, quoad numerum, & quoad magnitudinem: ergo magnitudo, quam illo toto tempore tranſiuit, finita eſt. Finita enim finities ſumpta, nec in numero, nec in magnitudine infinitum faciunt: ſiue infinitum ſit verſus vnum extremum, vt ſi hinc linea verſus hoc extremum protenderetur in infinitum: ſiue infinitum ſit ex vtroque extremo. nullum enim finitum fit ex finitis finities multiplicatis.

Probatio Theorem.

His autem demonſtratis. Tex. 63.

TErtium Theorema conſtituit de mobili cum alijs, Nempe, nullum mobile finitum poteſt tranſire in infinitum ſpacium in tempore finito.

3. Theor.

Nota verò, magnitudinem finitā in hoc tex. vocari mobile infinitum: hoc n. fuit alijs occaſio aliter exponendi, ſed abſque dubio ſic eſt exponendum, vt ex contextu patet.

Hoc Theorema dicit patere ratione ſupra poſita. Diuiſo enim tempore æqualiter finitè, cum in qualibet parte tranſeat finitum ſpacium, in toto etiam tempore finitum tranſibit.

Probatio Theor.

Quoniam autem finitum non tranſibit. Tex.64.

EX tertio Theoremate quartum colligit, vbi manifeſtatur, illud fuiſſe tertium. Eſt igitur quartum. Mobile infinitum non tranſibit magnitudinem finitam tempore finito, Hoc ex præcedenti ſequi probat.

4. Theor. mob infi. non tranſibit magnitud. finitam tempore finito.

Et ratio profectò eſt ſubtilis. Imaginare ergo, quod ſit ſpacium infinitum, per quod moueatur lignum cubitale: imaginare iterum locum, & ſpacium cubitale: per quod paulatim, ſuccedens moueatur infinitum: tunc modo vtroque accidit infinitum trāſiri à finito: nam in priori mobile finitum tranſit infinitum, in poſteriori ſpacium finitum tranſit quodammodo ipſum mobile infinitum: vt ergo repugnat tempore finito tranſiri infinitum ſpacium, ita, & finitam magnitudinem tempore finito, aliud à mobili finito, hoc à mobili infinito.

Nec aliter poſſe infinitum à finito tranſiri, docet: niſi quod ſpacium ſit finitum, mobile infinitum: & hoc eſt, quod finitum vta-

3. modi imag. poſ-

ſet infini-tum tranſ-iri à fini-to. tur infinito in mouendo: aut quod ſpacium ſit infinitum mobile finitum,& hoc vocat finitum vti infinito, vt latione.

Quaſi dicat non aliter infinitum finitum tranſit,niſi duob.modis:aut quòd mobile ſit finitum, ſpacium vero infinitum, aut è contra:neutrum autem fieri poteſt in tempore finito.

At verò neque infinitum. Text.65.

5.Theor. mob. infi. in tempo-re finito non poteſt tranſire ſpaciũ in-finitum. QVintum conſtituit Theorema, Mobile infinitum in tempore finito non poteſt tranſire ſpacium infinitum.

Probat dupliciter, quia infinitum non poteſt tranſire aliquod ſpacium, niſi aliqua ipſius pars finita illud tranſeat, & hoc vocat infinito ineſſe finitum Sed(vt probatum eſt)finitum mobile non tranſit infinitum tempore finito: ergo nec tranſibit mobile finitum.

Idem dicit poſſe probari per tempus.Si enim tempus finitum diuidatur in partes æquales finitas, & infinitum in vna temporis parte tranſeat finitum ſpacium, vtique in toto tempore tranſibit finitum,vt ſuperius diximus.Nam infinitum, ſic debet tranſire,nempe,ſecundum partem finitam ſuam.Hunc crediderim eſſe ſenſum horum verborum,licet S.Th.aliter exponat.

Quoniam autem neque finitum. Text. 66.

6.Theor. Motus in finitus non poteſt eſſe tempore finito. EX his omnibus colligit ſextum Theorema. Motus infinitus poteſt eſſe non tempore finito.

Proba,Qua eadem eſt ratio magnitudinis,& motus:ſe.n.cõſequuntur quantum ad hoc: ſed infinita magnitudo non tranſitur tempore finito: ergo nec motus infinitus eſt tempore finito.

Relinquitur ex his, magnitudinem infinitam in tempore infinito poſſe pertranſiri à finito,vel infinito mobili:magnitudo.n & tempus,motus,parem rationem,& coniunctam habent in hoc.

An detur primum,& vltimum in motu. Quæſtio 4.

Colligun-tur ea, quæ tradit Ariſtot. de vlt. in 1. motu, de quib. quo-modo inſti-tuitur. ARiſt.circa hanc difficult.vt in tex.expoſitũ eſt,docuit aliqua. primum eſt in motu verſus finem dari primum mutatum eſſe,i.vnum inſtans, in quo eſſet verum dicere, nunc primò motus eſt factus, &, ſimiliter, nunc non eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit motus. At verſus principium, non datur primum mutatum eſſe: quia cum mutatum eſſe præcedat motus, & motus ſi. diuiſibilis in infinitum, non dabitur mutatum eſſe, ante quod non ſit aliud, nempe in medietate motus antecedentis illud

muta

mutatum eſſe. Nam quælibet pars motus finitur in mutatum eſſe.

Alterum eſt. Quòd ante quamlibet motus particulam præcedit mutatum eſſe, & è contra ante mutatum eſſe motum, diuiſione facta motus per partes proportionales, vt diximus in textu.

Tertium eſt. Quòd à contrario in contrarium non fit tranſitus, niſi in tempore.

Iam ergo quòd detur primum, & vltimum in motu, ſunt aliquot argumenta.

Primum eſt, Motus fit in aliquo tempore primo, & adæquato, puta vna hora: ſed in tali tempore datur vnum nunc terminans in fine, alterum in principio: ergo dabitur in motu ex vtraque parte mutatum eſſe, nempe primum & vltimum. *1. argum. quod detur 1. & vlt. in motu.*

Præterea ſecundò, Motus fit adæquatè per ſpacium aliquod, puta ab A, in B, ſed huius ſpacij ex vtraque parte datur punctum: ergo & in motu mutatum eſſe etiam ex principio, ſicut ex fine. Sic enim ſunt mutata eſſe in motu, vt puncta in linea, & nunc in tempore. *2. Arg.*

Tertiò, Omne finitum ex vtraque parte habet principium, & finem, ſed motus vnius horæ ex vtraque parte finitus eſt: vt ergo habet principium, & habet finem. *3. argum.*

Quartò, Ariſt. verſus finem dici: dari primũ mutatum eſſe: videtur falſum, Mutatum eſſe verſus finem eſt poſt multa mutata eſſe, quæ ſunt in medio motus: ergo illud non debet primum ſed potius vltimum dici. 4.

Quintò, Demus motum diuiſum in decem partes æquales: ſi ante quamlibet motus partem præcedit mutatum eſſe: ergo ante primam illarum præcedit mutatũ eſſe: & ante illam non eſt motus, ergo erit illud primum mutatum eſſe in principio, quod non præcedit motus. 5.

Sextò contra rationem in text. 55. qua probat, ab albo in nigrum tranſiri in tempore, facit argumentum. Vel in vno nunc, quo eſt ſub albo, eſt ſub nigro: Et hoc non, quia ſimul non ſtat ſub vtroque termino. Vel in alio, & tunc erit tempus medium, in quo ſit factus motus. Hoc argumentum videtur nihil valere: nam per ipſum etiam probaretur generationem ſubſtantiæ eſſe in tempore, vt cum ex aqua fit aër: quod falſum eſt. Et illud patet. Nam cum non in eodem inſtãti materia ſit ſub vtraque forma, erit ſub diuerſis inſtantibus, & ſic in tempore. 6.

Septimò, Si calor, nigredo, & huiuſmodi qualitates per motũ acquiruntur ſemper: ſequitur quòd nunquam datur minimum 7.

P 2 in eis:

in eis:nam cum per motum totæ acquirantur, non dabitur pars minima,ſed minor, & minor ſuit prius acquiſita. Hoc tamen videtur falſum. Cùm. n.formę ſubſtantiales habeant certam minimam quantitatem,etiam habebunt formæ accidentales, quæ illas ordinant,vel ipſas conſequuntur.

1. fund. not. dupliciter res. Pro huius declaratione aduertendum primò. Res, quæ de nouo eſſe habent, dupliciter habet eſſe. Quædam acquirunt eſſe per motum,& cum motu:quædam, quamuis per motum, non tamen cum motu acquirunt eſſe, id dicitur per motum,& cum motu eſſe,quod non ſolùm per motum fit, ſed etiam ipſi motui adæquatur: vt pars per partem motus, & totum per totum motum acquiratur. Vt albedo habet eſſe per dealbationem, & cum ipſa: quęlibet enim dealbationis pars in albedinis partem terminatur: & quæ huiuſmodi ſunt,eandem cum motu diuiſionem patiuntur, fiuntque in tempore.

Illæ verò aliæ per motum,ſed non cum motu habent eſſe,quæ non in ipſo motu ſunt, ſed in inſtanti totum ſuum eſſe habent, quamuis aliquis motus præceſſerit:quales ſubſtantię generabiles quæ fiunt in inſtanti,& in fine motus. Ad hoc genus rerum reducuntur ea omnia, quæ in inſtanti totum ſuum eſſe habent, & ſimul ſunt ſecundum ſe tota: vt Angelus à Deo productus. Similiter inſtantia ſingula,mutata eſſe,& huiuſmodi,quæ in indiuiſibili conſiſtunt.

2. fund. Quæ non cum motu acquirunt eſſe dupliciter habent. Aduertendum ſecundò iſta: quæ non cum motu habēt eſſe acquiſitum,dupliciter ſe habere, Quædam enim acquirunt eſſe cū contrarij expulſione:ſicut forma ſubſtantialis:vna enim accedēte expellitur altera: ſimiliter aſſenſus, cum ſequitur diſſenſum. Alia abſque contrarij expulſione habent eſſe: vt inſtans quod modo eſt,& ſingula huiuſmodi.Similiter aſcenſus intellectus cum ſola intellectus operatio eſt, non præcedente diſſenſu: ſimiliter Angeli productio.

3. fund. partes in rebus duplices intenſionis, & extenſionis. Aduertendum tertiò, quod partes rei ſunt in duplici differentia. Quædam ſunt ſecundum extenſionem: quales quæ à magnitudine ſumuntur, vt albedo habet partes extenſionis à ſubiecti magnitudine,in quo eſt extenſa. Quædam ſunt partes ſecundum intenſum,& remiſſum: quales ſunt gradus formæ ſuſcipiētis magis,& minus,vt cùm album fit magis,& magis album.

Sunt autem res,quæ vtraſque habent partes,vt albedo, calor, & huiuſmodi, habent enim extenſionis partes à ſubiecto, cui inſunt:habent etiam intenſionis partes ſecundum quas magis, aut minus actuant ſubiectum idem.

Formæ verò ſubſtantiales,& aliquę accidentales non recipientes ma

res magis, aut minus habent ſolas extẽſionis partes, quamuis ſint partes per accidens: non enim à ſe, ſed à quantitate eas habenr. Contingit autem quantum ad has partes per motum eſſe, ſiue intenſionis, vt cùm albedo ſucceſſiuè intenditur: ſiue extenſionis, vr cum ſucceſſiuè per ſubiecti partes extenditur, & hoc non repugnat formæ ſubſtantiali: poteſt. n. quantum ad extenſionem in materia motum admittere.

Aduertendũ quartò, quod ſunt duo modi quib. res incipiunt eſſe, duo etiam modi quib. deſinunt. Modi incipiendi ſunt, vltimum non eſſe, & primum eſſe. Tunc res incipit per vltimum non eſſe, cum datur inſtans, in quo, quamuis nondum illa res ſit, tamẽ ſtatim poſt illud erit. Vnde vltimum nõ eſſe eſt, quod in hoc inſtanti non ſit res, tamen immediatè poſt hoc erit. Tunc autem incipit per primum eſſe, cùm datur inſtans, in quo primò res ſit ita, vt immediatè ante illud non fuerit. Prior modus dicitur extrinſecus, propterea, quod in illo inſtanti inceptionis nondum ſit res: Poſterior intrinſecus, quia in illo iam ſit res. 4. fund.

Modi autem deſinendi, ſunt pariter duo, vnus extrinſecus, qui dicitur primum non eſſe, alter intrinſecus, qui dicitur vltimum eſſe. Tunc res deſinit per primum non eſſe, cùm datur inſtans, in quo licet dicere, modo non eſt res, ſed immediatè ante hoc fuit, tunc verò deſinit per vltimum eſſe cùm datur inſtans, in quo licet dicere, nunc eſt res, ſed immediatè poſt hoc non erit. Horum omnium exactior paulò poſt reddetur ratio.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio. In motu, nec datur prima pars primo tempore acquiſita, nec vltima, vltimo tempore acquiſita: hoc idem de re, quæ cum motu habet eſſe, quantum ad eas partes, quas cum motu acquirit. 1. concl.

Prima pars huius concluſionis nota eſt ex textu. Cùm enim motus & tempus, in quo fit motus, ſunt diuiſibilia in infinitum & ſucceſſiua nõ habentia partes ſimul, profectò neutrius dabitur ita minima pars in principio, quin minor & minor præceſſerit, nec ita minima in fine, quin minor ſuccedat, puta illius medietas. 1. pars concluſionis.

Altera pars concluſionis eſt, eſſe idem de re, quę cum motu incipit. Vt enim non datur minimum motus, ita nec erit minimum albedinis, & alterius formæ, quæ cum motu acquiritur: & hoc eſt ſatis manifeſtum. Nam ſi daretur minimum formæ, non dato minimo motus, tunc illud motus, quod eſt vltra illud minimum, eſſet ſine forma, quod eſt impoſſibile, motus enim non eſt ſine forma, cùm ſint ſimul, & ipſius fluxus. 2.

Tertia pars concluſionis, nempe quãtum ad partes quæ motu acquiruntur, duplici ex cauſa eſt poſita. 3.

Nota 1. Altera eſt, vt intelligas non omnia, quæ motu acquiruntur, eſſe diuiſibilia omnino, niſi ſecundum partes quas per motum habent: vnde forma ſubſtantialis ſecundum partes extenſionis motu acquiſitas, non habet minimum: aliæ forma nec ſecundum extenſionis, nec ſecundum intenſionis partes minimum habent.

Nota 2. Altera cauſa eſt: quia eſt grauis difficultas, an omnes partes extenſionis, & intenſionis motu acquirantur: tunc enim non daretur minimum naturale, nec in intenſione, nec in extenſione ſubſtantiæ, vel accidentis, de quo inferius dicemus: modò tamen generaliter dicimus in his partib. quæ motu acquiruntur, non dari minimum, ſicut nec in motu.

2. concluſ. Secunda concluſio, Motus, tẽpus, & res, quæ cum motu, & tempore acquirit eſſe, incipiunt per vltimum non eſſe, & deſinunt per primum non eſſe. Hæc concluſio ſequitur ex præcedenti. Cùm.n. non detur prima pars horum quæ primò ſit, non dabitur inſtans in quo dicatur tunc primum iſta eſſe, nec ſimiliter vltimum in quo poſtremò ſint: ſed extrinſecè incipit, & deſinit ex his vnumquodque, ſignato inſtanti, in quo non ſunt, ſed immediatè ante illud fuerunt, vel immediatè poſt illud erunt.

Nota ex D. Thom. Vbi nota cum S. Thom. ſupra textum 55. quòd hoc nunc vnum eſt terminans præteritum, & incipiens futurum tempus: vnde poſt nunc immediatè ſequitur tempus, & ante nunc immediatum eſt tempus: quæ per nunc continuantur. Sicut ſi ſumas punctum in media linea, ante ipſum enim, & poſt ipſum immediatè eſt linea. Dicere igitur, hæc res incipit per vltimum nõ eſſe, eſt dicere, quòd in illo nunc non eſt, ſed in tempore, quod illi nunc primum ſuccedit, illa erit: ſimiliter in definitione per primum non eſſe, hæc res non eſt nunc, ſed immediato tempore ante hoc fuit.

Et meritò ita fit, quia cùm res hæ in inſtanti eſſe non poſſint, ſed in tempore, in tempore autem non ſit prima, nec vltima pars initium ſuum, & finem ab extrinſeco ſumunt: perinde.n. eſt dicere, ipſas ſic incipere, ac deſinere, quàm quòd non habeant primam nec vltimam partem, propter earum diuiſibilitatem in infinitum.

3. concluſ. Tertia concluſio, In motu verſus finem datur primum mutatum eſſe, non tamen verſus principium: in re ſimiliter, quæ motu acquiritur, datur totius primum eſſe, ſed non primum eſſe partis.

Explico: Illud primum non eſt motus in fine, in quo dicitur, nunc non eſt motus, ſed immediatè ante hoc fuit, illud inquam, eſt

eſt primum in quo eſt verum dicere, nunc primò factus, & perfectus eſt iam motus, & ſimiliter nunc primo talis & tanta forma acquiſita eſt, & hoc eſt dicere, quod in fine motus, datur primum mutatum eſſe: eodem modo in fine cuiuſque partis motus.

At cùm motus ſit indiuiſibilis in infinitum, verſus principium non dabitur primùm mutatum eſſe, quia ante tale mutatum eſſe præceſſit motus diuiſibilis, vbi fuit aliud, & aliud mutatum eſſe.

Et ob hoc nec datur primùm eſſe omnium partium, nam ante illud prius, fuit minor pars formæ acquiſitæ.

Nec eſt eadem ratio in fine, & in principio motus, nam in fine datur mutatum eſſe, quia ante illud fuit motus: at in principio non poteſt dari primùm mutatum eſſe, quia debet antecedere motus, qui cùm diuiſibilis ſit ſemper, habet aliud, & aliud mutatum eſſe prius. *Nota diſcrimen in fin. & princi. motus.*

Non enim omnino mutatum eſſe ſimile eſt puncto, nam punctum non neceſſariò antecedit linea, ideo datur primum: at mutatum eſſe neceſſariò præcedit motus. *Nota diſcrimẽ puncti, & mutati eſſe.*

Quarta concluſio, Res quæ ſine contrarij expulſione acquirunt eſſe, incipiunt per primum ſui eſſe, deſinunt per vltimum ſui eſſe. Vnde, nunc temporis mutatum eſſe motus, angelus, mundus, per primum eſſe incœperunt: nunc autem & mutatum eſſe per vltimum eſſe deſinunt, reliqua enim non corrumpuntur. *4. concl.*

Quinta concluſio, Quæ cum abiectione contrarij corrumpuntur, vel generantur, incipiunt eſſe, per primum eſſe, deſinunt per primum non eſſe. Vnde cùm ex aqua fit aër, aqua deſinit per primum non eſſe, vt ſit verum dicere, nunc non eſt, & immediatè ante hoc fuit aqua: aër verò incipit per primum eſſe, nempe nũc eſt aër, & immediatè ante hoc non fuit. *5. concl.*

Hæc concluſio eſt Ariſt. 8. Phyſi. text. 69. & huius ratio eſt notanda. Semper enim generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius diſponitur ſubiectum: vnde dum motus ille eſt, nondum eſt forma generata, quia diſpoſitio non eſt perfecta, ſinito autem motu, forma inducitur in eo inſtanti primo, in quo eſt primùm mutatum eſſe in fine motus. Cùm autem detur tale primùm mutatum eſſe, datur etiam primum eſſe formæ productæ: cùm autem talis forma nondum ſit, cùm motus eſt, erit forma quæ corrumpitur: non enim eſt materia ſine forma: vnde ſicut forma generanda non eſt, dum ſit motus, ita forma corrumpenda eſt quouſque motus ſit finitus. *Probatur concluſ.*

Vnde ſequitur, quòd deſinente motu, tunc non erit forma corrupta, ſed deſinet ſicut motus, & deſinet per primum non eſſe, & tunc erit forma generata.

Vt autem clarius intelligas. Fiat motus calefactionis aquæ, vt ex ipſa fiat ignis, dum fit calefactio, eſt aqua, & non ignis, facta calefactione, eſt ignis, non aqua: datur.n.in fine motus vnum inſtans, in quo licet dicere: modo primum abſoluta facta eſt calefactio, & hoc idem inſtans eſt primum non eſſe motus, & primum non eſſe ipſius formæ, aquæ, primum verò eſſe ignis: hæc enim omnia illi inſtanti inſunt.

Ad 1. & 2. Per hæc patet ſolutio ad argumenta poſita. Ad primum enim, & ſecundum æqua eſt reſponſio. Non enim mutatum eſſe omnino ſimile eſt puncto, & nunc. De ratione enim puncti non eſt quòd ipſum linea præcedat: at de ratione mutati eſſe, eſt quòd ante ipſum ſit mutatio: ob id non poteſt incipere motus à mutato eſſe, quia neceſſe eſt, quod ipſum antecedat motus, eſt.n.mutationis finis.

Nec inde ſequitur, quòd motus non poteſt eſſe in tempore, aut ſpacio adæquatis, nam motus non fit niſi in tempore, & magnitudine: at nunc nõ eſt temporis pars, nec indiuiſibile magnitudinis.

Ad 3. Ad tertium, non negamus motum habere principium, dictum enim eſt, quod ſicut non datur prima pars, ita nec vltima, at ſicut datur vnum inſtans, in quo deſinit motus, quod dicitur primum non eſſe motus, ita etiam datur aliud inſtans, in quo incipit, quod ſit vltimum non eſſe ipſius.

Diſcrimen eſt, quòd inſtans finis dicitur mutatũ eſſe, quia motus præceſſit imo totus: in principio tamen nõ eſt mutatum eſſe, quia non præceſſit motus, tamen vtrumque inſtans, & vterque terminus eſt extrinſecus, quia in eo non eſt motus.

Ad 4. Ad quartum non ſic eſt intelligenda illa comparatio: ſi enim mutatum eſſe, quod in fine eſt, abſolutè ad alia mutata eſſe conferatur, quæ in illo motu fuerunt, ipſum vltimum dicetur: tamen nõ ſic debet hoc intelligi, ſed quod ipſum eſt primum poſt totum motum factũ, & reſpectu temporis ſequentis. Vt ſit ſenſus, in hoc *Nota.* inſtanti omnium ſequentium primo motus totus dicitur eſſe factus, & perfectus, ante enim non fuit totus factus, poſt verò fuit, ſed non primo, niſi in tali inſtanti, in quo dicitur primum mutatum eſſe.

Ad 5. Ad quintum dicimus, non ſic illam diuiſionem motus fieri debere, ſed proportionaliter verſus principium, & tunc non dabitur pars, quàm non antecedat mutatum eſſe, vt dictum eſt.

Ad ſex

Ad ſextum dico, in generatione ſubſtantiæ eſſe aliam diuerſam rationem:nam generatio ſubſtantiæ, & corruptio fiunt in fine motus, & in fine temporis illius motus. Cùm autem vnus motus vnicum habeat terminum, in vno inſtanti fiunt illa, quod ſit primum non eſſe vnius quàm eſſe alterius, tunc enim forma recedit cum motu,quo generatur res: at verò cum ex calido fit frigidum, cùm nullus alius antecedat motus ille tranſitus non fit in inſtanti, ſed in tempore. Si enim diceretur, quod inſtans vnum eſt, in quo frigidum primo eſt, & calidum non eſt,non videtur, quare in illo nõ ſit calidum, cùm nullus motus,aut mutatio præceſſerit,qua expulſum ſit:& ob hoc Ariſt.nunquam admittit mutationes inſtantaneas,niſi adiunctas motibus.Sic puto eſſe reſpõdendum ſecundum viam Ariſt. *Ad 6.*

Ad ſeptimum difficultas eſt magna, an detur minimũ in formis accidentalibus in inſtanti productum,quòd nos tractabimus. 8.lib.text.23.Interim tamen dico,cum S.Tho. ibidem, quòd hic Ariſtoteles ſolùm loquitur vniuerſaliter,nempe quæcunque forma motu acquiritur, non habet minimam partem primam illius quod motu acquiritur: & hoc ſatis conſtat ſecundum prædicta principia. Sed an tota latitudo formæ motu acquiratur, illic diſputabitur,quamuis re vera hoc Ariſt.videatur docere, ſed poſteà latius dicemus. *Ad 7.*

Capvt viii.

Quoniam omne,aut mouetur. Text. 67.

Quæ de motu docuit puta non dari primum, idem de quiete, de quietatione,id eſt, motu,quo quies acquiritur, docet, & tale moueri ad quietem vertit Boëtius (ſtare) quaſi ad ſtandum ire poſſet, id verbo non ſatis latino, tamen rei inergiam exprimente,dici quietari.Probat autem primò, quod quietatio illa ſit in tempore dupliciter. Primò,quia eſt motus,& quod ſtat, id eſt ad quietem mouetur, re vera mouetur:in hoc autem textu, tale ſtare motum eſſe probat, ſic. Omne quod aptum eſt moueri, & tempore & loco,& modo, quibus aptum eſt moueri, aut mouetur,aut quieſcit,ſed ſtãs(ſi ſic licet dicere,quod quietatur) eſt huiuſmodi, & non quieſcit, ergo mouetur. Non enim eſt ſic dare medium,Quòd autem non quieſcat,probat Quia quod ſtat tendit in quietem:quod autem in quietem tendit,nondum quieſcit: ergo ſtans non quieſcit. *De 1. & vltimo in quiete ead. ratio, quæ in motu. 1. fund.*

Aduertenda eſt declaratio illarum particularum,quæ in maio- *Nota*

ri ponuntur. Non enim omne quod non mouetur, quieſcit, ſed quod aptum eſt natura moueri: vnde immobilia non dicuntur quieſcere propriè. Vlterius, non omne aptum moueri, cùm non mouetur, quieſcit, niſi ſit tunc cùm aptum eſt moueri: vnde in inſtanti non mouetur, in inſtanti autem non quieſcit res. Nec ſatis adhuc eſt, ſed etiam requiritur ex parte loci, nam in puncto non eſt motus, etiam tempore, & mobili poſitis. Similiter non eſt motus, nec quieſcit res à motu, quo non eſt apta moueri: vnde cœlum non mouetur rectè, tamen non quieſcit à motu recto, non enim ſic moueri eſt aptum.

Cùm igitur aliquid eſt aptum ſic moueri, & tali loco & tempore & non mouetur, tunc quieſcit. Quies enim priuationem dicit, quæ negatio eſt cum aptitudine, & circunſtantijs illis.

Hoc autem demonſtrato. Text. 68 & 69.

1. ratio. HOc principio oſtenſo, quod ſtat, i. quod quietatur moueri, facit priorem rationem. Omnis motus, & quod mouetur, in tempore mouetur: at quod ſic ſtat, mouetur, ergo quod ſtat, in tempore ſtat.

2. Affert alteram rationem in altero textu, Velocius, & tardius in tempore ſunt, quod ſtat velocius & tardius ſtat, ergo quod ſtat, in tempore ſtat: & vide per ſtare, intelligi motum in ſtatum, & quietem, vt diximus iam, quam quietationem dicere poſſumus.

In quo autem tempore. Text. 70.

2. fund. un. quod in aliquo tempore primo ſtat, in qualibet parte illius ſtat. ALterum ſtatuit ſimile principium, ſicut in motu: Nēpe quod in aliquo tempore primò ſtat, in qualibet parte illius temporis ſtat, & facit eandem rationem cũ ſuperiori. Diuidatur illud tempus primum: non enim eſſe poteſt indiuiſibile: aliter enim nō eſſet in eo motus, diuidatur ergo in duas partes. Tunc non eſt dicendum, quòd in neutra ſtat, tunc enim non ſtaret in toto. Similiter non eſt dicendum, quòd in altera tantùm ſtat, tunc enim non eſſet illud totum primum, in quo ſtat, ſed illius pars. Colligitur ergo, quod in vtraque ſtat, & ſic de alijs ipſius partibus. Ex his cōcludit, quod intenderat: nempe non dari primum in ſtatu, & motu iſto, ſicut nec in motu vniuerſaliter dicto datur.

Neque enim ipſius motus. Text. 71.

Non dari primum in ſtatione. PRobat, non dari primùm in ſtatione hac. Si eſſet primùm, vel eſſet in indiuiſibili temporis, vel nō, ſed neutro modo eſſe poteſt: Primò non poteſt eſſe in indiuiſibili, ſic enim nō eſſet motus:

at dictum eſt motum eſſe: Præterea, nec poteſt diuiſibile eſſe: ſi enim diuiſibile eſt id tempus primum, erit immediatè motus ille, quia aliàs non eſſet in illo tempore primò, & adæquatè, ergo illa medietas fuit prior, cumq́; in temporis diuiſione non perueniatur ad vnam partem omnium primam, cum illa adhuc diuiſibilis ſit, profectò nec in tali motu quietationis, quæ ſtatus dicitur, dabitur prima pars, ſed ſemper erit alia, & alia, vt in tempore.

Neque igitur quieſcens. Text. 72.

QVod de motu in quietem dixit, id etiam de ipſa quiete tradit, puta non dari primam ipſius partem. Et hoc probat, quia in tempore quies eſt, & quod quieſcit, in tempore quieſcit: temporis autem cùm non detur prima pars, nec dabitur in quiete. Quòd autem in tempore ſit quies, dupliciter probat.

Eadẽ ratio de quiete, quæ de motu in quietem.

Primò, Tunc res quieſcit, cùm non mouetur, & moueri apta eſt: ſed in inſtanti non eſt moueri apta: ergo nec quieſcere, ſed in tempore.

1. Ratio.

Amplius autem & tunc dicimus. Text. 73.

SEcundò idem probat ex deſcriptione quieſcẽtis. Id enim quieſcere dicimus, quod ſic ſe habet modo, ſicut ante, quaſi quies non dignoſcatur, niſi per diuerſa nunc: ſed inſtans non habet modo, & antè, ergo in tempore quieſcens eſt. Vtraque ratio ſuperius expoſita eſt. Iam concludit hoc prouenire ex diuiſione continui in infinitum, qua ſuppoſita, ſequitur non dari primum in motu: & ſimiliter nec dari vltimam partem.

2.

Quoniam autem omne quod mouetur. Text. 74.

ARiſtoteles præparans ſe ad ſoluendum argumenta Zenonis, præmittit vnum in hoc text. Nempe cum aliquid mouetur in aliquo tempore primo, & adæquato, non poteſt in aliqua parte illius temporis eſſe in vno loco æquali, aut in vno gradu formæ ſecundum alios motus, ſed ſemper mutat & mutat locum æqualem, aut eſt ſub alio, & alio gradu formæ.

Aggreditur Ariſt. ſoluere argu. Zenon. iacitur ad id primum funda.

Attende, quod dicit in tempore primo. Si enim ſumas tempus non primum, poteſt in vno loco eſſe in aliquo tempore, verbi gratia, ego dicor moueri in claſſe in hoc die, quia moueor in tempore huius horæ, finito iſto motu, poſſum manere in loco, in quo motus ſum per horam aliam eiuſdem diei, tamen in hac eadem hora in qua tota moueor, permanere per aliquod tempus in eodem loco æquali mihi, impoſſibile eſt.

Nota 1. Quomodo ſit intelligendum fund. Ariſto.

Nota 1. Attende etiam, quod loquitur de loco æquali, in quo toto eſt mobile: nam intra totum ſpacium maius, intra quod totus ſit motus, per tempus manet. At de illo loco, in quo adæquatè eſt ipſum locatum loquentes, dicimus, quod dum mouetur, non permanet in vno per temporis particulam vel minimam, ſed mutat, & mutat loca alia, nec in eodem permanet, dummodo mouetur ſecundum ſe totum: quod ſi ſecundum partem moueatur, illa ſaltem pars nunquàm in eodem loco æquali erit per aliquod tempus, quod mouetur.

Probatur fundam. Probat hoc, quia ſi in aliquo loco æquali per aliquod tempus maneret, vtique quieſceret. Quieſcere enim, eſt eodem modo ſe habere in duobus, nunc temporis continui, id eſt, in aliquo tempore, quòd ſi quieſceret, iam non eſſet illud tempus primum motus.

Si verò non ſic eſt, ſed vno ſolo nunc.

Concludit, quod cùm non ſit in vlla parte temporis in vno & eodem loco, quod in inſtanti erit in illo loco ſibi æquali, & in alio inſtanti in alio: tamen in tempore ſemper mutat loca æqualia: nec propterea admitti debet quod quieſcat in illo. Nam ſicut in inſtanti non eſt motus, ita nec quies: ob id in tempore primo toto mouetur, & in parte qualibet tẽporis locum æqualem alium, & alium mutat, nec quieſcit, licet per inſtans ſit in vno, & eodem ſibi æquali loco: inſtans enim tempus non eſt.

Capvt ix.

Zeno autem malè ratiocinatur. Text. 75.

Arg. cont. motum. Ex doctrina textus præcedentis ſoluit ſophiſma Zenonis, quo probabat non eſſe motũ. Dicebat ſic: Quod in quolibet nunc temporis quieſcit, non mouetur in illo tempore: ſed id quod moueri dicitur, puta ſagitta, in quolibet. Nunc temporis quieſcit, ergo non mouetur: Probat minorem, Quia quod eſt in ſibi æquali loco, non mouetur, ſagitta in ſingulis. Nunc eſt, in ſibi æqualibus locis: ergo in illis nõ mouetur: quod ſi non mouetur, quieſcit. Omne enim in ſibi æquali loco, aut mouetur, aut quieſcit.

Hoc autem falſum eſt. Text. 76.

Sol. Ariſt. Soluit prædictam rationem, dicens, quod tempus non componitur ex ipſis Nunc, ſed ex diuiſibilibus partibus: ideò ſi in omnibus Nunc non mouetur, in toto non mouetur: nam in partibus omnibus temporis mouetur. Et hæc eſt ſolutio potiſſima. Hinc enim prouenit, q non ſit in nunc non moueri quieſcere, non enim Nunc eſt pars temporis. Quòd autem in omnibus partibus temporis

poris in loco æquali non ſit per aliquam temporis partem, dictum eſt in textu antecedenti.

Quatuor autem ſunt rationes. Text. 77.

HVius occaſione à principio incipit numerare quatuor rationes Zenonis, quibus contendebat non eſſe motum, quas difficilis ſolutionis dicit. Prima ratio erat, Suppoſito q́ eſſet motus, eſſet à termino in terminum alicuius ſpacij, & q́ ſpatium diuiſibile eſt in infinitum: tunc eſt argumentum. Mobile non poteſt peruenire ad terminum per ſpacium, niſi prius tranſeat dimidium ſpacij, nec poteſt hoc tranſire, niſi prius aliud huius dimidium, nec hoc, niſi huius aliud dimidium. Sed ſic eſt, quòd ſunt infinita dimidia, quæ prius oportet tranſire, ergo nunquam contingit moueri per ſpacium aliquod. Infiniti enim non eſt finis. *4 arg. Zeno. contra motum. Primum.*

De hac autem diuiſione ſe locutum ſuperius dicit. Vel poteſt eſſe ſenſus, q́ iam iſta ratio ſoluta eſt, per diſtinctionem ſuperiùs, puta, tex. 19. vbi dictum eſt, ſpaciū non eſſe actu infinitum, ſed potentia: vndè nō opus eſt, q́ infinitæ partes ſiut, quas actu oporteat tranſire. Sed hoc poſteà in fine libri examinabimus magis. *Sol.*

Secunda autem ea, quæ vocatur. Text. 78.

PRoponit ſecundam rationem Zenonis, quam dicit vocari Achillem. Ratio autem erat, quia vtebatur exemplo Achillis, qui erat celerrimus: & ſic exponunt Themiſt. Simpli. Pſellus. Vndè malè interpretes aliquot putant, dici Achillem, quia erat ratio validiſſima, ratio autem ducit ad inconueniens, quòd velociſſimum, Achilles puta nunquàm apprehenderet tardiſſimum, puta teſtudinem. Probabat autem: quia ſemper erit aliquod ſpacium inter vnum, & alterum. Sed quomodo id probet, optime explicat Themiſt. Demus ſpacium, in quo ſit motus. Sit miliare, quod octo ſtadijs conſtat, & Achilles incipiat moueri à principio primi ſtadij, & teſtudo à dimidio illius ſtadij. Sitque Achilles in decupla proportione velocior. Eſt argumentum. Dum Achilles tranſit illud medium ſtadij, teſtudo ſaltem tranſiuit decimam partem alterius dimidij, & ſic nōdum eſt apprehenſa. Iterum dum Achilles tranſit illam decimam, teſtudo tranſibit aliam decimam illius decimæ: & dum hanc decimam decimæ Achilles, teſtudo aliam decimam decimæ alterius decimæ tranſibit: cumq́ue ſint infinitæ huiuſmodi diuiſiones, nunquàm Achilles teſtudinem motam conſequetur. 2.

Eſt autem, & hæc ratio eadem. Text. 79.

Comparat Ariſt. 1. argu. Zen. cum 2. HAnc ſecundam rationem cum prima comparat, ac dicit eſſe eandem: Nempe quia idem ſupponit cum ea, non tamẽ omninò eandem, quia illa aliter procedit. Supponit igitur idem: quia infinitum putatur ſpacium, nec ad terminum peruenire poſſe in vtraque ratione. Sed non eſt idem modus, nam prima diuidit ſpacium ſemper in duas partes proportionaliter: at poſterior non diuidit, niſi ſecundum proportionem, & rationem velocioris, & tardioris. Vndè quamuis diuerſo modo procedant, ad idem tendunt, eademque eſt vtriuſque ſolutio. Quod ſi in argumento ſecundo ſumatur velociſſimum, & tardiſſimum, fuit tragico modo ad faciendum argumentum admirabile, ſed non quod nouam difficultatem faceret.

Sol. Ariſt. Solutio ergo eſt, quod velox non apprehendet tardum, dum non attingit ipſum, tamen attinget. Maius enim ſpacium tranſit velox in eodem tempore, quàm tardum: cùm ſpacium finitum actu ſit. Argumentum autem procedit, ibi eſſe infinitas actu partes, quod falſum eſt.

Tertia autem, quæ nunc dicta eſt. Text. 80.

3. argum. TErtiam rationem Zenonis dicit eſſe eam, quæ iam propoſita eſt text. 75. Nempe, quod ſi in quolibet inſtanti quieſcit mobile, cùm non mutet locum, quod in toto tempore quieſcet.

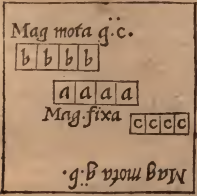
Sol. Ariſt. Et repetit ſolutionem eandem, quia innititur ratio in hoc, quod tempus ex nunc componitur. Hoc autem negato, nihil concludit. Dicetur enim, quod in qualibet parte mutat locum, & mouetur, licèt in ſingulis inſtantibus ſit in ſingulis locis, nec in illis motus ſit, nõ tamen propterea dicendũ eſt, mobile quieſcere vt dictum eſt: In inſtanti enim, nec quies, nec motus eſt.

Quarta autem ea, quæ de ijs eſt.
Text. 81.

4. ratio. QVartam facit rationem Zenonis, quæ re vera difficile colligi poteſt: aliqui enim eam ſic conſtruunt, vt nec minimam apparentiam faciat, quod credendum non eſt. Exiſtimo ſic eſſe proponendam: & in hoc magis accedo ad expoſitionem S. Tho. Zeno in hac ratione ducebat ad impoſſibile: Nempe ſi motus eſſet tempus, duplum eſſet æquale ſuo dimidio, nempe vna hora æqualis mediæ: Ad hoc oſtendendum ſumebat hoc principium. Cùm duo mobilia æquè velocia æqualem magnitudinẽ percurrunt, tempora vtriuſque motus ſunt æqualia.

Ex hoc principio argumẽtabatur, & ſumebat tres magnitudines

nes æquales ſingulas quatuor partium æqualium. Et primam ponebat immobilem, quæ dicebatur. AAAA. aliteram conſtituebat ſuperius quæ inciperet ex media parte fixæ & immobilis, quæ dicebatur BBBB, ita vt primum B, eſſet cum ſecundo A. Tertiam ſumebat, quæ dicebatur CCCC, & ponebat à principio immobilis, vt eſſet primum C, cum primo A contra alteram magnitudinem, vt notum ſit in figura infra deſcripta.

Moueatur igitur 3. quæ dicitur C, per totam magnitudinem A, per horam, ita vt cùm peruenient ad ſecundum A, vbi incipiebat B moueatur ipſum B, verſus A, à quo incedit C. Tunc, quia non habet niſi duo A, pertranſeunda, per mediam horam mouebitur: & in illa media ipſum C, tranſibit alia duo A, & nunc in fine mediæ horæ vltima omnium horum ſimul erunt, primum C, cum vltimo B, & A, & primum B, cum vltimo C, & A, ac ſi eſſent iuxta poſita.

In hoc igitur caſu, tempus ipſius C, eſt duplum ad tempus ipſius B, quia C, tranſiuit quatuor A, & B, non niſi duo. Quòd autem iſta tempora ſint æqualia, probatur. Ipſum B, in media hora tranſit per omnia quatuor C, vt notum eſt, quia in principio mediæ horæ eſt cum primo C, in fine cum vltimo: ſed quatuor C, ſunt æqualia quatuor A, ergo B, tranſit tantam magnitudinem, ergo per fundamentum tempora ipſorum B, & C, ſunt æqualia.

Solutio huius eſt, quod illud fundamentũ, intelligi debet, quod duo mobilia tranſeant æquales magnitudines fixas: nam cum vna eſt fixa, altera mouetur contra mobile, citius tranſitur mota, & ita errabat Zeno. Hic eſt ſenſus horum duorum textuum, & eſt notãda expoſitio. Ad literam deueniamus. Quartam rationem, dicit eam, in qua ſumebat magnitudines æquales cum alijs æqualibus, & applicabat ſtadio vnam à principio, alteram à medio, è contra: & per hoc probabat duplum tempus æquale dimidio, ſumpta duplici illa magnitudine mobili æqualiter veloci.

Sol. Ariſt.

Literæ Ariſtotelic. 4. argum. expoſitio.

Et attende, quod vna magnitudo ponitur in principio, altera in medio illius tertiæ, quę dicitur ſtadium, & non vtraque in medio: vt multi expoſitores ponunt, ideoque vix intelliguntur.

Eſt

Eſt autem deceptio in eo. Tex.81.

Sol. SOlutionem cauilli ponit in hoc, quod falſitatem fundamenti aperit Putat enim, quòd cum duo mobilia æquè velocia mouentur per æqualem magnitudinem, ita vt vnum per fixam, alterum per motam moueatur, quòd tempora ſunt æqualia. Et hoc quidem falſum eſt, aut enim vtraque debet eſſe fixa, aut vtraque æqualiter mota.

Caſus arg. Conſtituit autem caſum argumenti. Sint tres magnitudines, prima fixa, A, A, A, A, aliæ motæ, tamen æquales, & numero, & partium magnitudine, quantum vna, B, B, B, B, ſit incipiens à ſecundo A, Altera verò, C, C, C, C, à primo A, è contra: continget duas ſimul coniungi cum vltimus A.

Nota. Sed intellige, quòd C, incepit moueri, nec B, motum fuit quouſque ad ipſum peruenit C, vt diximus. Hoc caſu poſito dicit, cũ B, trãſierit duo A, ipſum verò C, quatuor A, erit tempus B, dimidium ad tempus C, nam in ſingulis A, æquale tempus conſumptũ eſt. Tunc vlterius ſequitur, quòd B, tranſiuit per omnia C, in illo medio tempore: Cúmque tantum temporis ſit cõſumptum in C, quantum in A, vt ipſe inquit, erunt tempora æqualia.

Nota. Et nota, quòd dicit, (vt ipſe inquit) nam re vera, plus temporis conſumit B, in vno A, quàm in vno C: imò, dum duo A, trãſit, percurrit quatuor C, nam A, fixum eſt, C, verò contra ipſum mouetur. Et in hoc conſiſtit deceptio & cauillus Zenonis. Hæc eſt expoſitio clara textus huius difficilis.

At verò ſecundum eam, quæ in contradictione.
Text. 83.

Duo alia arg. contra motum. ALia duo argumenta ſoluit, quibus motum eſſe negabatur, & quamuis multi ea eſſe Zenonis putent, mihi non placet, quia ſolùm quatuor rationes eſſe ipſius dixit, & prætereà Pſellus expoſitor Græcus, has non eſſe Zenonis, ſed aliorum, dixit. Quicquid tamen ſit, ratio proponitur qua mutationem non eſſe probatur: præſertim eam, quæ inter contradictoria fit, vt ex non albo in album.

1. argum. Argumen.eſt. Dum res mutatur, nec eſt ſub vno extremo, nec ſub altero. Cùm autem extrema ſint cõtradictoria, dabitur quòd neutrum contradictorium vni competat, vt nec ſit album, nec non album.

Sol. Ari. Reſpondet Ariſtote. hoc argumentum nihil concludere: Nam tunc eſſet inconueniens, ſi vnum totum nec eſſet album, nec non album in mutatione. Sed hoc falſum eſt, nam cùm mouetur, partim eſt album, partim nõ album, nam cum album dicitur aliquid,

nihil vetat habere partes aliquas nigras. Similiter dicetur nō album, quamuis habet partes aliquas albas. Fuit. n. denominatio à plurib. ſeu præcipuis partibus. Non ergo propterea quòd non ſit ſub albo, nec ſub non albo, ob id inferri debet, quod totum non ſit album & totum non ſit non album, erit enim partē habens in albo partem in non albo. Idémque dicetur de alijs extremis cōtradictorijs, vt de eſſe, & non eſſe in generatióne.

Hic aduerte, quòd Ariſt. loquitur hic de mutatione albi, & non ex albo, & de mutatione generationis, quibus fit album, vel fit aliquid ſecundum extenſionis: tunc. n. quandam partem ſub vno, quandam ſub altero habet extremo. Non tamen loquitur de generatione, quæ in vnica parte & de mutatione, quę in inſtanti fit, tunc. n. non eſt ſecundum partes diuerſas mobilis: ſed dicendum eſt, quod eſt ſub termino ad quem. In mutationib. enim inſtantaneis, ſimul ſunt mutatio, & mutatum eſſe, vt dicetur in lib. 8. Modò tamen non de his loquitur, de quibus illi Antiqui forſan non argumentabantur, ſed de mutationib. quæ ſucceſſiuè ſecundum extenſionis partes fiunt, quamuis nō omnes ſucceſſiuè extenſionem acquirant, vt alibi dicetur. *Nota.*

Rurſus in circulo. Text. 84.

ALteram facit rationem ipſorum. Accidit id, quod moueri dicitur, non mutare locum, nec ſecundum totum, nec ſecundum partes in tempore, ergo non mouetur. Antecedens patet de ſphæra, quæ dum circulariter mouetur, nec totum nec partes locum mutant, cùm circa idem ſemper voluantur: quòd ſi motus non eſt circularis, nec alius motus vllus erit. Quòd ſi dicatur, adhuc ſphæram moueri, vtique motus, & quies ſimul erunt: quieſcit enim cùm locum non mutet. *2. arg.*

Primò namque partes. Text. 85.

SOluit argumentum: Et primò negat partes nō mutare locum, mutant. n. ſingulæ. Vt ſi conſideres partes octauæ ſphæræ, quæ ſub nona mouetur, partes nonæ ſphæræ continentes octauam, nō ſemper reſpondent eiuſdem partib. octauæ, imò vna octauæ ſuccedit, vbi erat altera, & alia, vbi erat illa. Secundò negat etiam totum non mutare locum, imò mutat locum. *Sol. Ariſtot.*

Aduerte autem, quòd in aliquo circulo poſſumus multos circulos ſumere, ſi incipiamus à varijs punctis illius circuli: tamen iſti non ſunt omninò diſtincti. Cùm vnus ſumatur in alio. Differunt, ſicut homo, & homo albus: vnum n. alterū includit. Ex quo ſequitur, quòd corpus circulare quod mouetur interius, totum ſit *Nota.*

ſemper in alio,& alio circulo,& loco,& hoc pacto dicit Ariſt. etiã totum mutare locũ, dummodo in circumferentia ſit, quæ incipit ab A,modò in ea quæ incipit à B, modò in ea quæ incipit à C, & ſic in alijs.

Nota. Aduerte præterea,quòd in non circularibus etiam inueniemus loca, quorum vnus eſt alterius pars: vt ſi ego ſim in hoc loco, & parum diſcedam,ita vt nõ deſeram totum: tunc locum alium habeo.Sed non omnino, quia iſte partem habet alterius. Corpus igitur illud circulare cùm in quolibet tempore mutet locum, & ipſum,& ipſius partes non quieſcent, ſed mouebitur in illo tempore:& ſic ſoluitur argumentum.

CAPVT X.

Demonſtratis autem his. Text 86.

Quomodo apud Ariſtot. an indiuiſibile poſſit moueri.

TRanſit Ariſtot.ad vnum Problema determinandum:Nempe an indiuiſibile moueri poſſit. Explicat autem primò, ſe de indiuiſibili in quantitate loqui,vt de puncto, linea, ſuperficie, non de alijs indiuiſibilibus, puta ſecundum formam, qualiter ſpecies vltima indiuiſibilis eſt, cum in plures ſpecies diuidi nequeat: vel de indiuiſibili ſecundum indiuiduum, vt Petrus indiuiſibilis dicitur in plura illius ſpeciei ſingularia: de his non eſt ſermo.

Reſ.ad q. quomodo indiuiſibile poteſt moueri per accidens.

Reſpondet igitur, quod indiuiſibile moueri poteſt per accidens ad motum magnitudinis, in qua eſt: ſicut nauta mouetur ad motum nauis. At ne quis exiſtimaret,indiuiſibile moueri per accidens:ſicut pars ad motum totius:explicat, quòd non ſic mouetur,ſed ſicut accidens ad motum ſubiecti,vt exponit S.Th.& hoc ſignificatur per nautam in naui.

Aliter mouetur per accidens.

Mouetur autem pars ita in toto, quòd habet alium motum ab ipſo toto:alius enim eſt motus partium ſingularum, alius totius.Nam quælibet pars,parte motus exiſtente,in ſe mouetur,& inde poteſt ſeparata moueri. At accidens non habet alium motum à motu totius,neç ſeparatum poſſe moueri, & huic aſſimilatur punctum.

Quod autem partes ſingulæ ſuis motib. moueantur, dicit hoc oſtendi in ſphæra Si enim partes profunditatis cõſideremur,quæ propinquiores ſunt centro,tardiorem motum habent, cùm breuiorem circulum deſcribant,quàm remotiores, maiorem deſcribentes circulum Non ob id intelligas, eſſe motus partium,& totius diuerſos,ſed potentia: actu enim vnus eſt motus continuus. Indiuiſibile igitur mouetur per accidens,vt in ſubiecto accidens, per ſe autem nullo modo.

Mutetur enim ex A,B,in B,C. Text. 87.

TRiplici ratione probat, indiuiſibile per ſe moueri non poſſe. Prima eſt, Detur quòd moueatur ab vno termino in aliud, ſiue motu locali,ſiue quocunque alio: & ſit tempus motus aliquod. Tunc in hoc tempore, aut eſt in termino à quo, aut in termino ad quem,aut partem habet in vno,partem in alio.Si dicas in aliquo eſſe termino, erit iam quies:cum ſit illud tempus. Si dicas tertium,erit iam diuiſibile:Dicere quod nullo modo eſt in terminis,eſt impoſſibile:ergo tale indiuiſibile, v.g.non poteſt moueri per ſe ſolum. *Indiuiſibile nō poteſt moueri per ſe. 1. ratio à terminis.*

Quare non contingit id.Text.88.

VNum modum reprobat,quo quis poſſet affirmare, punctum per ſe moueri:Puta ſi tempus tantùm ex inſtantibus cōponeretur,& tūc in quolibet inſtanti eſſet in aliquo indiuiſibili.Hoc reiicit primò,quia tempus ex inſtantibus non componitur. *Reiic. fuga. qua quis vti poſſit in 1. art.*

Secundò quia tunc in quolibet inſtanti eſſe mobile mutatum, & tunc non eſſet motus: nam motus non eſſet, niſi plura mutata eſſent. Hoc autem reprobatum eſt: nullum enim continuum ex indiuiſibilibus componitur. Hoc enim ſuppoſito, illud eſſe non poteſt.

Amplius autem & ex his. Tex 89.

ALteram facit rationem. Omne quod mouetur per ſpacium maius ſe,debet prius tranſire minus,& æquale ſibi, vt notū eſt.Si ergo punctum mouetur per ſpacium maius, tranſibit vtique prius per minus,aut æquale ſibi.Per minus non poteſt, ergo per æquale.Si ergo totam lineam tranſit ſemper, & non niſi tangendo æqualia:ergo linea componitur ex punctis,cùm menſuretur à puncto tranſeunte per totam lineam, & non niſi per puncta. Illud autem impoſſibile eſt:ergo punctum per ſe moueri non poteſt. Idem intellige de linea, quæ per latitudinem, & de ſuperficie,quæ per profunditatem,non poſſunt moueri, niſi magnitudo ex indiuiſibilibus componatur. *2. Ratio à partibus ſpacij.*

Amplius autem ſi omni in tempore. Text.90.

TErtiam rationem facit,quæ ducit ad hoc incōueniens,quod eſſet tempus minus quocunque motu: quod eſt impoſſibile, cùm motus & tempus æqualiter diuidantur. Supponit autem primò, quòd omnis motus eſt in tempore: & quodcunque tem- *3 Ratio à tempore.*

pus eſt diuiſibile. Moueatur igitur quod eſt indiuiſibile ab vno in alterum indiuiſibile, cùm iſte ſit motus, erit in aliquo tempore: hoc quidem diuiſibile eſt, motus autem ille non, cum in vno puncto ſolo non ſit motus: ergo medietas illius temporis erit tempus minus tali motu, qui minimus eſt. Quod autem talis medietas ſit tempus minus, patet: nam totum tempus erat æquale motui.

Aliud etiam inferunt inconueniẽs. Ex hoc autem abſurdo ſequitur, quod aliquid mouetur in tempore aliquo, & in minori non poteſt minus moueri, niſi indiuiſibile diuidatur.

Obiect. Poſſet quis dicere, quod à puncto in punctum in inſtanti mouetur.

Sol. Hoc reiicit ſicut ſuperius: tunc. n. ex mutatis componeretur motus, & ex indiuiſibilib. quodlibet continuum, quod fieri non poſſe demonſtratum eſt ſuperius.

Mutatio autem nulla eſt infinita. Text.91.

EX his omnib. quæ circa diuiſionem mutationum dicta ſunt: ne quis infinitam eſſe mutationem arbitraretur, concludit tandem nullam eſſe mutationem actu infinitam, ita vt ſit ad extrema infinitè diſtantia. Probat hac ratione. Omnis mutatio fit ab vno in alterum, ſiue contrario, ſiue contradictorio: ſed talia extrema finitam habent inter ſe diſtantiam: ergo & mutationes finitæ ſunt: non enim vltra extrema ſua ſingulæ ſunt.

1. ratio de omni motu in extremum.

Et in augmentatione ac diminutione explicat, quæ ſint extrema: quia hic videbatur res obſcurior: quia quantitas certum terminum non habet. Dicitque illud eſſe extremum augmenti, puta quantitatem, quam vnum quodq; ſecundum ſuam naturam attingere poteſt: & huius remotio eſt terminus diminutionis, vbi vides res terminati certo termino magnitudinis, & paruitatis.

Latio autem ſic quidem. Text. 92.

2. ratio, de motu locali, qui ſit ſecundum voluntatem.

DE motu locali, qui ſecundum voluntatem fit, non videtur certum, quomodo extrema ſint determinata: propterea alia ratione oſtendit, nec talem motum infinitum fieri poſſe. Impoſſibile eſt motum, ſeu mutationem eſſe, cuius mutatu eſſe, eſt impoſſibile, ſed ſecundum motum infinitum, impoſſibile eſt eſſe motum vel mutatum: ergo ille motus impoſſibilis eſt. Maior ſub exemplo, ſeu inductione ponitur. Impoſſibile eſt diuidi, ſecundum quod impoſſibile eſt eſſe diuiſum: & generari, ſecundum quod impoſſibile eſt eſſe genitum; & mutari, ſecundum quod impoſſibile eſt eſſe mutatum.

At quia impoſſibile multipliciter dicitur, & quod non poteſt fieri, & quòd difficulter fit: dicit, ſe loqui de eo, quod non poteſt fieri. Ac propterea dixit, quod eſſe diuiſum, eſt impoſſibile tale, vt non contingat: nec poſſit eſſe diuiſum, hoc tale impoſſibile eſt diuidi.

Et attende literam: nam quidam infinitiui de præſenti, quidam de præterito ſumendi ſunt, vt expoſui: quamuis in litera omnes ſint de præſenti: ob id parum habet obſcuritatis.

Si ergo id, quod fertur. Tex. 93.

Concludit omnem motũ, & mutationem eſſe finitam.

CONcludit in motu locali, cùm non ſit motus, nec moueatur aliquid, niſi poſſit ſecundum talem motum, eſſe mutatum, non erit motus infinitus, vt nunquam habeat finem. Similiter quæcunque alia mutatio erit finita.

Sed ſi eſſe poſſit ſic, vt tempore ſit. Tex. 94.

Quomodo poſſit infinitas in motu reperiri.

OStendit quomodo in mutatione poſſit infinitas reperiri, in vna enim per ſe, quæ ad determinata extrema tendit, non poteſt eſſe, vt dictum eſt: tamen in vna per accidens, puta per contiguationem ratione temporis eſſe poteſt. Vt ſi alterationi ſuccedat generatio, & generationi augmentatio, & huic latio, & huic iterum generatio. Hoc modo nihil prohibet. Non enim eſt vna mutatio ſecundum extrema: at in vnico continuo motu id non eſt, præter motum circularem, de quo lib. 8. dicetur: in eo enim ſunt quodã modo plures motus, & circulares, quamuis propter continuitatem vnus dicantur. Et ita abſoluit librum Ariſtoteles.

Hæc commentaria vnà cum Quæſtionibus Doctoris Franciſci Toleti, in quatuor hos libros Phyſicorum, videlicet: in tertium, quartum, quintum, & ſextum, nil continent contra fidem, vel bonos mores, & ſunt vtilia, quæ ſtudioſis prælegantur, Atque ideò poterunt typis excudi.

D. Ledeſma.

M. Antonius.

M. Hieronymus Hurtandus.

Imprimantur, ſi videtur R. P. Magiſtro Sacri Palatij. A. Viceſſ.

Poterunt imprimi Datum 13. Auguſt. A. 1572.

Frater Thomas Maracis Sacri Palatij Magiſter.

IN VII. LIBRVM Phyſicorum.

Capvt I.

Omne, quod mouetur, neceſſe eſt ab aliquo moueri.
Textus primus.

DICETEA, quæ ab Ariſto. traduntur in hoc libro, rationibus tantùm dialecticis comprobentur, eadémque poſtea ab eodem Ariſtotel. in 8. libro fuſius, & acutius pertractentur, adeò vt liber hic Alexand. nothus, & adiectirius viſus fuerit: quam etiam ob cauſam, Eudemus & Themiſtius, veteres Ariſtotelis interpretes, eius expoſitionem omiſerunt. Tamen quoniam Simplicio, D. Th. alijſque grauiſſimis Peripateticis dignus viſus eſt, quem ipſi interpretarentur, nos etiam nō inutilem fore arbitramur, ſi quæ in eo docet Ariſt. breuiter more noſtro, & ſummatim proſequamur.

Poſtquàm ergo de motu, quid ſit, quæ ipſius ſpecies quales ipſius partes, differuit: nunc de ipſo efficienti principio tractat, quòd facit in 8. lib. At in præſenti aliquot ſtatuit principia maximè ad indagandum neceſſaria.

Inſtitutum Ariſtot. in hoc libr. eſt vt aliquot principia, ſeu Theoremata proponat, ex quib. cauſam efficiētem motus in 8. libr. poſteà oſtēdit.

Diuiditúrque in duas partes liber hic. In priori quædam Theoremata proponit circa motus principium. In poſteriori de motuum comparatione loquitur, quo ad velocitatem & tarditatem.

1. Theore. Ariſt. omne quod mouetur ab aliquo moueri.

Proponit igitur in text. 1. Theorema hoc. Omne quod mouetur, ab aliquo alio mouetur. Hoc primò inductione quadam manifeſtat, poſteà ratione demonſtrat, inductio eſt, nam quæ mouentur, aut à principio externo mouentur, vt proiecta: aut à principio interno, vt viuentia. Et loquitur de actiuo principio.

Probatur inductione.

In his quæ ab externo mouentur, ſatis conſtat ab alio moueri, ipſa: in his, quæ ab interno, non ita cōſtat. Sed etiam hæc ab alio mouentur: nam habent duas partes, alteram que mouetur, alteram quæ mouet: & dum mouet, per accidens mouetur, ſicut nauta in naui. Nauim. n. quæ mouetur nauta mouet, & ſimul mouetur motu nauis. Sicut igitur quamuis nauis tota nō moueatur ab aliquo extra nauim, non properea dicetur moueri à ſe: ita nec illa, quæ ab extrinſeco mouentur. Et qui dicit, ea à ſe moueri, neſcit diſtinguere partem quæ mouet, & partem, quæ mouetur.

Hoc

Hoc eſt quod Ariſt. dicit. Sumatur, inquit, A, B, quod mouetur ſecundum ſe motum, & non quia pars mouetur, (hic enim loquimur de his, quæ moueri dicuntur, quia tota mouentur: & per A, B, intelligit viuens, vel id, quod ab intrinſeco mouetur.) Dicere, quod A, B, mutetur à ſe, quia totum videtur moueri, & nõ ab extrinſeco, eſt ſimile, ac ſi eſſet vnicum totum D, E, F, motum, cuius vna pars E, F, mouetur ab altera D, E, & ob id totum mouetur. Et quis propter ignorantiam duarum harum partium exiſtimaret moueri à ſe? quaſi dicat: illa talia mota ab intrinſeco, habere partem aliam mouentem, aliam motam. Et quia mouens mouetur per accidens ad motum partis motæ, totũ mouetur: cúmque non appareat extrinſecum mouens, exiſtimatur à ſe moueri. Sed non ita eſt, vt oſtendi in exemplo de naui & nauta. Colligitur ergo, quæ mouentur ab alio moueri.

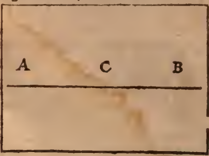
Amplius id, quod à ſeipſo. Text. 2.

IDem modò demonſtrare cõtendit. Sumit autem tria. Primum eſt. Quod à ſeipſo mouetur, nõ deſinet moueri, quamuis quod cunque aliud à ſe, quod mouetur, quieſcat, & moueri deſinat. quaſi dicat, motus eius quod à ſeipſo mouetur non pendet ex alterius motu, ita vt ſi alterum ceſſat moueri, ceſſet & ipſum. *Prob. ratione tertia ſuppoſitiu. 1.*

Alterum principium ex hoc ſequitur. Si quod mouetur ceſſat moueri, quia aliud ceſſat moueri, tunc illud non à ſeipſo mouetur. *2.*

Tertium eſt, quod mouetur eſſe diuiſibile. *3.*

Ex his eſt argumentum. Detur mobile quod à ſeipſo moueri dicitur, & attende quod loquimur de motu ſecundum ſe totum, hoc mobile A, B, diuiſibile erit per tertium principium. Diuidatur ergo in duas partes, in B, C, & A C. *Nectit ratio.*

Peto vel quieſcente vna parte, puta, B, C, mouebitur, vel non. Si mouebitur totum, cum non moueatur niſi ratione vnius partis A, C, iam non totum primo mouebitur, ergo deſinet moueri, quia aliud, puta pars mota quieſcit, ergo per primum & ſecundum principium, totum illud non à ſeipſo mouetur.

Poteſt autem tota ratio ſic in forma ordinari. Omne quod mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit, non mouetur

à ſe,ſed ab alio:omne quod mouetur eſt huiuſmodi vt quieſcat,ſi eius aliqua pars quieſcat : ergo omne quod mouetur non à ſe,ſed ab alio mouetur. Ratio hæc in quæſtione poſtea examinabitur cum alijs.

Quoniam autem omne quod mouetur.

Text. 3.

Secundum theorema Ariſt.

EX hoc vniuerſali theoremate infert ſecundum particulare. Quod localiter mouetur,ab alio mouetur. Et quamuis contingat vnum ab alio & hoc ab altero,& hoc rurſus ab alio moueri, non tamen poteſt eſſe in infinitum proceſſus : ſed peruenire oportet ad vnum primum mouens , quod rurſus non ab alio mouetur.

Si enim non , ſed in infinitum abibit.

Text. 4.

Tertium theorem. in mouentib. nō eſſe proceſſum in infinitum.

QVod omne motum localiter ab alio moueatur non probat, quia in ratione præcedenti de quocunque motu vniuerſaliter probatum eſt. Quòd verò in mouentib. non ſit proceſſus in infinitum,modò demonſtrat.

Suppo.1.

Exemplum ponit.Si A,moueatur à B,hoc rurſus à C,& hoc C, rurſus a D,non erit iſte proceſſus in infinitum , ſed erit in aliquo vno ſtatus.

Statuit ad hoc aliquot principia.Primum eſt:Quòd ſimul mouebitur A, & B , & aliorum vnumquodque. Ratio eſt , quia quod mouet,dum mouet mouetur.cum igitur A mouetur , B mouetur, ſed dum B mouet mouetur, & dum A mouetur etiam B mouetur: & dum B,ſimiliter etiam C, ob eandem rationem, & cæterorum vnumquodque.

2. Alterum principium eſt. Motus cuiuſque horum finitus eſt, & vnus numero,vt motus A,& motus B,& motus C,quamuis enim infiniti omnes ſint , vnuſquiſque tamen finitus eſt extremis:eſt enim ab vno loco in alium determinatum locum.

Aut enim numero accedit.

Text. 5.

Motus tripliciter dicitur vnus.

OCcaſione illius, quod dixerat , ſingulos illos motus eſſe finitos, & quemq; per ſe vnũ eſſe numero , explicat quid ſit eſſe motũ vnũ. Numero, genere, ſpecie. Vnus numero eſt,qui ab vno numero termino à quo, ad vnum numero terminum ad quem, in vno numero,& nõ per quietem interrupto tempore fit: vt ab hoc albo in hoc nigrum,in hoc tempore. Vnus genere,qui eſt ad terminum vnius prædicamenti. Vnus ſpecie,qui ad terminum eſt vnius ſpeciei. Quæ omnia ſatis expoſita iam ſunt in libro quinto.

Acci

Accipiatur igitur motus ipſius A.

Text. 6.

POnit tertium principium. Quod cum motus A, ſit finitus: erit in tempore finito, & ſit R. Ponit autem nomina motibus illis, motus A, dicitur E, motus B, dicitur F, motus C, eſt G, motus autem ipſius G, ſit H. Ex his omnibus colligit argumentum. Motus ipſius A, eſt in tempore, R, finito: ſed omnes reliqui motus ſunt ſimul cum motu A, vt dictum eſt in primo principio: ergo omnes illi motus ſunt in tempore finito. At illi motus infiniti ſunt, motus ergo infinitus eſt in tempore finito: quod impoſſibile eſt.

Suppo. 3. Motus finitus erit in tempore finito.

Vu rationis Ariſt.

At quia poſſet quis dubitare, An motus A, & aliorũ ſint æquales, Reſpondet parum hoc referre: ſiue enim æquales, ſiue inæquales ſint motus, totus infinitus eſt, tempus autem finitum eſt.

Si igitur videbitur demonſtrari.

Text. 7.

OBiicit huic rationi. Non enim videtur demõſtrare intentum. Nam motũ infinitum, cùm vnius eſt, repugnat eſſe in tempore finito. At cùm plures ſunt motus, mobilib. exiſtentibus infinitis, non videtur repugnare, poſſunt enim multa ſimul moueri. In præſenti autem caſu ille motus non eſt vnus, cùm mobilia ſint multa, ob id nullum ſequitur inconueniens.

Obiect. Ariſt. contra rationẽ ſupradict.

Sed ſi id quod mouetur primò.

Text. 8.

EXcludit obiectionem, ſuppoſito vnico fundamento. Quod ſecundum locum immediatè mouetur ab altero mouente motu corporeo, neceſſe eſt illi eſſe contiguum per tactum, aut eſſe continuum. Ex hoc argumentatur. Cùm enim mobilia ſaltem ſint contigua, ponatur, quòd continuentur. Non enim minus contigua, quam continua occupant: nec minor motus eſt in illis, quam in his. Sumatur igitur vt vna magnitudo, A, B, C, D, & motus tunc vnus erit ex ipſis, puta, E, F, G, H, erit igitur iam motus vnus infinitus tempore finito: quod impoſſibile eſt, ſiue magnitudo & mobile finitum ſit, ſiue infinitum. Vtroque enim modo motus infinitus tempore finito eſſe non poteſt: ob id nihil refert quod mobile ſit finitum aut infinitum, ſi motus infinitus eſt. Ita hæc verba Simpl. exponit: & ſic excluditur obiectio, & perficitur demonſtratio.

Sol.

Manifeſtum eſt igitur. Text. 9.

INfert concluſionem. Quòd non erit proceſſus infinitus in mouentib. ſed ad primum deuenire oportet. Duo autem adiungit, quæ ſumpta ſunt in textu præcedenti. Alterum eſt, quòd ponatur illa mobilia continuari. Poſſet quis dicere, rationem eſſe nullam

Infert. concl. ſupradicta, non eſſe proceſ-

ceſſum in infinitũ in mouentib. quæ ex ſuppoſitione procedit. Ad hoc reſpondet, quòd licet ſuppoſitione vti,cùm id quod petitur eſt poſſibile: Nam poſſibili poſito in eſſe ,nullum ſequitur inconueniens. Eſt igitur modus argumentandi iſte, ex vno poſſibili dato, puta quòd illa continentur: inferre vnum impoſſibile , nempe quod vnus motus infinitus eſſet in tempore finito, vt inde colligatur Cùm hoc impoſſibile non ſequatur ex hoc,quòd continuentur, nam poſſibile nõ infert impoſſibile: profecto ſequetur ex eo, quod infinita mobilia ſunt: & ita hoc erit impoſſibile.Nam impoſſibile ex impoſſibili ſequitur. Alterum declarat, quomodo quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſunt.dicit duo.Primum eſt,quod loquitu de mouente efficiente:Nam quod mouet,vt finis,poteſt diſtare à re,quæ propter ipſum mouetur Alterum, Quòd omne ſimul mouens,& motum eſt,quòd non ſit inter ipſa medium,id eſt,quòd ſe tangant.

An vtraque ratio Ariſtot.neceſſariò concludit,qua probatur omne,quod mouetur,ab alio moueri. Quæſt. j.

1. obiect. Gal. cont. 1. rationẽ. PRima ratio , qua omne quod mouetur, ab alio moueri probatur,tripliciter impugnatur. Primo à Galeno , vt refert Simpl. Galenus enim dicebat, quòd non benè infertur,illud mobile non moueri per ſe , quia pars quieſcat & pars moueatur. Quod enim per partem ſuam mouetur,per ſe moueri dicitur : & ſic Auerroes explicat argumentum Galeni.

2. obiect. aliorum. Secundò impugnatur ab alijs , vt refert Simpl. quia ratio illa petit principium,nam petit partem quieſcere,partem moueri: & hoc idem eſt , totum non per ſe primo moueri. Nam quòd per ſe primò mouetur,ſecundum omnes partes mouetur.

3. Auicen. Tertiò impugnatur ab Auicenna , quia petit vnum impoſſibile:Nam ſi totum per ſe primò mouetur,impoſſibile eſt quod pars ipſius aliqua quieſcat:& ob id ratio nulla eſt,quia incompoſſibile ſupponit. Poſterior ratio poteſt adhuc tripliciter impugnari. *Obiect. cõtra 2.rationem. Prima.* Primò ſupponit,quod cùm vnum mouetur,reliqua ſimul mouentur.Hoc autem videtur falſum: Stat enim lapidem proiectũ moueri quieſcente proiiciente , & elementa moueri non exiſtente generante.

2. Secundò impugnatur : Quia ipſe ſumit motum infinitum ratione partium ſubiecti, & non ratione partium ſucceſſionis.Motum autem infinitum ſic nõ repugnat eſſe in tempore finito,nam ſecundum tales partes non diuiditur ad diuiſionem temporis,ſed ſubiecti.

Tertiò impugnatur: Quia exiſtimat poſſibile illa mouentia continuari & tamen videtur impoſſibile:quia ſpecie differentia, impoſſibile eſt continuari,vt dictum eſt 5.li.Hæ igitur ſunt ſubiectiones contra Ariſt.quæ iam ſunt diſſoluendæ. *3.*

Prima ergo Galeni nulla eſt, & ſoluitur facile ab Auerroe. Nã per ſe moueri dupliciter dicitur. Vno modo, vt diſtinguitur contra per accidens: & ſic etiam quod ratione partis mouetur,per ſe mouetur: & hoc probat Galenus. Altero modo, vt diſtinguitur contra per accidens, & ſecundum partem, vt quod ſecundum ſe totum mouetur,per ſe moueri dicatur: & de hoc loquitur Ariſtot.Conſtat autem quod ſi vna pars quieſcit,non per ſe mouetur hoc modo:vnde nulla eſt obiectio contra Ariſt. *1.Obiect. Gal.*

Circa ſecundum & tertium argumétum,maior eſt difficultas. Auerroes dupliciter conſtituit demonſtrationem Ariſt.Primò,ſic Omne quod quieſcit ad quietem alterius mouetur ab alio: ſed quod mouetur, omne quieſcit ad alterius quietem: ergo omne quod mouetur,ab alio mouetur.Dicítque hanc rationem confici ex maiori de neceſſario,& minori de poſsibili,ex quibus ſequitur concluſio de neceſſario. *2.& 3.ſo. Auer.*

Obiicit tamen ſibi.Nam minor videtur impoſsibilis, ſiquidem ſingulares habet impoſſibiles: cælum enim mouetur, cuius aliquam partem quieſcere eſt impoſſibile. Reſpondet, quod cæli, quatenus corpus eſt, non repugnat partem quieſcere: & ſic debet minor intelligi: quod mouetur,vt corpus eſt, non repugnat, ipſius partem quieſcere. *Reiic.ſol. Auer.*

S.Thom.meritò reiicit hanc reſponſionem propter duo, quæ dicit Auicenna. Primum,quod aliqua propoſitio impoſſibilis eſt cum prædicatum repugnat ſubiectio ratione ſpeciei,licet non ratione generis:vt homo eſt irrationalis, eſt impoſſibilis,licet non ratione animalis:ita cæli partem quieſcere eſt impoſſibile. Alterum eſt, quod eodem modo poſſemus dicere: Quod mouetur, per ſe quieſcere, non eſſe impoſſibile,quia quod per ſe mouetur, vt corpus eſt, quieſcere poteſt. Et ſic nullum eſſet impoſsibile, quod infert Ariſt. in ſua ratione, ſcilicet quod per ſe mouetur, quieſcere. *2.*

Vnde dico non eſſe illam rationem ſic conſtruendam: Nam Ariſt.non abſolutas,ſed conditionatas ſumit propoſitiones, Propterea etiam Auerroes aliter proponit rationem, vt diximus in textu, nempe omne quod mouetur, cuius ſi aliqua pars quieſcit, totum quieſcit,mouetur ab alio:omne motum eſt huiuſmodi:ergo omne motum,ſed quod mouetur,ab alio mouetur. *Quõ ſit cõſtruend. Ariſt.rõ.*

Et

Nota ex D. Thom. Et notat S. Thom.quod conditionalis propoſitio vera eſſe poteſt,quamuis vtaque pars ſit impoſſibilis,ſed tamen vna ſequitur ex altera. Vnde impoſſibile eſt, vt dicebat Auic. quod pars illius quod per ſe primò mouetur, quieſcat impoſſibile etiam eſt quod mouetur eius aliqua pars quieſcat, tamen hoc eſt neceſſarium, quod ſi cuiuſque mobilis per ſe aliqua pars quieſcat totum quieſcet:Et hoc ſumit Ariſto.ad probandum: omne quod mouetur ab alio moueri.

Soluitur 2 & 3. obiect. ex D. Thom. Et ſic ſoluitur ratio Auicen. quæ erat tertia obiectio: ex hac doctrina D. Thom.Non enim petet,quod pars quieſcat,nec quod totum, ſed conditionali vſus eſt propoſitione. Vt ſenſus demonſtrationis clarus ſit iſte. Si aliquid moueret ſe per ſe primo, vtique motus eius à nullo alio dependeret:ſed motus cuiuſque mobilis totius dependet ex partibus & ipſarum motibus,cum,ſi ipſæ quieſcerent, totum quieſceret: non autem è contra: nam poteſt vna pars moueri non moto toto: ergo motus non ineſt alicui toti habenti partes à ſe primò. Eſt autem omne mobile partes habens:ergo omne quod mouetur ab alio mouetur,& per partes ineſt ei motus.

Dub. Sol. Auer. Sol.D.Th. Conciliat. vtraque ſol. Dubitat Auer.an ſit demonſtratio cauſæ.Et dicit,quod eſt ſigni tantùm.S.Tho.autem dicit eſſe per cauſam.

Poſſemus vtranque conciliare. Auer.enim conſiderauit terminos demonſtrationis, puta quod mouetur moueri ab alio per hoc medium,quia quieſcit alio quieſcente. Quies autem ſignum videtur quod ab alio moueatur: non enim eſt cauſa motus. At S. Tho.profundiùs rem conſiderauit.Ratio enim hæc eſt propterea mobile ab alio moueri,quia motus eius à partibus dependet:partes autem ſicut ſunt cauſa totius quoad eſſe: ita motus partium cauſa ſunt motus totius:ipſum enim componunt. Ob id per cauſam procedit, & ſic poteſt vtrumque conciliari: loquimur autem de partibus etiam integrantibus.

1. obiectio 2. rationis Diſſidium inter Gal. & Auerr. Nota. At circa alteram demonſtrationem non minor eſt difficultas, quamuis argumentum primum facile ſit, de quo eſt pugna inter Galenum,& Auerroem.Galen.enim exiſtimat dictum Ariſt.ſi primum mouetur,reliqua mouentur,etiam eſſe verum de quiete:vt ſi primum quieſcat,reliqua etiam quieſcant. Vnde id erit principium,quo moto,reliqua mouentur:quo quieſcente,reliqua quieſcant. Hinc infert contra Ariſtot. quod cor non eſt principium primum motus animalium, quia ipſe inquit, ſe expertum fuiſſe, animalia moueri,corde ablato:vnde ceſſante corde,motus membrum non ceſſabat. Auer. verò dictum Ariſt. de motu tantùm intelligendum docet; vt ſi primùm moueatur, etiam reliqua mo-

ueantur, non tamen de quiete. Poteſt enim primũ mouens quieſcere, alijs motum habentibus, vt patet in proiiciente. Affert etiam contra Galenum aliam experientiam, quod ipſe vidit arietem ambulantem abſciſſo capite: non igitur cerebrum eſt principium motus, vt vult Galenus. Etiam docet Albertus, ſe vidiſſe cicadam abſciſſo capite ambulantem per dimidium miliare, & cantantem, ſicut prius.

Nota.

In hac controuerſia dico primò, Quòd motus ſunt in duplici differentia, Quidam eſſentialiter ſubordinati, quidam verò accidentaliter. Illi ſunt eſſentialiter ſubordinati, cum mouens & mobile ſic ordinantur vt non ſit motus mobilis ſine mouentis: quomodo cœlorum motus, & elementorum ordinati ſunt: non enim poſſunt elementa moueri niſi exiſtente motu cœlorum. Illi ſunt accidentaliter ſubordinati, qui licet vnus ab altero procedat, non tamen dependet in eſſe ſemper, ſicut dictum eſt ſuperius in cauſis vbi iſta diſtinctio data fuit. Si de priori motu ſermo fiat, verum dicit Galenus. Si de poſteriori, verum dicit Auerr. & de hoc procedit argumentum. At in præſenti Ariſtot. de motibus eſſentialiter ſubordinatis loquitur, alias omnia mobilia non mouerentur ſimul.

Author. ſen. 1. not. Motus alij ſunt eſſentialiter ſubordinati, alij non.

Dico ſecundò, quod neuter loquitur ad mentem Ariſto. Ipſi enim ſumunt primum, & ſupremum mouens: & dicunt, quòd hoc motu inferiora mouentur: At Ariſto. non hoc, ſed vltimum ſumit puta vltimum mouetur, ſuperiora mouentur, vt manifeſtè patet in textu. Dicit enim ſi A, mouetur à B, & B, à C, & C, à D, quòd ſi A, mouetur, & reliqua ſupra ipſum mouentur.

Nota cont. Auerr. & Gale.

Dico tertiò, quod nullâ experientia quicquam oſtendit, nec pro vna, nec pro altera parte. Nam cùm cor, aut cerebrum moueantur partes diſtantes medijs ſpiritibus, euenit vt principio abſciſſo, per aliquod tempus maneat virtus à principio impreſſa ſpiritibus, per quam ille ſit motus: ſicut in lapide proiecto, manet adhuc impetus, quieſcente proiiciente. Et ſic ſoluitur primum argumentum.

3. not. circ. expoſitio. Gale. & Auerr.

Circa ſecundum dubium, quod proponit Burlæus, re vera, magnam habet vim contra rationem Ariſtot. Nam ſolum concludit quòd infinitum continuum ſecundum omnes ſuas ſimul partes, locum mutaret tempore finito. Hoc autem nihil prohibet, nam motus partium, cùm vnus non ſit poſt alium, nihil prohibet eſſe ſimul. Repugnantia eſſet, ſi infinitum ſecundum omnes ſui partes abſolueret, & tranſiret ſpacium finitum, aut infinitum. Sed hoc non concludit Ariſtot. Vnde dicerem, quod intelligitur ratio Ariſtotelis, quod ſi vna eſſet magnitudo infinita, tunc vnum

Sol.

conti

continuum infinitum moueretur tempore finito. Hoc autem impoſſibile eſt, quia continuum infinitum moueri non poteſt, non ſolùm tempore finito, ſed nec infinito, vt demonſtratum eſt in lib. 2. Phyſic.

Nota. Nota autem, quod per iſtam rationem Ariſto. concludit, quod deuenire oportet ad vnum primum, quod non moueatur ab alio extrinſeco, ſiue ipſum moueatur à principio intrinſeco, ſiue ſit omnino immobile.

Ad 3. ex D. Thom. & Alber. Ad tertium reſpondet S. Th. & Alber. quod quamuis in ratione ſpecifica repugnet illa continuari, tamen ſub ratione communi, qua quanta, & corpora mobilia ſunt, non eſt impoſſibile continuari: Hic autem ſub tali ratione communi cõſiderantur, vt mobilia ſunt.

Nec putes, quod iſta potẽtia per quam dicuntur poſſe cõtinuari, ſit potentia Phyſica, quæ ad actum reducetur: ſed potentia Logica, ſecundum quam quod fieri non repugnat, poſſibile & fieri poſſe dicitur. Reliqua in text. dicta ſunt.

CAPVT II.

Quoniam autem tres ſunt motus. Text. 10.

Mouens & mobi e de bere eã ſimul proba tur in omni motu. QVia Ariſtoteles ſumpſit in ratione præcedenti mouens, & motum eſſe ſimul, & immediata, ob id non prohibere, continuari poſſe, id modo probat, & non ſolum in aliquo motuum genere, ſed in omni verum id eſſe, oſtendit. Ideóq; quadruplicem motum diſtinguit, puta Alterationem, Augmentationem, & Diminutionem, & Localem.

Incipit autem in locali motu id oſtendere tali ratione. Omne quod localiter mouetur, aut ab intrinſeco, aut ab extrinſeco mouetur principio: ſed in vtroque motu, mouens, & motum ſimul ſunt: ergo & in omni motu locali. Minorem probat, & quidem pro altera parte ſatis nota eſt. Quæ enim ab intrinſeco mouẽtur, ſimul habent, & quod mouet, & quod mouetur, cùm vnius partes ſint: in his verò quæ ab extrinſeco mouentur, non eſt ita notum, quare in his probabit idem.

Quod autem ab alio mouetur.

In latione quæ fit ab externo. PRobaturus in his quæ ab extrinſeco mouentur, & quod mouet, & quod mouetur ſimul eſſe, hos motus locales ab extrinſeco principio prius diſtinguit in quatuor, poſteà reducit ad duos, & in his illud oſtendit.

4. ſũt ſpe- Motus igitur ab extrinſeco locales quatuor ſunt, Pulſio, Tractio,

ctio, Vectio, Vertigo. Pulſio eſt motus quo aliquid, vel à ſe, vel ab alio in aliud pellitur A ſe, vt cum quis ſe proiicit in mare, vel deiicit ſe è turri. Ab alio, vt cùm liber proiicitur a manu, quamuis etiam poſſit intelligi illud verbum, a ſe, quod inferius dicetur in definitione pulſionis, vt ſit ſenſus, Pulſio eſt motus, quo aliquid à ſe, vel ab alio remouet aliquid.

[Spec]ies motus [l]oca[li]s a [mo]uente externo.

Huius pulſionis duplex ponitur ſpecies, Impulſio, & Expulſio. Impulſio eſt, cum quod pellit non remouetur à pulſo in toto motu. expulſio verò cùm deſerit ipſum pulſum, vt cum aliquid extra ſe mittit aliquid, licet non ſit ſemper ſimul cum illo quod mittitur.

Pulſi[o] & [eius] ſpecies.

Et adhuc huius ponitur ſpecies alia inferius, quæ eſt proiectio. Cum quod pellit, relinquit quidem pulſum, ſed imprimit ei motum fortiorem, quàm ſua natura poſtulabat, vt qui lapidem etiam deorſum mittit vi maiori quam ipſe deſcenderet.

Tractio eſt motus oppoſitus, cùm aliquid ad ſe, vel ad aliud trahit aliquid, & hoc maiori motu, quàm res ſecundum ſe remoueretur. Cum eſt motus ad ſe, dicitur Attractio: cùm ad aliud Extenſio dicitur. Quod ſit maiori motu, quia cum res ſuo motu fertur, Tractio non eſt.

Quid tractio & quo motus ad tractionem [re]ducātur.

Ad hos duos multos reduci dicit: nã inſpiratio tractio quædam eſt, expiratio expulſio. Similiter operationes. quib. naturales virtutes, aut alimenta trahunt, aut excrementa propellunt. Similiter ſputatio, & ſpatatio, id eſt, diuulſio, aut dilaceratio, & radiatio, id eſt. motus inſtrumenti, quo nent mulieres: & denique vocabulo communi tractiones, congregationes dici poſſunt, quaſi quod mouet, & quod mouetur, coniunguntur: pulſiones verò diſgregationes.

Vertigo eſt motus circularis, vt motus, quod trahitur rota.

Vectio verò, quo pondera ſupra alia feruntur.

Inter hos quatuor motus, duo eorum ad alios duos reducuntur. Nam vectio non diſtinguitur ab alijs tribus. Ratio eſt, quia quod vehitur, non proprio motu fertur, ſed alterius ſupra quod, vel in quo eſt: ob id ſi ipſum pellitur, trahitur, aut vertitur. Similiter etiam & ipſum vectum. Vlterius vertigo non diſtinguitur à pulſione, & tractione: eſt enim ex vtraque compoſita, nam quod circulariter fertur, ſecundum vnam partem recedit à mouente, & pulſio eſt: ſecundam alteram accedit, & tractio eſt. Hi igitur motus ab extrinſeco ad pulſionem, & tractionem reducuntur.

Vertigo, vectio, & ad quos motus reducantur.

Quòd ſi in his ſimul ſunt mouens, & motum, profectò in omni motu locali ab extrinſeco, ſimul erunt quod mouet, & quod mouetur.

Eſt

Eſt autem litera valdè clara quamuis ob maiorem dilucidationem, & claritatem harum ſpecierum non ſeruari eundem ordinem in exponendo, qui in textu eſt.

Proiectio autem quando velocior motus fit.

De motu proiectorũ quomodo mouens, & mobile ſunt ſimul. Difficultas maior erat in motu proiectionis. Id enim quod proiicit, non ſimul cum eo quod proiicitur, videtur ſimul eſſe: ob id in hoc oſtendit, illud etiam eſſe. Definit autem motum proiectionis eſſe, cùm res fertur motu vehementiori, quàm ſua poſtulet natura, eo quod mouens maiorem impetum imprimit, & maiori vi ipſam expellit. Tamdiu autem durat iſte motus quamdiu durat illa vis, & expulſio. Per quod vult intelligere, vt dicit S. Thomas quod immediatè mouetur proiectum ab aere contiguo pulſo, cuius vi ceſſante, ceſſat proiectio. Ex quibus colligit vniuerſaliter; quæ mouent, & mouentur locali motu, eſſe ſimul.

At verò neque inter id quod alteratur.
Text. 11.

3. probatur in alteratione mouens & mobile dicere eſſe ſimul. Qvod in motu locali docuerat, idem in alteratione oſtendit: magis tamen explicat propoſitionem in præſenti, nempe quomodo quod mouet, & quod mouetur, ſimul ſint. Dicit ſe loqui de alterante vltimo, & alterato primo. Aliquando enim quod primò alterat, & quod vltimo alteratur, diſtãt: vt cum ignis lignum à longè calefacit, & talia ſimul non ſunt. Si tamen alterãs vltimum ſumamus, ſimul erit: eſt. n. aër ligno proximus, qui calefactus lignum calefacit: & hoc vltimum alterans dicitur. Poteſt etiam intelligi, cùm aliquid alterat, & aliquid alteratur, non ſunt ſimul ſecundum ſe tota: ſed ſecundum id, quod primo alteratur ex parte alterati: & quod vltimo alterat ex parte alterantis, id eſt, vltima pars alterantis cum prima alterati eſt con iuncta: vt ſit ſenſus. Quod nunquam alteratio vlla contingit, niſi ſit aliquis tactus alterantis, & alterati, qui ſecundum extrema primò ſit, vel ſecundum proxima alterantia, & alterata.

In quibus accidat alteratio. Artificioſè Ariſt. hoc probat. Explicat tamen primò duo. Alterum eſt, in quibus accidat alteratio: Alterã, quæ dicantur alterari dicit igitur, quod quale alteratur, vt ſenſibile, id eſt, ſecundum qualitates ſenſibiles alteratio accidit. Sũt autem ſenſibiles qualitates, quib. corpora cõmuniter differũt, vt albedo, nigredo, calor, humiditas, ſiccitas, & reliquæ quæ ſunt paſſiones ſubiectæ qualitatis, id eſt, quæ ſunt termini paſſionum: ſubiectum enim terminum vocat. Per has autem qualitates differũt corpora dupliciter.

Aut

Aut quia eiuſdem magis,vel minus participant: ſunt.n. quædam calida,quædam calidiora.quædam calidiſſima:& ſic in alijs qualitatibus. Aut differunt,quia diuerſas habent qualitates.

Quæ dicantur alterari.

Explicat modò alterum, Quæ dicantur alterari. Et dicit ſecundum has omnes qualitates alterari corpora tam animata quàm inanimata:& partes animatorum inanimatæ,vt pili,vngues, & aliæ huiuſmodi quæ anima carent. Hæc enim omnia caleſiunt,frigeſiunt, reliquaſque patiuntur alterationes ſecundum tales qualitates.

Atque etiam ipſi ſenſus alterantur. Tex.12.

De alio alterationis genere, quæ eſt ſenſatio.

ALiam peculiarem alterationem animalibus dat, puta ſentire,quæ non eſt conceſſa alijs. Vnde, quæ patiũtur inanimata,& patiuntur animalia,vt albeſieri,caleſieri,& alia, quæ ſunt aliquando nobis non ſentientibus. Non. n.animalia omnes alterationes ipſorum ſentiunt: mutantur enim ipſis non ſentientib. ſæpè,vt accidit in alterationib.interioribus corporis. Inanimata autem non omnes alterationes habet animaliũ, quia ſenſu carent. Quod autem ſentire alteratio ſit, oſtendit, quia non ſit ſenſatio, niſi corpore patiente,i.nõ ſentimus,niſi in organo corporeo ſenſus recipiamus ſpecies ſenſibilium , & hoc alterari quoddam eſt, vt alibi dicetur.

Conſtituitur ratio Ariſt.

Ex his rationem conſtituit ad probandum intẽtum. Alteratio ſit ſecundum qualitates ſenſibiles quæ obiecta ſenſuum ſunt; ſed hæc agunt ſemper per medium illis contiguum: ergo inter alterans, & alteratum primum nullum eſt medium oſtendit medij contiguitatem, nam corpori eſt contiguus aër, ſimiliter & viſui: & ſic lumen agit in corpus, & ſuperficiem per aërem contiguum & color ſimiliter per aërem in viſum. Similiter in alijs ſenſibus hoc idem eſt.

Similiter autem & inanimatis. Text.13.

4. idem probatur d: augmẽtatione & diminutione.

DE augmento , & diminutione id oſtendit ; nec loquitur de ea,quæ ſit in ipſis animatis : Cùm enim ab intrinſeco fiat, manifeſtũ eſt ſimul eſſe,quod auget,& augetur;ſed de ea , quæ in animatis eſt,quæ additio,vel ablatio dicitur, in quibus notum etiam eſt,augens,& auctum,diminuens, vel auferens , & ablatum eſſe ſimul. Ex quibus omnibus vniuerſaliter concludit , primum moti , & vltimum mouentis ſimul eſſe , quia ſolùm immediatè duo ſe tangunt ſecundum vltimas ſuperficies.

An mouens, & motum ſimul ſint. Quæſt.2.

IN hac difficultate ſunt aliquot argumenta, quibus mouens probatur agere in rem motam diſtantem abſque eo, quod agat in medium. Sunt etiam argumenta, quibus attrahés non videtur ſimul cum attracto, quæ duo ſunt contra Ariſt. vt viſum eſt in text.

1. arg. Primum argumentū eſt, Sol agit in iſta inferiora calefaciēdo, producendo metalla, & alia: tamen horum nihil patiuntur orbes intermedij, cùm ſint incorruptibiles, & impaſſibiles. Eſt autem Sol in quarto cœlo: ergo aliquid agit in diſtans, & non per medium. *2.* Secundò. Eſt piſciculus, qui Torpedo dicitur, qui facit obſtupeſcere manus piſcatoris, & tamen nō obſtupeſcit rete: & dicit Plin. quod ſi tangatur extremitate haſtæ, manus tenentis haſtam obſtupeſcit. *Nota de torpedine* Huius Torpedinis tanta eſt vis, quod narrat Albert. 24. de animalibus, quendam extremitate digiti leuiter ipſum attigiſſe, & ipſius brachium ita fuit obſtupefactum: vt per dimidium annum loturis calidis, & vnguentis vix ſenſum receperit. Similiter dicit, quod piſces ipſum tangentes obſtupeſcunt. Idem dicit Ariſtot. lib. 9. Hiſtor. cap. 37. Hic igitur piſcis cum diſtantia etiam obſtupeſcere faciat, videtur agere in mediata, & non agit in medium.

3. Tertiò dicit Auicēna quod homines ſua imaginatione faciūt pluuias, & immutant res extrinſecas, & non per medium, imo experimur imaginationem immutare partes corporis diſtantes. Similiter faſcinatores nocent animalibus diſtantibus, nihil tamen in his videtur in medio eſſe.

4. Quartò, Magnes trahit ferrum diſtans, nec eſt ſimul cum illo, nec trahit aërem medium. Similiter electrum, ſeu ambra trahit diſtantes paleas, & membra ſibi trahunt cibum, in quibus nō videmus coniunctionem inter trahentia, & tracta.

1. fund. dup. agens alterum mediatum & remotum, alterum, proximum & immediatum, Circa horum ſolutionem ſit primum fundamentum Quod mouens eſt duplex. Alterum mediatum & remotum: Alterū immediatum, & proximum: Immediatū eſt, inter quod, & rem motam, non eſt aliud mouens medium, vt cum ignis ſibi lignum proximum comburit: mediatum vero cùm inter ipſum, & rem motam aliud mediat: vt cùm ignis calefacit diſtantia, prius tamen calefaciendo medium aërem.

Iſta autem mediatio, vel immediatio dicitur ſuppoſitorum. Alia. n. eſt immediatio, vel mediatio virtutis. Cùm. n. aliquid propria virtute agit, dicitur immediatū immediatione virtutis: cum verò agit virtute recepta, & dependente ab altero, agit mediatè mediatione virtutis. Vnde ignis cùm manum calefacit per medium aërem, dicitur mediatum mediatione ſuppoſiti, tamen imme

mediatum ſecundum virtutem, quia proprio calore agit. Aer verò licet immediatus ſit ſecundum ſuppoſitum, tamen mediatus in virtute,quia calore dependenti ab igne calefacit Aliquando etiam fit, quod ſimul ſit mouens immediatum, quantum ad vtrumque, vt cùm aqua ſibi manum adiũctam frigefacit, & ignis calefacit.

Nota.

Hic autem attende,quòd iſta virtus,quæ recipitur in medio à mouente mediato quantum ad ſuppoſitum,& immediato ſecundum virtutem,quamuis à tali mouente pendeat,tamen non omnis æqualiter. Eſt enim virtus, quæ perparum temporis durat in medio, vt calor receptus in aëre:ob id fit idem effectus per illud tempus etiam recedente primo mouente,licet non ſit tam fortis motio.quædam verò virtus nec per minimum tempus manet, vt lumen in medio,& virtus magnetis in aere:ſemper. n. dependent huiuſmodi virtutes à mouente immediato ſecundum virtutem: vnde abſq; illo nihil agunt in ſibi proxima,& immediata, vt ſenſu notum eſt.

2. fund. Agens quod agit in mediũ, & extremum non ſemper idem vtrobique producit.

Sit ſecundum fundamentum,ex Alexand.1.Meteor.comm.17. & etiam Themiſt.quem recitat Auer.lib.2.cœli,comm.42.Quado aliquid agit in medium, & aliquid diſtans, non ſemper eſt idem effectus in medio, & in diſtanti obiecto Poteſt hoc exemplo manifeſtari. ignis per vitrum medium calefacit ceram, tunc cera liquefit,non tamen vitium: & hoc vniuerſaliter eſt verum, quod idem accidens ſecundum varias diſpoſitiones ſubiectorum in quibus recipitur, poteſt varios effectus facere, v. g. calor in quibuſdam albedinem,in quibuſdam nigredinem facit: Solis lumen, hic aurum, illic argentum, illic plumbum facit: & ex hoc prouenit,quòd quamuis idem accidens ſit receptum in medio & in obiecto remoto,non ſemper idem ſequatur in vtroq; effectus Et hoc maximè eſt obſeruandum, nam ex hoc ſolutio pendet multorum.

3. fun. attractio eſt quadrup. Prim.

Sit tertium fundamentum.Quòd attractio eſt quadruplex Prima,qua finis trahit ad ſe,quod ad finem eſt, & quod ſic trahitur, non trahitur per virtutem aliquam receptam, & impreſſam ab ipſo fine, ſed ſua virtute in proprium finem tendit. Vnde quia ſic locus trahit locata,non recipiunt locata aliquam virtutem à loco,ſecundum quam ferantur,vt bene notat hic S.Th.& Auer ed ipſa proprijs virtutibus in loca mouentur: nec de iſta attractione loquitur hic Ariſt.

Alia eſt Attractio, quæ fit ſecundum vacuum,cuius meminit 2.
Conciliator,differentia ſcilicèt, quæ fit cùm aliquid attrahitur, quia remouetur illi contiguũ, quo ablato datur vacuũ, niſi aliud

R 2 tale

tale corpus moueatur, & ſic per fiſtulam abſorpto aëre trahitur aqua.

3\. Tertia attractio eſt, quam Auerr.comm.11.vocat æquiuocam, & impropriam: cùm id quod trahit, manet immotum, quomodo magnes, & electrum trahunt ad ſe, ille ferrum, hoc verò paleas: nec in tali attractione mouetur magnes, aut electrum. Similiter etiam membrum quod ad ſe cibum trahit.

Diſcrimen inter 1. & 3. attractionem. Eſt autem diſcrimen inter id, quod ſic trahitur, & id quod à loco trahi dicitur. Nam quod ad locum mouetur, non recipit virtutem à loco, ſecundum quam fertur: ſed à ſe habet, vel à generante, vel ab alio. At quod ad magnetem fertur, recipit virtutem, qua fertur.

Nota de magnete ex D. T. Vndè eſt notandum ex Alber.& S.Th. quòd ſicut per grauitatẽ aut leuitatem ferũtur res in loca propria: ita ferrum, & paleæ feruntur ad magnetem, & electrum per virtutẽ talẽ. Vndè fit, quòd in his omnib. illa virtus ſit inſtrumentum actiuum motus illius: Cæterum diſcrimen eſt, quod grauia, & leuia nõ à loco, ſed à generationibus receperunt virtutes illas: at ferrum, & paleæ à magnete, vel electro receperũt virtutes, ob id alterata prius ab ipſis ab eadem feruntur.

Alterum diſcrimen. Adde etiam tu aliud diſcrimen quòd motus grauium & leuiũ naturalis eſt ex parte formæ, & ex parte materiæ: at ferro, & paleis non eſt talis motus naturalis, ſed præcipuè violẽtus eſt: quãuis non omnino propter aliquam conuenientiam tracti, & trahentis. Ex hoc ſequitur, quòd grauia & leuia à loco finaliter: iſta verò à magnete, electro. Similiter à virtute membrorum trahantur effectiuè.

4. attrac. Quarta attractio eſt. Cùm quod trahit pariter mouetur, & ſuo motu mouet tractum vehementiori motu, quàm poſtulabat ipſius natura, vt dictũ eſt in tex. & de hoc præcipuè loquitur Ariſt. quamuis etiam verum ſit in omnib. tribus modis, in quibus contingit affectiuè trahere, vt dicemus.

1. concl. vbi nullũ eſt mouens immediatum. paſſio nulla eſſe poteſt. His ſuppoſitis ſit prior concluſio. Vbi nullũ eſt mouẽs immediatum, paſſio nulla eſſe poteſt. Hoc eſt velut principium omnibus Peripateticis. Non. n. intelligi poteſt, quomodo aliquid efficiat id, quod nullo modo tangit, nec per ſe, nec per aliud. Cùm.n. operatio ſequatur eſſe, vbi res non eſt, nec ipſius operatio erit: cũ autem in medio non agit, quod eſt proximum obiecto diſtanti, tũc nullo modo eſt vbi illa res eſt: & ſic nihil efficere poteſt. Imò hoc eſt vnum validũ argumentũ quo Theologi oſtendunt præſentiam Dei vbiq; quia vbiq; operatur. Auic. autem lib. de anima. par. 4. cap 4. oppoſitum exiſtimauit, cõuictus argumento tertio,

quod

quod facilè ſoluetur à nobis poſteà. *2. concl. mo*

Secunda concluſio, Mouens proximum & motum ſemper ſimul,& immediata ſunt,quòd ſi mouens primum ſit aliquando re motum ſecundum ſuppoſitum,tamen ſecundum virtutem immediatum eſt: & ſic eſt intelligendus Ariſto. quaſi velit dicere, non contingere motum,quin quod mouet,& mouetur ſint ſimul:non tamen quòd omnia mouentia ſimul ſint. *uens proximum & mobile ſemper debet eſſe ſimul.*

Ad primum igitur argumentum patet ſolutio ex ſecundo fundamento. Sol enim agit quidem in orbes medios,& in inferiora per lumen:& omnes ſuas virtutes: at lumen non eoſdem vbique effectus facit,ſed orbes illuminat,aërem calefacit,& in terra varios producit effectus. Nec hoc impedit,cœlum eſſe incorruptibile,vt notat benè Alex.loco citato, quia lumen non eſt qualitas deſtructiua,imò, (vt inquit,) luna,& aſtra,quæ eiuſdem ſubſtantiæ ſunt cum cœlo,lumen à ſole recipiunt. *Ad 1. Nota,de actione ſolis in hæc inferiora.*

Per hoc idem reſpondetur ad ſecundũ de Torpedine: eſt enim eadem qualitas,& in manu,& in retibus, ſed non idem operatur, manum, enim obſtupefacit, non autem retia:& hoc fit etiam in alijs qualitatibus,vt dictum eſt. *Ad 2. de torped.*

Ad tertium dico, quòd homo per imaginationem ſæpè ſeipſum immutat,ſed hoc non fit,niſi ſpiritibus in imaginationis organo exiſtentibus immutatis,per quos fit celeris immutatio partium corporis. *Ad 3. de hominis imaginatione.*

Quòd autem dicitur de faſcinante oculo,non negamus,ſed dicimus vapores nociuos egredientes per oculos aërem offendere, & aër nocet alijs, ſicut homines peſte tacti alijs etiam diſtantibus nocent,ſed hoc non fit,niſi per medij immutationem. *De faſcinatione.*

Quòd autem dicitur de his, qui pluuias,& alia multa faciunt per imaginationem,id falſum eſt: ſępè enim prouenit arte dęmonum,vel caſu aliquo,vt dicit Iand.Aliud eſt, cùm miraculosè accidunt effectus:ibi enim virtus diuina operatur.

Ad quartum de magnete.Alexand.lib.2.quæſt.naturalium cap. 23. recitatis aliorum ſententijs, dicit moueri ferrum à magnete, tanquam à fine propter conuenientiam, quam cum eo habet. *Ad 4. de magnete ſententia Alexan.*

At iſta ſententia non eſt tenenda.Omiſſis autem multis,quibus poterat impugnari,id ſat ſit,quòd(vt notãt S.Th.Albert.& Auer. in quacunque diſtantia moueretur ferrum ad magnetem, ſicut ignis ad ſuum locum. Præterea,quantumq; magnum eſſet,traheretur,quæ tamen duo non ita eueniunt.Pręterea,quia ſi tingatur, ſeu vngatur allijs ferrum, aut magnes non trahit: & ſimiliter niſi motu comprimatur electrum, vt calefiat: quod vtique oſtendit *Impugnatio Alexand.*

magnetem agere in ferrum,vt diximus: vndè agit quidem in ferrum,ſed non prius,niſi immutando medium.

Nota de magnete intincto allijs, & ſanguine hirci. Sed hic duo notanda. Alterum eſt,ꝙ Conciliat. differenti. 51. dicit,ſe expertum eſſe, magnetem vnctum allijs ferrum trahere: dicit tamen, quòd ſi magnes,aut ferrum per diem ſanguine hircino intingeretur, non eſſet talis attractio: nec ego dubito, aliquando decipere illam experientiam de allijs.

Cauſa autem, quare allium talem virtutem habeat, exiſtimo eſſe,quia calidum eſt,& calor eius mordax, & diuulſiuum partiũ ſubtiliorum:& ita appoſitum magneti,diuertit partes calidiores, quæ magis actiuæ ſunt,& ita impedit ab actione:& hinc prouenit aliquando,quod non impediat propter debilitatem caloris alliorum.

Cur electrum debeat calefieri. Alterum eſt, quòd electrum ob id prius motu calefit, vt dicit Alber.vt fiat diſgregatio partium, & facilius virtus poſſit agere: quòd ſi calore ignis calefiat,non trahet,quia talis calor conſumptiuus eſt virtutis. Et quamuis hoc verum ſit, quantum ad hoc quod eſt de ignis calore, exiſtimo etiam calefactum attrahere, quia calor attractiuus eſt ex ſe,vnde etiam alia calida paleas trahunt, & calidum magis trahit minus, vt dicit Conciliator. Hæc de magnete,& cæteris ſatis ſint dicta,nam eadem fuſius perſequi non eſt noſtri muneris.

Caput III.

Quòd autem ea quæ alterantur. Tex. 14.

Alteratio non fit niſi ſecundum qualitates tertiæ ſpeciei. CVm alterans & alteratum ſimul eſſe probauerit, idq́; ſolum in qualitatibus tertiæ ſpeciei oſtenderit, nunc huius rationẽ reddit,docens alterationem non eſſe niſi ſecundum tales qualitates:& quæ alterantur,non niſi ſecundum has alterari.

Nota autem ꝙ ſunt qualitates quartæ ſpeciei,quales ſunt figuræ,& formæ:ſunt etiam primę ſpeciei,quales ſunt habitus:Habitus autem ſunt in triplici differentia, quidam corporis,vt robur, ſanitas, & alia: quidam animæ appetitiuæ, quales ſunt virtutes morales:quidam animæ intellectiuæ,vt ſcientia,prudentia, ars & ſimiles: Hoc etiam intellige de habitibus oppoſitis. In omnibus his probat,non eſſe alterationem.

Nota. Prætermittit autem ſecundam ſpeciem. Nam,vt dicit S Tho. talis qualitas, puta potentia vel impotentia,naturalis eſt, & non de nouo acquiritur,ſed cum ipſa generatione rei.

Aliorum enim maximè vtique. Tex. 15.

Alteratio non eſt PRimò de figuris probat,in quibus dicit, maximè apparere alterationem eſſe, cùm fiat remotio & acquiſitio, ipſarum:ea verè

verè alteratio non eſt ad ipſas primò, ſed ad aliquid aliud, ex quo ipſæ ſequuntur, vt dolatio tendit ad partium remotionem, actio pingendi ad partium, vel accidentium appoſitioné, vndè ſequuntur figuræ, ſicut dealbatio primo ad albedinem tendit, à qua ſequitur ſimilitudo: ob id ad ſimilitudinem non eſt alteratio per ſe, ſic ad figuras. Materia enim & ſubiectum patitur alias alterationes, vt denſationem rarefactionem, vel alias mutationes ſecundum artem: & ex his conſequuntur figuræ: ad has tamen non eſt per ſe alteratio hoc probat duplici ratione. Prior eſt. Quæ alterantur denominantur à qualitatibus, ſecundũ quas eſt alteratio, ita vt ſit prædicatio æquiuoca, id eſt, æquæ vocis nempe q; alteratur ſecundum ſuam vocem, prædicatur de qualitate, & è cõtra: at hoc non ſit in figuris: ergo ſecundum eas non eſt alteratio. Maior patet: Dicimus enim æs eſt humidum, homo eſt albus, & è cõtra, album eſt homo, humidum eſt æs: at cùm æs ſit ſtatua, nõ eadem voce dicitur, æs eſt ſtatua, nec eſt ſtatua æs, ſed ærea, nec cathedra lignum, ſed lignea: & hoc eſt non æquiuocè prædicari, id eſt, non æqua voce, ſed mutata, nam non aureum, ſed aureũ prædicatur, non æs, ſed æreum. Aliter enim æquiuocè ſumitur hic quàm in prædicamentis.

ad 4. ſpeciẽ. qualitat. ſ. ad figuram.

1. ratio.

Nota.

Amplius & aliter inconueniens eſt.
Tex. 16.

Alteram rationem facit ad idem probandum. Res cùm ſit non dicitur alterari: eſt enim alteratio rei iam factæ, & exiſtentis: ſed cùm res accipit formam, ſeu figuram, ſit: ergo per figuram, vel formam non alteratur. Et hoc eſt, quod dicit: ridiculũ eſſe parietem, aut tegulam eſſe domus alterationem, & domum alterari, cùm tegitur, aut parietibus clauditur: cùm enim tunc non ſit, ſed ſiat, non alteratur. Eſt enim alteratio perfectorum, & eorum quæ iam ſunt. Et ſic eſt intelligenda ratio hæc, & non vt declarat Auer. vt dicemus in quæſtione.

2. ratio.

Manifeſtum autem eſt. Tex. 17.

Verba hæc priora cum ſuperioribus copulantur, quib. dicit id quod ſumpſerat. puta quod ſit, nõ alterari, eſſe manifeſtum, & dedimus nos rationem, quia nondum eſt res cùm ſit.

Statim proſequitur declarare, non eſſe alterationem ſecundum alias qualitates à tertia ſpecie: & ſecundò oſtendit de habitibus corporis, & facit argumentũ, Omnis habitus, ſiue virtus, ſiue vitium ſit, eſt ad aliquid: ſed eorum, quæ ſunt ad aliquid, non eſt per ſe generatio, nec alteratio: ergo nec talium habituum. Explicat,

Quòd ad corporis habitus non ſit alteratio.

quomodo ad aliquid ſint iſta,& primò de ſanitate. Sanitas enim eſt calidorum,& frigidorum commenſuratio,aut eorum,quę ſunt intra,aut quæ ſunt ad continens.

Explica. rö. Ariſt. Quòd ſic explicat Auer.vt per temperiem caloris, & frigiditatis intrinſecæ intelligit ſanitatem animalis, per temperiem caloris,& frigiditatis cõtinentis ſanitatẽ, quę dicitur aëris, vel aquæ, ſecundum quam aër temperatus, vel aqua ſana dicuntur ipſis animalibus.

Probat Ariſto.quòd alij corporis habitus ſint ad aliquid, quia ſunt diſpoſitiones præſtantis,& perfecti ad optimum.

Habitus eſt diſpoſitio perfecti, ad optimum. Vbi nota,ꝙ habitus ſuperueniunt naturæ iam perfectæ, & potenti operari:ſed adueniunt ad hoc vt melius operetur. Vnde habitus corporis ſupponunt naturam conſtitutam, & perfectam per ſanitatem & temperiem, & ipſam ad operationes perfectius diſponunt,vt robur & macies:per maciem intelligit aptitudinem ad motus veloces,& curſus,quæ in obæſis non ineſt. Hi igitur etiam habitus ad aliquid ſunt,vt ſanitas:& hic eſt ſenſus illorum verborum,quòd habitus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum,vt explicat benè S.Th.nec expoſitio Auerr.eſt ad rem. *Nota.*

Nota. Hic attende maximè vnum : quòd dicere hos habitus eſſe ad aliquid, non eſt aliud quàm quòd conſequantur ex habitudine multorum inter ſe.Vndè ſanitas ad aliquid eſt, quia conſurgit ex certa temperie qualitatum:& pulchritudo, quæ ex debita partiũ proportione, & diſpoſitione procedit: & robur ex membrorum coaptatione. Vult ergo Ariſt. quòd alterationes terminentur in qualitates illas primò,vel in partes,vel in membra:& indè per accidens tales habitus conſequantur. Vndè qui ſanat,ipſas qualitates temperat,& ſecundum has eſt alteratio : indè conſurgit ſanitas. Similiter in alijs corporis habitus.

Neque igitur circa animæ virtutes.
Tex. 18.

3. idẽ oſtẽdit. quod ſecundum virtutes nõ ſit alteratio. TErtiò,idem oſtendit in virtutibns moralibus, & facit duas rationes.Altera eſt,(vt benè dicunt Themiſt.& S.Thom.) ſimilis ſecundæ rationi,quam fecerat de figura. Cùm res perficitur,nõ alteratur:ſed homo per virtutes maximè perficitur,& cõſummatur:ergo non eſt dicẽdus ſecundũ illas tunc alterari, quia nondũ eſt perfectus homo.Probat,quòd homo perficiatur. Quia tunc quodq; maximè perficitur, cum attingit ſummã perfectionem ſuæ naturæ,vt circulus, cùm maximè circulus eſt:ſed homo per virtutes maximè ſecundum naturam perfectus eſt, ergo per illas fit perfectus : non ergo illarum eſt alteratio nec oppoſitarũ, *1. ratio.*

putæ

puta vitiorum, ſed corruptiones potius ſunt, profectò magna eſt virtutis laus. Tunc dicitur completus homo, cum virtutem habet, tunc diminutus, cùm vitium.

Fit igitur cùm alteratur. Tex. 19.

Alteram rationem ponit ſimilem ei, qua probauerat in habitibus corporis. 2.
Quia virtutes hæ ad aliquid ſunt, & præſupponunt aliud, in quo fit alteratio, & quod ipſæ conſequuntur. Vt autem explicet, quid eſt quod præſupponant virtutes, dicit ipſas eſſe impaſſibilitates, vel paſſiuum ſic, id eſt, paſſiones temperatas.

Nota ex Perip. & Stoi. quid virtus ſit.

Nota. quòd Stoici, tunc eſſe virtutem putabant, cum nullus eſt in ſenſu appetitus motus, nec paſſionis illius inſultus, & ideò impaſſibilitates eas vocabant, quaſi ex tali paſſionum negatione inſurgerent virtutes. At Peripatetici tunc virtutẽ eſſe exiſtimant, cùm paſſiones & motus ſenſuum ſecũdum rationẽ frænati ſunt: vndè licet inſurgant contra rationem, tamen à ratione ſuperantur, & eas moderatur ratio.

At quia in præſenti nihil huius ex profeſſo determinabat, yſus eſt diſtinctione, etiam vt oſtenderet, in quacunque opinione eſſe hoc certum, quòd virtus ad aliquid eſt, & inſurgit, cùm alteratio facta eſt in paſſionibus, ſecundum quam domitæ ſunt & frenatæ, ſicut dictum eſt de ſanitate. Per victoriam enim, & ſuperantiam paſſionum virtus aduenit.

Not. circa vniuerſa. materiam virtutum.

Ad hoc autem oſtendendum, dicit virtutem totam moralem poſitam eſſe in voluptatibus, & triſtitijs, id eſt, in domandis his paſſionibus appetitus. At voluptas & triſtitia, ſenſus ipſius eſt: nã voluptas & triſtitia, aut in actu præſenti, aut in memoria, aut in ſpe poſita ſunt: hæc autem ſenſus ſunt ipſius. Explicat hoc: Nam in memoria ob id eſt voluptas, aut triſtitia, quia actus boni vel mali præſentis, recordamur: in ſpe verò, quia ſimilem præſenti ſperamus, quæ in ſenſibus ſunt. In his igitur paſſionibus primò accidit alteratio, per accidens in virtutibus, quæ factas alterationes ſequuntur.

At verò neque in intellectu. Tex. 20.

Idem oſtẽditur in habitib. intellectualibus.

Quartò, id in habitibus intellectiuis oſtẽdit, & vtitur ratione eadem. Quia ſcientia eſt ad aliquid, nec eſt niſi cùm aliquid aliud alteratur, puta ſenſus. Nam ex alteratione quæ in ſenſu fit, puta cùm experientia partium, & ſingularum acquiritur: anima vniuerſale colligit, & ſcit abſque mutatione, ſeu alteratione per ſe, niſi ex ſenſus alteratione. Et hoc eſt quod dicit: quòd cùm fit

ſcientia, nō eſt motus in nobis ſecundum aliquam animæ potentiam, ſed tantum per experientiam quæ fit in ſenſibus Particulariter tamen oſtendit, quod alteratio non ſit ſcientiæ.

Nota. Eſt autem duplex ſcientia, & actus, qui eſt iam in homine docto, & ſcienti, & alter etiam actus, qui eſt à principio, per quem fit doctus. Sunt enim actus antecedentes, & conſequētes habitus. Dicit igitur de actu conſequente, de quo dixit, quod non eſt alteratio. Dicit modo, quod nec ipſius eſt generatio, vel quod ſicut nec eſt alteratio, ita nec eſt generatio, quemadmodum viſio, guſtatio, non ſunt generationes. Sed melius puto intelligendum, quod ipſius non ſit generatio, quia non præcedit vlla alteratio ipſum in anima, & intellectu.

At de actibus primis hic videtur difficultas: ob id docet, quod nec ipſorum eſt per ſe alteratio, vel generatio: ſed conſequuntur alterationem in alio factam. Explicat hoc exemplo dormientium, & ebriorum, etiam exemplo malè habentium. Hi omnes poſtquam receſſerunt iſta impedimenta, per nullam aliam alterationem intelligunt, ſed facta quiete humorum infeſtantium, nullo alio adueniente, facta eſt ſcientia: ita fit in pueris de nouo ſciētia: facta enim quiete, & humorum pacatione, vel per ætatem, vel alijs cauſis, puta diſciplinis, & exercitio, accedit ſcientia, nulla in anima alteratione facta, ſed ſolum in ſenſu, & corpore: non eſt igitur alteratio primò, niſi ad qualitates ſenſibiles: ad reliqua verò per accidens eſt.

An ad qualitates tantum tertiæ ſpeciei ſit alteratio. Quæſt. iij.

1. argum. QVæſtio hæc tota erit poſita in rationib. Ariſt. examinandis, & declarandis: ideóque proponemus arg. contra ipſas. Primum eſt vniuerſale. Ipſe enim ad qualitates aliarum ſpecierum docet non eſſe alterationem, quia conſequuntur alterationem factam in alio: quod ſi ita eſt, ſequitur etiam quod ad multas qualitates etiam ſenſibiles nōn eſt alteratio, puta albēdinem, nigredinem, & omnes colores: ſimiliter raritatem, aſperitatem, & alias omnes ſecundas, quia iſtæ non ſunt niſi ex antecedenti primarum alteratione: quia enim eſt alteratio ſecundum calorem, frigiditatem, & humiditatem, ac ſiccitatē, aliæ conſequuntur, ergo illarum non eſt alteratio.

2. Secundò, contra rationem primam, qua ad figuram nō eſſe alterationem probat, quia ſubiectum de ipſa non prædicatur, quod fit in alijs qualitatibus. Eſt argumentum. Vel ſumit figurā in abſtracto,

ſtracto,& tunc ſubiectum non prædicatur de ipſa ſicut etiam ſubiectum non prædicatur de qualitate ſenſibili:vt enim nō dicitur, cathedra eſt lignum,ita nec albedo eſt corpus. Vel ſumi in concreto,& tunc prædicatur:vt enim dicitur,albū eſt corpus, & corpus eſt album,ita lignum eſt figuratum,& triangulare, & è contra:& ita licet ſumere nomina concreta aliarum figurarum, quāuis opus ſit aliquando fingere ea.

Tertiò, contra alteram rationem, quia dicit,quod domus ſit, ob id non dicetur alterari. Si iſta ratio valeret,nec calidum, aut frigidum,cum ſit calidum,aut frigidum, dicendum eſſet.alterari. Quod ſi dicatur ſubiectum, puta corpus alterari ſecundum illas qualitates:ita nos profectò dicemus lignum,aut lapides ſecundū tales figuras alterari. Vel ergo ratio nulla eſt,vel contra ipſummet probat. *Tertium.*

Quartò.contra id,quod dicitur,virtutes eſſe ad aliquid, habitus ſunt abſolutæ qualitates diſtinctæ ab his, in quibus alteratio ponitur: ergo profectò anima alteratur ſecundum ipſas. Explico antecedens: Scientia non ſolùm eſt quies humorum,ſed qualitas in intellectu.Similiter virtutes morales ſunt qualitates,& non ſolùm quietes paſſionum. Similiter in corpore ſanitas,& robur:ergo ſecundum has alreratio eſſe videtur. 4.

Quintò, contra id, quod dicitur, hominem perfici ſecundum virtutem. Vel loquitur de perfectione eſſentiali,& hoc non, quia virtus eſt accidens, quod non perficit eſſentialiter ſubſtantiam. Vel de perfectione accidentali: & tunc quodlibet corpus ſenſibile perficitur per accidentia: vnde ſecundum illa non eſſet alteratio:quod falſum eſt. 5.

Sextò.contra vltimam rationem.Si homo in potentia ſcientiæ acquiſitæ habet ſe, ſicut qui dormit, ergo ſicut in dormiente, & ebrio ſcientia præfuit, ſed erat impedita:ita etiā in puero.Quod ſi ita eſt, ſcire eſt reminiſci, & de nouo non acquiritur ſcientia, quod eſt cōtra ipſum Ariſt.1.Poſt.cap.14.& 2.Poſt.c.vltimo,qui in hoc à Platone diſſentit. 6.

Septimò, Ibi eſt alteratio,vbi eſt vera contrarietas:at in habitibus, & huiuſmodi actibus eſt contrarietas: ſunt enim aſſenſus contrarij, qui ſe mutuò expellunt,vt habetur 2. Periherme. c.4. & 1.Poſt.cap. 12. ſunt etiam vitia contraria: ergo ſecundum hæc eſt alteratio. 7.

Ad 1. dupliciter eſt alteratio ad aliquā formam.

Ad primum aduerte,quòd dupliciter ad aliquā formā eſt alteratio. Vno modo per ſe,altero per accidens:Per ſe alteratio eſt ad illas formas, quæ ſunt contrariæ, ac mutuam habent inter ſe pugnam,inuicem agendo, & patiendo per accidens alteratio eſt,

cùm

cùm formæ non ſunt cõtrariæ, nec inuicem agunt aut patiuntur, ſed tantum conſequuntur ad eas, quæ contrariæ ſunt,& inuicem agunt, quomodo alteratio dicitur eſſe per accidens ad ſimilitudinem,quæ ex qualitate conſurgit: ſimiliter ad figuras, quæ ex alijs formis oriuntur.

Alteratio per ſe ad aliquã formã eſt duplex mediata, & immediata.

Alteratio autẽ per ſe duplex eſt, altera immediata,altera mediata.Immediata eſt ad qualitates, quæ contrariæ ſunt, & per ſe ipſas agunt, & patiuntur:huiuſmodi ſunt ſolæ quatuor elementares qualitates, quæ primæ dicuntur;hæ enim ſecundum ſe agunt inuicem, ac immediatam habent contrarietatem: Mediata verò eſt ſecundum qualitates contrarias quidem, ſed quæ non ſecundum ſe agunt, ſed ſecundum primas, & quarum commixtione fiunt: huiuſmodi ſunt omnes qualitates ſenſibiles, quæ ſecundæ dicuntur,vt colores,ſapores,& odores,& aliæ huiuſmodi. In his quidem vera eſt,& per ſe alteratio, cùm cõtrariæ ſint & pugnent, quamuis pugna ſit medijs primis.

Solut.1.

Vnde ſoluitur argumentum.Eſt enim differẽtia inter figuram, & qualitates ſecundas.Figuræ enim nullo modo actiuæ ſunt, nec ſecundum ſe,nec ſecundum ſui aliquid:non enim ex primis componuntur:At ſecundæ contrarietatem habent,& actionem,& paſſionem mutuam,vt ex primis ſunt.

Ad 2. duplex.eſt cõcretũ alicuius accidentis.

Ad ſecundum nota, quod eſt duplex concretum. Vnum primum, quod ex ſola inexiſtentia formæ in ſubiecto fit, vt album, calidum: dicunt enim iſta ſolas qualitates in ſubiecto. Alterum ſecundum, quoad hoc deducitur, quod propter formam in ſubiecto dicit mutationem ſubiecti ſecundum illam formam, vt dealbatum,calefactum,denigratum.Huiuſmodi duplex concretum in figuris reperitur; & primum,vt cathedra: dicit enim formam in materia,ſic domus,arca,& reliqua: & ſecundum,quod mutationem ſubiecti notat, vt triangulare,& vt ita dicam,cathedratũ, figuratum,& reliqua.

Sol. arg.

Ariſt.ergo benè comparauit arcam,& ſtatuam albo, & calido, quia vtraque ſunt concreta prima.(Nec ſunt audiendi,qui arcam ſtatuam,& ſimilia putant abſtracta, ſicut albedinem, & calorem: hoc enim falſum eſt,dicunt enim materiam tãquam partem)hoc etiam inuenitur in ſubiecto.Eſt enim duplex concretum,& abſolutum,vt æs,aurum: & denominatiuũ,vt æneum,aureũ,terreum, ligneum.In accidentibus ergo reliquis abſolutum prędicatur, vt calidum eſt corpus,terra,aut ignis: at in formis non,ſed denominatiuum ſtatua terra, aurea, aut ærea dicitur,quæ nomina denotant mutationem factam prius, vt conſequantur tales figuræ, vt dicitur 7.Meta.text.26.in alijs verò non fit alia mutatio in ſubiecto,

cto, niſi ſecūdum tales qualitates, vt dictum eſt. & ſic ſoluitur argumentum quo etiam pacto ſoluit Burlæ. hic enim fatetur illa eſſe concreta, ſed prima, puta ſtatuam, & ſimilia.

Ad 3. rerū figuræ magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialibus.

Ad tertium aduerte, (vt alibi diximus) quod rerum figuræ magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialibus, vt enim propriæ formæ ſubſtantiales res, & ſpecies ſingulas ſequuntur: ita etiam & figuræ iſtæ exteriores: adeò vt multi non aliam eſſe ſubſtantialem rei formam quàm iſtam exteriorem decepti exiſtimauerint.

Ex quo fit, vt ſicut ex forma, & materia ſubſtantialibus fit vnū per ſe compoſitum, ita etiam ex figura, & ſubiecto proportione quadam compoſitum fiat quodammodo per ſe, ita vt in modo ſignificandi non differant voces ſignificantes compoſita ſubſtantialia, vt homo, leo, capra, & voces ſignificantes huiuſmodi artificiata, vt ſtatua, domus, lectus: imo aliquando ſunt eædem voces: ſculpturas enim, & rerum picturas eiſdem nominibus nominamus.

Explicatur vis rationis Ariſt.

Vide igitur, quam benè procedat Ariſt. ex hac propoſitione. Sicut generatio non eſt alteratio eius quod fit: ſed productio in ſubſtantijs. Ita in figuratis, figuræ productio nō eſt alteratio ipſius figurati: cùm enim fit homo, non dicitur alterari: ſimiliter etiam cùm fit ſtatua, non dicitur alterari.

Obiect. ſol.

Quod ſi dicas, ſubiectum dicitur alterari, vt lignum: Reſpōdetur, licet obiectio ſit bona, tamen iam in primo argumento probauit Ariſt. non alterari ſubiectum ſecundum figuram, ſed ſecundum accidens aliud prius, vnde ſequitur figura. Et quia reſtabat, An ſaltem alteretur compoſitum figuratum: ob id obiecit hoc ſecundum argumentum, quo illud alterari non dici probaret.

Vnde argumentum de albo nullum eſt. Nam quamuis totum album non alteretur, ſubiectum tamen alteratur: in figura verò ſuppoſuit ex primo argumento, non alterari ſubiectum: & in ſecundo probat, quod nec ipſum compoſitum; & ſic concluditur, quod nulla ex parte ſecundum figuram per ſe alteratio eſt.

Quid ſint habitus in potentiis.

Ad quartum dico, quod nō eſt eadem ratio, de ſanitate, pulchritudine, & ſimilibus, ac de alijs habitibus animæ. Exiſtimo enim habitus animæ eſſe qualitates diſtinctas re à paſſionibus ſenſus, & ab experientijs, & reliquis ſenſibilibus, quæ qualitates exiſtunt in potētijs ad faciēdas eas promptiores, ac faciliores in ſuis operationibus: & hæc eſt cōmunis ſententia. At in corporis habitibus exiſtimo probabilius, nō eſſe re diſtinctos habitib. ab ipſis ſenſibilibus. Volo dicere quod ſanitas nō eſt qualitas realiter diſtincta à qualitatib. primis, ſed ſunt ipſę qualitates ad temperiem redactæ,

ctæ,ſicut harmonia,& conſonantia non eſt vox diſtincta,niſi multæ proportionem habentes: ſimiliter ipſa pulchritudo eſt perfectarum partium recta illa ordinatio.

Solut. arg. Et ſic patet, quomodo non eſt alteratio, niſi ad qualitates primas, & ad partium conſtitutionem. Nam pulchritudo, & ſanitas ſola ratione ſeparantur ab ipſis,cùm ordinem, & commẽſurationem ſuperaddant. At de reliquis habitibus quomodo ſecundum ipſos alteratio non ſit, cùm puræ qualitates ſint, dicetur in ſolutione aliorum argumentorum.

Sol. Auerroic. Ad quintum Auerroes dicit,propterea id quod perficitur, non alterari,quia alteratio eſt ſucceſſiua:at quod perficitur,in inſtanti perficitur. Perfectio enim in indiuiſibili conſiſtit. Sed hoc mihi non placet.Primò,vt quia dicit S.Tho. licet perfectio indiuiſibilis ſit, quia vltimus gradus rei eſt, qui in inſtanti acquiritur: tamen corruptio non eſt in indiuiſibili, quia poteſt magis,& magis recedi à perfectione: vnde corruptio diceretur alteratio. Et nota, quod loquimur de perfectione ſecundum virtutem, & accidentia.

Præterea, quia vt dicit Aegid. perfectio latitudinem habet, eſt enim, & fit homo magis & magis ſtudioſus, præterea, ſi dicas quod vltimum perfectionis in inſtanti eſt, ac ob id perfectio non eſt alteratio, profectò hoc idem poſſet in quolibet accidenti dici:ſummus enim gradus caloris,&albedinis in indiuiſibili conſiſtit.

Intel. rationis Ariſt. Nõ ergo ſic eſt ratio intelligenda Ariſt.ſed vt dixi in textu:ob id,quod perficitur vt non dicitur alterari, quia non eſt,dum perficitur:alterari autem eſt eius,quod iam eſt.

Obiect. Sed manet argumentum quintum: cùm enim ſit perfectio accidentalis,idem poſſet dici de quocunque alio accidenti.

Solut. Reſpondetur, quòd eſt perfectio accidentalis duplex. Altera, propria, quæ perficit rem, quantum ad operationes propriæ ſpeciei:& talis eſt virtus in homine,& ſcientia:& hæc perfectio videtur conſummare hominem,vt homo eſt:vnde non verè alteratur homo ſecundum hãc.Alia eſt perfectio communis,quæ rem quidem perficit,ſed nõ ſecundum talem ſpeciem, qualia communia accidentia,& ſecundum hæc alteratio eſt.

Nota duplicem perfectionẽ accidẽtalem.

Nota. Et nota quòd non negat Ariſt. Aliquam alterationem ſecundum virtutes, ſed tamen non eſt tam propria alteratio,qualis eſt ſecundum accidentia, nam per illas adhuc ſubiectum ſub ratione particulari perficitur.

Ad 6. ex D. Thom. Ad ſextum mihi placet ſententia. S.Tho.& aliorum: quòd hic loquatur ſecundum ſententiam Platonis, quæ communis erat.

Plato

Plato enim ponebat habitus, & ſpecies inſitas à natura hominibus cum intellectu ipſo: impediebātur tamen ab operatione propter ſenſum: accidente autem alteratione corporis, & ſenſus, anima operabatur, nulla facta in ea mutatione: & hoc ſignificant illa exempla ebrij dormientis, & infirmi: quæ Auerr. dicit eſſe ſecundum Platonem.

At verò alia eſt ſententia Ariſt. quæ habetur in 2. lib. de anima à text. 55. vſque ad 59. vbi ponit a natura ſolum haberi nudam potentiam intellectus, quæ poſteà alteratur per habitus: acquirit enim de nouo ſpecies & habitus. & his acquiſitis eſt in proxima potentia ad actum, & contemplationem. Vnde diſcrimen eſt inter ebrium doctum, & puerum, quamuis neuter contempletur. Puer enim nō perueniet ad actum, niſi prius acquirat habitū: at ebrius abſque noua acquiſitione per quietem vaporum perueniet ad actum: vbi clarè admittit eſſe aliquam alterationem ſecundum habitus: ſed vocat talem alterationem perfectiuam, quæ impropriè alteratio eſt, præſertim cùm ſequatur poſt alterationē, quæ ſit in ſenſibus, & in paſſionibus, quæ propria alteratio eſt, Ac propterea in præſenti etiam docet non eſſe alterationem veram, ſed coniungi cùm altera, quæ vera eſt. Plato verò nullam prorſus eſſe alterationem cenſebat.

Noua ſen. [illegible] & Ariſt. circa habitus animæ.

Ad ſeptimum reſpon, quòd non eſt vera contrarietas inter habitus, & actus, cùm non ſit actio vera Phyſica, ſed eſt quædam repugnantia, & incompatibilitas, quæ contrarietas dicitur: & ſic patet explicatio rationum Ariſt. in textu.

Ad 7.

Capvt IIII.

Dubitabit autem aliquis. Text. 21.

Tres quæſtiones determinauit iam Ariſt. & an omne quod mouetur ab alio moueatur: & an quod localiter mouetur, à motore diſtincto moueatur: & an mouens, & motum ſimul ſint. Nunc quartam aggreditur, nempe An quicunque motus cuilibet motui ſit comparabilis.

Argumentatur autē à parte negatiua dupliciter. Primò. Si omnis motus omni motui comparabilis eſt, ſequitur quòd motus per circulum, & motus per rectum erunt comparabiles: ſed hoc eſſe non poteſt. Probatur, ſuppoſito, quòd dictum eſt, motus æquè veloces in tempore æquale tranſire ſpatium æquale: tunc eſt argumentum. Si illi motus ſunt comparabiles, poſſunt eſſe inuicem tardiores, & velociores, & æqualis velocitatis: in hoc enim

An quiuis motus ſit cuilibet motui comparabilis. 1. ratio a parte neg.

com

comparatio fit: Si igitur æquè velox eſt motus per circulū motui per rectum: ergo in æquali tempore trāſibit æquale: ergo iam datur curuum,& circulare æquale recto, quod tanquam impoſſibile infert: non igitur quilibet motus cuilibet comparari poteſt in velocitate.

2. ratio. Alterum facit argumentum. Nam ſi motus omni motui comparatur, latio,& alteratio eſſent æquales, puta ſi in æquali tempore mouerentur: ſed impoſſibile eſt, quòd ſint æquales: quod probatur. Nam æquales motus in vno tempore tranſeunt æquale, at qualitas non dicitur æqualis ſpatio: ergo alteratio in qualitatem non tranſibit æquale, ineſt enim quantitati æqualitas.

In circulo autem, & recta. Tex.22.

Excludit ſo'u. quandam 1. ratio nis. Excludit reſponſionem, quæ dari poterat ad argumētum primum. Nam dici poterat, quòd motus per circulum,& motus per rectum ſunt quidem comparabiles, non tamen æquè veloces ambo, ſed ſemper vnus altero velocior: hoc autem modo non ſequitur rectum æquale curuo. Excludit hoc, dicens quòd inconueniens eſt, quòd nunquam contingat ſimiliter moueri: & æquè velociter duo ſaltem, hoc per rectum, illud per curuum: ſed quòd ſemper ſit vnus motus velocior altero, quaſi per circulum, & per rectum: moueri eſſet moueri per accliue,& decliue, frequentius enim motus decliuis velocior eſt.

Amplius nihil differt. Text.23.

Iterum reiicit eandem ſolut. Reiicit vlterius eandem reſponſionem dicens, quòd adhuc illa ratio manet in ſuo vigore. Nam quamuis detur quòd motus vnus ſit velocior altero: adhuc ſequitur, quod ſicut datur maior circularis & minor, quàm recta, debeat etiā dari æqualis. Et probatur. Demus vnum, quod velocius moueatur per circulum B, alterum tardius, per rectum C, in vno tempore A. Tunc per prædicta maius erit, quod tranſitur de B, quàm quod de C. Tunc vlterius, quod mouetur per B, in eodem tempore tranſit maius, quam C, ergo per definitionem velocioris in minori tempore tranſibit de circulo æquale: ita vt quod mouetur per C, in toto tempore A,& quòd mouetur per B, in minori tempore, tranſeant æquale. Sequitur igitur adhuc æquale eſſe circulare recto. Perpende autem expoſitionem hanc, quia alij aliter exponunt, ſed præter ſenſum Ariſt.

Dubit. an ſi detur maius & Dubitabis hic quia videtur Ariſt. dicere, Quòd ſi datur maius,& minus, quod debet dari æquale: hoc autem videtur falſum rationibus multis. Nam angulo ſemi circuli datur vnus rectilineus maior,

maior,puta,rectus,aut obtuſus:datur etiam minor, puta, acutus. tamen impoſſibile eſt,illi dare rectilineum æqualem. *minus debeat dari æquale.*

Vlterius Ternario,& cuilibet numero datur alius maior, alius minor,ſed non alius æqualis.

Prætereà , Circulo datur quadratum maius , aliud minus, ſed non æquale.

Præterea,Datur elementum maius aëre,datur aliud minus,nō tamen datur aliud æquale.Burlæus,& alij, neſcio qua diſtinctione æqualitatis ſoluunt argumenta:ſed quicquid ſit,nō eſt dubium non valere conſequentiam illam in omnibus vt argumenta conuincunt,quorum aliqua id demonſtrant.

Sed nota,quòd Ariſt,non facit hoc argumentum abſolutè,pura datur maius,& minus:ergo datur æquale:ſed quòd ſi illud mobile tranſit maius , & tranſit minus , quòd ex hoc probabitur , quòd tranſeat æquale.& poſteà id probat argumento velocioris,quod in minori tempore tranſit æquale,vt diximus. *Sol. dub.*

At verò ſi ſunt comparabilia. Text.24.

Concludit , non eſſe omnes motus comparabiles inter ſe, & argumentatur ex oppoſito cōnſequentis ſic.

Si quilibet motus cuilibet eſſe comparabilis,ſequeretur, quòd linea recta,& circularis eſſent comparabiles : at non ſunt : ergo nec ipſi motus omnes.

Incipit autem explicare leges eorum , quæ comparari poſſunt: & prima eſt , quod non ſit æquiuocum id , in quo eſt comparatio. *1. lex, non ſit æquiuocum id in quo ſit comparatio.*

Vnde non dicetur, gladius eſt acutior,quàm vltima chorda lyræ,quia acutum æquiuocè dicitur de vtroque : eſſet tamen comparatio inter ipſas chordas,an vltima,an proxima acutior ſit:ſimiliter inter gladios, quia æquiuocatio non eſt;tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita ſimiliter velox non eſt idem,& vniuocum in circulari motu,& in recto,& in alteratione, ac latione multò minus : ob id inter ſe hi motus comparabiles non ſunt.

An primum quidem. Text.25.

Aliam conſtituturus legem comparabilium, dubium proponit,an ſufficiat,vt fiat comparatio in aliquo,quod non ſit æquiuocum, ita vt in quocunque vniuoco comparatio fieri poſſit: & ponit argumentum,quo probat non ſufficere: Multum dicitur vniuocè de aqua & aëre,& tamen non comparantur aër, & aqua: ergo illa prior lex non ſufficit, *Dubi. an ſufficiat eſſe vniuocum. 1. Ratio. quod non ſuffic.*

Sumitur autem hic multum, vt diſtinguatur contra paucum. At quia poſſet quis negare de ipſo multo propter vniuerſalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum. n. videtur vniuocè de aqua prædicari, & de aëre, tamen inter ſe non comparantur, quia aër non dicitur duplus ad aquam. Quòd autem duplum ſit vniuocum, probat ex definitione: eſt enim bis vnum, id eſt, bis vnam quantitatem amplectens.

Nota ex Simpl. duplicem cõparationẽ aeris & aqua. Aduertendum autem eſt, quod dupliciter poteſt aqua aëri cõparari, vt notat Simpl. Vno modo in quantitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quantitate eſt ipſa conferre ſecundum quantitatem, quam actu habent in ſe: comparare verò ſecundum facultatem, eſt conferre ſecundum quantitatem, quæ eſt in ipſorum potentia, ſi aër fieret aqua, & ſi aqua aër.

Fit autem, vt non eadem ſit ratio quantitatis, & facultatis, nam parua, & minor, aqua ſecundum quantitatem poteſt multò maior eſſe quàm aër ſecundum facultatem: & hinc prouenit, quod non cõferatur aër aquæ ſicut aër aëri, vel aqua aquæ, in his enim vtriuſque & quantitatis, & facultatis ſimul collatio eſt, in illis verò non: proptereà abſolutè non confertur, niſi aut ſecundũ quantitatem per ſe, aut ſecundum facultatem per ſe ſimul: tamẽ nulla eſt collatio.

An & in his eadem ratio. Text. 26.

Solut. ad rationem, dub. SOluit dubiũ dupliciter. Primò dicit, illa eſſe æquiuoca, puta multum, æquale, duplum, vnum, nec obſtat eſſe vnam definitionem, vt multum eſt tantũ, & amplius, æquale, quod habet eandem menſuram, duplum, quod bis ſe habet ad vnum, nam definitiones etiam æquiuocę dicuntur, & non ſecundum eandem rationem de aqua, & aëre propter rationem dictam; nam ſingula, aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non ſunt, ſicut nec acutum in voce & in gladio.

Nota. Vbi nota non inconueniens eſſe analoga, ſeu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri, non enim hæ definitiones quidditatiuæ ſunt.

Verum propter quid alia Text. 27.

Altera ſo. ALiam ſolutionem inquirit, & dubitat: Admiſſo quod multum, & duplum ſit vniuocum, & ſecundum eandem naturam prædicetur de aqua, & aëre, quare non ſunt comparabilia. Reſpondet, quia non ſunt in eodem ſuſceptiuo primo, id eſt, non habent ſubiectum idem immediatum.

2. lex co- Eſt enim hæc ſecunda lex corũ, quæ in aliquo accidenti comparan

parantur, vt quamuis ſit vniuocum id in quo comparantur, & ipſa diuerſa ſint, ſi tamen ſuſceptiuum immediatum idem, & eiuſdem rationis in vtroque. v. g. equus poteſt dici albior cane: non ſolum, quia album vniuocum eſt vtrique, ſed quia immediatum ſuſceptiuum albedinis eſt eiuſdem rationis in vtroq; puta ſuperficies, quamuis ipſa ſubiecta mediata ſint diuerſa: non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur in aqua: nam in ipſa aqua ratione ſuperficiei, in voce verò non huius ratione recipitur. *rum, quæ debent comparari, vt ſit ſuſceptiuum immediatum, & idem eiuſdem rationis.*

Aduerte, quod per albedinem claritatem ſignificat: vocabulum enim Græcum commune eſt & claritati, & ipſi colori, qui albedo dicitur. *Nota.*

Ponit etiam exemplum. Equus & canis comparari etiam poſſunt ſecundum magnitudinem: habent enim idem receptiuum primum, puta materiam primam eiuſdem rationis, quam ſequitur quantitas.

Per hoc idem ſoluitur illud de aqua, & aëre, quia non eſt idem ſuſceptiuum primum, nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem: in altero dicunt quantitatem: & hoc modo non eſt comparatio.

An manifeſtum eſt. Tex.28.

ALiam legem declaraturus ſubtiliter dubitat contra id quod dictum eſt: nempe quòd non eſt comparatio in natura, quādo diuerſum eſt ſuſceptiuum primum, quaſi natura illa iam eſſet multiplex facta. In hoc autem videtur inſinuari diſtinctionem naturarum non eſſe niſi per materiam, quod Plato dicebat: Hoc autem falſum eſt. Primò, quia ſequitur quòd dulce, album, æquale, ſecundum ſe vna eſſet natura, ſolum differrent in receptiuo, & ſic eſſet omnia vnum ſecundum ſe facere. *Dub. quid non ſit ſat. eſſe ſuſcepti.*

Amplius ſuſceptiuum. Tex.29.

SEcundò impugnat idem. Nam primum ſuſceptiuum eſt multiplex ſecundum receptorum multiplicitatem, id eſt, quæq; forma habet proprium ſubiectum: & materiam proximam: ergo & ipſæ formæ ſecundum ſe diuerſa ſunt: aliter enim non eſſent receptiua propria pro proprijs formis.

Nota artificium. Cùm enim dixiſſet formam in qua futura eſt comparatio, debere eſſe vnam, ſeu vniuocam, & receptiuum vnum ſpecie & ratione, intendit quod præter hoc forma debet eſſe in ſe vna ſpecie, nec ſat eſt quod ſit vniuoca: propterea dubitabit, An vnitas ſit ex receptiuo. Si. n. eſſet, non oporteret addere *Alia lex quod forma in qua ſit comparatio ſit vna ſpecie.*

hanc legem. At quia non eſt, nam receptiuum poteſt eſſe vnum ſpecie,& forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua eſt ſuperficies: ob id adiunxit legem tertiam. Debet attendi, præter vniuocationem formæ, quòd non habeat differentias, ſed ſit vltima ſpecies(non ſolùm quod, ſed in quo)id eſt, non ſolùm debet eſſe eadem ſpecie ipſa forma, quæ dicitur, quod, ſed ipſum receptiuum quod dicitur, in quo, Vnde non comparabitur in colore, quia genus eſt: non enim dicitur, album eſt magis coloratum, quàm nigrum: ſed comparatio debet eſſe in albedine, aut nigredine, aut in alia ſpecie.

Nota. Ex his concludit, illos motus eſſe æquè veloces, qui in eodem tempore æquale ſpacium tranſeunt in hoc, id eſt, ſecundum ſpeciem: ac ſi dicat, motus eiuſdem ſpeciei comparandos eſſe.

Si autem aliud quidem. Text.30.

Quòd latio & alteratio nequeunt cõparari in velocit.

AD dubium modò reſpondet, quòd in ſecundo argumento tetigerat, tex. 21. puta an latio,& alteratio, quæ æquali tempora fiunt, dicantur æquales,& comparabiles ſint. Reſpondet non comparari poſſe, quia motus eſt genus quoddam, in quo non eſt comparatio. Vt enim album non dicitur magis, aut æque coloratum cum nigro: ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior, vel minor latione.

Similiter etiam nec motus circularis, & rectus ſunt æquè veloces, niſi circularis linea,& recta ſint æquales, quod eſſe nõ pôt.

Dub. 1. Cur motus rectus & circularis nequeant cõparari.

Proponit ſtatim duo dubia ad horum declarationem Alterum eſt, cùm dicitur motum rectum & circularem non comparari in motu, dubium eſt an hoc ſit, quia motus eſt genus. Reſpondet propter vtrunque, quia vnum ſequitur aliud: ſi enim motus genus eſt,& terminus motus vnus erit genere. Ac ſi clarius dixiſſet, motus circularis,& rectus non ſunt comparabiles, quia eſſet non ſolùm comparare duos motus ad vnicum genus, ſed etiam comparare duas lineas, puta curuam & rectam ad vnum genus. Vt autem hæ duæ lineæ non comparantur ſub linea in communi, nec etiam ipſi motus ſub motu in communi locali.

Dub. 2. An ad vnitatem motus ſpecificam, requiratur vnitas inſtrumentorum.

Alterum dubium eſt. Si debet conſiderari ad vnitatem ſpecificam motus vnitas inſtrumentorum; vt ſi motus fiat pede, vt in progreſſu: an ala, vt in volatione: an inſtrumento alio, vt in natatione. Reſpondet omnes eſſe eiuſdem ſpeciei, ſi per rectum fiant, aut per circularem: nam ſola ſpacij diuerſa figura impedit motus comparationem. vnde concludit, motus eſſe æquè veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem ſpeciei:& ſic ipſi ſunt idem ſpecie,

tie,vt dictum eſt:ſecus autem,comparabiles non ſunt.

Quare hoc conſiderandum. Text.31.

AD motus comparationem neceſſarium eſſe docet, motuum inquirere differentias.Ex his enim cognoſcetur,qui comparabiles ſint,qui verò non.Differentias autem conſiderare oportet quia re vera,in genere multa latent.vt quamuis in ipſo vnitas appareat,tamen multa varietas in eo ſit clauſa:Et per genus vniuerſale aliquod,& vocem communem intelligere oportet. *Neceſſe eſt inquirere motuum differentias ad eorum comparationem.*

Diſtinguit autem tres gradus æquiuocationis, qui ſub cõmuni voce concludi poſſunt. Primus eſt, quem remotum vocat,eò quòd ſub eo prorſus diuerſa contineantur, ita vt non ſit niſi ſola vox communis. Huiuſmodi ſunt æquiuoca à caſu. Alter gradus eſt,qui analogiæ proportionis dicitur,cùm res multæ ſub aliqua voce ſunt propter aliquam tamen ſimilitudinem, ſicut homo viuus, & pictus ſub homine ſignificantur. Tertius eſt proportionalitatis,cuiuſdam autem conuenientiæ vnius genericæ naturæ,vt ridere de prato& homine:gubernator de nauta,& duce:animal de leone, & equo: & in hoc tertio gradu eſt deceptio. Nam apparet vnicam eſſe naturam, quæ tamen multiplex eſt: ob id maximè prodeſt omnia hæc diſtinguere ad eliciendas ſpecificas naturas, in quibus ſolis comparatio eſt. *Tres autem gradus æquiuocationis.*

Statim cùm determinaſſet, nõ eſſe cõparationẽ in diuerſa forma ſpecie,ſed eadẽ quęrit.quãdo forma dicetur diuerſa ſpecie:an quãdo fuerit in diuerſo ſubiecto,vt in homine,& leone albedo:an quando præter hoc,etiam eſt in ſe diuerſa.Et quamuis nõ reſpõdeat:tamẽ hæc pars eſt ſumenda,puta quòd ſit alia & alia in ſe. *Quando forma diuerſa ſpecie.*

Subiungit alteram quæſtionem,quando definitio formę ſignificabit illam eſſe diuerſam ſpecie:an quando in alia & alio ſubiecto illam ſignificat: aut quando ipſam in ſe non eandem ſignificat,ſed diuerſam ab alijs:& ſumenda eſt hæc poſterior pars. *Quando definitio formæ indicat eam eſſe diuerſam ſpecie.*

Denique formarum diuerſitas ſpecifica non ſolùm in ſubiectis ſed in ſeipſis eſt attendenda.nihil enim prodeſt ſola ſpecifica ſubiectorum diſtinctio.

De alteratione autem quomodo eſt. Text.32.

COmparationem duarum alterationum inquirit. Et primò, eas comparari poſſe probat:nam duo eodem tempore ſanari æquè poſſunt,ſi igitur ſanatio alteratio eſt,altera alteri comparari poteſt. *An alteratio alterationi poſſit comparari.*

Dubitatiuè autem loquitur de ſanatione, quia ſupra dictum eſt ad ſanitatem non eſſe per ſe alterationem: tamen argumentum adhuc fit in eo, in quo poteſt eſſe per ſe alteratio, vt in qualitatib. primis: poſſunt.n. duo æqualiter ſanari, & etiam calefieri, vel humectari.

Ex altera parte argumentatur, & probat quod non ſint æquales illæ alterationes. Nam quæ alterata ſunt, ſeu ipſe qualitates, ſecundum quas alteratio eſt, non dicuntur æquales, ſimiles: quod. n. in quantitate eſt æquale, in qualitate eſt ſimile: nõ ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed ſit idem, quod mutatur in æquali.

Idem commune eſt vocabulum ad ſimile & æqua.

ARiſtoteles ſubtiliter ad indagandam alterationum comparationem ſe transfert ad vocabulum commune, ad æquale & ſimile, vt notat Simpl. puta idem, Nam ſimilia, & æqualia cõmuniter dicuntur eadem. Et dicit, quòd motus dicentur æquè veloces, qui ſunt ſecundum eundem terminum, ſiue ſit ſimilis, ſiue ſit æqualis: hoc enim ſupponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Quæſtio 1. an comparatio duarum alterationũ ſit ſumenda penes qualitat. an penes ſubiectum.

Tunc autem eſt q. duplex in alteratione. Prior eſt, An comparatio duarum alterationum ſit ſumenda penes qualitates, & paſſiones, quæ ſunt termini ad quos: an penes partes æquales, vel inæquales ſubiectorum quæ alterantur.

Altera eſt, Si penes qualitates ſumatur, an oporteat reſpicere identitatem, & diuerſitatem ſpecificam qualitatem ſolam: an ſimiliter etiam gradus intenſionis formarum: vt illæ dicantur eædem alterationes, quæ ſunt ad formas vnius ſpeciei, & ſimiliter ſe habentes, id eſt, æquè intenſas.

Reſpon.

Et ad hoc poſterius reſpondet, Ad comparationem alterationum oportere reſpicere, quòd formæ ſint eiuſdem ſpeciei. Cum. n. ſunt ſecundum diuerſas ſpecies, comparari non poſſunt: vt dealbatio, & ſanatio. Sicut nec comparantur in latione, circularis & recta: Idcirco prodeſt alterationis ſpecies cognoſcere, & diſtinguere, vt comparare quis poſſit.

Nota.

Statim regulam hoc cognoſcendi ponit, nempe (quæ mouentur) id eſt, terminos, ad quos eſt motus reſpicere, an idem ſpecie, genere, numeróve ſint. Qualis. n. vnitas in termino, talis eſt in motu. Loquimur de termino per ſe, qui primò per talem motum habetur. Quæ omnia ſuperius declarata ſunt.

Sed vtrum oportet ad paſſionem. Text. 33.

Ad 1 q.

ITerum quæſtionem priorem proponit, & ſoluit. In alterationibus

nibus enim poſſumus duplicem identitatem conſiderare: alteram ſimilitudinis, alteram æqualitatis. Ad ſimilitudinem oportet quod ſint termini eiuſdem ſpeciei, & eiuſdem intenſionis gradus: aliter erunt diſſimiles. Ad æqualitatem verò debemus reſpicere partes ſubiecti alterati, an ſint æquales, vel inæquales in eodem tempore. *reſp. quomodo alteratio alterationi ſit ſimilis vel æqualis.*

Itaque alterationes dicentur ſimiles, quæ in tempore æquali ſecundum gradus eoſdem formarum vnius ſpeciei ſunt: Vt ſi calefiat vnum in hora ſecundum calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiam vt quatuor: Secus verò ſunt diſſimiles. Illæ verò ſunt ęquales, ſecundum quas ſubiecta eodem tempore alterata ſunt ſecundum partes ſuas æquales: ſecus verò, alterationes inæquales erunt. Et ſic comparantur ipſæ alterationes.

Et in generatione quoque, & corruptione.

Textus 34.

COmparationem generationum facit, & hic ſumit generationem, non ſolùm pro introductione puta formæ, ſed etiam pro ſucceſſione, qua partes præſertim viuentium paulatim formantur, in generatione autem non ſumitur velocitas ex parte æqualitatis ſicut in alteratione, quia ſubſtantia non eſt in ſubiecto, ſed velocitas attenditur ex parte identitatis termini, vt æquè veloces ſint generationes, cum in eodem tempore termini vnius ſpeciei indiuiſibilis ſint ſecundum idem producti. Vt cum in menſe vno vnus homo generatur ſecundum eaſdem partes, ſecũdum quas alius. Sed non de alio animali, quod nõ ſit eiuſdem ſpeciei: quod ſi non ſecundum eaſdem partes, tunc vna eſſet velocior altera. *De comparatione generationũ.*

Notat tamen quod deſunt vocabula, quibus explicemus hos gradus generabilium. Nam in alteratione ſunt duo nomina, intenſum remiſſum: In quantitate, æquale, inæquale, maius, minus: In ſubſtantijs, nec eſt vnum nomen, nec multa: nam homo imperfectus, & vnumquodque cum ſit paulatim perficitur, non habet nomina diſtincta: & ſic generationes diſtingui non videntur, ſed omnes æquales. At non ſunt, ſi haberemus ſententiam Platonis, qui res ex numeris in æqualibus componebat: tunc per nomina numerorum poſſemus diſtinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nunc ad quatuor: ſed hoc non eſt, Sic igitur comparabiles ſunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cum localibus comparantur: in vtriſque enim quantitas eſt. *Nota.*

An comparatio tantùm ſit in ſpecie vltima. Quæſt. 4.

De comparatione augmentationum. DVo in comparatione aliqua neceſſariò cõueniunt,& ea quæ comparantur, ac conferuntur, quæ plura ſunt:& id in quo comparantur. Dubium autem non eſt ea quæ conferuntur, poſſe eſſe diuerſæ ſpeciei,& generis.Lapis.n.& animal aliquod in albedine comparari poſſunt,cùm diuerſi ſint generis,at difficultas eſt de eo in quo comparatio fit,docet.n.Ariſt. debere eſſe vnius ſpeciei vltimæ, ita vt comparatio in ſpecie ſpecialiſſima fiat. Aduerſus quod ſunt aliquot argumenta. *In quo cõſiſtat difficultas q.*

1.argum. Primum eſt,Iſta comparatio eſt bona,nigrior eſt coruus,quam ſit albus cygnus,& tamen albedo,& nigredo ſpecie differunt:imò huiuſmodi comparationes ſunt frequentes: dicitur. n.melior eſt vnus,quàm alter ſit malus.Et dicitur in Euang.Filios huius ſeculi eſſe prudentiores in generatione ſua, quàm filij lucis ſunt prudentes in ſua: & tamen diuerſa eſt vtraque prudentia: non igitur comparatio tantùm in ſpecie fit.

2.argum. Secundò,Hoc eſt commune axioma Geometrarum,quòd omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud, breuiſſima eſt recta,& tamen conſtat, reliquas eſſe Arcuales. Aliter.n.dici non poſſunt plures lineæ inter duo eadem puncta: comparatur ergo linea recta curuis,cum ſit harum breuiſſima.

3\. Tertiò eſt argumentum contra id, quod dicitur in genere latere multa, atque ideo non eſſe in eo comparationem ſicut ſpecies, puta homo dicit vnam naturam communem multis vnius definitionis, & vniuocam: ita etiam genus dicit ſuam naturam vnius definitionis & vniuocam multis ſpeciebus, vt animal naturam ſenſitiuam: ergo ſicut duo indiuidua comparantur in natura ſpecifica, non obſtante,quod ſimul multa contineat. Ita etiam duæ ſpecies comparari poterunt in natura generica,quamuis ipſa multa contineat: ergo non tantùm eſt comparatio in ſpecie.

4\. Quartò, Iſtæ ſunt comparationes rectæ: homo eſt perfectius animal quam leo: ſubſtantia eſt perfectius ens quàm accidens: & tamen vna eſt ſecundum genus,altera ſecundum analogum.

5\. Quintò, Velocitas eſt accidens motus,ſicut albedo corporis: ſed duo corpora etiam differentia poſſunt in albedine comparari: ergo & duo motus, puta rectus, & circularis in velocitate: non enim maior ratio vnius,quàm alterius videtur eſſe.

Ad 1. no. duplicem eſſe comparationem ſim. Ad ſingula horum reſpondeamus: in ipſorum.n. ſolutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, eſſe duplicem comparationem: Alteram duplicem,alteram compoſitam.

Simplex eſt, quæ ſecundum vnam formam fit, quatenus magis,&

gis,& minus,perfectè vel imperfectè, vel æqualiter à multis participatur,ſicut in albedine, calore,grauitate,aut alio quouis aliqua cõferri accidit:quam aliqui comparationem ſecundum proportionem vocant.Eſt enim proportio habitudo vna duorum numerorum inter ſe, vt habitudo quatuor ad duo,& ſex ad tria, aut cuiuſuis numeri ad alteri ſecundum quam excedit, aut exceditur ab ipſo. *plicem & compoſitā.*

Compoſita eſt,quæ ſit inter duas formas, ſicut in exemplis argumenti primi:quæ quidem dicitur comparatio ſecundum proportionalitatem. Eſt enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum,vt dicimus,ita ſe habet quatuor ad duo, ſicut ſex ad tria: ita etiam ſit comparatio inter formas diuerſas.

Tamen ſi rectè aduertas,inuenies quod etiam hic comparatio ſit virtualiter in vna forma.Dicere.n.hoc eſt nigrius, quàm illud ſit album,eſt dicere,hoc nigrum eſt intenſius, quàm illud album: & ſic in forma intenſionis comparatio eſt. *Nota.*

Dico igitur ad argumentum,quòd Ariſt.loquitur de ſimplici, quia ipſa eſt potiſſima,& quia compoſita ad ipſam reducitur.Sed an ſimplex ſiat in ſpecie,hoc in ſolutione aliorum argumentorum examinabitur. *Soluitur 1.argum.*

Ad ſecundum reſpondet Auer.com.29.quòd illa eſt impropria comparatio. Non enim linea recta, ſub forma rectæ comparatur curuis,ſed ſub forma curuæ Vt ſit ſenſus:illa recta eſt breuiſſima omnium aliarum circularium.i.ſi illa recta incuruetur ſicut aliæ, efficiet curuam aliarum breuiſſimam. *Ad 2.ſol. Auerr.*

Dices tu,an maneat eadem linea,cum ex recta ſit curua. *Obiect.*

Reſpon. quòd manet ſecundum ſubiectum, ſed non ſecundum formam: ſicut cum album ſit nigrum: ſubiectum manet,ſed non albedo:ita manet quantitas lineæ,ſed recedit illa rectitudo,accedit curuitas eidem tamen quãtitati.hæ enim qualitates ſunt. Sed melius reſpõdebitur ibi comparationem eſſe in breuitate,& longitudine, quæ communis eſt lineis, vt lineæ ſunt, quæ longitudo minima in vna earum ſpecie reperitur, ſcilicet in recta: Nam ex recta curuam facere, eſſet curuas curuis comparare, non autem rectam curuis. *Sol.* *Alia ſol.*

Ad tertium. Maximè aduertendum eſt, quòd Phyſicus aliter conſiderat ſua vniuerſalia,aliter logicus, & Metaphyſicus. Hi enim eſſentias puras,&abſtractas ſpeculantes conſiderant naturas, non conſideratis quæ extra eſſentias ipſarum ſunt:vnde conſiderant animal,vt dicit puram naturam ſenſitiuam, & vnumquodque vniuerſale,vt præciſam dicit naturam. At Phyſicus, cum non *Aliter phyſicum cõſiderare ſua vniuerſalia, aliter logicũ, & metaph.*

ita puras eſſentias ſpeculetur, niſi concretas cum ſenſibilibus, nõ vtitur tanta abſtractione: ſed ſolùm à ſingularib. abſtrahit. Vnde animal Phyſicè dicit ipſa indiuidua ſenſibilia, non tamen determinatè hoc, aut illud.

Hinc infertur vnum: vt quod apud Logicum, ſeu Metaphyſicum vnum ſit, puta genus, quia abſtractum conſideratur, apud Phyſicum multiplicitatem quandam habeat, quia concrete conſideratur: quod optimè no. Alb tract.1.c.1.& S.Tho text.26.

Ex hoc ſequitur vlterius, quòd Logicus, & Metaphyſicus comparant aliquando in genere, quia apud ipſo vna eſt natura: at Phyſicus non, quia non ſpeculatur genus ſub illa abſtracta vnitate naturæ, ſed ſub multiplicitate ſpecierum, & indiuiduorum ſenſibilium.

Obiectio. Dices, ergo etiam ipſa ſpecies erit multiplex.

Sol. Reſpon. quòd non ſic multiplicatur ſpecies per indiuidua, ſicut genus per ſpecies. Nam forma ſpecifica vna eſt, & non multiplicatur niſi per materiam: vnde propter ea ſunt multi homines, non quia multæ formæ, ſed quia multæ materiæ, ita vt ſi vna eſſet vnius tantùm corporis materia, vnus tantùm homo eſſet: ob hoc ſemper non ratione formæ ſpecificæ, quæ vna tantùm eſſet, ſi vnum tantùm eſſet corpus, fit illa multiplicatio, ſed ratione materiarũ. At ſpecies ſe ipſis multiplicantur, quia ex ſe diuerſæ formæ ſunt, ita vt vbi nulla eſt materia, ſicut inter angelos, ibi diuerſas ſpecies intelligimus, & ſunt. Genus ergo multitudinem ſpecierum dicens multiplicitatem formæ cõtinet: ideóque Philoſophus non in eo comparat, at in ſpecie comparationem facit: & ſic ſoluitur argumentum.

Ad quartum patet ſolutio, partim ex dictis, nam comparationes quæ fiũt in genere, vt in vnica natura, ſunt potius Metaphyſicæ, quàm Phyſicæ. De his autem Ariſt. loquitur. Aduerte autem quod vniuerſaliter loquendo, Comparatio, vt notat Alb. tract. 2. c.1. eſt triplex, & loquor de ſimplici. Quædam, quæ fit in ſpecie, & Phyſica eſt, de qua Ariſt. hic loquitur. Altera, quæ in genere fit, quam Metaphyſicam poſſumus vocare, ſeu Logicam, cum in forma generica comparatio fit: & in hac fit comparatio ſecundum magis, & minus, aliquando ſecundum æquale. Dicitur enim duo eſſe æqualiter colorata: aut vnum magis, alterum minus, ſicut in ſpecie. Tertia comparatio eſt latè dicta, quæ fit in analogo, quæ fit ſecũdum quod vnum magis, aut minus accedit, vel recedit ab vno primo, quòd eſt in analogo, v.g. angelus eſt perfectior homine, quia magis accedit. Deo, quã homo, & homo, quam brutũ. Et in hac cõparatione non eſt æquale, quia non eſt æqualis acceſſus, *Triplex eſt ſimplicis cõparatio.*

aut re

aut receſſus : & iſta comparatione conferimus ſpecies penes vnam , quæ nobiliſſima ſit ipſius generis. & ſic ſubſtantia eſt perfectior accidente , cum magis accedat ſummo enti Deo : & per hæc ſoluitur argumentum.

Ad quintum dico , quòd quamuis velocitas non differat eſſentialiter in omni mobili, & motu localiter recto , & curuo : tamen quia non eſt idem modus menſurandi vtraſque velocitates , nec eadem regula,ideò non fit comparatio, ſicut fit in albedine : Aliter enim definimus definitione ab effectu velocitatis circularis, & recti motus. *Ad 5.*

Vt autem hoc intelligas, aduertendum primò. Aliud eſt , motum eſſe breuiorem aut longiorem : aliud autem eſſe velociorem, & tardiorem, ſiue ſit motus rectus, ſiue circularis, ſiue quicunque alius.Is breuior eſt, qui citius ſuum terminum conſequitur,ſiue ſit tardus,ſiue velox.Vt ſi mouetur aliquid per milliare,alterum per decem milliaria : ſi id quod per milliare mouetur citius abſoluit illud , tunc breuior dicitur quamuis tardior ſit : ſi verò non ita citò,longior dicitur. Ita ſimiliter in motu circulari, cùm duo æquè citò circulum faciunt,dicuntur æquè longè longi, aut breues,quamuis non ſit æqualis velocitas. Vt ſint duo orbes, vnus altero maior, ſi tamen vno eodémque tempore ſuum motum compleant,æquè breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur qui maior eſt. *No. aliud eſt motum eſſe longiorem, vel breuiorem, aliud eſſe velociorem & tardiorem.*

Hanc autem breuitatem , ſeu longitudinem motus circularis vocant alij velocitatem circulationis: & dicunt quòd poſſunt eſſe æquè veloces circulationes , cum tamen ſint non æquè veloces motus. *Nota.*

Cognoſcitur autem , & menſuratur hæc velocitas circularis penes angulos deſcriptos in centro. Vt ſi imaginemur vnum punctum in circum ferentia vna,& aliud in alio alterius circuli,à quibus incipit motus : & imaginemur alia puncta ad quæ peruenit pars motus in eodem tempore : tunc deſcribamus triangulum à primo puncto,& vltimo motus , vſque ad centrum : ſi angulos æquales facit in vno , & altero , circulares ſunt æquales: ſin autem,non ſunt.At de velocitate,ſeu tarditate motus, alia eſt ratio. *Quo cognoſcatur velocitas motus circularis.*

Aduer

Quomodo cognoſcitur velocitas motus vniformis.

Aduerte igitur ſecundò, quod velocitas recti vniformis ſic ſumitur: nempe ſuppoſita æqualitate temporis penes ſpacij proportionem: vt id ſit velocius, quod æquali tempore maius tranſit ſpacium: ſin duplum, erit in duplo velocius. ſimiliter in aliqua quauis proportione. Poteſt etiam ſumi temporis variatione, non variato ſpacio, vt ſit velocius, quod minori tempore æquale: aut vtroque variato, puta quod minori tempore maius tranſit ſpacium: at æquè velox eodem tempore æquale tranſit.

At velocitas circularis motus non ſic definitur, nec menſuratur, ſed penes circulum deſcriptum à puncto maximè diſtanti à polis corporum illorum: vt illud velocius moueatur, quod maiorem circulum eodem tempore præſcribit. v.g. primum mobile, & octaua ſphæra, quamuis ſimul ab oriente in occidens moueantur, tamen velocius mouetur primum mobile, quia circulus deſcriptus à primo maior eſt, puta æquinoctialis. Dico autem, quod ſi à puncto maximè diſtanti: nam ſi alios circulos ſumas, ſunt minores, quam octaua ſphæra: ſi igitur menſuratur velocitas duorum corporum rotundorum.

Obiect. Dices, nónne ſi formica moueatur per circulum, & vno tempore maiorem partem circuli tranſeat, & alio æquali tempore minorem, dicetur ille motus velocior penes ſpacium, ſicut in motu recto? ergo eadem eſt ratio vtriuſque.

Sol. Reſpon. ita ſe habere motus per circulum inter ſe, cum idem eſt, & rectus inter ſe: at rectus cum circulari nullo modo, quia pars circuli ad circulum proportionem habet, ſicut recta pars ad rectum ſpacium. At recta pars nullam habet proportionem cum curuo, nec poteſt eſſe aliquota pars curuum recti, nec rectum curui: ob id non habent vnam menſuram velocitatis: ac propterea comparabiles non ſunt: Et hoc eſt, quod docet Ariſtoteles, & hoc aduerte.

CAPVT V.

Quoniam autem mouens. Text.35.

1. regula ad cogno- CVm motus comparabiles eſſe oſtendiſſet, & qui eſſent comparandi, nunc quomodo cum mouentibus comparandi ſunt

tractat

tractat, ac ſeptem regulas proportionum mo uum cum mouentibus cōſtituit, ante quas proponit, quod mouet, mouere aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod ſpacium, vnde conueniunt in motu iſta quatuor: Virtus motiua quæ dicitur mouens: Reſiſtentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobile; Tempus, & Spacium, in quibus mortua virtus reſiſtentiam mouet.

ſcendā proportionem motuum. Suppoſit.

Eſt igitur prima regula, ſi aliqua virtus mouet aliquam reſiſtenciam per aliquod ſpacium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in eodem tempore per duplum ſpacium. v. g. ſi mouens poteſt portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

Altera regula eſt. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet reſiſtentiam aliquam per aliquod ſpacium, eadem aut æqualis virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in dimidio tempoie per æquale ſpatium, verbi gratia, ſi in vna hora mouens poteſt portare decem libras per milliare, in media hora portabit quinque per idem milliare.

Harum regularum dat rationem, quia ſic (inquit) ſeruatur eadem proportio, puta ſpacij ad tempus, mobilis ad mouens.

Pro quo aduerte, quòd motus prouenit ex exceſſu virtutis mouentis ſupra reſiſtentiam mobilis. Niſi enim ſuperet virtus, non erit motus. Vnde fit, quod quanto ſuperat virtus reſiſtentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore vel addi ſpacio; quia velocius in minori tempore tranſit æquale, aut in eodem maius ſpacium. Cùm igitur in prima regula virtus ſit dupla, & tempus ſit idem, debuit ſpacium duplicari; in ſecunda verò cùm ſpacium ſit idem, debuit tempus diminui ad ſubduplum; nam ſecundum vtranque regulam virtus eſt dupla ad reſiſtentiam.

Not. unde proueniat motus, & eius proportio.

Et ſi eadem potentia idem in hoc.

Tex. 36.

Tertiam regulam conſtituit quæ ſatis nota eſt, Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam aliquo tempore per aliquod ſpacium, eadem aut æqualis virtus mouebit eandem reſiſtentiam in dimidio illius temporis, per dimidium ſpacium.

Eſt notanda litera horum textuum, nam per A, virtus mouens, per B. mobile & reſiſtentia, per C, ſpacium, per D, tempus intelligi debet.

Adiungit quartam regulam, Si A, mouens virtus mouet reſiſtentiam B. per tempus D. in ſpacio C, dimidium virtutis mouebit dimidium reſiſtentiæ, in eodem tempore, per æquale ſpacium; vo-

comparatio fit: Si igitur æquè velox eſt motus per circulũ motui per rectum:ergo in æquali tempore trãſibit æquale:ergo iam datur curuum,& circulare æquale recto,quod tanquam impoſſibile infert: non igitur quilibet motus cuilibet comparari poteſt in velocitate.

2.ratio. Alterum facit argumentum. Nam ſi motus omni motui comparatur,latio,& alteratio eſſent æquales,puta ſi in æquali tempore mouerentur: ſed impoſſibile eſt, quòd ſint æquales:quod probatur. Nam æquales motus in vno tempore tranſeunt æquale, at qualitas non dicitur æqualis ſpatio: ergo alteratio in qualitatem non tranſibit æquale,ineſt enim quantitati æqualitas.

In circulo autem, & recta. Tex.22.

Excludit ſo'u.quandã m i.ratio nis. EXcludit reſponſionem, quæ dari poterat ad argumẽtum primum.Nam dici poterat,quòd motus per circulum,& motus per rectum ſunt quidem comparabiles, non tamen æquè veloces ambo, ſed ſemper vnus altero velocior: hoc autem modo non ſequitur rectum æquale curuo.Excludit hoc,dicens quòd inconueniens eſt, quòd nunquam contingat ſimiliter moueri: & æquè velociter duo ſaltem,hoc per rectum,illud per curuum:ſed quòd ſemper ſit vnus motus velocior altero,quaſi per circulum, & per rectum:moueri eſſet moueri per accliue,& decliue, frequentius enim motus decliuis velocior eſt.

Amplius nihil differt. Text.23.

Iterum reiicit eandem ſolut. REiicit vlterius eandem reſponſionem dicens,quòd adhuc illa ratio manet in ſuo vigore.Nam quamuis detur quòd motus vnus ſit velocior altero: adhuc ſequitur, quod ſicut datur maior circularis & minor,quàm recta,debeat etiã dari æqualis, Et probatur.Demus vnum,quod velocius moueatur per circulum B,alterum tardius,per rectum C,in vno tempore A. Tunc per prædicta maius erit,quod tranſitur de B, quàm quod de C. Tunc vlterius,quod mouetur per B,in eodem tempore tranſit maius,quam C,ergo per definitionem velocioris in minori tempore tranſibit de circulo æquale:ita vt quod mouetur per C, in toto tempore A, & quòd mouetur per B,in minori tempore, tranſeant æquale. Sequitur igitur adhuc æquale eſſe circulare recto. Perpende autem expoſitionem hanc,quia alij aliter exponunt,ſed præter ſenſum Ariſt.

Dubit. an ſi detur maius & Dubitabis hic,quia videtur Ariſt.dicere,Quòd ſi datur maius, & minus,quod debet dari æquale: hoc autem videtur falſum rationibus multis. Nam angulo ſemi circuli datur vnus rectilineus maior,

maior, puta, rectus, aut obtuſus: datur etiam minor, puta, acutus. tamen impoſſibile eſt, illi dare rectilineum æqualem. *minus debeat dari æquale.*

Vlterius Ternario, & cuilibet numero datur alius maior, alius minor, ſed non alius æqualis.

Præterea, Circulo datur quadratum maius, aliud minus, ſed non æquale.

Præterea, Datur elementum maius aëre, datur aliud minus, nõ tamen datur aliud æquale. Burlæus, & alij, neſcio qua diſtinctione æqualitatis ſoluunt argumenta: ſed quicquid ſit, nõ eſt dubium non valere conſequentiam illam in omnibus vt argumenta conuincunt, quorum aliqua id demonſtrant.

Sed nota, quòd Ariſt. non facit hoc argumentum abſolutè, puta datur maius, & minus: ergo datur æquale: ſed quòd ſi illud mobile tranſit maius, & tranſit minus, quòd ex hoc probabitur, quòd tranſeat æquale. & poſteà id probat argumento velocioris, quod in minori tempore tranſit æquale, vt diximus. *Sol. dub.*

At verò ſi ſunt comparabilia. Text. 24.

Concludit, non eſſe omnes motus comparabiles inter ſe, & argumentatur ex oppoſito conſequentis ſic.

Si quilibet motus cuilibet eſſe comparabilis, ſequeretur, quòd linea recta, & circularis eſſent comparabiles: at non ſunt: ergo nec ipſi motus omnes.

Incipit autem explicare leges eorum, quæ comparari poſſunt: & prima eſt, quod non ſit æquiuocum id, in quo eſt comparatio. *1. lex, non ſit æquiuocum id in quo fit comparatio.*

Vnde non dicetur, gladius eſt acutior, quàm vltima chorda lyræ, quia acutum æquiuocè dicitur de vtroque: eſſet tamen comparatio inter ipſas chordas, an vltima, an proxima acutior ſit: ſimiliter inter gladios, quia æquiuocatio non eſt: tamen gladius cum chorda nequit comparari in acuto. Ita ſimiliter velox non eſt idem, & vniuocum in circulari motu, & in recto, & in alteratione, ac latione multò minus; ob id inter ſe hi motus comparabiles non ſunt.

An primum quidem. Text. 25.

Aliam conſtituturus legem comparabilium, dubium proponit, an ſufficiat, vt fiat comparatio in aliquo, quod non ſit æquiuocum, ita vt in quocunque vniuoco comparatio fieri poſſit: & ponit argumentum, quo probat non ſufficere: Multum dicitur vniuocè de aqua & aëre, & tamen non comparantur aër, & aqua: ergo illa prior lex non ſufficit, *Dubi. an ſufficiat eſſe vniuocum. 1. Ratio. quod non ſuffic.*

S Sumi

Sumitur autem hic multum, vt diſtinguatur contra paucum. At quia poſſet quis negare de ipſo multo propter vniuerſalitatem eius, ponit etiam duplum. Duplum. n. videtur vniuocè de aqua prædicari, & de aëre, tamen inter ſe non comparantur, quia aër non dicitur duplus ad aquam. Quòd autem duplum ſit vniuocum, probat ex definitione: eſt enim bis vnum, id eſt, bis vnam quantitatem amplectens.

Nota ex Simpl. duplicem cõparationẽ aeris & aqua. Aduertendum autem eſt, quod dupliciter poteſt aqua aëri cõparari, vt notat Simpl. Vno modo in quantitate, altero modo in facultate, & potentia. Comparare in quantitate eſt ipſa conferre ſecundum quantitatem, quam actu habent in ſe: comparare verò ſecundum facultatem, eſt conferre ſecundum quantitatem, quæ eſt in ipſorum potentia, ſi aër fieret aqua, & ſi aqua aër.

Fit autem, vt non eadem ſit ratio quantitatis, & facultatis, nam parua, & minor, aqua ſecundum quantitatem poteſt multò maior eſſe quàm aër ſecundum facultatem: & hinc prouenit, quod non cõferatur aër aquæ ſicut aër aëri, vel aqua aquæ, in his enim vtriuſque & quantitatis, & facultatis ſimul collatio eſt, in illis verò non: proptereà abſolutè non confertur, niſi aut ſecundũ quantitatem per ſe, aut ſecundum facultatem per ſe ſimul: tamẽ nulla eſt collatio.

An & in his eadem ratio. Text. 26.

Solut. ad rationem dub. Soluit dubiũ dupliciter. Primò dicit, illa eſſe æquiuoca, puta multum, æquale, duplum, vnum, nec obſtat eſſe vnam definitionem, vt multum eſt tantũ, & amplius, æquale, quod habet eandem menſuram, duplum, quod bis ſe habet ad vnum, nam definitiones etiam æquiuocę dicuntur, & non ſecundum eandem rationem de aqua, & aëre propter rationem dictam; nam ſingula, aut quantitatem, aut facultatem dicunt, quæ duo vnum non ſunt, ſicut nec acutum in voce & in gladio.

Nota. Vbi nota non inconueniens eſſe analoga, ſeu æquiuoca definitione etiam æquiuoca definiri, non enim hæ definitiones quidditatiuæ ſunt.

Verum propter quid alia. Text. 27.

Altera ſo. Aliam ſolutionem inquirit, & dubitat: Admiſſo quod multum, & duplum ſit vniuocum, & ſecundum eandem naturam prædicetur de aqua, & aëre, quare non ſunt comparabilia. Reſpondet, quiã non ſunt in eodem ſuſceptiuo primo, id eſt, non habent ſubiectum idem immediatum.

2. lex co- Eſt enim hæc ſecunda lex eorũ, quæ in aliquo accidenti comparan

parantur, vt quamuis ſit vniuocum id in quo comparantur, & ipſa diuerſa ſint, ſi tamen ſuſceptiuum immediatum idem, & eiuſdem rationis in vtroque. v. g. equus poteſt dici albior cane: non ſolum, quia album vniuocum eſt vtrique, ſed quia immediatum ſuſceptiuum albedinis eſt eiuſdem rationis in vtroq; puta ſuperficies, quamuis ipſa ſubiecta mediata ſint diuerſa: non tamen vox dicitur albior aqua, quia albedo non recipitur in voce ratione eius, cuius ratione recipitur in aqua: nam in ipſa aqua ratione ſuperficiei, in voce verò non huius ratione recipitur. *rum.quæ debent conparari, vt ſit ſuſceptiuum immediatum, & idem eiuſdem rationis.*

Aduerte, quod per albedinem claritatem ſignificat: vocabulum enim Græcum commune eſt & claritati, & ipſi colori, qui albedo dicitur. *Nota.*

Ponit etiam exemplum. Equus & canis comparari etiam poſſunt ſecundum magnitudinem: habent enim idem receptiuum primum, puta materiam primam eiuſdem rationis, quam ſequitur quantitas.

Per hoc idem ſoluitur illud de aqua, & aëre, quia non eſt idem ſuſceptiuum primum, nam in vno duplum, & multum dicunt facultatem: in altero dicunt quantitatem: & hoc modo non eſt comparatio.

An manifeſtum eſt. Tex.28.

ALiam legem declaraturus ſubtiliter dubitat contra id quod dictum eſt: nempe quòd non eſt comparatio in natura, quãdo diuerſum eſt ſuſceptiuum primum, quaſi natura illa iam eſſet multiplex facta. In hoc autem videtur inſinuari diſtinctionem naturarum non eſſe niſi per materiam, quod Plato dicebat: Hoc autem falſum eſt. Primò, quia ſequitur quòd dulce, album, æquale, ſecundum ſe vna eſſet natura, ſolum differrent in receptiuo, & ſic eſſet omnia vnum ſecundum ſe facere. *Dub. quid non ſit ſat. eſſe ſuſceptiuum.*

Amplius ſuſceptiuum. Tex.29.

SEcundò impugnat idem. Nam primum ſuſceptiuum eſt multiplex ſecundum receptorum multiplicitatem, id eſt, quæq; forma habet proprium ſubiectum: & materiam proximam: ergo & ipſæ formæ ſecundum ſe diuerſa ſunt: aliter enim non eſſent receptiua propria pro proprijs formis.

Nota artificium. Cùm enim dixiſſet formam in qua futura eſt comparatio, debere eſſe vnam, ſeu vniuocam, & receptiuum vnum ſpecie & ratione, intendit quod præter hoc forma debet eſſe in ſe vna ſpecie, nec ſat eſt quod ſit vniuoca: propterea dubitabit, An vnitas ſit ex receptiuo. Si. n. eſſet, non oporteret addere *Alia lex quod forma in qua fit comparatio ſit vna ſpecie.*

hanc legem. At quia non eſt, nam receptiuum poteſt eſſe vnum ſpecie,& forma vna genere, & multiplicitatem habens, vt patet de colore, cuius receptiua eſt ſuperficies: ob id adiunxit legem tertiam. Debet attendi, præter vniuocationem formæ, quòd non habeat differentias, ſed ſit vltima ſpecies (non ſolùm quod, ſed in quo) id eſt, non ſolùm debet eſſe eadem ſpecie ipſa forma, quæ dicitur, quod, ſed ipſum receptiuum quod dicitur, in quo, Vnde non comparabitur in colore, quia genus eſt: non enim dicitur, album eſt magis coloratum, quàm nigrum: ſed comparatio debet eſſe in albedine, aut nigredine, aut in alia ſpecie.

Nota. Ex his concludit, illos motus eſſe æquè veloces, qui in eodem tempore æquale ſpacium tranſeunt in hoc, id eſt, ſecundum ſpeciem: ac ſi dicat, motus eiuſdem ſpeciei comparandos eſſe.

Si autem aliud quidem. Text.30.

Quòd latio & alteratio nequeunt cõparari in velocit.

AD dubium modò reſpondet, quòd in ſecundo argumento tetigerat, tex. 21. puta an latio, & alteratio, quæ æquali temporaria fiunt, dicantur æquales, & comparabiles ſint. Reſpondet non comparari poſſe, quia motus eſt genus quoddam, in quo non eſt comparatio. Vt enim album non dicitur magis, aut æque coloratum cum nigro: ita nec latio dicitur æqualis motus, aut maior, vel minor latione.

Similiter etiam nec motus circularis, & rectus ſunt æquè veloces, niſi circularis linea, & recta ſint æquales, quod eſſe nõ põt.

Dub. 1. Cur motus rectus & circularis nequeant cõparari.

Proponit ſtatim duo dubia ad horum declarationem Alterum eſt, cùm dicitur motum rectum & circularem non comparari in motu, dubium eſt an hoc ſit, quia motus eſt genus. Reſpondet propter vtrunque, quia vnum ſequitur aliud: ſi enim motus genus eſt, & terminus motus vnus erit genere. Ac ſi clarius dixiſſet, motus circularis, & rectus non ſunt comparabiles, quia eſſet non ſolùm comparare duos motus ad vnicum genus, ſed etiam comparare duas lineas, puta curuam & rectam ad vnum genus. Vt autem hæ duæ lineæ non comparantur ſub linea in communi, nec etiam ipſi motus ſub motu in communi locali.

Dub. 2. an ad vnitatem motus ſpecificam, requiratur vnitas inſtrumentorum.

Alterum dubium eſt. Si debet conſiderari ad vnitatem ſpecificam motus vnitas inſtrumentorum; vt ſi motus fiat pede, vt in progreſſu: an ala, vt in volatione: an inſtrumento alio, vt in natatione. Reſpondet omnes eſſe eiuſdem ſpeciei, ſi per rectum fiant, aut per circularem: nam ſola ſpacij diuerſa figura impedit motus comparationem. vnde concludit, motus eſſe æquè veloces, qui fiunt per eandem magnitudinem ſpeciei: & ſic ipſi ſunt idem ſpecie,

cie, vt dictum eſt; ſecus autem, comparabiles non ſunt.

Quare hoc conſiderandum. Text. 31.

AD motus comparationem neceſſarium eſſe docet, motuum inquirere differentias. Ex his enim cognoſcetur, qui comparabiles ſint, qui verò non. Differentias autem conſiderare oportet quia re vera, in genere multa latent. vt quamuis in ipſo vnitas appareat, tamen multa varietas in eo ſit clauſa: Et per genus vniuerſale aliquod, & vocem communem intelligere oportet.

Neceſſe eſt inquirere motuum differentias ad eorum comparationem.

Diſtinguit autem tres gradus æquiuocationis, qui ſub cõmuni voce concludi poſſunt. Primus eſt, quem remotum vocat, eò quòd ſub eo prorſus diuerſa contineantur, ita vt non ſit niſi ſola vox communis. Huiuſmodi ſunt æquiuoca à caſu. Alter gradus eſt, qui analogiæ proportionis dicitur, cùm res multæ ſub aliqua voce ſunt propter aliquam tamen ſimilitudinem, ſicut homo viuus, & pictus ſub homine ſignificantur. Tertius eſt proportionalitatis, cuiuſdam autem conuenientiæ vnius genericæ naturæ, vt ridere de prato & homine: gubernator de nauta, & duce: animal de leone, & equo; & in hoc tertio gradu eſt deceptio. Nam apparet vnicam eſſe naturam, quæ tamen multiplex eſt: ob id maximè prodeſt omnia hæc diſtinguere ad eliciendas ſpecificas naturas, in quibus ſolis comparatio eſt.

Tres autem gradus æquiuocationis.

Statim cùm determinaſſet, nõ eſſe cõparationẽ in diuerſa forma ſpecie, ſed eadẽ quęrit. quãdo forma dicetur diuerſa ſpecie: an quãdo fuerit in diuerſo ſubiecto, vt in homine, & leone albedo: an quando præter hoc, etiam eſt in ſe diuerſa. Et quamuis nõ reſpõdeat: tamẽ hæc pars eſt ſumenda, puta quòd ſit alia & alia in ſe.

Quando forma diuerſa ſpecie.

Subiungit alteram quæſtionem, quando definitio formę ſignificabit illam eſſe diuerſam ſpecie: an quando in alia & alio ſubiecto illam ſignificat: aut quando ipſam in ſe non eandem ſignificat, ſed diuerſam ab alijs: & ſumenda eſt hæc poſterior pars.

Quando definitio formæ indicat eam eſſe diuerſam ſpecie.

Denique formarum diuerſitas ſpecifica non ſolùm in ſubiectis ſed in ſeipſis eſt attendenda. nihil enim prodeſt ſola ſpecifica ſubiectorum diſtinctio.

De alteratione autem quomodo eſt. Text. 32.

COmparationem duarum alterationum inquirit. Et primò, eas comparari poſſe probat: nam duo eodem tempore ſanari æquè poſſunt, ſi igitur ſanatio alteratio eſt, altera alteri comparari poteſt.

An alteratio alterationi poſſit comparari.

Dubitatiuè autem loquitur de ſanatione,quia ſupra dictum eſt ad ſanitatem non eſſe per ſe alterationem: tamen argumentum adhuc fit in eo,in quo poteſt eſſe per ſe alteratio,vt in qualitatib. primis:poſſunt.n.duo æqualiter ſanari,& etiam calefieri,vel humectari.

Ex altera parte argumentatur, & probat quod non ſint æquales illæ alterationes. Nam quæ alterata ſunt, ſeu ipſe qualitates, ſecundum quas alteratio eſt,non dicuntur ęquales,ſimiles:quod. n.in quantitate eſt æquale,in qualitate eſt ſimile:nō ergo videntur comparabiles alterationes.

Sed ſit idem,quod mutatur in æquali.

Idem commune eſt vocabulum ad ſimile & æqua.

ARiſtoteles ſubtiliter ad indagandam alterationum comparationem ſe transfert ad vocabulum commune, ad æquale & ſimile,vt notat Simpl. puta idem, Nam ſimilia,& æqualia cōmuniter dicuntur eadem.Et dicit,quòd motus dicentur æquè veloces,qui ſunt ſecundum eundem terminum, ſiue ſit ſimilis, ſiue ſit æqualis: hoc enim ſupponatur ad cognitionem identitatis alterationis.

Quæſtio 1. an comparatio duarum alterationū ſit ſumenda penes qualitat. an penes ſubiectum.

Tunc autem eſt q.duplex in alteratione. Prior eſt, An comparatio duarum alterationum ſit ſumenda penes qualitates, & paſſiones, quæ ſunt termini ad quos:an penes partes æquales,vel inæquales ſubiectorum quæ alterantur.

Altera eſt,Si penes qualitates ſumatur, an oporteat reſpicere identitatem,& diuerſitatem ſpecificam qualitatem ſolam: an ſimiliter etiam gradus intenſionis formarum: vt illæ dicantur eædem alterationes,quæ ſunt ad formas vnius ſpeciei,& ſimiliter ſe habentes,id eſt,æquè intenſas.

Reſpon.

Et ad hoc poſterius reſpondet, Ad comparationem alterationum oportere reſpicere,quòd formæ ſint eiuſdem ſpeciei.Cum. n.ſunt ſecundum diuerſas ſpecies,comparari non poſſunt:vt dealbatio,& ſanatio. Sicut nec comparantur in latione, circularis & recta: Idcirco prodeſt alterationis ſpecies cognoſcere, & diſtinguere,vt comparare quis poſſit.

Nota. Statim regulam hoc cognoſcendi ponit, nempe (quæ mouentur)id eſt, terminos, ad quos eſt motus reſpicere,an idem ſpecie, genere, numeróve ſint. Qualis. n. vnitas in termino, talis eſt in motu. Loquimur de termino per ſe,qui primò per talem motum habetur.Quæ omnia ſuperius declarata ſunt.

Sed vtrum oportet ad paſſionem. Text.33.

Ad 1 q. ITerum quæſtionem priorem proponit, & ſoluit. In alterationibus

nibus enim poſſumus duplicem identitatem conſiderare: alteram ſimilitudinis, alteram æqualitatis. Ad ſimilitudinem oportet quod ſint termini eiuſdem ſpeciei, & eiuſdem intenſionis gradus: aliter erunt diſſimiles. Ad æqualitatem verò debemus reſpicere partes ſubiecti alterati, an ſint æquales, vel inæquales in eodem tempore. *reſp. quomodo alteratio alterationi ſit ſimilis vel æqualis.*

Itaque alterationes dicentur ſimiles, quæ in tempore æquali ſecundum gradus eoſdem formarum vnius ſpeciei ſunt: Vt ſi calefiat vnum in hora ſecundum calorem, vt quatuor: & alterum in eodem tempore etiam vt quatuor: Secus verò ſunt diſſimiles. Illæ verò ſunt æquales, ſecundum quas ſubiecta eodem tempore alterata ſunt ſecundum partes ſuas æquales: ſecus verò, alterationes inæquales erunt. Et ſic comparantur ipſæ alterationes.

Et in generatione quoque, & corruptione.

Textus 34.

Comparationem generationum facit, & hic ſumit generationem, non ſolùm pro introductione puta formæ, ſed etiam pro ſucceſſione, qua partes præſertim viuentium paulatim formantur, in generatione autem non ſumitur velocitas ex parte æqualitatis ſicut in alteratione, quia ſubſtantia non eſt in ſubiecto, ſed velocitas attenditur ex parte identitatis termini, vt æquè veloces ſint generationes, cum in eodem tempore termini vnius ſpeciei indiuiſibilis ſint ſecundum idem producti. Vt cum in menſe vno vnus homo generatur ſecundum eaſdem partes, ſecũdum quas alius. Sed non de alio animali, quod nõ ſit eiuſdem ſpeciei: quod ſi non ſecundum eaſdem partes, tunc vna eſſet velocior altera. *De comparatione generationis.*

Notat tamen quod deſunt vocabula, quibus explicemus hos gradus generabilium. Nam in alteratione ſunt duo nomina, intenſum remiſſum: In quantitate, æquale, inæquale, maius, minus: In ſubſtantijs, nec eſt vnum nomen, nec multa: nam homo imperfectus, & vnumquodque cum ſit paulatim perficitur, non habet nomina diſtincta: & ſic generationes diſtingui non videntur, ſed omnes æquales. At non ſunt, ſi haberemus ſententiam Platonis, qui res ex numeris in æqualibus componebat: tunc per nomina numerorum poſſemus diſtinguere, vt diceretur: nunc res generatur ad duo, nunc ad tria, nunc ad quatuor: ſed hoc non eſt, Sic igitur comparabiles ſunt alterationes, & generationes, & motus locales. Augmentationes autem cum localibus comparantur: in vtriſque enim quantitas eſt. *Nota.*

An comparatio tantùm ſit in ſpecie vltima: Quæſt. 4.

De comparatione augmentationum. DVo in comparatione aliqua neceſſariò cōueniunt, & ea quæ comparantur, ac conferuntur, quæ plura ſunt: & id in quo comparantur. Dubium autem non eſt ea quæ conferuntur, poſſe *In quo cōſiſtat difficultas q.* eſſe diuerſæ ſpeciei, & generis. Lapis. n. & animal aliquod in albedine comparari poſſunt, cùm diuerſi ſint generis, at difficultas eſt de eo in quo comparatio ſit, docet. n. Ariſt. debere eſſe vnius ſpeciei vltimæ, ita vt comparatio in ſpecie ſpecialiſſima fiat. Aduerſus quod ſunt aliquot argumenta.

1. argum. Primum eſt, Iſta comparatio eſt bona, nigrior eſt coruus, quam ſit albus cygnus, & tamen albedo, & nigredo ſpecie differunt: imò huiuſmodi comparationes ſunt frequentes: dicitur. n. melior eſt vnus, quàm alter ſit malus. Et dicitur in Euang. Filios huius ſeculi eſſe prudentiores in generatione ſua, quàm filij lucis ſunt prudentes in ſua: & tamen diuerſa eſt vtraque prudentia: non igitur comparatio tantùm in ſpecie ſit.

2. argum. Secundò, Hoc eſt commune axioma Geometrarum, quòd omnium linearum ductarum ab vno puncto in aliud, breuiſſima eſt recta, & tamen conſtat, reliquas eſſe Arcuales. Aliter. n. dici non poſſunt plures lineæ inter duo eadem puncta: comparatur ergo linea recta curuis, cum ſit harum breuiſſima.

3. Tertiò eſt argumentum contra id, quod dicitur in genere latere multa, atque ideo non eſſe in eo comparationem ſicut ſpecies, puta homo dicit vnam naturam communem multis vnius definitionis, & vniuocam: ita etiam genus dicit ſuam naturam vnius definitionis & vniuocam multis ſpeciebus, vt animal naturam ſenſitiuam: ergo ſicut duo indiuidua comparantur in natura ſpecifica, non obſtante, quod ſimul multa contineat. Ita etiam duæ ſpecies compatari poterunt in natura generica, quamuis ipſa multa contineat: ergo non tantùm eſt comparatio in ſpecie.

4. Quartò, Iſtæ ſunt comparationes rectæ: homo eſt perfectius animal quam leo: ſubſtantia eſt perfectius ens quàm accidens: & tamen vna eſt ſecundum genus, altera ſecundum analogum.

5. Quintò, Velocitas eſt accidens motus, ſicut albedo corporis: ſed duo corpora etiam differentia poſſunt in albedine comparari: ergo & duo motus, puta rectus, & circularis in velocitate: non enim maior ratio vnius, quàm alterius videtur eſſe.

Ad 1. no. duplicem eſſe comparationem ſim. Ad ſingula horum reſpondeamus: in ipſorum. n. ſolutione res poterit declarari. Circa primum aduerte, eſſe duplicem comparationem: Alteram duplicem, alteram compoſitam.

Simplex eſt, quæ ſecundum vnam formam ſit, quatenus magis, &

gis,& minus,perfectè vel imperfectè, vel æqualiter à multis participatur,ſicut in albedine, calore,grauitate,aut alio quouis aliqua cõferri accidit:quam aliqui comparationem ſecundum proportionem vocant.Eſt enim proportio habitudo vna duorum numerorum inter ſe, vt habitudo quatuor ad duo,& ſex ad tria, aut cuiuſuis numeri ad alteri ſecundum quam excedit, aut exceditur ab ipſo. *plicem & compoſitã.*

Compoſita eſt,quæ ſit inter duas formas, ſicut in exemplis argumenti primi:quæ quidem dicitur comparatio ſecundum proportionalitatem. Eſt enim apud Mathematicos proportionalitas habitudo duarum proportionum,vt dicimus,ita ſe habet quatuor ad duo, ſicut ſex ad tria: ita etiam fit comparatio inter formas diuerſas.

Tamen ſi rectè aduertas,inuenies quod etiam hic comparatio fit virtualiter in vna forma.Dicere.n.hoc eſt nigrius, quàm illud ſit album,eſt dicere,hoc nigrum eſt intenſius, quàm illud album: & ſic in forma intenſionis comparatio eſt. *Nota.*

Dico igitur ad argumentum,quòd Ariſt.loquitur de ſimplici, quia ipſa eſt potiſſima,& quia compoſita ad ipſam reducitur.Sed an ſimplex fiat in ſpecie,hoc in ſolutione aliorum argumentorum examinabitur. *Soluitur 1. argum.*

Ad ſecundum reſpondet Auer.com.29.quòd illa eſt impropria comparatio. Non enim linea recta, ſub forma rectæ comparatur curuis,ſed ſub forma curuæ Vt ſit ſenſus:illa recta eſt breuiſſima omnium aliarum circularium.i.ſi illa recta incuruetur ſicut aliæ, efficiet curuam aliarum breuiſſimam. *Ad 2. ſol. Auerr.*

Dices tu,an maneat eadem linea,cum ex recta fit curua. *Obiect.*

Reſpon. quòd manet ſecundum ſubiectum, ſed non ſecundum formam: ſicut cum album fit nigrum: ſubiectum manet,ſed non albedo:ita manet quantitas lineæ,ſed recedit illa rectitudo,accedit curuitas eidem tamen quãtitati.hæ enim qualitates ſunt. Sed melius reſpõdebitur ibi comparationem eſſe in breuitate,& longitudine, quæ communis eſt lineis, vt lineæ ſunt, quæ longitudo minima in vna earum ſpecie reperitur, ſcilicet in recta: Nam ex recta curuam facere, eſſet curuas curuis comparare, non autem rectam curuis. *Sol.* *Alia ſol.*

Ad tertium. Maximè aduertendum eſt, quòd Phyſicus aliter conſiderat ſua vniuerſalia,aliter logicus, & Metaphyſicus. Hi enim eſſentias puras,&abſtractas ſpeculantes conſiderant naturas, non conſideratis quæ extra eſſentias ipſarum ſunt:vnde conſiderant animal, vt dicit puram naturam ſenſitiuam, & vnumquodque vniuerſale,vt præciſam dicit naturam. At Phyſicus, cùm non ita *Aliter phyſicum cõſiderare ſua vniuerſalia, aliter logicũ, & metaph.*

ita

ita puras eſſentias ſpeculetur, niſi concretas cum ſenſibilibus, nō vtitur tanta abſtractione: ſed ſolùm à ſingularib. abſtrahit. Vnde animal Phyſicè dicit ipſa indiuidua ſenſibilia, non tamen determinatè hoc, aut illud.

Hinc infertur vnum: vt quod apud Logicum, ſeu Metaphyſicum vnum ſit, puta genus, quia abſtractum conſideratur, apud Phyſicum multiplicitatem quandam habeat, quia concrete conſideratur: quod optimè no. Alb tract. 1. c. 1. & S. Tho text. 26.

Ex hoc ſequitur vlterius, quòd Logicus, & Metaphyſicus comparant aliquando in genere, quia apud ipſo vna eſt natura: at Phyſicus non, quia non ſpeculatur genus ſub illa abſtracta vnitate naturæ, ſed ſub multiplicitate ſpecierum, & indiuiduorum ſenſibilium.

Obiectio. Dices, ergo etiam ipſa ſpecies erit multiplex.

Sol. Reſpon. quòd non ſic multiplicatur ſpecies per indiuidua, ſicut genus per ſpecies. Nam forma ſpecifica vna eſt, & non multiplicatur niſi per materiam: vnde propter ea ſunt multi homines, non quia multæ formæ, ſed quia multæ materiæ, ita vt ſi vna eſſet vnius tantùm corporis materia, vnus tantùm homo eſſet: ob hoc ſemper non ratione formæ ſpecificæ, quæ vna tantùm eſſet, ſi vnum tantùm eſſet corpus, fit illa multiplicatio, ſed ratione materiarũ. At ſpecies ſe ipſis multiplicantur, quia ex ſe diuerſæ formæ ſunt, ita vt vbi nulla eſt materia, ſicut inter angelos, ibi diuerſas ſpecies intelligimus, & ſunt. Genus ergo multitudinem ſpecierum dicens multiplicitatem formæ cõtinet: ideóque Philoſophus non in eo comparat, at in ſpecie comparationem facit: & ſic ſoluitur argumentum.

Ad quartum patet ſolutio, partim ex dictis, nam comparationes quæ fiũt in genere, vt in vnica natura, ſunt potius Metaphyſicæ, quàm Phyſicæ. De his autem Ariſt. loquitur. Aduerte autem quod vniuerſaliter loquendo, Comparatio, vt notat Alb. tract. 1. c. 1. eſt triplex, & loquor de ſimplici. Quædam, quæ fit in ſpecie, & Phyſica eſt, de qua Ariſt. hic loquitur. Altera, quæ in genere fit, quam Metaphyſicam poſſumus vocare, ſeu Logicam, cum in forma generica comparatio fit: & in hac fit comparatio ſecundum magis, & minus, aliquando ſecundum æquale. Dicitur enim duo eſſe æqualiter colorata: aut vnum magis, alterum minus, ſicut in ſpecie. Tertia comparatio eſt latè dicta, quæ fit in analogo, quæ fit ſecũdum quod vnum magis, aut minus accedit, vel recedit ab vno primo, quòd eſt in analogo, v. g. angelus eſt perfectior homine, quia magis accedit. Deo, quã homo, & homo, quam brutũ. Et in hac cõparatione non eſt æquale, quia non eſt æqualis acceſſus,

Triplex eſt ſimplicis cõparatio.

aut re

aut receſſus : & iſta comparatione conferimus ſpecies penes vnam , quæ nobiliſſima ſit ipſius generis. & ſic ſubſtantia eſt perfectior accidente , cum magis accedat ſummo enti Deo : & per hæc ſoluitur argumentum.

Ad 5. Ad quintum dico , quòd quamuis velocitas non differat eſſentialiter in omni mobili, & motu localiter recto , & curuo : tamen quia non eſt idem modus menſurandi vtraſque velocitateſ , nec eadem regula, ideò non fit comparatio, ſicut fit in albedine : Aliter enim definimus definitione ab effectu velocitatis circularis, & recti motus.

No. aliud eſt motum eſſe longiorem, vel breuiorem, aliud eſſe velociorem & tardiorem. Vt autem hoc intelligas, aduertendum primò. Aliud eſt , motum eſſe breuiorem aut longiorem : aliud autem eſſe velociorem, & tardiorem, ſiue ſit motus rectus, ſiue circularis, ſiue quicunque alius. Is breuior eſt, qui citius ſuum terminum conſequitur, ſiue ſit tardus, ſiue velox. Vt ſi moueтur aliquid per milliare, alterum per decem milliaria : ſi id quod per milliare mouetur citius abſoluit illud , tunc breuior dicitur quamuis tardior ſit : ſi verò non ita citò, longior dicitur. Ita ſimiliter in motu circulari, cùm duo æquè citò circulum faciunt, dicuntur æquè longè longi, aut breues, quamuis non ſit æqualis velocitas. Vt ſint duo orbes, vnus altero maior, ſi tamen vno eodémque tempore ſuum motum compleant, æquè breues circulationes faciunt, quamuis velocius moueatur qui maior eſt.

Nota. Hanc autem breuitatem , ſeu longitudinem motus circularis vocant alij velocitatem circulationis: & dicunt quòd poſſunt eſſe æquè veloces circulationes , cum tamen ſint non æquè veloces motus.

Quo cognoſcatur velocitas motus circularis. Cognoſcitur autem , & menſuratur hæc velocitas circularis penes angulos deſcriptos in centro. Vt ſi imaginemur vnum punctum in circumferentia vna, & aliud in alio alterius circuli, à quibus incipit motus : & imaginemur alia puncta ad quæ peruenit pars motus in eodem tempore : tunc deſcribamus triangulum à primo puncto, & vltimo motus , vſque ad centrum : ſi angulos æquales facit in vno , & altero, circulares ſunt æquales: ſin autem, non ſunt. At de velocitate, ſeu tarditate motus, alia eſt ratio.

Aduer

tractat, ac ſeptem regulas proportionum mo uum cum mouentibus cõſtituit, ante quas proponit, quod mouet, mouere aliquod mobile in aliquo tempore per aliquod ſpacium, vnde conueniunt in motu iſta quatuor: Virtus motiua quæ dicitur mouens: Reſiſtentia, quæ mouetur, quæ dicitur mobile; Tempus, & Spacium, in quibus mortua virtus reſiſtentiam mouet. *ſcendã proportionem motuum. Suppoſit.*

Eſt igitur prima regula, ſi aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam per aliquod ſpacium in aliquo tempore: eadem virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in eodem tempore per duplum ſpacium. v. g. ſi mouens poteſt portare quatuor pondera per vnum milliare vna hora, portabit etiam vna hora duo pondera per duo milliaria.

Altera regula eſt. Si virtus aliqua in aliquo tempore mouet reſiſtentiam aliquam per aliquod ſpacium, eadem aut æqualis virtus mouebit dimidiam reſiſtentiam in dimidio tempore per æquale ſpatium, verbi gratia, ſi in vna hora mouens poteſt portare decem libras per milliare, in media hora portabit quinque per idem milliare.

Harum regularum dat rationem, quia ſic (inquit) ſeruatur eadem proportio, puta ſpacij ad tempus, mobilis ad mouens.

Pro quo aduerte, quòd motus prouenit ex exceſſu virtutis mouentis ſupra reſiſtentiam mobilis. Niſi enim ſuperet virtus, non erit motus. Vnde fit, quod quanto ſuperat virtus reſiſtentiam in motu, tantum debeat diminui de tempore vel addi ſpacio; quia velocius in minori tempore tranſit æquale, aut in eodem maius ſpacium. Cùm igitur in prima regula virtus ſit dupla, & tempus ſit idem, debuit ſpacium duplicari; in ſecunda verò cùm ſpacium ſit idem, debuit tempus diminui ad ſubduplum: nam ſecundum vtranque regulam virtus eſt dupla ad reſiſtentiam. *Not, vnde proueniat motus, & ſitus proportio.*

Et ſi eadem potentia idem in hoc.
Tex. 36.

Tertiam regulam conſtituit quæ ſatis nota eſt. Si aliqua virtus mouet aliquam reſiſtentiam aliquo tempore per aliquod ſpacium, eadem aut æqualis virtus mouebit eandem reſiſtentiam in dimidio illius temporis, per dimidium ſpacium.

Eſt notanda litera horum textuum, nam per A, virtus mouens, per B. mobile & reſiſtentia, per C, ſpacium, per D, tempus intelligi debet.

Adiungit quartam regulam. Si A, mouens virtus mouet reſiſtentiam B. per tempus D. in ſpacio C, dimidium virtutis mouebit dimidium reſiſtentię, in eodem tempore, per æquale ſpacium; vo-

cat,autem virtutis dimidium E, reſiſtentiæ verò dimidium F.v.g. ſi mouens vt ſex, mouet reſiſtentiam vt quatuor, per milliare in hora:tunc mouens, vt tria mouebit pondus vt duo, per milliare idem in eodem tempore.

Ratio. Rationem aſſignat. Quia eadem eſt proportio virtutis,& reſiſtentiæ,ſeu grauitatis totius ad totam: & dimidiæ ad dimidiam reſiſtentiam:erit ergo tempus æquale,ſimiliter & ſpacium.

Et ſi ipſum E ipſum F mouet. Text. 37.

5. regula. QVinta regula eſt negatiua, ex qua tamen ſumetur affirmatiua. Regula eſt,Si virtus aliqua,puta E mouet reſiſtentiam F,in aliquo tempore D,per aliquod ſpacium:non eſt neceſſarium quòd eadem virtus moueat duplã reſiſtentiam in eodem tempore per dimidium ſpacium. Adde tu, nec quod moueat in duplo tempore per idem ſpacium.v.g.ſi mouens vt ſex, mouet reſiſtentiam,vt quatuor per horam, & per milliare:non eſt neceſſarium, quod eadem virtus vt ſex,moueat reſiſtentiam, vt octo,quæ dupla eſt ad priorem: nec per horam in dimidio milliari, nec per duas horas in eodem milliari.

Ratio. Ratio huius eſt: quia à proportione minoris inæqualitatis non eſt actio.i.nunquam æquale agit in æquali,ſed in inæquale.Vnde actio,& paſſio eſt,cum virtus & reſiſtentia inæquales ſunt:& vlterius,id quod minus eſt,non agit per ſe in maius, ſed maius in minus. Vnde minor virtus non poteſt mouere maiorem ſe reſiſtentiam:quod ſi hæc regula valeret, vtique minus ageret in maius,vt in ipſo exemplo patet.

Nota. Ex quo ſumi poteſt,quod hæc regula valet:Cum dupla reſiſtẽtia adhuc eſt minor,quàm ſit virtus.v.g.virtus, vt decem, mouet reſiſtẽtiam,vt quatuor,per horam, & per milliare:ergo virtus eadem vt decem mouebit reſiſtentiam duplam, puta vt octo,in hora vna per dimidium milliare: aut per idem milliare duabus horis.Propterea Ariſt.non dixit,illam regulam non eſſe, ſed non eſſe neceſſariam,quaſi aliquando illud eſſet.

Si igitur ipſum A ipſum B mouebit.

6. regula. REgulam ſextam ponit etiam negatiuam, ex qua iterum affirmatiuã ſumemus.Regula eſt.Si virtus A.mouet reſiſtentiam B tempore D per ſpacium C: non eſt neceſſarium,quod dimidium virtutis, puta E, moueat ipſum totum B, per dimidium ſpacium in toto tempore D: imò nec per vllam ſpacij partem, quæ ſit in eadem proportione,& analogia,ad totum ſpacium: in quanta pars virtutis E,eſt ad totam virtutem A: ac ſi dicat,tertia

pars

pars virtutis non mouebit idem mobile per tertiam partem ſpacij,ſicut nec dimidia virtus per dimidium ſpatiũ, nec quarta per quartam ſpacij. Denique pars virtutis non mouebit totam reſiſtentiam,nec quantouis tempore,nec quauis parte ſpacij propter idem inconueniens,v.g.ſi mouens vt ſex mouet reſiſtentiam, vt quatuor per horam, & milliare, virtus, vt tria non mouebit eandem reſiſtentiam vt quatuor, nec per minimam partem ſpacij in quouis tempore:quia minus non mouet maius.

Ponit autem vnum incõueniens,quòd ſequeretur ex hoc,puta quòd vnus ſolus homo traheret nauim. v.g ſi diuidatur virtus,& ſpacium ſic.Centum homines trahant nauim per centum milliaria cẽtum horis:ſi regula eſſet vera,centeſima pars virtutis, puta vnus homo,traheret totam nauim eodem tempore per centeſimam partem ſpacij,nempe per milliare quod eſt impoſſibile. *Ratio ab exemp o.*

Ex hoc ſoluit ſophiſma Zenonis.Zeno enim dicebat,quòd quælibet particula milij etiam minima faceret ſonũ in aëre, quia totus modius granorum ſimul facit ſonum. Hoc non valet : quia quamuis cum toto modio faciat, id eſt, quia vincit reſiſtentiam aëris:at per ſe non vincit. *Sophiſma Zenonis ſoluitur.*

Vnde docet quòd pars in toto facit aliquid,quod ſeparata non faceret:quia dum eſt in toto,vnum facit actu cum ipſe,nec per ſe eſt, niſi in potentia. Idem dici poteſt de parte quauis alterius corporis. *Nota 1.*

Hinc poteſt ſumi regula affirmatiua, quod id verum habet, Quando pars virtutis adhuc vincit totam reſiſtentiam.v.g ſi mouens,vt decem mouet reſiſtentiam,vt quatuor per horam, & per milliare:dimidium virtutis, vt quinque mouebit eandẽ reſiſtentiam,vt quatuor, eodem tempore per dimidium,aut duplo tempore per idem milliare. Idem de alijs partibus ſecundum quamlibet proportionem. *Nota 2.*

Si verò duo,& vtrumque. Text 38.

SEptima regula eſt. Si aliqua virtus mouet aliquã reſiſtentiam, per aliquod tempus,& per aliquod ſpacium, & iterũ cum alia æqualis virtus æquali tempore & ſpacio mouet æqualẽ reſiſtentiam:tunc compoſitum ex duabus virtutibus mouebit cõpoſitum ex vtraque reſiſtentia per idem ſpacium eodem tempore.v.g Si virtus,vt tria,portat duo pondera per horam,& per milliare:& altera ſimilis virtus,vt tria,portat alia duo pondera æquali tempore,& ſpacio,tunc vtraque virtus, puta vt ſex portabit vtranq; reſiſtentiam,vt quatuor,per vnum milliare, & vna etiam hora. *7. regula.*

Nunc

Nunc igitur ſic eſt in alteratione. Tex.39.

Reg.ferè eadem de alijs motib. alterationis, & augmentationis.

QVærit,an ita ſit in alijs motibus, putá augmentatione,& alteratione. Sunt enim in eis etiam quatuor,quod alterat, ſeu quod auget: & quod alteratur, ſeu augetur: tempus etiam in quo ſunt alteratio, & augmentatio: & loco ſpacij in augmento eſt ipſum quantum maius, aut minus: in alteratione autem maius, & minus formæ. Conſtituítque aliquot regulas ferè ſimiles.

1. Prima eſt,Si aliquod alterans,vel augens mouet alterabile, aut augmentabile in aliquo tempore,in duplo tempore, duplam alterabit,aut augebit:& hoc eſt,quod dicit (duplum in duplo.)

2. Secunda. Virtus dupla in equali tempore alterabit,aut augebit duplum:& hoc eſt,quod dicit (aut duplum in duplo.)

3. Tertia eſt, Si virtus aliqua auget,aut alterat mobile in aliquo tempore; eadem virtus dimidium faciet in dimidio temporis: & hoc eſt,quod dicit,(dimidium in dimidio.)

4. Quarta eſt,Si virtus alterat,aut auget mobile in aliquo tempore ſecundum quantitatem,vel qualitatem aliquam,medium virtutis mouebit ſecundum dimidium quantitatis, aut qualitatis in eodem tempore: & hoc eſt,quod dicit (aut in dimidio dimidium.)

Excludit etiam regulas duas negatiuas,ſicut in motu locali. Si enim virtus dimidia ſit,non mouebit, ſi fuerit minor, quam reſiſtentia,tam in alteratione,quàm in augmentatione,vt dictum eſt de pondere in motu locali.

An regulæ hæ vniuerſaliter habeant verum.
Quæſt. 5.

1.Argum.

NOn eſt modica difficultas,quæ in examine harum regularũ poſita eſt:breuiter tamen attingam ea per quæ ipſarum veritas appareat. Eſt autem in oppoſitum argumentum primum. Intelligentia mouet cœlum tanto tempore: & tamen non poteſt ſumi aliqua pars huius virtutis,quæ cœli parté moueat, eo quod virtus iſta indiuiſibilis eſt,cum ſit incorporea:ergo non habet locum in huiuſmodi virtutibus regula.

2. Secundò, Sequeretur,quòd id quòd non poteſt moueri per aliquod ſpacium,moueretur per ipſum. Patet, Sit homo, qui per cẽtum milliaria non poteſt moueri,poteſt tamen per vnum,& ferre nam libram. Eſt argumentum. Iſte vnam libram poteſt per vnum milliare portare:ergo centeſimam partem poterit per centum miliaria portare:quod eſt impoſſibile. Præterea, Non valet, quod ſi per ſtadium poteſt aliquis lapidem iacere,quod decimam illius

illius partem poſſit per decem ſtadia iacere.

Tertiò contra primam regulam ſecundum quam eſt verum: quòd ſi virtus, vt octo, poteſt quatuor pondera portare per ſtadium: quod eadẽ virtus portabit duo per duo ſtadia eodem tempore: & ſic erit motus in duplo velocior. Eſt contra hoc argumentum. Velocitas motus conſiſtit in exceſſu virtutis ſupra reſiſtentiam: ergo proportio velocitatis duorum motuum conſiſtet in proportione exceſſuum: ſed virtutis, vt octo, exceſſus ſupra quatuor eſt tantùm quatuor: exceſſus autem ſupra duo eſt, vt ſex, ſed hi exceſſus ſunt in ſexquialtera proportione: ergo & vnus illorum motus nõ in duplo, ſed in ſexquialtero erit velocior altero.

Circa argumentum primum Auerroes comm. 35. Dicit, has regulas habere locum tantum in virtutibus motiuis corporeis, non autem in incorporeis, eo quod in his nõ eſt proportio vnius ad alteram, quia ſunt indiuiſibiles: nec virtutis ad reſiſtentiam, quia reſiſtentia eſt in corpore: at indiuiſibile nõ eſt in proportione ad diuiſibile. Quòd ſi quæras ab Auerroe, quare vna virtus velocius mouet quàm altera, & in tanta proportione velocius, cum nulla ſit proportio inter ipſas virtutes incorporeas. Reſpondet, quod hoc eſt ex eo quòd vna virtus, & intelligentia eſt nobilior altera. *Ad 1. ſol. Auer.*

Sed mihi non placet iſta ſententia Primò, Quomodo vna eſt nobilior altera, niſi excedat illam in nobilitate. Quòd ſi excedit, iam aliqua profectò diuiſibilitas eſt, puta illius in quo excedit, & illius in quo non. *Reiic. ſol. Auerr. 1. contra Auerr.*

Præterea, Vbi eſt motus, & determinatus motus, ibi eſt virtutis & reſiſtentiæ aliqua proportio: at motus cœli ab intelligentia eſt determinatus, vt non poſſit eſſe velocior: ergo ibi eſt proportio inter mouens & motum. *2.*

Præterea, Quia ibi eſt actio, & paſſio, ergo & proportio agentis, & patientis.

Reſpondetur ergo quòd quantitas duplex eſt: Altera propria, quæ eſt molis, & dicitur quantitas corporea, & dimenſiua quæ tantùm rebus ineſt corporeis, & ſecundum hanc ſumitur proportio aliqua. Eſt alia quantitas virtutis ſecundum quam vnum eſt perfectius alio, tantò plus, minúſve. Similiter vna qualitas alia eſt intenſior, & remiſſior: & ſecundum hanc etiam proportio eſt. Dicimus.n. calorem vnum duplo intenſiorem altero: & huius generis quãtitatem, diuiſionem, ac proportionem etiam in ſubſtantijs indiuiſibilibus finitis inuenire poſſumus: & ſecundum hanc etiam veritatem habent regulæ Ariſt. *Sol. auth. No. duplicem quantitatẽ molis, & virtutis.*

T Nota

Not in quo differat quãtitas virtutis, & perfectionis à quantitate intenſionis.

Nota tamen, quòd non ſic vna intelligentia, & ſubſtantia eſt perfectior alia, ſicut calor intenſus perfectior eſt remiſſo. Hi.n. calores ſunt ſpeciei vnius:at illæ perfectiones non : ſunt tamen vnius generis:& ita habent gradus in genere, & proportionem in genere, ſecundum quam vna eſt perfectior ſubſtantia, quàm altera. Et ſic ſoluitur argumentum primum. Sunt enim tales virtutes indiuiſibiles mole, ſed non vigore, & perfectione graduali.

Ad 2.

Ad ſecundum,omiſſis aliorum reſponſionibus,dico duo. Alterum eſt quòd loquitur Ariſto.de virtute motiua ſola, & ſimiliter de reſiſtentia.Declaro,Non eſt idem mouens,&virtus motiua pura:cùm enim equus mouet pondera, equus non eſt virtus motiua pura:ſed ſimul habet reſiſtentiam.Nam corpus ipſius ei reſiſtit,& non ſolum pondus.Vnde fallacia eſt exiſtimare,ſola pondera eſſe reſiſtentiam. Similiter cùm iacitur lapis, non ſolus lapis eſt reſiſtentia,ſed aëris denſitas,& raritas,quæ motiuæ virtuti reſiſtunt. Vnde cum lapis multum minuitur,creſcit potius reſiſtentia:nam minus ei cedit aër.

Debet igitur per mobile intelligi tota reſiſtentia, ſiue proueniat ex mouente,ſiue ex medij denſitate, ſiue ex ipſo pondere : & per mouens oportet etiam intelligere ſolam virtutem motiuam, non mixtam cum reſiſtentia : & per ſpacium ſolam quantitatem abſque reſiſtentia:& procedunt regulæ Ariſtot.nec argumentum quicquam facit contra ipſas.

Dico præterea alterum, quod ſupponit Ariſt. quod mediũ ſecundum ſolam diſtantiam non reſiſtit,niſi ratione denſitatis maioris,vel minoris:hoc autem debet computari cum mobili,& reſiſtentia.Hoc autem facto,facile eſt intelligere rationes, & regulas haſce.

Ad. 3. Dub. vnde paratur proportio in velocitate motuum. 1. non ſumitur penes proportionem virtutum motiuarũ 2. nec penes reſi-

Tertium argumentum petit difficultatem,in quo cõſiſtat proportio velocitatis motuum,vt in cauſa Quod eſt dicere cum cognoſcatur,quomodo vnus motus ſit altero velocior. Quatuor.n. modis poſſumus dubitare.

Primò, an proportio velocitatis duorum motuum ſit eadem proportio,quæ eſt inter virtutes motiuas. Verbi gratia,mouet virtus vt octo,duo pondera:mouet virtus,vt quatuor, duo etiã pondera:an motus prior ſit duplo velocior,quia virtus,vt octo,eſt dupla ad virtutem,vt quatuor.

Dico non ſic eſſe ſumendam proportionem velocitatis motuum.

Secundo,an penes proportionem reſiſtentiarum. Verbi gratia, Virtus, vt octo vnum mouet pondus; virtus,vt quatuor, mouet duo

duo pondera: an ille ſit duplo velocior motus, quia reſiſtentia eſt dupla ad reſiſtentiam, puta duo ad vnum. Dico, nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

ſtentiam.

Tertio, an penes proportionem exceſſuum ſupra reſiſtentias. Verbi gratia, Virtus, vt octo mouet vnum pondus: virtus, vt quatuor, mouet etiam vnum põdus. Virtus, vt octo, excedit ſuam reſiſtentiam in ſeptem: virtus, vt quatuor, excedit in tribus: an ille motus ſit velocior in tanta proportione, in quanta ſunt exceſſus: ſeptem enim ad tria eſt proportio dupla ſexquitertia: dico nec ſic eſſe ſumendam proportionem.

3. nec penes proportionem exceſſus virtutis ſup. reſiſtẽtiam.

Quartò verò modo ſumitur penes proportionalitatem virtutum ad ſuas reſiſtentias, quod eſt dicere, vt clare explicemus Datis duobus motibus, conſidera in qua proportione virtutes excedant reſiſtentias ſuas: iterum conſidera, quæ proportio ſit inter illas duas proportiones: nam in hac erit vnus motus altero velocior. Verbi gratia, Sit virtus, vt octo, mouens pondera quatuor: ſit etiam virtus, vt octo, mouens pondera, vt duo: prior virtus eſt in proportione dupla ad ſuam reſiſtentiam: poſterior verò in quadrupla, puta, octo ad duo Quia ergo proportio quadrupla eſt dupla ad duplam, & iſte motus erit duplo velocior. Hoc autem modo infallibiliter inuenies proportionem velocitatis motuum: ſi tamen cognoſcatur, in qua proportione ſit vna ad aliam: & ſic patet ſolutio argumenti. Non. n. illo modo eſt ſumenda proportio velocitatis motuum, puta penes proportionem exceſſuum, ſed modo qui dictus eſt. Hæc de libro ſeptimo.

4. proportio in velocitate motuum ſumitur penes proportionalitatẽ proportionum virtutum ad ſuas reſiſtentias.

IN VIII. LIBRVM
Phyſicorum.

CAPVT I.

Verùm autem factus eſt aliquando motus. Text. 1.

NVNC tandem Ariſt. de primo motus principio tractat, ac qualis ſit motus primus, motor primus, ac mobile primum diſſerere aggreditur hoc vlt. Phyſicæ auſcultationis libro. Prius tamen difficilem quandam determinat quæſtionem de motus ſempiternitate, ex qua, quæ dicenda ſunt poſtea, pendent.

Inſtitutum Ariſt. in hoc libro.

In principio igitur quæſtionem ipſam proponit, quæ talis eſt. *Q. quam*

1. tractat Ariſt. an motus habuerit principium. An motus principium habuerit, ita vt non eſſet vllus antè motus & finem ſimiliter ſit habiturus, ita vt aliquando nullus ſit futurus motus: an non ſic, ſed ſemper fuerit, & ſemper futurus ſit: nec ſit generatus in totum, nec corrumpendus totus vnquam, qui quidem motus ſit velut vita immortalis rebus hiſce naturalibus, & mundo huic ſenſibili.

Motus eſt ceu vita verum. Attende, quòd motum hunc dicit eſſe veluti vitam, quia vt notat Simpl. non eſt prorſus vita: non.n. omnia naturalia viuunt, ſed quæ motus actiuum habent principium intrinſecum, vt aliàs diximus. Sed aliquo modo motus hic vita dicitur, quatenus intrinſecus eſt rebus naturalibus.

Adde etiam, quod licet in particulari non ſit vita huic, vel illi rei naturali: tamen toti mundo in generali eſt veluti vita, quatenus in eo ſunt, & quæ mouent, & quæ mouentur. Non eſt tamen omnino vita, quia mundus totus non eſt vnum compoſitum per ſe, vt animal quoddam: ſed vnum eſt ordinata aggregatione.

Dub. de quo mot. hic quærat. Ariſ. Sentent. Auerr. Circa hanc quæſtionem Ariſt. dubium eſt, de quo motu procedat. Auerr.n. in Comm.1. citat Auic. Alphara, & Auempac. Arabes Hiſpanos dicentes, hic Ariſt. non loqui de motu aliquo vno, & continuo: ſed in genere de motu, ita vt dubium ſit, an motus ſemper fuerit, & ſemper futurus ſit, ſiue ſit vnus, & idem: ſiue alius, & alius motus, & mutatio.

Ratio Auerr. Auerroes verò hoc non recipit: ſed quod ſermo ſit de vno motu continuo, qualis eſt primus cœlorum motus. Ratio ipſius eſt: quia aliter rationes, quas inducit Ariſt. eſſent diminutæ, quia nõ probant. quòd ſit motus ſempiternus continuus, niſi id eſſe in qu. ſuppoſitum.

Reiic. ſentent. Auerr. At mihi non placet iſta expoſitio. Vnde melior eſt ſententia Arabum, quæ quidem eſt communis, & Simpl. expreſſa, & S. Thomæ. Et ratio huic fauet. Primò, ex ipſamet quæſt. quæ vniuerſaliter propoſita eſt de motu omnium naturalium. Secundò ex ipſa prima ratione, qua probatur pars negatiua de plurib. motib. non de vno continuo: Tertiò, quia inferius per hoc principium commune venit ad probandum in particulari vnum eſſe motum primum ſempiternum. Quartò, quia hæc eſt methodus bona, vt ab vniuerſalibus ad particularia progreſſus fiat.

Ad rationem Auerr. Nec ratio Auerrois quicquam valet, nam ea his rationib. non concluditur, eſſe motum continuum ſempiternum: hoc. n. alijs vijs inferius probatur.

Eſſe igitur motum omnes affirmant.

2. in quo QVæſtione propoſita, aliorum ſententias circa ipſam proponit

nit. Ac primò ponit id in quo omnes conueniebant. poſtea, id in quo erant diſcordes. Omnes ergo naturaliter loquentes in hoc concordes erant, nempe motum eſſe. Quod duplici ſigno oſtendit. Primum eſt, quia mundum faciunt, id eſt, de mundi conſtitutione loquuntur, ſitnè in tempore, an non: quod quidem non petijſſent, niſi motum eſſe exiſtimaſſent. Alterum eſt, quia tractant de generationibus & corruptionibus, quæ quidem ſine motu, & alteratione præcedenti non ſunt. *omnes naturales cõueniebant. cir. a q. s. motum eſſe.*

Attende, quod dicit hos philoſophos naturaliter loqui: quia qui motum negant, vt diximus in lib. 1. non ſunt Phyſici, nec naturales: quia natura eſt motus principium. In hoc igitur naturales concordes erant. *Nota*

In quibus verbis, vt notat Simpl. reſpondet tacitæ obiectioni, qua poſſet quis ipſum redarguère: quare de ſempiternitate motus differat, & non primum ſtatuat motum eſſe: reſpondet, id ab omnib. conceſſum eſſe, ſed mihi videtur quod hæc verba nulli obiectioni reſpondeant. Iam enim lib. 3. excluſa fuit obiectio talis. Poſtea verò proponit id in quo Philoſophi concordes erant: at quamuis in motu non differant, varij tamen ſunt in eius ſempiternitate. Proponit autem tres ſententias philoſophorũ. Prima fuit eorum, qui infinitos poſuerunt mundos: quales fuerunt Democritus, Leucip. Epicur. Hi enim motũ ſempiternum ponũt, quod patet ex eo, quòd non ſimul mundos ponebant, ſed vnum generari ex alio, ita vt ſit perpetua ſeries mundorum generationum: ex quo ſequitur, quòd motus ſit ſempiternus. Nam generatio non eſt ſine motu, & alteratione aliqua. *Nota.* *Id, de quo Philoſophi diſſidebant.*

Secunda opinio eſt eorum, qui vnum mundum ponebant. Et debes addere: & ſemper fuiſſe, & fore: nam hæc litera manca videtur: & ita exponit Simpl. & Them. Hæc ſententia eſt Ariſt. qui vnum mundum & eundem ſempiternum facit: Nonnulli etiam, vt Simplic. Platoni quoque tribuunt: ſed verius eſt in contraria eum fuiſſe opinione, vt aliàs aſſerunt. *2. vnum fuiſſe mũdum, & illum æternum.*

Tertia ſententia eſt eorum, qui mundum vnum, ſed non ſemper fuiſſe poſuerunt: quales Anaxagoras, & Empedocles: & hi duo ſecundum rationem de motu dixerunt, id eſt, quod dicebant de mundo, dicebant de motu. Qui enim ſempiternum vnum mundum dicunt, pariter etiam motum ponunt ſempiternum: qui verò mundum non ſempiternum ponunt, pari etiam ratione motum non ſempiternum ponunt. *3. vnum mundum, & nõ ſempiternum.*

Notandum verò quod Empedocles dicitur poſuiſſe de nouo mundum, quia quamuis infinities generatum, & corruptum dixiſſet: tamen ponebat tempus, in quo non erat, puta cum chaos *Nota.*

durabat At Democritus non ponebat nec inſtans,in quo nō eſſet aliquis mundus.

Præthereà,iſte diuerſos mundos dicebat ſubſtantia:Empedocl. verò non niſi vnum. Hæ igitur ſunt tres opiniones circa motus æternitatem.

Si igitur contingit aliquando nihil moueri. Text.2.

Dupliciter contingere poterat mũdum non eſſe & poſt ea incepiſſe.

TErtiam opinionem impugnaturus, qua motum aliquando non eſſe poſſe dicitur: diſtinguit dupliciter accidere, motũ aliquando non eſſe, ſed incepiſſe. Vno modo, vt dixit Anaxag. nempe quòd mundus factus fuit de nouo, tamen præceſſit chaos tẽpore infinito quieſcens,ex quo ipſa mens & Deus poſtea mundum,& motum fecit.

Altero modo vt dixit Empedocles, quòd motus incepit eſſe: non ſic vt ante nullus fuerit, fuit enim alius, & alius motus: ſed quòd ꝑoſt longam quietem talis motus erat. Ponebat enim motum duplicem:& cum ex mundo per amicitiam fiebat chaos, & tunc ex multis fiebat vnum: & cũ per litem ex chao fiebat mundus,& ex vno multa fiebant puta corpora ipſa naturalia. Ad quietem ponebat in ſpaciis intermediis,puta dum erat chaos,& dum erat mundus.

Carmina Emped.

Allegat autem quædam ipſius carmina,quorum ſenſus hic eſt. Eatenus fit motus, quatenus ex multis vnum, vel ex vno multa fiunt,& mutantur:id eſt,ex chao mundus,& ex mundo fit chaos,& ſic res non habent firmitatem: at in hoc habent conſtantiam, & firmitatem, quod nunquam prorſus pereunt, ſed ſecundum circulum inuariabilem redeunt.

Ex hoc colligit Ariſt.quod ponebat quietem:nam dicere,(quatenus mutantur) denotatur, quòd ex vno in aliud eſt mutatio: & ita ex quiete vnius termini ad aliud mutatio eſt.

Dices:cur,qui motum de nouo factum ponunt,neceſſe eſt, aut cum Empedocle, aut cum Anaxagora dicere: nam datur aliud medium,puta quod ſic incepit motus, quod nec alius motus,nec quicquam nec chaos præfuit, ſed ſola efficiens cauſa, quod nos Chriſtiani fatemur.

Reſpondeo, quod hoc omiſit Ariſt.ſupponens vnũ ab antiquis conceſſum,quod ex nihilo nihil fit,ſed ex aliqua materia: & propter hoc deceptus fuit,vt poſteà dicemus.

Conſiderandum igitur de hoc. Text.3.

Quantum ſit vtilis cognitio

PRopoſitis aliorum ſententiis, dicit eſſe admodum vtile, hoc diſcutere: & hoc maximè eſt vtile ad duo. Alterũ eſt,ad ſciẽtiam

tiam naturalem. Alterum eſt, ad ſcientiam de primo principio, qui Deus eſt, quæ ſcientia pars eſt Metaphyſicæ. *huius q. & ad res Phyſicas, & metaph.*

Dices:quomodo hoc eſt vtile ad philoſophiam naturalē? Reſpondet Simpli quia data motus ſempiternitate, Phyſicus colligit eſſe quoque quædā entia naturalia ſempiterna, puta cæleſtia corpora, & quædam alia corruptibilia. Eſt etiam hoc vtile ad cognitionem primi principij. quia motus eſt via maximè apta ad indagandam ſempiternitatem ipſius primæ cauſæ. Si enim motus æternus eſt, & ipſa cauſa erit ſempiterna.

Incipiemus autem primum ex definitis. Text. 4.

Motus æternitatem rationibus probare intendit. At pro prima præmittit vnum principium: puta, mobile ſecundū motum præcedit illum motum quo mouetur: vt prius eſt, quod poteſt deambulare, quàm ſit deambulatio, prius combuſtibile, quā quod comburatur. Hoc autem principium dupliciter oſtendit. Primò ex motus definitione, à qua probationis ſumit exordium. Motus eſt actus mobilis, vt mobile eſt: ergo mobile debet exiſtere ante actum ipſum, qui motus eſt. Vt enim actui præſupponitur potentia: ita motui, qui actus eſt, mobile præſupponitur, quod eſt in potentia. *1. ratio pro æternitate motus eius. fundamentum mobil. debet præexiſtere motui.*

Secundo probat ex communi conſenſu, etiam ſecluſa motus definitione: vt patet per ſpecies motus, & mobilis. Oportet enim præcedere alterabile, vt ſit alteratio: & mobile localiter, vt moueatur, & combuſtibile, vt comburatur: & ſic de alijs. Mobile igitur ſemper motum præcedit.

Ergo & hoc neceſſarium eſt. Text. 5.

Ex hoc principio facit argumētum. Detur ille motus primus, qui erit ſi incepit eſſe motus: tunc mobile debuit illum præcedere. Peto, vel mobile illud fuit factum per aliam mutationē, vel non, ſed ſempiterno præceſſit, & poſtea motum fuit: nō enim datur medium inter iſta: ſed neutrum dici poteſt, vt probabitur: ergo motus nullus eſt primus, nec incepit. *Vis rationis Ariſt.*

Si igitur factum eſt. Text. 6.

Reprobat priorem partem argumenti: & probat, quòd non ſit factum mobile. Si enim factum eſt, per aliquā mutationem factū eſt: hāc autē per principiū debuit pręcedere mobile, & mutabile, quod ſi factum eſt, erit alia mutatio, & de hac erit idē pro- *Mobil non eſſe factū.*

 ceſſus

ceſſus: & præterea iam ille motus primus non erit primus, cum ſit prior alia mutatio,& motus.

Si autem quæ ſunt, antè erant. Text.7.

Mobil. non præceſſit ſine motu æterno tempore.

REprobat alteram partem, puta quòd præceſſit mobile æternum ſine motu. Dicit, quòd hoc irrationabile videtur etiam iis, qui nihil didicerunt, id eſt, etiam iis, qui ſolo intellectu vtuntur abſque habitu ſcientiæ: quia (vt dicit Simplicius) cum ſit mobile æternum,& etiam mouens, non poterit aſſignari ratio, quare modò,& non antè mouerit.

Si ante motum fuit quies oportet aſſignare aliquam cauſam illius quietis. 1. ex parte mobilis.

Vlterius probat Ariſt. dicens, quòd (parum progreſſis,) id eſt, qui iam aliquid didicerunt, ratio contra hoc apparebit, puta exiſtente mouente primo & mobili. Etſi aliquando eſt quies, aliquãdo eſt motus: neceſſe eſt dare aliquam cauſam quietis, qua ſtante non erit motus: ergo ſi ad motum poſtea tranſitus ſit, præcedet alia mutatio, qua aufertur cauſa quietis: ergo ante primum motum præceſſit alius: & iterum quæretur, quare iſta mutatio modo eſt,& non ante:& ſic erit ſemper proceſſus infinitus: Quòd autem aliqua debeat remoueri cauſa, vt ſit motus, probat. Nam quies eſt priuatio motus: at priuatio non eſt, niſi aliqua ex cauſa motum impediente.

Aliter enim mouent ſingulariter. Text.8.

2. ex parte mouentis nõ poteſt incipere mouere quod non mouebat niſi per mutationem.

CVm oſtendiſſet non eſſe motum aliquando per quietem, niſi præcedente mutatione, & hoc probaſſet ex parte mobilis: nunc id oſtendit ex parte mouentis, vt notat Simplic. Et probat, quòd tam in mouentibus, quæ ad vnũ determinata ſunt, vt ignis ad calefaciendum,& frigidum ad frigefaciendum, nunquam accidit contraria fieri ſine ipſorum mutatione, quàm etiam in ipſis, quæ ad contraria determinantur, qualia ſunt agentia per intellectum,& ſcientiam. Nam ſicut frigidum non calefacit, niſi per ſui mutationem, puta quia recedit & abeſt,& ſciens non decipitur, niſi contrario modo ſe habeat, quàm ſecundum ſcientiam: impoſſibile eſt igitur quod agens aliquod quietem illam faciat, & poſtea motum, niſi mutetur, vt dicit Auer. ſaltem ex cõcupiſcentia vna in aliã, qua vult mouere: non ergo erit ille motus primus.

Vnde facit argumẽtum generale: In quocunque mouente impoſſibile eſt quod aliquid moueat,& aliquid moueatur, niſi ſint ſibi inuicem propinqua & proxima potentia: & ſi ſic ſe habent, profectò fieri etiam non poteſt, quin ſit motus.

Si igitur non ſemper mouebatur. Text.9.

Concludit tota 3. ratio.

EX principio poſito in fine textus concludit argumentum. Si fuit illud mouens,& motum ab æterno vel ſic erant, vt eſſent in potentia propinqua, vt vnũ moueret, alterum moueretur vel

non:

non : Si ſic, fuit motus æternus. Si verò non, ergo præceſſit alia mutatio per quam vnum aut vtrunque ſibi inuicem eſſent propinqua ſicut in relatiuis. Cùm enim de nouo vnum ſit duplum ad alterum, præcedit mutatio in vno, aut vtroque, vt ſic ſe habeãt. Ita in motiuo & mobili: quod ſi præceſſit mutatio, iam non fuit ille motus primus : & præterea, quia idem peti poteſt de motiuo & mobili, ſecundum illam mutationem.

Ad hæc autem prius, & poſterius. Text. 10.

ALteram facit rationem qua motus ſempiternitatem oſtendit, quæ ſumitur à tempore : Ponit autem vnũ principium, quod vbi eſt prius & poſterius, vbi eſt tempus, & vbi tempus eſt, ibi motus eſt. Quia tempus aut eſt motus, vt antiqui putabant, aut numerus motus. *2. ratio pro ſempiternitate motus à tempore.*

Ex hoc fit argumentum. Tempus eſt æternum, nec incepit, nec deſinet: ergo & motus eſt æternus. Conſequentia enim certiſſima eſt. Antecedens verò dupliciter probat. Primò ex conſenſu omnium Philoſophorum præter vnicum Platonem. Illi enim tempus dixerunt non incepiſſe, ob id Democritus dicebat impoſſibile eſſe, omnia fuiſſe facta, quia ſaltem tempus non potuit fieri. At Plato dixit, factum eſſe, quia dixit tempus ſimul eſſe cũ cœlo: & ſimiliter dixit cœlum eſſe factum: cõſequitur ergò, quòd tempus etiam ſit factum. Aliqui volunt defendere Platonem interpretantes ipſum : ſed parum refert nobis hoc : ſequamur modò Ariſt qui ſic ipſum exponit, quique eius optimè mentem nouiſſe credendus. *Tempus nõ incepiſſe probatur. 1. auctor.*

Si igitur impoſſibile eſt eſſe. Text 11.

IDem probat ratione. Quodlibet nunc temporis eſt ſimul principium, & finis : ſed impoſſibile eſt, quod ſi incepit, aut deſinet tempus, quòd quodlibet ſit principium, & finis : ergo tempus eſt æternum: quòd ſi tempus eſt æternum, etiã erit motus. Minorem probat. Nam cum tempus non exiſtat niſi ratione ipſius nunc : ſi inciperet tempus, vtique illud nunc quod incipit, non eſſet finis, quia non præceſſit aliud tempus cuius eſſet finis : ſicut nec vltimũ eſſet principium, ſi non ſequeretur tempus. Non enim reſpectu eiuſdem principium eſt, & finis : quod ſi verum eſt omne nũc eſſe huiuſmodi: profecto non incepit, nec deſinet tempus. *Tempus nõ incepiſſe probatur.*

Dubitabis: Nam videtur petere principium hæc ratio : debuit enim probari, quodlibet nunc eſſe principium & finem : poſſet enim hoc negari & dicere, quòd ita ſe habet nunc vt punctum : in linea autem datur primum punctum, quod nõ ſit finis, & vltimũ, *Obiect. cõtra Ariſt.*

quod non ſit principium.

Sol. Auer. Reſpondet Auer.quod non eſt eadem ratio. Nã nunc non poteſt ſumi niſi in motu, ſicut nec tempus: Vnde ſicut añte quodlibet mutatum eſſe,datur motus: ita ante quodlibet nũc ſumptum in illo motu datur tempus. Nam nunc reſpondet mutato eſſe: tempus autem motui,cuius & illud mutatum eſſe.

Reiic.ſol. Auer. Iſta reſponſio non ſatisfacit: quia ex hoc nõ habetur niſi quòd ante quodlibet nũc ſumptum in motu,eſt tempus,& motus. Hoc tamen non ſufficit facere motum,& tempus æterna, nec incepiſſe.Nam quamuis motus,& tempus finita ſunt, adhuc tamen ante quodlibet mutatum eſſe,eſt motus: & ante quodlibet nunc ſumptum in mutato eſſe,eſt motus.

Sol. D. T. Propterea melius ſoluit D.Thom.quòd nunc omne eſſe principium,& finem ex eo probatur, quod vbi eſt prius & poſterius, ibi eſt tempus: ſi ergo datur primum nunc quod non eſſet finis, tunc prius illo nihil eſſet,ergo eſſet tempus:nam qui dicit prius, dicit tempus. Similiter,ſi daretur vltimum poſt illud, ſeu poſterius,nihil eſſet igitur iam tempus: nam poſt, & poſterius dicunt tempus: & ſic non poteſt eſſe nunc quod non ſit principium, & finis, id eſt, quod non antecedat tempus, & quod non ſequatur tempus.

Eadem autem eſt ratio & de eo. Text. 12.

Motũ non habere finẽ QVia in priori ratione ſolùm oſtenderat motum non incepiſſe, quia ſemper dabitur motus, & mutatio prior motu primo:nunc oſtendit eadem ratione poſſe probari, motum non habere finem quia dabitur mutatio poſterior vltima.

Suppoſit. Et ponit principium aliud. Nam ſicut motum antecedit mobile,ita etiam poſt motum eſt mobile,vt poſt dealbationem manet corpus: & poſt combuſtionem combuſtibile, i.ſubiectum mutationis. Similiter in actione, poſt motionem manet motiuum, & poſt actionem manet actiuum.

Et ipſum autem corruptibile. Text. 13.

Neſtitur ratio. FAcit argumentum modò: Si poſt vltimum motum manet ipſum mobile, & motiuum: cum iſta corruptibilia ſint, alia mutatione corrumpentur: erit ergo mutatio poſterior vltima. Iterum poſt hanc mutationem manebit mutabile, & ſic alia corruptione corrumpetur:vt ſit infinitus proceſſus. Nec reprobat aliam partem, quòd illud mobile ſit incorruptibile, & duraturum ſempiternum,quia eſſet tunc ponere motum. Nam cum mobile ſit,& motiuum, erit aliquando motus, ſicut à principio. Ex his

con

concludit,quòd motum dicere incepiſſe,& deſiniturum, eſt ſimile figmento,id eſt,eſt dictum,& non ratione probatum.

Capvt II.

Similiter autem, & dicere. Text 14.

Conuertit ſe contra Empedoclem,dicens,eſſe etiam figmentum,quod dicit Empedocles,nẽpe quod ſit iſta quies,& motus per litem,& amicitiam, quia ſic res apta eſt fieri: Et hoc non probat, ſed ſumit tanquam principium. Si enim peteres: quare modo eſt quies,& non lis,vel econtra? Dicebat,quia ſic eſt natura rei:nec amplius cauſam reddebat.Hoc autem dicit Ariſt. eſſe figmentum,& abſque ratione aſſertum. *Contra Empedo.*

Fortaſſis autem & vnum principium.
Tex. 15.

POſtquam refutauit Empedoclem, modò refutat Anaxagorã: & dicit quò! fortaſſe iſti qui vnum principium ponunt vt Anaxagoras,eadem ratione vtuntur, puta q chaos fuit ab æterno, ſed motus tempore factus eſt, non alia ratione, niſi quia talis eſt natura rei,vt ſic fiat.Hoc reiicit Ariſto.duplici ratione.Prior eſt. Natura eſt cauſa ordinis,& rationis,ac proportionis: at q chaos æternè quieſcat, & poſt moueatur, nullus eſt ordo, nulla proportio:ergo impoſſibile eſt,quod tale ſit natura rei.Maior eſt certa ipſa experientia, quæ naturam ordinatè in ſuis operibus omnibus procedere oſtendit: vt patet in cœlorum curſibus, in elementorum diſpoſitionibus, in animalium cæterorum generationibus. Minor probatur:Quia infiniti ad finitum nulla eſt proportio,& ob id nec ordo. *Contra Anaxag.*

Vbi Auerroes fatetur auctores ſuæ legis Sarracenos melius dicere,quàm Anaxagoram:quia non in rei naturam,ſed in diuinam referunt voluntatem,quod mundus incepit eſſe in tempore,qui operatur,vt vult:ſed hoc examinabitur poſterius. *Nota ex Auer mediu aſſignas, cauſam inceptionis mũdi diuinam voluntatẽ.*

Poſterior ratio eſt. Opera naturæ, aut ſemper eueniunt,aut ſi aliquando deficiunt,id fit ob aliquam cauſam,vt notum eſt.Diximus enim,quod effectus naturæ.aut ſunt ſemper,aut frequenter. At quod motus tempore incepit poſt infinitum tranſactum, non eſt huiuſmodi: ergo non eſt opus naturæ: non ergo cauſa huius naturæ tribui poteſt.

Quare melius eſt,vt Empedocles.

EMpedoclem comparat Anaxagoræ in hoc,dicitq; melius dixiſſe Anaxagora ipſum Empedoclẽ.Hic enim ab æterno po- *Cõparatur ſententia Empe.cum ſententia Anax.*

ſuit

ſuit mundum modo quieuiſſe, & modo eſſe motum, & ſic tali va-riatione ſemper ſe habuiſſe, in quo ordo quidam eſt, puta quod tempore æquali ſit motus, alio verò æquali quies, & ſic ſemper: At etiam in hoc reprehendit ipſum vnica ratione. Philoſophus non debet quicquam aſſerere quod non demonſtratione, aut ſaltem inductione oſtendat: At Empedocles illius, quod dicit, nec cauſam, nec inductionem aliquam adfert: ergo reprehenſione dignus eſt, nec vt philoſophus procedit.

Minorem probat: Quia vtitur lite, & amicitia pro cauſis: hæ autem non ſufficiunt. Nam litis, & amicitiæ eſt congregare, & diſgregare. Et hoc quidem inductione poteſt oſtendi. Nam homines amicitia congregantur, lite ſeparantur: & ita in mundo. At quòd tanto tempore ſit congregatio, tanto diſgregatio, hoc non inductione colligitur, nec huius cauſa ſufficiens eſt lis, & amicitia. Oportebat ergo cauſam huius aſſignare, quod non fecit Empedocles.

Omninò autem exiſtimare.

Excludit ſolut. quæ adferri poſſet. EXcludit reſponſionem. Poſſet quis dicere: Eorũ quæ ſemper ſunt, non eſſe aſſignandam cauſam. Imò ita fecit Democritus, qui cauſas eorum, quæ aliquando ſunt, dedit: eorum verò, quę ſemper ſunt, noluit dare. Ad hoc reſpondet, ꝙ non benè fecit. Nã quamuis aliqua cauſam non habent eorum, quæ ſemper ſunt, vt prima principia, ſiue incomplexa, vt Deus, ſiue complexa, vt propoſitiones immediatæ: * tamen multa ſunt ſemper, & perpetua, quæ tamen cauſam habent: vt triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis ſemper eſt, at cauſam habet, & huiuſmodi multa. Debuit igitur aſſignari illius, quãuis perpetui cauſa, quod non eſt factum ab ipſo Empedocle. *Vide 2. de generat. anim. c. 4.*

Contraria autem his non difficile.

Tex. 16.

Sol. Ariſt. rationes, quib. probari poteſt motũ cœpiſſe. TRiplici via, vt notat Simplicius, ſtabilitur aliquod problema. Prima eſt, adducere demõſtrationes pro ipſo. Altera eſt aliorum ſententiam reprehendere, & inſufficientiæ arguere.

Tertia eſt ipſorum ſoluere rationes. Cùm autem Ariſto. circa motus æternitatem duo priora præſtitiſſet: nunc tertium exequitur. Ac tres rationes, quibus motum incepiſſe poterat probari, ſoluit: prius tamen ipſas proponit, quarum prima eſt. Omnis mutatio eſt à contrario in contrarium: at nulla mutatio, quæ à contrario in contrarium ſit, infinita eſſe poteſt, cùm contraria *1. ratio.* finitè inter ſe diſtent: ergo non poteſt eſſe mutatio infinita, & ſic nec æterna.

Amplius

Amplius videmus. Text. 17.

SEcunda ratio eſt experientia. Aliquid de nouo mouetur, cum tamen de nouo ſit motus in illo,& non antè fuerit: vt cùm lapis,aut ignis mouetur: ergo poteſt etiã vniuerſum de nouo moueri:nullo in eo præcedente motu:non ergo,ſi motus incipit,ſtatim dabitur motus prior primò. Quòd ſi non poteſt de nouo incipere motus in aliquo:ſequitur,quod quæ mouentur,ſemper mouentur:& quæ quieſcunt,ſemper quieſcunt:quod non eſt. 2.

Multò autem magis,quòd tale eſt.

QVia reſponſio in promptu erat ad argumentum ſecundum, puta quod quamuis aliqua inanimata de nouo moueantur, non tamen motus abſolutè incepit eſſe: quia non mouetur, niſi aliquo extrinſeco motu,cuius motus præceſſit, quod in vniuerſo dici non poteſt. Ob id facit tertiam rationem magis apparentẽ in animalibus. Animalia enim mouentur à ſe,cùm ante quieſcerent, & non moto aliquo extrinſeco: vnde non fuit alius motus præcedens in alio:ergo ita erit in toto mundo,quod mouebitur à ſe poſt quietem non præcedente alio motu. Quod enim in mundo paruo,puta animali,accidit:hoc etiam accidet in mundo magno,puta ipſo vniuerſo. Hæ ſunt rationes contra motus æternitatem. Addit,quod ſi mundus totus poteſt à ſe moueri,etiam infinitum:ſi tamen infinitum moueri poteſt.

Horum igitur id,quod primum dictum eſt.
Text. 8.

INcipit ſoluere rationes:& ad primam reſpondet primo. Et notat benè Simpl.quod poſſet reſpondere facilè cõcedendo,quod quãuis vna mutatio non poſſit eſſe infinita,tamen in genere poſſunt eſſe motus infiniti, vnus poſt alium: hoc enim in præſenti ſufficiebat. Tamen non dat hanc ſolutionem,ſed reſpondet,quod etiam poteſt vnus motus continuus eſſe infinitus. Ob id dicit ad argumentum:quod benè in hoc dicit,quòd vnus motus à contrario in contrarium non eſt infinitus, quamuis fortaſſè poſſit eſſe vnus infinitus hoc modo;ſi ab albo in nigrum, & iterum à nigro in album,& horum fiat perpetuus regreſſus in vnico ſubiecto, ſicut cum chorda percutitur,tunc mouetur ſurſum,& deorſum,vel dextrum, & ſiniſtrum multiplicando motus: quòd ſi hic eſt vnus motus: illud non eſt abſolutè verum. Tamẽ ſi iſti ſunt plures motus, nec ſufficit vnum ſubiectum, tunc benè procedit argumentum. Hoc tamen in præſenti non determinat,ſed dicit quod ſat nobis ſit quòd eſt aliquis motus æternus,puta circularis, quia nõ Sol.

ſit

ſit inter contraria,vt dicetur poſteà. Et ita falſum eſt,omnem abſolutè motum eſſe inter contraria. De motu chordæ,& an motus reflexi continui ſint,poſteà differemus.

Moueri autem id,quod non mouetur. Text.19.

Alia ſol. REſpondet ad ſecundum,& dicit,Quod nihil prohibet in particulari moueri, quod antè non mouebatur, tamen hoc fit, quia aliud extrinſecum prius mouetur,vt dictum eſt. At dubium eſt,quare cum ſit cauſa motiua ſemper,fit vt aliquando moueantur res,& aliquando non. Reſpondet,quod hæc quæſtio eſt eadem cum alia,puta quare quæ mouentur, non ſemper mouentur,quæ quieſcunt, non ſemper quieſcant: quæ tractanda eſt in capite ſequenti. Sat ſit modo argumento propoſito ſatisfeciſſe,puta quod præceſſit motus in alio.

Dub.
Sol.

Maximè autem videbitur. Text.20.

SOluit tertiam rationem, in qua magis apparere difficultatem docet,eò quòd nullus videatur motus exterior, qui animaliũ motus ſit cauſa. Docet tamen,quòd verè eſt motus exterior,nam animalia mouentur eo, quòd à continente moueantur. Continens autem,quod eſt aër,vel cœlum, vt exteriora iſta mouent ea quæ in animali ſunt,puta corpus,appetitum,aut phantaſiam,quibus motis, animal mouet ſe: & ita re vera eſt. Si enim animal ambulat, prius appetitu alicuius exterioris eſt motum: imò intra ipſum ſunt mutationes neruorum & aliorum, quæ non apparent: vnde non eſt iſte motus primus,cum mouetur exterius localiter.

Et ponit exemplum de dormiente, qui aliquando à ſe videtur vigilare:& non ita eſt,niſi alio motu interius facto, puta,quòd calor naturalis conſumpſit vapores occludentes meatus neruorum, & impedientes motum ſpirituum in cerebro.

Dubi. de animalib. an ſint principia actiua ſui motus. Dicet quis:ergo iam animalia non ſunt principia actiua cuiuſque motus,cum ab extrinſeco moueantur. Reſpõdet Ariſtoteles, verum id eſſe, animalia enim augmenti & localis motus habent actiuum principium, non tamen aliorum omnium: imò ab iſtis rebus exterioribus patiuntur:calefiunt enim & frigefiunt,alimẽtum, cibum, & alia recipiunt: ſimiliter rebus exterioribus ſpecies & cognitionem capiunt.

Vnde patet,quòd cum animal ſe mouet,licet non appareat extrinſecus motor,tamen re vera eſt præcedens alius,& alij motus, antequam animal ſeipſum ſecundum locum moueat, & antequam ſeipſum nutriat,& augeat.

An

An mundus cum motu, & tempore habuerint initium.

Quæſt. 1.

QVamuis iſta difficultas nulla ſit apud nos Chriſtianos, qui fide certa, & quæ decipere non poteſt, teneamus omnia facta à Deo in tempore, ſolumque ipſum eſſe æternum, tamen quia Ariſtoteles, & aliqui alij Philoſophi errãtes in hoc, diuerſa ſenſerunt, & à veritate inanibus argumẽtis depulſi ſunt, oportebit hoc contra ipſos diſcutere, & ipſorũ rationes fallaces ostendere. Nulla enim ratio, quæ contra fidem noſtram adducitur, vera eſſe poteſt, quia verò veritas non repugnat, quamuis & res fidei ſupra naturalem ordinem ſint, non tamen ſunt cõtra ipſum: & hoc quidem oſtendemus nos in difficultate præſenti, Dei auxilio: quod quidem facere pręcipit ſacrum Concilium Lateranenſe tertium, Seſſione octaua, ſub Leone 10. *Occaſio q.* *Nota.* *Nota.*

Aduerte igitur imprimis: quod Ethnici Philoſophi circa præſens dubium in quatuor conueniebant cum his, quæ modo nos ſecundum fidem fatemur. Primum eſt: Aliquid præceſſiſſe, & fuiſſe ab æterno, quicquid illud ſit: & hoc euidenter probatur. Nam ſi nihil eſſet, prorſus aliquando impoſſibile profectò eſſet, aliquid poſtea eſſe. Nihil enim non facit, nec facere poteſt aliquid: nec idem ſe ipſum. *Ethnici philoſophi in 4. conueniebant nobiſcum.*

Secũdò conueniunt, Cauſam efficientem fuiſſe ab æterno. Non dico vnam aut plures: ſed abſolutè ſiue vna, & eadem ſit, ſiue alia & alia. Et hoc irrefragabiliter cõuincitur, vt egregiè docet S. Th. text. 4 ſiue motus ab æterno ponatur, ſiue nõ. Si enim motus eſt æternus, & debet motor ab æterno præexiſtere: Si autem motus incepit, non vtique incepiſſet, niſi cauſa præexiſteret effectiua ante tempus, & motum: imò profectò melius probatur æternitas & poteſtas efficientis, ſi mundus incepiſſe ponatur, quàm ſi non incepit, vt alibi oſtendemus. *2. cauſam efficientem fuiſſe ab æterno.*

Tertiò conueniunt. Non omnia, quæ facta ſunt, eſſe in æternum deſtruenda, dicunt enim duraturum mundum ſempiterno. Et in hoc partim nobiſcum conſentiunt. Dicimus enim nos mundum duraturum in perpetuum licet non cum motibus, & generationibus horum, ſed ſecundum partes principales, nempe cœlos & elementa. Similiter homines reſurrecturos, & in perpetuum duraturos. *3. non omnia quæ ſunt facta ſunt interitura.*

Quartò, Mundum eſſe genitum omnes antiqui Philoſophi ante ipſum Ariſt. poſuerunt, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Meliſſus, Plato cum cæteris, ſed ipſe Ariſt. omniũ primus ingenitum, & æternum fecit: vt de ſe ipſemet ait 1. de cœlo, text. 102. Imò verò ab ipſomet Deo mundum fuiſſe factum aſſeruit *4. genitum eſſe mundũ omnes ante Ariſt. dicebant.*

Plato

Plato in Timæo vnà cum tempore,& duraturum perpetuò;ſicut & nos:& an e illum quoque Anaxagoras, factum eſſe à mẽte dixit,& infinito ante tempore mentem,anteceſſiſſe,& poſtea mundum feciſſe,quam Deum haud dubiè eſſe intelligebat.

5. In quo à nobis diſsident dari aliquid æternũ præter primũ principiũ. At in quinto differentia eſt non ſolum nobiſcum, ſed inter ſe. Nam plerique eorum dicunt, non ſolùm principium eſſe æternum,puta efficiens:ſed etiam aliud præter ipſum. Anaxagoras enim chaos,& materiam æternam ponit,ex qua producatur mundus.Alij æternos ponunt atomos,ex quibus generetur,vt Democritus.alij, vnum elementum. Alij plura elementa, vt Empedocles &c.Aliqui etiam non vnum,ſed plures & infinitos aiũt genitos mũdos,vnum poſt alterum,vt idem Democritus.Ariſt.autem (vt diximus)omnium primus, & qui illum ſequuntur, mundum ingenitum,& ab æterno,ponit.Sic ergo inter ſe differunt.At noſtra fides ſoli Deo æternitatem concedit: omnia facta cum tempore docet.

Radix errorum philoſophor. alia æterna præter Deũ ponentium, qui nil putabant fieri poſſe ex nihilo,ſed ex aliqua materia. Radix autem errorum Philoſophorum illa alia æterna,præter Deum,ponentium fuit: quia nihil ex nihilo fieri poſſe putabant, etiam à prima cauſa,ſed ex aliqua materia.Ob id autem mundũ æternum,aut materiam æternam,ex qua mundus in tempore fieri poſſet, conſtituebant: & ita fatetur Auerro.Commen.4.vbi id oſtendit,quod ex nihilo nihil fit:& dicit,vulgus exiſtimare,quod aliquid poteſt ex nihilo fieri:quia decipitur in duobus. Alterum eſt,quod putat vulgus nihil eſſe,quod non videt.Et quia aliquando experitur fieri aliquid viſibile ex eo,quod non videt, putat ex nihilo fieri:quod tamen falſum eſt.

Alterum eſt,quia putat eſſe potẽtiæ imperfectæ agere aliquid ex materia: cúmque Deus ſit perfectiſſimus, non debet agere ex materia,ſed ex nihilo. Et decipitur, (inquit) vulgus:quia agere ex materia,non eſt propter imperfectionem agentis, ſed propter naturam motus, & mutationis, quæ neceſſario requirit ſubiectum.

Not. contra Auer. Sed profectò magis decipitur Auer. Nam quamuis ex natura motus ſit agere ex ſubiecto,tamen imperfectio eſt per motum & mutationem agere.Et perfectius eſt in actione, à nullo alio extra ſe pẽdere. Et potius ipſe cum alijs Philoſophis ideo ſic exiſtimarunt,quod viderent homines,& artifices non niſi ex aliqua materia aliquid facere, & ex nihilo nil poſſe facere:& ita de Deo idem ſtultè putârunt,præterquam quod ex nihilo,tanquam ex cauſa efficiente, verum eſt,nil poſſe fieri:at exiſtente cauſa efficiente, non fiunt ſimpliciter ex nihilo, ſcilicet. ſed ex aliquo, à Deo, quam

quamuis non ex aliquo, tanquam ex materia. Denique iſta fuit radix erroris omnium illorum Philoſophorum Ethnicorum, alia ponentium æterna.

Quæ & quod ſint facienda in hac q.

At vt omnia iſta explanentur, faciemus quatuor. Primũ oportet rationes Philoſophorum, præſertim Ariſt. & ſequacium proponere pro ſuo errore. Secundò, aperire quid fides dicat, & Ariſtotelem, ac alios malè ſentientes Philoſophos redarguere. Tertiò, ad quæſtionem reſpondere. Quartò, ipſorum ſoluere rationes fallaces.

1. pars q. Ariſt. aliorum malè ſentientium rationes proponuntur.

Hæc autem ſunt fortiſſima argumenta ipſorum pro mundi æternitate, quæ partim ex Proclo, partim ex Auerroe collegimus, omiſſis alijs multis, quia hæc præcipua ſunt.

1. argum. pro æternitate.

Primò, Si Deus fuit ab æterno, & mundum non produxit, id petitur ſtatim: Aut potuit, & voluit: aut nec potuit, nec voluit: aut voluit, ſed non potuit: aut potuit, ſed non voluit. Si primum detur, profectò mundus fuit ab æterno. Si verò alterum, quòd nec potuit, tunc nec voluit, ſequitur quòd nec poſteà vellet, nec poſſet, & eſſet imperfectus, & perfectior poſteà. Si tertium, quòd voluit, ſed non potuit, pariter eſſe id imperfectionis, quæ repugnat primo principio Si quartum, potuit, ſed non voluit, fuit inuidus: quia cùm poſſet bonum communicare, noluit id facere. Cum igitur nihil ex his dici poſſit: ſequitur quod mundus æternus fuit.

Secundò, Cauſa in actu ſimul eſt cum effectu in actu: ſed Deus ab æterno fuit cauſa in actu: ergo debuit eſſe effectus in actu, puta, mundus. Quod ſi neges minorem, ſequitur quod Deus ſit in potentia cauſa, & potentia opifex: ergo factus eſt in actu ab aliqua cauſa in actu, quia omne potentia tale, fit actu ab eo, quod eſt tale actu & ſic eſt mutabilis. Et vlterius quæretur idẽ de illa alia cauſa, & dabitur proceſſus in infinitum, niſi perueniatur ad aliquam actu ab æterno, qua poſita, & mundus erit æternus.

Tertiò Deus eſt exemplar huius mundi, qui ad ipſius eſt productus ſimilitudinem: ſed exemplar eſt æternum: ergo & ipſum exemplatum: ſunt enim correlatiua ſimul.

Quartò. Omne id quod producit effectum modo, & nõ antè, aliam habuit proportionem modo ad effectum, quàm non habuit antè. Si ergo Deus de nouo produxit mundum: ergo de nouo habuit aliquam proportionem, quam ante non habuit: ergo eſt mutatus: quod ſi non ſecundum locum, ſaltem ſecundum concupiſcentiam, & voluntatem, quàm de nouo habuit. producendi mundum.

Quintò, Perfectiori modo ſe habet cauſa cum eſt actu, quàm cum eſt potentia: ſed Deus eſt perfectiſſima cauſa ab æterno, ergo ab æterno fuit actu, & operans: ergo & ipſe mundus ab æterno fuit.

Sextò, Si mundus incepit, pariter etiam tempus: ſed hoc non potuit habere initium, ergo nec ipſe mundus. Minor probatur: Incepit tempus: ergo dabitur primum Nunc, ante quod nõ fuit tempus. Tunc ſi cuilibet. Nunc correſpondet mutatum eſſe in motu (non.n. tempus eſt extra motum) ergo illi primo Nunc reſpondet mutatum eſſe in aliquo motu. At ante quodlibet mutatum eſſe eſt motus: ergo etiam ante illud Nunc erit tempus, quod ſit in illo motu. Et ſic nunquam dabitur primum Nunc, antè quod non ſit tempus: non igitur principium habere poteſt.

Septimò, Si incepit tempus: ergo aliquando non fuit. Definet: ergo aliquando non erit. At Aliquando dicit tempus, & durationem, ergo erit tempus cùm non erit, & fuit tempus cum non fuit: quod eſt impoſſibile.

Octauò, Si incepit eſſe mundus, aliqua mutatione incepit: at omnis mutatio ſubiectum neceſſario ſupponit: ergo antequam mundus eſſet factus, fuit ſubiectum: non ergo ex nihilo factus eſt. N c potuit fieri quia omnis mutatio fieri non poteſt, ſine ſubiecto, ergo ſi mundus eſſet generatus, vtiq; deſtrui poſſet. Sed mundus eſt incorruptibilis: ergo fuit ingenerabilis. Minor probatur. Si mundus corrumpi poſſet, maximè ab eo, qui fecit eum: ſed ab hoc non poteſt: ergo à nullo, probatur minor. Si à Deo corrumpi poteſt, & id eſt poſſibile ponatur ineſſe: tunc vel mũdus erat perfectus, vel non: ſi nõ, ergo nec cauſa fuit perfecta, quod abſonum eſt. Si autem perfectus fuit: ergo à Deo diſſolui non poteſt, quia praui hominis eſt, & vitium perfecta deſtruere. At Deus nullam poteſt committere prauitatem & ſic nec mundum deſtruere. Hęc ſunt argumenta, quibus maximè innixi ſunt Ariſt. cum ſequacib. ad mundi æternitatem ſibi perſuadendam, non ſolùm contra fidem militant, ſed etiam cõtra omnes antiquos Philoſophos mũdum generantes.

2.pars.q. Circa ſecundum aduerte, quod Chriſtiani in hac parte quatuor tenemus. Primum eſt: Deum eſſe liberam cauſam, ita vt producat & etiam non poſſit producere mundum, & effectus omnes, qua in re quid ſenſerit Ariſt. inferius oſtẽdemus. Aliqui certè veteres liberum eſſe, vt Plato; aliqui, vt Anaxagoras, & Empedocles, ipſum eſſe cauſam neceſſariam videbantur aſſerere, quia, vt diximus in textu, cauſam quare modò eſſet mundus, & non antè, in naturam rei conferebant, & non in Dei liberam voluntatem;

quam

quamuis de Anaxagor. non ita ſit certum, cùm Ariſtoſ. fortaſſe, ait, Anaxag. eandem rationem redditurum, quam Empedocl.

Secundò, Fatemur nos: quod ex nihilo produxit omnia, & mũdum totum in tempore, ita vt ſi vellet, poſſet antè producere, & poſt, & non producere prout ipſius voluntati diuinæ, & liberrimè placuiſſet. At Ariſt dicit productum æternum mundum, ita vt aliter fieri non poſſet Anaxag. tunc fuiſſe in tempore productum, vt non antè nec poſt poſſet.

Tertiò, Fatemur, quamuis glorioſus Deus in tempore produxit mundum, non tamen eſt mutatus in voluntate, quia ab æterno voluit mundum producere tunc, cùm illum produxit: ſicut qui poteſt cœnare modò, & vult cœnare poſt tres horas, non ergo voluntas Dei mutata eſt, & innouata, ſed ex voluntate æterna, & libera proceſſit opus nouum, & in tempore: & hoc non potuerũt Philoſophi intelligere, vt notat B. Auguſt. lib. 11. Ciui. c. 4. Quomodo, ſi de nouo mundus eſt productus, non fuit mutata Dei voluntas?

Quartò, Fatemur, quòd iſta mundi productio eſt ſine mutatione. Creatio. n non eſt mutatio: nam ſi mutatio eſſet, vtique eſſet aliquod præcedẽs ſubiectum. At nullum eſt, quia totus eſt factus mundus ex nihilo: ob id ſimplex productio eſt, nulla mutatione exiſtente ipſius producti, aut producentis. Niſi placet ipſum productum eſſe quod ſimul incipit cum re, inſtantaneam dicere mutationem rei: quia fit primò res cum anteà non fuerit, ſicut etiã formæ ſunt cùm anteà non ſint, & ſit tranſitus de non eſſe ad eſſe, aliæ verò mutationes ſint tranſitus ab vno eſſe ad aliud: ſed nos inferius dicemus de hac re. 2.

Sed iam, vt promiſimus ſecundo loco, ipſum Ariſtot redarguamus in ſuis dictis & alios ſuos ſequaces. Nam ſi cauſam neceſſariam, vt aliqui volunt, ponit Deum: ſimul etiam mundum æternum. Et non eſſe ex nihilo productionem, ſed cum ſubiecto aliquo, multa ſequuntur quæ implicant in ipſius doctrina. Primum, ipſe docet numerum nõ poſſe eſſe infinitum, quia numerari non poteſt infinitum Prætereà, Docet infinitum actu eſſe inconſummabile. Prætereà, Infinitum non habere proportionem, nec dici maius aut minus altero: Sed hæc omnia deſtruuntur, ſi mũdus ab æterno ponitur. Primò enim numerus datur infinitus: nam dies infiniti, & homines, & equi tranſacti ſunt. Quod ſi dicatur: non ſunt iſta ſimul. Profectò iſta euaſio nullius eſt momẽti. Nam cũ numerus vt numerus eſt, non dicat niſi ſolã partiũ multiplicitatẽ, & ordinẽ: quòd illæ partes exiſtant, vel nõ, impertinẽs eſt ad

Redargu. ex contra dictionib. Ariſt.

1. implic.

V 2 nume

numeri rationem,& naturam.

Et probatur, Quòd illæ non ſint ſimul, Vel eſt repugnãtia propter numeri rationem: & hoc non, quia, vt dixi, ratio numeri in multitudine conſiſtit. Vel quia illorum omnium quantitates nõ poſſunt ſimul conſiſtere: Et iam hoc nihil eſt: quia id non eſt ex parte numeri, ſed ab extrinſeco. Cùm autem ipſum numerũ, vt numerum, eſſe infinitum non poſſe doceat, incidit in laqueum, dum æternum mundum ponit. Prætereà, quia tunc etiam ſequerentur eadem inconuenientia, quæ ipſe, & alij inferunt contra infinitum. Nam numerus hominum, & leonum maior eſſet, quàm hominum tantùm; haberet ergo proportionem infinitum ad finitum. Et vlterius, Si tempus infinitum eſt tranſactum: ergo infinitum actu tranſactum eſt. Similiter de hominib & alijs omnib. quæ cùm infinita ſint, at vnum poſt aliud tranſactum eſt.

2. implic. Eſt ſecunda implicatio notanda. Deus, vel cognoſcit omnes hos effectus in indiuiduo, vel non. Si dicas quod non, profectò eſt argumentum vel quia noluit, vel quia non potuit. Si dicas, quia nõ potuit, quis hoc credet, quòd Deus qui cauſa eſt horum, nõ poſſit vnum hominem diſtinctè cognoſcere, quòd eſt conceſſum alteri homini: Et prætereà, quia ſi voluit orbem, quomodo poteſt eſſe, quod non poſſit cognoſcere ſingulas circulationes.

Quod ſi potuit cognoſcere, vel cognouit quia parũ refert ſi de potẽtia, vel actu loquamur, tunc peto, vel ſimul omnia cognouit, & poteſt cognoſcere; vel ſucceſſiuè modò hæc, modò illa. Si ſucceſſiue, iam Deus mutabilis eſt ſecundũ ſuam ſcientiam, & de nouo poteſt cognitionem acquirere: & ita fateberis, quod cognoſcit has circulationes, & poſteà obliuiſcitur harum, & alias cognoſcit.

Deus in Ariſtot. principijs infinitus & liber euidenter conuinci-tur.

Quod ſi dicas, vt dicendum eſt, quod omnia ſimul cognoſcit, euidenter colligitur eſſe infinitæ potentiæ, & naturæ, quia actu infinitũ non poteſt ſimul comprehendi, niſi à potẽtia infinita: At quæ cognoſcit infinita ſunt: quod ſi infinitæ naturæ eſt, & potentiæ, non eſt agens neceſſarium: quia ab agente illimitatæ potentiæ neceſſario agenti non procedit finitus effectus. Et vlterius, ſaltem potuiſſet mundus perfectior fieri, vel alia producta fuiſſe. Quare ergo producta non ſunt? Profectò, non inuenietur cauſa, niſi recurras ad liberam actionem cauſæ.

Nota. Inconuenientia, quæ conſequuntur ſententiam Ariſt.

Attende igitur, in quas redigitur anguſtias Philoſophus. Nam aut debet concedere, Deum ignorare ipſa, quæ facit, aut mutari in ſcientijs, & cognitionibus ſuis: aliàs profectò infinitus euadet, & liber: Quod ſi liber, vtique potuit mundum non ab æterno producere.

3. Implic. Eſt tertia magna implicatio. Nam vel Deus eſt cauſa efficiens huius

huius mundi æterna, vel non. Si dicas, non eſſe cauſam efficientem Deum, & repugnas Ariſto & eius interpretib. grauioribus, & ratione etiam videtur impoſſibile: nam mundus hic finitus eſt, & limitatus, & perfectionis determinatæ: ergo neceſſarium eſt quod aliqua cauſa ſit determinans, & tantam perfectionem, & non maiorem communicans: præſertim cum numerus horum finitus ſit.

Quomodo euidenter concludatur Deum eſſe efficientem cauſam mundi.

Præterea, Quia cœli non haberent motum ab alio, niſi eſſe haberent ab alio: Quomodo n. ſi cœli ſunt à ſe, nec ab alio eſſe accipiunt, ſuum motum ab alio haberent?

Quòd ſi dicas, Deum eſſe cauſam efficientem, ſed tamen quæ ab æterno mundum producit neceſſariò: & ita ſenſiſſe Ariſt. & alios. Tunc ſi efficiens cauſa fuit, vtique produxit mundum. Nam impoſſibile eſt, quod ſit efficiēs, aut agens cauſa, niſi agat, & producat. Si ergo produxit, profectò ex nihilo produxit.

Deus fecit mundum ex nihilo.

Dices, Illa non fuit, niſi emanatio quædam mundi à primo principio. At verò hoc non eſt aliud quàm dicere, quod fuit ſimplex productio abſque mutatione, cum non præfuiſſet ſubiectum: & hoc eſt quod nos ipſi confitemur.

Nota. Emanationem quo ad hoc, quo eſt, ex nihilo produci; idem eſſe cum creatione.

Attende ergo ſummopere, quòd dicere cauſam efficientē, aut agentem Deum, eſt dicere, quòd mundum ex nihilo fecit. Illa enim ſimplex emanatio creatio eſt: & creatio ab æterno. Sed in hoc eſſe differentiam ſolùm, quàm illa emanatio liberè à Deo eſſe, & non æterna poneretur: aut neceſſaria, & æterna, non tamen ob hoc negari poteſt, quin ſit ex nihilo productio: ſicut qui inter nos docent, Deum potuiſſe ab æterno mundum producere: profectò illam emanationem ponerent, liberam tamen. Vide ergo quanta ſit veritas noſtræ fidei, quod etiam Philoſophi negantes ex nihilo fieri aliquid poſſe, nolentes, & non aduertentes idem fateantur: & hoc negare eſt dicere, Deum nō eſſe cauſam mūdi, vel non cauſam omnium: quod eſt falſiſſimum.

Et multò magis hoc apparet in elementis, & alijs naturis corruptibilibus. Si enim iſta corruptibilia ſunt ſecundum ſuas partes quaſlibet, quis poterit ſibi mentis compos perſuadere: non habuiſſe efficientem cauſam æternam? Hoc etiam conſidera, quia multum pro veritate facit contra Philoſophos. Præterea, Non minoris potentiæ eſt dare alicui eſſe ab æterno, quam dare ei eſſe in tempore: ſi ergo Deus potuit dare eſſe mundum ab æterno: ergo etiam potuit in tempore dare eſſe, quæ eſt ipſa mūdi creatio, quam diximus.

Quarta implicatio eſt in ratione Ariſt. quæ fortiſſima habetur. *4. implic.* Eſt igitur aduertendum has obiectiones eſſe Philoponi, quas co-

 natur

natur Simplic. refellere, & ſimiliter alteram Auerr. reprehendit, ſed malè, vt poſteà oſtendemus, ac reuera, vterque videtur vel nō intellexiſſe rationes Philoponi, vel ſi hoc non, quod ſint valdè apertè obſtinato animo noluiſſe conuinci ab ipſa veritate: ſunt. n. obiectiones eneruantes prorſus rationes Ariſt. quæ ſunt contra illud principium text. 4. quòd mobile debet eſſe ante motū prius tempore. Et id probat ex definitione motus: tunc illa definitio competit motui æterno, & motui finito: ergo motum æternum præcedit mobile, non ergo eſt iam motus ab æterno. Quod ſi dicas: motum finitum antecedit mobile, non infinitum. Hoc eſt gratis dictum, & petitio Principij. Nam ſicut æternus motus eſt ſimul cum mobili, ita etiam eſſe poteſt finitus motus. Et contrà, ſi motus finitus non poteſt ſimul eſſe cum mobili; ergo nec infinitus, nec poteſt id iam ex definitione motus oſtendi, vt Ariſt. oſtendebat.

Etiam obiectio contra 1. rationem Ariſt.

2. obiect. Altera obiectio eſt. Quòd poteſt ſimul res cum motu produci: vt gutta aquæ quæ tunc cum in aëre producitur, incipit moueri: & ignis fit in aëre, & tunc aſcendit. Ita ſimiliter mundus productus incipit moueri ſecundum partes, & motus, tempus ſimul cū mobili produci poſſunt.

Sol. Auer. Dicit Auer. quòd gutta nō tunc fuit: nam ante fuit aër, ex quo facta eſt. Sed quid hoc ad rem? Non enim aër eſt mobile illius motus deorſum, ſed gutta.

Reiic. ſol. Auerr. Præterea, Quia cùm nos non dicamus, quòd mundus, qui cum motu ſimul productus eſt, fuit factus ex aliquo, ſed ex nihilo, ſic nihil concludit contra nos ratio Ariſtotelis, ſed ſolùm probaret contra illos Philoſophos, qui dicebant mundum factum per motum ex aliquo, contra quos ipſe diſputabat. Nec ſimiliter altera ratio ipſius quicquam probat, vt dicemus in argumento ſeptimo.

3. pars. q. in qua reſpon. ad q. Circa tertiam partem quæſtionis reſpondetur ad quęſtionem, & ſit prima concluſio, Potuit Deus mundum de nouo producere, & creare eo modo, quo nos productum ponimus.

Eſt autem notandum, quòd modò loquimur de potentia: hoc enim magis ratione naturali cōperiri poteſt: de facto tamē, an ita fecerit, dicetur poſt. Concluſio hæc eſt contra Ariſt. & ferè contra omnes Philoſophos Ethnicos: ſed probatur fortiſſimè ex duplici radice. Altera eſt, quod Deus eſt libera cauſa. Altera eſt, quod poteſt ex nihilo facere. Eſt igitur primum argumentum. Deus eſt cauſa libera, nec vlla neceſſitate tenetur quin poſſit non facere: ergo potuit non operari, & ſic mundus non fuiſſe poteſt ab æterno. Iſta conſequentia eſt indubitabilis: difficultas tota eſt

1. ratio prò concluſ.

in ante

in antecedenti, quod multipliciter probatur. Primò, Deus eſt
infinitæ virtutis, vt infra probabitur quæſt. 8. ergo non poteſt
eſſe agens neceſſarium. Probatur conſequentia, Nam agens ne-
ceſſario, agit ſecundum vltimum ſuæ potentiæ: quod ſi Deus age- *Not. de li-*
ret ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, vtique mundum perfectio- *ber. Dei.*
rem faceret, imò & infinitum.

Præterea ſecundò, Ab agente neceſſario vno, non niſi vnũ pro 2.
cedere poteſt: at mundus plures naturas & diuerſas continet, quæ
non niſi per accidens vnum faciunt: ergo impoſſibile fuit ab vno
agente per ſe neceſſariò procedere: primum eius effectum, qui
eſſet vnum per accidens, & non potius vnum per ſe. Nec valet di-
cere, quod diuerſitas materiæ facit diuerſitatem hanc: nam etiam
materia, & omnia à Deo ſunt.

Præterea tertiò, Quia in mundo poteſt de nouo aliquid eſſe, 3.
vt ſpecies, quæ arte, & induſtria fit: & mulus & plantæ, & alia hu-
iuſmodi, quæ arte & vi naturæ producuntur. Vel ergo Deus po-
tuit iſta facere ab æterno, vel non. Si non manifeſtè, falſum eſt, vt
viſum fuit. Si verò ſic, & non fecit, profectò non poteſt, niſi ad li-
beram ipſius referri voluntatem, quia ita voluit.

Præterea quartò, Quia diuina voluntas eſt cauſa volũtatis hu- 4.
manæ: at iſta eſt libera: ergo etiam diuina. Neceſſariũ enim quo
modo facit liberum: & quod melius eſt, nempe Deus, cur liber
non erit? Profectò ſatis liquet, & conuinci poteſt, liberum eſſe
Deum, circa mundi productionem. Imò verò ex principijs Ariſt.
idem conuinci poſſe. Sed poſteà quæremus circa Dei libertatem,
quid ſenſerit Ariſtot. Satis nunc ſit ex veritate conuiciſſe, Deum
eſſe liberum in ſuis operibus, atque adeò in mundi productione.

Alterum etiam probatur, quod ex nihilo produci poſſit ali- *Quomodo*
quid ab ipſo. Primò, Ipſe eſt infinitæ potentiæ: ſed hæc nõ poteſt *probetur*
exerceri in effectu infinito, quia infinitum non eſt factibile: ergo *Deum poſſe*
erit in modo, quia infinitè producit, quod non eſt aliud, quàm ex *aliquid fa-*
nihilo producere. *cere ex ni-*
hilo ratione
Præterea ſecundò, Quia eſt cauſa efficiens (vt diximus) vni- *naturali.*
uerſi, ergo ex nihilo producit. Cõſequentia probata eſt ſatis cla- 2.
rè in ſuperiori parte quæſtionis.

Præterea tertiò, Quia omnium principio primo danda eſt
actio nobiliſſima omnium naturalium: at omnes naturales ſunt 3.
cum mutatione: ergo prima erit ſine mutatione, & ſic ſine ſubie-
cto: vnde errabant in hoc Ariſt. & alij Philoſophi. Non enim per
actiones naturales debebant colligere, ſimilẽ eſſe actionem Dei:
ſed potius eſſe ſupra omnes illas.

Præterea, Vt natura eſt ſupra artem, ita & Deus ſupra naturã. 4.

Nam natura facit materiam arti, vt benè notat S.Tho.quia facit lignum,& reliqua, ex quibus ars operatur. Ergo & Deus facit materiam naturæ, & ita ex nihilo facit rem, quia non eſt alia materia. Cùm igitur Deus ex nihilo poſſit operari: poteſt abſque dubio mundum in tempore facere: & eſt argumentum hoc potiſſimum. Addamus prætereà alias rationes, ex D.Tho. Contra gentes lib.2.cap.16.ex pluribus rationibus.

5. Quantò aliquis effectus eſt vniuerſalior, tantò habet propriam cauſam altiorem: quia quantò cauſa eſt altior, tantò ad plura virtus eius extenditur: Eſſe autem eſt vniuerſalius, quam moueri: ſunt enim quædam entia immobilia, vt etiam Philoſophi tradũt, vt lapides,& huius: oportet ergo, quòd ſupra cauſam, quæ non agit niſi mouendo & transmutando, ſit alia cauſa, quæ eſt primum eſſendi principium. Hoc autem oſtendimus eſſe Deũ, Deus igitur non agit tantummodò mouendo,& tranſmutando. Omne autem quod non poteſt producere res in eſſe, niſi ex materia præiacente, agit ſolum mouendo & tranſmutando. (Facere enim aliquid ex materia, eſt per motum, vel mutationem quandam) Non ergo impoſſibile eſt producere res in eſſe ſine materia præiacente: producit igitur Deus res in eſſe ſine materia præiacente.

6. Prætereà, quod agit tantum per motum, & mutationem, non competit vniuerſali cauſæ eius, quod eſt eſſe: Non enim per motum,& mutationem fit ens ex non ente ſimpliciter: ſed ens hoc ex non ente hoc. Deus autem eſt vniuerſale eſſendi principiũ, vt oſtenſum eſt: non igitur ſibi competit agere tantùm per motum, aut per mutationem: neque igitur ſibi competit indigere præiacente materia ad aliquid faciendum.

7. Amplius. Vnumquodque agens ſibi ſimile agit quoquo modo: agit autem vnumquodque agens ſecundum quòd actu eſt: Illius igitur agentis erit producere effectum, cauſando aliquo modo formam materiæ inhærentem, quod eſt actu per formam ſibi inhærentem, & non per totam ſubſtantiam. Vnde Philoſophus 7. Meta.probat, quòd res materiales habentes formas in materijs, generantur à materialibus agentibus, habentibus formas in materia: non à formis per ſe exiſtentibus. Deus autem non eſt ens actu per aliquid ſibi inhærens, ſed per totam ſuam ſubſtantiam, vt ſupra probatum eſt: igitur proprius modus ſuæ actionis eſt, vt producat rem ſubſiſtentem totam, non ſolùm rem inhærentem, ſcilicet formam in materia. Per hunc autem modum agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiam præiacentem non requirit in ſua actione.

Am

Amplius, Quorumcunque in rerum natura eſt aliqua proportio, & aliquis ordo, oportet vnum eorum eſſe ab alio, vel ambo ab aliquo tertio. Oportet enim ordinem in vno conſtitui reſpondendo ad aliud, aliàs ordo vel proportio eſſet à caſu, quem in primis rerum principiis ponere eſt impoſſibile: quia ſubſequeretur omnia magis alia eſſe à caſu. Si igitur ſit aliqua materia diuinæ actioni proportionata, oportet vel quòd alterum ſit ab altero, vel vtrumque à tertio. Sed cum Deus ſit primum ens, & prima cauſa: non poteſt eſſe factus materiæ, nec poteſt eſſe ab aliqua tertia cauſa: relinquitur igitur, ſi inuenitur aliqua materia proportionata diuinæ actioni, quod illius ipſe ſit cauſa. 8.

Adhuc, Quod eſt in entibus primum, oportet eſſe cauſam eorum quæ ſunt: ſi enim non eſſent cauſata, non eſſent ab ipſo ordinata, vt iam oſtenſum eſt. Inter actum & potentiam talis eſt ordo, quòd licet in vno & eodem, quòd quandoque eſt potentia, quandoque actu, potentia ſit prior tempore, quàm actus, licet actus ſit prior natura: tamen ſimpliciter loquendo oportet actum potentia priorem eſſe: quod patet ex hoc, quòd potentia non reducitur in actum, niſi per ens actu: Sed materia eſt ens in potentia: ergo oportet, quod Deus qui eſt actus primus & purus, ſit ſimpliciter ea prior, & per conſequens cauſa ipſius: ergo non ſuæ actioni præſupponitur materia ex neceſſitate. 9.

Item, Materia prima aliquo modo eſt, quia eſt ens in potentia: Deus autem eſt cauſa omnium quæ ſunt, vt ſupra oſtenſum eſt: Deus igitur eſt cauſa materiæ primæ, cui nulla præexiſtit: diuina igitur actio materiam præexiſtentem non requirit. 10.

Secunda concluſio: Mundus à Deo cum ipſo motu, & tempore de nouo eſt factus: Mundum quidem eſſe genitum in vniuerſum conſenſus eſt omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſt. vt diximus ex ipſius Ariſt. teſtimonio, ex quibus aliqui etiam cum motu & tempore factum concedunt, & omnia ex Deo nulla materia, aut ſubiecto præſuppoſito eſſe facta, & ipſam quoque materiam à Deo factam, vt poſtea dicemus q. ſeq. Sed nota ex Alber. tract. 1. c. 13. quod cùm audis, mundum de nouo productum, non ſic intelligas, quod præceſſerunt inter Deum & mundum, anni, dies, horæ, & tempus. Non enim præceſſit, niſi æternitas Dei, quæ ſemper eadem eſt, fuit, & erit. Et quãuis antè & antè mundus eſſet factus, ſemper eſſet æternitas, in qua eſſet Deus, & mundus poſt. Vnde non expectauit Deus tempus, nec durationem aliam, vt mundum faceret, quia nõ eſt ſucceſſio in eo. Hanc cõcluſionem, quæ de fide eſt, hoc loco non probamus rationibus au teſtimoniis, quod ſeq. q. manifeſta futura ſit, cum probatum fuerit, mun- 2. conc. Nota ex Alber.

dum non poſſe eſſe ab æterno.

His igitur cõſtitutis, deſcendamus ad vltimam quæſtionis partem, qua ſoluamus fallacia Philoſophorum argumenta. Ad primum dico: quòd Deus ab æterno potuit, & ab æterno voluit producere mundum: verum non producere ab æterno, ſed in tempore. Quod eſt dicere, Deus habuit hanc voluntatem æternam, volo producere mundum in tempore, vt dictum eſt iam.

4. pars q.
Ad 1.

Nec eſt inuidiæ deſcribendum, quod non antè fecerit ſed ſuæ diuinæ voluntati, quæ cauſa prima eſt. Nam non facere bonum, cum poſſis non eſt inuidiæ: Debet enim bonum fieri cùm oportet, & quomodo oportet. Ita decuit diuinam voluntatem, mundum in tempore facere, quia non oportebat, creaturam eſſe ſuo creatori coæternam. Et vlterius ita factum eſt, vt nobis oſtenderet, Deum non eguiſſe ipſum hoc mũdo, ſed mundum ipſius egere. Et vlterius, vt cognoſceretur clarius ipſum authorem omniũ, quod cognoſci vix poſſet, ſi mundus eſſet coæternus. Ruſus, vt ſic clariùs cognoſceretur eſſe creatorem. Item, vt ſic cognoſceretur meliùs, & clariùs eſſe infinitæ virtutis, qui ex nihilo fecerit. Poſtremò, vt cognoſceretur eſſe agens liberum, quia produxit cum voluit. Demum, quia ſic homines illum timeant, honorent, venerentur, cum videant omnia ab ipſo eius nutu, poteſtate pendere, ac voluntate. Ob has ergo cauſas Deus merito voluit, & ita fuit melius, mundum in tempore produci, quàm ab æterno.

Cur voluit Deus mundum potius in tempore facere, & id fuit melius, quàm ſi ab æterno.

Ad ſecundum benè reſpondet Philo. argumento quarto, cõtra Procl. Breuiter attende, quod in his etiam inferioribus ex potentia propinqua actiua ad actum ſecundum poteſt agens peruenire abſque ſui mutatione: vt ignis ex non calefaciente fit calefaciens abſque ſui mutatione, & aliud quoduis ex non agente agens, quia vt ex Ariſt. habes, agens, vt agens nõ mouetur: eſt.n. actio in paſſo. Ita Deus ex non producente eſt producens: nam productio in ipſo non eſt, niſi in producto.

Ad 2.

Dices, ſaltem mutatur ſecundum actum voluntatis, quo vult producere modo, & non antè. Id negamus, ſed actus voluntatis quo vult producere eſt terminus, non vt producat ab æterno, ſed vt producat in tempore.

Obiectio.
Sol.

Ad tertium dico, quod ipſum exemplar fuit æternum, licet relatio nõ ſit ab æterno, ſicut homo poteſt eſſe, imo eſt ante filium, licet relationem ſimul cum ipſo habeat. Ita ſimpliciter eſt ipſe Deus, qui exemplar eſt, ſed non refertur niſi in tempore.

Ad 3.

Dices: ergo iam de nouo relationem acquirit. reſpondeo, quod quod hæ tẽporales relationes nõ ſunt reales in Deo, ſed in creatura

Obiect.
Sol.

tura, & per eaſdem denominatur Deus denominatione extrinſeca:vt dicitur Deus Dominus, & creator noſter, quia nos ſerui ipſius,& creaturæ ſumus: Sicut columna dicitur dextera per mutationem tuam,qui ad illam te refers ſiniſtrum, cum priùs ad eam dexter referebaris. Ita dicendum de exemplari. Nec hæc doctrina eſt ignorata ab Ariſto. nam in Meta. 15 docet ſcibile dici. nō quòd referatur ad ſcientiam,ſed quia ſcientia ad ipſum:& huiuſmodi eſſe relatiua.

Ad quartum dicitur, quò agenti voluntario non competit illud: nam poſitis omnibus requiſitis ad operandum poteſt non operari,ſi non vult, & iterum operari, ſi vult. Ita glorioſus Deus. Præterea, cùm Deus ſemper in eadem eſſet diſpoſitione, mundum tamen produxit in tempore, quia ita voluit voluntate æterna:voluit autem meritò ob cauſas ſuperius dictas. *Ad 4.*

Ad quintum dico, quòd Deus ex parte ſua ſemper fuit cauſa actu in ſe, quamuis mundus in tempore ſit factus, nec ob id aliqua conuenit perfectio Deo. *Ad 5.*

Deinde diſtinguendum eſt de actu. Nam alius eſt actus perficiens operantem; alius eſt actus perficiens non operantem, ſed opus ipſum quod fit:vt ait Ariſt. 6. Ethicor. cap. 5. Diſcrimen ponens inter artem, & Prudentiam,ait Prudentiam perficere ſua operatione appetitum,& habentem,artem verò ſua effectione,non perficere appetitum,ſed perficere ipſum opus factum:Et prudentiam conſultare ad bonum ipſius operantis, & ad eius finem. Artem verò non ita, ſed ad finem ipſarum artium, & particularium rerum ipſarum, vnde fit, vt ibidem ait, quòd magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui nolens: è contra verò in ipſa prudentia plus vituperatur, qui volens peccet, quàm qui nolens: vnde artifex aliquis ſi ſit perfectus, non perficitur cum facit,verbi gratia,annulum,vel ſerram,nec in perfectione ipſe creſcit,cum ſit in ſe perfectiſſimus: nec ideò operatur,vt ſe perficiat,ſed perficit opus. Si ergo Deus perfectiſſimus artifex cùm ſit, fabricando Mundum, & res alias, non ſe, ſed opera ipſa perficit, res inquam ipſas factas. Vnde notandum etiam eſt,quod potentia ad talem actum, quo quis non ſe, ſed alia perficit, non dicit imperfectionem in agente, ſicut nec ille ipſe actus addit perfectionem ipſi agenti. Vnde ſicut actus, ita & potentia eſt duplex. Vna ad perfectionem ſuam, & ad actum ſe perficientem, & hæc dicit imperfectionem, nempe carere tali perfectione. Altera eſt potentia perfectæ iam rei, non ad ſe perficiendum, ſed poteſtas ad perficiendum alios,& hæc non dicit imperfectionem, ſed potius perfectionem intrinſecam rei, & cum agit exterius, perficit exterio-

terio

teriora, non ſe, vt cum ignis agit, & calefacit non perficitur ipſe, vt dicebamus: nec gemma applicata ſanans, nec calor ipſe vt octo, calefaciens.

Ad 6. Ad ſextum dico, quod productio mundi fuit indiuiſibilis, & nõ ſucceſſiua, & illi productioni correſpondit vnicum inſtans, quod inſtans fuit vltimum non eſſe motus, quia tunc non fuit motus, & immediatè poſt fuit: & ſimiliter vltimum non eſſe temporis, quia immediatè pòſt fuit tempus: & hoc eſt, ſi mundum ſimul cum cœlorum motu produxit.

Ad 7. Ad ſeptimum reſpondet benè Philo. quod, aliquando, dicitur vno modo poſitiuè: & ſic tempus dicit. Altero modo negatiuè: & tunc dicit negationem perpetuitatis motus. Vt cum dicitur, Aliquando fuit hora matutina, non ſignificat quod in aliquo alio tépore illa hora fuit, ſed quod non ſemper fuit. Ita cùm dicitur, Aliquando non fuit, aliquando non erit tempus, ſignificat, ꝙ tempus non eſt ſemper, nec erit ſemper, ſed ceſſabit, & initium habuit. Imò hoc etiam poſſumus ex ipſo Ariſtotele confirmare. Ipſe dicit, extra cœlum non eſſe locum. Dicam ergo: ſi extra eſt, ergo locus ibi eſt. Reſpondebit, quòd non valet, quia ſenſus eſt non eſſe locum infinitum, ſed finem habere: Hoc etiam dicitur ad argumentum de tempore.

Ad 8. Ad octauum facilis eſt reſponſio. Negamus enim, quòd mundus productus ſit per motum, aut mutationem: tunc enim opus erat ſubiecto. At non eſt, niſi ſimplici productione, quæ creatio dicitur, productus: & ita non opus fuit ſubiecto. Deinde, Si illam ſimplicem productionem velis vocare mutationem, diſtinguimus de mutatione, & dicimus eſſe duplicem. Alteram ab eſſe ad eſſe alterum: & hanc dicimus requirere ſubiectum prius. Alteram à non eſſe ad eſſe: & hæc quidem, vel à non eſſe ſecundum quid, vel ſecundum partem, vt alteratio, & generatio à non eſſe forma ad formam: & hæc etiam requirit ſubiectum, vel materiam prius, in qua fiat illa mutatio formæ: At altera eſt à non eſſe ſimpliciter totius, ad eſſe ſimpliciter totius: & hanc negamus requirere ſubiectum precedere: imò implicat, vt requirat prius ſubiectum, quia eſt à non eſſe totius ipſius ſubiecti ad eſſe illius. Quare hæc eſt quidem in ſubiecto ipſo quod fit, quia dicitur primò eſſe & non fuiſſe.

Ad 9. Ad nonum dico, quod mundus poteſt à Deo deſtrui, ſicut eſt factus; Nec, ſi deſtrueretur, ob id prauus eſſet: quia tunc deſtrueret & propter aliquem rectum finem. Nec deſtruere perfectum vitium eſt, cum iam nullius vſus eſt, ſicut qui lyram temperatam in intemperiem redigit, quia iam non vult pulſare. Ita Deus glorio-

ſus

ſus poſſet benè ipſum diſſoluere mundum : quia in tantũ vſus ipſius eſt, in quantum ipſi benè placitũ fuerit. Nec illud argumẽtũ quicquam valet. Nam illo probaretur, quod homo non poſſet, diſſolui, nec alia, quia perfecta ſunt. Vndè attende, quod mũdus, ſicut ingenerabilis, fuit, id eſt, non per generationem factus, ita eſt incorruptibilis, id eſt, non corrumpi poteſt per mutationem: At ſicut creabilis eſt, ita eſt à Deo annihilabilis: hæc enim inter ſe opponuntur.

Vltimò tandem ad has, & ad omnes alias Ariſto rationes, (vt ijs etiam ſatisfiat, qui putant eſſe demonſtrationes) reſpondemus, quod D. Tho. ait in ſumma Theologiæ, 1. p. q. 46. art 1. in corpore ſic dicens: Quòd omnes rationes, quas inducit Ariſt. non ſunt demonſtratiuæ ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium mundum incipere ſecundum quoſdam modos in veritate impoſſibiles. Et hoc, ait, appatet ex tribus. Primò quidem, Quia tam in 8. Phyſi quam in 1. de Cœlo, præmittit quaſdam opiniones, vt Anaxag. Emped. & Platonis, contra quos rationes cõtradictorias inducit. Secũdò, Quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia antiquorum, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Tertiò, Quia expreſsè dicit in 1. lib. Topicorum, quòd quædam ſunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, vt vtrum mundus ſit æternus. Hæc D. Th. *Ad omnes ſimul rationes Ariſt.*

Dicimus ergo, ſi ſubtilius conſideremus, omnes rationes Ariſtotelis non pugnare cum fide: ſed rectè concludere, ſcilicet, per motum non fuiſſe productum mundum ex aliquo ſubiecto, quod ſanè ipſe Ariſt. intendebat contra Philoſophos alios. Et hoc manifeſtè patet: quia ſemper in eis ex motu procedit. Intulit autem concluſionem latius patentem, quàm rationes ipſæ probabant, quia fortè non cognouit, vel non conſiderauit alium modum per creationem incipiendi. certè contra hunc modum directè, & per ſe non diſputauit, ſed ſemper ſuppoſita materia, vel ſubiecto, & motu. Rationes ergo retinendæ, ſed concluſio moderanda: atque ita in paucis videbitur Ariſt. in hac re fidei repugnare. Impiè verò agunt qui talibus rationibus contra fidem, & veritatem creationis abutuntur, quod ſanè non fecit Ariſtoteles. Atque hactenus de hac quæſtione.

An potuerit mundus eſſe ab æterno. Quæſt. ij.

Cur iã agendum ſit de hac q. quæ grauiſſima eſt & digniſſima.

CVm teneamus mundum in tempore, & cum tempore incipere potuiſſe, imò & incepiſſe, ſupereſt examinare, An ab æterno potuerit eſſe, ita vt mũdus hic durationis eſſe potuerit æqualis

cum

cum ipſa prima cauſa: ſi enim hoc fieri non potuiſſe fuerit oſtenſum, maximè erit impugnata opinio Ariſt.& ſequaciũ. Vt enim ipſi mundum non incepiſſe, nec potuiſſe incipere arbitrabantur: ita nos & ipſorum opinionem non eſſe veram, nec potuiſſe eſſe veram probabimus: ac ſi oſtenderimus non potuiſſe eſſe ab æterno, abſque dubio etiam conſtabit non fuiſſe. Eſt autem quæſtio nimis grauis propter placita diuerſa inſignium, Doctorum, & propter rationes validas ex vtraque parte, & propter rei ipſius magnitudinem. In primis eſt argumentum primum, quo probatur mundum potuiſſe ab æterno eſſe. Deus ab æterno fuit iam omnipotens, ſicut cùm produxit mundum: ergo ab æterno potuit producere mundum: Conſequentia certiſſima eſt, & antecedens veriſſimum. Et hoc argumentum eſt præcipuum pro hac ſententia.

Rationes, quod potuerit mũdus eſſe ab æterno.

Secundò, Deus ab æterno cognouit mundum, & voluit: ergo potuit mundum producere. Probatur conſequentia: Quia tantæ facilitatis eſt ipſi, mundum producere, quantæ cognoſcere, & velle, imò ſola cognitione, & voluntate producit res has.

Tertiò, Si ab æterno non potuiſſet mundum producere: ſequitur, quòd debuit expectare per æternitatem: vt mundum poſſet producere. Æternitas autem maior eſt quocunque tempore, & ſic expectaret per multum temporis, quod abſurdum eſt, & impoſſibile.

Quartò, ſi mundus non potuiſſet ab æterno eſſe, ex eo foret, quia non poſſunt eſſe in vnico inſtanti, ſimul cauſa, & effectus, producens, & productum. Sed hoc falſum eſt, vt colligitur ex his ſenſibilibus. Si enim ſol ab æterno eſſet, lumen ab æterno eſſet: & ſi pes, ſimiliter veſtigium. At lumen, & veſtigium effectus ſunt efficientes ſolis, & pedis: potuit ergo cum cauſa æterna effectus coæternus eſſe.

Doctores illius ſententiæ.

Huius ſententiæ eſt S.Th Theologorũm primus, 1.p.q.46.art.2.& cum eo ipſius diſcipuli. Similiter Duran.2. d.1.q.2.& Greg.2. Sen d.2.q 3. Quamuis Durandus non ſimpliciter id conceſſit, ſed cum diſtinctione, de rebus tantum permanentibus, & incorruptibilibus eſſe poſſe ab æterno: non autẽ de corruptibilib. imò etiã D. Th. ex infinitate animarum ait eas nõ potuiſſe eſſe ab æterno.

Docto. cõtras. opin. ſcholaſti. & ſacri, quod non potuerit eſſe ab æterno.

At oppoſita pars ſuſtinetur à Doctoribus magnæ authoritatis, puta à Bona.2.d.1.q.2.Enric. de Ganda. quodlibeto 1.q 7. Marſil. 2.ſent.d.1.art.2. Adde, quòd eſt ſententia Doctorum Græcorum Ambroſ lib 1 Examer.cap.3.dicit, eſſe incõueniens putare, creaturam poſſe eſſe coæternam creatori. Et Baſil. dicit eſſe blaſphemum. Damaſ. 1.lib. de Fide, c.9. id etiam negat. Præterea

Au

Auguſt.12.de ciu. c.15. dicit Angelos non potuiſſe eſſe coæternos creatori. Similiter Hugo de S.Victo. lib.1.de Sacramentis, c. 10. hoc inquit, Fugit diuinam virtutem, quòd aliquid ſibi coæternũ faciat Hoc inter Philoſophos aſſerit Philopo. cap. 3. contra Proclum in ſolutione argumenti primi:idemq; etiam Burl. Eſt autem argumentum primum pro iſta ſententia, Si mundus potuiſſet ab æterno eſſe, tique eſſent tranſacti homines infiniti: ſed quiſque habet ſuam animam immortalem:ergo eſſet numerus animarum actu infinitus,quod eſt impoſſibile. *1. ratio, quod non potuerit eſſe ab æterno.*

Hoc argumentum apud Philoſophos, qui æternitatem mundi poſuerunt, tantum faceſſit negotium, vt in varia abſurda, eaque grauiſſima eius vi coacti, inciderint. Igitur aliqui vt euaderent,vel animam mortalem impiè fecerunt,vt Alexander:vel eorum tranſmigrationem,vel circulum certo quodam tempore.vel vnicum intellectum tantùm eſſe in omnibus hominibus,vt ſtultè pariter & impie Auerroes : aut non eſſe inconueniens infinitum in rebus incompletis concedere qualis eſt anima:non verò in rebus omnino completis & perfectis, vt Auicenna. Quæ omnia ſunt contra rationem naturalem, & nos id alibi oſtendimus: ſed probare hic non eſt præſentis loci. Satis ſit abſurda ad quæ eos cogit indicaſſe.

Aliqui ex catholicis,vt Herueus, 2.ſenten d 1. q 1. reſpondet ad hoc:quòd ſi mundus eſſet ab æterno,tunc animæ eſſent corruptibiles ,vel vna plura corpora ſucceſſiuè informaret. Sed profecto hoc eſt non minus abſurdum.Nam ſi anima ex ſe eſt incorruptibilis, non ideo fit corruptibilis, quia eſſet mundus ab æterno: cùm non ſit maioris potentiæ conſeruare, quam producere. Si Deus potuit infinitas animas producere, cur non potuit etiam ſingulas conſeruare? *Solu. & eius confutatio.*

Quòd ſi dicas,Hoc eſſe,ne ſit infinitũ: Profecto reſponſio nulla eſt,& petit principium in reſponſione, hoc enim conuincit argumentum,quòd poſſet tunc eſſe infinitum:vndè oportet negare infinita produci poſſe:& ſic nec mundus fuit ab æterno.

S. Tho 2 lib.Contra gen.c.81 poſtquã attulit illas varias euaſiones,& incommoda Philoſophorum,in quæ inciderunt hoc argumento coacti, dicit, non eſſe inconueniens ſecundum Ariſtotelem infinitum actu in rebus ſpiritualibus ponere. Sed hoc non videtur ſatisfacere: nam numerus infinitus actu, non repugnat eſſe niſi ab intrinſeco, puta vt numerus eſt, vt patet ex ratione Ariſtotelis: quia infinitum non eſt numerabile. Impertinens ergo eſt quòd ipſæ vnitates ſint ſpiritualia,aut corpora. In ſumma verò Theologiæ,re maturius conſiderata,1 p.q.46 art.2.ad 8.

reſpon

reſponſiones illas afferens varias Philoſophorum, qui æternitatem mundi defenderent,cum videret eas non ſatisfacere,ait:Cõſiderandũ tamen,quòd hæc ratio eſt particularis, vnde quis poſſet dicere, quòd mundus, vel aliqua creatura poſſit eſſe ab æterno,vel Angelus:non tamen homo.Nos autem intendimus in vniuerſali,quòd aliqua creatura fuerit ab æterno:hæc ille. Vbi etiã ait Caietanus,quod ſecundum D.Thom.doctinam, & mentem, qui ſuſtinet animam immortalem,& ſine circulo & negat infinitum etiam per accidens, inintelligibile eſſe, quod generatio humana ſit æterna:& iubet Thomiſtas eſſe cautiores, vt cum concedant mundum potuiſſe eſſe ab æterno, non ſimpliciter concedat,ſed præter humanam generationem.

Quamobrem hinc etiam habemus ſecundum D. Thom.hanc rationem concludere, tum de hominibus, & eorum generatione non potuiſſe eſſe ab æterno: tum etiam ex conſequenti, nec mundum talem, qualis nunc eſt, & qualem reperit Ariſtoteles eſſe potuiſſe ab æterno, nempe cum omnibus his ſuis ſpeciebus perfectis.

Iterum cõfutatur ſolutio côcedentium infinitum in ſolis animabus. Præterea,eſt argumentum quo probatur, non in ſolis animabus eſſe infinitum, ſed etiam in alijs,nam cùm eſſent dies infiniti tranſacti,in ſingulis diebus potuit Deus lapidem vnum creare, & conſeruare,ſiue continuando vnum alteri, ſiue non,tunc profectò eſſent quanta infinita, nec poteſt bene intelligi, quomodo Deus non potuerit in ſingulis diebus id facere: Nec valet dicere, quòd infinitum occuparet omnia, nec alijs locum relinqueret: Hoc enim nil valet,nam illud non eſſet infinitum ſecundum omnem dimenſionem,ſed ſecũdum longitudinem.Et præterea, quia poteſt Deus facere, quòd vnum corpus cum alio penetretur.

Nominales admittunt infinitum fieri poſſe. Sed hoc videtur intellectu valde difficile, quòd ſit corpus nullius figuræ: & non habens terminos vllos prorſus:vnde argumentum profectò vim habet.

2. rõ, quod non potuerit eſſe ab æterno. Secundum eſt,Si mundus potuiſſet eſſe ab æterno,vtique dies eſſent tranſacti infiniti, vnus poſt alium: eſſet ergo infinitum pertranſibile:quòd profectò eſt inintelligibile & contra ipſum Ariſtot.qui ait,infinitum eſſe impertranſibile,3.Phyſi.tex.59.& 62. & 8.Phyſi.tex.68.

Obiectio. Dicunt aliqui quod infinitum eſt impertranſibile,ita vt ab vno extremo in aliud incipiatur,inter quæ eſt infinita diſtantia:at in diebus non datur primus dies omnium, à quo vſque in præſentem ſint infiniti.

Sol. Sed hoc primò videtur impoſſibile,ſi rectè aduertas. Nã iſtud

tempus & dies à Deo facta ſunt:quomodo autem poteſt comprehendi,quòd ſint dies à Deo & ordine fluant,& nõ cognoſcat ipſe quem primò produxit?Similiter,ſi homines creauit etiam ab æterno,profectò dicendum eſt primum ipſum cognouiſſe, & probatur:Nam hæc propoſitio eſt falſa:Nullus homo immediatè factus eſt à Deo:Ergo eius contradictoria eſſet vera, aliquis homo immediatè factus eſt à Deo:ille ergo eſſet primus, & illum ipſe, quem primò fecit,cognouiſſet. Ergo quamuis non primum aſſignare: non poſſumus, qui non omnes comprehendimus, tamen Deus ipſe,qui primò fecit,& omnia comprehendit, poterit aſſignare:& negare eſſe primum,iudicio meo, eſt negare eſſe à Deo productum,vt dicetur inferius.

Deinde, eſto, non poſſit aſſignari primum, non effugitur difficultas:nam ſemper verum eſt pertranſita eſſe infinita: dies, inquam,& annos,& generationes infinitas, etiam ſi non detur primum.

Præterea,ſic neceſſaria illatione conuincimus, quod non præceſſerit tempus infinitum:infinitiuè dies,aut anni,tempus præteritum infinitum, non eſt minus quàm tempus futurum infinitũ: neque futurum eſt maius,quàm præteritum: Sed impoſſibile eſt pertranſiri tempus futurum infinitum:ergo impoſſibile fuit pertranſiri tempus præteritum infinitum. Sanè fateor hanc mihi videri demonſtrationem.

Tertium eſt argumentum noſtrum, quo puto demonſtrari hoc præſertim contra Ariſtotelem. Si mundus potuit eſſe ab æterno, vtique motus & tempus potuerunt eſſe ab æterno, quòd ipſe & ſequaces omnes concedunt: ſed hoc eſt impoſſibile, ergo mundus non potuit ab æterno eſſe. Hoc antecedens probatur Detur,quod ignis & ſtupa fuit ab æterno, quæro,an calefactio potuerit eſſe æterna Manifeſtè patet quod non:nam ignis in inſtanti eſt,at impoſſibile eſt intelligere,ſeu imaginari,quòd illud inſtans ſit ignis,& quod tunc ſit calefactio:nam motus non in inſtanti eſt,nec incipit per primum eſſe. Si igitur motus non poteſt habere coæternitatem cum mobili,ſignum clariſſimum eſt, non potuiſſe ab æterno fieri.

3. ratio quod non potuerit eſſe ab æterno.

Idem dicitur de cœlo & ſuo motu.Eſt enim neceſſe, quòd detur inſtans cœli,& tunc adhuc nõ eſt motus: vnde motus nec poteſt coæternitatem habere cum ipſo Deo:ergo neĉ mundus.

Corroboratur ratio.

Et confirmatius fit:Nam mundus, & mobile non excedit motum in duratione æterna,niſi per horam fortè, vel inſtans, aut aliquod tempus finitum,quod non poteſt facere ex non æterno æternum. Et in hoc rurſus probatur conſequentia illa poſita. Nam

ſi mobile eſſet æternum, & non motus, eſſet profectò mobile ſine motu, per ſpacium æternum, quòd eſt impoſſibile, & contra Ariſt. At ſi fuit per finitam durationem, & ante motum nõ fuit æternum.

Confirmatur ratio exemplo. Idem etiam confirmatur de muliere, quæ ab æterno fuit grauida: peto.n.de partu.an ſit æternus. Si.n. hos dicas: ergo fuit partus ita antiquus, ſicut mulier: quod eſt impoſsibile. Si verò non: ergo nec mulier: nam per nouem menſes diſtat à partu, niſi dicas, quòd infinito tempore maneat grauida. Colligimus ergo fortiſſimo argumento, non potuiſſe mundum ab æterno produci, ſicut nec motus, & ſubinde tempus.

4. ratio. Quartum eſt. Mundus non potuit eſſe niſi à Deo productus, & factus: at eſſe factum, & æternum implicat: ergo id eſt impoſſibile. Minor patet, nam maior eſt certa, Si mundus factus eſt, in aliquo inſtanti poſitiuo, & determinato ſaltem à Deo cognito factus eſt: at nullum eſt inſtans, in quo Deus primò ſit, quia nõ fuit primò, ſed ſine principio: ergo non poteſt mundus cum Deo habere coæternitatem. Vnde vix poteſt intelligi, quomodo Deus ſit efficiens cauſa mundi, & mundus ſit abſque vllo principio alicuius durationis, ſicut Deus. Quæ.n.facta ſunt, determinato inſtãti facta ſunt. Ob hoc autem antiqui illi Doctores Sancti hoc noluerunt creaturæ poſſe cõcedi, vt creatura poſſet eſſe coæterna creatori, quia id eſt Deum tunc non creatorem facere, & factorem mundi eſse negare.

Confirmatius fit, quia cauſa prior eſt effectu: ſi ergo Deus prior fuit, igitur fuit propria duratione prior, non aliena. Propria autem duratio Dei eſt æternitas: ergo ipſa æternitate Deus præceſſit mundum, & ipſum tempus, Nam ſi fuit cauſa temporis: ergo fuit prior tempore, idque alia duratione, videlicet æternitate, nam implicat contradictionem, vt antequam ſit tempus, ſit tempus. Nec Deus tempore menſuratur, ſed æternitate: ergo neceſſarium eſt concedere, quòd Deus tota æternitate præceſſit tempus.

5. ratio. Quintum eſt. Sequitur quòd tunc mũdus neceſſariò procederet à Deo: quod eſt impoſſibile Probatur, detur quòd ſit coæternus: tunc non licet nec vnum inſtans cogitatione ſumere, in quo ſit Deus, in quo etiam non ſit mundus. Si igitur liberè produxit mundum: ergo potuit non producere. Tunc, vel in eo inſtanti, in quo mundus eſt, potuit à Deo produci: vel antè, vel pòſt. Non in eo, quia tunc eſt: & quod eſt, cum eſt neceſſe eſt eſſe. Non poſt, quia ſemel productum neceſſariò eſt productum. Ergo antè: & ſic prius fuit Deus, vel neceſſariò productus eſt mundus.

Ad hæc

Ad hæc addendum hoc eſt : Quòd negare infinitum poſſe à Deo fieri, & cum hoc mundum poſſe æternum fuiſſe vix poteſt capi. Videtur.n.neceſſariò ſequi ex æternitate mundi actu infinitum eſſe poſſibile.

Præterea, Si mundus fuit factus ab æterno per emanationem, 6. vel quocunque alio modo voles, quæro cum emanauit, & factus eſt v.g.ſol, aut factus eſt in oriente, aut in occidente, Septentrione, vel meridie, aut in omnibus his ſimul locis, & poſitionibus, aut in nulla earum. Non in omnibus ſimul: quia implicat naturaliter rem eſſe ſimul in pluribus locis. Non in nulla earum poſitionũ, quia etiam implicat hoc, & eſt intelligibile, vt ſol eſſet & nullibi eſſet: Ergo in aliqua poſitione, & ſitu factus eſt, & emanauit.

Dices fortaſsè, te neſcire vbi erat cùm emanauit, vel non poſſe dari, vel aſſignari primam poſitionem loci, vbi fuerit ſol. *Obiect.*

At hæc fuga nulla eſt. Nam ſiue fuerit prima, ſiue nõ, nil curo, *Sol.* neceſſe tamen eſt concedere, vel in aliqua poſitione factum eſſe, vel in nulla, vel in omnibus ſimul: aut concedere duas contradicentes eſſe ſimul veras, vel ſimul falſas; nam hæ contradicunt ſibi, in omni, & in aliqua non: in multa & in aliqua ſic. Oportet ergo aliquam iſtarum neceſſario concedere Et præterea, nõ erit verum quia tu neſcias.

Dies fortè, erat in oriente (perinde eſt autem ſi in quouis alio loco dixeris ad vim argumenti. Quæro itaque, Aut manſit infinito tempore immotus Et hoc non, quia eſſet contra naturam, & infinito tempore violenta actio. Aut cœpit ſtatim moueri ab æterno. Ac tunc quæro, quanto tempore motus eſt ab oriente in occidens, aut infinito tempore, aut finito. Non infinito, tum quia ridiculum eſt dicere, infinito tempore tantum abſoluiſſe ſemicirculationem vnam, tum quia infinito tempore infinitæ circulationes ſunt tranſactæ, nec vna media pars: igitur peruenit ab oriente ad occidens tempore finito v g.ſpacio duodecim horarũ.

Iam ſic argumentor. Igitur ſupputando à fine iſtius ſemicirculationis, vſque ad initium, quo factus fuit ſol in oriẽte, reperitur tempus finitum tantùm duodecim horarum, atque adeo non fuit factus ab æterno, quia à certo dato poſtea termino, & inſtanti aſcendendo ſuperius, non procedimus in infinitum, quod quidem oporteret, ſi ab æterno antea fuerat factus in oriente: quodcunq; enim inſtans acceptum poſt æternum, oporteret infinita eſſe diſtantia vſque ad æternum.

Rurſus ſupputando ab eo tempore, quo fuit in occidente vſque ad nos, peto, an fuerit etiam tẽpus finitum, an infinitum. Si fini-

tum dixeris, iam ergo totum tempus, poſtquam factus ſol eſſet, repericetur finitum, nam ab occidentis poſitione ad nos eſſet per te finitum: & ab illa rurſus vſque ad poſitionem in oriente cùm fuit factus.eſſet finitum quoque v.gr.duodecim horarum: ergo finitum finito additum non faciet infinitum tempus, ſed finitum.

Si verò dixeris, infinitum tempus fluxiſſe ab eo tempore, quo ſol fuit in occidente ad nos vſque: iam ergo ſequitur aliud abſurdum non minus, imo & impoſſibile, videlicet quod infinito poſſet fieri additio verſus illam partem, qua eſt infinitum: quod implicat. Velut ſi accipias lineam infinitam, quæ ducatur à puncto hoc, v. g. in infinitum ſurſum verſus, illi quidem lineæ pòſſet fieri additio verſus hoc extremũ finitum, quæ determinatur in pũcto, ſed non ſecundum alterum extremum, quod tendit in infinitum. Probatur autem illatio euidenter. Nam vltra æternum adderentur illæ duodecim horæ vſque dum ſol prius factus fuit in oriẽte. Itèm ſequitur, quòd vtrunque fuiſſet ab æterno ſcilicet oriente, & occidente, & tamen alterum fuiſſet prius altero: igitur omnib. modis implicat, ſolem factum fuiſſe ab æterno.

Et quod de ſolis circulatione, & motu diximus, idem de omnibus rebus quæ mouentur, vel corrumpuntur demonſtrari, vt de illa combuſtione ſtupæ vnà cum igne ab æterno creatæ, an finito tempore fieret, an infinito: & ita de cæteris omnibus mutationibus, generationibus, & corruptionibus eodem modo probari poſſet, eſſe non potuiſſe ab æterno, quod quiſque facile poterit deducere.

7. ratio. Rurſus ſeptimum fit argumẽtum. Aeternitas eſt propria quædam Dei duratio, videlicet infinita, ab æterno, ſicut & ſapientia infinita, & bonitas, & perfectio infinita: ſed non poteſt alicui puræ creaturæ communicari ſapientia infinita, nec bonitas infinita, vel perfectio infinita: ergo nec duratio æterna, & infinita. Probo illationem. Nam tam æternitas eſt Dei proprietas quàm ſapientia infinita, vel bonitas: & omnium æqua ratio.

Obiect. Dices non communicari æternitatem mundo, ſed æuum, vel tempus æternum, & ita alterius rationis menſuram, & durationem diuerſam. Sol. Sed hoc facilè confutatur, quia ſimiliter diceretur communicari quidem poſſe creaturæ ſapientiam alterius ſpeciei à Dei ſapientia, ſed infinitam: nam & ſapientiæ varia ſunt genera, & ſpecies, ſicut & durationis, vt, verbi gratia, ex phantaſmatibus, & per diſcurſum, qualis, eſt noſter: & ſine phantaſmatibus, aut diſcurſu per ſimplicem contemplationem, vt intelligentiarum, vel per eſſentiam ipſam, qualis eſſet Dei: & boni

bonitas ſimiliter creaturis diuerſa communicaretur, ſed infinita, quamuis à Deo diuerſa eſſet, quæ eſt per eſſentiam bonitas: At hoc eſt impoſſibile: ergo etiam erit impoſſibile, quod communicetur duratio infinita ab æterno, etiam ſi alterius ſit ſpeciei à diuina æternitate, & denique impoſſibile eſt creaturam eſſe coæternam creatori.

Atque hactenus videntur rationes, quas attulimus demõſtratiuæ. Sunt autem aliæ quæ proximè accedunt. Sit ergo octauum argumentum, quo ex viuentium nutritione, & alimento probemus, impoſſibile eſſe, generationes rerum fuiſſe ab æterno: & probatur ſic. Suppoſito, quòd omnes medici, & Ariſtoteles confitentur per cibum, ſeu alimentum non reſtaurari æquè bonũ humidum radicale, & per conſequens neque æquè bonum, & æquè viuidum calorem naturalem, quod in ipſo humido conſeruatur, vel eſt ipſummet, ſed quotidie fieri deterius ex alimento cõuerſo in naturã aliti, quàm id, quod quiſque à pueritia accepit. Imò ſi æquè bonum reſtauraretur, animalia, & homo viuerent ſemper ſi humidum radicale ex alimento acquiſitum eſſet æquè bonum niſi fortè violenter vel ex accidenti necaretur: Imò & cibus ipſe, & alimentum cum ſit diſſimile, & contrarium in initio nutritionis, & contrariæ qualitatis, neceſſe eſt animalis virtutem aliqua ex parte debilitet quotidie magis ac magis, & præſertim cùm agens agendo repatiatur, & ita per totam vitam patiatur ab alimento ipſum animal, & eius virtus. 8. ratio.

Igitur eo ſuppoſito, manifeſtè ſequitur, patrem, & matrem generaturum filios cum peiori humido radicali, quàm ipſi fuerant, & præſertim cum varijs etiam vitæ euentibus, contingat corpus hominis labefactari morbis, laboribus, vulneribus, fame, ſiti, & alijs innumeris At verò ſemel labefactãt nunquam reſtituitur naturaliter in melioré ſtatum, quàm fuerat. Iam, ſi ita eſt, cùm infinitæ generationes præceſſerint, ſi mũdus fuit ab æterno: ergo eſſent iam debilitatæ in infinitum generationes: & vis generatiua & nutritiua omnino iam ceſſarent, & humidi naturalis virtus tota deperiiſſet, ſiquidem in ſingulis generationib. pars aliqua debilitabatur, Virtus humidi innati, & radicalis. A finita autem virtute, ſi infinitæ partes æquales adimantur, nil remanebit, imò etiam ſi infinitæ, nedum finitæ.

Nonum argumentum fit ex multiplicatione hominum, quæ quidem ſi mundus fuit ab æterno, eſſet infinita, ita vt nunc ſimul eſſe deberent infiniti homines actu viuentes. Probatur autem vno ſuppoſito: Quod plures homines naſcantur, quàm moriantur: quod ſanè videtur verum & ex fide, & experientia, & ratione. 9. ratio.

1.ex fide. Ex fide quidem, quia ex vno Adam, & Eua omnes multiplicati ſunt, & poſt diluuium ex vno Noe cum tribus filijs, & vxoribus, octo videlicet, totum vniuerſum genus humanum, quod nunc vidpmus eſt propagatum: Et ex vno Abraham, & Iacob totus po-
2.experientia. pulus Iſraël Hebræorum. Experientia etiam deprehenditur. Nam in pluribus oppidulis deprehendetur, omnes penè illius oppiduli ex vno attauo, vel proauo originem duxiſſe, & familię etiam plurimæ in ciuitatibus ſingulis multorum hominum, & numeroſiſſimæ ex vno illius familiæ primo originem trahere, & quotidie videmus ex vno patre plurimos naſci filios. Imò aliquando referunt hiſtoriæ ad centum & ſexcentos, vt de Priamo, & aliis.

Ratio etiam idem ſuadet: Quia cum homo (ſi cõmunem naturæ curſum ſpectemus, & communem vitam hominum) viuat quinquaginta, & ſexaginta annos, vel ſeptuaginta certè vel quadraginta, aut triginta, ſingulis haud dubiè annis poteſt generare, cùm ipſe vnus tantum ſit, & ita toto illo medio tẽpore ipſe durat, nec moritur: & idem de cæteris dicendũ. Si naturę per ſe curſum ſpectemus, ſuo etiã medio vitæ tempore communiter perdurant, igitur maior vera videtur, plures homines naſci, quã mori.

Probatur illatio totius rationis. Iam verò ex hoc illatio eſt manifeſta, videlicet. Oportere nũc eſſe infinitos homines viuentes ſimul in mundo: quòd eſt impoſſibile. Nam ſi ab æterno plures naſcantur, quàm moriuntur: ergo ſemper viui plures homines quotidie relinquuntur, quàm antea erant, & numerus creſceret. Cum ergo tempus præceſſerit infinitum, & infinitæ generationes: ergo infiniti viuerent modò.

Prætereà, Quia ſi infinitæ generationes præceſſerunt, imò infinitæ ætates hominum, & ex ſingulis ætatibus ſaltem vnus homo plus quàm anteà, ſupereſſet nunc, iam infiniti ſimul eſſent homines.

Et è contrario rurſus ſequitur: Cum verè modò ſint finiti tantum homines, ſequitur inquam, quòd nullus homo fuiſſet ab æterno: & probatur, Quia ſunt, ver. gr. nunc mille millia hominũ ante hanc ætatem eſſent pauciores, ſaltem vno minus, & ante duas ætates eſſent ſaltem duo minus, & ſic perpetuò retrocedendo: ergo tandem in ætatibus totidem ante, ſcilicet, ætates mille millia, nullus fuiſſet homo, ſi ſemper plures naſcantur, quàm moriũtur: Nam quiuis finitus numerus ablatione tandẽ facta, finitur.

Sol. Dices: Quamuis plures naſcantur, quam moriantur, tamen bello, & peſte, ac fame, & terræmotibus, & ſimilibus, contingit, vt illi plures, qui nati erant, ſimul omnes intereant vna die, fortè ducenta millia, & ita fit vt non ſint plures quàm erant, nec ſimul infiniti.

Hæc ſo

Hæc ſolutio nō aufert difficultatem. Primò quidem, quia iam Philoſophus hic diuinat, & dicit aliquid, cuius nullam poteſt red dere rationem, nec probare, ſed gratis id dicit: nempe bello, & peſte, & ſimilibus, tot interire, quot aliàs nati plures erant. *Confutatio ſolut.*

Secundò. Non eſt conſentaneum rationi. Nam actio violenta, & contra naturam, non poteſt eſſe æqualis actioni naturali in vi, & virtute, vt quod illa efficiat, hæc deſtruat. Semper naturalis actio & id quod eſt ſecundum naturam, fortius, & præſtantius eſt, peſſimè ergo ſic philoſophatur, qui actionibus violentis tot perire homines ait, quot actionibus naturalibus naſcebantur.

Tertiò. Quia peto, Nũ quotidie ſic fiat, vt tot violenter ſic intereant, quot naſcuntur, An intra hebdomadam tantùm vel intrà menſem, vel intrà annum, vel decem, vel cẽtum, vel mille annos. An verò nullo ſeruato ordine id fiat, ſed caſu, vel fortuitè: An verò ex electione ab aliqua cauſa, puta Deo, ſic volente, ne homines creſcerẽt in infinitum in mundo. Nil horũ Philoſophus certò reſpondere poteſt, ſed irrationabiliter vnumquodque horum affirmaret, cui certam aliquam adferre non poſſet probationem.

Quartò, quia Natura non debet eſſe, nec eſt erronea, & ſibi contraria. Primum, vt tot naturaliter ſuperfluè generet, quos cũ ſuſtinere non poſſit, cogatur poſteà perdere, & numero minuere. Hoc ſanè eſſet ſtultitiæ, vt artifex, qui in ædificanda domo vellet plures parietes erigere, quam ſit neceſſe, quos poſteà diruet, relictis neceſſarijs. Deinde, Nec ipſa ſibi debet habere violentas actiones in remedium ſuarum actionum naturalium exorbitantium à recto ordine & fine. Sed nec tales natura habet actiones naturales à debito ſuo fine exorbitantes. Igitur hæc fictio, quòd peſte aut bello tot moriantur, quot naſcuntur, ſatis apertè manet confutata.

Igitur, cum dici non poſſit, tot homines mori, quot naſcũtur: dicendum erit, aut quod plures moriuntur, quàm naſcuntur, & ſic iam omnes homines periiſſent, & nullus eſſet ſuperſtes, ſi ſemper numerus ab æterno minuitur. Aut è contra: ſi plures naſcuntur, quàm moriuntur, & ſic eſſent actu viuentes infiniti homines, ſi numerus hominum ſic ab æterno augetur.

Decimò, Sequeretur quoddam abſurdum valdè graue, & paradoxon, imò & omninò incredibile. Sequeretur, inquam, ſi mũdus fuit ab æterno, quòd tot præceſſerint inſtantia, quot horæ, & tot horæ, quot dies: & tot dies, quot menſes: & tot menſes quot anni, & tot anni, quot ſecula. Id neceſſariò conſequitur. Nam eſſent hæc omnia infinita, quæ præceſſerunt: & tamen vnum infinitum non eſt maius altero, etiam ſecundum Ariſtotelem. *10. ratio*

11. Eſt prætereà non perexiguum argumentum, ſed ſatis probabile, quod ſumitur ex decremento tum vitæ hominis, tum ſtaturæ ipſorum. Nam ſi fidem ſpectemus, certum eſt ex Geneſi, & ætate, ſtatura imminutos homines à vita mille annorum vſque ad ſeptuaginta annos tempore Dauid, & nunc fortè communiter ad quinquaginta, vt nunc experientia cõperimus. Nam ſi ita eſt, profectò mundus ab æterno, ſaltem homines eſſe non potuerunt. Conſequentia eſt manifeſtiſſima. Antecedens probatur multipliciter. Primò enim in hac ſententia eſt Plinius lib. 7. c. 16. vbi hæc habet verba: In plenum autem cuncto mortalium generi, minorem in dies fieri ſtaturam propemodum obſeruatur, raróſque partibus proceriores, conſumente vbertatem ſeminum exuſtione, &c. D. etiam Auguſtinus libr. 15. de ciuitate Dei capit. 9. & ſequentibus pluribus probat imminutam fuiſſe hominum ætatem & ſtaturam, quo etiam cap. 9. ait de molari dente humano, quem ipſe vidit, cũ alijs pluribus qui ſi conſcinderetur in partes, centum dentes molares ſui temporis efficerentur. Alibi etiam ait, ſe in ſepulchris antiquis vidiſſe oſſa tantæ magnitudinis, vt tibiæ ſolùm os æquaretur cum integro crure ſui temporis, à coxa ad pedem vſque. Multa etiam de hac re habes apud Nicolaum de Lyra in Geneſim, vbi & rationes vſque varias adfert. Conciliator etiam multa hac de re congerit in differentia 9. & Petrus Crinitus idem oſtendit 7. de honeſta diſciplina cap. 2. imò quod magis miremur, Auerroes 2. de generatio. tex. 85. id videtur fateri. huc pertinet illud Virgil. 12. Aeneidos cùm de lapide à Turno iacto loquitur.

„ Vix illud lecti bis ſex ceruice ſubirent.
„ Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Et primo Georgicorum.

Grandia, quæ effoſis mirabitur oſſa ſepulchris. De eodem Gellius lib. 3. cap. 10. Sanctus Cyprianus etiam de eodem multa affert contra Demetrianum. Quòd ſi vetuſtiſſimos conſulimus, Homerus huius diminutionis conquerebatur ſæpè, de quo Iuuenalis Satyra 15.

„ Nam genus hoc viuo iam decreſcebat Homero
„ Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

Id etiam ratione patet, tum quia hominũ intemperãtia efficit, vt imbecilli patres liberos procreent imbecilliores: ſecũdò, quia ex com. ſententia medicorum, (vt anteà diximus) certũ eſt humidũ radicale ſemel amiſſum, nunquã poſſe per nutritionẽ perfectius, vel æquè perfectum inſtaurari, quo fiet, vt nunquàm parentes per ſuam nutritionem æquè bonam materiam parare poſſint ſoboli,

vt

vt ipſi habebant: igitur hoc poſito antecedenti, conſequentia eſt manifeſta, ab æterno homines eſſe non potuiſſe.

Iam verò idem oſtendamus ex conſenſu totius antiquitatis cum Philoſophorum, tum Hiſtoriarum, & gentium conſenſu. Eſt autem magnifaciendus hic conſenſus tot teſtimoniorum, in rebus præſertim quæ ex facto pendent. Et quia quò priores fuerint mundi origini, eo memoria recentior apud eos permanebat. In omnibus enim rebus vetuſtiſſimis id ſolet accidere, vt quò propius ad originem accedas earum, fama reperiatur magis celebris. *12. ratio, cō ſenſu totius antiquitatis.*

Itaque cùm de orbis conditione, & origine antiquiſſima quæras, eò manifeſtiora reperies teſtimonia, quo Authores illi fuerunt vetuſtiores: & maioris eſſe in hac re debebunt momenti, & authoritatis, quò fuerint vetuſtiores.

Igitur primo in hoc eſt conſenſus omnium antiquorum Philoſophorum ante Ariſtotelem, genitum eſſe mundum Anaxagoræ, Democriti, Heracliti, Empedoclis, & cæterorum, quamuis de modo, quo genitus eſſet, inter ſe differant, vt vidimus. Sed in illo in genere, mundum eſſe genitum, omnes conueniebant, vt etiam expreſſè ait Ariſtoteles 1. de Cœlo, text. 102. omnes ante ipſum genuiſſe mundum, ſicut antea diximus. Idemmet Ariſt. idē ait lib. de mundo ad Alexand. ſic dicens: Vetus fama eſt, & quidem hæreditaria, mortalium omnium vniuerſa à Deo, & per Deum nobis eſſe conſtituta. Imò verò aliqui eorum ex nihilo productionem admiſerunt in mundi generatione, vt Plato in Timæo, qui non ſolum mundum, ſed etiam tempus generat, teſte etiam Ariſtotele, quare cùm nulla potuerit corporea res, vel materia aliqua ante tempus præfuiſſe, ſi tempus generat Plato: Ergo omnia cum tempore ſecundùm Platonem ortum habuere. Præterea ex eo probatur, quia Plato in Timæo, & 6 de Repu. Deum patrem ait primò generare Deum filium, non quidem ex materia, ſed ex ſe, & deinde factam tertio loco animam mūdi, & quarto loco naturam, & poſteà dæmones, ſeu Angelos factos à Deo, & iſtis Deum dediſſe, ne corrumperentur. At verò iam hæc Plato ex nihilo, & ſola efficiente cauſa generabat, ſcilicet, Deo, & in tempore, vt in eodem Timæo manifeſtum eſt. Et quamuis aliqui, vt Simplic. in 8. Phyſic. text. 10 conati fuerint trahere Platonem ad æternitatem: tamen id cæteris omnibus Platonicis reclamantibus, & alijs grauiſſimis authoribus Plutarcho, Philone Iudæo Attico, imo & ipſomet Ariſtotele, cui optimè nouerat ſui magiſtri ſententiam, qui tamen aſſeruit, vt diximus, illum mundum generaſſe, atque id manifeſtiſſimè oſtendit Philoponus

in ſolutione ſexti argumenti Procli à c. 7. vſque ad 29. & ex neotericis quoque Marſilius Ficinus lib. 18. de Theologia Platonis, cap. 1 Igitur tum Plato, tum Platonici, & qui illum ſequuntur, re ipſa non ſolùm mundum generant in tempore, ſed etiam ex nihilo rerum creatarum productionem admittunt neceſſariò, niſi à magiſtro diſcedant.

Ante Platonem etiam Triſmegiſtus ex nihilo videtur etiam mundum à ſola cauſa efficiente generatum affirmare, à quo vult omnia eſſe accepiſſe. Item Pythagoras, ex vnitate, quam Deum eſſe putabat, tanquam primo principio generabat omnia.

Item Auicēna 9. Metaph. vltimò conceſſit creationē Ait enim Deum creaſſe, primùm ſubſtantiam ſeparatam, & hanc rurſum creaſſe ſecundam, & ſic quodam ordine vſque ad vltimum. Itaque non ſolùm Deo creationem conceſſit, ſed alijs quibuſdam ſubſtantijs ſeparatis à Deo. Item Simplicius conceſſit creationem verè eſſe licet ab æterno, & productionem ex nihilo mundi illam emanationem ab æterno: & ita materiam à Deo ex nihilo factam in 3. digreſſione contra Philop. lib 8. Phy & alibi.

Alij verò ex antiquis Philoſophis, ex chao, vel materia, aut ex atomis indiuiſibilibus, idque vel caſu, & fortuito, vel à mente & intellectu, vel alijs cauſis & modis. Tamen in hoc omnes conſentiebant, quod mundum generabant, vt vidimus, licet in eo differrent, quod aliqua æterna cum Deo facerent.

Deinde omnia antiquorum ſcripta, tum Hiſtoriographorum, tum Poëtarum & antiquorum populorum id teſtantur, quæ quidem Auguſtin. Eugubinus diligentiſſimè lib. 7. de perenni philoſophia à cap 8. vſque 22 in vnum colligit Homeri, Heſiodi, Sophoclis, Phocilidis, Arati, Mercurij Triſmegiſti in Pimandro, & Orphæi, aſſerentium mundum genitum fuiſſe, & cœpiſſe, inter quos Orphæus, quem primum Theologum Græci vocant, qui etiā pulchrè addidit, res non verè dici poſſe factas ex nihilo, quoniam factæ ſunt ex Dei ſapientia, in quo præerāt omnia, quæ quidem nos ob prolixitatem non citabimus: quiſque poterit apud illum videre.

Itaque omnium rerum agnoſcimus initia, idque conſtat ex illis, qui ſcripſerunt de rerum inuentoribus. Ergo mundus non eſt æternus: imo idem ipſe Ariſtoteles, in Proœmio Metaphyſi. aſſerit eſſe inuentores artium: & 19. Sectione Probl. Probl. 18. ait, Mathematicas eſſe in Aegypto inuentas, quod ibi genus ſacerdotum aleretur è publico, & fuiſſe ante ipſum pueritiam philoſophiæ, & alia ſimilia, quæ oſtendunt mundum in tempore fuiſſe factum.

Item nulli ſunt ſcriptores, qui explicent aliquid fuiſſe geſtum ante ſex, vel ſeptem millia annorum, quod merito mirabatur Lucretius, ſic dicens:

» Præterea ſi nulla fuit mundi genitalis origo,
» Terrarum, & cœli, ſempérque æterna fuere,
» Cur ſupra bellum Thebanum, & funera Troiæ:
» Non alias alij quoque res cecinere poëtæ.

Nam quod aliquot confingunt, interiectis quibuſdã certis ſpatijs per combuſtiones, & inundationes aboleri omnes memorias rerum: Præterquam quod per ſe ipſum eſt fictitium, ſiue vllo fundamento id dicitur, cùm nulla veterum monimenta id aſſerant fuiſſe factum, & id etiam in argumento nono confutauimus.

Ego igitur acquieſco ſententiæ ſacrorũ Doctorũ contra Auer. aſſerentium creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori, & id demonſtrari ſufficienter arbitror ſuperioribus rationibus, quarũ etiam plures putamus eſſe veras demonſtrationes. Cæterùm alij fortaſsè aliud iudicabunt, non carere, inquam, probabilitate contrariam ſententiam, aut etiam eſſe problema vtrinque, ſicut putauit Scot. 2. ſent. 1. q. 3 Quorum iudicium alijs relinquimus. Nos certè putamus & pium id eſſe, & demonſtrari creaturam non poſſe eſſe coæternam Creatori. *Concl.*

Sed argumenta oppoſita ſoluẽda iam ſunt, in quorum ſolutione adhuc magis hoc notificabitur. Ad primum: Concedo Deum eſſe omnipotentẽ ab æterno: & concedo quod ab æterno potuit mundum producere: Sed dico quod non potuit mundus æternus fieri, quod eſt dicere: ſemper potuit mundus produci, ita vt non ſumatur inſtans aliquod imaginatione, quin Deus poſſit tunc mundum producere: tamen ob id mundus eſſet coæternus, nam adhuc Deus excedit, & antecedit quodcunque inſtans acceptum, quia vacat principio: hoc autem creaturæ repugnat. *Sol. rõnũ.*

Vnde non eſt hoc impotentiæ Dei, ſed quia res non eſt factibilis in ſe, nec talis, aut tantæ durationis capax, qualis & quãtus eſt ipſemet Deus. Sicut facere rem abſque productione, eſt impoſſibile, ita etiam producere rem, & non in principio alicuius durationis eius: æternitas autem non habet principium. Et nota ſolutionem, quam puto eſſe veriſſimam. *Nota.*

Ad ſecundum dico, Quòd eſt diuerſa ratio de cognitione Dei, & volitione, ac de mundi productione. Illi enim actus eſt increatus, & eſt ipſe Deus, ideoq; de principium non habet, ſicut nec eſſe ipſius Dei: at mundus, & eius productio eſt quid creatum, nec potuerunt eſſe niſi in aliquo principio durationis.

Ad tertium dico, Quòd non expectat Deus ſucceſſionem, ſed

ſemper

ſemper,& ſemper creare poteſt: Æternitas enim non eſt diuiſibilis in ſe.

1.ſolutio. Ad quartum dico. Quòd impoſſibile eſt quòd cauſa efficiens,& effectus ſint in vnico inſtanti primo: Vnde ſicut vltima diſpoſitio ignis,quæ inducitur cum forma ignis,non eſt effectus ab illa forma,ſed ab eo,quod generat. Similiter veſtigium ſimul cùm pede incipiens,nõ fit à pede,ſed ab eo,qui pedem fecit:& eodem modo de Sole, & lumine dicendum : ita profectò, ſi in vnico primo inſtanti mundus, & Deus eſſent, impoſſibile eſſe mundum eſſe factum à Deo,niſi ponatur aliquid, quod Deum cum mundo fecit, quòd eſt plus quàm impoſſibile. Vnde hoc eſt argumentum potiſſimum pro hac ſententia,quia eſt inintelligibile, cauſam efficientem veram coæternam cum effectu facere.

2.ſolutio. Deinde ſecundò reſpondeo, quod ſi cauſæ, & effectus eadem eſſet,& eiuſdem ſpeciei menſura, concedi tunc poſſet, effectum poſſe eſſe coæqualem cauſæ, vt in diuinis perſonis dicimus, in quibus communis eſt menſura ipſa æternitas Patris, & Filij, potuit alterum ab altero generari,& non eſſe generante poſterior, vt re ipſa eſt. Sic etiam, ſi vtriuſque communis eſſet menſura tempus vt Solis,& Luminis,pedis,& veſtigij,cùm eſſet ab æterno tempus,etiam alterum poſſet eſſe ab æterno. At verò cum illorum diuerſa eſt natura,& ratio menſuræ,non ita,ſicut ſunt Deus, cuius propria menſura eſt æternitas,& res aliæ, quarum propria menſura ſunt æuum, vel tempus impoſſibile, vt ſint coæquales durationis cauſa,& effectus. Atque hactenus de hac quæſtione.

An Deus ſit cauſa libera,an verò agat ex neceſſitate natura. Quæſt.iij.

SVperius ad confutandam mundi æternitatem, obiter quãtum fuit ſatis, oſtendimus Deum eſſe liberam cauſam, ideo nunc diligentius id oſtendendum erit,etiam ſecundum Ariſt.ſicut illic promiſimus. Aliqui enim falſo aſſerunt,nec Ariſt. nec Peripateticos vllam primæ cauſæ libertatem concedere : ſed contra impiè affirmant,ea omnino agere ex neceſſitate naturæ.

1. ratio in oppoſitum. Id autem probant ex aliquot locis. Primo,illa ratio Ariſt.in 8. Phyſic.tex.7.& 8.id videtur ſupponere. Ait enim,Si mouens non mouebat prius,oportebat,vt poſtea moueret, auferri illud impedimentum,à quo prohibebatur. Quod videtur ſupponere agere ex neceſſitate naturæ:Nam aliàs poſſet reſponderi,primum mouens eſſe liberum, atque ita ſine aliquo impedimento prius non mouiſſe, quia noluit.

Secun

Secundò, ibidem tex. 15. propter eandem rationem, ait eſſe ab-ſurdum, & ſimile figmento, Deum ab æterno non feciſſe, & po-ſtea feciſſe.

Tertiò, ratio Ariſt. in text. 79. etiam id ſupponit. Ait enim: Virtutem Infinitam, quæ eſt in Deo, ſi eſſet in magnitudine, motu-ram in non tempore.

Quartò, cælum eſt ingenerabile & incorruptibile, ſecundum Ariſt. 1. cæli cap 10. & ſeq. At ſi Deus ſecundum Ariſt. eſſet cauſa libera efficiens cæli & mundi, poſſet igitur cælum & mundum corrumpere.

Quintò, item lib. 9. Metaphy. tex. 17. & lib. 12. tex. 30. item lib. 2. cæli. tex. 17. ait, Cælum non poſſe non moueri, & Deum ac intelligentias non habere potentiam, vt non moueant, nec eſſe in potentia, ſed eſſe actu ſemper mouentes.

Sextò, ratio etiam hæc difficultatem facere videtur: quia, ſi eſſet liber, poſſet velle & nolle, ac facere & non facere, atque ita poſſet mutari Deus: eſt autem Deus immutabilis.

Loca hæc, & aliquot fortè ſimilia multos induxerunt, vt Deo, ſecundum Ariſt tollerent omnem libertatem. Vt autem aperiam quid ſentiam, primò dico non eſſe certum apud Peripateticos, Deum nullo modo eſſe liberum in Ariſt. Deinde dico, poſſe pluribus locis ex principijs Ariſt. probari, Deum in quibuſdam rebus eſſe liberum, etiam ſecundum Ariſtotelem.

Oſtendamus ergo primo ex teſtimonijs Ariſtotelis, deinde ex teſtimonijs interpretum eius: tertiò neceſſarijs rationibus ex principijs etiam ipſius Ariſtotelis deſumptis.

Primò. n. ſunt hæc teſtimonia Ariſtotelis. Primo in 4. Top. c. 5. loco 64 ait Ariſtoteles, non debere dici calumniatorem: vel furem eum, qui poſſit talia agere, ſed qui fecerit. Nam, inquit, multa poſſunt facere & Deus, & homines, quæ non faciunt. Nil clarius dici potuit. Vbi vide etiam Alexandrum, qui bene explicat quomodo in Deo ſit potentia ad facienda aliqua, quæ non facit.

Secundò. 10. Ethic. c. 8. Ariſtoteles ait, illos eſſe Deo chariſſimos, qui ſint verè ſapientes, & rationem ducē ſequentes, optimo animo ſunt affecti. Vbi & curare Deum res humanas manifeſtè cōfitetur, & plurima iſtis beneficia conferre, quia tales ſint & delectari Deum optimis, & ſibi ſimilibus hominibus, & illos ei eſſe chariſſimos. Hæc ibi. Inclinari autem, & mouere ſe ad amandum, viſa illorum ſapientia, & virtute, neceſſitatis non eſt, ſed libertatis, & propriæ voluntatis.

Præterea, curam habere rerum humanarum, & beneficia largiri eis velle, voluntatis eſt.

Rur

1. conclu. Quod non conſtat in Ari. Deum ex neceſſitate natu[ræ] agere: non in plurib. libere agere.

Quot viis probāda concluſio 1. via ex teſtimō. 1. [illegible] 2.

Rurſus, cùm homini in Ariſt. liberum ſit, vt in ſtudia incũbat, & ſapiens ſit, vel non ſit, virtutem eligat, aut ſecus. profectò actus ille Dei, quo diligit ſapientem, & ſtudioſum, non erit neceſſarius.

Obiect. & eius cõfutatio. Eſt autem ridicula illorum expoſitio: qui, vt effugiant, dicunt, Ariſtot. illa in Ethicis populariter, minus verè dixiſſe, vt homines alliceret ad virtutem: tum quia nil tale ibidem ipſe iudicat, & in vniuerſis Ethicis ſeriò agit, & eodem maximè loco, verbis grauiſſimis: tum quod Euſtratius Græcus author Ethicorum Ariſtotelis præcipuus interpres longè aliter dicat, qui etiam eius rei rationem reddit, & in eo maximè ridendi ſunt, quòd non poſſint Ariſtotelem pro ſua impietate defendere, niſi dicant illum ſponte fuiſſe mendacem & impoſtorem.

3. teſtim. Tertiò, Ex 2. de Gener. tex. 59. omnia eo modo cõpleuit Deus, quo ipſorũ naturæ debebatur. Item ex 10 Metaphy. text. vltimo, res eo modo gubernantur, quo optimo poſſunt. Sed dantur entia contingentia, & libera: ergo contingenti, & libero modo gubernari debent: aliter non gubernarentur, neque complerentur ſecundum ſuam naturam. Non poſſunt autem libero modo gubernari, niſi à cauſa libera: ergo, &c.

4. teſtim. Quartò, Ariſtoteles in 8. Ethic. c. 7. & ſæpe etiam alibi docet, Deum erga bonos habere amicitiam, non quidem vt inter æquales, ſed ex ſupereminentia, quam ipſe vocat, vt ſuperioris ad inferiorem. Idem ait in c. 2. & c. 14. & ſæpe alibi tradit de honore debito & cultu ac laude Dei. Vno verò in teſtamento quod condidit antequam excederet ex hac vita, quod extat in ipſius vita apud Laertium: Deum orat, & aliqua fieri iubet religionis ipſius monimenta, quæ quidem nunquam facturus fuiſſe videretur, niſi Deum eſſe liberum putaſſet.

5. teſtim. Quintò, In libro de Mundo ad Alexandrum, ſiue is ſit Ariſtot. ſiue alterius, dignus ſanè eſt qui tribuatur Ariſtoteli: Poſtquam omnia dixerat Dei eſſe opera, cælum, terram, animantia, atq; omnibus dare vitam, & cuncta gubernare, ac regere, tãdem ait: Deus cum in re immobili collocetur, omnia, quo vult, mouet, arbitratuq; ſuo in diuerſis reb. generibus, & naturis verſat, &c. Atque hactenus ex Ariſtotelis quibuſdam teſtimonijs: iam ex Interpretibus quoque eius, idem oſtendamus.

1. via, ex teſtimõ. interpretum Ariſt. Prætereà, ad id probandum ſuppetunt multa interpretum Ariſtotelis, & Peripateticorum teſtimonia ex Ariſtotelis ſententia ſic arbitrantium: Primò enim apud Theophraſtum. Si intellectus agens eſt Deus, vt ipſe putat, etiam ſecundum Ariſtotelem, in libro de intellectu à cap. 17. qui immittit cogitationes hominibus,

bus, cùm ij intelligant contingenter, ipſe contingenter immittet. Idem dixerim de Alexandro cuius eadem fuit ſententia de intellectu agente, ſecundum etiam Ariſtotelem, vt patet ex ſuo 1. de Anima, capit. 25.

Secundò, Alexander expreſsè in libro de fato ad Antonium, & Seuerum, Imperatores, in epilogo, vbi profitetur ſe explicare ſententiam Ariſtotelis, ait, à Deo eſſe petendum, vt concedat beneficia, quoniam ipſi dandi, & non dandi facultas eſt,

Tertiò. Simplicius in 2. Phyſic. text. 77. ait, Deum vti natura, vt vult, & cuncta in æquitate dirigere. 3.

Quartò, idem in 4. Phyſi. in digreſſione de loco paulò poſt initium, ait: Deum in cælo empireo illuſtrare mentes hominum, & oſtendere illis ea, quæ per ſe ſunt ſpectabilia. Et ſuper Epicte. cap. 54 & 27. ait, animas hominum in reditu poſt corpus bonas manere præmia, de quo vide orationem, quam habet ad Deum, ad calcem illius operis in epicthethon, qua ipſum precatur, vt mentes noſtras illuminet. Idem etiam Simplicius, quod plus eſt, in 6. Phy. c. 2. t 15. ait, intelligentias poſſe mouere Cælum. velocius vel minus velociter pro earum voluntate; & ibi ita ipſum intelligit Ariſtotelem, vt ſuperius citauimus. 4.

Quintò, Philoponus præterea Ammonius, & alij ex veteribus, quorum attuli teſtimonia ad calcé primi Periherm. Themiſtius, Euſtratius, Pſellus & Magentinus cum pleriſque alijs, qui ponunt in Deo prouidentiam ſecundum Ariſtotelem, conſequenter libertatem confiteantur neceſſe eſt, ſecundum eundem: hæc enim non poteſt eſſe ſine libertate, nec haberi de rebus liberis à cauſa omnino neceſſaria: atq; hęc ex teſtimonijs Interpretũ Ariſtotelis. 5.

Sed ex doctrina Ariſtotelis, & ipſius principijs multa etiam deduci poſſunt argumenta. *3 Via, ex neceſſarijs rationibus ex principiis Ariſtot. de ſũptis.*

Primò, in Ariſtotele: Homo eſt liber: vt patet ex 2. Phyſic. text. 58. & 59. ait hominem agere, cætera agi. & in 2. Ethi. cap. 6. ait in nobis eſſe virtutes & vitia, quæ tamé verſantur circa ea, quæ ſubduntur noſtræ electioni. Et in 3. Ethic. c. 2. ait in brutis eſſe ſpontaneum, in ſolo homine electioné. Et ab Alexandro in libro de Fato, ca. 8. & 9. id ſupponitur vt primum principiũ, in ſententia Ariſtotelis, idem Simplicius 1. Phyſic, text. 1. & 32. & ſæpe alibi, vt alios omittam innumeros. Sed impoſſibile eſt cauſam ſecundam eſſe liberam, prima exiſtente neceſſaria: ergo, &c. Probatur minor. Quia aliàs ſecunda cauſa poteſt operari ſine prima: quia poſſet efficere id, ad quod prima non poſſet cooperari, & præterea ſecunda tunc cauſa videretur domina primæ, ſi pro eius arbitrio primá ad agendũ ſecũ traheret, vel reijceret, ac fieri demũ poſſet 1.

vt

vt actionem neceſſariam primæ cauſæ, ſecunda fruſtraret ſua libertate, nolẽs operari. Quæ omnia ſunt planè abſurda: Præterea, ratio ipſa qua probat 3. Ethic in homine eſſe libertatem, & volũtarium, nõ verò in bruto, aut alijs rebus eſt, quia valet intellectu, quo cognoſcit finem, & media ad finem, & ea ad finem ordinat, & ita intellectum conſequitur in appetitu voluntarium, & ſenſum conſequitur in appetitu ſpontaneum tantum. At Deus intellectũ habet & mens eſt ſecundum Ariſtotelem: ergo &c. Et conſequitur in eo voluntarium ex Ariſtotelis ratione, & præſertim, cum omnia ordinet Deus in finem, vtpote ſapientiſſimus.

2. Secundò, Secundum modum argumentandi, quo vtitur Ariſt. in 1. de anima tex 8. quod etiam repetit 3. Meta. tex. 15. aduerſus Empedoclem. Inepte facit, qui aliquam perfectionem quæ verè perfectio ſit, negat Deo. Sed libertas eſt perfectio: ergo, &c. Probatur minor Quia ſolum dicit in ſua ratione eſſe dominium ſuarum operationum, & ita poſſe facere, vel non facere vt velit, idq; ex ipſo, nec alteri neceſſario ſubeſſe. At hoc perfectionis eſt, eſſe ſuarum actionum abſolutum dominium, & non alteri ſubditum vel ſeruum, nec ab alio aliquo neceſſariò pendere: ergo, &c.

Ex pluribus quorũ reddi cauſa non poteſt, propter diuinam voluntatem.

Tertiò In innumeris reb naturalibus nullam poſſet qui reddere, ſecundum Ariſt. rationem niſi recurratur ad diuinam voluntatem, vt v.g. in ordine circulationum cœli cur hæc prior illa ſit poſterior, & non contrà: cum.n. ſint omninò ſimiles, reddi ratio non poteſt, niſi ſola Dei voluntas ordinantis. Cur nõ totus mundus ſit uuerſus: vt pars antartica ſit, vbi eſt artica & ecõtrà. Omnia enim eodem modo ſe haberent.

1. Præterea. Cur motus cœli ſit magis ab oriente in occidentem quàm econtrà, de qua quæſtione tam laborat Ariſt. in 2. de Cœlo tex. 33. nulla enim inueniri poteſt, præter diuinam libertatem.

2 Nam quòd reſpondet in oriente eſſe dextrum, manifeſtè petit principium: Nam propterea ait eſſe dextrum in oriente, quoniã inde incipiebat motus At verò eadem remanet difficultas, quia ſi eſſet in occidente, ibi eſſet dextrũ, quia inde inciperet motus. & ita videtur petitio principij: Quæro enim, cur Deus poſuiſſet dextrum in oriente potius quàm in occidente?

3. Præterea, poſita aliqua debita diſpoſitione ad introducendam v.g. formam ignis, nulla poteſt reddi ratio præter diuinam volũtatem, cur hæc forma numero introduceretur, v.g bipedalis, & non alia ignis bipedalis. Non enim magis conuenit hæc forma ignis numero, cum hoc loco, hoc tempore, ac numero, diſpoſitione, quàm alia forma ignis bipedalis.

4. Item, partes temporis inter ſe ſunt omnino homogeneæ. Cur ergo

ergo tempus heſternum non fuit hodiernum,& econtrà,cur dies vel annus elapſus præceſſit,& hic ſubſequitur, ſed & infinitorum inſtantium ordo,cur ita ſit?Et in partibus etiam motus cœli idem poteris quærere. Neque verò ratio,in his quæ ſatisfaciat reddi poteſt præter diuinã voluntatem,& ſapientiam:ſic in iſtis rebus indiuiduis ordinem conſtituentem, quibus ſimilia problemata facile poteris ſexcenta excogitare.

Ad hæc addamus rationes quaſdã D.Th.ex lib.2.Summæ contra gentes, c.23.ex pluribus quas illic adfert Sanctus Doctor,pulcherrimas. Sit ergo argumentum. *5. ratio.*

Amplius ſecundum philoſophum 9.Metaph. duplex eſt actio. Vna, quæ manet in agente, & eſt perfectio ipſius, vt videre. Alia, quæ tranſit in exteriora, & eſt perfectio facti, ſicut comburere in igne. Diuina autem actio non poteſt eſſe de genere illarum actionum, quæ non ſunt in agente cum ſua actio ſit ſua ſubſtantia, vt in primo oſtenſum eſt: oportet igitur, quòd ſit de genere illarum actionum,quæ ſunt in agente,& ſunt quaſi perfectio ipſius. Huius autem non ſunt,niſi actiones cognoſcentis, & appetentis:Deus igitur cognoſcendo, & volendo agit, & operatur, non igitur per neceſſitatem naturæ, ſed per arbitrium voluntatis.

Adhuc, Deum agere propter finem ex hoc manifeſtum eſſe poteſt, quòd vniuerſum non eſt à caſu, ſed ad aliquod bonum ordinatur: vt patet per philoſophum in 12.Metaphy.c.10.text.52. Primum autem agens propter finem oportet eſſe agens per intellectum & voluntatem: ea enim quæ intellectu carent, agunt propter finem,ſicut in finem ab alio directa: quod quidem in artificialib.patet:nam ſagittæ motus, eſt ad determinatum ſignum ex directione ſagittantis. Simile autem eſſe oportet in naturalib. Ad hoc.n.quòd aliquid directè in finem debitum ordinetur, requiritur cognitio ipſius finis,& eius quod eſt ad finem, & debitæ proportionis inter vtrunque, quòd ſolùm intelligentis eſt. Cùm igitur Deus ſit primum agens non agit per neceſſitatem naturæ, ſed per intellectum & voluntatem. *6.ratio.*

Item,voluntas habet pro obiecto bonum ſecundum rationem boni. Natura autem non attingit ad communem rationem boni, ſed ad hoc bonum, quod eſt ſua perfectio. Cum igitur omne agens agat ſecundum quod ad bonum intendit (quia finis mouet agentem) oportet quod agens per voluntatem ad agens per neceſſitatem naturæ comparetur, ſicut agens vniuerſale ad agens particulare. Agens autem particulare ſe habet ad agẽs vniuerſale,ſicut eo poſterius, & ſicut eius inſtrumentum: ergo, oportet *7.ratio.*

quòd primum agens ſit voluntatium,& non per neceſſitatem naturæ agens.

4. ratio. Demum, Si Deus liber non eſſet, ſequerentur multa abſurda contra naturam,& contra ius & debitum naturæ:vt,quòd non eſſet orandus, cum eſſet neceſſarium agens:nam ſtultum eſſet orare agentia neceſſaria, vt Solem, Lunam,ignem, vel aquam, quia flecti precibus non poſſet. Sic etiam nec timendus eſſet, nec reuerendus, imò nec colendus, nec in eo ſpes collocanda, quòd adiuuaret,vel eriperet ex malo,aut periculo,& ſexcẽta eiuſmodi.

Hæc ſanè argumenta omnia etiam in principijs Ariſtot. & in ratione naturali, euidenter oſtendunt Deum non poſſe eſſe agens omninò neceſſarium. Sed ſecundum etiam Ariſtotelem, tum cum liberis cauſis medijs liberè coagere, tum in indiuiduorum productione, & ordine liberè ea diſponere, & præſertim conceſſa, vt concedi debet ſecundum Ariſt. prouidentia, de qua & nos alibi.

Solutio obiectionũ contrariarum. Vt autem locis illis Ariſt. ſatis fiat, dici poſſet fortè probabiliter: Primò,Ariſt. voluiſſe Deum eſſe agens neceſſarium circa ea, quę pertinebant ad perfectionem vniuerſi,vt videlicet circa ſpecies in vniuerſali,& de motu in vniuerſali, ac mundi conſeruationem, de quibus videntur procedere argumenta illa:at verò circa indiuidua(vt diximus)& res liberas,vt homines,non eſt dubium quin ipſum poſuerit liberum.

1. Sol. ad omnia ſimul in genere loca Ariſt. Sed neque illud certo apud Ariſt.affirmari quis poterit,vt oſtẽdimus, maximè cum nullibi id expreſsè dixerit ,& hæc loca non conuincant, ſed optimè diſſolui poſſunt, etiam de ſpeciebus cæli, motu,& mundi conſeruatione,vt paulò poſt diſſoluemus.

Secundò,Cum illæ rationes Ariſto. tam in text.8.& 9.quam in 79.quas facit pro mundi æternitate, tam peccent in multis alijs, vt ſupra attigimus ex Philop. & ſuo etiam loco erit manifeſtum, non eſſet mirum ſi inter alia inconuenientia in hoc etiam inciderent, vt illam libertatem adimerent Deo, quàm in tam multis alijs locis ipſemet concedit Ariſt.atque ita in genere reſponſum eſſet.

2. Solut. in genere.

Sed tamen particulatim ad ſingula accedamus, & oſtendamus ex nulla certò conſtare Ariſt. ademiſſe Deo libertatem, etiam in Cœli motu, & ſpeciebus ,& mundi conſeruatione.

Ad ſingula teſtimonia Ariſt.

Ad 1. Ad primum igitur reſpõdemus ibi Ariſt.ponere mouens fuiſſe non ſeorſum,ſed ſimul cum mobili,& tunc ait oportuiſſe eſſe aliquam cauſam quietis, ſi mouens non mouebat illud mobile: vt ſi poneretur, v.g. coæterna materia cum Deo, vel chaos, vel aliud aliquid, vt illi antiqui philoſophi ponebant, contra quos diſputabat

cabat. Ac tunc quidem rectè ait eſſe aliquam cauſam quietis debere, aliàs contra naturam eſſet talis quies,& violenta, imò nec fieret. Et quidem hoc ſemper ſequitur, ſiue mouens eſſet liberum, ſiue neceſſarium, nam nec ex electione vel voluntate illa tunc quies eſſet ſine cauſa, vel impedimento eligenda:ſicut nec à natura tunc ſine cauſa,vel impedimento efficeretur: quare ratio Ariſtotelis ſimpliciter concludit,& abſolutè,non curans quomodo mouens agat,liberéne,an neceſſario,ſed abſtrahendo.

Ad ſecundum reſpondeo eodem modo, ſuppoſito mobili cum mouente,inferre Ariſtotelem contra Anaxagoram illo loco, qui ponebat mentem, & chaos infinito tempore præceſſiſſe in quiete,& poſteà mentẽ inde omnia ſegregaſſe,& mouiſſe. Nam hoc contra rationem,ait,diceretur fuiſſe infinito tempore mouens,& mobile, nec tamen aſſignare cauſam naturalem illius infinitæ quietis,& cur modò,& non prius, cuius rationem nullam reddebat Anaxagoras. Hæc autem Ariſtotelis illatio, poſito mouente & mobili, ſimul & eodem modo, tunc ſequeretur ſiue illa mens libera, ſiue neceſſariò agens ab Anaxagora diceretur. Nam illa quies mobilis infinita eſſet præter naturam,&ſine ordine ad motum finitum, vt ait Ariſtoteles,& ita nec eligenda ab ipſa mente, etiam ſi libera eſſet. Sed,vt diximus, Ariſtoteles nil curat ibi, an mouens ſit liberum,vel neceſſariũ,ſed abſolutè infert, & ſimpliciter An verò rectè inferat, alia quæſtio eſt. Nam poſito mobili cum mouẽte rectè fortaſsè: ſed ſi mens illa Anaxagoræ fuiſſet ab æterno ſola & libera,non ita Nec contra hoc ibi diſputauit Ariſtoteles. Poſſet n. tunc aſſignari cauſa cur prius, & non anteà vt ſupra diximus. *Ad 2.*

Ad tertium, reſpondeo: quòd ſi illa virtus eſſet in magnitudine, eſſet neceſſaria: quia eſſet omninò immerſa materiæ,vt aliæ formæ corporeæ: ſecus autem ſi ſit, vt eſt etiam ſecundum Ariſtotelem,à materia ſeparata,& à magnitudine: nam ſic eſt libera,vt pote intellectu,& voluntate prædita. Vel ſi adhuc quis dicat,manere libertatem in magnitudine corpore exiſtentem,ſicut anima rationalis noſtra. Tamen tunc in illius motus naturalis actione eſſet neceſſaria,velut etiam viuificandi corpus,& dando ei eſſe,cùm in alijs actionibus ſcilicet, volũtatis & intellectus eſſet libera. Sicut ipſa etiam anima noſtra, in actionibus naturalibus, vt nutritionis, augmenti, & decrementi. & cæteris, eſt etiam agens naturale, ſed in alijs voluntatis actibus, & à voluntate imperatis agit liberè. *Ad 3.*

Ad quartum Reſpondemus primò, etiam ſi hoc concederemus ſecundum Ariſtot. in conſeruatione cœli, & mundi eſſe *Ad 4.*

cauſam neceſſariam : non ideo concluderetur in omnibus alijs eius actionibus nullo modo eſſe liberam, ſcilicet, vel cum cauſis liberis coagendo, vel in particularibus rebus, vt oſtendimus.

Secundò, Dicimus etiam cum illa neceſſitate poſſe eſſe aliquam libertatem, videlicet complacentiæ, qua ſcilicet ſpontè, & delectabiliter mundum conſeruare vult, & conſeruat ſua ipſa propria immutabili voluntate, ſicut complacet in ſeipſo. & ſuis perfectionibus, & ſui amore. Quatuor non excludi adhuc ſecundum Ariſtot. etiam in mundi conſeruatione omnem libertatem.

Tertiò, dicimus quòd Deus etiam ſi poſſet corrumpere, nō tamen corrumpet, ne opus ſuum deſtruat. Eſſe autem cęlum incorruptibile ex ſe, quòd careat materia & contrarijs, atq; ideò nulla naturali cauſa poſſe corrumpi, & nil amplius concluderet teſtimonium illud Ariſt.

Ad 5. Ad quintum reſpondeo idem, quod ad præcedens argumentum primò, & ſecundò loco diximus, & tertiò, rurſus addimus, ibi ſolùm dici ex ſe cœlum, ſi naturam eius ſpectemus, non poſſe nō moueri, & hoc ſuæ naturæ eſſe impoſſibile, & ei repugnare quod poſtulat ſemper moueri: non verò Deo mouenti ex ſe repugnare, aut intelligentiæ, quamuis & hæ quidem non quia non intermittent motum, non ſint liberæ, aut quia ex ſe non poſſent, ſi ſolum ſuam naturam ſpectemus: ſed quia contra cœli naturam non agant nec volunt agere, nec etiam cōtra rationem ſic agant non mouendo.

Dicimus pretereà non eſſe in potentia intelligentias ad motũ cœli, vt poſſint non mouere, ſi ſpectęmus naturalem ordinem rerum, & actionem naturalem, quia aliàs violenter agerent, & contra naturam cœlo inditam: non quòd in ſe abſolutè non ſint præditæ intellectu, & voluntate, atque adeò liberè agant.

Quamuis etiam Simplicius poſſe intelligentias celerius cœlum mouere, & minus celeriter, conceſſit etiam ſecundum Ariſt. ſupra in 6. Phyſic. vbi ipſe etiam Ariſtot. idem videbatur inſinuare.

Ad 6. Ad ſextum, Et ſi Deus poſſit facere, & non facere, & vellę vel nolle, vt aliquid ſit vel fiat, non ſequitur ipſum mutari, ſed res ipſas factas. Et hoc etiam de prima cauſa cognouit Ariſto. qui poſuit primum mouens immobile, mutat itaq; reliqua ipſo immoto permanente Nec cum dicimus illum poſſe velle & nolle, habet diuerſos in ſe actus voluntaris ſibi ſuccedentes, vt in nobis: nam & ipſum velle eſt ipſum eſſe, ſicut & intelligere & ipſum eſſe;

non

non verò actus accidentales informantes eius voluntatis potentiam, ſolum ergo mutatur reſpectus rerum volitarum ad ipſum, quia aliter ſe habent ad ipſius voluntatem, quam anteà: non verò ipſe mutatur, aut aliter ſe habet ipſe Deus. Denique quicquid vult, voluit ab æterno, ſed liberè vult & nunc, & ab æterno: atque de hac quæſtione ſit ſatis.

CAPVT III.

Principium conſiderationis id erit. Text.21.

MOtus æternitate conſtituta vniuerſaliter, modò vnius motus primi æternitatem indagat, ac ſimiliter vnius primi motors: ac exordium ſumit à quæſtione propoſita in text. 19. ſuperiori: An, quæ mouentur, ſemper moueantur: & quæ quieſcunt, ſemper quieſcant: ad cuius inquiſitionem ponit vnam diuiſionem cum ſubdiuiſione & argumento, colligit eſſe aliqua quæ ſemper mouentur, alia quæ ſemper non mouentur, aliqua quæ aliquādo quieſcunt, aliquando mouentur: & per hoc ſoluitur dubium, & ſimiliter finitur ſpeculatio de motu, quæ in his ſex libris Phyſicorum ſuſcepta fuit.

Vt probet motus primi, & motoris primi æternitatem ſupponit aliqua ſemper moueri, aliqua ſemper quieſcere: aliqua quandoque quieſcere.

Eſt igitur diuiſio tripartita. Aut omnia mouentur ſemper, aut omnia quieſcunt ſemper. Aut aliqua quieſcunt, aliqua mouentur.

Subdiuiſio eſt huius tertij membri, adhuc etiam tripartita. Si aliqua mouentur, aliqua quieſcunt: aut illa quę mouentur ſemper mouentur: & illa quæ quieſcunt, ſemper quieſcunt: Aut illa quæ mouentur, poſſunt quieſcere: & illa quę quieſcunt, poſſunt moueri: & tunc omnia moueri & quieſcere poterunt, & apta erũt: Aut tertiò, Alia mouentur ſemper, alia quieſcunt ſemper: alia modò mouentur, modò quieſcunt.

Diuiſio eorũ quæ mouentur & quieſcunt.

Nota.

Ita vt ſint tria entium genera: Quædam immobilia, quædam mobilia ſemper, quædam apta modò moueri, modò quieſcere, quod membrum verum eſſe oſtenditur per aliorum excluſionem.

Eſt igitur vna integra diuiſio, quinque partibus conſtans. Idem in primis duabus fit diuiſio ſolum penes prædicata duo ſubiecto non diuiſo, puta aut omnia ſemper mouentur, aut omnia ſemper quieſcunt. Sumimus enim omnia entia in vtraque parte. In tertia diuidimus vtrunque, puta aut alia ſemper mouentur, & alia ſemper quieſcunt. In quarta coniungimus duplex prædicatum vni ſubiecto, puta, Aut omnia ſunt apta moueri, &

Integra totius diuiſionis partes quinque.

quieſcere. In quinta ſumimus vtriuſque diuiſionem ſimul cum diuiſione aduerbij temporis, puta aut alia ſemper mouentur, alia quieſcunt ſemper: alia modò quieſcunt, modò mouentur.

Dicere igitur omnia quieſcere. Text. 22.

Excluditur illud membrum, quod non omnia ſemper quieſcant.

INcipit partes excludere: ac primò illam, quam prius ſumpſit, puta omnia quieſcere ſemper, quod affirmabat Zeno. Quadrupliciter autem hoc reiicit, Primò, ex ſenſu quo motum percipimus, in quo reprehenditur Zeno, quia relicta ſenſus experientia ſequebatur rationem: quod dicit eſſe imbecillitatis intellectus:
1. quia vt dicit S.Tho. neſciens ſoluere rationes ſophiſticas, contra ſenſum quicquam affirmabat. Simplic. dicit, hoc dici eſſe ex imbecillitate intellectus, quia eſt neſcire per ſe notum à non per ſe noto diſtinguere.
2. Secundò reprehendit: Quia iſta ſententia non ſolùm aufert vnam cóclusionem particularem, aut vnam rem: ſed potius omnes res naturales negat, in quibus motus eſt principium. Imò dicit quòd omnes artes, & opiniones negat, quia omnes motu aliquo modo vtuntur, & indigent. Phyſica enim motum per ſe conſiderat: Metaphyſica motum ſupponit, per quem, Deum eſſe indagatur. Mathematica motum ſupponit, vt ab eo abſtrahat: ſimiliter etiam aliæ artes practicæ.
3. Tertiò autem in hoc reprehenditur: quòd etiam præter Phyſicam alia tollat.
4. Quartò reiicitur, quia ſicut eos qui inſtãt, & principia negant Mathematica, non eſt Mathematici redarguere: ita nec eſt Phyſici contra eos diſputare, qui motum negant, cum ſit principium Phyſicum, naturam eſſe principium motus.

Ferè autem & omnia dicere moueri. Text. 23.

REiicit alteram partem diuiſionis, puta omnia moueri, quod dicebat Heraclitus. Dicit autem quod eſt ferè ſimile cum prima opinione, quod eſt falſum, & etiam præter methodum, id eſt, non Phyſicè dictum Quia ſicut qui motum negat, non loquitur Phyſicè: ita etiam qui quietem. Nam natura principium eſt vtriuſque & motus, & quietis.

At minus præter Phyſicam loquitur, qui negat quietem. Nam naturalis præcipuè in motu verſatur, eò quòd plura moueantur, & quòd motus quid poſitiuum eſt: quies verò motus priuatio

tiationem dicit:Et ita parum de quiete,multum de motu in Phyſica diſſeritur: minus ergo negat Phyſicam, qui omnia ſemper moueri dicit.Eſt autem hæc notãda expoſitio. Impugnaturus ergo hanc opinionem, tanquam magis Phyſicam ipſam exponit. Iſti enim dicunt omnia moueri,nullo dempto,& ſemper moueri, tamen non ſemper motum hunc apparere: ob id quædam quieſcere videntur,cum tamen moueantur. *Exponitur opi. Herac.*

At quamuis hi nõ explicent,quo motu cuncta moueãtur ſemper,an vno,an pluribus:tamen Ariſt.de omnibus probat,ac dicit, facilè eſſe probare omnia ſecũdum nullum motum moueri ſemper.& primò probat de augmento,& decremento ſic. Secundum augmentum, & decrementum non poteſt quicquam continuè moueri.quin detur interpolatio: ergo non poſſunt omnia ſecundum talem motum ſemper moueri. *Primò probatur in augmento, & decremẽto, non ſemper continuè moueri.* *Not. text. expoſitionẽ*

Hoc argumentũ variè intelligitur ab Expoſitoribus.Themiſt. ſumit vtrunque motum ſimul:vt ſit ſenſus Augeri & decreſcere, ſicut aſcẽdere,& deſcendere, nõ poſſunt eſſe abſque media quiete:ergo non poſſunt res ſemper moueri. Quòd ſi dicas: debebat probare de altero per ſe:Dico,non oportebat:nam hoc ſenſus indicat,cùm res non ſemper augeri, ſed aliquando decreſcere ſentiamus. Quòd ſi iſtam admittamus expoſitionem, à quæſtione illa nos liberamus. Contendunt.n aliqui ex hoc loco, augmentũ non eſſe motum continuum. Adde etiam quod cum Themiſ. exponunt Simpl.& Pſellus. *1. expoſitio.*

Alij verò cùm S.Thom.& Auer.aliter exponunt,puta quod nec augmentum continuum eſt per ſe,nec decrementum,ſed quòd fit per minima, ita vt vnico inſtanti, & tempore acquiratur minimum vnum quantitatis,alio tempore, & inſtanti aliud minimũ, & non cõtinuè.ita vt in ſingulis inſtantibus augeatur: eſſet enim infinitum actu. *2. expoſitio*

Vnde debes intelligere ſic augmentum quòd in hoc tempore diſponatur alimentum tantùm, & in fine diſpoſitionis conuertatur,& nutritum fiat maius, & alio tempore diſponatur,& poſteà augeatur nutritum ſemper interrupto augmento. Non vt tempore aliquo continuè augmentum fiat,ne detur infinitum. Idem de decremento:& ſic explicant rationem Ariſtotelis. *Authoru ſententia.*

At quicquid de hoc ſit, melius eſt admiſſo, quòd loquatur de augmento per ſe,quòd ſit ſenſus,quòd non ſemper res augeatur, id eſt, quamuis per viginti annos duret augmentum non in hoc toto tempore continuè augmentum ſit, ſed aliquando ceſſatur. Hoc tamen non obſtabit,quin augmentum ſaltem aliquo tempore ſit continuum.

Inter has expoſitiones mihi magis placet vltima: nam verba quæ ſequuntur huic videntur fauere. Et Simpl.docet etiam non ſolùm illos duos motus non eſſe continuos, puta augmenti,& decrementi inuicem,ſed nec ſingulos per ſe. De continuatione autem horum alibi diſputabitur.

Eſt autem ſimilis ratio illi quæ eſt de eo.

Reiicit ſimilia duo, quæ videri poſſunt.

1. COmparat hos,qui totum augmentum dicunt cõtinuum his qui dicerent,excauationem lapidis à guttis eſſe continuam, ita vt ſi tanto tempore tantum excauatur, in dimidio dimidium excauabitur, & in alia quauis temporis illius parte, etiam pars alia excauatur. Ita etiam de augmento: ſi enim augetur viginti annis,in dimidio dimidium, & in alio aliud augebitur: quamuis non ſemper notus ſit motus,ſicut excauatio à ſingulis guttis non eſt nota.

2. Similiter eſt aliud exemplum de arbore, quæ naſcens iuxta lapidem,ipſum tandem ſcindit, dum creſcit: videtur enim motus ſciſſionis eſſe continuus.

Statim reiicit hoc Ariſtoteles,dicens, quòd non ita eſt. Non enim quęuis gutta,& in qualibet parte temporis cauat,ſed omnes ſimul. Similiter,nõ in toto tempore,quo arbor naſcitur,lapidem ſcindit,ſed tempore quodam,ſicut qui nauim trahunt. Non enim quiuis per ſe aliquo tempore trahit, ſed omnes ſimul per totum tempus.

Ita fit augmentum.Nõ enim calor naturalis per quemlibet diſpoſitionem continuo tempore auget, ſed aliquo tempore diſponit,& alterat,& poſt auget:ſimiliter in diminutione. Vnde quamuis pars remota excauatáque diuiſibilis ſit,non tamen pars quælibet in parte qualibet tẽporis remouetur. Similiter de augmento,& diminutione. Dices,quomodo gutta cauat lapidem,cũ nulla per ſe? Reſpondet S. Th. quòd primæ diſponunt,vltimæ autem diſpoſitione præcedenti excauant.

Solutio D. Thom.

Simp. & Themiſt. hæc verba non referunt ad augmentum,ſed ad operationem ipſam illorum qui dicunt motum eſſe, ſed non ſemper percipi:& tũc dicit quod hoc eſt ſimile,ac ſi dicant,excauationem eſſe continuam,at non percipi: Quod quidem falſum oſtendit:pendet autem hæc expoſitio ex præcedenti ipſorum, & vtraque eſt conueniẽs.

Concludit Ariſtoteles, quòd quamuis diminutio,& augmentũ diuiſibilia ſint in infinitum,cùm per ea quantitas acquiratur, vel deperdatur,quæ diuiſibilis eſt in infinitum: tamen non oportet, quòd

quòd in qualibet parte temporis continuè perdatur, aut acquiratur aliquod totum, id eſt, aliqua quantitas, vt dictum eſt. Et in hoc apparet, expoſitionem priorem magis conuenire literæ, quàm poſteriorem Simplicij.

Similiter autem & in alteratione qualibet.

CVm probaſſet ſecundum augmentũ vel decrementum, omnia nõ ſemper moueri, eò quòd augmentũ non eſt cõtinuus motus, probat idem modò de alteratione, quòd non moueatur omnia alteratione ſemper. Et hoc tripliciter. Primò, quia non fit ſemper alteratio continua, vt dictum eſt de augmento: non igitur ſemper res alteratur. Probat antecedens de congelatione, quæ alteratio quædam eſt, & in tempore fit: non tamen in qualibet particula temporis congelatur pars cõgelati, ſed totum ſimul: vt patet de coagulatione lactis, & de aquæ congelatione, de qua iam alibi dictum eſt. *Probatur idem in alteratione.* 1.

Probat ſecundò, quòd alteratur certo tempore, & in certum terminum mouetur, vt quod ægrotat, ab ægritudine in ſanitatem tendit in tempore aliquo, & non in inſtanti: ergo non ſemper eſt ſanatio: alias non eſſe tempore certo, nec in terminũ certum. Vnde addit, quod hoc negare, eſt valde nota negare, & vocat cõtinuò alterari ſemper, & inceſſanter alterari. Nota, quod addit illud verbum (non in termino temporis,) id eſt, inſtãti alterationem eſſe, quia aliàs niſi eſſet in tempore, non videretur motus continuus.

Tertiò probat experientia: Experimur enim multo tempore 3. lapides in eadem duritie perſeuerare, nec duriores, aut molliores fieri, quòd ſi alteratio eſſet ſecundum duritiem, profectò tanto tempore ſentiretur notabiliter: quod non ita eſt.

Et de ipſo ferri mirabile eſt. Text. 24.

PRobat tertiò de motu locali quòd non omnia ſemper moueantur motu locali: Et facit duas rationes. Altera quia motus localis eſt ſenſu perceptibilis: at ſenſu aliquando motũ lapidis, aliquando quietem in terra percipimus: ergo non ſemper lapis mouetur: aliter mirum eſt, quod lapis exiſtẽs in terra moueatur localiter, & ſenſu nõ percipiatur. Altera ratio eſt: Omne quod in proprio loco eſt, quieſcit, niſi violenter moueatur: at multa in ſuis locis exiſtunt, nec violenter ſemper mouentur: ergo nõ omnia mouentur, ſed aliquando quieſcunt. Vnde ex his concludit, quòd non omnia ſemper quieſcunt, aut ſemper mouentur: & hoc per has rationes, & alias ſimiles notum euadere poteſt. *3. Probatur idem in motu locali.* 1.

At verò neq; ie alia quidem contingit.

Impugnatur 3. ratio diuiſionis nihil videlicet eſſe quod aliquando quieſcat, aliquando moueatur. 1. Ratio.

IMpugnat tertiam diuiſionis partem, puta aliqua quieſcũt ſemper, aliqua mouentur ſemper, ita vt nihil ſit quod aliquando quieſcat, aliquãdo moueatur: & reiicit duplici ratione: Prior eſt, ſicut præcedens: Quia eſt contra ſenſum. Experimur. n. aliqua moueri, & eadem aliquando quieſcere.

Poſterior, Quia ex hac opinione auferetur augmentum & motus violentus, & generatio, ac corruptio, ac denique motus vniuerſaliter. Aufertur quidem augmentum, quia (vt dictum eſt,) non eſt cõtinuum: Aufertur motus violentus, quia mouetur violenter, quod ex quiete naturali in motum tendit præter naturam:

2. Debuit ergo quieſcere, nam motus naturalis violento non eſt continuus.

Aufertur generatio, & corruptio, & denique motus: quia omnis eſt ex quiete vnius termini in quietem alterius: vt cum ex albo fit nigrum, tunc quod quieſcebat ſub albo, mouetur in nigrum: ſimiliter cum ex nõ homine fit homo, quod non homo erat, tendit vt ſit homo. Aut in loco ſimiliter, quod erat hic, mouetur hinc, vt ſit, & quieſcat in alio. Auferre igitur quietem in his, quæ mouentur, eſt auferre, & deſtruere motum omnem.

Quare manifeſtum eſt. Text. 25.

Impugnatur 2. pars diuiſionis omnia aliquãdo quieſcere aliquando moueri.

COncludit, quod alia quidem modò mouentur, modò quieſcunt, quod eſt contra partem impugnatam: poſteà excludit quartam partem, quod omnia aliquando moueantur, aliquando quieſcant. Et dicit hoc eſſe aſcribendum rationibus ſuperioribus. Intellige, quod eſt opinio Empedoclis ſuperius impugnata text. 15. Hic enim dixit omnia aliquo tempore quieſcere, alio moueri. Simpl. aliter exponit: ſed ſic eſt bona expoſitio.

Reiectis his quatuor opinionibus ad inferendum quintam diuiſionis partem, iterum velut reſumit dicta, & ſyllogiſmum diuiſiuum componit, partes omnes præter vnam quam intendit, deſtruentem.

Aut enim omnia quieſcunt, aut omnia mouentur.
Text. 26.

EST igitur diuiſio. Aut omnia quieſcunt, aut omnia mouentur. aut aliqua quieſcunt, aliqua mouentur: & horum aut omnia ſunt apta quieſcere, & moueri aliquando: aut aliqua quieſcunt ſemper, alia mouentur ſemper: & alia modò mouentur, modò quieſcunt: & prætermiſit in hac diuiſione tertiam partem ſuperiorem, quia cum alijs intelligi poteſt.

Statim partes excludit Primò illam, omnia quieſcunt:& dicit ꝙ ſupponatur ita eſſe ſicut Meliſſus dicebat, puta ponens vnum & immobile vniuerſum: quamuis igitur non ſit, non tamen negari poteſt, quin ſaltem aliqua moueri appareant, aliqua non: tunc illa imaginatio, & opinio, qua motus apprehenditur, & iudicatur, erit falſa, cum aliter res ſe habeat: & aliquando eſt vera, cum res ita ſe habet. Ergo ex hoc, quod motum negant, motus eſt. Nam imaginatio, & opinio falſa, & vera, imò abſolutè imaginatio, & opinio motus quidam eſt. Quo auté modo imaginatio motus ſit, ad libros pertinet de Anima. Eſt enim imaginatio motio potentiæ interioris à ſenſu in actu facta: vt cùm quæ ſenſib. percipimus, imagines interius voluimus. Opinio autem eſt aſſenſus, & iudicium ſenſus interioris: hi autem quidam motus ſunt. *Excludũtur aliqua partes.*

At quia hæc res eſt per ſe nota, dicit, quòd non oportet rationem quærere, cum habeamus ſenſum, qui notior eſt ratione. Quærere autem rationes, vbi ſenſus eſt, eſt hominis non diſtinguentis melius, & peius, per ſe notum, & non per ſe notum, vt diximus. *Nota, quærere rationem, vbi eſt experientia ſenſus eſſe hominis non diſtinguentis inter melius & peius.*

Alias partes duas diuiſionis ſuperius poſitas reiicit: & dicit, ꝙ omnia ſemper mouentur, aut quòd aliqua quieſcant ſemper, alia moueantur ſemper. Similiter prima, quòd omnia quieſcant ſemper, vnica ratione reprobantur. Nam experientia oſtendit aliqua aliquando quieſcere, & eadem aliquando moueri: & hinc patet, quòd impoſſibile ſit omnia quieſcere, aut omnia moueri continuè, id eſt ſemper, aut aliqua ſemper moueri, alia ſemper quieſcere: & nõ eſſe aliud medium, puta alia aliquando moueri, aliquando quieſcere. *Excluduntur alia partes.*

Capvt IIII.

Reliquum eſt igitur. Text. 27.

Alijs diuiſionis partib. refutatis, nunc ſuam ſentẽtiam determinandam interrogatiuè proponit ſub disiunctione cum quarta parte diuiſionis, puta an omnia ſint apta quandoq; quieſcere, quandoque moueri: an potius non ſit, ſed aliqua ſint ſemper in motu, alia ſemper abſque motu, alia verò quandoque in motu, quandoque in quiete: atque hanc partem intendit demonſtrare: ex hac enim colligitur, vnicum eſſe perpetuum motum continuum, & vnum motorem immobilem. *Explicat ſuam ſententiam. Ariſt.*

Ad huius determinationem vnũ aliud inquirit: An omne quod mouetur ab alio moueatur, quod quidé in lib 7. diſputauerat, ſed *An omne quod mouetur, ab alio moueatur.*

non ſimiliter. Illic enim tractauit hoc vniuerſaliter, & qua ratione ad motum pertinebat: hic vero particulariter, & oſtendendo quale ſit id à quo vnumquodque mouetur: & hoc, vt deducat nos ad primum motum, & primum motorem, Vnde ex illo, quod dicitur in ſeptimo, & hic perfecta ſit huius tractatio.

De quo motu, & mouente agatur hic. *Tres diuiſiones mouentium.*

Primo autem explicat de quo motu, & mouente ſermo ſit. Secundò, in quo precipuè difficultas conſiſtat, aperit, & id poſtea determinat. In hoc ergo textu triplicem diuiſionem mouentium, & mobilium ponit, quarum prima eſt alias dicta: Eorum, quæ mouent, aut mouentur, quædam per accidens, quædam per ſe, aut mouent, aut mouentur. Explicat priorem partem. Illa mouent

1. *Quædam mouent, & mouentur, vel per ſe, vel per accidens.*

per accidens, quæ mouent, quia inſunt alijs, vt ſi ignis calefacit id, quod accidens eſt igni, dicitur per accidens calefacere: ſicut album per accidens ædificat, quia accidit artifici ædificanti. Dicitur etiam alio modo per accidens mouere, quod ob id mouere dicitur, quia ſecundum ſui partem mouet: vt quod manu, vel alia parte ſola mouet aliquid, per accidens dicitur mouere.

Quæ moueatur per accidens.

Idem ſit ex parte mobilis. Per accidens enim mouetur, aut id quod accidit rei motæ, vt album calefit per accidens: aut quod per partem ſanatur, vt per accidens ſanatur, quod tantum ſecundum oculum ſanatur. Et nota quòd hic ſumitur, per accidens vniuerſaliter, vt comprehēdit etiam ſecundum partem moueri, nam in 5. lib. particularius ſumpſit.

Quæ per ſe.

Explicat autem poſteriorem partem, puta quæ per ſe mouent, aut mouentur. Et dicit, quod ea, quæ non per accidens, id eſt, quæ mouent, non quia alij inſint, nec quia ſecundum partem, illa mouent per ſe. Similiter illa per ſe mouentur, quæ mouentur, non quia alteri inſint, aut ſecundum partem moueantur. Hæc autem nota ſunt ex præcedentibus.

2. *Quæ per ſe mouentur, eorum alia a principio intrinſeco mouentur alia ab extrinſeco.*

Secunda diuiſio eſt ſubdiuiſio eorum, quæ per ſe mouentur. Horum enim quædam à ſeipſis, id eſt, à principio actiuo interno mouentur, vt animalia: Alia ab alio extrinſeco mouentur, vt inanimata.

Tertia diuiſio eſt: Eorundem, quæ per ſe mouentur, tam à ſe, quàm ab alio: quædam ſecundum naturam, quædam violenter mouentur. Explicat primò in his, quæ à ſeipſis mouen-
3. tur. Et dicit, quod totum animal mouetur naturaliter, ſi motus ipſi toti comparetur. Probat: Omne, quod in ſe habet motus principium, ſecundum naturam mouetur: ſed quæ à ſeipſis mouentur, in ſe habent motus principium: ergo ſecundum naturam mouentur.

At

At ſi motus animalium ipſi corpori comparentur, tunc ſunt quidam violenti, quidam naturales. Violenti, qui ſunt contra elementum prædominans in illo: vt cùm animal ſurſum ſaltat, videtur violentus motus: econtra verò naturalis. Vnde oportet motuum poſitiones reſpicere, an ſit ſurſum, an deorſum: ſimiliter qualitatem. Non enim naturaliter alia vertigine mouétur, aut in terga: ob id motus hi violenti dicuntur corpori. Hoc idem in partib. animalis fit: motus enim partium ſunt etiam violenti aliquando, vt motus pedum retro, & manus deorſum, quia ſunt contra naturalem aptitudinem.

Explicat etiam de his, quæ ab alio mouentur, nam violenter mouentur: puta, vt cùm lapis ſurſum, ignis deorſum feruntur: cú autem oppoſito modo in propria feruntur loca, tunc non violenter ſed naturaliter mouentur.

Et maximè moueri ab aliquo. Text. 28.

EXplicat modo ſecundum, puta in quo difficultas illius problematis conſiſtat: nam diuiſiones præcedentes fuerunt ad hoc vt intelligas hic agi de mouentibus, & motu per ſe. Dicit igitur primò, quod difficultas non eſt in his quæ violenter mouentur, & non à ſeipſis. Nam clarum eſt, quod in his ab alio eſt motus, puta ab extrinſeco. Dicit ſecundo, quòd nec eſt difficultas in his, quæ à ſeipſis mouentur ſiue ſecundum naturam, ſiue violentè; quia etiam in his notum eſt, ab alio moueri, quamuis non extrinſeco. *1. quo ſit difficultas illius problemat. an omne quod mouetur ab alio moueatur. Primum dictum.*

In his tamen difficultas eſt diſtinguendi partem, quæ mouet, & partem quæ mouetur, & quomodo dicitur ſe mouere & moueri: & hoc breuiter explicat, dicens: Quod videtur in animali eſſe, ſicut in naui. Nauis enim dicitur moueri, habet tamen principium mouens diſtinctum à motu, puta nautam: at quia ſimul ſunt duo hæc, totum dicitur ſe mouere, ita in animali. Quo autem modo hic textus ſit intelligendus, magis in quæſtione explicabitur. 2.

Dicit tertiò, quod difficultas eſt in his, quæ naturaliter mouentur, & non à ſe ipſis: vt cùm lapis deorſum, ignis ſurſum feruntur. Nam tunc non eſt ita clarum, quòd ab extrinſeco moueantur, ſicut cum violentè mouentur: at quòd iſta ab alio moueantur cum naturaliter feruntur, patet ex diuiſione. Vt enim quæ à ſeipſis mouentur aliquando natura, aliquando violentia feruntur, ita quæ ab alio aliquando natura, aliquando violentia feruntur. 3.

Vnde cùm violẽtia ferantur ab alio, ſequitur oppoſitum membrum,

brum,quòd etiam naturæ ab alio ferantur. At hoc difficultatem maiorem habet,quomodo id ſit.

A quo autem non adhuc. Text. 29.

Probatur elementa non moueri à ſe ipſis.

1. Ratio. QVatuor rationibus oſtendit, q̀ huiuſmodi cum naturaliter feruntur,non à ſeipſis,ſed ab alio feruntur, quod eſt tertiũ, quod circa hoc facit. Prima ratio eſt, A ſe moueri viuere eſt: at huiuſmodi non viuunt: ergo non mouentur à ſe. Maior relinquitur vt nota,quam nos lib.2.declarauimus ſatis.

2. Altera ratio eſt,ſi huiuſmodi à ſe haberent talem motum, vtique haberent facultatem quieſcendi: at non eam habent. Lapis enim quieſcit extra locum ab extrinſeco propter impedimentũ: non ergo à ſe extra locum mouetur, Antecedens patet: quia ob id animal habet poteſtatem ambulandi & non deambulandi,quia mouetur à ſe.

3. Tertia eſt,Si à ſe iſta mouerentur vtiq; duos & plures haberent motus,vt ignis ſurſum,& deorſum,quod falſum eſt. Probatur ſequela.Quia ſi à ſe mouentur,non eſt vlla ratio,quo minus nõ habeant plures motus. Non enim ob aliam rationem id animalibus concedimus,puta,q̀ ſecundum varias moueantur poſitiones,niſi quia à ſeipſis mouentur:& hoc eſt quod dixit (irrationabile eſſe) id eſt,non eſt ratio,cur negetur illa habere plures motus, ſi à ſe ipſis moueantur,vt exponunt Alexan.& Simpli.

Amplius quomodo contingit. Tex. 30.

4 QVarta ratio eſt, nullum continuum à ſeipſo pati poteſt; at elementa verè continua ſunt: nullum ergo elementum à ſe ipſo pati poteſt.Similiter etiam nullum aliud continuum à ſe pati poteſt,at moueri pati eſt:non ergo continuum à ſe moueri poteſt.Maiorem probat:Quia actio & paſſio inter ea eſt, quæ ſe tãgunt:hæc autem diſcontinua ſunt,vnde cum elementa, & inanimata violenter mouentur ab animatis,tunc ibi diſcõtinuatio,& tactus eſt,aliter non fieret motus. At ratio hæc declaratione indiget,ob id dubium interponetur.

Vtrum animal à ſeipſo moueatur.

QVAESTIO IIII.

1. argum. HÆc quæſtio proponitur, vt magis ſenſus Ariſto. percipiatur in hac materia.Et eſt primum argumentum:nam in tex. 20. dicit,

dicit, quod falſum eſt putare, animal non ab alio extrinſeco moueri: ſi ergo hoc ita eſt, non à ſe mouetur.

Præterea ſecundo, dicitur in textu 27 anima naturaliter ſe mouere: videtur falſum. Quod enim naturale eſt neceſſarium eſt: at animal non neceſſariò, ſed ſecundum appetitum mouetur: & homo liberè mouetur, vt poſſit non mouere ſe: ergo non naturaliter moueret ſe animal. *2. argum.*

Præterea tertiò, contra textum 30. vbi dicit, continuum non agere in ſe: aqua calefacta eſt continua, & tamen partes calidiores agunt in minus calidas: imò animal continuum eſt, ſi ergo continuum à ſe mouetur, vtique nec animal ſe moueret. *3. argum.*

Circa hoc aduerte, quod motus non eſt niſi ſit motor & id, quod mouetur, cum autē animal ſe moueat, oportet dare in ipſo animali & id quod mouet & id quod mouetur. *1. notādū. Nō eſt motus, niſi ſit motor.*

Difficultas in hoc ſtat, quid ſit id quod mouet, & quid id, quod mouetur in ipſo animali. *Ratio difficultatis*

Themiſt. Simpl. Alexan. & ferè alij exponunt id quod mouet eſſe animam, id quod mouetur eſſe corpus ex vtroque autē conſicitur eſſentialiter animal & ex motore, & ex mobili: & iuxta hoc interpretantur hos textus Ariſt. *Expoſitio multorum. Improbatur primo.*

Sed mihi non potuit placere iſta ſententia propter tria, primū eſt. Moueri eſt eius, quod eſt actu perfecto. loquor de motu locali, at corpus eſt potentia: eſt enim materia, nō ergo eſt quod mouetur, nec quod per ſe recipit motum localem.

Ad hoc dicit Iandu. q. 9. quod corpus non dicit ſolam materiā, ſed aliam formam ſubſtantialem ſecundum quam eſt mixtum, & hoc totum eſt, quod ab anima mouetur. *Solutio Ianduni.*

Sed hoc non placet. Primò, quia multiplicat formas ſubſtantiales in vna materia, quod ſupra reiecimus: & præterea, quia illud corpus mouetur ab anima non vt mixtum tantum, ſed vt corpus animalis eſt, organizatum, & diſpoſitum, quod non habet à forma mixti, ſed ab anima, non ergo tale corpus eſt quod mouetur. *Reiicitur hæc ſolutio.*

Alterum eſt ex textu 28. quod mouet, diuiſum eſt ab eo quod mouetur, at anima à corpore non eſt diuiſa: ergo non eſt id quod mouet, nec corpus eſt quod mouetur. *2. Rō contra illam expoſitionem.*

Alber. reſpondet quod anima eſt diuiſa ſecundum definitionē, quia aliter definitur, quàm corpus: quamuis non omnis ſit diuiſa ſecundum eſſe, ſed ſola rationalis: hæc enim præterquam quod ſecundum definitionem diuiſa eſt, etiam eſt ſecundum eſſe, id eſt, in ſuo eſſe non dependet à corpore: & hoc dicit ex ſententia quorundam Græcorum. *Solutio Alberti.*

Sed hoc non valet, nam eodem modo forma quæuis inanima- *Reiicitur Solutio.*

totum

torum eſt diuiſa ſecũdum definitionem à materia: poſſent ergo iſta ſe mouere, & habere id quod mouet: & id quod mouetur in ſe, quod non admittit Ariſt. Ex hoc rurſus conuincitur, quòd nõ omnis anima dici poteſt motor, nec corpus mobile ſecundum Ariſt.

3. Ratio contra expoſitionẽ.

Tertium eſt ex tex. 30. vbi fit hoc argumentum. Nullum continuum à ſe mouetur: at elementa, & inanimata continua ſunt, non ergo à ſe mouentur: quod enim mouet, debet eſſe diſcontinuum ab eo quod mouetur. Pero ſi anima mouet, quomodo diſcontinua eſt à corpore.

Reſponſio Alexãd. reiicitur.

Reſpondent Alex. & Simpl. quòd anima eſt diſcontinua, quia non eſt quanta, ob idque mouet. Si hoc ergo ita eſt, etiã forma quæuis diſcontinua eſt & mouebit, quòd eſt contra Ariſt. qui cõtinua inanimata vocat, forma autem mixtorum & animæ quantæ non ſunt niſi per accidens: vnde vtriuſque eſſet ratio vna.

2. notandũ pro ſententia authoris aliud eſt eſſe motorem aliud eſt eſſe principium actiuum motus.

Quod ſi dicas, id quod mouet, & id quod mouetur, ſunt diſcõtinua, ſicut duo compoſita, & duo entia per ſe, quorum vtrunque, aut alterum quantum quidem eſt, tunc profectò corpus non eſt id, quod mouetur, nec anima quod mouet.

Exiſtimo ergo aliter eſſe dicendum. Aduerte igitur primò, Aliud eſt eſſe principium actiuum motus, aliud eſſe motorem. Aliud eſt eſſe principium paſſiuum, & aliud mobile, ſeu quod mouetur. Eſſe principium actiuum motus eſt, eſſe id, quo aliquid mouet, vt calor eſt actiuum principium calefactionis, quia eo ignis calefacit: at eſſe motorem, eſt mouere. Non autẽ hæc idem ſunt. Quod enim mouet, eſt compoſitum ex materia, & forma, aut aliquid per ſe habẽs eſſe, vt angelus mouens orbẽ: at quod eſt principiũ actiuum motus, non eſt aliquid per ſe, aut compoſitum, ſed forma in eo exiſtens. Similiter id, quod mouetur, cõpoſitum eſt, & ens per ſe: at principium paſſiuum motus eſt id, quod in eo eſt quod quid incompletũ eſſe poteſt, quale eſt materia, aut quid ſimile, ex quo ſequitur, quòd anima poteſt quidem eſſe actiuũ motus principiũ: at motor eſſe nõ poteſt, quia non eſt per ſe, nec cõpleta: ſimiliter corpus: quia nõ eſt ens completum, non poteſt eſſe mobile, licet ſit principium paſſiuum ſecundum aliquos.

2. Notandum. Nota quod ſit in animali principium actiuũ motus & quod ſit motus.

Aduerte ſecundò, quod in animali duo hæc inſunt, & principiũ actiuum, & hoc eſt anima, & principium paſſiuum, & hoc corpus eſt, ſicut materia diſpoſita. Præter hæc eſt motor, & mobile: motor quidem eſt quædã compoſita pars corporis ſeu animalis, cui anima potentiam actiuam mouendi communicat: mobile eſt reliquum animalis, quòd à tali parte, puta corde mouetur, vnde hæc eſt cauſa, quare corpus animalis heterogeneum eſt, & partes ha

tes habeat diuerſæ rationis, vt altera mouere, altera moueri poſſet: ſi enim eiuſdem eſſent rationis omnes vtique anima non poſſet vni, non alteri potentiam actiuam communicare.

Et hoc eſt quod dixit Ariſto. non habere in ſe inanimata, quod mouet, & quod mouetur, quia continua ſunt, id eſt eiuſdem & ſimilaris rationis. Nam quòd à ſe mouetur, debet non ſolùm in ſe habere actiuum, & paſſiuum motus principium, ſed & id quod mouet, & id quod mouetur, quod ſoli ineſt viuenti. Illa tamen pars quæ mouet, puta neruus, aut cor, aut quæcunque ſit, moueri debet ab anima, ſicut inſtrumentum à cauſa principali: vnde finis mouentium ſiſtit in principio actiuo. puta anima.

Aduerte tertiò, quòd Ariſt. non hic ſolum principium actiuum aut paſſiuum motus inquirat, ſed mouentia & mobilia, & ſic cum dixit textu 28 habere animalia, quod mouet, & quod mouetur in ſe, non intelligi debet de anima & corpore, ſed de parte mouenti, & parte mota, & hoc egregiè comparauit nautæ, & naui: non autem anima eſt ſimilis nautæ, cum loquatur Ariſt de quocunque animali: per nautam ergo in animali intellige partem compoſitam, quæ reliquas mouet, reliquum animalis naui ſimile eſt, ſed cum diſcrimine: vnum enim totum per accidens, alterum verò per ſe. Quare peſſimè ex hoc loco quidam colligunt, animam rationalem eſſe tanquam nautam in naui, & ita aſſiſtentem ſecundum Ariſt. cum deberet idem de omni anima eadem ratione ſecundum Ariſtotelem ex hoc ipſo loco colligere, quod eſt per quam abſurdum, & manifeſtè falſum. *3. Not.* *Quid Ariſtot. inquirat hic.*

Aduerte quartò quod animal eſt, quod dicitur ſe mouere, & moueri: tamen ratione vnius partis per ſe mouet, ratione alterius per ſe mouetur: cúmque vtræque ſint in ipſo, dicitur moueri à ſe. *4. notandum Animal dicitur ſe moueri tamen ratione partium.*

Tamen vnum nota, quòd pars quæ mouet, mouetur ſimul dū mouet alteram: & inde prouenit, quòd totum animal ſecundùm omnem partem moueatur, & hoc dicitur lib. 7. text. 1. Dixit enim ibi, quod dum vna pars mouet alteram, ſimul mouetur: & ob id totum mouetur. Ac cum totum moueatur, eſt difficile diſtinguere, quod per ſe mouet, & quòd per ſe mouetur. Ex his patet ſenſus & declaratio multorum textuum in præſenti.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur. Ipſe enim Ariſtoteles in eodem textu id declarat, videlicet, quòd non cuiuſque motus animal in ſe principium habet, ſed localis, ante quem animal mouetur alio motu ab extrinſeco, puta ab appetibili vel à quouis alio: hoc autem non impedit quin poſtea localiter à ſe moueatur. *Ad 1.*

Ad. 2. Ad ſecundum dico cum Aegidio:quod naturale duplex eſt.Alterum quod opponitur violento, & de hoc loquimur. Alterum quod opponitur libero,ſeu ſecundum appetitum: & de hoc procedit argumentum.

Dubium an motus localis animal s ſit dicendus violentus corporis. Dubitabis, an motus localis animalis ſit dicendus violentus corpori. Aliqui dicunt, quod eſt mixtus, quia quod progreditur modo leuat,modo deprimit pedes.Sed hoc nihil eſt:vnde reſpondeo,quod animalis corpus dupliciter conſideratur.Vno modo ſolum in ratione grauis, & ſic motus ſurſum illi eſt violentus, deorſum naturalis. Altero modo,vt corpus animalis eſt,& ſic motus talis ab anima prouenieus,naturalis dici debet abſolutè, licet habeat quid violenti:quia animal etiam graue eſt,& hinc prouenit defatigatio. *Corpus animalis dupliciter conſideratur.*

Sunt etiam quidam motus animalis, qui etiam violenti dicũtur animali, vt animal eſt, cum ſunt contra inſtitutionem & diſpoſitionem organorum:vt manibus ambulare,retrocedere,& huiuſmodi alij.

Ad 3. Ad tertium reſpondeo,quod vt aliquid agat in alterum, ſat eſt diſcontinuatio in qualitate,dummodo tamen quod agit,vel mouet, & mouetur, actu ſiut, & compoſita:hoc autem quantum ad motum localem,in partibus animalis inuenitur, non autem in animatis,tam mixtis,quam elementorum,quę partes eiuſdem habent rationis: ob id forma eandem potentiam eis communicat. In animalibus verò propter variam diſpoſitionem partium cuidam mouere,alteri moueri ineſt,&ſic patet determinatio quaſt.

Sed accidit & hæc ab aliquo. Tex. 31.

Diſtinctio mobilium & mouentiũ. Cvm probaſſet, inanimata naturali motu non moueri à ſe, modò ab alio extrinſeco moueri ea, dicit. Vt autem hoc explicet, motus primò principia, & caſas diſtinguit, putamouens, & mobile. Dicit igitur quod ſicut mouens eſt duplex, & ſecundum naturam, & præter naturam; ita etiam & mobile.

Mouens præter naturam eſt, cum in ſe non habet principium actiuum ad talem motum, ſicut cum recte mouemus lapides ſurſum. & ſeparamus ab alijs: tunc vectis non eſt mouens ſecundum naturam, quia grauis non eſt talem motum efficere.

Mouens ſecundum naturam eſt, cùm in ſe talis motus principium habet,vt calidum ſecundum naturam calefacit,& frigidum frigefacit.

Ita etiam de mobili. Id eſt mobile ſecundum naturam quod ad talem motum principium habet, non per accidens: vt calidum in potentia eſt mobile naturaliter ſecundum calefactionem, & frigidum in potentia mobile ſecundum frigefactionem.

Explicat autem, quare dixerit, non per accidens. Ratio huius eſt: quia accidit, quod vnum ſit quale hoc eſt album, nigrum, vel quantũ, vel alias patiatur denominationes: ſed non ob eas dicetur mobile naturaliter, niſi per accidens. v. g. accidit, quòd album ſit calefactibile, ſed per accidens, quatenus quod per ſe calefactibile eſt, album eſt: Huiuſmodi ſunt res artificiatæ, quæ per accidens ſunt mobiles ſecũdum naturam, quatenus in naturali ſubiecto fundantur. *Nota.*

Mobile verò præter naturam eſt, quod potentiam non habet ad talem motum, vt cum graue ſurſum, leue deorſum fertur. Iſta autem naturaliter feruntur, cum ad ſuos actus ex potentia naturali feruntur, vt cum ignis ſurſum fertur, & graue deorſum, & reliqua ad proprios ſuos actus.

Quoniam autem, quod eſt potentia, multipliciter dicitur. Text. 32.

CVm dixiſſet tunc res naturaliter moueri cùm ad proprios actus ex potentia feruntur, quia duplex erat potentia, & duplex actus, & ſic dupliciter res moueri contingeret naturaliter. Diſtinguit hoc prius, nam ex hac multiplicitate prouenit difficultas cognoſcendi à quo iſta moueantur. *Duplicem eſſe potentiam & duplicem actum.*

Exemplo quodam ſcientis duplicem explicat potentiam & actum. Dupliciter, inquit, aliquis dicitur ſciens. Vno modo, ſicut qui diſcit: Altero modo ſicut qui iam didicit, ſed non contemplatur actu: vterq; enim potentia ſciens dicitur, ſed aliter. *Exemplo declaratur in ſcientijs.*

Nam qui diſcit, eſt in potentia ad duo, puta, ad habitum ſcientiæ, & contemplationem, quæ ex ipſo prouenit: at qui iam didicit, alijs tamen vacat, eſt in potentia ſolum ad contemplationem. Vnde is qui habitum habet, eſt in potentia quidem, ſed non ſicut prius, quàm habitum haberet: ſed partim eſt actu reſpectu prioris potentiæ, partim potentia reſpectu vlterioris actus.

Præterea, is, qui eſt in potentia tali, id eſt, habitum habet, poteſt operari, & contemplari ſemoto impedimento, puta ſi voluntatem applicat, & ab alijs vacat. Niſi enim operari poſſet per ſolam impedimentorum ablationem, vtique non haberet habitum ſcientiæ, aut haberet contrarium habitum ſcientiæ. Et hoc eſt dicere, quod eſſet in contradictione, aut ignorantia. Qui enim

ſublato impedimento,non contemplatur,aut eſt, quia eſt in pura negatione,id eſt,non habet habitum ; aut eſt in oppoſita diſpoſitione,id eſt habet errorem oppoſitum. Poteſt igitur, qui eſt cum habitu,& ſic eſt in potentia,operari,ſublato impedimento:at qui eſt in priori potentia , etiam ſublato impedimento non contemplatur,niſi prius habitum in ſe acquirat.

Nota quæ ... potentia ſit quæ vocari ſoleat remota vel eſſentialis, propinqua vel accidentalis.

Hic nota,quòd prior potentia dicitur ab aliquib. remota ab alijs eſſentialis,quia eſt ad formam: & actus illi reſpondens , dicitur actus primus:poſterior potẽtia dicitur propinqua,ab alijs accidentalis,quia eſt ad operationem:& actus huic reſpondens,qui eſt operatio,dicitur actus ſecundus.

Quæ dicta ſunt de potentijs applicãtur reb. naturalibus.

Hoc igitur exemplum,quod in ſcientijs , & habitibus poſitum eſt,applicat rebus naturalib. dicitque etiam dupliciter aliquid eſſe in potentia ad aliquem motum. Vno modo in potentia remota,ſeu eſſentiali,vt recipiat formam:ſicut quòd eſt potentia calidum.Altero modo,quod eſt in potentia propinqua,quia iam recepit formam calidi,ſed eſt potentia vt vrat,& calefaciat.

Et aduerte quod actus ſecundus ſtatim ſequitur ad actum primum , niſi ſit aliquod impedimentum , vt quod calidum factum eſt,ſtatim vrit,niſi quid prohibeat: ſicut qui habitum habet: ſtatim contemplatur,niſi ſit aliquod impedimentum.

Nota.

Quæ dicta ſunt de potentijs, applicantur grauibus leuibus.

Hæc quæ dicta ſunt,applicat grauibus,& leuibus,dicens quod eſt graue potentia , cùm nondum accepit formam grauis , & leue , cùm non accepit formam leuis : vt aqua eſt potentia leue, quouſque fiat aër , vel ignis : cum primum autem formam hanc accipit,ſtatim ſequitur actus ſecundus , niſi ſit aliquid impediens quod ſi ſit , eſt in potentia proxima ad actum , ſicut qui habitum habet.

Hoc etiam fit in quantitate,& qualitate:vt patet.ſi aqua in vaſe infundatur , tunc vtique extenderetur, & expanderetur aqua, niſi eſſet impedimentum vaſis:ſublato verò impedimento,ſtatim expanditur.Similiter in qualitate, vt dictum eſt de ſcientia & de calore.

Nota.

Quòd ſi dicas quare ex graui ſequitur talis motus , & ex leui talis motus,& non alius: Reſpondet Ariſt. eam eſſe rei naturam, nec huius alia eſt quærenda cauſa.

Sententia Ariſtot. de motu grauium & leuium.

Ex his omnib.vult Ariſt reſponſum eſſe ad quæſtionem,à quo inanimata moueantur cùm naturaliter mouentur,puta ab eodem moueri ad actus ſecundos ex proxima potentia, à quo mouentur ad actus primos ex remota potentia.v. g.qui ex aqua facit ignem & reduxit ad actum hunc , idem reducit ad motum ſurſum , quia cùm ignis ſit, vtique niſi eſſet impedimentum, ſtatim moueretur

abla

ablato ergo impedimento ſequitur ille motus.

Vnde qui impedimentum aufert, partim mouet, partim non mouet: mouet.n.per accidens, ſed nō per ſe, quia non dat mouendi virtutem, niſi generans: ſicut qui aufert lapidem, quo vter aere plenus ſub aqua comprimebatur, ſtatim mouet vtrem ſurſum ſed per accidens. *Qui remouet prohibens partim mouet partim non.*

Similiter cum pila reflectitur à pariete, paries per accidēs mouet, per ſe verò proiiciens, qui impetum impreſſit. Vides ergo, qualiter iſta moueantur à generantibus à quibus facta ſunt. *De pila repercuſſa ſagitta amiſſa.*

Accipe exemplum clarum. Sit aliqua ſagitta emiſſa fortiter à ſagittante, ſed quæ in principio non ita fortiter ferātur ob impedimentum, hoc autem ablato velociſſimè fertur: quamuis mortuus ſit iam ſagittans, profectò nemo non dicet ſagittam cum velociſſimè fertur, à ſagittante moueri.

Ita fit in his: generans enim dans formam grauibus, & leuibus qualitates ſtatim impreſſit, quibus abſque mora ferrentur in loca propria, & naturaliter, niſi eſſet impedimentum: hoc autem ablato, ſequitur motus qui eſſet à principio, quia illa virtus naturalis permanens eſt: per ſe ergo à generante mouentur imprimēte virtutes & formas: a remouente verò prohibens, per accidens. Ex quo fit, quòd ſolùm ſe habeant iſta paſſiuè, id eſt, mobilia ſint mouentia verò extrinſeca ſint, & hic eſt ſenſus huius text. Hanc autem quæſtionem de grauium & leuium motu copioſè diſputauimus lib. 1. q. 2. propterea modò ad hanc ſuperſedemus. *Quomodo ſe habeat generans ad motum grauiū & leuium.*

Si igitur omnia, quæ mouentur. Text.33.

CONcludit tandem illud problema: Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Et facit inductionem quandam ex prædictis. Omne quod mouetur, aut ſecundum naturam, aut violentè mouetur. Si violenter mouetur, clarum eſt ab alio moueri: Si verò ſecundum naturam, aut à ſeipſis, vt animalia & hæc ab alio mouentur licet intrinſeco: ſi non à ſeipſis, vt inanimata, etiam ab alio mouentur puta à generante, vel à remouente prohibens. Cùm autem huiuſmodi ſint omnia quæ mouentur, patet, omne quòd mouetur ab alio moueri. *Omne quod mouetur, ab alio mouetur.*

Hic poſſet dubium eſſe: A quo dicenda ſint moueri iſta inanimata, cùm ipſa generantia non ſunt? Aliqui dicunt à cœlo moueri: Alij à loco naturali habenti virtutem attrahendi, alij ab ipſo medio. Sed in clara profectò mirum eſt, cur tot ſint opiniones. Dico igitur cum Ariſtot. quòd à remouente prohibens per accidens: per ſe verò à generante quamuis enim non ſit generans, tamen manet virtus impreſſa in re, quæ fertur, vt notum eſt in *Dubiū 1. A quo moueantur grauia & leuia, poſt quam mortuus eſt generans,*

ſagitta, quæ fertur impetu à ſagittante impreſſo, etiam ipſo mortuo.

Dub. 2. An ſicut calidum actiue calefacit, ita graue actiuè ſe moueat.

Aliud dubium eſt. Nam dicitur in textu, quod ſicut qui rem facit calidam, dat etiam quòd vrat: & qui dat habitum, dat etiam contemplationem: ita quod facit graue, aut leue: dat etiam motum. Ex hoc videtur, quod ſicut ignis ſeu calidum actiuè calefacit, & ſciens actiuè contemplatur: ita etiam inanimata actiuum in ſe habeant motus principium: vlterius quod ſicut iſte motus inanimatorum tribuitur generanti, ita etiam ſit tribuendum generanti, cum ignis calefacit aquam: & magiſtro ſit tribuenda diſcipuli contemplatio.

Sol.

Dico ad primum, quòd nos non negamus in inanimatis eſſe principia actiua inſtrumentalia illorum motuum, ſed dicimus talia principia eſſe grauitatem, vel leuitatem, non autem formas ſubſtantiales: ſolùm enim ſunt paſſiua principia vt diximus in li. 2. & in hoc ſimilitudo tantum eſt. Nam non ſola forma ſubſtantialis facit rem in actu primo, & potentia proxima ad motum hunc, niſi ſit grauitas, & leuitas. At cùm ignis calefacit, tunc forma ſubſtantialis actiuum eſt illius motus principium, quia non eſt in ipſo agente, forma autem inanimati poteſt actiuè exercere motum circa alia, ſed non circa ſe, hoc enim reſeruatum eſt viuentium formis. Et huiuſmodi ſignum eſt: Si enim ipſorum formæ motuum ſuorum actiua eſſent principia, vtique in ſe haberent virtutem mouentem compoſitam, diſtincta à parte mota: hæc autem non eſt, cum ſimilia ſint, & homogenea. Illud autem de ſcientia poſitum eſt pro exemplo, vt cognoſceretur duplex actus, & duplex potentia. At non dubium eſt quin homo intelligat & contempletur per ſe actiuè, quia habitus non dant operationem, ſed perfectionem in operatione: & præterea, quia pendet ex libertate contemplari, quam homo ex ſe exercet. ob id ſimpliciter tribuitur contemplatio ipſi.

Ad aliud dico, quòd non tribuitur generanti calefactio huius ignis, ſicut motus localis: quia calefactionis, cùm ſit extra ipſum, poteſt eſſe ignis principium quod, ſed non ſui motus propter rationem dictam Repete, ſi voles, quæſtionem illam ſecundi libri.

CAPVT V.

In omni motu deueniendū eſſe ad vnum primum.

Hoc autem dupliciter, aut enim non per ſeipſum.

Cum determinaſſet illud problema, quod mouetur ab alio moueri: ad rem magis accedens, aliud determinare aggreditur

ditur, videlicet, in motu quolibet, locali præſertim deueniendum eſſe ad vnum primum, quòd non ab alio extrinſeco moueatur, ſed ſi mouetur, per ſeipſum moueatur Ob id prius diſtinguit duplex eſſe mouens. Alterũ eſt quò mouet quia moueatur ab alio extrinſeco mouente ipſum mouens, ſicut baculus mouet lapidem quia à manu mouetur: Alterum eſt, quod ſic mouet, quòd non ab alio extrinſeco moueatur, ſed per ſeipſum: ſicut homo, cum lapidem mouet, non ab alio extrinſeco motus. *Duplex eſt mouens.*

Iterum ſubdiuiditur hoc, quod per ſeipſum: mouet. Eſt enim duplex, Alterũ, quod mouet primum poſt vltimum motũ, id eſt, quod per vnum medium mouet: ſicut homo, qui manu mouet baculum, per medium enim vnum mouet vltimum, puta per manum: Alterum eſt, quod per plura media mouet, nec eſt proximum primò poſt vltimum: ſicut cum homo mouet manu baculum, & baculo lapidem & lapide librum. *Mouens per ſe ſubdiuiditur.*

Hic autem eſt vnum motum tantum, puta liber, ſed non mouens aliud, eſt etiam vnum mouens tantum, ſed non ab alio extrinſeco motum, reliqua intermedia ſunt mouentia, & mota, vt patet de manu, baculo, lapide, quamuis omnia moueant præter vltimum.

Comparat autem iſta quæ mouent, & præſertim vltimum mouens, qualis eſt lapis cum primo mouente, puta homine, & dicit, quòd magis mouet primum. *Comparantur iſta mouentia inter ſe.*

Similiter facta comparatione ad ea, quæ mota ab alio, mouẽt, magis primũ mouet. Quod dupliciter probatur Primò, quia primum mouet vltimum, ſed vltimum non primum, id eſt recipit vltimum à primo motum, ſed non primum ab vltimo. Præterea, quia vltimo mouẽte ablato, etiam mouet primum, at ablato primo non mouet vltimum. magis ergo motus à primo eſt: ob idque ipſum primum magis mouet. 1. 2.

Si ergo neceſſe eſt omne. Text. 34.

PRoponit modò rationes quibus probat in motibus ſemper deueniri ad vnicum primum, quod non ab alio moueatur extrinſeco ſed à ſeipſo. *Probatur in motibus deueniendũ eſſe ad vnũ primũ quod non moueatur ab alio externo.*

Vbi nota, quòd non intendit deducere per has rationes quod ſit deueniendum ad vnum in quolibet motu, quòd à ſe moueatur: ſed ad vnum, quod non moueatur ab alio: ſiue ſit immobile, ſiue mobile: quòd ſi mobile fuerit, tunc mouebitur per ſeipſum. *Nota.*

At quia Plato exiſtimabat, omne mouens moueri, vt Simpl &

S.Th.docent:ob id infert,quòd illud primum à ſe ipſo mouetur: tamen rationes hoc tantùm concludunt,quòd non ab alio extrinſeco moueatur.

1.Ratio ex parte mobilis.

Facit igitur rationem primam.Omne quod mouetur,aut mouetur ab eo quod nõ ab alio extrinſeco mouetur: aut ab eo quod ab alio mouetur.Sed vtroque modo datur vnum primum, quod non ab alio moueatur,ſed per ſeipſum. Si id mobile eſt: ergo in omni motu datur vnum,quod nõ ab alio moueatur.Minorẽ probat. Si enim detur prior pars, quæ moueatur ab eo quod non ab alio mouetur,tunc hoc erit primũ mouens: nec neceſſe eſt aliud vltra hoc quærere. Si verò detur poſterior pars, quod moueatur ab eo,quod ab alio mouetur:tunc de hoc ipſo petam,An moueatur ab alio quod non per ſe mouetur: quod ſi iterum atque iterũ detur,erit proceſſus in infinitum in mouentibus qui eſſe non poteſt.nam niſi ſit primum mouens, reliqua non mouebunt, vt dictum eſt.In infinito autem non eſt primum.Quòd ſi non eſt talis proceſſus,ſed perueniatur ad vnum primum,tunc habetur intentum:hoc enim non ab alio extrinſeco mouebitur.

Nota loqui Ari. de mouentib. & motu eſſentialiter ſubordinatis.

Et aduerte, quod loquitur de motibus eſſentialiter ordinatis, cum vnus ab alio actualiter pendet: in his enim non eſt proceſſus infinitus,ſicut nec in cauſis:ſecus in alijs non ordinatis, niſi accidentaliter.

Amplius autem & ſic ipſam hanc rationem.

Text. 35.

2. Ratio ex parte mouentis.

SEcunda ratio eſt ferè eadem cum præcedenti:ſed alia via proponitur:nam prima ex parte eius, quod mouetur,hæc verò ex parte mouentis.

1.Suppoſitum.

Supponit autem tria.Primum eſt,In motu eſt, quod mouet & quo mouet.

2. Alterum eſt,Quod mouet,aut ſeipſo,aut alio mouet:vt homo, aut ſeipſo mouet,aut baculo: & ventus mouet aliquid aut ſeipſo, aut lapidem mouendo,& illo mouet aliud.

3. Tertium eſt,Quo mouetur aliquid,nõ mouet abſque eo quod mouet per illud: vt baculus non mouet niſi manus moueat, nec manus,niſi homo.

Ex his conſtituitur 2.Ratio.

Ex his conſtituit rationem.Si aliquid mouet, vel à ſeipſo mouet,vel alio per ſecundum principium,& per primum, tunc ſi ſeipſo mouet,non erit aliud mouens:& ſic habetur intentum.

Obiectio.

Dices tu, ſeipſo,i.immediatè mouebit, ſed tamen ab alio motum:vt baculus ſeipſo mouet lapidem,tamen mouetur ab alio.

Ad

Aduertendum,quòd hoc non valet:nam tunc non eſt baculus, qui ſeipſo mouet, ſed homo per baculum: quæritur enim de agenti principali. *Solutio.*

Quòd ſi des alteram partem,quòd mouet per aliud,tunc oportet deuenire ad aliquod, quod ſeipſo moueat, & hoc non ab alio mouebitur:quòd ſi non deueniatur,erit proceſſus in infinitum,& ſic non erit aliquid,quod ſe ipſo moueat:quod ſi hoc non ſit,nihil mouebitur per principium tertium.

Et nota, quòd vis rationis in hoc conſiſtit: quòd ſi ſemper vnum ab alio, & hoc ab alio moueretur, nihil ſeipſo moueret ſed omnia eſſent inſtrumenta. Nam dato vno quod moueret, ſi hoc ab alio moueretur,tamen non illud,ſed hoc per illud moueret,& ita non eſſet quod ſeipſo ageret:ſed ſemper inferiora ſunt inſtrumenta ſuperiorum. Cùm autem debeat dari aliquid, quod ſeipſo moueat, ſiue tunc, vt cum ventus, vel homo ſeipſo mouet lapidem,aut poſt tria,aut quatuor,aut aliquot intermedia: profectò in omni motu deuenire oportet ad vnum quod non ab extrinſeco moueatur:& hic eſt ſenſus, & vis rationis huius quam inueniſſe non eſt facilè. *Nota. Vis rationis Ariſt.*

Poſtea autem quæ dicta ſunt. Text. 36.

TErtiam rationem ad idem oſtendēdum facit, & ſumit illam propoſitionem: Omne quod mouet, mouetur ab alio extrinſeco: Tunc vel eſt contingens, vel neceſſaria: ſed nec veritatem habet contingentem,nec neceſſariam:ergo non omne,quod mouet,mouetur ab alio. *3. Ratio.*

Minoris priorem partem oſtendit,quod non ſit contingens,vt quod mouet,moueatur:Si enim eſt cōtingens ponatur,quod mouet non moueri: (nam poſſibile poni poteſt in eſſe.) Tunc eſt argumentum contra iſtorum dicta.Quod mouet omne non mouetur,ergo tunc nullus motus eſt.Conſequentia eſt bona, vt ſtatim dicam. Conſequens eſt impoſſibile, nam neceſſariò motus eſt: ergo antecedens non erat contingens. Quamuis enim eſſet falſum,at ex falſo contingenti falſum quidem bene inferri poteſt, at non impoſſibile: ergo profectò nō fuit illud contingens, Omne quod mouetur,ab alio extrinſeco mouetur.

Sed dices. Vnde valet illa conſequentia: ſi non mouetur mouens,eſſe ab alio quod non ſit motus? Reſpondetur, quòd eſt valida: nam in his quæ ab alio extrinſeco mota mouent, non mouerent, niſi ab alio mouerentur: & qui ponit non moueri, ponet non mouere. *Dubium. Solutio.*

Et rationabiliter hoc accidit. Text. 37.

Probat rationabiliter dici, quod mouens non mouetur ab alio neceſſariò,& argumentum hoc eſt. In motu ſunt quod mouet,quod mouetur,quo motus eſt.

Horum trium vltimum, puta cum homo baculo lapidem mouet,vltimum inquam, vt lapis, mouetur ab alio, ſed non mouet aliud extrinſecum:medium autem,ſcilicet baculus,mouet quidẽ lapidem at mouetur ab alio, ſcilicet homine. Cum enim tangat hominem mouentem:vtique mouebitur,& motus mouebit,non autem immobilis exiſtens. Oportet ergo quod primum, puta homo,moueat,ſed non moueatur ab alio extrinſeco.

Sic enim ſeruabitur ratio medij ad extrema: Medium enim mouet & mouetur ab extrinſeco:vltimum mouetur,ſed non mouet:primum ergo mouebit,ſed non mouebitur ab alio.

Confirmat ex ſententia Anaxagoræ. Hic enim Mentem, quæ prima cauſa motus erat,dixit localiter mouere, non ab alio motam,& alterare immixtam,id eſt non alteratam.

At verò ſi non ſecundum accidens. Text. 38.

Mouẽs non neceſſariò debet moueri. Non neceſſario debet moueri eadem ſpecie motus.

Probat alteram argumenti partem, quæ erat poſterior pars minoris,quod non ex neceſſitate quod mouet moueatur. Dicitque, quod ſi ex neceſſitate mouens moueretur ab alio vtique non moueret, niſi moueretur: vnde quatenus mouetur, mouet. Tunc ergo eſt argumentum. Vel mouetur ab alio eadem ſpecie motu qua mouet: vt quod alterat, alteratur quod fert, fertur: quod auget,augetur. Vel alia, puta quod alterat,augetur:ſed nec alia,nec eadem ſpecie motus neceſſe eſt quod mouet vnum moueri ab alio:ergo non neceſſario, quod mouet ab altero extrinſeco moueatur.

Probatur minor:ſi dicas,quod eadem ſpecie, tunc enim manifeſta abſurda ſequuntur. Sumere enim debemus vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas,& vltimas:& ſic quod docet Geometricam, docebitur ab alio & quam propoſitionem docet, ſimul ab alio docebitur: & quod proiicit, ſimul proiicietur: & quo modo proiicit proiicietur,quæ quidem impoſſibilia ſunt.

Non neceſſario debet moueri alia ſpecie motus.

Altera pars probatur, quòd non ſecundum aliam ſpeciem motus. Tunc enim oporteret multiplicare in infinitum ſpecies motus,cum ſemper quod mouetur ab alio & hoc ab alio moueatur ſine limite ſecundum ſpeciem aliam motus.

Poſſet reſponderi. Quòd nõ opotteret infinitas ſpecies motus facere,ſed finitas tranſpoſitas,ſic: Quod localiter mouet aliquid,

mouetur ab alio ſecundum alterationem: & hoc quod alterat, ab alio augetur: & quod auget, iterum ab alio localiter fertur: & ſic in infinitum tranſponendo.

Hoc excludit Ariſt. ratione. Quia ex hoc adhuc ſequitur, quod res mouetur à mouente moto ſecundum eandem ſpeciem motus. Nam res magis mouetur a primo, quàm ab intermedio: vt ſi A, mouetur à B, & hoc à C, & hoc à D, magis A, mouetur à D, quam ab alijs. Ita ergo ſi motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab aucto, & hoc iterum à moto localiter valet de primo ad vltimum, vt motum localiter moueat: & ſic de quocunque alio motu. 1.

Idem alio argumento probat: Quòd ſequitur, quod vnum erit motum à quocunque mouēte, & quodcunque mouens erit quodcunque mobile: vt ſanatiuū ſanabile & etiā augmentabile, & mobile localiter. Sic enim hæc ratio eſt intelligenda. Sequela patet. Nam quamuis ſit immediata, mouentia, & mota reſpicias, hoc nō appareat, tamen aſcendēdo, & deſcendendo hoc inuenies. Nam ſi quod ſanatur, mouetur à ſanante, & hoc per ſe, vt ſanans augetur: iam ſanatiuū erit per ſe augmentabile, & iterum inuenies, quod augmentabile eſt ſanabile, & etiam localiter mobile. Hoc autem figmētum eſt, & quod omne, quod moueatur, impoſſibile. Si enim non eſt contingens, nec neceſſarium, erit impoſſibile: Et nota expoſitionem huius poſterioris rationis. 2.

Non ergo neceſſe eſt ſemper moueri.

Text. 39.

Conclusionem facit generalem rationum præcedentium, puta, Non omne quod mouetur, ab alio extrinſeco moueri, ſed aut ab immobili, aut ab eo, quod ſeipſum mouet, ſi primum fuerit motum. Vbi vides, quòd ſupra notauimus, ex his concludi ſolùm deueniendū ad vnum primum in motu, quod non ab alio extrinſeco mouetur. *Concluditur in generali, non omne moueri ab alio externo debere moueri.*

Addit autem quartam rationem. Id debet eſſe principium motus, & mouens primum, cui magis competit mouere: at omnes concedunt, magis mouere id, quòd per ſe mouet, & nō ab extrinſeco mouetur, quàm quod ab extrinſeco mouetur: ergo tale erit motus principium potius, quàm motum ab alio. *4. Ratio, Ad idem.*

Quare hoc conſiderandum eſt. Text. 40.

Aliud principiū vult modò Ariſt. conſtituere, puta non ſolum in motu dandum eſſe principium, ꝙ non ab alio extrinſeco moueatur, ſed à ſe, ſed etiam dandum eſſe principium immobile per ſe: & quod nec à ſe, nec ab altero moueatur. Ad cuius probationem diſputat id, quomodo quod à ſe mouetur moueri dicatur. *Debere dari vnum principium motus omnino immobile.*

Suppo

Quod mouetur debet eſſe diuiſibile.

Supponit autem ante omnia fundamentum: Quod mouetur eſſe continuum & diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quòd in lib.6. oſtenſum eſt.

Aliquod continuum mouere ſe ipſum ſex modis poteſt contingere.

Adverte autem aliquod continuum ſeipſum mouere, ſex modis contingere poteſt. Primò quod totum ſecundum totum moueat ſeipſum totum, vt totum ſit, quod primò mouet, & totum, q; primò mouetur. Aut quod pars moueat totum, Aut q; totũ moueat partem. Aut quod partes ſe inuicem per ſe moueant, & moueantur à ſe. Aut quod aliquæ partes totius ſingulæ, vel vna ſeipſas moueant. Aut tandem, quòd vna moueat immota, altera moueatur non mouens.

Horũ modorum, ſolus ſextus & vltimus verus eſt ac eligendus, reliqui reprobantur ab Ariſtot. non tamen exprimit ſecundum, & tertium, quia eadem eſt trium primorum ratio, vt dicetur.

Totum ſecundum ſe totum non poteſt mouere ſeipſum ſecundum totũ.

1. Ratio.

Probat ergo q; totum ſecundum ſe totum, non moueat ſeipſum totum, duplici ratione. Prior poteſt ſic componi mouens impoſſibile eſt moueri illo eodem motu, quo mouetur motum ab eo: at ſi totum ſe totum mouet: moués eodem motu mouetur quo motum: ergo impoſſibile eſt, totum ſecundum ſe totum mouere ſe totum primò. Maior explicatur, Baculus, ſeu homo mouet lapidẽ & mouetur: ſed alius eſt motus lapidis, alius in homine, ſimiliter in alijs omnibus. Minor nota eſt. Cum enim idem ſit totum mouens & motum, illo prorſus motu mouebit totum quo mouetur: quod impoſſibile eſt. Nam pariter in alijs mouentibus id accidet: & eadem ſanitate ſanabitur quis, quo ſanat aliud, & feretur quo motu fert.

2. Ratio.

Altera ratio eſt in ſecunda figura. Omne mobile, vt mobile eſt impeꝛfectum, nullũ mouens, vt mouens, eſt imperfectũ, ergo nihil quod eſt mouens, eſt primò mobile. Maior probatur. Quia quod mouetur in potentia, nec actu habet id ad quod mouetur. eſt enim motus actus imperfectus, vt quod calefit, nondum eſt calidũ perfectè. Minor patet. Nam mouens, & agens actu habet id, ad quod mouet mobile: eſt enim actu calidum quod calefacit.

Addit cũ mouens eſt cauſa vniuoca: nam cum eſt æquiuoca nõ habet illam formam formaliter, niſi in virtute: vt Sol calida facit, at ipſe formaliter non eſt calidus. Cum igitur idem ſecundum idem, non poſſit eſſe actu & potentia, profectò totum non poteſt ſecundum ſe mouere ſeipſum, bene quidem vna pars alteram.

Nota pars nõ poteſt mouere totum ſecundum ſe totum nec totum ſe-

Nota, quod hac ratione probari etiam poteſt, quod pars non moueat totum ſecundũ ſe totum, ſimiliter nec totum, vt totũ mouere partem. Nam ſi totum ſecundum totum mouet partem, totum eſt actu, pars verò potentia: ſed quomodo totum actus eſt, ſi

pars

pars eſt potentia?cum enim totum eſt calidum,pars non erit non calida.

cundum ſe totum poteſt mouere partem.

Similiter nec pars totum mouebit:Erit enim pars actu,totum verò potentia ad formam illam. Sed implicat hoc. Si enim pars actu formam habet,totum ſecundum ſe totum,non erit in potentia:poteſt ergo pars mouere partem aliam,ſed non totum ſecundum totum,nec totum ſecundum ſe,partem.

Non poteſt totum ſeipſum mouere, quia partiũ vnaquæque moueat etiam per ſe.

Quòd autem non eſt ipſum ſeipſum. Text. 41.

EXcludit quartam partem illius argumentationis,puta ꝙ totũ ſeipſum mouet, quia partes ſe inuicem mouent, altera alteram per ſe:hoc reprobat quatuor rationibus.

Prima eſt,Vbi non datur primum,nõ eſt motus:at ſi ita totum moueretur,non eſſet primum mouens:non ergo eſſet motus. Minor probatur. Quia cum æqualiter hoc alteram, & altera illam per ſe moueat,neutra principium motus eſt. *1. Ratio.*

Præterea quia ſi principium eſſet vna, tunc totum eſſet magis propinquum vni parti quàm alteri,puta illi quæ prima eſt, & tũc vna alia magis per ſe moueretur quàm altera, puta quæ longius diſtat ab vltimo, ꝙ à primo mouetur:cum igitur vna pars magis diſtet ab ipſo toto,quod à primo mouetur, ipſa erit magis per ſe mouens;non ergo æqualiter partes ſe inuicem mouerent.

Secunda ratio eſt. Dato quod vna pars primo moueat,ſicut & altera:tunc ſumo vnam, & fit argumentũ ſubtile:iſta mouet primò,de neceſſitate autem non eſt vt quod primò mouet ab alio moueatur:ergo poterit talis pars mouere totum abſque eo quod ab altero moueatur.Ponatur ergo poſſibile in eſſe, tunc iam habetur intentum,quòd in eo,quod à ſe mouetur,detur aliquid mouens,& non motum. *2. Ratio.*

Tertia ratio eſt eodem fere vtens principio, ſi iſta pars primo mouet,ergo vel eſt immota, vel ſe ipſam mouet,nã per accidens eſt,quod ab alio moueatur. Si immota eſt,habetur intentum: ſi vero ſeipſam mouere dicas,exiſtimans quod niſi hoc ita ſit, motus non erit,vt diximus textu 56.iam profectò totum non mouebit ſeipſum,quia vtraque pars ſe inuicem mouet:quod eſt contra ſuppoſitum. *3. Ratio.*

Quarta ratio eſt.Si ſe inuicem partes mouerent, vtique eſſet idem actu & potentia.Probatur.Si hæc pars mouet, puta calefacit alteram,eſt actu,puta calida : quod ſi mouetur ab altera, ergo eſt potentia puta calefit:ſimiliter ergo eſt actu,& potentia ſecundum idem:quod eſt impoſſibile. *4. Ratio.*

At

At verò neque ipſius primò. Text. 42.

Non poteſt totum ſe mouere, quia eius partes ſe ipſas moueant. 1. Ratio.

REiicit quintum modum puta, quod totum ſeipſum moueat, quia vna aut aliquæ ipſius partes ſeipſas moueant.

Hoc reprobat ſic, Totum vel mouetur ipſum totum, vel non, ſed eius pars ita, vt motus ſit tantum in ea Si detur hoc iam non eſt totum, quod primũ ſe mouet, ſed pars in qua eſt motus, & ita ſeparata, à tota ſeipſam mouebit, ſed non totum. Si ergo totum mouetur, ita vt motus ſit in eo, & à ſe mouetur, ergo per accidens ad motum totius eſt, quod iſtæ partes, vel vna ſeipſam moueat: Quod ſi per accidens, ponatur ineſſe, iam dabitur in eo, quod à ſe mouetur, aliquid in motum, quod intendimus.

Si totum ſe mouet oportet aliquã partem eſſe per ſe mouentem, aliquã per ſe motam.

Vnde concludit ſextum modum. Sic enim mouet aliquid ſeipſum, quia vna ipſius pars ſecundum ſe immota, mouens eſt: altera verò ſecundum ſe mota, ſed non mouens. Vnde cùm totum à ſe mouebitur, vt A, B, non eſt aliud dicere, quod à ſe mouetur, quàm quòd ab A, quæ eſt vna ipſius pars, alteram mouens, & iſte eſt ſenſus vltimorum verborum huius textus, vt Simpl. exponit, quamuis alij aliter exponant, & Alexand. referente Simpl.

Quoniam autem mouet aliud quidem.
Text. 43.

Explicat A iſ quod ſit illud quod primo ſeipſum mouet.

VNum proponit A iſt. quo explicat quid ſit id quod primo ſeipſum mouet, dicens. Quod id, quod ſeipſum mouet per ſe & ex neceſſitate duplici parte conſtat: Altera, quæ mouet immota: altera, quæ mouetur, ſed non mouet aliud.

Eſt enim duplex mouens, & quod mouet, ſed mouetur ab alio: & quod mouet ſolùm, & non mouetur. Similiter duplex mobile: & quod mouetur & mouet, & aliud quod tantum mouetur.

Solum ergo in mouente ſeipſum duplex pars eſt neceſſaria, & quæ mouet immota, & quæ mouetur non mouens aliud. Quod ſi acciderit, quòd id quod mouetur, etiam aliud moueat, tunc id per accidens eſt, nec neceſſarium ad id quod ſeipſum moueat.

Et hoc probat Sumatur ergo tale mouens ſeipſum, in quo vna pars mouens ſit immota, puta A, altera mota, & mouens puta B, quod moueatur ab A, & moueat C, totum autem ſeipſum mouens ſit, A, B, C.

Eſt argumentum. Ablato C, magnitudo, quæ reſtat A, B, mouebit ſeipſum, cum ex parte mouente, & mota conſtet, ergo iam illud magnitudo tota A, B, C, nõ erat prima ſeipsã mouẽs, ſed A, B,

nam

nam C, non mouebitur per ſe: ergo non fuit neceſſarium quòd B, moueret, ſed tantum moueretur. Vlterius auferatur A, & relinquatur B, C, non mouebit ſeipſam, nam B, non per ſe poteſt mouere, niſi mota: ergo neceſſarium eſt quod vt ſe moueat, aliquid ſit A, & pars mouens.

Concludit ergo ex vtroque quod ad hoc vt aliquid ſeipſum moueat, tantum ſit opus parte mouente immota, & parte mota non mouente: quòd ſi hæc fuerit etiam mouens, hoc quidem per accidens eſt. *Concluditur ſiue ratio. n. b.*

Dicit autem quòd tales duæ partes, ſe debent tangere, puta mouens, & mota, aut vna ſaltem tangat alteram. Tunc ſe tangunt cum vtraque corpus eſt, vt neruus mouens, & caro mota. Tunc autem vnum alterum, cum vnum non eſt corpus puta mouens: vt cum intelligentia mouet cœlum, non enim tangitur à cœlo, at ipſa tangit virtute ſua.

Ex his concludit intentum. Cum mobile continuum ſit, non aliter eſſe dicendum ſe ipſum mouere, niſi quia ratione vnius partis mouet, ratione alterius mouetur, vt dictum eſt.

Dubitationem autem habet, ſi auferat aliquis. Text. 44.

CVm dixiſſet dari partem quæ mouet, & partem quæ mouetur in eo ꝙ ſeipſum mouet, argumentum facit circa hoc: demus talem magnitudinem, puta A B, tūc A mouet, & B mouetur: ſi igitur vtraq; diuiſibilis eſt, diuidatur A & B, & ſumatur magnitudo ex parte A, & ex parte ipſius B, compoſita talis mouebit ſe ipſam: ergo A B, non erat prima, quæ ſeipſam mouebat. Quòd autem illa ſeipſam moueat patet. Nam, ſi B, mota erat: quælibet eius pars erat mota. ſimiliter de A. *Obiicit contra ſe Ariſt.*

Quòd ſi dicas A, cum mouens ſit, non neceſſariò eſſe diuiſibile, non immaterialia poſſunt mouere: ſaltem, quamuis hoc verum ſit, ipſum mobile diuidi poterit: & ratione huius non dabitur primum, quod ſeipſum moueat.

Ad hoc reſpondet Ariſtot. quod illæ partes, aut vna ſaltem, ſi altera non ſit corpus, eſt quidem in potentia diuiſibilis; at actu non, ita vt ſi diuidatur, iam non talis motus in ea perſeuerabit vt patet, Animal enim progreditur, & progreſſus eſt potentia diuiſibilis ſecundum partes animalis progredientis: tamen ſi actu diuidas in duas partes non permanebit motus: Ad hūc ergo ſenſum dicit Ariſtoteles, quod datur primum motum in actu, vt nequeat pars mota actu diuidi, quia amittat motum, quamuis potentia *Solut. Ariſt.*

diuiſi

diuiſibilis ſemper ſit.

Nota. Ineſt igitur in his diuiſibilibus primum actu: & ex tali primo conficitur de neceſſitate, quod ſeipſum mouet. Idem dicendum de parte mouente, cum ipſa corpus eſt, & diuiſionem habet, quod datur prima in actu, quæ mouere poſſit.

Manifeſtum eſt igitur ex his.

In motu oportet deuenire ad aliquid quod imoueat immotum. EX his concludit, quod in motu deuenire oportet, ad aliquid immotum mouens. Nã quæ mouentur, aut ſtatim ab immoto mouentur, ſicut pars mota ſe habet in mouẽte ſeipſum, vt corpus reſpectu animæ, ſi anima ſit pars mouens: alia mouetur non à primo immoto, ſed ab alio quod mouetur: In his autem deuenire debemus ad aliquid quod ſeipſum moueat, in hoc autem deuenitur tandem ad immotum: ergo quocunque modo procedatur in motu ad primum immobile deuenire oportet.

Dubium. Ratio dubitationis. Dubium eſt, quæ ſit iſta pars mouens immota, ad quam reducitur mouens ſeipſum, quod ſupra in quæſtione tertia diximus. Si.n.dicas, quòd eſt anima, profectò vix poteſt text. iſtis quadrare: quoniam loquutus eſt ſemper Ariſt. de partib. continui: nam ſuperius dixit omne mouens ſeipſum eſſe continuum: nec aliter ſe mouere, niſi quia eſt vna pars mouens, & altera mota, & multa alia dixit, quæ non niſi de integranti parte intelligi poſſunt. Ex alia parte videtur primum mouens eſſe anima ipſa. Nam quãuis ſit pars integralis, quæ mouet, tamen adhuc iſta mouetur, & non niſi ab anima. Reſpondeo, quod intelligi poteſt Ariſt. de vtroque.

Solutio. Anima.n eſt principium actiuum primum motus: Vnde abſolutè loquendo, iſta eſt primũ principium motus animalium. At Ariſt. in ſuis probationibus, de parte integrali procedit, quæ mouet, nõ ſimpliciter immota, ſed immota per ſe illo motu, quẽ in animali facit, vt cor, ſeu neruus, ſeu quæcunque alia pars, quæ primò mouet animal. non mouetur per ſe illo motu quo mouet animal, niſi per accidens, quatenus in eo eſt, quamuis etiam moueatur alio motu neruus, vel talis pars quæ referenda eſt in animam, vt in principium primum. Et hoc modo poſſemus intelligere per hoc principium primum animam quæ per ſe immobilis eſt, mouet autem animal, vt actiuum principium.

CAPVT VI.

Vnum dari mouens immobile & perpetuum. Quoniam autem oportet motum. Text. 45.

VLterius Ariſtoteles aſcendens, vult cõſtituere ex motus perpetuitate vnicum eſſe mouens immobile, & perpetuum. Vt enim

enim ex motu, quia ab aliquo fit, venatus eſt dandum eſſe in vnoquoque motu primum mouens immobile: ita ex perpetua motuum ſerie, quæ nunquam intermittitur, probare aggreditur vnicum eſſe mouens immobile, & perpetuum.

Vnumquodque igitur immobilium. Tex.46.

PRætermittit quandam dubitationem quæ eſſe poterat, An omne mouens immobile ſit perpetuum: dicitq; non eſſe præſentis loci determinare: Sat eſt modò probare, quòd aliquod ſit mouens immobile perpetuum, quod quidem nulla mutatione moueatur, nec per ſe, nec per accidens. *Excluditur dubiũ. Nota.*

Nota, quòd Græcè habetur aliter, quòd enim nos dicimus (mouentium autem) legit (non mouentium) & tunc de Idæis ſermo eſt, puta immobilia non mouentia, an perpetua ſint, quod non eſt modò diſcutiendum, ſed ſolùm de immobili mouente. At melius eſt ſequi noſtram literam: Et tunc eſt ſenſus quòd non intẽdimus probare omnia immobilia mouentia eſſe perpetua, ſed aliquod vnum: & hoc magis quadrat ſequentibus. *Nota.*

Sit autem, ſi quis velit in quibuſdam.

REſponſionem, quam aliqui dabant argumento, quo probari poterat, immobilia omnia eſſe perpetua, admittit. Poſſet igitur hoc eſſe argumentum. Ea quæ nõ generantur nec corrumpuntur perpetua ſunt: nec aliquando ſunt, aliquando non ſunt: At immobilia non generantur, nec corrumpuntur: non ergo aliquando ſunt, aliquando non ſunt. *Argumentum quo poſſet probari, omnia immobilia eſſe perpetua.*

Ad hoc aliqui negabant maiorẽ: nam aliquando ſunt, aliquando non ſunt, quæ tamen ſunt ingenerabilia, qualia ſunt puncta, non.n. per ſe generantur aut corrumpuntur: non tamen ob id perpetua ſunt. Similiter, ea quæ in compoſitis ſunt, vt formæ, Ex quo ſequitur, quòd poſſint principia immobilia non eſſe perpetua: poſſunt enim eſſe mutabilia per accidens. *Solutio quorundã.*

Ariſtoteles ergo admittit hoc tanquàm neceſſarium, quod nõ omnia quæ per ſe immobilia ſunt, ſunt perpetua: poſſunt eſſe quidem aliquando, & non eſſe abſque generatione, vel corruptione per ſe: Tamen hoc docet Ariſtoteles eſſe neceſſarium, quòd non omnia ſint huiuſmodi, ſed ſit aliquod mouẽs immobile perpetuum. *Sent. Ariſt. de illo argumento.*

Hoc autem dupliciter probat. Primò, ex generatione, & corruptione perpetua omnium inferiorum, etiam quæ ſe mouent. *1. ratio, qua pro-*

batur deberi dari aliquod mouẽs immobile perpetuum. Nam ea quæ ſe mouent aliquando ſunt, aliquando non ſunt, & cum hoc magnitudinem habent: ſunt ergo generabilia, & ad ipſorum generationem conſurgunt principia mouentia in ipſis, puta animæ. Tunc eſt argumentum. Generationes & mutationes hę perpetuò ſunt, nec vnquam omnis ceſſat motus: ergo oportet ponere vnum ſupremum perpetuum mouens. Probatur conſequẽtia. Nam huius perpetuitatis, & continuæ mutationis, non poteſt eſſe cauſa vllum mouens ex his particularib. quę aliquando ſunt, aliquando non ſunt, nec omnia ſimul: Ergo debet eſſe aliud perpetuum, quod vnum illorum eſſe non poſſit Patet: Quia illud non eſt ſemper: at motus ſemper eſt. Similiter nec omnia: nam omnia infinita ſunt, nec ſimul ſunt. Si infinita non poſſunt eſſe cauſa. Si non ſimul ſunt, quomodo poſſunt ſimul cauſare? ergo profectò iſta continua, & inceſſabilis ſucceſſio mutationum cauſam mouentem petit perpetuam immobilém; præter iſta mouentia particularia. *Oportet dari aliquid quod ſit cauſa perpetuitatis quæ reperitur in rebus.*

Manifeſtum eſt igitur quòd quamuis. Text.47.

Mouentia particularia ſimul ſumpta non poſſunt eſſe cauſa illius perpetuitatis.

INfert, quòd ſimul non poſſint illa mouentia particularia eſſe cauſa perpetuitatis. Dicitque, quamuis ſint millia, & millia, & millia, & vnum moueret aliud, adhuc non ſufficerent perpetuitaté, & continuationem in motu facere, niſi eſſet aliqua cauſa ſuperior mouens, & ſub ſe complectens omnes has, atque hæc continuam hanc ſucceſſionem facit.

Additq; quòd hæc cauſa mouet vnum, puta cœlum hoc autem ſuo perpetuo motu hanc ſeriem perpetuam, & indefatigabilem ſeriem mutationum facit apud nos.

Si igitur perpetuus motus. Tex.48.

Si motus eſt perpetuus, eſſe debet vnus motor perpetuus.

COncludit, quòd ſi motus perpetuus debet eſſe, vnus etiam motor erit perpetuus: ſi verò fuerint plures motores, plures erunt perpetui.

Dicit itaque, quòd vnus eſt primus motor: cuius ratio eſt. Cum effectus per finita principia fieri æque benè poſſunt, non oportet infinita ponere: & cum per vnum æquè, ſicut per plura, potius oportet vnum ponere: quia natura ſemper ordinem maximè amplectitur, & quod fruſtrà eſt, abhorret. Sed omnes effectus inferiores poſſunt benè conſiſtere, vno exiſtente principio, vnum ergo, non plura principia ponenda ſunt.

Manifeſtum eſt ex hoc. Tex.49.

2. ratio ad idem.

ALia ratione probat vnitatem principij, quia motus eſt ſemper

per(vt probatum eſt:)eſt igitur argumentum. Motus ſemper eſt: ſed non propriè motus ſemper eſſe dicitur, niſi eſſet motus continuus: eſt ergo continuus motus. Si continuus, ergo vnus: Quòd ſi vnus, vnū erit & mobile, & motor: erit ergo vnum principium.

Nota, quòd non dicit oſtenſum eſſe, motū eſſe continuum perpetuum: nam non eſt demonſtratum, niſi de motu in communi, quòd ſemper oporteat, quòd motus ſit, quicunque ſit. Sed dicit oſtenſum eſſe, quod motus ſit ſemper & modò addit, quòd re vera non eſt propriè motus ſemper niſi continuus ſit: Nam motus conſequenter ſe habentes non de neceſſitate ſunt ita coniuncti, quin mediet quies, vt dicit Simplic. quod ſi ſemper futurus eſt motus, conuenit maximè vt is ſit continuus: & hoc inferius probabit. *Nota.*

Et rurſus cùm reſpexerit. Tex. 50.

Rationem vnam facit, qua probauit, vnum eſſe mouens perpetuum, ſumptam ex perpetua ſerie mutationum, tunc alteram rationem ad idem facit, quæ ſumitur ex principijs eorum, quæ ſe mouent Ingenioſè autem repetit ea quæ dicta ſunt, vt ex eis rationem eliciat, & ea quæ ſuperius dixerat, quorum occaſione multa diſputauit, oſtendat. *Alia ratio ad probandam perpetuitatem primi motoris.*

Reſumit autem tria ex his, quæ dicta ſunt, primum eſt: Eſſe aliqua quæ eadem aliquando quieſcunt, & aliquando mouentur: & hæc oſtendunt falſitatem eorum qui dicunt, omnia ſemper quieſcere, aut omnia ſemper moueri: aut quod omnium entium, alia ſemper quieſcunt, alia ſemper mouentur. Omnes hæ ſententiæ vnico iſto conuincuntur argumento: quòd aliqua modò quieſcere, modò apparent moueri, & ad vtrunque apta ſunt, tam motum quam quietem. *1. fund.*

Alterum quod repetit, eſt. quod ex his rebus quæ naturæ ſunt voluit aſcendere ad cōſtituendas duas rerum naturas, & quę ſemper mouentur, & quæ immobilia ſemper ſunt, & ad hoc oſtendendum, probatum eſt, Omne quod mouetur, ab aliquo moueri: & per diſtinctionem eorum, quæ mouentur ab alio, & quæ mouentur à ſe peruentum eſt ad hoc principium, quod in omni motu dare oportet principium, quod ſeipſum moueat: & cum hoc ad primum mouens immotum reducatur adhuc, abſolutè in motu eſt principium primum immotum mouens. *2. fund.*

Tertium eſt, quod cum videmus ea quæ ſe ipſa mouent ad ſenſum, vt animalia de nouo incipere motum poſt quietem appa- *3. fund.*

rebat, imò hoc eſt ſumptum pro argumento, quod vniuerſaliter motus omnis poſſet incipere, ita vt mundus eſſet, vt animal vnum, quod de nouo motum in ſe inciperet: & ſic poſſet motus incipere.

Hoc autem oportet accipere. Tex. 51.

Repetitur ſolut. cuiuſdam dubij.

REpetit ſolutionem dubij, quæ data fuit text. 20. quòd animalia non habent principium in ſe actiuum cuiuſque motus, ſed localis, & progreſſiui, & huius non propriè principium in ſe habent, quia prius mutantur alijs motibus extrinſecis, antequam ad aliud perueniant, puta alteratione, & augmentatione, ad quos motus oportet antè prius alia mutari. Sunt enim multi motus à continente circa ipſum animal, qui antecedunt illum localem motum: vnde dum quieſcit, & dormit, decoquitur cibus, poſteà excitatur: præceſſit etiam motus alimenti, & alia etiam multa antequam ad motum localem perueniret animal, quod de toto mundo dici non poteſt. Nihil enim eſt extra continens totum mundum.

Hinc iam ſequitur aliud: (quòd alias non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuò moueat) modò Ariſt. adiungit: puta quod animal non eſt ſufficiens principium, vt ſe continuò moueat. cùm motus ipſius depēdeat à motu extrinſeco, cuius non habet in ſe actiuum principium.

Principiū & pars, qua ſe mouet anima', mouetur per accidēs.

Vlterius addit, quòd animalis principium, & pars quæ mouet, mouetur per accidens his motibus: dum enim animal ab alio alteratur, augetur: ſimul etiam anima & pars mouens per accidens alteratur, & augetur. Similiter, dum localiter ſe mouet: vt. n. qui mouet vectem, ſimul cum vecte mouetur, & Anima etiam corporis motiua, & partes mouentes per accidens, cum ipſo corpore mouentur: omnia igitur iſta principia eorum, quæ ſe mouent, per accidens mouentur ab alio, & à ſe.

Ex quibus credere licet. Text. 52.

Concludit ex his omnib. rationem ſecundam.

COncludit ex omnibus his rationem ſecundam principalem. Impoſſibile eſt, vllum principium horum, quæ mouent mota, per accidens eſſe cauſam perpetuæ mutationis, & continuæ, cum omnia ab alijs moueantur, nec motuum ſuorum cauſæ ſunt, niſi prius mota: Ergo oportet, aliud principium vltra hæc omnia facere, quòd ſit immobile etiam per accidens: & ſicut illa, & hoc erit primum à quo omnia pendeant: & tunc motus

erit inceſſabilis,& totum ens,id eſt mundus in ſe,& in ſua vniuerſali diſpoſitione ſeruabitur. Cùm enim principium ſemper ſit, & id, quod ab ipſo pendet, & ſuſtentatur, etiam perpetuitatem obſeruabit.

Non eſt autem moueri ſecundum accidens.

EXcludit obiectionem.Dictū enim eſt,quòd quæ ab alijs mouentur per accidens, non habēt perpetuitatem. Videtur hoc falſum:Nam intelligentiæ orbiū inferiorum cum ſuis orbib. mouentur vltra ſuum motum à ſupremo orbe:at perpetua principia ſunt.Ad hoc reſpondet, quòd aliud eſt per accidens moueri à ſe, id eſt,in ſe:aliud ab alio,id eſt,in alio.Principia animaliū mouentur per accidens in ſe,quia ſunt partes ipſorū,quæ per ſe mouentur:at intelligentiæ non in ſe,ſed in ſuis orbib.motum recipiunt, quia,vt inquit S.Thomas,& Auer. non ſunt formæ orbium ſicut animæ,ob id motus orbium nullo modo eis ineſt:hoc autem non repugnat,etiam perpetuis.Aliter Simplic.exponit : at hæc expoſitio ſufficit. *Excluditur obiectio.*

At verò ſi aliquid eſt ſemper. Tex. 53.

POſtquàm oſtendit,vnum eſſe mouens primum immobile , & perpetuum,docet quòd mobile primum ab iſto mouēte motum,erit vnum,& perpetuum, ſimiliter & motus vnus. Probat autem quòd ſit tale mobile.Motum à primo mouente vnum, & immobile,eodémque modo ſe ſemper habens,non poteſt immediatè plura,ac contraria facere.at primum mouens eſt vnum,& immobile ſempérque eodem modo ſe habens:ergo non poſſunt hi effectus inferiores multiplices, & mutationes oppoſitæ ab eo immediatè eſſe:oportuit igitur,vnum ab ipſo ſolùm mobile, & motum ponere,& hoc efficiet hanc diuerſitatem in rebus, prout variè ſe habet in motu:& ita fit : Aſtra enim à ſolo Deo mouentur: at hæc mota in diuerſis ſitibus exiſtentia modò generationum, modò corruptionum cauſa ſunt:à principio tamen primo immediatè vnum prouenit,puta,motus huius corporis. *Primum mobile quod mouetur à primo mouente perpetuo debet eſſe vnū & perpetuum.*

Ex his omnibus concludit,quæ ſuperius dubitata fuerunt:ſunt enim quæ ſemper mouētur,puta orbes immediatè à primo principio moti : Sunt, quæ ſemper non mouentur, puta , principium primum,quod eodem modo ſe ſemper habet:Sunt,quæ aliquando quieſcunt,aliquando mouētur,puta inferiora,quæ non à primo immobili immediatè mouentur , ſed ab orbe , & ab alijs. *Concluſio omniū dictorum.*

Cúmque hæc nõ eodem ac vno modo ſe ſemper habeant, fit, vt ea quæ ab iſtis pendent, modò moueantur, modò quieſcant: & ſic manet abſoluta illa dubitatio ſuperius propoſita, ex qua oſtenſum eſt vnum eſſe mouens immobile, ac perpetuum.

An ſit vnum primum mouens immobile.
Quæſtio 5.

1. Arg. EST argumentum aduerſus text. 48. vbi dicitur, eſſe neceſſarium ponere vnum immobile mouens:& perpetuum propter perpetuitatem generationum. Videtur hoc eſſe falſum: nam ſingularum generationum cauſæ ſunt ſingula agẽtia particularia, ergo omnium ſimul cauſæ erunt, omnia agentia: nec oportet aliud præter iſta ponere.

2. argum. Secundò contra eundem textum, vbi dicitur, vnum eſſe principium. Si vnum eſt: ergo vna eſt vniuerſalis cauſa efficiẽs, quòd ſi vna eſt cauſa omnium, reliqua ſunt ipſius effectus: ergo ſempiterna ſecundum Ariſtot habent cauſam efficientem, quod multi negant.

3. Tertiò contra text. 51. vbi dicitur, hoc principium eſſe immobile per accidens, Intelligentia mouens eſt in cœlo moto, ſed moto eo, in quo res eſt, mouetur etiam & res. Cùm igitur cœlum moueatur, in quo intelligentia eſt, profectò etiam ipſa mouebitur.

4. Quartò contra textum 53. vbi dicitur, opus eſſe ponere mobile perpetuum vnum, quia ab vno immobili multa procedere nequeunt. Videtur hoc falſum, præſertim ſecundum fidem noſtram, nam Deus ſeipſo multa producere poteſt.

Nota. Aduerto quod hanc quæſtionem proponimus, vt quod hucuſque Ariſtoteles obſcurè, & prolixè diſputauit, breuiter ante oculos poneremus.

Inſtitutum Ariſto. in hoc lib. In libro igitur hoc Ariſto. de primo motore diſſeruit ac primo motu.

Quinque autem attributa motoris huius oſtendit, puta vnum immobilem, perpetuum, impartibilem, infinitum. Hactenus autem tria priora demonſtrauit, tota autem ipſorum demonſtratio ſex theorematibus continetur.

Primum theorema ex ſex, quibus continentur Quorum primum eſt, Neceſſe eſt, motum æternum eſſe, nec incepiſſe, ita vt aliquando nullus fuiſſet motus, aut mutatio: nec defiturum, vt aliquando non ſit vllus futurus motus, aut mutatio. Hoc duplici ratione oſtenditur. Prior eſt. Si motus incœpit modò, aut ante: ergo per aliquam nouam mutationem ſubiecti, aut

aut agentis præcedentem, ergo fuit ante primã mutationem, vel motum mutatio. Et iterum quæram de iſta, ſi modò & non antè: ergo per aliam præcedentem, & ſic fiet proceſſus in infinitum, & dabitur mutatio ante primam mutationem: non ergo incœpit vniuerſaliter mutatio.

quæ de primo motore tradit A. in hoc libr. quod motus eſt æternus.

1. Ratio.

Altera ratio eſt, Tempus non potuit incipere, nec deſinere poteſt: ergo nec motus. Eſt enim tempus paſſio motus. Antecedens patet. Nam ſi tempus incœpit, aliquando non fuit: ſi deſinet, aliquando non erit, at qui aliquando dicit tempus poni: fuit ergo tempus, cum non fuit, & erit cum non erit: quod eſt impoſſibile. De hoc Theoremate diſputauimus in quæſtione prima, & veritatem contra hoc oſtendimus.

2. Theore. omne quod mouetur, ab alio mouetur.

Secundum Theorema fuit, Omne, quod mouetur ab alio diſtincto mouetur. Hoc duplici ratione mõſtratur. Altera eſt Quod mouetur aut à ſeipſo mouetur aut non à ſeipſo & vtroque modo aut naturaliter, aut violentè, ſed omne quod ita mouetur, ab alio mouetur, maior ſatis eſt explicata in textu. Minor declaratur. Si enim à ſeipſo mouetur partem habet mouentem ſi ab alio, & violentè, tunc clarum eſt, quod à motore extrinſeco mouetur. Si autem naturaliter, vt cùm naturaliter mouentur inanimata tunc à generante mouentur, vt iam oſtenſum eſt.

1. Ratio.

Altera ratio eſt. Quod ſeipſum mouet, non poteſt ſecundum ſe totum, mouere ſe totum, ergo ab alio mouetur. Vel vniuerſaliter ſic: Nihil ſeipſum ſecundum ſe totum mouet, ergo omne quod mouetur, ab alio mouetur: Probatur antecedens Quia mouens eſt actu, mobile potentia: at idem ſecundum idem non poteſt eſſe actu, & potentia, ergo nec ſimul idem mouens & motum.

3. Theore. In motu oportet deuenire ad vnũ, quod non ab alio externo moueatur.

Tertium Theorema eſt, In motu oportet deuenire ad vnum, quod non ab alio extrinſeco moueatur. Probatur vnica ratione. Vbi non datur primum aliquod quod moueat nõ poteſt eſſe motus, ſed ſi omne quod moueatur ab alio, mouetur ab extrinſeco, ita vt in infinitum proceſſus ſit, non dabitur primum, ergo oportet quod deueniamus in motu quolibet ad aliquod, quod non ab alio moueatur.

4. Theore. In motu oportet deuenire ad vnum quod per ſe ſit immobile.

Quartum Theorema eſt. In motu oportet deuenire non ſolùm ad vnum, quod non ab alio mouetur, ſed etiam ad vnũ quod mouet, & non mouetur per ſe. Hoc probatur vnica ratione: Quod mouetur, aut mouetur à ſeipſo, aut ab eo quod à ſeipſo mouetur, aut ab aliquo immoto, ſi detur hoc tertium, habetur intentum. Si verò ſecundum, & primũ, Tunc cùm omne quòd à ſeipſo mouetur, à parte immota per ſe, moueatur: profectò quod mouetur

omne, ab immoto per ſe mouetur. At quod à ſe motum ab immoto moueatur, probatur, Nam à ſe toto moueri non poteſt, ſed à parte aliqua quæ dicitur pars mouens & corpus eſt. Cùm autẽ ipſa etiam moueatur per ſe vt puta neruus, aut muſculus, qui mouent corpus & mouentur: profectò debet reduci tandem in animam quæ immota per ſe moueat, ſi enim ſemper in partem corpoream referatur motus, cùm illa ſe moueat, & non ſecundum totam erit ſecũdum partem, & iterum de illa erit quæſtio. Oportet ergo ad animam tandem deuenire, quæ immota mouet.

5. Theore. Oportet deuenire vnicum, ad mouens perpetuũ & immobile.

1. Ratio.

Quintum Theorema eſt, In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum, & immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione. Prior eſt Generationes ſunt perpetuæ & mutationes: ſed nullum mouens particulare poteſt huius perpetuitatis eſſe cauſa: ergo vnum eſt mouens ſupremum. Minor patet. Nam particularia mouentia cauſæ ſunt ſingula ſingularum per ſe mutationum: at perpetuitatis nullum eſt cauſa, cùm non ſit perpetuum.

Poſterior eſt. Omnia mouentia particularia alijs motis mouẽtur per accidens ab extrinſeco, vt animalia alterantur augentúrque facto motu extrinſeco, ergo nullum eſt ſufficiens principium perpetuæ continuitatis in mutatione. Nõ enim illorum motuum principia actiua ſunt: ergo vnum oportet ſupremum mouens cõſtituere, quod nullo motu, nec per ſe nec per accidens ab extrinſeco moueatur.

6. Theore. Oportet etiam eſſe vnum primũ mobile perpetuum. Hu ſex additur.

Sextum Theorema eſt, Præter motorem hunc immobilem & perpetuum, oportet vnum mobile, motúmque perpetuum cum eo conſtituere. Probatur vnica ratione. Quia quæ plura ſunt & diuerſa, non dimanant ab vno eodem modo ſe ſemper habente: at res hæ inferiores variæ ſunt & diuerſæ: ergo ab iſto principio immediatè non procedunt: Debet ergo poni vnum intermedium vniuerſale mouens, & motum quod ſuo motu, & varietate iſta omnia efficiat: mouens autem primum immobile hoc immediatè mouebit.

7. Theore. Hic primus motor tantũ eſt vnus.

1. Ratio.

His omnibus poſſumus addere ſeptimum Theorema, motor hic omnium primus vnus eſt. Hoc triplici ratione: deſumpta ex Ariſtotele probari poteſt. Prima eſt, vltimo textu Metaphyſi. quæ ex fine ſmitur. Si enim eſſent plura principia primo eſſent plures fines, tunc vel vnus in alium ordinatur, vel non. Si nullus in alium, ſed omnes ſunt æquè primi: tunc nõ poſſet vnitas in medijs conſeruari, & ſic diſſolueretur mundus, dum quædam in hunc, quædam in alium tendunt finem, quod impoſſibile eſt. Si verò omnes in vnum referuntur, iam is primus omnium eſſet.

2. Ratio.

Altera ratio eſt lib. 12. Metap. tex. 49. Si plura eſſent principia, vel

vel tunc eſſent æqualiter perfecta, vel non, ſed vnum eſſet perfectiſſimum. Si hoc detur, habetur inteutum. Si verò illud, tunc eſſent eiuſdem ſpeciei. At plura eiuſdem ſpeciei non ſunt, niſi materiam habeant, eſſent ergo compoſita, & materialia: quod primis principijs repugnat.

Tertia ratio eſt hoc libr. text. 48. quæ ex genere cauſæ efficientis: Fruſtrà ponuntur plura principia, & cauſæ, cum vna ſufficiat: at ſat eſt vnum primum principium: eſt igitur vnum. Minor patet. Si enim ſunt plura, tunc, vel quæ poteſt vnum, poteſt aliud, vel non. Si ſic ſuperfluum eſt, plura ponere. Si verò non, imperfectum eſt profectò principium quodque, & nullum eſt primum. *3. Ratio.*

In omnibus his aduerte maximè, quod Ariſtoteles nondum demonſtrauit hunc motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam, & non animam corporis cœleſtis: nam quæ dicta ſunt hactenus ab Ariſtotele, ſaluari poſſunt. Si d catur, illud eſſe primum mouens quod eſt anima corporis cœleſtis, nec vllum alium motum habet quam localem rationem illius corporis. At in ſequentib. hoc demonſtrabit. *Not. Ariſt. nōdum demonſtraſſe primū motorem eſſe ſubſtantiã ſeparatam.*

Aduerte etiam, quod hæc tria ſic ſe habent eſſe vnum primũ, eſſe immobilem, & eſſe perpetuum. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate naſcitur perpetuitas.

Ad primum argumentum reſpondetur, quod non poteſt omnibus ſimul attribui perpetuitas, quia non ſunt omnes ſimul: at cauſa cum effectu debet eſſe, nã cauſa particularis, vt dicit Auer. non totaliter effectum producit: animal enim & viuens ſemen dat, & relinquit, quod niſi ab alia cauſa iuuaretur, diſponeretur, & conſeruaretur, non eſſet futura generatio. *Ad 1.*

Ad ſecundum dico, quod qui vellet effugere, poſſet dicere, quod ad rationem principij primi ſufficit, quod quorundam ſit finis, quorundam ſit efficiens. An tamen ſecundum Ariſtotelem, omnium ſit cauſa efficiens, quæſtione ſequenti diſcutiendum relinquimus. *Ad 2.*

Ad tertium dico, quòd Ariſtoteles præcipuè intendebat dicere, quòd primum principium non mouetur per accidens, motu facto ab alio, ſicut mouetur principium mouens animalis, nec ſicut dicuntur moueri inferiores intelligentiæ ratione orbium à ſupremo motorum. At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur, non ita ex profeſſo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione, quod non ſit anima. Et Alex. in hoc loco credidit moueri per accidens quia exiſtimauit, intelligentias eſſe animas cœlorum. *Ad 3.*

Nota. Dico tamen ad hoc, quòd cùm animæ non ſunt orbium, i ſos mouent nec cum eis mouentur per accidens, quia orbes ſemper ſecundum totos in vno manent loco: At ſi orbes locum mutarent ad dexteram, vel ſiniſtram, vel aliam poſitionem: tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia aliàs non mouerent cum requiratur approximatio virtutis. At cum Deum infinitū, & vbique præſentem ponamus, nullo modo per accidens moueretur motu quocunque orbis. Hoc autem an perceperit Ariſtoteles, alia quæſtio eſt; at quia talis orbium motus impoſſibilis eſt naturaliter, ob id ſimpliciter ſunt motores orbium immobiles per ſe, & per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd quamuis miraculosè & ſupernaturaliter, ſine vlla cauſa media illa poſſet Deus facere: at iuxta ordinem naturalem (naturaliter loquendo) nō poſſunt aliter fieri, niſi mediante orbis etiam motu. Atque ideo Ariſt. naturalem ſolum ordinem ſequens, dixit aliter non poſſe fieri: intellige autem tu, naturaliter, vt ipſi loquebantur: Sed quicquid ſit de Ariſtotele, ſecundum noſtram veritatem dicimus, quod licet Deus poſſet, voluit tamen rerum mobilium cauſam vniuerſalem mobilem ponere, vt omnia ſuauiter diſponerentur: Ariſtoteles verò ex ſuis principijs Deum conſiderat ſolum, vt diximus.

An Deus ſit cauſa efficiens Mundi, etiam per Ariſtotelem.

QVAESTIO VI.

Plurimi ac celeberrimi Ariſt. interpretes aſſerunt. SVperiori quæſtione promiſimus nos tractaturos, An Deus eſſet cauſa efficiens mundi, etiam ſecundum Ariſtotelem. Nam ex veritate ſatis iam conſtitit in primis illius lib. i octaui quæſtionibus. Nunc tamen potiſſimum ſecundum Ariſtotelem, etiā ſi mundum ab æterno poſuerit, videamus.

Id ergo probabimus tripartitò Primò ex ipſis Ariſtot. Interpretibus celebrioribus. Secundò ex ipſius Ariſtote. teſtimonijs. Tertiò rationibus validiſſimis ac veriſſimis, ductis etiam ex eiuſdem Ariſtot. principijs

Mundum fuiſſe factum à Deo, ex Ariſtotelis ſententia tenet ex Alexandro Simplicius in 1. Phyſic. text. vltimo, vbi etiam probat verbis Alexandri Deum eſſe efficiens, quoniam eſt finis. Idem in 2. Phyſic. 66. & in 2. Phyſic. 45. vbi id optimè deducit ex Ariſtot. Idem etiam facit vberius in text. 72. idem in 8. Phyſic in 1. digreſſione contra Philop. & in tertia digreſſione concedit materiam ſecūdum Ariſt. fuiſſe ex nihilo factam à Deo: idem Ammonius in 1. Peri

1.Periher.cap. vltimo.De eodem habes pulchrum locum in Alex. in 8 Metaphyſi. text. vltimo & denique hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam, præter Philop in toto opere contra Proclum D. Thom. Auicen. Themiſt & Alber. qui ſine vlla contradictione ſic ſentiunt.Sunt innumera etiam loca Auer vt de ſubſtantia orbis cap. 2.Syrianus etiã 3.Metaphyſi.vt aſſerit Simpli.in 8 Phyſi.85. Macrob. etiam in 2. de ſomnio Scipionis, aſſerit, totam philoſophiam, Deum poſuiſſe authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem ſecundum Ariſto optimè probant,vt Fernel tis lib. 2. de abditis rerum cauſis, de quo vide Eugubinum 4 de perenni philoſophia vt alios taceamus.

Sed probatur etiam teſtimonijs Ariſtot.Primò 1.Politicorum cap.5.ait Deum feciſſe omnia propter hominem cui videtur cõuenire illud ſecundi Phyſicæ text. 24. nos eſſe omnium finem, quod proculdubio non eſſet, niſi efficiens rerum illas ad nos ordinaſſet. *Ex teſtimonis Ariſt.* 1.

Secundò,In 2 Rheto.c.23.ait Dæmones etiam Dei opus. 2.

Tertiò.In 2 de generatione,c.10.tex.59 ait,Deum omnia compleuiſſe,dando veram æternitatem illis,quæ habere poterãt:cæteris verò continuam quan ã ſucceſſionem in diuerſis indiuiduis. 3.

Quartò,In 2 de generatione,ſic ait,tot principia requiri in rebus ſempiternis, quot ſunt in primis, id eſt in elementis,nempe materiam, formam,& efficiens, vbi vides expreſsè poni efficiens ſempiternorum. 4.

Quintò,ſolet adduci locus ille ex 2. Metaphyſic.text.4.vbi Ariſtotel. ait, primum in vnoquoque genere eſſe cauſam cæterorum, quæ ſunt in illo genere: & tamen agit in principijs ſempiternorum. 5.

Sextò,in lib.etiam de mundo ad Alex frequentiſſimè ait,omnia eſſe Dei opera cœlum & terram animantia, &c. & omnibus Deum vitam dare, regere,& gubernare omnia,ac conſeruare.qui quidem liber ſi non eſt Ariſto.eſt certe grauiſſimi authoris,& dignus qui tribuatur Ariſtoteli. 6.

Sed idem probemus quoque rationibus deſumptis ex principijs Ariſt.primò, Si Deus non eſſet effector æternorum in Ariſtotele maximè,quia æterna non habent cauſas. Sed hoc eſt falſum in Ariſtotele.Nam 8.Phyſic.tex.15.reprehendit Democritum,qui dicebat quædam non habere cauſam,quia erant ęterna.In 5.etiam Metaphyſic in text.6. ait, quædam neceſſaria habere cauſam ſuæ neceſſitatis. *Rationibus etiam deſumptis ex principijs Ariſt.* 1.

Secũdò ex 12.Metaphyſi.tex.52.Deus eſt cauſa ordinis vniuerſi:ergo eſt cauſa naturarũ quæ in vniuerſo sũt ordinatę. Probatur 2.

conſe

conſequentia, Quia cum res ſecundum ſuam naturam ſint ordinatæ, ſi Deus non cauſaret naturas, non poſſet cauſare ordinem, nec poteſt intelligi illum naturarum ordinem cauſari à Deo, niſi cauſando naturas.

Adde, quod aliàs ad minus dicendum eſſet, talem ordinem eſſe extrinſecum & per accidens vel accidentalem ipſis rebus: qui tamen non eſt, ſed ſecundum rerum naturam, imò & intrinſecus vnaquæque eſſentia ſuum habet gradum ordinis & menſuræ. Vnde cum ordo ſit bonum vniuerſi, res alias intrinſecæ non eſſent ordinatæ, & ſine bono.

3. Tertiò, ex 2. Phyſic. c. 8. Natura agit propter finem: ſed finis non cauſat prout eſt in re, vt fusè oſtendunt Peripatetici: quoniam eſt vltimum in executione: ergo cauſat, vt cognitus. Et vt etiam aſſerit communis ſententia. Tunc ſic, vel vt cognitus à reb. ipſis. Et hoc non quia multæ carent cognitione: Vel vt cognitus à Deo, à quo inanimata reguntur in ſuis actionib. vt ait Ariſt. in 2. Phy. text. 59. Tunc ſic, ergo Deus debet ordinare ad ſuos fines, & hoc producere in ipſis talem compulſum & cooperari dirigendo rerũ actiones: ergo debet cauſare res. Et probat ipſum efficere omnia, quæ habent finem.

4. Ratio multiplex. Quartò, Deus eſt cauſa in Ariſtotele omnium rerum etiam incorruptibilium: ergo eſt efficiens. Probatur primò antecedens, & poſtea conſequentia. Antecedens quidem ex 12. Metaphyſic. text. 38. vbi ait ab hoc principio cœlum, & Natura dependent. Et in 36 & 37. ait, Deum reſpectu omnium intelligentiarum eſſe finẽ qui præexiſtit, & mouere ipſas, vt amatum & deſideratum: vnde Ariſtoteles ibi à tex. 37. ſæpiſſime vocat Deum principium, & primam cauſam: ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem eſſe primam formam, & primum efficiens, & vltimum finem.

Hoc ſuppoſito, probatur conſequentia, Deus eſt cauſa intelligentiarum, in Ariſtotele ergo vel vt materia, vel vt forma, vel vt finis, vel vt efficiens. Certum eſt non eſſe materiam, nec formam: omnes item concedunt eſſe finem. Sed inde probabimus eſſe efficiens.

1. Primò, vel intelligentia habet eſſe à ſe, vel à Deo. Si à Deo, habetur intentum: Si à ſe, peto, circumſcripto Deo, vel amitteret illud, vel non, ſi amitteret, ergo non habebat à ſe. Si non, ergo non ferebatur ad Deum, vt ad finem eſſentialem.

2. Secundò item modus operandi ſequitur modum eſſendi: intelligentiæ in operando pendent à Deo: ergo in eſſendo.

3. Tertiò, vel intelligentiæ omnes ſunt æquè perfectæ, vel non. Si ſunt: ergo omnes ſunt Dij, & nulla eſt ſubordinatio, nec

magis

magis hæc refertur ad illam, quàm è contra. Adde quod ſi vnaquæque illarum eſſet ipſum eſſe interceptum, nulla ratione poſſent plurificari. Sin autem ſunt inæqualis perfectionis: ergo illæ imperfectiores, non habent eſſe à ſe: quia ſi haberent omnes eſſe à ſe, omnes eſſent æqualis perfectionis: nec poſſet reddi ratio, quare vna ſe fecit imperfectiorem, aut quare facta eſt imperfectior altera, præterea, ſi ſunt à ſe, eſſent ipſum eſſe, vnde eſſent perfectiſſimæ.

Quartò, quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe, intelligentiæ non ſunt propter ſe, ſed propter Deum: ergo, &c.

Alia argumenta his ſimilia reperies apud Herueum. 2. Quolibeto, quæſt. 1. apud Heliam Cretenſem in opuſculo hac de re penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores, quos ſuperius citaui: quæ quidem volui paulo fuſius & accuratius proſequi, ne quis falſo putaret, non poſſe probari in Ariſtotele, Deum eſſe efficiens, cum tamen quæ ſupra attulimus, id in Ariſtotele, & lumine naturæ euidenter demonſtrent.

Capvt vii.

At verò & alio facto principio. Text 54.

CVm mouens primum motu vno immediatè mouere docuiſſet, quis & qualis is motus ſit, nunc indagat. Hic autem motus debet eſſe primus, & cõtinuus, & perpetuus: talis enim eſt motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an ſit motus continuus, & primus: & quis ſit. Cui enim hæc inſunt, is erit motus primi motoris, ſi ſimul etiam motus perpetuus ille ſit. *Qualis ſit primus motus inquiritur.*

Tribus autem exiſtentibus motibus. Text. 55.

INcipit indagare, quis motus primus ſit; & hanc conſtituit concluſionem Motus localis eſt omnium primus: quam multipliciter probat. Suppoſito vno, quòd iam dictum eſt motus ſpecies eſſe tres. Alterationem, quæ ad paſſiones & qualitates: Augmentationem, quæ ad magnitudinem: Lationem, quæ ad locum fit. *Motus localis eſt primus omnium.*

Eſt igitur argumentum primum Augmentatio omnis præſupponit alterationem, alteratio motum localem: ergo omne motum antecedit motus localis; probatur prior pars antecedentis. Augmẽtatio fit ex contrario, & diſſimili illius, quod augetur: fit tamen ex eo poſtquam ſimile eſt factum: ſed ex diſſimili non fit *Ratio.*

ſimi

ſimile,niſi per alterationem: ergo augmentationem præcedit alteratio. Maior explicatur Cibus enim ex quo nutritur, & augetur aliquid, debet eſſe diuerſum ab eo, quod augetur in principio: vt tamé augeat, debet conuerti in ſimile, vt cibus conuertitur in carnem vt augeat carnem: hoc autem abſque cibi præcedenti alteratione non fit: quod magis in libris de generatione explicabitur.

Poſterior pars antecedentis probatur. Agens ſeu alterans educit in actum rem ex potentia. vt facit cibum calidum actu ex potentia. ſed ad omnem actionem huiuſmodi loci approximatio neceſſaria eſt, ita vt aliquando fuerit, aliquando non: ſi enim eſſet ſemper approximatio: non fuiſſet in potentia alterabile: præſupponitur ergo localis motus. Cum igitur ſi motus perpetuus, erit motus localis perpetuus: Et cum quidam ſint priores, quidam poſteriores, dabitur vnus primus.

Amplius autem omnium paſſionum

2. Ratio ex ſententia Antiquorum. SEcundum argumentum facit ex ſententia Antiquorum, qui omnium quantitatum principia ponebant raritatem & denſitatem: & has per congregationem, vel diſgregationem præcedentium partium fieri, dicebant: hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio, & diſgregatio talium præſupponat motum localem, motus hic antecedet alterationé. Vlterius de augmento patet, qui cum non ſit augmentum, vel diminutio ſine partium quæ locum habent acquiſitione, vel deperditione, non erunt profecto abſque motu locali: & ſic omnem motum antecedit localis.

Amplius & hinc conſiderantibus. Text 56.

Tripliciter aliquid dicitur alterо prius. PRoſequitur adhuc idem probare, ac modos, quibus aliquid prius alio dicitur, diſtinguit Tripliciter vnum dicitur altero prius. Primò, quia hoc ablato, alterum aufertur, non tamen econtra: vt animal prius eſt homine: ablato enim animali, aufertur homo, non econtra. Eſt ſecundo modo prius tempore. Tertiò prius ſecundum ſubſtantiam, i. perfectione. Omnibus his modis localem motum priorem probat.

3. Ratio. Eſt autem tertium argumentum de priori natura. Is motus qui magis eſt continuus, prior eſt natura quam is qui minus, at localis eſt huiuſmodi: is igitur eſt prior natura. Maiorem explicat: Duplex eſt continuitas in motu, aut ratione ſolius temporis, quæ dicitur contiguitas: aut ratione ipſius ſpacij, & termini ſimul cum

tempo

tempore:& hæc eſt propriè continuitas, & motus huiuſmodi dicitur continuus Nam contigui,non continui,ſed cõtinue fieri dicuntur. Clarum eſt quod magis vnus eſt continuus,quam contiguus:ob id prior eſt natura.

Dices,etiam alij motus ſunt continui perpetuò,vel poſſunt eſſe. Ad hoc dicit,quòd non poſſunt eſſe. Hoc tamen demonſtrabitur poſteà. *Remouetur obiectio 1.*

Dicet quis, quamuis ſolus motus localis perpetuò poſſit eſſe continuus,non tamen ob id ſequitur,quod talis motus ſit. Ad hoc reſpondet, quod in natura oportet ponere, quod melius eſt cum eſſe poteſt. Cum igitur talis motus eſſe poſſit,nec vllum ex hoc ſequatur abſurdum, imò perfectius hoc erit, oportet ipſum conſtituere. *Remouetur obiectio 2.*

Quartum argumentum facit ad idem. Quia quod localiter mouetur,non indiget neceſſariò vt alterabile,aut augmentabile ſit:at augmentatio,& alteratio præſupponunt motum hunc localem cœlorum,quo non exiſtente non erunt reliqui:igitur motus localis prior eſt natura,quàm alij ſint motus. *4 Ratio.*

Adhuc,tempore primum. Text. 57.

QVintum argumentum facit. Is motus primus eſt,qui rebus perpetuis ſolus ineſt: at talis eſt motus localis: (ineſt enim corporib.cœleſtibus,quæ perpetua ſunt:)motus ergo localis primus eſt tempore. *5 Ratio.*

Aduerſus hoc obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omnium vltimus, nam prius res generatur,alteratur, & augetur quàm ſit motus localis, vt patet. Non enim localiter animalia mouētur,niſi poſtquam generata ſunt, & ſecundum quantitatem perfecta,quod ſine augmentatione,& alteratione præcedentibus non fit. *Obiect.*

Ad hoc reſpondet Ariſtoteles.quòd quamuis in hoc indiuiduo ita ſit,& in vnoquoque quod motus localis ſit vltimus,tamen ante illud præceſſit aliquid localiter motum quod fuit cauſa generationis eius,& ita in diuerſis motus localis prior eſt,quamuis in eodem ſit vltimus. *Solutio.*

Dices tu,etiam hoc,quod anteceſſit fuit generatum,& auctum, & alteratum ante motum localem. *Obiect.*

Ad hoc reſpondetur, quòd non ſemper illud quod mouet, eſt generatum:non enim omnia ſunt generabilia: Sed datur aliquod generationis cauſa, quod non ſit generatum:tunc profectò iſtius motus localis antecedet omnes generationes. Quod ſi antecedit *Solutio.*

gene

generationes, antecedet etiam reliquos motus, qui poſt generationem ſunt, puta alterationem, augmentationem, corruptioné. Et cùm hoc non ſit generabile, nõ erit augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis abſolutè omnem alium antecedit, & ille eſt cœlorum motus.

Omninò autem videtur id, quod fit. Text. 58.

6. Ratio latio tripliciter ſuperat alios motus in perfectione. 1. Ratione ſubiecti.

SExtum facit argumentum de priori ſecundum perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere, probat. Primò, ſubiecto. Quòd generatur eſt imperfectum, quia nondum eſt: ſimiliter, quòd augetur, quia ad terminum perfectum nondum venit: ſimiliter, quòd alteratur, cùm ante augmentum alteretur: Quòd verò localiter mouetur, perfectum eſt: ergo nobilius eſt ſubiectum motus localis. Experiẽtia etiam probat, quia non mouentur niſi perfecta: vnde plantæ motu locali carent, cùm reliquos habeant, quia imperfectiores ſunt, ſimiliter inter animalia ſunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter: vt conchæ, ſpongiæ, & alia, quæ inſtrumentis motiuis carent.

Et propter hæc & quia minimè. Text. 59. 60.

2. Ratione effectus.

PRobat ſecundò perfectionem ex effectu: Quia reliqui motus mutationem in re ipſa ponunt: ſemper enim alij motus cum acquiſitione, vel deperditione, vel ſubſtãtiæ, vel eorum, quæ ſubſtantiæ inſunt, fiunt: At motus localis nihil ſubſtantiæ mutat: quia eſt ad locum, qui extra ſubſtantiam rei ipſius.

3. Ex principio motus.

Tertiò probat ex principio motus: Inter ea quæ mouentur, id quod magis eſt principiũ motus, eſt quod ſe ipſum mouet: at quod ſe ipſum mouet, maximè ſe mouet ſecundum localem motum: is ergo eſt primus, quippè qui magis inſit principio motus. Ex quibus omnibus probatum relinquitur motum localem eſſe omnium primum.

Quòd igitur latio primus motuum ſit. Text. 61.

Inquiritur quænam latio ſit primus motus.

CVm oſtendiſſet, lationem, id eſt, localem motum eſſe primũ: nunc, quę latio iſta ſit, inquirit. Nam ſunt multæ ſpecies motuum localium. Dum autem hoc inquiritur, ſimul etiam tractabitur, quod talis motus ſit perpetuus, & continuus: Nam ille motus localis inter alios primus erit qui ſolus poteſt perpetuus eſſe, & continuus: ob id probat nullum motum præter circularem poſſe eſſe

eſſe perpetuò continuum: propterea ille ſolus omnium erit primus,& hoc motu mouebit primus motor.

Quòd igitur aliorum motuum continuum. Tex. 62.

PRobat nullum motum præter circularem localem poſſe eſſe perpetuò continuum ſimul etiam nullam mutationem. Argumentum eſt huiuſmodi Nullus motus, qui eſt ab oppoſito in oppoſitum, poteſt eſſe perpetuò continuus: omnes motus præter circularem ſunt ab oppoſito in oppoſitum; nullus igitur cõtinuus perpetuò eſſe poteſt. Minorem declarat. Nam generatio eſt inter ens & non ens: alteratio inter contrarias qualitates, augmentatio, & diminutio inter perfectam & imperfectam viuentiũ magnitudinem. ſic tamen, quòd contrarij motus ad contrarios ferantur terminos, vt generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens: calefactio ad calorem ex frigido, econtra frigefactio,& ita de alijs omnibus. *Nullus motus præter localem poteſt eſſe perpetuo continuus.*

Maiorem probat, Et nota, quòd non ſumit vnicum motum ab oppoſito in oppoſitum: vt calefactionem quæ eſt à frigiditate in calorem: nam ſic probatum eſt iam, nullum motum vel mutationem poſſe eſſe infinitam, cum ſit diſtantia finita inter contraria,& ſic non eſſe poteſt perpetua continuitas. Sed probat de motibus conuerſis: vt à nigro in album,& iterum ab albo in nigrum, hoc enim modo debet eſſe perpetua cõtinuitas inter hos mot⁹, ſi eſſe poſſet. Oſtendit autem, quòd illi duo motus, vel mutationes conuerſæ non ſint inter ſe continuæ. *Nota.*

Et facit argumentum hoc. Sumo illum ſecundum motum cõuerſum ab albo in nigrum: & ſic procedo: Omne quod ante aliquem motum exiſtit, debet habere aliquam quietem ſub cõtrario termino, à quo ille motus incipit: ſed quòd illo motu ſecundo mouetur ab albo in nigrum, exiſtit ante illum motũ: ergo quieuit ſub albo: At quies eſt in tempore: ergo per aliquod tempus fuit ſub albo.

Non ergo eſt iſte motus continuus cum eo qui eſt à nigro in album: nam tunc non quieſceret in albo, ſed cum primum ad ipſum perueniret, ſtatim inciperet per alium motum ab illo termino mutari abſque vllo tempore quietis. Idem dicitur de alijs mutationibus oppoſitis, puta generatione,& corruptione, quæ vniuerſaliter opponuntur Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum eſt.

Obiect. *Sol.* Dices,quod inconueniens, ſi dicatur quod non quieſcit in illo termino, puta albo per tempus. Dicit Ariſtot. quòd tunc ſimul moueretur motibus contrarijs, quod eſt impoſſibile. Quod hoc ſequatur non explicat,tamen explicare poſſumus ſic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur, poſtquam factum eſt album; vel dum fit. Nam poſtquam factum eſt: quia tunc quieſceret, & eſſet tempus, in quo factum eſt album: ergo dum fit: ſimul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alij.

Quantam vim habeat hoc argumentum Ariſtot. Mihi non videtur hoc argumentum Ariſtotelis demonſtrare, ſed quandam probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus eſſet ad terminum, vt per inſtans duraret in eo: at non oſtenditur hoc nõ poſſe fieri. Nam poteſt eſſe quòd cum aliquid calefit à calido,vt ſex.accedat ad frigidũ vt octo: ita vt in primo mutato eſſe caloris, vt ſex, quod fuit primum nõ eſſe calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo per vltimum non eſſe: tunc enim ille gradus,vt ſex,non durabit niſi per inſtans, puta nũc eſt, & immediatè ante hoc non fuit quia inducitur in fine motus. Similiter nunc eſt,& immediatè poſt hoc non erit,quia immediatè poſt hoc non erit motus frigefactionis, cùm incipiat per vltimum non eſſe. Erit igitur idem inſtans primum non eſſe vnius motus præcedentis,& vltimum nõ eſſe ſequentis: & erit primum eſſe illius formæ inductæ in fine motus prioris, & vltimum eſſe eiuſdem reſpectu poſterioris: Et hæc ſunt veriſſima.

Nihil enim differt contrarietas, aut non contrarietas.

Excluduntur tres obiectiones. EXcludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima eſt: Quia dictum eſt,contrarios motus ſimul nõ eſſe,ac ob id non eſſe continuas duas mutationes: poſſet quis dicere,quòd generatio & corruptio non ſunt contrariæ, ob id poterunt ſimul eſſe. Reſpondet,quòd ratio ducit ad hoc abſurdum, quòd duo oppoſita ſimul eſſent,ſiue illa ſint contraria, ſiue priuatiua: Hoc enim parum conducit rationi. Sat eſt, quòd probet, quòd generatio & corruptio eſſent ſimul, quæ non poſſunt verè ſimul eſſe, ſiue vocentur contraria, ſiue non.

Altera obiectio eſt, Quia dictum eſt, quòd debet eſſe quies in termino, à quo eſt mutatio. Videtur falſum: quia quod generatur,non eſt: quieſcit poſt generationem, vel ante corruptionem, quia dictum eſt quietem tantùm opponi motui. Reſpondet,quòd parum hoc refert. Nam ratio hoc contendit, quod debet eſſe per

alt

aliquod tẽpus in termino, à quo eſt motus, ſiue ſit quies, ſiue non. Si enim datur tale tempus, tunc illæ mutationes non erunt continuæ, & hoc ſufficit, & intendimus probare.

Tertia obiectio eſt, Nam primò diximus motus eſſe contrarios, & poſteà vnum illorum incipere à quiete cõtraria: vbi videtur quòd vnũ duo habet contraria. Ad hoc reſpondet, quòd ſiue quis illa duo cõtraria vocet, ſiue non ad rationẽ ſatis eſt, quòd opponatur motus & quieti, & alteri motui: ſicut mediũ duplici extremo opponitur. Quod verò ſit perfecta contrarietas inter quietem & motum, parum hoc refert ad præſens. De hoc autem diximus lib. 5. 3.

Amplius autem & in generatione, Tex. 63.

ITerùm probat, quod non ſint duo motus illi continui per generationem. Vt enim nihil generatur, vt duret per inſtans: ita profectò ſit in alijs motibus, nihil enim ad terminum mutabitur, vt per inſtans ſit in eo: quia quod naturale eſt, in omni motu erit, at ſi illi motus eſſent continui, illud ſequeretur, vt in textu præcedenti probatum eſt. Non igitur ſunt tales motus, quin ſit media quies, ſaltem per aliquod breue tempus: hoc autem continuitatem illorum impedit.

CAPVT VIII.

Quod autem contingit eſſe quendam. Text. 64.

CVm probaſſet nullum alium motum continuum perpetuò eſſe poſſe, nunc ad locales deuenit: & inter locales nullum niſi circularem perpetuo continuum eſſe poſſe oſtendit. *Inter motus locales nullum præter circularem poſſe eſſe perpetuũ.*

Diſtinguit autem tres locales motus, rectũ, circularem & mixtum ex vtroque, puta qui ſit per chordam, & arcum. Dicit, quod ſi probatur vtrumq; ſimplicem, aut vnum nõ eſſe infinitum, etiam probatum erit mixtum non eſſe infinitum: nam iſte ex ſimplicib. componitur.

Probatur igitur de recto, quò eſſe non poſſit perpetuo continuus. Et nõ ſumit vnicum rectum ſimplicem, qui ab vno in aliud ſit, nam notum eſt non poſſe talem eſſe infinitum, ſicut nec alios motus, qui ſunt à contrario in contrarium: ſed ſumit rectum, & reflexum vt ab A, in B, & iterum à B, in A. De his enim dubium eſt. Oſtendit autem quod tales motus non ſint continui, tali *1. ratio.*

argumento. Motus contrarij non ſunt continui: illi motus ſunt contrarij:non ergo ſunt continui.

Conſequentia eſt certa,Maiorem probat ex his quæ dicta ſunt lib.5.Vbi probatum eſt,ad motus continuitatem debere eſſe tempus vnum, mobile vnum,& terminum vnum ſpecie: at contraria non ſunt vnius ſpeciei,non ergo continuari poſſunt.

Minorem probat. Nam illi motus ſe inuicem impediunt. ergo ſunt contrarij. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A in B,& aliud à B,in A,profectò ſe mutuò impedient,quo minus motus ſuos peragant. Non ſic autem, cùm aliquid ſurſum, aliud ad latus mouetur: ſunt ergo illi contrarij, ac ob id non erunt continui.

Maximè autem manifeſtum eſt. Text.65.

2. ratio. ALterum argumentum facit ad idem probandum ſic.Illi motus inter quos mediat quies,non ſunt continui:ac inter motum rectum, & reflexum mediat quies: ergo illi non ſunt continui.Addit, quod non ſolum inter rectum & reflexum, ſed etiam in circulo motus ſimplex & reflexus,quietem habet.Vt ſi per circulum procedat ab A, in B,& iterum à B,in A.

Inter motum rectũ & reflexum mediat quies. Explicat tamen quod ferri iterum ab ipſo B, in A,poteſt, aut continuando motum per totum circulum: & hoc dicitur moueri per circulum,& hic motus cõtinuus eſſe poteſt:Aut regrediendo per eandem partem circuli: & de hoc motu reflexo dicitur, quòd non eſt cum altero cõtinuus.Minorem illam probat, quòd mediet quies,Et dicit hoc ſenſu patere,& ratione.ſenſu quidem: quia experimur aliquando in his reflectionib. mobilia retardari. Rationem autem adiungit.

Obiectio. Sed dices,ſi hoc ſenſu notum eſt,vt quid ratione opus eſt cùm qui ſenſu probat, ratione oſtendere ſuperius reprehendit in text. 26.Reſpondet Auerr. quòd ratio ponitur vltra ſenſum in præſenti, quia illa quies non percipitur in omnibus reflexis. Nec ſimiliter per ſenſum cognoſcitur cauſa:ratio probat in omnibus, & dat cauſam.

Principium autem hoc eſt.

Suppoſitio in quãto ſunt tria principiũ, medium, & finis. AD probandum id ratione,ſupponit duo. Alterum eſt, Quòd in quanto ſunt tria,Principium,medium, finis: & hæc ſunt tam in ſpacio, quam motu, & tempore. Medium autem habet rationem duorum:reſpectu enim principij finis eſt: reſpectu verò finis,principium.

Alte

Alterum eſt,In linea recta quodlibet punctum medium nõ eſt actu principium,aut finis,ſed potentia.Vnde non actu dicitur, niſi cùm ſumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit, quòd in motu facto per lineam,nunquam pũctum habeat rationem principij aut finis actu, niſi facta fuerit aliqua diuiſio non per magnitudinis diuiſionem,ſed ſecundum quietem.,

Vnde maximè aduerte quod hoc eſt diſcrimen in puncto lineæ, vt eſt medium tantum, & vt eſt principium vel finis motus, quòd vt eſt tantùm medium, ſufficit quòd ſit potentia principiũ, vel finis, & tunc erit cùm motus continuè fit per illam lineã. At ſi debet eſſe finis actu,vel principium motus,tunc debet ſumi cũ diuiſione, ita vt ceſſet mobile in illo per aliquod tempus: ſic enim fiet actu finis præcedentis,& actu principium ſequentis motus. Et dicitur quòd mobile ad illud acceſſit per motum primũ, & per alterum motum receſſit & abfuit: de puncto verò abſque vlla quiete. Nota.

Nec poteſt dici quòd mobile fuit in illo, & receſſit ab illo:quia vel hoc eſſet in vnico inſtanti, vel in tempore. Non eſt dicẽdum, quod in illo fuit in tempore,tunc enim eſſet quies. Nec inſtanti, nam tunc peto, An in eodem receſſit?Et hoc non. Vel in alio : & tunc intercederet tempus,&in hoc quieſceret.Et iterum peterem de vltimo inſtanti.An in alio receſſit:& ſic mobile nunquam moueretur.Non ergo debemus dicere,quod in puncto medio,aut inſtãti fuit & receſſit,niſi ibi quieſcat:aut quòd ſi res dicitur in inſtanti eſſe,eſt,quia in tempore in quo illud inſtans eſt.

Ex his vult rationem hanc eſſe : Illi motus, qui habent actu finem & principium, non ſunt continui : at ſimplex & reflexus, habent actu finem & principiũ, cùm diuerſi ſint: ergo eſt quies in illo vltimo reflexionis,aliter enim eſſet illud,ſicut punctũ medium quod eſt potentia: Vndè nec ille primus motus haberet actu finem:quod falſum eſt. Vir rationis.

Nota literas,per C,intelligitur vltimus punctus:per B,medius, qui dicitur in potentia:per A,mobile.Dicit quod ſi A,vtatur B,vt fine & principio actu, vt in reflexione fit: tunc neceſſe erit illic quieſcere.Nam ſicut cogitatio, qua punctum ſumimus reſpectu huius vel illius partis,facit,vt dicatur actu principium, vel finis. Ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit,quomodo incipit motus,nempe cùm recedit ab aliquo pũcto in principio,vt ab A,& finis eſt,cùm in aliquo, puta C, ſteterit.Nam(vt dictum eſt)in principio motus nõ eſt primum: in vltimo verò eſt primũ in quo mutatũ eſt. Et nota quòd modo per A punctum & ſignum quod idem eſt,intelligit. Nota.

omne, ab immoto per ſe mouetur. At quod à ſe motum ab immoto moueatur,probatur,Nam à ſe toto moueri non poteſt, ſed à parte aliqua quæ dicitur pars mouens & corpus eſt. Cùm autẽ ipſa etiam moueatur per ſe vt pura neruus,aut muſculus,qui mouent corpus & mouentur: profectò debet reduci tandem in animam quæ immota per ſe moueat, ſi enim ſemper in partem corpoream referatur motus, cùm illa ſe moueat, & non ſecundum totam erit ſecũdum partem,& iterum de illa erit quæſtio.Oportet ergo ad animam tandem deuenire,quæ immota mouet.

5. Theore. Oportet deuenire vnicum, ad mouens perpetuũ & immobile.

Quintum Theorema eſt,In motu tandem ad vnicum mouens perpetuum,& immobile deuenire oportet. Probatur duplici ratione.Prior eſt Generationes ſunt perpetuæ & mutationes: ſed nullum mouens particulare poteſt huius perpetuitatis eſſe cauſa: ergo vnum eſt mouens ſupremum.Minor patet.Nam particularia mouentia cauſæ ſunt ſingula ſingularum per ſe mutationum: at perpetuitatis nullum eſt cauſa,cùm non ſit perpetuum.

1. Ratio.

Poſterior eſt. Omnia mouentia particularia alijs motis mouẽtur per accidens ab extrinſeco,vt animalia alterantur augentúrque facto motu extrinſeco,ergo nullum eſt ſufficiens principium perpetuæ continuitatis in mutatione. Nõ enim illorum motuum principia actiua ſunt:ergo vnum oportet ſupremum mouens cõſtituere,quod nullo motu,nec per ſe nec per accidens ab extrinſeco moueatur.

6. Theore. Oportet etiam eſſe vnum primũ mobile perpetuum. Hu ſex additur.

Sextum Theorema eſt, Præter motorem hunc immobilem & perpetuum, oportet vnum mobile, motúmque perpetuum cum eo conſtituere. Probatur vnica ratione. Quia quæ plura ſunt & diuerſa, non dimanant ab vno eodem modo ſe ſemper habente: at res hæ inferiores variæ ſunt & diuerſæ: ergo ab iſto principio immediatè non procedunt:Debet ergo poni vnum intermedium vniuerſale mouens, & motum quod ſuo motu, & varietate iſta omnia efficiat: mouens autem primum immobile hoc immediatè mouebit.

7. Theore. Hic primus motor tantũ eſt vnus. 1. Ratio.

His omnibus poſſumus addere ſeptimum Theorema, motor hic omnium primus vnus eſt. Hoc triplici ratione: deſumpta ex Ariſtotele probari poteſt.Prima eſt,vltimo textu Metaphyſi.quæ ex fine ſmitur. Si enim eſſent plura principia primo eſſent plures fines,tunc vel vnus in alium ordinatur,vel non.Si nullus in alium, ſed omnes ſunt æquè primi: tunc nõ poſſet vnitas in medijs conſeruari,& ſic diſſolueretur mundus,dum quædam in hunc, quædam in alium tendunt finem, quod impoſſibile eſt. Si verò omnes in vnum referuntur,iam is primus omnium eſſet.

2. Ratio.

Altera ratio eſt lib.12.Metap.tex.49. Si plura eſſent principia, vel

vel tunc eſſent æqualiter perfecta,vel non, ſed vnum eſſet perfectiſſimum.Si hoc detur,habetur intentum. Si verò illud,tunc eſſent eiuſdem ſpeciei. At plura eiuſdem ſpeciei non ſunt,niſi materiam habeant,eſſent ergo compoſita,& materialia:quod primis principijs repugnat.

Tertia ratio eſt hoc libr. text. 48. quæ ex genere cauſæ efficientis: Fruſtrà ponuntur plura principia, & cauſæ, cum vna ſufficiat: at ſat eſt vnum primum principium: eſt igitur vnum. Minor patet. Si enim ſunt plura, tunc, vel quæ poteſt vnum, poteſt aliud, vel non. Si ſic ſuperfluum eſt, plura ponere. Si verò non, imperfectum eſt profectò principium quodque, & nullum eſt primum. *3. Ratio.*

In omnibus his aduerte maximè, quod Ariſtoteles nondum demonſtrauit hunc motorem eſſe ſubſtantiam ſeparatam, & non animam corporis cœleſtis: nam quæ dicta ſunt hactenus ab Ariſtotele, ſaluari poſſunt. Si dicatur, illud eſſe primum mouens quod eſt anima corporis cœleſtis, nec vllum alium motum habet quam localem rationem illius corporis. At in ſequentib. hoc demonſtrabit. *Not. Ariſt. nõdum demonſtraſſe primũ motorem eſſe ſubſtantiã ſeparatam.*

Aduerte etiam, quod hæc tria ſic ſe habent eſſe vnum primũ, eſſe immobilem, & eſſe perpetuum. Ex primitate immobilitas, ex immobilitate naſcitur perpetuitas.

Ad primum argumentum reſpondetur, quod non poteſt omnibus ſimul attribui perpetuitas, quia non ſunt omnes ſimul: at cauſa cum effectu debet eſſe,nã cauſa particularis, vt dicit Auer. non totaliter effectum producit: animal enim & viuens ſemen dat,& relinquit,quod niſi ab alia cauſa iuuaretur,diſponeretur,& conſeruaretur,non eſſet futura generatio. *Ad 1.*

Ad ſecundum dico, quod qui vellet effugere, poſſet dicere, quod ad rationem principij primi ſufficit, quod quorundam ſit finis,quorundam ſit efficiens. An tamen ſecundum Ariſtotelem, omnium ſit cauſa efficiens,quæſtione ſequenti diſcutiendum relinquimus. *Ad 2.*

Ad tertium dico, quòd Ariſtoteles præcipuè intendebat dicere, quòd primum principium non mouetur per accidens, motu facto ab alio,ſicut mouetur principium mouens animalis,nec ſicut dicuntur moueri inferiores intelligentiæ ratione orbium à ſupremo motorum. At an eo motu, quo orbem mouet, per accidens moueatur,non ita ex profeſſo hoc docet hic, quia hoc pendet ex probatione,quod non ſit anima.Et Alex.in hoc loco credidit moueri per accidens quia exiſtimauit,intelligentias eſſe animas cœlorum. *Ad 3.*

Nota. Dico tamen ad hoc, quòd cùm animæ non ſint orbium, i ſos mouent, nec cum eis mouentur per accidens, quia orbes ſemper ſecundum totos in vno manent loco: At ſi orbes locum mutarent ad dexteram, vel ſiniſtram, vel aliam poſitionem: tunc per accidens mouerentur intelligentiæ, quia aliàs non mouerent cum requiratur approximatio virtutis. At cum Deum infinitũ, & vbique præſentem ponamus, nullo modo per accidens moueretur motu quocunque orbis. Hoc autem an perceperit Ariſtoteles, alia quæſtio eſt; at quia talis orbium motus impoſſibilis eſt naturaliter, ob id ſimpliciter ſunt motores orbium immobiles per ſe, & per accidens.

Ad 4. Ad quartum dico, quòd quamuis miraculoſè & ſupernaturaliter, ſine vlla cauſa media illa poſſet Deus facere: at iuxta ordinem naturalem (naturaliter loquendo) nõ poſſunt aliter fieri, niſi mediante orbis etiam motu. Atque ideo Ariſt. naturalem ſolum ordinem ſequens, dixit aliter non poſſe fieri: intellige autem tu, naturaliter, vt ipſi loquebantur: Sed quicquid ſit de Ariſtotele, ſecundum noſtram veritatem dicimus, quod licet Deus poſſet, voluit tamen rerum mobilium cauſam vniuerſalem mobilem ponere, vt omnia ſuauiter diſponerentur: Ariſtoteles verò ex ſuis principijs Deum conſiderat ſolum, vt diximus.

An Deus ſit cauſa efficiens Mundi, etiam per Ariſtotelem.

QVAESTIO VI.

Plurimi ac celeberrimi Ariſt. interpretes id aſſerunt. SVperiori quæſtione promiſimus nos tractaturos, An Deus eſſet cauſa efficiens mundi, etiam ſecundum Ariſtotelem. Nam ex veritate ſatis iam conſtitit in primis ſitius, lib. i. octaui quæſtionibus. Nunc tamen potiſſimum ſecundum Ariſtotelem, etiã ſi mundum ab æterno poſuerit, videamus.

Id ergo probabimus tripartitò. Primò ex ipſis Ariſtot. Interpretibus celebrioribus. Secundò ex ipſius Ariſtote. teſtimonijs. Tertiò rationibus validiſſimis ac veriſſimis, ductis etiam ex eiuſdem Ariſtot. principijs.

Mundum fuiſſe factum à Deo, ex Ariſtotelis ſententia tenet ex Alexandro Simplicius in 1. Phyſic. text. vltimo, vbi etiam probat verbis Alexandri Deum eſſe efficiens, quoniam eſt finis. Idem in 2. Phyſic. 66. & in 2. Phyſic. 45. vbi id optimè deducit ex Ariſto. c. Idem etiam facit vberius in text. 72. idem in 8. Phyſic in 1. digreſſione contra Philop. & in tertia digreſſione concedit materiam ſecũdum Ariſt. fuiſſe ex nihilo factam à Deo: idem Ammonius in

1. Peri

1.Periher.cap. vltimo. De eodem habes pulchrum locum in Alex. in 8 Metaphyſi. text. vltimo & denique hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam, præter Philop in toto opere contra Proclum D. Thom. Auicen. Themiſt & Alber. qui ſine vlla contradictione ſic ſentiunt. Sunt innumera etiam loca Auer vt de ſubſtantia orbis cap. 2. Syrianus etiã 3. Metaphyſi. vt aſſerit Simpli. in 8 Phyſi. 85. Macrob. etiam in 2. de ſomnio Scipionis, aſſerit, totam philoſophiam, Deum poſuiſſe authorem rerum.

Ex Neotericis etiam viri graues idem ſecundum Ariſto optimè probant, vt Fernel us lib. 2. de abditis rerum cauſis, de quo vide Eugubinum 4 de perenni philoſophia vt alios taceamus.

Sed probatur etiam teſtimonijs Ariſtot. Primò 1. Politicorum cap. 5. ait Deum feciſſe omnia propter hominem cui videtur cõuenire illud ſecundi Phyſicæ text. 24. nos eſſe omnium finem, quod proculdubio non eſſet, niſi efficiens rerum illas ad nos ordinaſſet. *Ex teſtimonis Ariſt.* 1.

Secundò, In 2 Rheto. c. 23. ait Dæmones etiam Dei opus. 2.

Tertiò. In 2 de generatione, c. 10. tex. 59 ait, Deum omnia compleuiſſe, dando veram æternitatem illis, quæ habere poterãt: cæteris verò continuam quan ã ſucceſſionem in diuerſis indiuiduis. 3.

Quartò, In 2 de generatione, ſic ait, tot principia requiri in rebus ſempiternis, quot ſunt in primis, id eſt in elementis, nempe materiam, formam, & efficiens, vbi vides expreſsè poni efficiens ſempiternorum. 4.

Quintò, ſolet adduci locus ille ex 2. Metaphyſic. text. 4. vbi Ariſtotel. ait, primum in vnoquoque genere eſſe cauſam cæterorum, quæ ſunt in illo genere: & tamen agit in principijs ſempiternorum. 5.

Sextò, in lib. etiam de mundo ad Alex frequentiſſimè ait, omnia eſſe Dei opera cœlum & terram animantia, &c. & omnibus Deum vitam dare, regere, & gubernare omnia, ac conſeruare. qui quidem liber ſi non eſt Ariſto. eſt certe grauiſſimi authoris, & dignus qui tribuatur Ariſtoteli. 6.

Sed idem probemus quoque rationibus deſumptis ex principijs Ariſt. primò, Si Deus non eſſet effector æternorum in Ariſtotele maximè, quia æterna non habent cauſas. Sed hoc eſt falſum in Ariſtotele. Nam 8. Phyſic. tex. 15. reprehendit Democritum, qui dicebat quædam non habere cauſam, quia erant ęterna. In 5. etiam Metaphyſic in text. 6. ait, quædam neceſſaria habere cauſam ſuæ neceſſitatis. *Rationibus etiam deſumptis ex principijs Ariſt.* 1.

Secũdò ex 12. Metaphyſi. tex. 52. Deus eſt cauſa ordinis vniuerſi: ergo eſt cauſa naturarũ quæ in vniuerſo sũt ordinatę. Probatur 2.

conſe

conſequentia, Quia cum res ſecundum ſuam naturam ſint ordinatæ, ſi Deus non cauſaret naturas, non poſſet cauſare ordinem, nec poteſt intelligi illum naturarum ordinem cauſari à Deo, niſi cauſando naturas.

Adde, quod aliàs ad minus dicendum eſſet, talem ordinem eſſe extrinſecum & per accidens vel accidentalem ipſis rebus: qui tamen non eſt, ſed ſecundum rerum naturam, imò & intrinſecus vnaquæque eſſentia ſuum habet gradum ordinis & menſuræ. Vnde cum ordo ſit bonum vniuerſi, res alias intrinſecæ non eſſent ordinatæ, & ſine bono.

3. Tertiò, ex 2. Phyſic. c. 8. Natura agit propter finem: ſed finis non cauſat prout eſt in re, vt fusè oſtendunt Peripatetici: quoniam eſt vltimum in executione: ergo cauſat, vt cognitus. Et vt etiam aſſerit communis ſententia. Tunc ſic, vel vt cognitus à reb. ipſis. Et hoc non quia multæ carent cognitione: Vel vt cognitus à Deo, à quo inanimata reguntur in ſuis actionib. vt ait Ariſt. in 2. Phy. text. 59. Tunc ſic, ergo Deus debet ordinare ad ſuos fines, & hoc producere in ipſis talem compulſum & cooperari dirigendo rerũ actiones: ergo debet cauſare res. Et probat ipſum efficere omnia, quæ habent finem.

4. Ratio multiplex. Quartò, Deus eſt cauſa in Ariſtotele omnium rerum etiam incorruptibilium: ergo eſt efficiens. Probatur primò antecedens, & poſtea conſequentia. Antecedens quidem ex 12. Metaphyſic. text. 38. vbi ait ab hoc principio cœlum, & Natura dependent. Et in 36 & 37. ait, Deum reſpectu omnium intelligentiarum eſſe finẽ qui præexiſtit, & mouere ipſas, vt amatum & deſideratum: vnde Ariſtoteles ibi à tex. 37. ſæpiſſime vocat Deum principium, & primam cauſam: ex quo illud apud Peripateticos percrebuit, idem eſſe primam formam, & primum efficiens, & vltimum finem.

Hoc ſuppoſito, probatur conſequentia, Deus eſt cauſa intelligentiarum, in Ariſtotele ergo vel vt materia, vel vt forma, vel vt finis, vel vt efficiens. Certum eſt non eſſe materiam, nec formam: omnes item concedunt eſſe finem. Sed inde probabimus eſſe efficiens.

1. Primò, vel intelligentia habet eſſe à ſe, vel à Deo. Si à Deo, habetur intentum: Si à ſe, peto, circumſcripto Deo, vel amitteret illud, vel non, ſi amitteret, ergo non habebat à ſe. Si non, ergo non ferebatur ad Deum, vt ad finem eſſentialem.

2. Secundò item modus operandi ſequitur modum eſſendi: intelligentiæ in operando pendent à Deo: ergo in eſſendo.

3. Tertiò, vel intelligentiæ omnes ſunt æquè perfectæ, vel non. Si ſunt: ergo omnes ſunt Dij, & nulla eſt ſubordinatio, nec magis

magis hæc refertur ad illam, quàm è contra. Adde quod ſi vnaquæque illarum eſſet ipſum eſſe irreceptum, nulla ratione poſſent plurificari. Sin autem ſunt inæqualis perfectionis: ergo illæ imperfectiores, non habent eſſe à ſe: quia ſi haberent omnes eſſe à ſe, omnes eſſent æqualis perfectionis: nec poſſet reddi ratio, quare vna ſe fecit imperfectiorem, aut quare facta eſt imperfectior altera, præterea, ſi ſunt à ſe, eſſent ipſum eſſe, vnde eſſent perfectiſſimæ.

Quartò, quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe, intelligentiæ non ſunt propter ſe, ſed propter Deum: ergo, &c.

Alia argumenta his ſimilia reperies apud Herueum. 2. Quolibeto, quæſt. 1. apud Heliam Cretenſem in opuſculo hac de re penes Scaligerum, Fernelium, & alios authores, quos ſuperius citaui: quæ quidem volui paulo fuſius & accuratius proſequi, ne quis falſo putaret, non poſſe probari in Ariſtotele, Deum eſſe efficiens, cum tamen quæ ſupra attulimus, id in Ariſtotele, & lumine naturæ euidenter demonſtrent.

CAPVT VII.

At verò & alio facto principio. Text 54.

CVm mouens primum motu vno immediatè mouere docuiſſet, quis & qualis is motus ſit, nunc indagat. Hic autem motus debet eſſe primus, & cōtinuus, & perpetuus: talis enim eſt motus, quo primus motor mouet. Ob id inquirit, an ſit motus continuus, & primus: & quis ſit. Cui enim hæc inſunt, is erit motus primi motoris, ſi ſimul etiam motus perpetuus ille ſit. *Qualis ſit primus motus inquirit.*

Tribus autem exiſtentibus motibus.
Text. 55.

INcipit indagare, quis motus primus ſit; & hanc conſtituit conclusionem Motus localis eſt omnium primus: quam multipliciter probat. Suppoſito vno, quòd iam dictum eſt motus ſpecies eſſe tres. Alterationem, quæ ad paſſiones & qualitates: Augmentationem, quæ ad magnitudinem: Lationem, quæ ad locum ſit. *Motus localis eſt primus omnium.*

Eſt igitur argumentum primum. Augmentatio omnis præſupponit alterationem, alteratio motum localem: ergo omne motum antecedit motus localis; probatur prior pars antecedentis. Augmētatio fit ex contrario, & diſſimili illius, quod augetur: fit tamen ex eo poſtquam ſimile eſt factum: ſed ex diſſimili non fit *Ratio.*

ſimi

ſimile,niſi per alterationem: ergo augmentationem præcedit alteratio.Maior explicatur Cibus enim ex quo nutritur, & augetur aliquid,debet eſſe diuerſum ab eo, quod augetur in principio:vt tamẽ augeat,debet conuerti in ſimile,vt cibus conuertitur in carnem,vt augeat carnem:hoc autem abſque cibi præcedenti alteratione non fit:quod magis in libris de generatione explicabitur.

Poſterior pars antecedentis probatur. Agens ſeu alterans educit in actum rem ex potentia,vt facit cibum calidum actu ex potentia. ſed ad omnem actionem huiuſmodi loci approximatio neceſſaria eſt,ita vt aliquando fuerit, aliquando non:ſi enim eſſet ſemper approximatio:non fuiſſet in potentia alterabile: præſupponitur ergo localis motus. Cum igitur ſi motus perpetuus,erit motus localis perpetuus:Et cum quidam ſint priores,quidam poſteriores,dabitur vnus primus.

Amplius autem omnium paſſionum

2. Ratio ex ſententia Antiquorum. SEcundum argumentum facit ex ſententia Antiquorum, qui omnium qualitatum principia ponebant raritatem & denſitatem:& has per congregationem, vel diſgregationem præcedentium partium fieri,dicebant:hanc enim generationem ponebant. Cum igitur congregatio,& diſgregatio talium præſupponat motum localem,motus hic antecedet alterationẽ. Vlterius de augmento patet, qui cum non ſit augmentum, vel diminutio ſine partium quæ locum habent acquiſitione, vel deperditione, non erunt profecto abſque motu locali:& ſic omnem motum antecedit localis.

Amplius & hinc conſiderantibus. Text 56.

Tripliciter aliquid dicitur alterо prius. PRoſequitur adhuc idem probare, ac modos, quibus aliquid prius alio dicitur,diſtinguit Tripliciter vnum dicitur altero prius Primò, quia hoc ablato,alterum aufertur,non tamen econtra;vt animal prius eſt homine:ablato enim animali,aufertur homo,non econtra.Eſt ſecundo modo prius tempore. Tertiò prius ſecundum ſubſtantiam,i perfectione. Omnibus his modis localem motum priorem probat.

3. Ratio. Eſt autem tertium argumentum de priori natura. Is motus qui magis eſt continuus,prior eſt natura quam is qui minus,at localis eſt huiuſmodi: is igitur eſt prior natura. Maiorem explicat: Duplex eſt continuitas in motu,aut ratione ſolius temporis,quæ dicitur contiguitas:aut ratione ipſius ſpacij,& termini ſimul cum

tempo

tempore:& hæc eſt propriè continuitas, & motus huiuſmodi dicitur continuus Nam contigui,non continui,ſed continue fieri dicuntur. Clarum eſt quod magis vnus eſt continuus,quam contiguus:ob id prior eſt natura.

Dices,etiam alij motus ſunt continui perpetuò,vel poſſunt eſſe. Ad hoc dicit,quòd non poſſunt eſſe. Hoc tamen demonſtrabitur poſteà. *Remouetur obiectio 1.*

Dicet quis, quamuis ſolus motus localis perpetuò poſſit eſſe continuus,non tamen ob id ſequitur,quod talis motus ſit. Ad hoc reſpondet, quod in natura oportet ponere, quod melius eſt cum eſſe poteſt. Cum igitur talis motus eſſe poſſit,nec vllum ex hoc ſequatur abſurdum, imò perfectius hoc erit, oportet ipſum conſtituere. *Remouetur obiectio 2.*

Quartum argumentum facit ad idem. Quia quod localiter mouetur,non indiget neceſſariò vt alterabile,aut augmentabile ſit:at augmentatio,& alteratio præſupponunt motum hunc localem cœlorum,quo non exiſtente non erunt reliqui:igitur motus localis prior eſt natura,quam alij ſint motus. *4 Ratio.*

Adhuc,tempore primum. Text. 57.

QVintum argumentum facit. Is motus primus eſt,qui rebus perpetuis ſolus ineſt: at talis eſt motus localis: (ineſt enim corporib.cœleſtibus,quæ perpetua ſunt:)motus ergo localis primus eſt tempore. *5 Ratio.*

Aduerſus hoc obiectionem ponit. Motus enim localis videtur omnium vltimus, nam prius res generatur,alteratur, & augetur quàm ſit motus localis, vt patet. Non enim localiter animalia mouētur,niſi poſtquam generata ſunt, & ſecundum quantitatem perfecta,quod ſine augmentatione,& alteratione præcedentibus non fit. *Obiect.*

Ad hoc reſpondet Ariſtoteles.quòd quamuis in hoc indiuiduo ita ſit,& in vnoquoque quod motus localis ſit vltimus,tamen ante illud præceſſit aliquid localiter motum quod fuit cauſa generationis eius,& ita in vniuerſis motus localis prior eſt,quamuis in eodem ſit vltimus. *Solutio.*

Dices tu,etiam hoc,quod anteceſſit fuit generatum,& auctum, & alteratum ante motum localem *Obiect.*

Ad hoc reſpondetur, quòd non ſemper illud quod mouet, eſt generatum:non enim omnia ſunt generabilia: Sed datur aliquod generationis cauſa, quod non ſit generatum:tunc profectò iſtius motus localis antecedet omnes generationes. Quod ſi antecedit *Solutio.*

gene

generationes, antecedet etiam reliquos motus, qui poſt generationem ſunt, puta alterationem, augmentationem, corruptioné. Et cùm hoc non ſit generabile, nõ erit augmentabile, nec alterabile. Motus igitur localis abſolutè omnem alium antecedit, & ille eſt cœlorum motus.

Omninò autem videtur id, quod fit. Text. 58.

6. Ratio latio tripliciter ſuperat alios motus in perfectione 1 Ratione ſubiecti.

SExtum facit argumentum de priori ſecundum perfectionem, ac tripliciter motum localem alios perfectione excedere, probat. Primò, ſubiecto. Quòd generatur eſt imperfectum, quia nondum eſt: ſimiliter, quòd augetur, quia ad terminum perfectum nondum venit: ſimiliter, quòd alteratur, cùm ante augmentum alteretur: Quòd verò localiter mouetur, perfectum eſt: ergo nobilius eſt ſubiectum motus localis. Experiẽtia etiam probat, quia non mouentur niſi perfecta: vnde plantæ motu locali carent, cùm reliquos habeant, quia imperfectiores ſunt, ſimiliter inter animalia ſunt quædam, quæ ob imperfectionem non mouentur localiter: vt conchæ, ſpongiæ, & alia, quæ inſtrumentis motiuis carent.

Et propter hæc & quia minimè. Text. 59. 60.

2. Ratione effectus.

PRobat ſecundò perfectionem ex effectu: Quia reliqui motus mutationem in re ipſa ponunt: ſemper enim alij motus cum acquiſitione, vel deperditione, vel ſubſtãtiæ, vel eorum, quæ ſubſtantiæ inſunt, fiunt: At motus localis nihil ſubſtantiæ mutat: quia eſt ad locum, qui extra ſubſtantiam rei ipſius.

3. Ex principio motus.

Tertiò probat ex principio motus: Inter ea quæ mouentur, id quod magis eſt principium motus, eſt quod ſe ipſum mouet: at quod ſe ipſum mouet, maximè ſe mouet ſecundum localem motum: is ergo eſt primus, quippè qui magis inſit principio motus. Ex quibus omnibus probatum relinquitur motum localem eſſe omnium primum.

Quòd igitur latio primus motuum ſit. Text. 61.

Inquiritur quænam latio ſit primus motus.

CVm oſtendiſſet, lationem, id eſt, localem motum eſſe primũ: nunc, quę latio ita ſit, inquirit. Nam ſunt multæ ſpecies motuum localium. Dum autem hoc inquiritur, ſimul etiam tractabitur, quod talis motus ſit perpetuus, & continuus: Nam ille motus localis inter alios primus erit qui ſolus poteſt perpetuus eſſe, & continuus: ob id probat nullum motum præter circularem poſſe eſſe

eſſe perpetuò continuum: propterea ille ſolus omnium erit primus,& hoc motu mouebit primus motor.

Quòd igitur aliorum motuum continuum. Tex. 62.

PRobat nullum motum præter circularem localem poſſe eſſe perpetuò continuum ſimul etiam nullam mutationem. Argumentum eſt huiuſmodi Nullus motus, qui eſt ab oppoſito in oppoſitum, poteſt eſſe perpetuò continuus: omnes motus præter circularem ſunt ab oppoſito in oppoſitum; nullus igitur cõtinuus perpetuò eſſe poteſt. Minorem declarat. Nam generatio eſt inter ens & non ens: alteratio inter contrarias qualitates, augmentatio, & diminutio inter perfectam & imperfectam viuentiũ magnitudinem: ſic tamen, quòd contrarij motus ad contrarios ferantur terminos, vt generatio ad ens ex non ente, at corruptio ex ente in non ens: calefactio ad calorem ex frigido, econtra frigefactio.& ita de alijs omnibus. *Nullus motus præter localem poteſt eſſe perpetuò continuus.*

Maiorem probat, Et nota, quòd non ſumit vnicum motum ab oppoſito in oppoſitum: vt calefactionem quæ eſt à frigiditate in calorem: nam ſic probatum eſt iam, nullum motum vel mutationem poſſe eſſe infinitam, cum ſit diſtantia finita inter contraria,& ſic non eſſe poteſt perpetua continuitas. Sed probat de motibus conuerſis: vt à nigro in album,& iterum ab albo in nigrum, hoc enim modo debet eſſe perpetua cõtinuitas inter hos mot⁹, ſi eſſe poſſet. Oſtendit autem, quòd illi duo motus, vel mutationes conuerſæ non ſint inter ſe continuæ. *Nota.*

Et facit argumentum hoc. Sumo illum ſecundum motum cõuerſum ab albo in nigrum: & ſic procedo: Omne quod ante aliquem motum exiſtit, debet habere aliquam quietem ſub cõtrario termino, à quo ille motus incipit: ſed quòd illo motu ſecundo mouetur ab albo in nigrum, exiſtit ante illum motũ: ergo quieuit ſub albo: At quies eſt in tempore: ergo per aliquod tempus fuit ſub albo.

Non ergo eſt iſte motus continuus cum eo qui eſt à nigro in album: nam tunc non quieſceret in albo, ſed cum primum ad ipſum perueniret, ſtatim inciperet per alium motum ab illo termino mutari abſque vllo tempore quietis. Idem dicitur de alijs mutationibus oppoſitis, puta generatione,& corruptione, quæ vniuerſaliter opponuntur Similiter in particularibus: vt enim in generali mutatio mutationi, ita in particulari hæc huic opponitur, vt notum eſt.

Obiect. Dices, quod inconueniens, ſi dicatur quod non quieſcit in illo *Sol.* termino, puta albo per tempus. Dicit Ariſtot. quòd tunc ſimul moueretur motibus contrarijs, quod eſt impoſſibile. Quod hoc ſequatur non explicat, tamen explicare poſſumus ſic: Quia quod ex albo conuertitur in nigrum, vel conuertitur, poſtquam factum eſt album, vel dum fit. Nam poſtquam factum eſt: quia tunc quieſceret, & eſſet tempus, in quo factum eſt album: ergo dum fit: ſimul ergo fit album, & denigratur. Ita exponunt alij.

Quantam vim habeat hoc argumentum Ariſtot. Mihi non videtur hoc argumentum Ariſtotelis demonſtrare, ſed quandam probabilitatem habere. Non enim fieret res alba, nec motus eſſet ad terminum, vt per inſtans duraret in eo: at non oſtenditur hoc nō poſſe fieri. Nam poteſt eſſe quòd cum aliquid calefit à calido, vt ſex, accedat ad frigidū vt octo: ita vt in primo mutato eſſe caloris, vt ſex, quod fuit primum nō eſſe calefactionis, incipiat agere frigidum, vt octo per vltimum non eſſe: tunc enim ille gradus, vt ſex, non durabit niſi per inſtans, puta nūc eſt, & immediatè ante hoc non fuit quia inducitur in fine motus. Similiter nunc eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quia immediatè poſt hoc non erit motus frigefactionis, cùm incipiat per vltimum non eſſe. Erit igitur idem inſtans primum non eſſe vnius motus præcedentis, & vltimum nō eſſe ſequentis: & erit primum eſſe illius formæ inductæ in fine motùs prioris, & vltimum eſſe eiuſdem reſpectu poſterioris: Et hæc ſunt veriſſima.

Nihil enim differt contrarietas, aut non contrarietas.

Excludūtur tres obiectiones. EXcludit tres obiectiones contra prædictam rationem. Prima eſt: Quia dictum eſt, contrarios motus ſimul nō eſſe, ac ob id non eſſe continuas duas mutationes: poſſet quis dicere, quòd generatio & corruptio non ſunt contrariæ, ob id poterunt ſimul eſſe. Reſpondet, quòd ratio ducit ad hoc abſurdum, quòd duo oppoſita ſimul eſſent, ſiue illa ſint contraria, ſiue priuatiua: Hoc enim parum conducit rationi. Sat eſt, quòd probet, quòd generatio & corruptio eſſent ſimul, quæ non poſſunt verè ſimul eſſe, ſiue vocentur contraria, ſiue non.

Altera obiectio eſt, Quia dictum eſt, quòd debet eſſe quies in termino, à quo eſt mutatio. Videtur falſum: quia quod generatur, non eſt: quieſcit poſt generationem, vel ante corruptionem, quia dictum eſt quietem tantùm opponi motui. Reſpondet, quòd parum hoc refert. Nam ratio hoc contendit, quod debet eſſe per

alt

aliquod tẽpus in termino, à quo eſt motus, ſiue ſit quies, ſiue non. Si enim datur tale tempus, tunc illæ mutationes non erunt continuæ, & hoc ſufficit, & intendimus probare.

Tertia obiectio eſt, Nam primò diximus motus eſſe contrarios, & poſteà vnum illorum incipere à quiete cõtraria: vbi videtur quòd vnũ duo habet contraria. Ad hoc reſpondet, quòd ſiue quis illa duo cõtraria vocet, ſiue non ad rationẽ ſatis eſt, quòd opponatur motus & quieti, & alteri motui: ſicut mediũ duplici extremo opponitur. Quod verò ſit perfecta contrarietas inter quietem & motum, parum hoc refert ad præſens. De hoc autem diximus lib. 5. 3.

Amplius autem & in generatione, Tex. 63.

ITerùm probat, quod non ſint duo motus illi continui per generationem. Vt enim nihil generatur, vt duret per inſtans: ita profecto ſit in alijs motibus, nihil enim ad terminum mutabitur, vt per inſtans ſit in eo: quia quod naturale eſt, in omni motu erit, at ſi illi motus eſſent continui, illud ſequeretur, vt in textu præcedenti probatum eſt. Non igitur ſunt tales motus, quin ſit media quies, ſaltem per aliquod breue tempus: hoc autem continuitatem illorum impedit.

CAPVT VIII.

Quod autem contingit eſſe quendam. Text. 64.

CVm probaſſet nullum alium motum continuum perpetuò eſſe poſſe, nunc ad locales deuenit. & inter locales nullum niſi circularem perpetuo continuum eſſe poſſe oſtendit. *Inter motus locales nullum præter circularem poſſe eſſe perpetuũ.*

Diſtinguit autem tres locales motus, rectũ, circularem & mixtum ex vtroque, puta qui fit per chordam, & arcum. Dicit, quod ſi probatur vtrumq; ſimplicem, aut vnum nõ eſſe infinitum, etiam probatum erit mixtum non eſſe infinitum: nam iſte ex ſimplicib. componitur.

Probatur igitur de recto, quò eſſe non poſſit perpetuo continuus. Et nõ ſumit vnicum rectum ſimplicem, qui ab vno in aliud fit, nam notum eſt non poſſe talem eſſe infinitum, ſicut nec alios motus, qui ſunt à contrario in contrarium: ſed ſumit rectum, & reflexum vt ab A, in B, & iterum à B, in A. De his enim dubium eſt. Oſtendit autem quod tales motus non ſint continui, tali *1. ratio.*

 argu

argumento. Motus contrarij non ſunt continui: illi motus ſunt contrarij.non ergo ſunt continui.

Conſequentia eſt certa,Maiorem probat ex his quæ dicta ſunt lib.5.Vbi probatum eſt,ad motus continuitatem debere eſſe tempus vnum, mobile vnum,& terminum vnum ſpecie: at contraria non ſunt vnius ſpeciei,non ergo continuari poſſunt.

Minorem probat. Nam illi motus ſe inuicem impediunt: ergo ſunt contrarij. Patet antecedens. Moueatur aliquid ab A in B,& aliud a B,in A,profectò ſe mutuò impedient,quo minus motus ſuos peragant. Non ſic autem, cùm aliquid ſurſum, aliud ad latus mouetur: ſunt ergo illi contrarij; ac ob id non erunt continui.

Maximè autem manifeſtum eſt. Text.65.

2. ratio. ALterum argumentum facit ad idem probandum ſic.Illi motus inter quos mediat quies,non ſunt continui:ac inter motum rectum, & reflexum mediat quies: ergo illi non ſunt continui.Adnot.. quod non ſolum inter rectum & reflexum, ſed etiam in circulo motus ſimplex & reflexus,quietem habet.Vt ſi per circulum procedat ab A, in B,& iterum à B,in A.

Inter motum rectũ & reflexum mediat quies. Explicat tamen. quòd ferri iterum ab ipſo B, in A,poteſt, aut continuando motum per totum circulum: & hoc dicitur moueri per circulum,& hic motus cõtinuus eſſe poteſt:Aut regrediendo per eandem partem circuli: & de hoc motu reflexo dicitur, quòd non eſt cum altero cõtinuus Minorem illam probat, quòd mediet quies,Et dicit hoc ſenſu patere,& ratione.ſenſu quidem; quia experimur aliquando in his reflectionib. mobilia retardari. Rationem autem adiungit.

Obiectio. Sed dices,ſi hoc ſenſu notum eſt,vt quid ratione opus eſt cùm qui ſenſu probat, ratione oſtendere ſuperius reprehendit in text. 26.Reſpondet Auerr. quod ratio ponitur vltra ſenſum in præſenti, quia illa quies non percipitur in omnibus reflexis. Nec ſimiliter per ſenſum cognoſcitur cauſa:ratio probat in omnibus, & dat cauſam.

Principium autem hoc eſt.

Suppoſitio in quãto ſunt tria principiũ, medium, & finis. AD probandum id ratione,ſupponit duo. Alterum eſt, Quòd in quanto ſunt tria,Principium,medium, finis: & hæc ſunt tam in ſpacio, quam motu, & tempore. Medium autem habet rationem duorum:reſpectu enim principij finis eſt: reſpectu verò finis,principium.

Alte

Alterum eſt, In linea recta quodlibet punctum medium nō eſt actu principium, aut finis, ſed potentia. Vnde non actu dicitur, niſi cùm ſumitur cum hac, aut cum illa parte. Ex quo fit, quòd in motu facto per lineam, nunquam pūctum habeat rationem principij aut finis actu, niſi facta fuerit aliqua diuiſio non per magnitudinis diuiſionem, ſed ſecundum quietem.,

Vnde maximè aduerte quod hoc eſt diſcrimen in puncto lineæ, vt eſt medium tantum, & vt eſt principium vel finis motus, quòd vt eſt tantùm medium, ſufficit quòd ſit potentia principiū, vel finis, & tunc erit cùm motus continuè fit per illam lineā. At ſi debet eſſe finis actu, vel principium motus, tunc debet ſumi cū diuiſione, ita vt ceſſet mobile in illo per aliquod tempus: ſic enim fiet actu finis præcedentis, & actu principium ſequentis motus. Et dicitur quòd mobile ad illud acceſſit per motum primū, & per alterum motum receſſit & abfuit: de puncto verò abſque vlla quiete. *Nota.*

Nec poteſt dici quòd mobile fuit in illo, & receſſit ab illo: quia vel hoc eſſet in vnico inſtanti, vel in tempore. Non eſt dicēdum, quod in illo fuit in tempore, tunc enim eſſet quies. Nec inſtanti, nam tunc peto, An in eodem receſſit? Et hoc non. Vel in alio: & tunc intercederet tempus, & in hoc quieſceret. Et iterum peterem de vltimo inſtanti. An in alio receſſit: & ſic mobile nunquam moueretur. Non ergo debemus dicere, quod in puncto medio, aut inſtāti fuit & receſſit, niſi ibi quieſcat: aut quòd ſi res dicitur in inſtanti eſſe, eſt, quia in tempore in quo illud inſtans eſt.

Ex his vult rationem hanc eſſe: Illi motus, qui habent actu finem & principium, non ſunt continui: at ſimplex & reflexus, habent actu finem & principiū, cùm diuerſi ſint: ergo eſt quies in illo vltimo reflexionis, aliter enim eſſet illud, ſicut punctū medium quod eſt potentia: Vndè nec ille primus motus haberet actu finem: quod falſum eſt. *Vis rationis.*

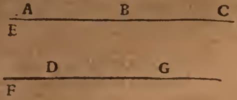
Nota literas, per C, intelligitur vltimus punctus: per B, medius, qui dicitur in potentia: per A, mobile. Dicit quod ſi A, vtatur B, vt fine & principio actu, vt in reflexione fit: tunc neceſſe erit illic quieſcere. Nam ſicut cogitatio, qua punctum ſumimus reſpectu huius vel illius partis, facit, vt dicatur actu principium, vel finis. Ita in motu facit quies illud actu principium, aut finem. Statim addit, quomodo incipit motus, nempe cùm recedit ab aliquo pūcto in principio, vt ab A, & finis eſt, cùm in aliquo, puta C, ſteterit. Nam (vt dictum eſt) in principio motus nō eſt primum: in vltimo verò eſt primū in quo mutatū eſt. Et nota quòd modo per A punctum & ſignum quod idem eſt, intelligit. *Nota.*

Quam habeat vim ratio ipſius Ariſt. Hæc ratio Ariſtotelis,vt dixi ibi text.ſuperiori,nõ eſt demonſtratio:nam aliquando accidit motum reflexum ratione temporis,continuitatem habere, vt patet de faba, quæ ſurſum proiecta ſine quiete trahitur à magno lapide cadente de qua diximus lib. 5.Verum eſt quod Ariſt.dicit,cùm aliundè non prouenit impedimentum, vt in caſu poſito ſatis manifeſtum eſt.

Quapropter & ad dubitationem. Text. *66.*

Dubium quoddam. CVm dixiſſet,punctum medium non eſſe actu finem,aut principium motus, niſi ſit quies,nec mobile dicendum ibi accedere,aut recedere: nunc per hoc reſpondet ad dubium quoddam quod ex ſimili confeſſione ſuboriri poterat.

Sumantur duæ lineæ æquales: altera E,altera F.Et duo mobilia æquali velocitate mota, per E,moueatur A, & per F,moueatur D,& ſignentur duæ partes æquales:in lignea E, ſignetur B,C, in lignea F,ſignetur F,G.

Incipiat autem moueri A,à principio lineæ,vſque ad B,& cùm ibi ſit,incipiat D,recedere ab F, vſque ad G.Tunc citiùs perueniet D,ad G,quàm A,ad C,ex B,& tamen magnitudines hæ duæ æquales erant,& mobilia æquè velocia. Quòd autem citius perueniat D,patet, quia cum A,eſt in B, tunc D, recedit ab F. Nec poteris dicere,quòd tunc A,recedit à B, quia ſimul non eſt ibi & recedit:ergo quieuit ibi, quia citius alterum peruenit, ita eſt intelligendum hoc.

Solutio. Ad dubium,quòd profectò in litera eſt valde obſcurũ, reſpondet Ariſt.quod non eſt concedendum, quòd dum D,receſſit ab F, erat A,in B. Non enim A,in B, fuit,quia B,erat in medio motus: Nam vt diximus,A,incepit motum ab E,quod erat ante B.

Nota. Per hæc vult Ariſtot. docere, quòd aliter ſe habet punctum in medio motus, aliter in principio motus & fine: Nam in medio potentia eſt, nec ibi eſt quies, ait in fine ſeu principio actu eſt, & debet eſſe quies ſub illo.

Vnde

Vnde concludit ex hoc, quòd cum in motu reflexo ibi ſit actu finis præcedẽtis, & principiũ ſequentis motus debet in eo quies eſſe: & ponit exemplum mutatis ſignificationibus literarum: puta ſi G, mobile feratur vſque ad D, punctum, & iterum reflectatur, quieſcet ante reflectionem: quia illud actu, eſt finis vnius, & principium alterius.

At verò, quæ olim allata fuit. Text. 67.

Excluditur quadã reſponſio.

EXcludit quãdam reſpõſionem. Poſſet enim quis dicere, quod in illo puncto lineæ vltimo, in quo fit reflexio non ſit mobile, nec recedit: ſed ſicut ſe habet medium punctum motus recti, ita illud eſt mundum recti, & reflexi. Hoc reiicit, nam illud punctum actu eſt finis & principiũ, quia ſunt illi diuerſi motus, alius enim eſt ſurſum, reflexus deorſum, vel econtra Vnde tale punctũ non poteſt cenſeri, ſicut medium in motu eiuſdem rationis, erit ergo quies in illo.

Nota ſolutionem argumenti Zenonis.

Et ex his poteſt ſumi argumentum. Nam ſi non eſſet quies in illo puncto tunc eodem modo ſe haberent duo illi motus diuerſi, quo duæ motus eiuſdem rationis partes, quod non eſt cum illi actu ſint diuerſi motus. Partes autem vnius motus ſolum diſtinctæ potentia: aliqua ergo inter illos mediat quies.

Nota non eſſe verum in Ariſt. id quod dictum eſt in 6. Phyſic. tex. 18. infinitum poſſe pertranſiri in infinito tempore.

Statim per hanc doctrinam vult ſolutum eſſe duplex dubium. Alterum Zenonis lib. 6. propoſitum, puta quòd nõ ſit motus, quia oportet tranſire prius per dimidium: hæc autem infinita ſunt, ac tranſiri non poſſunt. Alterum dubium eſt ferè idem, ſed alia via propoſitum. Cùm aliquid mouetur, numeret ea dimidia ſimul, atque mouetur: cùm hæc autem ſint infinita tranſacta in motu, accedit infinitum eſſe numeratum quod eſt impoſſibile.

In primis ergo de motu. Text. 68.

EXcludit ſolutionem quam dederat argumento Zenonis in lib 6. tex. 38. illic enim dixerat, quòd quamuis in ſpacio ſunt infinita, tamen etiam in tempore quo pertranſitur ſpacium, ſunt infinita: vtrunque enim eſt æqualiter diuiſibile: hanc ſolutionem dicit eſſe ad hominem, id eſt, quantum efficiebat pro ſoluendo argumento. Zeno enim contendebat, quod ſi motus eſſet infinitum, tranſiretur tempore infinito, puta magnitudo diuiſibilis in infinitum per vnam horam. Ad hoc ſatis tunc fuit reſpondiſſe, quod pariter tempus erat infinitum. Eſt enim etiam diuiſibile in infinitum.

Nota.

Sed hæc ſolutio prorſus difficultatem non euacuat, nec veritatem oſtendit: Nam dubium manet quomodo tempus, cum infinitas habeat partes, poteſt tranſiri & finiri. Hoc autem per ea

quæ modò dicta ſunt,ſoluitur:Non enim iſta dimidia actu ſunt in continuo, ſed potentia: nam actu eſſent, ſi vnumquodque punctum fieret duo, vt cum hac vel illâ ſumeretur parte: aut ſi motus ceſſaret. Tunc autem facta diuiſione, iam non eſſet continuum. Et ſic etiam patet de numerante: qui enim numerat, diuerſas partes facit, & bis punctum ſumit cum duplici parte, ac duo puncta facit: hoc autem non ſe habet in continuo ſic. Vnde concludit, quod infinita contingit tranſire potentia, ſed non infinita actu, De hoc abundè diximus libr.6. præſertim quæſtione prima. Vnde linea finita quidem eſt ſecundum ſubſtantiam, & eſſe actu, potentia autem illa habet infinitatem.

Manifeſtum autem eſt, & quòd niſi aliquis. Text. 69.

In tempore inſtans medium habet rationem prioris & poſterioris, alias ſequeretur vnum è duobus inconuenientibus.

IN hoc textu oſtendit, quòd debet in tempore conſtitui inſtans medium, quod habet rationem duorum, & ſit finis prioris, & principium poſterioris: & hoc inſtans ſit primum nō eſſe rei corruptæ. Et hoc eſt quod dicit, quod poſterius debet ſumi ad ipſam rem, id eſt, debet eſſe primum eſſe ipſius rei, quæ generatur poſt alterius corruptionem verbi gratia, ex aere generatur aqua, tunc datur in illo tempore inſtans, quod ſit primum non eſſe aëris, & primum eſſe aquæ. Hoc autem inſtans, re vnum eſt, & pro parte præterita, & pro parte futura temporis: ratione duplex eſt.

Probat autem, quòd niſi ſic diſtinguatur hoc inſtans, ſequetur vnum ex duobus inconuenientibus, & impoſſibilibus. Aut quod idem in vno inſtanti erit idem, & nō idem: Aut quod factum eſt, non erit, vel quod corruptum eſt erit.

Probat hoc ſumpto tempore A,C,B, puta, hora & inſtans commune vtrique mediæ eſt. C. Prior. n. media eſt A,C. Poſterior eſt C,B, demus, quòd aliquid ſit album in vna media eſt A,C, poſterior eſt C,B, demus, quòd aliquid ſit album in vna media hora priori, erit in illo inſtanti terminatiuo ipſius: Si eſt non album in altera erit in illo inſtanti initiatiuo. Cûmque iſtud inſtans vnum ſit: erit in eo aliquid album, & non album Neceſſe eſt ergo dicere, quòd in illo inſtanti res, quæ corrumpitur, non eſt, ſed in tempore priori, præter illud inſtans: & ſic erit primum non eſſe præteritæ, & primum eſſe futuræ formæ.

Similiter, detur quòd in media hora ſit res facta: in altera non facta. Si in priori eſt nō facta: ergo etiam in illo inſtanti C. Si verò in poſteriori eſt facta: ergo etiam in illo erit: ergo res, quando non eſt facta, & è contra, vt notum. Oportet ergo diuerſitatem hanc in illo inſtanti facere.

Et

Et attende, ꝙ per album,& non album debes formas ſubſtantiales intelligere: hæ enim ſunt quæ per primum eſſe incipiunt. Accidentia enim quæ cum motu incipiunt, per vlti[illegible]um nõ eſſe incipiunt,ſicut motus ipſe,vt iam declaratum eſt in lib. 6. *Nota.*

Si verò,quod fuerit priùs non ens.

OStendit ex dictis tempus non eſſe compoſitum tantùm ex inſtantibus: Et ratio eſt.Detur quòd aliquid fiat ens ex non ente,puta ignis,aut album ex non albo,vel non igne:cùm debeat dari inſtans,in quo primò eſt:detur illud,& ſit B,in tempore A Si in A,eſt:ergo antè fiebat,& non erat:ergo debuit eſſe generatio, & productio ante inſtans,in quo eſt D,quod factum eſt: hæc autem non poteſt fieri in altero in[illegible]anti immediato, & contiguo: quia,detur illud,in eo res illa non eſt: ergo,vt ex non eſſe veniat ad eſſe,debet eſſe aliquod intermedium:mediat ergo tempus nõ potuerunt duo immediata inſtantia eſſe. *Tẽpus non compons ex i[n]ſtantiu.*

Breuiter ratio eſt. Dentur duo inſtantia ſimul, tunc in vna res eſt, in altero non eſt: ergo neceſſariò debet mediare aliquid in quo ſit productio, nam in inſtanti eſſe non poteſt. Dicit tamen Ariſtoteles, quòd dubium nullum eſt apud ſe, qui tempus ponit ante quodcunque inſtans,ei immediatam. *V[ẽ] rationis Ariſt.*

Dices, Si generatio vel res corrumpitur per aliquod tempus & in vltimo inſtanti huius non ſit, quia deſinit per primum non eſſe:videtur quod non ſit in toto illo tempore Reſpondet Ariſt. quod in toto illo eſt:nam inſtans nihil diminuit, nec auget tempus,cum ſit indiuiſibile.

Quibus igitur ali[q]uis. Text. 70.

POſtquã rationib.proprijs, & propria materia ſumptis probauit,motum ſimplic[e]m, & refl[e]xum non eſſe continuos: modo rationib.communibus,quas Dialecticas vocat, id probat: quarũ prima eſt. Ille eſt terminus motus primus & ſpecificus, in quem motus continuè fertur, niſi impediatur: cum ergo motus eſt ab A,in B,& iterum continuè à B, in A, motus fertur ad A,terminũ: illi ergo duo motus habent vnum terminum,& ſpecificum:erunt ergo vnius ſpeciei. Hoc autem eſt falſum, cum ſint contrarij:ergo re vera,non continua eſt illi reflexio cum motu priori. *Rationibus communib. oſtendit ſim[pli]cem & reflexum non eſſe continuos.*

Amplius autem & ex his. Text. 71.

SEcunda ratio eſt eadẽ cum ſuperius poſita text.61.Quod mouetur aliquo motu,qui non fuit prius, debet prius quieſcere,

quiete oppoſita illi: ſed cum ſit illa reflexio motuum contrariorum poſterior motus nõ fuit prius, cum alter erat, aliter duo motus contrarij ſimul eſſent, ergo quod mouetur, quieuit ſub termino ad quem prioris. Hæc enim quies eſt oppoſita motui poſteriori, (quia ſuppoſitum eſt, non eſſe niſi hos motus) non ergo hi continui ſunt, cum media ſit quies.

Amplius autem & hæc ratio. Text. 72.

3. TErtia ratio eſt ferè ſimilis primæ, ſed ad aliud inconueniens ducens: Detur quòd ex non albo fiat album & ex albo iterũ continuè non album: erit ergo totus hic vnus motus, qui ex non albo tendit in non album. Nam cum ex non albo fit album, illic non fuit illa quies: per vnũ ergo motuum, & corrumpitur non album, puta cum fit album & deſtructo albo, fit non album. Hæc enim tria illa motu fiunt. At abſurdũ eſt concedere, quòd vno motu & deſtruitur vnum, & fit ipſum, erit ergo quies media in a bo.

4. Quarta ratio eſt. Quia poſſit dici, quòd cum poſſint duo illi motus in continuo tempore fieri, erunt ipſi continui. Ad hoc addit rationem, quod ſolum tempus non ſufficit, niſi ſit vna forma: at duo contraria non poſſunt vnum facere: erunt ergo illi motus conſequenter.

Vbi nota, quod non negat Ariſt. poſſe abſque tẽpore medio aliquando motus illos fieri, ſed ſolum probat abſurdum eſſe vniuerſaliter & ſemper id fieri. Et quia minus aliquando ita ſit, nõ tamen illi continui dicendi ſunt, propter terminorum diuerſitatem. De inceptione, & deciſione formarum, & motuum diximus lib. 6.

CAPVT IX.

Qui autem ſuper circularem fit. Text. 73.

Motũ circularẽ eſſe perpetuum. 1. Ratio.

CVm motum localem, nec rectum nec reflexum perpetuò continuum fieri probaſſet: nunc motũ circularem cõtinuum eſſe poſſe oſtendit, ac id duplici ratione probat. Prior eſt. Quia in tali motu non ſunt illa, propter quæ negatum eſt, motum rectum & reflexum eſſe continuos. Hoc enim negabat: quia ſi ab ipſo A, in B, motus ſit, & iterum a B, in A, per rectum, & per lineam eandem: tunc duo motus cõtrarij eſſent vnus, & idem: nam totus ille motus ab A, terminaretur ad A. At hoc in circulari motu non eſt, quia illi motus non ſunt cõtrarij. Nam cum ab A, per B, circulariter regreditur ad A, iſte regreſſus non eſt contrarius, qui A, & B, non ſunt oppoſiti termini. Termini enim oppoſiti, & contrarij

diſtant

diſtant ſecundum lineam rectam, at motus illi non ſunt ſecundum rectum.

Vnde non omnis motus qui eſt ad terminum aliquem opponitur motui qui eſt à termino illo, niſi cum eſt ſecundum eandem lineam rectam. Imò hæc eſt natura circularis, quòd ab vno in idem redeat. Poteſt ergo motus circularis continuè redire ad idē punctum, vnde ortus eſt, & ſecundum idem propoſitum, & poſitionem. Nam qui per circulum ſemper ad idem procedit, ſemper ſeruat eandem poſitionem, ſequens partem poſt partem: at qui reflectitur, mutat poſitionem, & poſteriores ſpacij partes, facit priores.

Altera ratio eſt. Ob id negabatur continuitas in reflexo: quia per idem ſpatium regreditur ad idem punctum, ſiue per rectum, ſiue per ſemicirculum: at quod per circulum mouetur, regreditur per aliud ſpatium: nam per vnum ſemicirculum tendit ab A, in B, & per alium ſemicirculum regreditur ad A. Non igitur ſunt motus contrarij, cum non fiant ſecundùm idem, & ſic poſſunt eſſe continui. Motus ergo circularis continuus eſt, & ſic poteſt habere perpetuitatem in continuitate: quia continuè redit ad idem punctum vnde profectus eſt.

Manifeſtum autem eſt. Text. 74.

Concludit ex hoc, quòd modo dixerat, ꝙ reliqui etiam motus reflexi, puta alterationes non poſſunt eſſe continuæ, quia ſunt per idem medium, vt ab albo in nigrum, & econtra. Similiter in augmentatione & diminutione, & in alijs.

Quòd ſi dicat, eſſe aliquando multa media inter qualitates & extrema. Reſpondet, quòd nihil refert Sat eſt quod ſæpe accidat eſſe per eadem media, vt auferatur perpetua continuitas, vt ab albo in nigrum per fuſcū, & iterum à nigro in album per idem fuſcum, quamuis aliquando ſit per viride. Attende quod generationem ſumit hic coniunctam cum alteratione, & medium vocat diſpoſitiones ipſas quæ ad formam ipſam conueniunt. Ex quo reprehendit philoſophos qui dicebant omnia continuè moueri, præſertim enim loquuntur de alteratione, & hanc, nec vllum motum alium, præter circularem, poſſibile eſt eſſe continuum, vt oſtenſum eſt. *Dubium.* *Sol.*

Quòd autem lationum circulatio. Text. 75.

Probatum eſt, circularem poſſe eſſe perpetuum continuum: nunc eum eſſe primum motum oportet probare. Nam vt *Motū circulare eſſe primum.*

ſit

ſit motus primi motoris, vtrunque debet habere. Cum autem localis ſit primus omnium aliorum motuum, ſi probatur inter locales, circularem eſſe primum, abſolutè probabitur omnium eſſe primum. Præterea inter locales, rectus, & circulares ſunt ſimplices. ob id priores ſunt compoſito ex vtroque ſolum, ergo probare oportet quod circularis ſit prior recto.

Hoc autem multipliciter probatur. Primò, Ille motus prior eſt, qui eſt ſimplicior, & perfectior: motus circularis eſt huiuſmodi: ergo eſt prior. Minor probatur. Nam ſumo rectum: Et tunc, vel eſt ſimplex abſque reflexione: & tunc terminatur, quia in infinitum protrahi non poteſt Et tunc circularis eſt perfectio, quia poteſt in infinitum protrahi. Eſt autem perfectius quod ſemper eſſe poteſt. Aut rectus ſumitur cũ reflexo, & iam iſte motus eſt compoſitus, cum ad idem punctum bis tranſeat idem ſpatium: & tunc circularis erit prior, quia ſimplicior.

2. Ratio. Probatur ſecundò, Ille motus eſt prior qui poteſt eſſe perpetuus, at nullus motus poteſt eſſe perpetuus, niſi circularis, quia ſi alij ſumantur cum reflexione, neceſſariò habent mediam quietem, & ſic corrumpuntur: ergo ille prior eſt.

Rationabiliter autem accedit. Text. 76.

Suppoſitio. SVbdit, non eſſe abſque ratione circularem eſſe continuum & nullum alium. Supponit autem, quòd in ſpatio, per quod fit motus, dantur principium, medium & finis: ſed differenter. Nam in recto illa actu ſunt determinata cum linea terminos habeat, at in circulo ea non poſſunt determinata eſſe, cum quodcunque ſumatur, non eſt ratio, quare illud ſit principium potius, quàm finis, aut medium, & illud potius, quàm aliud: cùm omnia æqualiter ſe habeant. Hinc eſt, quòd meritò per circulum totum poteſt eſſe motus continuus ſemper, non autem per rectum reflectendo: hoc enim habet determinata principium, medium, & finem.

Vnde, quæ per illud mouentur, cũ ſunt in vno, non ſunt in alio, at in circulo mobile ſemper eſt in fine, ſimul etiam in medio, & in principio. Cauſam huius dat quia linea circularis habet extra ſe medium, puta centrum, quod eſt principium & finis: & mediũ dici poteſt. Ob id igitur continuò mouetur per circulum, quia nunquam mobile ad centrum peruenit. Et hinc ſequitur quod totus circulus quod modo quieſcit, cum centrum non mutet, ſed fixum maneat, ſimiliter etiam mouetur continuè ratione ipſius circumferentiæ, quæ aliter & aliter circa centrum ſe habet.

Acci

Accidit autem è conuerſo.

TErtiò probat primitatem huius motus,quia eſt aliorum mēſura,quamuis hoc argumentum ſit conuertibile. Nam quia primus motus eſt, ob id aliorum eſt menſura etſi menſua etiam primus eſt. Eſt autem menſura:nam (vt dictum eſt lib.4.) tempore,quod in circulo conſiſtit,me[n]ſuramus reliqua.

Quartò idem probat. Quia ſolus iſte circularis regularis eſt, reliqui enim motus naturales,quò magis ad finē perueniunt, eo magis intenduntur,nec vniformitatem ſeruant. At circularis vniformis eſt, cum non habeat finem determinatum, eſt ergo iſte prior:ſimiliter finem habet extra ſe,puta centrum. 4.

Dubitatur,quæ ſit cauſa,quare motus naturalis in fine intendatur. Alb. 4.Phyſi.tract. 1.c. 3.dicit, ꝙ medium propè extrema magis accedit ad naturam extremorum:vt aër propè ignem accedit magis naturæ ignis,propè etiam accedit naturæ terra:ob id motus naturales in fine ſunt velociores, quia medium eſt eis magis naturale.Sed hoc non videtur valere. *Dubium quare motus naturalis ſit velocior in fine.*

Nam eadem eſt ratio huius velocitatis maioris verſus finem, quæ ſolet eſſe in motib.violentis verſus medium:at in his non eſt propter talem cauſam:ergo nec in illis. *1. ſentētia Albert.*

S.Thom.4.Phyſi.lect 12.dicit eſſe velociores,quia magis accedunt ad id quod ſibi naturale eſt,puta proprium locum. Aliqui addunt, quia virtus loci magis viget in locis proximis a qua talia trahuntur. 2. 3.

Sed omnia iſta vnico argumento impugnantur,quod facit Burleus in præſenti. Demus quod lapis deorſum per centum ſtadia cadat:& conſideretur velocitas,quæ fit per vltimum ſtadium. Iterum per illud lapis deiiciatur, vt ſolum cadat è principio ſtadij: profectò multo minus velox erit motus huius, quam cum cadebat ex alto,& tamen idem ſtadium eſt æquè propinquum centro: ergo non eſt illa ratio velocitatis. *Impugnātur iſta ſententia* 1.

Vlterius ſic impugnari poteſt. Signetur ſtadium in medio diſtanti à centro,& aliud propè centrum: & per id,quod eſt remotum à centro,moueatur lapis cadens ex altiori adhuc loco:& per id quòd eſt propè centrum,moueatur non ex altiori cadens. Profectò velocius per illud aliud mouetur:non ergo facit quicquam loci naturalis propinquitas. Adde etiam quod nihil acquirit in ſe mobile. 2.

Reſpondetur igitur cum Burleo,quòd in fine & medio intēditur motus,quia ſunt plures partes aëris,vel medij. quæ poſt mobile mouentur: & ipſum impellunt. Similiter partes anterioris *Authoris ſolutio.*

medij

medij plures mouentur verſus locum illum, & ei cedunt: vt ſi lapis deorſum mouetur, anteriores aëris partes verſus terram mouentur plures dum motus longior eſt:& poſteriores plures poſt ſe ſecum fert:& ſic augetur motus excedentibus alijs, alijs propellentibus medij partibus. At differt motus violentus: quia in motu violento deficit vis impreſſa mobili, ob id remittitur vltra medium: in naturali verò ſeruatur eadem virtus per totum motum, cùm ſit permanens ob id iſte intenditur in fine: vterque tamen in medio intenſior eſt, quàm in principio.

Quòd autem ea, quæ eſt ſecundum locum. Text. 77.

Motũ localem eſſe primũ probatur multis teſtimoniis.

Empedoc. Anaxag. Democr. Plato.

VLtimo localem motum omnes antecedere probat ex ſententia omnium Philoſophorum. Primo ex Empedocle, qui litẽ, & amicitiam per congregationem, & ſegregationem operari primo dixit: illa autem ſunt cum locali motu. Secundò ex Anaxagora, qui hanc etiam ſeparationem rerum ponit factam à mente. Tertiò ex Democrito, qui non ponit cauſam efficientem, ſed propter vacuum res fieri & moueri dicit, at motus hic per vacuum localis eſt. Quartò ex alijs, qui denſitate, & raritate cuncta faciunt: vt qui vnum elementum principium ponunt. Hi enim motum localem ibi ponunt, vt denſetur, aut rarefiat res. Quintò ex Platone, qui animam ſeipſam mouentem principium mundi ponit: at quod ſeipſum mouet maximè ſe ſecundum locum mouet. Sextò ex ſententia communi, qui abſolutè per motum abſque limitatione proiatum, localem intelligunt, & hoc quia is eſt omnium primus.

Ex his epilogat, quæ dicta ſunt hoc libro, puta ꝙ motus ſemper ſit, & quod ſit principium motus: & quis motus ſit primus: & quis perpetuò continuus: & quòd primum mouens ſit omninò immobile: motus autem, quo immediatè mouet, circularis eſt.

CAPVT x.

Quòd autem hoc neceſſe eſt. Tex. 78.

Primũ motorem eſſe incorporeũ inquiritur.

ALiud attributum primi motoris probare aggreditur: Nempè quod ſit incorporeus, & magnitudinis expers. Ad hoc autem probandum vtitur hoc medio, ꝙ tempore infinito mouetur, ac duos facit ſyllogiſmos. Alter eſt: Nullum finitum poteſt mouere tẽpore infinito: primus motor mouet tẽpore infinito, ergo

primus

primus motor non eſt finitus: erit ergo infinitus.

Alter ſyllogiſmus eſt: Nullum infinitum habet magnitudinem: primus motor eſt infinitus: ergo non habet magnitudinem: ergo incorporeus eſt. Vtriuſque ſyllogiſmi probat maiores, in hoc autem textu priorem.

Nota autem, quòd ſequor modò expoſitionem communiorem, nam in quæſtione dicam exactius meam de hac re ſententiam. *Nota.*

Dicit igitur quòd ante iſtam concluſionem, quòd primus motor incorporeus ſit, oportet aliqua priora, id eſt, aliquas propoſitiones præmiſſas ſumere Quarum vna eſt. Nullum finitum poteſt mouere tempore infinito. *Ratio Ariſto. qua probat nullum finitũ poſſe mouere tempore infinito.*

Supponit autem duo ad probationem. Alterum eſt.: Tria eſſe in motu, prout attinet ad negotium præſens, puta Mouens, Mobile, Tempus. Alterum eſt quòd iſta poſſunt penes finitum & infinitum quadrupliciter ordinari. Aut enim omnia tria ſunt infinita, aut omnia finita: aut duo infinita, vnum finitum: aut econtrà, duo finita, vnum infinitum. *Suppoſitiones quædam.* *Nectitur ratio.*

Modò autem hoc probatur, quòd non poſſint eſſe duo finita, puta moues, & mobile, & tempus infinitum. Sit igitur in caſu argumenti A, mouens, B, mobile finita: C, tempus infinitum: & ſumatur pars mouentis, quæ ſit D pars mobilis, quæ ſit E, & tempus ſit F. Eſt igitur argumentum, D. pars mouentis tempore infinito mouet E. quæ eſt pars mobilis tempore infinito mouet autem tempore finito F. ergo totum A. mouet totum B, tempore finito; non ergo in tẽpore infinito. Antecedens probatur; Quia pars mouet minori tempore, quam totum, ſed totum poſitum eſt, mouere tempore finito, ergo & pars mouebit finito.

Conſequentiã probatur. Fiat additio partium ad D & ad F. tũc etiam creſcet tempus, cùm autem finitũ ſit A, & B, tot partes addentur D & E quòd adæquant ipſa A, & B, & iſta conſumantur à blatis partibus ab eis &, additis D. & R. At tempus non conſumitur cùm infinitum ſit: at cum debeat conſumari, quia ſicut D, & E, adæquant per additionem ipſum A, & B, ita etiam tempus adæquabit. Non autem poſſet, ſi illud eſſet finitum: ergo finitum eſt tempus quo A mouet B.

Aduerſus hoc dubitat Auic. quia non videtur, quòd mobile, & mouens diuidi ſemper poſſit: & ſic demonſtratio non eſt vniuerſalis. *Obiect.* *Auic. contra reſponſionem Ariſt.*

Reſpondet S. Thom. quòd non eſt opus hoc de diuiſione reali intelligere, ſed de ea, quæ cogitatione fit, qua rei naturam ſcrutamur. *Solutio. D. Tho.*

Dices quomodo dicit Ariſt. quod pars mouet partē in minori tempore; dictum enim eſt lib. 7. quòd ſi mouens mouet mobile tanto tempore, dimidium mouet dimidium æquali tēpore. Hoc cum alijs grauioribus dubijs examinabitur in quæſtione. Interim dico, quòd illud poteſt ſic clarius probari. Si totum A, mouet totum B, tempore infinito: totum A, mouebit partem B, tempore finito: hoc enim benè ſequitur. Vlterius adde partes æquales B, donec æquetur toti ipſi B, addes etiam tempori: ſed non fiet infinitum, quia addendo finita finitè finito, non fiet infinitum: ergo totum A, mouebit totum B, tempore finito. At quare Ariſt. nō ſic probauit hoc cum poſſet, dicam inferius.

Quod autem omninò non contingit.
Text. 79.

Virtutem infinitā nō poſſe eſſe in magnitudine.

PRobat alteram maiorem alterius ſyllogiſmi, puta virtus infinita non poteſt eſſe in aliqua magnitudine. Loquitur autem de magnitudine finita, tum quia alibi oſtenſum eſt, non eſſe magnitudinem infinitam: tunc etiam, quia eodem argumento poteſt probari, quod nec eſſe poſſit in magnitudine infinita.

Supponit autem duo, Alterum eſt, quòd illa eſt maior potentia, quæ poteſt æquale facere cum altera in minori tempore: & quæ potentia minor eſt in maiori tempore, æquale facit, ſiue ſit calefaciendi virtus ſiue proiiciendi, quæcunque ſit illa. Alterum eſt: quòd quod ab infinito mouetur, patitur magis, quàm ſi à quocunque finito moueretur? atque potentia infinita eſt maior quacunque finita.

Ratio. Ariſto. quod virtus infinita poſita in magnitudine moueret in non tempore.

Ex his facit argumentum: Si eſſet virtus infinita in magnitudine, ſequeretur quod moueret in nō tempore: ſed hoc eſt impoſſibile. ergo pariter impoſſibile eſt quod ſit magnitudo habens virtutem infinitā. Probatur ſequela, Si enim infinita virtus non mouet in non tempore, mouebit in aliquo tempore finito minori, quàm virtus finita mouet: ſit illud A, puta hora & tempus quo finita mouet, idem mobile finitū ſit A B, puta dies. Tunc argumentor, Addatur virtuti finitę plus, minuetur tempus: addatur vlterius, etiam minuetur: Tot ergo partes addentur, ꝙ fiat tempus vnius horæ: & tamen illa virtus erit adhuc finita: quia ex additione finita finitum ſit. Hæc ergo finita virtus mouebit æquali in tempore cum infinita idem mobile, quod eſt impoſſibile. Nulla ergo magnitudo finita poteſt habere infinitam virtutem. Idem eſt argumentum de infinita magnitudine, ſi eſſet.

Neque

Neque igitur nec infinito finitam. Tex.80.

CVm oſtendiſſet virtutem infinitam non eſſe in magnitudine finita, oſtendit quòd nec econtrà, in magnitudine infinita ſit virtus finita. *Virtus finita non eſt in magnitudine infinita.*

Et ſupponit vnum: Quòd maior magnitudo maiorem habet virtutem. Nam quamuis aliquando accidat minorem magnitudinem habere maiorem virtutem vt paruus ignis virtutis eſt maioris, quam maior pars aeris: tamen ſi ſit maior & maior aër, vincitur ignis: & ſemper per augmentum magnitudinis creſcit virtus in re.

Ex hoc fit argumentum. Detur illa infinita magnitudo habẽs virtutem finitam, & ſit A,B, ſumo ipſius aliquam partem quę moueat D, mobile: hæc pars, cũ alicuius ſit potentiæ, mouebit aliquo tempore ipſum D, ſit tempus E,F, & pars mouens. B,C. Tũc ſumã aliam particulam: & reddam eam duplam: hæc mouebit ipſum D, in dimidio tempore, ſit F,H, iterum ſumam aliam, & duplicabo: iterum dimidiabitur tempus: Tunc ſumam aliam & iterum dimidiabitur tẽpus. Sed cùm illa ſit infinita magnitudo ſemper & ſemper potero ſumere, & ſic abſque termino minuetur tempus, ita vt data quacũque parte tẽporis adhuc in minori, ergo illa erat virtus infinita: Quia virtus, quæ vincit quamcũq; temporis propoſitionem datam, ita vt in minori & minori, eſt virtus infinita: Si enim eſſet finita, perueniretur ad tempus, vt in minori non poſſet mouere: non ergo virtus finita eſt in magnitudine infinita. Nota verbum (ſecundum cõuerſionem) ſignificat quod oppoſito modo ſe habent tempus, & magnitudo: vno enim aucto, alterum decreſcit vt in argumento patet. *1. Ratio.* *Nota.*

Eſt autem & hoc ſic demonſtrare. Tex. 81.

ALtero argumento idem probat, Sumpta magnitudine eiuſdem generis cum infinita. Id eſt, ſit magnitudo infinita habens virtutem finitam ignis, verbi gratia. Et ſic virtus iſta, cum finita ſit, decem, aut centum graduum: Tunc ſumam vnum finitum ignem alicuius gradus, qui ſit pars aliquota illorum graduum: addam huic igni ignem; augebitur virtus. addam vlterius, augebitur magis: tot ergo addas partes aliquotas, vt hæc magnitudo adæquet totam illam virtutem centum graduum. At magnitudo iſta finita erit, cum fiat ex finita additione: non ergo poteſt in magnitudine infinita virtus ineſſe finita. Ex hoc concluditur, quòd motor primus non ſit virtus in magnitudine, quia aut *2. Ratio ad idem.*

eſſet finita aut infinita: ſed neutra poteſt: finita enim non mouet in tempore infinito: infinita autẽ moueret in non tempore: quod eſt impoſſibile.

De his autem quæ feruntur. Tex. 82.

3. Ratio, quod primus motus ſit incorporeus.

Difficulter percipitur ſenſus huius textus, non quòd obſcurus ſit admodum: ſed quòd cum præcedentibus non videatur cohærere: tamen (ni fallor,) noua eſt ratio, quam Ariſtoteles ponit ad oſtendendam primi motoris incorporeitatem. Vult enim oſtendere, quod motus non eſſet regularis, niſi motor eſſet incorporeus: Probatque, quòd irregularitas motuum prouenit ex pluralitate motorum: aut ex vno, quòd dum mouet mouetur. Cùm autem motus cœli ſit regulariſſimus, eius motor, qui vnus eſt, non debet moueri dum mouet, & ob id erit incorporeus.

Dubium de motu proiectorũ.

Ad explicandam autem primam irregularitatem, quæ ex diuerſitate motorum prouenit circa idem mobile, dubium proponit de proiectis: quorum motus eſt irregularis ob motorum diuerſitatem, ſcilicet cum omne, quod non ſe mouet, moueatur ab alio. proiecta, vt lapides, & ſimilia, à quo mouentur, cum iam ſeparata ſunt à proiiciente.

Excluditur 1. reſponſio de motu proiectorum.

Excludit quandam reſponſionem quæ poterat dari, puta quod qui mouet lapidem v. g. mouet ſimul aliquam partem aëris lapidi circunſtans, & ſic aër. velut vas fert lapidem ipſum mouens per totum ſpacium. Hoc reiicit Ariſt. quia eſt eadem difficultas de ipſo aëre, vel de ipſo ſimili, quodcunque ſit, à quo mouetur, poſtquã ſeparatus eſt à proiiciente, non enim à ſe mouetur: non ergo videtur quod moueatur niſi à proiiciente: Quod ſi ab hoc ſolum moueatur, profectò ceſſabit lapis cùm ceſſabit proiiciens, & mouebitur ſimiliter cum eo; quod falſum apparet. Vnde videtur, quod præter proiiciens aliud ſit, adhuc mouens.

Addit illa verba (quemadmodum lapis, &c.) Senſus eſt: quòd ceſſabit proiectum, ſicut ceſſat lapis, cum ſumitur ab aliquo ad mouendum aliud: ceſſante enim manu mouentis, ceſſat inſtrumentum. Quod eſt dicere: proinde ceſſabit proiectum, ceſſante proiiciente ſicut ceſſat id, quòd non proiicitur, ſed ſimul cum proiiciente eſt coniunctum, cum ceſſat mouens, quod eſt falſum. Alij per lapidem intelligunt magnetem, ſed eſt expoſitio valde aliena. Melior eſt hæc, & commodior. Hoc igitur eſt dubium propoſitum.

Neceſſe

Neceſſe eſt autem hæc quidem dicere.

ADhibet dubij ſolutionem,quæ talis eſt: Quod mouens primum mouet aliquam partem medij ſibi proximam aëris, vel aquæ,vel alterius,quod ſit aptum mouere,& moueri: & hæc mouet aliam ſibi proximam,& illa aliam, & ſic fertur lapis ſemper ab aliquo immediato & cõiuncto mouente:tamen iſtæ partes medij motæ quamuis moueantur, & moueant, non tamen ſimul deſinunt: nam proiiciens mouet partem aëris,& mota mouet alteram,tamen non eſt opus,cum mouet alteram,quod adhuc moueat mouens Similiter de alijs. *Reſponſio Ariſ. de motu proiectorum.*

Eſt etiam notandum,quòd partes dum magis procedunt, minus mouent: paulatim enim virtus deficit, donec perueniatur ad aliquam,quæ mouetur tantum:& non mouet,& tunc deficit moueri proiectum.Ceſſante enim illo, quod mouetur, & nõ mouet, & ceſſante illo, quod talem motam partem mouit, ceſſat motus totus proiecti, hæc intellige de partibus medij, quæ ſunt verſus latera proiecti, & ſurſum, & deorſum. Tales enim partes motæ mouent lapidem,dum mouent alias,quæ mouent etiam lapidem: & ſic fertur lapis,ſicut lignum in aqua,vndarum impulſu, vna aliam impellente. Ex quo patet, quod ſemper eſt motori immediatus in his proiectis. De hoc paulò pòſt dubitabimus. *Nota.*

Hic igitur in his,quæ poſſunt aliquando.

MOtum proiectorum non eſſe continuum ex his concludit: Dicit primò,quòd ex tali motu mouentur, quæ aliquando moueri, aliquando quieſcere apta ſunt. Nam diximus, quod virtus decreſcit in mouentibus & hinc patet, quod non ſit continuus,quamuis videatur.Nam non mouetur niſi à diuerſis motoribus,qui ſe conſequenter habent:id eſt,vnus eſt poſt alium,aut ſe tangunt:ac ideo fit in aqua,aut aëre,aut ſimili,quia in rebus duris non poſſunt iſti motores inueniri, quia ſi vna pars mouetur, reliquæ ſimul mouentur.Et idem de quiete. At in liquidis poteſt vna pars moueri,nõ alia mota:& ſic poſſunt aſſignari plures motores: & in his etiam poteſt motus eſſe, qui dicitur circumobſiſtentia, ſeu antiperiſtaſis.Is autem motus eſt, qui fit cum partes aëris citò occurrunt ad replendũ locum, quem poſt ſe relinquit proiectum,qui ſolùm in his rebus fluidis fit.

Concludit,quòd non eſt alius modus,quo fiat proiectionis motus,niſi iſte. Si enim alius eſſet, eſſet antiperiſtaſis illa vt reliqui *Concludit de motu proiectorum.*

 dicunt

dicunt. Nam dum occurrunt partes ad replendum locum, impellunt proiectum: ſed talis nõ eſt cauſa, quia illa antiperiſtaſis fit ſimul cum motu proiecti. Dum. n. lapis relinquit locum, occurrit ille motus: vnde ſimul ceſſant, & ſimul mouentur, cùm autem lapis adhuc motum proſequatur, non erit motor: at debet eſſe: ergo oportet dicere, quod dictum eſt.

Nota. Nota, quod vocat illas partes aëris, vel aquæ conſequentes, nõ quod non ſint continuæ, ſed quod non ſimul moueantur, ac ob id in ratione motus continuitatem non habent, ac diuerſi motores cenſentur.

Dub. Dubitabis, quomodo motus proiectorum non eſt continuus, cùm non videatur quies aliqua eſſe media. *Solutio.* Reſpondeo non eſſe mentem Ariſtot. dicere, quod non ſit continuus, id eſt, ſit media quies, quia hoc eſſe impoſſibile notum eſt: ſed quòd non ſit regularis, & vniformis, cum motores illi inæqualem neceſſariò habeant virtutem: alias motus talis nunquam ceſſaret, ſed eſſet perpetuus, vel per totum eſſet medium.

Quoniam autem in his quæ ſunt. Tex 83.

Cum primus motus ſit perpetuus, debent eſſe vnum mouens & vnum mobile. CONcludit ex his quæ dixit, quòd cùm motus perpetuus ſit & continuus, debet eſſe vnum mouens, & vnum mobile. Si. n. non eſſet vnum mouens, non poſſet continuitas & regularitas eſſe in motu.

Poſſet quis dicere aliud eſſe in proiectis, aliud in hoc: quia proiecta ſunt magnitudines: at non ſic in hoc motu. Hoc excludit, dicens, quod etiam in hoc motu eſt magnitudo mota. Impoſſibile enim eſt motum eſſe alicuius, niſi ſit magnitudo; mobile enim *Sol.* omne corpus eſt. Si ergo mouetur corpus, & ab vno, tunc peto: *Obiect.* id quod mouet, vel mouetur, vel non. Si mouetur ab alio mouebitur, vel à ſe. Et quocunque modo peruenietur ad id quod mouet immotum, & hoc mouebit, nec mouebitur, quod probat, nam ſi moueretur dum mouet, vtique defatigaretur, nec poſſet vniformiter, nec ſemper mouere. Non. n. defatigabile debet eſſe, quod *Primus motor eſt omnino inuariabilis, & immobilis vnde incorporeus.* mouet vniformiter ſemper: Vide ergo argumentum. Ex eo enim quòd mouet vniformiter, debet eſſe indefatigabile: id autẽ quod indefatigabile eſt, debet mouere, & non moueri. Nihil eſt autem, quod mouet, & non mouetur, niſi virtus extra corpus. Omnis. n. virtus, & forma corporis mouet, & ſimul mouetur: primus ergo motor expers eſt corporis. Ex perpetuitate igitur continuitatis & regularitatis colligit, quòd motor ſit inuariabilis, & omnino immobilis, ac inde incorporeus.

Neceſ

Neceſſe eſt autem in medio. Tex.84.

OBiter dubitat in qua parte cœli ſit primus motor. Ac breuiter reſpondet: In circunferentia, non autem in centro. Et ratio eſt, quia ibi æquum eſt motorem eſſe, vbi velocior eſt motus. At motus velociſſimus partium eſt verſus connexam circunferentiam, quia illę partes maiores ſunt: ibi ergo eſt motor primus: non quidem vt in loco cùm ſit incorporeus, ſed per aſſiſtentiam. *De loco primi motoris.*

Vtrum Deus ſit vbique ſecundum Ariſtotelem.

QVAEST. VII.

HIc diſputari ſolet, an Deus ſit vbique. Nā hic Ariſt. præbuit cauſam dubitandi, cum ex operatione primi motoris, quæ maximè eſt in circunferentia, videtur deducere ipſum eſſe in circunferentia, & non in centro.

Secūdum veritatem, Deum eſſe vbique manifeſtum eſt ex his, quæ diximus in 2. Phyſic. Cùm enim Dei operatio vbique ſit, erit etiam Deus, & ſecundum Ariſt. Prima ſententia eſt Auerrois dip. 14. Metaphy. dubio vltimo, vbi ait ſatis impiè (vt ſæpe ſolet, cùm de Deo loquitur:) Dicentes Deum eſſe vbique, & tangere omnem rem eſſe pueros, & deſtruere ordinem cauſarum, & cauſatorum. Vnde pleriq; Auerroiſtæ illum ſequentes dicunt, Theologos differre à Peripateticis, quod illi ponant Deum vbique: hi in cœlo. Probatur iſta ſententia ex 8. Phyſi. 84. vbi Ariſt. ait eſſe in circunferentia cœli. Secundò, in 1. de cœlo c. 3. tex. 22. vbi ait Græcos, & Barbaros in hoc conuenire, vt Deus ſit in cælo. Tertio, ex 2. de generatione. 59. vbi ait, Hæc entia noſtra, quoniam valdè diſtant à primo principio, non poſſe eſſe æterna, igitur vult primum principium eſſe in cœlo. *1. opinio. Auerr. falſa.*

Contrariæ verò ſententiæ ſunt plurimi & celeberrimi Ariſtot. Interpretes, tam Platonici, quam Peripatetici, Deum videlicet eſſe vbique, etiam ſecundum Ariſtot. & ex ipſius etiam Ariſtotelis teſtimonijs colligitur ex rationibus, quod iam oſtendamus. *2. opin. aliorum vera. Ariſt. Interpretes in hac opinione.*

Primò, Alexander Aphrodiſ. in ſuo 2. de anima. c. 23. ait, intellectum agentem, quem ipſe ponit eſſe Deum, eſſe vbiq;. Idem ipſi tribuit Philop. in 1. de anima. tex. 40. vbi ait Alex. & eius ſequaces Deum eſſe vbique dicere. *1. Alex.*

Secundò, Simpl. in hoc 8. Phyſicorum, 84. luculenter digreditur de loco Dei, vbi ex ſententia etiam Alexandri concludit, cùm *2. Simpl.*

Deus ſit impartibilis, & per ſe perfectus & ſeparatus à corpore mundano, rectè dicendum eſt ipſum eſſe vbique & nullibi. Et inquit, Quando Pytagorei dicunt Deum eſſe in centro, debet intelligi quo ad participationem bonitatis opificis. Cùm Ariſtotel. etiam ait, Deum eſſe in primo cœlo, debet intelligi modo quodam eminentiori, quoniam primum mobile eſt, quod primo participat motum officij. Adde quod Simpl. in digreſſione text. 86. 8. Phyſic. dicit Deum ex Ariſt. & Platone continere omnia vinculo ſuæ voluntatis, quod vinculum firmius eſt, quàm natura earundem rerum In Epictet. etiam c. 66. ait Deum ſimul vbique adeſſe, & in 8. Phyſic. 85. ait ſecundum Ariſt. Deum non eſſe in vltimo cœlo, ſed in aggregato omnium cœlorum.

Iamblicus. Tertiò, Iamblicus de myſterijs Aegyptiorum cap. 6. fuſiſſimè probat ex profeſſo Deum eſſe vbique.

Themiſtius. Quartò, Themiſt. in paraphraſi 12. Metaph. agens de loco Dei, ait, Deum veſtire omnia, non vt veſtis, quæ extrinſecus tantum tangit rem: ſed intrinſecus, vt totum tangat totum: ait tamen primum mobile eſſe corpus nobiliſſimum, & eius animam eſſe primam intelligentiam, & quaſi pro lege, atque propterea ibi magis eluceſcere maieſtatem opificij.

Philoponus. Quintò, Philoponus in 1. de anima text. 4. id aſſerit, cuius extat locus pulcherrimus in primo Metheororum aliquanto poſt principium: vbi quærens rationem, cur cœlum in orbem voluitur, affert ad verbum rationem ex Plotino, quam & ipſe probat, inquit enim, Quia vult imitari Deum, vnde cum mens & intellectus diuinus rerum omnium conditor, & Architectus nullum locum ſubſtantiæ ſuæ habet conſtitutum: in omnibus autem partibus mundi ac locis eius ſumma potentia, æternáque ipſius vis & actio reperitur, ac dominatur. Ita cœlum quod cum corpus ſit, ſimul totum vbique eſſe non poteſt, conatur ſecundum ſuas partes eſſe in omnibus locis.

D.Thom. In eadem ſententia eſt D. Tho. qui explicans hunc textum, & mouens hoc dubium reſpondet, Dicendũ eſſe, quod dicitur principium mouens eſſe in aliqua parte ſui mobilis, non per determinationem ſuæ ſubſtantiæ, ſed per efficaciã motus: quia ex aliqua parte ſui mobilis mouere incipit: & ideò (ait) potius dicitur eſſe in cœlo, quàm in terra & potius in oriente, vnde incipit, quã in alijs partibus cœli. Hæc D. Thomas.

Quòd ſi quis illum locum Ariſtot. text. 84. ita malè velit cum Auerroe interpretari, profectò incidit in hoc abſurdũ & iam Deũ nõ eſſe in alijs cœlis, imò nec in primo ipſo cœlo, ſed in ſola eius

vltima

vltima ſuperficie, hoc eſt, in circunferentia, vt dixit Ariſt. quod aſſerere eſſet perquam ridiculum, & indigna ſententia quæ tribueretur Ariſtoteli. Sed ſenſus hic eſt quem cæteri grauiſſimi interpretes, & D. Tho. voluerũt, quòd ibi potius eſſe dicatur, quia inde incipiat motus, quoad efficaciã ſcilicet motus, quia ibi magis operatur, non quoad determinationem ſubſtantiæ, atque hactenus de Ariſt. Interpretibus.

Ex Ariſtotelis teſtimonijs alijs idem probatur primò: Auctor libelli de mundo, ſiue ſit Ariſt. ſiue quis alius, qui tamen dignus eſt qui tribuatur Ariſtoteli, ca. 7. Poſtquàm latè probat indecens eſſe vt Deo aliqua particularis prouincia demandetur: concludit Dei vim eſſe vt eius munus collocetur in toto mundo. Vnde ait, hanc ipſius vim eſſe omnium tutricem, & continentem. Item numen diuinum, quoque verſus omnia permeare, & alia his ſimilia. *Ex alijs Ariſt. teſtimonijs primo.*

Secundò, Eſt locus pulcherrimus in Ariſtotel. 1. de partibus animalium, cap. 5. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adijſſent viſendi gratia, eumque in caſa quadam furnaria caloris gratia ſedentem reperiſſent, ſe ipſos ab ingreſſu cohibueruut, ille ingredi eos fidenter iuſſit, dicens, nec illi loco Deum deeſſe immortalem.

Tertiò, cum probatum ſit Deum mouere vt finem, & primum cœlum, & omnia ſecundum Ariſt. & influere immediatè in primum cœlum, & omnia vt cauſa efficiens: certè non eſt maior ratio cur ſit in cœlo quam in cæteris mundi partibus: vnde vel erit nullibi, vel vbique.

Quartò, Deus non poteſt cõſtitui in loco circumſcriptiuè per corpulentiam quam non habet, ſed per operationem. Vnde Ariſtoteles in hoc 84. ex operatione viſus eſt colligere locum Dei. Sed probatum eſt (vt diximus) omnia fuiſſe effecta à Deo ſecundum Ariſtot. ergo ex eodem principio manifeſtum eſt, ipſum eſſe vbique.

Hoc idem ex ſententia Ariſtotel. aliqui etiam Neoterici, viri nequaquam contemnendi fusè oſtendunt, vt Fernelius libro De abditis rerum cauſis cap. 2. Idem ſecundum Ariſtotel. Eugubinus 4. de perenni Philoſophia cap. 7. Item Marſilius Ficinus libro ſecundo de Theologia Platonis cap. 6. & 7. apud quos multa eaque præclara de hoc ipſo reperies. Nicolaus etiam Leonicus in Bembo dialogo, ſiue de animorum eſſentia, vbi fatetur omnes aſſeruiſſe, Deum vbique eſſe, licet modum, quo eſſet, nõ omnes ſatis intelligerent.

Antiquorum aliquorum plura teſtimonia etiam ante Ariſt. Neque verò hoc Peripateticorum inuentum proprium fuit, imò vt ex Eugubino, Leonico, & Marſilio, ſex auctoribus ab eis citatis conſtat, id tota fatebatur antiquitas. De Mercurio Trimegiſto, eius Pimander refertus eſt hac re, Mundum eſſe vas plenum Deo, Dei ſpiritum omnia continere, &c. Idem ex Orpheo, Holoaſtro, Muſæo & alijs habes apud Eugubinum. Item ex Platone, & Plotino loca iam attuli, ex quorum etiam ſententia idem aſſerit Macrobius libro primo in ſomnium Scipionis: Proclus item in Timæum paulò poſt initium: ſic argumentatur: Deus eſt vbique, anima non: ergo anima non eſt Deus. Hinc illud Virgilij.

„ Iouis omnia plena. Hinc Lucanus.

„ Iupiter eſt quodcunque vides.

Empedocles etiam, cuius fit mentio in libro de mundo, vbi ſuprà omnia aſſerit eſſe plena Deo. Quæ loca pauca pro multis, quæ afferri poſſunt, adducta ſufficiant, vt appareat contra Auerrois impietatem, non eſſe pueros, qui ſic opinantur, ſed ipſum potius impium, qui ſic opinatus fuerit.

Ad 1. & 2. Ad argumenta, Ad primum, & ſecundum patet ex D. Thom. Simplicio Themiſtio, & libello de mundo. Eſt enim in primo mobili modo quodam peculiari, quo ad efficaciam, & initium motus, vt diximus.

Ad 3. Ad tertium, Textus ille perperam ab aliquibus exponitur. Nā putant Ariſtotelem agere de diſtantia loci, quod falſum eſt: nam materia prima tam diſtat à cœlo quàm eius formæ. Vnde ſi corruptio proueniret ex diſtantia à Deo etiam ipſa eſſet corruptibilis: Anima item hominis incorruptibilis eſt ſecundum Ariſtotelem, quæ tamen tam diſtat à Deo, quàm cæteræ res corruptibiles. Senſus ergo eſt, de diſtantia in natura, quæ etiam magis diſtant hoc modo à Deo, magis ſunt corruptibilia.

Dubium. Sed obiicies in genere ſubſtantiæ magis diſtat materia prima à Deo, quam eius forma: ergo ſi hic eſt ſenſus, oporteret ipſum eſſe corruptibilem.

Solutio. Reſpondetur, illud intelligi de entibus completis: at licet materia prima ſit ens imperfectiſſimum, tamen eſt pars, & non eſt ens compoſitum ex partibus potentibus diſſolui: nam ab hoc prouenit corruptibilitas. Quæ enim magis à Deo diſtant, habēt ſubſtantiæ ſuæ partes, quæ facilius diſſolui poſſunt, quàm ea, quæ propiora ſunt Deo, in natura Hæc de quæſtione.

Habet

Habet autem dubitationem ſi contingat.
Text. 85.

DVbium proponit, ex quo determinat nullum mouens motum perfectè continuum motum efficere. Dubium igitur eſt, an id quod motum mouet, poſſit mouere continue, & non ſicut qui impellit idem multoties. Hic enim non eſt motus perfectè continuus, ſed multi conſequenter ſe habentes. Reſpondet, quod motum mouet, aut mouet impellendo, dum per ſpacium fert mobile ſuo impulſu immediato, aut mouet trahendo, aut vtroque modo nempe ſecundum vertiginem: aut mouet proiiciendo, tunc enim ſunt plures motores. Non eſt autem alius modus quo mouet id, quod mouetur. Omnibus autem his modis, quod mouet & mouetur, non mouet continuè & vniformiter, primus ergo motor, cùm vniformiter moueat maximè mouebit, & non mouebitur.

Dubium proponit Ariſt. Solutio.

Determinatis autem his manifeſtum eſt.
Text. 86.

COncludit tandem, quòd cum primus motor moueat immotus, nullam habet magnitudinem. Repetit autem epilogans rationem factam: Si enim haberet magnitudinē, aut ea eſſet infinita, aut finita. Non infinita, quia non datur infinitum quantum actu, vt probatum eſt 3. Phyſic. Non finita, quia non poſſet habere potentiam infinitam, quæ neceſſaria eſt vt magnitudo moueat tempore infinito. Finitum autem non mouet tempore infinito. Cum igitur primum mouens tempore moueat infinito, & perpetuo neceſſe eſt, quòd ſit indiuiſibile, & magnitudinis, ac corporis cuiuſque expers. Hæc Ariſtot.

Concluſio quod primus motor nullam habeat magnitudinem.

Dubium de motu proiectorum.

DVbium vnum eſt circa proiectorum motum. Videtur enim Ariſtot. referre cauſam huius motus in medium ipſum motum à cauſa principali primò: deinde conſequenter partem à parte. Sed omiſſis aliorum placitis exiſtimo dicendum: quòd medium quidem eo modo quem dicit Ariſtotel. confert ad motum proiectorum. Et hoc experientia patet. Nam non aliter proiecta in medio velocius quàm in principio feruntur, vt conſideranti patet.

Mediū aliquod cōfert ad motum proiectorū. Non ſolum mouentur à medio, ſed à virtute impreſſa.

Simul etiam exiſtimo quòd non ſolùm medium eſt cauſa motus huius; ſed quod etiam virtus imprimitur ipſi proiecto ſecun-

dum quam fertur:ſicut graue per grauitatem,licet differant,quia vnus naturalis,alter violentus eſt motus.

1. Ratio. Et pro hoc facit ratio, & experientia. Ratio quidem,quia ſicut proiiciens imprimit virtutem aëri primo,vt moueat lapidem; & per parum ſpacij moueatur ipſe aër, non enim deſinit ſtatim eſſe percuſſus aer cum deſinit moueri manus,vt ipſe Ariſtoteles fatetur:quare etiam non imprimetur virtus ſimilis lapidi, vt moueatur. Eſt autem hoc validum argumentum quòd fecit dubitare Simplicium in hoc.

2. ex varijs experientijs. Præterea multum hoc patet experientia.Primò,videmus enim

1. & ſentimus aërem fortiter à bombarda impulſum non deiicere hominem in terram, quamuis ipſum à facie percutiat,nec ipſum globulum: quomodo ergo propellet ad tantam diſtantiam lapidem aut globulum ferreum?

2. Similiter fortior videtur magnus ventus, quàm ille qui excitatur ab arcu: ſed magnus ventus vix poterit ſagittam leuare à terra:ergo nec aër motus ab arcu.

3. Præterea, quia aliquando eſt,magnum lapidem ventum iacere nec credendum eſt,quod ſolus ventus tam fortiter regreditur, vt lapidem moueat contra impetum totius venti.

4. Præterea,ſequitur quòd pluma,velocius proiiceretur,quia facilius ab aëre ſuſtineri poteſt,quam lapis:quod eſt falſum.

5. Præterea, in rota barbitonſoris, vbi videmus, cum motus eſt remiſſus,& propè finem, motus contrarios exercere, nec in medium id referri poteſt.

6. Præterea, quia tunc ſi hoc eſſet, dato vacuo, non poſſet eſſe proiectio, quod credibile non eſt. Ob iſta ergo mihi videtur virtutem imprimi etiam ipſi proiecto.

An Deus ſit virtutis infinitæ.

QVAESTIO VIII.

QVæſtio hæc ſi de re ſecundum ſeipſam agatur,nullam habet difficultatem:eſt enim compertiſſimum Deum eſſe infinitæ virtutis intenſiuæ: Vt etiam inferius probabitur. Sed in Ariſt. eſt aliquanto difficile, tum ob Interpretum ſententias, tum potiſſimum ob duos illos tex.78.79 ex quibus ad eam diſputandam ſumitur occaſio.

1. Notandũ Vnde aduerte primò,in quo cõſiſtat rei huius difficultas:in Ariſt.hic virtutem pro vi,& robore in agendo,& præſertim in mouẽdo localiter accipimus. Dupliciter autẽ eſt virtus aliqua infinita.

nita. Vno modò intenſiuè, vt ſit graduũ infinitorum: ſicut albedo eſſet infinitè intenſa, ſi actu haberet gradus infinitos. Altero modo eſt infinita duratione, puta quæ finita quidem in gradu eſt: tamen poteſt durare in motu tempore infinito.

Iuxta hoc eſt duplex opinio de infinitate. Quidam dicũt quod Ariſtoteles loquitur de infinita, vel finita virtute duratione: quidam verò qui de intenſione.

Duplex opinio de infinitate

Et difficultas bina in demonſtratione fecit ſententias diuiſas. Nam fecit Ariſtoteles duas conſequentias. Prior eſt, Si mouet tempore infinito non erit virtus finita. Altera eſt, ſi eſt virtus infinita, mouet in non tempore.

Dei ex ſententia Ariſt.

Vnde ſit orta difficultas.

Quidam ergo conſiderantes, priorem non valere niſi de finita duratione, quia ad mouendum tempore infinito, ſat eſt infinita virtus duratione, vt patet de Sole, qui agit tempore infinito ſecũdum Ariſt. & de inferioribus intelligentijs, quæ non ſunt æquales primæ. Ob id dixerunt, eſſe hoc intelligendum de finitate vel infinitate durationis.

Fundamentum eorum qui putant agi de infinitate durationis.

Quidam alij reſpicientes poſteriorem conſequentiam dixerũt eſſe de infinitate intenſi a ſermone, quia aliter non valeret, quod moueret in non tempore: in vtraque autem ſententia eſt vna difficultas. Quod enim mouet hos, torquet illos, nec omni ex parte hi, aut illi difficultatem abſoluunt.

Fund. eorum qui putant agi de infinitate intenſionis.

Eſt autem vtriuſque duplex difficultas communis. Altera eſt circa illud Ariſt. quod in non tempore moueret, ſi eſſet in magnitudine. Videtur hoc nihil eſſe. Nam ſi infinita virtus eſt quid refert. quod ſit in magnitudine, vel extra: ſemper enim & quocunque modo mouebit in non tempore, ſi infinita eſt. Vel ſi non mouet in non tempore extra magnitudinem: nec in ipſa mouebit.

Duplex difficultas vtriuſque communis.

Altera difficultas eſt circa maiorem Ariſt. illius primi diſcurſus: dicit enim, quod ſi totum mouet totum mobile tempore infinito quod pars mouebit partem minori tempore: videtur hoc manifeſtè contra id, quod dicitur 7. Phyſi. tex. 36. ſi totum mouet totum tanto tempore per tantum ſpaciũ, quòd dimidium mouebit dimidiũ eodémet tempore per æquale ſpaciũ. Hæ ſunt præcipuæ difficultates circa Ariſt. diſcurſum, in quo ſunt tres ſentẽtiæ.

Prima eſt quorundam, qui dicunt Ariſt. loqui, de finitate & infinitate durationis, & maiorem illius diſcurſus ſic intelligunt. Si aliquod totum finitum duratione mouet mobile finitum duratione pars illius mouentis finiti duratione mouebit mobiles finiti duratione partem minori tempore, quia cum pars ſit finiti duratione minus debet durare.

1. ſentẽtia.

Iſta

Reiicitur 1.ſent. Iſta ſententia non eſt (vt cenſeo) digna diſputatione:quia talis maior ſyllogiſmi ridicula eſſet: qui enim facit finitum duratione,dicit tempus: non ergo opus eſt dicere, finitum duratione mouet tempore finito. Præterea, quia quamuis concluderet Deum eſſe infinitum duratione, tunc non ſoluuntur difficultates, quomodo virtus infinita duratione moueret in non tempore. Profecto conſequentia eſſet nulla, niſi ſermo ſit de intenſiua virtute.

2. ſentent. Auer. Secunda ſententia eſt Auer.& aliorum,quod Deus nec eſt finitæ,nec infinitæ virtutis, ac ob id eſt incorporeus: quia finitum & infinitum corporum paſſiones ſunt: ac id dicunt probare Ariſto. quod nec ſit virtus finitæ intenſiuè in primo diſcurſu,nec infinitæ in ſecundo.

Hæc ſententia potius videtur fugere difficultatem, quàm aliquid decernere. Nā (vt alibi oſtendimus) malè in ſpiritualib.negatur reperiri finitum,vel infinitum aliquo modo Eſt enim,quantitas molis & perfectionis,& ſic etiam finitum vel infinitum. Vnde profectò etiam patet,quod neceſſe eſt admittere, quod intelligētiæ quædam ſunt maioris,quædam minoris perfectionis,& æqualitatem habere in perfectione & virtute.

Reiicitur ſententia Auerr. Non igitur poſſum non mirari Auerrorem, qui ad calcem digreſſionis in text.79 ait, non poſſe intelligi vnam intelligentiam maiorem vim habere alia:Eſt enim contra rationem omnem: nā ſi ſunt inæquales in eſſentia,vt neceſſariò ſunt,& ipſemet fatetur, quia ponit differre eſſentialiter, at eſſentiæ ſunt ſicut numeri: etiam erunt inæquales in virtute.

Viderunt hoc aliqui Auerroiſtæ,vt Iandunus,qui licet 8.Phyſi. quæſt.22. ſecundum Ariſt.& Auerroem aſſerat, Deum nec eſſe finitum,nec infinitum: poſteà tamen videns hanc ſententiam eſſe valde abſurdam,in quæſt.12.de ſubſtantia orbis, ait,Ariſtotel.m, & Commentatorem circa quæſtionem hanc in nullo differre à Fide Catholica.

3. Sent. S Tho. & aliorum. Tertia ſententia eſt S. Thom. & omnium ferè Græcorum, & aliorum, vt inferius probatur, quòd ſit ſermo de infinitate intenſiua: & quòd Ariſtotel. oſtendat in priori demonſtratione, Deum eſſe infinitæ virtutis intenſiuæ. At quia iſta ſententia eſt celeberrima & ſcitu digna, exponam eam primò ad mentem D. Thom.

1. Funda. D. Thom. Aduerte igitur primò ex ipſo S. Thom. q; motus ſucceſſio ex duplici ratione oritur. Primò ex ſpacio, puta cùm vnum mobile per varias ſpacij partes vagatur: tunc oritur ſucceſſio ſecundum plures ſpacij partes,qui motus eſt ex ſpacio conſequens. Oritur

ſecundò ex ipſo mobili,cum oppoſito modo locus,& ſpacium vnū eſt, tamen per ipſum tranſeunt diuerſæ partes mobilis, tunc ſit ſucceſſio,& motus conſequens ipſum mobile ratione ſuarum partium penes eundem locum, & loci partem. Quòd ſi velis comparare iſtos motus ad mobile,magis intrinſecus,& per ſe eſt ille,qui ex ipſo prouenit,quam qui ex ſpacio:& ratio eſt, quia hic ex ipſius partibus,ille ab extrinſeco ſpacio ei prouenit.

Aduerte ſecundò,quod cum tempus conſequatur motum,erit etiam duplex tempus. Alterum penes motum mobilis ſecundum ſuas partes: Alterum ſecundum ſpacij partes. Et quemadmodum motus ſecundum partes mobilis eſt magis per ſe, & primus, ita etiam eſt ipſum tempus: Motus verò alius & tempus eſt velut per accidens ad iſtud. Vlterius,ſicut tempus eſt duplex,ita etiam duplex erit infinitas temporis,& prioris,& poſterioris. Prior autem infinitas eſt per ſe magis,& prima. 2. Fundā. D. Tho.

Aduerte tertiò,quod prima cauſa,quæ tempore infinito mouet,debet eſſe talis,quæ poſſit facere motum,& tempus infinitum per ſe,& primum,puta corpus infinitū mouere, quia primæ cauſæ debent infinitum tempus per ſe: reliquis verò infinitum per accidens,puta motus infinitus corporis finiti multiplicatur.Cum igitur prima cauſa debeat eſſe talis, quæ mouere poſſit corpus actu infinitum, debet eſſe infinitæ virtutis intenſiuæ. Ad alium motum infinitum per accidens ſat eſt infinita tantùm virtus duratione. 3. Fundā.

Vult igitur S.Tho.quod demonſtratio Ariſtotelis procedat de infinita virtute intenſiua,& de tēpore infinito per ſe ex parte mobilis:& tunc nota fit ſolutio vltimæ difficultatis,puta quomodo ſi totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem in minori tempore.Hoc clarum fit de tempore ex parte mobilis.Nam per vnam loci partem citius tranſit pars mobilis, quam totum:& citius minor pars,quàm maior. Senſus, demōſtrationis Ariſt. ſecundum hanc opinionem.

Quod ſi dicas,videtur vana demonſtratio:quia nō eſt tale corpus infinitum actu,nec eſſe poteſt.Reſpondet.S.Th.quod verum eſt,tamen Ariſt.procedit ex ſuppoſitione,vt ſit ſenſus:Prima cauſa debet eſſe talis, vt ſi eſſet infinitum actu, poſſet eſſe moueri ab ipſa per vnum locum ſucceſſiuè;& ſimiliter cauſa prima infinitatis temporis debet eſſe talis, vt ex ſe poſſit eſſe cauſa infinitatis per ſe,ſecundum mobilis partes. Hæc eſt ſententia S.Tho declarata quoad potui ſubtilis profectò in ſe,& digna S. Tho.ſed videtur habere aliquot difficultates. Obiectio. Sol.

Prima,quia Ariſtoteles non procedit ex impoſſibilibus, ſed ex his quæ ſunt. In ſuperioribus enim probauit motum nullum 1. Difficultas contra D. Thom.

alium

alium infinitum eſſe poſſe niſi circularem, & hunc tanquam proprium Deo tribuit: Modò conſequenter ex tali infinitate motus eius indiuiſibilitatem oſtendit: nec apparet in litera talis diſtinctio temporum, quam hucuſque Ariſtoteles non ſignificauit.

Prætereà, Quia S.Th. non ſoluit difficultatem, quomodo ſi eſt infinitæ virtutis intenſiuæ non mouet in non tempore extra magnitudinem, & in magnitudine moueret?

Reſpondet S. Thom. quia cùm eſt extra magnitudinem, agit intellectu, & arte: non autem ita ageret in magnitudine, ſed ſicut ignis.

Solutio profectò non omnino ſatisfacit: nam primò ſi Ariſtot. poſuiſſet Deum agens neceſſarium, tantum ageret quantum poſſet, ſiue in magnitudine, ſiue extra.

Præterea, quia quid vetat quo minus agat intellectu, licet ſit in magnitudine, eſſet enim ſicut homo quidem. At Ariſt. vult, quod ſit omnino corporis expers, non ergo videtur de mente Ariſt. ita eſſe dicendum.

1. Concluſio quod ſit infinitæ virtutis intenſiuæ probatur concluſio ex Ariſt.

Vt autem in quæſt. hac aperiam quid ſentiam, ſit prima cõcluſio. Quicquid ſit de vi iſtarum rationum Ariſt. ipſe voluit Deum eſſe infinitum intenſiuè in vigore. Hanc concluſionem probabo primò ex ipſo Ariſt. Secundò ex eius interpretibus. Tertiò ex rationibus ductis ex principijs Ariſt.

Ex Ariſt. primò, quoniam in illo tex. 78. expreſſè ponit, primum mouens eſſe virtutis infinitæ. Primò, quia ipſum eſſe infinitæ virtutis in duratione ſuperiùs fuit demõſtratum in tex. 45. In hoc autem 78. cum velit demonſtrare ipſum eſſe incorporeum, tãquam quid hucuſque non demonſtratum, ait, ſe velle priùs demonſtrare ipſum eſſe infinitum: & hoc ſuppoſito progreditur ad demonſtrandum eſſe incorporeum, & ſeparatum.

2. Secũdò, quia ſi Ariſt. intelligebat de ſola infinitate durationis, manifeſtè peteret principium in argumento. Nam certum eſt, id quòd eſt, vel mouet finito tempore mouere, & eſſe infinito tempore: Quare manifeſtè eſſet nugatio, ſi ſolum intellexit de virtute infinita in duratione, & eſſet ridiculum argumentum.

3. Tertiò, quia Ariſto ſumit hanc illationem: Si aliquid mouet tempore infinito, eſt virtutis infinitæ. Quæ quidem illatio eſt, ab infinitate durationis, & ſucceſſiua motus, ad infinitatẽ intenſiuam motoris, ex extenſiua inferendo intenſiuam: virtute illius proportionis. Si aliqua res haberet ex ſe virtutem mouendi per vnum tantùm diem. v.g. eſſet alicuius virtutis: ſi per duos dies, eſſet

eſſet in dupla maioris virtutis: ſi per quatuor, eſſet in quadruplo maioris virtutis: & ita conſequenter. Ergo ſi habet virtutem ex ſe mouendi infinito tempore, erit infiniti temporis: Ariſt. inquam, virtute huius probationis ex extenſione infinita optimè ſic colligit intenſionem virtutis mouentis infinitam: aliter nil omnino inferret, ſed (vt diximus) principium peteret.

Dices, intelligentiæ mouent infinito tẽpore ſecundum Ariſt. ergo eſſent infinitæ virtutis. Reſpondeo, Intelligentias non eſſe à ſe, nec à ſeipſis habere ſuam virtutem, ſed à prima cauſa, vt ſuperius oſtẽdimus. Deus autem eſt à ſe, & ex ſe ſuam habet virtutẽ, quare etiam ſi intelligentiæ durent infinito tempore, tamen non ſine prima cauſa conſeruante: & ideò primæ potius cauſæ illas conſeruanti id tribuendum erit, & illius inferetur virtus infinita, non ipſarum rerum conſeruatarum. Atque ideo dicebamus in illa proportione, ſi quid haberet ex ſe virtutem mouendi infinito tempore, tũc optimè ſequi. Ariſt. autem, ſic etiam intellexiſſe ex eo conſtat, quod ibi de primo motore ſolùm agit, non de alijs, & de eo ſolo aggreditur demonſtrare. *Obiect.* *Solutio.*

Quartò, in tex. 79. ait hanc virtutem infinitam, ſi poneretur in magnitudine, debere mouere in non tempore, quòd manifeſtè pertinet ad infinitam intenſiuè. *4. Confirmatur ex ratione aduerſariorū.*

Nam quod quidam Auerroiſtæ dicũt ſenſum Ariſt. eſſe virtutem infinitam in duratione, etiam moturam in non tempore, eo quòd nõ poteſt poni virtus infinita in duratione in materia, quin etiam ſit infinita intenſiuè: omnis enim virtus, quæ finita eſſet, defatigaretur. Id potius eſt pro nobis: vident enim ſe non poſſe ſaluare diſcurſum Ariſtot. niſi recurrant ad vim infinitam intenſiuè.

Secundò, Idem probatur veterum teſtimonijs. Primò, Simpl. in illo tex. 79. expreſſè in ſolutione cuiuſdam dubij Philoponi, ait, ſecũdum Ariſt aliquid eſſe infinitæ virtutis, poſſe intelligi dupliciter, Vel quoad durationem. & hoc, inquit, competit etiam cælo: Vel quoad quandam virtutem quæ tota ſit actu, & ſecundum hanc, ait, Deum primum motorẽ eſſe actu infinita poteſtate prædictum. In tex. etiam 86 idem ait. *Ex interpr tib. celeberrimis Ariſt.* *1. Simpli.*

Secundò, Themiſt. in tex. 78. ait, Poſtquam Ariſt. dixit Motorẽ eſſe ſempiternum, nunc vult probare ipſum eſſe incorporeum: quod vt faciat, primò probat ipſum habere virtutem infinitam. (Ecce manifeſtè diſtinguit Themiſt. inter habere durationem finitam & virtutem infinitam,) primum (ait) demonſtratum, ſecundum eſſe ex illo demonſtrandum. *2 Them.*

Tertiò, eſt locus pulcherrimus Ammonij ad initium capitis de ſub *3. Ammo.*

de ſubſtantia, in Præd. Ariſt. Vbi ait Ariſt. in Phyſ. probare, Deum eſſe incorporeũ, ex eo, quod aſſerit illũ pollere infinita vi. Adfert autem totum Ariſt. diſcurſum, inquiẽs: Quod habet infinitã vim non poteſt eſſe corporeum Nam vel corpus eſt infinitum, & tale ſupra in tertio Phyſic. probatum eſt non dari. Vel finitum & tale certum eſt nõ habere virtutem infinitam. Nam imaginemur hoc corpus in tres partes eſſe diuiſum. Tũc quæro, vnaquæque illarũ an habeat vim infinitam, vel finitam. Si infinitam, ergo totũ tantundem valebit parti. Si finitum, ergo quod conſtat ex finitis, finitum erit. Hæc Ammonius quæ omnia vides intelligi de vi infinita intenſiuè. Et confirmatius fit: nam de infinita duratione nullum inconueniens eſt, imò potius eſt neceſſarium, partem tantũdem durare quàm totum.

4. Alexan. & alij. Quartò, in eadem ſententia, fuit Alex. vt ei Vicom. & alij graues authores hic tribuunt. Primò, quia quod Simpli. dicit, vbi ſuprà, ſemper videtur dicere ex ſentẽtia Alexandri. Secundò, quia (vt alibi tetigimus) ipſe ponit Deum intellectum agẽtem, quem vult omnia præſentia, præterita & futura in particulari ſimul intelligere. Vnde cum hæc ſint infinita, non poteſt non habere infinitam vim intelligendi, quare & eſſendi, quia eadem eſt in Deo. Quod argumentum idem concludit, ex Theophraſto, Euſtratio, Pſello Magentino, & alijs Peripateticis, quos attulit in primo Periher. in capite, de futuris contingentibus: imò verè & ſimpliciter concludit, vt poſtea dicemus.

5. Philop. Quintò eſt ſententia Philoponi, qui ex Peripateticorum principijs id deducit in primo capite eorum quæ circunferuntur in opere ipſius contra Proclum

Nota valde. Et quod valde eſt notandum, Nemo iſtorum veterum affert aliquem Peripateticum fuiſſe in oppoſita ſententia: nec venit in dubium an hoc ſit dicendum in Ariſtotele, ſed quaſi manifeſtum tradit

Nota ex Simplic. Imò Simplicius contra Philoponum in illo 79. vt illum adducat in maximum inconueniens, ait, cum neſciuiſſe diſtinguere inter infinitatem durationis & virtutis, vt illam ſecundum Ariſtotelem tribueret cœlis, hanc Deo.

6. D. Tho. & Latinorum cõmunior. Sextò, hæc eſt ſententia D. Thomæ hoc loco, & communior Latinorum. Septimò, imò ipſius Auerrois, qui hic ait ſe eſſe valde dubium, & hoc eſſe maximum dubium eorum, quæ ſunt in Philoſophia: vnde attulit fugam illam potiùs, quàm ſolutionem, de fuſius egi, Poſt in 12. Metaphyſ. text. 41. ait, motum cœli duos habere motores, Vnum finitæ motionis, & eſt anima exiſtens in eo: alterum infinitæ motionis, & eſt potentia quæ non eſt in materia,

7. Auer.

ria. Ac ſi dicat Deum eſſe infinitæ virtutis,licet motor peculiariter adductus primo mobili ſit finitæ. Non.n. poteſt intelligi illa potentia infinita in abſtracto, ſed in aliquo ſubiecto: nec de infinitate durationis,nam hæc competeret ipſi animæ orbis particulari motori,imò omnibus motoribus orbium.

Scio Zimaram ibi confingere neſcio quam ſolutioné, ſed certè textus nullam patitur. Vnde credo Iandun. vbi ſuprà exactius fuiſſe aſſecutum métem, Aucrrois,nam quid aliud intelligere potuerit per illum motorem infinitæ motionis,non apparet.

Tertiò,id eſt probandum rationibus ductis ex principijs Ariſt. Primò,mundus effectiuè eſt à Deo ex nihilo, vt ſupra probatum eſt: ſiue id ſit per emanationem,ſiue per creationem: ergo Deus habet vim infinitam. Conſequentia probatur,tum quia, ſi crearet in tempore ſecundum Peripateticos, haberet infinitam: ſed quòd fuerit factum ab æterno, quod factum fuiſſet in tempore, nullo modo minuit hanc vim:ergo Tum etiam:quia non eſt minoris virtutis dare eſſe ab æterno, quam dare eſſe in tempore:ergo ſi hoc inferret infinitam virtutem, etiam illud. *3. rationibus ductis ex principijs Ariſt. 1. Ratio.*

Confirmatius fit ex illa calculatione D.Th. Agens quod producit ex paſſo minus diſpoſito, maiorem habet vim: ergo quod ex nullo modo diſpoſito, infinitam.

Confirmatius item fit:quia intelligentiæ emanarunt à Deo ſecundum Ariſt.ergo emanarunt ex nihilo,quia non ex materia.

Item de anima rationali ſi eſt immortalis, & multiplicatur, vt re vera eſt, ſequitur creari & ex nihilo fieri, non auté educit ex potentia materiæ.

Secundò, Deus ſecundum Ariſt. vt alibi oſtendimus & partẽ etiam tetigimus in illo primo Periher. quo in loco grauiſſimos quouſque Peripateticos attulimus(qui id ipſi tribuebant)cognoſcit omnia præſentia præterita, & futura in particulari, fines etiã omnium agentium particularium,ad quos ipſa diriguntur: Hęc autem ſunt infinita:ergo habent infinitam vim cognoſcendi. Sed qualis operatio,talis eſſentia:ergo. Et hæc eſt etiam eadem cum ipſius eſſentia:ergo habet infinitam eſſentiam Cõfirmatur, quia ſaltem cognoſceret circulationes ſui orbis primi quem mouet, aut faceret ſtultam primam cauſam, & ignorantem:aut illę ſunt infinitæ: & dies præteritos & annos nouit, aut obliuiſcitur: ſicut ſunt infiniti:ergo eſt infinita intelligenda capacitas. *2. Ratio*

Tertiò,Ex D.Th primo contra gentes,c.43.actus alteri inhęrens terminatur ab eo,in quo eſt, cum omne quod recipitur per modum recipientis recipiatur: actus verò nulli inhærens à nullo terminatur, quia habet omnem perfectionem illi generis. Vnde *3. Ratio.*

albedo per ſe ſubſiſtens & à ſe, haberet omnem perfectionem albedinis: Sed Deus eſt ipſum ens per ſe ſubſiſtẽs, ergo à nullo poteſt coarctari, aut limitari, quin habeat omnem perfectionem, quæ intelligi poteſt in genere entis.

4. Ratio. Quartò, Ipſum eſſe per ſe conſideratum, infinitum eſt. Nam ab infinitis & infinitis modis participari poteſt. Si igitur eſſe quod ex ſe eſt infinitum in aliquo, profectò ab aliquo debet determinari: igitur vel vt à producente tale effet, vel vt à recipiente illud ſed eſſe Dei nec habet producens, nec recipiens: ergo non poteſt intelligi eſſe coarctatum, vel limitatum, aut determinatum ab aliquo: ergo nec poteſt intelligi deeſſe illi illa infinitas, qua habet eſſe ens ſecundum ſe.

5. Ratio. Quintò ex eodẽ S.Th. Illa perfectio magis habetur ab aliquo quo ipſum plenius participat: ſed ſummus modus participandi eſt, ſi illa perfectio ſit de eſſentia in Deo eſt de eſſentia ipſius: ergo perfectio entis infinito & illiminato modò habetur à Deo.

6. Ratio. Sextò, Deus eſt æternus: ergo infinitus. Nam æternitas eſt duratio infinita: ergo eius radix, quæ eſt ipſa eſſentia, eſt infinita, Nã permanentia infinita non poteſt eſſe à virtute infinita. Item, quia hæc permanentia infinita eſt tota ſimul: ergo.

7. Ratio. Quòd ſi obiicias, idem eſſe de Angelis: Negatur conſequẽtia. Nam non habent eam à ſe, ſed à Deo. Denique ſeptimo, vt plures alias rationes omittã, quas affert D. Th. & alij, multa ſunt in natura, quæ quaſi quoddam veſtigium ſunt illius infinitatis: vt infinitas inſtantium temporis, & infinitas punctorum in linea, infinitas perfectionum indiuiduantium in vnoquoque indiuiduo diuerſæ, quæ ſunt ſub vnaquaque ſpecie infinita partium continui.

8. Ratio. Item, Intellectus noſter, dato ſemper quouis, poteſt maius & maius apprehendere & intelligere. Vnde cum vltra omne finitũ nos poſſimus aliquid perfectius intelligere, euidenter ſequitur Deum eſſe vltra omne finitum, nam aliàs poſſemus intelligere aliquid maius, & melius Deo.

9. Ratio. Adde quod intellectus noſtri eſt inſatiabilis appetitus. Nã poſt quam quis ſcit, plus ſcire ſemper vult. At hic appetitus, hæc ordinatio intellectus noſtri ad infinitatem, vt in nullo finito & in nulla finita veritate acquieſcat, fruſtrà eſſet, niſi daretur infinitum aliquod, infinitáque veritas, qua ſatiaretur. Et manifeſtè oſtendit ipſum ad aliquid infinitam habere capacitatem.

Eodem modo de appetitu volũtatis ad bonum oſtendi poteſt quia nunquam eius appetitus aliquo huius vitæ bono ſatiatur, ſed eo habito, plus deſiderat.

10. Ratio. Hæc item ſententia omnium Priſcorum fuit, nam vt ait Ariſt. in 3.

in 3 Phyſ. 25. omnes priſci tribuetunt infinitatem primo principio, licèt poſteà errarent in applicatione talis infinitatis: vndè, vt colligitur ex illis teſtib. Pythagoras, Plato, Anaxagoras, & Democritus id aſſerebant. Mercurius Trimegiſtus ſæpè aſſerit in Pimandro, Deum eſſe infinitum, imò tota vetuſtas Deum intelligebat hoc nomine. vt videre eſt apud Eugubinum 3. lib. de perenni Philoſophia. c. 8. vbi multa adducit teſtimonia. Idē Auic. in tract. 7. Metaph. c. 4. & 5. Author etiā lib. de cauſis idē videtur aſſerere.

2. Conclu. Secunda concluſio. Circa rationes iſtas Ariſt certum eſt, nō omnes eſſe demonſtrationes. Satis fuerit ſi ſint aliquæ, aut fortaſſe etiam omnes rationes probabiles. Hæc concluſio ſatis manifeſta eſt ex eo, quòd nemo vnquam interpretum ſatis potuit ſententiam Ariſt. in his omnib. text. ita commodè explicare, vt nullum ſequeretur inconueniens. Poteſt tamen eas rationes probabiliter defendere altero duorum modorum, vel vt S. Th. ſuperiùs, vel ſecundò, pro quo hæc erunt aduertenda.

1. fundam. Primò. Quòd virtus maior, vel minor mouentis, nō ſolùm debet penſari penes pondus, & reſiſtētiam, ſed etiam penes tempus, vndè non ſolùm illa eſt maior virtus, quæ æquali tempore maius pondus mouet: ſed etiam, quæ idem pondus per maius tēpus, & hoc non indiget probatione: ſenſus. n. hoc indicat. Maioris. n. eſt virtutis decem pondera mouere per horam cōtinuam, quam per dimidiam. Aliqui. n. per dimidiam mouent, & deficiunt ſtatim. Ex quo fit, quòd tempus etiam cum reſiſtentia habeat computari. Multum enim vel paucum temporis pondus, ſecundum reſiſtentiam auget vel diminuit.

Nota. Nota tamen, quòd hoc fundamentū non eſt vniuerſale, niſi in virtutib is, quæ patiūtur: & dum mouent mouentur à motis, quales ſunt corporeæ. Virtus enim, quæ non patitur dum mouet, ſolùm per pondus & reſiſtentiam menſurari debet, nō per tempus.

2. Fund. Aduerte ſecundò, quòd omnis virtus animalis ad mouendum infinito tempore, ſimiliter virtus in corpore, infinita intenſiuè debet eſſe: quia cum talis, dum mouet moueatur à moto reſiſtenti, menſurabitur ſecundum tempus etiam. Vnde ſi maior eſt quæ tempore maiori mouet ſic proportione procedendo, quæ debet abſque fine mouere infinita debet eſſe intenſiuè.

Sicut ſi homo ſuſtineret decem pondera ferri, ſeu moueret per horam, eſſes alicuius virtutis: ſi per duas, maioris: ſi per tres, adhuc maioris: ſi ergo per infinitum, infinitæ.

3. Fund. Aduerte tertiò quòd Ariſtot. ex ſenſibilib. philoſophiam deducens, non exiſtimauit eſſe virtutem aliquam in corpore poſſe, quæ non moueretur, dum mouet, & defatigaretur, ſi virtus ani-

malis eſt. Cùm autem ſuperius oſtẽſum ſit in moto deueniẽdum eſſe ad aliquod, quod ſeipſum moueat, nec poſſit ſiſtere motum in inanimatis: ſequitur, quòd in motu cœli non ſit deuenire, niſi ad viuens primum. At ne quis exiſtimaret, hoc eſſe quoddã corporeum animal, ſeu animam in corpore: probat hoc non eſſe, ſed debere eſſe ſubſtantiam viuentem ſine corpore, quia ſi in corpore eſſet, defatigaretur: ſicut quælibet anima, quæ moueretur ſaltem per accidens: & tunc ad mouendum tempore infinito indigeret virtute infinita intenſiua, quæ eſſe non poteſt.

Explicatur diſcurſus Ariſt. Ex his ſequitur diſcurſus Ariſt. notandus: & ſemper procedit de virtute, quoad intenſionem. In primo diſcurſu probat, quòd nulla virtus corporea finita intenſione poſſit mouere tempore infinito: ſed ſi mouet, debet eſſe intenſiuè infinita.

In ſecundo diſcurſu probat, quòd virtus corporea infinita eſſe non poſſit, quia moueret in non tempore: ex vtroq; ergo ſequitur, primum mouens non eſſe corporeum, vt ſit hoc totum argumentum. Omnis virtus corporea, vel eſt finita intenſiuè vel infinita: ſed neutrã poteſt mouere tempore infinito: Non finita, quia creſcit virtus ſecundum tempus, vt dictum eſt: Non infinita, quia moueret in non tempore. Cum ergo primum mouens tempore infinito moueat, non erit virtus in corpore.

Diſſoluũtur illæ ſupra poſitæ difficultates. Ex his facilè ſoluuntur omnia, & concordantur conſequentiæ illæ: & ſoluuntur illę duę difficultates. Prima.n. ſoluitur. Ob id.n. virtus in magnitudine non poteſt mouere tempore infinito, quia tunc eſſet infinita intenſiuè: quòd eſſe non poteſt; moueret enim in non tempore,

Ad 1. Ad 2. 1. Solutio. Ad ſecundam difficultatem pòteſt ſic reſpõderi: quod pars mouentis debet ſumi talis, vt ſit maioris proportionis ad partẽ mobilis, quam erat totum ad totum. v.g totũ ad totum erat duplum pars mouentis ſumatur, quæ ſit triplo maior, quam pars mobilis: talis mouebit in maiori tempore, quia magis vincit reſiſtentiam. Et hoc optimè conuenit cum Ariſt. & veritatem habet. Nam in lib. 7. ſeruabatur eadem proportio totius ad totum, & partis ad partem: & tunc idem debet eſſe tempus.

2. ſolutio. Poſſumus & aliter reſpondere, & forſan melius quod loquitur Ariſt. de virtute corporea paſſibili, & tunc tempus eſt cum reſiſtentia computatum: Et ſi totum mouet totum tanto tempore, pars mouebit partem minori tempore, quæcunque ſit. Si.n. fortis homo mouet pondus per diem, non ſequitur, quod dimidia fortitudine præditus homo, moueat dimidiũ pondus per diem. Falſum enim hoc eſſe experientia monſtrat. Nam hoc modo probares, quòd infirmus homo per diem poſſet mouere talem partem

breuem ponderis: quod non eſt verum, cùm abſque pondere vix per horam moueri poſſet. Ariſt. autem lib. 7. loquebatur de virtute nuda motiua, & quæ non repatitur, vt illic declarauimus. Hæc igitur ſatis ſint de Ariſt. diſcurſibus.

Alia explicatio reijcitur cuiuſdã propoſitionis Ariſt.

Aliqui contrahunt illam propoſitionem, ſi mouet infinito tempore, eſt infinitæ virtutis, ad virtutem ſolum in magnitudine exiſtentem, & operantẽ cũ reſiſtentia, & aliter nolunt in vniuerſum eſſe veram, nec eum fuiſſe ſenſum Ariſt. At verò cùm Ariſt. illã abſolutè, & ſine reſtrictione ſumat, & ita etiam defendi poſſit, vt diximus, quando res ex ſe habet eam mouendi virtutem indepẽdentem, vt illa proportionis calculatione deduximus: in hoc etiam ſenſu defendenda eſt.

Sed contra primam concluſionem ſunt aliquot dubia, & rationes diſſoluendæ eorum, qui negant ſecundum Ariſt. Deum eſſe infinitæ virtutis. Sunt autem hæc.

Dubiorum ſolutio, & rationum contrariarum.

Primum ſecundum Ariſt. Deus, vt videtur, nihil poteſt facere ex nihilo, ex primo Phyſ. 33. & 34. vbi ait, ex nihilo nihil fieri, ergo non habet vim infinitam. Reſpondetur ſententiam Ariſt. eſſe iuxta naturalem rerum ordinẽ, & de naturali actione de qua loquebatur, nihil ex nihilo poſſe fieri: atque ita modo nil creari ex nihilo: non negat tamen quin omnia ex prima cauſa ſint: & ab æterno productus fuerit, & emanauerit ex Deo mundus cum materia vt ſuperius probauimus. Secundò dicimus, quòd quamuis nihil putaret modò ex nihilo poſſe fieri, nihilominus tamen maneret infinita virtus, ſcilicet perpetuò mouendi in primo motore, quã ipſe hoc loco text. 78. probauit.

Virtus materialis agit in quantum poteſt, ſecus quæ eſt extra materiam.

Secundum dubium. Si haberet virtutem infinitam, moueret in non tempore ex illo 79. Reſpondetur, id eſſe verum, ſi illa virtus infinita eſſet materialis, aut in materia, & corpore: tunc. n. ageret quantum poſſet: at modò eſt extra materiã ita non ſequitur, niſi ſolũ vt agat proportione ad ipſum mobile, & vt illius ſolum natura requirit. Secundò quia ſi eſſet cauſa omnino neceſſaria agẽs ſine cognitione, tunc ageret ſecundũ vltimum potentiæ: at modò agit ex electione quantum videt conuenire orbi, & mobili.

Tertium, Deus non poteſt facere alium mundum, ex 1. de Cœlo, 92. nec poteſt facere actu infinitum: ergo non habet virtutem infinitam. Reſpondetur, multa non poſſe facere Deum licet habeat vim infinitam: nõ quia deſit poteſtas, ſed ex eo quod res ipſæ implicent, & non poſſint fieri. Talia autem ſunt hæc ſecundum Ariſt. Vndè Ariſt. non probauit non poſſe eſſe plures mundos, ex parte opificis, ſed ex parte ipſius rei, quòd tantum deberet eſſe vnum centrum, & vna materia, &c.

Quartum, In 2. Cœli. è text. 67. videtur Ariſt. aſſerere motores tam eſſe proportionatos mobilibus vt ſi vnum aſtrum alicui orbi adiiceretur, non poſſet ab intelligentia moueri. Reſpondetur de hac re aliquod eſſe dubium: tamen loqui ſemper Ariſt. ſecundum naturalem motum, & de naturali actione, non violenta, aut miraculoſa. Secundò præterea, in genere loquutum fuiſſe de intelligentijs motricibus nō de Deo. Et ratio huius eſt: quia intelligentiæ addictæ orbibus, habent limitatam virtutem & orbi proportionatam: ſecus autem eſt de Deo, quem ſolum fecit infinitæ virtutis. Vltimum Ariſtot. in 3. Phyſic. & in 1. de Cœlo. fusè probat non dari infinitum actu: ergo. Reſpondetur, vt ibi adnotauimus & apertè colligitur à text. 35. vſque ad 39. Ariſtotel. tantum agere de infinito in quantitate. Atque de hac quæſtione hactenus, & de tota expoſitione librorum octo Ariſt. de Phyſic. auditu. Sit laus Deo ſempiterna, à quo omnis perfectio & omne bonum procedit. Amen.

FINIS OCTAVI LIBRI PHYSICORVM

PRIOR INDEX QVAESTIONVM IN LIBRVM PRIMVM PHYSICORVM ARISTOT.

1 An rerum naturalium ſit ſcientia? 21
2 Quodnam ſit ſubiectum philoſophiæ naturalis. 22
3 An quilibet artifex demonſtret per quodlibet genus cauſæ. 34
4 An ad rei perfectam cognitionem opus ſit omnes eius cauſas cognoſcere. 38
5 An vniuerſalia ſint nobis notiora ſingularibus. 42
6 An eadem ſint nota nobis, & natura 51
7 An ſubſtantia ſecundum ſe ſit diuiſibilis. 66
8 An totum diſtinguatur realiter à partibus. 70
9 An res naturales habeant certos limites quantitatis. 86
10 An terminus quantitatis rerum naturalium ſit ſemper intrinſecus. 90
11 An principio ſint contraria. 92
12 Vtrum materia ſit. 111
13 An materia ſit ſubſtantia. 114
14 An potentia ſit de eſſentia materiæ. 119
15 Aliquid ſit in materia manens in mutatione, 122
16 An materia ſit ingenerabilis & corruptibilis. 126
17 An materia appetat formam. 128
18 Quæ ſint nomina materiæ. 130
19 An aliquid formæ præfuerit in materia. 137
20 An materia ſit cauſa corruptionis, an forma. 142
21 An priuatio ſit principium naturale. 143

IN LIBRVM SECVNDVM.

1 An definitio naturæ ſit bona. 154
2 An omnia entia naturalia, dicantur naturalia à principio intrinſeco actiuo motus. 157
3 An motus cœli ſit naturalis. 163
4 An Phyſica à Mathematicis diſtinguatur. 174
5 An Phyſicus conſideret materiam primam. 179
6 An ars imitetur naturam. 181
7 An tantum ſint quatuor genera cauſarum. 192

8 An cauſæ particulares aliquid efficiant. 199
9 An ſint fortuna & caſus. 218
10 An quæ nec ſemper, nec frequenter ſunt, ſint à caſu. 224
11 An ſit fatum. 229
12 An natura agat propter finem. 243
13 An monſtra ſint in natura. 247
14 An finis ſit cauſa & principium. 251

IN LIBRVM TERTIVM.

1 An motus ſit per ſe in aliquo Prædicamento, & in quo Prædicamento, &c. 270
2 An actio ſit in agente, & quæ ipſa res ſit actio. 280
3 An motus diſtinguatur à ſuo termino. 284
4 An Phyſici ſit de infinito tractare, & de quibuſdam alijs dubijs de infinito. 295
5 An vnum ſit indiuiſibile: An vero in infinitum etiam poſſet diuidi. 323
6 An numeri multiplicatio procedat in infinitum. 326
7 Vtrum ſit corpus actu infinitum. 335

IN LIBRVM QVARTVM.

1 Circa aliqua dubia, quæ in text. præcedentibus occurrunt. 347
2 An locus ſit æqualis locato. 360
3 An locus ſit ſuperficies continentis. 374
4 An locus formaliter ſit ſuperficies. 382
5 An locus ſit immobilis. 386
6 An res incorporeæ ſint in loco. 389
7 An vltima ſphæra ſit in loco. 390
8 De concordia quadam ſcitu digna omnium opinionum de loco. 394
9 An ſi eſſet vacuum, motus eſſet in tempore. 415
10 An ſit vacuum. 420
11 Quid ſit condenſatio & rarefactio, & ex quibus cauſis, & quomodo fiat. Ex quo conſtabit. An ſine vacuo eſſe poſſint. 428
12 An formæ intendantur additione partium gradualium. 430
13 An tempus ſit numerus motus ſecundum prius & poſterius. 454
14 An ſit vnicum, nunc in toto tempore. 461
15 An omnia entia ſint in tempore. 471

16 An tempus ſit ens rationis, vel reale. 474
17 An tempus ſit vnum numero. 478

IN LIBRVM QVINTVM.

1 An generatio ſit motus. 489
2 An vnitas ſpecifica motus ſit tantum à termino ad quem. 508
3 An vnitas numeralis motus ſumatur ex tribus, videlicet ex vnitate numericæ termini, mobilis & temporis. 512
4 An ſint duo motus re, cum aliquid ex contrario in contrariũ mouetur. 521

IN LIBRVM SEXTVM.

1 An continuum ex indiuiſibilibus partibus componatur. 542
Dubia quædam præcipua. An ex indiuiſibilibus continuum componatur. 547
2 De dubijs quibuſdam circa textum Ariſtotelis. Vtrum omne quod mouetur, tantus & velocius moueri poſſit &c. 564
3 An omne mutabile ſit diuiſibile. Et an mutatio eſſe poſſit in non tempore. 572
4 An detur primum & vltimum in motu. 594

IN LIBRVM SEPTIMVM.

1 An vtraque ratio Ariſtotelis neceſſario concludat, qua probatur omne quod mouetur ab alio moueri. 618
2 An mouens & motum ſimul ſint. 626
3 An ad qualitates tantum tertiæ ſpeciei ſit alteratio. 634
4 An comparatio tantum ſit in ſpecie vltima. 648
5 An regulæ de proportione motuum, vniuerſaliter veræ ſint. 656

IN LIBRVM OCTAVVM.

1 An mundus cum motu & tempore habuerit initium. 671
2 An potuerit mundus eſſe ab æterno. 685
3 An Deus ſit cauſa libera, an verò agat neceſſitate naturæ. 700
4 Vtrum animal à ſeipſo moueatur. 718
5 An ſit vnum primum mouens immobile. 742
6 An Deus ſit cauſa efficiens Mundi etiã per Ariſtotelem. 746
7 Vtrum Deus ſit vbique ſecundum Ariſtotelem. 772
8 An Deus ſit virtutis infinitæ. 778

POSTERIOR INDEX RERVM ET VERBORVM, IN LIBRVM PHYSICORVM ARISTOT.

* *
*

A

Abſolutorum definitio poteſt aliquid continere, quod ordinem explicet. 55
Abſtractio quid & quotuplex. 178. Mathematica qualis. ibid.
abſtrahentium non eſt mendacium. 167
Abſurdo vno dato multa ſequuntur. 61
Academicorum caput Plato, & cur ſic dicti. 20
Accidens non cohæret citra ſubſtantiam. 64 & 86. eſt non ens. 82
accidens commune quid, & quid proprium. 80
accidentia ad corruptionem compoſiti ſubiecti corrumpuntur. 125. duo numero diſtincta non poſſunt in eodem ſubiecto eſſe. 443. per accidẽs vt moueantur. 160. quibus modis corrumpantur. 436. & ſeq. ſubiectum ornant, non abſoluunt. 15. ſubſtantiam quomodo poſſint producere. 205. ad omnia vt ſit motus. 497
accidentia & ſubſtantia cur dicantur eſſe ſimul. 498
accidentia ſenſibilia omnia cur natura multis fecerit communia forma ac figura exteriori excepta. & ſeq. 181
accidentium differentię vnde ſumantur. 385. duplex genus, vtrum ſpectet ad Phyſicum, vtrum ad Mathematicum 76. & ſeq. natura vt diſtinguatur à natura ſubſtãtiæ. 72. numerus quomodo ſit, vel non ſit infinitus. 330. prædicamenta cur iuxta ſubſtantiã diſtinguantur. 353
accidentaliter ſuborninatæ cauſæ quæ dicantur. 198. & ſeq.
Accretiones tempore menſurantur. 472
Actiua philoſophia, vide philoſophia actiua.
Actio non eſt à proportione minoris inæqualitatis. 654
ſit ne in agente an patiente. 281. quot, quibuſque modis illius cauſa quippiam dici poſſit. 204
actio artis ab actione naturæ, quomodo differat. 240. naturalis à violenta quomodo diſtet. 695. vana quæ, & quæ temeraria

taria.211.& ſeq.
actio vt actio cui per ſe non includat ſucceſſionem. 171. ad eam cur non ſit motus.49 .quot,& quæ ſint in ea conſideranda.181
actiua potentia quid, & quotuplex. 228
actiuum principium motus quid. 157
actiuum & paſſiuum motus principium aliquando coniunguntur,aliquando ſeparantur. 160
actiuitas alicuius qualitatis maior, vel minor vt non arguat vel maiorem vel minorem intenſionem. 161
actus triplex Formalis,exiſtentiæ,& excitatiuus, eiuſdem diuiſio in primum & ſecundum. 118
actus agentium naturalium omnes ſunt perfectiones, vel ad perfectionem viæ. 263
actus vt ſit in aliqua potentia, non eſt per ſe opus. 157. & ſeq. eſt eiuſdem,cuius etiam eſt potentia.183.cur potentia ſimpliciter ſit prior. 681
actum eſſe quid ſit. 257
in Actu eſſe quid. ibid.
actu infinitum quid. 309
actu in loco eſſe quæ dicantur,& quot modis. 285
additio duplex,& quæ illa.316.vtra poſſit eſſe infinita. 310
aër grauis & leuis eſt,diuerſo reſpectu.56. eſt corpus.401.circunſtans vt aquam calidam refrigeret. 161. eius motus infrigidat. ibidem.
aerem vel aquam qui principium poſuerunt melius cur fecerint. quàm qui ignem. 103
aera Diogenes poſuit rerum principium.55.eum non eſſe cur quidam putauerint. 401
æqualitas duplex dimenſionis & continentiæ, quid vtraque ſit. 361.& 379
æquiuocationis tres gradus. 645
æquiuoca definiri quomodo poſſint. 642
æternitas à tempore vt diſtinguatur. 456. eſt propria duratio Dei. 692
æternæ res cur non ſint in tempore. 465
æterna quæ cauſam habeant, quæ non. 668.& ſeq.ſunt in potentia accidentali non eſſentiali.297.in illis eſſe, & poſſe quomodo idem. ibid.
æuum quid ſit. 474
agens cauſa quid ab efficiente diſtet. 36. & ſeq. diuiditur in purè agentem,& non purè agentem,quid vtraque. 144

agens

agens vt agat, quomodo debeat ad paſſum eſſe effectum. 89. & ſeq. quo motu moueatur per accidens. 282
agens in medium, & diſtans, non ſemper eundem effectum in vtroque producit, 600
agens intellectuale quid ſit, & quid naturale, 138. quomodo vtrunque ſimile producat. ibid.
agens naturale quomodo inducat formam in materiam. 68. Cur non poſſit creare. 141
agens neceſſarium agit ſecundum vltimum ſuæ potẽtiæ. 679. nec producit niſi vnum. ibid.
agens omne ſubiectum aliquod præſupponit in quod agat, & ex quo faciat aliquid. 127
agens primum propter finem debet eſſe agens propter intellectum & voluntatem. 703
agentia vniuerſalia quomodo concurrant ad hos effectus inferiores. 203
agere ex propoſito quid ſit, & cui conueniat. 240
agere propter finem quid ſit. ibid.
albedo qua ratione tribuatur igni. 427
alimentum cur aliqua ex parte virtutem animalis debilitet. 698
allium Magneti appoſitum, cur illum ab actione impediat. 630
aliquando quot, & quibus modis dicatur. 661
aliquando eſſe quid ſit. 468. & 469
aliquid fuiſſe ab æterno fatentur omnes. 670. & cur id concedere ſit neceſſe. ibid.
alteratio in quibus accidat. 624. cur non ad qualitates tertiæ ſpeciei. 634. nec ad habitus corporis. ibid. nec ad virtutes. 626. nec ad habitus intellectus. 627. ſed ſolum ad qualitates tertiæ ſpeciei, non ſemper & continue. 713
alteratio eſt bifariam ad aliquam formam per ſe, & per accidens. 636. ad quam ſit per ſe, & ad quam per accidens. ibid.
alteratio per ſe duplex, mediata & immediata. ibidem. ad quas qualitates illa ſit, & ad quas hæc. ibid.
alteratio alterationi comparari an poſſit. 646. vnde illa comparatio ſit ſumenda. ibidem. præcedit augmentationem. ibidem.
alterationis forma quid ſit. 189. duplex diuerſitas. 497. materia quid ſit. 187. tria eius genera, & quæ illa. ibid.
in alteratione duplex ſucceſſio, & ſecundum quam in ea non detur prima pars. 586
alterationes tempore menſurantur. 473. quæ ſimiles dicantur, 646. quæ æquales. 647

alte

alterans primum quod dicatur, quod vltimum. 624. inter alterans, & alteratum vltimum nullum eſt medium. 625
alterari quæ dicantur. ibid.
Analoga, vel æquiuoca definiri poſſunt definitione æquiuoca. 642
anaxagoræ de principijs ſententia. 55. & 83. eius ab Anaximandro diſcrimen. 55. Cur nihil de nouo fieri putauerit. 83. cur omnia voluerit eſſe in omnibus. 84. eius de mente diuina ſententia. 86
anaxamādri de principijs quæ fuerit opinio. 55. & 83. eius ab Anaxagora diſcrimen. 55
Angelus quomodo incipiat, licet non deſinat. 567
angeli quare non ſint entia mobilia. 16. vt dicantur incorruptibiles. 390. ſunt in loco circunſcriptiuè tantum. 118. non in tempore, ſed in æuo ſunt. 474
anima vt ſingularia & vniuerſalia, diuerſis potentijs cognoſcat. 47. & 48. cur non dicatur eſſe definitiuè in aliqua parte corporis. 389. quomodo ſit in toto corpore. ibid. per accidens eſt in loco, & quare, 353. & 366. accidens mouetur. 353
anima omnis an ſit indiuiſibilis. 126. & in animali non eſt pars mouens. 719. cur motor eſſe non poſſit. 720
anima & corpus ſimul ſunt. 498
anima ſublata, tempus vt ſit vel non ſit. 498. de ea cur prius in phyſica doceatur, quàm de corporibus animatis. 29
anima rationalis quomodo diſtinguatur à cæteris formis. 141 cur deſtructo compoſito, non deſtruatur. 140. vt ſit corporis forma, nec tamen propriam operationem ſimul cum corpore habeat. 197. in quibus actionibus ſit, vel non ſit libera. 707. & ſeq. eius immortalitas vnde proueniat. 197
animæ rationales quomodo ſint infinitæ numero 333. & ſequentibus.
animal cur de futuro nunquam iudicet, 246. in eius generatione quinque concurrunt. 187. qua ratione dicatur ſe mouere. 721. cur totum ſimul moueatur. ibid. Eius motus ſit nec ne violentus. ibidem
animalia quæ dicantur prudentia. 245. ſequen. quæ & qua ratione præuideant futura. ibid. cur inſtinctu naturæ moueri dicantur. ibid. motibus omnibus mouentur. 48. patiuntur quæ inanimata, ſed non contrà. 623. ſe mouentur. 717
animalia per phantaſiam percipiunt conuenientia & inconuenientia. 245. & ſeq. quomodo per ſe alant fœtum. 153. ideo mouentur, quia mouentur à continente. 639
annuli

annuli non propriè dicuntur infiniti. 314. qui palam non habere dicantur. ibid.
antiphontis rationes cur non ſint à Geometra ſoluendæ. 61
appetitus quid,& quotuplex.129. in animali,& rationali finis non ſemper eſt bonum verum. 189
apponendo cur non ſuperemus quamuis magnitudinem. 317
appoſitione in infinitum, vide infinitum appoſitione vel additione.
aqua calida in vacuo poſita vt reducatur ad priſtinum frigus. 162 de eius generatione variæ opiniones. ibid.
aqua grauis & leuis eſt diuerſa ratione. 160 eam cur rerum principium poſuerit Thales 54
aquæ calefactio qua ratione ſit naturalis,violenta. 160
architecto icæ artes quæ vocentur. 172
argumentari à partibus eſſentialibus ad integrales cur fallacia ſit. 74
arietis hiſtoria admiranda. 621
ariſtoteles Platonis diſcipulus fuit, 20 vbi & quomodo docuerit. ibid. eius libri duplicis generis.30.qui exoterici.ibid qui acroматici de materia & numero principiorum locutus omnium optimè.:7.& 58
ars vna circa actiones verſatur,alia circa res factas. 182
ars duplex Altera naturæ anima,altera quæ ſuppleet ea, in quibus natura deficit.183. quomodo imitetur effectus naturales. ibide
ars imitatur naturam..96.quo ſenſu id dicatur. 178
ars imitans naturam quæ voc. ur. 237
ars nec est præſta & non eſt principium vel natura motus. 157. cur non ſit natura.ibid prop er finem facit.2 7.perficit aut imitatur naturam ibidem quo pacto diſtinguatur à ſapientia. 284
ars perficiens naturam quæ dicatur. 237. vſualis quæ dicatur. 172
artes materiam & formam conſiderant. ibid.
artes quæ quibus imperent.ibidem.quæ philoſophiæ ſeruient. 174
artium Mechanicarum triplex differentia 171
artifex quomodo imitetur agens naturale in modo operandi. 182
artificiales res naturalibus in quo ſint ſimiles. 81
artificialia quomodo moueantur.148 illorum & naturalium definitio quæ ſit. 47.quomodo ſint in loco 340 materiam pro

parte

parte habent. 182. ex quibus conſtent. ibid.
aſtra lumen à ſole recipiunt. 629
aſtrologia vt agat de ſubſtantia. 178. eius ſubiectum eſt figura & motus cœli. ibid. & ſeq.
aſtrologus vt de tempore agat. 286
attractio quid. 623. quotuplex ea ſit. ibid.
atomorum multiplex diſcrimen. 95
augeri violenter & naturaliter quæ dicantur. 528
augens,& auctum ſimul ſunt. 625
augmentatio quid diſtet à diminutione. 496. eam alteratio præcedit. 751
augmentum viuentium quomodo fiat. 406 & 751
auerroes tollit creationem. 672. cur vnicum tantum intellectum in omnibus hominibus eſſe voluerit. 687. eius ſententia de ijs, qui dicunt Deum eſſe vbique. 773
D. Auguſtini de cognitione materiæ iudicium. 115. & ſeq.
auicembron quot formas ſubſtantiales in vnica re conſtituerit. 81
auicenna negat materiæ appetitum. 128. materiæ primæ tractationem adimit Phyſico. 179. creationem concedit. 698

B

Bombardæ cur ſæpè facilè rumpantur. 380 & ſeq.
Bonum non facere cùm poſſis,non eſt inuidia. 022
bona externa cur dicantur fortunæ bona. 214. & ſeq.
bruta quomodo ſint,vel non ſint fortunata, 225. & ſeq. quomodo operêtur. 245. quomodo moueantur ad ſuos fines. 243. non habent præcognitionem finium naturaliter inſitam. 46. vt agant propter finem. ibid.
burleo intellectus quid primo cognoſcat. 44

C

Calefacti o rarefactionis eſt cauſa. 428
Calor intenſus & remiſſus bifariam poteſt conſiderari. 436. & ſeq.
caſtaneæ ad ignem poſitæ cur frangantur. 429
caſus quid ſit. 211. & 216. & ſeq. in quibus fortuna conueniat, & in quibus ab ea differat. ibid.
caſus & fortuna ſunt cauſæ per accidens. 211. cur ad efficientem cauſam

cauſam reducantur,ibid.in quibus dominentur. 207.& ſeq.
caſus & fortunæ tractationem cur Ariſtot. ſuſceperit. 207.cur à veteribus tollantur, ibid. ea præcedunt intellectus & natura. 218
caſualis effectus quis ſit. 210. & 216. ad eum, quæ cauſæ concurrant. 220
cauſa quid ſit.193.quomodo ad ſuum effectum referenda. 192. nō omnis agit. 199
cauſa particularis non producit totaliter effectum. 745.potentia & actu quid.191.quomodo differant.192.per ſe,& per accidens quid.191.hæc duplex eſt. 210. & illi ſemper innititur.223. prior quæ,quæ poſterior.176.remouens,prohibens quid,ac quomodo diſtat ab ea,quæ eſt cauſa ſui contrarij.219.ſumma quot, & quæ requirat.191.vniuoca habet formam formaliter.732.æquiuoca in virtute. ibid.
cauſa efficiēs,vide efficiens Finalis, vide Finis formalis,vide Forma materialis,vide Materia.
cauſæ omnes ad quatuor genera reducuntur. 186. ad duodecim modos vt reducantur.191.quatuor rerum naturalium iuxta Ariſtotelem.194.ſimplices & compoſitæ quæ dicantur.191. plures per ſe poſſunt eſſe eiuſdem effectus. 186. ſibi inuicem poſſunt eſſe cauſę,licet non eodem genere.ibidem.omnium cognitio quomodo neceſſaria. 38
cauſarum quatuor genera eſſe quomodo probetur.194. & Phyſicum conſiderare,& per ea demonſtrare.186 & ſeq.eorum tractationē cur Ariſtoteles ſuſceperit.183 & ſeq.quomodo à Phyſico Logico,& Metaphyſico tractentur, ibid tres proprietates 186. quatuor diuiſiones.190. & ſeq. quadruplex inter ſe ordo 194.
cauſarum per ſe ſubordinatarum non eſt numerus infinitus,
cerebrum cur non ſit principium motus in animalibus. 621
Chaos quid vocent Philoſophi. 83
chryſippi de Fato error. 231
cicadæ hiſtoria mira. 621
ciceronis error de Fato. 231
circulus vt dicatur infinitus. 567
circularis motus inter locales ſolus eſt perpetuus.753 . cur cū recto comparari nequeat.752.eius velocitas quomodo cognoſcatur.651.perpetuo continuus.753. poteſt eſſe continuus. 762. ab vno in idem redit.ibid.primus eſt omnium motuum.ibid.ſolus eſt regularis,& menſura reliquorum. 651
circunſcriptiuè in loco eſſe quid ſit.389.quæ hoc modo ſint in loco.ibid.

eo. ibid. quomodo differat ab eo, quod eſt diffinitiuè eſſe in loco. ibid.
Cleanthes quomodo Philoſophiam diuiſerit.
Cœlum cùm quantum ſit, cur actu diuidi non poſſit. 90. quietis principium in ſe an habeat. 164. qua ratione dicatur viuere, & mouere ſe. ibid. vt dici poſſit quieſcere, vt non poſſit. ibid. fato cur non ſubijciatur. 131. vt in loco ſit. 367. cur magis ab oriente moueatur in occidens, quàm contra vt ſit incorruptibile. 708. in orbem cur voluatur. 771
cœli duplex acceptio. 164. motus ſit necne naturalis. ibid. motus vt menſuretur, vel non menſuretur à tempore. 472
cœli motus quomodo ſit vel nō ſit ab actiuo principio. 164. eius motus cur Ariſt. potiſſimum tribuat tempus. 481. eius partes omnes in loco ſunt vna dempta. 361
cœli contigui ſunt. 361. ſunt tres naturales & naturam habēt. 165. ab elementis in quo differant. 166. & ſe, vt incorruptibiles dicātur. 128. ſecundum locum tantum mouentur. 148
In cœlo nihil à caſu prouenit. 207
cœleſte corpus quare non tangatur ab elementis. 322
Cognitio duplex An ſit, & quid ſit. 245
cognitio diffinitionis eſſentialis, ad quā cognitionem perfectam ſufficiat. 38
cognitio perfecta quid diſtet à generali. 39
cognitionis in ſimplicem, & complexam diuiſio. 38. quid vtraque. ibidem.
cognoſcere, & facere quomodo diſtinguantur. 31
Communis locus quid. 343. & 361. illius, & proprij diſcrimen. 360
commutatio, commutari, & commutatus, vide alteratio, alterari, alterans, &c.
Comparatio ſimplex & compoſita. 646. quid vtraq; ſit. ibid. ſimplex diuiditur in tria membra. 649
comparari quæ dicantur. 641. & ſeq.
compoſita abſtractio quid. 178. quomodo à ſimplici diſtinguatur. ibidem.
compoſitum cur producatur, nō mutetur in generatione 117. ſimpliciter eſt perfectius materia, hæc illo ſecundum quid. ibi cur ſit ſubiectum motus, & non materia. 156. & ſeq. eſt finis totius generationis, & materiæ. 173. primo, & per ſe corrumpitur, generatur & producitur. 140.
compoſitum naturale ex materia & forma, quomodo fiat. 137
compoſitionis materia quid, & quàm varia ea ſit. 187

compoſitionis forma quid ſit. 189
conceptus ſpecificus quid ſit. 49. non idem cum cõceptu ſpeciei ibid.
concretum accidens duplex eſt, quale illud. 636
condenſatio cur ſit concedenda. 423 & ſeq. quomodo ea fiat. ibid. quid, & quotuplex ſit. 418
condenſatio impropria, & propria quid ſi . ibid.
confuſa notitia quid. 43. eius diuiſio. ibid.
congelatio quomodo tota ſit ſimul. 566. eſt in tempore. 713
contemplatiua philoſophia, vide Philoſophia ſpeculatiua.
contentioſæ rationes duplicis ſunt generis, & quænam illæ. 61
continere & recipere quomodo diſtinguantur. 351
continere ſecundum aliud & ſecundum accidens quomodo diſtinguantur. 334
conſequentia quæ dicantur. 532
conſequenter vt vnum ſe habeat ad aliud quæ requirãtur. 500. & ſeq. quo pacto ſe habeat tangere. ibid.
contiguum quid ſit. ibid. quomodo differat à continuo. ibid.
contigua quæ vocentur. 532
contiguus motus quid requirat. 505
continuum vt varijs modis diffiniri poſſit. 54. illud quid ſit 501. quomodo diſtinguatur à contiguo. ibid. quæ p. ſſint fieri continuum & quot modis illud contingat ibid. & ſeq. qua ratione ſit affectum ad tangere. ibid. à ſe pati nõ poteſt. 501 quot, quibúſque modis ſeipſum moueat. 546. & ſeq & 553
continuum an componatur ex indiuiſibilibus. 731. in duas partes æquales diuidi poteſt 500. quando dicatur vnum. 324 & quomodo diuidatur. ibid. in infinitum diuidit quid ſit. 555. quomodo ea diuiſio fieri debeat. 311
continua quæ appellentur. 532
continuè moueri quid ſit. 499
continuus motus cur ſit diuiſibilis, & quæ requirat. 505
cõtradictorijs terminis cur in generatione vtamur, non in aiijs motibus. 616
contrarietas qualis in ſubſtãtia reperiatur. 100. & ſequ. an omnis ſuum habeat ſubiectum. 104. quomodo vna in vno genere. 102. & 105
contrarium vnum non facit alterum. 101. ex contrario quomodo fiat alterum. 97
contraria ex contrarijs quomodo fieri dicantur. ibid.
contraria prima quæ dicantur. ibid.
contraria loco quæ. 499

cōtrariorum eadem poteſt eſſe per ſe cauſa.186.Vna eſt materia. 425.ex contrarijs principijs res quomodo fiant. 105.& ſeq.
cor cur Galenus crediderit non eſſe primum principium motus animalium.621.mouet animal. 736
corpus & animal ſimul ſunt. 49
corpus an habeat certum magnitudinis terminum.87.omne tres habet dimenſiones 341.quāto cœlo vicinius eſt,tantòcalidius! 339.quod in loco ſecundum ſe eſſe dicatur.ibid.quòd ſecundū partes vt poſſit eſſe in pluribus locis.364.corpori quomodo cedat. 419
corpus homogeneum,aut heterogeneum quid. 304
corpus mobile an ſit ſubiectum Phyſicæ. 24
corpus nullum naturale poteſt actu eſſe infinitum. 334. omne ad ſuum naturalem locum fertur, ac in eo quieſcit. 357. & quare. 373 proprium ſibi locum vendicat. 307
corpora in ſimplicia & compoſita diuiduntur. 349 ſimplicia quæ & quomodo diuidantur.ibid.quomodo compoſita. ibid.
corpora ſola circunſcriptiuè ſunt in loco. 390. duo ſimul in eodē loco eſſe nō poſſunt.49 illorum numerus an, & quomodo infinitus. 330 & ſeq.
corporum quæ mouentur motu recto,& quæ circulari diſcrimē. 390 & ſeq
corporeitatis forma an ſit ſtatuenda. 23
corruptio bifariam ſpectatur,& vera conſideratione ſit propter finem 244.quid. iſtet à generatione.97.vnde reb eueniat.123. & 125. eius diuiſio 487 quomodo ſit motus.490.violenta & naturalis quæ dicatur. 93. omnis in aliquid terminatur. 13. eius principia quæ ſint. 77.& ſeq.
corruptionis rerum cauſa eſt materia 123.in ea cur nō detur prius & poſterius. 293
corruptibilia omnia ſunt in tempore. 467
corruptum non poteſt idem numero reparari. 504
Creaturæ puræ non poteſt communicari ſapientia, vel bonitas, vel perfectio infinita. 692.non eſt creatori coæterna. 699

D

DAEmones opus Dei. 477
Definitio exacta quæ,& quot commoda adferat. 358
definitiuè eſſe in loco quid ſit. 389. quæ in hac ratione ſint in loco. ibidem.quomodo diſtet à circunſcriptiuè eſſe in loco.ibidem.

definitum notius eſt ſuis partibus. 40

Demonſtratio quotuplex. 28. qua Phyſicus crebrius vtatur, & quare. ibid.

denominatio à quibus fiat. 609. in motu vnde fiat. 153. & ſeq.

denſare quid ſit. 426

denſum quid vocetur. 428

denſorum corporum proprietates quæ ſint. ibid.

deorſum duplex, natura & poſitione. 339. quid vtrunque, ibidem.

definitio per vltimum non eſſe quid ſit. 597. quid per primum eſſe. ibid.

deſtruere perfectum quando, ſit, vel non ſit vitium. 684

Deus facere quid poſſit. 118. fecit materiam, & quomodo. ibid. Cauſa eſt vniuerſaliſſima. 203. quomodo actionis rerum omnium cauſa dicatur. ibid. & ſeq. vt concurrat cum cauſis naturalibus. 205. cur immediatè tangat ſua virtute quemcunque effectum. ibidem. Vt varijs modis cum diuerſis particularibus cauſis concurrat. ibid. omnes omnium fines prauidet. 247.

Deus qua ratione ad Phyſicum ſpectet. 233. Phyſico motu non mouetur, ibid. vt dicatur infinitus. 294. eſt cauſa inferiorum. 295. præcognouit ab æterno omnes futuros effectus 219. vt ſit in loco. 389 eſt in æternitate. 474. quo ſenſu dicatur eſſe in tempore. ibid. vt cognoſcat omnes continui partes diſtinctè. 557

Deus ſolus æternus eſt ſecundum finem. 201. & 206. 672. dum fidē eſt cauſa libera. 674. & 677. ex nihilo produxit omnia. ibid. poteſt aliquid ex nihilo producere. 675. & ſeq. in productione non eſt mutatus in voluntate. ibid. 679. eſt ſupra naturam, quomodo Deus potuerit & voluerit mundum ab æterno producere. 682. cur fecerit illum in principio temporis. Ibid. & ſeq. mutari non poteſt. 708

Deus ſemper creare poteſt. 699 & ſeq. eſt liberę agens cauſa iuxta Ari. 701. propter finęm agit. 705. eſt cauſa efficiens mundi ſecundum Ariſt. 746. & ſeq. eſt vbique ſecundum veritatem & Ariſt. 773. cur potius in cœlo eſſe dicatur. ibid. eſt infinitæ virtutis, intenſiuè Ariſtoteli. ibid. 782

Dei præſentia vbique vnde colligatur. 628. quomodo per philoſophiam ei ſimiles reddamur. 14. illum eſſe quomodo probetur. 245. in illo vt ſint vel non ſint idem eſſe & poſſe. 297

Dialectica à Zenone orta & à Platone perfecta. 20

Dies iudicatorij vel critici qui dicantur. 518

diffe

differentia cur formæ rationem habeat. 81
dignitates immediatæ cur à dialectico probabiliter oſtenduntur 60. mediatæ per cauſam cur non ſemper probentur. ibidem.
diminutionis & augmentationis diſcrimen. 496
diminutione Infinitum. Vide infinitum diminutione.
diſcere quid ſit. 510
diſcretum quando dicatur vnum. 224. 225. quomodo diuidatur. ibid.
diſputandum non eſt contra negantes principia. 59
diuiſio ſecundum proportionem, & magnitudinem vel quantitatem quæ. 311
diuiſionis infinitæ radix quæ ſit. 321
diuidendo cur ſemper detur quantitas minor. 311
diuiſibile duplex. 586
diuiſibilitas vnde habet originem in motu & tempore. 578
Duratione infinitum. Vide infinitum duratione.

E

EAdem non ſunt nobis, & natura nota, in quibus ſit verum vel falſum. 54
Effectus quomodo ante cauſam, & quomodo per eam cognoſcatur. 28
effectus Caſualis. Vide Caſualis effectus. fortuitus. Vide fortuitus effectus. Temere factus quis dicatur. 221. Per accidens quot quibúſque modis effectui per ſe coniungatur. 210. 211
effectus eiuſdem plures poſſunt eſſe cauſæ per ſe. 186. cauſa ſumme inueſtiganda. 162. vt illi ſit ſemper accommodanda cauſa. ibid.
effectus ad vtrũlibet non ſunt Caſuales aut fortuiti. 228. quot & quibus modis rarò proueniant. 226. qui rarò eueniunt non omnes à fortuna ſunt vel caſu. ibid.
effectus ſemper aut frequenter quando proueniant. 227
effectus Phyſici cur non ſemper eodem modo eueniant illorum diuiſio iuxta cauſarum diuiſionem. 191. Alia diuiſio. 210
efficiens cauſa quid ſit. 197. & ſex diuiſiones. ibid. quid ab agente differt. 36. cur cæteras antecedat ſi ſecũdum eſſe ſpectétur. 194. ad eam quæ reducantur. 189. eandem non poſuerunt veteres niſi mundi inſtitutione. 235. cur eam omnes ab æterno fuiſſe fateri cogantur. 671

efficiens cauſa duplex eſt, & vtra propriè ad Phyſicum ſpectet, vtra ſecundum quid. 233
efficiens particularis quid ſit. 197. cur illa vniuoca vocetur quomodo ab ea depẽdeant effectus. ibid. Mediata quid & immediata. 198. per ſe & per accidens quid. 219. principalis quæ nominetur, & quæ inſtrumentalis. 198. totalis & partialis quid. ibid. Vniuerſalis quid ſit. 97. cur dicatur cauſa æquiuoca. ibid. quomodo ab ea res dependeant. ibid.
efficientes accidentaliter vel eſſentialiter ſubordinatæ quæ nominentur. 197
Electio in ſolis hominibus reperitur. 704
electrum vt attrahat paleas, cur prius calefieri debeat. 630
elementum vnum eſt locus alterius. 342. cur vnum ab altero conſeruetur. ibid. elementa cur non dicantur principia. 109. quibus motibus moueantur. 147. inæqualem perfectionis gradum habet. 373. quæ ſunt continua. 381. quomodo contraria dicantur. 491. quomodo conueniant admixti compoſitionem. 565. non mouentur à ſeipſis. 718. illorum & cœlorum diſcrimen. 166
elementa media nec motum nec locum ſimplicem habent. 510.
Empyreum cœlum omnium ſupremum. 393
Empedoclis ſententia de principijs. 56. & 672. de mundi ortu & interitu.
Ens an ſit primo cognitum ab intellectu noſtro. 44. quomodo ſumptum ſit obiectum intellectus. 47. ens quomodo vnum quomodo non. 73. pro ſolo accidente ſumi non poteſt, nec pro ſola ſubſtantia.
ens aliud actu, aliud potentia. 198. in actu vel potentia quid dicatur. 278. 258
Ens mobile, & corpus mobile, & corpus naturale quomodo differant. 25. illud an ſit ſubiectum Phyſicæ. 23. 24
ens naturale an ſit ſubiectum Phyſicæ. 27. bifariam ſumitur. 30. qua ratione ſumptum ſit ſubiectum librorum octo Phyſicorum. ibid.
ens ſecundum naturam quid. 50
entis ad ſua inferiora, & generis ad ſua diſcrimen. 26. duæ ſignificationes. 45. an vtra ſit intellectus obiectum. ibid. ex eo quomodo fiat vel non fiat aliquid. 134
entia naturalia cur manifeſtiſſima natura vocet Ariſto. 52. naturalia quæ vocet Ariſtoteles. 149
entia omnia num ſint in tempore diſputatur. 471. 462.
Epicurus philoſophiam quomodo diuiſerit. 20

Eſſentiæ duplex acceptio & quæ illa. 438
eſſentiale totum quid ſit. 70
eſſentialiter ſubordinatæ cauſæ quæ dicantur. 198
eſſe & id quod eſt, aliter in ſimplicibus, aliter in compoſitis ſeſe habent. 300
eſſe actu & eſſe in potentia quomodo idem vel non idemque. 262
eſſe per ſe bifariam ſumitur. 118
Ethica quid ſit. 18. quando diſcenda. 16
Euſortunium quid ſit. 214
Ex quid in principiorum definitione ſignificet. 96
ex nihilo nihil fiat. 83
ex non ente quomodo fiat vel non fiat aliquid. 132. & 133
ex vno abſurdo & impoſſibili aliud ſequitur. 61
executionis motus quis ſit. 197
Exemplaris cauſa Ariſtoteli ad efficientem refertur. 190. & 191. & ſeq. quam non prorſus reiicit Ariſtoteles. 193
Exiſtentiæ actus quid ſit. 116
Expulſio quid. 623
Extentio quid ſit. 623
Extentio eſt propria ratio magnitudinis. 301

F

Facere quid ſit. 140
Factiua Philoſophia, vide Philoſophia factiua.
Faſcinatores quomodo noceant animalibus etiam diſtantibus. 629
Fati quatuor definitiones, & quæ eorum oportuna. 229. à prouidentia quomodo diſtinguatur. 230. in quo ſenſu ſit, vel non ſit concedendum. ibid. origo & radix Deus eſt. ibid de eo triplex error. 231. quæ illi ſubiaceant. 214
Ferrum cur durius ſit & non ita graue. 427
ferri quæ dicantur propriè. 497
Fides Chriſtiana ſolum Deum agnoſcit æternum. 672
Figuram vt Phyſicus, Geometra, & Aſtrologus conſideret. 169
figuræ vt fiant ex lineis & numeris. 288
figuris vel formis exteriorib. cur res diſtinguentur. 181. non ſunt formæ ſubſtantiales, ſed ipſarum indicia ipſaq; ſequuntur. ibi. magnam habent proportionem cum formis ſubſtantialib. 637
finis quid cur Ariſtoteles illum probet eſſe cauſam. ibid. duplex eſt, quo & cuius gratia: quid vterque. 772. & 152

ſinis cur bonum & optimum dicatur. 171. & 235. ſemper boni rationem habet. 90. eſt primum omnium intenſione in executione vltimum. 199. quare cauſarum omnium prima. 194. cuius ſit principium. 241. aliquo modo præexiſtit ante motionem efficientem. 253. varijs modis diuidi poteſt. ibidem. an actu debeat præexiſtere. ibidem. & trahat ad ſe id, quod ad finem refertur. 617
finis duplex generationis & rei genitæ: quid vterque. 244. ille idem re cum forma. ibid.
finem & media, quę ad illum ſint cõſiderare eſt eiuſdem artis. 170. & 171. eundem potius ad phyſicum pertinere quam materiam cur velit Ariſtoteles. 171
finalis cauſa quot & quæ requirat. 239
finitum per ablationem finitè, vt conſumatur vel non conſumatur. 171
finitum infinito tempore non moueri poteſt. 767
fluxus formæ duplex. 279. & 280. alius ſucceſſiuus, alius inſtantaneus. ibid. in quibus vterque locum habeat. ibid.
fluxus in motu vnicus, non plures. 279
Fœlicitas in qua actione conſiſtat. 215
Forma à Phyſico vt conſideretur. 137. quid ſit. 139. 185. 196. cur dicatur actus, cur ſimplex. 140. cur actus ſimplex formalis. ibid. cur vnum per ſe cum materia componens & principium propriarum operationum rei. ibidem. diuinum quid, diuina cur dicatur, cur exemplar & ratio. 185. & 196. eius quatuor diuiſiones. ibid.
forma è materia quomodo educatur. 68 140. complet materiam, eique dat eſſe. 116. & 117. præter materiam ad compoſiti cõſtitutionem cur ſit neceſſaria. 138. cur materiam continere dicatur. 351. per ſe qua ratione eſſe dicatur. 118. vt in ſubiecto eſſe dicatur. 150
forma communis cur non ſit, vt vna communis materia. 137. & 138
forma eſt finis. 172. eſt finis partialis materiæ. 173. eſt finis generationis. 232
forma finis, & efficiens vt aliquando ſit vnum. 232
forma & finis idem ſunt aliquando numero. ibid.
forma non producitur per ſe, ſed ſimul producitur ad compoſiti productionem. 140. nullo modo poteſt eſſe ſine re. 345. ſit natura. 152. & 153. cur magis ſit natura quàm materia. 152. & 153. quarum rerum ſit cauſa. 139. in quo conſiſtat ratio cur ſit cauſa. 196. quare ſit cauſarum omnium prima ſi agendi ratio con-

conſideretur. 195
forma partis quid,& forma totius.196.earum inter ſe diſcrimen. ibid.
forma & materia ſint cauſæ ac principia. 109.110. imperfectè dicuntur duo numero. 110. cuiuſmodi ſint correlatiua. 173.180. 181.ex illis cur fiat vnum per ſe. 116
forma alterationis, compoſitionis, & vtriuſque ſimul quid. 190. corporeitatis, vide corporeitatis forma non viuentium diuidi poteſt. 89.90
formæ aliquid præfuerit in materia. 137
formæ gradus, vide gradus formæ latitudo, vide latitudo formæ.
formæ Phyſicæ cur dicantur à materia ſeparabiles ratione. 174. quæ ſunt in materia, ſpectant ad Phyſicum 137.174.ratione cōpoſitorum ſunt mobiles. 134. eas educi de potentia materiæ quid ſit.141.earum cur non ſit creatio. ibid.
formæ viuentium cur formas reliquas excedant. 197
formæ accidentales non Intendantur additione partium gradualium.431.ſubſtantiales vt dici poſſint contrariæ.102.earum & accidentalium diſcrimen. 491. ſubſtantiales vt producant ſibi ſimilia. 201
formalis abſtractio quid ſit. 115.116.117
formalis actus quid ſit.ibid. per formalem cauſam probare quid. 35
forma quid 112.Stoicorum ſentētia eſt cauſa diuina,ac velut Dea quædam.209.quomodo ſit vel nō ſit cauſa.212.cur ſit hominibus occulta.ibid.ſine ratione cur dicatur.213.vt bona vel mala ab effectu.ibid.quomodo fœlicitas & prope fœlicitatem dicatur. 215
fortuna quomodo ſit cauſa efficiens particularis.223.quibus inſit. 214.vbi eſt,ibi etiam aliquo modo eſt fruſtra. 221
fortunæ vt ſit vel nō ſit ſciētia.224.attributa quæ.212.in quo ſenſu prohibeant ſancti doctores aliquid illi tribuendum.222.eam cur veteres rotam ſtātem depinxerint,cæcam ac dimidiam albam & dimidiam nigram.ibid.ab ea partim nihil fit, partim fit aliquid. 213
fortuna & caſus cauſæ ſunt per accidens. 214. ad cauſam efficientem cur reuocentur, in quibus conueniant & differant. 212.& 214.215. vtriuſque tractationem cur ſuſceperit Ariſtoteles. 207
fortuna & caſus vt nihil ſit, niſi ſit alicuius effectus cauſa per ſe. 217.218
fortuitus effectus quis ſit.210.211. cur dicatur occultus.212.non

eſt niſi ab agente rationali, & cauſam habet nō à natura ſed ab electione. ibid. ad illum quæ requirantur. ibid. quarum cauſarum reſpectu dicatur. 221. & 223
fortunata quæ dicantur. 214. quæ non. ibid.
Frigefactio condenſationis eſt cauſa. 412
Fruſtrà quid dicatur. 211. quid ſit. 211
fruſtrà fit per plura quod fieri poteſt per pauciora. 105. & 106

G

Generans per ſe mouet inanimata. 214
Generatio cur prius ab Ariſtotele explicetur, quàm corpora mixta. 302. quomodo fiat iuxta Anaxagoram. 51. & 84. quid ſit, quomodo & fiat iuxta Ariſtotelem 56 & 57. eſt duplex ac vera non ſit motus. 487
generatio omnis cur requirat compoſitum aliquod ex quo res generanda per tranſmutationem fiat 125. quot & quibus modis ſpectari poſſit. 127. ex aliquo ſit, eſt motus ex aliquo in aliquid. 153. cauſa eſt rarefactionis & condenſationis. 418. eſt in tempore inadæquatè 473. qua ratione ſit vel non ſit motus. 275. 276. 488. & 486. non eſt abſque motu & alteratione. 661. alteri generationi quomodo poſſit comparari. 647. cur ſit perpetua. 738
generationis triplex ab alijs motibus diſcrimen. 490. triplex terminus, & qui illi. 98. eiuſdem termini ſunt purè contradictorij. 500
generatio de quo prædicetur. 127. quid diſtet à corruptione. 97. & 98. quid à creatione. 14. quid à mixtione. 301. in ea corruptione nihil idem manet præter ſolam materiam. 125. quot & quæ ſint in ea. 190. cur in ea non detur prius & poſterius. 481
generatio viuentium dicitur. 153. quomodo ea differat à non viuentium generatione. ibid.
generationem ſecundum ſubſtantiam veteres philoſophi non agnouerunt. 57. cur eam & corruptionem ſuſtulerint. 131
generationes rerum ab æterno cur eſſe non potuerint. 689. & 690
generabile diſtinguitur à generari. 22. hoc de quo prædicetur. 127
generabilia omnia ſunt in tempore. 467
Genus cur vt materia ſe habeat. 81. quomodo ſit pars rei. ibid. Cur dicatur eſſe in ſpecie. 352. apud Phyſicos cur ſit multiplex non

non apud Logicos aut Metaphyſicos. 649
genus & differentia compoſitæ ſubſtantiæ,totam ſubſtantiam includunt,ſed non eodem modo. 81
genere motus vnus,vide motus vnus genere.
genera & differentiæ re non diſtinguuntur à ſpecie.
geometra contra negantes principia non diſputat. 59. quo pacto linea infinita vtatur. 70. cur ea non egeat. ibid.
gnomon quid. 188. eius adiectio non mutat figuram. 189
græci Philoſophiæ inuentionem ſibi arrogarunt. 20. non ſunt primi inuentores, ſed diſcendi ſtudio in Ægyptum profecti. 20
gradus formæ quid ſit. 434. non gradus formæ quid ſit. ibid.
gradus additio qualis fiat in intentione. 435
gradualis par formæ quid ſit. 434
graue corpus quot & quibus modis deſcendere poſſit. 517
grauitas & leuitas & aliæ virtutes vt ſint inſtrumenta ſolùm actiua,quibus inanimata mouentur. 160
gutta lapidem excauare quomodo dicatur. 712

H

HAbitus priuatione prior eſt natura.
Habitus triplicis ſunt generis. 630. cur ad illos non ſit alteratio. 632. & 63 . dant perfectionem in operatione. 726
habitus animi ſunt re diſtincti à paſſionibus ſenſus, & ab experientijs & reliquis ſenſibilibus 638. quomodo & cur ſint ad aliquid. ibidem
in Habitibus & actibus non eſt vera contrarietas. 659
Heraclitus ignem fecit rerum omnium principium. 14
Heſiodus terram poſuit principium. 55
heterogeneum corpus quamobrem infinitum non ſit. 305
hypocratis Chij rationes cur a Geometra ſoluendæ. 61
homo tria præter alia per peccatum ſibi comparauit, & quæ illa. 2. 1. finis cuius rerum omnium vt ſit 171. cur nō terra ſed terrenus dicatur. 83. vt ſubijciatur fato. 231. qua ratione propter finé agat. 216. & 247. quando completus aut diminutus dicatur. 632. ſecundum communem naturæ curſum quandiu viuat. 694. liber eſt in agendo. 703
homo pictus cur homo dicatur. 182
hominum ætatem & naturam cur paulatim diminui ſit neceſſe. 693. & ſeq.

homogeneum totum quid ſit. 70. corpus cur infinitum eſſe non poſſit. 168
humanæ res,vt dicantur eſſe in circulo & rota. 482
humidum radicale ex alimento acquiſitum, deterius eſt naturali. 693. ſemel amiſſum non poteſt per nutritionem vel perfectiùs,vel æquè perfectum inſtaurari. 696
hyle an ſit diuerſum à materia. 130

I

IAm eſſe quid ſit.469.eius à nunc diſcrimen. ibid
Idæa forma rerum iuxta Platonem.
Ideæ non ſunt in loco. 346. an producant particulares eff... 200
idem manens in eodem loco quomodo moueri poſſit.
idem quomodo poſſit eſſe actu & potentia.
ignis qua ratione dicatur albus. 427. Quomodo in infinitu aut non poſſit excreſſere. 88. cur non verè augeatur. ibid.
omnium rerum principium poſuit Heraclitus.
imaginatio quid ſit,quo pacto immutet hominem. 6
imaginarius locus quis dicatur.395.quot,& quibus modis poſſit is conſiderari. ibid
imagines cur eiſdem nominibus nominentur,quibus ea,quorum ſunt imagines. 182
immediata cauſa quæ dicatur. 198
immediatum mouens quid.627. quid immediatum immediatione virtutis vel ſuppoſiti. ibid.
immobilitas loci vnde ſumatur. 379
immobilis tres ſignificationes. 498
immobilia non ſunt in tempore.466.omnia an ſint perpetua.737. & 738
immobilitas animæ rationalis vnde proueniat. 197
immutatio,cur non ſit quies appellanda. 526
impar numerus Pithagoræ cur formæ rationem habeat, & par materiæ. 288
impedimentum auferens vt moueat,vel non moueat. 725
imperfectum vt inſtrumentum poteſt producere perfectius. 206
imperfecta ſubſtantia quid ſit & eius diuiſio. 209
impoſſibile varijs modis dicitur. 613
impulſio quid ſit. 623
inanimata habeant ne in ſe principium paſſiuum an actiuum motus. 59. cur illorum motus non ſit violentus. 160. ab extrinſeco

eo mouentur.717.& 736.mouentur à generante,& quomodo id fiat.159.& 160.à quo illo mortuo moueantur.722.& 723.à viuẽtibus vt differant. 158. cur non dicantur fortunata propriè. 216. duobus modis fortunata dici poſſunt.ibid. Caſus ijs ineſt.217. cur non habeant omnes alterationes animalium. 625

inanimata mixta quibus motibus moueantur. 147

incipere per vltimũ non eſſe quid ſit.596.& 597.quid per primum eſſe. ibidem

incorporeæ res cur continuari non poſſint. 505

incorruptibile aliquid eſt tripliciter.128.quando ſit incorruptibili perfectius. ibid.

in differentia formarum accidentalium quotuplex ſit. 433. vnde proueniat. ibid.

indiuiſibile duplex.542.nec indiuiſibile,nec diuiſibile reddit maius.361.& 534.mouetur per accidens,vt accidẽs in ſubiecto.609. & ſe per ſe non mouetur. ibid. in illo non per ſe, ſed per accidens fit motus. 566

indiuiſibilia inter ſe nec continua ſunt,nec contigua, nec conſequentia. 533. inter ea ſemper eſt continuum interiectum ibid. ſunt in re.543.non tamen omnino realiter à continuo diſtincta. ibidem.

in inductione ſingularia ſenſu,vniuerſalis propoſitio cognoſcitur intellectu. 47

ineſſe in aliquo quippiam quot modis ac quibus poſſit. 352

ineſſe aliquid in ſeipſo num poſſit,& qua ratione. 457

infinitatis cauſa Platoni cur ſit magnum & paruum. 288. Pythagoræ verò numerus par. ibid.

infinitum cognoſci qua ratione poſſit.84.quotuplex ſit,illius tractatio cur ſit difficilis. 193. num ad Phyſicum ſpectet 294. cur ad eum pertineat.286.& 254. cur de eo poſt motũ agatur.ibid. 255.ſignificationes habet quinque. 298.quot & quæ illi veteres tribuerint.311.Veteribus quid,& quid Ariſtoteli.313,varijs modis cõſtitutum eſt principium entium.315. cur veteribus ſit ingenerabile, & incorruptibile. 292. cur Anaxagoræ immobile. 307

infinitum an ſit. 292. & 311.& 321. quomodo ſit vel non ſit. 309. & 310. ſi eſſet,quot modis poſſet conſiderari. 295 cur non principiatum,ſed principium eſſe deberet. 292.& 295.& 296. cur non ſit perfectum.315.cur partis rationem habeat potiùs,quam totius.316.cur figuram nõ habeat, 333.& 334. caret medio vltimo & principio. 308. habet rationem materiæ formam priuatæ. 321. non genus ſed analogum eſt ad motum, tempus, & magnitu

gnitudinem. 321. in numero & in magnitudine quomodo accipiatur. 319. vtrumque diſcrimen. ibid.
infinitum actu & potentia quid. 294. & 309. vtrunque quomodo vocetur. 539. de illo vt habeatur ſcientia. 318. hoc qua ratione à Mathematico & Phyſico ſpectetur. ibid. alio modo eſt in actu. 13. qualem potentiam habeat. 309. quomodo habeat eſſe. ibidem. qua ratione ſe habeat ad diuiſionem, & diminutionem. 310. eſt paſſio quantitatis. 69. & 334
infinitum appoſitione quomodo diſtinguatur ab infinito diminutione 313. quomodo vtrunque idem & vnum aliquo modo. 311. quomodo vtrunque non in actu, ſed potentia. 313
infinitum Categorematicum quid & quotuplex. 333. Syncategorematicū quid. ibid. duratione quid ſit. 294. priuatiuè & negatiuè quid. 286
infinitum corpus nullo poteſt moueri motus. 334
infinitum quantitatis non datur in ſubſtantijs abſtractis. 299
infiniti ad finitum nulla eſt proportio. 667
infinita multitudo ex natura rei eſſe non poteſt. 338
infinita quæ tranſiri poſſint. 759
infortunium quid ſit. 214
inſenſibilia vt agant propter finem. 246
inſcriptio librorum octo Phyſicorum duplex. 28
inſtantia infinita quomod ſint in quauis temporis parte. 560
inſtrumentalis cauſa quæ dicatur. 199. ea Ariſtoteli reducitur ad efficientem. 190
inſtrumenta coniuncta cur non ſint diſtinctæ cauſæ ab ipſis quorum ſunt inſtrumenta. 199. & 200. ſeparata inter efficientes cauſas computari poſſunt. ibid. eorum diuiſio. ibid.
integrale totum quid & quotuplex. 70
intellectus quomodo intelligat. 47. quæ per ſe intelligat. 52. & 53. an primo cognoſcat ſingularia. 44. & 45. eius abiectum. ibid. & 53. duplex eiuſd. m ſtatus & quis ille. 46
intellectus hominis quandoque ſine vlla ratione trahitur ad verum. 99. quouis poteſt magis intelligere. 788. eſt inſatiabilis appetitus. ibid. illo carentia quomodo propter finem agant. 705
intellectus agens à poſſibili quomodo diſtinguatur. 47. & 48.
intellectio noſtra ſpectari quot modis poſſit. 46. quomodo ſit immaterialis. 46
intellectiuus appetitus quid & quibus competat. 129
intelligentia vna qua ratione altera ſit perfectior. 658. virtute cœlum

cœlum tangit. 736
intelligentiæ vt ſint cauſæ horum inferiorum. 201 nullo Phyſico motu mouentur. 233. à Deo pendent. 748. ſunt propter Deum. ibid. ad cœli motum vt ſe habeant. 5;9.708. quomodo moueant infinito tempore 65 . emanarunt ex Deo. 785.786
intentio quid ſit. 4,0. à remiſſione quomodo differat. 428
in quo radix eius poſita ſit. 43. quomodo fiat. 430
intentionis motus quid ſit. 196 97
inter quid dicatur 498. quod vbi eſt, ibi ſemper ad minus tria ſunt. ibid. id motu cur reperiatur & non in generatione vel corruptione. 500
interitus, vide corruptio.
interminata quantitas, vide quantitas interminata.
interuallum quid ſit. 364
irregularitas motuum vnde proueniat. 506.5.7.770
irregularis motus minus eſt vnus, quam regularis. 506.507

L

Latio quibus conueniat. 496. cum alteratione cur in velocitate comparari non poſſit. 544 545
Latitudo formæ quid ſit. 436. eius diuiſio 435
linea vt à Phyſico Geometra, & perſpectiuo ſpectetur. 178. media eſt inter quælibet puncta. 533. 5,4. recta omnium eſt breuiſſima. 501
locus an ſit. 337. materiáne ſit an forma 46 à forma quomodo diſtinguatur. 363. cuius ſit forma. ibid. Cum materia qua ratione conueniat. 36. eius triplex à materia diſcrimen. ibid. nō eſt corpus. 385. illum cur veteres interuallum eſſe voluerint. 364. 365. qui & quomodo dixerint illum eſſe ſpatium. 374
locus cur non ſit infinitus. 308 309. ſeparari poteſt à ſe, ipſa manente. 345. quam ſimilitudinem cum vaſe habeat, & quomodo ab eodem differat. 366. habet ſe vt totum & forma. 372 cur non videatur eſſe receptaculum totum, quæ ſibi inuicem ſuccedunt. 342. cur nulla ſit cauſa. ibid. augeri cur non poſſit. 367.368
locus per ſuperficiem vt per genus definitur. 386. an ſit ſuperficies continentis. 371 372. an formaliter ſit ſuperficies. 381. 383. an ſit formaliter virtus conſeruatiua, ratione qualitatum conſeruat. 386. an ſit formaliter relatio. 384. an ſit prædicamentum vbi. 384
locus an ſit immobilis, vt ſit immobilis. 380. cum ſit immobilis cur à Phyſico conſideretur. 389. eius immobilitas vnde dependeat

deat.379. & ſe, illum immobilem quid ſit, cur veteres illum dixerint immobilem. 386
locus cur locato debeat æqualis eſſe, quomodo ſit æqualis 376.à locato diſtinctus eſt.338. vt ſit in locato & ſuo ſubiecto. 356
locus & locatum quomodo ſint ſimul. 367.vnum quodammodo componunt. 374
locus naturalis qua ratione dicatur productiuus, vim habet conſeruandi corpora. 338. & illa attrahendi. 338.ſurſum & deorſum quis. 369
loci tractatio cur difficilis ſit.337.345.cur ad Phyſicum ſpectet.255. & 336.cur vacui & temporis tractationem præcedat.ibi.natura in quo maximè ſit poſita.359.diſcrimen à toto.ibid.360 definitio qualis eſſe debeat. 358.eius perfecta definitio quæ ſit. 367. proprietates ſex,& quænā illæ.357.cur eas definitioni loci præmittat.ibid. quæ ex his intrinſeco quæ extrinſeco loco conueniant.399.differentiæ quæ ſint.308.diuiſio in commune & proprium,quid vterque.344.vtriuſque diſcrimen.360.idem nunc communis nunc proprius eſſe poteſt.361. vnitas vel pluralitas vndedepēdeat.380.de eo diuerſę opiniones cōſiliari vt poſſint. 395.in eodē loco quomodo diuerſa corpora ſibi mutuò ſuccedant. 390
In loco eſſe quid ſit.380. quot quibuſque modis aliquid in loco poſſit eſſe. 351.369.389
localis motus cur omnium motuum communiſſimus.337.cur primus & maximè proprius.ibid.cauſa eſt rarefactionis & cōdenſationis.429.ratione diſtinguitur ab ipſo mobili, ſit per longitudinem non per profundum.386. eo non omnia ſemper mouentur. 713. in eo deueniendum eſt ad vnum primum mouens. 723.quem in animali motus alij præcedunt an mobili diſtinguatur 285.in loci notitiam deducit. 358
localis motus eſt primus omnium motuum.750.751. eſt prior natura.751.tempore.752.perfectione.755 ſolis rebus perpetuis ineſt.750.eius diuiſio. ibid.
localiter quod mouetur ab alio mouetur.616.eſt illi à quo mouetur,contiguum vel continuum. 617.622
locatum vt ſe habeat,373.cum loco vnum quodammodo componit. ibid.
logica quid.14.& an ſit pars Philoſophię,ibi.eſt ad Philoſophiam ſimpliciter neceſſaria.15.cur eius tantum antiqui meminerint. 16.cur primo tradenda. 17.18
logicæ rationes quæ dicantur. 440

logici cur ſit aſſignare ſcientiarum diſcrimen in communi. 24

M

Magnes ferrum vt ad ſe trahat. 629.& 630
magnitudo infinita quæ poſſit aut nõ poſſit tẽpore finito tranſiri. 540. & 592. eius tractatio vt ad Phyſicum & Mathematicum ſpectet. 285
magnitudinis & paruitatis in homogeneis cur ſit diſpar ratio. 90. illius quot & qui termini. 91
magnum & paruum Platoni rerum materia. 83. cauſa infinitatis. 288
materia à Phyſic. eſt conſideranda. 242. 243. aliter tamen quàm à Metaphyſ. 36. & 114. aliter etiã ab vtroque definitur. ibid. quintuplex & quid vna quæque ſit. 116. an ſit. ibid. quomodo cognoſcatur. 114
materia nomina propria ſex habet. 131. Metaphorica quatuor. ibi. quid ſit. 56. 136. & 184. & 185. differat à materia artificiali. 113. & à ſubiecto mutationis accidentalis. 114 cur primum ſubiectum & vltimum dicatur. 124. in illam omnia vltimò reſolui quid ſit. 130.
materia diuiditur varijs modis. 130. 188. 189 vt ſit vnum principium numero, ratione duo. 1 3. quomodo eſt ſub vna forma, poteſt ſub multis formis præfuiſſe, & ſub multis ſucceſſiuè erit. 116. cur modò tanta ſit, quanta fuit à principio mundi, & vſque ad finem erit. ibid. non eſt abſque vllo contrariorum. 425. quomodo ſit cauſarum omniũ prima vel vltima. 194. quamobrem cauſa dicatur. 195
materia ſit ens integrum per formam. 114. cur non ſit ſubſtantia perfecta 116. eſt velut medium inter nihil & ens perfectum, & infimi inter ſubſtantias. ibid. bonum eſt imperfectum. & infima inter ſubſtantias. ibid. quomodo ſit, non ens. 133. 34. propè ſubſtantia cur dicatur eſſe. ibid. an aliquid habeat ſibi commune. 126. nuda non ſubiicitur actioni agentis quod generare debet. 125 cur non propria ſimilitudo agentis in re producta. 138.
materia ſecundũ ſe patitur. 117. an ſit pura potẽtia. 118. qua ratione dicatur eſſe per ſe. 114. an actũ aliquem habeat. 118. quando perfectè exiſtat. 118. 119
materia manet in corrupto & genito. 112. 113. ſola manet in generatione & corruptione. 125. quomodo ſit generabilis & corruptibilis. 130. 135. & 136. cur mutetur in generatione, non producatur

ſatur.127.eſt cauſa corruptionis rerum.142.143.qua ratione dicatur id quod corrumpitur. 147.188
materia quaſi vnitate dicatur vna. 119. & quomodo vna ſpecie. ibid. vna ac eadem quomodo ſit, & quomodo non ſit. 130.131. vna multarum generationum principium cur ſit. 321
materia vt ſit perfectior vel imperfectior compoſito. 128.eſt mater compoſitorum.132. qua ratione certam requirat quantitatem. 89.90 cur ſit in potentia ad quantitatem finitam. 344.345.curquodammodo ſeparabilis dicatur.3,4 ſit necne natura. 170
materia non recipit formas niſi præuijs diſpoſitionibus. 68.cum forma conſtituit cōpoſitū naturale. 56.57.ex ea & forma fit vnum per ſe.116.cur non omnem priuationem amittat 128. quomodo formarum priuationem habeat. 56
materia non poteſt eſſe ſine forma. 117. per potentiam, diuinam poteſt.115.eſſe habet à forma.114.formam appetit naturali appetitu.129.appetitus ad omnes formas eſt æqualis.ibid.per formam fit pulchra.131.ordinatio in formam.171.172. eſt propter formam.215.vt cognoſcatur eſſe diſtincta à formis. 358
materia eſt forma quales ſunt cauſæ & principia. 110.ex illis res intrinſecè componuntur ibid.imperfectè dicuntur duo numero, vt ſint ſubſtantia & vt natura. 156. quomodo ſint vel non ſint correlatiua 173 quomodo vnum numero.145.quot quibuſque modis diſtinguantur.133.134.illa cur nō ſeperauerit Plato. 134.135
materia Mathematica quæ dicatur.36.quæ Phyſica. ibid.
materia prima non dicitur ens mobile. 16. quomodo generatur. ibid. cur ſit priuata. 57.num ſit conſideranda à Phyſico. 179.vt duobus modis conſiderari poſſit.179 & ſeq.cur non habeat ordinem immediatum ad quamlibet formam. 103
materia ſecunda an ſolum ſpectanda à Phyſica. 179
materiale purum non agit in materiale. 47
mathematica quando dicenda. 17. eius diſcrimen à Phyſica. 175.176.eiuſdem diuiſio. ibid.
mathematica pura quid ſit. 16. à perſpectiuo quid differat. 168. quid media 17.cur hæc partim ſit Phyſica,partim mathematica pura. 169.magis Mathematica ſit quàm Phyſica. 167.168
mathematica materia quæ dicatur. 77.vt per eam ſuas paſſiones & ſubiecta Mathematici definiant. ibid.
Mathematicæ res vt habeāt quatuor cauſas. 37.in ſua definitione materiam non includunt. 168.169. ſimpliciter ſunt neceſſariæ. 178.non ſunt in loco naturali. 340

Mathe

mathematicæ ſcientiæ ab AEgyptijs inuentæ. 702
mathematicus quomodo probet. 36. ab efficiente & fine cur abſtrahat.ibid.demonſtrâte magis accurata cur vtatur.178.quod illi eſt ſubiectum, hoc Phyſico eſt paſſio.177.& 178. à Phyſico in quibus differat. ibid.
maximum quid ſit,quod non,quid vocetur. 90.& 91
maximum & minimum corpus quomodo detur vel non detur. ibidem.
Mechanica ars. 16
mediata cauſa quæ dicatur. 198
medicinæ variæ definitiones. 13
medium triplex & quale. 104. cur in contrarijs rationem habeat quodammodo duorum.486.760.& 761. quale detur in côtrarijs priuatiuis,& terminis generationis. 500. duplici extremo exponitur. 83
medium corpus cur infinitum poſuerit Anaximander.303.an tale dari poſſit. ibid.
meliſſi de principijs opinio. 54
menſura quas conditiones habere debeat. 480.eius diuiſio. 458
metaphyſica quid. 16. eſt pars Philoſophiæ ſpeculatiuæ.ibid.cur ordine doctrinæ ſit poſtrema. 32. 51.probat per agentem cauſam. 36
metaphyſicus quas cauſas conſideret.34.vt materiam ſpectat.36. quomodo conſideret cauſam primam. ibi.
metaphyſicum totum quid. 70.71
Minima caro vt dari vel non dari poſſit. 86
minima pars in homogeneis dari cur non poſſit. 89.nô datur per imaginationem. 235
minimum quod non vel quod ſit quid. 90
minimum an dari poſſit. 89. cur actû diuidi nequeat, quin partes corrumpantur. 90
minus vniuerſalia an ſint nobis notiora magis vniuerſalibus. 45
mixtum à generatione quid diſtet. 302
mixtum corpus nullum datur infinitum. 302
Mobile triplicem habet ſignificationem, & in qua ſit paſſio vel principium paſſionum.16.ſecundum vel præter naturam quid. 15.& 16
mobile ad tempus & ſpacium vt ſe habeat. 516.& 591. omne tardius & velocius mouetur, qua ratione ſit intelligendum. 567. 568.cur debeat eſſe diuiſibile. 571.præcedit motum, quo debet moueri 664.qua ratione moueat ſeipſû.735.à principio paſſiuo

motus quomodo diſtinguatur. 721
mobilium triplex differentia. 483 &484
modi quibus res incipiunt vel deſinunt eſſe. 596.597.598.qui extrinſeci,qui intrinſeci dicantur. ibid.
monſtrum vnde dicatur.249.eius variæ definitiones. 248 cur dicatur effectus naturalis. 248.& quibus modis contingat. ibid. non eſt prorſus alienum ab effectu intento. ibid.quomodo dicatur intentum vel non intentum natura. 250.251
monſtra cur dicantur peccata naturæ. 247. cur non ſint intenta per ſe ob vniuerſi pulchritudinem. 250.quinque de cauſis oriũtur. 249
mors quid & quotuplex.14.cur non ſit cauſa finalis. 171
motor & principium actiuum motus quomodo diſtinguãtur.752. 753
motores vrbium cœleſtium ſunt immobiles. 746
motus an ſit. 559. 606.660.661.differt à mutatione. 278. cur non ens à veteribus ſit habitus. 264. quomodo ſit ens determinatũ vel indeterminatum.ibid.eſt paſſio phyſicæ. 169 cum ad phyſ. pertineat.254.255.cur ante infinitum locum explicetur.ibid.vt bifariam poſſit conſiderari.274. eius duplex acceptio.
motus quid Ariſtoteli.283.quid veteribus.265.cur ſit actus imperfectus.ibid.cuius ſit actus, per ſe,aut accidens.ibid.an ſit forma fluens.211.272.& ſeq.quid ſit formaliter. 275.an ſit in categoria actionis.271.272.cur ad paſſionem non ſit referendus. 272. nouam ſpeciem prædicamentalẽ cur non conſtituat. 277.quare inter quanta per accidens numeretur. ibid. an ſit & quomodo diſtinctus à forma & termino. 285. an ſit motus vt ſubiecti vel vt termini. 994
motus, cur fiat. 166.eo ignorato naturam ignorari eſſe neceſſe. 254.in eo ſunt prius & poſterius. 481.per accidens moueri poteſt. 502. quiuis an cum quouis comparari poſſit. 640. cur vita rerum dicatur. 659. omnes eo vt aliquo modo vtantur 708.
motus quot, & quæ requirat. 94. quot & quæ ſint in eo. 94. quæ in eo reperiantur.484.quot & quæ in eo conueniant.653.vnde proueniat. ibidem. an ſit æternus. 662. 663. 666. vt infinitus. 347
motus quot & quas ſpecies habeat.49 & 502.illæ quomodo dedefiniendæ.270.in quibus Categorijs ſint,ac quibus nominib. vocantur. 467.quomodo ſit intelligẽdum tot ſunt ſpecies motus quot entis. 291
motus cur non componatur ex indiuiſibilibus.534.535.continuitatem

tatem, itẽ prius & poſterius vnde habeat. 479. duplices partes habet. 455. eius partes à partibus ſpacij, qua ratione diſtinguã-tur. ibid quot & quibus modis diuidi poſſit. 577. cur diuidatur ad diuiſionem motuum partium ſubiecti. ibid. cur ad temporis diuiſionem diuidatur & ſeq 260
motus à tempore quomodo menſuretur. 462. 461. quid in eo menſuretur. ibid. illum eſſe in tempore quid ſit. ibid. cur fiat in aliquo adæquato tempore. 270. cuilibet tempus æquale reſpõ-det. 588
motus motui quot quibúſque modis ſit contrarius. 514. 5. 5. quo-modo quieti contrarius. 524. 525. eius contrarietas vnde ſumẽ-da. 519. in eo cur non ſit diſtinguendum formale & materiale. 273. 274. Duplex principium habet. 149. in eo an motus prima pars detur. 534. quomodo incipiat vel deſinat. 628 629 præcedit ante mutatum eſſe. 589. vnus altero quot modis velocior vel tardior 410. 411 velocior aut tardior quis dicatur. 470. breuior à velociori quomodo diſtinguatur. 531. quomodo longior à tar-diori. ibid.
motus quot & quibus modis vnus dici poſſit. 504. vnus genere quis dicatur 504. & 617. quid ad illũ requiratur. 506. vnus ſpe-cie ſpecialiſſima quis ſit, & ſpecie ſecũdum quid. 504. quid ad illum requiratur. ibid. vnus numero quis vocetur. ibid. & 617. quæ ſunt ad illum neceſſaria. 506. qui eſt ex contrario in cõtra-rium vnus ſit necne. 490. perfectus cur magis vnus ſit, quàm imperfectus, cur hic vnus dicatur. ibid.
Motus per accidens quomodo diuidatur. 514. 515. à Phyſico cur reiiciatur 485 quomodo dicatur in omnibus eſſe. 486
motus circularis, vide circularis motus. Contiguus, vide conti-guus. Continuus, vide continuus. Localis, vide localis. Rectus, vide rectus Reflexus, vide reflexus. Regularis, vide regula-ris.
motus qui ſimul eſſe dicantur. 544. 545. qui contigui & continui. ibid. eſſentialiter, & accidentaliter ſubordinati qui. 617. qui ob vacuum vitandum eueniunt, cur non ſint violenti cenſendi. 412. æquè veloces qui dicantur, quomodo contrarij ſint ſe-cundum violentum & naturale. 518. natura & fluxu differunt. 279
mouens immotum quid. 234. mediatum & immediatum quid. 627 proximum ſimul eſt cum moto. 604. Phyſicum mouet & mouetur. 262. primum cæteris mouet. 727. ſecundum vel præ-ter naturam quid. 722
mouens mouendo aliud cur & quomodo moueatur. 266. quomo-

do ſe habere debeat. 720.721
mouens vinum idque immobile & perpetuum conſtituendum. 737.738
mouens ſeipſum quot & quas partes habeat. 733.& 734
mouentis & moti ſitne idem actus. 267. an in quouis motu debeant eſſe ſimul. 612.& 613
mouentia quæ mouendo moueantur, quæ non. 266. illorum triplex differentia,& quænam illa. 484. in illis cur nõ ſit progreſſus in infinitum. 618
mouere per ſe & per accidens quæ dicantur. 716
moueri per accidens quæ dicãtur. 360.& 716. quæ ſecundum partem. ibid. quæ per ſe. 360.& 716
moueri prius eſt, quàm motum eſſe. 535. quomodo diuidatur. 579
multitudo quid à numero diſtet. 319
mundus an ſit æternus. 672. æternum cur illum nonnulli crediderint. 56. Omnibus ante Ariſtotelẽ genitus eſt. 671. cur ab æterno eſſe non potuerit. 687. 688. creationem num vacuum ſpacium præceſſerit. 350. eius productio quomodo facta. 675. 684. de nouo potuit à Deo produci. 681. cum motu & tempore productus. ibid. deſtrui poteſt à Deo. 689
mutatio quid. 477. quod, & quibus modis fiat. ibid. quot habeat ſpecies. ibid. vt ea neceſſarium eſt ſubiectum. 112. & 113. illud requirat,& quæ nõ. 685. eius à motu diſtinctio. 182. 183. ſit in his quæ non habent contrarium. 525 quæ cui quieti opponatur. ibi. quamobrem nõ ſit actu infinita. 611. in ea quo pacto poſſit infinitas reperiri. 613
mutatio accidentalis & ſubſtantialis quid. 108. in vtraque requiritur ſubiectum. ibid. quæ ſit inter terminos contradictorios duplex eſt, & vtriuſque diſcrimen. 487. ſimplex & compoſita quid. 98
mutationum cõtrarietas vnde ſumatur. 521. 526. quæ ſunt inſtantaneæ, motum ſemper habent adiunctum. 600.601
mutari primò in aliquo quid. 573
mutatum eſſe quomodo præcedat ante quemlibet motũ 175. quo incipiat vel deſinat. 599. eius & puncti diſcrimen. 600
mutata eſſe quomodo ſe habeant in motu. 588.& 594

N

NAni quando oriantur. 149
Natura quid ſit Platoni & alijs. 154. quid Ariſtoteli. 148. an bene

bene ſit definita. 155. & 147. eam eſſe cur non demonſtret Ariſtoteles. 149. eiuſdem quinque acceptiones. 15. duplex eſt materia & forma. 237. vtriuſque tractatio pertinet ad Phyſicum. 170
natura non eſt relatio, ſed aliquid relationis importat. 156. vel vniuocum eſt reſpectu formæ & materiæ, vel analogum. 139. eſt intrinſecum principium motus. 148. principale ac ſubſtantiale. ibid. per ſe. ibid. eſt quietis naturalis. 158
natura an agat propter finem 135. non poteſt facere quod huc vſque nunquam fecit. 88. nec abundat nec deficit in neceſſarijs. 86. cauſa eſt ordinis, rationis ac proportionis. 667. cur ſit ſupra artem. 679. nec eſt, nec debet eſſe erronea. 710
natura nota quæ dicantur 41
natura notius quot, quibuſque modis aliquid dicatur. 33 & 53.
naturale & violentum in quibus reperiatur. 527. & 528
naturalis appetitus quid ſit, & conueniat. 130. in eo ſemper finis verum bonum eſt. 190
naturalis Philoſophia, vide Philoſophia naturalis.
naturales effectus ſemper aut plerunque eodem modo eueniunt. 236. & 237. non ſunt à caſu. ibid.
naturales res quæ dicantur. ibid earum eſt ſcientia. ibid.
naturalia ab artificialibus, vt diſtinguuntur. 146. & 147
naturalis motus quis dicatur 439. prior eſt violento ibid. cur in fine intenditur. 512. & 525. 565
naturalia entia quæ dicantur Ariſtoteli. 149
nauta vt ſit cauſa conſeruationis, vel ſubmerſionis nauis. 186
Neceſſitas in rebus naturalibus vnde petenda, à materia iuxta veteres. 241
neceſſarium duplex. 241
Neotericorum ſentententia, qui volunt continuum componi ex indiuiſibilibus. 552
Neo Philoſophiam Armenos docuit. 21
Nomina potentiam ſubiecti exprimentia, aut actionem, aut paſſionem ſignificant. 261
Non ens eſt duplex. 81. & 82. triplex. 506. quod moueatur, & quod non. ibid. in generatione quid ſignificet 500. ex eo aliquid per ſe & per accidens fieri, quid ſit. 153
non entia quæ ſint, & quæ non ſint in tempore 467. & 468
non omnia quæ facta ſunt interitura eſſe omnes fatentur. 671
non viuentia quomodo habeant, aut non habeant certum limitem ſuæ magnitudinis. 88. eorũ terminus minimus an intrinſecus,

cus,& maximus an extrinſecus. 91

non vltimatus terminus quid ſit. 511

Notiora natura quæ.54.ſecundum intellectum quæ dicantur. 99 quæ ſecundum ſenſum. ibid.

Notitia duplex confuſa & diſtincta.43.quid vtraque.ibid.incomplexa præcedit in nobis notitiam complexam. 46

Numerus quid ſit.318.& 319.eius & multitudinis diſcrimen 330.eiuſdem materia & forma quæ.326.cur ex indiuiſibilibus fiat, & non magnitudo.552.partes inquirit diſiunctæ. 316.qua ratione & cur creſcat in infinitiũ. 318. quomodo fiat ex indiuiſibilibus. ibid.eius diuiſio an in infinitum procedat. 318.& 316.in eo quot modis aliquid eſſe dicatur. 465 & 466

numerus duplex numerãs & numeratus,quid vterque.446.& 457

numerans habet minimum.452.numerati diuiſio. 380.par cur Pithagoræ ſit cauſa infinitatis. 228

numerus duplex tranſcendentalis in quantitate,& in accidẽtibus 336

numero motus vnus,vide motus vnus numero.

numero vnum quot,ac quib. modis dicatur.145.quot modis contingat aliquid eſſe vnum numero. 514

numero vnum quæ ſunt,etiam ſunt ſpecie vnum, in quib. locum & veritatem habeat. 144.& 145

numeri omnes in duas medietates diuidi non poſſunt. 563. 564

Nunc ſit,necne.446.an vnũ ſit in toto tempore. 447.ſeq. non eſt pars temporis. 441.& 451.452.vt ſit ad illud affectum.ibid. an corrumpatur.460.quomodo incipit, & deſinat.642. duplicem habet acceptum. 467. 468.469. eſt indiuiſibile. 569.in eo nec motus ſit nec quies. 670

nunc quomodo metiatur tempus.446.quæ ſit inter ipſum,& mobile ſimilitudo.447.& ſeq.continuat partes tẽporis. 451 & 452 quomodo ſit vnum in toto tempore. 462.quando ſe habeat vt pars temporis.451.& 452.à pũcto quomodo diſtinguatur.467. eius officia quæ ſint. ibid.

Nuper quid ſit. 499

O

Obiectum intellectus quod ſit. 43

Occaſio quid ſit. 220

Oeconomia quid ſit. 16

Olim eſſe quid ſit. 469.& 470

Omne quod mouetur, an ab alio moueatur. 614 & 715.716
Omne per accidens reducitur ad ens per ſe, triplicem habet ſenſum. 224. qui explicatur. ibid.
omnia non ſunt vnum ens. 64. & 65. an ſint vnum continuum. 69. vt indiuiſibiles ibid. definitione. 70. non ſemper quieſcũt. 710 nec ſemper mouentur. ibid. nec aliquando quieſcunt, aliquãdo mouentur. 713. & 714
omnia quæ ſunt, in loco ſunt iuxta veteres. 336
Operatio cur ſequatur eſſe. 184
Opinio quid. 714
opinio ſermonis gratia dicta quæ vocetur. 60
Oppoſitum à ſubiecto quid differat in mutatione. 108
ab Oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis quando liceat argumentari. 76
Opus naturæ cur dicatur opus intelligentiæ, non errantis. 247
Orbicularis motus, vide Circularis motus.
Ordo in notitijs confuſis vnde ſumendus. 49. & 50
ordo eſt bonum vniuerſi. 754
Ortus vide Generatio.
Orpheus primus Theologus à Græcis vocatur. 658
Oua ad ignem poſita cur magno impetu frangantur. 429

P

Parmenides quot principia conſtituerit. 54. quomodo dicat nunc vnum, nunc duo eſſe principia. 55. & 56.95. qua ratione tollat principia. 59. eius à Meliſſo diſcrimen. 54. opinio non pertinet ad Phyſicum. 59. cum eo aliquo modo eſſe diſputandum. 62
Par numurus cur Pithagoræ rationem materiæ habeat. 188. illi cur Pithagorici tribuerint diuiſibilitatem. ibid.
pars in toto quomodo per accidens moueatur. 610. eius motus à puncti motu quomodo diſtet ibid. cur aliquid faciat adhuc in toto exiſtens, non autem ſeparata ab eo. 654. & 655. quando partem vel totum dicatur tangere. 533. & 534. non mouet totum ſecundum ſe totum. 732. & 733. mouens animal per accidens mouetur. 740
partes vt dicãtur & materia, & forma diuerſa ratione. 216. tot per accidẽs moueantur. 359. dum in toto ſunt, ſunt per partes actu. 546. & 547. ſimul ſumptæ an diſtinguãtur realiter à toto 71. de quibus idẽ prædicatur, quod de toto, ſed non ita propriè ibid.

Partes definiti qua ratione notiores aut ignotiores definito. 40. integrantes trifariam diſtinguuntur à partibus ſubſtantiæ res. 542. ſubſtantiarum non ſunt accidentia. 80
Partium totius idem eſt locus naturalis. 302
partialis cauſa efficiens quæ ſit. 198.& 199
particulæ rerum an diuidi queant. 84
particulares cauſæ an aliquid efficiant.199 & 200.& ſeq detrahere efficientiam vt ſacræ doctrinæ, ſanctis doctoribus, & veræ Philoſophiæ repugnet. 202
præter particularia agentia ad effectus producendos etiam ſol & cœlum iuxta Ariſtotelem concurrunt.20..patres imbecilli liberos procreant imbecilliores. 697
paruitatis rerum naturalium termini quot & qui ſint. 91
paſſio vt paſſio quare per ſe nō includat ſucceſſionem.273 & 174. ad eam cur non ſit motus. 492
páſſiones & ſubiecta maximè definiuntur in ſcientijs. 176
vtraque aliter per materiam definiuntur à phyſico. 178
paſſiua potentia quid,& quotuplex. 227
paſſiuum principium motus quid. 157
paſſiuum & actiuum principium motus,vt aliquando contingantur,aliquando ſeiungantur. 160
penetratio dimenſionum nullo modo fieri poteſt. 410
per accidens cauſa quid ſit. 257. eius diuiſio. ibid. eiuſdem quinque modi. 220
perfecta ſubſtantia quid. 1.6
Perfecte cognoſci res quomodo dicatur. 39
perfectum & totum idem re ſunt,licet ratione diſtent. 315
peripatetici vnde dicti. 20
permanentes res quomodo exiſtant.459.illarum à ſucceſſiuis differentia. ibid.
per ſe quæ cognoſcibilia dicantur,quæ nobis. 53
Perſpectiuæ & Mathematicæ puræ diſcrimen. 264.& 265
in Phantaſmatibus vniuerſales naturæ ſunt incluſæ. 47
philoſophia olim dicta,ſophia.12.quis huius nominis primus inuentor extiterit. ibid. in quem finem fuerit inueſtigata. 14. ab Adamo peruenit ad Noe vſque.21.eius duplex acceptio.13.& 14 quadruplex definitio.ibid.diuiſiones variæ. ibid. dignitas.10.variæ vtilitates. ibid.
Philoſophia actiua quid ſit.ibid.id quot,& quas partes diuidatur. 16.factiua quid ſit. 15 duplex eius. 16. ſpeculatiua quæ dicatur. ibid.de eius ſubiecto variæ ſententiæ.23.inuenta à Thalete, & à Pythagora aucta.20.eius diuiſio. 27.& 28

philoſophus mortem quomodo meditari dicatur. 20
philoſophi non naturales qui dicantur,qui naturales. 57
philoſophorum quatuor ſectæ,& quæ illæ. 20
phiſica quid ſit.13.& 21.non eſt metaphyſicæ ſubalternata.14 & 30. pars eſt Philoſophiæ & ſcientia.22. duplices habet propoſitiones.ibid.in ea à principijs incipiendum. 31.& 32
Phyſica & Mathematica quomodo conueniant. 175.& 176
phyſicus conſiderat cauſas efficientes.36 quomodo per finem demõſtret.234.vt de forma agat.136.& 137.materiam ſpectet.37. per quam & definit.177.& proprietates quaſdã ex ipſa prouenientes probat.36.quomodo conſideret primam cauſam. 36
phyſicus non probat principia cognitionis.20.cur plerunque vtatur demonſtratione effectus,& ſigni. 28.& 98. quantitate quo pacto agat.36 omnia cauſarum genera conſiderat. 233. per ea demonſtrat.ibid.non ad quamlibet concluſionem probandam ſingula adhibet.37.cur magis in motu, quàm quiete verſetur. 710.& 711
phyſicus & Mathematicus de iiſdem rebus aliter docẽt. 36.& ſeq. differunt in modo definiendi, in modo demonſtrandi & certitudine. 178.& 179. quod Phyſico eſt paſſio, Mathematico eſt ſubiectum. 77
phiſicus vt differat à perſpectiuo & alijs.168.illius eſt diſputare de vtraque natura. 169
phyſici effectus cur non ſemper eueniant eodem modo. 178
phyſicæ res minus abſtractæ ſunt,quàm Mathematicæ.167.per materiam definiuntur.ibid.& ſeq.
phyſicorum libri cur inſcribantur, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως. 30.cur, præ reliquis hanc inſcriptionem ſibi vendicent. ibid. de motu cur inſcribantur. ibid. de quibus tractent. 28. quomodo diuidantur. 31
pictus homo cur vocetur homo. 182
plerunque quæ fiunt,non fiunt à caſu. 236.& 237
plotinus cur malam crediderit materiam. 119
plato dialecticã perficit.10.caput fuit Academicorum.ibid.quot, & quæ poſuerit principia.56.Empyreum cœlum agnouit. 393
eiuſdem de mundi principio, ac filij Dei generatione, cæterarumque rerum productione ſententia. 699
plumbum cur grauius ſit & non ita durum. 428
pluuia per imaginationem produci non poteſt, ſed arte dæmonum,vel alio modo.64.politia quid ſit. 16
poſſibili poſito ineſſe nullum ſequitur inconueniens. 618.illud in eſſe poni poteſt. 761.& 762

poſterius temporis quid ſit. 445
poſterius in præterito vel futuro tempore quid dicatur. 471
potentia in rebus duplex. 310
potentia non eſt niſi adiuncta actui.257.258.reſpicit operationem vt immediatum,& proprium ſuum actum. 233
potentia duplex adeſſe ſubſtantiale,& eſſe accidentale. 297. vltra ſit in æternis. ibid.
potentia fertur in obiectum,quomodo bifariam intelligatur. 51
potentia ſit néche eſſentia materiæ.119. 120.quomodo ſumpta ſit, accidens materiæ & de ipſis eſſentia quomodo ſit relatiuum, & quomodo non. 132. quando ſubſtantia & quando accidens. ibidem.
potentia materiale non ſolum eſt receptiua, ſed etiam paſſiua & cauſatiua rei.120.tendit immediatè ad ſubſtantiam,non ad accidens.120.non deſtruitur adueniente forma. 121.122
potentia naturalis proxima non eſt actiuum principium effectus ad vtrumlibet 226.phyſica duplex.261.quæ per ſe eſt ad operationem & tranſmutationem & per operationem tendit in ipſas formas.ibid.remota & propinqua quid. 723
potentia eſſe quid ſit.257.quid in potentia. ibidem
potentia infinitum quid ſit.
potentiarum in actiuas & paſſiuas diuiſio. 227. quid p[illegible] quomodo diuidãtur. ibid. quid actiuæ quomodo [illegible] ibidem
potentiale totum quid vocetur.
in prædicamento quolibet duplex eſt actus & forma.250.in [illegible] aliquid faciat ſpeciem,oportet vt ſit res perfecta.276.præ[illegible]menta cur non per potentiam,ſed per actus diſtinguantur.[illegible] eorum diuiſio iuxta Pythagoreos. 264
præmiſſæ vt dicantur materiæ concluſionis. 189
prima cauſa vt à Phyſico vel metaphyſico conſideretur. 36.37
prima Materia,vide Materia prima.
primò quid intelligitur ab intellectu. 46
primus motor eſt immobilis.743.perpetuus.ibid.& 744.incorporeus & magnitudinis expers. 767. 768.eſt in cœli circunferentia. 773
primus actus quis dicitur, eiuſque diuiſio. 117
primum mutatum eſſe in indiuiſibili temporis 583. quomodo diuidatur.584.cur detur verſus finem & non principium motus. ibid.599
primum mobile perpetuum, cur præter primum motorem ſit cõſtituendum. 744

principalis

principalis cauſa efficiens quæ ſit. 23.28
principium vnum motus omnino immobile conſtituendum. 731. 732
principium commune eſt ſubiectum librorum octo phyſicorum. 30. eius nomen eſt generalius nomini cauſarum & elementorum. 36
principia quot & quæ veteribus. 54. 55. quot & quæ Ariſtoteli. 56. eorum numerum quomodo inquirat Ariſtotel. 94. plura vno. 102.103. non infinita. ibid. non ſunt plura veteribus. 105. qua ratione duo ſint & qua ratione tria. 11.. ſunt contraria. 95. 96. quare dicantur quodammodo contraria. ibid. & contria eſſe quomodo intelligat Ariſtoteles. 100 quomodo dicantur ex alijs nõ fieri ſed ex ipſis omnia. 99. illa non fieri ex alijs quomodo intelligatur. 100
principia omnia componunt, ſed diuerſo modo. 101. illa ſemper manere quid ſit. 103
principia cognitionis in propria ſcientia non probantur eſſe. 59. rei compoſitæ & generationis quot. 143.145
principiorum definitio. 96. an illa omnia principia contineantur. 100
priuatio quæ eſt principiũ rerum naturalium an ſit pura negatio. 101. eſt principium intrinſecum generationis non rei. 101. 102. 144. eſt principium per ſe generationis, per accidens rem componit. 116. quid formaliter dicat. 144. non ſolùm dicit carẽtiam formæ venturæ, ſed etiam formam aliam in materia. 126. præter negationem formæ in ſubiecto apto includit etiam potentiam propinquam ad illam formam. 143. deſtruitur adueniente forma. 115. cur in materia ſit ſtatuẽda. 135. 136. eſt cauſa cur formam appetat materia. 144. vna quo ſit in materia quomodo plures. 145. quomodo non ens. 134. 135 144. quamobrem aliquomodo natura ſit. 154
priuatio & materia cur non ſint idem ratione. 43. 144. vtriuſque multiplex diſcrimen illius & puræ negationis diſcrimen. 143
prius aliquid altero, quot quibuſque modis dicatur. 751
prius tempore quid dicatur. 446
prius in præterito tempore, vel futuro, quid vocetur. 470.471
prius & poſterius in motu re non diſtinguuntur à motu ſed ratione tantum. 446
problema quot quibuſque modis poſſit ſtabiliri. 668
probandi modus in phyſica quis obſeruari debeat. 27.28
proiectionis motus quid ſit. 614. quàm diu duret, & quod in illo mouens & mobile ſint ſimul. ibid.

proiectorum motus à quo fiat. 4 o. à proiiciente ſeparata vnde moueantur. 770. 778. eorum motus non eſt regularis. 770. 771
proportio quid ſit. 344 in velocitate motuum vnde petenda ſit. 353.& ſeq.non eſt ad nihil. 411.412
ad proportionem motuum cognoſcendam regulæ ſeptem. 653. & ſeq.an illa miræ ſint. 663.664
propoſitio conditionalis vera eſſe poteſt licet vtraque pars ſit impoſſibilis.
propoſitio hæc. Tantum vnum eſt ens, vt vera ſit vt falſa. 82
propoſitio quando diſtinctè cognoſcatur actualiter & quando confuſè. 46. quando diſtinctè potentialiter & quando confuſè. ibidem.
propoſitiones in Phyſica duplicis ſunt generis 22. vtrarũ ſit proprijſſima ſcientia. ibid.
proprius locus quid. 143. 361. locato debet eſſe æqualis. 359. & ſeq eius & communis diſcrimen, ac quomodo vterque contineat. ibid.
prouidentia & fatum quid diſtent. 230
prudentia in quo diſtinguatur ab arte. 284
pueri cur non dicantur fortunati. 247. fortunati dici poſſunt metaphoricè vel paſſiue. ibid.
pulſio quid ſit. 62. illius duæ ſpecies. ibid.
punctum qua ratione dicatur infinitum 298. non eſt puncti locus vt ſe in linea habeat. 4 1. eius non eſt pars. ibid. à mutato eſſe quomodo diſtinguatur. 199. 284. vt ſe habeat in principio medio & fuit motus. 721.722
puncti cur non ſit locus. 371. illius & vnitatis duplex diſtinctio. 50..502. eiuſdem diuiſio. 460 461
puncta vt non per ſe ſint in loco. 348. quomodo vocentur ab Ariſtotele ſubſtantia lineæ. 4 . infinita ſyncategorematicè ſunt in quauis lineæ parte.
pythagoras Philoſophiam naturalem auxit. 10. quot & quæ principia ſtatuere. 56. cur per numerum parem materiam per imparem formam intellexerit. ibid. eius patria. 10 ab eodem Italicum Philoſophorum genus habuit originem. ibid.

Q

QVæſtiones extraneæ in ſcientia quotuplices. 62. quæ in illa diſcutiendæ & quæ non. 63
Qualitas quomodo dicatur infinita. 65. quot & quibus modis augeri

geri poſſit. 431
in qualitate intenſibili duplices magnitudines imaginandæ ſunt. 434. quæ illæ ſint. 435
qualitates elementorum non ſunt ipſorum formæ ſubſtantiales. 493. & 494
qualitates per accidens ſunt diuiſibiles. 586. & 587. nec etiam per ſe quantæ ſunt, ſed per accidens. 286
qualitates quæ actiuè concurrant ad ſubſtantiæ productionem. 205. & 206
quantitas duplex virtutis & molis, ac quid vtraque. 68. eſt formalis ratio extenſionis & diuiſibilitatis conſequenter. 67. certa quo ad patuitatem eſt, ad operationem neceſſaria. 89. & 90 an ſit coæua materiæ. 123
quantitas interminata quæ dicatur Auerroi. 122. viuentium duplex, & quæ illa. 9..& 92
quantitas præcedentis compoſiti ſeparat materiam aliis omnib. equo vſque duret. 125
quicquid corrumpitur, primo in contrarium ſuum vel medium corrumpitur. 97. & 98
quicquid fit ex contrario fit, vel medio. 66. probatur. 98
quies an ſit, & qualis paſſio corporis naturalis. 26. duplex eſt. 169 cur, & quomodo ſit in tempore. 466 & 467. aliter in naturali, aliter in motu violento ſe habet. 528. & 529. quando fit vel naturalis, vel violenta. ibid. quomodo vtraque producatur. 5,0
quies in motu naturali & violento an eodem modo ſe habeat. ibidem.
quies motui contraria quæ ſit. 525. & 526. eius prima pars quare non detur. 646 tempore cur eam eſſe oporteat. ibid.
quietes ſub terminis à quibus motum contrariorum, cur inter ſe ſint contrariæ. 525. & 526
quietatio vel ſtatus fit in tempore. 601. & 602
quieſcere res quando dicatur. ibid.
quieſcens quid dicatur. 603
quieſcere quid propriè dicatur. 519. & 579
quieſcere in aliquo quid ſit. 525
quod eſt in genere eſt in aliqua ſpecie, & indiuiduo. 308
quod fit non ex nihilo fit, ſed tum, cùm ex potentia reducitur in actum. 429
quod mutatum eſt, vtro in termino ſit. 581
quod parum diſtat nihil diſtare videtur. 215
quondā quod tēpus dicat. 590. quomodo diſtinguatur à nuper. ibi.

R

Rarefactio quomodo contingat. 424. & 425 quid ſit. 425. diuiſio eius ibi propria ex quibus cauſis proueniat. 429. quo modo fiat. 429. cur illam coniunxerit cum mutatione aeri ex aqua.
Rarefieri quid ſit. ibid.
raritas veteribus vt ſit principium efficiens. 83
raritas & denſitas veteribus formæ rerum ſunt. ibid. quomodo vtranque doceant veteres. ibid.
Rarum quid dicatur. 437
rarorum corporum proprietates quæ ſint. 427
ratio quærenda non eſt, vbi ſenſum habemus illa notiorem. 714
rationis abſtractio quid & quomodo diuidatur. 177
ratione diſtingui quæ dicantur quæ non. 75. & 76
Rectus motus non eſt perpetuo continuus inter quem & reflexum mediat quies. ibid. cum circulari cur comparari non poſſit. 644. eius velocitas vt deprehendatur. 652
reflexus motus quando continuitatem habeat. 757. quando quies intercedat in eo. ibidem. non eſt continuus cum ſimplici. 755. & 756. 759
Regulæ ſeptem ad cognoſcendam motuum proportionem. 653. & 654. an illæ veritatem contineant. 656. & 657
regularis motus magis eſt vnus quã irregularis. 507. ad Relationem cur non ſit motus. 492. & 493. quomodo ea acquiratur ſine mutatione. 493
Relationes temporales an ſint in Deo. 681. & 682. quomodo ab illis denominetur.
relatiuorum duo genera, & quæ illa. 493
remiſſio quomodo fiat. 438. in ea quomodo procedatur. ibidem.
remiſſio formæ ab intenſione quid differat. 431. in quo radix eius poſita ſit. 433. & 434
repentè quid ſit. 470
reſiſtentia in motu triplex, & quænam illæ. 416
res non poteſt eſſe ſub ea quantitate in qua operari non poteſt. 89. & 90
in ea diuiditur ex quibus conſtat vna in aliam conuertetur. 113
res de nouo incipientes, quot, quibuſque modis acquirant eſſe. 596. quæ cum abiectione contrarij corrumpuntur, aut generantur

rantur, quomodo incipiant & deſinant. 599. quomodo quę cum motu, & tempore acquirunt eſſe. 598. quomodo quæ ſine motu illud acquirunt. 410
Res in tempore exiſtentes ab eo excedūtur, & patiūtur. 463. 464
in eo ſunt ratione ſuorum motuum. 466. 467
res naturales, quæ vocentur. 87
res omnes, quæ modo fiunt vt reſpectu Dei poſſint creaturę dici. 205. 206. quomodo incipiant & deſinant. 599. 600

S

SAl quomodo dicitur conſeruare carnes. 220
Sapientiæ quàm varia ſint genera & ſpecies. 691
ſapientes Deo chariſſimi ſunt. 720
ſcientiæ eiuſdem quando ſit ſuperiora & inferiora conſiderare, quando non. 25. 26
ſcientiæ quinque vijs vel modis inuentæ, & qui illi. 21. 22
ſciens quot & quibus modis quis dicatur. 723
Segregationem à Chao cur vniuerſalem eſſe voluerit Anaxagoras,
ſemen vt virtute ſit heterogeneum. 710
ſenſibilis duplex acceptio. 22. 23
ſenſitiuus appetitus quid & quibus ſit. 129. 130
ſentire cur ſit alteratio quædam. 615
ſeparatim eſſe quæ dicantur. 498
ſeptimus liber Phyſicorum cur Alexandro viſus ſit nothus & adiectitius. 613. 614
Similare corpus quod vocetur. 37
Simile quomodo appetat ſibi ſimile. 141
Simile alteri ſecundum virtutem quid dicatur. 206
Simplex abſtractio quid. 178. quomodo à cōpoſita diſtinguatur. ibid.
Simplex corpus infinitum cur dari non poſſit. 303
Simpliciter nota & natura nota non differunt. 41
Simul ſecundum locum quæ dicantur. 493. quę ſecundum tēpus. ibid.
Singulare duplex ſenſibile & immateriale. 46. 47. illud quomodo primo ab intellectu cognoſcatur. 47. pro minus vniuerſali aliquando ſumitur. 54
Singularis an in ſingulari non ſunt intelligibilia. 47
Socrates Philoſophiam moralem inueni.. 20
ſol & homo generant hominem. 173

ſol eſt cauſa vniuerſalis ad generationes cum omnibus particularibus concurrens. ibidem. qua ratione tempori ſubiiciatur. 465. 466. eius lumen quid in orbibus & quid in inferioribus producat. 619. eiuſdem ſpecies ex ſe poteſt eſſe in pluribus. 477.
Spatium non eſt ſubſtantia. 177. nec ſola quantitas. ibid.
ſpatia magis reſiſtentia quæ ſint, quæ minus. 412
ſpecies prius ab indiuiduis, quam genus à ſpeciebus & genus ſuperius ab inferioribus abſtrahatur. 50
ſpecie aliqua inter ſe differunt vel eſſentiali vel accidentali. 511 512. quæ illa & quæ hæc differant. ibid.
ſpecie vnum bifariam vſurpatur. 119
ſpecie differentia qua ratione poſſint vel non poſſint continuari. 621
ſpecie motus vnus vide motus vnus ſpeciei.
ſpecierum diuerſarum res non poſſe continuari quomodo intelligendum ſit. 516. 517
ſpecies à phantaſmatibus abſtractæ quid repræſentent. 47
ſpeculatiua Philoſophia. vide Philoſophia ſpeculatiua.
ſphæra vltima non eſt in loco per centrum. 360 non eſt in ſeptima vt in ſuo loco., 83. quomodo ſit in loco. ibid. mouetur localiter. ibid.
ſpiritualia non ſunt in loco iuxta veritatem. 336
Stare idem quod moueri. 602. & quod ſtat, mouetur. ibid.
ſtans in primo aliquo tempore in qualibet eius parte ſtat. ibid.
ſtatus in tempore ſit. 602. cur in illo detur prima pars. ibid.
ſtatua cur non aurum ſed aurea vocetur. 182. 183
ſtoici vnde dicti. 20. cur Philoſophiam ouo, animalis agro fertili comparauerint, ac quomodo eam diuiſerint. 14. illorum de fato error. 231
ſubiectum in mutatione quomodo debeat eſſe affectum ad extrema. 112. 113. cur natura media vocetur. 104. ab oppoſito quid differat in mutatione. 107. localis motus ſubiectum cur ſit perfectius ſubiecto aliorum motuum. 754
ſubiectum Phyſicè quod ſit. 22. 23
ſubiectum ſcientiæ quod ſit. 21. quotuplex. 24. ſcientiarum ſubiectum non omne illud eſt, quod in ijs conſideratur. 174. 175
ſubiecti abſtractio quid. 176
ſubiecto diſtingui quæ dicantur, quæ non. 76
ſubiecta & paſſiones in ſcientijs maximè definiuntur. 177. vt vtraque Phyſicus per materiam definiat. ibid. quæ ſubiecta ſcientiarum

tiarum dicantur. 175

ſubſtantia qua ratione ſe diuiſibilis 66. non ſit ex non ſubſtantijs 37. qua ratione ſpectetur ab Aſtrologia 178. quomodo dicatur ab accidente ſeparabilis, & illo prior. 65. quomodo vocetur ab infinita ibid. vt cognoſcatur diſtincta. 116. eius diuiſio. 357. 358. eiuſdem natura vt differat à natura accidentium. 384. cum ea ſimul ſunt accidētia. 498. in ea cur non ſit motus. 492. 494

ſubſtantia prima quomodo dicatur eſſe per ſe. 118

ſubſtantia quantificabilis, & quanta, quomodo diſtinguantur. 19. vt ad eandem pertineant ſcientiam. ibid.

ſubſtantiæ quomodo ſint in tempore. 465. 467. 468. 473. inter eas qualis ſit contrarietas. 109 corruptibiles cur abſoſutè ſunt in tempore. 475. naturales in ſua eſſentia quid includāt. 178. 179

ſubſtantialis actus quis dicatur & eius diuiſio. 117

ſucceſſio temporanea de cuius motus ratione ſit vel non ſit. 492

ſucceſſiuè res vt exiſtant. 459. earum à permanentibus diſcrimē. ibid.

ſuperficies quot modis poſſit conſiderari. 379. qua ratione vna alteram tangere dicatur. ibid. eſt duplex. 360

ſuppoſitione vel hypotheſi quando liceat vti. 618

ſurſum, deorſum & reliquæ loci differentiæ qua ratione nūc partes, nunc ſpecies loci dicantur. 339. 340. ſunt loca naturalia. ibid. quomodo ſint in loco, & in vbi. 386.

T

TActus Mathematicus & Phyſicus quid 54

Tangere & finitum eſſe quomodo diſtinguantur. 322

tangere ſe quæ dicantur. 486

tangere inadæquatæ & adæquatæ quid ſit. 568

tangere præſupponit aliquid extra ſe. 322

tarditas & velocitas non conſtituunt diuerſas ſpecies motus. 507

tardum quid dicatur. 443

tardius & velocius in tempore accidunt. 537. 538

Tempus vt ſit infinitū 321. cognoſcere quid illud ſit, cur difficile. 442

Tempus nec eſt motus circularis. 442. nec alius. 457. illud cur nonnulli cœlum ipſum crediderint. 441. cur ſit aliquid ipſius motus

motus.445.quid ſit ipſius motus.446.457.458.eius apprehẽſio vnde pendeat. 445
tempus quid Ariſtoteli ſit.447.456. 457.quid aliis. 45. cur ſit & qualis numer.447.456.457. quomodo dicatur numerus duorum nunc.448.ad quam quantitatẽ reduci debeat.461.quomodo.dicatur numerus prioris ac poſterioris.ibi.cur dicatur numerus prioris ac poſterioris in motu.457.cur ſit paſſio poſterior motus.457.qualis ſit duratio. 454.458
tempus quarum rerum ſit communis menſura.439.formaliter eſt menſura & menſurans.455.aliter eſt menſura primi motus cœli & aliorum motuum. 471.472.cur ſit vterque.476.ab anima quo pacto dependeat. ibid.
tempus an ſit.440.456.459.ſit ne ens rationis an reale.509.qua ratione quantum & quale vocetur.444.an velox an tardum dici nequeat.
tempus continuitatem item prius ac poſterius vnde habeat.446.447.totum eſt vnum quid.448.vt depẽdeat à nũc.451.quomodo continuetur ipſo nũc.ibid.& 451.eſt quid ſucceſſiuum.448.cur non cõſtet ex indiuiſibilibus.534.535.536.537 538.in ſe totũ ſit continuum cur diſcontinuum vocetur. 518
tempus incipit & definit.460. quomodo incipiat.598. cur potius corruptionis quãgenerationis cauſa dicatur.465. & 470. 471. vt ſit etiam cauſa perfectionis.465. cur ſit ſapientiſſimũ vocatum.470.471.cur in doctiſſimum ibi æternum cur ſit 665.666
tempus primum & ſecundarium quid. 480. illo cur vtamur pro menſura non hoc. 481
Temporis tractatio cur ad Phyſicum ſpectet.154.de eo cur agat Ariſt.335 eius partes quot & quę ſint.440.441.eiuſdem apprehenſio in quo conſiſtat.447.infinitas vnde colligatur.469.proprietates quot & quę.453.eſſentia eius an maneat ablato intellectu.476.illius motus, & magnitudinis quo modo dicatur eſſe eadẽ ratio.566.eo menſurari quid ſit.471 472.in eo in vniuerſum eſſe quid ſit. 464. 465. in proprie eſſe quid ſit. 471.in eo quot modis aliquid fieri dicatur.629.quæ in eo ſunt quomodo debeat eſſe affecta. 465
Terminus à quo,reperitur in omni motu. 485. diuiditur trifariã. 483. in motu eſt neceſſarius,484.nõ eſt tamen de illius eſſẽtia. 522.513.ad quẽ in motu omni eſt neceſſarius.484.eius diuiſio. 512.eſt de eſſentia motus. 521. 522. à quo & denominationem motus accipit. 485
terminus inadæquatus & adæquatus quid ſit 567.568 485.intrinſecus paruitatis,quid.91.quid extrinſecus 90.intrinſecus magnitudinis

tudinis quid.91.quid extrinſecus. ibid.
termini rerum naturalium ſint necne intrinſeci. 91. viuentiũ qua ratione ſint vel intrinſeci vel extrinſeci.92.non viuentium minimi intrinſeci maximi extrinſeci. 92 93
Terra quibus moueatur motib. 27. cur non feratur ad aquæ ſuperficiem 381.eius locus quis ſit ibi eam Heſiodus putauit eſſe rerum omnium principium. 55.56
Thales Philoſophiam naturalem inuenit.20.aquam cur poſuerit omnium rerum principium. 54. ab illo Ionicum Philoſophorum genus. 20
D.Thomæ laus in præfat.
Torpedinis quanta ſit vis. 628.629
totum quid ſit 314.315.potentiale & actuale quid.43.44.eſt multiplex.70.integrale notus eſt ſenſui quam ſuæ partes. 40
totum actu tealiter diſtinguatur à partibus ſimul ſumptis. 71.72.à perfecto quomodo differat.315.316.vnum quando dicatur aliud totum tangere.533. ſecundum ſe totum non poteſt mouere ſeipſum totum. 732.733
totum eſt terminus generationis non partes.71.cur reſpectu partium formæ rationem habeat, & hæ materiæ. 317. cur non in parte ſed partibus eſſe dicatur. 352. illius & partium idem eſt locus naturalis.314.eiuſdem & loci diſcrimen. 360
totius per ſe ac totius per accidens diſcrimen. 74
tractio quid,& qui motus ad eam reducantur. 621
tranſcendentalis vnitas quæ dicatur. 38

V

VAcuũ an ſit.401. 402.420. illud non eſſe male probarunt veteres.400. 401. cur natura ſuperabominetur illud. 421
vacuum ſeparatum & non ſeparatum quid. 422 423. corporibus inſitum non cohæret in rerum natura.ibidem.nec ſeparatum ab omni corpore exiſtit. 408. neque ſeparatum & coniunctum corporibus. 417. 418. pro dimenſione ſumptuum nec eſt, nec eſſe poteſt. 421. pro ſpacio quod nullum corpus habeat eſſe non poteſt. 422
vacuum propter motum nõ eſt ponendum.405.406.nullius motus eſt cauſa efficiens. 409. nec finis.ibid. eo poſito cur motus naturalis & quies tolleretur.ibid.moueri non poteſt.423. propter augmentum viuentium cur non ſit cõcedendum.406.cur in raro ſit ponendum. 445 ſi eſſet corpora omnia quieſcerent. 408.409 ſi eſſet an motus fieret in non tempore. 412
vacui tractatio cur ad Phyſicum pertineat. 151.336. 400. duplex acceptio. 421. eius à loco diſtinctio iuxta veteres. 400.

definitiones tres veterum.404 vna Ariſtotelis. 404.& 405
vacui ad plenum nulla eſt proportio. 402
vas cinere plenum cur tantum aquæ cum cinere recipiat quantum abſque. 407. illius cum loco ſimilitudo & diſcrimen. 366.& 367
vectio quid ſit. 613
velocitas & tarditas non efficiunt diuerſas motus ſpecies. 507
velox quid dicatur. 537
velocius & tardius accidunt in tempore. 5 8.& 519
verbum, Eſt, cur veteres nonnulli remouerint è proportione. 394
vertigo quid ſit.624.cur non diſtinguatur à pulſione & tractatione. ibid.
via ad formam poteſt eſſe ſucceſſiua, vel inſtantanea. 275
vis quinque homines per ſe ſcientiam numerabunt. 18.& 19
violentus motus quis dicatur 409.poſterior eſt naturali ibid. cur in fine ſit remiſſior. 765
violentum & naturale in quibus reperiantur motibus & mutationibus. 525
virtus conſeruatiua eſt proprietas loco adiuncta. 383
virtus impreſſa, eſt cauſa motus proiectorum infinita. 4 0 non poteſt eſſe in magnitudine finita.768.quot quibuſque dici poſſit ea infinita. 778.& 779
virtutes hominem maximè perficiunt. 632. cur Stoicis vocentur impoſſibilitates. ibid.
viſus ad cognitionem cur maximè proſit. 82
viuere quid ſit 1 5.& 60
viuentium quomodo augeantur. 274 quomodo certum habent in ſe principium actiuum & paſſiuum motus 1 8 illorum quantitas duplex.91.& 92 eorumdem termini extrinſeci-ne ſint an intrinſeci.
viuentium,& non viuentium generatio in quo differat. 154
veteranatus terminus quid ſit. 511
vetunum omne ſit ne finis 171
vniuerſalis abſtractio quid ſit. 178
vniuerſale quomodo fiat ab intellectu. 47. & ſeq. complexum & incomplexum quid 46.in cauſando & prædicando quid.42.cur illud cognitu ſit difficillimum. ibid. huius duplex acceptio & vltra ad Phyſicum ſpectet. 44.& 45
vniuerſales naturæ phantaſmatibus incluſæ ſunt. 47
vniuerſalia qua ratione difficillima ſint cognitu.40.quomodo cognoſcantur. 45. inter ea quid primo cognoſcatur ab intellectu noſtro.47.& 48.qualibus ſit opus ad ſcientias. 206

vniuerſaliora cur ſint veluti totum quoddam .39.ſunt nobis ſingularibus notiora. 40
vniuerſum vt moueatur vel non moueatur. 369
vnitas quid ſit.616.& 618 eius diuiſio.119.eius à puncto diſcrimen. 502
vnitas generica motus vnde deſumenda. 531. numerica motus quid requirat.145.vnde illa petenda ſit.531.ſpecinca motus vnde ſumenda. 5 0
vnum triplex.69.vt bifariam multa eſſe poſſit. 75.& 76.qua ratione vnum eſt multa eſſe non poteſt ibi.vt ſit contrariorum principium. 158
vnum eſt indiuiſibile.318.diuerſa tamen ratione diuiſibile & indiuiſibile eſſe poteſt.231.idem eſt quod indiuiſum. 213
vnum principium numeri qua ratione ſit indiuiſibile. 324.& 325. non dicit entitatem diſtinctam quantitate continua. ibid.
vnum priuatiue quid.323.eius diuiſio in tranſcendentale & prædicamentale 324 quid vtrumque ſit. ibid.
vnum per accidens ſit ex ſubiecto accidentalis mutationis & forma accidentis. 115
vnum in vno genere in alio plura eſſe poteſt & contra. 382.& 383
vnumquodque cur fiat à ſuo ſimili.201.quomodo fiat ab eo. 519
in vnoquoque genere aliquid eſt potentia aliquid actu. 260
voluntatis obiectum quod ſit. 706
vox inuiſibilis vt ſit. 198

Z

ZEno dialecticam inuenit. 20. motum ſuſtulit. 604.& 605

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

[redacted] [redacted]

Carmel. Diſcal. Romę.